

Diilonj-nelma Tobisĩfelenni

Cerma New Testament

Contents

Matie sebe 1

Marke sebe 42

Like sebe 67

Nsāa sebe 109

Pɔpuɔr. 139

Ɔrɔmutaamba sebe 178

Kor. dīe. 196

Kor. hāa. 214

Galasitaamba sebe 226

Efɛsitaamba sebe 233

Filiputaamba sebe 239

Kolɔsitaamba sebe 244

Tes. dīe. 248

Tes. hāa. 252

Tim. dīe. 255

Tim. hāa. 260

Tite sebe 264

Filemɔ sebe 267

Ebire ba sebe 269

Sake sebe 283

Pier dīe. 288

Pier hāa. 293

Nsāa dīe. 297

Nsāa hāa. 302

Nsāa sebesielijo 303

Yuda sebe 304

Āmpigāama 306

Diilon-nelma Tobisĩfɛlenni

New Testament in Cerma (UV:cme:Cerma)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

Language: Cerma

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Cerma

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

ISBN 978-1-5313-0156-9

PDF generated on 21 Sep 2016 from source files dated 20 Sep 2016

ff6cee3-e395-5530-a5c5-85fce8e77c3d

This print-on-demand edition of Scripture is designed, produced, and provided at cost by the Digital Bible Society. This is made possible through partnerships with the Bible League of Canada, Open Doors International and other missions and translation agencies. We are deeply grateful for the sacrifices made in translating this edition of Scripture and the generosity of others in making this Bible available to you.

To order additional copies of this Bible or hundreds of translations like it or to learn more about our ministries and the mission of Scripture distribution in every language, we invite you to visit www.DBS.org (USA), www.BibleLeague.ca (Canada), and www.OpenDoors.org (Europe). May God bless your work in sharing and teaching these Scriptures, until, as it is written, the earth is *“filled with the knowledge of the glory of the LORD, as the waters cover the sea.”* (Habakkuk 2:14)

Matienj

nyegāan Yesu maama manj

Nelmuoyamma

Matie waa Yesu *hāalābiloŋo (9.9; 10.3). U nyegāan u sebe-i a vii *Yuifubaa. U taa u taara u pigāan-ba wuo nuharunŋu si dii, Diiloŋ uŋ pāa nungu-i aa saan *Konkortienŋo manj, u yaa Yesu-i. Aa Diiloŋ uŋ waan ma-manj *Tobisicōlonniŋ-sebe-i-na, u yaa juo ji ce-ma hiere.

Yesuŋ huonj dumaa, Matie duonj u sebe-i baa ku yaa-i aa suonu-kuo baa u *batemu-i ka cor baa *Sitāniŋ juo tuo taara u guol u gbeini-i dumaa *hiékuraanŋu-na (sap. 1–4).

Ku huonŋu-na, u dii u nungu-i Yesuŋ cie u maacemma-i dumaa *Galile-i-na: U waan Diiloŋ-nelma-i baa nuomba-i, aa sire jaamba-i, aa donya *jinabaa-ba-i nuomba yunni-na. U cie gberε-weima boi (sap. 5–18). U siire kusuonj-nu'i a kā *Yerusalemu-i-na ba ka ta ba ko-yo. Baŋ fie ko-yo, Diiloŋo siire-yuo u temma-i (sap. 19–28).

Yesu waan nelma boi a kā *Diiloŋ-nellentesinni kūnŋu-na.

Matie huonu u sebe-i sōmma ndii: Ba-manj hūyāa Diiloŋ-maama-i baŋ saaya ba ta ba wuo dumaa (sap. 5–7). Yesuŋ puoraa u *hāalābiemba-i ba ka waŋ *Diiloŋ-bāanŋu maama-i kusuonj-nu (sap. 10). Gbānēini manj pigāan Diiloŋ-nellentesinni-i (sap. 13). Diiloŋ-dūŋ-baamban saaya ba bel ba-naa dumaa (sap. 18), baa miwaanŋo timmanj-maama-i (sap. 24–25).

Yesu bīncuōmban cuu ba-naa dumaa
(Like 3.23-38)

¹ Yesu-Kirsa bīncuōmban cuu ba-naa dumaa ku yaa daaku: Yesu-Kirsa hilaa *Davidi hāayēlmba-na. Davidi fuo u hel *Abiramu hāayēlmba-na.

² Abiramu siire da *Isaki.

Isaki sire da *Yakobu.

Yakobu sire da *Yuda a naara bisālmba namba.

³ Yuda sire da Peresi baa Sera. Bisālŋ daaba nyu-i ba taa ba bī-yo Tamar.

Peresi sire da Esirōmu.

Esirōmu sire da Aramu.

⁴ Aramu sire da Aminadabu.

Aminadabu sire da Naacūonŋo.

Naacūo sire da Salmō.

⁵ Salmō sire da Bosi. Bosi nyu-i ba taa ba bī-yo Araabu.

Bosi sire da Obedi. Obedi nyu-i ba taa ba bī-yo Uruti.

Obedi sire da Yese.

⁶ Yese sire da Davidi. Davidi faŋo yaa juo ce nellentienŋo-i.

Fuo sire da *Salomō. Salomō nyu-i, Uri cieŋo'i waa.

⁷ Salomō sire da Orobamu.

Orobamu sire da Abiya.

Abiya sire da Asa.

⁸ Asa sire da Yosafa.

Yosafa sire da Yoram.

Yoram sire da Osiyasi.

⁹ Osiyasi sire da Yotamu.

Yotamu sire da Akasi.

Akasi sire da Esekiyasi.

¹⁰ Esekiyasi sire da Manase.

Manase sire da Amō.

Amō sire da Yosiyasi.

¹¹ Yosiyasi sire da Yekoniya a naara bisālmba namba.

Huonŋu fangŋu'i nuo-i baŋ bilaa *Isirahel-baamba-i kā baa-ba *Babilōni-i-na.

¹² Baŋ kaa Babilōni-i-na, Yekoniya wuo ka da Salatiel.

Salatiel sire da Sorobabel.

¹³ Sorobabel sire da Abiyudi.

Abiyudi sire da Elakimu.

Elakimu sire da Asor.

¹⁴ Asor sire da Sadōki.

Sadōki sire da Akimu.

Akimu sire da Eludi.

¹⁵ Eludi sire da Elasar.

Elasar sire da Matā.

Matā sire da Yakobu.

¹⁶ Yakobu sire da Yosefu. Yosefu sire bie cieŋo.

U cieŋo-i ba taa ba bī-yo Maari.

Maari faŋo yaa huonj Yesu manj baŋ bīŋ-yonj *Kirsa-i.

¹⁷ Kuu dii ŋaa a donj Abiramu-i-na a ji hi Davidi-i, tonaamba cīncieluo ba naa-i dii. Aa a donj Davidi-i-na a ji hi baŋ bilaa *Isirahel-baamba-i huonŋu manj nuo-i, tonaamba cīncieluo ba bi naa-i dii. A donj huonŋu fangŋu-na, ji hi Kirsa homma-i, tonaamba cīncieluo ba bi naa-i tiraa ba ye dii holma-na.

Yesu-Kirsa homma-i
(Like 2.1-7)

¹⁸ Yesu-Kirsanj huɔŋ homma maŋ, ma yaa daama: U nyu-i, Maari-i, Yosefu yaa naa bel-o u dɔŋjo. Huɔŋgu nanɗu juɔ hi, *Diilɔŋ-Yal die ce kusɔŋgu yiera Maari-i-na. A ne da Yosefu saa naa hi suɔ-yo cɛŋjo yogo. ¹⁹ Yosefu waa nelfeɛŋjo. Uŋ daa kusɔŋguŋ yieraaya u dɔŋjo-na dumaŋjo-na, u sa taara u dii senserre yuɔ; wuɔ tuɔ taara u hiel u gboluɔŋgu-i u maama-na molo baa suɔ. ²⁰ Uŋ diyaa mafamma-i u huɔŋga-na, Itienɗo *dɔɓɔpuɔɓbilɔŋo nanɗ wuɔ carra-yuɔ dānsāŋ-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «Yosefu, *Davidi hāayēlŋ nuɔ, *Diilɔŋ-Yalle yaa cie kusɔŋ daaku yiera Maari-i-na; baa khaalā, biɛ-yo. ²¹ U ka hoŋ naacombilɔŋo. Duɔ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i Yesu; ku yungu yaa wuɔ koŋkortienɗo. U yaa ka kor u nellenj-tobimba-i ba āmbabalma-na.»

²² Itienɗ uŋ cie u *pɔpuɔɓbilɔŋo waŋ mamaj, ma'i sa cɛŋ daama-i wɛi? Pɔpuɔɓbilɔŋo waŋ-ma wuɔ:

²³ «*Bilonyonyuro* ka ce kusɔŋgu a hoŋ naacombilɔŋo.

Ba ka ta ba bi-yo Emaniel.»*

Ku yungu yaa wuɔ Diilɔŋo dii baa-ye.

²⁴ Yosefuŋ juɔ sire duɔfɔmmu-na, wuɔ ce Itienɗo dɔɓɔpuɔɓbilɔŋ uŋ waŋ mamaj baa-yo aa u dɔŋjo khaal jo ji tiena baa-yo.

²⁵ Maariŋ khaalā jo, u juɔ bɔɔɔ duma Yosefu saa suɔ-yo cɛŋjo. Uŋ buɔra, Yosefu wuɔ haa bilɔŋo yerre-i Yesu.

2

Hiriemba namba taara Yesu terienɗu-i

¹ Yesu huɔŋ Betelemu, dii *Yude mara nuɔ. Huɔŋgu fanggu-na, *Erɔdi yaa waa *Yude yungu-na. Uŋ huɔŋ, hiriemba namba waa bāpagɔŋgu-na; baa sire a jo *Yerusalemu-i-na ² a ji ta ba yuure u kɔŋgu-i wuɔ: «*Yuifu ba nellentienɗo maŋ huɔŋ felemma-i uu dii hie? I daa u mɛɛle-i bāpagɔŋgu-na ku'i cie i sire tie jo die ji jaal-o.»

³ Erɔdiŋ nuɔ nel daama-i, u huɔŋ kaa pāŋ cu ka hel baa Yerusalemutaamba-i hiere. ⁴ Wuɔ bi *Diilɔŋigāntaamba yuntaamba maŋ waa nelle-na hiere baa *ānjɔnamma pigāataamba-i a ji yuu-ba wuɔ: «Diilɔŋ uŋ

pāa nungu-i wuɔ u ka saŋ *Koŋkortienɗo* maŋ, u saaya u hoŋ terienɗ haku-i nuɔ-i?»

⁵ Baa cira: «U saaya u hoŋ Betelemu dii Yude mara nuɔ. *Diilɔpɔpuɔɓbilɔŋo nyegāŋ ma yaa-i wuɔ:

«*Betelemutaŋ namaa,*

baa na ta na ne wuɔ si Yude nileiŋa-na hiere namaa nelle yaa huɔŋ-nu de!

*Umaŋ ka waa *Isirahel*-baamba yuŋ-nu, *umaŋ ka ta mi baamba yaŋ-na tuɔ ne-ba,* u ka hoŋ namaa nelle yaa nuɔ-i.»†

⁷ Erɔdiŋ juɔ suɔ *Kirsu munhommun-terienɗu-i, wuɔ cuɔ bi hirienɗ daaba-i a ji yuu-ba suɔ mɛɛl daaderɗ duɔŋ ta di hel huɔŋgu maŋ nuɔ-i. ⁸ Uŋ juɔ yuu ba piiye tūnu-yuɔ, wuɔ cira: «Kāaŋ Betelemu-i-na na ka yuure u kɔŋgu-i jeje na ne; da na ka da-yo, na jo na ji tūnu muɔŋo-i mi bi kā ka jaal-o.»

⁹ Erɔdiŋ piiye baa-ba tī, baa sire ta ta ba kā Betelemu-i-na. Ba'a ba ne, tiraa da mɛɛl daade-i ba yaŋga-na di wuɔ di kā. Baa ta ba nyaanu-die. Diŋ kaa hi bilɔŋ uŋ waa terienɗu maŋ nuɔ-i, die yiera ku yudɔɔ-i-na. ¹⁰ Ba hoŋ muɔ gbuu pāŋ fɛ. ¹¹ Baa har suur ka da bilɔŋo-i baa u nyu-i. Baa dūuna jaal-o aa naa fir ba congorni-i hiel sɛne hā-yo baa wusūnaŋo a naara *miir-namma.

¹² Baŋ juɔ'a ba bir, Diilɔŋ wuɔ piiye baa-ba dānsāŋ-nu wuɔ ba baa kā Erɔdi terienɗu-na ka tūnu-yuɔ. Baa pāŋ biɛ ba derɗ hūmelle.

Yosefubaa-ba gbaraa kā Esipi

¹³ Hirienɗ baŋ taa, Itienɗo *dɔɓɔpuɔɓbilɔŋ wuɔ carra Yosefu-i dānsāŋ-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «Yosefu, *Erɔdi ka sire wuɔ u taara naacombilɔŋo-i ko-yo. Sire ŋ gbar baa-yo baa nyuŋo-i hiere na ka tiena Esipi. Da mi saa ji cira na jo, molo baa jo.»

¹⁴ Yosefu wuɔ bi sire isuɔŋgu fanggu-na a bie naacombilɔŋo-i baa u nyu-i hūu ŋ hā-mi! Esipi. ¹⁵ U kaa ka tiena kusuɔŋ-nu'i Erɔdi ji tuɔ ku. Itienɗ uŋ cie u *pɔpuɔɓbilɔŋo waŋ nelma maŋ, ma'i sa juɔŋ daama-i wɛi? Pɔpuɔɓbilɔŋo waŋ-ma wuɔ:

«*Mi cie mi bienɗo hel Esipi-i-na.*»‡

Erɔdiŋ cie karaangu maŋ baa Betelemutaamba-i

* 1:23 Isayi (Ésaïe) 7.14

* 2:4 Baŋ gbɛŋ Yuifu ba nellentienɗo maŋ, baa Koŋkortienɗo-i, nelduɔŋ

yaa-i bande-i-na. † 2:6 Mise (Michée) 5.1

‡ 2:15 Ose (Osée) 11.1

¹⁶ *Erōdij juo niya naa, wuo suw wuo hiriej daaba tǎalǎa-yo aa cor ba deŋ. U huorj kaa gbuu pǎnj du. Wuo cira ba wuora ko naacombiamba marj saa cor bieŋa hǎi yogo Betelemu-i-na hiere baa nilēiŋa marj u kōtōnni-na. Hiriamba naa pigāarj-yo huorngu fangu yaa-i wuo mōele duorj ta di hel. ¹⁷ *Diilorj uŋ puoraa *Seremi warj mamaŋ, ma'i saa ce daama-i weŋ? Seremi waarj-ma wuo:

¹⁸ «I nu molo kaal Arama-i-na;
kutieŋo kaal kuliij-kaaluŋgu.

Araŋel yaa kaalaarj wuo ba kuw u bisǎimba.
U sa nu gbēnyemma.

U bisǎimba taa aa yarj-yo.»[§]

Yosefubaa-ba siire ka tiēna Nasareti

¹⁹ *Erōdij juo ku, Itieŋo *dōrpopuorbilorjonaŋ wuo carra Yosefu-i dǎnsāarj-nu dii Esipi-i-na ²⁰ a warj baa-yo wuo: «Bamarj taa ba taara ba ko naacombilorjonaŋ ba kuu. Sire ŋ bie-yo baa nyuŋo-i na bir na kǎ *Isirahel-na.» ²¹ Yosefu wuo bi sire a bie naacombilorjonaŋ baa u nyu-i ba bir kǎ Isirahel-na. ²² Erōdi bieŋo narjō waa, ba taa ba bi-yo Arkelosi. Yosefuŋ kǎa, wuo nu-ma wuo tuorj uŋ kuu, u yaa ciē nellentieŋo-i *Yude-i-na. Kor maa ta ma da Yosefu-i u saa sie duw kǎ ka tiēna terieŋgu-na. Diilorj wuo piie baa-yo dǎnsāarj-nu wuo u kǎ u ka tiēna *Galile mara nuw. ²³ Wuo kǎ ka tiēna Galile nelle nande-na ba bi-de Nasareti. *Diilopopuorbiamba warj-ma wuo: «Ba ka ta ba bi *Korjortieŋo-i Nasaretiyeŋo», ma bi ciē.

3

Nsǎa-Batise āndaangu-i

(Marke 1.1-8; Like 3.1-18; Nsǎa 1.19-28)

¹ Ku huorngu-na, *Nsǎa-Batise wuo ji sire tuo warj Diilorj-nelma-i baa nuamba-i dii *Yude *hīekuraangu-na. U taa u piie wuo: ² «Naanaŋ na cilōbabalaŋo-i, *Diilorj-bāangu piyaa ti!» ³ Diilorjō puoraa *Isayi warj Nsǎa fuw maama yaa wuo:

«Molo dii tuo hohuola hīekuraangu-na wuo:
Migāarj Itieŋo hūmieŋa-i

Cāarj-yarj na viinu-yeŋ.»^{*}

⁴ Joŋgoruo marj waa Nsǎa nuorngu-na, baa sūw-yo baa nyogōmekuōsinni aa u taa u pēyē u negelle-i baa cāanurj-kpāŋkpaangu. U taa u wuo dūŋgermba baa sollu.

⁵ Yerusalemutaamba-i baa Yudetaamba-i hiere ka hel baa bamarj waa *Yurdē nuoraangu kōtōnni-na hiere ba taa ba kǎ u wulaa ⁶ ba kǎ ba warj ba cǎlmuo-i baa-yo aa u tuo *batiserj-ba Yurdē nuoraangu-na.

⁷ Nsǎarj juo da *Farisēbaa-ba-i baa *Sadusēbaa-ba kūl ba-naa ba jo u wulaa wuo u batiserj-ba, wuo gbē-ba wuo: «Nelbabalaarj namaa temma-i daana-i! Hai juo tūnu-neŋ wuo da na batiserj Diilorjō sie ka gārj baa-na? ⁸ Yaarj aa na ta na ce kumarj faa, ku yaa ka pigāarj wuo na naana na cilōbabalaŋo-i kelkel. ⁹ Baa na da nie sī *Abiramurj yeŋ na bīncōiŋo Diilorjō sie ka gārj baa-na. Mi tūnu-neŋ: Narj fiē da tǎmpieŋa marj daaya-i, Diilorjō gbāa bir-a ce-ya Abiramu hǎayēlmba namaa fuorngu-na. ¹⁰ Maale nurngu saaraa jīna. Tibiingu marj da ku saa marj biefefeŋa, ku jūrj aa senu. ¹¹ Muōmi batiserj-na baa hūmma yorj da mi pigāarj wuo na naana na cilōbabalaŋo-i; ŋga molo ka jo mi huorngu-na. Kutieŋo fōŋgūo jīenya meŋ wuorjō-i. Mei saa piera u natāangu-i. Fuw ka batiserj-na baa *Diilorj-Yalle baa dāamu. ¹² Koruorngu dii u narjga-na. U ka pe u dīmma-i. Duw ji pe-ma ti hiere torre-na, u ka kūl belle-i diide inōŋgō-na aa senu fuoru-i baa dāamu. Dāamu fammu sa diŋ dede.»

Yesu batisemma-i

(Marke 1.9-11; Like 3.21-22)

¹³ Nsǎa uŋ taa u *batiserj nuamba-i huorngu-na, Yesu wuo sire *Galile-i-na a kǎ *Yurdē-i-na u duw ka batiserj-yo. ¹⁴ Nsǎa wuo ka muo jārj wuo fuw sie ce-ma. Aa naa tuo piie baa-yo wuo: «Nuōnei saaya ŋ batiserj muw, nuw da ŋ bir yarj aa jo wuo meŋ ji batiserj-ni, mi batiserj-ni nie?»

¹⁵ Yesu wuo cira: «Diilorj uŋ'a ma ce dumaa, yarj i ce-ma dumeŋ. Yarj aa ŋ ce-ma ŋaa miŋ warj-ma dumaa.» Nsǎa wuo naa wuo hūu-ma.

¹⁶ Barj juo batiserj Yesu-i ti aa u hel hūmma-na, dōrō wuo puur. Wuo u ne da *Diilorj-Yalle hilaa korjhururj temma jo ji diire-yuō. ¹⁷ Baa nu molo piie dōrō-i-na wuo: «Mi Bieŋo yaa daayo-i; u maama sa suw aa dōlnu-mie. U yaa fiŋer mi huorjga-i.»

§ 2:18 Seremi (Jérémie) 31.15 * 3:3 Isayi (Ésaïe) 40.3

4

*Sitāni taara duo guol Yesu gbeini-i
(Marke 1.12-13; Like 4.1-13)*

¹ Ku huongu-na, *Diilong-Yalle kā baa Yesu-i *hiekuraangu-na *Sitāni duo ka guol u gbeini-i. ² Uŋ kaa, wuo ce baaŋ-yinni komuŋa hāi baa isuoyinni komuŋa hāi u saa dii kuuwuongu u nungu-na. Yij daanij juo cor, nyulmu sire cuol-o. ³ Sitāni wuo jo ji waŋ baa-yo wuo: «Da ku Diilong-Bieŋo yaa nuŋŋo-i kelkel, ce tāmpieŋ daaya bir niwuoni i ne!»

⁴ Yesu wuo cira: «Ma nyegāŋ Diilong-nelma-na wuo: *Niiwuoni-i yoy, ni sie gbāa ce nelieŋ nuŋ ŋ ba. ŋ saaya ŋ bi ta ŋ nu Diilong nuŋ-āndaangu-i hiere naara.*»^{*}

⁵ Uŋ piye dumaŋŋo-na, Sitāni wuo kā baa-yo *Yerusalemu-i-na, ka haa-yo *Dilodubuo doro-i-na ⁶ aa naa cira: «Da ku Diilong-Bieŋo yaa nuŋŋo-i kelkel, tie ŋ diire i ne! Ma sī ma nyegāŋ Diilong-nelma-na wuo: *«Diilong ka ce *dorpɔpuorbiemba tūu-ni ba nammu-na ŋ baa ji tisij ŋ fere.»*[†] kē?»

⁷ Yesu wuo cira: «Ma bi nyegāŋ Diilong-nelma-na wuo: *«Baa dāŋ Itieŋo-i Diilong-i ŋ ne.»*[‡]»

⁸ Sitāni wuo tiraa kā baa-yo tānuŋgu nangu doro-i-na, ku maama saa fa baa jaatamma-i, ka pigāŋ-yo nileiŋa-i hiere baa a huoya-niini-i ⁹ aa naa cira: «Da ŋ dūuna jaal-mi, niŋ daa nileiŋa maŋ daaya-i hiere mi ka hā-ni baa-ya.»

¹⁰ Uŋ waŋ mafamma-i, Yesu wuo cira: «Sitāni, kā ŋ filieŋ ŋ halan! Ma nyegāŋ Diilong-nelma-na wuo: *«ŋ saaya ŋ ta ŋ dūuna ŋ jaal Itieŋo-i Diilong yaa-i, aa ta ŋ cāa u yaa u diei yoy.»*[§]»

¹¹ Sitāni wuo naa u ta aa yaŋ-yo. Uŋ taa, dorpɔpuorbiemba namba jo ji ta ba kāyā-yuo.

Yesu duoy u maacemma-i dumaa Galile-i-na

(Marke 1.14-15; Like 4.14-15)

¹² Huongu nangu juo hi, baa bel Nsāa-i dii-yo kaso. Yesu wuo nu-ma aa bir kā *Galile-i-na. ¹³ Uŋ kaa, u saa ka tiēna Nasareti-i-na, wuo kā ka tiēna Kafarnamu, dii dalanga caangu-na. Terieŋgu faŋgu-i,

Sabulō hīema, fuo baa Nefutali. ¹⁴ Diilong uŋ puoraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sī daama-i wei? ¹⁵ Isayi waŋ-ma wuo:

*«Sabulō hīema-na, Nefutali nelle-na, dii dalanga caangu-na, kā ka hel dii *Yurdē nuoraangu bomborma-na,*

*a bie Galile-i hiere, *nieraamba nelle-i, bamaŋ waa hiere kukulma-na, cecerma hilaa-bei.*

¹⁶ *Bamaŋ waa kukulmaŋ-nelle-na kuliinggu nammu-na, bāangu paa-bei.»*^{*}

¹⁷ Yesuŋ kaa dumaŋŋo-na, wuo doŋ tuo waŋ Diilong-nelma-i baa nuamba-i wuo: «Naanaŋ na cilobabalaŋŋo-i, *Diilong-bāangu piyaa ti!»

*Yesu bie gbosobaa-ba namba
(Marke 1.16-20; Like 5.1-11)*

¹⁸ Yiinggu nangu-na, Yesu wuo ji tuo cor a da gbosobaa-ba namba naŋ juoŋŋo *Galile dalanga-na. Ba waa ba hāi; nelieŋŋo baa u hāaŋŋo. Ba bī moloŋŋo-i Simo, u yerre nande yaa Pier, aa bī hāaŋŋo-i Āndere. ¹⁹ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Juoŋ i ta, mi ka ce-na nelbilieŋ-gbosobaa namaa.» ²⁰ Baa bi pāŋ nanna ba jonaamba-i aa cu Yesu huon-nu.

²¹ Ba'a ba kā yaanga-na, a tiraa da naacolŋo naŋŋo baa u hāaŋŋo a naara ba to. Ba bī tuoŋŋo-i Sebede aa bī bepomoloŋŋo-i Sake aa hāaŋŋo-i Nsāa. Ba waa beŋ-na ta ba migāaŋ ba jonaamba. Yesu wuo bī bepumba-i. ²² Bafaŋ baa tiraa nanna ba beŋŋo-i baa ba to-i aa cu u huon-nu.

Yesu waŋ Diilong-nelma-i aa sire jaamba

²³ Yesu taa u wuora *Galile-i-na hiere u waŋ Diilong-nelma-i *Diilonelhaalādūnni-na, aa tuo waŋ *Diilong-bāangu *Neldodolma-i, aa bi tuo sire jaamba-i ba sīnni-na hiere u kā. ²⁴ Siiritaamba-i hiere baa nu u maama-i ka saa. Baa ta ba jo baa jaamba-i ba sīnni-na hiere ba jo ba hā u tuo sire-bei. *Jinabaa-baŋ waa bamaŋ nu-i ba waa, kurmōrōntaamba waa, ka hel baa murgubaa-ba-i hiere. Yesu wuo sire-bei kpēmму! ²⁵ Nuonŋ baa sire kūol ba-naa ta ba nyaanu-yuo; Galiletaamba waa, a naara banamba naa hel Dekapol jo, banamba *Yerusalemu, banamba *Yude, banamba hel *Yurdē bāpagūŋgu-na jo.

* 4:4 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 8.3 † 4:6 Gbeliemāŋ-nalāangu (Psaume) 91.11-12 ‡ 4:7 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 6.16 § 4:10 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 6.13 * 4:16 Isayi (Ésaïe) 8. 23-9.1

5

Bamaŋ yunni-i dola
(Like 6.20-23)

¹ Yesuŋ daa nuombaŋ kūolāa ba-naa ta ba nyaanu-yuo dumaŋo-na, wuo kâ ka nyugūŋ tãnungu nangu-na tĩena. U *hãalã-bieŋ baa jo ji ciilã-yuo. ² Wuo doŋ tuo piye baa-ba wuo:

³ «Bamaŋ kaalaŋ baa Diiloŋo-i, ba yunni dola;

*Diiloŋ-nelle-i bafamba diele-i.

⁴ Bamaŋ dii kaaluŋgu-na, ba yunni dola;

Diiloŋo ka hur ba nyinyolma-i.

⁵ Hõhinantaamba yunni dola;

hiẽma ka ce ba maama.

⁶ Bamaŋ kuuyey kuuviingu cemma-i, ba yunni dola;

ma ka dol-ba.

⁷ Hujarreŋ yey bamaŋ nuo-i, ba yunni dola;

Diiloŋo ka bi ce hujarre be.

⁸ Bamaŋ hommu-i kuoy, ba yunni dola;

ba ka da Diiloŋo-i.

⁹ Bamaŋ fieŋ ba muntienammu-i, ba yunni dola;

Diiloŋo ka tuo bi ba yaa u bisãlmba-i.

¹⁰ Baŋ cey bamaŋ kpãncõlgũ ba viisinni maama-na, ba yunni dola;

Diiloŋ-nelle-i bafamba diele-i.

¹¹ «Da ba ta ba tuora-nei, aa ta ba ce-na sũlma, aa haa balaŋgu sinni-i hiere nei mei maama-na, na yunni dola. ¹² Taa na gbu na nye aa na fẽ na hommu-i; Diiloŋo ka pã-na boi doro-i-na. Na saa da, *Diiloŋoŋpuorbiemba maŋ siire namaa yaanga-na, ba cie-ba sũlma dumei.»

Namei damma, namei cecerma
(Marke 9.50; Marke 4.21; Like 14.34-35)

¹³ «Namei dii damma-i hiẽma-na. Iga dãn da ma ji saara, ma gbãa tiraa ce nie ce kpẽne? Ma sie gbãa fa weima; ba bie ka kũna fuoreŋ.

¹⁴ «Namei fitĩmbaa namaa hiẽma-na. Na saa da, nelle maŋ da di waa tãnuŋ doro, di sa fuo. ¹⁵ Na suyaa wuo ba sa celieŋ fitĩnuo-i aa bie biŋkũngu cure-yuo. Ba haa-yo doro terieŋgu ce hiere da gbãa. ¹⁶ Fitĩnuoy cey gbagbaama-i duma, namaa na saaya na ta na ce gbagbaama-i dumei nuomba holma-na; ku yaa ba ka da na maacenfafamma-i aa ta ba kaal na To-i doro-i-na.»

Yesu saa jo baa u dey hũmelle

¹⁷ Ku huongu-na, Yesu wuo cira: «Baa na da nie sĩ *Moisi-i baa *Diiloŋoŋpuorbiembaŋ nyegãaŋ mamaŋ hã-na wuo na ta na ce, mi juo da mi ji gbuonu ma yaa-i, ma'i sĩ. Mi juo da mi ji pigãaŋ-na nelma famma belle yaa-i. ¹⁸ Yaay mi waŋ ninsoro-i baa-na: Doro-i baa hiẽma-i da ni gbãŋ waa tĩ, nelma diei sie gbãa gbuo nel daama-na. Halle cekũo, ma sie gbãa gbuo, fuo miwaaŋo tĩmma. ¹⁹ Terieŋgu fangu-na, halle nelma maŋ yuraanu yaŋ nel daama-na, umay duo saa wuo ma hũmelle-i, aa tiraa ce banamba ce fuo temma-i, u yaa ka waa huongu-na *Diiloŋ-nelle-na. Iga umay duo wuo ma hũmelle-i, aa ce banamba ce fuo temma-i, kutieŋo ka ce nelbuo Diiloŋ-nelle-na. ²⁰ Mi tĩnu-nei: Da na saa vii yaŋ *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa *Fariẽbaa-ba-i, na ceraa na suur Diiloŋ-nelle-na.»

Yesu waay mamaŋ a kã hõdulle-na
(Marke 11.25; Like 12.57-59)

²¹ «Naŋ siire, na nuo wuo ma waay baa i biñcuomba-i wuo molo saa saaya u ko u nanolŋo.* Da ŋ ko ŋ nanolŋo-i ba saaya ba bi-ni fãamaaŋ ba terieŋ-nu. ²² Iga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Nuoni maŋ da ŋ nyo ŋ nuongu baa ŋ nanolŋo-i, ba saaya ba bi-ni fãamaaŋ ba terieŋ-nu. Umay duo tuora u nanolŋo-i wuo mimilãŋo, ba ka bi kutieŋo-i fãamaaŋ ba terieŋ-nu. Umay duo bi gbẽ u nanolŋo-i wuo nelsosoŋo, ba ka caa kutieŋo-i. ²³ A ce dumaŋo-na, da ŋ fie kã baa biŋkũngu da ŋ ka pã-ku hã Diiloŋo-i, aa ka ne da weima dii nuo baa moloŋ holma-na, ²⁴ yaŋ ku biŋkũngu-i dii mumbuolmuŋ-terieŋgu caaŋgu-na aa ŋ jo na ji nunu na-naa baa kutieŋo-i igẽna aa ŋ suo ŋ kã ŋ ka pã-ku ŋ hã Diiloŋo-i.

²⁵ «Moloŋ cẽmel da di waa-nie aa wuo u ka bi-ni, gbãŋ baa-yo; baa yaŋ ãndaangu hi fãamaambaa-ba-i. Da ku hi-ba, ba ka hã fõŋgõtaamba-i baa-ni, fõŋgõtaamba bel-ni ka dii-ni kaso. ²⁶ Mi waŋ ninsoro-i baa-ni: Da ba dii-ni kaso-i-na, da ŋ saa ji pã ŋ cẽmelle tĩ hiere, ŋ ceraa ŋ da muhhelmu.»

Yesu waay mamaŋ a kã cakũngu-na
(Matie 18.8-9; Marke 9.43,47-48)

* 5:21 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.13; Ænjĩnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 5.17

²⁷ «Narj siire, na nuo ba ciera wuo η saa saaya η ce *fuocesinni.† ²⁸ ηga ma miη ka warj mamari baa-na ma yaa daama: Nuoni mari da η ne molorj ciengo-i baa yufelle nande, kuu dii ηaa η gaala baa-yo ti η huongga-na. ²⁹ Teriengu fangu-na, da η da η nadiyufelle dii-ni kuubabalaangu cemma-na, hiel-de η fara η nanna dii daalei. Da η suur yufeduola nuo Diilong-nelle-na, ku boyaa ba da ba ka caa-ni baa η yufieja-i a hai-i-na. ³⁰ Da η da η nadienanga dii-ni kuubabalaangu cemma-na, kar-ka η fara η nanna dii daalei. Da η suur nagaduola nuo Diilong-nelle-na, ku boyaa ba da ba ka caa-ni baa η nammu-i mu hai-i-na.»

Yesuη waarj mamari a ka aansorre boromma-na

(Matie 19.7-9; Marke 10.11-12; Like 16.18)

³¹ «Narj siire, na nuo ba ciera wuo: «Umarj duo nanna u ciengo-i, u saaya u nyegēj sebe ha-yo. Sebe mari pigāarj wuo ba aansorre buora.»[‡] ³² ηga ma miη ka warj mamari baa-na ma yaa daama: Ciengo mari duo u sa wuora u ce bamba, aa u bolo nanna-yuo, kuu dii ηaa u diyaa-yo *fuocesinni-na. Aa da ba bi nanna ciengo mari aa η bie-yo, η saa wuo Diilong-humelle; η cie fuocesinni-i dumaarj-na.»

Yesuη waarj mamari a ka Diilong-yerre bimma-na

³³ «Narj siire, na nuo wuo ma waarj baa na bincuamba-i wuo: «Da η pā nungu aa bi Diilongo yerre-i wuo η ka ce mamari, cema; baa yarj-ma.»[§] ³⁴ ηga ma miη ka warj mamari baa-na ma yaa daama: Molo baa tiraa u ce weima aa u bi Diilongo yerre-i u nungu-na gbula. Molo baa hiel u niele doro-i-na; Diilong-muntienammu. ³⁵ Molo baa bi hiel u niele hiema-na; Diilong gbeiniη-munjinammu. Molo baa bi cira fuo baa *Yerusalemu; Itierjo nelle yaa difande-i. ³⁶ Molo sie gbāa ce halle kuosingu diei pusun u yungu-na, u sie bi gbāa ce ku biil; teriengu

fangu-na, molo baa bi cira fuo baa u yungu. ³⁷ Da ba yuu-na mamari, da kuo ma yaa-i, na cira: «Uu, ma yaa-i.» Da kuo ma'i si, na cira: «E'e, ma'i si.» Baa na cira: «Muo baa Diilongo mi saa ce daama-il» *Sitani-nelma-i mafamma-i.»

Yesuη waarj mamari a ka solaangu maama-na

(Like 6.29-30)

³⁸ «Narj siire, na nuo ba ciera umari duo muonu u nanolj yufelle, ba bi muonu kutierjo diele-i ku solaangu. Umari duo ka u nanolj nyilāangu, ba bi ka u kunju-i ku solaangu.* ³⁹ ηga ma miη ka warj mamari baa-na, ma yaa daama: Umari nuo η baa ji ce η nanoljo-i kuubabalaangu wuo η suu solaangu. Umari duo caa η nadietungu-i, bir daaku-i η ha-yo. ⁴⁰ Umari duo u ka bi-ni fongotaarj-terierj-nu a huu η jonggoryelle-i, ha-yo baa-yo baa η jonggobuo-i hieri. ⁴¹ Fongotierjo mari duo haa congogoruongu ha-ni wuo η tuu saarj-yo celle, saarj-yo η maa baa-yo. ⁴² Umari duo carā η wulaa, ha-yo. Umari duo jo wuo η hor-o, baa balarj-yo.»

Taa na dol baa na bigaarāamba-i

(Like 6.27-28,32-36)

⁴³ «Narj siire, na nuo ba ciera wuo: «J saaya η ta η dol baa η nanuomba-i† aa bigaarj η bigaarāamba-i.» ⁴⁴ ηga ma miη ka warj mamari baa-na, ma yaa daama: Taa na dol baa na bigaarāamba-i, taa na carā Diilongo-i na ha bamari cieng-narj kpāncōlgūo-i, ⁴⁵ ku yaa na ka waa na To-i doro-i-na u berj namaa kelkel. U yaa hielaarj bāangui u ha nelbabalaamba-i baa nelfafaamba-i hieri aa bi tuo dāa u ha nelfafaamba-i baa nelbabalaamba-i hieri. ⁴⁶ Da na ta na dol na dōdoltaamba yorj, yurj haku-i dii-kuo? Halle nelbabalaamba[‡] gbā ba dol ba dōdoltaamba-i. ⁴⁷ Da na ta na fiellu na jaal na sōsōtaamba yorj, hai molorjo-i sie gbāa ce kufangu-i? Bamarj sa suyaarj Diilongo-i ba sa ce-ku dii wei, aa ji da baa

† 5:27 Helmarj-sebe (Exode) 20.14; Anjinamma tiyemmarj-sebe (Deutéronome) 5.18.

‡ 5:31 Anjinamma tiyemmarj-sebe (Deutéronome) 24.1 § 5:33 Nierj Buolmarj-sebe-i-na (Lévitique) 19.12; Kāmmarj-sebe-i-na (Nombres) 30.3; Anjinamma tiyemmarj-sebe-i-na (Deutéronome) 23.22-24. * 5:38 Nierj Helmarj-sebe-i-na (Exode) 21.23-25; Buolmarj-sebe-i-na (Lévitique) 24.19-20; Anjinamma tiyemmarj-sebe-i-na (Deutéronome) 19.21. † 5:43 Buolmarj-sebe (Lévitique) 19.18 ‡ 5:46 Nelbabalaamba: Ma nyegāarj girekimma-na wuo: «Halle *nampohiutaamba gbā ba dol baa ba dōdoltaamba-i.» Bafamba taa ba kān nampohiutaamba-i nelbabalaamba. Nierj ānfirnumma-na.

namaa? ⁴⁸ Yaarj aa na ta na ce kumarj faa, njaa na To marj doro-i-na uŋ ceŋ duma.»

6

Ba hã moloŋo-i biŋkũngu-i nie?

¹ Ku huongu-na Yesu wuɔ cira: «Baa na ta na wuɔ na Diiloŋ-hũmelle-i wuɔ nuɔmba da-na; da na ce mafamma-i, na To-i doro-i-na u sie ka pã-na. ² Da ŋ da biŋkũngu da ŋ hã sũntieŋo-i, baa ce njaa yetaarataam-baŋ ceŋ duma» *Diilonelhãalãdũnni-na baa nellenj-huɔŋga-na; ba taara nuɔmba da-ba aa cira bafamba faa. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ cieŋ kufangu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tĩ. ³ Ŋga da ŋ'a ŋ hã moloŋo-i biŋkũngu-i, hã-yo aa ŋ baa yaŋ halle ŋ jĩekpekpeŋo suɔ, ⁴ ku yaa ma sie hel bomborma-na. Niŋ cie kumarj, ŋ To-i Diilo fuɔ daa-ku, u ka pã-ni ku solaaŋgu.»

Diiloŋ uŋ saaya u cãrã duma

⁵ «Da na'a na cãrã Diiloŋo-i baa na ta na ce njaa yetaarataam-baŋ ceŋ duma. Yetaarataaŋ da ba'a ba cãrã Diiloŋo-i *Diilonelhãalãdũnni-na, halle baa nellenj-huɔŋga-na, ba sire yiera ba gbainiŋ nuɔmba da ba da-ba. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ cieŋ kufangu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tĩ. ⁶ Da ŋ'a ŋ cãrã Diiloŋo-i, suur dũŋ-nu aa ŋ biŋ-ku ŋ fererj nuɔ, ŋ To dii terieŋgu faŋgu-na, cãrã-yuɔ. Niŋ fuyaa ta ŋ ce kumarj u daa-ni, u ka pã-ni.

⁷ «Da na ta na cãrã Diiloŋo-i, baa na ta na piye pirri njaa bamaŋ sa suyaŋ Diiloŋo-i baŋ ceŋ duma. Bafamba daa nie sã da ba piye agaga ku yaa Diiloŋo ka nu ba nuŋgu-i. ⁸ Baa na suur ba nallu-na. Na saa da, namaaŋo-i, aa na suɔ da na puur na nunn-i da na cãrã, na To suya kumarj maama-i dii-nei tĩ.»

(Like 11.2-4)

⁹ «Taa na cãrã Diiloŋo-i dumande:

«I To nuɔni marj dii doro-i-na, yaŋ nuɔmba-i hierie ba suɔ wuɔ nuɔnei Diiloŋ nuɔŋo-i.

¹⁰ Pa ŋ bãaŋgu-i yie.

Ŋ huɔŋgaŋ ceŋ duma doro-i-na, yaŋ ka ta ka ce dumei hĩema-na.

¹¹ Hã-ye nyuŋgo ku niiwuoni-i i wuo.

¹² Ce jande yie njaa mie iŋ ceŋ jande-i duma bamaŋ cãlaaŋ-yerj.

¹³ Baa yaŋ weima gbãa tãal-e dii-ye kuuba-balaŋgu cemma-na. Hũu-ye *Bi-gaarãŋo nyisĩnni-na.

[Fõŋgũɔ dii baa nuɔnei hõnni-na hierie baa himma-i aa ŋ tiraa waa bõi.]»

¹⁴ «Na saa da, moloŋ duɔ cãl-ni aa ŋ yaŋ ma tĩ, nuɔ da ŋ bi cãl ŋ To-i doro-i-na, u ka bi yaŋ ma tĩ. ¹⁵ Ŋga namaa da na'a na sie yaŋ banamba maama tĩ, na To ce nie aa yaŋ namaa maama tĩ u huɔŋga-na?»

Yesuŋ waŋ mamaŋ a kã sũngu yaŋga-na

¹⁶ «Da na dii sũngu-i, baa na vãa na yammu-i njaa yetaarataam-baŋ ceŋ duma. Yetaarataaŋ da ba dii sũngu-i, ba vãa ba yammu-i nuɔmba da ba suɔ wuɔ bafamba diyaa sũngu. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ cieŋ kufangu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tĩ. ¹⁷ Ŋga da ŋ dii sũngu-i, saar ŋ yaŋga-i da welewele aa ŋ migãaŋ ŋ yukuosĩnni-i fafamma, ¹⁸ ku yaa molo sie suɔ wuɔ ŋ diyaa sũngu. Ŋga ŋ To marj fuyaa, u yaa ka suɔ u diei yorj. U da mamaŋ fuyaa hierie. U ka pã-ni.»

Yesuŋ waŋ mamaŋ a kã weisĩnni yaŋga-na

(Like 12.33-34)

¹⁹ «Baa na ta na gbagbarra miwaŋ daayo weisĩnni huɔŋ-nu. Na saa da, nyeiŋo dii, gbẽllũɔ bi dii a naara cuobaa-ba bi dii ta ba kanu dũnni-i. ²⁰ Yaarj aa na ta na taara dõr-niini yaa-i. Nyeiŋo si dii terieŋgu-na duɔ ji wuo-ni, gbẽllũɔ si dii, cuobaa-ba bi si dii. ²¹ Na saa da, neliŋ nuɔ da ŋ tieria kusuɔŋ-nu, ŋ huɔŋga dii kusuɔŋ-nu'i.»

Yufelle-i baa fitĩnuɔ-i kuuduɔŋgu yaa-i
(Like 11.34-36)

²² «Neliŋ nuɔ ŋ yufieŋa yaa ŋ fererj kerre fitĩnuɔ-i. Ŋ yufieŋ da a fa, ŋ waa cecerma-na. ²³ Ŋga ŋ yufieŋ da a saa fa, ŋ waa kukulma-na. Kumarj cieŋ cecerma-i ku hã nuɔ, da ku diŋ aa yaŋ-ni, ŋ ce nie ŋ sie waa kukulberre-na?»

Diiloŋo-i baa gbẽiŋa-i naŋ par bige-i?
(Like 16.13)

²⁴ Ku huongu-na, Yesu wuɔ cira: «Neliŋ sie gbãa tuɔ cãa nuɔmba hãi. Ŋ ka da u bigãaŋ u diei aa dõl u diei; u ka waa baa u diei aa cĩina u diei. Ku yaa njaa namaa kũngu-i, na sie gbãa ta na kuye Diiloŋo-i aa bi ta na kuye gbẽiŋa-i terduɔŋgu faŋgu-na.

(Like 12.22-31)

²⁵ «Baa na ta na tie holle baa na niwuoni-kūngu-i baa na niidiini-kūngu-i. Neliēn nuō ŋ yungu saa buo niwuoni-na wei? Aa ŋ kūōma saa buo niidiini-na wei? ²⁶ Neliēn huriimba-i doro-i-na, ba sa guona, aa inōngōbaa-ba sī baa-ba, ŋga na To-i doro-i-na u hā ba ta ba wuo. Namaa saa buo huriimba-na titirre wei? ²⁷ Namaaŋo-na, hai moloŋo-i baa u hōculle-i u gbāa naara kunangu u yinni-na?

²⁸ Mafammaŋ yaraa-na, bige-i cie na hōmmu ta mu cu baa na niidiini-kūngu-i? Na sa ne hēngunŋ puŋ fafamma dumaa wei? Ku sa bi ce maacemma, ku sa bi sū jōngorbaa. ²⁹ Mi tūnu-nei: *Salomō-i baa u weisīnni-i hiere u saa ji dii kompanga maŋ faa yii baa pūlma-i dede. ³⁰ Hēngunŋ maŋ hēngunŋ, Diiloŋ duō diiya-kuō fafamma nyungo-i-na diiyaŋ daama temma-i, aa bisīnuō dāamu waa da mu caa-ku, namaa namaŋ nelbilieŋ namaa, u ka diiya-nei ka hi hie? Na saa haa na nanga-i Diiloŋo-na ku haama. ³¹ Baa na ta na cira: «I ka wuo bige-i? I ka nyōŋ bige-i? I ka dii bige-i?» ³² Bamaŋ sa suyaanŋ Diiloŋo-i, ba yaa gbagbaraayanŋ nifanni huon-nu. ŋga namaa To-i doro-i-na, u suyaa wuo ni maama dii-nei. ³³ Yaanŋ *Diiloŋ-nelle maama yaa yu na hōmmu-i igēna aa na ta na ce u huōŋga-i, na ka da u hāa-na baa daani-i hiere naara. ³⁴ Yaanŋ bisīŋ ku maama-i na hā bisīŋ ku yiingunŋ baa-ma. Yiingunŋ yiingunŋ, baa ku yunŋ-maama.»

7

Yesuŋ waanŋ mamaŋ a kā cālma yanŋa-na
(Like 6.37-38,41-42)

¹ «Baa na ta na cāl banamba-i ku yaa Diiloŋo sie ka cāl-na. ² Naŋ cāl nuōmba-i dumaa, Diiloŋo bi ka cāl-na dumei. Aa naŋ fiŋ baa kekerieŋunŋ maŋ na hā nuōmba-i ba ka bi fi baa ku yaa-i hā namaaŋo-i. ³ Naŋ cie nie da hūyāŋo-i unanŋ yufelle-na, aa daabolma maŋ naŋ yufelle-na ŋ saa da-ma? ⁴ Daabolma-i naŋ yufelle-na jūnnu dumande-i, ŋ bir gbē ŋ nabentienŋo-i wuo: «Yanŋ mi hiel hūyāŋo-i ŋ yufelle-na hā-ni!» ⁵ Āŋgbāŋgbāama! Hiel daabolma-i ŋ yufelle-na igēna ku yaa ŋ ka ta ŋ da dei a gbāa hiel hūyāŋo-i ŋ nabentienŋo yufelle-na.

⁶ «Baa na ta na hā juoraamba-i Diiloŋ-bimbinni-i. Da na hā-ba baa-ni, ba gbāa

sire pu baa-na. Baa na ta na nanma na niibilenni-i permba holma-na, ba ka fiēna-nie muonu-nie hā-na.»

Yesuŋ waanŋ mamaŋ a kā Diilocārālle-na
(Like 11.9-13)

⁷ «Cāarān! Ba ka hā-na. Taaraayanŋ! Na ka da. Bīeŋ! Ba ka sie-na. ⁸ Umanŋ duō tuo cārā, ba hā u yaa-i, umanŋ duō tuo taara, u yaa daanŋ, aa umanŋ duō tuo bī, ba sie kufangu tierŋo yaa-i. ⁹ Namaaŋo-na, hai moloŋ bieŋo-i duō cārā *buruo u wulaa, u yanŋ-yo aa bie tāmpelle hā-yo? ¹⁰ Ni ma'i sī, duō cārā teterieŋo, u yanŋ-yo aa bel jīeŋo hā-yo? ¹¹ Namaa namaŋ balaanŋ, da na ta na suō-ma na hā na bisāimba-i bimbifafanni, ku ce nie aa na To-i doro-i-na, bamaŋ cārāŋ bimbifafanni-i u wulaa, u sie hā-ba baa-ni?

¹² «Da na ta na taara ba ta ba ce kumanŋ ba hā-na, taa na ce ku temma na hā banamba-i. *Moisi-i baa *Diilopopuorbiemba-i ba'a i tie ce ku yaa-i.»

Hūmeyelle baa hūmbuo
(Like 13.24)

¹³ «Suuriŋ baa dumelle maŋ wullu-diele yaa-i, baa na suur baa dimanŋ gbāa-diele-i, difande kā dāamu-na. Hūmelle maŋ bi kāanŋ dāamu-na dii bi dii gbāa dumei. Nuōmba bōi cor baa di yaa-i. ¹⁴ ŋga hūmelle maŋ kāanŋ Diiloŋ-nelle-na, di wuosaanŋu janŋ, aa di dumelle tiraa waa wullu. Nuōmba bōi sa bie difande-i.»

Ba suō nelfefeŋo-i u ciluo yaa nuō-i
(Like 6.43-44)

¹⁵ «Coikartaamba maŋ wuo bafamba *Diilopopuorbiemba, bilaanŋ na fere bei. Da ŋ da-ba, ŋ cira nelfafaamba, ŋga ba hōmmu sa suō aa doŋ ŋaa maamunaamba. ¹⁶ Da na da ba ciluo-i, na ka pāŋ suō-ba. Namaa daa ba yaŋal musieŋa kaapugammu-na wei? Aa ba sa bi biera hālēiŋa caatterreŋ-yun-nu. ¹⁷ Tibifafaanŋu maŋ biefeŋiŋa, aa tibibabal-aanŋu maŋ biebabaleiŋa. ¹⁸ Tibifafaanŋu sie gbāa maŋ biebabaleiŋa, aa tibibabal-aanŋu sie bi gbāa maŋ biefeŋiŋa. ¹⁹ Tibiŋgu maŋ da ku saa maŋ biefeŋiŋa ba ka jūŋ-ku aa senu-kuō. ²⁰ Terieŋgu fangu-na, coikartaamba maŋ wuo bafamba Diilopopuorbiemba, na ka bi suō-ba ba ciluo yaa nuō-i.»

A bī mi yerre-i aa ce mi huōŋga-i ku-uduōŋgu sī
(Like 13.25-27)

²¹ «Baa na da nie si bamarj hilaarj ba bi-mi yinni marj jonj <Itie, Itie>, ba'i ka suur *Diilong-nelle-na de! Ba'i si. Bamarj ciarj mi To marj doru-i-na u huongga-i, ba'i ka suur. ²² Gengeryiinj da ku ji hi, nuomba boi ka cira: <Itie, i saa tie ce Diilopopuorungu-i narj yerre yaa nuu-i wei? I taa i gbuuse nuonci aa tie donya *jinabaa-ba-i. I cie gberε-weima-i baa narj yerre yaa-i.> ²³ Da ba warj mafamma-i, mi ka gbε-ba mie: <Kaarj na halanj mi caarj-nu; mi sa suu-na! Na hieronj-i ambabalmanciraarj namaa.>»

*Jaagociraamba hai maama
(Like 6.47-49)*

²⁴ Yesurj warj mafamma-i, wuo cira: «Umarj duu nu mi nelma-i aa ce-ma, kutienjo-i mi gbāa saa-yo baa cεcεmuntienjo marj maa u dūngu-i tāmpēllenj. ²⁵ Diilong urj juo tā, kanni gbar, fafalmu sire mu siremma-i dūnj daaku saa sagalla. ²⁶ Ŋga umarj duu nu mi nelma-i aa u saa ce-ma, kutienjo saa baa mimilānj marj maa u dūngu-i hiemugāarj-nu. ²⁷ Diilong urj juo tā, kanni gbar, fafalmu sire, ku pārj cii hiere biŋkūngj saa tiε!»

²⁸ Yesurj juo piije ti, u nel maa cu nuomba hōmmu-i. ²⁹ U taa u piije baa bibesinni u yarj *anjinaamma pigāataamba-i.

8

*Yesu siire wontorjo narjo
(Marke 1.40-45; Like 5.12-16)*

¹ Yesurj juo piije ti, wuo hiire tānūngj-na tuo kā. Nuorj baa sire cu u huon-nu. ² *Wontorjo narj wuo jo ji dūuna u yaarjga-na aa naa cira: «Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-mie, ku sie yar-ni.»

³ Yesu wuo haa u nangga-i yuo aa naa cira: «Mi taara ma ta!» Naacoljjo jarma pārj ta-yuo terduongu fangu-na. ⁴ Yesu wuo cira: «Baa tūnu nelienjo baa-ma de! Mamarj dii, kā *Diilojigāntienjo wulaa u ka ne-ni aa ŋ pā niikonni marj dii pāmma ŋ hā-yo ŋaa *Moisij nyegāarj-ma duma* ku yaa nuomba ka suu wuo ŋ jarma ta-a-nie.»

*Yesu siire sorosi ba yuntienjo narjo maacembilonjo-i
(Like 7.1-10)*

⁵ Ku huongu-na, Yesu wuo ta tuo kā Kafar-namu. Urj kaa tuo suur nelle-na, *Oromε ba sorosi ba yuntienjo narj wuo kā u wulaa *ka cira: «Itie, mi maacembilonjo narjo gaala dii cīngj-na u sa gbāa sire, kuu dii-yuo kpelle! Jande, kāyā-mie!»

⁷ Yesu wuo cira: «Mi ka kā ka sire-yuo.»

⁸ Sorosi ba yuntienjo cira: «Itie, nuu ŋ saa saaya ŋ suur mei temmarj-temma dumelle-na. Ŋga yarj aa ŋ warj nelma diei yonj, mi maacembilonjo ka sire. ⁹ Ŋ saa da, ma miŋ yerj terienju marj nuu-i, nuomba dii mi yun-nu; aa mei bi dii banarj yun-nu. Da mi gbε umarj mie: <Kā!> ŋ da u kāa. Da mi bi cira: <Jo!> ŋ da u juo. Da mi bi gbε mi maacembilonjo-i mie: <Ce daama!> ŋ da u cie-ma.»

¹⁰ Yesu wuo kar da hāmmu! Naacolj urj juo piije ti, Yesu wuo warj baa nuomba-i wuo: «Yaarj mi warj ninsoŋo-i baa-na: *Isirahel-baamba-na, mi saa da umarj haa u nangga-i mie *nieryienj daayo temma-i! ¹¹ Mi tūnu-nei: Nieraamba boi ka hel bāpagūngj-na baa bāsuurungu-na a ka tiεna baa *Abiramubaa-ba-i† dii *Diilong-nelle-na ta ba gbu ba ce ba bāangj-i. ¹² Aa bamarj naa saaya ba suur, ba nyaa bafamba-i hiel-ba fuorenj dii kukulma-na. Kaalungj sie waa dei terienju-nal!»

¹³ Urj piije dumaarj-na, wuo bir warj baa sorosi ba yuntienjo-i wuo: «Bir ŋ kūnj, niŋ haa ŋ nangga-i mie ma ka dol-ni.» Urj taa u yarj mafamma-i huongu marj nuu-i, maacembilonj wuo sire dii cīngj-na.

*Yesu siire jaamba boi
(Marke 1.29-34; Like 4.38-41)*

¹⁴ Ku huongu-na, Yesu wuo ta kā Pier dumelle-na kā ka da Pier cura‡ si dii hinni. U kūma gbuu huol da pāmpāmpārj, u galla. ¹⁵ Yesu wuo bel u nangga-i, fafal muo pārj da-yuo terduongu fangu-na. Wuo sire a tuo ce u nersinni-i.

¹⁶ Bāangurj juo suur huongu marj nuu-i, baa fūnurj jo baa *jina ba nuomba-i ji hā Yesu-i. Wuo donya jinabaa daaba-i baa u nurj-āndaangj aa naa bi sire jaamba marj waa hiere. ¹⁷ Diilong urj puoraa *Isayi warj

* 8:4 Buolmarj-sebe (Lévitique) 14.2-32 † 8:11 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegāarj girekimma-na wuo:... a ka tiεna baa *Abiramu baa *Isaki baa *Yakubu dii *Diilong-nelle-na. ‡ 8:14 Curangj waa ciεnj a saanu baa mamarj nyegāarj girekimma-na.

mamaŋ, ma'i sī daama-i wēi? Isayi waan-
ma wuo:

«U hūyāa i muliema-i ce-ma u maama.

U siire-yie i jarma-na.»^S

Nuomba namba taara da ba ta ba
nyaanu Yesu-i

(Like 9.57-62)

¹⁸ Yesuŋ daa nuomban yuu-yuo dumaango-
na, wuo waŋ baa u *hāalābiemba-i wuo
ba jāal kā dalanga bomborma namma-na.

¹⁹ *Ānjīnamma pigāatieŋo naŋ wuo pie a
waŋ baa-yo wuo: «Hāalātie, mi ka ta mi
nyaanu-nie niŋ kārj terni maŋ nuo-i hiere.»

²⁰ Yesu wuo cira: «Mi jīe, ne! Muncōmmu
dii baa būorāamba-i aa kamma dii baa huri-
imba-i. Ūga terienŋu sī baa *Moloŋ-Bieŋo-i
u duō tuo cīnnu u yuŋgu-i.»

²¹ U hāalābiloŋo naŋ wuo gbē-yo wuo:
«Itie, yaŋ mi to duō ku mi fuure-yuo tī, mi
ka suō jo i ji tie wuōra.»

²² Yesu wuo gbē-yo wuo: «Jo i ta aa ŋ yaŋ,
kuomba ka fuure ba nakuomba-i.»

Yesu yieraaya fafalbuō naŋo

(Marke 4.35-41; Like 8.22-25)

²³ Yesuŋ piye dumaango-na, wuo kā ka
suur beŋo-na baa u *hāalābiemba-i ta ba
karnu dalanga-i. ²⁴ Ba'a ba hi yaanga-i
Yesu wuo duōfūŋ. Fafalmu naŋ temma
sire suuye-bei dii dalanga-na, ta mu pe
hūmma-i mu dii beŋo-na. ²⁵ Hāalābieŋ baa
cira «Itie, sire ŋ kor-e! I yii diē kul!»

²⁶ Yesu wuo sire aa naa cira: «Korŋ
hama-i temma-i dumaango-na? Na saa haa
na nanga-i Diiloŋo-na ku haama.» Aa naa
nuola fafalmu-i baa hūmma-i nie kā ka
ciire. ²⁷ Kuō cu hāalābiemba hōmmu-i. Baa
ta ba piye wuo: «Nelieŋ hayo-i temma-i du-
mande-i? Fuō dii nie aa duō nuola fafalmu-i
baa hūmma-i ni kā ka ciire ni temma-i?»

Yesu siire pepetaamba hāi

(Marke 5.1-20; Like 8.26-39)

²⁸ Yesubaa-baŋ karaanu kā bomborre
maŋ nuō-i, ba bī nelle fande-i Gadara.
Pepetaamba namba waa Gadara-i-na, ba
waa ba hāi. Ba taa ba cō cīncuōŋ-na. Baa
naa silaa balaŋ cor, a ce molo saa tuo sie u
cor baa hūmelle fande-i. *Jinabaa-ba'i naa
cie-ba dumaango-na. Baŋ juō da Yesu-i, baa
sire ta ba jārā-yuo ²⁹ aa ta ba kaasīŋ wuo:

«Diiloŋ-Bie, i cie-ni nie? Ū juō da ŋ ji haa
kakālē-i yie a ne da ku yiŋgu saa hi yogo.»

³⁰ Pērsālē nande waa ba yaanga-na ta di
wuōra. ³¹ Jīnabaa baa ta ba cārā Yesu-i wuo:
«Da ŋ'a ŋ ka nyaa-ye, jande yaŋ i hel ka suur
perŋ daaba-na.»

³² Yesu wuo cira: «Hilaanŋ na kā!» Baa hel
ka suur permba-na. Perŋ baa pāŋ ta ba gbar
ba hiire ba kā ba tie ba suur dalanga-na ba
kunu.

³³ Nuomba waa ta ba ceŋ perŋ daaba-i.
Baŋ gbaraā ka kunu hiere dumaango-na,
kutaanŋ baa gbar ka waŋ-ma cīŋgu-na.
Pepetaanŋ daaba maama yaa waa ba nunn-
na. ³⁴ Nuōŋ baa hel hiere da ba ji ne Yesu-i.
Baŋ juō ji da-yo, baa cārā-yuo wuo u ce
jande aa u ta u halaŋ ba terienŋu-na.

9

Yesu siire murgu naŋo

(Marke 2.1-12; Like 5.17-26)

¹ Baŋ birii Yesu-i dumaango-na, wuo bie
beŋo-i a karnu kā ba nelle-na.* ² Baa jo
baa murgu naŋo-i kuugallaŋ-nu ji hā-yo
wuo u sire-yuo. Wuo ne da ba haa ba
nanga-i yuo cor, wuo gbē ba jeŋo-i wuo:
«Mi jīe, baa tie holle. Ū āmbabalma hurii
hiere.» ³ Ūŋ piye dumaango-na, *ānjīnamma
pigāataamba namba ta ba piye ba huōŋ-na
wuo: «Naacolŋ daa u tuōra Diiloŋo-i de!»

⁴ Yesu wuo suō baa-ba. Wuo cira: «Bige-i
cie na ta na jōguōŋ nelbabaŋ daama
temma-i na hōmmu-na? ⁵ Namaa wulaa,
a hur u āmbabalma-i, baa a ce u sire tuo
wuo-i, ma hāi-i-na hama-i ce fēu yaŋ? ⁶ Mi
ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suō wuo
Diiloŋo hāa *Moloŋ-Bieŋo-i ku fōŋgūō-i u
tuo hur nelbiliemba āmbabalma-i.» Aa naa
gbē murgu-i wuo: «Sire ŋ bie ŋ kuugal-
lanŋu-i ŋ kūŋ.» ⁷ Naacolŋ wuo bi sire ba
yufelle-na a bie u kuugallaŋu-i tuo wuo
u kūŋ. ⁸ Korma bir yaŋ aa bel nuomba-i,
baa ta ba piye wuo: «Diiloŋo-i bibieŋo!
Hiŋ daama temma-i u hāa nelbiliemba baa-
ma.»

Matie cie Yesu hāalābiloŋo

(Marke 2.13-17; Like 5.27-32)

⁹ Yesuŋ hilaa terienŋu-na, wuo u cor
da *nampohūutieŋo naŋo tīenaana u
maacemmaŋ-dūŋgu-na. Ba taa ba bī-yo

^S 8:17 Isayi (Ēsaie) 53.4

* 9:1 Ba waa tīēna Kafarnamu. Nieŋ 4.13.

Matie. Yesu wuo cira: «Matie, sire i ta.» Matie wuo bi sire cu u huonj-nu.

¹⁰ Yiingu nangu-na, Yesu wuo ji waa baa u *haalabiemba-i Matie dumelle-na ba ta ba wuo niwuoni. Nampohuutaamba boi waa a naara ambabalmanciraamba namba. ¹¹ *Farisiebbaa-ba daa mafamma-i ce nie? Baa ta ba piye baa Yesu haalabiemba-i wuo: «Bige-i cie na haalatiego tuo wuo niwuoni-i baa nelbabalaarj daaba temma-i?»

¹² Yesu wuo nu barj piiyerj; wuo warj baa-ba wuo: «Da nj waa hinni, nj ka ce bige-i perruntierj terierj-nu?» ¹³ Diilongo ciera: «*Taa na ce hujarre na-naa nuu*, ku yaa dolaa-mirj ku yarj na niikonni-i.»[†] Kaarj na ka taara nelma famma yungu-i. Na saa da, muomi saa jo nelfafaarj maa-na, mi juo nelbabalaarj maa-na.»

Kuucolaangu saa saaya ku guol baa kuufelienju-i

(Marke 2.18-22; Like 5.33-39)

¹⁴ Ku huongu-na, *Nsaa-Batisi *haalabierj baa jo Yesu wulaa ji cira: «Haalatie, mierjo-i baa *Farisiebbaa-ba-i i hinu i dii sungu, bige-i cie narj haalabiemba sa dii?»

¹⁵ Yesu wuo cira: «Nj jierj duo tuo ja ciero, nj gbãa ka ka vaa nj yaanga-i tiea wei? Ku yaa naa bafamba kungu-i: Da mi saa ji waa ba holma-na yiingu marj nuu-i, ba ka suo dii sungu-i.» ¹⁶ Aa naa cira: «Ba sa taalnu kompafelenja a nar jongorcoljo. Da nj ce-ma, jongorcoljo migaarj tuo taalnu u ka. ¹⁷ Aa ba sa bi dii duvênfelenjo cirkpocoljo-na. Umarj duo ce-ma, cirkpuo ka muonu aa duvênjo tiraa künna. Nga da nj'a nj dii duvênfelenjo-i, nj saaya nj dii-yo cirkpofelenja-na, ni yaa gbie baa ni-naa.»

Yesu yieraaya ciero narj tamma aa sire bikulongo narjo

(Marke 5.21-43; Like 8.40-56)

¹⁸ Nelma saa ji ti Yesu nungu-na, ba'a ba ne da *Yuifu ba yuntiego narjo juo ji düuna u yaanga-na aa naa cira: «Mi bilongo jarma yaraa-yo, nga jo i ta nj ka haa nj nanja-i yuo u ka sire.» ¹⁹ Yesu wuo sire baa u *haalabiemba-i ba ta ba ka baa naacoljo-i.

²⁰ A ne da ciero narjo waa ba holma-na, u tamma taa ma künna ku bierj cinciuluo baa a hai waa belle fande-na. Wuo pie Yesu huonj-yanja a yieya u jongoruo tungu-i. ²¹ U

taa u piye u huonj-na wuo: «Da mi gbãrj hi yieya u jongoruo-i yonj, mi kuraa.» ²² Unj yieyaaya-yuo dumaango-na, Yesu wuo miel da-yo, wuo cira: «Mi bilo, baa tie holle, nij haa nj nanja-i mie, nj kuraa.» Terduongu fangu-na, ciero tarj maa parj yiera.

²³ Barj kaa hi Yuifu ba yuntiego cingui-i, baa da niimarnintaamba, aa da nuomba haa ba nammu-i ba yunnij ta ba kaal terni-na hiere. ²⁴ Yesu wuo warj baa-ba wuo: «Biriinj na künj, bilongo saa ku, u duofünj.» Baa bir yarj aa ta ba cömuonj-yo. ²⁵ Baa hiel nuomba-i kulonj unj waa düngunj marj nuu-i aa Yesu wuo suur. Unj suurii, wuo bel bilongo narj-na, wuo bi sire. ²⁶ Nelma farj maa parj gbuo terienju fangu-i hiere.

Yesu puurii yiriemba hai yufierja

²⁷ Yesunj juo hel tuo künj, yiriemba namba cu u huonj-nu. Ba waa ba hai; ta ba fara ba piye baa-yo wuo: «*Davidi haayel nj nuu, jande ce hujarre-yie aa nj puur i yufierja-i.»

²⁸ Unj kaa hi cingui-i, baa jo ji yiera u caangu-na. Wuo yuu-ba wuo: «Na hüya-ma wuo mi gbãa puur na yufierja-i wei?»

Baa cira: «Itie, i hüya-ma.»

²⁹ Yesu wuo yieya ba yufierja-i aa naa cira: «Ma ce naa narj hüya-ma dumaal!» ³⁰ Ba yufierj aa bi parj puur. Yesu wuo warj-ma kuola-mei baa-ba wuo ba baa yarj ma hel. ³¹ Barj taa, ba saa gbãa fiinarj-mei, baa wuora gbuo nelle-i hiere baa-ma.

Yesu cie bobo narjo gbãa tuo piye

³² Yirierj daabarj birii ta ba hel, baa jo baa bobo narjo Yesu wulaa. *Jina'i naa cie-yo dumaango-na. ³³ Yesu wuo donya jina daayo-i naacoljo-na. Naacolj wuo parj dorj tuo piye. Kuo ce nuomba-i gberɛ. Baa ta ba piye wuo: «Nj siire, i saa da daama temma-i dede *Isirahel-na!»

³⁴ *Farisiebbaa-barj'a ba ka warj mamarj, baa bir yarj aa ta ba piye wuo: «Jina ba yuntiego[‡] yaa ha-a-yo himma famma-i u tuo donya jinabaa-ba-i nuomba-na.»

Nuomba hujarre bilaa Yesu-i

³⁵ Yesu taa u wuora nileinja-na hiere u warj Diilong-nelma-i *Diilonelhaalädünni-na aa tuo warj *Diilong-baangu *Neldodolma-i aa bi tuo sire jaamba-i ba sinni-na hiere u ka. ³⁶ Nuomba naa mulierj aa ba küoma naa tiraa

[†] 9:13 Ose (Osée) 6.6

[‡] 9:34 Ba bi *Sitani yaa *jina ba yuntiego-i. Nierj 12.22-28.

kara ɲaa tũlmba maɲ tieɲo sɪ-bei. Yesuɲ daa-ba dumaɲo-na, ba hujarre gbuu belo. ³⁷ Wuɔ waɲ baa u *hãalãbiemba-i wuo: «Dĩmma dii bɔi a ne da ma kartaamba saa ciinu. ³⁸ Cãarãɲ suontieɲo-i u puor nuɔmba namba naara.»

10

*Yesu hãa u hãalãbiemba-i himma
(Marke 3.13-19; Like 6.12-16)*

¹ Uɲ waɲ mafamma-i, wuo bɪ u *hãalãbieɲ cĩncieluo ba hãi baamba-i a hã-ba himma ba da ba gbãa ta ba donya *jĩnabaa-ba-i aa ta ba sire jaamba-i ba sɪnni-na hiere. ² U hãalãbiemba famba yaa u *pɔpuorbiemba-i. Ba yireɲa yaa daaya: Dɪlã-wuɲo yaa Simo, baa u hãaɲo-i Åndere. Simo yerre nande yaa Pier. A naara Sebede bẽmba-i ba hãi-i-na: Sake baa Nsãa-i. ³ A naara Filipu baa Batelemi. Toma baa Matie. Matie waa *nampohũutieɲo. A naara Sake maɲ Alfe bieɲo-i, baa Tade. ⁴ A naara Simo maɲ taa u kuye u nelle maama-i, baa *Yuda-Isikaro. U yaa juɔ hel Yesu huɲgu-na.

*Yesu puɔraa u pɔpuorbiemba-i
(Marke 6.7-13; Like 9.1-6)*

⁵ Yesuɲ hãa u *pɔpuorbiemba-i himma-i, wuo puor-ba aa naa waɲ baa-ba wuo: «Mi saa cira na kã *niereaɲ wulaa, mi saa bi cira na kã *Samari. ⁶ Kãaɲ *Isirahel-baamba yaa wulaa-i. Ba baala ɲaa tũlmba. ⁷ Da na hi terieɲgu terieɲgu, na waɲ baa nuɔmba-i wuo *Diiloɲ-bãaɲgu piyaa tĩ. ⁸ Taa na sire jaamba-i baa bikuomba-i baa *wontuɔrmba-i. Taa na donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na. Na daa ku fɔɲgũo-i gbãɲg-bãɲ, taa na bi ce na hã nuɔmba-i gbãɲg-bãɲ. ⁹ Da na'a na ta, molo baa bie gbeɲja, ¹⁰ molo baa bie buɔra, molo baa bie jongoɲuo naɲo a naara uɲ diyaa umaɲ, molo baa bie naatenni, molo baa bi bie bũle. Maacembiloɲo saaya baa u yerɲen kalaɲgu.

¹¹ «Da na suur nelle maɲ nuɔ-i, na taara hartiefefieɲo baa na fere igẽna. Da na da hartieɲo, na tiena baa u yaa-i a ji hi na tamma-i nelle fande-na. ¹² Da na suur dumelle maɲ nuɔ-i, na cira: <Tiyãaɲ deil> ¹³ Da ba sie na har dumelle fande-na, Diilo yaɲ na jaaluɲgu kãya di taamba-i; ɲga da

ba saa sie na har-bei, Diilo yaɲ ba tie ba temma-i. ¹⁴ Da na kã terieɲgu maɲ nuɔ-i aa ba'a ba sa taara ba da na yufelle, na pir na nallu-i na ta aa naa yaɲ-ba. ¹⁵ Mi waɲ ninsoɲo-i baa-na: Bamaɲ da ba ce mafamma-i, Diiloɲ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i yieɲgu maɲ nuɔ-i, uɲ ka haa kumaɲ kutaamba-na, ku ka balaɲ yaɲ Sodɔmutaamba kũɲgu-i baa Gomɔrtaamba kũɲgu-i.»*

*Muliema maɲ dii Diiloɲ-maacemma-na
(Marke 13.9-13; Like 21.12-19)*

¹⁶ «Na saa da, miɲ puɔraa-na dumandẽ-i, kuu dii ɲaa mi cieɲ tũlmba ka dii-ba maamunaamba-na. Terieɲgu faɲgu-na, taa na suɔ na fereɲ belma, aa na baa yaɲ ba da cãlmuɔ haa-nei. ¹⁷ Yaɲ mi gboya-nei jina: Ba ka bɪ-na fãamaambaa-ba wulaa ka ger-na. Ba ka muo-na *Diilonelhãalãdũnni-na. ¹⁸ Ba ka kã baa-na fɔɲgɔtaamba wulaa, baa nellentaamba wulaa mei maama-na. Na ka hi-ba kusuɲɲ-nu'i baa *niereaamba-i hiere a piye naɲ suɔnuɲ kumaɲ mei kũɲgu-na. ¹⁹ Da ba ji bel-na da ba ka yuu-na, baa na tie holle wuo na sie ka suɔ naɲ ka waɲ mamaɲ; yaɲ mafamma-i na hã Diiloɲo, u kaa pigãaɲ-na baa-ma terduɲgu faɲgu-na. ²⁰ Ku saa ce ɲaa nelma famma-i namaa kusũnniɲ-maama'i kaa waa de! Na To yaa kaa ce u *Yalle dii-ma na hõmmu-na na waɲ-ma.

²¹ «Banamba ka bel ba fereɲ hãmba hã-ba wuo ba ko-ba, banamba ba fereɲ mɔlbaa, banamba ba bisãlmba, banamba bi sire pu baa ba bincũmba-i aa ce ba bel-ba ko-ba. ²² Nuɔmba-i hiere ba ka bigãaɲ-na mei maama-na. ɲga umaɲ duɔ nyaar ka hi ku bãlma-i, kutieɲo ka kor. ²³ Da ba donya-nei nel daade-na, na gbar na kã daade-na. Mi waɲ ninsoɲo-i baa-na: *Moloɲ-Bieɲo ka bir jo ji da na saa hi *Isirahel nileɲja-i hiere.

²⁴ «Na saa da, *hãalãbiloɲo sa maar u hãalãtieɲo-i, aa maacembiloɲo sa bi maar u yuntieɲo-i. ²⁵ Hãalãbiloɲo jɔɲuɲ u ce u hãalãtieɲo temma aa maacembiloɲo jɔɲuɲ u ce u yuntieɲo temma. Da ba gbẽ dumellentieɲo-i wuo *Belsebul† ba ka tuora u dumelleɲ-baamba-i ka hi hie?»

*Umaɲ saaya kãalãmma
(Like 12.2-9)*

* ^{10:15} Sodɔmutaamba kũɲgu-i baa Gomɔrtaamba kũɲgu-i: Nieɲ Miwaɲo jĩnam-maɲ-sebe-i-na (Genèse) 18–19. † ^{10:25} *Sitãni yerre nande yaa *Belsebul. Nieɲ 12.24–28.

²⁶ Yesuŋ waarj mafamma-i wuo cira: «Teriengu fangu-na, baa na ta na kälä nuomba-i. Mamarj fuyaa hiere, ma ka hel. ²⁷ Da mi fuo warj mamarj baa-na, hilaarj na muonu-mei na gbuo terni-i hiere. ²⁸ Baa na ta na kälä bamarj gbäa ko-na aa ba sie gbäa ce biŋkūngu na yaleiŋa-na. Umarj dii kälälamma, u yaa ŋaa Diiloŋo-i; u yaa gbäa caa-na baa na yaleiŋa-i hiere. ²⁹ Tigälämba häi sullu saa cor warbelle diei; a ne da na To duɔ saa hüu-ma, u diei sie gbäa par diire. ³⁰ Halle na yukuɔsinni marj daani-i, Diiloŋo kääŋ-ni hiere. ³¹ Teriengu fangu-na, baa na ta na tie holle; na boyaa tigälämba-na titirre.

³² «Umarj duo yiera-mei nuomba yaanga-na wuo mei wuorjo, muomi ka bi yiera-mei mi To marj doro-i-na u yaanga-na wuo kutieŋo-i mei bi wuorjo. ³³ Ŋga umarj duo ciina-mie nuomba yaanga-na, muomi ka bi ciina kutieŋo-i mi To marj doro-i-na u yaanga-na.»

*Yesu saa jo baa yaafälle
(Like 12.51-53; 14.26-27)*

³⁴ «Baa na ta na ne wuo si mi juo baa yaafälle hiema-na; mi saa jo baa yaafälle, mi juo baa berru. ³⁵ Mi juo da mi ji gbo bepuomba-i baa ba tobaa-ba-i, aa gbo biemba-i baa ba nyubaa-ba-i, aa bi gbo caamba-i baa ba hüubaa-ba-i. ³⁶ Narj fereŋ dūŋ-baamba ka bigäarj-ni.†

³⁷ «Umarj duo dol u biincuomba-i yarj wuorjo-i, kutieŋo sie gbäa cu mi huorj-nu. Umarj duo bi dol u bisälmba-i yarj wuorjo-i, kutieŋo sie gbäa cu mi huorj-nu. ³⁸ Aa umarj duo u sa sie muliema-i baa kuliingui, u sie gbäa cu mi huorj-nu. ³⁹ Umarj duo tuo kaal baa u yungu yorj, kutieŋo ka kosuorj u fere. Ŋga umarj duo tuo kosuorj u fere mei maama-na, u ka da cicëlma marj sa tierj dede-i.»

*Ānfafamma pã ma tieŋo-i
(Marke 9.41)*

⁴⁰ «Umarj duo suo na belma, kutieŋo suyaa mei belma yaa-i. A ne da umarj duo suo muomi belma, u suyaa mi popuortieŋo belma yaa-i. ⁴¹ Umarj duo ne *Diilopopuorbilongo maacemma-i aa bel-o fafamma, Diilong uŋ ka pã u popuorbilongo-i dumaa, u ka bi pã kutieŋo-i dumei. Umarj

duo bel nelviingo-i fafamma wuo nelviingo, Diilongo ka pã kutieŋo-i a saa baa nelviingo-i. ⁴² Umarj duo ne mi *hālābiloŋo-i baa u yornumma-i aa hā-yo hūŋkolŋo-i yorj u nyorj, mi warj ninsorjo-i baa-na, u sie naa u daluo-i Diilongo wulaa.»

11

*Nsāa-Batisi puɔraa ba jo Yesu wulaa
(Like 7.18-23)*

¹ Yesuŋ juo piiye ti baa u *hālābierj cīncieluo ba häi baamba-i, wuo sire suur nilēiŋa-na tuo wuora u warj Diilong-nelma-i.

² Nsāa wuo tiē dii kaso-i-na aa naa nu *Kirsarj ceŋ mamarj hiere. Wuo puor u hālā-biemba-i wuo ba ka yuu-yo ³ kere *Korjko-rtieŋo marj saaya u jo, u yaa ufaŋo-i wei sisɔ uu dii huorj-nu? Baa kã ka hi Yesu-i baa-ma. ⁴ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Kääŋ na ka tūnu Nsāa-i baa narj nuŋ mamarj baa narj darj mamarj: ⁵ Yiriemba yufieŋa puurii, murgubaa-ba wuo, *wontuormba jarma taa-bei, tugbentaamba tūnni puurii, bikuomba siire aa sūntaamba nuɔ *Neldodolma.* ⁶ Umarj gbeini-i da ni saa ji guol mi huongu-na, kutieŋo yungu dolaa.»

*Nsāa-Batisi sīnni-i
(Like 7.24-35)*

⁷ Nsāa popuorbilongarj taa, Yesu wuo tuo taara u pigäarj nuomba-i Nsāa sīnni-i. Wuo yuu-ba wuo: «Na kã ka ne bige-i hiēŋu-na? Fafalmuŋ sagallarj hiēŋu-i dumaa, na kã ka ne ku yaa wei? ⁸ Namaa kã ka ne bige-i? Na kã ka ne umarj diyaa bimbifafanni wei? Ma si bamarj diyaaŋ bimbifafanni-i baa dii tiēna fōŋgōtaamba dūnniŋ kē? ⁹ Ŋga namaa kã ka ne bige-i? Ma si na kã ka ne *Diilopopuorbilongo-i kē? Aa naacoljo faŋo-i, mi tūnu-nei: U maaraa Diilopopuorbilongo-i. ¹⁰ Ma nyegäarj Diilong-nelma-na wuo:

«Mi ka puor mi popuorbilongo wuoya ta ŋ yaarj-na

ka cã ŋ hūmelle-i†,

ba gbē Nsāa yaa-i. ¹¹ Mi warj ninsorjo-i baa-na: *Nsāa-Batisi temma saa hi horj yogo caarj-biemba-na. A ne da umarj si dii baa yungu *Diilong-nelle-na, u maaraa Nsāa-i. ¹² A dorj dii Nsāa-Batisi bāarj-nu, ji hi baa nyungo, nelbabalaamba

† 10:36 Mise (Michée) 7.6 * 11:5 Nierj Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 35.5-6; 61.1. † 11:10 Malaki (Malachie) 3.1

cīnaana *Diilōṅ-nellentesīnni-i aa ta ba taara ba hūu u nelle-i ce-de ba diele.[‡]

¹³ Diilōpupuorbiemba-i hiere ka hel baa *Moisi-i ba siire piye Diilōṅ-nellentesīnni maama a ji hi Nsāa-Batisi bāang-u-i. ¹⁴ Na saaya na suw wuṅ baṅ waarj *Eli maṅ maama-i wuṅ u ka jo, u yaa juṅ Nsāa-i. ¹⁵ Umaṅ duṅ u ka nu, u nu!»

¹⁶ Aa naa cira: «Mi gbāa saa fiefie ku nuṅmba-i baa haba-i? Mi gbāa saa-ba baa bisālmba maṅ tiēnaana ponsanatigerreṅ. Banamba ta ba waṅ baa banamba-i wuṅ:

¹⁷ «I hulii tulammu hā-na, na saa nyēṅ. I hāl kuliṅ-neini hā-na, na saa kaal.»

¹⁸ Nsāa juṅ, u sa dii dibelle u nuṅgu-na, u sa nyōṅ kolma, na cira wuṅ *jīma dii u yuṅgu-na. ¹⁹ *Moloṅ-Bieṅ uṅ wuṅ aa tuo nyōṅ, na sire ta na piye wuṅ: «Naacolṅ daa fuo bi yii baa niwuoni yaa-i yōṅ baa konyolle! Aa tiraa sire bel jīeru baa *nampohūutaamba baa nelbabalaamba.» Ŋga Diilōṅ-nelma fafaang-u da u maacemma'i nuṅ-i.»

Sūlma haraa nileiṅa naṅa-na

(Like 10.13-15)

²⁰ Yesuṅ cie gberē-weima bōi nileiṅa maṅ nuṅ-i, a taarj baa sa hūu-ma nanna ba cilōbabalaṅo-i. Yesu wuṅ doṅ tuo waṅ baa-ba wuṅ: ²¹ «Korasitaṅ namaaṅo-i, sūlma haraa-nei! Betisadataaṅ namaaṅo-i, sūlma haraa-nei! Gberē maṅ cie namaa holma-na, kuṅ uu naa ce Tiir nelle yaa nuṅ-i baa Sidō nelle-na, dii yinaa baa naa kūnna cuongu ba fereṅ nuṅ aa dii buor ba jongorbaa a pigāaṅ wuṅ ba naana ba cilōbabalaṅo-i!

²² Terieṅgu faṅgu-na, mi tūnu-nei: Diilōṅ duṅ ji tuo yuu nuṅmba-i, uṅ ka haa kumaṅ nei, ku ka balaj yaṅ Tiirtaamba kūṅgu-i baa Sidōtaamba kūṅgu-i hiere.[§] ²³ Kafarnamutaṅ namaaṅo-i, na daa nie sī na kaa da Diilōṅo-i wei? Na tāal na fere, na ta na kā dāamu-na. Gberē maṅ cie namaa nelle-na*, kuṅ uu naa ce Sodōmu yaa nuṅ-i, nyuṅgo daayo-na, nelle fande naa waa yogo.[†] ²⁴ Terieṅgu faṅgu-na, mi

tūnu-nei, kumaṅ ka haa-nei gēṅgeryiṅgu-na, Sodōmu kūṅgu ka waa hāaṅo.»

(Like 10.21-22)

²⁵ Ku huongu-na, Yesu wuṅ cira: «Baba, nuṅei Yuntieṅ nuṅ dōrō-i-na baa hiēma-na hiere. Niṅ fuyaa ṅ huongga-i cēcēmuntaamba-na baa sebesuṅtaamba-na aa cer pigāaṅ bisāmbiamba-i baa-ka, ṅ jaalungu bōi. ²⁶ Ninsorjo, ṅ cie ṅ huongga yaa dumaṅgo-na, Baba.»

²⁷ Aa naa waṅ baa nuṅmba-i wuṅ: «Mi To birii weima-i hiere hā-mi. Da ma hel Tuonggo-na, molo sa suw Bepolṅo-i, aa da ma bi hel Bepolṅo-na baa uṅ taaraṅ u pigāaṅ bamaṅ baa-yo, molo sa suw Tuonggo-i.»

Fiisaang-u dii Yesu huonggu-na

²⁸ Yesuṅ waarj mafamma-i, wuṅ cira: «Namaa namaṅ tūyāa congorni ta ni ko-na, juṅ mi ji har-na na fiisa. ²⁹ Mi huongga sa doṅ, aa mi sa teterṅ mi fere. Juṅ mi ji haa mi conggoruṅgu-i hā-na na cu mi huorṅ nu ku yaa na ka da fiisaang-u. ³⁰ Mi conggoruṅgu si dii yonduo, mi tusālḽe dii fiefiefie.»

12

Yitienang-u maama-i

(Marke 2.23-28; Like 6.1-5)

¹ Yibieṅa faṅa-na, *yitienang-u naṅgu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni-i ba cor. A ne da nyulmu waa u *hāalābiemba-na. Baa doṅ ta ba kar bile-i ba wuṅ. ² *Farišēbaa-ba daa mafamma-i ce nie? Baa sire ta ba piye baa Yesu-i wuṅ: «Ne ṅ hāalābiemba-i, kumaṅ saa saaya ku ce yitienang-u-na ba ce ku yaa-i!»

³ Yesu wuṅ cira: «Nyulmu naṅ bilaa *Davidi-i baa u nuṅmba-i wuṅ ce kumaṅ, ma sī na kalaar-ku kē? ⁴ Davidi suuri Diilōṅ-dūṅgu-na a bie Diilōṅ-buruo-i ba wuṅ baa u nuṅmba-i.* A ne da a saa baa mie Diilōṅ-hūmelle-i, da kuṅ *Diilōṅgāntieṅ nuṅ sī, ṅ sie gbāa wuṅ buruo faṅgo-i. ⁵ Ma sī na bi kalaar *ānjīnamma-i kē? Wuṅ nelie saa saaya u ce maacemma yitienang-u-na, ṅga

[‡] 11:12 Girekimma-na terieṅ daaku gbāa bi nu nuṅ daama-i: Dii Nsāa-Batisi bāaṅ-nu ji hi baa nyuṅgo *Diilōṅ-nelle kpakpaa di hūmelle-i di hiel-de. Aa nuṅmba gbāaṅ kpelle da ba suur-die. [§] 11:22 Kumaṅ haa Tiirtaamba-na baa Sidōtaamba-na: Nieṅ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 23.1-18; Esekiele sebe-i-na (Ézéchiël) 26; Yowel sebe-i-na (Joël) 4.4-8; Amosi sebe-i-na (Amos) 1.9-10. ^{*} 11:23 Nieṅ 8.5-17; 9.1-8; na ka da gberē-weima namma. [†] 11:23 Sodōmu: Nieṅ u kūṅgu-i Miwaarjō jīnammaṅ-sebe-i-na (Genèse) 19.24-28. ^{*} 12:4 Nieṅ Samiel sebedielāṅo-na (1 Samuel) 21.2-7.

Diiløjigãntaamba ce maacemma-i *Diilodubuo-i-na aa molo sa kãŋ-ku wuo cãlmuo.
⁶ A ne da bande-i-na, kunangu dii kumar maaraa Diilodubuo-i. ⁷ Diilongo ciera wuo: «Taa na ce hujarre na-naa nuo ku yaa dolaan-minj ku yarj na niikonni-i.»[†] Kuo na taa na suo nel daama yungu-i, naa naa saa ta na cãl nuomba-i na yarj-nu. ⁸ A tiraa naara kufangu-i: *Molon-Bieŋo yaa yitienangu tieŋo-i.»

*Yesu siire nagãduola naŋo
 (Marke 3.1-6; Like 6.6-11)*

⁹ Yesurj juo piye baa *Fariŋɛbaa-ba-ti, wuo ta kã *Diilonelhãalãdũngu-na. ¹⁰ Naacolŋ naŋo waa ba holma-na, u naŋga diei naa minarj. Fariŋɛbaa baa ta ba taara ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na, a ce dumaanjo-na baa yuu-yo wuo: «A saa baa mie Diilon-hũmelle-i, ŋ gbãa sire jeinjo *yitienangu-na wei?»

¹¹ Yesu wuo cira: «Namaanjo-na, umarj duo waa baa tũmaanjo diei yorj u kũndũngu-na aa tũmaanjo daayo par suur fuorj-nu yitienangu-na, kutierjo ka yarj-yo dii fuorjgu-na wuo yitienangu wei? ¹² Nelbilonjo-i baa tũmaanjo-i, hai boyaa? Terienjo fangu-na, ãnfafamma gbãa ce yitienangu-na, weima si dii.» ¹³ Aa naa warj baa naacolj daayo-i wuo: «Fara ŋ naŋga-i.» Naacolj wuo bi fara u naŋga-i, kaa firnu kananga temma-i. ¹⁴ Fariŋɛbaa baa pãŋ hel ka ta ba da ba-naa Yesu kommarj-kũngu-na.

Yesu yaa Itienjo cãarãŋo-i

¹⁵ Yesurj juo suo wuo ba taara ba ko-yo, wuo ta halan terienjo-na. Nuorj baa kũol ba-naa ta ba nyaanu-yuo. Jaamba waa ba holma-na. Wuo sire-bei hiere ¹⁶ aa naa warjma kuola-mei baa-ba wuo ba baa yarj molo suo wuo u yaa siire-bei. ¹⁷ Diilon urj puoraa *Isayi warj mamarj, ma'i sã daama-i wei? Isayi waarj-ma wuo:

«Diilongo ciera wuo:

¹⁸ «Mi hielaa mi cãarãŋo yaa daayo.

U maama sa suo aa dolnu-mie.

U yaa fierj mi huorjga-i.

Mi ka hã-yo mi *Yalle-i.

U yaa ka pigãan nuomba-i nileiŋa-na hiere baa hũmeviile-i.

¹⁹ U sie gãŋ baa moloŋo.

U sa jo duo ji hohuola baa moloŋo.

Molo sie nu u piye hũngbesennirj.

²⁰ U sie perienj terre marj kaanu ti,

aa u sie diŋ dãamu marj kusiriye ti.

U ka waa ma yaa nuo-i fuo nuomba-i nileiŋa-na hiere ba ji hũu viisinni maama-i.

²¹ Nuomba-i hiere ba ka haa ba naŋga-i yuo.»[‡]

*Yesu hilaa baa u himma-i hie?
 (Marke 3.22-30; Like 11.14-23)*

²² Ku huorjgu-na, baa ji jo baa bobo-yironjo naŋo-i Yesu wulaa. *Jinabaa-ba'i naa cie-yo dumaanjo-na. Yesu wuo puur u yufienja-i aa naa ce u tuo gbã u pi-ye. ²³ Kuo cu nuomba hommu-i; baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Ku biyaa ŋaa *Davidi hãayeljo yaa-i?» ²⁴ *Fariŋɛbaa-ban juo numma, baa gbẽ-ku dumaa wuo: «Jina ba yuntierjo-i *Belsebul[§] yaa hãa naacolj daayo-i himma-i u tuo donya jinabaa-ba-i.»

²⁵ Yesu wuo suo baa-ba. Wuo gbẽ-ba wuo: «Da ŋ da neduolej-baŋ namaanjo-i na sa gbo, yiingju dii baa yiingju na nelle ka muonu. Da na bi waa ciingju-na sisɔ dumelle-na aa na sa taara na da na-naa, na dumelle ka muonu. ²⁶ *Sitãni duo tuo donya fuo ferenj baamba-i, ma si kuu dii ŋaa u gãŋ baa u fere ke? Dumaanjo-na, u fõŋgũ ce nie aa cɔ u wulaa? ²⁷ Na gbĩ-ku dumaa wuo Belsebul yaa hãa muo himma-i mi ta mi donya jinabaa-ba-i, namaa nuomba fuo, hai moloŋo-i hãa bafamba-i himma-i ba ta ba donya-bei? Na saa da, namaa ferenj baamba yaa ka karnu ciiruo-i. ²⁸ Muo fuo, *Diilonj-Yalle yaa hãa-mi himma-i mi ta mi donya jinabaa-ba-i. Ku yaa pigãan wuo *Diilonj-bãangu paa-nei ti.

²⁹ «Hai moloŋo-i gbãa suur u nabiernj dũngu-na a biera u bĩmbĩnni-i hel baa-ni aa u nabiernjo yarj-yo dumaa? Ŋga kutierj duo bel u nabiernjo-i vaa-yo igẽna, u gbãa suur biera u bĩmbĩnni-i hiere ta baa-ni.

³⁰ «Umarj duo uu si dii baa-mi, kuu dii ŋaa kutierjo bigãan-mi; aa umarj duo u sa tigiinj baa-mi, kuu dii ŋaa u pisallã.

³¹ «Mi tũnu-nei: Nelbiliembarj cãl Diilonjo-i aa ta ba haa tuosĩnni marj yuo hiere, u gbãa ce jande bei aa yarj ma ti. Ŋga umarj duo tuora u *Yalle-i, jande cɛraa u ce-yuo hĩema-na, jande cɛraa u ce-yuo dɔrɔ-i-na. ³² Umarj duo warj ãndababalaangu hã

[†] 12:7 Ose (Osée) 6.6

[‡] 12:21 Isayi (Ésaïe) 42.1-4

[§] 12:24 *Sitãni yerre nande yaa *Belsebul.

*Molon-Bierjo-i, ma gbāa tī. Ŋga umarj duo piye āndaparaangu hā Diilonj-Yalle-i, ma sie tī nyungo, ma sie tī bisinuo.

³³ *Tibifaangu yaa marj biefefeiŋa-i. Tibibabalaangu marj biebabaleiŋa. Ba suo tibiingu-i ku biera yaa nuō-i. ³⁴ Nelbabalaar namaa temma-i daana-i! Narj balaarj, nelfafamma ce nie aa hel na nunni-na? Neliej nuō ŋ huongarj yuu baa mamarj, ma yaa hilaarj ŋ nungu-na. ³⁵ Nelfefeiŋ u ānfafamma hel u hofafanga'i nuō-i. Aa nelbabalarj u maacembabalamma hel u hobabalanga'i nuō-i. ³⁶ Mi tūnu-nei: Gēngeryiingu-na, bamarj waarj āndasosonni-i hiere, Diilono ka gān baa-ba. ³⁷ Diilono ka ne narj fereŋ nuŋ-āndaangu yaa-i aa cira ŋ cālāa sisō ŋ saa cāl.»

Nuōmba ciera Yesu ce himma ba ne
(Marke 8.11-12; Like 11.29-32)

³⁸ Yesuŋ juō piye tī, *ānjīnamma pigāataamba namba-i baa *Fariŋēbaa-ba namba cira: «Hāalātie, i taara ŋ ce himma i ne.»

³⁹ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Fiefie ku nuōmba saa fa, ba jēnaamba sa ku! Ba gbē-ku dumaa wuo mi ce himma ba ne. Bīŋkūngu sa ce dii hā-na. *Yonasij cie mamarj, ma ka saanu baa-na. ⁴⁰ Yonasij cie yinni sici-i dumaa teteriejo kusūngu-na*, *Molon-Bierjo ka bi ce yinni sici-i dumei hēma-na. ⁴¹ Ninivetaamba nuō Yonasi nungu-i aa nanna ba cilobabalarjo-i†, a ne da namaa holma-na bande-i-na, molojo dii umarj maaraa Yonasi-i aa na yagar wuo na sie nu u nungu-i! Diilonj duo ji tuo yuu nuōmba-i, Ninivetaamba ka cira na cālāa cemma. ⁴² Gēngeryiingu-na, Seba nellen-tiejo‡ ka da nungu fiefie ku nuōŋ namaarjo-na. Fuo siire termaarj daaku-na a karnu nilēiŋa-i hiere ji nu *Salomō nelma-i, a ne da namaa holma-na bande-i-na, molojo dii umarj maaraa Salomō-i aa na yagar na sa nu u nungu-i!»

Jīna duo bir jo u sa fa
(Like 11.24-26)

⁴³ Ku huongu-na, Yesu wuo cira: «*Jīna duo waa moloŋo-na aa ji hel, u kā ka tuo wuora u bīŋ hīeŋ-nu duo taara muntienammu. ⁴⁴ Duo saa ka da, u cira:

«Mi ka bir kā mi muntercolōmmu-na.» Aa bi bir. Duo kā ka da bīŋkūngu si dii kutiejo huōŋa-na, aa u gbuu migāarj-ka da welewele aa tigiŋ-ka, ⁴⁵ u bir ka bī u najinabaa niehāi, bamarj balaarj yarj ufajo-i ba jo ji suur tiēna-kei. Da ba suur tiēna dumaarjo-na, ku migāarj balarj kutiejo-na a yarj diēlā-kūngu-i. Mafamma temma yaa ka da fiefie ku nuōmba-i; ba saa fa.»

Yesu baamba juō da ba ji ne-yo

(Marke 3.31-35; Like 8.19-21)

⁴⁶ Yesuŋ waa tuo piye baa nuōmba-i, u nyu juō jo baa u hāmbe-i da ba ji ne-yo. Barj juō ji da u piye, baa yiera gōŋgūŋu-nu. ⁴⁷ Naacoljo narj wuo da-ba aa naa pie warj baa Yesu-i wuo: «Ŋ nyu-i baa ŋ hāmbe juō da ba ji ne-ni, baa dii yiera gōŋgūŋu-na ta ba cie-ni.»

⁴⁸ Yesu wuo gbē naacoljo-i wuo: «Na suo mi nyu-i baa mi hāmbe-i wei?» ⁴⁹ Aa naa wuora pigāarj u *hāalābiēmba-i baa u narjga aa cira: «Mi nyu-i baa mi hāmbe yaa daaba. ⁵⁰ Bamarj cieŋ mi To marj dōrō-i-na u huōŋa-i, ba yaa mi hāmbe-i, ba yaa mi tūōbaa-ba-i, ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

13

Fūmanarāŋo narj maama

(Marke 4.1-9; Like 8.4-8)

¹ Yinduogun fangu-na, Yesu wuo sire hel kā ka tiēna dalanga nungu-na. ² Nuōmba jo ji yu-yuo. Wuo bel nyugūŋ bejo narjo-na tiēna aa nuōmba waa bomborma-na. ³ Ŋ tiēnaana, wuo bie gbāneini tuo narj baa-ba wuo: «Naacoljo narj kaa ka narj fūma u suogun-na. ⁴ Fūma narjo kā ka diire hūmellerj-huōŋ-na, huriimba jo ji wuo ufajo-i. ⁵ Unarjo kā ka diire tāmpēllerj-terierj-nu. Hīema saa waa boi terierj-nu; a ce u pa yarj unarjo-i. ⁶ Ŋ paa, u kaasīnni saa gbāa suur kā yaarj-na. Bāarjŋ juō dōŋ ta ku jo, wuo kuol hiere kpēmū! ⁷ Unarjo kā ka diire hīeŋ-nu. Hīeŋgu tu suuye-yuo. ⁸ Umarj diiriye suōŋ-huōŋa-na munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla: unarjo biera komuōŋa da-a-ndii, unarjo biera komuōŋa sa-a-sici, unarjo komuōŋa baa cīncielbaa.»

⁹ Yesuŋ waarj mafamma-i wuo cira: «Umarj duo u ka nu, u nu!»

* 12:40 Niej Yonasi sebe-i-na (Jonas) 2.1. † 12:41 Yonasi (Jonas) 3.5-10 ‡ 12:42 Nellen-tiej daayo waa ciciŋo a saanu baa mamarj nyegāarj girekimma-na.

Kumaj cie Yesu tuo naj gbâneini-i
(Marke 4.10-12; Like 8.9-10)

¹⁰ Yesu naj juo naj ti, u *haaläbiemba pie u caarj-nu ka cira: «Itie, bige-i cie ŋ ta ŋ naj gbâneini baa nuomba-i?»

¹¹ Yesu wuo cira: «Diilongo cie baa namaŋo-i. U *nellentesinni maama marj fuyaa, u pigäärj namaŋo-i baa-ma, a ne da banamba sa suo kunanju mei. ¹² Umarj duo tuo suo yienju, kunanju ka ta ku naara u sosuomunju-i; ŋga umarj duo u sa suo biŋkũngu, celle-kũngu marj uŋ suo-kun, ku ka kor-yuo. ¹³ Na saa da, kumaj cie mi ta mi naj gbâneini-i baa-ba, yufienja dii baa-ba, ŋga ba sa da baa-ya. Tũnni dii baa-ba, ŋga ba sa nu baa-ni. Ba sa suo nelmarj kãnj yarjga marj nuo-i. ¹⁴ Diilong uŋ puwraa *Isayi warj mamaj, ma'i sã daama-i wei? Isayi waarj-ma wuo: <Diilongo ciera wuo: «Na ka ta na nu nelma-i, ŋga na sie ta na suo ma yaarjga-i. Na ka ta na ne colcol, ŋga na sie ta na da biŋkũngu.

¹⁵ Hama-i nuo-i?

Bande ku nuomba nyaayã ba fere cor;
ba suunu ba tũnni-i
aa suuye ba yufienja-i.
Ba sa taara ba da biŋkũngu.
Ba sa taara ba nu weima.

Ba sa bi taara ba suonu kunanju aa jo mi wulaa mi ji kor-ba.»*

¹⁶ Yesu wuo cira: «Namaa fuo, na yunni dolaa; na da baa na yufienja-i aa ta na nu baa na tũnni-i. ¹⁷ Mi warj ninsongo-i baa-na: *Diilopɔpuorbiemba boi baa nelviimba boi taa ba taara ba da naj darj kumaj, aa nu naj nurj mamaj, ŋga ba saa da ma diei, ba saa bi nu ma diei.»

Yesu firiinu fũmanarãjo gbãnalãangu-i
(Marke 4.13-20; Like 8.11-15)

¹⁸ Yesuŋ waarj mafamma-i, wuo cira: «Karaarj na tũnni-i na nu fũmanarãjo gbãnalãangu yuŋgu-i: ¹⁹ Nuomba naj hommu dii ŋaa hũmellenj-huŋga; da ba nu *Diilong-bãangu maama-i ba sa bel-ma nammu hã, ba yarj *Bigäärãjo jo ji hiel-ma aa yarj-ba. ²⁰ Banarj hommu dii ŋaa tãmpellenj-terienju; da ba nu Diilong-nelma-i ma pãj dolnu-bei ba hũu-ma. ²¹ ŋga ma sie gbãa naj kaasinni. A ce dumaarj-na weij da ma da kutaamba-i, sisõ da ba ta ba huol

ba yammu-i ma maama-na, ba har jĩna. ²² Banarj hommu dii ŋaa hienj-terienju; da ba nu Diilong-nelma-i ba yarj anjoguoma-i baa gbeij-maama jo ji suuye-mei; a ce ma sa da belle ba wulaa. ²³ A ne da banarj hommu dii ŋaa hiefafamma; da ba nu Diilong-nelma-i ba suo ma yungu-i aa wuo ma hũmelle-i diŋ saaya di wuo dumaa. Kufangu taamba yaa dii ŋaa fũma marj gbuu sire kpatalla; unarj biena komuŋa da-andii, unarj biena komuŋa sa-a-siei, unarj komuŋa baa cinciellaa.»

Suontiejo narjo baa u bigäärãjo

²⁴ Yesu wuo tiraa naj gbãnalãangu narjga baa-ba wuo: «*Diilong-nellentesinni dii ŋaa moloŋo marj siire ka duu dɔmma u suonguna aa jo ji tiena. ²⁵ Isuongu narjga-na, u bigäärãjo narjo yarj nuomba duofun aa sire ka narj hẽbiena dɔmma holma-na. ²⁶ Dɔmmarj juo ta ma horj huongu-na, suontiejo maacembiemba da hienj daaku-i. ²⁷ Ba jo ji ta ba yuu suontiejo-i wuo: <Yuntie, ma sã ŋ duu dɔmma'i ma kula suongu-na ke, hienju maama nie?»

²⁸ «Suontiejo gbẽ-ba wuo: <Unarj sã, mi bigäärãjo narjo'i cie mafamma-i.»

«Maacembiemba cira: <I kã ka for-ku nanna wei?»

²⁹ «Suontiejo gbẽ-ba wuo: <Yaarj-kun, baa na for-ku; da na'a na for-ku, na ka for baa dɔmma namma. ³⁰ Yaarj ni vãa hiere. Diŋ da ma ji hi karma, mi ka ce ba for ku yaa igẽna a tigiŋ-ku caa-ku aa suo kar mi dɔmma-i dii-ma inɔŋgõ-na hã-mi.»

Diilong-nellentesinni dii ŋaa mutardi-belle
(Marke 4.30-32; Like 13.18-19)

³¹ Ku huongu-na, Yesu wuo tiraa naj gbãnalãangu narjga baa-ba wuo: «*Diilong-nellentesinni dii ŋaa mutardi-belle marj barj duu-de. ³² Mutardi-belle yaa yuraanu yarj hiere, ŋga da di pa, di sire maar ni-ifielu-i hiere a ce tibiŋgu huriimba ta ba jo ba se kamma ku.»

Diilong-nellentesinni dii ŋaa konsiini

³³ Aa naa tiraa cira: «*Diilong-nellentesinni dii ŋaa konsiini. Da ba par-ni ba nakoluŋ-nu a du burjũmmu-i kolloyufienja siei baa-ni, ni sire-muo hiere.»

Kumaj cie Yesu tuo naj gbâneini-i
(Marke 4.33-34)

* 13:15 Isayi (Ésaïe) 6.9-10

³⁴ Yesu waarj nel daama-i hiere baa nuomba-i gbānēninj; duw puur duw piye gbānalāangu, a puur duw piye gbānalāangu. ³⁵ *Diilopɔpuorbilong urj waarj mamarj ma'i sī daama-i wei? Diilopɔpuorbilong waarj-ma wuo: «Diilong ciera wuo:

«Mi ji ta mi piye baa-ba gbānēninj.
Mamarj naa fuo dii miwaango domma-na,
mi ka warj-ma baa-ba.»[†]

Yesu firnu suontienjo-i baa u bigāārāngo-i ba gbānalāangu-i

³⁶ Yesurj juw piye tī, wuo yarj nuomba-i aa naa ta kūnj. U *hāalābiemba kā u wulaa ka cira: «Nij naarj gbānalāangu marj wuo suontienjo narj duu dimma aa u bigāārāngo kā ka narj hēbieja dīmma holma-na, ŋ sa firnu-kuw baa-ye i suw ku yungu-i wei?»

³⁷ Yesu wuo cira: «*Molon-Bienjo yaa suontienjo-i; u yaa duu dimma-i. ³⁸ U suongu yaa miwaango-i. Dīmma yaa bamarj cuu Diilong huong-nu aa hēbieja yaa bamarj cuu *Bigāārāngo huong-nu. ³⁹ Suontienjo bigāārāngo yaa *Sitāni-i. U yaa kāa ka narj hēbieja-i dīmma holma-na. Dikara-huongu yaa miwaango timmarj-huongu-i aa dikartaamba yaa *dɔrɔpɔpuorbiemba-i. ⁴⁰ Barj kaal hienggu-i ba caa-ku dumaa, miwaango timma-na, ku ka waa dumci. ⁴¹ Yiinggu fangu-na, Molon-Bienjo ka ce u dɔrɔpɔpuorbiemba jo ji bel bamarj guolaarj nuomba gbeini-i baa bamarj ciej āmba-balma-i hiere a hiel-ba u nelle-na ⁴² ka caa-ba dāngboguungu-na. Kaalungu sie ji waa dei. ⁴³ Ŋga bamarj wuoyaarj Diilong-hūmelle-i, ba ka waa huongu fangu-na ba To nelle-na ta ba gbu ba caa ŋaa bāansēnienggu. Umarj duw u ka nu, u nu!»

Diilong-nellentesinni dii ŋaa sēne

⁴⁴ «*Diilong-nellentesinni dii ŋaa sēne marj fuyaa suongu nanggu-na, naacolho narj ka ka paya-yuo. U huongu gbuu fē, u migāarj fuo-yo aa kā ka suor u nagānj-niini-i hiere a jo ji sāa suongu fangu-i.»

Diilong-nellentesinni dii ŋaa niibilienggu

⁴⁵ «*Diilong-nellentesinni tiraa ni ye ŋaa torgocerono marj taaraayarj niibilefannu duw sāa. ⁴⁶ U juw da sukpepellun-kūngu

nanggu-i, u kā ka suor u nagānj-niini-i hiere a sāa-ku.»

Diilong-nellentesinni dii ŋaa juwngo

⁴⁷ «*Diilong-nellentesinni tiraa ni ye ŋaa tetebejuwngo. Da ba narj juwngo-i, duw hi teterienjo teterienjo, u bel. ⁴⁸ Da ba fa-ba hel baa-ba hūmma-na, ba kā ka tiena fiel baafafaamba-i aa nanna baababal-aamba-i. ⁴⁹ Miwaango timma ka waa dumci: *Dɔrɔpɔpuorbiemba ka jo ji fiel nelbabal-aamba-i hiel-ba nelfafaamba-na ⁵⁰ ka dii-ba dāngboguungu-na. Kaalungu sie ji waa dei.»

⁵¹ Yesurj waarj mafamma-i, wuo yuu u *hāalābiemba-i wuo: «Mirj waarj mamarj, na nuw-ma hiere wei?»

Baa cira: «Ūu, i nuw-ma.»

⁵² Yesu wuo cira: «*Ānjīnamma pigāatienjo marj duw hūu-ma hāalā Diilong-nellentesinni kūngu-i, uu dii ŋaa dumellentienjo marj hielaarj bimbifeleenni-i baa niicolōnni-i u muntierammu-na u hā nuomba-i.»

*Nasarētitaamba cīnaana Yesu-i
(Marke 6.1-6; Like 4.16-30)*

⁵³ Yesurj juw narj gbānēini-i tī, wuo ta terienggu fangu-na ⁵⁴ a kā ba nelle-na[‡]. Urj kāa, wuo kā ba *Diilonelhāalādūngu-na ka tuo warj Diilong-nelma-i baa-ba. Kuw cu ba hōmmu-i. Baa ta ba piye wuo: «Fuo kaa hel baa nelnu daade-i hie? U cie nie tuo gbā u ce hij daama temma-i? ⁵⁵ Ma sī fānango bienjo yaa kē? Maari bienjo'i sī wei? Fuo hāango narj yaa barj bīnj-yonj Sake-i, unango-i Yosefu, unango-i Simo aa unango-i *Yuda. ⁵⁶ U tūobaa-ba dii baa-ye tīenamman-na. Fuo kaa hel baa hij daama-i hie?»

⁵⁷ Kurj cie dumaango-na, ba saa gbāa hūu Yesu nelma-i. Yesu wuo gbē-ba wuo: «Ba kānj *Diilopɔpuorbilong-i terni-na hiere; ŋga u nellen-baamba-i baa u dūnj-baamba sa kānj-yo.» ⁵⁸ Barj'a ba saa hūu u nelma-i dumaango-na, u saa ce gberē-weima boi terienggu-na.

14

*Nsāa-Batisin kuu kuliinggu marj
(Marke 6.14-29; Like 9.7-9)*

¹ Yibienja fanga-na, fāmaango marj waa *Galile yungu-na, wuo nu ba piye Yesu maama-i. Ba taa ba bī-yo *Erōdi-Antipasi.

[†] 13:35 Gbeliemarj-nalāangu (Psaume) 78.2 [‡] 13:54 Ba nelle yaa Nasarēti. Niēnj Like 4.16.

² Wuo gbẽ u maacembimba-i wuo: «Naa-colɔ daayo-i mi suyaa mie *Nsāa-Batisi yaa birii jo. U hilaa kuɔŋ-nelle-na jo, ku'i cie u hi hiɔ daama temma-i.» ³ A ne da Erɔdi fuo fere yaa naa cie ba bel Nsāa-i vaa-yo aa dii-yo kaso Erodidi maa-na. Erodidi faŋo waa u mɔlɔ ciɛŋo aa u hũu-yo mɔlɔŋo wulaa. Ba taa ba bĩ mɔlɔŋo-i Filipu. ⁴ Uŋ hũyāa-yo dumaŋo-na, Nsāa wuo warɔ-ma baa-yo wuo fuo uudiŋo sī. ⁵ Erɔdi wuo tuo taara u ko-yo. Ŋga nuomba-i hiere baa naa suo wuo Nsāa waa *Diilopɔpuɔɔɔbilongo. Erɔdi duo ne teriɛŋgu fangu-i, korma da-yo baa nuomba-i.

⁶ Yiingɔ nangu-na, Erɔdi wuo ji tuo ce u hommaŋ-yiingɔ ponsaangu-i aa naa bĩ u jēnaamba-i. Erodidi bilon wuo nyɛŋ Erɔdi jēnaamba yaanga-na ponsaŋ daaku-na; kuɔ fũnuɔ dɔlɔnu Erɔdi. ⁷ Wuo pā nungu baa bilongo-i wuo fuo baa Diilongo, kere uŋ taaraŋ kumaŋ, u warɔ-ma, u ka hā-yo baa-ku. ⁸ Bilongo nyu wuo gbo-yo wuo u cira u taara Nsāa-Batisi yungu. Bilon wuo bi cira: «Mi taara ŋ kar Nsāa-Batisi yungu-i a dii-ku tasaŋ-na jo baa-ku ji hā-mi bande.» ⁹ Fāmaano yaŋ kaa pāŋ bir ka deŋ birma; ŋga u ka ce-ma nie? U yaa pāa nungu-i baa-yo nuomba-na. Wuo naa wuo cira: «Weima sī.» ¹⁰ Aa naa puɔr ba kã ka kar Nsāa-Batisi yungu-i dii kaso-i-na ¹¹ a dii-ku tasaŋ-na ji hā bilongo-i baa-ku. Bilon wuo hũu-ku hā nyuɔŋo-i baa-ku. ¹² Nsāa *hāalābieŋ baa kã ka bie u bomborre-i ka fuure-die aa naa kã ka tũnu Yesu-i baa-ma.

Yesu hāa nelpūŋgu nanɔ wuo ye

(Marke 6.30-44; Like 9.10-17; Nsāa 6.1-14)

¹³ Yesu nuɔ nel daama-i, wuo bie beŋo ta tuo kã u deŋ. Nuɔŋ baa yagar nu-ma aa naa hel nileiŋa-na a bella nuoraangu nungu-i ta ba nyaanu-yuo. ¹⁴ Uŋ kaa hi, wuo huɔl, wuo u ne da nelpūŋgu nanɔ temma u yaanga-na. Ba hujarre gbuu bel-o. Wuo doŋ tuo sire jaamba maŋ waa baa-ba.

¹⁵ Bāanguŋ juo hir huɔŋgu-na, u *hāalābiemba pie kã u wulaa ka cira: «Bāangu tie tĩ, aa ii dii hĩɛŋ-nu, ŋ sa ce nuomba bɔɔ kã nileiŋa maŋ kotɔnni-na ka taara niiwuoni sãa wuo wẽi?»

¹⁶ Yesu wuo cira: «Yungu si dii ba da ba kã; namei saaya na hā-ba niiwuoni-i ba wuo.»

¹⁷ U hāalābieŋ baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye bande-i-na yonɔ baa titiraamba hāi.»

¹⁸ Yesu wuo cira: «Juɔŋ baa-ni na ji hā-mi.»

¹⁹ Baa jo baa-ni, wuo ce nuomba tieŋa hĩɛŋgu-na, aa naa bie buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hāi baŋ daaba-i a ciir u yungu-i dɔɔ-i-na a jaal Diilongo-i aa naa bũlɔ buruo-i a hā u hāalābiemba calnu-yuo hā nuomba-i. ²⁰ Nuɔŋ baa wuo nie yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufieŋ cĩn-cieluo a hāi. ²¹ Bamaŋ naa waa, ba gbāa yu nuomba neifieŋa hāi nuosiba ndii temma. Caamba nungu sī baa bisālmba-i.

Yesu wuoyaa hũmma dɔɔ

(Marke 6.45-52; Nsāa 6.16-21)

²² Baŋ bi wuyaa niiwuoni-i, Yesu wuo guor u *hāalābiemba bie beŋo-i ta u yaan-na ta ba karnu ba kã bomborre nandena aa fuo wuo tieŋa duo ce nuomba bɔɔ kũŋ ba cĩnniŋ. ²³ Nuombaŋ juo bɔɔ hiere, wuo kã ka nyugũŋ tãnungu-na tuo cārã Diilongo-i. Bāanguŋ fie ji tĩ, wuo tieŋa dii u da-u-die tuo cārã Diilongo-i. ²⁴ A ne da huɔŋgu fangu-na, u hāalābiemba naa maa baa beŋo-i. Fafalmu naŋ temma sire ta mu jārã-bei. Hũŋ maa ta ma sagalla beŋo-i baa-ba. ²⁵ Cicanjāale-na, Yesu wuo sire a tuo wuo hũmma dɔɔ-i-na u kã ba wulaa. ²⁶ Baŋ juo'a ba ne da u wuo u jo hũmma dɔɔ-i-na, ba huleiŋa gbuu pāŋ caar wuo sī isuɔtieŋo. Baa doŋ ta ba kaasĩŋ.

²⁷ Yesu wuo cira: «Baa na tie holle, muomeil!»

²⁸ Pier wuo cira: «Itie, da kuɔ nuɔnei kelkel, ce mi wuo hũmma dɔɔ-i-na kã ŋ wulaa.»

²⁹ Yesu wuo cira: «Jo!» Pier wuo hel beŋo-na tuo wuo hũmma dɔɔ-i-na u jārã-yuo.

³⁰ Uŋ juo jɔguɔŋ fafalmu maama-i, u holle pāŋ caar, wuo doŋ tuo nyierã hũmma-na. Uŋ nyierãŋ dumaŋo-na, wuo tuo kaasĩŋ wuo: «Itie, kor-mi o! Kor-mi!» ³¹ Yesu wuo fara u nanga-i a bel-o aa naa cira: «Ŋ saa haa ŋ nanga-i mie ku haama ku'i cie. Bige-i cie ŋ ce ŋ hommu-i mu hāi?»

³² Uŋ bilaa u nanga-i dumaŋo-na, baa kã ka suur beŋo-na, fafal muɔ bi pāŋ yiera.

³³ Bamaŋ waa beŋo-na, baa jo ji dũuna Yesu yaanga-na aa naa cira: «Coima saa fa, nuɔnei Diilong-Bieŋ nuɔŋo-i kelkel!»

Yesu siire jaamba Genesareti-i-na

(Marke 6.53-56)

³⁴ Fafalmuŋ yieraaya, Yesubaa baa perieŋ karnu kã Genesareti. ³⁵ Genesaretitaambaŋ daa Yesu-i, baa suw-yo aa naa wuora tũnu ba-naa ka hel baa kotõnniŋ-nileiŋa-i hiere. Nuõŋ baa hel jo baa ba jaamba-i hiere ³⁶ ji ta ba cãrã-wuõ wuõ u ce jande aa u yaŋ ba yieya u joŋgoruo tũngu yaa yonŋ. Ku waa umaŋ duõ yieya u joŋgoruo tũngu-i, kutieŋo pãŋ sire da yeryer.

15

*Bĩncuõŋ-hũmelle maama
(Marke 7.1-13)*

¹ Ku huõngu-na, *Fariŋeabaa-ba namba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba namba sire *Yerusalemu-i-na a kã Yesu wulaa ² ka yuu-yo wuõ: «Bige-i cie ŋ *hãlãbiemba sa wuõ bĩncuõŋ-hũmelle-i? Da ba'a ba wuõ nii-wuoni-i ba sa saara ba nammu-i?»

³ Yesu wuõ cira: «Bige-i bi cie namaa na yaŋ Diiloŋo uŋ waan mamaŋ aa ta na ce na bĩncuõŋ-maama? ⁴ Diiloŋo ciera: «Ta ŋ dii ŋ bĩncuõmba nuŋgu-i.*» Aa tiraa cira: «Umaŋ duõ waŋ ãndaparaaŋgu hã u to-i siõ u nyu-i, kutieŋo saaya komma.»[†] ⁵ Ŋga namaa birii cira wuõ umaŋ duõ waŋ baa u bĩncuõŋo-i wuõ: «Miŋ ŋa naa da kumaŋ da mi kãya-nie, mi pãa-ku hã Diiloŋo.» Kere umaŋ duõ ce mafamma-i aa u saa ji feŋ da biŋkũngu hã u bĩncuõŋo-i weima sã. ⁶ Terieŋgu faŋgu-na, na huraã Diiloŋ-nelma-i baa na bĩncuõŋ-maama. ⁷ Huhurmantaanŋ namaa temma-i daana-i; *Isayinŋ fii-na baa kumaŋ, na yuu-ku. Isayinŋ waan-ma wuõ: «Diiloŋo ciera wuõ:

⁸ «Nel daade taamba kãŋ-mi ba nuŋ-nu yonŋ.

Mi maama si dii ba hommu-na.

⁹ Baŋ pigãanŋ nuõmba-i hũmelle maŋ, bafamba diele.

A ce dumaanŋo-na, yungu si dii ba Diilojaale-na.»[‡]

*Kumaŋ gbãa guõla neliẽŋ nuõŋo-i
(Marke 7.14-23)*

¹⁰ Yesuŋ piiye mafamma-i, wuõ bi nuõmba-i a ji cira: «Karaanŋ na tũnni-i fafamma na nu mi nelma-i: ¹¹ Kumaŋ suuriinŋ neliẽŋ nuõ ŋ nuŋgu-na, ku sie

gbãa guõla-nie Diiloŋ-hũmelle-na. Kumaŋ hilaanŋ, ku yaa gbãa guõla-nie.»

¹² U *hãlãbiemba pie u caan-nu ka cira: «Ŋ saa suõ wuõ ŋ nelma jaanŋ *Fariŋeabaa-ba-i wei?»

¹³ Yesu wuõ cira: «Mi To maŋ doŋo-i-na, uŋ'a u saa sũ tibinni maŋ hiere, ni ka fuur halaŋ. ¹⁴ Yaan-baŋ, baa dii ŋaa yiriemba maŋ bilaa ba nayirienŋ nammu. Na suyaa kerre yiroy duõ bel u nayiroŋ nanga, ba ka par suur fuoŋ-nu ba hã-i-na hiere.»

¹⁵ Pier wuõ cira: «Niŋ waŋ nelma maŋ daama-i i saa suõ ma yaanŋa-i; firnu-mei baa-ye.»

¹⁶ Yesu wuõ cira: «Biŋalmba'i namaanŋo-i yogo wei? ¹⁷ Namaa saa suõ wuõ kumaŋ suuriinŋ neliẽŋ nuõ ŋ nuŋgu-na ku kã ŋ kusũŋ-nu aa cor ka ce biniẽŋa wei? ¹⁸ A ne da neliẽŋ nuõ niŋ waŋ mamaŋ ŋ nuŋgu-na, ma hel ŋ huõŋga'i nuõ-i; ma yaa gbãa guõla-nie Diiloŋ-hũmelle-na. ¹⁹ ãnjõgõbabalamma hel neliẽŋ nuõ ŋ huõŋga'i nuõ-i: ŋ huõŋga'i diyaanŋ-niŋ nelkolle-na, *fuocesinni-na, biŋwosinni-na, cuosinni-na, coikarre-na, baa yebienande-na. ²⁰ Daama temma yaa guõlaayanŋ neliẽŋ nuõŋo-i. Ŋga a wuõ niiwuoni-i ŋ saa saara nammu-i, kufanŋgu sie gbãa guõla-nie.»

*Nercieŋo naŋo haa u nanga Yesu-i-na
(Marke 7.24-30)*

²¹ Ku huõngu-na, Yesu wuõ ta terieŋgu faŋgu-na a kã Fenisi mara nuõ.[§] ²² A ne da nercieŋo* naŋo waa terieŋgu faŋgu-na. Yesuŋ kãa, cieŋ daa wuõ cu u huõŋ-nu tuõ fara u piiye baa-yo wuõ: «Itie, *Davidi hãayẽlŋ nuõ, jande ce hujarre-mie! *Jĩna naŋo dii mi bilõŋo yungu-na, ku si dii-yuõ dei.» ²³ Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuõ. U *hãlãbiemba pie u caan-nu ka cira: «Itie, ŋ sa bir cieŋ daayo-i i huõngu-na wei? Ŋ saa da uŋ ceŋ ijieni-i u nyaanu-yie wei?»

²⁴ Yesu wuõ cira: «Diiloŋo puõraa-mi *Isirahel-baamba yaa wulaa-i yonŋ, baa dii ŋaa tũlmba maŋ baala.»

²⁵ Cieŋ daa wuõ jo ji dũuna u yaanŋa-na aa naa cira: «Itie, jande suuye-mie!»

* 15:4 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.12; ãnjĩnammaŋ-sebe 5.16 † 15:4 Helmaŋ-sebe (Exode) 21.17

‡ 15:9 Isayinŋ (Esaie) 29.13 § 15:21 Ku birii a saanu baa cerma; ni ma'i si ma nyegãanŋ girekimma-na wuõ «Tiir baa Sidõ mara». Nileiŋa faŋa dii Fenisi huõŋ-na. * 15:22 cieŋ daayo bĩncuõmba taa ba hel Kanaa; ku kalaaya girekimma-na. Ku pigãanŋ wuõ ba saa waa *Yuifubaa.

²⁶ Yesu wuo cira: «Da η bie bisāmba niwuoni-i hā juoraamba baa-ni ku saa fa.»

²⁷ Cierj wuo cira: «Itie, η waan ninsoŋo, ŋga ma sī juoroŋo tierj duo wuo niwuoni-i aa nimaŋ diire, juoroŋo wuo-ni ke?»

²⁸ Uŋ waan mafamma-i Yesu wuo cira: «Cierj nuŋ, η haa η nanga-i mie kelkel! Niŋ taaraŋ kumaŋ, Diilo ka hā-ni baa-ku.»

Terduŋgu fangu-na, bilonj wuo bi pāŋ da u fere.

Yesu siire jaamba boi

²⁹ Yesu wuo ta terienju fangu-na a kā *Galile dalanga-na ka nyugūŋ tănunju nangu-na tiena. ³⁰ Nuŋ baa kūl ba-naa ta ba kā u wulaa baa ba jaamba-i: Ciseduolbaa-ba waa, yiriemba waa, murgubaa-ba waa, bobobaa-ba waa a naara jaamba namba. Ba saa waa dei. Umanj duo jo baa u wuoŋo, u jo ji jina-yuo Yesu caangu-na. Yesu wuo sire-bei hiere kpēmму! ³¹ Bobobaa-ba piye, murgubaa-ba siire ta ba wuo, ciseduolbaa-ba wuo fafamma, yiriemba yufienja puurii. Kuŋ ce nuŋmba-i gberɛ. Baa ta ba gbɛlierj *Isirahel-baamba Diiloŋo-i.

Nuŋmba neifienja hāi wuyaa buruo niehāi yar-ba

(Marke 8.1-10)

³² Yesuŋ waa dalanga-na, yiingu nangu-na, wuo bi u *hāalābiemba-i a tuo piye baa-ba wuo: «Nuŋ daaba hujarre ko-mi; ba yinni sisi yaa de-i baa-mi ba saa da biŋkūŋgu wuo. Da mi ce ba ta baa nyulmu-i, ku kaa nuol-ba hūmelle-na.»

³³ U hāalābiemba yuu-yo wuo: «I ka da niwuoni-i hie hienj daaku-na die hā nelpūŋ daaku da ku wuo ye?»

³⁴ Yesu wuo yuu-ba wuo: «*Buruo u nie dii baa-na?»

Baa cira: «Buruo niehāi baa tetebiemba namba.»

³⁵ Yesu wuo gbɛ nuŋmba-i wuo ba tiena hiema-na ³⁶ aa naa bie buruo niehāi daayo-i baa tetebieŋ daaba-i a jaal Diiloŋo-i aa naa būlnu-nie hā u hāalābiemba calnu-nie hā nuŋmba-i. ³⁷ Nuŋmba-i hiere baa wuo nie yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufienj niehāi. ³⁸ Bamaŋ naa waa, ba gbāa yu nuŋmba neifienja hāi temma. Caamba nunju sī baa bisāmba-i. ³⁹ Baŋ juo wuo tī, Yesu wuo ce ba boŋ kūŋ ba cinnij aa fuo wuo kā ka bie beŋo tuo kā Magadā.

* ^{16:9} Nieŋ 14.15-21. † ^{16:10} Nieŋ 15.32-38.

16

Yesu suŋraaya

(Marke 8.11-13; Like 12.54-56)

¹ Ku huongu-na, *Fariŋiebaa-ba namba-i baa *Sadusiebaa-ba namba siire kā Yesu wulaa wuo ba ka piye cure-yuo. Baŋ kāa, baa cira: «Hāalātie, ce himma namma i ne, mamaŋ pigāaŋ wuo η juo Diiloŋ-jomma.»

² Yesu wuo cira: «Bāaŋ da ku ta ku suur huongu maŋ nuŋ-i, da na ne diiloŋo yaanga-i da-ka dāa, na cira: «Diiloŋo sie dāa, terienju ka fa.» ³ Aa da na sire cucuuyungu-na a da diiloŋo yaanga saa fa, na cira: «Diiloŋo ka dāa nyungo-i-na.» Na cie nie ta na suo diiloŋo yammu-i na boŋ-muo aa na sa suo mamaŋ ciej fiefie-i-na ma yungu-i? ⁴ Fiefie ku nuŋmba saa fa, ba jēnaamba sa ku. Ba gbɛ-ku dumaa wuo mi ce himma ba ne. Biŋkūŋgu sa ce dii hā-na. *Yonasi maama ka saanu baa-na.»

Uŋ waan mafamma-i, wuo ta aa naa yaŋ-ba.

Yesu gbuoya u hāalābiemba-i

(Marke 8.14-21)

⁵ Yesubaa-baŋ taa terienju-na, baa kā ka bie beŋo ta ba karnu ba kā dalanga yiengu nangu-na. A ne da baŋ'a ba ta, ma saa tienu u *hāalābiemba bie *buruo. ⁶ Yesu wuo gbɛ-ba wuo: «Jande, bilaŋ na fere *Fariŋie ba siini-na baa *Sadusie ba bi niini-na.»

⁷ U hāalābieŋ baa doŋ ta ba piye ba-naa nuŋ wuo: «In'a i saa bie buruo ku'i cie u tuo piye de-i-na.»

⁸ Yesu wuo suo baŋ waŋ mamaŋ. Wuo cira: «Na saa haa na nanga-i mie ku haama. Na bilaa-ma nie aa cira naŋ'a na saa bie buruo ku'i cie mi ta mi piye de-i-na? ⁹ Na saa suo ku yaanga-i yogo wei? Naŋ calaanu buruo u ndii maŋ hā nuŋmba neifienja hāi nuŋsiba ndii ba wuo u yar-ba, ^{*} u maama karaanu-nei wei? Aa naŋ biyaa segeyufienja maŋ ta ku yiingu-na, a maama karaanu-nei wei? ¹⁰ A naara buruo niehāi maŋ naŋ calaanu-yuo hā nuŋmba neifienja hāi ba wuo u yar-ba, [†] mafamma karaanu-nei wei? A tiraa naara segeyufienja maŋ naŋ biyaa-ya ta kufangu yiingu-na a maama karaanu-nei wei? ¹¹ Naa naa gbɛ na suo wuo miŋ ciera na bel na fere Fariŋie ba siini-na baa Sadusie ba niini-na, mi sa waŋ

bur-maama!» ¹²Terienḡu fanḡu-na, u hāalā-biemba suō suō wuō u saa cira ba bel ba fere siiniḡ-kerrenḡ, nḡa wuō ba bel ba fere Farisē ba nelma'i nuō-i baa Sadusē ba maama-na.

Yesu sinni yaa hani-i?

(Marke 8.27-30; Like 9.18-21)

¹³ Yesubaa baa kāa kunanḡu-i Sesare maḡ Filipu wuonḡo-na. Yesu wuō ka yuu u *hāalābiemba-i wuō: «Nuonḡ ba'a hai moloḡo-i *Moloḡ-Bienḡo-i?»

¹⁴ U hāalābienḡ baa cira: «Banamba ciera nuonei *Nsāa-Batise-i; bananḡ ba'a nuonei *Eli-i; bananḡ ba'a *Seremi; bananḡ ba'a *Di-ilopopuorbioloḡo naḡ nuō.»

¹⁵ Yesu wuō cira: «Aa namaa fuō, na'a hai moloḡ muōmei?»

¹⁶ Simō-Pier wuō cira: «Diilolḡ uḡ pāa nunḡu-i aa saanḡ *Konḡkortienḡo maḡ, u yaa nuonḡo-i. Cicēlmantienḡo Bienḡo yaa nuonḡo-i.»

¹⁷ Yesu wuō cira: «Pier, Nsāa bienḡ nuō, nanḡ yunḡu dolaa, niḡ waanḡ mamanḡ daama-i nanḡ kusūḡ-maama sī, mi To maḡ dorō-i-na, u yaa diyaa-ma ḡ nunḡu-na.» ¹⁸ Aa naa cira: «Pier, ḡ yerre yunḡu yaa wuō tāmpēlle. Mi tūnu-nie: Mi ka fu mi dūḡu-i tāmpēlle fande yaa nuō-i. *Sitāni yufelle kuō, u sie gbāa ce-ku biḡkūḡu. ¹⁹ Mi ka hā-ni *Diilolḡ-nelle dieḡa-i: Da ḡ cīina kumanḡ hīēma-na bande-i-na, ba ka cīina ku biḡkūḡu-i dorō-i-na; da ḡ bi sie kumanḡ hīēma-na bande-i-na, ba ka bi sie ku biḡkūḡu-i dorō-i-na.» ²⁰ Aa naa waḡ-ma kuola-mei baa-ba wuō ba baa yaḡ ma hel wuō Diilolḡ uḡ saanḡ *Konḡkortienḡo maḡ u yaa ufaḡo-i.

Yesu kaal u muliēma-i baa u hāalā-biemba-i

(Marke 8.31-9.1; Like 9.22-27)

²¹ A dorḡ huonḡu fanḡu-na, Yesu wuō dorḡ tuō piiye u pigāanḡ u *hāalābiemba-i wuō: «Da ku fie ce nie nie, fuō mi kā *Yerusalemu-i-na. Da mi kā, nelle bīncuōmba-i baa *Diilolḡigāntaamba yun-taamba-i a naara *ānjīnamma pigāataamba ka ce-mi sūlma aa ko-mi. Nḡa da ba ko-mi, mi ka ce yinni hāi yonḡ hīēma-na, sieliḡ-yiḡu-i, mi ka sire hel jo.» ²² Uḡ waanḡ mafamma-i, Pier wuō bī-yo ba kā ba derḡ ka tuō waḡ baa-yo wuō: «Itie, baa ta ḡ piiye dumaa, ku saa fa. Diilo baa jo baa-ma, Diilo sie hūu-ma ma ce.»

²³ Yesu wuō ne-yo da fie aa naa cira: «*Sitāni, kā ḡ halarḡ mi caanḡ-nu! Nḡ taara ḡ guōl mi gbēini-i wuō nie? Nḡ kusūḡ-maama-i Diilolḡ-maama sī, nelbilienḡ-maama.»

²⁴ Ku huonḡu-na, Yesu wuō gbē u hāalā-biemba-i wuō: «Umanḡ duō tuō taara u cu mi huonḡ-nu, kutienḡo saaya u cīina u fere, aa u bi saaya u sie muliēma-i baa kuliḡu-i.

²⁵ Umanḡ duō tuō kaal baa u yunḡu yonḡ, kutienḡo ka kōsuonḡ u fere; nḡa umanḡ duō tuō kōsuonḡ u fere mei maama-na, kutienḡo ka da cicēlma maḡ sa tieḡ dede-i. ²⁶ Nelienḡ nuō da ḡ da ḡ yufienḡ-niini-i hiere miwaanḡo-na aa ka caa, yunḡ haku-i dii-kuo? Nelienḡ nuō ḡ gbāa sāa ḡ yunḡu-i baa bige-i Diilolḡo wulaa? ²⁷ *Moloḡ-Bienḡo ka jo baa u To fōḡḡuō-i baa u *dorḡopuorbiemba-i. Duō jo, u ka pā nuōmba-i ba maacemma sullu-i. ²⁸ Yaanḡ mi waḡ ninsonḡo-i baa-na: Banamba dii na holma-na bande-i-na, ba sie hi ku, ba ka da Moloḡ-Bienḡo juō u fōḡḡōtesinninḡ-jomma-i.»

17

Yesu birii u derḡ birma

(Marke 9.2-13; Like 9.28-36)

¹ Yesuḡ waanḡ mafamma-i, yinni niediei ku huonḡu-na, wuō ce fuō baa Pier baa Sake a naara Sake hāanḡo-i Nsāa, ba kā ba derḡ ka nyugūḡ tānujaataama naḡo-na. ² Ba'a ba ne da Yesu birii u derḡ birma: U yaanḡa caa dumaa ka fereḡ nuō nḡa bāanḡu, u jongorbaa-ba bir baapielmba ta ba caa da muimui. ³ Ba'a ba tiraa ne da *Moisi-i baa *Eli-i ba caraaya-bei ta ba piiye baa Yesu-i. ⁴ Pier wuō gbē Yesu-i wuō: «Itie, i jomma faa bande-i-na de! Da ḡ sie, ḡ yaḡ mi ce gbuganni siei: ku diei naḡ kūḡu, ku diei Moisi kūḡu, aa ku diei kūḡu nanḡu-i Eli kūḡu.» ⁵ Nelma saa ji tī u nunḡu-na, nyaasinni nanni jo ji cinnu-bei. Ba'a ba ne da, molo piiye ni huonḡa-na wuō: «Mi Bienḡo yaa daayo-i, u maama sa suō aa dolnu-mie. U yaa fierḡ mi huonḡa-i. Taa na nu u nunḡu-i!»

⁶ Moloḡ daa uḡ piiye, *hāalābiemba kūōma pāḡ ta ma nyerḡ; baa dūuna hiere nisīḡ ba yunni-i hīēma-na. ⁷ Yesu wuō pie a wuora naa u nanḡa-i bei aa naa cira: «Baa na kāalā; siirenḡ!» ⁸ Ba ciiriḡ ba yunni-i ku yaa nuō-i, a da Yesu yaa u diei yonḡ.

⁹ Baḡ juō ta ba hiire tānunuḡu-na, Yesu wuō waḡ-ma kuola-mei baa-ba wuō

*Molon-Bierj duo saa sire hel kuomba holma-na, ba baa waj nel daama-i baa molojo.

¹⁰ U hāalābiej baa cira: «Ma sī *ān-jīnamma pigāataamba ciera wuo Eli yaa saaya u bir jo igēna aa Diilonj unj pāa nungu-i wuo u ka saarj *Korj kortierjo marj, u suo jo ke?» *

¹¹ Yesu wuo cira: «Ba saa kar coima, Eli naa saaya u jo ji migāarj weima-i hiere, ¹² nja mi tūnu-nei: Eli juo tī. Unj juo, ba saa suo wuo u yaa-i, ba ce ba bāangu-i yuo. Ba ka bi ce ba bāangu-i Molon-Bierjo-na dumei.» ¹³ Terienju fangu-na, u hāalābiemba suo suo wuo u gbē *Nsāa-Batisi yaa dumaango-na.

Yesu donya jina naacombilongo nango-na

(Marke 9.14-29; Like 9.37-43)

¹⁴ Barj hiiriye tannungu-na ka hi nuomba terienju-i, naacoljo narj wuo pie ka dūuna Yesu yaanga-na aa naa cira: ¹⁵ «Itie, jande ce hujarre mi bierjo-na aa nja sire-yuo; kurmōrōjo dii-yuo, ku si dii-yuo dei. Da ku sire-yuo de-i-na, kunie u cii suur dāamu-na, kunie u cii suur hūmma-na. ¹⁶ Mi juo baa-yo nja *hāalābiemba wulaa, nja u maama yaraa-ba.»

¹⁷ Yesu wuo cira: «Fiefie ku nuonj namaango-i na sa hūu nelier maama, na saa fa! Na daa nie sī mi ka tiena baa-na gbula wei? Namaa ji hūu mei maama-i yaku-i?» Aa naa cira: «Juonj baa naacombilongo-i bande.» ¹⁸ Baa jo baa naacombilongo-i. *Jina'i naa cie-yo dumaango-na. Yesu wuo nuola jina-i wuo u cor u hel naacombilongo-na. Jina wuo bi hel. Naacombilong wuo da u fere.

¹⁹ Jinarj hilaa, hāalābiemba pie ba kula a yuu Yesu-i wuo: «Bige-i cie mie i saa gbāa donya-yuo?»

²⁰ Yesu wuo cira: «Na saa haa na nangga-i mie ku haama ku'i cie. Yaarj mi waj ninsojo-i baa-na: Halle da na fie haa na niele-i mie yonj, weima sie gbāa yar-na cemma: Na gbāa gbē tannungu daaku-i wuo ku sire kā dii daalei, aa ma bi ce.» [²¹ Aa naa cira: «Jina daayo temma-i, da na saa dii sūngu aa cārā Diilonjo-i na sie gbāa donya-yuo.»]

Yesu tirii u kuliingu maama-i
(Marke 9.30-32; Like 9.43-45)

²² Yiingu nanggu-na, Yesu-i baa u *hāalābiemba waa ta ba wuora *Galile huongana, Yesu wuo tuo piye baa-ba wuo: «Yiingu dii baa yiingu, ba ka bel *Molon-Bierjo-i hā nuomba-i baa-yo ²³ ba ko-yo. Nja da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi yonj hiema-na, sielin-yiingu-i u ka sire hel jo.» U hāalābiemba nuo mafamma-i ce nie? Baa gbuu pānj vāa ba yammu-i.

Nampo kūngu

²⁴ Barj kaa hi Kafarnamu-i, bamarj hūyāarj *Diilodubuo nampo-i, baa pie yuu Pier wuo: «Na hāalātienjo pā Diilodubuo nampo-i wei?»

²⁵ Pier wuo cira: «U sa pā-yo wuo bige-i cie?»

Pierj juo jo ji tuo suur, Yesu wuo sienjo-yo cira: «Pier, narj wulaa haba-i pāarj nampo-i ba hā fōngōtaamba-i hiema-na bande-i-na? Ba bisālmba'i pāarj-yonj waa nieraamba'i pāarj-yonj?»

²⁶ Pier wuo cira: «Nieraamba'i pāarj-yonj.»

Yesu wuo cira: «Kuu dii nja ba bisālmba nungu si dii nampo pāmma-na; dumei sī wei? ²⁷ Nja, mi sa taara i guola Diilodubuo yaataamba hōmmu-i. Kā nuoraangu-na nja ka dii halle. Da nja ka bel teterienjo marj dielā-wuonjo-i, nja gbaar u nungu-i, nja ka da warbelle nande, nja hiel-de nja ka pā mei nampo-i baa narj bi wuonjo-i hiere; di ka gbē.»

18

Hai mologo-i nelbuo-i Diilonj-nelle-na?

(Marke 9.33-37, 42-48; Like 9.46-48; 17.1-2)

¹ Huongu fangu-na, Yesu *hāalābiej baa pie u caarj-nu ka cira: «Itie, hai nelbuo-i *Diilonj-nelle-na?» ² Yesu wuo bī bisāmbilongo nango a ji yiera-yuo ba holma-na ³ aa naa cira: «Yaarj mi waj ninsongo-i baa-na: Da nja da na saa bir ce bisāmbienj temma, na cēraa na suur Diilonj-nelle-na. ⁴ Umarj duo hiire u fere a ce u fere cekūo bisāmbilong daayo temma-i, kufangu tienjo yaa nelbuo-i Diilonj-nelle-na. ⁵ Na saa da, umarj duo ne muonjo-i aa bel bisāmbilong daayo temma-i fafamma, kuu dii nja u bilaa mei fere yaa-i.

⁶ «Bisāmbiamba marj haa ba nangga mie daaba-i hiere, umarj duo guol unarj gbeini bei Diilonj-hūmelle-na, sūlma haraa kutienjo-na! Kuo baa na to namelle u

²⁸ «Maacembilon daa u bi hilaa ku yaa nuo-i a suu baa u nabentienjo nano. Ba ce maacemma-i baa ba-naa. U cēmelle waa u nabentienjo fano-na. Di saa bi waa boi.* U pān nyonj u nuhōerj-na aa cira: «Jo baa mi gbeija-il» ²⁹ U nabentienjo dūuna u yaanga-na aa cira: «Jande, ne Diilono-i aa ŋ fē ŋ huonga-i mi ka gbān kpelle suu-de.» ³⁰ Naacolj wuo ma sa ti. Aa ce ba bel-o dii-yo kaso wuo duo saa suu cēmēl daade-i u sa da hel. ³¹ Ku saa dōlu u nabaamba-i. Baa kā ka tūnu nellentienjo-i baa-ma. ³² Nellentienj wuo ce ba bī u jo. Uj juo, nellentienj wuo cira: «Nelbabalanj nuo nanj temma-i daani-i, ma sī nanj cāārā-muo mei ce nanj yanj mei gbeija-i ke? ³³ Ma miŋ cie hujarre-i nuo-na duma, nanj saa waa ŋ ce hujarre-i ŋ nabentienjo-na dumei wei?» ³⁴ U huongarj guolaaya baa-yo cor dumaajo-na, wuo pān saanj-yo u ka tuo ce portomma duo suu u cēmelle-i.»

³⁵ Yesuŋ waan mafamma-i, wuo cira: «Na-maa da na saa bi ta na ce hujarre na-naa nuo, mi To manj doro-i-na u bi ka ce-na dumei.»

19

Bige-i gbāa biēna ānsorre-i?
(Marke 10.1-12)

¹ Yesuŋ juo wanj nel daama-i ti baa nuomba-i *Galile-i-na, wuo ta kā *Yude ka waa dii *Yurdē bomborma namma-na. ² Nuonj baa sire kūl ba-naa kā u wulaa baa ba jaamba-i. Wuo sire-bei hā-ba.

³ *Farisēbaa-ba nanj baa ta ba ne wuo si ba ka gbāa piye cure-yuo. Baa pie u caanj-nu a yuu-yo wuo: «A saa baa mie Diilong-hūmelle-i, da ku dōl-niŋ ŋ gbāa nanna ŋ cienjo-i wei?»

⁴ Yesu wuo cira: «Naaa saa kalanj manj nyegāan Diilong-nelma-na wei? Ma si ma waan Diilong-nelma-na wuo Diilong un'a u jina miwaajo-i «u maa biēno baa cienjo» *⁵ aa cira: «A ce dumaajo-na bibienjo ka yanj u bīncuomba-i aa waa baa u cienjo ba gbonu ce kuuduonju.»[†] «Da ba waa dumaajo-na, ba sa tiraan kārj-ba nuomba hāi, ba kārj-ba ŋaa nelduonjo. Terienju fangu-na, Diilong

duo gbonu kumarj, nelbilo saa saaya u boro-kuo.»

⁷ Farisēbaa baa yuu-yo wuo: «Manj yerj dumaajo-na, bige-i cie *Moisi wuo umanj duo nanna u cienjo-i u nyegēŋ sebe hā-yo a pigāan wuo ba ānsorre buora?»[‡]

⁸ Yesu wuo cira: «Diilong unj taa u ma mi-waajo-i u saa naa dii mafamma-i u huongana, ŋga Moisi daa na tūnni sa nu, ku'i cie u hā-na hūmelle-i wuo na ta na nanna na caamba-i. ⁹ ŋga mi tūnu-nei: Umanj cienjo-i duo u sa ce bamba fuo aa u nanna-yuo aa jā unajo, kutienjo saa wuo Diilong-hūmelle; u cie *fuocesinni'i dumaajo-na.»

¹⁰ Uj waan mafamma-i, u *hālābiemba cira: «Da kuo maa dii dumei, ba'a ŋ bie cienjo-i tiingju wei? Ŋ sa yanj aa tie sernj nuu bolbol wei?»

¹¹ Yesu wuo cira: «Diilong duo hā bamanj ku fōngūo-i ba'i gbāa hūu nel daama-i, da ma'i sī nuomba-i hiera ba maahūuma sī. ¹² Na saa da, banamba huonj baa ba sersinni-i, banamba nelbiliemba'i diyaa-ba nie, banamba Diilong-maama'i diyaa-ba nie. Umanj duo u ka gbāa hūu-ma u hūu-ma.»

Yesu cāārā Diilono-i hā bisāmbiemba namba
(Marke 10.13-16; Like 18.15-17)

¹³ Ku huongu-na, baa jo baa bisāmbiemba namba-i Yesu wulaa wuo ji haa u nammu-i bei aa cārā Diilono-i hā-ba. *Hālābiernj baa sire ta ba nuola bamanj juo baa-ba.

¹⁴ Yesu wuo cira: «Yaanj bisālmba ta ba jo mi wulaa, baa na ta na cie-ba. Na saa da, bamanj dii bafamba temma-i, *Diilong-nelle dii bafamba diele.» ¹⁵ Aa naa haa u nammu-i bei aa cārā Diilono-i hā-ba. Uj cie mafamma-i, wuo ta halanj terienju-na.

Weinjo nanj maama

(Marke 10.17-31; Like 18.18-30)

¹⁶ Barj taa dumaajo-na, naacoljo nanj wuo pie tuo yuu Yesu-i wuo: «Hālātē, mi saaya mi ce ānfafanj hama-i da mi gbāa da cicēlma manj sa tiēŋ dede-i?»

¹⁷ Yesu wuo cira: «Bige-i cie ŋ ta ŋ yuu-mi baa ānfafammanj-maama? Nelduonjo diei dii umanj faa; u yaa Diilono-i. Da ŋ ta ŋ taara

* 18:28 Girēkimma-na ba ciera u cēmelle waa «*deniebaa komuonja ndii». A ne da ba taa ba pā gonguonajo-i denie diei bāduonju-na. A ce dumaajo-na caamba siei baa yinni cīnciel maacemmanj-sullu'i waa-yuo. * 19:4 Miwaajo jīnammanj-sēbe (Genèse) 1.27 † 19:5 Miwaajo jīnammanj-sēbe (Genèse) 2.24 ‡ 19:7 Ānjīnamma tiyemmanj-sēbe 24.1

η da cicēlma marj sa tīeη dede-i, η saaya η ta η wuo uη'a i tie wuo hūmiejna marj.»

¹⁸Naacolj wuo cira: «A yaa haya-i?»

Yesu wuo cira: «Baa ko nelieηo, baa ce *fuocesīnni, baa cuo, baa kar coima η haa molo-na, ¹⁹ta η dii η to-i baa η nyu-i ba nungu-i, ta η dōl η nanoljo-i ηaa niη dōl η fere duma.»[§]

²⁰Naacolj wuo cira: «Mafamma-i daama-i hiere mi cie-ma. Mi saaya mi tiraa ce hama-i naara?»

²¹Yesu wuo cira: «Da η ta η taara η gbuo-ma ma tuole-na hiere, kā η ka suor η nagāη-niini-i hiere aa η cal gbeija faηa-i η hā sūntaamba baa-ya, ku yaa η ka ce weij η nuō dōrō-i-na; aa η jo η ji ta η nyaanu-mie.»

²²Naacolj daayo naa silaa waa weijo cor. Yesuη juo warj mafamma-i, wuo pāη vāa u yaanga-i aa naa ta.

²³Yesu wuo tuo piye baa u *hālā-biamba-i wuo: «Yaarj mi warj ninsoηo-i baa-na: Kumarj ka ce weijo duo gbāa suur *Diilōη-nelle-na kuu dii kpelle. ²⁴Na suyaa wuo kumarj ka ce nyogōme duo gbāa cor misēne-fuongu-na kuu dii kpelle de! Nga mi tūnu-nei: Kumarj ka ce weijo duo gbāa suur Diilōη-nelle-na, kufangu dii kpelle yarj.»

²⁵Uη waarj mafamma-i, u hālābiemba hoη muo gbuu cu da kullu! Baa ta ba piye wuo: «Dumaηo-na, hai moloηo-i ka gbāa suur Diilōη-nelle-na?»

²⁶Yesu wuo ne-ba aa naa cira: «Neliemba wulaa ma sie gbāa ce, nga weima sa yarj Diilōηo-i.»

²⁷Teriengu fangu-na, Pier wuo cira: «Itie, ne, mie marj yaarj i weima-i hiere aa tie nyaanu-nie i ka da bige-i kuo?»

²⁸Yesu wuo cira: «Yaarj mi warj ninsoηo-i baa-na: Bīmbiη da ni ji bir hiere niifelenni, *Moloη-Bieηo ka tiēna u fōngōtesīnni-na aa namaa namaη nyaanuj-mie cīncieluo baa na hāi, na ka bi tiēna fōngōtesīnni-na ta na fiēlnu *Isirahel dūnni cīncieluo ni hāi niini yurj-maama-i. ²⁹Aa umarj duo ta aa yarj u dumelle-i, u hāmiba-i, u mōlbaa-ba-i, u tūōbaa-ba-i, u to-i, u nyu-i, u bisālmba-i, u sonni-i mei maama-na, uη taa aa yarj nimaη, u ka da ni temma sōmma komuōηa ndii. Aa u ka tiraa da cicēlma marj sa tīeη dede-i. ³⁰Na saa da, bamarj taa yaanga

fiefie-i-na, ba boi ka bir waa huon-nu, aa bamarj dii huongu-na fiefie-i-na, ba boi ka ta yaanga.»

20

Suontieηo najo baa u maacenciraamba

¹Ku huongu-na, Yesu wuo cira: «*Diilōη-bāangu dii ηaa suontieηo marj siire naar taara maacenciraamba ba da ba ka guona u suongu-na. ²Uη daa maacenciraamba-i ba warj ma saa wuo u pā-ba *deniebaa-ba* da-ba-diei bāduongu-na aa ce ba kā suongu-na.

³«Bāanguη juo boη, u kā nellen-huon-ga-na ka tiraa da banamba wuora ba biη ba sa ce biηkūngu. ⁴U gbē-ba wuo: «Kāarj mi suongu-na, mi ka pā-na, mi sie du-na.»

⁵Bafarj baa bi ta kā.

«Bāanguη juo huol, u tiraa hel da banamba-i, u tiraa ce bafamba kā. Batarungu-na, maaduōma. ⁶U juo tiraa hel bāangu-fellen kāη suurma huongu-na, a tiraa da banamba-i, u yuu-ba wuo: «Bige-i cie na tiēna narj bāangu-i na saa ce biηkūngu?»

⁷«Baa cira: «I saa da maacemma ku'i cie.»

«Suontieη wuo gbē-ba wuo: «Da ma waa dumaηo-na, kāarj mei suongu-na.»

⁸«Bāanguη juo ti huongu-na, suontieη wuo warj baa u suon-tayaana-i wuo: «Bī maacenciraamba-i η pā-ba. η dorj baa bamarj juo huongu'i nuō-i η ka bāl baa diēlā-baamba-i.» ⁹Bamarj juo bāanguη kāη suurma-i huongu-na, ba bī bafamba jo, ji hā-ba deniebaa-ba da-ba-diei ba yunnij.

¹⁰Kuη juo hi diēlā-baamba-i, bafamba da nie sī ba ka da maar bamarj juo huongu-na; ba hā-ba kuuduongu yaa baa-ba; deniebaa-ba da-ba-diei. ¹¹Baa sire ta ba waana baa suontieηo-i ¹²wuo: «Bamarj juo huongu-na ba saa da ce biηkūngu aa bāangu ti aa η bel diilōηo-i pā-ba kuuduongu baa mie marj juo dii cucuuyun-nu, bāangu ye-ye narj bāangu!»

¹³«Suontieη wuo gbē unajo-i wuo: «Mi jīe, mi saa du-ni. Ma sī i naa saa-ma wuo dānambāangu-na mi pā-ni denie u diei ke?»

¹⁴η gbeija'i si a nungu-na wei? Bie-ya η kā. Muōmei ciera mi ka hā umarj juo huongu-na kuuduongu baa umarj juo yaanga-i, narj nungu dii-kuo wei? ¹⁵Mei gbeija-i, mi baa

§ 19:19 Helmarj-sebe (Exode) 20.12-16; Ānjinamma tiyemmarj-sebe (Deutéronome) 5.16-20; Buolmarj-sebe (Lévitique) 19.18 * 20:2 Ba taa ba pā gonguonajo-i denie diei bāduongu-na.

ce kumaŋ dolaanu-mie baa-ya wei? Siso miŋ cie ānfafamma-i ma'i jaa-ni?»

¹⁶ Yesuŋ waŋ mafamma-i wuo cira: «Na saa da, bamaŋ dii huongu-na, ba ka ta yaanŋa, aa bamaŋ dii yaanŋa-na, ba bir tie huon-nu.»

Yesu tiraa tir u kuliŋgu maama-i

(Marke 10.32-34; Like 18.31-34)

¹⁷ Yesuŋ juo bie hūmelle-i tuo kā *Yerusalemu-i-na, wuo bī u *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i ba deŋ a waŋ baa-ba wuo: ¹⁸ «Na daa iŋ kāŋ Yerusalemu-i-na ke. Die kā, ba ka bel *Moloŋ-Bieŋo-i a hā *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *ānjīnamma pigāataamba-i baa-yo. Da ba hā-ba baa-yo, bafamba ka cira u saaya komma ¹⁹ aa bel-o hā *niēraamba-i baa-yo ba nye-yo sūlma aa muo-yo aa gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi yon hēma-na aa sieliŋ-yiŋgu-i u ka sire hel jo.»

Neluo saaya u ce u fere maacembiloŋo

(Marke 10.35-45; Like 22.25-27)

²⁰ Ku huongu-na, Sebede cieŋ wuo pie Yesu caaŋ-nu baa u bepuomba-i ba hāi-i-na[†] ka dūna duo cārā. ²¹ Yesu wuo yuu-yo wuo: «Ŋ taara bige-i?»

Wuo cira: «Mi taara da ŋ ji da ŋ nellente-sīnni-i, ŋ yaŋ mi bepuoŋ daaba-i ba hāi-i-na unaoŋo tiena ŋ nadienŋa-na unaoŋo-i ŋ nanyuoŋgu-na.»

²² Yesu wuo cira: «Na saa suo naŋ cārāŋ kumaŋ de! Yaahuolo maŋ ka haa-mie, namaa ka sie u temma haa-nei wei?»

Bisālŋ daa baa cira: «Ūu, i ka sie u haa-yie.»

²³ Yesu wuo cira: «Yaahuolo maŋ ka haa-mie, u ka haa-nei ninsongo, ŋga mei sie gbāa pā nuŋgu wuo melŋo'i ka tiena mi nadienŋa-na aa melŋo'i ka tiena mi nanyuoŋgu-na. Mi To uŋ tigiŋ muntienammu fammu-i tuo cie bamaŋ, ba yaa ka da-mu.»

²⁴ U *hāalābieŋ cīnciel-baamba nambaŋ juo nu nel daama-i, ba hoŋ muo pāŋ guola baa ba hāi-baŋ daaba-i. ²⁵ Yesu wuo bī-ba hiere a ji tuo piiye baa-ba wuo: «Na suyaa wuo fāmaamba-ba ce hālmaanŋu

baa ba fāmaansīnni-i aa nelbōmbōmbaaba ta ba haa fōŋgūo-i nuomba-na. ²⁶ Ŋga ku saa saaya ku waa dumaŋgo-na namaa na wulaa. Uman duo tuo taara u ce neluo-i na holma-na, kutieŋo saaya u ce u fere na maacembiloŋo, ²⁷ aa uman duo tuo taara yaanŋa-i, u saaya u ce u fere na koriēŋo. ²⁸ Na saa da, *Moloŋ-Bieŋo juo jomma famma yaa-i hēma-na duo ji cāa nuomba-i, aa pā u fere duo sāa nuomba boi yunni, u saa jo ba da ba ji cāa-yo.»

Yesu puurii yiriemba naŋ yufieŋa

(Marke 10.46-52; Like 18.35-43)

²⁹ Baŋ siire Yeriko-i-na, nelpūŋgu naŋ temma cu Yesu huon-nu. ³⁰ Yiriemba namba waa tiena hūmelle tūŋgu-na, baa tūnu-bei wuo Yesu yaa curaŋ. Ba waa ba hāi. Baa pāŋ doŋ ta ba piiye da gbagaga wuo: «Itie, *Davidi hāayēlŋ nu, jande ce hujarre yie!» ³¹ Nuon baa ta ba nuola-bei wuo ba budii. Baa migāŋ ta ba kaasŋ ba naara wuo: «Itie, Davidi hāayēlŋ nu, jande ce hujarre yie!»

³² Yesu wuo yiera aa naa yuu-ba wuo: «Na taara mi ce bige-i hā-na?»

³³ Baa cira: «Itie, i taara ŋ puur i yufieŋa-i.» ³⁴ Baŋ piiye dumaŋgo-na, ba hujarre ko Yesu-i, wuo wuora yieya ba yufieŋa-i. Terduonŋu faŋgu-na, aa pāŋ puur. Aŋ puurii dumaŋgo-na, baa cu u huon-nu.

21

Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na

(Marke 11.1-11; Like 19.29-40; Nsāa 12.12-19)

¹ Yesubaa-baŋ kaa pie *Yerusalemu-i, a saanu baa Betifage-i, dii *Olivi-tibinnitānūgu holma-na, Yesu wuo waŋ baa u *hāalābiemba hāi wuo: ² «Kāaŋ nelle maŋ i yaanŋa-na daade-i, na ka da ba vaa kakūncieŋo naŋo baa u biloŋo. Na fir-ba na jo baa-ba. ³ Uman duo yuu-na, na cira: «Itieŋo i puoraa-ye.» Da na waŋ mafamma-i, ba ka yaŋ na ta baa-ba.» ⁴ *Diilopopuorbiloŋ uŋ waŋ mamar ma'i sa cieŋ daama-i wei? Diilopopuorbiloŋo waŋ-ma wuo:

⁵ «Waŋ baa *Sinyotaamba-i wuo:

Nieŋ, na nellentieŋo'i juon daayo na wulaa, uu dii hōhīnantieŋo.

[†] 20:20 Sebede bepuoŋ daaba-i ba gbē Sake baa Nsāa. Nieŋ 4.2. ^{*} 21:5 Sakari (Zacharie) 9.9. Nellentieŋo maŋ duo nyugūŋ kakūmuo-i-na ku pigāaŋ wuo u hiiriye u fere.

U nyugāṇ tīena kakūnyuṇ-na, baa kakūmbiloṇ-na.»*

⁶Hāalābieṇ baa kā ku yaa nuṇ-i, ka bi da-ma ṇaa Yesuṇ waṇ-ma dumaa. ⁷Baa jo baa kakūmuṇ-i baa u biloṇo-i. Baṇ juṇ baa-ba, baa hiel ba joṇgorbaa-ba-i haa ba honni-na aa Yesu wuṇ nyugūṇ tīena. ⁸Nuṇmba maṇ waa hiere, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bei hūmelle-na Yesu tuṇ wuṇ ba doro. Banāṇ baa kar fielu ta ba jīna. ⁹Bamaṇ naa waa u yaṇṇa-na baa u huṇṇu-na hiere, baa ta ba piye da gbagaga wuṇ:

«*Davidi hāyēlṇo temma si dii!

Itieṇ uṇ saṇ umāṇ u jo, Diilo baa-yo!

Dorwuṇṇo temma si dii!»[†]

¹⁰Yesuṇ kāa ka suur Yerusalemu-i-na, nelle-i hiere die sire yiera di gbeiniṇ. Da ba cor kusuṇ-nu, nuṇmba ta ba yuu wuṇ: «Hai moloṇo-i?» ¹¹Baa ta ba sie-ba wuṇ: «Yesu maṇ Diilopoṇuorbiṇṇo yaa-i. U hilaa Nasareti, dii *Galile.»

Yesu duṇya torgociraamba-i Diilodubuo-i-na

(Marke 11.15-19; Like 19.45-48; Nsāa 2.13-22)

¹²Yesuṇ kāa *Yerusalemu-i-na, wuṇ kā ka suur *Diilodubuo-i-na a donya niisuornintaamba-i baa niisāanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa naa kā ka tiṣiṇ gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna, aa se bamaṇ suo-raṇ nonsor ba huriimba-i ba titieṇa-i nanna. ¹³Uṇ cie mafamma-i, wuṇ cira: «Ma nyegāṇ Diiloṇ-nelma-na wuṇ: «Ba ka ta ba bī mi dūṇṇu-i Diilojaaldūṇṇu»[‡], ma sīnni nie namaa ce-ku cuo ba terieṇṇu?»

¹⁴Yesuṇ suurii Diilodubuo-i-na, yiriemba namba-i baa ciseduṇbaa-ba namba kā u wulaa u ka sire-bei. ¹⁵*Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *ānjīnamma pigātaambaṇ daa uṇ ceṇ gberē-weima-i, aa bisālmba maṇ waa baa-yo ba ta ba piye gbagaga Diilodubuo-i-na, ku saa dōlṇu-bei. Bisālṇ daaba taa ba piye wuṇ: «*Davidi hāyēlṇo temma si dii.» ¹⁶Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa ānjīnamma pigātaambaṇ baa ta ba piye baa Yesu-i wuṇ: «Ṽ nuṇ bisālmbaṇ waṇ mamaṇ wei?»

Yesu wuṇ cira: «Mi nuṇ.» Aa naa cira: «Diiloṇ-nelmaṇ piye terieṇṇu maṇ nuṇ-i wuṇ: «Ṽ cie halle bisālmba-i baa

tontobaa-ba tuṇṇu nuṇei»[§] namaa saa kalaṇ terieṇṇu faṇṇu-i dede wei?» ¹⁷Uṇ waṇ mafamma-i, wuṇ ta kā Betani aa naa yaṇ-ba. U kaa cō kusuṇ-nu'i.

Yesu cie yensāṇṇu nangu kuol

(Marke 11.12-14,20-24)

¹⁸Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuṇ sire cucuuyungu-na tuṇ jo nelley-huṇṇa-na, a ne da nyulmu waa-yuṇ. ¹⁹U juṇ hi hōlma namma-i a da *yensāṇṇu nangu-i hūmelle tūṇṇu-na. Wuṇ piē kā ka da fiegbāṇṇbāṇṇlādu. Wuṇ gbē yensāṇṇu-i wuṇ: «Ma bālāa nyuṇṇo, naṇ ceraa ṇji maṇ bieṇa!» Terduṇṇu faṇṇu-na, yensāṇṇu pāṇ kuol. ²⁰Ku cu u *hāalābiemba hōmmu-i. Baa ta ba yuu-yo wuṇ: «Itie, ku cie ceṇ hama-i aa yensāṇ daaku kuol hōdōmma dumande-i-na?»

²¹Yesu wuṇ cira: «Yaṇ mi waṇ ninsoṇo-i baa-na: Da na saa ce na hōmmu-i mu hāi, aa haa na naṇṇa-i miē, miṇ cie kumaṇ daaku-i na gbāa ce ku temma. Halle na gbāa gbē tānuṇ daaku-i wuṇ: «Juur ṇ halaṇ bande-i-na ṇ ka suur nuoraṇṇu-na», ṇ da ma bi cie.

²²Da na cārā biṇkūṇṇu biṇkūṇṇu Diiloṇṇo wulaa, aa haa na naṇṇa-i yuṇ, na ka da ku biṇkūṇṇu-i.»

Hai hāa Yesu-i hūmelle-i u tuṇ ce u maacemma-i?

(Marke 11.27-33; Like 20.1-8)

²³Yesu juṇ ji hi, wuṇ suur *Diilodubuo-i-na doṇ tuṇ waṇ Diiloṇ-nelma-i baa nuṇmba-i. *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa nelle biṇcuṇṇu baa piē yuu-yo wuṇ: «Niṇ ceṇ kumaṇ daaku-i, hai moloṇo-i hāa-ni hūmelle-i ṇ ta ṇ ce-ku?»

²⁴Yesu wuṇ cira: «Muṇi ka bi yuu-na baa nelma diei. Da na sie-mi, mi ka pigāṇṇ-na umāṇ hāa-mi hūmelle-i. ²⁵Hai moloṇo-i puoraa Nsāa jo ji tuṇ *batisēṇ nuṇmba-i? Diiloṇṇo'i puoraa-yo waa nel-biliemba'i puoraa-yo?» Baa doṇ ta ba piye ba-naa nuṇ wuṇ: «Die cira Diiloṇṇo'i puoraa-yo, u ka cira: «Naṇ suyaa-ma dumaṇṇo-na bige-i cie na saa hūu u nelma-i?» ²⁶Die bi hōr-ma cira: «Nelbiliemba'i puoraa-yo», bamaṇ dii bande-i-na hiere ba suyaa wuṇ Nsāa waa *Diilopoṇuorbiṇṇo, ba sie yaṇ-ye.» ²⁷Baa naa baa cira: «Ṽ saa suṇ umāṇ puoraa-yo.»

[†] 21:9 Gbēliemaṇ-nalāṇṇu (Psaume) 118.25-26

[‡] 21:13 Isayi (Ésaïe) 56.7

[§] 21:16

Gbēliemaṇ-nalāṇṇu (Psaume) 8.3

Yesu wuo cira: «Muomi sie bi pigäär-na umarj haa-mi hümelle-i mi ta mi ce kumarj daaku-i.»

Bepuomba hāi maama

²⁸ Ku huongu-na Yesu wuo cira: «Nierj, naacoljo narjo waa baa bepumba hāi. Yijngu nanggu-na, wuo ji gbē molarjo-i wuo: «Sire ŋ kā suongu-na.»

²⁹ «Naacombilong wuo: «Mi sie kā.» Aa ji joguonj aa ta kā.

³⁰ «Tuonj wuo kā ka ce maaduoma baa hāarjo-i. Hāarj wuo: «Baba, weima sī, mi ka kā». Aa u saa ji kā.»

³¹ Yesu wuo yuu-ba wuo: «Ba hāi-i-na, hai molarjo-i nuo tuonj nungu-i?»

Baa cira: «Diēlā-wuonjo yaa-i.»

Yesu wuo cira: «Mi warj ninsoŋo-i baa-na: *Nampohūutaamba-i baa saasorbaa-ba ka suur yaarja nei *Diilong-nelle-na. ³² Na saa da, Nsāa juo ji pigäär-na hūmeviile-i na yagar na saa hūu u nelma-i, ŋga nampo-hūutaamba-i baa saasorbaa-ba hūyāa-ma. Mafammarj fie ce na da-ma, ku saa jarj-na na nanna na cilobabalarjo-i aa hūu Nsāa nelma-i.»

*Suontienjo narjo baa u maacembiemba
(Marke 12.1-12; Like 20.9-19)*

³³ Ku huongu-na, Yesu wuo cira: «Yaarj mi tiraa narj gbānalāangu nanggu baa-na: Naacoljo narjo diyaa *eresē-suongu aa kalla-kuo. Uŋ kalaaya-kuo, u hīŋ fuongu ba da ba ta ba kāmāl eresē-i aa ce felge ba ta ba nyugūŋ ba niya suongu-i. Uŋ cie mafamma-i, u bie maacenciraamba jīna-kuo aa ta kā nelle.

³⁴ «Eresēŋ juo hi karma, u puor u maacembiemba siei maacenciraamba wulaa wuo ba ji hūu fuo yufelle-i ka hā-yo. ³⁵ Maacembiembarj juo, maacenciraamba bel diilong-i a muo unarjo-i aa ko ba hāi-baamba-i. Ba naarj unarjo-i baa tāmpēlēiŋa'i ko-yo. ³⁶ Suontienjo tiraa puor maacembiemba namba. Bafamba maaraa diēlā-baamba-i. Barj juo, maacenciraamba tiraa ce-ba ŋaa barj cie diēlā-baamba-i dumaa. ³⁷ Suontienjo naa u puor u bierjo yaa wuo u jo u fere ba wulaa. U taa u ne wuo sī bepolarj duo jo, ba ka kārj-yo.

³⁸ «Barj juo'a ba ne da bepolarjo-i, ba piiye baa ba-naa wuo: «Ciiluwuotienjo yaa juarj

daayo! Yaarj i ko-yo aa ciilungu ce mie kūngul!» ³⁹ Ba siire ku yaa nuo-i a bel naacombilong-i hel baa-yo suongu-na ka ko-yo.»

⁴⁰ Yesu wuo cira: «Namaa wulaa, suontienj duo jo, u ka ce maacenciraarj daaba-i nie?»

⁴¹ Baa cira: «Kartaarj daaba-i! Duo jo, u ka ko-ba hiere aa hā banamba baa suongu-i. Bafamba ka ta ba hā-yo u yufelle-i ku huonj-nu.»

⁴² Yesu wuo cira: «Na saa kalarj nel daama-i Diilong-nelma-na wēi? Ma nyegāarj wuo:

«Dūmarāambarj cīinaana kpārjkipara marj, u yaa juo bella dūnggu-i.

Itienjo yaa wuo ma ce dumaarjo-na.

*Mie fuo ku cie nerma i wulaa.**

⁴³ «Ku'i cie mi ta mi tūnu-nei mie: Ba ka hūu *Diilong-nelle-i na wulaa a hā *nieraamba marj nuonj Diilong nungu-i baade. [⁴⁴ ŋga miŋ waarj kpārjkipara marj maama-i, umarj duo par diire narj u fere yuo, u ka kara u fere; duo bi par narj umarj, u ka putienu kutienjo-i.]]

⁴⁵ Yesuŋ naarj gbāneini marj daani-i, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *Fariisēbaa baa pārj suo wuo u gbē ba yaa-i.

⁴⁶ Baa ta ba taara ba bel-o. ŋga nuomba naa suo wuo *Diilopopuorbilong, a ce dumaarjo-na Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa Fariisēbaa-ba taa ba kālā-bei.

22

*Nellentienjo narjo baa u jēnaamba
(Like 14.15-24)*

¹ Yesu wuo cor baa u gbāneini-i wuo: ² «*Diilong-nellentesinni dii ŋaa nellentienjo marj jāarj cieŋo duo hā u bierjo aa bī nuomba boi. ³ Niiwuoniŋ-huongunj juo hi, u puor u maacembiemba-i wuo ba ka warj baa nuomba jo. Maacembiemba kā, nuomba ka yagar wuo ba sie jo. ⁴ Nellentienjo tiraa puor u maacembiemba namba ba wulaa wuo: «Kārj na ka warj baa-ba wuo mei ciera mi hīyāa boi aa ko mi balyunni-i baa fombayaamba-i, kere ba jo, niiwuoni bie tī.» ⁵ Popuorbiembarj kāa, nuomba saa gbuu suo dii wuo ba warj weima, ba boro hiere kā ba muŋkammu: Banamba kā sonnig, banamba kā torguonj-nu. ⁶ Banamba bir yarj

* 21:42 Gbelieman-nalāangju (Psaume) 118.22-23

aa bel nellentienjo maacembiemba-i muo-ba da dei aa ko-ba. ⁷Nellentienjo huonj kaa pān guola. Wuō ce u sorosibaa-ba kā ka ko kutaamba-i aa caa ba nelle-i.

⁸ «Uņ cie mafamma-i, wuo waņ baa u maacembiemba-i wuo: «Niiwuoni bie ti, ŋga miņ ŋa naa bī bamaņ, ni saa naa waa bafamba niini. ⁹ Kāaņ hūngbesenni-na, da na ka da neliējo neliējo, na ce u jo.» ¹⁰ Maacembiemba taa ku yaa nuō-i kā hūngbesenni-na ka bī nelbabalaamba-i baa nelfafaamba-i hiere ji dii nellentienjo dūngu yu. ¹¹ Nellentienjo suur wuo u ka ne-ba, kā ka da naacolŋo naņo diyaa jon-gorgbāngbālāņo tiēna, a ne da ba hāa-ba jongorbaa ma yerreņ. ¹² Wuō yuu-yo wuo: «Mi jīē, naņ cie nie suur bande-i baa jon-gorgbāngbālāņo-i?» Naacolŋo saa da weima waņ. ¹³ Nellentienj wuo waņ baa u maacembiemba-i wuo: «Bilaaņ naacolŋ daayo-i na vaa u nammu-i baa u gbeini-i aa na teteņ-yo na nanna-yuo fuoreņ dii kukulma-na. Duo tiē dii terienģu-na, kaalungu sie gbuu waa dei.» ¹⁴ Yesu wuo cira: «Na saa da, ba bīē nuōmba boi, ŋga baņ fiēlaa bamaņ ba saa ciinu.»

Nampo saaya u pā hā jāmatigi-i wei?
(Marke 12.13-17; Like 20.20-26)

¹⁵ Yesuņ piieye dumaajo-na, *Farisēbaa baa kā ka da ba-naa baņ ka ce dumaa cure-yuo bel-o fuō fereņ nuņ-āndaanģu-na. ¹⁶ Baņ juo nunu ba-naa ti, baa puor ba *hāalābiemba-i u wulaa baa *Erdi baamba namba. Baa kā ka gbē-yo wuo: «Hāalātie, i suyaa wuo ŋ waņ ninsoņo yaa-i; ŋ gbu ŋ pigāaņ nuōmba-i baa Diilōņ-hūmelle yaa kelkel, ŋ sa kālā neliējo baa ŋ ninsoņo-i, ŋ sa bi ce ciēluo.» ¹⁷ Aa naa yuu-yo wuo: «A saa baa mie hūmelle-i, ku saaya i tie pā nampo-i i hā *Orome ba *jāmatigi-i wei?»

¹⁸ Yesu wuo suō ba kusūņ-maama-i; wuo cira: «Huhurmantaan namaa temma-i daana-i, na taara na cure muōmei wei? ¹⁹ Naņ pāņ nampo-i baa warbieņa maņ, hāa-miņ di diei mi ne.» Baa hā-yo warbelle nande. ²⁰⁻²¹ Wuō hūu-de ne aa naa yuu-ba wuo: «Ba cie hai yungu-i warbel daade-na?»

Baa cira: «Ba cie Orome ba jāmatigi yungu.»

Wuo yuu-ba wuo: «Ba nyegāaņ hai yerre-i die?»

Baa cira: «Ba nyegāaņ Orome ba jāmatigi yerre.»

Yesu wuo gbē-ba wuo: «Kumaņ da ku waa jāmatigi kūngu-i, pāaņ-kunj na hā jāmatigi-i baa-ku, aa kumaņ da ku bi waa Diilōņ-kūngu-i na bi pā-ku na hā Diilōņo-i baa-ku.»

²² Nel daama cu ba hōmmu-i, baa naa baa ta aa naa yaņ-yo.

Kuomba siremmaņ-kūngu-i

(Marke 12.18-27; Like 20.27-40)

²³ *Sadusēbaa-ba wulaa kuomba sie sire. Yinduōngu faņģu-na, banamba pie Yesu-i a yuu-yo wuo: ²⁴ «Hāalātie, *Moisi ciēra wuo umaņ duo saa da bilōņo baa u ciēņo-i aa ku, u hāaņo saaya u bie ciēņo-i a hoņ bilōņo hā kulōņo-i. ²⁵ A ne da i hōlma-na, naacombiemba namba waa niehāi ba nyu wulaa. Moļņo sire jā ciēņo, u saa da bilōņo baa-yo aa ku. Umaņ cuu-yo u bie ciēņo-i ²⁶ u saa da bilōņo baa-yo. Siēliņ-wuōņo-i maaduōma. Ba cie dumei ka ku gbuo hiere niehāi-i-na molo saa ji da bilōņo baa ciēņ daayo-i. ²⁷ Ku huongu-na, cie fuō fere u suō tuo nyaanu-bei. ²⁸ Ba hierōņo-na, baņ diyaa-yo ba ciēņo cor, kuonj da ba ji sire yiingju maņ nuō-i, u ka ce hai wuōņo-i?»

²⁹ Yesu wuo cira: «Na piera! Na saa suō Diilōņ-nelma-i, aa na saa bi suō u himma-i. ³⁰ Na saa da, kuonj da ba ji sire, cadiile sie ji waa, ba ka waa ŋaa *dōrpoņuorbiemba.» ³¹ Aa naa cira: «Kumaņ ŋaa kuomba siremmaņ-kūngu-i, na saa kalaņ Diilōņ-nelma-i wei? ³² U ciēra wuo: «*Abiramu Diilōņo yaa muōņo-i, *Isaki Diilōņo yaa muōņo-i, *Yakobu Diilōņo yaa muōņo-i.»[†] Ku pigāaņ wuo Diilōņo-i cicēlmantaanģu-wuōņo; bikuōņ-wuōņo si.» ³³ Bamaņ waa terienģu-na nu nel daama-i maa gbuu suurnu-bei.

Nelma maņ dii yungu Diilōņ-nelma-na

(Marke 12.28-34; Like 10.25-28)

³⁴ *Farisēbaa-baņ juo nu-ma wuo Yesu piieye yar *Sadusēbaa-ba-i, baa ne ba-naa kā u wulaa ³⁵ da ba ka piieye cure-yuo. *Āņ-jīnamma pigāatienjo naņo waa ba hōlma-na, wuo bie āndaanģu-i wuo: ³⁶ «Hāalātie, Diilōņ uņ'a i tie wuo hūmieņa maņ, hade-i yungu?»

* 22:24 Āņjīnamma tiyemmaņ-sebe (Deutéronome) 25.5-6 † 22:32 Helmaņ-sebe (Exode) 3.6

³⁷ Yesu wuo cira: «*Ŋ saaya ŋ dol Itierjo-i Diilono-i baa ŋ huongo-i hiere, baa ŋ kusungu-i hiere, baa ŋ anjoguoma-i hiere.*»[‡]
³⁸ Hümelle fande yaa yungu aa tiraa maar anaŋa-i hiere. ³⁹ Hāalīŋ-diele maŋ nyaanu di-naa baa difande-i di yaa daade: *«Ŋ saaya ŋ dol ŋ nanoljo-i ŋaa niŋ dol ŋ fere duma.»*[§] ⁴⁰ *Moisi hümieŋa-i hiere a yungu dii hümieŋ daaya'i nuo-i a hāi-i-na baa *Diilopporbiemba nelma-i hiere.»

Koŋkortierjo bige-i baa Davidi-i?

(Marke 12.35-37; Like 20.41-44)

⁴¹ *Farisēbaa-barj tigiŋ ba-naa dumaŋo-na, Yesu wuo yuu-ba wuo:
⁴² «Namaa na'a Diilorj urj pāa nungu-i wuo u ka saarj *Koŋkortierjo maŋ, u ka hoŋ dūŋ haku-i nuo-i?»

Baa cira: «*Davidi dūŋ-nu, u ka waa *Davidi hāayēljo.»

⁴³ Yesu wuo cira: «A ma ce nie *Diilono-Yalle ce Davidi bī-yo u Tierjo? Ma sī Davidi fuo fere ciera wuo:

⁴⁴ *«Itierjo gbē mi Tierjo-i wuo:*

«Jo ŋ ji tiēna mi caarj-nu

*aa ŋ yarj mi mal ŋ bigāarāmba-i hā ŋ ce ŋ bāangu-i bei.»**

⁴⁵ Diilorj urj pāa nungu-i aa saarj Koŋkortierjo maŋ, Davidi fuo fere duo tuo bī-yo u Tierjo, u ce nie aa ce u hāayēljo yorj?»⁴⁶ Urj piiye dumaŋo-na, molo saa da nelma duo sie-yo. A bāl dii yiingu fanju-na, ba saa ji tiraa da holle yuu-yo baa nelma.

23

Baa na suur ānjīnamma pigāataamba kuucenggu-na

(Marke 12.38-39; Like 11.43,46; 20.45-46)

¹ Ku huongo-na, Yesu wuo warj baa nuomba-i baa u *hāalābiemba-i wuo:
² «*Moisiŋ'a i tie wuo hümieŋa maŋ, *ānjīnamma pigāataamba-i baa *Farisēbaa-ba yaa saaya ba ta ba pigāaŋ nuomba-i a wuosaangu-i. ³ A ce dumaŋo-na, da ba warj mamarj baa-na, na ce-ma; ŋga baa na suur bafamba kuucenggu-na. Barj warj mamarj ba sa ce-ma. ⁴ Da ba ce ba haa congori-i hā nuomba ta ba kpekpelle aa yagar wuo ba sie

kāyā-bei ba migāarj tūu. ⁵ Ba ce ba weima-i hiere ba taara yerre baa-ma. Na saa da, bafamba kuolbaa-ba* maar banamba baamba-i. Aa barj narj kompammu maŋ, bafamba muumu comieŋa dii pōmpor banamba waŋa-na. ⁶ Da ba kā källe maŋ nuo-i, sisō *Diilonelhāalādūngu maŋ nuo-i, ba taara ba tiēna yaarj-na. ⁷ Aa da ba waa nuomba-na, ba taara ba ta ba pie ba jaal-ba aa ta ba bī-ba hāalātaamba. ⁸ Jande, namaŋo-i, baa na yarj ba ta ba bī-na hāalātaarj namaa. Namei baaduorj namaa aa na hāalātierjo dii u diei yorj. ⁹ Mi baa da na biē moloŋo hiēma-na wuo na to. Na To dii u diei yorj, u yaa dorō-i-na. ¹⁰ Na baa bi ce ba ta ba bī-na yuntaarj namaa. Na yuntierjo dii u diei yorj, u yaa *Kirsai. ¹¹ Umarj na yungu-na, u saaya u ce u fere na maacembiloro. ¹² Na saa da, umarj duo tuo teterj u fere, ba ka hiire-yuo, ŋga umarj duo tuo hiire u fere, ba ka teterj-yo.»

Sūlma haraa huhurmantaamba-na

(Marke 12.40; Like 11.39-52; 20.45-47)

¹³ Yesuŋ waarj mafamma-i wuo cira: «*Ānjīnamma pigāataarj namaŋo-i baa *Farisēbaa namaŋo-i, huhurmantaarj namaa; sūlma haraa-nei! Na suu *Diilono-nelle hümelle-i, namaa fere-i na sie suur, bamarj taaraayarj da ba suur na suu-de bei.

[¹⁴ «Ānjīnamma pigāataarj namaŋo-i baa Farisēbaa namaŋo-i, huhurmantaarj namaa; sūlma haraa-nei! Da na ce na bel diiloro-i a hūu bikulcaamba nagāŋ-niini-i a wuo-ni, aa da na'a na cārā Diiloro-i, na cārā-yuo da agaga wuo ba cira namaa faa. Kumaŋ ka haa-nei, ku ka balarj cor.]

¹⁵ «Ānjīnamma pigāataarj namaŋo-i baa Farisēbaa namaŋo-i, huhurmantaarj namaa; sūlma haraa-nei! Da na ce na wuora gbuo terni-i hiere a taara nuomba-i dii-ba na hümelle-na. ŋga umarj duo gbārj suur tī, na bir-o na birma a ce u bir balarj yarj namaa fere-i titirre.

¹⁶ «Namaa yirii aa bi cira na pigāarj banamba hümelle. Sūlma haraa-nei! Na gbē-ku dumaa wuo moloŋ duo pā nungu aa bī *Diilodubuo yerre-i, duo fie'a u saa ji

‡ 22:37 Ānjīnamma tiyemmarj-sebe (Deutéronome) 6.5 § 22:39 Buolmarj-sebe (Lévitique) 19.18

* 22:44 Gbēliemmarj-nalāangu 110.1 * 23:5 *Yuifubaa-ba taa ba ce Diiloro-nelma-i ba pūu kuolbaa baa-ma. Da ba'a ba jaal Diiloro-i ba biē kuolbaa-ba famba-i a vaa-ba: unarj ba napuorj-na, unarj ba yaadāmna-ba. Ba ce mafamma-i wuo Diiloro urj hāa-ba *ānjīnamma maŋ, ma maama ba karaanu-bei.

gbāa ce-ma, weima sī. Nga umarj duo cira: «Muɔ baa sēne marj Diilodubuo-i-na mi ka ce daama-i.» Da ku fie balarj nie nie, u saaya u ce-ma. ¹⁷ Mimiēl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yarj-na. Diilodubuo-i baa sēne-i haku-i boyaa haku-i nuɔ-i? Sēne urj yerj Diilodubuo-i-na ku'i saa ce-yo Diilong-wuɔɔj wēi?

¹⁸ «Da na bi ce na ta na piye wuo moloj duo pā nungu aa bī mumbuolmunj-terienju yerre-i, duo fie'a u saa ji gbāa ce-ma, weima sī, nga umarj duo cira: «Muɔ baa tāmmanj-kūngu marj mumbuolmunj-terienju dɔɔ-i-na mi ka ce daama-i», da ku fie gbārj nie nie, u saaya u ce-ma. ¹⁹ Mimiēl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yarj-na. Mumbuolmunj-terienju-i baa tāmmanj-kūngu-i haku-i boyaa haku-i nuɔ-i? Tāmmanj-kūnguj yerj mumbuolmunj-terienju dɔɔ-i-na, ku'i saa ce-ku Diilong-kūngu wēi?

²⁰ «Umarj duo pā nungu aa bī mumbuolmunj-terienju yerre-i, kuu dii ŋaa u bīe baa nimarj dii ku dɔɔ-i-na hiere. ²¹ Umarj duo pā nungu aa bī Diilodubuo yerre-i, kuu dii ŋaa u bīe baa ku tiego-i hiere. ²² Umarj duo pā nungu aa hiel u niele dɔɔ-i-na, kuu dii ŋaa kutienjo bīe Diilongo yerre-i baa u muntienammu-i hiere.

²³ «Ānjīnamma pigāataarj namaarj-o-i baa Farisēbaa namaarj-o-i, huhurmantaarj namaa; sūlma haraa-nei! Da na ce na dii Diilongo *yufelle-i ka cor baa niifielu-i du sīnni-na hiere, a ne da kumarj yungu *ānjīnamma-na na sa ce-ku: Na sa ce kumarj vii, na sie bi tiraa ce kumarj faa, na sa wuo Diilong-hūmelle-i. Naa naa saaya na yu nyolma baa ma yaa igēna aa suo haa manamma-i ma dɔɔ. ²⁴ Namaa yirii aa bi cira na pigāarj banamba hūmelle. Da na ce na serj hūmma-i wuo na sa taara na nyorj baa kilekilebaa, a ne da narj nyorj baa nimarj ni saa baa nyogōmebaa-ba-i.

²⁵ «Ānjīnamma pigāataarj namaarj-o-i baa Farisēbaa namaarj-o-i, huhurmantaarj namaa; sūlma haraa-nei! Naa dii ŋaa nelienjo marj saaraa kalni honni-i aa yarj ni hōmmu yu baa duganni. Da na ce na migāarj na kūɔma yaa da welewele aa yarj na hōmmu yu baa cuosīnni baa nenemungu. ²⁶ Mimiēl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa

yarj-na. Saaraarj kalni hōmmu yaa igēna, na ka da ni honni bi kuɔɔj.

²⁷ «Ānjīnamma pigāataarj namaarj-o-i baa Farisēbaa namaarj-o-i, huhurmantaarj namaa; sūlma haraa-nei! Naa dii ŋaa cīncuɔŋa marj barj puu-ya baa pilammu a ta a ne da fafamma, a ne da a hōmmu yuu baa kokonni baa hūlābalaangu. ²⁸ Ku yaa ŋaa namaa kūngu-i. Nuɔɔj da ba da-na, ba cira: «Bamarj wuɔyarj Diilong-hūmelle-i fafamma ba yaa daaba-i.» A ne da na hōmmu yuu baa huhurma baa balaangu.

²⁹ «Ānjīnamma pigāataarj namaarj-o-i baa Farisēbaa namaarj-o-i, huhurmantaarj namaa; sūlma haraa-nei! Na siire ta na ma *Diilopɔpuɔrbiemba cīncuɔŋa-i aa ta na tuɔlnu bamarj siire wuo Diilong-hūmelle-i fafamma aa ku ba waarj-a ³⁰ aa ta na piye wuo: «Kuo ii naa waa i bīncuɔmba bāangu-na, ii naa saa cu ba huorj-nu Diilopɔpuɔrbiemba komma-na.» ³¹ Terienju fangju-na, na pigāarj wuo bamarj kuo Diilopɔpuɔrbiemba-i namaa bīncuɔmba. ³² Ku faa! Gbāarj na cor baa na bīncuɔmba maacemma-i na ka bāl-ma. ³³ Nelbabalaarj namaa temma-i daana-i! Diilongo ce nie aa u sie ka caa namaa? ³⁴ Nierj, mi ka saarj Diilopɔpuɔrbiemba hā-na, baa nelnu-rāamba a naara ānjīnamma pigāataamba namba. Da ba kā, na ka ko banamba bei, aa gbu banamba dennij aa muo banamba na *Diilonelhāalādūnni-na. Na ka nyaa ba huorj-nu nileiŋa-na hiere ce-ba kpāncōlgū. ³⁵ Terienju fangu-na, barj fierj bamarj ko-ba hiere a dɔɔɔj Abel-na a ji hi Barasi bienjo-i Sakari-i, narj kuo umarj mumbuolmunj-terienju holma-na baa Diilodubuo-i, Diilongo ka haa-ma hā namei baa-ma hiere. ³⁶ Yaarj mi warj ninsorj-o-i baa-na: Diilongo ka haa nuɔɔj daaba kuliingu maama-i hiere hā fiefie ku nuɔɔj namei baa-ma.»

Yesu kūɔma sierj baa Yerusalemutaamba-i (Like 13.34-35)

³⁷ Ku huorjgu-na, Yesu wuo cira: «E Yerusalemutaarj namaa! Namei kuɔɔj *Diilopɔpuɔrbiemba-i. Diilong duo saarj umarj hā-na, na bel diilongo-i narj kutienjo-i baa tāmpēlēiŋa ko-yo. Mei cie ji gbē; mi na'a mi tigiij-na ŋaa kūɔnarj urj tigiij u biemba-i dumaa aa pūl-bei. Ŋga na saa hūu-ma. ³⁸ Kuɔ hii terienju marj fiefie-i-na, Diilongo

ka yarj na nelle-i hā-na. ³⁹ Aa mi tūnu-nei, da na saa ji ta na cira: «Itiej uŋ saaj umarj u jo, Diilo baa-yo»[†] na sie tiraa da mi yufelle.»

24

Mamarj ka da nelbilibiamba-i aa miwaarj
suɔ duɔ tĩ

(Marke 13.1-13; Like 21.5-19)

¹ Yesurj juɔ hel *Diilodubuo-i-na tuɔ ta, u *hāalābiemba kã u wulaa ka ta ba piye baa-yo wuo u ne Diilodubuo-i kere u mamma faa. ² Yesu wuo cira: «Yarj mi yarj nin-soŋo-i baa-na: Narj daa dūngu marj daaku-i, yiingu dii baa yiingu ku ka fara hiere hiema-na!»

³ Uŋ kaa hi *Olivi-tibinni tãnungu-i, wuo tiɛna. U hāalābiemba pie kã u wulaa ba kula, a ka yuu-yo wuo: «Itie, niŋ warj nelma marj daama-i, ma ka ce yaku-i? Aa i ka ce nie suɔ ŋ jommarj-huɔngu-i baa miwaarj tĩmmarj-huɔngu-i?»

⁴ Yesu wuo cira: «Baa na yarj moloŋo ji pira-nei. ⁵ Nuɔmba boi ka jo ji bie mi yerre-i ce-de ba diele. Umarj duɔ jo, u ka cira Diilorj uŋ saarj *Konkortienjo marj, u yaa ufaŋo-i. Ba ka pira nuɔmba boi. ⁶ Na ka da berru ce terni-na hiere. Ŋga da na ji ta na da-ma, baa na tie holle, mafamma saaya ma ce, ŋga miwaarj tĩmma'i sie pãŋ waa huɔngu fanggu-na. ⁷ Nuɔmba kaa ta ba gãŋ siyaabaa siyaabaa, baa nileiŋa nileiŋa. Nyulmu kaa ta mu suur aa hiema kaa ta ma sagalla terni nanni-na. ⁸ Nifanni-i daani-i hiere hãarj. Ku domma'i dumaarj-na.

⁹ «Ba kaa bel-na ce-na sũlma aa ko-na. Ba ka bigãarj-na nileiŋa-na hiere mei maama-na. ¹⁰ Huɔngu fanggu-na, nuɔmba boi kaa nanna Diilorj-hũmelle-i. Ba kaa hel ba-naa honniŋ aa bigãarj ba-naa. ¹¹ Nuɔmba boi ka jo ji ta ba tãal nuɔmba-i wuo bafamba *Diilopɔpuorbiemba. Ba ka pira nuɔmba boi. ¹² Āmbabalma kaa ta yaarjga nuɔmba-na a ce ba boi sie tiraa ta ba ce nel-nyulmu-i. ¹³ Ŋga umarj duɔ nyaar ka hi ku bãlma-i, kutienjo ka kor. ¹⁴ *Diilorj-bãangu *Neldodolma ka wuɔra warj terni-na hiere nuɔmba-i nileiŋa-na hiere ba suɔ-ma aa fiefie-i-na miwaarj tĩmma suɔ da ma hi.»

(Marke 13.14-23; Like 21.20-24)

[†] 23:39 Gbeliemarj-nalãangu (Psaume) 118.26

[†] 24:29 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 13.10 baa 34.4.

¹⁵ «Nuɔni marj da ŋ kalaj teriej daaku-i, ŋ gbãŋ kpelle ŋ suɔ ku yungu-i. Diilorj uŋ puɔraa Daniel warj Terbienatienjo marj maama-i, ¹⁶ da na ji da u juɔ ji tiɛna *Diilodubuo-i-na, ¹⁶ bamarj da ba waa *Yude-i-na, ba ta ba gbar ba kã tãnniŋ. ¹⁷ Umarj duɔ ji waa u dūngu dɔɔ-i-na, u hiire u tuɔ gbar, u baa cira u suur bie bĩŋkũngu. ¹⁸ Umarj duɔ ji waa suɔŋ-nu, u baa cira u jo cĩŋ-nu ji bie warj-jongoruo.

¹⁹ «Kusũntaamba-i baa bientaamba-i sũlma haraa-bei yinni fanni-na. ²⁰ Taa na cãrã Diilorjo-i ku baa ji ce warj-huɔngu aa ku baa ji waa *yitiɛnarj. ²¹ Diilorj uŋ jiɛna miwaarj-i ji hi baa nyungo, yaahuolo marj temma-i saa da nelbilibiamba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa yaahuolo daayo temma sa ji tiraa da-ba dede. ²² Kuɔ Diilorjo saa naa hiel kunangu yirj daani-na, molo naa saa kor. Ŋga u yufellenj hilaa bamarj nuɔ-i, u ka ne ba yaa-i aa parra yirj daani-i.

²³⁻²⁴ «Coikartaamba ka ta ba jo. Umarj duɔ jo, u ka cira Diilorj uŋ saarj *Konkortienjo marj, u yaa ufaŋo-i. Banarj ba'a bafamba *Diilopɔpuorbiemba. Ba ka ce nelma boi baa himma boi da ba gbãŋ pira halle Diilorjo yufellenj hilaa bamarj nuɔ-i. A ce dumaarj-na, umarj duɔ ji gbẽ-na wuo Diilorj uŋ saarj Konkortienjo marj, uu dii bande, sisɔ uu dii daalei, baa na hũu-ma; u tãal-na. ²⁵ Muɔ fuɔ, mei gbuɔya-nei jĩna.

²⁶ «Terienjgu fanggu-na, moloŋ duɔ ji gbẽ-na wuo: «*Kirsã juɔ; uu dii hiɛngu-na», baa na kã; u tãal-na. Da ba bi gbẽ-na wuo: «Nieŋ, uu dii fuo bande», ba tãal-na; baa na hũu-ma. ²⁷ Diilorj uŋ nyiesirj dumaa nuɔmba da-yo a dɔŋ bãpagũngu-na ka jũŋ bãsuurungu-na, *Moloŋ-Bienjo duɔ jo, ba ka da-yo dumei. ²⁸ Bĩŋkũkuliirj da ku waa kusuoŋ-nu, kpaalbaa-ba tigiirj kusuoŋ-nu'i.»

(Marke 13.24-31; Like 21.25-33)

²⁹ «Yaahuolo daa duɔ tuɔ bãl, bãangu ka bir cure, ceirjo ka ce da bĩntũu. Moɛŋa ka par diire, aa bĩmbĩnni marj dii dɔɔ-i-na hiere ni ka hel ni fonni-na.[†] ³⁰ Huɔngu fanggu'i nuɔ-i *Moloŋ-Bienjo dãnyuo ka carra dɔɔ-i-na. Duɔ carra, nuɔmba-i hiere hiema-na ba ka haa ba nammu-i ba yunnirj ta ba gbu ba kaal. Da ba'a ba ne, ba ka da u hiire

^{*} 24:15 Daniɛl (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11

u jo baa duherru. Ba ka da u yuntɛsɪnni-i baa u bobɔima-i. ³¹ Huɔngu fangu-na, na ka da ba buu yerre marj bɔmbɔale diele-i. Da ba bu-de teriengu marj nuɔ-i, u ka ce u *dɔrɔpɔurbiemba wuɔra terni-na hiere a tigiɪn u yufellen hilaa bamarj nuɔ-i ba waa terduɔn-nu.

³² «Na saa da *yɛnsɔngu-i wei? Da na ji da ku caa fielu-i huɔngu marj nuɔ-i, na bi suɔ kerre ifelle hii ti. ³³ Kuuduɔngu yaa-i, da na bi ji da mamarj daama duɔn ta ma ce huɔngu marj nuɔ-i, na saaya na suɔ wuɔ Molɔn-Bierj jomma piyaa. ³⁴ Yaarj mi warj ninsɔnjo-i baa-na: Nel daama ka ce hi fiefie ku nuɔmba namba aa ba suɔ ku. ³⁵ Dɔrɔ-i baa hiɛma-i ni ka gbuo, ŋga mei nelma sa ji gbuo dede.»

(Marke 13.32-37; Like 17.26-30,34-36)

³⁶ «Ŋga kumarj ŋaa yiingu fangu fɛrɛ-i, baa huɔngu-i, molo sa suɔ-ku. Halle *dɔrɔpɔurbiemba famba fɛrɛ-i dɔrɔ-i-na baa Bɛpolj fuɔ fɛrɛ-i ba sa suɔ-ku. U To yaa suyaarj-kurj u diei yɔn. ³⁷ Kumarj ciɛ *Nowe bɔangu-na, *Molɔn-Bierj duɔ u bir jo, ku temma ka ce. ³⁸ Nowe bɔangu-na, aa diilobuo suɔ duɔ dɔa, nuɔmba naa gonya niwuoni baa kolma baa cejɔlle a ji hi yiingu marj Nowej suuri begubuo-i-na. ³⁹ Ba saa suɔ wuɔ weima jo dii. Ba juɔ'a ba ne da diilopepetierjo najo-i duɔn tuɔ dɔa. Hɔmma wuɔ-ba hiere kpɛmmu!† Molɔn-Bierj duɔ ji'a u jo, ku ka tugol nuɔmba-i dumei. ⁴⁰ Nuɔmba hɔi gbɔa waa ta ba guona, ba biɛ u diei ta, aa yarj unajo-i. ⁴¹ Caamba hɔi gbɔa waa ta ba sɔrɔn, ba biɛ u diei ta, aa yarj unajo-i. ⁴² Teriengu fangu-na, baa na gonya duɔfɔmmu, na saa suɔ na Tierjo jommarj-yiingu-i. ⁴³ Na saa da, da ŋ suɔ cuoyuo ŋ ka suur-niɛ huɔngu marj nuɔ-i isuɔngu-na, ŋ ka tiɛna cie-yo, ŋ siɛ yarj u ji kanu ŋ dɔngu-i. ⁴⁴ Teriengu fangu-na, na saaya na tigiɪn na fɛrɛ. Narj'a na saa tiɛna baa-ma wuɔ Molɔn-Bierjo ka jo huɔngu marj nuɔ-i, u bi jo huɔngu fangu'i nuɔ-i.»

Maacembiemba hɔi maama
(Like 12.41-48)

⁴⁵ «Da ŋ nu wuɔ maacembilɔnjo marj vii aa tuɔ cɛ, u yaa umarj u yuntierjo kɔa nelle aa haa-yo u namaacembiemba namba yarj-nu u tuɔ hɔ-ba niwuoni-i fafamma.

† 24:39 Miwaarj jɔnammarj-sɛbɛ (Genɛsɛ) 6-7

⁴⁶ U yuntierj duɔ ka bir jo ji da u ciɛ u maacemma-i fafamma, fuɔ yungu dɔlaa. ⁴⁷ Mi warj ninsɔnjo-i baa-na: Yuntierjo ka haa-yo u nagɔn-niini yarj-nu hiere. ⁴⁸ Ŋga da ku waa maacembilobabalajo, u ka tuɔ jɔguɔn wuɔ u yuntierjo siɛ jo fiefie, ⁴⁹ aa dɔn tuɔ muo u nabaamba-i, aa tiɛ tuɔ wuɔ aa tuɔ wuɔra u nyɔn kolma baa konyɔrɔamba. ⁵⁰ Ŋ'a u saa tiɛna baa yiingu marj maama-i, baa huɔngu marj maama-i, u yuntierjo jo huɔngu fangu'i nuɔ-i. ⁵¹ Duɔ jo ji da-yo dumaarj-na, barj ka haa kumarj huhurmantaamba-na, u ka haa ku yaa yuo. Kaalungu siɛ gbuu waa dei.»

25

Nyɔnyuriimba narj maama

¹ Ku huɔngu-na, Yesu wuɔ narj gbɔ-nalɔarj daaku-i baa-ba wuɔ: «*Diilɔn-nelle suurmarj-kɔngu ka waa ŋaa biemba cɪncieluo narj kɔngu: Ba siire isuɔngu nangu-na a biɛ ba fitimbɔa-ba-i wuɔ ba ka jɔrɔ dɔrbierjo. ² Ba holma-na, ba ndii cɛ aa ba ndii baamba namba sa cɛ. ³ Bamarj sa cɔarj ba biyaa ba fitimbɔa-ba-i aa ba saa biɛ namma bel ba narj-na. ⁴ Bamarj cɔarj, bafamba biɛ ba baamba-i aa biɛ namma bel ba narj-na wuɔ ba sa suɔ weimarj maa-na. ⁵ Barj kɔa, dɔrbierjo jomma ka ce pɔnna, ba kor duɔfɔn hiere.

⁶ «Isuɔholleɪ juɔ hi, ba nu molo piiye da gbagaga wuɔ: «Dɔrbierjo'i juɔn daayo! Hilaaŋ na jɔrɔ-yuɔ!» ⁷ Ba sire ku yaa nuɔ-i ba hierɔnjo-i, ta ba migaaŋ ba fitimbɔa-ba-i. ⁸ Bamarj saa biɛ namma-i, ba ta ba piiye baa bamarj biyaa wuɔ: «I namma tiɛ, i fitimbɔa-ba ce da ba dɪn; na sa hɔ-ye manamma wei?» ⁹ Bamarj biyaa namma-i ba cira: «Mie iŋ biyaa mamarj, ma siɛ gbɛ i calnu-mɛi. Kumarj bɔyaa, kɔarj na ka sɔa manamma na jo.» ¹⁰ Ba sire ku yaa nuɔ-i da ba ka sɔa. Barj taa, dɔrbierjo jo. Ba ndii baamba suur baa-yo kɔlleɪ-dɔngu-na aa ba gbonu-kuɔ. ¹¹ Daabarj kaa jo, ba jo ji ta ba muo dɔngu-i wuɔ ba hɪl-ku ba suur. ¹² Dɔrbierjo gbɛ-ba wuɔ: «Mi sa suɔ namaarj-o, mi siɛ fuo-ma nei!»»

¹³ Yesu wuɔ miɛl gbɛ u *hɔalɔbiemba-i wuɔ: «Teriengu fangu-na, baa na gonya duɔfɔmmu. Na sa suɔ *Molɔn-Bierjo

jommarj-yiingu ka feŋ bī u jommarj-huongu.»

Ba sa biera japūngu hīeŋ-nu gbāngbāŋ (Like 19.11-27)

¹⁴ «*Diilong-nelle kūngu ka waa ŋaa naa-colŋo marj wuo u kã nelle aa bī u maacembienba-i a ji hã-ba u gbeŋa-i. ¹⁵ U hãa unarj-o-i tãmabaa-ba* ndii, aa hã unarj-o-i ba hã, aa hã sieliŋ-wuonjo-i u diei. U nie ba fōŋgōbaa-barj hii ba ce mamarj aa hã-ba saanu baa ku yaa-i, aa ta. ¹⁶ Umarj daa tãmabaa-ba ndii-i, u pãŋ kã ka dorj tuo bibirre u narjga baa u waarj-a-i ji da u gbeinyuŋo temma. ¹⁷ Umarj daa tãmabaa-ba hã maaduoma; fuo-i a bi ji da u gbeinyuŋo temma. ¹⁸ Umarj daa u diei u bir yarj aa kã ka hīŋ fuongu fuo u wuonjo-i.

¹⁹ «Ba yuntierj uŋ taa dumaarj-o-na, u kaa vaaya. Uŋ juo jo, u bī-ba ji tuo yuu-ba. ²⁰ Uŋ ŋa naa hã umarj tãmabaa-ba ndii-i, u pie pigāarj-yo tãmabaa-ba ndii daayo-i aa cira: <Yuntie, niŋ ŋa naa hã-mi tãmabaa-ba ndii marj, mi tiraa da ba temma naara-bei; ba yaa daaba.>

²¹ «U yuntierjo gbē-yo wuo: <Ku faa, maacembiloviiyōŋ nuō. Niŋ suyaa cekūō kūngu belma, mi ka hã-ni bāmbāale kūngu. Jo ŋ ji ta ŋ ce ŋ bāangu-i baa-mi.>

²² «Uŋ ŋa naa hã umarj tãmabaa-ba hã, u pie aa cira: <Yuntie, niŋ ŋa naa hã-mi tãmabaa-ba hã marj, mi daa ba hã narjo naara-bei, ba yaa daaba.>

²³ «U yuntierjo gbē-yo wuo: <Ku faa, maacembiloviiyōŋ nuō. Niŋ suyaa cekūō kūngu belma, mi ka hã-ni bāmbāale kūngu. Jo ŋ ji ta ŋ ce ŋ bāangu-i baa-mi.>

²⁴ «Uŋ ŋa naa hã umarj u diei, u pie aa cira: <Yuntie, mi suyaa nie narj kūngu dii kpelle, nuo da ŋ saa kū suongu marj, ŋ kar kufarjgu dīmma yaa-i; da ŋ saa duu dīmma marj, ŋ kar ma yaa-i. ²⁵ Mei kālāyā aa kã ka hīŋ fuongu fuo ŋ gbeŋa-i, a yaa daaya.>

²⁶ «U yuntierjo gbē-yo wuo: <Maacembilobalarj nuō narj temma-i daani-i, yentierj nuōni marj daani-i, nii naa suō wuo da mi saa kū suongu marj, mi kar kufarjgu dīmma yaa-i; aa da mi saa duu dīmma marj, mi kar ma yaa-i, ²⁷ bige-i cie ŋ saa kã ka jīna mi gbeŋa-i gbeindūŋ-nu? Miŋ juo de-i-na mii naa saa jo ji da a huonaana mi hūu-yaa

wei?> ²⁸ Aa naa cira: <Hūyāarj tãma marj u wulaa na hã umarj daa tãmabaa cīncieluo-i baa-yo! ²⁹ Umarj duo da, kunarjgu ka naara u kūngu-i a ce ku yure baa-yo, ŋga umarj duo saa da, celle kūngu marj dii baa-yo, ku hūu. ³⁰ Aa maacembilōŋo farjo-i daayo-i, u sie bi gbāa cii muonu carjga, hielaarj-yōŋ fuoreŋ dii kukulma-na. Duo tīe dii terienju-na, kaalunju sie gbuu waa dei.>»

Da ŋ duu kumarj, ŋ ji kar ku yaa-i

³¹ Yesuŋ waarj mafamma-i, wuo cira: «*Molon-Bierj duo ji jo u fōŋgōtesīnniŋ-jomma-i baa* dōrpōpuōrbienba-i u ka tīena u fōŋgōtesīnni-na. ³² Nuōmba-i nileiŋa-na hiere ba ka tigiŋ u yaanga-na u fiel nelfafaamba-i hiel-ba nelbabalaamba-na ŋaa āncīnarj uŋ fiel tūlmba-i dumaa hiel-ba yermba-na ³³ a jīna tūlmba-i u nadienja-na aa yermba-i u nanyuonj-nu.

³⁴ «Bamarj da ba ji waa u nadienja-na ba yaa nelfafaamba-i; u ka gbē-ba wuo: <Juonj, mi To cie baa namaarj-o-i. *Diilong-nelle migāarj dii miwaarjō jīnammarj-huongu ta di cie-na, juonj na ji ta na ce na bāangu-i die. ³⁵ Na saa da, nyulmu taa mu ko muo, na hã-mi niiwuoni mi wuo. Hūŋkuōsīnni waa-mie, na hã-mi hūmma mi nyonj. Mi kãa na wulaa, na hūu-ma mi har-nei. ³⁶ Mi waa bebelle, na hã-mi nyarkpātānni mi cīnnu mi kūōma-i. Mi taa mi jarj, na kã ka ne-mi. Mi waa kaso-i-na, na kã ka jaal-mi.>

³⁷ «Duo warj mafamma-i, nelfafaamba ka bir yuu-yo wuo: <Itie, i daa-ni nyulmu-na yaku-i aa i hã ŋ wuo? Yiŋ haku-i nuō-i hūŋkuōsīnni waa-nie aa i hã-ni hūmma-i ŋ nyonj? ³⁸ Yiŋ haku-i ŋ juo i wulaa i hūu-ma ŋ har-yie? Aa yiŋ haku-i i daa-ni bebelle i hã-ni nyarkpātānni-i ŋ cīnnu ŋ kūōma-i? ³⁹ ŋ taa ŋ jarj yaku-i aa ŋ waa kaso-i-na yaku-i i kã ka ne-ni?>

⁴⁰ «U ka gbē-ba wuo: <Yaarj mi warj ninsoŋo-i baa-na: Narj taa na ce-ma na hã mi baamba-i baa ba hāasimma-i, kuu dii ŋaa na taa na ce-ma na hã muōmei.>

⁴¹ «Ku huongu-na, u ka bir warj baa bamarj dii u nanyuonju-na wuo: <Halaarj mi caarj-nu, Diilōŋo gāarj baa namaa fuo! Dāŋgbōguonju marj diyaa ta ku cie *Sitāni-i baa u pōpuōrbienba-i, taa na kã ku yaa nuō-i! ⁴² Na saa da, nyulmu taa

* 25:15 Bafamba tãma diei gbāa pã gonguonarj-o-i bieŋ cīncieluo baa a ndii.

mu ko-muo, na saa hā-mi niiwuoni mi wuo. Hūŋkuosinni waa-mie, na saa hā-mi hūmma mi nyorŋ. ⁴³ Mi kaa na wulaa, na saa hūu-ma mi har-nei. Mi waa bebelles, na saa hā-mi nyarkpātānni mi cinnu mi kūōma-i. Mi taa mi jarŋ, na saa kaa ka ne-mi. Mi waa kaso-i-na, na saa kaa ka jaal-mi.»

⁴⁴ «Duo warŋ mafamma-i, ba ka cira: «Itie, i daa nyulmu taa mu ko-ni yaku-i aa i yagar wuo i sie hā ŋ wuo? Yiiŋ haku-i nuo-i hūŋkuosinni-i waa-nie aa i balan-ni hūmma-i? Yiiŋ haku-i nuo-i ŋ juo i wulaa aa i saa hūu-ma ŋ har-yie? Aa yiiŋ haku-i nuo-i i daa-ni bebelles i saa hā-ni nyarkpātānni-i ŋ cinnu ŋ kūōma-i? ŋ taa ŋ jarŋ yaku-i aa ŋ waa kaso-i-na yaku-i aa i saa kaa ka ne-ni?»

⁴⁵ «U ka gbē-ba wuo: «Yaarŋ mi warŋ ninsoŋo-i baa-na: Narŋ ŋa naa ta na yagar ma cemma da na hā mi baamba-i baa ba hāasimma-i, kuu dii ŋaa na taa na yagar da na ce-ma hā muōmei.» ⁴⁶ Terieŋgu faŋgu-na, bafamba ka ta ba kaa dāamun-nelleŋ aa nelfafaamba ta ba kaa Diilon-nelleŋ.»

26

Ba saa Yesu belmarŋ-maama-i

(Marke 14.1-2; Like 22.1-2; Nsāa 11.47-53)

¹ Yesuŋ juo warŋ nel daama-i hiere tī, wuo warŋ baa u *hāalābiemba-i wuo: ² «Ma si na suya wuo yinni hāi tīyāa aa *korsinni timmarŋ-ponsaangu da ku hi ke? Da ku hi, ba ka bel *Molon-Bieŋo-i a hā ba gbu-yo *daar-nu ko-yo.»

³ Yibieŋa faŋa-na, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa nelle bīcuorŋ baa tigiŋ baa-naa *Diilojigāntaamba yuntieŋo dumelle-na, ba taa ba bī-yo Kayifu, 'a saa-ma barŋ ka ce dumaa bel Yesu-i ko-yo.

⁵ Ba taa ba piye wuo: «I saa saaya i bel-o ponsaangu yinni-na ni ma'i si ku ka du.»

Cieŋo narŋo kūōna natikolo-hūmma Yesu yungu-na

(Marke 14.3-9; Nsāa 12.1-8)

⁶ Huorŋgu faŋgu-na, Yesu waa Betani, *jardāamarŋ waa Simo marŋ nuo-i u dumelle-na. ⁷ Cieŋo narŋ wuo kaa u wulaa baa sukpepelluŋ-natikolo narŋo *alabati-kamoelerŋ. Yesubaa-ba waa ta ba wuo niiwuoni. Wuo kaa ka kūōna-yuo Yesu yungu-na. ⁸ *Hāalābiemarŋ daa kufangu-i, ba hommu gbuu pāŋ guola. Baa ta ba piye wuo: «Bige-i cie u biēna natikolofefeiŋ

daayo-i? ⁹ Uu naa gbāa suor-o a da gbeibu a calnu hā sūntaamba-i dol!»

¹⁰ Yesu wuo suo baa-ba; wuo cira: «Bige-i cie na ta na piye na guola cieŋo huorŋga-i? Uŋ cie kumarŋ mie daaku-i, ku faa. ¹¹ Na saa da, sūntaamba dii baa-na bāangu-i baa isuorŋgu-i, ŋga muōmi sie tīēna baa-na gbula. ¹² U kūōna natikolo daayo-i mie tuo cie mi kuliŋ-yiŋgu yaa-i. ¹³ Mi warŋ ninsoŋo-i baa-na: *Neldodol daama da ma warŋ terieŋgu terieŋgu hiēma-na bande-i-na, cieŋ daa uŋ cie mamarŋ daama-i, ma ka bi warŋ nuōmba suo-ma.»

Yuda suora Yesu-i

(Marke 14.10-11; Like 22.3-6)

¹⁴ Ku huorŋgu-na, Yesu *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-na, barŋ biŋ umarŋ *Yuda-Isikaro-i, fuo wuo sire kaa *Diilojigāntaamba yuntaamba wulaa ¹⁵ ka yuu-ba wuo: «Da mi kāyā-nei na bel Yesu-i, na ka hā-mi bige-i?» Baa kāŋ bafamba warbieŋ komorre baa cīncieluo a hā-yo. ¹⁶ A doŋ huorŋgu faŋgu-na, Yuda wuo doŋ tuo ne uŋ ka ce dumaa ba bel Yesu-i.

Korsinni timmarŋ-ponsaangu tigiima-i

(Marke 14.12-16; Like 22.7-13)

¹⁷ *Barŋ'a ba sa dii siini-i *buruo marŋ nuo-i u ponsaangu yidielāngu-na, Yesu *hāalābiemba yuu-yo wuo: «Itie, ŋ taara i ce *korsinni timmarŋ-ponsaangu niiwuoni-i hie a hā-ni?»

¹⁸ Yesu wuo cira: «Kāarŋ nellerŋ-huorŋga-na melŋ daayo wulaa, na ka warŋ baa-yo wuo: «Hāalātieŋ wuo ku hii u wulaa tī, u ka ce korsinni timmarŋ-ponsaangu-i narŋ terieŋ-nu'i baa u hāalābiemba-i.»

¹⁹ Hāalābiemba ta kaa nellerŋ-huorŋga-na ŋaa Yesuŋ bi waarŋ-ma dumaa ka ce korsinni timmarŋ-ponsaangu niiwuoni-i.

Korsinni timmarŋ-ponsaangu niiwuoni wuoma-i

(Marke 14.17-21; Like 22.14; Nsāa 13.21-30)

²⁰ Bāangurŋ juo suur huorŋgu marŋ nuo-i, Yesu-i baa u *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba kaa ka tīēna ta ba wuo niiwuoni-i. ²¹ Yesu wuo warŋ baa-ba wuo: «Yaarŋ mi warŋ ninsoŋo-i baa-na: Na holma-na unaa ka hel mi huorŋ-nu.»

²² Ba yammu pāŋ vāa hiere; baa doŋ ta ba yuu-yo, wulawula wuo: «Itie, muōmei wei?»

²³ Yesu wuo cira: «Umarj wuyaarj baa-mi kaladuongu-na u yaa ka hel mi huonj-nu. ²⁴*Molorej-Bieŋo ka ku ŋaa marj nyegäärj Diilorej-nelma-na duma; ŋga umarj ka hā-ba baa-yo ba ko-yo, sūlma haraa-yuo! Bolbol uu naa baa honj.»

²⁵ *Yuda wuo suuye u yufieŋa-i aa naa cira: «Hāalätie, muomei wei?»

Yesu wuo cira: «Ŋ suo-ma ŋ yarj muo.»

(Marke 14.22-25; Like 22.15-20; Kor. dīc. 11.23-25)

²⁶ Barj waa ta ba wuo niiwuoni-i, wuo bie *buruo aa jaal Diilorej-i aa būlnu-yuo hā u hāalābiemba-i aa cira: «Hūyāarj mi kūoma yaa-i daama na wuo.» ²⁷ Ku huonjuna, wuo bie duvēŋo ciŋj-na, aa jaal Diilorej-i aa hā-ba baa-yo aa cira: «Nyuorj hiere, ²⁸mi tāmma yaa-i, *tobisīnniŋ-tāmma yaa-i. Ma ka kūnna pir nuomba bōi āmbabalma. ²⁹Mi tūnu-nei: Da ma hel fieŋe-i-na, ni mi To nellerj sī, mi sie tiraa nyorj duvēŋo baa-na.»

³⁰ Ku huonjuna, baa hāl neini gbelieŋj Diilorej-i aa sire ta ba kā *Olivi-tibinni-tānunjuna.

Yesu gboya Pier wuo u ka ciina-yuo

(Marke 14.27-31; Like 22.31-34; Nsāa 13.36-38)

³¹ Barj kārj hūmelle-na, Yesu wuo gbē u *hāalābiemba-i wuo: «Mamarj nyegäärj Diilorej-nelma-na wuo:

«Mi ka ko ānciinaŋo-i

aa yarj tūlmba pisāllā hiere»*

ma yaa ka da-mi isuorj daaku-na. Na ka nanna-mie na hierorj-i hiere. ³²Ŋga da mi sire, mi ka kā ka cie-na *Galile-i-na.»

³³ Pier wuo cira: «Banarj da ba fie nanna-nie hiere, muo fuo, mi ceraa mi nanna-nie gbula.»

³⁴ Yesu wuo cira: «Pier, mi warj ninsorj-i baa-ni: Isuorj daaku-na, kōholdielāŋo sie hi bu, ŋ ka ciina-mie da i siei wuo narj sa suo-mi.»

³⁵ Pier wuo dii u nanŋa-i dāamu-na wuo da ba fie'a ba ka ko-ba ba hāi-i-na, fuo ceraa u cira u sa suo-yo. Hāalābiemba namba-i hiere baa bi warj maaduoma.

Yesubaa-ba hii Getisemane

(Marke 14.32-42; Like 22.39-46; Nsāa 18.1)

³⁶ Yesubaa-ba kaa hi terienŋu nanŋu-i ba bi-ku Getisemane. Yesu wuo gbē u *hāalābiemba-i wuo: «Tiēnaanarj bande aa mi kā

dii daalei ka cārā Diilorej-i aa bir jo.» ³⁷ Aa naa kā baa Pier baa Sebede bepūomba-i ba hāi-i-na.† Uŋ kāa terienŋu-na, u huonjga dorj ta ka guola aa korma tiraa ta ma dayo. ³⁸ Wuo gbē-ba wuo: «Mi huonjga si dii huonjga, tiēnaanarj bande-i-na na cie-mi; baa na duofūŋ.» ³⁹ Aa kā yaarj-na celle ka dūuna nisīŋ u yunŋu-i hiēma-na aa cira: «Baba, da ŋ'a ŋ ka gbāa, hiel-muo yaahuolo daayo-na. Ŋga baa cira ŋ fer-muo, ce-ma niŋ taararj ma ce duma.»

⁴⁰ Ku huonjuna, wuo bir jo u hāalābiemba siei baarj daaba wulaa, a jo ji da ba kuraa duofūŋ. Wuo piŋ-ba aa naa tuo piye baa Pier wuo: «Halle na saa gbāa tiēna da huonjga celle baa-mi! ⁴¹Baa na duofūŋ, taa na cārā Diilorej-i weima baa gbāa tāal-na dii-na kuubabalaanŋu cemma-na. Ānfafamma cemmarj-maama dii nelbilorj huonjga-na, ŋga ku fōŋgūo yaa si dii-yuo.»

⁴² Uŋ waarj mafamma-i, wuo bir ta ka cārā Diilorej-i. Uŋ waarj mamarj gboluonŋu fangu-na, u ciera: «Baba, da ku yaahuolo daayo saaya u da-mi, weima sī, ma ce niŋ taararj ma ce duma.» ⁴³ Aa naa bir jo u hāalābiemba wulaa jo ji da duofūmmu kuure-bei. ⁴⁴ Wuo bir ta ka tiraa cārā Diilorej-i baa āndaduorj daaku yaa-i. Ku ce i siei. ⁴⁵ Uŋ juo kufangu-i, wuo jo ji gbē u hāalābiemba-i wuo: «Na saa ye dumaa duofūmmu-na wei? Ku piyaa. Ba ka hā āmbabalmanciraamba-i baa *Molorej-Bieŋo-i. ⁴⁶Siireŋj i ta! Umarj ka hā-ba baa-mi u'i juorj daayo, u saa maal!»

Yesu belma hii

(Marke 14.43-50; Like 22.47-53; Nsāa 18.2-12)

⁴⁷ Nelma saa tī Yesu nunŋu-na; ba'a ba ne da barj bīŋj umarj *Yuda-i u *hāalābieŋj cīncieluo ba hāi baamba-na, u juo ji tuo yiera baa nelpūŋu nangu u huonjuna. Banamba waa baa jigāmmu, banamba bōŋa. *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa nelle bīncuomba yaa puuraa-ba. ⁴⁸ A ne da barj'a ba jo, Yuda naa gboya-bei wuo: «Da mi ka pūrā umarj da mi jaal-o, u yaa-i; na bel-o.»

* 26:31 Sakari (Zacharie) 13.7 † 26:37 Sebede bepūorj daaba-i ba gbē Sake baa Nsāa. Nieŋj 4.2.

⁴⁹ Barj kãa ka hi, Yuda wuo pãnj pie Yesu caañ-nu aa cira: «Hãalãtie, jaalungu yaa-il!» Aa kã ka pũrã-yuo.

⁵⁰ Yesu wuo cira: «Mi jĩe, niñ juo mamar nuo-i ce-ma.»

Bamarj juo baa Yuda-i baa pãnj pie bel Yesu-i. ⁵¹ Bamarj waa baa Yesu-i, unarj wuo fa u jigãnga-i hiel-ka a jafũj *Diiløjigãntaamba yuntienjo maacembilõjo tũngu-i a kar-ku.

⁵² Yesu wuo cira: «Dii ŋ jigãnga-i ka foguõngu-na. Ŋ saa da, umarj duo tuo ce berru-i baa jigãnga, jigãnga'i ji wuyaany-õj. ⁵³ Ŋ daa nie sĩ mi sie gbãa muo mi natiẽja mi To-i-na wei? Aa da ŋ bi da mi muyaa mi natiẽja yuo, hoi huõngu-i baa huõngu-i, uñ ka saarj *dõrõpõuõrbiẽmba marj ba ji kãyã-mie, ba ka cor pũmi cĩn-cieluo baa ni hãi. ⁵⁴ Ŋga da ba jo, mamarj nyegãarj Diiløj-nelma-na ma ka ce nie aa gbãa ce? Diiløj wuo ma ce de'i nuo-i.»

⁵⁵ Aa naa warj baa nuõmba-i wuo: «Na hilaa baa jigãmmu baa bõẽja da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muo. Yinni marj jorj mi warj Diiløj-nelma-i baa nuõmba-i *Diilodubuo-i-na, bige-i cie na saa bel-mi teriẽngu-na? ⁵⁶ Ŋga *Diilopõpõuõrbiẽmarj warj mamarj Diiløj-nelma-na, ma saaya ma ce, ku'i cie.» Hãalãbiẽmba gbar hiere aa nanna-yuo.

Ba kãa baa Yesu-i Yuifu ba nellentaamba wulaa

(Marke 14.53-65; Like 22.54-55,63-71; Nsãa 18.12-14,19-23)

⁵⁷ Barj bilaa Yesu-i, baa kã baa-yo Kayifu teriẽngu-nu. U yaa waa *Diiløjigãntaamba yuntienjo-i. *Ãnjĩnamma pigãataamba-i baa nelle bĩncuõmba waa tigiĩj kusuõj-nu'i. ⁵⁸ Barj kãnj baa Yesu-i, Pier wuo yarj ba maa aa suõ cu ba huõj-nu. Barj kaa hi Diiløjigãntaamba yuntienjo cĩjngu-i, wuo suur tĩena baa maacembĩmba-i duo ne kuñ ka cor duma.

⁵⁹ Diiløjigãntaamba yuntaamba-i a naara *nellentaamba-i, baa ta ba taara ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na da ba gbãa ko-yo, ⁶⁰ ŋga ma saa dõl-ba. Nuõmba boi juo ji kar coima haa-yuo. Ku huõngu-na, banamba sire ba hãi ⁶¹ ta ba piye wuo: «U

ciera wuo fuo gbãa muonu *Diilodubuo-i aa ma-yo yinni siei.»

⁶² Diiløjigãntaamba yuntienj wuo sire yiera aa naa cira: «Naacolj nuo, barj cãl-niñ narj'a nie?» ⁶³ Yesu saa señ sũnũngu yuo. Diiløjigãntaamba yuntienj wuo cira: «Diiløj uñ pãa nũngu-i wuo u ka saarj *Kõnkortienjo marj, u yaa nuõjõ-i wei? Nuõnei Diiløj-Biẽj nuõjõ-i wei? Da kuõ nuõnei, hiel ŋ niele-i Cĩcĩlmantienjo-na aa ŋ sie-ma i ne.»

⁶⁴ Yesu wuo cira: «Muõmei. Aa mi gbar-ma baa-na: A dorj fiefie daayo-na, na ka da *Molõj-Biẽjõ tĩenaana ltiẽjõ caangu-na, na ka da u hilaa dõrõ-i-na tuo jo baa duherru.»[‡]

⁶⁵ Teriẽngu fangu-na, Diiløjigãntaamba yuntienjo huõj kaa pãnj guõla. Wuo pãnj fa fuo ferej jorjõrõbaa-ba-i taalnu-bei aa naa cira: «U tuoraaya Diiløjõ-i! Ii si dii die ka tiraa yuu molõjõ; ma cie mie fere-i i yufellej!» ⁶⁶ Aa naa yuu nuõmba-i wuo: «Uñ tuoraaya Diiløjõ-i, namaa na'a nie?»

Nuõj baa cira: «U cãlãa, u saaya komma.» ⁶⁷ Aa naa ta ba tu taalni u yaarjga-na aa ta ba dudul-o. Banamba ta ba caa u tũnni-i. ⁶⁸ Da ba muo-yo, ba cira: «Da kuõ Diiløj uñ saarj *Kõnkortienjo marj u yaa nuõjõ-i, suõ umarj muyaa-ni i nel!»

Pier cĩnaana Yesu-i
(Marke 14.66-72; Like 22.56-62; Nsãa 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Barj taa ba muo Yesu-i huõngu-na, Pier waa tĩena dumellerj-huõjga-na. Maacembilõjõ[§] narjõ pie kã u wulaa ka cira: «Ma sĩ nuõ ŋ bi waa baa Galiletaarj Yesu daayo-i ke?» ⁷⁰ Pier wuo hel-kuõ nuõmba yaarjga-na hiere. U birii yuu ciẽjõ-i wuo: «Ŋ taara ŋ warj wuo nie?» ⁷¹ Aa naa sire ta tuo kã fondumelle-na. Ciẽjõ narjõ tiraa da-yo aa tuo piye baa bamarj teriẽngu-na wuo: «Naacolj daa u waa baa Nasaretitaarj Yesu-i.»

⁷² Pier wuo cira: «Muõ baa Diiløjõ, mi sa suõ naacolj daayo-i.»

⁷³ Kuõ ku ce cellẽ, bamarj waa, baa pie Pier caañ-nu ka cira: «Coima saa fa, unarjõ'i nuõjõ-i. Da ŋ ta ŋ piye, ba pãnj suõ niñ hilaa kusuõj-nu.»

⁷⁴ Pier wuo pãnj cira: «Muõ baa Diiløjõ, mi sa suõ naacolj daayo-il! Aa da

[‡] 26:64 Gbeliẽmarj-nalãangu (Psaume) 110.1; Daniel (Daniel) 7.13 [§] 26:69 Maacembilõjõ daayo waa ciciẽjõ a saanu baa mamarj nyegãarj girekimma-na.

kuo mi kar coima, Diilo baa yar-mil!» Uŋ taa u war mafamma-i huongu mar nuo-i, koholdielāŋo donj tuo bu. ⁷⁵ Yesuŋ ŋa naa war mamaŋ baa-yo wuo: «Koholdielāŋo sie hi bu, ŋ ka ciina-mie da i siei wuo nar sa suo-mi», maa pārj tienu-yuo. Wuo hel gbuu pārj tuo kaal.

27

*Ba kãa baa Yesu-i Pilati wulaa
(Marke 15.1; Like 23.1; Nsãa 18.28)*

¹ Ku cuo kaala-i-na kãŋkãŋkãŋ, *Diilojigãntamba yuntaamba-i hiere baa nelle bincũmba war-ma aa yiera-mei wuo ba ko Yesu-i. ² Aa bel-o vaa-yo kã baa-yo ka hã *Pilati-i baa-yo, u yaa waa *Yude yungu-na.

*Yuda kuo u fere
(Pɔpuor. 1.16-20)*

³ *Yudarj juo da ba'a ba ko Yesu-i, a ne da u yaa suora-yo baa-ba, kuo ce-yo biŋkũngu. Barj hãa-yo komorre baa cĩncieluo* marj, wuo bie-ya bir kã baa-ya ba wulaa ⁴ ka cira: «Mi saa ce maacenfafamma; mi bilaa diiloŋo-i hã-na nelierjo marj saa ce biŋkũngu na da na ko-yo.»

Baa bir gbẽ-yo wuo: «Maasũmpĩe! Ma sũlma dii ŋaa nuõnei.» ⁵ Yuda wuo nanna gbeija-i *Diilodubuo-i-na aa ta ka nuŋ u fere.

⁶ *Diilojigãntamba yuntaamba biera gbeija-i aa naa cira: «Gbeij daaya-i tãmmaŋ-gbeija, a saa baa mie hũmelle-i, i sie gbãa dii-ya Diiloŋ-waana-na.» ⁷ Baa saa-ma, aa kã ka sãa bitomarãŋo suongu-i baa-ya, wuo ba ce teriengui ta ba fuure niraamba kuo. ⁸ Ku'i cie na da a ji hi baa nyungo, ba bi suongu fangui-i «tãmmaŋ-suongu.» ⁹ *Diiloŋ uŋ puõraa *Seremi war mamaŋ, ma'i saa ce daama-i wei? Seremi waar-ma wuo:

«Ba biyaa komorre baa cĩncieluo daayo-i.

*Israhel-baamba naa kar u sullu-i dumei.

¹⁰ Ba biyaa-ya a dii-ya bitomarãŋo suongu-na ŋaa Itierj uŋ ŋa na'a mi ce-ma duma.»†

*Pilati tienaana Yesu andaangu-na
(Marke 15.2-15; Like 23.3-5,13-25; Nsãa 18.29-40; 19.4-16)*

¹¹ Barj kãa baa Yesu-i *Pilati wulaa, wuo yuu-yo wuo: «*Yuifu ba nellentierjo yaa nuõŋo-i wei?»

Yesu wuo cira: «Muõmei.» ¹² *Diilojigãntamba yuntaamba-i baa nelle bincũmba donj ta ba cãl-o. Wuo fiinarj u sa war weima. ¹³ Pilati wuo cira: «Barj cãl-niŋ ŋ sa nu wei?» ¹⁴ Yesu saa ji serj sũnũngu yuo. Kuo bir yarj aa cu u huongga-i.

¹⁵ Belle belle, Yuifu ba *korsĩnni tĩmmaŋ-ponsaarj da kuo hi, Pilati ce ba pigãarj kaso-biloŋo diei u nanna-yuo. ¹⁶ A ne da naacoljo narjo waa huongu fangui-na kaso-i-na, u yerre naa silaa du cor. Ba taa ba bi-yo Yesu-Barabasi. ¹⁷ Pilati wuo yuu nuõmba-i wuo: «Yesu-Barabasi-i, baa Yesu marj biŋ-yo *Kirsai, na taara mi nanna hai?» ¹⁸ Pilati wuo suyaa wuo nenemuŋgu'i cie ba bel Yesu-i ka hã-yo baa-yo.

¹⁹ Uŋ waa tuo ger andaarj daaku-i, u ciẽŋo puor ba ka tũnu-yuo wuo u baa dii u nuŋgu Yesu andaangu-na, u saa ce biŋkũngu, kere isuongu marj curaa u mulãarj fuo dãsãangu-na.

²⁰ Diilojigãntamba yuntaamba-i baa nelle bincũarj baa gbo nuõmba ta ba piiye wuo ba taara ba nanna Barabasi yaa-i aa ko Yesu-i. ²¹ Pilati wuo tiraa yuu-ba wuo: «Na taara mi nanna hai ba hã-i-na?»

Baa cira: «I taara ŋ nanna Barabasi yaa-il»

²² Pilati wuo cira: «Aa Yesu marj barj biŋ-yorj *Kirsai-i mi ce ufaŋo-i nie?»

Baa cira: «U saaya u gbu *daarj-nu!»

²³ Pilati wuo cira: «U guõlaaya bige-i aa na'a mi gbu-yo?»

Baa migãarj dii kunarjgu naara wuo: «U saaya u gbu daarj-nu! U saaya u gbu daarj-nu!»

²⁴ Pilatiŋ juo da ijieni maara ni kã, wuo ne da fuo jãŋ vakuloŋ-juuru. Wuo bie hũmma a saar u nammu-i nuõmba yaanga-na aa naa cira: «Da na ko naacolj daayo-i, na da-na-diei, mi nuŋgu si.»

²⁵ Baa sie hiere wuo: «I hũyãa-ma! Die ko-yo, mie yuŋ-maama-i baa i bisãlmba!»

²⁶ Pilati wuo nanna Barabasi-i aa naa ce ba muo Yesu-i da dei aa hã-ba baa-yo wuo ba ka gbu-yo daarjgu-na.

Sorosibaa-barj haa kumarj Yesu-i-na

(Marke 15.16-32; Like 23.11,26-43; Nsãa 19.2-3,17-22)

* 27:3 Nieŋ 26.15. † 27:10 Sakari (Zacharie) 11.12-13; Seremi (Jérémie) 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15.

²⁷ *Pilatiŋ hāa-ba Yesu-i, u sorosibaa-ba hūu-yo suur baa-yo cīŋ-huŋga-na aa bi ba nabaamba-i hiere ba jo. ²⁸ Baŋ cie mafamma-i, baa hiel u jonŋorbaa-ba-i aa dii jonŋorbuo naŋo hā-yo. Jonŋorbuo faŋo waa dāa-wuŋo. ²⁹ Aa ce huŋni sū nyantuoluo a dii u yungu-na aa hā-yo gboruŋgu u nadiŋga-na u bella. Baŋ cie mafamma-i, baa ta ba dūuna u yaanga-na ba jaal-o. Ba taa ba nyē-yo'i dumaŋŋo-na. Umaŋ duo dūuna wuo: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni!»

³⁰ Ba taa ba tu taalni yuo aa hūu gboruŋgu-i u nanga-na ta ba muo-yo baa-ku u yuŋ-nu. ³¹ Baŋ gbuu ji nyē-yo ye huŋgu-na, baa hiel jonŋorbuo-i aa bir dii fuo fereŋ bimbinni yaa hā-yo aa kā baa-yo da ba ka gbu-yo *daŋgu-na.

³² Baŋ ŋ'a ba hel nellen-huŋga-na, baa suu baa Sireniyeŋo naŋo, ba bi-yo Simo. Baa guor u tūu daŋgu-i. ³³ Ba kaa hi terienŋu maŋ baŋ biŋ-kun «Golgota-i» ku yungu yaa wuo yukuluŋ-terienŋu. ³⁴ Baa guoŋ gbegege kūŋgu nangu baa duvēŋo a hā Yesu-i wuo u nyon. Yesu wuo dāa ne aa naa cira u sie nyon.

³⁵ Baŋ juo gbu Yesu-i daŋgu-na tī, baa ful tierŋa a cal u jonŋorbaa-ba-i ³⁶ aa naa tīena ta ba niya-yuo. ³⁷ Baŋ gbuu-yo yungu maŋ nuo-i, baa nyegēŋ-ku jīna u yudoro-i-na wuo: «Umaŋ daayo-i Yesu, Yuifu ba nellentienŋo yaa-i.» ³⁸ Baa bi gbuu cuobaa-ba hāi baa-yo; unango-i u nadiŋga-na unango-i u nanyuŋgu-na.

³⁹ Hūncortaamba ta ba misīrrā ba yunni-i aa ta ba tuora-yuo. ⁴⁰ Ba taa ba piiye wuo: «Nuŋni maŋ ciera naŋ gbāa muonu *Diilodubuo-i aa ma-yo yinni siei hōlma-na, kor ŋ fere i ne! Da ku Diilon-Bieŋo yaa nuŋŋo-i, hiire daangu-na i ne!» ⁴¹ Halle *Diilojigān-taamba yuntaamba-i baa *ānjīnamma pi-gāataamba-i a naara nelle bīncuamba taa ba bi nyē-yo aa ta ba piiye wuo: ⁴² «U kuraa banamba-i, ŋga u yaa daayo u sie gbāa kor u fere! Da ku u yaa-i *Isirahel-baamba nellentienŋo-i u hiire fiefie daangu-na i ne ku yaa i ka hūu-ma. ⁴³ Ma sī u haa u nanga-i Diilonŋo'i nuo-i aa cira fuo Diilon-Bieŋo ke? Da ku Diilonŋo dol-o, u kor-o i ne!» ⁴⁴ Baŋ ŋa

naŋ gbuu cuobaa-ba maŋ baa-yo, baa bi kā ba ta ba tuora-yuo hiere.

Yesu kuliŋgu-i

(Marke 15.33-41; Like 23.44-49; Nsāa 19.25-30)

⁴⁵ Bāaŋguŋ juo hi yuhuŋga-i huŋgu maŋ nuo-i, ba'a ba ne da terienŋu cuure hiere. Ku tiyāa dumei fuo bāaŋgu ji tereŋ. ⁴⁶ Bāaŋguŋ juo tereŋ, Yesu wuo kaasīŋ da gbagaga wuo: «*Eli, Eli, lama sabatani?*» Ku yungu yaa wuo: Diilo, Diilo, bige-i cie ŋ nanna-mie?[‡] ⁴⁷ Bamaŋ waa, banamba ta ba piiye wuo: «U bī *Eli!» ⁴⁸ Unaŋo pāŋ gbar ka biē kānsaarma namma a nyie-ma niisaarniŋ aa ful-ma gboruŋgu-nu a kā baa-ma Yesu nuŋgu-na wuo u mōsūnya. ⁴⁹ Banamba bir yaŋ aa gbē-yo wuo: «Yaŋ i ne sī Eli ka jo ji kor-ol.» ⁵⁰ Yesu wuo tiraa kaasīŋ da gbagaga aa bi pāŋ hūu u fere.

⁵¹ Hōduŋgu fangu-na, kompanga maŋ naa karnu *Diilodubuo-i kaa pāŋ taalnu sōmma hāi; a doŋ doro-i-na ji hel cicaara-i-na. Hiēŋ maa sagalla; tāŋ nie wuora muo hiere. ⁵² Cīncuoŋ aa puur. Bamaŋ waa Diilon-baamba-i aa ku, ba fōŋgūo baa sire. ⁵³ Yesuŋ juo sire, baa hel ba cīncuoŋa-na a suur *Yerusalemu-i-na. Baŋ suuri, nuomba boi daa-ba.

⁵⁴ Sorosibaa-ba maŋ taa ba niya Yesu-i baa ba yuntienŋo-i, baŋ juo da hīema sagalaaya a naara mamaŋ taa ma ce hiere, korma gbuu bel-ba. Baa ta ba piiye wuo: «Naacolŋ daayo waa Diilon-Bieŋo kelkel!»

⁵⁵ Caamba boi waa yiera da yargaa ta ba fara ba ne. Ba yaa naa nyaanu Yesu-i a hel *Galile-i-na ji ta ba kāyā-yuo. ⁵⁶ Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na u waa baa-ba, baa u duŋŋo-i Sake ba nyu-i[§] a naara Sebede cieŋŋo-i.

Yesu fuuremma-i

(Marke 15.42-47; Like 23.50-56; Nsāa 19.38-42)

⁵⁷ Bāaŋguŋ juo hir huŋgu maŋ nuo-i, weiŋŋo naŋo jo. Ba taa ba bi-yo Yosefu; u taa u hel Arimate. Fuo bi waa Yesu huŋgu-na. ⁵⁸ Uŋ juo, wuo kā *Pilati wulaa ka cārā kuloŋŋo-i. Pilati wuo hā-yo baa-yo. ⁵⁹ Yosefu wuo kā ka har-o a finya-yuo baa kompafelenŋa ⁶⁰ aa kā ka fuure-yuo

[‡] 27:46 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 22.2 nyegāaŋ girekimma-na wuo: Sake baa Yosefu ba nyu.

[§] 27:56 Sake ba nyu-i: Ku birii a saanu baa cerma. Ma

fuɔ fereŋ cīncorreŋ. Wuɔ cie ba hīŋ-de felemma; di waa tāmpēllen. Uŋ fuuriye-yuo, wuɔ būmal tāmpēkārre nande-i a suuye di nunngu-i aa ta. ⁶¹Maari maŋ ta u hel Magidala-i-na wuɔ tiēna cīncorre yaanga-na baa u duogo-i hiere.

⁶²Yesuŋ kuu yiingu maŋ nuɔ-i*, *Yuifubaa-ba taa ba tigiŋ ba *yitiēnangu-i yiingu fangu'i nuɔ-i. Ku cuo kaala-i-na, *Diilojigāntaamba yuntaamba kūl ba-naa kã Pilati wulaa baa *Farisīebaa-ba-i. ⁶³Barj kãa ka hi, baa cira: «Yuntie, coikartien daayo naa cira wuɔ da ba ko-yo, u ka ce yinni hã yon hīema-na aa sieliŋ-yiingu-i u sire hel jo. ⁶⁴Ku'i cie i tie jo ŋ wulaa yiē ŋ hã-ye nuumba ba ka ta ba niya u cīncorre-i yin daani-i ni siei-i-na, ni ma'i sī u *hāalābiemba gbāa kã ka hiel-o ka fuo-yo aa taal nuumba-i wuɔ u siire. Da ba ce mafamma-i ma ka balaŋ yaŋ kulon uŋ cie mamaŋ.»

⁶⁵Pilati wuɔ cira: «Sorosibaa-ba yaa-i. Naŋ taaraŋ ba ka niya-die duma, kãaŋ baa-ba ba ka niya-die.»

⁶⁶Baa ta ku yaa nuɔ-i baa sorosibaa-ba-i kã cīncorre terienngu-na. Barj kãa ka hi, barj ŋa naa būmal tāmpēlle maŋ suuye cīncorre nunngu-i, baa tiela-die aa ce sorosibaa-ba tiēna ta ba niya-die.

28

Yesu siire hel kuomba hōlma-na
(Marke 16.1-8; Like 24.1-12; Nsāa 20.1-2)

¹*Yitiēnanguŋ juɔ cor, ku cuo kaala waa jumaansi. Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na, baa u duogo-i, baa naar sire ta ba kã da ba ka ne cīncorre-i. ²Ba'a ba ne da hīema sagalaaya hōduŋgu baa fōŋgūo! Itienjo *dōrpopuorbilono nano hiire jo ji būmal tāmpēlle-i halaŋ-de aa bel nyugūŋ tiēna di doro. ³U taa u caa ŋaŋ diilorj duo nyiesiŋ uŋ caa duma, aa u jōŋgorbaa-ba pusūŋ ŋaa ceikoiŋo. ⁴Korma gbuu da sorosibaa-ba maŋ taa ba niya cīncorre-i fuɔ ba kūoma ta ma nyen; baa galla ŋaa bikuomba. ⁵Dōrpopuorbilōŋ wuɔ tuo piye baa caaŋ daaba-i wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na. Mi suyaa mie barj gbuu Yesu maŋ *daangu-na ko-yo, na taara u yaa-i. ⁶Uu si dii bande-i-na, u siire hel ŋaa uŋ ŋa naa waŋ-ma baa-na duma. Juoŋ na ji da, ba

ŋa naa galla-yuo terienngu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku. ⁷Biriŋ na kūŋ donduo na ka tūnu u *hāalābiemba-i wuɔ u siire hel kuomba hōlma-na. U taa duo ka cie-na dii *Galile, na ka da-yo kusuŋ-nu'i. Ma yaa waa mi da mi waŋ-ma baa-na.»

⁸Caan daaba saa tiraa yiera, baa pāŋ gūunu ta ba gbar ba kūŋ da ba ka waŋ barj kaa da mamaŋ baa hāalābiemba-i. Korma'i daama, hōfēlle-i daade. ⁹Ba'a ba ne da hai moloŋo-i juoŋ daayo-i ba yaanga-na? Yesu fuɔ fere yaa-i. Wuɔ cira: «Mi jaalaa-nal!» Baa pie kã ka diuna u yaanga-na aa pūrā u gbeini-i. ¹⁰Wuɔ gbē-ba wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na. Kãaŋ na ka waŋ baa mi baamba-i wuɔ ba ka da-mi Galile-i-na.»

¹¹Caan daabaŋ curaa ta ba kūŋ, sorosibaa-ba maŋ taa ba niya cīncorre-i, banamba sire kã nellen-ŋuŋga-na ka tūnu *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa mamaŋ curaa hiere. ¹²Diilojigāntaamba yuntaamba tigiŋ ba-naa baa nelle bincumba-i a waŋ ma saa, aa naa hã sorosibaa-ba-i gbeibuɔ ¹³aa gbē-ba wuɔ: «Wuoraayaŋ na waŋ baa nuumba-i, wuɔ namaa gaala ta na duofūŋ isuŋgu-na, u hāalābiemba jo ji hiel-o ta baa-yo na saa suo ku huŋgu.» ¹⁴Aa naa cira: «*Pilati duo fie nu-ma, i ka suo iŋ ka waŋ mamaŋ baa-yo u baa gārj baa-na.» ¹⁵Sorosibaa-ba hūu gbeŋa-i dii ba jufanniŋ aa bi wuora ce barj'a ba ce kumaŋ. A ji hi baa nyungo, da ŋ cor terienngu terienngu, nelma famma yaa dii *Yuifubaa-ba nunni-na ba ta ba waŋ-ma.

Yesu caraaya u hāalābiemba-i
(Marke 16.14-18; Like 24.36-49; Nsāa 20.19-23; Popuor. 1.6-8)

¹⁶Yibienja faŋa-na, *hāalābiēŋ cīncieluo u diei maŋ tiyāa, baa sire kã Yesuŋ ŋa na'a ba ta ba jã ba-naa tānūngu maŋ nuɔ-i dii *Galile-i-na. ¹⁷Barj ka'a ba ne da-yo, baa diuna hiere. Banaŋ hōmmu saa hūu-ma. ¹⁸Yesu wuɔ pie ba caaŋ-nu aa naa cira: «Diilōŋo hāa-mi dōrfōŋgūo-i baa hīemaŋ-wuŋo-i hiere. ¹⁹Terienngu fangu-na, kãaŋ nileiŋa-na hiere na ka gbārj baa nuumba cu mi huŋ-nu. Umaŋ duo hūu-ma, na *batisen-yo Tuogo-i baa u Bieŋo-i a naara u *Yalle yerre-na. ²⁰Miŋ ciera na ta na ce mamaŋ hiere, na bi hāalā-bei ma cemma-i ba ta ba ce-ma. Nieŋ, mi ka waa baa-na yinni maŋ joŋ a ji hi miwaaŋo tīmma.»

* 27:62 Yesuŋ kuu yiingu maŋ nuɔ-i ku waa jumayiingu.

Marken nyegäär Yesu maama man Nelmuooyamma

Marke nyegäär u sebe-i a vii *nieraamba baa-yo, u saa nyegēr-yo hā *Yuifubaa. Sebe domma-na, u waan-ma wuo Yesu-i Diilon-Biejo. Nga wuo Yesu saa tuo taara nuomba gbāana suo u sinni-i a ce u taa u hinu u bī u fere «*Molon-Biejo». U juo ku yaa aa sire, ku suo kaala dei wuo Diilon-Biejo.

*Nsāa-Batisir tigiij nuomba-i dumaa hā Yesu-i, Marke duon u sebe-i baa ma yaa-i, aa suonu-mei baa Yesu batisemmar-kungu-i, ka cor baa *Sitānir taa u taara u guol u gbeini-i dumaa *hēkuraangu-na. Un hilaa mafamma-na, u war-ma kaala-mei wuo bīnkungu sa yii baa Yesu-i: Duo bī umar wuo u nyaanu-yuo kutienjo sie gbāa yagar; duo cira jeijo marj sire, u bi sire; duo donya *jīna marj u bi ta; duo pir āmbabalma marj, ma bi halan (sap. 1.1-8.30). Yesu gbuoya u *hāalābiemba-i baa u kuliij-maama-i kusuon-nu, u nungu hii-ma (sap. 8.31-10.52).

U piraan u sebe-i baa Yesu kuliij-maama yaa-i. U suurma-i *Yerusalemu-i-na, nuon ban jāarā-yuo fafamma dumaa, Yuifu ba yuntaambar biga-an-yo dumaa, ban gbuu-yo *daangu-na dumaa ko-yo, aa Diilon un siire-yuo dumaa, u nungu hii-ma hiere (sap. 11-16).

*Nsāa un tigiij Yesu jomma-i dumaa
(Matie 3.1-12; Like 3.1-18; Nsāa 1.19-28)*

¹ Yesu *Kirsā *Neldodolma duon bande yaa nu-i. U yaa Diilon-Biejo-i.

² Ma duon nja marj bi nyegäär dumaa *Isayī* sebe-i-na wuo: «Diilonjo ciera: «Mi ka puor mi popuorbilonjo ta n jaan-na ka cāa n hūmelle-i.†

³ U ka kā ka tuo hohuola baa nuomba-i *hēkuraangu-na wuo:

«Migäär Itienjo hūmienja-i.
Cāan-yar na viinu-yei.»‡»

⁴ Popuorbilonjo farjo yaa juo jo Nsāa-i, a ji kā ka waa hēkuraangu-na tuo piye baa nuomba-i wuo: «Naanar na cilobabalanjo-i

aa na jo na ji *batiser, ku yaa Diilonjo ka hur na āmbabalma-i.» ⁵ Yudetaamba-i hiere ka hel baa Yerusalemutaamba-i ba taa ba kā u wulaa ba kā ba war ba cālmuo-i baa-yo aa u tuo batiser-ba *Yurdē nuoraangu-na.

⁶ Nsāan taa u dii jongoruo marj, baa sūo-yo baa nyogōmekuosinni, aa tuo pēyē u negelle-i baa cāanun-kpānkpaangu. U taa u wuo dūngbermba, baa sollu. ⁷ U taa u piye baa nuomba-i wuo: «Molo ka jo mi huongu-na. Kutienjo fōngūo jienya mei wuonjo-i, mei saa piera u natāangu-i. ⁸ Muomi batiser-na baa hūmma yon, nga fuo duo jo, u ka batiser-na baa *Diilon-Yalle.»

Yesu batisemma-i

(Matie 3.13-4.11; Like 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Nsāa un waa *Yurdē-i-na tuo *batiser nuomba-i, Yesu wuo hel Nasareti-i-na, dii *Galile mara-i-na a kā u wulaa u ka batiser-yo. ¹⁰ Un baatiser aa u tuo hel hūmma-na, wuo u ne da doro puuri aa *Diilon-Yalle hel konhuru temma jo ji diire-yuo. ¹¹ Baa nu molo piye doro-i-na wuo: «Mi Biejo yaa nuonjo-i, n maama sa suo aa dolnu-mie; nuonei fier mi huongu-i.»

¹² Diilon-Yalle pār ce Yesu ta kā *hēkuraan-nu. ¹³ Un kaa, *Sitāni wuo ka tuo taal-o duo guol u gbeini-i. U cie yinni komuonja hāi bīmbaamba holma-na. *Dorpopuorbiemba taa ba kāyā-yuo.

*Yesu bē nuomba naa cu u huon-nu
(Matie 4.12-22; Like 4.14-15; 5.1-11)*

¹⁴ Huonju nangu juo hi, baa bel Nsāa-i dii-yo kaso. Yesu wuo sire kā *Galile-i-na ka tuo war *Neldodolma-i baa nuomba-i. ¹⁵ U taa u piye wuo: «Ku hii, *Diilon-bāangu piyaa. Naanar na cilobabalanjo-i aa na sie Neldodolma-i.»

¹⁶ Yiingu nangu-na, wuo ji bella Galile dalanga nungu-i tuo wuo u kā, a ka da gbosobaa-ba namba nar juonjo; neliengo baa u hāanjo. Ba bī moljo-i Simo aa bī hāanjo-i Āndere. ¹⁷ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Juon i ta, mi ka ce-na nelbilien-gbosobaa namaa.»

¹⁸ Baa bi pār nanna ba jonaamba-i aa cu u huon-nu. ¹⁹ Ba'a ba kā yaanga-na, a da naacoljo narjo-i ba bī-yo Sebede, u tiēnaana baa u bepuomba hāi benjo narjo-na ta ba migäär ba jonaamba. Ba bī bepəljo-i Sake,

* 1:2 Isayi: Ku birii a saanu baa cerma. Girēkimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuo *Di-ilopopuorbilonjo. † 1:2 Malaki (Malachie) 3.1 ‡ 1:3 Isayi (Ésaïe) 40.3

aa bī hāaŋo-i Nsāa. ²⁰ Yesu wuo bī-ba. Baa yaŋ tuoŋo-i beŋo-na baa maacembiemba waa, aa sire cu u huonŋ-nu.

*Yesu duonya jīna naŋo
(Like 4.31-37)*

²¹ Ku huonŋu-na, Yesubaa-ba ji k̄a Kafar-namu. *Yitienangur juo hi, Yesu wuo k̄a *Diilonelhāalādūŋgu-na ka tuo waŋ Diilon-nelma-i u pigāaŋ nuomba-i. ²² U taa u piye baa bibesinni u yaŋ *ānjīnamma pigāataamba-i; a ce dumaŋo-na, u nelma taa ma suurnu nuomba-i ma cor. ²³ Naacolŋo naŋo waa ba holma-na, *jīna waa u yuŋgu-na. Wuo kaasīŋ wuo: ²⁴ «Nasaretitaŋ Yesu, i ciē-ni niē? ȳ juo da ȳ ji k̄osuŋ-ye wuo bige-i ciē? Mi su-ni; Diilon-nolŋo yaa nuonŋo-i.»

²⁵ Yesu wuo nuola-yuo wuo: «Suuye ȳ nungu-i aa ȳ cor hel naacolŋo-na.» ²⁶ Jīna wuo gbuu sagalla naacolŋo-i aa naa kaasīŋ da gbagaga aa suo hel-yuo. ²⁷ Ku ce nuomba-i hiere gberē, baa ta ba yuu baa-naa wuo: «Bige-i dumaŋe-i? Naacolŋ daayo hii de! Ānfelēŋo-i daayo-i. Halle baa jīnabaa-ba-i hiere ba nu u nungu-i.» ²⁸ Kuŋ ciē dumaŋo-na, Yesu yer diē p̄aŋ gbuo *Galile-i hiere.

*Yesu siire jaamba boi
(Matie 8.14-17; Like 4.38-41)*

²⁹ Ku huonŋu-na, Yesu wuo hel *Diilonelhāalādūŋgu-na, fuo baa Sake baa Nsāa, a k̄a Simo ba^s dumellenŋ. ³⁰ Simo cura saa waa hīnni; u k̄ōma naa gbuu huol da p̄āmp̄āmp̄āŋ, u galla. Ba himma-i, baa tūnu Yesu-i wuo ciēŋ daayo si dii hīnni. ³¹ Yesu wuo k̄a ka bel u naŋ-na u sire; terduonŋu fangu-na, fafal muo p̄aŋ da-yuo. Wuo sire tuo ce ba nersīnni-i.

³² Bāaŋur juo suur huonŋu maŋ nuo-i, nuomba k̄a baa jaamba-i baa jīna ba nuomba-i hiere Yesu wulaa. ³³ Nuomba-i hiere nelle-na baa hel k̄a ka yu dumelle yaanŋa-i. ³⁴ Yesu wuo sire jaamba boi ba jarma-na, aa bi donya *jīnabaa boi hiel-ba nuomba-na. Jīnabaa-ba taa ba suo Yesu-i, a ce dumaŋo-na u saa tuo yaŋ ba ta ba da ba piye.

Yesu wuora Galile-i-na u waŋ Diilon-nelma-i

(Like 4.42-44)

³⁵ Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuo naar sire cicānjāale-na k̄a hiēŋ-nu ka tuo cārā Diilonŋo-i. ³⁶ Simo-i baa u nabentaambaŋ juo sire naa-yo, baa hel ta ba taara-yuo. ³⁷ Baŋ kaa da-yo, baa cira: «Itie, nuomba-i hiere ba taara-niē.»

³⁸ Yesu gbē-ba wuo: «Yaar i ta i halan bande-i-na mi bi ka waŋ Diilon-nelma-i nilēiŋa maŋ dii k̄otōnni-na; mi jommaŋ-yungu yaa kufangu-i.» ³⁹ Ba taa ku'i nuo-i a wuora gbuo *Galile *Diilonelhāalādūnni-i hiere u tuo waŋ Diilon-nelma-i aa tuo donya *jīnabaa-ba-i nuomba-na.

*Yesu siire wontorŋo naŋo
(Matie 8.1-4; Like 5.12-16)*

⁴⁰ Yiingū naŋgu-na, *wontorŋo naŋo k̄aa ka dūuna Yesu caanŋu-na aa cira: «Itie, da ȳ ta ȳ taara mi jarma ta-miē, ku sie yar-ni.» ⁴¹ U hujarre gbuu bel Yesu-i. Wuo haa u nanga-i yuo aa naa cira: «Mi taara ȳ jarma ta-niē.» ⁴² Naacolŋo jarma p̄aŋ ta-yuo terduonŋu fangu-na. ⁴³ Yesu wuo hā-yo hūmelle-i aa naa waŋ-ma kuola-me-i baa-yo wuo: ⁴⁴ «Baa tūnu nelēŋo baa-ma de! Yaŋ aa ȳ k̄a *Diilōjigāntiēŋo wulaa u ka ne-ni, aa ȳ p̄a niikonni maŋ dii p̄amma ȳ hā-yo u migāaŋ ȳ yuŋ-maama-i ȳaa *Moisiŋ nyegāaŋ-ma dumaa*, ku yaa nuomba ka suo wuo ȳ jarma taa-niē.» ⁴⁵ Naacolŋo taa ku yaa nuo-i, u saa ka gbāa finanŋ, wuo wuora waŋ-ma baa nuomba-i hiere. A ce dumaŋo-na, Yesu wuo k̄a ka tiēna u deŋ dii hiēŋ-nu u sa sie suur nilēiŋa-na. Uȳ fie ce mafamma-i, nuomba ta ba hel terni-na hiere ba k̄a u wulaa.

2

*Yesu siire murgu naŋo
(Matie 9.1-8; Like 5.17-26)*

¹ Yesuŋ siire *wontorŋ daayo-i, ku saa da yinni wuo bir k̄a Kafarnamu-i-na. Nuombaŋ juo nu-ma wuo u juo, ² baa k̄a ka suur yu uȳ waa dūŋgu maŋ nuo-i ka hel baa gōŋgūonŋu-i hiere, halle gboluon-munjīnammu saa waa. Yesu wuo doŋ tuo waŋ Diilon-nelma-i baa-ba. ³ Ba juo'a ba ne da nuomba naa tūyāa murgu naŋo-i

§ 1:29 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegāaŋ girekimma-na wuo: Ba k̄aa Simo baa Āndere ba dumellenŋ. * 1:44 Niēŋ Buolmaŋ-sebe-i-na (Lévitique) 14.2-32.

ta ba jo baa-yo Yesu wulaa. ⁴ Bar joo ji da nuamba yuu dũngu-i dumaango-na, ba saa da munsuurmu. Baa nyugũj dũngu doro-i-na, a ne Yesu waa holma marj nuu-i aa kaasĩj dũngu-i a dii jeino-i baa u kuugallangu-i hiere. ⁵ Yesu wuo ne da ba haa ba nanga-i yuo cor. Wuo gbẽ ba jeino-i wuo: «Mi jĩe, ɲ ambabalma hurii hiere.» ⁶ *Añĩnamma pigãataamba namba waa tiẽna terienɲu-na. Ba nuu mafamma-i ce nie? Baa donj ta ba joguonj wuo: ⁷ «Bige-i cie naacolj daayo tuo tuora Diilongo-i tuoranj daama temma-i? Da ma hel Diilongo-na, hai gbãa hur u nanolj ambabalma?» ⁸ Yesu wuo pãnj suo ba huoya-maama-i, wuo cira: «Bige-i cie na ta na joguonj nel daama temma-i na hommu-na? ⁹ A hur u ambabalma-i, baa a ce u sire bie u kuugallangu-i tuo wuo-i, ma hã-i-na, namaa daa hama-i ce fẽu yanj? ¹⁰ ɲga mi ka sire naacolj daayo-i ku yaa na ka suo wuo Diilongo hãa *Molon-Bienjo-i ku fõngũ-i u tuo hur nelbiliemba ambabalma-i.» Aa naa gbẽ murgu daayo-i wuo: ¹¹ «Sire ɲ bie ɲ kuugallangu-i ɲ kũj, muomei waan-ma duma.» ¹² Naacolj wuo bi pãnj sire nuamba yufelle-na a bie u kuugallangu-i ta tuo kũj. Kuo ce nuamba-i hiere gberẽ, baa ta ba gbelienj Diilongo-i aa ta ba piiye wuo: «ɲj huonj, i saa da nel daama temma dede.»

Yesu biẽ Levi

(Matie 9.9-13; Like 5.27-32)

¹³ Ku huongu-na, Yesu wuo ji bir kã *Galile dalanga-na. Nuamba kũl ba-naa kã u wulaa. Wuo tuo waj Diilong-nelma-i u pigãan-ba. ¹⁴ Wuo u cor a da Alfe bienjo marj *nampohũutienjo-i, u tiẽnaana u maacemmanj-dũngu-na. Ba taa ba bi-yo Levi. Yesu wuo cira: «Levi, sire i ta!» Levi wuo bi sire cu u huonj-nu.

¹⁵ Nuamba boi taa ba nyaanu Yesu-i. Yiingun nangu-na, wuo ji kã Levi wulaa ba ka ta ba wuo niwuoni baa u *hãalãbiemba-i. Nampohũutaamba waa boi a naara ambabalmanciraamba namba. ¹⁶ *Añĩnamma pigãataamba marj waa *Fariẽbaa-ba-i, ba daa mafamma-i ce nie? Baa ta ba piiye baa u *hãalãbiemba-i wuo: «Bige-i cie na hãalãtienjo tuo wuo niwuoni-i baa nelbalaan daaba temma-i?» ¹⁷ Yesu wuo nu barj piiyerj; wuo waj baa-ba wuo: «Da ɲ waa

hĩnni, ɲ ka ce bige-i perruntienj terienj-nu? Mi saa jo nelfafaan maa-na, ɲga mi juo nelbalaan maa-na.»

Kuucolaangu saa saaya ku guol baa kuufeliengun-i

(Matie 9.14-17; Like 5.33-39)

¹⁸ Yiingun nangu-na, *Nsãa-Batisei *hãalãbiemba-i baa *Fariẽbaa-ba naa dii sũngu. Baa jo ji yuu Yesu-i wuo: «Bige-i cie Nsãa hãalãbiemba-i baa Fariẽbaa-ba ta ba dii sũngu aa nanj hãalãbiemba sa dii?»

¹⁹ Yesu wuo cira: «Namaa daa dorbienjo jẽnaamba gbãa dii sũngu a ne da dorbienjo dii ba holma-na wei? Na suyaa wuo ma sie gbãa ce! ²⁰ ɲga yiingun dii baa yiingun, ba ka bel dorbienjo-i ta baa-yo. Kufangu yiingun'i nuu-i barj ka dii sũngu-i.»

²¹ Aa naa cira: «Ba sa taalnu kompafelengga a nar jonjorcolonjo. Da ɲ ce-ma, kompafelengga ka taalnu jonjorcolonjo-i naara.

²² Aa ba sa bi dii duvẽnfelenjo-i cirpocolonj-na. Umanj duo ce-ma, cirkpwo ka muonu aa duvẽno tiraa kũnna. Duvẽnfelenjo gbie baa cirpofelaamba.»

Yitiẽnangu maama-i

(Matie 12.1-8; Like 6.1-5)

²³ *Yitiẽnangu nangu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni-i ba cor. U *hãalãbiemba ta ba kar bile-i ba wuo ba kã. ²⁴ *Fariẽbaa-ba ta ba piiye baa Yesu-i wuo: «Bige-i cie ɲ hãalãbiemba ta ba ce kumanj saa saaya cemma yitiẽnangu-na?»

²⁵ Yesu wuo gbẽ-ba wuo: «Nyulmu nanj bilaa *Davidi-i baa u nuamba-i wuo ce kumanj, ma si na kalaan-ku Diilong-nelma-na ke?»

²⁶ U suurii Diilong-dũngu-na Abiyataanj waa *Diilojigãntaamba yuntienjo-i huonj marj nuu-i, a bie Diilong-buruo-i wuo-yo. A ne da a saa baa mie Diilong-hũmelle-i, bamanj si dii *Diilojigãntaamba, ba saa saaya ba wuo buruo fanjo-i. ɲga Davidi suurii bie-yo wuo, aa bi hã u nuamba wuo.»

²⁷ ɲj waanj mafamma-i, wuo cira: «Ku saa ce ɲaa Diilongo hielaa nelbilongo-i a hã yitiẽnangu de! ɲga u hielaa yitiẽnangu yaa hã nelbilongo. ²⁸ A ce dumaango-na, *Molon-Bienjo yaa yitiẽnangu tienjo-i.»

* 2:25 Nieɲ Samiẽl sebediẽlanjo-na (1 Samuel) 21.2-7.

3

Yesu siire nagāduola narjo
(Matie 12.9-14; Like 6.6-11)

¹ Ku huongu-na, Yesu wuo ji bir kã *Diilonelhāalādūngu-na. Naacoljo narjo waa ba hōlma-na u nangga naa minarj. ² *Farišēbaa-ba tīēna ta ba ne Yesu-i wuo duo sire naacolj daayo-i *yitienangu-na ba ka da āntāalāmma haa-yuo. ³ Yesu wuo gbē naacoljo-i wuo: «Sire ŋ ji yiera nuomba yaanga-na.» Naacolj wuo sire kã ka yiera. ⁴ Yesu wuo yuu-ba wuo: «A saa baa mie Diilonj-hūmelle-i, bige-i faa cemma yitienangu-na? Ānfafamma'i faa cemma waa āmbabalma? Da ŋ da molo yii duo ku, ku saaya ŋ kor kutienjo-i waa ku saaya ŋ yarj u ku?» Ba saa seŋ sūnūngu yuo. ⁵ Ba hōdor diē du Yesu huongga-i, wuo wuora ne ba yammu-i aa naa gbē naacoljo-i wuo: «Fara ŋ nangga-i.» Naacolj wuo bi fara u nangga-i, kaa bir ka temma-i. ⁶ Farišēbaa-ba pārj hel ka ta ba da ba-naa baa *Erōdi baamba-i Yesu kommarj-kūngu-na.

Nuomba kūolāa ba-naa jo Yesu wulaa

⁷ Ku huongu-na, Yesu wuo ji ta baa u *hāalābiemba-i a kã Galile dalanga-na. Nuomba kūol ba-naa cu ba huon-nu. Ba-namba taa ba hel *Galile, banamba *Yude, ⁸ banamba *Yerusalemu, banamba Idume, banamba karnu *Yurdē-i jo, banamba hel nileiŋa marj Tiir baa Sidō-i a kōtōnni-na. Baa nuō Yesu maama-i ku'i cie ba kūol ba-naa ta ba jo u wulaa dumaango-na. ⁹ Barj juo ji yu-yuo dumaango-na, wuo warj baa u hāalābiemba-i wuo ba ne beŋo narjo hā-yo, jaamba baa ji tišīŋ-yo nanna. ¹⁰ U taa u sire-bei bōmbōŋ a ce ba ta ba nii-yuo hiere da ba yieya-yuo. ¹¹ *Jinabaa-barj waa bamarj nuō-i, da ba da Yesu-i ba kã ka dūuna u yaanga-na aa piye da gbagaga wuo: «Diilonj-Bieŋo yaa nuōŋo-i kelkel!» ¹² Da ba warj mafamma-i, Yesu siel u yu-fieŋa-i a warj baa-ba wuo ba baa warj u sinni-i baa molo.

Yesu fiēlaa popuorbiemba
(Matie 10.1-4; Like 6.12-16)

¹³ Ku huongu-na, Yesu wuo kã ka nyugūŋ tănūngu nangu-na aa naa bī u yufellen-nuomba kã u wulaa. ¹⁴ Barj kãa, wuo hiel

nuomba cīncieluo ba hāi bei a ce-ba u *popuorbiemba. U hielaa-ba ba da ba waa u caarj-nu u tuo puor-ba baa *Neldodolma-i ¹⁵ aa duo hā-ba himma ba ta ba donya *jinabaa-ba-i nuomba-na.

¹⁶ Uŋ hielaa nuomba cīncieluo ba hāi marj, ba yireiŋa yaa daaya: Simo, Yesu taa u bī Simo faŋo-i Pier, ¹⁷ baa Sebede bēmba-i ba hāi-i-na Sake-i a naara Nsāa-i, Yesu taa u bī-ba wuo «Buwanerjesi», ku yungu yaa diilonj-naarmarj-bēmba, ¹⁸ baa Āndere, baa Filipu, baa Batelemi, baa Matie, baa Toma, baa Alfe bieŋo-i Sake, baa Tade, baa Simo marj taa u kuye u nelle maama-i ¹⁹ a naara *Yuda-Isikaro marj juo hel Yesu huongu-na.

Yesu hilaa baa u himma-i hie?

(Matie 12.22-32; Like 11.14-23; 12.10)

²⁰ Ku huongu-na, Yesu wuo ta kūŋ baa u *hāalābiemba-i. Barj kaa hi, nuomba tiraa kã ka yu-bei a ce halle ba sa da ba fere wuo niiwuoni-i. ²¹ U nyu-i baa u hāmarj nuō mafamma-i, baa ta ba piye wuo u yungu si dii; aa sire wuo ba ka bel-o kūŋ baa-yo.

²² A ne da *ānjīnamma pigāataamba namba naa hel *Yerusalemu-i-na jo. Bafarj baa ta ba piye wuo: «*Jīna ba yuntienjo-i *Belsebul* yaa dii u yungu-na. U yaa hā-yo himma-i u tuo gbā u donya jīnabaa-ba-i nuomba-na.» ²³ Barj piiyeŋ dumaango-na, Yesu wuo bī ba jo ji tuo piye baa-ba wuo†: «Namaa daa *Sitāni sie tuo donya fuo fereŋ-baamba-i wei? ²⁴ Nelle marj di nuomba bigaŋ ba-naa, yiingu dii baa yi-ingu, nelle fande ka muonu. ²⁵ Aa da na bi da dumelle marj di nuomba sa dōl ba-naa, yiingu dii baa yiingu dumelle fande ka muonu. ²⁶ Sitāni duo bir tuo gāŋ baa fuo fereŋ-baamba-i, da ba gāŋ boro hiere, u fōŋgūo ce nie aa co u wulaa? ²⁷ Hai moloŋo-i gbāa suur u nabiēŋ dūngu-na a biera u bīmīnni-i hel baa-ni aa u nabiēŋo yarj-yo duma? Ŋga kutienj duo bel u nabiēŋo-i vaa-yo igēna, u gbāa suur biera u bīmīnni-i hiere ta baa-ni.»

²⁸ Yesuŋ waarj mafamma-i, wuo gbē-ba wuo: «Yaarj mi warj ninsogo-i baa-na: Nelibiliembarj cie āmbabalma marj cor hiere, halle baa barj warj āndaparni marj ba hā Diilongo-i, Diilongo gbāa ce jande bei aa yarj

* 3:22 *Sitāni yerre nande yaa *Belsebul. † 3:23 Ku birri a saanu baa cerma. Ma nyēgāŋ girekimma-na wuo:... ba jo ji tuo narj gbāneŋ daani-i baa-ba wuo...

ma ti. ²⁹Ŋga umarj duo tuora *Diilong-Yalle-i, kutierjo cālāa boi cor; jande sie gbāa ce-yuo.»

³⁰Barj taa ba piye wuo jina dii Yesu yungu-na, ku'i cie u tuo warj mafamma-i baa-ba.

*Yesu nyu-i baa u hamba kaa u wulaa
(Matie 12.46-50; Like 8.19-21)*

³¹Ku huongu-na, Yesu nyu-i baa u hamba jo u wulaa dii unj waa kusuonj-nu a ji yiera fuorej aa puor wuo ba bi-yo hā-ba. ³²Nuomba waa boi tiēna cīlā Yesu-i. Ba jo ji gbē-yo wuo: «Itie, ŋ nyu-i baa ŋ hamba-i [a naara ŋ tūobaa-ba] dii yiera fuore-na ta ba cie-ni.»

³³Yesu wuo cira: «Na suo mi nyu-i baa mi hamba-i wei?» ³⁴Aa wuora ne nuomba yammui aa cira: «Mi nyu-i baa mi hamba yaa mi yaanga-na daaba-i. ³⁵Na saa da, bamarj ciej Diilongo huonga-i, ba yaa mi hamba-i, ba yaa mi tūobaa-ba-i, ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

4

*Nuombarj bel Diilong-nelma-i dumaa
(Matie 13.1-23; Like 8.4-15)*

¹Ku huongu-na, Yesu wuo ji bir kā Galile dalanga-na ka tuo warj Diilong-nelma-i. Nuomba kūol ba-naa kā u wulaa. Wuo bel nyugūj tiēna bejo naŋo-na dii hūmma-na aa nuomba waa yiera nuŋgu-na. ²U piye nelma boi baa-ba gbāneiniŋ. Unj'a u doŋ, u gbīe nuomba-i wuo: «Karaŋ na tūnni-i dei na nu: ³Naacolŋo naŋo kaa ka narj fūma u suongu-na. ⁴Fūma naŋo kā ka diire hūmellen-huonj-na. Huriimba jo ji wuo-yo. ⁵Unajo kā ka diire tāmpēlley-teriej-nu. Hīema si dii boi terienggu-na, a ce u pa yarj unajo-i. ⁶Unj paa dumaŋo-na, u kaasinni saa gbāa suur kā yarj-na. Bāangunj juo ta ku jo huongu-na, u kuol hiere kpēmnu! ⁷Unajo kā ka diire hīen-nu. Hīenggu tu suuye-yuo a ce u saa gbāa dii belle. ⁸Umarj diiriye suonj-huonga-na, munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla: unajo biej komuonja baa cīncielbaa, unajo biej komuonja sa-a-siei, unajo biej komuonja da-a-ndii.» ⁹Unj waarj mafamma-i, u cira: «Umarj duo u ka nu, u nu!»

¹⁰Bamarj taa ba nyaanu-yuo koko baa u *hālābiej cīncieluo ba hāi baamba-i, barj

juo waa ba kula-i baa-yo, baa ta ba piye wuo ba saa suo u gbāneini yaanga-i baa ni huongu-i. ¹¹Yesu wuo cira: «Diilongo cie baa namaŋo-i. U *nellentesinni maama marj fuyaa, u pigāarj namaŋo-i baa-ma, ŋga ma piye baa banamba-i gbāneiniŋ,

¹²a ce da ba ne-ma, ba sie da ma terienggu-i, da ba nu-ma, ba sie suo ma yungu-i.

Kuo maa naa kaala ba wulaa, baa naa cu Diilongo huonj-nu

aa barj cālāa-yo baa mamarj hiere, uu naa hiel-ma u huonga-na.»*

¹³Unj waarj mafamma-i, wuo bir yuu-ba wuo: «Narj'a na saa suo gbānalāarj daaku yungu-i, na ka ce nie gbāa suo ninnanni yunni-i? ¹⁴Fūma yaa Diilong-nelma-i.

¹⁵Banarj hommu dii ŋaa hūmellen-huonga, da ba nu Diilong-nelma-i ma sa co; ba yarj *Sitāni jo ji hiel-ma aa yarj-ba. ¹⁶Banarj hommu dii ŋaa tāmpēlley-terienggu, da ba nu Diilong-nelma-i, ma pārj dolnu-bei ba hūu-ma. ¹⁷Ŋga ma sie gbāa narj kaasinni. Weij da ma da kutaamba-i, sisō da ba ji ta ba huol ba yammui ma maama-na, ba har jina. ¹⁸Banarj hommu dii ŋaa hīen-terienggu; ¹⁹da ba nu Diilong-nelma-i, ba yarj ānjoguoma-i baa gbeij-maama-i a naara ba kusūj-maama jo ji suuye-mei a ce dumaŋo-na ma sie gbāa dii belle. ²⁰A ne da banarj hommu dii ŋaa munterfafammu; da ba nu Diilong-nelma-i, ba jārā-mei hūu-ma nammu hāi a wuo ma hūmelle-i diŋ saaya di wuo dumaa. Kufanggu taamba yaa dii ŋaa fūma marj diyaa biej komuonja baa cīncielbaa-ba-i, komuonja sa-a-siei-i a naara komuonja da-a-ndii-i.»

*Fitiŋ-gbānalāanggu
(Like 8.16-18)*

²¹Yesu wuo tiraa yuu-ba wuo: «Namaŋo-na, hai molorjo-i duo celiŋ fitiŋuo-i u ce bīŋkūnggu cure-yuo? Sisō u dii-yo mungallammun-tuolen? Ma si da na celiŋ-yo, na haa-yo daro ke? ²²Na saa da, ku weima si dii mamarj sie ji hel, aa ku nelma si dii mamarj sie ji nu. ²³Umarj duo u ka nu, u nu!»

²⁴Yesunj waarj mafamma-i, wuo cira: «Narj nuŋ nelma marj, taa na ne-ma torro. Niŋ fiŋ baa kekerienggu marj ŋ hā banamba-i, ba ka fi baa ku yaa a bi hā nuonjo-i aa naara kunanggu kuo. ²⁵Kunj yey baa umarj,

* 4:12 Isayi (Ēsaie) 6.9-10

ba ka hā-yo naara, aa umarj kuu sī baa-yo, celle kūngu marj dii baa-yo, ba ka hūu-ku aa yarj-yo.»

Diilorj-nellentesinni dii nie?

(Matie 13.31-32; Like 13.18-19)

²⁶ Yesu wuo tiraa cira: «*Diilorj-nellentesinni dii ŋaa neliŋjo baa u dimma. U duu-ma, ²⁷ aa kā ka tuo ce u derj-maama. Dimmarj parj duma baa marj vāa duma, u sa suo kunangu ku. ²⁸ Hiema yaa ciej dimma pa ma fere, aa ce ma vāa a ji dii bieŋa. ²⁹ Da ma ji vāa hi karma-i, u jo ji kar-ma.»

³⁰ Aa tiraa cira: «I ka narj gbānalāarj haku-i a pigāarj Diilorj-nellentesinnin yerj duma? I gbāa saa-ni baa bige-i? ³¹ I gbāa saa-ni baa mutardi-belle, di yaa yuraanu yarj. ³² Ŋga da ŋ duu-de, di sire pa a hiel negemmu a maar niifielu-i hiere, huriimba gbāa jo ji se kamma mu.»

³³ Yesu naarj gbāneŋ daani temma boi a pigāarj nuomba-i Diilorj-nelma-i a saa baa ba nelnulle-i. ³⁴ Yesu saa tuo warj Diilorj-nelma-i aa u saa dii gbānalāangju holma-na. Duo puur duo piye, gbānalāangju, a puur duo piye, gbānalāangju. Ŋga da ba ji waa ba kula-i baa u *hāalābiemba-i u suo firnu-nie hiere baa-ba.

Yesu yieraaya fafalmu

(Matie 8.23-27; Like 8.22-25)

³⁵ Bāangurj juo hir huongju marj nuo-i, Yesu wuo tie dii beŋo-na aa gbē u *hāalābiemba-i wuo: «Yaarj i karnu i kā bombor damaalei!» ³⁶ U hāalābieŋ baa yarj nuomba-i teriengju fangu-na aa naa suur baa Yesu-i urj waa beŋo marj nuo-i a ta ba karnu ba kā. Benni nanni bi waa teriengju-na, nuomba narj baa bie nifanni-i a cu ba huorj-nu. ³⁷ Ba'a ba ne da fafalmu narj temma siire ta mu pe hūmma-i mu dii beŋo-na. Hoi huongju-i baa huongju-i beŋ wuo tuo yii duo yu. ³⁸ Yesu waa galla beŋo huorj-ŋang-na a kuo u ŋungu-i yukuodaarj-nu tuo duofūŋ. U hāalābiemba pīŋ-yo aa cira: «Hāalātie, i tie yii die ku, aa narj waa galla ta ŋ duofūŋ ŋaa weima si dii.»

³⁹ Yesu wuo yiye sire nuola fafalmu-i aa warj baa hūmma-i wuo ma ciire. Terduongju fangu-na, nie kā ka ciire. ⁴⁰ Wuo gbē u hāalābiemba-i wuo: «Bige-i korda-kūngu fuo? Ku ce ŋaa na saa haa na nang-a Diilorjo-na wei?» ⁴¹ Ba kūo maa pāŋ ta ma

nyerj, baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Neliŋ hayo-i temma-i dumande-i? Fuo dii nie aa duo nuola fafalmu-i baa hūmma-i ni kā ka ciire ni temma-i?»

5

Yesu duonya jīnabaa naacoljo narjo-na
(Matie 8.28-34; Like 8.26-39)

¹ Yesubaa-barj taa ba karnu dalanga-i ba kā bomborre marj nuo-i, ba bī nelle fande-i Geres. ² Barj kaa hi huol, Yesu wuo u ne da naacoljo narjo hila cīncuŋa-na tuo jārā-yuo. Naacoljo fango-i *jīna waa u ŋungu-na. ³ U taa u cō cīncuŋa yaa nuo-i. Ku bibie saa waa umarj gbāa bella-yuo u tiēna terduongju-na. Da ba fie vaa-yo baa jolgobaa u kar-ba. ⁴ Nuomba cie u maama yar-ba. U waa da ba ce ba bel-o dii kōllu u gbeini-na aa vaa u nammu-i baa jolgobaa wuo u baa kā teriengju. Da ba vaa-yo, u kar jolgobaa-ba-i aa kara kōllu-i hiel-du u gbeini-na aa sire ta. ⁵ U waa da ŋ saa da-yo cīncuŋa-na, ŋ ka da-yo tānni-na. Bāangju-i baa isuŋgu-i uu dii tuo wuora u bīŋ yaa-i u kaasīŋ aa tuo ce tāmpīeŋa-i u posol u fere.

⁶ Urj juo fara da Yesu-i, wuo gbar jo ji dūuna u ŋang-na ⁷ aa naa piye da gbagaga wuo: «Yesu, Dōrwuŋjo Bieŋ nu, mi cie-ni nie? Jande, baa ce hōdorre baa-mi; ne Diilorjo-i aa ŋ yarj-mi.» ⁸ Yesu wuo nuolaaya jīna-i wuo u cor hel-yuo ku'i cie wuo tuo piye dumaŋo-na. ⁹ Yesu wuo yuu-yo wuo: «Ba bī-ni nie?»

Wuo cira: «I ciinu, ba bī-mi Sälle.» ¹⁰ Aa gbuu tuo cārā Yesu-i wuo u ce jande aa u baa donya-bei hiel-ba nelle-na.

¹¹ A ne da persälle nande waa ta di wuora tānungu-na. ¹² Jīnabaa baa gbē Yesu-i wuo: «Jande, ŋ sa yarj i hel ka suur perj daaba-na wei?» ¹³ Yesu wuo hā-ba hūmelle-i. Baa hel naacoljo-na ka suur permmba-na. Perj daaba naa yu permmba neifelle-i. Baa pāŋ ta ba gbar ba hiire ba kā ba suur dalanga-na ba kunu.

¹⁴ Nuomba waa ta ba ceŋ-ba. Barj juo da ba gbaraa ka kunu hiere dumaŋo-na, baa pisallā baa gbarungju; banamba kā nelleng-huŋga-na, banamba kā sonni-na ka tūnu nuomba-i. Nuomba hel da ba ji ne. ¹⁵ Barj juo ji hi da naacolj daayo diyaa bimbīnni tiēna da welewele Yesu caangju-na, korma pāŋ ta ma da-ba. ¹⁶ Bamarj waa da marj cie duma hiere, baa suur ma ŋang-na

waŋ-ma. ¹⁷ Nuonj baa cārā Yesu-i wuo u ce jande aa u ta u halan ba terienju-na. ¹⁸ Yesu wuo kã ka tuo nyugun benjo-na duo bir. Un duonya jinabaa-ba-i naacoljo manj nuo-i, wuo cārā-yuo wuo u yanj u kã baa-yo. ¹⁹ Yesu wuo waŋ baa-yo wuo: «Yan aa ŋ kūn ŋ ka tūnu ŋ baamba-i Itiej unj cie hujarre nie aa ce baa-ni duma.» ²⁰ Naacolj wuo ta ka tuo wuora Dekapol-na u waŋ Yesuŋ cie kumarj yuo hiere. Umanj duo nu nel daama-i, ma ce-yo gberɛ.

Yesu yieraaya cieŋo nanj tamma aa sire bikuloŋo nano

(Matie 9.18-26; Like 8.40-56)

²¹ Yesubaa-ban birii karnu dalanga-i kã bomborre nande-na, nuomba kūl ba-naa kã u wulaa dii hūmma nuŋgu-na. ²² *Diilonelhāalādūngu yuntienjo nano-i ba taa ba bi-yo Yarusi; wuo kã ka dūuna Yesu caŋgu-na ²³ aa naa cira: «Itie, mi bilogo ka ku mi wulaa, jande kã ŋ ka haa ŋ nammu-i yuo ŋ kor-o ŋ hā-mi.» ²⁴ Yesu wuo kã ba ta. Nuonj baa sire hiere ta ba kã baa-ba. Ba nogol Yesu-i terni-na hiere duma.

²⁵ Cieŋo nano waa ba holma-na, u tamma taa ma kūnna ku bienj cīncieluo baa a hāi waa belle fande-na. ²⁶ U cie perrumbaa-ba-i ji gbɛ. U gbeija ji tī hiere aa ku migāan ta ku hor-yuo ku kã. Perru boi mulāan-yo. ²⁷ Un juo nu Yesu maama-i, wuo suur nuomba holma-na a cor u huonj-yanja ka yieya u jonjoruo-i. ²⁸ U taa u piye u huonj-na wuo: «Da mi gbān hi u jonjoruo-i yieya-yuo yonj, mi kuraa.» ²⁹ U tāj maa pān yiera. Terduonju fangu-na, wuo pān suo wuo fafalmu daa-yuo. ³⁰ Hoduonju fangu-na, Yesu wuo suo wuo fōngūo nano hilaa fuo-i-na. Wuo miel yuu nuomba-i wuo: «Hai moloŋo-i yieyaaya-mie?» ³¹ U *hāalābieŋ baa cira: «Itie, nuomba yuu ta ba nogol-i terni-na hiere ŋ bir ta ŋ yuu wuo: «Hai moloŋo-i yieyaaya-mie?» ³² Yesu wuo yanj-ba aa tuo wuora u nira nuomba-na umanj yieyaaya-yuo. ³³ Cieŋ daa unj suyaa wuo fafalmu daa-yuo, ku ce-yo kūonyelle. Wuo pie dūuna Yesu caŋgu-na aa naa waŋ ma yaannga-i hiere baa-yo; u saa fuo ma diei. ³⁴ Yesu wuo cira: «Mi bilo, niŋ haa ŋ nanja-i mie, ŋ kuraa. Kã ŋ kã fiei; ŋ ceraa ŋ ji nunu jary daama-i.»

* 6:1 Ba nelle yaa Nasarɛti. Nieŋ Like 4.16.

³⁵ Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huonju manj nuo-i, nuonj baa hel Diilonelhāalādūngu yuntienjo cīngu-na ji ta ba piye baa-yo wuo: «Baa yanj hāalātienjo mulienj u fere, ŋ bilogo jarma yaraa-yo.» ³⁶ Yesu wuo numma. Wuo waŋ baa Yarusi-i wuo: «Baa tie holle. Haa ŋ nanja-i mie yonj.» ³⁷ Aa naa bir nuomba-i hiere aa yanj Pier, baa Sake a naara Sake hāanjo-i Nsāa ba yaa cu u huonju yonj.

³⁸ Banj kaa hi cīngu-i, baa da nuomba haa ba nammu-i ba yunnin ta ba kaal hiere. ³⁹ Yesu wuo suur aa naa gbɛ-ba wuo: «Bige-i maacemma-i na wulaa dumaanjo-i? Bilogo saa ku, u duofūn.» ⁴⁰ Baa bir yanj aa ta ba cōmuonj-yo. Wuo ce ba hel hiere aa naa ce fuo baa bilogo bīncuomba-i a naara u hāalābiemba'i suur bilononj waa dūngu manj nuo-i.

⁴¹ Banj suurii, wuo bel bilogo nanj-na aa naa cira: «Talita kumi.» Ku yungu yaa wuo: Bilo, sire, muomei waan-ma dumaal! ⁴² Terduonju fangu-na, bilon wuo pān sire tuo wuo. Ku ce-ba gberɛ. Bilonj daa u waa baa bienj cīncieluo a hāi. ⁴³ Yesu wuo waŋ-ma kuola-mei baa-ba wuo ba baa waŋ nel daama-i baa moloŋo. Aa naa cira ba hā bilogo-i bīnkūngu u wuo.

6

Nasaretitaamba cīnaana Yesu-i
(Matie 13.53-58; Like 4.16-30)

¹ Ku huonju-na, Yesu wuo sire terienj daaku-na baa u *hāalābiemba-i a kã ba nelle-na. ² *Yitienangunj juo hi, wuo kã *Diilonelhāalādūngu-na ka tuo waŋ Diilonj-nelma-i. U nelma taa ma ce nuomba-i gberɛ, a ne da ba saa waa dei baa yulilingu-i. Baa ta ba piye wuo: «Fuo hilaa baa nel daama-i hie? Fuo kaa da nelnul daade-i hie baa hiŋ daama-i? ³ Ma si Maari bieŋo manj fānanjo-i, u yaa ke? Fuo hāanjo nano yaa Sake-i, baa Yose-i, baa *Yuda-i a naara Simo-i. Halle u tūbaa-ba dii baa-ye tīenamma-na.» Kunj cie dumaanjo-na ba saa gbāa hūu Yesu nelma-i. ⁴ Yesu wuo gbɛ-ba wuo: «Ba kāj *Diiloppuorbilogo-i terni-na hiere; ŋga u nellerj-baamba-i baa u dūn-baamba sa kāj-yo.» ⁵ Kunj cie dumaanjo-na, Yesu saa gbāa ce gberɛ-weima terienju-na. Unj cie kumanj, ku yaa ŋaa a haa u nammu-i

jaamba namba-na a sire-bei ba jarma-na.
⁶U nellenj-baambaŋ'a ba saa hūu u nelma-i
 kuɔ ce-yo ghere.

*Yesu puɔraa u hāalābiemba-i
 (Matie 10.5-15; Like 9.1-6)*

Ku huɔngu-na, Yesu wuɔ ji ta baa u
 *hāalābiemba-i tuɔ wuɔra nileiŋa maŋ
 Nasareti kɔtɔnni-na u waŋ Diilonj-nelma-i
 baa nuɔmba-i. ⁷Yiingu nanŋu-na, wuɔ ji
 bī u hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i a
 puɔr-ba ba hā-ba-hāi aa hā-ba himma ba
 ta ba gbā ba donya *jinabaa-ba-i, ⁸aa naa
 gboya-bei wuɔ ba tamma-na, molo baa bie
 biŋkūngu: Molo baa bie niiwuoni, molo baa
 bie buɔra, molo baa bie gbeiga; kere ba
 bie gborni yonj. ⁹Wuɔ ba dii naatenni aa
 molo baa bie jonŋorbaa-ba hāi. ¹⁰U taa u bi
 piiye wuɔ: «Da na har dumelle maŋ nuɔ-i,
 na tiena dumelle fande-na fuɔ na tamma.
¹¹Da ba ka cira ba sa taara ba da na yufelle
 terienŋu maŋ nuɔ-i, na pir na nallu-i na ta,
 ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba maacemma saa fa.»

¹²Hāalābiemba taa ku yaa nuɔ-i ka ta ba
 waŋ Diilonj-nelma-i baa nuɔmba-i wuɔ ba
 nanna ba cibabalaŋo-i. ¹³Ba bi hii donya
 jīnabaa boi nuɔmba-na aa hure namma
 jaamba boi-na sire-bei ba jarma-na.

*Nsāa-Batisiŋ kuu kuliingu maŋ
 (Matie 14.1-12; Like 9.7-9)*

¹⁴⁻¹⁵Huɔngu fanŋu-na, Yesu yer die wuɔra
 gbuo terni-i hiere. Banarj ba'a *Nsāa-
 Batisi'i siire hel kuomba hɔlma-na jo, ku'i
 cie u hi hiŋ daama temma-i. Banarj ba'a
 *Eli yaa siire jo. Banarj ba'a yiinataarj
 *Diilopɔpuɔrbilɔŋo naŋo-i juɔ. *Erɔdi wuɔ
 nu-ma. U yaa waa *Galile yungu-na. ¹⁶Wuɔ
 cira: «Nsāa yaa-il! ɲ sɛ suɔ wuɔ mi cie
 ba kar u yungu-i, nga u'i siire jo daayo.»
¹⁷Ninsie ninsie, fuɔ fere yaa naa cie ba
 bel Nsāa-i dii-yo kaso Erodidi maa-na.
 Erodidi faŋo-i u mɔlɔ cieŋo'i waa aa wuɔ
 hūu-yo mɔlŋo wulaa dii-yo. Ba taa ba bī
 mɔlŋo-i Filipu.

¹⁸Uŋ hūyāa u mɔlɔ cieŋo-i, Nsāa wuɔ
 waŋ-ma baa-yo wuɔ fuɔ uudiŋo sī. ¹⁹Cieŋ
 wuɔ pāŋ cō Nsāa-i aa naa tuɔ taara-yuɔ baa
 komma. ɲga ma saa naa waa ma gbāa ce.
²⁰A haa hama-i nuɔ-i? Erɔdi taa u kālā
 Nsāa-i. Uu naa suɔ wuɔ nelviŋo aa tiraa suɔ
 wuɔ Diilonj-nolŋo, a ce dumaŋŋo-na u saa

tuɔ sieya-yuɔ. Nsāa nelma taa ma surnu-
 yuɔ ma cor. ɲga u waa duɔ tuɔ piiye, Erɔdi
 holle pāŋ caar.

²¹Erodidi maamarj'a ma ka fa
 dumaŋŋo-na, Erɔdi ji tuɔ ce u hommarj-
 yiingu ponsaŋgu aa bī u kuoyataamba-i,
 baa sorosi ba yuntaamba-i, baa Galile
 yuntaamba-i hiere. ²²Erodidi bilɔŋ wuɔ
 nyerj nyemungu narj temma, kuɔ gbuu
 dɔlnu Erɔdi-i baa bamarj waa hiere. Erɔdi
 wuɔ yuu-yo wuɔ: «ɲ taara bige-i mi hā-ni
 baa-ku?» ²³Aa naa cira: «Muɔ baa Diilonj,
 niŋ taaraŋ kumarj mi ka hā-ni baa-ku. Halle
 da ɲ fie cira mi cal mi nelle-i sɔmma hāi, a
 hā-ni sɔmma diei, mi ka ce-ma.»

²⁴Bilɔŋ wuɔ hel nuɔmba-na ka yuu
 nyuŋo-i. Nyuŋ wuɔ cira: «Kā ɲ ka cira ɲ
 taara Nsāa-Batisi yungu.» ²⁵Bilɔŋo giunu
 baa gbarungu kā nellentienjo wulaa ka cira:
 «Mi taara ɲ kar Nsāa-Batisi yungu-i dii-ku
 tasaarj-na hā-mi fiefie!» ²⁶Nellentienjo yaarj
 kaa pāŋ bir ka deŋ birma. ɲga u ka ce-
 ma nie, u yaa pāa nungu-i baa-yo nuɔmba-
 na. ²⁷Wuɔ naa wuɔ bi pāŋ puɔr sorosiyeŋo
 naŋo-i wuɔ u kā ka kar Nsāa-Batisi yungu-i
 ji hā-yo baa-ku. Sorosiyeŋ wuɔ bi ta kā
 kasodūngu-na ka kar Nsāa yungu-i ²⁸a dii-
 ku tasaarj-na jo baa-ku ji hā bilɔŋo-i baa-
 ku. Bilɔŋ wuɔ hūu-ku ka hā nyuŋo-i baa-
 ku. ²⁹Nsāa *hāalābiembaŋ juɔ nu-ma wuɔ
 ba karaa ba yuntienjo yungu-i, baa kā ka bie
 u bomborre-i ka fuure-die.

Yesu hāa nelpūngu nanŋu wuɔ ye

(Matie 14.13-21; Like 9.10-17; Nsāa 6.1-14)

³⁰Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ kaa bir jo, baa jo
 ji tūnu Yesu-i baa baŋ kaa ce mamarj hiere.
³¹A ne da nuɔmba boi taa ba jo u wulaa, a ce
 halle fuɔ baa u *hāalābiemba-i ba sa da ba
 fere ba wuɔ niiwuoni-i yere. Yesu wuɔ gbē
 u hāalābiemba-i wuɔ: «Yaarj i kā hiŋer-nu na
 ka fiisa celle.» ³²Baa sire ku yaa nuɔ-i a bie
 beŋo-i ta ta ba kā.

³³Barj taa dumaŋŋo-na, nuɔmba boi daa-
 ba aa suɔ baŋ kāŋ kusuwɔŋ-nu. Baa hel terni-
 na hiere a gbar ta yaanga bei. ³⁴Yesuŋ
 huɔlāa hūmma-na, wuɔ u ne da nelpūngu
 narj temma u yaanga-na; ba ne ɲaa tūlmba
 maŋ tienjo sī bei. Ba hujarre gbuu bel-o.
 Wuɔ pāŋ dorj tuɔ waŋ Diilonj-nelma-i baa-
 ba. U piiye baa-ba vaaya.

³⁵Bāangurj juɔ ta ku hir huɔngu maŋ
 nuɔ-i, u hāalābiemba pie u caar-nu a waŋ

baa-yo wuo: «Itie, η suyaa wuo ii dii hīeη-nu de? Bāanguj hir ku kã³⁶ η sa yarj nuomba kã nileiηa marj kotonni-na ka taara niwuoni sãa wuo wēi?»

³⁷ Yesu wuo cira: «Namei saaya na hã-ba niwuoni-i ba wuo.»

Baa cira: «Itie, die fie sãa niwuoni-i *deniebaa nuosũ, ni sie gbē!»

³⁸ Yesu wuo cira: «Kāaj na ka ne, *buruo u nie dii baa-na?»

Baa kã ka ne aa jo ji cira: «Buruo u ndii a naara titiraamba hãi.»

³⁹ Yesu wuo cira ba ce nuomba calnu tiena hiebiinaangu-na. ⁴⁰ Nuoj baa tiena. Banamba komuonja da-a-ndii, banamba komuonja hã-a-hãi baa cīncielbaa.

⁴¹ Yesu wuo bie buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hãi baaj daaba-i a ciir u yungu-i doro-i-na aa jaal Diilogo-i aa bũlu-yuo hã u hãalabiemba calnu-yuo a hã nuomba-i. Aa bi calnu titiraamba-i hã-ba hiere. ⁴² Nuoj baa wuo ye hiere. ⁴³ Baa gbura ni boini-i a dii-ni segeyufieη cīncieluo baa a hãi.

⁴⁴ Nuomba marj waa, bibemba-i yorj, ba kã nuomba neifieηa hãi nuosiba ndii temma nuu.

*Yesu wuo yaa hũmma doro
(Matie 14.22-33; Nsãa 6.16-21)*

⁴⁵ Baη bi wuyaa niwuoni-i, Yesu wuo guor u *hãalabiemba bie beηo-i ta u yaaj-na ta ba kã Betisada yarjga aa fuo wuo tiena duo ce nuomba boro kũj ba cīnniη. ⁴⁶ Nuombaj juo boro hiere, wuo kã ka nyugũj tãnuηgu-na tuo cãrã Diilogo-i.

⁴⁷⁻⁴⁸ Bāanguj juo suur, Yesu yaa waa yorj bomborma-na. A ne da fafalmu taa mu jãrã u hãalabiemba-i. Wuo fara da ba ce sũlma-i dii hũmma holle-na baa beηo-i. Cuo kaalmarj-caangu-na, wuo sire tuo wuo hũmma doro-i-na u kã ba wulaa. Uη kaa hi, wuo ce ηaa u ciel-ba duo cor.

⁴⁹ Hãalabieη ba'a ba ne da hai moloηo-i wuo yaaj hũmma doro-i-na daayo-i! Baa doη ta ba kaasij wuo sī isuoηieηo. ⁵⁰ Baη daa-yo, ba huleiηa caaraa. Yesu wuo cira: «Baa na tie holle, muomei!» ⁵¹ Aa kã ka bel beηo-i suur. Fafal muo bi pãj yiera. Hãalabieη baa kar da hãmmu! ⁵² Niiwuoniη-kũgu marj fie ce cor, ba saa suo ku yaajga-i. Nelma famma yaraa-ba suoma.

*Yesu siire jaamba Genesareti-i-na
(Matie 14.34-36)*

⁵³ Fafalmuj yieraaya, Yesubaa-ba perieη karnu kã Genesareti. ⁵⁴ Baη hii bi huol, nuomba pãj suo Yesu-i ⁵⁵ aa gbagbarra tũnu ba-naa terni-na hiere. Da ba nu wuo u dii kusuonj-nu, ba bie ba jaamba-i ba niigallanni-na gbar kã u wulaa.

⁵⁶ Yesu waa duo cor terieηgu terieηgu, nuomba bie ba jaamba-i ka jina ponsanatigerre-na aa cãrã-yuo wuo u yarj ba yieya-yuo; da ku fie'a u jorjgoruo tũngu, ku ka saanu. Ninsie ninsie, ku waa jeiηo marj duo yieya-yuo fafalmu pãj da-yuo.

7

*Bĩncuonj-hũmelle saa saaya di gbuonu
Diilorj-hũmelle-i*

(Matie 15.1-9)

¹ Yiinguj nangu-na, *Farisiebaa-ba-i baa *anjĩnamma pigãataamba marj naa hila *Yerusalemu-i-na jo, baa kũlãa ba-naa kã Yesu wulaa. ² Ba'a ba ne da Yesu *hãalabiemba namba wuo niwuoni-i a ne da ba saa saara ba nammu-i a saanu baa *Yuifu ba bĩncuonj-hũmelle-i. ³ A ne da Farisiebaa-ba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ba sa puona baa ba bĩncuonj-maama-i: Ba sa sie wuo niwuoni-i ni ba saa saara ba nammu-i. ⁴ Aa da ba hel sanga-na kũj, ba ce hũmma'i igẽna aa suo wuo niwuoni-i. Ba bĩncuonj-maama'i saa waa mafamma-i yorj: Hũnkaacimmuj-saarma waa ma deη, bũnamuj-saarma waa, bitonniη-saarma bi waa.

⁵ Baη daa ba wuo niwuoni-i dumaajo-na, baa yuu Yesu-i wuo: «Bige-i cie η hãalabiemba sa wuo bĩncuonj-hũmelle-i? Ku cie nie ba saa saara ba nammu-i aa ta ba wuo niwuoni-i?»

⁶ Yesu wuo cira: «Huhurmantaaj namaa temma-i daana-i, *Isayij fii-na baa kumaη, na yuu-ku. Isayĩ waaj-ma wuo: «Diiloro ciera wuo:

*«Nel daade taamba kãj-mi ba nuη-nu yorj.
Mi maama si dii ba hõmmu-na.*

⁷ Baη pigãaj nuomba-i hũmelle marj, bafamba diele.

*A ce dumaajo-na yungu si dii ba Diilojaale-na.»**

⁸ Yesu wuo cira: «Na birii yarj Diilorj uη waaj mamaη aa vaa na fere baa na bĩncuonj-maama ta na ce. ⁹ Maa namaa

* 7:7 Isayĩ (Ésaie) 29.13

cāl Na yagaraa Diilong nungu-i aa bir bel na bīncuəŋ-maama yaa nammu hāi.
¹⁰ Ma sī *Moisi waarj-ma wuo na ta na dii na bīncuəmba nunni-i kē? Aa tiraa cira umarj duo warj āndaparaangū hā u to, siso u nyu, kutieŋo saaya baa komma. ¹¹ Ŋga namaa birii cira wuo umarj duo warj baa u bīncuəŋo-i wuo: «Miŋ ŋa naa da kumarj da mi kāyā-nie ku cie «kərbā»; ku yungu yaa wuo mi pāa-ku hā Diilong.» Wuo kere umarj duo ce mafamma-i aa u saa ji fie da bīŋkūŋgu hā u bīncuəŋo-i weima sī.
¹² Terieŋgu faŋgu-na, na ce nuəmba ta ba yarj ba bīncuəmba-i ba sa kāyā-bei. ¹³ Na birii bie na bīncuəŋ-maama yaa-i a dii-ma Diilong-nelma fuongu-na ta na hāalā na-naa baa-ma. Na cie ma temma boi cor tī a ne da ma saa fa.»

*Kumarj gbāa guola nelieŋ nuəŋo-i
 (Matie 15.10-20)*

¹⁴ Ku huongu-na, Yesu wuo tiraa bī nuəmba-i ji tuo piye baa-ba wuo: «Karaarj na tūnni-i fafamma na nu mi nelma-i.
¹⁵ Kumarj suuriŋ nelieŋ nuə ŋ nungu-na, ku sie gbāa guola-nie Diilong-hūmelle-na; kumarj hilaarj, ku yaa gbāa guola-nie. [¹⁶ Umarj duo u ka nu, u nul!]
¹⁷ Uŋ juo hel nuəmba holma-na kūŋ cīŋgu-na, u *hāalābiemba cira u firnu nel daama-i pigāarj-ba. ¹⁸ Wuo cira: «Bisālmba'i namaarj-o wei? Namaa saa suo wuo kumarj suuriŋ nelieŋ nuə ŋ nungu-na ku sie gbāa guola-nie wei? ¹⁹ Kumarj suuriŋ ŋ nungu-na ku sa kā ŋ huəŋ-na, ku kā ŋ kusūŋ-nu ka ce binieŋa a hel.» Terieŋgu faŋgu-na, Yesu taara duo pigāarj wuo niiwuoni-i hiere ni gbāa wuo. ²⁰ Aa naa tiraa cira: «Mamarj dii nelieŋ nuə ŋ huəŋga-na, ma yaa gbāa guola-nie Diilong-hūmelle-na. ²¹ Ānjəgəbabalamma hel nelieŋ nuə ŋ huəŋga'i nuə-i: ŋ huəŋga'i diyaarj-niŋ bīŋwosīnni-na, cuosīnni-na, nelkolle-na, ²² *fuocesīnni-na, cāncaaya-i-na, hodorre-na, nuəŋ-tāalma-na, kakarkuəŋo-na, nenemungu-na, yebīenande-na, bombolma-na, ānyagarma-na. ²³ Nelbabalarj daama-i hiere ma hel nelieŋ nuə ŋ huəŋga'i nuə-i. Ma yaa guolaayarj-nie Diilong-hūmelle-na.»

*Nieryieŋo narjo haa u narja Yesu-i-na
 (Matie 15.21-28)*

²⁴ Ku huongu-na, Yesu wuo ji ta halarj terieŋgu-na a kā Tiir. Uŋ kaa, wuo suur

dūŋgu narju-na duo fuo nuəmba baa da-yo. Ŋga u saa gbāa. ²⁵ Cieŋo narj wuo nuə u maama nelle fande-na, a ne da *jīna waa u bilongu-na. Yesu bi himma-i, cieŋ daa wuo jo ji dūuna u yaarja-na ²⁶ a cārā-yuo wuo u donya jīna daayo-i u bilongu-na. Cieŋ daa u waa *nieryieŋo. U taa u hel Fenisi marj dii Siiri mara-i-na. ²⁷ Yesu wuo cira: «Da ŋ bie bisālmba niiwuoni-i hā juoraamba baani ku saa fa. Yarj da ba wuo ye, ŋ suo ŋ bie boini-i ŋ hā juoraamba-i.»

²⁸ Cieŋ wuo cira: «Itie, ma sī bisālmbarj wuo aa jubieŋa marj ta a diire hiema-na, juoraamba biera-yei ba wuo kē?» ²⁹ Uŋ waarj mafamma-i, Yesu wuo cira: «Niŋ suyaa mafamma-i warj-ma, bir ŋ kūŋ, jīna taa halarj ŋ bilongu-na.» ³⁰ Cieŋo birii ku yaa nuə-i kūŋ, kā ka da bilong gaala u mungallammu-na: Jīna taa.

Yesu cie bobo narjo tuo piye

³¹ Ku huongu-na, Yesu wuo sire Tiir-na a hel Sidō aa bir hiire kā ka karnu Dekapol nileiŋa-i kā ka hel Galile dalanga-na. ³² Baa jo baa bobo narjo-i a ji cārā-yuo wuo u haa u narja-i yuo a firnu u jumelle-i aa puur u tūnni-i. ³³ Yesu wuo bel-o hel baa-yo nuəmba-na. Barj hilaa, wuo dii u nieja-i naacolŋo tūnni-na aa ce u taalungu-i hure u jumelle-na. ³⁴ Uŋ cie mafamma-i, wuo ciir u yungu-i aa fiisa da fūo aa cira: «Efata!» Ku yungu yaa wuo: Puur! ³⁵ Terduəŋgu faŋgu-na, naacolŋo tūŋ nie pāŋ puur aa u jumel die bi pāŋ firnu u tuo piye da welewele ŋaa u'i sī. ³⁶⁻³⁷ Wuo fūnuŋ cu nuəmba hōmmu-i. Baa ta ba piye wuo: «Naacolŋ daa u maacemma faa cor! U puur tugbentaamba tūnni-i aa tuo ce bobobaa-ba ta ba gbā ba piye.» Yesu wuo tuo piye baa-ba wuo ba baa yarj ma hel. Duo warj mafamma-i, ku ce ŋaa u kaa namma dii dāamu-na.

8

Nuəmba neifieŋa hāi wuyaa buruo niehāi yar-ba

(Matie 15.32-39)

¹ Yibieŋa faŋa-na, nuəmba tiraa kūol ba-naa ka tigiŋ Yesu caarju-na. A ne da niiwuoni saa waa baa-ba. Yesu wuo bī u *hāalābiemba-i ji tuo piye baa-ba wuo: ² «Nuəŋ daaba hujarre gbu di ko-mi; ba yinni siei yaa de-i baa-mi ba saa da

bɪŋkũngu wuo. ³Banamba hilaa termaan-nu jo, da mi yan ba bir baa nyulmu-i ku kaa nuol-ba hũmelle-na.»

⁴U hãalãbiemba cira: «Itie, i ka da niiwuoni-i hie hieŋ daaku-na die ji hã nelpũŋ daaku temma da ku wuo ye?»

⁵Yesu wuo yuu-ba wuo: «*Buruo u nie dii baa-na?»

Baa cira: «Buruo niehã.» ⁶Yesu wuo ce nuomba tiẽna hiẽma-na aa naa bie buruo niehã daayo-i a jaal Diilongo-i aa bũnu-yuo hã u hãalãbiemba-i wuo ba calnu-yuo hã-ba. U hãalãbiemba hũu-yo bi calnu-yuo. ⁷Tetebiẽmba namba bi waa, wuo tiraa bie bafamba-i a jaal Diilongo-i aa hã u hãalãbiemba-i baa-ba wuo ba calnu-bei hã nuomba-i.

⁸Nuomba maŋ waa hiere, baa wuo ye. Baa gbura ni boini-i dii-ni segeyufieŋ niehã. ⁹A ne da nuomba maŋ waa, ba gbãa yu nuomba neifieŋa hã temma.

Barj juo wuo tĩ, Yesu wuo hã-ba hũmelle-i wuo ba kũŋ ba cĩnniŋ ¹⁰aa fuo baa u hãalãbiemba-i baa bie beŋo-i ta ba kã Dalmanuta.

Nuomba ciera Yesu ce himma ba ne
(Matie 16.1-12)

¹¹Yesubaa-barj kãa Dalmanuta-i-na, *Fariẽiebaa-ba namba jo ji ta ba fanu banna baa-yo. Baa ji cira wuo da ku Diilongo'i puɔraa-yo, u ce himma ba ne. Ba taa ba waŋ mafamma-i wuo sĩ ba ka gbãa cure-yuo. ¹²Yesu wuo fiisa da fũo aa naa cira: «Bige-i cie fiefie ku nuɔŋ namaaŋo-i na'a mi ce himma pigãaŋ-na ku yaa na ka suo wuo Diilongo'i puɔraa-mi? Mi waŋ ninsongo-i baa-na, bɪŋkũngu sa ce dii pigãaŋ-na!» ¹³Aa naa pãŋ ta baa u *hãalãbiemba-i ka suur beŋo-na ta ba karnu ba kã dalanga yiẽŋgu nangu-na.

¹⁴A ne da ma saa naa tiẽnu u hãalãbiemba bie *buruo. Buruo diei waa baa-ba yon beŋo huonga-na. ¹⁵Yesu wuo tuo piye baa-ba wuo: «Jande, bilaŋ na fere Fariẽie ba siini-na baa *Erɔdi bi niini-na.» ¹⁶Hãalãbiemba doŋ ta ba piye ba-naa nu wuo: «Na saa da, iŋ'a i saa bie niwuoni ku'i cie u tuo piye de-i-na.» ¹⁷Yesu wuo suo baa-ba. Wuo yuu-ba wuo: «Bige-i cie na ta na piye wuo mi daa na saa bie niwuoni ku'i cie mi ta mi piye de-i-na? Ku ce ŋaa a ji hi baa nyungo, miŋ waŋ nelma maŋ na saa hi ta na da ma teriẽngu-i wei? ¹⁸Na sa da baa na yufieŋa-i wei? Aa na sa nu baa na tũnni-i wei? Ma

karaanu-nei wei? ¹⁹Miŋ bũlãanu buruo u ndii-i a hã nuomba neifieŋa hã nuosiba ndii-i, na bieraaya boini-i segeyufieŋa nie ta?» Baa cira: «Segeyufieŋ cĩncieluo a hã.»

²⁰Wuo cira: «Aa miŋ bũlãanu buruo niehã a hã nuomba neifieŋa hã ba wuo, segeyufieŋa nie juo tie?»

Baa cira: «Segeyufieŋ niehã juo tie.»

²¹Yesu wuo cira: «Ji hi baa nyungo na saa hi suo ku yaanga-i yogo wei?»

Yesu puurii yiroŋo naŋo yufieŋa-i

²²Yesubaa-barj kaa hi Betisada-i, baa jo baa yiroŋo naŋo ji hã-yo wuo u ce jande aa u haa u naŋga-i yuo a puur u yufieŋa-i.

²³Yesu wuo bel yiroŋ daa u naŋ-na ba hel neller-ɥuonga-na a kã ba deŋ. Barj kaa hi, wuo ce taalungu a hure naacolŋo yufieŋa-na aa ce u nammu-i cuye-yei ku ce celle aa suo halaŋ-mu. Uŋ halaŋ-mu, wuo yuu-yo wuo: «Ŋ da wei?» ²⁴Naacolŋ wuo ne aa naa cira: «Mi da nuomba-i ŋga mi sa da-ba dei; mi da-ba ŋaa tibinni aa ta ni wuo.»

²⁵Yesu wuo tiraa bir cu u nammu-i naacolŋo yufieŋa-na. Uŋ juo halaŋ-mu kufangu-i, naacolŋ wuo pãŋ tuo da fafamma. ²⁶U yufieŋ aŋ puurii, Yesu wuo waŋ baa-yo wuo: «Ta ŋ kũŋ ciŋ-nu, baa tiraa ŋ suur neller-ɥuonga-na.»

Yesu sɪnni yaa hani-i?

(Matie 16.13-20; Like 9.18-21)

²⁷Ku huongu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba ji ta ba kã nileiŋa maŋ dii Sesare maŋ Filipu wuongo-i u kɔtɔnni-na. Barj kãŋ hũmelle-na, Yesu wuo yuu-ba wuo: «Nuomba ciera hai mologo-i muongo-i?»

²⁸U hãalãbiemba cira: «Banamba ciera wuo nuɔnei *Nsãa-Batise-i, banaŋ ba'a nuɔnei *Eli-i, banaŋ ba'a *Diilopɔpuɔrbilongo naŋo-i muongo-i.»

²⁹Yesu wuo bir yuu-ba wuo: «Aa namaa fuo, na'a hai mologo-i muongo-i?»

Pier wuo cira: «Diilong uŋ pãa nungu-i aa saŋ *Konkortieŋo maŋ, u yaa wuongo-i.»

³⁰Yesu wuo waŋ-ma kuola-mei baa-ba wuo ba baa yan ma hel molo nu-ma.

Yesu kaal u muliẽma-i

(Matie 16.21-28; Like 9.22-27)

³¹A doŋ huongu fangu-na, Yesu wuo doŋ tuo piye u pigãaŋ u *hãalãbiemba-i wuo *Molon-Bieŋo ka mulieŋ da dei! Nelle bĩncuomba-i, baa *Diilojigãntaamba

yuntaamba-i, a naara *ānjīnamma pigāataamba ka ciina-yuo aa ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi hiema-na, sieliŋ-yiingu-i u ka sire hel jo. ³²Yesu wuo waarj nel daama-i kaala-mei baa-ba. Pier wuo bi-yo ba k̄a ba deŋ ka tuo warj baa-yo wuo: «Itie, baa ta ŋ piye duma, ku saa fa.» ³³Yesu wuo miel ne u hāalābiemba-i aa naa gbē Pier wuo: «*Sitāni, k̄a ŋ halarj mi caarj-nul! Ŋ kusūŋ-maama-i Diiloŋ-maama sī, nelbilieŋ-maama.»

³⁴Ku huongu-na, wuo bī nuomba-i baa u hāalābiemba-i ji tuo piye baa-ba wuo: «Nuoni marj da ŋ ta ŋ taara ŋ nyaanumie, ŋ saaya ŋ ciina ŋ fere, aa ŋ saaya ŋ sie muliema-i baa kuliingu-i. ³⁵Umarj duo tuo kaal baa u yungu yorj, u ka kosuorj u fere, ŋga umarj duo tuo kosuorj u fere mei maama-na baa *Neldodolma maama-na, kutierjo ka da cicēlma marj sie ji tī dede. ³⁶Nelieŋ nuw, da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere miwaarj-na aa ka caa, yuŋ haku-i dii-kuo? ³⁷Nelieŋ nuw, ŋ gbāa sāa ŋ yungu-i baa bige-i Diiloŋo wulaa? ³⁸Na saa da, fiefie ku nuomba saa fa, ba jēnaamba sa ku. Umarj duo tuo ce sengerre bei u sa taara ba suo wuo mei wuorjo, u sa bi taara u warj mi maama-i baa-ba, Molonj-Bieŋo duo ji jo baa u To fōŋgūo-i baa *dōrɔpɔwɔrbiemba-i, u ka bi ce sengerre baa kutierjo maama-i.»

9

¹Aa naa cira: «Yaarj mi warj ninsorjo-i baa-na: Banamba dii na holma-na bande-i-na, ba ka da *Diiloŋ-bāangu-i aa suo da ba ku. Diiloŋo ka ce u bāangu-i baa fōŋgūo.»

Yesu birii u deŋ birma

(Matie 17.1-13; Like 9.28-36)

²Yesuŋ warj mafamma-i, yinni niedie i temma cor, wuo ce fuo baa Pier, baa Sake a naara Nsāa ba k̄a ba deŋ ka nyugūŋ t̄anujaataama naŋo-na. Ba'a ba ne da Yesu birii u deŋ birma. ³U jongorbaa-ba birii baapielmba ta ba caa da kpoikpoi; halle molo sie gbāa ce biŋkūŋu pusūŋdumaarj-na. ⁴*Hāalābieŋ ba'a ba tiraa ne, a da *Eli baa *Moisi ba caraaya-bei ta ba piye baa Yesu-i. ⁵Pier wuo gbē Yesu-i wuo: «Hāalātie, i jomma faa bande-i-na de! Ŋ sa yarj i ce gbuganni siei wei? Ku diei narj kūŋgu, ku diei Moisi kūŋgu, aa ku diei kūŋgu narjgu-i

Eli kūŋgu.» ⁶Korma'i naa bilaa Pierbaa-ba-i a ce u tuo piye duma u yuŋ-nu u sa suo uŋ warj mamarj. ⁷Duherru nandu jo ji cīnnu-bei. Baa nu molo piye du huongana wuo: «Mi Bieŋo yaa daayo-i; u maama sa suo aa dolnu-mie, taa na nu u nungu-i.» ⁸Hāalābiemba wuora ne terni-na hiere ba saa da moloŋo baa Yesu-i.

⁹Barj juo ta ba hiire t̄anungu-na, Yesu wuo warj-ma kuola-mei baa-ba wuo *Molonj-Bieŋ duo saa sire hel kuomba holma-na, ba baa warj nel daama-i baa moloŋo! ¹⁰Hāalābiemba sie aa ta ba yuu ba-naa wuo: «A sire hel kuomba holma-na, ku yungu yaa wuo nie?»

¹¹Barj kaa hi yaanga-i, baa yuu Yesu-i wuo: «Ma sī *ānjīnamma pigāataamba ciera wuo Eli saaya u bir jo igēna aa Diiloŋ uŋ p̄aa nungu-i wuo u ka saarj *Konkortierjo marj u suo jo kē?»

¹²Yesu wuo cira: «Ba saa kar coima; Eli saaya u jo igēna ji migāarj weima-i hiere. Ŋga bige-i cie Diiloŋ-nelma cira wuo: «Molonj-Bieŋo ka mulieŋ da dei aa ba sie ta ba k̄arj-yo?» ¹³Mi tūnu-nei: Eli juo tī. Uŋ juo, nuomba cie ba bāangu-i yuo. Diiloŋ-nelmarj warj-ma duma, ba bi cie-ma dumei.»

Yesu duonyā jīna naacombiloŋo naŋo-na

(Matie 17.14-21; Like 9.37-43)

¹⁴Yesubaa-barj hiiriye ka hi u *hāalābiemba namba terieŋgu-i, baa da nuomba juo ji yu ba caangu-na, aa da *ānjīnamma pigāataamba namba juo ba ji ta ba fanu ba-naa baa-ba. ¹⁵Nuomba juo'a ba ne da Yesu jo, ku ce ba-gbere, baa gbar jārā-yuo ka ta ba jaal-o.

¹⁶Yesuŋ juo ji hi, wuo yuu u hāalābiemba-i wuo: «Na fanu na-naa baa-ba nel hama-i nuo-i?» ¹⁷Naacoljo naŋo tie dii nuomba-na aa cira: «Hāalātie, *jīna naŋo dii mi bieŋo yungu-na a ce-yo bobo. Mi juo baa u yaa-i ŋ wulaa. ¹⁸Duo sire-yuo terieŋgu terieŋgu, u mal-o. Duo mal-o, sāmpugaaru ta du hel u nungu-na, aa ŋ da u wuo u nyieni-i aa kuola da girri. Mi warj baa ŋ hāalābiemba-i mie ba donya-yuo, ba saa gbāa.»

¹⁹Yesu wuo gbē-ba wuo: «Fieŋie ku nuorj namaarj-o, na sa hūu nelieŋ maama. Na daa nie sī mi ka t̄iena baa-na gbula wei? Namaa ji hūu mei maama-i yaku-i?» Aa naa

* 9:11 Malaki (Malachie) 3.23

cira: «Juorj baa naacombiloro-i.»²⁰ Baa ta ta ba kã baa-yo da ba ka hã-yo. Jīnanj kaa cira u ne da Yesu-i, wuo pānj bel naacombiloro-i gbuu sagalla-yuo. Naacombilorj wuo hel ciī tuo būmallā aa sāmpugaaru ta du hel u nuṅgu-na.

²¹ Yesu wuo yuu tuorjo-i wuo: «Jīna daayo dii-yuo ku bāangu cuo wēi?»

Tuorj wuo cira: «Uu dii-yuo dii u bisān-sīnnij. ²² Duo ce u ce u suur dāamu-na siso hūmma-na duo ko-yo hā-mi. Da ḡ'a ḡ ka gbāa, jande ne Diilorjo-i aa ḡ kāyā-yīe.»

²³ Yesu wuo cira: «Bige-i ciē ḡ'a da miē mi ka gbāa? Umanj duo haa u nanga-i Diilorjo-na, weima-i hiere ma gbāa ce hā kutierjo-i.»

²⁴ Yesuṅ waanj mafamma-i, naacombiloro to wuo pānj cira: «Mi haa mi nanga-i Diilorjo-na ḡga kāyā-miē ni mei sī kuu dii kpelle.»

²⁵ Baṅ tīyāa kufangu-na, nuorj baa ta ba jo ba naara. Yesuṅ daa ba kūolāa ba-naa ta ba jo dumaango-na, wuo cira: «Jīna nuō, ma'a ḡ'a ḡ gbānj ce nuōmba-i bobobaa baa tug-bentaamba? Cor ḡ hel naacombiloro-na, mi sa taara mi tiraa da-ni yuo gbula.»²⁶ Jīna wuo kaasij da gbagaga aa naa gbuu sagalla naacombiloro-i aa suo hel-yuo. Naacombilorj wuo galla ḡaa u kuu. Nuōmba maṅ waa hiere baa da niē sī u kuu. ²⁷ Yesu wuo bel u naṅ-na sire-yuo u yiera u gbeinij.

²⁸ Yesuṅ juō kūnj baa u hāalābiemba-i ba ka waa ba kula-i, baa yuu-yo wuo: «Hāalātie, bige-i ciē miē i saa gbāa donya jīna daayo-i?»

²⁹ Yesu wuo cira: «Jīna daayo temma-i Diilocārālle'i gbāa donya-yuo yorj.»

Yesu tirii u kuliṅgu maama-i
(Matie 17.22-23; Like 9.43-45)

³⁰⁻³¹ Ku huongu-na, Yesu-i baa u *hāalā-biemba sire terienggu-na a suur *Galile huongu-na ta ba karnu ba kã. Yesu taa u piye Diilorj-nelma-i u pigāanj u hāalā-biemba-i a ce dumaango-na u saa tuo taara molo suo ba saangu. U taa u piye baa-ba wuo: «Ba ka bel *Molorj-Bierjo-i hā nelbilibiemba-i baa-yo ba ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi yorj hiēma-na, sielīnj yīnggu-i u ka sire hel jo.»³² Hāalābiemba saa suo u nelma yaanga-i; ḡga ba siē bi siē yuu-yo.

Hai molorjo-i nelbuo-i hāalābiemba-na?
(Matie 18.1-5; Like 9.46-48)

³³ Yesubaa-baṅ kaa hi Kafarnamu-i a suur ba dūngu-na, Yesu wuo yuu u *hāalā-biemba-i wuo: «Iṅ jorj hūmelle-na, na taa na fanu na-naa nel hama-i nuō-i?»³⁴ A ne da hūmelle-na, ba taa ba fanu ba-naa da ba suo umanj nelbuo-i ba hōlma-na. Yesuṅ yuu-ba dumaango-na, ba fiinanj ba saa waṅ weima. ³⁵ Yesu wuo bir tīēna aa bi-ba cīn-cieluo ba hāi-i-na hiere a tuo piye baa-ba wuo: «Na hōlma-na umanj duo tuo taara u waa na yaanga-na, kutierjo saaya u jīna u fere na hierorjo huorj-nu aa tiraa ce u fere na maacembiloro.»

³⁶ Uṅ waanj mafamma-i, wuo bel bisām-biloro najo-i jo baa-yo ba hōlma-na. Uṅ juō baa-yo, wuo tūu-yo aa cira: ³⁷ «Umanj duo bel bisāmbilorj daayo temma-i fafamma mei maama-na, kuu dii ḡaa u bilaa mei fere yaa-i, aa umanj duo bel muorjo-i fafamma, kuu dii ḡaa kutierjo bilaa umanj puōraa-mi.»

Umanj duo saa bigāanj-ye, uu dii baa-ye
(Like 9.49-50)

³⁸ Ku huongu-na, Nsāa wuo cira: «Hāalātie, i daa naacoljo najo gbuuse-niē aa tuo donya *jīnabaa-ba-i, miē ne da u sa nyaanu-niē baa miējo-i i ce u yaṅ.»

³⁹ Yesu wuo cira: «Baa na ciē-yo. Na saa da, molo siē gbāa gbuuse-miē a ce gberē-weima aa tiraa bir bi mi yebabalande-i terduorjgu fangu-na. ⁴⁰ Umanj duo saa bigāanj-ye, uu dii baa-ye. ⁴¹ Aa umanj duo ne muorjo-i aa hā-na hūmma-i na norj wuo *Kirsaa baanj namaa, da ku fiē waa ciyufelle yorj, coima saa fa, kutierjo siē naa u daluo-i Diilorjo wulaa.»

Kunanggu boyaa kunarj-na
(Matie 18.6-9; Like 17.1-2)

⁴² «Bisālmba maṅ hūyāa mei maama-i, umanj duo guol unanj gbeini bei Diilorj-hūmelle-na, sūlma haraa kutierjo-na. Ku-maṅ ka haa-yuo, kuo baa naa to namelle u nuongu-na aa se-yo dii-yo nuoraanj-nu, kuu naa ce bolbol yuo. ⁴³ Da ḡ da ḡ nanga dii-ni kuubabalaanggu cemma-na, kar-ka ḡ nanna. Da ḡ suur Diilorj-nelle-na baa nanga diei, ku boyaa ba da ba ka caa-ni baa ḡ nammu-i mu hāi-i-na. [⁴⁴ Jīamba maṅ wuyaaṅ nuōmba-i terienggu-na ba sa ku, aa ku dāamu sa diṅ.] ⁴⁵ Da ḡ da ḡ gboluonggu dii-ni kuubabalaanggu cemma-na, kar-ku ḡ nanna. Da ḡ suur Diilorj-nelle-na baa gboluonggu diei, ku boyaa ba da ba ka caa-ni baa ḡ gbeini-i ni

hâi-i-na. [⁴⁶ Jîamba maŋ wuyaarj nuomba-i terienġu-na ba sa ku, aa ku dâamu sa diŋ.]

⁴⁷ Da ŋ da ŋ yufelle dii-ni kuubabalaanġu cemman-na, hiel-de ŋ nanna. Da ŋ suur *Diilonj-nelle-na baa yufelle diei, ku bôyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ yufierja-i a hâi-i-na.

⁴⁸ Jîamba maŋ wuyaarj nuomba-i terienġu-na ba sa ku, aa ku dâamu sa diŋ.

⁴⁹ «Na saa da, dâamu ka dii dâmma yie hie.

⁵⁰ «Dâmma-i biŋkûfafaanġu; ŋga da ma ji saara, namaa gbâa ce-ma nie ma tiraa ce kpënne? Diyaarj dâmma na fererj nuu aa na bel na-naa fafamma.»

10

Ānsorre bōrōmmaŋ-kūŋgu-i

(Matie 19.1-12; Like 16.18)

¹ Ku huonġu-na, Yesubaa-ba sire terienġu-na a kâ *Yude, kâ ka waa dii *Yurd bomborma namma-na. Nuomba tiraa kûl ba-naa kâ u wulaa. Wuu doŋ wu piye Diilonj-nelma-i u pigāaŋ-ba ŋaa uŋ cemman duma koko. ² *Fariŋbaa-ba namba ta ba taara ba cure-yu baa nelma-i, baa pie a yuu-yo wu: «A saa baa mie Diilonj-hūmelle-i, nelieŋ nuu ŋ gbâa nanna ŋ cieŋo-i wei?»

³ Yesu wu bir yuu-ba wu: «*Moisi hâa-na hama-i wu na ta na ce?»

⁴ Baa cira: «Moisi hâa-ye hūmelle-i wu i gbâa tie nanna i caamba-i; ŋga da ŋ'a ŋ nanna-yu ŋ nyegēŋ sebe ŋ hâ-yo igēna umarj pigāaŋ wu na ānsorre buora.»

⁵ Yesu wu cira: «Moisi daa na tūnni sa nu ku'i cie u nyegēŋ mafamma-i hâ-na.

⁶ Da ma'i sî Diilonj uŋ'a u jîna miwaanjo-i u maa bieŋo baa cieŋo. ⁷ A ce dumaanjo-na, bibieŋo ka yarj u bīncuamba-i aa waa baa u cieŋo ⁸ ba gbonu ce kuuduonġu. ⁹ Da ba waa dumaanjo-na, ba sa tiraa kâŋ-ba nuomba hâi, ba kâŋ-ba ŋaa nelduonġo. ¹⁰ Terienġu fanġu-na, Diilonj duu gbonu kumanj, nelbilo saa saaya u bōrō-kuo.»

¹⁰ Barj juu kūŋ ciŋgu-na, u *hāalābiemba tiraa sire nel daama-i ta ba yuu-yo. ¹¹ Yesu wu cira: «Umarj duu nanna u cieŋo-i aa jâ unanjo, kutieŋo cie *fuocesīnni, u cālāa cedēlāŋo-i. ¹² Cieŋo maŋ duu bi hel u bōl wulaa aa kâ ka soŋ yanga nanga, cieŋo fanjo cie fuocesīnni'i dumaanjo-na.»

Yesu cārā Diilongo-i hā bisāmbiemba namba

(Matie 19.13-15; Like 18.15-17)

¹³ Ku huonġu-na, baa jo baa bisāmbiemba namba-i Yesu wulaa wu u ji haa u nammu-i bei a cārā Diilongo-i hā-ba. U *hāalābiemba sire ta ba nuola bamaŋ juo baa-ba. ¹⁴ Ku saa dōlnu Yesu-i, wu tū piye baa-ba wu: «Yaarj bisāmba ta ba jo mi wulaa, baa na cie-ba. Bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diilonj-nelle dii bafamba diele-i. ¹⁵ Yaarj mi warj ninsoŋo-i baa-na: Umarj duu u saa sie *Diilonj-nellentesīnni-i ŋaa bisālāanjo, kutieŋo sie gbâa suur *Diilonj-nelle-na.» ¹⁶ Ku huonġu-na, wu tū bisālŋ daaba-i aa haa u nammu-i bei aa cārā Diilongo-i hā-ba.

Weinjo naŋ maama

(Matie 19.16-30; Like 18.18-30)

¹⁷ Ku huonġu-na, Yesu-i baa u *hāalābiemba sire bie hūmelle-i ta ba kâ. Naacolŋo naŋo gbar jo ji dūuna Yesu yaanġa-na aa cira: «Hāalātiefefei, mi saaya mi ce bige-i da mi gbâa da cieċlma maŋ sa tieŋ dede-i?»

¹⁸ Yesu wu cira: «Bige-i cie ŋ ta ŋ bī-mi nelfefeiŋ muo? Da ma hel Diilongo-na, nelfefeiŋo dii wei? ¹⁹ Diilonj uŋ'a i tie wu hūmieŋa marj, ma sī ŋ suo-ya ke? «Baa ko nelieŋo, baa ce *fuocesīnni-i, baa cuo, baa kar coima ŋ haa moloŋ-na, baa du moloŋo, ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nunġu-i.»†

²⁰ Naacolŋ wu cira: «Hāalātie, mi duonj dii mi bisānsīnniŋ ta mi ce mafamma-i hiere.»

²¹ Uŋ piye dumaanjo-na, u maama gbuu pāŋ dōlnu Yesu-i; wu ne-yo aa naa cira: «Ma tīyāa ma diei: Kā ŋ ka suor ŋ nagāŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeija fanja-i ŋ hā sūntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce weinj nuu dōrō-i-na. Da ŋ ce mafamma-i, ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-mie.» ²² Naacolŋ daayo naa silaa waa weinjo cor. Yesuŋ juo warj mafamma-i, wu pāŋ vāa u yaanġa-i aa ta. ²³ Uŋ taa, Yesu wu wuora ne u hāalābiemba-i aa cira: «Kumanj ka ce weinjo duu gbâa suur *Diilonj-nelle-na kuu dii kpelle.»

²⁴ Nel daama cu u hāalābiemba hommu-i. Yesu wu tiraa tir-ma wu: «Mi jēnaarj namaa, Diilonj-nelle suurma dii kpelle de! ²⁵ Na suyaa wu nyogōme duu gbâa cor misēne-fuonġu-na kuu dii kpelle de! ŋga weinjo

* 10:8 Miwaanjo jīnammarj-sebe (Genèse) 2.24 †

10:19 Helmarj-sebe (Exode) 20.12-17

duo gbāa suur Diilong-nelle-na kufangu dii kpelle yan.»

²⁶ Nel daama migāan cu u hāalābiemba hōmmu-i. Baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Dumaango-na, hai moloŋo-i ka gbāa kor?»

²⁷ Yesu wuo ne-ba aa cira: «Nelbiliemba wulaa ma sie gbāa ce, ŋga weima sa yar Diilongo-i.»

²⁸ Pier wuo cira: «Hāalātīe, aa miē maŋ naana i weima-i hiere aa tie nyaanu-nie fuo?»

²⁹ Yesu wuo cira: «Mi warj ninsongo-i baa-na: Umanj duo ta aa yanj u dumelle-i, u hāmba-i, u mōlbaa-ba-i, u tūōbaa-ba-i, u nyu-i, u to-i, u bisālmba-i, sisō u sonni-i mei maama-na baa *Neldōdolma maama-na, ³⁰ kutiej ūj ka da nimarj hīema-na bande-i-na, ni ka maar ūj taa aa yanj nimarj sōmma komuorja ndii. U ka da dumierja-i, hāmba-i, mōlāmba-i, nyu-naamba-i, bisālmba-i, sonni-i, aa bi da muliema-i naara. Aa bišīnuo-i-na, u ka da cicēlma marj sa tieŋ dede-i. ³¹ Na saa da, bamarj taa yaanga fiefie-i-na, ba bōi ka bir waa huorj-nu, aa bamarj dii huongu-na fiefie-i-na, ba bōi ka ta yaanga.»

Mamarj dii ta ma cie Yesu-i Yerusalemu-i-na

(Matie 20.17-19; Like 18.31-34)

³² Ku huongu-na, Yesubaa-ba ji sire ta ba ka *Yerusalemu. Yesu wuo ta nuōmba yaan-na hiere. Baŋ kāŋ dumaango-na, korma doŋ ta ma da u *hāalābiemba-i baa bamarj naa cuu ba huorj-nu hiere. Yesu wuo bī u hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i ba deŋ ka tuo piye baa-ba wuo: ³³ «Na daa iŋ kāŋ Yerusalemu-na ke? Die kā, ba ka bel *Molōŋ-Bieŋo-i hā *Diilōjigāntaamba yun-taamba-i baa *ānjīnamma pigāataamba-i baa-yo. Da ba hā-ba baa-yo, ba ka cira wuo u saaya komma aa bir-o hā *nieraamba-i baa-yo ³⁴ ba nye-yo sūlma aa tu taalni yuo aa muo-yo aa suō ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi hīema-na, sieliŋ-yiŋgu-i u ka sire hel jo.»

Sebede bēmarj muyaa ba natierja Yesu-i-na

(Matie 20.20-28)

³⁵ Ku huongu-na, Sebede bēmba marj waa baa Yesu-i, ba taa ba bī unango-i Sake aa bī unango-i Nsāa, baa pie Yesu caarj-nu ka cira:

«Hāalātīe, i juo die ji cārā biŋkūngu nangu ŋ wulaa, jande baa yagar.»

³⁶ Yesu wuo yuu-ba wuo: «Na'a mi ce bige-i hā-na?»

³⁷ Baa cira: «I taara da ŋ ji waa ŋ fōŋgūo-i-na, ŋ yanj miēŋo-i, u diei tiēna ŋ nadiēyanga-na aa u diei bi tiēna ŋ nanyuoyanga-na.»

³⁸ Yesu wuo cira: «Na saa suō narj cārāŋ kumarj de! Yaahuolo marj ka haa-miē na ka sie u temma haa-nei wei? Na ka sie muliēŋ mei temma-i wei?»

³⁹ Baa cira: «Ūu, i ka sie.»

Yesu wuo cira: «Yaahuolo marj ka haa-miē, baa muliēma marj ka bi haa-miē, ni ka bi haa-nei ninsongo. ⁴⁰ Ūga mei sie gbāa pā nungu wuo melŋo'i ka tiēna mi nadiēŋga-na aa melŋo'i ka tiēna mi nanyuoyangu-na. Muntienammu fammurj tigiiŋ ta mu cie bamarj, ba yaa ka da-mu.»

⁴¹ Ba nahāalābieŋ cīncieluo baambarj juo nu nel daama-i, ba hōmmu pāŋ du baa-ba. ⁴² Yesu wuo bī-ba hiere a ji tuo piye baa-ba wuo: «Na suyaa wuo fāamaambaaba ce hālmaangu baa ba fāamaansīnni-i aa nelbōmbōmbaa-ba ta ba haa fōŋgūo-i nuōmba-na. ⁴³ Ūga ku saa saaya ku waa dumaa namaa na wulaa. Umanj duo tuo taara u waa nelbuo-i na holma-na, kutieŋo saaya u ce u fere na maacembilōŋo; ⁴⁴ aa umanj duo tuo taara yaanga-i, kutieŋo saaya u ce u fere na korierjo. ⁴⁵ Na saa da, *Molōŋ-Bieŋo juo kufangu jomma yaa-i hīema-na duo ji cāa nuōmba-i aa pā u fere duo sāa ba bōi yunni; u saa jo ba da ba ji cāa-yo.»

Yesu puurii Bartime yufieja-i

(Matie 20.29-34; Like 18.35-43)

⁴⁶ Ku huongu-na, Yesu wuo kā ka hi Yeriko. A ne da nelpūngu narj temma taa ku nyaanu-yuo a naara u *hāalābiemba-i. Baŋ juo ta ba hel Yeriko-i-na da ba ta, yiroŋo nango waa tiēna hūmelle tūŋgu-na tuo cārā. Ba taa ba bī-yo Bartime aa bī u to-i Time. ⁴⁷ Yiroŋ daa ūj nuō nuōmba piye ba cor, wuo yuu. Baa cira wuo Nasaretitaarj Yesu yaa curaarj. Wuo pāŋ sire tuo fara u bī da gbagaga wuo: «Yesu, *Davidi hāayēlŋ nuō, jande ce hujarre miē!» ⁴⁸ Ūj fararj u bī dumaango-na, nuōmba bōi baa yanj aa ta ba nuola-yuo wuo u budii. Wuo migāan dii kunangu naara wuo: «Davidi hāayēlŋ nuō,

jande ce hujarre mie!» ⁴⁹ Yesu wuo yiera aa naa cira: «Bierj u jo.»

Baa cira: «U bi-ni, fē ŋ huong-a-i aa ŋ sire ŋ kā.» ⁵⁰ Yironj wuo pārj nanna u jonjoruo-i aa tie sire ta tuo kā. ⁵¹ Uŋ kaa hi, Yesu wuo yuu-yo wuo: «Ŋ taara mi ce bige-i hā-ni?»

Wuo cira: «Hāalätie, mi taara ŋ puur mi yufieŋa-i.»

⁵² Yesu wuo cira: «Kä! Nirj haa ŋ nang-a-i mie, ŋ kuraa.» Terduongu fanju-na, naa colŋo yufieŋa pārj puur. Wuo cu Yesu huong-nu ba ta ba kā.

11

Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na

(Matie 21.1-11; Like 19.28-40; Nsāa 12.12-19)

¹ Yesubaa-barj kaa ta ba pie *Yerusalemu-i, a saanu baa nileiŋa naja holma-i, dii *Olivi-tibinni-tānungu-na, ba bi dinande-i Betifage aa bi dinande-i Betani. Yesu wuo warj baa u *hāalābiemba hāi wuo: ² «Kāarj nelle marj i yaang-a-na daade-i, na suurma-i, na ka da ba vaa kakūmbilongo najo, molo saa nyugūŋ-yuo dede. Na fir-o na jo baa-yo. ³ Umarj duo yuu-na, na cira: «Itierjo yaa wuo i ji fir-o ka hā-yo; wuo u ka bir jo baa-yo fiefie.»

⁴ Baa kā ka bi da ba vaa kakūmbilongo najo-i dumelle nande yaang-a-na; hūmelle tūŋgu-na. Baa ture ta ba fir-o. ⁵ Nuomba waa, banamba ta ba piye baa-ba wuo: «Haba-i daaba-i! Na ce bige-i dumaango-na?» ⁶ Yesuŋ warj mamarj baa-ba, baa bi warj ma yaa-i baa-ba. Barj piye dumaango-na, baa yarj ba ta baa-yo.

⁷ Barj kāa baa-yo, baa hiel ba jonjorbaa-ba-i haa u huongu-na aa Yesu wuo nyugūŋ tieŋa-yuo. ⁸ Nuomba fōŋgūo baa hiel ba jonjorbaa-ba-i fara-bei hūmelle-na Yesu tuo wuo ba dōro u kā. Banamba kar fielu ta ba jina. ⁹ Bamarj waa u yaang-a-na baa u huongu-na hiere baa ta ba piye da gbagaga wuo:

«Diilongo temma si dii.

Itien uŋ saarj umarj jo, Diilo baa-yo!^{*}

¹⁰ I bincoŋo-i *Davidi fōŋgūo temma yaa juarj!

Diilo migāarj-yo hā-ye.

Dorwuongo temma si diil!»

¹¹ Yesuŋ kaa suur Yerusalemu-i-na, wuo kā *Diilodubuo-i-na ka wuora ne kumarj

cierj hiere. Bāanguj naa ti ti, wuo ta baa u hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i a kā Betani.

Yesu cie yensāanguj nangu kuol

(Matie 21.18-19)

¹² Ku cuo kaala-i-na, Yesubaa-ba sire Betani-i-na ta ba kā *Yerusalemu-i-na, a ne da nyulmu waa Yesu-i-na. ¹³ Ba kaa hi holma namma-i, wuo da *yensāanguj nangu fielu gbu caa da fafamma ŋaa ku maarj, a ne da ku mammarj-huongu'i saa waa huongu fanju-na. Yesu wuo haar duo ka ne si u ka da bieŋa ku. Uŋ kaa pie, wuo da fiegbāngbāŋlāndu yonj du kula. ¹⁴ Wuo gbē yensāanguj-i u *hāalābiemba yufelle-na wuo: «Ma bālāa nyungo; narj ceraa ŋ ji marj bieŋa hā molo wuo.»

Yesu duonya torgociraamba-i hiel-ba Diilodubuo-i-na

(Matie 21.12-17; Like 19.45-48; Nsāa 2.13-22)

¹⁵ Yesubaa-barj kaa hi *Yerusalemu-i, wuo kā *Diilodubuo-i-na ka donya niisuorn-intaamba-i baa niisāanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa kā ka tisirj gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna, aa se bamarj suoraarj nōnsor ba huriimba-i ba titierja-i nanna, ¹⁶ aa cie-ba wuo molo baa suur baa kuusuorŋgu Diilodubuo dumelle-na. ¹⁷ Uŋ cie mafamma-i, wuo bie Diilong-nelma-i tuo piye u pigāarj-ba wuo: «Ma nyegāarj Diilong-nelma-na wuo: «Ba ka ta ba bi mi dūŋgu-i nileiŋa-i hiere a Diilojaaldūŋgu.»[†] Ma sīnni nie namaa ce-ku cuo ba terienguj?» ¹⁸ Nel daama kā ka hi *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *ānjīnamma pigāataamba-i. Baa pārj ta ba taara-yuo baa komma. A ne da u nelma taa ma suurnu nuomba-i ma cor, a ce dumaango-na ba taa ba kālā-yuo. ¹⁹ Bāanguj juo suur huongu marj nuo-i, Yesu-i baa u *hāalābieŋ baa hel nelley-huongu-na.

A haa ŋ nang-a-i Diilongo-na ku fa weima

(Matie 21.20-22)

²⁰ Ku cuo kaala-i-na, Yesu-i baa u *hāalābiemba naar sire bie hūmelle-i. Barj kaa hi *yensāanguj terienguj-i, ba'a ba ne da ku kuolaa baa ku yungu-i hiere. ²¹ Mamarj cie cor hiere ba kāmna-na *Yerusalemu-i-na, maa tieŋu Pier. Wuo tuo piye baa Yesu-i

* 11:9 Gbeliemarj-nalāanguj (Psaume) 118.25-26 † 11:17 Isayi (Ésaïe) 56.7

wuo: «Hāalätie, ne, niŋ waasaŋ yensāngu maŋ, ku kuolaa hiere.»

²² Yesu wuo gbê-ba wuo: «Haarj na nanga-i Diilongo-na. ²³ Yaarj mi warj ninsoŋo-i baa-na: Da na haa na nanga-i Diilongo-na, na gbāa gbê tănurj daaku-i wuo: «Juur ŋ halarj bande-i-na ŋ ka suur nuoraangu-na», aa ma bi ce. Ŋga narj waarj mamarj, da na saa hūu-ma wuo ma gbāa ce, ma sie bi ce. ²⁴ Ku'i cie mi ta mi piye baa-na mie: Da na ta na cārā kumarj Diilongo wulaa, na saaya na hūu-ma wuo na daa ku bīŋkūngu-i tī. Da na hūu-ma, ku yaa Diilongo ka hā-na baa-ku. ²⁵ Aa da ŋ'a ŋ cārā Diilongo-i, a ji ne da molo cālāa-ni, ce kutierj-i jande aa ŋ hiel-ma ŋ huongana, ku yaa nuō niŋ cie mamarj, na To marj doro-i-na u ka bi ce-ni jande aa hiel-ma u huongana. [²⁶ Ŋga da na'a na sa hiel nuōŋ-maama-i na hommu-na, na To marj doro-i-na, u sie bi hiel namaa maama-i u huongana.]]»

Hai hāa Yesu-i hūmelle-i u tuo ce u maacemma-i?

(Matie 21.23-27; Like 20.1-8)

²⁷ Yesubaa-barj kaa hi *Yerusalemu-i, baa kā *Diilodubuo-i-na. Yesu wuo tuo wuōra u bīŋ dumellerj-huongana. *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa *ānjīnamma pigāataamba-i a naara nelle bīncuōmba sire jo u wulaa ²⁸ ji yuu-yo wuo: «Niŋ ceŋ mamarj daama-i, hai moloŋo-i hāa-ni hūmelle-i ŋ ta ŋ ce-ma?»

²⁹ Yesu wuo cira: «Mi ka bi yuu-na baa nelma diei, da na sie-mi, mi ka pigāarj-na umarj hāa-mi hūmelle-i.» ³⁰ Aa naa yuu-ba wuo: «Hai moloŋo-i naa puor Nsāa jo ji tuo *batisen nuōmba-i? Diilongo'i naa puor-o waa nelbiliemba'i naa puor-o?» ³¹ Baa dorj ta ba piye baa ba-naa wuo: «Die cira Diilongo'i puōraa-yo, u ka cira: «Narj suyaa ma dumaŋo-na bige-i cie na saa hūu u nelma-i?» ³² I sie bi sie cira nelbiliemba'i puōraa-yo.» Nuōmba-i hiere baa suyaa wuo Nsāa waa *Diilopopuorbilongo, da ŋ da ba ciera nelbiliemba'i puōraa-yo, maacemma haraa-bei. ³³ Baa naa ba cira: «I saa suo moloŋo marj naa puor-o.»

Yesu wuo bi cira: «Muō mi sie bi pigāarj-na umarj hāa-mi hūmelle-i mi ta mi ce mirj ceŋ mamarj daama-i.»

* 12.11 Gbēliemān-nalāangu (Psaume) 118.22-23

12

Suontierjo narjo baa u maacenciraamba
(Matie 21.33-46; Like 20.9-19)

¹ Ku huongu-na, Yesu wuo bie gbāneini tuo narj baa-ba wuo: «Naacolŋo narjo diyaa *eresē-suongu aa kalla-kuō. Uŋ kalaaya-kuō, u hīŋ fuongu ba da ba ta ba kāmāl eresē-i, aa ce felge ba ta ba nyugūŋ ba niya suongu-i. Uŋ cie mafamma-i, u bie maacenciraamba jīna-kuō aa ta kā nelle.

² «Tibibiŋa karmarj juō hi, wuo puor u maacembilongo narjo-i maacenciraamba wulaa, wuo u ji hūu fuō yufelle-i ka hā-yo. ³ Maacembilong uŋ juō, maacenciraamba bel-o muo-yo aa bir-o ba saa hā-yo bīŋkūngu. ⁴ U tiraa puor maacembilongo narjo ba wulaa. Baa muo ufaŋo-i kaasīnya-yuō aa naa tuora-yuō. ⁵ U tiraa puor maacembilongo narjo ba wulaa. Baa ko ufaŋo-i. Ba muyaa ba fōŋgūō aa ko ba fōŋgūō. ⁶ Maacembiemba ji tī suontierjo wulaa aa ku tīe u beduōla yaa-i. U cira: «Fiefie fuō, mi ka puor mi beduōla yaa ba wulaa. Fuō duō kā, ba ka kāŋ-yo.» Aa ce bepōlŋo sire ta. ⁷ Maacenciraambarj juō'a ba ne da bepōlŋo jo, baa ta ba piye baa ba-naa wuo: «Ciiluwuotierjo yaa juōŋ daayo, yaarj duō jo i ko-yo aa ciilungu ce mie kūngu.» ⁸ Ba siire ku yaa nuō-i, naacombilong uŋ hii, a bel-o ko-yo, aa hel baa-yo suongu-na ka nanna.»

⁹ Yesu wuo cira: «Namaa wulaa, suontierj daa u ka ce bige-i fiefie-i-na? U ka jo ji ko maacenciraarj daaba-i aa hā banamba baa suongu-i. ¹⁰ Na saa kalarj nel daama-i Diilong-nelma-na wei wuo:

«Dūmarāambarj ciīnaana kpāŋkpara marj, u yaa juō bella dūngu-i.

¹¹ Ku cie nerma mie i wulaa.

Itierjo yaa wuo ma ce dumaŋo-na.» *

¹² *Yuiŋu ba yuntaamba pāŋ suo wuo Yesu naarj gbānalārj daaku-i hā ba yaa-i. Baa ta ba taara ba bel-o. A ne da ba ta ba kālā nuōmba-i, baa naa ba yarj-yo aa ta.

Nampo saaya u pā hā jāmatigi-i wei?
(Matie 22.15-22; Like 20.20-26)

¹³ Ku huongu-na, baa ji puor *Farišēbaa-ba namba-i baa *Erōdi baamba namba-i Yesu wulaa, wuo ba ka gbārj baa-yo bel-o fuō fererj nuŋ-āndaangu-na. ¹⁴ Barj kaa, baa

cira: «Hāalätie, i suyaa wuo ŋ warj ninsorjo yaa-i, ŋ sa kälā neliŋo baa ŋ ninsorjo-i, ŋ sa bi ce cieluo. Ŋ gbu ŋ pigāaŋ nuomba-i Diilong-hūmelle yaa kelkel.» Aa naa yuu-yo wuo: «A saanu baa mie hūmelle-i, ku saaya i tie pā nampo-i i hā *Orome ba *jāmatigi-i wei?»

¹⁵ Yesu wuo suo baa-ba. Wuo gbē-ba wuo: «Na taara na cure muomei wei? Hāa-mir warbelle mi ne.» ¹⁶ Baa hā-yo warbelle-i. Wuo yuu-ba wuo: «Ba cie hai yungu-i die?»

Baa cira: «Ba cie Orome ba jāmatigi yungu.»

Wuo tiraa yuu-ba wuo: «Ba nyegāaŋ hai yerre-i die?»

Baa cira: «Ba nyegāaŋ Orome ba jāmatigi yerre'i die.»

¹⁷ Yesu wuo cira: «Kumaŋ da ku waa jāmatigi kūngu-i, pāaŋ-kun na hā jāmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku bi waa Diilong-kūngu-i, na bi pā-ku na hā Diilongo-i baa-ku.» U kūŋ ku cu ba hommu-i.

Kuomba siremmaŋ-kūngu-i
(Matie 22.23-33; Like 20.27-40)

¹⁸ *Sadusēbaa-ba wulaa kuomba sie sire. Banaŋ baa kā ka gbē Yesu-i wuo:

¹⁹ «Hāalätie, *Moisi nyegāaŋ nelma namma hā-ye wuo: «Umaŋ duo saa da bilongo baa u cieŋo-i aa ku aa yaŋ-yo, u hāaŋ saaya u bie-yo a honj bilongo hā kulongo-i.»[†] ²⁰ A ne da naacombiamba namba waa niehāi ba nyu wulaa. Moŋjo sire jā cieŋo, u saa da bilongo baa-yo aa ku. ²¹ Umaŋ cuu-yo, u bie cieŋo-i u saa da bisālmba baa-yo, fuo u ku aa yaŋ-yo. Sieliŋ-wuorjo-i maaduoma. ²² Ba kuu dumei ka gbuo hiere unaa saa ji da bilongo baa cieŋ daayo-i. Ku huorngu-na, cie fuo fere suo tuo nyaanu-bei. ²³ Ba hierorjo-na banj diyaa-yo ba cieŋo cor, kuor da ba ji sire, u ka ce hai wuorjo-i?»

²⁴ Yesu wuo cira: «Na piera. Aa na suyaa kumaŋ cie na pira wei? Na saa suo Diilong-nelma-i, aa na saa bi suo u himma-i ku'i cie. ²⁵ Na saa da, kuor da ba ji sire, cadiile sie waa. Ba ka waa ŋaa *dorpɔpuorbiemba. ²⁶ Kumaŋ ŋaa kuomba siremmaŋ-kūngu-i, Moisiŋ piye dāamu naŋ bilaa perfielu[‡] maŋ du maama-i Diilong-nelma-na terienju

maŋ nuo-i, na saa kalaŋ ku terienju-i wei? Ma nyegāaŋ terienju-na wuo: Diilongo gbē Moisi-i wuo: «*Abiramu Diilongo yaa muorjo-i, *Isaki Diilongo yaa muorjo-i, *Yakobu Diilongo yaa muorjo-i.»[§] ²⁷ Ku pigāaŋ wuo Diilongo-i cicēlmantaŋ-wuorjo, bikuor-woorjo si. Na piera boi.»

Nelma maŋ dii yungu Diilong-nelma-na
(Matie 22.34-40; Like 10.25-28)

²⁸ *Ānjīnamma pigāatienjo naŋ unj daa Yesu suyaa *Sadusēbaa-ba siema, wuo pie u caaŋ-nu a yuu-yo wuo: «Diilong unj ciera i tie wuo hūmieŋa maŋ hiere, hade-i yungu?»

²⁹ Yesu wuo cira: «Hūmelle maŋ yungu, di yaa daade: «*Isirahel-baaŋ namaa, karaaŋ na tūnni-i! Diilongo yaa Itienjo-i u diei yorj. ³⁰ Ŋ saaya ŋ dɔl Itienjo-i Diilongo-i baa ŋ huornga-i hiere, baa ŋ kusungu-i hiere, baa ŋ ānjoguoma-i hiere, baa ŋ fongūo-i hiere.»^{*} ³¹ Mamaŋ cuu mafamma-i ma yaa daama: «Ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fere duma.»[†] Diilong unj'a i tie wuo hūmieŋa maŋ hiere, a hāi-waŋ daaya yaa yungu.»

³² Ānjīnamma pigāatienj wuo cira: «Hāalätie, ŋ waŋ ninsorjo, Diilongo dii u diei yorj, unarjo si dii yanga nanga. ³³ Terienju fangu-na, ku saaya neliŋo neliŋo, u dɔl-o baa u huornga-i hiere, baa u ānjoguoma-i hiere, baa u fongūo-i hiere; aa u saaya u dɔl u nanolŋo-i ŋaa unj dɔl u fere duma. Kufangu boyaa tāmman-niini pāmman-na.»[‡] ³⁴ Yesu wuo ne da u siyaa-yo baa cēcēmungu. Wuo cira: «Ŋ saa maa baa *Diilong-nelle-i.» A hel mafamma-na, molo saa tiraa sie yuu-yo baa weima.

Korkortienjo bige-i baa Davidi-i?
(Matie 22.41-46; Like 20.41-44)

³⁵ Ku huorngu-na, Yesu wuo bie Diilong-nelma-i tuo piye u pigāaŋ nuomba-i *Dilodubuo-i-na aa ji yuu-ba wuo: «Bige-i cie Diilong unj pāa nungu-i aa saŋ *Korkortienjo maŋ, *ānjīnamma pigāataamba ta ba piye wuo u ka waa *Davidi hāayēlŋo? Ba taara ba waŋ wuo nie dumaŋo-na? ³⁶ Ma si Davidi fuo fere-i, *Diilong-Yalle cie u nyegēŋ-ma wuo:

*«Itienjo gbē mi Tienjo-i wuo:
«Jo ŋ ji tiena mi caaŋ-nu*

[†] 12:19 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 25.5-6 [‡] 12:26 Helmaŋ-sebe (Exode) 3.2-6

[§] 12:26 Helmaŋ-sebe (Exode) 3.2,6 ^{*} 12:30 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 6.4-5

[†] 12:31 Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 19.18 [‡] 12:36 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 110.1

aa ɲ yaɲ mi mal ɲ bigāārāmba-i hā ɲ ce ɲ
bāaŋgu-i bei.»[†]

³⁷ «Diilonɲ uɲ pāa nuɲgu-i aa saarj Koŋko-
rtienɲo marj, Davidi fuo fere bī-yo u Tienɲo, u
ce nie aa ce u hāayēlɲo yonɲ?»

Yesu firiiye ānjīnamma pigāataamba-i
(Matie 23.1-36; Like 20.45-47)

Nuomba boi waa ta ba nu Yesu tuo piye.
U nelma taa ma dōlɲu-bei ma cor. ³⁸ Wuɔ tuo
piye baa-ba wuo: «Bilaarj na fere, baa na ta
na ce *ānjīnamma pigāataamba temma-i,
ba maacemma saa fa: Ba hinu ba dii joŋ-
gorbōmbōmbaa, aa da ba waa nuomba-na,
ba taara ba ta ba pie ba jaal-ba. ³⁹ Da ba suur
*Diilonelhāalādūngu-na, sisō da ba kā kalle
marj nuɔ-i, ba taara ba tiēna yaarj-na. ⁴⁰ Da
ba ce ba bel diilonɲo-i a hūu bikulcaamba
nagāŋ-niini-i wuo-ni, a ne da da ba'a ba
cārā Diilonɲo-i ba cārā-yuo da agaga wuo
nuomba cira bafamba faa. Kumarj ka haa-
bei, ku ka balan cor.»

Bikulciēno naŋo maama
(Like 21.1-4)

⁴¹ Ku huongu-na, Yesu wuo kā ka tiēna
kekeriengu caangɲu-na *Diilodubuo-i-na tuo
ne nuomba ta ba dii ba gbeiŋa-i ba hā
Diilonɲo-i. Waamba boi taa ba kā ba dii
gbeiōbōmbōmbaa. ⁴² Bikulcesintienɲo naŋo jo
ji dii tāmabienɲa hāi. ⁴³ Yesu wuo bī u *hāalā-
biemba-i a tuo piye baa-ba wuo: «Yaarj mi
warj ninsoŋo-i baa-na: Cienɲ daa uɲ diyaa
kumarj, ku maaraa banambarj diyaa kumarj
hiere. ⁴⁴ Bafamba paraa dii aa yarj bolu-
onɲgu; ŋga cienɲ daa uɲ diyaa kumarj, ku yaa
waa u yungu-na yonɲ; kunangɲ si dii yarŋa
nanga.»

13

Mamarj ka da nelbiliemba-i aa miwaarj
suo duo ti

(Matie 24.1-2; Like 21.5-6)

¹ Yesuɲ juo tuo hel *Diilodubuo-i-na, u
*hāalābilonɲo naŋo tuo piye baa-yo wuo:
«Hāalātie, ne dubuo daayo temma-i! Ne barj
maa-yo baa tāmpierja marj! A faa cor!»

² Yesu wuo cira: «ŋ daa dūngu marj
daaku-i kē? Yiingɲ dii baa yiingɲ ku ka fara
hiere hīema-na!»

(Matie 24.3-14; Like 21.7-19)

* 13:14 DaniEl (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11

³ Barj kaa hi *Olivi-tibinni-tānuɲgu-i,
Yesu wuo tiēna bir u yaanga-i *Diilo-
dubuo-i-na. A ne da huongu fangɲu-na,
Pier baa Sake baa Nsāa, a naara Andere,
ba yaa waa baa-yo yonɲ. Baa yuu-yo wuo:
⁴ «Hāalātie, niɲ waarj nelma marj daama-i,
ma ka ce yaku-i? Aa i ka ce nie suo ma
cemmarj-huonɲgu-i?»

⁵ Yesu wuo cira: «Gbāarj molo baa ji pira-
nei. ⁶ Nuomba boi ka jo ji bie mi yerre-i
ce-de bafamba diele. Umarj duo jo, u ka
cira wuo Diilonɲ uɲ pāa nuɲgu-i wuo u ka
saarj *Koŋkortienɲo marj, u yaa ufaŋo-i. Ba
ka pira nuomba boi. ⁷ Da na ji da beru ce
terni-na hiere, baa na tie holle. Mafamma
saaya ma ce, ŋga miwaarjō tīmma'i sie pārj
waa huongu fangɲu-na. ⁸ Nuomba kaa ta ba
gārj siyaabaa siyaabaa, baa nileiŋa nileiŋa.
Hīema kaa ta ma wuora ma sagalla. Nyulmu
kaa bi waa. Nifanni-i daani-i hiere hāarjō.
Ku domma'i dumaarjō-na.

⁹ «Namaarjō-i, mi ka gbuya-nei jīna. Ba
ka bī-na fāamaambaa-ba wulaa. Ba ka muo-
na *Diilonelhāalādūnni-na. Ba ka kā baa-na
fōŋgōtaamba wulaa, baa nellentaamba wu-
lāa mei maama-na. Huongu fangɲu'i nuɔ-i
na ka da na fere piye mi maama-i baa-ba.
¹⁰ Aa miwaarjō suo duo ti, nuomba-i nileiŋa-
na hiere ba saaya ba nu *Neldōlma-i ka
saa. ¹¹ Da ba ji bel-na ta ba kā baa-na
fāamaambaa-ba wulaa, baa na tie holle wuo
na sie ka suo narj ka warj mamarj. Da na ka
hi, mamarj da ma ka par hā-na, na warj ma
yaa-i. Ma sie ji hel namaa hommu-na, ma
kaa hel *Diilonɲ-Yalle huonɲ-na.

¹² «Banamba kaa bel ba fereŋ hām-ba-i
a hā ba ko-ba, banamba ba fereŋ mōlbaa,
banamba ba bisālmba, banamba bi sire pu
baa ba bīncuomba-i aa ce ba bel-ba ko-
ba. ¹³ Nuomba-i hiere ba kaa bigāarj-na mei
maama-na. ŋga umarj duo nyaar ji hi ku
bālma-i, kutienɲo ka kor.»

(Matie 24.15-28; Like 21.7-19)

¹⁴ «Nuoni marj da ɲ kalaŋ terienɲ daaku-i,
ɲ gbāŋ kpelle ɲ suo ku yungu-i. Da na ji
da Terbiēnatienɲo juo ji tiēna terienɲu marj
u saa saaya u tiēna-kuo*, namaa namarj
da na ji waa *Yude-i-na, na ta na gbar na
kā tānniɲ. ¹⁵ Umarj duo ji waa u dūngu
doro-i-na, u hiere u tuo gbar; u baa cira u
suur bie bīŋkūngu dūngu-na. ¹⁶ Umarj duo

ji waa suog-nu, u baa cira u jo ciir-nu ji bie waaj-jonggoruo. ¹⁷ Kusuntaamba-i baa biantaamba-i, sũlma haraa-bei yinni fanni-na. ¹⁸ Taa na cãrã Diilongo-i ku baa ji ce waaj-huoggu. ¹⁹ Diilong uŋ jĩena miwaango-i ji hi baa nyungo, yaahuolo marj temma-i saa da nelbiliemba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa da ma hel ufaŋo-na, u temma sa ji da-ba. ²⁰ Kuɔ Itierjo saa naa hiel kunangu yir daani-na, molo naa saa kor. Ŋga u yufeller hilaa bamarj nuɔ-i, u nie ba yaa-i aa hiel kunangu nie.

²¹⁻²² «Na saa da, coikartaamba ka ta ba jo; umarj duo jo, wuo Diilong uŋ pãa nungu-i wuo u ka saarj *Korjortierjo marj, u yaa ufaŋo-i, banamba ka cira bafamba *Diilopɔpuorbiemba. Ba ka ce nelma boi baa gberẽ-weima boi da ba pira halle Diilongo yufeller hilaa bamarj nuɔ-i. A ce dumaango-na, umarj duo ji gbẽ-na wuo Diilong uŋ pãa nungu-i wuo u ka saarj Korjortierjo marj uu dii bande, siso uu dii daalei, baa na hũu-ma, u taal-na. ²³ Terienju fanggu-na, bilaarj na fere, mi gbuoya-nei jĩna.»

(Matie 24.29-31; Like 21.25-28)

²⁴ «Yaahuolo daa duo tuo bãl, *bãanggu* ka bir cure, ceijo ka ce da bintũu. ²⁵ Mɔɛŋa ka par diire, bimbinni marj dorɔ-i-na hiere ni ka halarj ni fonni-na. †

²⁶ «Huoggu fanggu'i nuɔ-i ba ka da *Molon-Bienjo jo duherru-na. Ba ka da u yutesinni-i baa u bobɔima-i. ²⁷ Duo jo, u yufeller hilaa bamarj nuɔ-i, u ka ce *dɔrpɔpuorbiemba wuɔra terni-na hiere baa hiẽma-na hiere a tigiir-ba terduog-nu.»

(Matie 24.32-35; Like 21.29-33)

²⁸ «Na saa da *yensãangu-i, da na ji da ku caa fielu-i, na bi suo kerre ifelle hii. ²⁹ Kuuduoggu yaa-i, da na bi ji da mamarj daama ce, na saaya na suo wuo *Molon-Bienjo jomma piyaa. ³⁰ Mi warj ninsongo-i baa-na, nel daama ka ce hi fiefie ku nuamba namba aa ba suo ku. ³¹ Dorɔ-i baa hiẽma-i ni ka gbuo, ŋga mei nelma sa ji gbuo dede.»

(Matie 24.36-44)

³² «Ŋga kumarj ŋaa yiinggu fanggu fere-i, siso huoggu fanggu fere-i, molo sa suo-ku. Halle *dɔrpɔpuorbiemba famba fere-i dorɔ-i-na baa Bepolj fuɔ fere-i, ba sa suo-ku. Tuongo yaa suyaarj-kurj u diei yonj.

³³ Narj'a na sa suo yiinggu-i, baa na duɔfũrj.

† 13:25 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Êsaie) 13.10; 34.4.

³⁴ Mi gbãa saa-ku baa naacolŋo narj maama. U taa u kã nelle. Uŋ'a u ta, u dii u dumelle weima-i hiere u maacembiemba narj-na; nelienjo nelienjo baa u maacemma. Uŋ cie mafamma-i, u warj baa umarj taa u niya fondumelle-i wuo: «Baa duɔfũrj!» ³⁵ Terienju fanggu-na, baa na bi duɔfũrj, na sa suo dumellentierj uŋ ka jo huoggu marj nuɔ-i: U ka jo dãnambãarj-nu wa, isuɔhollej wa, kɔhɔlaamba-na wa, cucuuyurj-nu wa, na sa suo. ³⁶ Duo fie jo huoggu huoggu, na baa yarj u jo ji da na duɔfũrj. ³⁷ Miŋ warj mamarj daama-i baa-na, mi bi warj maaduɔma famma yaa-i baa nuamba-i hiere wuo ba baa duɔfũrj.»

14

Ba saa Yesu belmarj-maama-i

(Matie 26.1-5; Like 22.1-2; Nsãa 11.45-53)

¹ *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba taa ba taara nelma da ba cure Yesu-i gbãa bel-o ko-yo. *Korsinni timmarj-ponsaangu-i, baa *barj'a ba sa dii siini-i *buruo marj nuɔ-i u kũngguj juɔ tie yinni hãi aa da ni hi, ² baa ta ba piye wuo: «I saa saaya i bel-o ponsaangu holma-na ni ma'i si ku ka du.»

Cienjo narjo kũɔna natikolo Yesu yungu-na

(Matie 26.6-13; Nsãa 12.1-8)

³ Yibienja faŋa-na Yesu waa Betani baa u *hãalãbiemba-i tuo wuo niwuoni *jardãa-marj waa Simɔ marj nuɔ-i u dumelle-na. Cienjo narjo jo baa natikolo narjo *alabatikamoeleng. Natikolo faŋo cie baa *naar-yomma ma kula. U sullu waa kpelle. Uŋ juɔ, wuo kaya kamoele nungu-i aa kũnna natikolo-i Yesu yungu-na. ⁴ Nuamba marj waa, banamba hommu pãŋ du baa cienj daayo-i. Baa ta ba piye wuo: «Bige-i cie u biẽna natikolofefieŋ daayo-i temma-i? ⁵ Uu naa gbãa suor-o *deniebaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii a kãyã sũntaamba-i.» Aa ta ba waana. ⁶ Yesu wuo gbẽ-ba wuo: «Yaarj cienjo fiisal! Bige-i cie na ta na guɔla u huogga-i? Uŋ cie kumarj mie daaku-i, ku faa. ⁷ Sũntaamba-i dii baa-na bãanggu-i baa isuoggu-i; na gbãa kãyã-bei huoggu marj dolaanu-nei. Ŋga muomi si dii baa-na gbula. ⁸ Cienj daayo cie u kuusaanungu

yaa-i: U kūona natikolo-i mie tuo cie mi kuliij-yiingu yaa-i. ⁹Yaar mi warj ninsongo-i baa-na: *Neldodolma da ma warj terieingu terieingu hiema-na bande-i-na, cieŋ daa uŋ cie mamaŋ daama-i, ba ka bi ta ba warj-ma nuomba ta ba suo-ma.»

*Yuda suora Yesu-i
(Matie 26.14-16; Like 22.3-6)*

¹⁰ Yesu *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-na, ba naŋ biŋ umaŋ *Yuda-Isikaro-i, wuo ta ka warj baa *Diiløjigān-taamba yuntaamba-i wuo fuo gbāa kāyā-bei ba bel Yesu-i. ¹¹ Kuŋ gbuu silaa dolnu-bei. Baa pā nuŋgu baa-yo wuo duŋ gbāa ce-ma, ba ka hā-yo gbeiŋa. Yuda wuo doŋ tuo taara uŋ ka ce duma ba bel Yesu-i.

*Yesu ce kōrsīnni tīmmaŋ-ponsaangu-i
baa u hāalābiemba*

(Matie 26.17-25; Like 22.7-14,21-23; Nsāa 13.21-30)

¹² *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuŋ-i u ponsaangu yidielāngu-na, baŋ koŋ *kōrsīnni tīmmaŋ-ponsaangu niikonni-i yiingu maŋ nuŋ-i, Yesu *hāalābiemba yuu-yo wuo: «Hāalātie, ŋ taara i ka ce kōrsīnni tīmmaŋ-ponsaangu niiwuoni-i terieŋ haku-i nuŋ-i a hā-ni?» ¹³ Yesu wuo warj baa ba hāi wuo: «Kāaŋ nellen-huŋga-na na ka da naacolpo naŋo tūyāa hūmmaŋ-būnanga, na cu u huŋ-nu. ¹⁴ Duo ka suur dumelle maŋ nuŋ-i, na suur baa-yo. Da na suur, na warj baa dumellentieŋo-i wuo hāalātieŋ wuo u pigāaŋ-na dūngu maŋ uŋ ka hā-yo baa-ku u wuo kōrsīnni tīmmaŋ-ponsaangu niiwuoni-i baa u hāalābiemba-i. ¹⁵ U ka pigāaŋ-na dubuo naŋo doro-i-na. U tigiŋ tī; bimbīnni-i dii-yuo. Na ce niiwuoni-i kusuŋ-nu'i i ka wuo.» ¹⁶ Hāalābiemba ta. Baŋ kaa ka hi, ba bi da-ma ŋaa Yesuŋ waan-ma duma. Baa ce niiwuoni-i.

¹⁷ Bāaŋguŋ juo suur, Yesu wuo jo baa u hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i. ¹⁸ Baŋ juo tiēna ta ba wuo niiwuoni-i, Yesu wuo cira: «Yaar mi warj ninsongo-i baa-na: Na holma-na, unaa ka hel mi huŋ-nu; kutieŋo-i dii tuo wuo baa-mi bande-i-na.» ¹⁹ Ba yammu pāŋ vāa. Baa ta ba yuu-yo ba da-ba-diei. Umaŋ duo puur wuo: «Hāalātie, muomei wei?»

²⁰ Yesu wuo cira: «Kutieŋo dii hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baar namaa holma yaa

nuŋ-i; kutieŋo wuo baa-mi kaladuŋ-nu. ²¹ *Moloŋ-Bieŋo ka ku ŋaa Diiloŋ-nelmaŋ waarj-ma duma, nuharuŋgu si dii-mei. Ŋga umaŋ ka hā-ba baa-yo ba ko-yo, sūlma haraa kutieŋo-na; bolbol uu naa baa hoŋ.»

(Matie 26.26-30; Like 22.15-20; Kor. diē. 11.23-25)

²² Baŋ waa ta ba wuo niiwuoni-i, Yesu wuo ji bie *buruo, aa jaal Diiloŋo-i aa būlnu-yuo hā-ba aa cira: «Hūyāaŋ, mi kūoma yaa daama.» ²³ Ku huŋgu-na, u bie duvēŋo ciŋ-na aa jaal Diiloŋo-i aa hā-ba baa-yo ba nyŋŋ hiere. ²⁴ Baŋ juo nyŋŋ tī, wuo cira: «Mi tāmma yaa-i; tobisifeleŋniŋ-tāmma yaa-i. Ma ka kūnna nuomba boi maa-na.» ²⁵ Aa cira: «Yaar mi warj ninsongo-i baa-na: Ni *Diiloŋ-nelleŋ si, mi sie tiraa nyŋŋ duvēŋo.»

²⁶ Ku huŋgu-na, baa hāl neini gbelieŋ Diiloŋo-i aa sire ta kā *Olivi-tibinni-tānuŋgu-na.

Yesu gboya Pier wuo u ka cīina-yuo

(Matie 26.31-35; Like 22.31-34; Nsāa 13.36-38)

²⁷ Yesubaa-baŋ kaa *Olivi-tibinni-tānuŋgu-na, Yesu wuo tuo piiye baa u *hāalābiemba-i wuo: «Ma nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuo: «Mi ka ko ānciinaŋo-i aa yar tūlmba pisāllā.» ²⁸ * » Yesu wuo cira: «Terieŋgu faŋgu-na, namaa na ka nanna-mie hiere. ²⁹ Ŋga da mi ji sire, mi ka kā ka cie-na *Galile-i-na.»

²⁹ Pier wuo cira: «Banamba da ba fie nanna-nie, muo fuo mi cēraa mi nanna-nie.»

³⁰ Yesu wuo cira: «Pier, mi warj ninsongo-i baa-ni, nyuŋgo daayo-na, isuŋduŋ daaku-na, koholdiēlāŋo sie hi tir bu, ŋ ka cīina-mie da i siei wuo naŋ sa suo-mi.»

³¹ Pier wuo dii u naŋga-i dāamu-na wuo da ba fie'a ba ka ko-ba ba hāi-i-na, fuo cēraa u cira u sa suo-yo. Banamba bi warj maaduŋma.

*Yesubaa-ba kaa Getisemane
(Matie 26.36-46; Like 22.39-46)*

³² Ku huŋgu-na, Yesubaa-ba sire kā terieŋgu naŋgu-na ba bī-ku Getisemane. Baŋ kaa, Yesu wuo warj baa u *hāalābiemba-i wuo: «Tiēnaanar bande mi ka cārā Diiloŋo-i aa jo.» ³³ Uŋ'a u ta, wuo ta baa Pier, baa Sake a naara Nsāa. Baŋ kār hūmelle-na, u holle doŋ ta di tie, korma

* 14:27 Sakari (Zacharie) 13.7

ta ma da-yo. ³⁴ Wuɔ wanj baa-ba wuo: «Mi huɔŋga si dii huɔŋga; tiɛnaanaŋ bande na cie-mi. Baa na duɔfɔŋ!» ³⁵ Aa kã yaarj-na celle ka dũuna tuo cãrã Diilɔŋo-i wuo duɔ sie u baa yanj yaahuolo daayo haa-yuo. ³⁶ Uɔj waarj mamaŋ ma yaa daama, u ciera: «Baba, weima si dii mamaŋ gbãa yar-ni cemma, jande maaya yaahuolo daayo-i muo-na; ŋga baa fer-muo, ce-ma niŋ taaranj ma ce du-maa.»

³⁷ Ku huɔngu-na, wuo sire duɔ ji ne Pierbaa-ba-i; a jo ji da ba kura a duɔfɔŋ. Wuo cira: «Simɔ, ŋ duɔfɔŋ wei? Halle ŋ saa gbãa tiɛna da huɔngu celle, ŋ yanj duɔfɔmmu nuɔl-ni. ³⁸ Baa na duɔfɔŋ, taa na cãrã Diilɔŋo-i weima baa gbãa tãal-na dii-na kuubabalaangu cemma-na. Ānafamma cemmaŋ-maama dii nelbilɔŋo huɔnga-na, ŋga ku fɔŋgũo yaa si dii-yuo.» ³⁹ Uɔj waarj mafamma-i, wuo tiraa bir ta ka cãrã Diilɔŋo-i baa nelduɔŋ daama yaa-i.

⁴⁰ Uɔj kaa cãrã tĩ aa bir jo hãalãbiemba wulaa, wuo jo ji da duɔfɔmmu yirii-ba. Ba saa suɔ barj ka warj mamaŋ baa-yo. ⁴¹ Wuo tiraa bir ta. Uɔj kaa bir tuo jo sieliŋ-jomma-i, wuo jo ji gbẽ-ba wuo: «Na saa duɔfɔŋ ye dumaa wei? Ku hii. Ba ka hã āmbabalmanciraamba baa *Moloŋ-Bieŋo-i. ⁴² Siireŋ i ta, umanj ka hã-ba baa-mi u'i juɔŋ daayo.»

Yesu belma hii

(Matie 26.47-56; Like 22.47-53; Nsãa 18.3-12)

⁴³ Nelma saa ji tĩ Yesu nungu-na, ba'a ba ne da *Yuda juɔ ji tuo yiera baa nelpɔŋgu nanju u huɔngu-na. Yuda nungu waa baa u *hãalãbieŋ cinciɛluo ba hã baamba-i. Bamaŋ waa baa-yo, banamba waa baa jigãmmu, banamba bɔɛŋa. *Diilɔjigãntaamba yuntaamba-i, baa *ānjĩnamma pigãataamba-i, a naara nelle bĩncuamba yaa naa puɔraa-ba.

⁴⁴ A ne da barj'a ba jo, Yuda gbuɔya-bei wuo: «Da mi ka pũrã umanj jaal-o, u yaa-i, na bel-o fafamma na kã baa-yo.» ⁴⁵ Barj juɔ ji hi, wuo pie Yesu caarj-nu aa naa cira: «Hãalãtie» aa pũrã-yuo jaal-o. ⁴⁶ Bamaŋ waa u huɔngu-na baa bi pãŋ pie bel Yesu-i. ⁴⁷ Hãalãbilɔŋo nanj wuo pãŋ fa u jigãnga-i hiel-ka a jafɔŋ *Diilɔjigãntaamba yuntienjo maacembilɔŋo tũŋgu-i a yer-ku. ⁴⁸ Yesu wuo cira: «Na hilaa baa jigãmmu baa bɔɛŋa da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muo. ⁴⁹ Ma

sĩ i da i-naa yinni manj jorj *Diilodubuo-i-na ke? Mi kã mi warj Diilɔŋ-nelma-i mi pigãarj nuɔmba-i kusuɔŋ-nu'i. Bige-i cie na saa sie bel-mi? Ŋga mamaŋ nyegãarj Diilɔŋ-nelma-na, ma saaya ma ce ku'i cie.» ⁵⁰ Hãalãbiemba gbar hiere aa yarj-yo.

⁵¹ Barj bilaa Yesu-i ta ba kã baa-yo, naa-combilɔŋo nanjo cu ba huɔŋ-nu. Naa-combilɔŋo farj wuo naanj kompaŋga yorj u kũɔma-na. Bamaŋ bilaa Yesu-i, baa kã nii-yuo da ba bel-o. ⁵² Wuo nanna kompaŋga-i hã-ba aa gbar tãmporuɔngu.

Ba kãa baa Yesu-i Yuifu ba nellentaamba wulaa

(Matie 26.57-68; Like 22.54-55,63-71; Nsãa 18.13-14,19-24)

⁵³ Barj bilaa Yesu-i, baa kã baa-yo *Diilɔjigãntaamba yuntienjo cĩŋgu-na. *Diilɔjigãntaamba yuntaamba-i, baa nelle bĩncuamba-i, a naara *ānjĩnamma pigãataamba-i, baa jãnu ba-naa terienju-na. ⁵⁴ A ne da barj taa ba kã baa Yesu-i, Pier wuo yanj ba maa aa suɔ cu ba huɔŋ-nu kã ka suur baa-ba Diilɔjigãntaamba yuntienjo cĩŋgu-na. Uɔj suurii, wuo kã ka tuo yiraarj dãamu baa bamaŋ nieyarj dumelle-i. ⁵⁵ Diilɔjigãntaamba yuntaamba-i a naara *nellentaamba-i, baa ta ba taara āntaalãmma da ba haa Yesu-i-na da ba gbãa ko-yo, ŋga ma saa dɔl-ba. ⁵⁶ Nuɔmba bɔi taa ba kar coima-i ba haa-yuo, ŋga ba nelma taa ma hel ma-naa honniŋ. ⁵⁷ Bamaŋ baa sire baa coiŋ daama-i ta ba piiye wuo: ⁵⁸ «I nuɔ u ciera wuo: «Nelbiliembarj maa *Diilodubuo manj daayo-i, mi ka muonu-yuo aa ma uufelɛŋo yinni siei holma-na; ufaŋo sie waa nelbiliɛŋ uumaŋo.»» ⁵⁹ Halle barj fie warj mafamma-i, ma saa ce kuuduɔŋgu. ⁶⁰ Diilɔjigãntaamba yuntienj wuo sire yiera nuɔmba-na aa naa cira: «Naacolj nuɔ, barj cãl-niŋ nanj'a niɛ?» ⁶¹ Yesu saa seŋ sũnungu yuo. Wuo cira: «Diilɔŋ uɔj pãa nungu-i wuo u ka saarj *Kɔŋkortienjo manj, u yaa nuɔŋo-i wei? Iŋ tuɔlnuŋ Diilɔŋo manj, fuɔ bieŋo'i nuɔŋo-i wei?»

⁶² Yesu wuo cira: «Muɔmei.» Aa naa cira: «Yiŋgu dii baa yiŋgu na ka da *Moloŋ-Bieŋo tiɛnaana Itienjo caangu-na. Na ka da u hilaa doro-i-na duherru suuye-yuo u tuo jo.» ⁶³ Uɔj waarj mafamma-i, Diilɔjigãntaamba yuntienjo huɔŋ kaa pãŋ du; wuo fa fuɔ ferɛŋ jɔŋgorbaa-ba-i taalnu-bei aa naa

cira: «Ii si dii die ka tiraa yuu moloŋo!
⁶⁴ Uŋ tuoraaya Diiloŋo-i namaa na'a nie?»
 Baa sire hiere wuo u cālāa, keŋe u saa baa
 kuliŋgu. ⁶⁵ Banamba pāŋ ta ba tu taalni
 yuo, aa naa vaa u yufieŋa-i aa ta ba dudul-
 o. Da ba dudul-o, ba yuu-yo wuo: «Ŋ suyaa
 umaj muyaa-ni wei? Bī kutieŋo yerre-i i
 ne!» Bamaŋ naa nieyaŋ dumelle-i, baa bel-o
 ta ba caa u tūnni-i.

Pier cīnaana Yesu-i

(Matie 26.69-75; Like 22.56-62; Nsāa 18.15-
 18,25-27)

⁶⁶ Baŋ taa ba ce Yesu-i kpāncōlgūo
 faŋo-i, Pier waa yogo hīema-na[†] dumellen-
 huŋga-na. *Diilojigāntaamba yuntieŋo
 maacembiloŋo[‡] naŋo jo ⁶⁷ ji da u yiraan
 dāamu-i. Wuo ne-yo da kelkelkel aa cira:
 «Ma sī nuō ŋ waa baa Nasaretitaan Yesu-i
 ke?»

⁶⁸ Pier wuo cira: «Cieŋ nuō, mei saa suo
 ŋ nelma yaanŋa-i; ŋ taara ŋ waŋ wuo nie?»
 Uŋ waan mafamma-i, wuo pāŋ hel ka yiera
 fondumelle-na. [Kōhōldiēlāŋ wuo doŋ tuo
 bu.]

⁶⁹ Uŋ kāa ka yiera fondumelle-na,
 maacembiloŋ daayo daa-yo. Wuo tuo piye
 baa bamaŋ waa dumelle-na wuo: «Unaŋo
 yaa yieraaya daayo-i.» ⁷⁰ Pier wuo tiraa ju-
 ma wuo coima. Celle, bamaŋ waa, baa gbē-
 yo wuo: «Ma sī Galileyieŋ nuō ke? Ŋ ju-ma
 gbāŋgbāŋ, unaŋo'i nuōŋo-i.»

⁷¹ Pier wuo cira: «Muō baa Diiloŋo
 mi sa suo naacolŋ daayo-i! Aa da kuo
 mi karaa coima, Diiloŋo baa yaŋ-mi!»

⁷² Uŋ taa u waŋ mafamma-i huŋgu maŋ
 nuō-i, kōhōldiēlāŋ wuo doŋ tuo bu hāalīŋ-
 bumma-i. Yesuŋ ŋa naa waŋ mamaŋ baa-yo
 wuo: «Kōhōldiēlāŋo sie hi tir bu, ŋ ka cīna-
 mie da i siei wuo naŋ sa suo-mi» nelma
 famma pāŋ tienu-yuo. Wuo pāŋ naŋ yuŋgu
 tuo kaal.

15

Ba kāa baa Yesu-i Pilati wulaa

(Matie 27.1-2,11-14; Like 23.1-5; Nsāa 18.28-
 38)

¹ Ku cuo kaala-i-na, *Diilojigāntaamba
 yuntaamba naar tigiin ba-naa, baa
 nelle bīncuōmba-i, a naara *ānjīnamma
 pigāataamba-i. Kuu dii ŋaa *Yuifu ba

*nellentaamba yaa naa naaraa tigiin ba-
 naa, a da ba-naa, aa bel Yesu-i vaa-yo kā
 baa-yo ka hā *Pilati-i baa-yo. ² Pilati wuo
 yuu-yo wuo: «Yuifu ba nellentieŋo yaa
 nuōŋo-i wei?»

Yesu wuo cira: «Muōmei.» ³ Diilojigāntaamba
 yuntaamba doŋ ta ba cāl-o baa nelma boi.

⁴ Pilati wuo yuu-yo wuo: «Baŋ cāl-niŋ bal-
 balbal naŋ'a nie?» ⁵ Yesu saa ji seŋ sūnuŋgu
 yuo. Kuo bir yaŋ aa cu Pilati huŋga-i.

Pilati hāa-ba Yesu-i wuo ba ka ko-yo

(Matie 27.15-26; Like 23.13-25; Nsāa 18.39-
 19.16)

⁶ Belle belle, *kōrsinni tīmman-ponsaan
 da kuo hi, *Pilati nanna kasobiloŋo diei.
 Nuōmba yaa pigāan ba yufelleŋ-nolŋo u
 nanna-yuo. ⁷ Naacolŋo naŋo waa kaso-i-
 na, ba taa ba bī-yo Barabasi. U waa baa
 bubōlaamba namba. Ijieni naŋ nie cie nelle-
 na bafamba hi ko nelieŋo, baa bel-ba ka
 suuye-bei. ⁸ Nuōmba sire kā Pilati wulaa dii
 u cīŋgu-na ka ta ba cārā-yuo wuo u hā-
 ba kasobiloŋo-i ŋaa uŋ jo u hā-ba dumaa
 koko. ⁹ Pilati wuo yuu-ba wuo: «Na taara
 mi nanna *Yuifu ba nellentieŋo yaa wei?»
¹⁰ Fuō fere wuo suyaa wuo nenemungu'i cie
 *Diilojigāntaamba yuntaamba bel Yesu-i ka
 hā-yo. ¹¹ Pilatiŋ yuu dumaanŋo-na, Diiloji-
 gāntaamba yuntaamba gbo nuōmba-i wuo
 ba cira u nanna Barabasi. ¹² Pilati wuo tiraa
 yuu nuōmba-i wuo: «Na'a mi ce naŋ bīŋ
 umaj Yuifu ba nellentieŋo-i nie?»

¹³ Baa kaasīŋ hiere wuo: «Gbu-yo *daan-
 nul!»

¹⁴ Pilati wuo yuu-ba wuo: «U guōlaaya
 bige-i?»

Baa migāan ta ba kaasīŋ bōmbōŋ wuo:
 «Gbu-yo *daan-nul! Gbu-yo daan-nul!»

¹⁵ Pilati wuo hiel Barabasi-i kaso-i-na duo fē
 ba hommu-i aa naa ce ba muo Yesu-i da
 dei aa suo hā-ba baa-yo wuo ba ka gbu-yo
 daanŋu-na.

Sorosibaa-baŋ cie karaanŋu maŋ baa
 Yesu-i

(Matie 27.27-31; Nsāa 19.2-3)

¹⁶ *Pilatiŋ hāa-ba Yesu-i, sorosibaa baa
 hūu-yo suur baa-yo cīŋ-huŋga-na aa naa
 bī ba nabaamba jo hiere. ¹⁷ Baŋ juo, baa
 bie jōŋgorbuo naŋo dii hā-yo. Jōŋgoruo
 faŋo waa dāa-wuoŋo, aa naa ce huōni sū

[†] 14:66 Ba waa baa Yesu-i sāŋkāso-dōŋo. [‡] 14:66 Maacembiloŋ daayo waa ciciēŋo a saanu baa mamaŋ
 nyegāan girekimma-na.

nyantuoluo dii u yungu-na. ¹⁸ Barj cie mafamma-i, baa ta ba nye-yo aa cira ba jaal-o. Umanj duo puur wuo: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni!» ¹⁹ Aa ta ba muo u yungu-i baa gboruongu aa ta ba tu taalni yuo, aa naa ta ba cor ba düuna u yaanga-na. ²⁰ Barj juo nye-yo ye huongu manj nuo-i, baa hiel ba jongorbuo-i u nuongu-na aa bir dii fuo ferej bimbinni-i hä-yo aa hel baa-yo da ba ka gbu-yo *daangu-na.

Yesu gbummanj-huongu hii

(*Matie 27.32-44; Like 23.26-43; Nsāa 19.17-27*)

²¹ Sorosibaa-barj hilaa baa Yesu-i ta ba kã da ba ka gbu-yo, baa suu baa Sireniyiejo nanjo hilaa suonj-nu tuo jo. Ba taa ba bi-yo Simo. U bamba waa ba hã; ba taa ba bi unajo-i Alesãndire aa bi unajo-i Urufusi. Barj taa ba kã baa *daangu manj da ba ka gbu Yesu-i, baa bel u yaa-i a haa-ku hä-yo. ²² Barj kãa baa Yesu-i terienju manj nuo-i, ba bi-ku Gølgota, ku yungu yaa wuo yukoluonj-terienju. ²³ Barj hii, baa guol *miir baa dufẽjo a hä-yo wuo u nyonj. Wuo yagar wuo u sie nyonj. ²⁴ Baa gbu-yo daangu-na aa naa ful tierja a cal u jongorbaa-ba-i. ²⁵ Barj gbuu Yesu-i huongu manj nuo-i, bāangu naa bonj tĩ. ²⁶ Barj gbuu-yo yungu manj nuo-i, baa nyegẽj-ku jina u yudoro-i-na wuo: «*Yuifu ba nellentienjo.» ²⁷ Baa bi gbuu cuobaa-ba hã baa-yo. Unajo-i u nadiengana, unajo-i u nanyuonju-na. [²⁸ Mamanj nyegāanj Diilonj-nelma-na wuo: «*Ba diyaa-yo baa nelbabalaamba* *», ma'i saa ce daama-i wei?]

²⁹ Hūncortaamba ta ba misĩrrā ba yunni-i aa ta ba tuora-yuo. Ba taa ba piiye wuo: «Hai daayo-i! Nanj saa cira wuo nanj ka muonu *Diilodubuo-i aa ma-yo yinni sisi wei? ³⁰ Kor ẽ fere i ne! Hiire daangu-na i ne!» ³¹ *Diiløjigāntaamba yuntaamba-i, baa *anjĩnamma pigāataamba taa ba bi nye-yo aa ta ba piiye baa ba-naa wuo: «U kuraa banamba-i, nga u yaa daayo u sie gbāa kor u fere. ³² Da ku u yaa-i *Korjortienjo-i Diilonj unj saanj-yo, da ku u yaa-i *Isirahel-baamba nellentienjo-i, u hiire fiefie daangu-na i ne, ku yaa i ka hūu u maama-i.» Barj ɲa nanj

gbuu bamanj baa-yo, baa kã ba ta ba tuora-yuo hiere.

Yesu kuliingu-i

(*Matie 27.45-56; Like 23.44-49; Nsāa 19.28-30*)

³³ Bāanguj juo hi yuhuonga-i, ba'a ba ne da terienju cuure hiere. Ku tiyāa dumei fuo bāangu ji terenj. ³⁴ Kuɲ juo terenj, Yesu wuo kaasĩj da gbagaga wuo: «*Eloyi, Eloyi, lama sabatani?*» Ku yungu yaa wuo: Diilo, Diilo, bige-i cie ɲ nanna-mie? ³⁵ Bamanj waa, bananj baa ta ba piiye wuo: «Nienj, u bi *Eli.» ³⁶ Unanj wuo gbar kã ka nyie kãnsaarma namma-i niisaarnij aa to-ma gboruonj-nu a hä-yo wuo u mōsūnya hĩj, aa naa cira: «Yaaj mi hä u mōsūnya, aa i ne si Eli ka jo ji har-o *daangu-na.» ³⁷ Yesu wuo tiraa kaasĩj da gbagaga, aa bi pāj hūu u fere.

³⁸ Kompanga manj naa karaanu *Diilodubuo-i, kaa pāj taalnu sōmma hã; a donj doro-i-na ji hel cicaara-i-na. ³⁹ Sorosi ba yuntienjo nanjo waa yiera Yesu caangu-na. Uɲ juo da u kuu kuliij daaku-i, wuo cira: «Naacolj daayo waa Diilonj-Biejo kelkel.»

⁴⁰ Caamba namba bi waa yiera yargaa ta ba fara ba ne. Maari manj taa u hel Magidala-i-na u waa baa-ba baa u duonjo-i Sake bisālāanjo-i ba nyu-i†. A naara Salome bi waa. ⁴¹ Ba yaa naa cuu Yesu huonj-nu ta ba kãyā-yuo uɲ waa *Galile-i-na. Caamba namba naa bi nyaa u huonj-nu jo *Yerusalemu-i-na. Caamba fanj baa ciinu.

Yesu fuuremma-i

(*Matie 27.57-61; Like 23.50-56; Nsāa 19.38-42*)

⁴² Yesuɲ hūyāa u fere huongu manj nuo-i, bāangu naa ta ku kã suurma-na. Aa ba *yitiɲangu waa ɲaa bisij ku temma, a ce dumaanjo-na ba waa gbagbarramma-na. ⁴³ Naacoljo nanj wuo donj holle kã *Pilati wulaa ka cārā kulojo-i. Ba taa ba bi-yo Yosefu, u taa u hel Arimate. U waa nelbuo *Yuifu ba *nellentaamba holma-na. U taa u niya *Diilonj-bāangu domma-i. ⁴⁴ Pilatiɲ nuu wuo Yesu kuu, ku ce-yo gberẽ. Fuu wulaa u kuu donduo. Wuo ce ba bi sorosi ba yuntienjo-i a ji yuu-yo da ku u kuu yiinaa. ⁴⁵ Sorosi ba yuntienj wuo suur ma yaanga-na a wanj-ma baa-yo. Wuo suo hã Yosefu-i hūmelle-i wuo u ka har-o. ⁴⁶ Yosefu

* 15:28 Isayi (Ēsaie) 53.12 † 15:40 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegāanj girekimma-na wuo: Sake bisālāanjo-i baa Yose ba nyu-i.

wuo kā ka sāa kompaŋga-i aa kā ka har-o *daaŋgu-na a finya-yuo aa kā baa-yo ka fuure-yuo cīncorre nande-na baa naa hīŋ-de tāmpēlleŋ.

Bar̄ kaa nanna tī, wuo būmal tāmpēlle nande-i a suuye cīncorre nuŋgu-i. ⁴⁷Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na baa u duoŋo-i Yose ba nyu-i, baa yiera ne bar̄ gaala Yesu-i kusuŋ-nu.

16

Yesu siire hel kuomba hōlma-na

(Matie 28.1-8; Like 24.1-12; Nsāa 20.1-10)

¹*Yitienanŋuŋ juo cor, Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na, baa u duoŋo-i Sake ba nyu-i, a naara Salome-i, baa sāa natikolo wuo ba ka kūnna Yesu-i-na. ²Ku cuo kaala-i-na*, baa naar biē hūmelle-i ta ba kā cīncorre-na. ³Bar̄ kāŋ, baa ta ba piye wuo: «I kaa da hai u būmal tāmpēlle-i halaŋ-de cīncorre nuŋgu-na hā-ye?»

⁴Bar̄ kaa piē, baa fara da tāmpēlle būmalāa halaŋ. A ne da di maama saa naa fa baa bōbōima-i. ⁵Baa kā ka suur cīncorre-na. Ba'a ba ne da naacoloŋo nar̄o tiēnaana ba nadieyanga-na baa joŋgorpilajo. Korma pāŋ ta ma da-ba. ⁶Naacoloŋ daa wuo tuo piye baa-ba wuo: «Baa na yaŋ korma da-na, mi suyaa miē bar̄ gbuu Nasaretitaŋ Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, na taara u yaa-i. Uu si dii bande-i-na, u siire hel kuomba hōlma-na. Nien, baa naa galla-yuo bande yaa nu-i. ⁷Kāaŋ na ka tūnu u *hāalābiemba-i baa Pier, wuo u taa duo ka cie-na *Galile; na ka da-yo kusuŋ-nu'i ŋaa uŋ ŋa naa waŋ-ma baa-na duma.» ⁸Caar̄ daaba kūoma gbuu ta ma nyen; baa hel baa gbarunŋu ta. Bar̄ taa dumaŋo-na, ba saa ka gbāa waŋ weima baa moloŋo korma nammu-na.

Yesu caraaya Maari-i

(Matie 28.9-10; Nsāa 20.11-18)

[⁹ Yesuŋ naaraa sire jumaansi cucuuyunŋu-na, u caraaya Magidalataaŋ Maari yaa igēna. Wuo duŋnya *jīnabaa niehāi fuo-i-na. ¹⁰U yaa kāa ka tūnu Yesu wuorataamba-i. U kāa ka da-ba kuliŋ-kaalunŋu-na yogo. ¹¹Wuo cira: «Yesu siire, mi daa-yo nu baa mi yufelle!» U wuorataamba saa hūu-ma wuo ninsoŋo.]

Yesu caraaya u hāalābiemba-i

(Matie 28.16-20; Like 24.13-49; Nsāa 20.19-23)

¹²Ku huonŋu-na, Yesu *hāalābiemba hāi baamba namba ji ta ba kā neyelle nande-na; Yesu wuo bir u deŋ birma carra-bei. ¹³Hāalābiēŋ daaba bir ka waŋ-ma baa ba nabaamba-i. Ba saa tiraa hūu bafamba maama-i.

¹⁴Kufanŋuŋ curaa, Yesu fuo fere wuo yaŋ u hāalābiemba maŋ tiyāa cīncieluo baa u diei wuoŋo-i ba tiēna ta ba wuo niwuoni aa u carra-bei tuo waŋ baa-ba wuo: «Bige-i cie miŋ siire ba da-mi aa jo ji waŋ-ma baa-na na saa hūu-ma?» ¹⁵Aa naa cira: «Kāaŋ nilēŋa-na hiere na ka waŋ *Neldodōlma-i baa nuōmba-i hiere. ¹⁶Umaŋ duo hūu-ma aa *batisen, u kuraa. ŋa umaŋ duo saa hūu-ma, kutier̄o ka caa. ¹⁷Bamaŋ da ba hūu-ma, bar̄ ka ta ba suo-ba duma ku yaa daaku: Ba ka ta ba gbuuse-miē aa ta ba donya *jīnabaa-ba-i, ba ka ta ba piye nelfelemma-na; ¹⁸da ba fie bel jīenŋo-i, u sie gbāa ce-ba biŋkūŋu, aa da ba fie nyon puosōnŋo-i, u sie gbāa ce-ba weima. Ba ka ta ba haa ba nammu-i jaamba-na aa ta ba cārā Diiloŋo-i ba sire-bei.»

Yesu tamma-i duo kā dōrŋo-i-na

(Like 24.50-53; Pəpuor. 1.9-11)

¹⁹Itienŋo-i Yesuŋ juo piye baa-ba tī, wuo nyugūŋ ka tiēna Diiloŋo caaŋ-nu. ²⁰Uŋ taa dumaŋo-na, u *hāalābiemba ta ka ta ba wuora terni-na hiere ba waŋ *Neldodōlma-i. Itien wuo tuo kāyā-bei ba maacemma-na aa bi tuo kāyā-bei ba ta ba ce gberē-weima ba pigāaŋ nuōmba-i ba da ba suo wuo bar̄ waŋ mamaŋ ninsoŋo.]

* 16:2 Ku cuo kaala waa jumaansi.

Liken nyegäär Yesu maama marj Nelmuoayamma

Like nungu saa waa Yesu *popuorbiemba-na, nga fuo wuoraaya baa Pol ba ta ba warj Diilorj-nelma-i (File. 24). U yaa bi nyegäär Yesu popuorbiemba maacemma sebe-i. Yesurj siire ce marj hiere, u wuoraaya yuure ma yaanga-i aa suw nyegērj-ma. U sebe-i-na, u pigäärj wuw Yesu yaa *Korjortienjo-i. U juw duw ji kor *Yuifubaa-ba-i baa *nieraaamba-i hiere āmbabalma nammu-na. U waarj Yesu nelnjulumj-kūngu-i bōi u sebe-i-na. Wuw nuamba maama dōlnu Yesu-i, nawalaamba hujarre ko-yo, baa jaamba-i baa sūntaamba-i hiere.

U duw u sebe-i baa *Nsāa-Batiji hommarj-kūngu ka cor baa Yesu hommarj-kūngu (sap. 1-2). Ku huongu-na, u piije Nsāa-Batiji *baatisej Yesu-i dumaa baa *Sītāniŋ taa u taara u guol u gbeini-i dumaa *hiēkuraangu-na (sap. 3.1-4.13). Kufangu huongu-na, u suw dii u nungu-i Yesu nū-āndaangu-na baa u āncemma-na *Galile-i-na (sap. 4.14-9.50). Yesurj taa dumaa Galile-i-na kā *Yerusalemu-i-na, u nungu hii-ku. U waarj nelma bōi u sebe-i-na, a ne da banamba nunni saa hi-ma (sap. 9.51-19.27).

U piraarj u sebe-i baa marj daa Yesu-i Yerusalemu-i-na. Wuw ba gbuu-yo *daarj-nu ko-yo, Diilorjo yarj-ba aa sire-yuw. Kufangu huongu yaa nuw-i urj nyugäärj kā Tuorjo wulaa (sap. 19-24).

Like piije urj nyegäär u sebe-i yungu marj nuw-i

¹ Tofil, mi ninsontierj nuw, Yesurj siire ce nelma marj i hōlma-na, nuamba bōi duw ta ba nyegērj-ma. ² Bamarj waa dama baa ba yufelle dii ma domma-na, aa ce ma wataamba, barj waarj-ma baa-ye dumaa, nuamba bi nyegäärj-ma dumei. ³ Ku'i ciē, mei fere-i, mi bi sire wuora yuure-mei fafamma a ne marj ciē dumaa. Miŋ juw suw ma yaanga-i, mi da ku saaya mi gbura-mei nyegērj-ma hā-ni ⁴ ŋ da ŋ suw wuw barj waarj marj baa-ni u maama-na coima si.

Dorpopuorbilorjo caraaya Sakari-i

⁵ *Erōdiŋ waa nellentesiŋni-na huongu marj nuw-i *Yude-i-na, *Diilojigāntienjo narjo waa Abiya baamba-na, ba taa ba bī-yo Sakari. U ciējo waa *Aarō hāyēlŋo; ba taa ba bī-yo Elisabeti. ⁶ Sakari-i baa u ciējo-i baa naa vii baa Diilorjo-i. Ba taa ba nu u nungu-i aa ta ba wuw u hūmelle-i fafamma. ⁷ ŋga Elisabeti waa cēnyeiŋo, a ce ba ji vāa ba hāi-i-na hiere ba saa da bilorjo baa ba-naa.

⁸ Yiingu nungu-na, Sakari wuw suur *Diilodubuw-i-na tuw ce u maacemma-i, bafamba yiingu'i waa. ⁹ Ku waa da ku bibirre hi bamarj, ba hiel nelduw suur ka ce marj dii cemma. Yiŋ daaku-na, baa hiel Sakari yaa suur ka dii wusūnarjo-i. ¹⁰ Nuw baa yiera gōŋgūwōngu-na ta ba cārā Diilorjo-i. ¹¹ Sakari juw'a u ne da Itienjo *dorpopuorbilorjo narjo-i u caarj-nu. Dorpopuorbilorjo waa yiera wusūnarj-igānga nadien-na. ¹² Sakari holle gbuu pāŋ caar, u kūōma ta ma nyēŋ. ¹³ Dorpopuorbilorjo cira: «Sakari, baa yarj korma da-ni. Niŋ cārārj kumarj Diilorjo wulaa, u ka hā-ni baa-ku. ŋ ciējo ka ce kusūngu, a horj naacombilorjo. Duw horj-yo, ŋ haa u yerre-i Nsāa. ¹⁴ U homma ka dōlnu-niē aa fē ŋ huonga-i ŋaa bige-i! Ku ka bi dōlnu nuamba bōi. ¹⁵ U ka waa nelbuw Diilorjo wulaa. U sie ji tuw nyōŋ kolma marj gbāa bel nelierjo. *Diilorj-Yalle ka yu u huonga-i aa u suw duw horj. ¹⁶ U ka ce *Isirahel-baamba bōi bir jo ba Tierjo-i Diilorjo wulaa. ¹⁷ U ka ce Diilorjo maacemma-i baa *Eli huonga temma, baa u himma bi temma a dii bisālmba-i baa ba bīncuamba-i ba-naa nuw. Bamarj sa nuw Diilorjo nungu-i, u ka ce ba ta ba nu-ku. U ka tigiŋ nuamba hōmmu-i a ce ba ta ba niya Itienjo jomma-i.»*

¹⁸ Sakari wuw cira: «Muw baa mi ciējo-i i vāa tī, de-i-na mi ce niē suw wuw ŋ warj ninsorjo?»

¹⁹ Dorpopuorbilorj wuw cira: «Ba bī-mi Gabiryel. Mii dii baa Diilorjo-i u tuw puor-mi. U yaa puoraa-mi wuw mi ji tūnu-niē baa neldadōl daama-i. ²⁰ ŋga niŋ'a ŋ saa hūu mi nelma-i, ŋ ka ce bobo nuw, ŋ sie gbāa ta ŋ piije a ji hi marj ka ce yiingu marj nuw-i.

* 1:17 Malaki (Malachie) 3.23-24

Minj waarj-ma baa-ni duma, ma yijj da kuo hi, ma ka bi ce.»

²¹ Kuŋ cie dumaarj-na, Sakari wuo vaaya dii huongga-na. A ne da nuamba taa ba cie u helma-i gōngūongu-na. Uŋ vaaya dumaarj-na, kuŋ cu ba hommu-i. ²² Uŋ juo hel, u saa gbāa duo puur u nuŋgu-i piye baa-ba; wuo naa u tuo piye baa u nammu. Baa pāŋ suo wuo biŋkūngu cie-yo dii dūŋ-huongga-na.

²³ Uŋ juo bāl u maacemma-i, wuo kūŋ. ²⁴ Yinni saa da, kusūngu yiera u cieŋo-na. Wuo ce caamba ndii u sa hel, aa naa tuo piye u huongga-na wuo: ²⁵ «Diilongo nie mi yaarj-na; sengerre marj taa di da-mi baa nuamba-i, u hurii-de.»

Dorɔpɔwɔrbilongo caraaya Maari-i

²⁶ Caamba niediei ku huongga-na, Diilong wuo puor *dorɔpɔwɔrbilongo-i† *Galile nelle nande-na ba bi-de Nasareti, ²⁷ bilonyonyuroŋo narjo wulaa ba bi-yo Maari. Baa naa bel-o dorruŋ ti. U dorjo-i ba taa ba bi-yo Yosefu. U waa jamatigi *Davidi haayēljo.

²⁸ Dorɔpɔwɔrbilongo kā ka suur Maari wulaa aa naa cira: «Maari, gbuŋ fē ŋ huongga-i; Itieŋo cie baa-ni. U kuonu u huongga-i baa-ni cor.» ²⁹ Nel daama cu Maari huongga-i, u tuo piye u huongga-na wuo: «Nel hama-i temma-i dumande-i?»

³⁰ Dorɔpɔwɔrbilongo gbē-yo wuo: «Diilongo cie baa-ni, baa yarj korma da-ni. ³¹ ŋ ka ce kusūngu a horj naacombilongo. Da ŋ horj-yo, ŋ haa u yerre-i Yesu. ³² U ka waa nelbuo, ba ka ta ba bi-yo Dorwuongo Bieŋo. Diilongo ka ce-yo fōngōtieŋo u haayieŋo-i Davidi temma. ³³ U ka tiēna *Isirahel-baamba yuŋ-nu gbula, aa u fōngūo sa ji ti dede.»

³⁴ Maari wuo cira: «Muomi sa bi suo bibieŋo yogo, ma ka ce nie gbāa ce?»

³⁵ Dorɔpɔwɔrbilongo gbē-yo wuo: «*Diilong-Yalle ka jo ŋ wulaa, Dorwuongo ka hā-ni ku fōngūo-i. Ku'i cie mie niŋ ka horj naacombilongo marj, ba ka ta ba bi-yo Diilong-Bieŋo. ³⁶ ŋ daa na horjoŋo-i Elisabeti-i ke! Naacombilong-kusūngu yieraaya-yuo; ŋ sie suo wuo u yaarjga cāa. Barj taa ba gbē umarj wuo cenyeyo, u caamba niediei yaa dei kuŋ yaraa-yo. ³⁷ Weima sa yar Diilongo-i.»

³⁸ Maari wuo cira: «Mii dii Itieŋo narj-na, u yarj ma ce ŋaa niŋ waarj-ma duma.» Uŋ waarj mafamma-i, dorɔpɔwɔrbilongo bir ta.

Maari kāa Elisabeti terieŋ-nu

³⁹ Yibieŋa farja-na, Maari wuo sire gbāana kā *Yude nelle nande-na duo ka ne Elisabeti-i. Nelle fande waa tānniŋ. ⁴⁰ Uŋ kaa hi dii u gboluongu-i Sakari dumelle-na a jaal Elisabeti-i, ⁴¹ bilongo pāŋ sagalla Elisabeti kusūngu-na. *Diilong-Yalle pāŋ yu Elisabeti huongga-i. ⁴² U tuo piye baa Maari-i da gbagaga wuo: «Diilongo cie baa-ni a yarj caamba-i hierre, aa bi ce baa bilongo marj ŋ kusūngu-na.» ⁴³ Aa cira: «Mi Tieŋo nyu waa hie ji har mei temma-i mi wulaa? ⁴⁴ Minj nuo ŋ jaalungu-i, ku gbuu dōlno bilongo-i mi kusūngu-na; u sagalla. ⁴⁵ Itieŋ uŋ puoraa ba ji yarj mamarj baa-ni, niŋ hūyāa-ma wuo ma ka ce, narj yungu dōlaa.»

⁴⁶ Maari wuo bi pāŋ doŋ tuo hāl wuo: «Mei gbu mi jaal Itieŋo yaa mi huongga-na. ⁴⁷ Diilongo marj kuraarj-minj, mi huongga gbuu fē baa-yo da hīninni! ⁴⁸ U nie u maacembilongo yaarj-na. Coima saa fa, a doŋ fiefie-i-na, nuombarj sireŋ ba jo duma, ba ka cira mi yungu dōlaa.

⁴⁹ Itieŋo cie baa-mi cor.

U fafaarj temma si dii.

⁵⁰ Bamarj kālāayāŋ-yuo, u ka tuo ce baa-ba barj sireŋ ba cu ba-naa duma.

⁵¹ U cie bemma; u duonya bombolmantaamba-i.

⁵² U hūyāa fōngūo-i fōngōtaamba wulaa aa ce nawalaamba da yungu.

⁵³ Nyulmuy waa bamarj nuo-i, u hāa ba wuo ye,

aa bir waamba-i u saa hā-ba biŋkūngu.

⁵⁴ U juo ji kāyā *Isirahel-baamba-i.

U juo ji kor u cāarāamba-i.

U saa yarj u ānfafamma cemma-i

⁵⁵ *Abiramu-i na baa u huong-baamba-na.

Uu naa pā nuŋgu farju yaa baa i bīncuamba-i.»

⁵⁶ Maarij kāa Elisabeti terieŋgu-na, u cie caamba siei temma aa suo bir kūŋ.

Nsāa homma-i

⁵⁷ Elisabeti kusūngurj juo vāa, wuo boro naacombilongo. ⁵⁸ U caantaamba-i baa u huraamba nu-ma wuo u buora. Kuo gbuu

† 1:26 Dorɔpɔwɔrbilong daayo-i ba bi-yo Gabiryel, nieŋ 1.19. ‡ 1:59 Buolmarj-sebe (Lévitique) 12.3

dolnu-bei wuo Diilongo firiinu u huongga-i baa-yo. ⁵⁹Yinni niehāi cor, niisici-yiingu-na, ba *jā bilongo-i[‡] aa haa tuongo yerre yaa yuo wuo Sakari. ⁶⁰Nyungo yagar aa cira: «I ka tie bī-yo Nsāa.»

⁶¹Baa cira: «Ba bī nanj dūŋ-wuon hayo-i dumaango-na?» ⁶²Aa yuu tuongo-i bobomma-na unj taaranj u haa yerre manj u bieŋo-na. ⁶³Tuonj wuo ce ba hā-yo yilaangu. Unj hūyāa yilaangu-i wuo nyegēŋ wuo: «U yerre yaa Nsāa.» Kuŋ cu ba hōmmu-i hiere. ⁶⁴Terduongu fangu-na, u jumelle pānj firnu, wuo donj tuo piye aa tuo gbelienj Diilongo-i. ⁶⁵Korma pānj bel ba nellenj-baamba-i baa-yo. Yibienja faŋa-na, nelma famma yaa waa *Yude nileiŋa faŋa-na hiere. ⁶⁶Diilongo naa silaa ce baa naacombilonj daayo-i cor, a ce umanj duo nu nel daama-i, kutienjo tuo yuu u fere wuo: «Aa naacombilonj daayo duo ji waa nie?»

Diilongo diyaa nalāangu Sakari nungu-na

⁶⁷Terduongu fangu-na, *Diilong-Yalle pānj yu Sakari huongga-i. Diilong wuo dii nel daama-i u nungu-na u tuo hāl-ma nalāangu wuo:

⁶⁸«Itienjo gbē baa jaalungu.

*Isirahel-baamba Diilongo temma si dii.

U juo ji kor u baamba-i.

⁶⁹U hāa-ye ninsoŋ-konkortienjo.

U hiela-a-yo *Davidi hāayēlmba-na.

U hiela-a-yo u cāarāŋo dūŋ-nu hā-ye.

⁷⁰Wuo cie u *popuorbiemba wanj ma yaa dii ku huongu-na

⁷¹wuo u ka hūu-ye i bigāārāamba nammu-na.

⁷²Diilongo firiinu u huongga-i baa i bīncuomba-i.

Unj pāa nungu manj u *tobisinni-na, ku maama saa karaanu-yuo.

⁷³U pāa nungu fangu yaa baa i bīncoiŋo-i *Abiramu-i

⁷⁴wuo u ka hūu-ye i bigāārāamba nyisēnni-na

aa ce i tie cāa u yaa-i aa korma baa ta ma da-ye.

⁷⁵I ka waa nelfafaŋ mie baa nelviŋ mie yinni manj jonj a ji hi i kuliingu.»

⁷⁶Aa gbē bepōlŋo-i wuo:

«Mi bie, nuo fuo, ŋ ka ta yaanga Itienjo-na ka cāa u hūmelle-i,[§]

a ce dumaango-na ba ka ta ba bī-ni Dərwuonjo popuorbilonj nuo.

⁷⁷ŋ ka ce u baamba suo wuo Diilongo ka hur ba āmbabalma-i a kor-ba.

⁷⁸Mie Diilongo faa aa u tiraa waa hujantienjo. U ka pa bāfelienju yie.

Ku ka waa ŋaa bāansēniengu.

⁷⁹U ka pa-ku hā bamanj dii kukulma-na.

U ka pa-ku hā bamanj dii kuliŋ-hūmelle-na. Bāfelienju fangu ka dii-ye yaafēllenj-hūmelle-na.*

⁸⁰Naacombilonj wuo tuo vāa u jo, kunarj kuŋ bi ta ku naara u nelnullē-i. U waa tiēna hīen-nu. Huongu nangu juo hi, u donj tuo wanj Diilong-nelma-i baa Isirahel-baamba-i.

2

Yesu homma-i

(Matie 1.18-25)

¹Maari kusūngunj juo vāa, kuŋ saanu baa *Oromē ba *jāmatigi wuo ba kāŋ nuomba-i hiere nelle-na. Ba taa ba bī-yo Ogisi.

²Nuokāl daade temma saa ce dede. Huongu fangu-na, Kirinisi yaa waa Siiri yungu-na.

³Neliŋo neliŋo, u saaya u kā u nehollenj ka nyegēŋ u yerre-i. ⁴⁻⁵Yosefu waa *Davidi hāayēlŋo. U waa tiēna Nasareti, dii *Galile huon-na. Fuo wuo sire terienju-na tuo kā u tonelle-na duo ka nyegēŋ u yerre-i baa u dōŋo-i Maari-i. Ba bī ba nelle-i Betelēmu; Davidi ba nelle yaa-i difande-i. Dii dii *Yude huon-na. ⁶Barj kāa, Maari kusūngu ka bello dii terienju-na ⁷u honj u bilodiēlāŋo-i naacombilonj. Ba saa naa da muncōmmu niraan-dūngu-na. Wuo ce nyarkpātānni fiŋya bilongo-i aa galla-yuo kūnanj-na.

⁸Nelle kotuonju-na, ānciinaamba namba waa ta ba cō ba tūlmba caan-nu ba niya-bei.

⁹Ba juo'a ba ne da Itienjo *dorpōpuorbilonjo nano-i ba yaanga-na; u caraaya-bei baa cecerma nanj temma; ba huleiŋa pānj caar.

¹⁰Dorpōpuorbilonjo gbē-ba wuo: «Baa na yanj korma da-na, mi juo baa neldodolma da mi ji tūnu-nei. Ma ka fē nuomba hōmmu-i hiere; ¹¹Isuonj daaku-na, na konkortienjo huonj Davidi ba nelle-na. Diilong unj pāa nungu-i wuo u ka saan *Konkortienjo manj u yaa-i, aa u yaa Itienjo-i. ¹²Nanj ka suo-yo dumaa ku yaa daaku: Da na ka hi, na ka da ba fiŋya bilosiēlāŋo nano baa nyarkpātānni aa galla-yuo kūnanj-na; u yaa-i.» ¹³Ba'a ba ne, a

da dorpɔpuorbiemba namba juo ji naara daayo-i, ba ta ba hāl ba tuolnu Diilongo-i. Ba maama saa waa dei baa yuliingu-i. Ba taa ba hāl wuo:

¹⁴ «Diilongo gbɛ baa tuolnumma dii doro-i-na,
aa uŋ dolaa nelbiliemba-i, yaafɛlle waa hiema-na.»

¹⁵ Dɔrpɔpuorbiembaŋ juo hāl tĩ, ba ta nyugũŋ doro. Baŋ taa, āncĩinaamba cira: «Yaar i kã nellen-huonŋa-na i ka ne Diilong uŋ puoraa ba ji waŋ mamaŋ baa-ye maŋ ciɛ dumaa.» ¹⁶ Baa sire gbāana kã ka da Maari-i baa Yosefu-i baa bilosiɛlāŋo-i kūnaŋo-na. ¹⁷ Baŋ daa bilongo-i, baa doŋ ta ba piye dɔrpɔpuorbilong uŋ waarŋ mamaŋ u kūngu-na. ¹⁸ Umaŋ duo nu-ma, ku ce-yo gberɛ. ¹⁹ Maari wuo bella nel daama-i hiere u huonŋ-na tuo jɔguonŋ-ma; u saa yarŋ ma diei karaanu-yuo. ²⁰ Ku huonŋu-na, āncĩinaamba bir gũunu. Dɔrpɔpuorbilong uŋ waarŋ-ma baa-ba dumaa, ba bi kaa da-ma dumei. Baa ta ba hāl neini ba gbelier Diilongo-i ba kūŋ.

Yesu yerre haama-i

²¹ Bilong uŋ juo da yinni niisiei-i, baa *jā-yo* aa haa u yerre-i Yesu†. *Dɔrpɔpuorbilongo naa pigāar Maari-i yerre fande yaa-i aa u kusũngu suo da ku yiera-yuo.

Yesu pāmma-i da ba hā Diilongo-i

²² Naacombilong u bĩncuomba yurŋ-maama migāamaŋ-yiingun juo hi ŋaa maŋ waarŋ dumaa *Moisi *ānjĩnamma-na‡, baa bi kã baa naacombilongo-i *Diilodubuo-i-na dii *Yerusalemu-i-na da ba ka pā-yo hā Diilongo-i ²³ ŋaa maŋ bi nyegāar dumaa Diilong-nelma-na wuo: «Naacombilodiɛlāŋo saaya u pā hā Diilongo.»§ ²⁴ Baa naa bi saaya ba pā niikonni a saa baa ānjĩnaduon daama-i: koŋhuriimba hāi sisɔ nonsor ba huriimba hāi.

²⁵ A ne da bĩncoiŋo naŋo waa Yerusalemu-i-na, ba taa ba bĩ-yo Siminyo. U taa u nu Diilong nungu-i aa tiraa vii baa-yo. Umaŋ naa saaya u jo ji kor *Isirahel-baamba-i u taa u niya u jomma-i. *Diilong-Yalle waa-yuo. ²⁶ Dii naa tũnu-yuo wuo Itier

uŋ ka saarŋ *Koŋkortierŋo maŋ, u ka da-yo baa u yufelle aa suo ku. ²⁷ Diilong-Yallerŋ waa-yuo dumaarŋo-na, wuo kã Diilodubuo-i-na. Baŋ kãa baa Yesu-i da ba ka pā-yo hā Diilongo-i ŋaa maŋ nyegāar dumaa ānjĩnamma-na, ²⁸ Siminyo wuo hũu-yo tũu-yo aa naa cira:

²⁹ «Itie, fiefie fuo, niŋ waarŋ mamaŋ ma ciɛ. Ŋ cāarāŋo huonŋa fie; ŋ gbāa hũu-yo dumaa.

³⁰ Mi daa Koŋkortierŋo-i baa mi yufelle.

³¹ Niŋ saarŋ umaŋ hā nelbiliemba-i hiere, mi daa-yo.

³² U yaa *niɛraamba fitĩnuo-i.

U yaa ka ce ba suo ŋ saarŋu.

Aa ce ŋ baamba-i Isirahel-baamba da yerre.»

³³ Kuɔ cu naacombilongo bĩncuomba hõmmu-i. ³⁴ Siminyo wuo cārā Diilongo-i hā-ba aa naa gbɛ nyuŋo-i wuo: «Ŋ bierŋo jomma ka kɔsuonŋ nuomba bɔi *Isirahel-na aa bi kor nuomba bɔi. U ka pigāar Diilongo sĩnni-i, ŋga nuomba ka bigāar-yo. ³⁵ A ce dumaarŋo-na, u ka puure nuomba bɔi kusũŋ-maama. Aa nuɔ fuo, ciɛŋ nuɔ, ānjɔguoma ka gbuu ko-ni.»

³⁶ *Diilopɔpuorbilongo naŋo bi waa ba taa ba bĩ-yo Ani. Aser dũŋ-wuonŋo'i waa. Ba taa ba bĩ u to-i Faniel. Uu naa gbuu vāa ce cicorŋo. Uŋ siire u bilosiĩnni-na aa naacolŋo maŋ jā-yo, naacolŋo ciɛ bierŋ niehāi baa-yo aa ku aa yarŋ-yo. ³⁷ U saa tuo naa Diilodubuo-i-na. U taa u dii sũngu-i aa tuo cārā Diilongo-i bāarŋu-i baa isuonŋu-i. A ne da u bierŋ komuonŋa naa baa a naa'i waa belle fande-na. ³⁸ Fuo wuo bi jo huonŋu fangŋu-na ji da naacombilongo-i. Wuo jaal Diilongo-i aa naa tuo piye u maama baa bamaŋ taa ba niya Yerusalemu kormanŋ-yiingŋu-i.

³⁹ Mamaŋ nyegāar ānjĩnamma-na, Yesu bĩncuombarŋ kaa ce-ma tĩ, baa bir kã Nasareti-i-na; ba nelle yaa-i difande-i dii *Galile-i-na.

⁴⁰ Naacombilong wuo tuo vāa u jo; u taa u nu nelma-i ŋaa bige-i! Diilongo naa firnu u huonŋa-i baa-yo.

Ba kãa baa Yesu-i ponsaarŋ-nu

⁴¹ Belle belle, Yesu bĩncuomba taa ba kã ba ce *korsĩnni timmarŋ-ponsaarŋu-i

* 2:21 Buolmarŋ-sebe (Lévitique) 12.3 † 2:21 Niɛŋ Like 1.31. ‡ 2:22 Niɛŋ Buolmarŋ-sebe-i-na (Lévitique) 12.3-8. § 2:23 Helmarŋ-sebe (Exode) 13.2,12

*Yerusalemu-i-na. ⁴²Yesuŋ juo da bienj cīncieluo a hāi, baa kā baa-yo. ⁴³Ponsaanguŋ kaa bāl, baa giunu. Yesu wuo yarj-ba aa tiena dii Yerusalemu-i-na ba saa suo. ⁴⁴Nuomba naa maara cor hūmelle-na. Barj naa-yo, ba da nie sī uu dii nuomba holma-na. Ba wuo yififiingu, moloŋ yufelle saa haa-yuo. Ba doŋ ta ba taara-yuo nuomba-na ⁴⁵ba sa da-yo. Ba naa ba bir ta ba taara ba kā Yerusalemu-i-na. ⁴⁶Yinni hāi cor, sieliŋ-yiingu-i, ba kā ka da-yo *Di-ilodubuo-i-na; u tienaana *ānjīnamma pigāataamba holma-na tuo yuu-ba ba ta ba piye u tuo nu. ⁴⁷Bamaŋ waa hiere, u maama cu ba hōmmu-i. ⁴⁸U bīncuombaŋ kaa da-yo dumaango-na, kuo ce-ba gberē. Nyuŋ wuo cira: «Naacombilo, ŋ cie bige-i yie dumande-i-na? ŋ cie i huleiŋa fūnuŋ caar i sire tie taara-nie.»

⁴⁹Yesu wuo cira: «Bige-i cie na ta na taara-mie? Na saa suo wuo mi saaya mi waa mi To dūngu-na wei?»

⁵⁰Ba saa suo u nelma yungu-i. ⁵¹Wuo naa wuo sire ba ta Nasareti-i-na. U taa u nu u bīncuomba nungu-i. Mamaŋ cie cor hiere, nyuŋo saa yarj ma diei karaanu-yuo.

⁵²Yesu wuo tuo vāa u jo aa kunangu bi ta ku naara u nelnulle-i. U maama taa ma dolnu Diilongo-i aa bi ta ma dolnu nuomba-i.

3

Nsāaŋ cie u maacemma-i dumaa

(Matie 3.1-12; Marke 1.1-8; Nsāa 1.19-28)

¹*Orome ba *jamatigi maŋ ba naŋ bīnyoŋ Tiber, uŋ daa bienj cīncieluo baa a ndii-i belle maŋ nuo-i fōŋgūo-i-na, belle fande-na *Pōse-Pilati yaa waa *Yude yungu-na aa *Erodi waa *Galile yuŋ-nu, u mōlō-i Fil-ipu fuo waa Iture yuŋ-nu baa Tirakoniti bi yuŋ-nu, Lisaniyasi fuo waa Abileni yuŋ-nu. ²Ani-i baa Kayifu-i ba yaa waa *Diilōjigāntaamba yuntaamba-i. Belle fande'i nuo-i Diilōŋ uŋ caraaya Sakari bienjo-i Nsāa-i *hiekuraangu-na a piye baa-yo. ³Uŋ pi-ye baa-yo dumaango-na, wuo tuo wuora nileiŋa maŋ *Yurdē kōtōnni-na u waŋ baa nuomba-i wuo ba nanna ba cilobabalaŋo-i aa ba *batiserj ku yaa Diilōŋo ka hur ba āmbabalma-i. ⁴Diilōŋ uŋ puora *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sī daama-i wei? Isayi waanma wuo:

«Molo dii tuo hohuola hiekuraangu-na wuo: *«Migāaŋ Itieŋo hūmieŋa-i.*

Cāaŋ-yarj na viinu-yei.

⁵*Diyaanuŋ fonni-i!*

Tānniŋ yeŋ terni maŋ nuo-i baa tāntūnni-i, na herra-nie na saanu-nie.

Hūmieŋaŋ mielāa terni maŋ nuo-i, na viinu-yei,

aa amaŋ cuolaanu, na diinu-yei.

⁶Nuomba-i hiere ba ka da Diilōŋ uŋ ka kor-ba dumaa.»*

⁷Nuomba bōi taa ba jo Nsāa tuo batiserj-ba. Wuo tuo waŋ baa-ba wuo: «Nelbabalaŋ namaa temma-i daana-i, hai juo tūnu-nei wuo da na batiserj Diilōŋo sie ka gāŋ baa-na? ⁸Taa na ce kumaŋ faa, ku yaa ka pigāaŋ wuo na naana na cilobabalaŋo-i kelkel. Baa na ta na ne wuo sī *Abiramur yeŋ na bīncōiŋo Diilōŋo sie ka gāŋ baa-na! Mi tūnu-nei, naŋ fie da tāmpieŋa maŋ daaya-i, Diilōŋo gbāa bir-a ce-ya Abiramu hāayēlmba namaa fuoŋgu-na†. ⁹Maale nuŋgu saaraa jīna. Tibiingu maŋ da ku saa maŋ biefefeiŋa, ku jūŋ aa senu.»

¹⁰Nuŋ baa ta ba yuu-yo wuo: «Kufangu teriengu-na, i saaya i ce bige-i?»

¹¹Wuo gbē-ba wuo: «Joŋgorbaa-ba hāi da ba waa baa nuoni maŋ, umaŋ saa da bīŋkūŋu ŋ hā-yo u diei, aa niwuŋoŋ da ni bi waa baa nuoni maŋ, umaŋ saa da duo wuo ŋ hā-yo.»

¹²*Nampohūutaamba namba naa bi jo u duo ji batiserj-ba, bafaŋ baa yuu-yo wuo: «Hāalātie, mie i saaya i ce bige-i?»

¹³Wuo gbē bafamba-i wuo: «Nuombaŋ saaya ba ta ba pā kumaŋ ba hā-na, baa na ta na hūu na cor kufangu-i.»

¹⁴Sorosibaa-ba namba yuu-yo wuo: «Aa mie fuo, i saaya i ce bige-i?»

Wuo gbē bafamba-i wuo: «Baa na ta na du nuomba-i na hūu ba gbeiŋa-i. Taa na yii baa na cufaluŋgu yaa yorj.»

¹⁵Diilōŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuo u ka saarj *Koŋkortieŋo maŋ, nuomba taa ba niya u jomma-i. Barj juo da Nsāa-i ba da nie sī u yaa-i. ¹⁶Nsāa wuo gbē-ba wuo: «Muomi batiserj-na baa hūmma yorj, ŋga unaa jo dii, u fōŋgūo jienya mei wuŋoŋo-i, mei saa piera u natāangu-i. Fuo ka batiserj-na baa *Diilōŋ-Yalle baa dāamu. ¹⁷Kōkōruoŋgu dii

* 3:6 Isayi (Ésaïe) 40.3-5 † 3:8 Nieŋ Nsāa sebe-i-na 8.33-39.

u nanga-na. U ka pe u dɪmma-i. Duɔ ji pe-ma tɪ hiere torre-na, u ka kɔɔl belle-i dii-de inɔŋgɔ-na aa sɛnu fuoru-i baa dāamu. Dāamu fammu sa dɪŋ dede.»

¹⁸ Nsāa taa u dii nelma bɔi nuɔmba tɪnni-na, a ce dumaŋo-na u taa u wɔŋ *Neldɔdɔlma-i baa-ba. ¹⁹ Erɔdi wuɔ hɪyāa u mɔlɔ cɪŋjo a dii-yo. Ba taa ba bɪ cɪŋjo-i Erodidi. Aa naa tiraa ce wɛima bɔi ma saa fa. U yaa waa nellentienjo-i Galile-i-na. Nsāa wuɔ fulnu-yuɔ wuɔ u maacemma saa fa. ²⁰ Wuɔ ce baa bel Nsāa-i dii-yo kaso, a migāŋ tuɔ naara kunɔŋgu u cālmuo-i-na.

Yesu batisemma-i
(Matie 3.13-17; Marke 1.9-11)

²¹ Nuɔmba-i hiere ba kaa ka *batisen. Baŋ taa ba batisen huɔŋgu-na, Yesu wuɔ bi kaa ba ka batisen-yo. Baŋ baatisen-yo tɪ, wuɔ tuɔ cārā Diilɔŋ-i. Dɔɔ wuɔ puur. ²² *Diilɔŋ-Yalle hel kɔŋhurɔŋ temma jo ji diire-yuɔ. Baa nu molo piye dɔɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛŋjo yaa nuɔŋo-i, ɲ maama sa suɔ aa dɔlɔnu-mie; nuɔnei fiɛŋ mi huɔŋga-i.»[‡]

Yesu bɪncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa ku yaa daaku

(Matie 1.1-17)

²³ Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waa baa biɛŋ komorre baa cɪnciel temma. Nuɔmba taa ba joŋuɔŋ wuɔ Yosefu biɛŋjo.

Yosefu to-i ba taa ba bɪ-yo Eli.

²⁴ Eli to-i ba taa ba bɪ-yo Mata.

Mata to-i ba taa ba bɪ-yo Levi.

Levi to-i ba taa ba bɪ-yo Melki.

Melki to-i ba taa ba bɪ-yo Yanai.

Yanai to-i ba taa ba bi bɪ-yo Yosefu.

²⁵ Yosefu faŋo to-i ba taa ba bɪ-yo Matatiyasi.

Matatiyasi to-i ba taa ba bɪ-yo Amosi.

Amosi to-i ba taa ba bɪ-yo Nahomu.

Nahomu to-i ba taa ba bɪ-yo Esili.

Esili to-i ba taa ba bɪ-yo Nagai.

²⁶ Nagai to-i ba taa ba bɪ-yo Maatiŋjo.

Maatiŋ to-i ba taa ba bi bɪ-yo Matatiyasi.

Matatiyasi faŋo to-i ba taa ba bɪ-yo Semie.

Semie to-i ba taa ba bɪ-yo Yoseki.

Yoseki to-i ba taa ba bɪ-yo Yoda.

²⁷ Yoda to-i ba taa ba bɪ-yo Yohana.

Yohana to-i ba taa ba bɪ-yo Eresa.

Eresa to-i ba taa ba bɪ-yo Sorobabel.

Sorobabel to-i ba taa ba bɪ-yo Salatiel.

Salatiel to-i ba taa ba bɪ-yo Neri.

²⁸ Neri to-i ba taa ba bi bɪ-yo Melki.

Melki faŋo to-i ba taa ba bɪ-yo Adi.

Adi to-i ba taa ba bɪ-yo Kosamu.

Kosamu to-i ba taa ba bɪ-yo Elmadamu.

Elmadamu to-i ba taa ba bɪ-yo Er.

²⁹ Er to-i ba taa ba bi bɪ-yo Yesu.

Yesu faŋo to-i ba taa ba bɪ-yo Elieser.

Elieser to-i ba taa ba bɪ-yo Yorimu.

Yorimu to-i ba taa ba bi bɪ-yo Mata.

Mata faŋo to-i ba taa ba bi bɪ-yo Levi.

³⁰ Levi faŋo to-i ba taa ba bɪ-yo Siminyɔ.

Siminyɔ to-i ba taa ba bɪ-yo Yuda.

Yuda to-i ba taa ba bi bɪ-yo Yosefu.

Yosefu faŋo to-i ba taa ba bɪ-yo Yonamu.

Yonamu to-i ba taa ba bɪ-yo Eliyakimu.

³¹ Eliyakimu to-i ba taa ba bɪ-yo Meleya.

Meleya to-i ba taa ba bɪ-yo Mena.

Mena to-i ba taa ba bɪ-yo Matata.

Matata to-i ba taa ba bɪ-yo Natamu.

Natamu to yaa *Davidi.

³² Davidi to yaa Yese.

Yese to yaa Yobedi.

Yobedi to yaa Bosi.

Bosi to yaa Sala.

Sala to yaa Nasɔ.

³³ Nasɔ to yaa Aminadabu.

Aminadabu to yaa Adime.

Adime to yaa Arni.

Arni to yaa Esirumu.

Esirumu to yaa Peresi.

Peresi to yaa *Yuda.

³⁴ Yuda faŋo to yaa *Yakobu.

Yakobu to yaa *Isaki.

Isaki to yaa *Abiramu.

Abiramu to yaa Tera.

Tera to yaa Nahor.

³⁵ Nahor to yaa Seruge.

Seruge to yaa Erehu.

Erehu to yaa Pelegi.

Pelegi to yaa Eber.

Eber to yaa Sala.

³⁶ Sala faŋo to yaa Kanamu.

Kanamu to yaa Arpasadi.

Arpasadi to yaa Semu.

Semu to yaa *Nowe.

Nowe to yaa Lemeki.

³⁷ Lemeki to yaa Matusalemu.

[‡] 3:22 Gbeliemaŋ-nalāŋgu (Psaume) 2.7; Isayi (Ésaïe) 42.1

Matusalemu to yaa Enoki.
 Enoki to yaa Yeredi.
 Yeredi to yaa Maleleyel.
 Maleleyel to yaa Kenamu.
³⁸ Kenamu to yaa Enosi.
 Enosi to yaa Seti.
 Seti to yaa Adāma.
 Diilong uŋ hielaa miwaango-i u maa Adāma
 faŋo yaa jina.

4

Sitāni taara duo guol Yesu gbeini-i
(Matie 4.1-11; Marke 1.12-13)

¹ *Diilong-Yalle naa yu Yesu huonga-i.
 Uŋ hilaa *Yurdē-i-na, die kā baa-yo
 *hiecuraangu-na. ² Uŋ kāa terienğu-na,
 *Sitāni wuo nyaanu-yuo duo ka guol u
 gbeini-i. U cie yinni komuona hāi baa-yo
 taalma-na. Yinni fanni-na, Yesu saa dii
 kuuwuongu u nungu-na. Ku huongu-na,
 nyulmu sire cuol-o. ³ Sitāni wuo gbē-yo
 wuo: «Da kuo Diilong-Bieŋo yaa nuongo-i
 kelkel, ce tãmpêl daade bir kuuwuongu i
 ne!»

⁴ Yesu wuo cira: «Ma nyegāaŋ Diilong-
 nelma-na wuo: «*Niŋwuoni-i yonj, ni sie gbāa ce*
nelieŋ nuo ŋ ba.» ⁵ Uŋ waan mafamma-i,
 Sitāni nyugūŋ baa-yo dorɔ a ka pigāaŋ-yo
 nileiŋa-i hiere hīema-na da holholhol ⁶ aa
 cira: «Niŋ daa nileiŋa maŋ daaya-i hiere baa
 a huoya-niini-i, mei waanja; da mie mi ka ce
 kumaŋ baa-ya mi ce. ⁷ Da ŋ dūuna jaal-mi,
 mi ka hā-ni baa-ya.»

⁸ Yesu wuo cira: «Ma nyegāaŋ Diilong-
 nelma-na wuo: «*ŋ saaya ŋ ta ŋ dūuna ŋ jaal*
Itieŋo-i Diilongo yaa-i; aa ŋ ta ŋ cāa u yaa u diei
yonj.»[†]

⁹ Sitāni wuo hiere baa-yo a kā baa-yo
 *Yerusalemu-i-na, ka haa-yo *Diilodubuo
 dorɔ-i-na aa cira: «Da kuo Diilong-Bieŋo yaa
 nuongo-i kelkel, tie ŋ diire hīema-na i ne. Ma
 sī ma nyegāaŋ Diilong-nelma-na wuo:

¹⁰ «*Diilongo ka ce u *dɔrpɔpuorbiemba ta ba*
niya-nie.»

¹¹ Aa tira cira:

«*Ba ka tūu-ni ba nammu-na*
ŋ baa ka tišŋ ŋ fere terienğu.»[‡]

¹² Yesu wuo cira: «Ma bi nyegāaŋ Diilong-
 nelma-na wuo: «*Baa dāŋ Itieŋo-i Diilongo-i ŋ*
ne.»[§]

¹³ Sitāni wuo ce ji gbē; u saa ji gbāa guol
 Yesu gbeini-i. Wuo naa u ta aa yaŋ-yo tuo
 cie huongu nangu.

Yesuŋ duonj u maacemma-i dumaa
Galile-i-na

(Matie 4.12-17; Marke 1.14-15)

¹⁴ *Sitāniŋ juo ta aa yaŋ Yesu-i, wuo bir
 kā *Galile-i-na baa *Diilong-Yalle fonguɔ-i.
 Uŋ kāa, baa fūnuŋ ta ba gbeliŋ-yo terni-
 na hiere. ¹⁵ U taa u waŋ Diilong-nelma-i
 *Diilonelhāalādūnni-na. Nuomba-i hiere
 ba taa ba kaal-o.

(Matie 13.53-58; Marke 6.1-6)

¹⁶ Yiingu nangu-na, wuo ji kā Nasareti-i-
 na. U vaa kusuonj-nu'i. *Yitiŋnangun juo
 hi, wuo kā *Diilonelhāalādūngu-na. U taa
 u kā koko. Diilong-nelmaŋ juo hi kalamma,
 wuo sire duo kalaŋ. ¹⁷ Baa hā-yo *Di-
 ilopɔpuorbilongo-i *Isayi sebe yaa wuo u
 kalaŋ. Wuo puur terienğu maŋ uŋ nyegāaŋ
 wuo:

¹⁸ «*Itieŋo *Yalle dii mi yungu-na.*

Na saa da, u hielaa-mi

*mi da mi waŋ *Neldɔdolma-i baa sūn-*
taamba-i.

U puɔraa-mi

mi da mi waŋ baa kɔraamba-i wuo kɔrsinni
tie,

aa waŋ baa yiriemba-i wuo ba yufieŋa ka
puur,

aa bamaŋ dii pɔrtɔmma-na wuo pɔrtɔmma
tie,

¹⁹ *aa waŋ baa-ba wuo Diilongo ka firnu u*
huonga-i baa nuomba-i fiefie-i-
*na.»**

²⁰ Uŋ kalaŋ tī, wuo suuye sebe-i aa hā
 Diilonelhāalādūngu maacencerongo-i baa-
 yo aa tiena. Nuomba-i hiere baa diŋ-yuo
 ta ba ne-yo. ²¹ Wuo cira: «Miŋ kalaŋ
 nelma maŋ daama-i, ma cie nyungo daayo'i
 nuɔ-i.» ²² Nuomba kar da hāmmu! Wuo cor
 tuo piiye. U nelma taa ma suurnu nuomba-i
 ma cor. Ba hommu cu; ba ta ba yuu ba-naa
 wuo: «Yosefu bieŋo'i sī wei?»

²³ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Yiingu dii
 baa yiingu, na ka naŋ gbānalāaŋ daaku-i
 baa-mi wuo: «Perruntie, sire ŋ fere i ne!»

* 4:4 Ānjīnamma tiyemmanj-sebe (Deutéronome) 8.3 † 4:8 Ānjīnamma tiyemmanj-sebe
 (Deutéronome) 6.13 ‡ 4:11 Gbeliemmanj-nalāangu (Psaume) 91.11-12 § 4:12 Ānjīnamma
 tiyemmanj-sebe (Deutéronome) 6.16 * 4:19 Isayi (Ēsaie) 61.1-2

Aa na ka cira: «I nuò niŋ cie mamaŋ hiere Kafarnamu-i-na, ce ma temma naŋ fereŋ nelle-na i ne.»²⁴ Aa tiraa gbê-ba wuo: «Yaarj mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Diilopɔpuɔrbilongo-i, u nellen-baamba sa kãŋ-yo.²⁵ Yaarj mi tũnu-nei, *Eli bãangu-na, bikulcaamba boi waa *Isirahel-na, Diilong wuo ce bierja siei baa caamba niediei u saa dãa. Nyul wuo suur nelle-na†. ²⁶Ŋga Diilong wuo yaŋ bafamba-i aa puɔr Eli-i bikulcieŋo naŋ wulaa Sareputa, dii Sidō‡. ²⁷Aa Diilopɔpuɔrbilongo-i Elise bãangu-na, *wontuorma boi waa Isirahel-na, ŋga Elise saa ji sire u diei *Isirahel-baamba-na; u yaarj bafamba-i aa sire umaŋ naa hilaa Siiri mara-i-na jo, ba taa ba bi-yo Naama§.»

²⁸Barj juo nu mafamma-i, ba hommu pãŋ guola hiere. ²⁹Ba nelle waa tãnuŋ-nu. Baa sire tisĩŋ-yo hiel-o Diilonelhãalãdũngu-na, a hel baa-yo nellen-huɔŋga-na, a nyugũŋ baa-yo tãnuŋgu doro-i-na wuo ba ka se-yo nanna. ³⁰Yesu wuo yaŋ-ba aa yegel hel ba holma-na ta.

Yesuŋ siire jaamba-i dumaa Kafarnamu-i-na

(Marke 1.21-28)

³¹Yesuŋ hilaa Nasareti-i-na, wuo ta kã Kafarnamu. *Galile nelle nande-i difande-i. Uŋ kãa, wuo kã *Diilonelhãalãdũngu-na *yitiŋaŋgu-na ka tuo waŋ Diilong-nelma-i. ³²U taa u piye baa bibesinni u yaŋ *ãnjĩ-namma pigãataamba-i; a ce dumaŋgo-na, u nelma taa ma suurnu nuomba-i ma cor. ³³Naacolŋo naŋo waa ba holma-na, *jĩna waa u yungu-na. Wuo kaasĩŋ da gbagaga wuo: ³⁴«Nasaretitaarj Yesu! I cie-ni nie? Ŋ juo da ŋ ji kosuɔŋ-ye wuo bige-i cie? Mi suo-ni, Diilong-nolŋo yaa nuɔŋo-i.»

³⁵Yesu wuo cira: «Suuye ŋ nuŋgu-i aa ŋ cor ŋ hel naacolŋo-na.» Jĩna wuo mal naacolŋo-i nuomba-na aa naa hel u saa ce kuubabalaangu yuo. ³⁶Kuo ce nuomba-i gberɛ, baa ta ba piye baa ba-naa wuo: «Naacolŋ daayo hii de! Baa jĩnabaa-ba-i hiere u donya-bei baa u nuŋ-ãndaangu.» ³⁷Kuŋ cie dumaŋgo-na, u yerre gbuo terni-i hiere.

(Matie 8.14-17; Marke 1.29-34)

³⁸Uŋ hilaa *Diilonelhãalãdũngu-na, wuo kã Simo ciĩŋ-nu. Simo cura sa waa hĩnni;

† 4:25 Jãmatigi ba sebediẽlãŋo (1 Rois) 17.1 ‡ 4:26 Jãmatigi ba sebediẽlãŋo (1 Rois) 17.8-16 § 4:27 Jãmatigi ba sebehãalĩŋo (2 Rois) 5.1-14

u kũoma naa gbuu huol da pãmpãmpãŋ, u galla. Ba cãrã Yesu-i wuo u sire-yuo. ³⁹U kã ka ture cieŋo yudoro-i-na, a nuola jarma-i. Cieŋo pãŋ da u fere terduɔŋgu faŋgu-na. Wuo sire tuo ce ba nersinni-i.

⁴⁰Bãanguŋ juo ta ku suur huɔŋgu maŋ nuò-i, jaambaŋ waa baa bamaŋ hiere nelle-na, baa jo baa-ba. Yesu wuo tuo haa u nammui-bei u sire-bei. ⁴¹Jaarj daaba holma-na, *jĩnabaa-ba waa nuomba boi-na. Duo donya umaŋ baamba-i, ba ta ba kaasĩŋ wuo: «Diilong-Bieŋo yaa nuɔŋo-i kelkel!» Jĩnabaa-ba naa suo wuo Diilong uŋ pãa nuŋgu-i aa saarj *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa Yesu-i; a ce dumaŋgo-na Yesu tuo nuola-bei, u sa yaŋ ba da piye.

(Marke 1.35-39)

⁴²Cuoŋ juo kaal, u sire kã hĩeŋ-nu. Nuomba taara-yuo ka da-yo aa ta ba taara ba bella-yuo u baa da ta aa yaŋ-ba. ⁴³Wuo waŋ baa-ba wuo: «Mi saaya mi wuɔra waŋ *Diilong-bãangu *Neldɔdolma-i nileiŋa naŋa-na hiere; Diilongo puɔraa-mi baa ma yaa.» ⁴⁴Aa naa ta tuo wuɔra *Yude *Diilonelhãalãdũnni-na u waŋ Diilong-nelma-i.

5

Gberɛ-tetebelle

¹Yiingu naŋgu-na, Yesu kãa Genesareti dalanga-na. Nuomba kũol ba-naa kã u wulaa da ba ka nu Diilong-nelma-i. ²Wuo da benni nanni-i ni hãi hũmma nuŋgu-na, ni taamba naa hel ta ba saara ba jonaamba-i. ³Wuo kã ka suur kunangu-na, Simo kũngu'i waa aa ce u forra-kuo celle koŋkondaangu-na. Uŋ furaaya-kuo, Yesu wuo tiẽna a dorj tuo waŋ Diilong-nelma-i u pigãarj nuomba-i.

⁴Uŋ juo piye ti, wuo gbẽ Simo-i wuo: «Kã pututu terieŋgu-na, na ka naŋ na jonaamba-i.»

⁵Simo wuo cira: «Hãalãtie, i naarj juoŋo-i co i saa da biŋkũngu bel, ŋga niŋ waarjma dei, mi sie yagar ŋ nuŋgu-i.» Aa naa ta. ⁶Barj kãa ka naŋ ba jonaamba-i, baa bel titiraamba-i jonaamba yu ta ba yii da ba kar. ⁷Ba nabentaamba namba waa, baa fara bi ba jo baa ba beŋo-i a ji kãyã-bei ba jul

titiraamba-i. Barj julii-ba, benni-i ni hāi-i-na nie yu ta ni yii da ni nyierā hūmma-na. ⁸ Simo-Pierj daa mafamma-i, wuo kā ka dūuna Yesu caangu-na aa naa cira: «Itie, muŋo-i āmbabalmancerŋ muo, baa pie-mi.» ⁹ Titiraarj daaba ciinumma diyaa korma yuo baa bamarj waa baa-yo hiere beŋo-na. ¹⁰ Halle u nagbosobaa-ba-i Sebede bepuomba-i korma bi bilaa-ba. Ba taa ba bi unarj-o-i Sake aa bi unarj-o-i Nsāa. Yesu wuo warj baa Simo-i wuo: «Baa yarj korma dani, a doŋ nyungo, ŋ ka yarj tetebelle-i aa ta ŋ dii nuomba-i Diiloŋ-hūnurj-nu.» ¹¹ Yesurj waarj mafamma-i, baa hel baa ba benni-i bomborma-na ka yarj-ni aa cu u huorj-nu.

Yesu siire wontorjo narjo
(Matie 8.1-4; Marke 1.40-45)

¹² Yiingurj nanggu-na, Yesu kaa nelle nandena. *Wontorjo narjo da-yo aa pie ka dūuna u caarj-nu aa cira: «Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-mie, mi suyaa mie ku sie yar-ni.» ¹³ Yesu wuo haa u nanga-i yuo aa naa cira: «Mi taara ŋ jarma ta.» Naacoljo jarma pārj ta yuo terduŋgu farjgu-na. ¹⁴ Yesu wuo warj-ma kuola-mei baa-yo wuo u baa yarj ma hel; aa u kā *Diilojigāntierjo wulaa u ka ne-yo, aa u pā niikonni marj dii pamma u hā-yo u migaarj u yurj-maama-i ŋaa *Moisirj nyegaarj-ma dumaa*. Ku yaa nuomba ka suo wuo u jarma taa-yuo kelkel.

¹⁵ Kufarjgurj cie, Yesu yerre migaarj ta di du di kā. Nuomba boi taa ba jānu ba-naa ba nu u nelma-i. Jaamba taa ba cārā-yuo u tuo sire-bei ba jarma-na. ¹⁶ Ŋga huorjgu narjnu duo ce, u yarj-ba aa ta kā u deŋ ka cārā Diiloŋ-o-i aa bir jo.

Yesu siire murgu narjo
(Matie 9.1-8; Marke 2.1-12)

¹⁷ Yiingurj nanggu-na, Yesu taa u warj Diiloŋ-nelma-i u pigaarj nuomba-i. A ne da *Farišiebaa-ba namba waa tiena ba hōlma-na, baa *ānjīnamma pigāataamba namba. Banamba taa ba hel *Galile, banamba *Yude, halle banamba naa hel *Yerusalemu-i-na jo. Itierjo fōŋgūo waa baa-yo u tuo sire jaamba-i. ¹⁸ Balamba namba tūu murgu narjo-i kuugallarj-nu jo baa-yo, wuo ba ji suur jina-yuo Yesu caangu-na. ¹⁹ A ne da nuomba naa yu dūŋgu-i, ba saa suo barj ka suur baa-yo

dumaa. Ba naa ba nyugūŋ dūŋgu doro-i-na, aa kaasīŋ-ku dii-yo baa u kuugallarjgu-i nuomba hōlma-na jina-yuo Yesu caangu-na. ²⁰ Yesu wuo ne da ba haa ba nanga-i yuo cor, wuo gbē ba jeijo-i wuo: «Mi jīe, ŋ āmbabalma hurii hiere.» ²¹ Ānjīnamma pigāataamba-i baa Farišiebaa-ba doŋ ta ba piie wuo: «Hai moloŋ-o-i daayo-i aa u tuo tuora Diiloŋ-o-i? Da ma hel Diiloŋ-o-na, hai moloŋ-o-i gbāa hur u nanoljo āmbabalma-i?»

²² Yesu wuo suo baa-ba, wuo gbē-ba wuo: «Bige-i cie na ta na joŋuorj nel daama temma-i na hōmmu-na? ²³ A hur u āmbabalma-i, baa a ce u sire a tuo wuo-i, ma hāi-i-na, namaa daa hama-i ce fēu yarj? ²⁴ Ŋga mi ka sire naacolj daayo-i ku yaa na ka suo wuo Diiloŋo hāa *Moloŋ-Bierjo-i ku fōŋgūo-i hīema-na u tuo hur nelbiliemba āmbabalma-i.» Urj waarj mafamma-i, wuo gbē murgu-i wuo: «Sire ŋ bie ŋ kuugal-langu-i ŋ kūŋ, muomei waarj-ma dumaa.»

²⁵ Naacoljo bi sire ba yufelle-na a bie u kuugallarjgu-i tuo gbelierj Diiloŋ-o-i u kūŋ. ²⁶ Maa ce-ba hiere gberē; baa ta ba piie wuo: «Diiloŋ-o-i bibierjo!» Korma taa ma da-ba a ce ba ta ba piie wuo: «I daa gberē-weima nyungo-i-na.»

Yesu bīe Levi-i
(Matie 9.9-13; Marke 2.13-17)

²⁷ Yesurj hilaa terierjgu-na, wuo da *nampohūutierjo narjo tienaana u maacemmarj-dūŋgu-na, ba taa ba bi-yo Levi. Wuo warj baa-yo wuo: «Levi, sire i ta.» ²⁸ Levi bi pārj nanna u maacemma-i aa sire cu u huorj-nu.

²⁹ Ku huorjgu-na, Levi wuo ce kalle u dumelle-na Yesu yerrej aa bi u jo ba ji ta ba wuo niwuoni-i. Nuomba boi waa baa-ba. Nampohūutaamba waa ba hōlma-na. ³⁰ *Farišiebaa-ba daa mafamma-i ce bige-i baa *ānjīnamma pigāataamba-i? Ku gbuu yarj-ba; baa ta ba waana aa naa ta ba piie baa Yesu *hāalābiemba-i wuo: «Bige-i cie na ta na wuo aa ta na nyorj baa nelbabalaarj daaba temma-i?»

³¹ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Da ŋ waa hīnni, ŋ ka ce bige-i perruntierj terierj-nu? ³² Mi saa jo nelfaaraarj maa-na, ŋga mi juo nelbabalaarj maa-na ba da ba nanna ba cilobabalarj-o-i.»

* 5:14 Nieŋ Buolmarj-sebe-i-na (Lévitique) 14.2-32.

Yesu piiye sũngu maama

(Matie 9.14-17; Marke 2.18-22)

³³ Baŋ waa mafamma-na, *Farisēbaa-ba namba yuu-yo wuo: «*Nsāa-Batisi *hāalā-biamba dii sũngu-i aa ta ba cārā Diiloŋo-i, mie baamba bi dii aa ta ba cārā, bige-i cie naŋ baamba sa dii?»

³⁴ Yesu wuo sie-ba baa gbānalāngu wuo: «Nelie gbāa tuo jā cieŋo aa na ce u jēnaamba dii sũngu ku yiingu-na dorbieŋo yufelle-na wei? ³⁵ Ŋga yiingu dii baa yiingu, ba ka bel dorbieŋo-i ta baa-yo. Kufanŋu yinni'i nuo-i baŋ ka dii sũngu-i.»

³⁶ Aa naa tiraa naŋ gbānalāngu nangu baa-ba wuo: «Ba sa taal jōŋgorfeleŋo-i a nar uucoloŋo. Da ŋ ce-ma, jōŋgorfeleŋo kompaŋga sie bie baa uucoloŋo kaanga-i, u yaa daayo u taalaa tī. ³⁷ Ba sa bi dii duvēŋfeleŋo-i cirkpōcoloŋ-na. Uman du ce-ma, cirkpuo ka muonu aa duvēŋo ka kūnna. ³⁸ Ŋga da ŋ'a ŋ dii duvēŋfeleŋo-i, ŋ saaya ŋ dii-yo cirkpōfeleŋ-na. ³⁹ Na saa da, uman du tuo nyōŋ duvēŋcoloŋo-i uufeleŋo sa dolnu-yuo a ce dumaanŋo-na u sa taara-yuo.»

6

Yitienangu maama

(Matie 12.1-8; Marke 2.23-28)

¹ *Yitienangu nangu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni ba cor. U *hāalā-biamba ta ba kar bile-i ba hu-yo ba natiŋa-na ba wuo. ² *Farisēbaa-ba namba ta ba waŋ baa-ba wuo: «Bige-i cie na ta na ce kumanŋ saa saaya cemma yitienangu-na?»

³ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i wuo ce kumanŋ baa u nuomba-i*, ma sī na kalaanŋ-ku ke? ⁴ U naŋ suurii Diiloŋ-dũngu-na dumaa a bie Diiloŋ-buruo-i ba wuo. A ne da a saa baa mie Diiloŋ-hūmelle-i, bamaŋ si dii *Diilōjigāntaamba, ba saa saaya ba wuo buruo faŋo-i.» ⁵ Uŋ waanŋ mafamma-i, wuo cira: «*Moloŋ-Bieŋo yaa yitienangu tieŋo-i.»

Yesu siire nagāduola naŋo

(Matie 12.9-14; Marke 3.1-6)

⁶ *Yitienangu bi nangu-na, Yesu wuo suurii *Diilonelhāaladũngu-na tuo waŋ Diiloŋ-nelma-i. A ne da naacolŋo naŋo

waa ba holma-na, u nadienanga naa minanŋ. ⁷ *Ānjīnamma pigāataamba-i baa *Farisēbaa-ba kā ka tiēna ta ba ne Yesu-i wuo duo sire jeiŋo yitienangu-na ba da āntāalāmma haa-yuo. ⁸ Yesu wuo suo baa-ba. Wuo gbē naacolŋo-i wuo: «Sire ŋ jo ŋ ji yiera nuomba yaanga-na.» Naacolŋ wuo sire jo ji yiera. ⁹ Yesu wuo cira: «Yaan mi yuu-na nelma diei: A saa baa mie Diiloŋ-hūmelle-i, bige-i faa cemma yitienangu-na? Ānfafamma'i faa cemma waa āmbabalma? Da ŋ da molo yii duo ku, ku saaya ŋ kor-o waa ku saaya ŋ yanŋ u ku?»

¹⁰ Aa naa wuora ne ba yammu-i hiere aa waŋ baa naacolŋo-i wuo: «Fara ŋ nanga-i.» Naacolŋ wuo bi fara u nanga-i, kaa bir ka temma-i. ¹¹ Ba hōmmu gbuu pān du hiere; baa ta ba yuu ba-naa wuo: «I ka ce Yesu daayo-i nie?»

Yesu fiēlaa u pōpuorbiemba-i

(Matie 10.1-4; Marke 3.13-19)

¹² Yibienŋ faŋga-na, Yesu wuo kā tānangu nangu-na ka cārā Diiloŋo-i co u yufieŋ-na. ¹³ Cuonŋ juo kaal, wuo bī u *hāalā-biamba-i a fiel cīncieluo ba hāi bei, a tuo bī-ba *pōpuorbiemba. ¹⁴ Uŋ fiēlaa bamaŋ ba yireiŋa yaa daaya: Simo, (Yesu wuo bī Simo faŋo yaa Pīr-i,) baa u hāanŋo-i Āndere, baa Sake, baa Nsāa, baa Filipu, baa Batelemi, ¹⁵ a naara Matie, baa Toma, baa Alfe bieŋo-i Sake, baa Simo maŋ taa u kuye u nelle maama-i, ¹⁶ a naara Sake bieŋo-i *Yuda, baa *Yuda-Isikaro maŋ juo hel Yesu huonŋu-na.

Jaamba bōi juo Yesu ji sire-bei

(Matie 4.23-25)

¹⁷ Yesuŋ juo fiel u *pōpuorbiemba-i tī, wuo hiere baa-ba tānangu-na ka yiera baa-ba kpaŋkpataangu nangu-na. U *hāalā-biamba namba waa terieŋu faŋgu-na, baa sa waa dei baa yuliingu-i a naara nelpūŋgu nangu. Banamba taa ba hel *Yude, banamba *Yerusalemu, banamba Tiir, banamba Sidō dii dāmmanŋ-nuoraangu caan-nu. ¹⁸ Baa juo da ba ji nu Yesu nelma yaa-i aa u duo sire jaamba-i ba jarma-na. Wuo bi donya *jīnabaa-ba-i u hiel-ba nuomba yunni-na. ¹⁹ Fōŋgūo naŋo taa u hel Yesu-i na u sire-bei ba jarma-na, a ce dumaanŋo-na, baa ta ba taara ba yieya-yuo hiere.

* 6:3 NIEŋ Samiel sebediēlāŋo-na (1 Samuel) 21.2-7.

Yesu gboya u hāalābiemba-i
(Matie 5.1-12)

²⁰Nuombar nii Yesu-i-na da ba yieya-yuo, wuo wuora ne u *hāalābiemba-i aa naa cira: «Sūntaarj namaarj-o-i, na yunni dōlaa;

*Diilōj-nelle-i namaa diele-i.

²¹Nyulmuj yerj namaa namarj nuo-i fiefie-i-na, na yunni dōlaa;

niiwuoni kaa haaya baa-na.

Namaa namarj kaalaarj fiefie-i-na, na yunni dōlaa;

na kaa waa nyembinnij.

²²Nuorj da ba bigāarj-na,

da ba nanna-nei,

da ba ta ba tuora-nei,

siso da ba ta ba biēna na yireiŋa-i *Molōj-Bieŋo maama-na, na yunni dōlaa.

²³Taa na gbu na nye yiinggu fangu-na, aa na ta na muora na gbugbanni-i; Diilōjo kaa pā-na bōi dōro-i-na. Na saa da, ba bīncuomba cie karaanggu fangu temma yaa-i baa *Diilopopuorbiemba-i.

²⁴Ŋga waarj namaarj-o-i, sūlma haraa-nei; na cie na bāanggu-i tī.

²⁵Niiwuonij haaya baa namaa namarj fiefie-i-na, sūlma haraa-nei; na kaa waa nyulmu-na.

Namaa namarj dii nyembinni-na fiefie-i-na, sūlma haraa-nei;

na kaa waa kuliŋ-kaaluŋ-nu.

²⁶Nuomba-i hiere da ba ta ba bī na yefafalle, ŋaa ba bīncuomba narj biŋj coikartaamba marj naa cie ba fere Diilopopuorbiemba

ba yefafalle-i duma, sūlma haraa-nei.»

Taa na dōl na bigāarāamba-i
(Matie 5.38-48; 7.12)

²⁷«Namaa namarj karaa na tūnni-i ta na nu mi nelma-i, yaarj mi tūnu-nei: Taa na dōl na bigāarāamba-i, taa na ce ānfafamma bamarj diyaarj luŋgu nei. ²⁸Umarj duo haa u nubabalaanggu nuoni marj nuo-i, baa waasa kutieŋo-na, yarj aa ŋ ta ŋ joŋuorj kuufafaanggu baa-yo. Taa na cārā Diilōjo-i na hā bamarj cieŋ-narj kuujanggu-i. ²⁹Umarj duo caa ŋ tūŋ daaku-i, bir daaku-i ŋ hā-yo. Umarj duo bie ŋ joŋgorbuo-i, baa cie-yo ŋ joŋgoryelle-na. ³⁰Umarj duo cārā ŋ wulaa, hā-yo. Aa umarj duo bie biŋkūŋgu ŋ wulaa, baa yuu-yo ku maama. ³¹Narj taaranj nuomba ta ba ce kumarj ba hā-na, taa na ce ku temma na bi hā-ba. ³²Da na ta na dōl na dodōlaamba yorj, na jaalungu sī Diilōjo

wulaa. Na saa da, halle bamarj sa wuoyaarj Diilōj-hūmelle-i ba dōl ba dodōlaamba-i.

³³Da na ta na bi ce ānfafamma-i bamarj cieŋ ānfafamma-i nei yorj, na jaalungu sī Diilōjo wulaa. Halle bamarj sa wuoyaarj Diilōj-hūmelle-i ba ce kufangu-i. ³⁴Aa da na ta na dii cēmieŋa-i narj suyaa wuo bamarj ka gbāa suu-ya, na jaalungu sī Diilōjo wulaa. Halle bamarj sa wuoyaarj Diilōj-hūmelle-i, da ba suo wuo umarj ka gbāa suu cēmelle-i ba dii-de u'i nuo-i. ³⁵Ŋga, taa na dōl na bigāarāamba-i, taa na ce ānfafamma bei, taa na hā aa na baa ta na cie ku solaaŋgu huonggu-na. Ku yaa Diilōjo ka pā-na bōi. Aa na ka waa Dōrwuorj berj namaa. U yaa faa. U faa baa nuomba-i hiere ka hel baa bamarj sa suyaarj ānfafamma-i baa nelbabalaamba-i hiere. ³⁶Na saaya na waa hujantaarj namaa, ŋaa na Toŋ yerj hujantieŋo duma.»

Yesuŋ waarj mamarj a kā cālmuo yaŋga-na
(Matie 7.1-5)

³⁷«Baa na ta na cāl na-naa, ku yaa Diilōjo sie ka cāl-na. Baa na ta na haa cālmuo-cāŋkuole na-naa nuo, ku yaa Diilōjo sie ka haa cālmuo-cāŋkuole nei. Umarj duo cāl nuoni marj, ce jande aa ŋ yarj-yo, ku yaa nuo da ŋ bi cāl Diilōjo-i u ka ce jande aa yarj-ni. ³⁸Niŋ fiŋ baa kekerieŋgu marj ŋ hā nuomba-i, ba ka fi baa ku yaa hā-ni, terieŋgu fangu-na, yarj ŋ nanŋa ta ka fara, ku yaa ba ka fi narj kūŋgu-i aa fēl-ku ku yu kūnna hā-ni.»

³⁹Yesu wuo narj gbānalāanggu baa-ba wuo: «Namaa daa yiro gbāa bel u nayiroŋ nagāŋ-na ba kā terieŋgu aa ba sie ka par suur fuorj-nu wei? ⁴⁰*Hāalābiloŋo sa suo u yarj u hāalātieŋo-i, ŋga hāalābiloŋo marj duo hāalā ka hi u fuorjgu-i, u ka tuo suo ŋaa u hāalātieŋ uŋ suo duma.

⁴¹«Narj cie nie da hūyāŋo-i unarj yufellen aa daabolma-i narj yufelle-na ŋ saa da-ma?

⁴²Daabolma-i narj fereŋ yufelle-na jūnnu dumande-i ŋ bir ŋ gbē ŋ nabentieŋo-i wuo: <Yarj mi hiel hūyāŋo-i ŋ yufelle-na hā-ni.> Ōŋgbāŋgbāama! Hiel daabolma-i ŋ yufelle-na igēna, ku yaa ŋ ka ta ŋ da dei a gbāa hiel hūyāŋo marj ŋ nabentieŋo yufelle-na.»

(Matie 7.16-20; 12.33-35)

⁴³«Tibifafaanggu sa marj biebabaleiŋa, tibibabalaanggu sa bi marj biefefeŋa. ⁴⁴Ba suo tibinni-i ni bieŋa'i nuo-i. Ba sa yagal musiŋa kaapugammu-na, aa ba sa bi biera

hālēiŋa caatterreŋ-yuŋ-nu. ⁴⁵ Neliŋ nuŋ ŋ huŋgaŋ yuu baa mamaŋ, ma yaa hilaŋ ŋ nuŋgu-na. Nelfeŋiŋo-i u ānfafamma hel u hōfafaŋga'i nuŋ-i aa nelbabalaŋo-i u maacembabalamma hel u hōbabalaŋga'i nuŋ-i.»

*Jaagociraamba hāi maama
(Matie 7.24-27)*

⁴⁶ «Bige-i cie na ta na bī-mi «Itie, Itie», aa da mi waŋ mamaŋ baa-na, na sie ce-ma? ⁴⁷ Umaŋ duo jo ji nu mi nelma-i aa ce-ma, mi ka pigāaŋ-na kutieŋ uŋ saa baa umaŋ: ⁴⁸ U saa baa neliŋo maŋ wuo u ma dūngu, aa hiŋ ka hi tāmpēlle-i jīna ku tuole-i. Ku tuoleŋ jīena fafamma aa u ma-ku, diiloŋoŋ juŋ tā, kanni gbar, hūmma būŋ ka naŋ-ku, ma saa gbāa naara-kuŋ. ⁴⁹ Ŋga umaŋ juŋ u nu mi nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa umaŋ wuo u ma dūngu aa u saa hiŋ jīna ku tuole-i aa ma-ku. Diiloŋoŋ juŋ tā, hūmma būŋ ka naŋ-ku, ku pāŋ cii hiere, bīŋkūngu saa tīe.»

7

Yesu siire sorosi ba yuntieŋo naŋo maacembilogo-i

(Matie 8.5-13)

¹ Yesuŋ juŋ piye u nelma-i tī baa nuŋmba-i, wuo ta kā Kafarnamu. ² *Orome ba sorosi ba yuntieŋo naŋo waa nelle fandena, u maacembilogo naŋo maama waa kpelle yuo. Maacembilogo daayo tuo jaŋ. U jarma waa kpelle. ³ Yesuŋ juŋ, sorosi ba yuntieŋ daayo nu-ma. Wuo puŋ *Yuifu ba bīncuŋmba namba-i u wulaa, wuo ba ka cārā-yuo u ji sire u maacembilogo-i hā-yo. ⁴ Bīncuŋ daaba kā ka ta ba cārā Yesu-i aa ta ba piye wuo: «Naacolŋ daayo saaya kāyāmma. ⁵ Yuifubaa mie i maama dolnu-yuo; ŋ saa da, u'i maa i *Diilonelhāalādūngu-i hā-ye.»

⁶ Yesu wuo ta tuo kā baa-ba sorosi ba yuntieŋo cīngu-na. Baŋ kaa piē cīngu-i, ba suu baa sorosi ba yuntieŋo tira puŋ u jēnaamba namba Yesu wulaa. Baa waŋ baa Yesu-i wuo: «Itie, i jīeŋ wuo i ji waŋ baa-ni, wuo ŋ baa mulieŋ ŋ fere; kere nuŋ ŋ saa saaya ŋ suur fuŋ temma dumelle-na ⁷ ku'i cie ŋ da u saa sie jo u fere ŋ wulaa. Ŋga da ŋ sie, ŋ waŋ nelma diei, u maacembilogo ka sire. ⁸ Wuo fuŋ fere-i nuŋmba dii u yuŋ-nu, aa fuŋ bi waa banaŋ yuŋ-nu. Duo gbē umaŋ wuo: «Kā ŋ ka ce daaku!» Ŋ da kutieŋo kaa. Duo

bi gbē umaŋ wuo: «Jo bandel!» Ŋ da kutieŋo bi juŋ. Duo bi tiraŋ gbē u maacembilogo-i wuo: «Ce daama!» Ŋ da u cie-ma.»

⁹ Yesu wuo kar da hāmmu! Naacolŋ uŋ juŋ piye tī, Yesu wuo bir u yaanga-i nuŋmba-na aa naa cira: «Yaŋ mi tūnu-nei; *Isirahel-na hiere, mi saa da umaŋ haa u naŋga-i mie naacolŋ daayo temma-i.» ¹⁰ Sorosi ba yuntieŋo popuŋbier baa bir ta ba kūŋ. Baŋ kaa hi cīngu-i, baa da maacembilogo daayo siire da yeyer u temma-i.

Bikulcieŋo naŋo bieŋo kuu Yesu sire-yuo

¹¹ Ku huŋgu-na, Yesu wuo ta tuo kā nelle nande-na, ba bī-de Nayine. U *hāalābiemba waa baa-yo a naara nelpūngu naŋgu. ¹² Baŋ kaa ta ba suur nelle-na, baa suu baa ba tūyā bikulogo naŋo ta ba kā da ba ka fuere. U waa naacombilogo, aa u yaa waa u diei u nyu wulaa, a ne da u to naa ku aa yaŋ-ba. Nuŋmba bōi taa ba kā u fuuremma-na. ¹³ Yesuŋ daa nyuŋo-i, u hujarre gbuu ko-yo, wuo waŋ baa-yo wuo: «Cieŋ nuŋ, budii; baa kaal.» ¹⁴ Aa naa piē ka haa u naŋga-i kulogo-na. Bamaŋ naa tūyā-yo baa yiera. Wuo waŋ baa-yo wuo: «Naacombilo, sire!» ¹⁵ Wuo bi yiye sire tīena, aa doŋ tuo piye. Yesu wuo gbē nyuŋo-i wuo: «Bie ŋ bieŋo yaa-i.» ¹⁶ Korma pāŋ bel-ba hiere terieŋgu fangu-na. Baa ta ba gbeliŋ Diiloŋo-i aa ta ba piye wuo: «*Diilopopuŋbilobuo hilaa-yie. Diiloŋo juŋ ji kāyā u nuŋmba-i.» ¹⁷ Nelma famma gbuo *Yude-i hiere baa nileiŋa maŋ u kotōnni-na.

Nsāa-Batisi puŋraa u hāalābiemba-i Yesu wulaa

(Matie 11.2-6)

¹⁸ Yesuŋ cie mamaŋ hiere, Nsāa *hāalābiemba kā ka tūnu-yuo baa-ma. ¹⁹ Wuo bir puŋ ba hāi Yesu wulaa wuo ba ka yuu-yo kere *Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo, u yaa ufaŋo-i wei siŋo uu dii huŋ-nu? ²⁰ Baa kā ka da Yesu-i, baa cira: «*Nsāa-Batisi puŋraa-ye ŋ wulaa, wuo i ji yuu-ni kere Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo, u yaa nuŋo-i wei siŋo uu dii huŋ-nu?» ²¹ A ne da huŋgu fangu-na, Yesu waa tuo sire jaamba bōi ba jarma-na aa tuo donya *jīnabaa-ba-i nuŋmba yunni-na aa bi tuo puŋ yiriemba yufieŋa-i. ²² Wuo waŋ baa-ba wuo: «Kāŋ na ka tūnu Nsāa-i baa naŋ daa kumaŋ, baa naŋ nuŋ mamarŋ: Yiriemba yufieŋa puurii, murgubaa-ba

siire ta ba wuo, *wontuorma jarma taa bei, tugbentaamba tünni puurii, bikuomba siire aa süntaamba nuo *Neldodolma-i.*²³ Uman gbeini-i da ni saa ji guol mi huongu-na kutierjo yungu dolaa.»

*Nsaa-Batisei sinni-i
(Matie 11.7-19)*

²⁴ Nsaa popuorbiej ban taa, Yesu wuo tuo taara u pigaar nuomba-i baa Nsaa sinni-i, wuo yuu-ba wuo: «Na kaa ka ne bige-i *hiecuraangu-na? Fafalmu sagalan hienju-i duma na kaa ka ne ku yaa wei? ²⁵ Namaa kaa ka ne bige-i? Na kaa ka ne umar diyaa bimbifafanni wei? Ma si bamar diyaa bimbifafanni-i aa ta ba ce ba baangu-i baa dii jamatigi ba dūninj ke? ²⁶ Nga namaa kaa ka ne bige-i? Ma si na kaa ka ne *Diilopopuorbilongo'i ke? Aa naacoljo fango-i, mi tūnu-nei, u maaraa Diilopopuorbiemba-i. ²⁷ Mamar nyegaa Diilon-nelma-na wuo: «Mi ka puor mi popuorbilongo wuoya ta nj yaar-na ka cāa nj hūmelle-i†, ba gbē Nsāa yaa-i. ²⁸ Yaar mi tūnu-nei, Nsāa temma saa hi hoj caangbiemba-na yogo, a ne da umar si dii baa yungu *Diilon-nelle-na u maaraa Nsāa-i. ²⁹ Nuomba-i hiere ka hel baa *nampohūutaamba-i ba nu Nsāa nelma-i aa suo wuo Diilongo maacemma vii, ba ce Nsāa *batiserj-ba. ³⁰ Nga *Farisebaa-ba-i baa *anjinnamma pigāataamba yagaraa wuo Nsāa baa batiserj-ba. A ce dumaango-na, Diilonj uq taa u taara u ce kumarj hā-ba, ba ciinaana-kuo.»

³¹ Yesu wuo tiraa cira: «Mi gbāa saa fiefie ku nuomba-i baa haba-i? ³² Mi gbāa saa-ba baa bisālmba marj tienaana ponsanatiger-rej. Banamba ta ba warj baa banamba-i wuo:

«I hulii tulammu hā-na, na saa nyen, i hāl kuliij-neini hā-na, na saa kaal.»

³³ *Nsāa-Batisij juo aa u sa dii dibelle u nungu-na, u sa nyon kolma, na cira wuo *jina dii u yungu-na. ³⁴ *Molon-Bienj uq wuo aa tuo nyon, na tiraa sire ta na piye wuo: «Naacolj daa fuo bi yii baa niwuoni yaa yonj baa konyolle, aa tiraa sire bel jieru baa nampohūutaamba baa nelbabalaamba.» ³⁵ Nga bamarj siyaa Diilongo nelma-i ba suyaa wuo ma faa.»

Yesu kaa Simo ciij-nu

³⁶ *Fariseyierjo najo waa, ba taa ba biyo Simo. Yijngu nangu-na, wuo ji bi Yesu-i wuo ba ka wuo niwuoni u terienju-na. Yesu wuo kaa ba ka ta ba wuo. ³⁷ A ne da saasorcierjo najo waa nelle fande-na. Wuo nu-ma wuo Yesu dii Simo terienju-na ba ta ba wuo niwuoni. Wuo kaa baa natikolohūmma *alabati-kamoelen ³⁸ ka yiera saanu baa Yesu gbeini-i tuo kaal. Uq kaal dumaango-na, nyinyolma ta ma kūnna Yesu gbeini-na. Wuo ce u yukuosinni-i a hurrenie aa pūrā-nie nammu hāi aa ce natikolohūj daama-i a kūnna-nie.

³⁹ Simo daa mafamma-i ce bige-i, u pānj tuo piye u huon-na wuo: «Kuo naacolj daayo waa *Diilopopuorbilongo ninsojo, cierjo marj yieyaayan-yuo daayo-i uu naa suo wuo cefefeijo si.»

⁴⁰ Yesu wuo cira: «Simo, nelma dii mi da mi warj-ma baa-ni.»

Simo wuo: «Hāalätie, warj-ma.»

⁴¹ Yesu wuo cira: «Naacoljo najo cēmelle waa nuomba hāi nu; dielā-wuonjo-i neifierj-komuonja hāi baa cīncieluo, hāalīj-wuonjo-i neifierja ndii. ⁴² Ba saa gbāa da ba pā-ya, u ce hujarre bei aa ce ba yarj-ya. Ba hāi-i-na, cēmellentierjo maama ka dolnu hai yarj?»

⁴³ Simo wuo cira: «Mei huon-na, umarj gbeina-i waa boi u maama ka dolnu u yaa yarj.»

Yesu wuo cira: «Nj waarj ninsojo.» ⁴⁴ Aa naa bir u yaanga-i cierjo-na, aa gbē Simo-i wuo: «Nj daa cierj daayo-i ke? Minj diyaa mi gboluongu-i nj dumelle-na, nj saa hā-mi hūmma mi saara mi gbeini-i. Nga fuo kaalaa kūnna u nyinyolma-i mi gbeini-na a saara-nie hā-mi, aa hurre-nie baa u yukuosinni-i. ⁴⁵ Nj saa jārā-mie pūrā-mie, nga fuo-i, dii uq suurii nj dumelle-na ji hi baa fiefie, u saa yarj mi gbeini pūrāmma-i. ⁴⁶ Nj saa hure namma mi yungu-na, nga cierj daayo kūona natikolohūmma mi gbeini-na. ⁴⁷ Ku'i cie mi ta mi tū-nij mie: Mi maamarj dolaanu-yuo dolnumma marj daama-i, ku pigaar wuo u āmbabalma-i baa ma ciinumma-i hiere, ma hurii. Nga umarj āmbabalma-i da ma saa hur boi, mi maama sa dolnu kutierjo-i boi.»

* 7:22 Nienj Isayi sebe-i-na (Ésaie) 35.5-6; 61.1.

† 7:27 Malaki (Malachie) 3.1

⁴⁸ Aa naa warj baa cieŋo-i wuo: «Ŋ āmba-balma hurii.» ⁴⁹ Bamaŋ waa juwuoterienguna baa doŋ ta ba jōguoŋ wuo: «Naacolŋ daa fuo hilaa hie aa tuo gbā u hur āmba-balma-i?» ⁵⁰ Yesu wuo warj baa cieŋo-i wuo: «Niŋ haa ŋ nanga-i mie ŋ kuraa, kā fiei.»

8

Caamba namba taa ba kāyā Yesu-i baa u hāalābiemba-i

¹ Ku huongu-na, Yesu wuo ji sire tuo wuora nileiŋa-na hiere u warj *Diilōŋ-bāangū *Neldōdolma-i u kā. U *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba waa baa-yo ² a naara caamba namba. Wuo duonya *jīn-abaa halan-ba caamba famba yunni-na, aa naa bi sire banamba jarma namma-na. Ba taa ba bī unajo-i Maari. Fuo taa u hel Magidala. Jīnabaa niehāi naa hilaa fuo-i-na. ³ Aa bī unajo-i Sani. Fuo bōlo waa *Erōdi dumelle maacembieamba yuntieŋo naŋo, ba taa ba bī-yo Kusa. Aa ta ba bī unajo-i Susani a naara capūngu nanŋu. Ba taa ba ce ba nagāŋ-niini-i ba kāyā Yesu-i baa u hāalābiemba-i.

Nuombaŋ bel Diilōŋ-nelma-i duma
(Matie 13.1-23; Marke 4.1-20)

⁴ Nuomba taa ba hel nileiŋa-na hiere ba jo ba nu Yesu nelma-i. Yiingū nanŋu-na, wuo naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuo: ⁵ «Naacolŋo naŋo kāa ka naŋ fūma u suongu-na. Unajo kā ka diire hūmellen-huon-na. Nuomba ta ba cor ba fiēna-yuo; huriimba jo ji wuo-yo hiere. ⁶ Unajo kā ka diire tāmpellen-terien-nu a pa, kpekpelma ce u ku. ⁷ Unajo kā ka diire hieŋ-nu; hieŋgu tu suye-yuo. ⁸ Uman diiriye suon-huon-na, munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla.» Yesuŋ waarj mafamma-i, u piye da gbagaga wuo: «Uman duo u ka nu, u nu!»

⁹ U *hāalābiemba yuu-yo wuo: «Gbānalāaŋ daaku yungu yaa wuo nie?»

¹⁰ U cira: «Diilōŋo cie baa namaŋo-i. U *nellentesīnni maama maŋ fuyaa, u pigāaŋ namaŋo-i baa-ma. Ŋga ma piye baa banamba-i gbāneiniŋ; a ce dumaŋo-na, da ba ne-ma, ba sie da ma terienŋu-i, aa da ba nu-ma, ba sie suo ma yungu-i.*»

¹¹ Aa naa cira: «Mi gbānalāaŋgu yungu yaa daaku: Diilōŋ-nelma yaa fūma-i, aa nuomba

hōmmu yaa u mundiiremmu-i. ¹² Nuomba naŋ hōmmu dii ŋaa hūmellen-huonŋa, da ba nu Diilōŋ-nelma-i, ba yarj *Sitāni jo ji hiel-ma ba hōmmu-na, a ce dumaŋo-na ba sie da hūu-ma aa kor. ¹³ Banaŋ hōmmu dii ŋaa tāmpellen-terienŋu, da ba nu Diilōŋ-nelma-i, ma gbuu dōlno-bei; ba hūu-ma. Ŋga ma sie gbāa naŋ kaasīnni. Da ku ji huol, ba har jīna. ¹⁴ Banaŋ hōmmu dii ŋaa hieŋ-terienŋu, da ba nu Diilōŋ-nelma-i, ba yarj ānjoŋoma-i baa gbein-maama-i a naara ba kusūŋ-maama jo ji suye-mei. A ce dumaŋo-na ma sie gbāa dii belle ba wulaa. ¹⁵ Banaŋ hōmmu dii ŋaa hiefafamma, da ba nu Diilōŋ-nelma-i, ba hūu-ma aa belma baa hōfafanga aa nyaar ta ba wuo ma hūmelle-i diŋ saaya di wuo duma.»

Fitīŋ-gbānalāaŋgu
(Marke 4.21-25)

¹⁶ Yesu wuo tiraŋ naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuo: «Ba sa celien fitīnuo-i aa ce bīŋkūngu cure-yuo. Da ba celien-yo, ba haa-yo dōro ku yaa ŋ da dūŋ-huonŋa cie gbāa hiere. ¹⁷ Ku weima si dii mamaŋ sie ji hel bomborma-na, aa ku nelma si dii mamaŋ sie ji nu. ¹⁸ Kuŋ yerj baa uman, ba ka hā-yo naara, aa uman kuu sī baa-yo, celle kūngu maŋ uŋ haa u nanga-i kuo, ba ka hūu-ku aa yarj-yo. Terienŋu fanŋu-na, na saaya na ta na suo nelma numma.»

Yesu nyu-i baa u hāmba juo u wulaa
(Matie 12.46-50; Marke 3.31-35)

¹⁹ Yesuŋ waa tuo warj Diilōŋ-nelma-i, u nyu-i baa u hāmba jo da ba ji ne-yo; jo ji da nuomba yuu, ba saa gbāa da ba pie u caaŋ-nu. ²⁰ Baa warj ba Yesu-i wuo: «Ŋ nyu-i baa ŋ hāmba juo da ba ji ne-ni, baa dii gōŋgōŋgu-na.»

²¹ Yesu wuo cira: «Bamaŋ nuon Diilōŋ-nelma-i aa ce-ma, ba yaa mei nyubaa-ba-i, ba yaa mei hāmba-i.»

Yesu yieraaya fafalmu
(Matie 8.23-27; Marke 4.35-41)

²² Yiingū nanŋu-na, Yesu wuo ji bel nyugūŋ beŋo naŋo-na baa u *hāalābiemba-i aa naa cira: «Yaarj i karnu dalanga-i i kā bombor damaalei-i.» Baa bi ta ta ba karnu ba kā. ²³ Ba'a ba kā yaanga-na, Yesu wuo duofūŋ. Ba kaa hi hōlma

namma-i, fafalmu naŋ temma sire suuye-bei. Hūmma doŋ ta ma suur beŋo-na. Baa ta ba yii da ba kunu. ²⁴ Hāalābiemba ta ba kaasŋ wuo: «Hāalātie, sire, i yii die kul!» Yesu wuo sire nuola fafalmu-i baa hūmma-i nie kã ka ciire. ²⁵ Kuo cu ba hōmmu-i, ba kūŋ maa ta ma nyen. Wuo waŋ baa-ba wuo: «Namaa na'a na haa na naŋga-i mie hie?» Baa ta ba piye ba-naa nuu wuo: «Neliŋ hayo-i temma-i dumande-i? Fuo dii nie aa duu nuola fafalmu-i baa hūmma-i ni kã ka ciire ni temma-i?»

Yesu duonya jīnabaa naacolŋo naŋo-na (Matie 8.28-34; Marke 5.1-20)

²⁶ Yesubaa-baŋ karaanu ka hi Geres-a dii Galile dalanga bomborma namma-na, baa huol. ²⁷ *Jīna ba nolŋo naŋo waa nelle fandena, u bāaŋgu cuo. U waa tuo wuora u biŋ tāmporuonŋu aa tuo kã u cō cīncuoŋ-na. Yesubaa-baŋ huolaa u da-ba, u ta tuo jārā-bei. ²⁸ Uŋ juo hi, u kaasŋ aa dūuna Yesu caaŋgu-na aa piye da gbagaga wuo: «Dorwuonŋo Bieŋ nuu, mi cie-ni nie? Jande, baa ce hōdorre baa-mi.»

²⁹ Yesu wuo nuolaaya jīnabaa-ba-i wuo ba hel-yuo ku'i cie wuo tuo piye dumaŋo-na. Ku waa da ku sire-yuo yiinŋu maŋ nuu-i, ba bel-o vaa-yo baa jolŋobaa jīna. ŋga da ba fie vaa-yo, u kar jolŋobaa-ba-i aa suur hiŋ-nu. ³⁰ Jīnabaa daaba naa ciinu cor u yuŋgu-na. Yesu wuo yuu-yo wuo: «Ba bī-ni nie?»

Wuo cira: «Ba bī-mi Sälle.»

³¹ Jīnabaa-ba bir yaŋ aa ta ba cārā Yesu-i wuo u baa donya-bei ba kã yaahuol-teriŋgu-na.

³² A ne da persälle nande waa ta di wuora tāmungu-na. Jīnabaa-ba cārā Yesu-i wuo u yaŋ ba ka suur permba famba yaa nuu-i. Yesu wuo hā-ba hūmelle-i. ³³ Baa hel naacolŋo-na a kã ka suur permba-na. Permba pāŋ ta ba gbar ba hiire, ba kã ba kunu dalanga-na. ³⁴ Nuomba waa ta ba ceŋ-ba. Baŋ juo da ba gbaraa ka kunu hiere dumaŋo-na, baa pisällā baa gbarungu; banamba kã nelliŋ-huonŋa-na, banamba kã sonni-na ka waŋ-ma. ³⁵ Nuomba hel da ba ji ne. Baŋ juo ji hi, baa da naacolŋ daayo diyaa bīmbīnni tiēna da welewele Yesu caaŋgu-na. Korma pāŋ ta ma da-ba. ³⁶ Bamaŋ waa da baŋ duonya jīnabaa daaba-i dumaa naacolŋo-na, baa ta ba piye ba tūnu

banamba-i. ³⁷ Kor maa gbuu ta ma da Gere-sataamba-i. Baa cārā Yesu-i wuo u ce jande aa u ta u halarŋ ba terienŋu-na. Wuo kã ka nyugūŋ beŋo-na duu bir. ³⁸ Uŋ duonya jīnabaa-ba-i naacolŋo maŋ nuu-i, wuo cārā-yuo wuo u yaŋ u kã baa-yo. Yesu wuo cira: ³⁹ «Yaŋ aa ŋ kūŋ ŋ ka tūnu nuomba-i Diilonŋ uŋ cie kumaŋ nie.» Naacolŋ wuo ta ka tuo wuora u waŋ Yesuŋ cie kumaŋ yuo hiere.

Yesu yieraaya cieŋo naŋ tāmma aa sire bikulono naŋo

(Matie 9.18-26; Marke 5.21-43)

⁴⁰ Yesuŋ hilaa Geres-a-i-na jo, nuomba kūol ba-naa kã ka yu-yuo. Ba taa ba niya u jomma-i hiere. ⁴¹ Naacolŋo naŋo waa, ba taa ba bī-yo Yarusi. U waa *Diilonelhāalādūŋgu yuntienŋo. Wuo jo ji dūuna Yesu caaŋgu-na a tuo cārā-yuo wuo u kã u dumelle-na ⁴² kere u biloduola yii baa u yungu. Bilonŋo bieŋ cīncieluo baa a hāi waa belle fandena. Yesu wuo ta ba ta ba kã. Nuomba fūnuŋ yu-yuo ta ba nogol-o terni-na hiere. ⁴³ Cieŋo naŋo bi waa ba hōlma-na, u tāmma taa ma kūnna. Ku bieŋ cīncieluo baa a hāi waa belle fandena. U cie perru-i ji gbē. U gbeina tira a tī aa tāmma saa yiera. ⁴⁴ Cieŋ daayo pie Yesu huonŋ-yaŋga a yieya u jonggoruo tūŋgu-i. Uŋ yieyaaya jonggoruo-i terienŋu maŋ nuu-i, tāmma pāŋ yiera. ⁴⁵ Yesu wuo suo wuo molo yieyaaya-yuo. Wuo yuu wuo: «Hai moloŋo-i yieyaaya-mie?»

Wulawula wuo fuo sī, wulawula wuo fuo sī. Pier wuo cira: «Hāalātie, molo saa yieya-nie, nuomba yaa yuu ta ba tisŋ-ni.»

⁴⁶ Yesu wuo cira: «Molo yieyaaya-mie. Mi daa kunanŋu paraaya-mie ku'i cie mi suo.»

⁴⁷ Cieŋ daa uŋ daa Yesu suyaa dumaŋo-na, u kūoma doŋ ta ma nyen. Wuo pie dūuna u yaanga-na, aa naa piye nuomba-i hiere ba yufelle-na kumaŋ cie u yieya-yuo. Aa fafalmuŋ daa-yuo terduonŋu fangu-na dumaa, wuo tiraa waŋ mafamma-i. ⁴⁸ Yesu wuo gbē-yo wuo: «Mi bilo, niŋ haa ŋ naŋga-i mie, ŋ kuraa. Kã ŋ kã fiei.»

⁴⁹ Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huonŋu maŋ nuu-i, moloŋ wuo hel Diilonelhāalādūŋgu yuntienŋo cīŋgu-na ji waŋ baa-yo wuo: «Baa yaŋ hāalātienŋo mulienŋ u fere, ŋ bilonŋ jarma yaraa-yo.» ⁵⁰ Yesu wuo nu-ma. Wuo waŋ baa Yarusi-i wuo: «Baa tie holle. Da ŋ haa ŋ naŋga-i mie, ŋ bilonŋ ka sire.» Uŋ waŋ mafamma-i, baa cor ta ba kã. ⁵¹ Baŋ

kaa hi ciŋgu-i, u saa sie molo suur baa-yo dūngu-na. U cie fuo baa Pier baa Nsāa baa Sake a naara bilongo to-i baa u nyu-i ba'i suur baa-yo yorŋ. ⁵² Nuomba-i hiere ba waa kaaluŋ-nu. Yesu wuo gbē-ba wuo: «Baa na kaal, u saa ku, u duofūŋ.» ⁵³ Baa bir yarŋ aa ta ba cōmuoŋ-yo. Bafamba wulaa ma tīe. ⁵⁴ Yesu wuo bel bilongo nanga-i, aa naa piye da gbagaga wuo: «Bilo, sire!» ⁵⁵ Bilorŋ wuo puur u yufieŋa-i aa pāŋ yiye sire. Yesu wuo cira ba hā-yo bīŋkūŋgu u wuo. ⁵⁶ Ku ce u bīncuamba-i ghere. Yesu wuo warŋ baa-ba wuo ba baa yarŋ ma hel.

9

Yesu puoraa u hāalābiemba-i
(*Matie 10.5-15; Marke 6.7-13*)

¹ Ku huorŋgu-na, Yesu wuo tigiŋ u *hāalā-bieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i a hā-ba himma baa fūŋgūo ba da ba gbāa ta ba donya *jīnabaa-ba-i hiere aa ta ba sire jaamba-i. ² Uŋ cie mafamma-i, wuo puor-ba wuo ba wuora warŋ *Diilorŋ-bāaŋgu maama-i aa sire jaamba-i. ³ Aa naa warŋ baa-ba wuo: «Da na'a na ta, molo baa bie būole, molo baa bie buora, molo baa bie niwuoni, molo baa bie gbeŋa, molo baa bi bie jorŋorbaa-ba hāi. ⁴ Da na kā terieŋgu terieŋgu, aa ba ka hā-na dūngu wuo na ta na cō, na tīe dūngu fangu-na fuo na tamma. ⁵ Ŋga da na kā da na ka har bamarŋ nuo-i aa ba yagar, na pir na nallu-i na ta. Ku yaa ba ka suo wuo ba maacemma saa fa.» ⁶ U hāalābiemba ta ta ba wuora nileiŋa-na hiere ba warŋ *Neldodolma-i aa ta ba sire jaamba-i ba kā.

Erōdi huorŋga cuu
(*Matie 14.1-12; Marke 6.14-29*)

⁷ Mamarŋ cieŋ hiere, *Erōdi marŋ waa *Galile yungu-na wuo nu-ma. Uŋ nu-ma, u huorŋ kaa cu. Banamba taa ba piye wuo *Nsāa-Batisi yaa siire kuorŋ-nelle-na a jo. ⁸ Banarŋ ba'a *Eli yaa caraaya-bei. Banarŋ ba'a yiinataarŋ *Diilorŋpuorbilongo narŋo'i siire kuorŋ-nelle-na jo. ⁹ Erōdi wuo cira: «Mi cie ba kar Nsāa yungu-i, hai molorŋ-i daayo fuo?» Aa naa tuo taara u da Yesu yufelle.

Yesu hāa nelpūŋgu nangu wuo ye
(*Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Nsāa 6.1-14*)

¹⁰ Yesu *pōpuorbiemarŋ kaa bir jo, baa jo ji tūnu-yuo baa barŋ kaa ce mamarŋ hiere. Yesu wuo ce ba hel nellerŋ-huorŋga-na kā

ba derŋ, dii nelle nande caaŋgu-na ba bī-de Betisada. ¹¹ Barŋ fie ta, nuomba yagar nu-ma, aa sire nyaa u huorŋ-nu. Barŋ kaa hi, Yesu wuo hā-ba muntienammu aa bie *Diilorŋ-nellentesinni maama-i warŋ baa-ba aa bi sire jaamba marŋ waa ba hōlma-na.

¹² Bāaŋguŋ juo derŋ ta ku hir huorŋgu marŋ nuo-i, u *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba kā u wulaa ka cira: «Itie, iŋ yerŋ hieŋgu-na dumande-i aa bāaŋgu ta ku suur, ŋ sa ce nuomba bōrō kā nileiŋa marŋ kōtōnni-na ka taara niwuoni wuo, baa muncōmmu wei?»

¹³ Yesu wuo cira: «Namei saaya na hā-ba niwuoni-i ba wuo.»

Baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye yorŋ baa titiraamba hāi. Da ŋ bi'a miemei ka sāa ji hā nelpūŋ daaku-i hiere ŋ warŋ-ma.» ¹⁴ A ne da bamba marŋ waa, ba yuu nuomba neifieŋa hāi nuosiba ndii temma.

Yesu wuo cira: «Cieŋ ba tīena nuomba komuorŋa hā-a-hāi baa cīncielbaa.» ¹⁵ U hāalābiemba ce nuomba tīena. ¹⁶ Yesu wuo bie buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hāi baarŋ daaba-i a ciir u yungu-i dōrō-i-na aa jaal Diilorŋo-i. Uŋ jaalaa Diilorŋo-i, wuo būlnu-nie hā u hāalābiemba calnu-nie hā nuomba-i. ¹⁷ Nuomba wuo hiere nie yar-ba. Hāalābiemba gbura ni boini-i a dii-ni segeyufieŋ cīncieluo baa a hāi a ta baa-ni.

Yesu sinni yaa hani-i?

(*Matie 16.13-28; Marke 8.27-9.1*)

¹⁸ Yiinggu nangu-na, Yesu kaa u derŋ ka tuo cārā Diilorŋo-i. U *hāalābiemba waa baa-yo. Wuo yuu-ba wuo: «Nuomba warŋ wuo nie mei kūŋgu-na?»

¹⁹ Baa cira: «Banamba ciera wuo nuonei *Nsāa-Batisi-i, banarŋ ba'a nuonei *Eli-i, banarŋ ba'a yiinataarŋ *Diilorŋpuorbilongo narŋo'i birii jo nuorŋo-i.»

²⁰ Yesu wuo yuu-ba wuo: «Naaa fuo, na'a hai molorŋ muōmei?»

Pier wuo cira: «Diilorŋ uŋ pāa nungu-i wuo u ka saarŋ *Korŋkortieŋo marŋ, u yaa nuorŋo-i.»

²¹ Yesu wuo warŋ-ma kuola-mei baa-ba wuo ba baa yarŋ molo nu-ma. ²² Aa naa cira: «*Molorŋ-Bieŋo saaya u gbūu mulieŋ. Nelle bīncuamba-i baa *Diilorŋigāntaamba yun-taamba-i a naara *ānjīnamma pigāataamba ka cīina-yuo aa bel-o ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi yorŋ hīema-na, sieliŋ-yiinggu-na u ka sire hel jo.»

²³ Aa naa warj baa-ba wuo: «Nuoni marj da η ta η taara η nyaanu-mie, η saaya η cīna η fere aa η jo i ta. Aa η saaya η ta η sie muliema-i baa kuliingu-i yinni marj jonj. ²⁴ Umarj duo tuo kaal baa u yungu yonj, kutienjo ka kōsuonj u fere; nga umarj duo tuo kōsuonj u fere mei maama-na, kutienjo ka da cicēlma marj sie ji tī dede. ²⁵ Da η da η yufienj-niini-i hiere hīema-na aa ka caa, yunj haku-i dii-kuo? ²⁶ Umarj duo tuo ce senserre u sa taara ba suo wuo u cuu mi huonj-nu, aa bi tuo ce senserre baa mi nelma wamma-i, Molonj-Bienj duo ka bir jo baa u fōngūo-i, baa u To wuonjo-i a naara u To u dōrpōpuorbiemba wuonjo-i, u ka bi ce senserre baa kutienjo maama-i. ²⁷ Yaarj mi warj ninsonjo-i baa-na: Banamba dii na holma-na bande-i-na, ba ka da *Diilong-bāangju-i baa ba yufelle aa suo ku.»

Yesu birii u deŋ birma
(Matie 17.1-8; Marke 9.2-8)

²⁸ Yesurj waarj mafamma-i, yinni niisiei temma cor, wuo ce fuo baa Pier, baa Nsāa a naara Sake ba kē tănungu nangju-na da ba ka cārā Diilongo-i. ²⁹ Uj kaa tuo cārā Diilongo-i u yaangja fūnunj bir ka deŋ birma aa u jonjorbaa-ba bir baapielmba ta ba gbu ba caa da muimui. ³⁰ Wuo u ne da nuomba hāi juo ji ta ba piiye baa-yo: *Moisi baa *Eli. ³¹ Dōrcecerma namma'i naa dii-ba huongja ba ta ba piiye baa Yesu-i uj ka ku kuliingu marj *Yerusalemu-i-na a perienj u maacemma-i bāl-ma. ³² ŋ sie suo wuo Pierbaa-ba naa kor duofūnj bir ba nammu-i ba honnij, nga ba yagar sire da cecer daama diyaa Yesu-i huongja baa muonj daaba-i ba hāi-i-na u caarj-nu. ³³ Nuonj daabanj juo ta ba ta, Pier wuo warj baa Yesu-i wuo: «Hāalätie, i jomma faa bande-i-na de! ŋ sa yarj i ce gbuganni siei wei? Ku diei narj kūngu, ku diei Moisi kūngu, aa ku diei kūngu nangju-i Eli kūngu.» U taa u piiye duma u yunj-nu, u sa suo uj warj mamarj. ³⁴ Uj taa u warj mafamma-i huongju marj nuo-i, duherru nandu jo ji cīnnu-bei. Korma ta ma da-ba. ³⁵ Ba'a ba ne, da molo piiye duherru-na wuo: «Mi Biejo yaa daayo-i, mi hiela u yaa-i. Taa na nu u nungu-i*.» ³⁶ Molonj daa uj juo piiye tī, *hāalābiemba da Yesu yaa u diei yonj; ba saa da moloŋo baa-yo. Kurj cie dumaŋo-na,

ba fiinarj nel daama-na, ba saa warj-ma baa moloŋo huongju fangju-na.

Yesu duonja jīna naacombilongo narjo-na

(Matie 17.14-18; Marke 9.14-27)

³⁷ Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuo hi-ire tănungu-na baa u *hāalābiemba-i. Nelpūngu nangju jo u wulaa. ³⁸ Naacoljo narjo waa ba holma-na. Wuo piiye da gbagaga wuo: «Hāalätie, jande, ne mi biejo-i, u yaa u diei yonj mi wulaa. ³⁹ *Jīna dii u yungu-na. Duo sire-yuo dumandē-i, u tugol kaasij. Duo kaasij, jīna mal-o u tuo tārā aa sāmpugaaru ta du hel u nungu-na. Duo sire-yuo, u mulienj-yo da suu aa suo ji ciire-yuo. ⁴⁰ Mi cārā η hāalābiemba-i mie ba donja-yuo, ba saa gbāa.»

⁴¹ Yesu wuo cira: «Fiefie ku nuonj na-maŋo-i na sa hūu nelienj maama; na saa fa. Na daa nie sī mi ka tiera baa-na gbula a tiera na nonni-i wei?» Aa naa gbē naacoljo-i wuo: «Jo baa η biejo-i bande.» ⁴² Naacombilong uj kaa tuo pie Yesu-i, jīna wuo sire-yuo. Wuo cii pānj tuo tārā. Yesu wuo nuola jīna-i wuo u cor hel naacombilongo-na. U bi siremma yaa dumaŋo-na u jarma-na. Wuo hā u to-i baa-yo. ⁴³ Nuomba marj waa hiere kuo ce-ba gberē. Wulawula wuo Diilongo hii, wulawula wuo Diilongo hii.

Yesu tirii u kuliingu maama-i
(Matie 17.22-23; Marke 9.30-32)

Yesu āncemmarj taa ma ce nuomba-i hiere gberē dumaŋo-na, wuo warj baa u *hāalābiemba-i wuo: ⁴⁴ «Karaarj na tūnni-i na nu nel daama-i fafamma: Ba ka bel *Molonj-Bienjo-i hā nelbiliemba-i baa-yo ba ko-yo.» ⁴⁵ U hāalābiemba saa suo u nelma yaangja-i; ma yungu naa fuo-bei, ba saa gbāa da ba suo-ma. Ba sie bi sie da ba yuu-yo.

Hayo-i nelbuo-i hāalābiemba-na?

(Matie 18.1-5; Marke 9.33-37)

⁴⁶ Ku huongju-na, Yesu *hāalābiemba ji ta ba fanu ba-naa da ba suo umarj nelbuo-i ba holma-na. ⁴⁷ Yesu wuo suo baa-ba, wuo bie bisāmbilongo narjo jīna u caangju-na aa naa warj baa-ba wuo: ⁴⁸ «Umarj duo ne muonjo-i aa bel bisāmbilong daayo-i fafamma, kuu dii ŋaa kutienjo bilaa mei fere yaa-i; aa umarj duo bel muonjo-i fafamma, kuu dii ŋaa u

* 9:35 Isayi (Ésaie) 42.1; Like 3.22

bilaa umarj puoraa-mi. Na saa da, umarj duo ce u fere cekūo na holma-na hiere, u yaa-i nelbuo-i.»

⁴⁹ Nsāa wuo warj baa-yo wuo: «Hāalätie, i daa naacoljo nano taa u bi nj yerre-i aa tuo donya *jīnabaa-ba-i. Mie ne da u sa nyaanunie baa miengo-i, i ce u yarj.»

⁵⁰ Yesu wuo cira: «Baa na cie-yo, umarj duo saa bigāarj-na, kutierjo dii baa-na.»

Yesu kamma-i Yerusalemu-i-na

⁵¹ Diilorj unj ŋa naa saaya u hūu Yesu-i yinni marj nuo-i, ninj juo ta ni pie, wuo sire wuo fuo fuo kā *Yerusalemu-i-na. ⁵² Aa naa puor nuomba ta u yaarj-na. Kutaambarj kaa hi *Samari nelle nande-i, baa yiera wuo ba tigiinj cie-yo. ⁵³ Ŋga barj waa da ba cor kā Yerusalemu-i-na, nelle fande taamba saa hūu-ma u duo har ba nelle-na. ⁵⁴ Barj juo hi da-ma dumaarjo-na, Sake-i baa Nsāa-i baa cira: «Itie, ŋ sa yarj i ce Diilorjo naar ko-ba wei?» ⁵⁵ Yesu wuo bir nuola-bei.† ⁵⁶ Aa ba cor ta ba kā nelle nande.

Ba nyaanu Yesu-i nie?

(Matie 8.19-22)

⁵⁷ Barj kāŋ hūmelle-na, naacoljo nano gbē Yesu-i wuo: «Itie, mi ka ta mi nyaanunie ninj kāŋ terni marj nuo-i hiere.»

⁵⁸ Yesu gbē-yo wuo: «Muncommu dii baa būorāamba-i, aa kamma dii baa huriimba-i; ŋga terienju si dii baa *Molon-Bierjo-i u duo tuo cinnu u yungu-i.» ⁵⁹ Aa naa miel warj baa unarjo-i wuo: «Jo i ta».

Naacoljo gbē-yo wuo: «Yarj mi to duo ku mi fuure-yuo tī, mi ka suo jo i ji tie wuora.»

⁶⁰ Yesu wuo gbē-yo wuo: «Yarj kuomba fuure ba nakuomba-i, aa nuorjo-i ŋ kā ŋ ka ta ŋ wuora ŋ warj *Diilorj-bāangju maama-i baa nuomba-i.»

⁶¹ Unarj wuo tuo piije baa Yesu-i wuo: «Itie, mei ka ta mi nyaanunie, ŋga yarj mi ka cārā hūmelle-i cīngju-na igēna.»

⁶² Yesu wuo cira: «Ŋj saa da, umarj duo tuo kū baa niimba-i aa tuo miel u ne u huorngu-na, kutierjo sie gbāa guona Diilorj-suorngu-na.»

10

Yesu puoraa nuomba komuorja siei baa cīncieluo ba hāi

¹ Ku huorngu-na, Yesu wuo tiraa hiel nuomba komuorja siei baa cīncieluo ba hāi a puor-ba ba hā-ba-hāi nileija-na hiere baa terni marj unj ŋa naa saaya u kā-nie, ba da ba ta u yaarj-na. ² Aa naa warj baa-ba wuo: «Dīmma dii boi ŋga ma kartaamba saa ciinu. Cāarāŋ suontierjo-i u puor nuomba namba naara.» ³ Aa naa cira: «Mij puoraa-na dumande-i, kuu dii ŋaa mi ciej tūlmba ka dii-ba maamunaamba-na. ⁴ Da na'a na ta, molo baa bie gbeija, molo baa bie buora, molo baa bi bie naatenni. Aa da na ta na kā, molo baa ka yiera hūmelle-na wuo u jaal molorjo. ⁵ Da na ka suur cīngju marj nuo-i, mamarj dii cemma igēna ma yaa daama, na cira: «Tiyāarj dei.» ⁶ Da kuo yaafēllentierjo dii cīngju fangju-na, na jaalungu ka hi-yo, da ma'i sī ku ka bir jo na wulaa. ⁷ Da ba jārā-nei fafamma terienju marj nuo-i, na har na tiena kusuorj-nu'i. Da ba hā-na kumarj, na hūu na wuo. Da ba bi hā-na kuunyongu marj, na hūu na nyorj. Maacembilorjo saaya baa u maacemma sullu. Baa na ta na horuonu na mugharmunterni-i. ⁸ Da na suur nelle marj nuo-i, da ba bel-na fafamma aa hā-na kumarj, na hūu na wuo fiei. ⁹ Aa jaamba marj dii nelle fande-na, na sire-bei aa na warj baa nuomba-i wuo *Diilorj-bāangju piyaa-ba tī. ¹⁰ Ŋga da na suur nelle marj nuo-i, aa ba yagar ba saa hā-na muntienammu, na kā nellē-juorngu-na na ka cira: ¹¹ «I pirii i nallu-i na nelle-na, ŋga mamarj dii, na saaya na suo wuo Diilorj-bāangju piyaa tī.» ¹² Mi tūnu-nei, bamarj da ba saa ka hā-na muntienammu, Diilorj duo ji tuo yuu nuomba-i yiingju marj nuo-i, unj ka haa kumarj kutaamba-na, ku ka balarj yarj Sodōmutaamba kūngju-i*»

(Matie 11.20-24)

¹³ Aa naa cira: «Korasitaarj namaarjo-i, sūlma haraa-nei! Betisadataarj namaarjo-i, sūlma haraa-nei! Gbere-weima marj cie namaa holma-na, kuo maa naa ce Tiir nelle yaa nuo-i baa Sidō nelle-na, dii yiinaa nileija faja taamba naa kūnna cuorngu ba fererj nuo aa dii buorbaa jongor ba temma a pigāarj wuo ba naana ba cilobabalarjo-i. ¹⁴ Terienju fangju-na, Diilorj duo ji tuo yuu nuomba-i yiingju marj nuo-i, unj ka haa

† 9:55 Banamba naaraaya wuo: «Na saa suo wuo na balaarj cor wei? *Molon-Bierjo saa jo duo ji ko nuomba, ŋga u juo duo ji kor-ba.» Saa-ku baa Like 19.10. * 10:12 Sodōmutaamba kūngju-i: Nierj Miwaarjo jīnammarj-sebe-i-na (Genèse) 19.24-28.

kumarj nei, ku ka balarj yarj Tiirtaamba kungu-i baa Sidotaamba kungu-i hiere.

¹⁵ Kafarnamutaarj namaarj-o-i, na daa nie si namei ka maar nuomba-i hiere wei? Na taal na fere; namei ka waa ba hierojo-i hiere ba huorj-nu.»

¹⁶ Aa naa warj baa uj hielaa bamarj duo puor-ba wuo: «Da na ka, umarj duo ka nu na nunni-i, kutierjo nu me nungu yaa-i; umarj duo ka ciina-nei, u ciinaana muomei. A ne da umarj duo ciina muorjo-i, u ciinaana umarj puoraa-mi.»

¹⁷ *Papuorbiembarj ka aa jo, ba jo ji ta ba nye da musemuſ aa ta ba piye baa Yesu-i wuo: «Itie, halle baa *jinabaa-ba-i hiere, die piye baa-ba aa bi nj yerre-i ba nu i nunni-i.»

¹⁸ Yesu wuo cira: «Mi daa *Sitani hilaa dorjo-i na jo ji diire gaa diilorj-nyiesimma.

¹⁹ Nierj, mi haa-na himma-i ninsojo na ta na gbã na fiëna jënaamba-i baa namelmba-i, aa ta na gbã na yar bigaararj-o-i; a ce dumaarj-na binjkungu sie gbã ce kuubabalaarj nei.

²⁰ Na saa da! Kumarj saaya ku fë na hommu-i ku'i si wuo *jinabaa-ba nu na nunni-i, gaa ku yaa daaku: Na saaya na suo wuo na yireija nyegaarj dii dorjo-i-na.»

Yesu huorja fie

(Matie 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Terduorj fangj-na, *Diilorj-Yalle pärj ce Yesu huorja fë. Wuo cira: «Baba, nuonei Yuntierj nu dorjo-i na baa hiëma-na hiere. Nij fuyaa nj huorja-i cëcëmuntaamba-na baa sebesutaamba-na, aa cer pigaarj bisambiamba-i baa-ka, nj jaalungu boi. Ninsojo, nj cie nj huorja yaa dumaarj-na Baba.»

²² Aa naa cira: «Mi To birii weima-i hiere hã-mi. Da ma hel Tuorjo-na, molo sa suo Beporjo-i, aa da ma bi hel Beporjo-na baa uj taararj u pigaarj bamarj baa-yo, molo sa suo Tuorjo-i.» ²³ Aa naa bir fulnu u *hãalã-biamba-i ba kula wuo: «Narj darj kumarj daaku-i, bamarj daarj-kurj ba yunni dolaa.

²⁴ Yaarj mi tũnu-nei, *Diilopapuorbiemba boi baa fõrgõtaamba boi taa ba taara ba da narj darj kumarj, aa nu narj nuj mamarj, gaa ba saa ji gbãa†.»

Samariyerjo narj maama

† 10:24 Nierj Pier dë. 1.10-12. ‡ 10:27 Ānjīnamma tiyemmarj-sebe (Deutéronome) 6.5; Buolmarj-sebe (Lévitique) 19.18 § 10:28 Nierj Buolmarj-sebe-i-na (Lévitique) 18.5. * 10:35 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegaarj girekimma-na wuo: «Wuo hiel *deniebaa-ba hã hi terientierjo-i.»

²⁵ *Ānjīnamma pigāatierjo narj sire yiera aa yuu Yesu-i baa nel daama-i duo cure-yuo wuo: «Hãalãtie, da mi ta mi taara mi ka da cicëlma marj sa tierj dede-i, mi saaya mi ta mi ce bige-i?»

²⁶ Yesu wuo yuu-yo wuo: «Ba nyegaarj wuo nie *ānjīnamma-na?»

²⁷ Naacolj wuo cira: «Ba ciëra wuo: «Nj saaya nj dol Itierjo-i Diilorjo-i baa nj huorja-i hiere, baa nj kusungu-i hiere, baa nj fõrgũ-o-i hiere, baa nj ānjoguoma-i hiere, aa nj bi dol nj nanoljo-i gaa nij dol nj fere duma.»‡»

²⁸ Yesu wuo cira: «Ma yaanga yaa-i. Da nj ta nj ce mafamma-i, nj ka da cicëlma marj sa tierj dede-i.» § ²⁹ Nga ānjīnamma pigāatierjo tuo taara u pigaarj Yesu-i wuo u nelma saa kã hien-nu. U bir yuu-yo wuo: «Mi nanoljo yaa hai?»

³⁰ Yesu wuo sie-yo baa nel daama-i wuo: «Naacoljo narj hilaa *Yerusalemu-i-na a tuo hiire u kã Yeriko. Uj kã nj hũmelle-na, cuobaa-ba ka cie-yo hũu u bĩmbĩnni-i, aa gbuu muo-yo ta ba yii da ba ko-yo. Barj muyaa-yo dumaarj-na, ba nanna-yuo aa ta. ³¹ *Diilojigāntierjo narj tuo jo ji da-yo, u ciel cor aa yarj-yo. ³² *Levitiyerjo narj jo ji ce maaduoma. ³³ *Samariyerjo narj jo ji hi da-yo, u hujarre gbuu ko-yo. ³⁴ U yiera. Duvë waa baa-yo, u ce duvën daayo-i a saar u pãnni-i aa hure namma nie aa vaaya-nie. Uj cie mafamma-i, kakũmuo waa baa-yo; u teterj-yo haa-yo u kakũmuo-i-na a kã baa-yo niraarj-murharmu nammu-na ka migaarj bel-o fafamma. ³⁵ Ku cuo kaala-i-na, u hiel warbierj* hã terientierjo-i, wuo u hũu u tuo bel jeirjo-i, kere fuo cor yarj-na. Da a ji yor a da u saa jo, u ce fuo waarja u tuo bel-o, duo ji jo, u ka pã-ya hã-yo.»

³⁶ Yesu wuo yuu ānjīnamma pigāatierjo-i wuo: «Narj huorja-na, balarj daaba-i ba siei-i-na, hayo-i nie jeirj daayo-i wuo u nanoljo?»

³⁷ Ānjīnamma pigāatierj wuo cira: «Umarj cie hujarre-i yuo, u yaa-i.»

Yesu wuo cira: «Kã nj ka ta nj ce dumei!»

Nelierj saaya u par mamarj

³⁸ Yesurj taa u kã *Yerusalemu-i-na baa u *hãalãbiemba-i, ba kã ka hi nelle nande-i.

Cierjo najo waa nelle fande-na, ba taa ba bi-yo Marti. Marti wuo ce ba har u wulaa.³⁹ U haaro waa, ba taa ba bi-yo Maari. Maari wuo ka ka tiena Yesu caangu-na tuo nu u tuo piye.⁴⁰ A ne da huongu fangu-na, Marti yaanga naa gbuu huol baa gonyamma-i. Wuo jo ji tuo piye baa Yesu-i wuo: «Itie, mi haaronj yaarj mi ta mi gonya mi da-mi-diei narj daa ku biyaa wei? Ij sa warj baa-yo u jo ji kayā-mie wei?»

⁴¹ Yesu wuo cira: «Marti, ne haa, ij huongu yuu baa nelma boi, ku'i cie ij yaanga huol huolj daama temma-i. ⁴² Neliej nuu ij saaya ij ne weima diei par. Darj'a ij par, ij ne mamarj faa. Maarij paraa mamarj, ma yaa faa; molo si dii duo ji huu-ma u wulaa.»

11

Yesu pigaanj u haalabiimba-i ban caranj Diilojo-i dumaa

(Matie 6.9-13; 7.7-11)

¹ Yiingu nangu-na, Yesu waa teriegu nangu-na tuo carā Diilojo-i. Uj juo carā tī, u *haalabilojo najo warj baa-yo wuo: «Itie, haalā-yie i tie carā Diilojo-i naa Nsāa uj haalāyā u haalabiimba-i dumaa.»

² Yesu wuo cira: «Da na'a na carā Diilojo-i, cieranj:

«I To nuu,
yarj nuomba-i hiere ba suo wuo nuonei Diiloj nuono-i.

Pa ij baangu-i yie.

³ Ta ij hā-ye niwuoni-i yinni marj jonj.

⁴ Umarj duo cāl miejo-i i ce-yo jande.

Die bi cāl-ni ij ce-ye jande;

ij baa gānj baa-ye.

Baa yarj weima gbā tāal-e dii-ye kuubabal-aangu cemma-na.»

⁵ Uj waarj mafamma-i, u tiraa cira: «Namaaro-na, umarj duo sire kā u jiejo narj wulaa isuohollen ka tuo muo dūngu-i yuo, wuo u sire hā-yo niwuoni, ⁶ kere u jiejo najo haraa-yuo, u saa da kuuwuonj duo hā-yo. ⁷ U jiejo tie dii dūngu-na aa cira: «Baa muliej-muo; mi gaala tī baa mi bisālmba-i aa dūngu tiraa gbonu, mi sie gbāa sire da mi bie niwuoni hā-ni.»

⁸ Yaarj mi tūnu-nei, naacolj duo cor tuo muo dūngu-i, u jiejo duo fie'a u saa ne ba jiesinni-i aa sire, uj muo u huol u yaarj-na u ka sire hā-yo uj taararj nimarj hiere.

⁹ «Yaarj mi tūnu-nei: Cāarānj! Ba ka hā-na. Taaraayanj! Na ka da. Biejanj! Ba ka sie-na. ¹⁰ Umarj cāarānj ba hā u yaa-i, umarj taaraayanj u yaa daanj, aa umarj biejanj ba sie u yaa-i.

¹¹ «Namaaro-na, hai moloj biejo-i duo carā teteriejo u wulaa, u yarj-yo aa bel jiejo hā-yo? ¹² Siso duo carā cumelle, u yarj-yo aa bel namiejo hā-yo? ¹³ Namaa namaarj balaanj, da na ta na suo-ma na hā na bisālmba-i bimbifafanni, ku ce nie aa na To-i doro-i-na, bamarj cāarānj u *Yalle-i u sie hā-ba baa-de?»

Yesu hilaa baa u himma-i hie?

(Matie 12.22-30; Marke 3.22-27)

¹⁴ Yiingu nangu-na, Yesu waa tuo donya *jina najo-i naacoljo najo-na. Jina wuo cie naacoljo-i bobo. Uj juo hel, naacoljo donj tuo piye, ku cu nuomba hommu-i.

¹⁵ Banamba ta ba piye wuo: «Jina ba yuntiejo-i *Belsebul* yaa hā-yo himma-i u tuo donya jinabaa-ba-i.» ¹⁶ Banamba ta ba taara ba cure-yuo, baa cira wuo da ku Diilojo puoraa u yaa-i, u ce bīnkūngu pigaanj-ba ba ne. ¹⁷ Yesu wuo suo ba huoya-maama-i, wuo gbē-ba wuo: «Da ij da neduolen-baanj namaaro-i na sa gbo, yiingu dii baa yiingu, na nelle ka muonu. ¹⁸ Namaa narj ciera wuo Belsebul hāa-mi himma-i mi ta mi donya jinabaa-ba-i hāa, *Sitāni duo tuo gānj baa fuo ferej baamba-i, u fōngūo ce nie aa cō u wulaa? ¹⁹ Sitāni duo hā-muo himma-i mi ta mi donya jinabaa-ba-i, namaa baamba fuo, hai molojo-i hāa bafamba-i ba ta ba donya-bei? Na saa da, namaa ferej baamba yaa ka karnu ciuro-i. ²⁰ Muo fuo, Weimantiejo yaa hāa-mi himma-i mi ta mi donya jinabaa-ba-i. Ku yaa pigaanj wuo *Diiloj-baangu paa-nei tī.

²¹ «Fōngōtiejo marj jiena kuumuonj u caanj-nu tuo niya u dumelle-i, cuoyuo sa sie suur-yuo. ²² Iga umarj fōngūo-i jienya fuo wuono-i duo jo, uj haa u narja u kuumuonj marj nuu-i, u hūu-ku aa biera u bimbinni-i hiere calnu-nie hā nuomba.

²³ «Umarj duo uu si dii baa-mi, kutiejo bigaanj-mi, aa umarj duo u sa tigiinj baa-mi, u pisallā.»

(Matie 12.43-45)

²⁴ «Jina duo hel molojo-na, u kā ka tuo wuora u bīj hiejanj-nu duo taara

* 11:15 *Sitāni yerre nande yaa *Belsebul.

muntienammu. Duo saa ka da, u cira: «Mi ka bir kã mi muntercolommu-na.» ²⁵ Aa bi bir. Duo kã ka da kutienjo gbuu migäärj u huongga-i da welewele aa tigiinj-ka, ²⁶ u bir ka bi u najinabaa niehã, bamañ balaarj yarj ufano-i, ba jo ji suur tiena-kei. Da ba jo ji waa dumaano-na, ku migäärj balan kutienjo-na a yarj dielã-kungu-i.»

²⁷ Yesuñ taa u warj mafamma-i, cienjo nano piiye da gbagaga nuomba-na wuo: «Cienjo marj huonj-ni aa fie-ni u yungu dolaa!» ²⁸ Yesu wuo yarj aa gbẽ-yo wuo: «Cira, bamañ nuonj Diilonj-nelma-i aa wuo ma hümelle-i ba yunni dolaa.»

Nuomba ciera Yesu ce bñjkũngu ba ne
(Matie 12.38-42)

²⁹ Nuombarj gbuu ji ta ba ciinu huongu marj nuu-i Yesu caangu-na, wuo cira: «Fiefie ku nuonj namaano-i na saa fa; na ciera mi ce bñjkũngu hã na ne. Iga bñjkũngu sa ce dii hã-na, mamañ daa *Yonasi-i ma ka saanu baa-na. ³⁰ Yonasiñ waa kumarj Ninivetaamba wulaa†, *Molonj-Bienjo ka waa kufangu temma yaa-i namaa na wulaa. ³¹ Gẽngeryiingu-na, Seba nellentienjo ka da nungu fiefie ku nuonj namaano-na. Fuo siire termaarj daaku-na a karnu nileiña-i hiere duo ji nu *Salomo nelma-i‡, a ne da namaa holma-na bande-i-na, moloño dii umarj maaraa Salomo-i aa na yagar na sa nu u nungu-i. ³² Ninivetaamba nuu Yonasi nungu-i aa nanna ba cilobabalaño-i§, a ne da namaa holma-na bande-i-na, moloño dii umarj maaraa Yonasi-i, aa na yagar wuo na sie nu u nungu-i. Terienju fangu-na, Diilonj duo ji tuo yuu nuomba-i, Ninivetaamba ka cira na cãlãa cemma.»

Fitinj-gbãnalãangu
(Matie 5.15; 6.22-23)

³³ «Molo sa celienj fitinuo-i aa fuo-yo, sisu aa ce bñjkũngu cure-yuo. Da ñ celienj-yo, ñ haa-yo doru dñj-huanga ce cerre hiere. ³⁴ Nelienj nuu ñ yufienja yaa narj ferenj kerre fitinuo-i. Ñ yufienj da a fa, ñ waa cecerma-na; ñga ñ yufienj da a saa fa, ñ waa kukulma-na. ³⁵ Terienju fangu-na, gbãñ fitinuo marj dii baa-ni u baa ñ ñ dñj aa yarj-ni. ³⁶ Da ñ waa hiere cecerma-na, ñ bñjkũngu diei si

dii kukulma-na, ñ ka waa ñga ñ suuri fitinj-dñj-nu.»

Yesu haa cãlmuo Farisiebãa-ba-na
(Matie 23.1-36; Marke 12.38-40)

³⁷ Yesuñ juo piiye ti, *Farisieiyo nano bi-yo wuo ba ka wuo niiwuoni u cñngu-na. Yesu wuo kã ba ka ta ba wuo. ³⁸ Unj ña u saa saara u nammu-i aa suo duo wuo niiwuoni-i, ku ce Farisieiyo daayo-i gberẽ. ³⁹ Yesu wuo gbẽ-yo wuo: «Farisiebãa namaano-i, naa dii ñga nelienjo marj saaraa kalni honni-i aa yarj ni hommu yu baa duganni. Da na ce na migäärj na kũoma yaa da welewele aa na hommu yu baa cuosinni baa balaangu. ⁴⁰ Mimiẽl namaa temma-i daana-i, umarj cie huongu-i u'i saa ce huongga-i wei? ⁴¹ Firiinunj na hommu-i baa sũntaamba-i ñ ka da na birii nuofafaarj namaa.

⁴² «Farisiebãa namaano-i, sũlma haraa-nei; da na ce na dii Diilonjo *yufelle-i ka cor baa niifielu-i du sinni-na hiere aa na sie bi ce kumarj vii, na sie bi tiraa dol Diilonjo-i. A ne da, naa naa saaya na ta na ce ma yaa-i igẽna aa suo haa manamma-i ma doru.

⁴³ «Farisiebãa namaano-i, sũlma haraa-nei; da na suur *Diilonelhãalãdũngu-na, na taara na tiena yaarj-na. Na taara da na waa nuomba-na, ba ta ba pie ba jaal-na. ⁴⁴ Sũlma haraa-nei; naa dii ñga cñcuoña marj gbuyaanu, nuomba saa suo wuo munterbabalammu, ba ta ba wuo ba cor a doru.»

⁴⁵ *Anjinamma pigãatienjo nano gbẽ-yo wuo: «Hãalãtie, da ñ ta ñ piiye de-i-na, ma si ñ bi tuora mie fere-i ke?»

⁴⁶ Yesu wuo cira: «Anjinamma pigãataarj namaano-i, sũlma bi haraa-nei; da na ce na bie congorni marj nelie sie gbãa tũni a hã nuomba-i wuo ba tũu, aa na sie bi bel ba tũu. ⁴⁷ Sũlma haraa-nei; na bñcuombarj ku *Diilopopuorbiemba marj, na siire ta na ma ba cñcuoña-i. ⁴⁸ Narj cie mafamma-i, kuu dii ñga na pigäärj wuo na bñcuombarj cie kumarj ku faa. Bafamba ku Diilopopuorbiemba-i aa namaa ta na ma ba cñcuoña-i. ⁴⁹ Ku'i cie Diilonj unj suo weima-i hiere, u warj-ma gbar-ma wuo: «Mi ka saarj mi popuorbiemba namba hã-ba. Ba ka ko banamba bei, aa ce banamba kpãncõlgũu.» ⁵⁰ Diilopopuorbiemba marj barj

† 11:30 Yonasi (Jonas) 3.3-5

3.5-10

‡ 11:31 Jãmatigi ba sebediẽlãño (1 Rois) 10.1-10

§ 11:32 Yonasi (Jonas)

kuo-ba a doŋ dii miwaarŋo domma-na, Di-
iloŋo kaa yuu fiefie ku nuorŋ namaarŋo-i
kumarŋ cie na ko-ba. ⁵¹ Yaarŋ mi tūnu-nei,
barŋ kuɔ Abel* aa ko bamarŋ cu-yo hiere a ji
hi Sakari† marŋ barŋ kuɔ-yo mumbuolmur-
terienŋu holma-na baa *Diilodubuo-i, ba
kaa yuu-na kumarŋ cie na ko-ba.

⁵² «Ānjinamma pigāataarŋ namaarŋo-i,
sūlma haraa-nei! Narŋ fuyaa mamarŋ gbāa ce
nuomba suo Diiloŋo-i; naa dii ŋaa neliŋo
marŋ gbuonu dūngu aa fuo diele-i. Fuo sie
suur aa bamarŋ taaraayarŋ ba suur u sie bi
yarŋ ba da suur.»

⁵³ Yesuŋ juo hel juwuoterienŋu-na, ānjī-
namma pigāataamba-i baa Farisīebaa-ba jo
ji yu-yuo ta ba waana baa-yo aa ta ba yuu-
yo baa nelma bōi ⁵⁴ wuo sī u ka piye cāl ba
da āntāalāmna haa-yuo.

12

Umarŋ saaya kālāmna
(Matie 10.26-33)

¹ Yesuŋ taa u piye baa *Farisīebaa-ba-i,
nuorŋ baa kūl ba-naa jo ji yu-yuo. Wuo warŋ
baa u *hāalābiemba-i wuo: «Bilaarŋ na fere
Farisīe ba daworu-i-na; uu dii ŋaa konsiini.
Baa na yarŋ ba ji celienŋ-na baa-yo. ² Nelma
marŋ fuyaa hiere, ma ka hel. ³ Da na fie fuo
warŋ mamarŋ, ma ka nu.

⁴ «Mi jēnaarŋ namaa, yaarŋ mi tūnu-nei,
baa na ta na kālā umarŋ gbāa ko-na yorŋ aa
u sie gbāa ce kunarŋu nei. ⁵ Mi ka pigāarŋ-na
narŋ saaya na ta na kālā umarŋ. Na saaya na
ta na kālā Diiloŋo yaa-i. Da ŋ ku, u yaa gbāa
dii-ni dāamu-na. Coima saa fa, na saaya na
ta na kālā u yaa-i. ⁶ Na saa da, ba sa suor
tigālāamba ndii warbieŋa hāi yorŋ wei? A
ne da u diei maama sa karaanu Diiloŋo-i.
⁷ Halle na yukuosinni marŋ daani-i, Diiloŋo
kāarŋ-ni hiere. Terienŋu farŋgu-na, baa na ta
na tie holle; na boyaa tigālāamba-na titirre.

⁸ «Mi tūnu-nei: Umarŋ duo yiera-
mei nuomba yaarŋga-na wuo mei
wuorŋo, *Moloŋ-Bieŋo kaa yiera-mei
*dorpɔpuorbiemba yaarŋga-na wuo ku-
tiero-i fuo bi wuorŋo. ⁹ ŋga umarŋ duo
cīna-mie nuomba yaarŋga-na, Moloŋ-Bieŋo
kaa bi cīna kutiero-i dorpɔpuorbiemba
yaarŋga-na. ¹⁰ Umarŋ duo warŋ noparaarŋ-
āndaarŋgu baa Moloŋ-Bieŋo-i, jande gbāa ce

kutiero-na, ŋga umarŋ duo warŋ noparaarŋ-
āndaarŋgu baa *Diiloŋ-Yalle-i, jande cēraa u
ce kutiero-na. ¹¹ Da ba bi-na yiingu yiingu
*Diilonelhāalādūnni-na, siso yaataamba
wulaa, siso fāamaarŋ ba terienŋ-nu; baa
na yarŋ na hommu cu wuo na sie ka suo
narŋ ka warŋ mamarŋ a kor. ¹² Da na ka hi,
Diiloŋ-Yalle ka pigāarŋ-na narŋ saaya na warŋ
mamarŋ.»

Weioŋ marŋ milāarŋ u gbānalāarŋu

¹³ Yesuŋ taa u piye, naacolŋo narŋo tie dii
nuomba-na aa gbē-yo wuo: «Hāalātie, warŋ
baa mi mōlō-i u yarŋ i calnu i to ciilungu-i.»

¹⁴ Yesu wuo cira: «Mi jīe, hai juo haa-
mi gengertie muo na yungu-na, siso caltie
muo, mi da mi cal namaa ciilungu?» ¹⁵ Aa
naa warŋ baa nuomba-i hiere wuo: «Bilaarŋ
na fere, baa na yarŋ gbeinŋ-maama yu na
hommu-i ji cor. Na suyaa wuo neliŋ nuɔ
da ŋ fie waa weiŋ nuɔ nie nie, ŋ weisinni
sie gbāa haa kunarŋu ŋ yinni-na.» ¹⁶ Aa naa
narŋ gbānalāarŋ daaku-i baa-ba wuo: «Belle
nande-na, weiŋo narŋo dīmna naa gbuu ce.
¹⁷ U tuo piye u huorŋ-na wuo: «Mundiimu sī
baa-mi, mi ka ce dīŋ daama-i nie?» ¹⁸ Aa ji
cira: «Mi suyaa miŋ ka ce kumarŋ. Mi ka
muonu mi inorŋgbāa-ba-i aa ma bōmbōŋ-
baamba a dii-ma baa mi nagāŋ-niini-i hiere.
¹⁹ Da mi gbāa ce mafamma-i, mi dīmmarŋ
ciinu, mi ka tiena ta mi wuo yorŋ aa ta mi
nyorŋ, aa bi ta mi ce mi bāarŋgu-i. Mi ka ce
bieŋa bōi, mi sie guona.» ²⁰ Diiloŋo gbē-yo
wuo: «Ŋ milāarŋ ŋ sa cē, isuarŋ daaku-na ŋ ka
ku. Da ŋ ku, niŋ daa dīmna marŋ daama-i
ma ka ce hai maama-i?»

²¹ Yesu wuo cira: «Kuuduorŋgu yaa baa
bamarŋ gbaraarŋ ba nyaanu miwaarŋ daayo
weisinni-i aa yarŋ Diiloŋ-niini-i.»

Hocugbāngbālānde

(Matie 6.25-34)

²² Ku huorŋgu-na, Yesu wuo gbē u *hāalā-
biemba-i wuo: «Da mi ta mi piye baa-na
wuo na baa tie holle baa na niwuoninŋ-
kūngu-i, baa na niidiinŋ-kūngu-i; ²³ kuu dii
ŋaa neliŋ nuɔ ŋ yungu boyaa niwuoni-
na aa ŋ kūoma boyaa niidiini-na. ²⁴ Nieŋ
huriimba-i! Ba sa guona, aa inorŋgbāa-
ba bi sī baa-ba, ŋga Diiloŋo hā ba ta ba
wuo. Na saa buo huriimba-na titirre wei?

* 11:51 Miwaarŋo jīnammarŋ-sebe (Genèse) 4.8 † 24.20-22

11:51 Āncōlōmmarŋ-sebehāalīŋo (2 Chroniques)

²⁵ Namaarjo-na, hai molorjo-i baa u hoculle-i hiere u gbāa naara kunangu u yinni-na?

²⁶ Ku fōngūo ŋ'a uu si dii-nei na da na ce maayilemma famma-i, bige-i cie na hommu ta mu cu baa na niiwuonij-kūngu-i baa na niidiinij-kūngu-i? ²⁷ Nierj pūlmarj purj ma fa duma, a ne da ma sa ce maacemma, ma sa bi sū jongorbaa. Mi tūnu-nei, halle *Salomo-i baa u weisinni-i hiere, u saa ji dii komparja marj faa yarj pūlma-i dede. ²⁸ Hiengju marj hiengju, Diilorj duo diyaaku fafamma nyungo-i-na diyaarj daama temma-i, aa bisīnuo dāamu waa da mu caa-ku; namaa namaarj nelbilierj namaa, u ka diya-nei ka hi hie? Na saa haa na nanga-i Diilorjo-na ku haama. ²⁹ Baa na yarj na hommu ta mu cu baa na niiwuonij-kūngu-i. Baa na ta na hel na jōguorj-ma. ³⁰ Bamarj sa suyaarj Diilorjo-i, ba yaa gbagbaraayarj nifanni huorj-nu. Namaa To suyaa wuo ni maama dii-nei. ³¹ Yaarj u maama yaa yu na hommu-i igēna, na ka da u hāa-na baa daani-i naara.

³² «Celle-baarj namaa namaarj nuō mi babīmuo-i, baa na yarj korma da-na. Ku dolaanu na To-i u hā-na u nelle-i. ³³ Suoraarj na nagānj-niini-i aa na hā sūntaamba baa gbeija farja-i. Da na ce mafamma-i, kuu dii ŋaa na tieraaya gbeibuō jīna *Diilorj-nelle-na. Gbeija farja sa ji tī dede, a sa bi ji kā teriengju. Molo si dii duo ji bie-ya na wulaa teriengju-na, nyēi bi si dii duo ji wuo-ya. ³⁴ Nelierj nuō nij tieraaya kusuorj-nu ŋ huōnga dii kusuorj-nu'i.»

Baa na gonyā duōfūmmu

³⁵ «Tigiij na fere, baa na yarj na fitīmbaa-ba diŋ. ³⁶ Na saaya na waa ŋaa maacembimba marj ba yuntierjo kāa bilohiyālle aa ba tīena ta ba cie u jomma-i wuo duo jo ba hīl dumelle-i hā-yo. ³⁷ Ba yuntierj duo jo ji da ba saa kor duōfūj, ba yunni dōlao. Mi tūnu-nei, ŋ da ba yuntierjo biyaa maacemmarj-jongoruo dii, aa ce ba tīena u hā-ba niiwuoni ba wuo. ³⁸ Duo fie jo isuohollej, sisō cuo kaalmarj-caarj-nu, a jo ji da ba saa duōfūj, ba yunni ka dōl. ³⁹ Na saa da, da ŋ suo cuoyuo ŋj ka suur-nie huōngu marj nuō-i, ŋ sie yarj u ji kanu ŋ dūngu-i. ⁴⁰ Namaa fere-i narj'a na saa tīena baa-ma wuo *Molorj-Bierjo ka jo huōngu marj nuō-i,

u jo huōngu fangu'i nuō-i. Teriengju fangu-na, na saaya na tigiij na fere.»

⁴¹ Pier yuu-yo wuo: «Itie, gbānalāarj daaku vii *hāalābiej mie yonj wei, sisō ku vii nuōmba-i hiere?»

⁴² Yesu wuo cira: «Da ŋ nu wuo maacembilorjo marj vii, aa tuo cē, u yaa umarj u yuntierjo kāa nelle aa ce u tuo ne u dumelle-i aa tuo hā u namaacembimba namba-i niiwuoni-i fafamma. ⁴³ U yuntierj duo ka bir jo ji da u cie u maacemma-i marj saaya ma ce duma, fuo yungu dōlao. ⁴⁴ Mi tūnu-nei, u yuntierjo ka haa-yo u nagānj-niini yun-nu hiere. ⁴⁵ ŋga duo da nie sī u yuntierjo sie bir jo fiefie, aa dorj tuo muo u namaacembimba-i, ku bēmba-i baa ku caamba-i hiere, tuo wuo aa tuo nyorj u ye; ⁴⁶ ŋj ŋ'a u saa tīena baa yiingju marj maama-i, baa huōngu marj maama-i, u yuntierjo jo huōngu fangu'i nuō-i. Duo jo ji da-yo dumaarjo-na, ŋj ka haa kumarj yuo, u'i ka suo-ku. U ka ce-yo ŋaa bamarj sa nuorj Diilorj-nungu-i barj cerj-barj duma.

⁴⁷ «Maacembilorjo marj suya u yuntierjoj taararj kumarj, aa u saa taara u ce-ku, fuo temma-i ba sa muo-yo ce hujarreyuo. ⁴⁸ ŋga maacembilorjo marj sa suyaarj u yuntierjoj taararj kumarj, duo ce mamarj saaya ba muo-yo, ba sa muo fuo temma-i bōi. Da ba hā nuōni marj bōi, ba ka yuu-ni bōi, da ba hā nuōni marj bōi ŋ tiera, ba ka yuu-ni cor nungu fangu-i.»

Yesu saa jo baa yaafēlle
(Matie 10.34-36)

⁴⁹ «Muōmi juō baa dāamu'i hīema-na. Mi taara dāarj daamu ta mu caa. ⁵⁰ Weima dii da ma da-mi, da ma saa da-mi cor, mi huōnga sie gbāa tīena terduorj-nu.

⁵¹ «Na daa nie sī mi juō baa yaafēlle'i hīema-na wei? Coima, mi juō baa borōmma. ⁵² Nuōmba ka dorj ta ba gānj dūnni dūnni. Bamarj da ba waa ba ndii ba dūngu-na, ba siei ka ta ba gānj baa ba hāi aa ba hāi bi ta ba gānj baa ba siei. ⁵³ Tonaamba ka ta ba gānj baa bepuaamba-i; bepuaamba bi ta ba gānj baa tonaamba-i. Nyunaamba ka ta ba gānj baa ba biemba-i; biemba bi ta ba gānj baa nyunaamba-i. Hūyāamba ka ta ba gānj

baa ba caamba-i; caamba bi ta ba gāŋ baa hūyāamba-i*.»

(Matie 16.2-3)

⁵⁴Yesu wuo tiraa waŋ baa nuamba-i wuo: «Da na da diilongo biilii, na cira: <U ka dāa, aa ma bi ce. ⁵⁵Aa da na da fafalmu kā bāpagūngu-na, na cira: <Babāangu ka waa, aa ma bi ce. ⁵⁶Huhurmantaan namaa temma-i daana-i, na cie nie ta na suo diilongo yammui-na boŋo-muo aa na sa suo mamaŋ cieŋ fiefie-i ma yungu-i? ⁵⁷Bige-i cie na sa suo-ma ce kumaŋ faa cemma? ⁵⁸Molon cēmēl da di waa-nie, aa kutieŋo bī-ni, da na ta na kā hūmelle-na, gbāŋ baa-yo ŋ cārā-yuo. Ni ma'i sī, duo kā baa-ni fāamaambaa-ba wulaa, ba ka hā kpāŋkpannintaamba baa-ni ba dii-ni kaso. ⁵⁹Mi tūnu-nei, da ba dii-ni kaso-i-na, da ŋ saa ji pā ŋ cēmelle ti hiere, ŋ ceraa ŋ da muŋhelmu.»

13

Yesu wuo nuamba nanna ba cilobabalaŋo-i

¹Pilati wuo puŋraa ba ka ko Galile-taamba namba *Diilodubuo-i-na. Ba waa ta ba buol. Yesuŋ waa tuo waŋ nel daama-i, nuamba namba jo ji ta ba piiye mafamma-i baa-yo. ²Yesu wuo cira: «Na daa nie sī Galiletaan daabaŋ kuu kuliingu maŋ, ku pigāaŋ wuo ba yaa balaan yaŋ Galile-taamba-i hiere wei? ³Na karaa coima! Da na saa nanna na cilobabalaŋo-i, na ka ku kulduoŋgu baa-ba.» ⁴Aa naa cira: «Nuamba cīncieluo niisiei maŋ Siloe dujaataama naŋ cii haa-bei ko-ba, na daa nie sī ba yaa balaan yaŋ Yerusalemutaamba-i hiere wei? ⁵Na karaa coima! Da na saa nanna na cilobabalaŋo-i, na ka ku kulduoŋgu baa-ba.»

⁶Yesu wuo naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuo: «Naacolŋo naŋo diyaa *eresē-suonŋu, aa sū *yensāaŋgu kuo. Yiingu nangu-na, u jo ji taara u saa da belle kuo. ⁷U waŋ baa u maacembiloŋo-i wuo: <Bieŋa siei yaa de-i tibiŋ daaku sa maŋ. Jā-ku ŋ nanna! Ku tīyāa ta ku bōnŋ hiema-i gbāngbāŋ.» ⁸Maacembiloŋo gbē-yo wuo: <Yaŋ ku cōnu bende-i-na; mi ka hīŋ ku yungu-i aa dii hūoŋgu ne ⁹sī ku ka maŋ belle maŋ juoŋ. Da ku saa maŋ, i ka suo jā-ku nanna.»

Yesu siire cieŋo naŋo yitienangu-na

¹⁰*Yitienangu nangu-na, Yesu kāa *Diilonelhāalādūngu nangu-na ka tuo waŋ Diilon-nelma-i u pigāaŋ nuamba-i. ¹¹A ne da cieŋo naŋo waa baa-ba dūngu-na, *jīna waa u yungu-na a ce-yo jeiŋo. U gaala jarma-na, ku bieŋ cīncieluo baa niisiei waa belle fande-na. U saa gbāa tuo ciir u wuo. ¹²Yesuŋ daa-yo, wuo bī u jo. U ŋ juo, wuo cira: «Cieŋ nuo, ŋ jarma taa-nie.» ¹³Aa naa bi haa u nammui-yuo. Cieŋ wuo bi pāŋ ciir yiera derre! U ciiri yiera dumaanŋo-na, wuo tuo gbēlieŋ Diilogo-i.

¹⁴Yesuŋ siire jeiŋo-i yitienangu-na, ku saa dōlno Diilonelhāalādūngu yuntieŋo-i, wuo tuo waŋ baa nuamba-i wuo: «Maacemman-yinni dii yinni niediei saaholma-na*»; na saaya na ta na jo yinni fanni'i nuo-i ba ta ba sire-nei na jarma-na; bige-i cie na sire jo yitienangu-na?»

¹⁵Yesu wuo cira: «Huhurmantaan namaa temma-i daana-i! Namaanŋo-na, ni-intaamba-i baa kakūntaamba-i, da ku waa yitienangu-i ba sa kā baa-ba ba ka nyon hūmma wei? ¹⁶Aa cieŋo maŋ daayo-i, ma sī *Abiramu hāayēlo naŋo-i ke? *Sitāniŋ cie-yo jeiŋo ku bieŋ cīncieluo baa niisiei yaa de-i. Miŋ daa-yo, mii naa yaŋ-yo baa u jarma-i wuo yitienangu wei?»

¹⁷Yesu bigāarāamba waa nuamba hōlma-na. U ŋ piiye dumaanŋo-na, senserre gbuu da-ba. A ne da uŋ taa u ce himma maŋ, ma taa ma dōlno nuamba-i hiere.

Diilong-bāangu doŋ tēntēŋ

(Matie 13.31-33; Marke 4.30-32)

¹⁸Ku huongu-na, Yesu wuo cira: «Mi gbāa saa *Diilong-nellentesinni-i baa bige-i? ¹⁹Mi gbāa saa-ni baa mutardi-belle†. Da ŋ duude, di sire pa ce tibiŋgu, huriimba ta ba jo ba se kamma ku negemmu-na.»

²⁰Aa tiraa cira: «Mi gbāa saa Diilong-nellentesinni-i baa bige-i? ²¹Mi gbāa saa-ni baa konsiini. Da ba par-ni ba nakoluon-nu a du farniŋ-jūmmu-i kolloyufieŋa siei baa-ni; ni sire ce jūmmu nyurā.»

Hūmelle maŋ kāaŋ Diilong-nelle-na

(Matie 7.13-14,21-23)

* 13:14 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.9-10; Ānjīnamma tiyemman-sebe 5.13-14 † 13:19 Mutardi-belle dii cekūo ŋaa sōrhēbelle.

²² Yesu wuo cor tuo suur nileiŋa-na hiere u waŋ Diilonj-nelma-i u kã *Yerusalemu-i-na. ²³ Naacolŋo naŋ wuo yuu-yo wuo: «Itie, ku ce ŋaa nuomba maŋ ka suur Diilonj-nelle-na ba sie ciinu wei?»

Yesu wuo cira: ²⁴ «Gbãaŋ kpelle na suur baa dumelle maŋ wullu diele yaa-i. Mi tũnu-nei, nuomba bõi ka cira ba suur baade, ŋga ba sie gbãa. ²⁵ Dumellentiej duo ji sire a gbonu dũngu-i aa yaŋ namaa namar gõngũngu-na, na ka doŋ ta na muo dũngu-i aa ta na piye baa-yo wuo: «Itie, jande hĩl dũngu-i i suur!» U ka cira u sa suo-na.

²⁶ «Kufangu huõngu-na, na ka doŋ ta na piye baa-yo wuo: «I saa tie wuo aa tie nyõŋ baa nuõnei wei? Nuõnei saa ta ŋ wuõra ŋ waŋ Diilonj-nelma-i ŋ pigãaŋ-ye nileiŋa-na wei?»

²⁷ «U ka bir waŋ baa-na wuo: «Kãaŋ na halaŋ mi caaŋ-nu, mi sa suo-na, na hi-eroŋo-i hiere ãmbabalmanciraŋ namaa.» ²⁸ Da na ka da *Abiramu-i baa *Isaki-i baa *Yakõbu-i a naara *Diilopõpuõrbiemba-i hiere *Diilonj-nelle-na, aa ba cie namaaŋo-i wuo na sie da suur, na hõmmu ka gbuu guõla na ta na kaal. ²⁹ Nuomba ka hel terni-na hiere a jo u kãlle-na ji ta ba wuo aa ta ba nyõŋ. ³⁰ Huõngu faŋgu-na, bamaŋ dii huõngu-na fiefie-i-na, banamba ka ta yaaŋ-na, aa bamaŋ dii yaaŋga-na, banamba ka bir tie huõŋ-nu.»

(Matie 23.37-39)

³¹ Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huõngu maŋ nuõ-i, *Fariisibaa-ba namba pie u caaŋ-nu a waŋ baa-yo wuo: «*Erodi taara duo ko-ni, ta bande-i-na ŋ kã yaŋga naŋgal!»

³² Yesu wuo cira: «Kãaŋ na ka waŋ baa jumeliẽŋo faŋgo-i wuo nyuŋgo-i baa bisĩnuõ-i mi donya *jinabaa aa sire jaamba; daakũngu-i, mi bãl mi maacemma-i. ³³ ŋga nyuŋgo-i baa bisĩnuõ-i baa daakũngu-i, mi saaya mi cor baa mi hũmelle-i ta mi kã *Yerusalemu-i-na. *Diilopõpuõrbilõŋo saa saaya u ku yaŋga naŋga.»

³⁴ Aa naa cira: «E Yerusalemutaŋ namaal Namei kuõŋ Diilopõpuõrbiemba-i. Diilonj duo saarj umaŋ hã-na, na naŋ kutieŋo-i baa tãmpẽlẽiŋa ko-yo. Mei cie ji gbẽ. Mi na'a mi tigiĩŋ-na ŋaa kũõnaŋŋoŋ tigiĩŋ u biemba-i dumaa aa pũl-bei, ŋga na saa hũuma. ³⁵ Diilõŋo ka yaŋ na nelle-i hã-na. Aa mi tũnu-nei, da na saa ji ta na cira: «Itiej uŋ

saarj umaŋ u jo, Diilo baa-yo» na sie tiraa da mi yufelle.»

14

Fariisẽ ba yuntieŋo naŋo cie kãlle aa bi Yesu-i

¹*Yitienangu nanngu-na, Yesu kãa *Fariisẽ ba yuntieŋo naŋo dumelle-na ba da ba ka wuo niwuõni. Nuomba bir ka yaŋ aa ta ba ne Yesu-i wuo sĩ u ka ce cãl. ²A ne da naacolŋo naŋo waa u yaanga-na, kũõnyurãmmaŋ-jarma waa-yuo. ³Wuo yuu *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa Fariisẽbaa-ba-i wuo: «A saa baa mie Diilonj-hũmelle-i, da ŋ sire jeiŋo yitienangu-na ku faa waa ku saa fa?» ⁴Ba saa seŋ sũnũngu yuo. Wuo bel naacolŋo-i a sire-yuo u jarma-na, aa naa ce u kũŋ.

⁵Naacolŋ uŋ taa, wuo tiraa yuu-ba wuo: «Namaaŋo-na, umaŋ bieŋo-i duo par suur hũnfuoŋ-nu yitienangu-na, kutieŋo yaŋ-yo dii wuo yitienangu wei? Da ku fie waa u niĩŋo, u yaŋ-yo dii hũnfuoŋ-na wuo yitienangu-na wei?» ⁶Ba saa da mumpi-iyemmu.

⁷Barj biẽ bamaŋ kãlle-na, Yesu wuo ne da umaŋ duo jo, u tuo taara u tieŋa yaarj-na. Wuo waŋ baa-ba wuo: ⁸«Moloŋ duo bi-ni u kãlle-na, da ŋ kã, baa wuõya ŋ ka tieŋa yaanga-na. Uŋ biẽ bamaŋ, kunie sĩ unaa maaraa nuõŋo-i ŋ sa suo. ⁹Da ŋ kã ka tieŋa yaanga-na, kãllentieŋo duo ka jo ji cira ŋ sire ka tieŋa huõŋ-nu aa hã unaŋŋo teterre fande-i, ŋ yaanga ka ce wullu. ¹⁰Da ba bi-ni, da ŋ kã, tieŋa huõŋ-nu. Ku yaa umaŋ bie-na duo ka jo ji da-ni huõngu-na, u ka cira: «Mi jĩe, sire ŋ ji tieŋa yaarj-na.» Kufangu huõngu-na, u ka ce-ni bõi nuõmba-na. ¹¹Umaŋ duo tuo teteŋ u fere, ba ka hiire-yuo, ŋga umaŋ duo tuo hiire u fere, ba ka teteŋ-yo.»

¹²Mafammaŋ curaa, wuo waŋ baa umaŋ taa u ce kãlle-i wuo: «Da ŋ ta ŋ ce kãlle-i, ku saa saaya ŋ bi ŋ jẽnaamba yõŋ, baa ŋ hãmba, baa ŋ huraamba, baa ŋ caantaamba maŋ waamba-i. Da ŋ bi ba yaa yõŋ, yiĩngu dii baa yiĩngu, bafamba ka bi ce aa bi-ni. Niŋ cie ãnfafamma maŋ bei, ma solaangu ka suu yiĩngu faŋgu-na. ¹³Da ŋ'a ŋ ce kãlle-i, ŋ saaya ŋ bi baa sũntaamba-i, baa jaamba-i, baa murgubaa-ba-i, baa yiriemba-i. ¹⁴Bafamba

sie gbāa pā ŋ babĩmuo sully-i hā-ni. Di-
ilongo'i kaa pā-ni unj ka sire nelviimba-i yi-
ingu marj nuo-i. A ce dumaango-na ŋ yungu
ka dol.»

¹⁵ Naacolŋo nano waa tuo wuo baa-ba, unj
juo nu nel daama-i, wuo gbē Yesu-i wuo:
«Jaa bamarj ka da wuo niwuoni-i *Diilong-
nelle-na ba yunni ka dol dumei!»

¹⁶ Yesu wuo narj gbānalāan daaku-i baa-yo
wuo: «Naacolŋo nano taa u ce källe aa tūnu
nuomba boi. ¹⁷ Niiwuoniŋ-huonŋu juo hi,
u puor u maacembilongo-i wuo u ka bī-ba.
¹⁸ Maacembilong duo kā ka bī umarj, kutiero
gbē-yo wuo u sie gbāa kā. Diēlā-wuonŋo gbē-
yo wuo: «Mi sāa suonŋu, mi saaya mi kā ka
ne-ku. Kā ŋ ka warj baa ŋ yuntiero-i wuo
u ce jande mi sie gbāa hi baa-na.» ¹⁹ U cor
kā unarj wulaa, fuo ka gbē-yo wuo: «Mi sāa
niikūrāamba duonŋa ndii, mi saaya mi kā ka
kū baa-ba ne. Kā ŋ ka warj baa ŋ yuntiero-i
wuo u ce jande kere mi sie gbāa hi baa-na.»

²⁰ U cor kā unarj wulaa, fuo ka tiraa gbē-yo
wuo: «Mi jāa cieŋo felemma mi sie gbāa hi
baa-na.»

²¹ «Maacembilongo bir kā ka tūnu u yun-
tiero-i baa-ma. U yuntiero huonŋa pān
guola, u warj baa-yo wuo: «Baa tiena; bir
ŋ kā nellen-huonŋa-na ŋ ka bī sūntaamba-i
baa nagāduolbaa-ba-i baa yiriemba-i baa
murgubaa-ba-i ba jo.» ²² Maacembilongo bir
ta. Unj kāa aa bir jo kufangui, u jo ji warj baa
u yuntiero-i wuo: «Mi biē nuomba jo, ŋga
muntienammu tīyāa yogo.» ²³ U yuntiero
tiraa warj baa-yo wuo: «Bir ŋ kā sonnig-
hūmieŋa-na ŋ ka gbārj baa nuomba-i ba jo
ji yu mi dūngui-i. ²⁴ Yaarj mi tūnu-nei, mirj
biē bamarj diēlā-i-na, ba sie da wuo mi
niiwuoni-i.»

*Ŋ saaya ŋ ce bige-i igēna aa suo cu Yesu
huon-nu?*

(Matie 10.37-38)

²⁵ Nuomba boi baa cuu Yesu huon-nu ta ba
kā *Yerusalemu-i-na. Yesu wuo warj baa-
ba wuo: ²⁶ «Nuoni marj da ŋ ta ŋ nyaanu-
mie, ŋ saaya ŋ ce-mi bolbol ŋ to-i-na, baa
ŋ nyu-i-na, baa ŋ cieŋo-na, baa ŋ bisālmba-
na, baa ŋ hāmba-na, baa ŋ mōlbaa-ba-na,
baa ŋ tūbaa-ba-na, halle baa narj fere-i-na.
Ni ma'i sī, ŋ sie gbāa cu mi huon-nu. ²⁷ Aa
nuoni marj da ŋ'a ŋ sa sie muliema-i baa
kuliingu-i, ŋ sie gbāa cu mi huon-nu. ²⁸ Na
holma-na, umarj duo cira u ma dubuo, ma sī

u tiena igēna a ne dūngurj ka yu dumaa, aa
ne da kuō gbeinŋa marj dii baa-yo a ka gbāa
baal-ku. ²⁹ Ni ma'i sī, duo jina ku tuoie-i, aa u
saa ji gbāa baal-ku, nuomba ka ta ba nyē-yo
³⁰ aa ta ba piye wuo: «Bombolma sa suo aa
dolnu naacolŋ daayo-i; u siire wuo fuo ma
dubuo, u yaa daayo ku juo yar-o baalma.»
³¹ Kuuduonŋu yaa-i baa nellentiero marj dii
baa sorosibaa neifierj ndii. Duo da berru
baa u nanellentiero marj dii baa sorosibaa
neifierj-cīncieluo, u saaya u tiena igēna a ne
da kuō fuo sorosibaa neifierj ndii ka gbāa
ce berru-i baa sorosibaa neifierj-cīncieluo-i.
³² Duo da u sie gbāa, ŋ da u diyaa nuomba
ka cārā-yuo; u sie yarj u ji jo ji diire-yuo.
³³ Mamarj dii, umarj duo saa ne u nagān-
niini-i aa yarj-ni, kutiero sie gbāa cu mi
huon-nu.

³⁴ «Dāmma-i bīŋkūfafaanŋu, ŋga da ma ji
saara, ma gbāa tiraa ce nie ce kpēnne? ³⁵ Ma
sie bi gbāa ce hūonŋu, ma sie bi tiraa gbāa fa
manamma ba biē ka kūnna fuoreŋ. Umarj
duo u ka nu, u nu!»

15

Bige-i fierj Diilongo huonŋa-i?

(Matie 18.12-14)

¹ *Nampohūutaamba-i baa āmbabalman-
ciraamba taa ba kā Yesu wulaa ba kā ba nu u
nelma-i. ² *Fariŋiebaa-ba-i baa *ānjīnamma
pigāataamba ta ba waana wuo u cie nie yarj
nelbabalaamba ta ba pie-yo aa tiraa tuo sie
u wuo niwuoni-i baa-ba?

³ Yesu wuo narj gbānalāan daaku-i baa-
ba wuo: ⁴ «Namaango-na, tūlmba komuonŋa
ndii da ba waa baa umarj, aa u diei balla-bei,
kutiero sie yarj komuonŋa naa baa cīncieluo
nennaa baamba ta ba wuora aa kā ka taara
umarj baala wei? ⁵ Duo ka da-yo, u huonŋa
ka gbuu fē u tūu-yo kūŋ baa-yo ⁶ ka bī u
jēnaamba-i baa u caantaamba-i a warj baa-
ba wuo: «Mi daa mi tūmaango-i, yaarj na
hōmmu fē mei kaanŋa temma-i.»

⁷ Yesurj waarj mafamma-i, wuo cira:
«Yaarj mi tūnu-nei, āmbabalmanceronŋo
diei duo nanna u cilobabalango-i, kurj fēŋ
Diilongo huonŋa-i dumaa dorō-i-na, nuomba
komuonŋa naa baa cīncieluo nennaa marj saa
nanna ba cilobabalango-i wuo sī bafamba vii,
ba sie gbāa fē-ka dumaango-na.»

⁸ Aa naa tiraa cira: «Neifierj-cīncieluo
duo waa baa cieŋo marj, aa neifelle balla

dūŋ-huonŋa-na u wulaa, u sie celienŋ fi-tinuo aa pir dūŋgu-i hiere a taara-die wei? ⁹ Duo da-de, u huonŋa ka gbuu fē u bī u jēnaamba-i baa u caantaamba-i a waŋ baa-ba wuo: «Mi daa mi warbelle-i, yaarŋ na hommu fē mei kaanŋa temma-i.» ¹⁰ Yaarŋ mi tūnu-nei, āmbabalmanceronŋo diei duo nanna u cilobabalano-i, *dōrpōpuorbiemba waa hōfēlle fande temma yaa nuo-i dōro-i-na.»

Naacolŋo naŋo bieŋo gbaraa aa ka bir jo

¹¹ Yesu wuo tiraa cira: «Naacolŋo naŋo waa baa bepuomba hāi. ¹² Yiingŋu naŋgu-na, bisālāaŋo gbē tuonŋo-i wuo: «Baba, mie iŋ saaya i da kumaŋ ŋ nagāŋ-niini-na, hā muo baa mi kūŋgu-i fiefie.» Tuonŋo cal u nagāŋ-niini-i hā-ba. ¹³ Yinni saa da, hāaŋo suor fuo niini-i aa bie gbeija faŋa-i kā hieŋ-nu baa-ya, kā ka biēna-yei hiere kakarkuonŋa. ¹⁴ U gbeijaŋ kaa tī huonŋu maŋ nuo-i, nyulmu naŋ temma suur nelle fande-na a ce u sa da niiwuoni u wuo. ¹⁵ A ne da naacolŋo naŋo waa nelle fande-na tuo heŋ permba, naacombilong kā u wulaa wuo u ka taara maacemma. Naacolŋo bie-yo u tuo ceŋ u permba-i. ¹⁶ Nyulmuŋ gbu mu ko-yo dumaanŋo-na, u tuo nenu permba niiwuoni-i. Iŋga hai ka hā fuo baa-ni? ¹⁷ U gbuu ji tīena jōguonŋ da suu, aa cira: «Maacembiemba maŋ dii baa mi to-i hiere, niiwuoni sa tī-bei, aa muomei daami ta mi ku nyulmu-na. ¹⁸ Mi ka sire bir kā mi to wulaa ka waŋ baa-yo wuo mi cālāa Diilonŋo-i aa tiraa cāl fuo fere-i. ¹⁹ U baa tiraa u tuo kāŋ-mi u bieŋ muo, u yaŋ aa u bel-mi ŋaa u maacembilong muo.» ²⁰ Aa sire ta.

«Uŋ kaa tuo pie cīŋgu-i, tuonŋo fara da-yo, u hujarre gbuu bel-o, u gbar jārā-yuo kā ka gbuu pūrā-yuo u fereŋ nuo. ²¹ Bepolŋo gbē-yo wuo: «Baba, mi cālāa Diilonŋo-i aa tiraa cāl naŋ fere-i, baa tiraa ŋ ta ŋ bī-mi ŋ bieŋ muo.» ²² Tuonŋo fara bī u maacembiemba-i a waŋ baa-ba wuo: «Gbaraarŋ na ka bie jōngoruo maŋ faa yaŋ dūŋgu-na, baa naafontarre, baa naatenni na ji dii na hā-yo. ²³ Aa iŋ muyaa balyungu maŋ, na kā na ka bel-ku na ji ko-ku i ce ponsaangu. ²⁴ Mi taa mi kāŋ mi bieŋ daayo-i baa bikuomba, ŋga mi daa-yo nyungo-i cicēlma; uu naa balla, mi daa-yo.» Ponsaangu yaa bi duonŋ dumaanŋo-na.

²⁵ «A ne da huonŋu faŋgu-na, bepomolŋo waa dii suonŋ-nu. Uŋ juo tuo jo ji pie cīŋgu-i, u nu niimarni du, baa kaasiŋgu. ²⁶ U bī maacembilong diei a yuu-yo wuo: «Bige-i cie cīŋgu-na?»

²⁷ «Maacembilong cira: «Iŋ hāaŋo yaa birii jo. Uŋ juo hīnni ŋ to ji da-yo, u huonŋa gbuu fē. U ce i bel balyungu maŋ iŋ muyaa-ku ko-ku hā-yo.» ²⁸ Mōlŋo huonŋa pāŋ du. U ciina wuo u sie suur cīŋgu-na.

«Ba kā ka tūnu tuonŋo-i. U hel jo ji tuo cārā-yuo. ²⁹ Naacombilong gbē-yo wuo: «Baba, mei dii ŋ caanŋu-na ta mi cāa-ni ku daa bieŋa bōi. Mi saa yagar ŋ nuŋ-āndaanŋu-i dede. Iŋga yinduonŋu ŋ saa ji bel-ku a cira yolonŋo wuo: «Hūu ŋ ka ko ŋ wuo baa ŋ jēnaamba-i.» ³⁰ Aa ŋ bieŋo maŋ daayo-i, fuo maŋ kāa ka biēna ŋ nagāŋ-niini-i baa saasorbaa aa bir jo, ŋ ce ba bel balyungu ko hā-yo.»

³¹ «Tuonŋo gbē-yo wuo: «Nuo ŋ dii baa muonŋo-i bāanŋu-i baa isuonŋu-i, mei nagāŋ-niini-i hai niini-i? Naŋ niini si wei? ³² Iŋ hāaŋo-i, mi taa mi kāŋ-yo baa bikuomba, ŋga mi daa-yo nyungo-i cicēlma; uu naa balla, mi daa-yo. Yaŋ aa ŋ kūnna ŋ huonŋa-i aa i ce ponsaangu-i.»

16

Cēcēmuntienŋo naŋ maama

¹ Ku huonŋu-na, Yesu waŋ baa u *hālā-biemba-i wuo: «Weiŋo naŋo waa, kombiyie waa baa-yo. Baa ji tūnu-yuo wuo kombiyieŋ daayo biēna u nagāŋ-niini-i. ² Wuo bī-yo ji waŋ baa-yo wuo: «Niŋ ceŋ mamaŋ hiere mi nuo-ma. A bāl nyungo, ŋ sie tiraa gbāa waa mi kombiyieŋ nuo. Ce aa ŋ tagaaya niŋ daa kumaŋ ŋ pigāaŋ-mi.» ³ Kombiyienŋo tīena tuo jōguonŋ wuo: «Mi yuntienŋo wuo u nanna-mie maacemma-na. Duo nanna-mie, mi ka ce nie? Mi sie bi gbāa kū, aa da mie mi ta mi wuora mi cārā, senserre ka ta di da-mi.» ⁴ Aa ji cira: «Āhā! Mi suyaa miŋ ka ce kumaŋ da ba nanna-mie nuomba baa bi nanna-mie.» ⁵ U yuntienŋo cēmienŋaŋ waa bamaŋ nuo-i hiere, u tuo bī-ba ba da-ba-diei ba ta ba jo. Diēlā-wuonŋo juo, u yuu-yo wuo: «Iŋ saaya ŋ pā nie hā mi yuntienŋo-i?»

⁶ «U cira: «Mi saaya mi pā namma gbong-boyufienŋ komuonŋa ndii.»

«Kombiyienŋo waŋ baa-yo wuo: «Iŋ cēmellenŋ nyegāaŋ sebe maŋ nuo-i, u yaa

daayo. Tïena donduo η nyegēŋ gbongbboyu-fien komuŋa hāi baa cīncieluo.» ⁷ Aa bī unajo jo. Uŋ juo, u yuu ufaŋo-i wuo: «Nuo η saaya η pā nie?»

«U cira: «Mi saaya mi pā dīmma buorbāa komuŋa ndii.»

«Kombiyienjo warj baa-yo wuo: «ŋ cēmellen nyegāar sebe marj nuo-i, u yaa daayo. Nyegēŋ buorbāa komuŋa naa.» ⁸ Uŋ cie baa u yuntienjo cēmientaamba-i cemma marj daama-i, u yuntien uŋ juo nu-ma, u gbelien-yo wuo u cē u cor.»

Yesu wuo cira: «Na saa da, bamarj sa wuoyaarj Diilonj-hūmelle-i ba suo ba su-uye ba-naa ba yarj bamarj wuoyaarj-deŋ. ⁹ Mi tūnu-nei, nelie sa ji ku aa ba dii-yo baa u gbeija-i. Terienju fangu-na, gbeija marj dii baa-na hīema-na bande-i-na, cien-yarj na bel jēnaamba baa-ya, ku yaa da na saa ji waa yiingu marj nuo-i, ba hā-na muntienammu Diilongo caangu-na. ¹⁰ Umarj duo suo bīŋkūcekūōma belma, kutienjo ka suo bīŋkūbuo belma. Umarj duo cāl bīŋkūcekūōma belma, kutienjo ka cāl bīŋkūbuo belma. ¹¹ Da na cāl miwaarj daayo gbeija belma, hai ka sie hā namaa ninsoŋ-bīŋkūngu na tierā? ¹² Da η cāl moloŋ bīŋkūngu belma, Diilonj uŋ ŋa na'a u hā nuo kumarj, u ka ce nie aa hā-ni baa-ku? ¹³ Na suyaa wuo maacembilongo diei sie gbāa cāa nuomba hāi. ŋ ka da u bigāarj u diei aa dol u diei, u ka waa baa u diei aa cīna u diei. Ku yaa ŋaa namaa kūngu-i, na sie gbāa ta na kuye Diilongo-i aa bi ta na kuye gbeija-i terduwngu fangu-na.»

¹⁴ Gbeija taa a dolnu *Fariŋēbaa-ba-i a cor. Yesuŋ waarj nel daama-i, baa bir yarj aa ta ba nye-yo. ¹⁵ Wuo warj baa-ba wuo: «Namaaŋo-i, da na da nuomba-i na ce na fere nelviin namaa, ŋga Diilongo suo na hōmmu-i. Nelbiliembarj kaal kumarj, Diilo sa hiel u yufelle kuō. ¹⁶ Yiinaa-i-na, nuomba taa ba nu *Moisi ānjīnamma yaa-i baa *Diilopopuorbiemba nelma-i aa ta ba ce ba weima-i. Ba cie kufangu-i a ji hi Nsāa bāangu-i. A doŋ Nsāa bāangu-na, ba duwŋ ta ba nu *Diilong-nelle maama-i. A ce dumaŋo-na, nuomba-i hiere ba gbāŋ kpelle da ba suur-die.

¹⁷ «Doro-i baa hīema-i ni gbuonumma dii fēu yarj ānjīnamma nelbelle diei gbuonumma-i.

¹⁸ «Na saa da; umarj duo nanna u cienjo-i aa jā unajo, kutienjo cie *fuocesinni-i dumaŋo-na; aa da ba nanna cienjo marj aa η bie-yo, η bi cie fuocesinni-i dumaŋo-na.»

Weijo baa sūntienjo

¹⁹ «Weijo najo waa tuo gbu u diiya u fere. U taa u ce u bāangu-i aa bi tuo wuo niiwuofafanni yaa yinni marj joŋ. ²⁰ A ne da sūntienjo najo waa tuo galla u dumelle yaangu-na, ba taa ba bi-yo Lasaar. Pānni'i naa gbuyaa u kūōma-i hiere. ²¹ Weij duo wuo aa juuru marj diire hīema-na, Lasaar tuo nenu-duo, ŋga u sie bi da-du. Juo-raamba tiraa waa hie ta ba nallā u pānni-i? ²² Uŋ juo ku, *dorpupuorbiemba bie-yo kā baa-yo *Abiramu caarj-nu dii ninsoŋ-nelle-na. Ku huongu-na, weijo bi ji ku, ba fuure-yuo. ²³ U kā ka tuo gbu u ce sūlma-i dāamu-na. U juo ciir u yungu-i ku yaa nuo-i, a fara da Lasaar dii Abiramu caangu-na. ²⁴ U fara tuo piiye da gbagaga wuo: «Abiramu, mi to nuo, mi mulien mi cor dāarj daamu-na, jande, ce hujarre mie aa η puor Lasaar ka dii u niele-i hūmma-na a ji dii mi nungu-na mi nuholle fērē.»

²⁵ «Abiramu gbē-yo wuo: «Mi bie, ma si η suyaa wuo niŋ waa miwaango-na, η waa η ferēŋ nuo aa Lasaar waa sūlma-na kē? Fiefie-i-na, uu dii fiisaarj-nu bande-i-na aa nuo η cer waa sūlma-na. ²⁶ Da mi fie hūu-ma, fobāmbāale dii i hōlma-na. Molo sie gbāa hel bande-i-na a karnu kā namaa terienju-na, aa molo sie bi gbāa hel namaa terienju-na a karnu jo bande-i-na.»

²⁷ «Weijo gbē-yo wuo: «Da ma waa dumaŋo-na, yarj aa η puor-o mie cīngu-na ²⁸ u ka piiye tūnu mi hāmba-i, baa dii ba ndii; ba baa ji jo yaahuol-terienj daaku-na.»

²⁹ «Abiramu gbē-yo wuo: «*Moisi nelma dii baa-ba, a naara *Diilopopuorbiemba maama-i, mafamma ka saanu baa-ba.»

³⁰ «Weijo cira: «Abiramu, mi to nuo, mafamma sie gbē baa-ba. ŋga moloŋ duo hel kuon-nelle-na a ka piiye baa-ba, η ka da ba naana ba cilobabaloŋo-i.»

³¹ «Abiramu gbē-yo wuo: «Da ba'a ba sa nu Moisi nelma-i baa Diilopopuorbiemba maama-i, molo duo fie hel kuon-nelle-na kā, u kāa gbāngbāŋ.»

17

Barj gāaj hāalābiemba-i baa nelma maŋ
(Matie 18.6-7,21-22; Marke 9.42)

¹ Ku huonŋu-na, Yesu wuo waŋ baa u *hāalābiemba-i wuo: «Nuomba sie gbāa naa kuubabalaangu muncemmu-i, ŋga umarj duo dii u nanolŋo-i kuubabalaangu cemma-na, sūlma haraa kutierŋo-na. ² Kumarj ka haa-yuo, kuɔ baa naa to namelle u nuonŋu-na aa sɛ-yo dii-yo nuoraan-nu kuu naa ce bolbol yuo. ³ Terierŋu fanŋu-na, bilaarj na fere.

«Ŋ natobin duo cāl-ni, ŋ piie baa-yo da yambaa. Duo sie u cālmuo-i, ŋ yarj ma tī. ⁴ Duo fie cāl-ni ku yu niehāi yinduonŋu-na aa tuo suo-ma u jo u cārā-nie, baa gāŋ baa-yo.»

⁵ Yesu *popuorberj baa waŋ baa-yo wuo: «Itie, in haa i nanŋa-i nie dumaa, kāyā-yie kunanŋu naara-kuɔ.»

⁶ Yesu wuo gbɛ-ba wuo: «Halle da ku fie waa na haa na niele'i mie yon, na gbāa gbɛ tibiin daaku-i wuo ku fuur ka sū ku fere nuoraanŋu-na, aa ma bi ce.»

⁷ Aa naa cira: «Namaanŋo-na, umarj duo bie maacembilŋo jīna u suonŋu-na, sisɔ u biyaa-yo u tuo ceŋ u muorru, duo hel hienŋu-na jo, kutierŋo ka gbɛ-yo wuo u tīena donduo wuo niwuoni-i wei? ⁸ Ma sī u bir gbɛ-yo wuo: «Ce mei niwuoni-i aa ŋ hor ŋ niidiini-i aa ŋ bie ŋ hā mi wuo igɛna. Da mi wuo tī, nuo ŋ ka suo wuo.» Ma sa ce dumei wei? ⁹ Maacembilŋo duo ce u maacemma-i, ku saaya ba jaal-o tiinŋu wei? ¹⁰ Ku yaa ŋaa namaa kūnŋu-i. Barj hāa-na mamarj, da na ce-ma, na saaya na cira: «Mierŋo-i maacembierj mie yon, i cie i maacemma.»»

Yesu siire wontuormba cīncieluo

¹¹ Yesun taa u kā *Yerusalemu-i-na, u bilaaya *Galile-i baa *Samari-i cor. ¹² U kaa tuo suur nelle nande-na, *wontuormba namba sire ta ba jārā-yuo. Ba waa wontuormba cīncieluo. Barj juo pie, baa yiera aa naa ta ba fara* ba piie baa-yo wuo: ¹³ «Hāalatie, jande, ce hujarre yie.»

¹⁴ Yesu wuo fara waŋ baa-ba wuo: «Kāarj *Diilŋo-jāntaamba ka ne-na.»†

Baa ta ta ba kā. Barj kāŋ hūmelle-na, ba jarj maa ta-bɛi. ¹⁵ Unarj wuo bir tuo gbelerj Diilŋo-i da gbagaga u jo. ¹⁶ Un juo hi Yesu caanŋu-na, wuo dūuna jaal-o. A ne da u waa *nieryierŋo; u taa u hel Samari. ¹⁷ Yesu wuo cira: «Ba siire cīncieluo-i-na hiere, ŋga nennaa baamba curaa hie? ¹⁸ Bige-i cie ba saa suo-ma bir jo ji jaal Diilŋo-i ŋaa nieryierj daa un birji ji jaal-o dumaa?» ¹⁹ Aa naa gbɛ naacolŋo-i wuo: «Sire ŋ kā! Nin haa ŋ nanga-i mie ŋ kuraa.»

Molon-Bierj un ka bir jo dumaa
(Matie 24.23-28,37-41)

²⁰ Yiinŋu nangu-na, *Fariŋɛbaa-ba yuu Yesu-i wuo: «*Diilŋo-bāanŋu ka donŋ yaku-i?»

Yesu wuo cira: «Diilŋo-bāanŋu sa ji donŋ domma narj temma ba da-ku baa ba yufelle, ²¹ aa cira: «Ku yaa bande ku yanga; ku yaa de ku yanga.» Na saaya na suo wuo Diilŋo-bāanŋu duonŋ tī na holma-na.»

²² Aa naa waŋ baa *hāalābiemba-i wuo: «Yiinŋu dii baa yiinŋu, *Molon-Bierj kūoma kaa bel-na, ŋga na sie da-yo halle yinduonŋu. ²³ Nuomba kaa ta ba tāal-na wuo ba daa-yo yanga nanga. Banamba ka gbɛ-na wuo: «Uu dii daalei, banarj ba'a: «Uu dii terierj daaku-na.» Da ba pigāarj-na terierŋu marj, baa na kā; ba tāal-na. ²⁴ Diilŋo un nyiesin dumaa ba da-yo terni-na hiere, Molon-Bierj duo u bir jo, ba ka da-yo dumei terni-na hiere. Molo si dii duo ji pigāarj moloŋo baa-yo. ²⁵ Ŋga, aa mafamma suo da ma ce, fiefie ku nuomba ka cīina-yuo aa ce-yo sūlma.

²⁶ «Mamarj taa ma ce *Nowe bāanŋu-na, Molon-Bierj duo u bir jo, ma temma ka ce. ²⁷ Nowe bāanŋu-na, nuomba naa gonya niwuoni baa kolma baa cejalle. Ba tīyāa ku yaa nuo-i a ji hi yiinŋu marj Nowerj surui begubuo-i-na aa yarj diilopepetierj dāa hor-ba hiere.† ²⁸ Mamarj taa ma bi ce Loti bāanŋu-na, ma temma ka ce. Loti bāanŋu-na, nuon baa bi guonya wuolalle baa nyolle, suorunŋu baa sāamunŋu, kulle baa jaagu. ²⁹ Ŋga yiinŋu marj Lotin hilaa Sodomu-i-na, Diilŋo wuo kūnna dāngbɔguonŋu narj

* 17:12 Buolmarj-sɛbe (Lévitique) 13.45-46
Miwaanŋo jīnammarj-sɛbe (Genèse) 6.9-7.24

† 17:14 Buolmarj-sɛbe (Lévitique) 14.2-3
‡ 17:27
§ 17:29 Miwaanŋo jīnammarj-sɛbe (Genèse) 18.20-19.25

temma a kukul nuɔmba-i hiere.³⁰ Molon-Bien duo u bir jo, ma temma ka ce. ³¹Duo jo yiingu man nuo-i, uman duo ji waa gɔngɔɔn-nu, u baa cira u suur dɔn-nu a biera u bimbinni-i; uman duo bi waa hien-nu, u baa bi cira u bir kɔn. ³²Maman daa Loti cieno-i ma si ma tiyanu-nei ke? ³³Uman duo tuo kaal baa u yungu yon, kutieno ka kosuon u fere; nga uman duo tuo kosuon u fere, kutieno ka kor u fere. ³⁴Mi tunu-nei, yiingu fangu-na, nuɔmba hai gbaa waa galla mungalladuomu-na, ba bie u diei ta aa yar unajo-i. ³⁵Caamba hai gbaa waa ta ba soron, ba bie u diei ta aa yar unajo-i. [³⁶Nuɔmba hai gbaa waa ta ba guona, ba bie u diei ta aa yar unajo-i.]»

³⁷Haalabien baa yuu-yo wuo: «Itie, mafamma ka ce hie-na?»

Wuo gbɛ-ba wuo: «Bɔnkukuliin da ku waa kusuon-nu, kpaalbaa-ba tigiin kusuon-nu'i.»

18

Cacârâtîe sa muliɛn

¹Ku huongu-na, Yesu wuo nan gbānalāan daaku-i baa u *hāalābiemba-i duo pigāan-ba wuo ba saaya ba ta ba cārā Diilono-i yinni man jon; ba baa yar ba kūoma sen. U gbɛ-ba wuo: ²«Gɛngertieno najo waa nelle nande-na, u saa tuo kālā Diilono-i aa u saa bi tuo kān molojo. ³A ne da, bikulcieno najo bi waa nelle fande-na. Bikulcien daayo ji da weima baa molojo najo; u kā ka bi kutieno-i gɛngertieno wulaa. ⁴Duo kā, gɛngertieno sie ne u yaan-na. Cien sie bi bir. Yiingu nangu-na, gɛngertieno ji cira: «Mi suyaa mie mi sa kālā Diilono-i aa mi sa bi kān neliɛn. ⁵Ŋga cien daa un jo u muliɛn-mi yinni man jon dumande-i-na, mi ka ce ba āndaangu-i aa gbua da fiisa; ni ma'i si u ka tuo jo u huol mi yaan-na.»

⁶Yesu wuo cira: «Na nuo gɛngertiebalan daa un waan manan ke? ⁷Aa Diilono man Diilono, ku ce nie aa u yufellen hilaa baman nuo-i, da ba ta ba cārā-yuo bāangu-i baa isuongu-i u sie ne ba yaan-na? ⁸Mi tunu-nei: U sie dure aa ce-ma. ⁹Molon-Bien duo ka bir jo, u ka jo ji da nuɔmba haa ba nanga yuo wei?»

Ba sa cārā Diilono-i baa bombolma

* 17:32 Miwaan jɔnman sɛbɛ (Genèse) 19:26

⁹Nuɔmba namba taa ba ne ba fere wuo ba vii, a ce dumaan-na, ba taa ba ne wuo ba boyaa banamba-na. Yesu wuo nan gbānalāan daaku-i hā-ba wuo: ¹⁰«*Farisienon najo-i baa *nampohutieno najo-i ba kaa *Diilodubuo-i-na da ba ka cārā Diilono-i. ¹¹Farisienon wuo sire yiera aa naa cira: «Diilo, mi jaal-ni. Mi jaal-ni hama-i nuo-i? Mi sa ce kuubabalaangu naa banaman cen duma: Mi sa cuo, mi huonga saa balan baa neliɛn, mi sa wura mi ce caamba. Mii si dii naa nampohutienon man yieraaya duolei u temma. ¹²Mi dii sungu-i i hai saaholma-na, aa da mi da bɔnkungu bɔnkungu, mi hiel ŋ *yufelle-i hā-ni.»

¹³«Nampohutienon wuo yiera dii huon-nu, u saa sie duo ciir u yaanga-i, aa tuo wuo u pāmpinaanga-i aa cira: «Diilo, mi suyaa mie mi ciluo saa fa, jande, baa gān baa-mi.»

¹⁴Yesu wuo wan baa nuɔmba-i wuo: «Yaan mi tunu-nei, balan daaba-i ba hai-i-na, aa ba suo da ba bir kün, Diilono hurii nampohutienon āmbabala-i aa yar Farisienon maama-i. Na saa da, uman duo tuo teten u fere, ba ka hiire-yuo; nga uman duo tuo hiire u fere, ba ka teten-yo.»

Yesu cārā Diilono-i hā bisāmbiamba namba

(Matie 19.13-15; Marke 10.13-16)

¹⁵Ku huongu-na, baa jo baa tontobaa-ba namba Yesu wulaa wuo u ji haa u nammu-i bei a cārā Diilono-i hā-ba. U *hāalābieman daa mafamma-i, baa sire ta ba nuola baman juo baa-ba. ¹⁶Yesu wuo cira: «Yaan bisāmba jo mi wulaa, baa na cie-ba». Ban juo, wuo cira: «Baman dii bafamba temma-i, *Diilon-nelle dii bafamba diele. ¹⁷Yaan mi wan ninson-i baa-na: Uman duo saa sie *Diilon-nellentesinni-i naa bisālāan, kutieno sie gbāa suur *Diilon-nelle-na.»

Weino nan maama

(Matie 19.16-30; Marke 10.17-31)

¹⁸*Yuifu ba yuntienon nan wuo yuu Yesu-i wuo: «Hāalātiefefei, da mi ta mi taara mi da ciɛlma man sa tien dede-i, mi saaya mi ce bige-i?»

¹⁹Yesu wuo cira: «Bige-i cie ŋ ta ŋ bi-mi nelfein muo? Da ma hel Diilono-na, nelfeinon dii wei? ²⁰Diilon un'a i tie wuo hūmienon man, ma si ŋ suo-ya ke? Ta ŋ wuo a yaa-i: «Ba ce *fuocesinni, baa ko neliɛn, baa

cuo, baa kar coima ɲ haa molon-na, aa ta ɲ dii ɲ to-i baa ɲ nyu-i ba nungu-i.»^{*}

²¹ Naacolɲ wuo bir warɲ baa Yesu-i wuo: «Mi duonɲ dii mi bisānsinninɲ ta mi ce mafamma-i hiere.»

²² Uɲ piye dumaano-na, Yesu wuo cira: «Ma tiyāa ma diei: Suor ɲ nagāɲ-niini-i hiere aa ɲ cal gbeɲa faɲa-i ɲ hā sūntaamba baa-ya, ku yaa ɲ ka ce weɲɲ nuɔ doro-i-na. Da ɲ ce mafamma-i, ɲ jo ɲ ji ta ɲ nyaanumiε.»

²³ Naacolɲ daayo naa silaa waa weɲɲ cor. Yesuɲ juɔ warɲ mafamma-i, wuo gbuu pāɲ vāa u yaanga-i. ²⁴ Yesu wuo cira: «Kumaɲ ka ce weɲɲ duo gbāa suur *Diilonɲ-nelle-na kuu dii kpelle. ²⁵ Na saa da, kumaɲ ka ce nyogōme duo gbāa cor misēne fuonɲu-na kuu dii kpelle de! ɲga kumaɲ ka ce weɲɲ duo gbāa suur *Diilonɲ-nelle-na, kufangu dii kpelle yanɲ.»

²⁶ Nuonɲ baa yuu-yo wuo: «Dumaano-na, hai moloɲo-i ka gbāa da Diilonɲo-i?»

²⁷ Yesu wuo cira: «Mamaɲ da ma yar nuumba-i cemma, ma sie gbāa yar Diilonɲo-i.»

²⁸ Pier wuo cira: «Itie, aa miε maɲ yaan i nagāɲ-niini-i hiere aa tie nyaanumiε, i ka da bige-i kuɔ?»

²⁹ Yesu wuo warɲ baa-ba wuo: «Yaanɲ mi warɲ ninsoro-i baa-na: Umanɲ duo ta aa yanɲ u dumelle-i, u cieɲo-i, u hām̄ba-i, u bīncuamba-i, u bisālmba-i Diilonɲ-maama-na, ³⁰ kutienɲ unɲ ka da kumaɲ hīema-na bande-i-na, ku ka maar unɲ taa aa yanɲ kumaɲ. Aa u ka da cicēlma maɲ sa tieɲ dede-i bisīnuo-i-na.»

Yesu tiraɲ tir u kuliɲɲu maama-i
(Matie 20.17-19; Marke 10.32-34)

³¹ Ku huonɲu-na, Yesu wuo bī u *hāalābieɲ cīncieluo ba hāi baamba-i ba deɲ, a warɲ baa-ba wuo: «Na daa inɲ kāɲ *Yerusalemu-i-na ke? *Diilopopuorbiembaɲ nyegāɲɲ mamaɲ *Molon-Bienɲo maama-na, ma ka ce kusuoɲ-nu'i. ³² Ba ka bel-o hā *nieraamba-i baa-yo ba nye-yo sūlma, aa tuora-yuo, aa tu taalni yuo, ³³ aa muo-yo, aa ko-yo. ɲga da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi hīema-na, sielinɲ-yiɲɲu-na, u ka sire hel jo.» ³⁴ Hāalābiemba saa suo u nelma yaanga-i, ma yunɲu naa fuo-bei, a

ce dumaano-na, ba saa suo unɲ taaraɲ u warɲ mamaɲ baa-ba.

Yesu puurii yiroɲo naɲ yufienɲa
(Matie 20.29-34; Marke 10.46-52)

³⁵ Yesuɲ kaa tuo piε Yeriko-i, yiroɲo naɲo waa tiēna hūmelle tūngu-na tuo cārā. ³⁶ Uɲ juɔ nu nuɔmba ce ijieni-i ba cor, wuo yuu wuo: «Bige-i cie?»

³⁷ Baa cira: «Ma sī Nasaretitaɲ Yesu'i curaanɲ.»

³⁸ Wuo pāɲ tuo fara u piiye da gbagaga wuo: «Yesu, *Davidi hāayēɲɲ nuɔ, jande, ce hujarre miε!» ³⁹ Bamaɲ naa taa yaanga-na, baa ta ba nuola-yuo wuo u suuye u nungu-i. Wuo migāanɲ tuo kaasɲɲ u naara wuo: «Davidi hāayēɲɲ nuɔ, jande, ce hujarre miε!»

⁴⁰ Yesuɲ juɔ saanu baa-yo, wuo yiera aa naa ce ba jo baa-yo. Baɲ juɔ baa-yo, wuo yuu-yo wuo: «ɲ taara mi ce bige-i hā-ni?»

Naacolɲ wuo cira: «Itie, mi taara ɲ puur mi yufienɲa-i.»

⁴² Yesu wuo cira: «Puur ɲ yufienɲa-i! Niɲ haa ɲ naɲga-i miε ɲ kuraa.» ⁴³ U yufienɲ aa bi pāɲ puur terduonɲu fangu-na, wuo cu Yesu huonɲ-nu tuo gbelienɲ Diilonɲo-i u kā. Nuombanɲ daa mafamma-i, ba hieroɲo-i baa bi kā ba ta ba gbelienɲ Diilonɲo-i.

19

Yesu haraa Sase terienɲ-nu

¹ Yesuɲ suurii Yeriko-i-na tuo karnu duo cor, ² *nampohūutaamba yuntienɲo naɲo waa nelle fande-na, ba taa ba bī-yo Sase. Sase waa bīɲkūntienɲo. ³ Yesuɲ kaa, Sase wuo tuo taara u da-yo suo-yo; a ne da u waa beterie. Nuombanɲ yuu dumaano-na, u saa gbāa duo hi da Yesu-i. ⁴ Wuo gbar ta u yaanɲ-na ka nyugūɲ tibiinɲ-nu wuo duo ji tuo cor fuo da-yo. ⁵ Yesuɲ juɔ hi terienɲu fangu-i, wuo ciir u yungu-i a warɲ baa-yo wuo: «Sase, hiire i ta, mi saaya mi har nuonei nuɔ-i nyungu-i-na.»

⁶ Sase huonɲ kaa pāɲ fē, wuo hiire da donduo kūɲ baa-yo. ⁷ Nuomba daa mafamma-i ce bige-i? Baa ta ba waana wuo Yesu cie nie jo ji har nelbalaɲ daayo temma wulaa? ⁸ Sase wuo sire yiera Yesu yaanga-na aa naa cira: «Itie, ne, mi ka calnu mi nagāɲ-niini-i sōmma hāi, a hā sūntaamba-i sōmma diei aa muomi ce sōmma diei-maama namma-i.

* 18:20 Helmarɲ-sebe (Exode) 20.12-16; Āɲɲinaɲma tiyemmarɲ-sebe 5.16-20

Minj duu bamaŋ a hūu ba gbeinŋa-i, mi ka hā-ba a temma sɔmma naa.»

⁹ Yesu wuo cira: «Naacolŋ daa uŋ bi yeŋ *Abiramu hāyēlŋo, koŋkoro suurii u dumelle-na nyuŋgo-i-na. ¹⁰ *Molon-Bieŋo juo duo ji taara bamaŋ baala a kor-ba.»

Ba sa biera japūngu hīeŋ-nu gbāngbāŋ (Matie 25.14-30)

¹¹ Baŋ kaa ta ba pie *Yerusalemu-i, nuor baa da nie sī *Diilon-bāanggu ka pāŋ doŋ huongu fangu'i nuo-i. Yesu wuo suo baa-ba. A ne da huongu fangu-na, u waa tuo piye baa-ba. ¹² Wuo naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuo: «Nelbuo naŋo kaa nemaale ba da ba ka hā-yo nellentesinni u duo ji tiena u nelle-na. ¹³ Uŋ'a u ta, u bī u maacembiemba cīncieluo a ji cal gbeinŋa hā-ba, aa waŋ baa-ba wuo: «Taa na torgoŋ baa gbeinŋ daaya-i, mi kaa aa jo.» ¹⁴ A ne da u nelleŋ-baamba naa bigaaŋ-yo. Uŋ taa, ba sire puor nuomba u huon-nu dii ku yuŋ-terienŋu-na wuo ba ka waŋ baa-ba wuo ba sa taara naacolŋ daayo nellentesinni-i.

¹⁵ «Naacolŋ uŋ kaa da nellentesinni-i aa bir jo, u ce ba bī u maacembiemba maŋ uŋ ŋa naa cal gbeinŋa-i hā-ba wuo ba ta ba torgoŋ, duo ji ne baŋ daa kumaŋ. ¹⁶ Dielā-wuoŋo jo ji cira: «Yuntie, mi bibiriye mi nanga-i baa niŋ hāa-mi gbeinŋa maŋ, a da gbeinyuŋo temma sɔmma cīncieluo.»

¹⁷ «Nellentienŋo cira: «Ku faa, maacem-bilofefeiŋ nu; niŋ suyaa celle-kūŋ daaku belma, mi ka haa-ni nileinŋa cīnciel yuŋ-nu.»

¹⁸ «Hāalŋ-wuoŋo jo ji cira: «Yuntie, mi bibiriye mi nanga-i baa niŋ hāa-mi gbeinŋa maŋ, a da gbeinyuŋo temma sɔmma ndii.»

¹⁹ «Nellentienŋo gbē-yo wuo: «Mi ka bi haa nuorŋo-i nileinŋa ndii yuŋ-nu.»

²⁰ «Sieliŋ-wuoŋ wuo jo ji cira: «Yuntie, ŋ gbeinŋa yaa daaya, mii naa finya-yie baa fotoruo jina kotuŋgu. ²¹ Naŋ huongu doŋ ka cor a ce mei sa hīrā-nie, ku'i cie mi finya-yie jina kotuŋgu. Da ŋ saa jina kumaŋ, ŋ bie ku yaa-i; aa da ŋ saa duu kumaŋ, ŋ kar ku yaa-i.»

²² «Nellentienŋo gbē-yo wuo: «Maacem-bilobabalaŋ nu naŋ temma-i daani-i, ŋ piye bel ŋ fere. Niŋ suyaa wuo mi huongu doŋ, aa da mi saa jina kumaŋ mi bie ku yaa-i, da mi saa duu kumaŋ mi kar ku yaa-i;

²³ bige-i cie ŋ saa kaa ka jina mi gbeinŋa-i gbein-dūŋ-nu? Minj juo de-i-na, mii naa saa jo ji da a huonaana mi hūu-ya wei?»

²⁴ Nuomba waa u caanggu-na, u waŋ baa-ba wuo: «Hūyāaŋ u gbeinŋa-i na hā umaŋ daa gbeinyuŋo-i sɔmma cīncieluo-i.»

²⁵ «Ba cira: «Yuntie, ma sī fuo daa gbeinyuŋo temma sɔmma cīncieluo ke!»

²⁶ «U cira: «Yaŋ mi tūnu-nei, umaŋ duo da, kumaŋgu ka naara u kūngu-i, ŋga umaŋ duo saa da, celle-kūngu maŋ dii, ku hūu.» ²⁷ Uŋ waŋ mafamma-i, u cira: «Mi bigaarāamba maŋ saa ta ba taara mi waa ba yungu-na, bilaŋ-baŋ na jo baa-ba bande, na ji ko-ba mi yufelleŋ.»»

²⁸ Yesuŋ juo piye tī, wuo ta nuomba yaŋ-na ba ta ba kaa Yerusalemu-i-na.

Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na (Matie 21.1-11; Marke 11.1-11; Nsāa 12.12-19)

²⁹ Yesubaa-baŋ kaa ta ba pie Betani-i baa Betifage-i dii *Olivi-tibinni-tānūngu caanggu-na, Yesu wuo waŋ baa u *hāalā-biemba hāi wuo: ³⁰ «Kāaŋ nelle maŋ i yaanga-na daade-i, na suurma-na, na ka da ba vaa kakūmbilogo naŋo, molo saa nyugūŋ-yuo dede. Na fir-o na jo baa-yo. ³¹ Umaŋ duo yuu-na, na cira Itienŋo yaa ciera na fir-o ka hā-yo.»

³² Uŋ puoraa bamaŋ, baa kaa ka bi da kakūmbilogo-i ŋaa uŋ waŋ-ma dumaa.

³³ Ba ture ta ba fir-o, u taamba yuu-ba wuo: «Bige-i cie na ta na fir kakūmbilogo-i?»

³⁴ Baa cira: «Itienŋo yaa ciera i fir-o ka hā-yo.» ³⁵ Aa naa fir-o ka hā Yesu-i baa-yo.

Baŋ kaa baa-yo, baa hiel ba jongorbaa-ba-i haa u huongu-na aa ce Yesu nyugūŋ ba ta ba wuo ba suur nelle-na. ³⁶ Nuomba maŋ waa, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bei hīema-na u tuo wuo ba doŋo u kaa. ³⁷ Baŋ kaa ta ba hiire Olivi-tibinni-tānūngu-na aa da ba suur *Yerusalemu-i-na, hāalābiemba-i ba kūngu-na hiere, ba hōmmu gbuu fē. Baa doŋ ta ba hāl neini da kabakaba ba gbeliŋ Diilogo-i wuo u cie gberē-weima boi pigāaŋ-ba. ³⁸ Ba taa ba hāl wuo:

«Itienŋ uŋ saŋ nellentienŋo maŋ u jo, Diilo baa-yo!»

I suuriinu i-naa baa Diilogo-i

Dorwuorŋo gbē baa tuolnumma.»

* 19:38 gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 118.26

³⁹ A ne da *Farisēbaa-ba namba waa ba holma-na. Baŋ juo da ba hāl neini-i kabak-aba dumaŋo-na, baa waŋ baa Yesu-i wuo: «Ŋ sa waŋ baa ŋ hāalābiemba budii wei?»

⁴⁰ Yesu wuo cira: «Mi tūnu-nei, da ba fie budii, tāmpīeŋa ka sire ta a hāl ba solaŋgu-i.»

Yesu kaalaa Yerusalemutaamba maama-na

⁴¹ Yesuŋ kaa piē da nelle-i, wuo pāŋ tuo kaal ⁴² aa naa cira: «E! Yerusalemutaŋ namaa, kuo naa naa suo kumaŋ ka fē na hommu-i nyuŋgo daayo-na, kuu naa fa. Ŋga ku fuyaa-nei; na sie gbāa suo-ku. ⁴³ Yiingu dii baa yiingu, na bigāārāamba ka jo ji dii-na huŋga. Ba ka suuye-nei terni-na hiere na sie da muŋkormu. ⁴⁴ Diiloŋ uŋ juo duo ji kor-na aa na saa hūu-ma, ba ka muonu na nelle-i aa ko-na hiere. Ba sie yaŋ dūŋgu diei ku gbainiŋ.»

Yesu donya niisuornintaamba-i Diilodubuo-i-na

(Matie 21.12-17; Marke 11.15-19; Nsāa 2.13-22)

⁴⁵ Yesuŋ kaa ka suur *Diilodubuo-i-na da niisuornintaamba-i, wuo tuo donya-bei ⁴⁶ aa naa tuo piiye baa-ba wuo: «Ma nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuo: *«Mi dūŋgu ka ce Diilojaaldūŋgu.»*[†] Ma sinni nie namaa ce-ku cuo ba terieŋgu[‡]?»

⁴⁷ Yesu taa u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigāaŋ nuomba-i yinni maŋ joŋ Diilodubuo-i-na. *Diilojigāntaamba yuntaambaŋ daa-ma dumaŋo-na, baa *āŋjīnamma pigāataamba-i, a naara nelle yuntaamba-i, baa ta ba taara ba ko-yo. ⁴⁸ Ŋga u nelma taa ma suurnu nuomba-i ma cor a ce ba saa suo baŋ ka ce-yo duma da-yo ko-yo.

20

Hai moloŋo-i hāa Yesu-i hūmelle-i u tuo ce u maacemma-i?

(Matie 21.23-27; Marke 11.27-33)

¹ Yesuŋ kaa ka tuo waŋ *Neldodolma-i u pigāaŋ nuomba-i *Diilodubuo-i-na, yiingu nangu-na, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *āŋjīnamma pigāataamba-i a naara nelle bīncuŋ baa kã ² ka cira: «Naacolŋ nuu, hai hāa-nuu hūmelle-i ŋ ta ŋ ce niŋ ceŋ kumaŋ daaku-i?»

³ Yesu wuo cira: «Muomi ka bi yuu-na baa nelma diei: ⁴ Pigāaŋ-muo umaŋ naa puōraa Nsāa tuo *batiseŋ nuomba-i; Diiloŋo'i naa puōraa-yo siso nelbiliemba'i naa puōraa-yo?» ⁵ Baa doŋ ta ba piiye ba-naa nuu wuo: «Die cira Diiloŋo'i naa puōraa-yo, u ka cira: «Naŋ suyaa-ma dumaŋo-na, bige-i ciē na saa hūu u nelma-i?» ⁶ Die bi hōr-ma cira nelbiliemba'i naa puōraa-yo, bamaŋ dii bande-i hiere, ba suyaa wuo Nsāa waa *Diilopopuōrbilongo; ba ka naŋ-ye baa tāmpēlēŋa ko-ye.»

⁷ Baa naa ba cira: «I saa suo umaŋ naa puōraa-yo.»

⁸ Yesu wuo cira: «Muomi sie bi pigāaŋ-na umaŋ hāa-mi hūmelle-i mi ta mi ce miŋ ceŋ kumaŋ daaku-i.»

Suontieŋo naŋo baa u maacembiemba (Matie 21.33-46; Marke 12.1-12)

⁹ Ku huongu-na, Yesu wuo naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa nuomba-i wuo: «Naacolŋo naŋo diyaa *eresē-suongu* aa biē maacenciaamba jina-kuo aa kã nelle duo ka vaaya. ¹⁰ Tibibieŋaŋ juo hi karma, u puor u maacembilongo diei maacenciaamba wulaa, wuo u ka hūu fuo yufelle-i ka hā-yo. Maacembilongo ta kã. Uŋ kãa, maacenciaamba bel-o muo-yo aa bir-o; ba saa hā-yo biŋkūngu. ¹¹ Suontieŋo tiraa puor maacembilongo naŋo ba wulaa. Ba tiraa bel ufaŋo-i a muo-yo aa gbuu tuora-yuo aa bir-o; ba saa hā-yo biŋkūngu. ¹² U tiraa puor maacembilongo naŋo ba wulaa ba ce ba siei. Ba muo ufaŋo-i posol-o aa donya-yuo. ¹³ Suontieŋo cira: «Mi ka ce nie?» Aa ji cira: «Mi ka puor mi beduola yaa ba wulaa; fuo duo kã, kunie sī ba ka kãŋ-yo.» Aa ce u bieŋo ta kã ba wulaa. ¹⁴ Baŋ juo'a ba ne da u jo, ba piiye baa ba-naa wuo: «Ciiluwuotieŋo yaa juoŋ daayo. Yaŋ i ko-yo aa ciilungu ce mie kūngu.» ¹⁵ Ba sire ku yaa nuu-i a bel naacembilongo-i hel baa-yo suongu-na ka ko-yo.»

Yesu wuo cira: «Suontieŋ daa u ka ce bige-i?» ¹⁶ U ka jo ji ko-ba aa hā banamba baa suongu-i.»

Nuoŋ baa cira: «Diilo baa jo baa-ma!» ¹⁷ Baŋ piiye dumaŋo-na, Yesu wuo cira: «Mafamma da ma saa ce, baŋ nyegāaŋ nelma maŋ Diiloŋ-nelma-na wuo:

[†] 19:46 Isayi (Ésaïe) 56.7 [‡] 19:46 Seremi (Jérémie) 7.11

* 20:9 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 5.1.

«Dūmarāambay cīnaana kpāṅkpara maŋ,
u yaa juo bella dūngu-i»[†],
nelma famma yungu yaa haku-i? ¹⁸ Nuoni
maŋ da ŋ par diire a naŋ ŋ fere kpāṅkpara
daayo-na, ŋ ka kara ŋ fere; duo bi par
diire naŋ nuoni maŋ, u ka putienu-niē.»
¹⁹ *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa *ān-
jīnamma pigāataaŋ baa pāŋ suw wuo Yesu
naaŋ gbānalāaŋ daaku-i hā ba yaa-i, baa ta
ba taara ba bel-o huongu fangu-na, ŋga ba
taa ba kālā nuomba-i.

Nampo saaya u pā hā jāmātigi-i wei?

(Matie 22.15-22; Marke 12.13-17)

²⁰ A don huongu fangu-na, baa don
ta ba cumay Yesu-i da ba bel-o. Baŋ
puu mafamma-i, baa ce huhurmantaamba
namba kā u wulaa ka ce ba fere nelfafaamba
wuo sī ba ka gbāa ce u piye cāl ba bel-o
hā fāmaambaa-ba-i baa-yo. ²¹ Baŋ kāa, baa
cira: «Hāalātie, i suyaa wuo ŋ waŋ ninsoŋo
yaa-i, aa ŋ sa kālā neliŋo baa ŋ ninsoŋo-i,
ŋ sa bi ce cielu, ŋ gbu ŋ pigāaŋ nuomba-i
Diiloŋ-hūmelle yaa-i kelkel. ²² ŋga, a saa baa
mie hūmelle-i, ku saaya i tie pā nampo-i i
hā *Orome ba *jāmātigi-i wei?» ²³ Yesu wuo
suw baa-ba, wuo gbē-ba wuo: ²⁴ «Hāa-miŋ
warbelle mi ne.» Baa hā-yo warbelle-i. Wuo
yuu-ba wuo: «Ba cie hai yungu-i die?»

Baa cira: «Ba cie Orome ba jāmātigi
yungu.»

Wuo tiraa yuu-ba wuo: «Ba nyegāaŋ hai
yerre-i die?»

Baa cira: «Ba nyegāaŋ Orome ba jāmātigi
yerre-i die.»

²⁵ Yesu wuo cira: «Kumaŋ da ku waa
jāmātigi kūngu, pāaŋ-kun na hā jāmātigi-i
baa-ku, aa kumaŋ da ku waa Diiloŋ-
kūngu-i, na bi pā-ku na hā Diiloŋo-i baa-
ku.» ²⁶ Ba saa gbāa cure-yuo bel-o nuomba
yaanga-na. U nel maa bir yaŋ aa naa cu ba
hōmmu-i, baa naa ba par fiinamma.

Kuomba siremmaŋ-kūngu-i

(Matie 22.23-33; Marke 12.18-27)

²⁷ *Sadusiebaa-ba wulaa kuomba sie
sire. Banaŋ baa kā ka gbē Yesu-i wuo:
²⁸ «Hāalātie, *Moisi nyegāaŋ nelma namma
hā-ye wuo: «Umaŋ duo ku aa yaŋ u cieŋo-i
u saa da bilono baa-yo, u hāaŋ saaya u
bie-yo a hoŋ bilono hā kuloŋo-i.»[‡] ²⁹ A ne

da naacombiamba namba waa niehāi ba
nyu wulaa. Moŋo sire jā cieŋo, u saa da
bisālmba baa-yo aa ku. ³⁰ Umaŋ cuu-yo,
u bie cieŋo-i u saa da bisālmba baa-yo,
fuw tiraa ku aa yaŋ-yo; ³¹ sieliŋ-wuono-i
maaduoma. Ba kuu dumei niehāi-i-na ka
gbuo hiere unaa saa da bilono baa cieŋ
daayo-i. ³² Ku huongu-na, fuw fere u suw tuo
nyaanu-bei. ³³ Ba hierono-na, baŋ diyaa-yo
ba cieŋo cor, yiingu maŋ kuon da ba ji sire,
u ka ce hai wuono-i?»

³⁴ Yesu wuo cira: «Miwaan daayo-na
cadiile dii, ³⁵ ŋga Diiloŋ uŋ ka fiel ba-
maŋ wuo nelfafaamba a sire-bei hiel-ba
kuomba hōlma-na ba da ba tiēna u nelle-
na, bafamba sie ji ta ba dii caamba. ³⁶ Ba
kaa waa gbula ŋaa *dorpōpuorbiemba; ba
sie tiraa gbāa ku. Baŋ siire hel kuomba
hōlma-na ba cie Diiloŋ-biemba. ³⁷ Moisi bi
waan kuomba siremmaŋ-kūngu-i uŋ piye
perfielu maama-i kusuw-ŋ nu wuo dāamu
bilaa-du. U gbaraa-ma wuo: «*Abiramu
Diiloŋo, *Isaki Diiloŋo, *Yakobu Diiloŋo!»
³⁸ Diiloŋo-i ciēlmantaan-wuono, bikuono-
wuono sī. Diiloŋo wulaa nuomba-i hiere
baa dii ciēlma.»

³⁹ Uŋ piye dumaŋo-na, *ānjīnamma pi-
gāataamba naŋ baa cira: «Hāalātie, ŋ suyaa
piiyemma.» ⁴⁰ Aa ba saa sie da ba tiraa yuu-
yo baa nelma namma.

Koŋkortieŋo bige-i baa Davidi-i?

(Matie 22.41-45; Marke 12.35-37)

⁴¹ Ku huongu-na, Yesu wuo yuu-ba wuo:
«Bige-i cie Diiloŋ uŋ pāa nungu-i wuo u ka
saŋ *Koŋkortieŋo maŋ, nuomba ta ba piye
wuo u ka waa *Davidi hāayēlŋo? Ba taara
ba waŋ wuo nie dumaŋo-na? ⁴² Ma sī Da-
vidi fuw fere waan-ma gbar-ma Gbeliemaŋ-
neini-na wuo:

«Tieŋo gbē mi Tieŋo-i wuo:

«Jo ŋ ji tiēna mi caaŋ nu,

⁴³ aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigāārāamba-i hā ŋ ce ŋ
bāaŋgu-i bei.»^{*}

⁴⁴ Diiloŋ uŋ pāa nungu-i aa saŋ Koŋkor-
tieŋo maŋ, Davidi bi-yo u Tieŋo, u ce nie aa
ce u hāayēlŋo yon?»

Yesu friiye ānjīnamma pigāataamba-i

(Matie 23.1-36; Marke 12.38-40)

[†] 20:17 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 118.22
(Deutéronome) 25.5-6 [§] 20:37 Helmaŋ-sebe (Exode) 3.2,6
(Psaume) 110.1

[‡] 20:28 Ānjīnamma tiyemmaŋ-sebe
^{*} 20:43 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu

⁴⁵ Ku huongu-na, Yesu wuo warj baa u *hāalābiemba-i nuomba-na wuo: ⁴⁶ «Bilaarj na fere, baa na ta na ce *anjīnamma pigāataamba temma-i, ba maacemma saa fa: Ba hinu ba dii jongorbōmbōmbaa, aa da ba waa nuomba-na, ba taara ba ta ba pie ba jaal-ba. Da ba kā *Diilonelhāalādūngu marj nuō-i, sisō källe marj nuō-i, ba taara ba tiēna yaarj-na. ⁴⁷ Da ba ce ba bel diiloŋo-i a hūu bikulcaamba nagārj-niini-i hiere a wuo-ni, a ne da da ba'a ba cārā Diiloŋo-i, ba cārā-yuo da agaga wuo nuomba cira bafamba faa. Kumarj ka haa-bei ku ka balarj cor.»

21

Bikulcieŋo narjo cie sām̃ma

(Marke 12.41-44)

¹ Ku huongu-na, Yesu wuo ne da waamba namba dii gbeija-i kekerieŋu-na da ba hā Diiloŋo-i. ² Wuo u ne da bikulcieŋo narjo kaa ka dii tāmabieŋa hāi. A ne da u waa sūntieŋo. ³ Yesu wuo cira: «Yaarj mi warj ninsoŋo-i baa-na: Cieŋ daayorj diyaa kumarj, ku maaraa banambarj diyaa kumarj hiere. ⁴ Bafamba paraa dii aa yarj bolu-ongu; ŋga cieŋ daa uŋ diyaa kumarj, ku yaa waa u yungu-na yorj; kunarj si dii yarjga narjga.»

Mamarj ka da nelbiliemba-i aa miwaarj suō duo tī

(Matie 24.1-14; Marke 13.1-13)

⁵ Nuomba narj baa yieraaya ta ba piye wuo: «*Diilodubuo daayo faa cor. Ba maa-yo baa tāmpēfefeija, aa barj pāa bimbinni marj hā ba tuolnu-yuo ni bi tiraa fa cor.»

Yesu wuo gbē-ba wuo: ⁶ «Narj daa dūngu marj daaku-i, yiinggu dii baa yiinggu, ku ka fara hiere hīema-na!»

⁷ Baa yuu-yo wuo: «Hāalātie, mafamma ka ce yaku-i, aa i ka ce nie suō huongu fanggu-i?»

⁸ Yesu wuo cira: «Baa na yarj molo ji pira-nei. Nuomba boi ka ta ba jo. Umarj duo jo, u ka cira wuo Diiloŋ uŋ pāa nungu-i wuo u ka saarj *Konkortieŋo marj, u yaa ufaŋo-i, aa tiraa cira, miwaarj timma hii. Baa na cu ba huorj-nu! Ba tāal-na. ⁹ Da na ji ta na da berru ce terni-na hiere, aa nuomba ta ba ciina ba yuntaamba-i, baa na yarj korma da-na. Mafamma'i saaya

ma ce igēna, ŋga miwaarj timma'i sie pārj waa huongu fangu-na. ¹⁰ Nuomba kaa ta ba gārj siyaabaa siyaabaa, baa nileija nileija. ¹¹ Hīema kaa ta ma sagalla bōmbōŋ a naara nyulmu-i baa jarcelienumma kaa waa terni nanni-na. Korda-bimbinni kaa ta ni hel doro-i-na. ¹² Ŋga, aa mafamma suō da ma ce, ba ka bel-na ce-na kpāncōlgūo. Ba ka kā baa-na *Diilonelhāalādūnni-na ka ger-na aa dii-na kaso. Narj cuu muomi huorj-nu, yiinggu dii baa yiinggu ba ka bel-na kā baa-na faamaambaa-ba wulaa, baa fōŋgōtaamba wulaa. ¹³ Huongu fangu'i nuō-i na ka da na fere piye kumarj cie na ta na nyaanumie. ¹⁴ Baa na tie holle wuo na sie ji suō narj kaa piye mamarj a kor. ¹⁵ Narj ka warj mamarj, mei fere'i ka dii-ma na nunnina. A ce dumaarj-na, da na warj-ma, na bigāarāamba sie gbāa da manamma warj. ¹⁶ Halle na tobāa-ba-i baa na nyubaa-ba-i, baa na mōlbaa-ba-i, baa na hāmba-i, baa na huraamba-i, a naara na jēnaamba ka dii-na na bigāarāamba nammu-na ba ko banamba nei. ¹⁷ Nuomba-i hiere ba ka bigāarj-na mei maama-na. ¹⁸ Ŋga, halle unarj yukuosibelle diei sie kar diire. ¹⁹ Da na hīrā na kūoma-i na ka da cicēlma marj sa tiēŋ dede-i.»

(Matie 24.15-21; Marke 13.14-19)

²⁰ «Da na ji da sorosibaa-ba ciilāayā *Yerusalemu-i huongu marj nuō-i, na saaya na suō wuo u muonumma hii tī. ²¹ Bamarj da ba ji waa *Yude-i-na, ba ta ba gbar ba kā tānnirj; bamarj da ba ji waa Yerusalemu huongu-na ba hel; aa bamarj da ba ji waa hieŋgu-na, ba baa cira ba suur nelle huorj-na. ²² Mamarj nyegāarj hiere Yerusalemu kūngu-na Diiloŋ-nelma-na, ma ka ce yinni fanni'i nuō-i. *Isirahel-baambarj cie āmbabalma marj, ba ka pā ma sullu-i yinni fanni'i nuō-i. ²³ Yirj daani ka huol. Kusūntaamba-i baa biantaamba-i sūlma haraa-bei yinni fanni-na. Diiloŋo ka pigāarj Isirahel-baamba-i u jāyāmma-i yinni fanni'i nuō-i. ²⁴ Ba ka ko banamba baa jigāmmu, aa bel banamba a pisāllā baa-ba jāmalābaa-ba-na hiere. *Nieraamba ka jo ji muonu Yerusalemu-i aa sere-yuo ce ba bāarjgu-i.»

(Matie 24.29-35; Marke 13.24-31)

²⁵ «Bāarjgu kaa bir ku derj birma baa cēiŋo-i baa mōeŋa-i hiere.* Dāmmarj-

* 21:25 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ēsaie) 13.10; Esekiel sebe-i-na (Ēzéchiel) 32.7; Yowel sebe-i-na (Joël) 3.3-4.

nuoraangu sie ji ta ku suo dumma, a ce dumaango-na, nuomba hommu kaa cu baa-ku, korma sie ji waa dei bei. ²⁶ Bimbinni marj dii dorɔ-i-na hiere, ni ka hel ni fonni-na. Nuomba da ba joguɔŋ ne mamarj ka da-ba, korma ka ce ba narj yir. ²⁷ Huɔngu fangu'i nuɔ-i, barj ka da *Molon-Bieŋo hilaɔ dorɔ-i-na baa u fɔŋgũɔ-i duherru suuye-yuo u tuo jo. ²⁸ Mafamma da ma ji dorj ta ma ce, siiren na ta na ne u hũmelle-i, na kormarj-huɔngu piyaa.» ²⁹ Aa naa warj nel daama-i pigãarj-ba wuo: «Nierj *yensãangu-i baa tibinni nanni-i hiere, ³⁰ da na ji da ni duɔŋ ta ni caa fielu-i, na bi suo kerre ifelle hii ti. ³¹ Kuuduɔngu yaa-i, da na bi ji da mamarj daama duɔŋ ta ma ce, na saaya na suo wuo *Diilon-bãangu hii ti. ³² Yaarj mi warj ninsoro-i baa-na: Nel daama ka ce hi fiefie ku nuomba namba aa ba suo ku. ³³ Dorɔ-i baa hiema-i ni ka gbuo, ŋga mei nelma sa ji gbuo dede. ³⁴ Bilaarj na fere, baa na yarj na hommu yu baa ponsannij-maama, baa konyollej-maama, baa anjoguoma. Da na saa bel na fere, yiirj daaku ka tugol-na. ³⁵ Ku ka tugol nuomba-i hiere ŋaa kollurj tugol biŋwuɔŋo dumaɔ bel-o. ³⁶ Yaahuolo marj juɔŋ, warj na fere baa Diilocãrãlle-i ku yaa u ka kãya-nei na hel-yuo. Da na hel yaahuolo daayo-na, na gbãa yiera Molon-Bieŋo yaanga-na a piye.»

³⁷ Yesu taa u dii bãangu-i *Diilodubuo-i na u warj Diilon-nelma-i u pigãarj nuomba-i, aa tuo kã u cɔ *Olivi-tibinni-tanurj-nu. ³⁸ Cuo duo kaal, nuomba naar kũɔl ba-naa jo Diilodubuo-i-na ji ta ba nu u nelma-i.

22

Yuda suuraa Yesu-i
(Matie 26.1-5,14-16; Marke 14.1-2,10-11; Nsãa 11.45-53)

¹ *Barj'a ba sa dii siini-i *buruo marj nuɔ-i u ponsaanguj juɔ ta ku pie, ba bi bĩ ponsaangu fangu yaa *korsinni timmarj-ponsaangu-i, ² *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *anjĩnamma pigãataarj baa ta ba taara ba ko Yesu-i, ŋga ba taa ba kãalã nuomba-i.

³ Huɔngu fangu'i nuɔ-i, *Sitãniŋ suurii *Yuda-i-na, u yerre nande yaa Isikaro. Yuda nunŋu waa Yesu *hãalãbieŋ cĩcieluo ba hãi baamba-na. ⁴ Wuo sire kã ba ka nunu ba-naa baa Diilojigãntaamba yuntaamba-i

baa *Diilodubuo niyataamba yuntaamba-i, uŋ ka kãya-bei dumaɔ ba bel Yesu-i. ⁵ Kuo gbuu dɔlnu-bei, baa cira ba ka hã-yo gbeija. ⁶ Yuda wuo hũu-ma aa naa tuo ne uŋ ka da hɔfafaangu marj ba bel Yesu-i nuomba baa suo.

Yesu puɔraa ba da ba ka ce korsinni timmarj-ponsaangu niiwuoni-i

(Matie 26.17-25; Marke 14.12-21; Nsãa 13.21-30)

⁷ *Barj'a ba sa dii siini-i *buruo marj nuɔ-i u ponsaanguj juɔ hi, barj korj *korsinni timmarj-ponsaangu tũlmba-i yiingu marj nuɔ-i, ⁸ Yesu wuo warj baa Pier-i baa Nsãa-i wuo: «Kãarj na ka ce ponsaangu niiwuoni-i, die kã i ka wuo.»

⁹ Baa yuu-yo wuo: «I ka ce-ni hie?»

¹⁰ Wuo cira: «Da na ka suur nellerj-huɔnga-na, na ka da naacolŋo narjo tũyãa hũmmarj-bũnanga, na cu u huɔŋ-nu. Duo ka suur dumelle marj nuɔ-i, na suur baa-yo.

¹¹ Da na suur, na warj baa dumellentierjo-i wuo hãalãtierj wuo u pigãarj-na dũngu marj uŋ ka hã-yo baa-ku u wuo korsinni timmarj-ponsaangu niiwuoni-i baa u *hãalãbiemba-i. ¹² U ka pigãarj-na dubuo narjo dorɔ-i-na; bimbinni dii-yuo ti. Na ce niiwuoni-i kusuɔŋ-nu'i.» ¹³ Pierbaa-ba ta. Barj kãa ka hi, baa bi da-ma ŋaa Yesurj waarj-ma dumaɔ. Baa ce korsinni timmarj-ponsaangu niiwuoni-i.

(Matie 26.26-30; Marke 14.22-26; Kor. die. 11.23-25)

¹⁴ Niiwuoniŋ-huɔngurj juɔ hi, Yesu wuo jo ji tiɛna baa u *pɔpuɔrbiemba-i. ¹⁵ Wuo warj baa-ba wuo: «Mi gbuu ta mi taara mi ce ponsaarj daaku-i baa-na aa suo suur yaahuolo-na. ¹⁶ Yaarj mi tũnu-nei, da ŋ da yie i da i-naa die tiraa ce ponsaarj daaku-i ku sie waa bande; ku ka waa *Diilon-nellerj. Kurj donyarj kumarj kuu dii kusuɔŋ-nu'i.» ¹⁷ Uŋ warj mafamma-i, wuo bie duvẽŋo ciirj-na a jaal Diilongo-i, aa cira: «Hũyãarj na nyɔŋ tẽntẽŋ. ¹⁸ Mi tũnu-nei, *Diilon-bãarj da ku saa ji dorj, mi sa ji tiraa dii duvẽŋo mi nunŋu-na.»

¹⁹ Ku huɔngu-na, wuo bie *buruo aa jaal Diilongo-i aa bũlnu-yuo hã-ba, aa cira: «Mi kũɔma yaa-i, ma ka ce tãmmarj-kũngu na maama-na. Taa na ce miŋ cie kumarj daaku-i mi maama ta ma tienu-nei.»

²⁰ Barj juo wuo niiwuoni-i tī, wuo tiraa bie duvēŋ-ciing-a-i hā-ba aa cira: «Mi tamma manj ka kūnna na maama-na ma yaa daama ciing-a-na. Diilongo ka bel u *tobisifelenni-i baa ma yaa-i. ²¹ Nieŋ, umanj ka hel mi huon-nu, uu dii tiena tuo wuo baa-ye bande-i-na. ²² Ba ka ko *Molon-Bieŋo-i ninsongo ŋaa Diilon un'a ma ce duma, ŋga umanj ka hā-ba baa-yo ba ko-yo, sūlma haraa kutienjo-na.»

²³ *Hāalābieŋ baa dorj ta ba yuu ba-naa wuo: «Mieŋo-na bande-i-na, hai moloŋo-i sie ce daama temma-i?»

Hāalābiemba-na hai moloŋo-i yungu?

²⁴ Ku huongu-na, *hāalābieŋ baa ta ba taara ba suo umanj yungu ba holma-na. Kuo ce ijieni. ²⁵ Yesu wuo warj baa-ba wuo: «Nellentaamba haa fōŋgūo-i nuomba-na, fōŋgōtaamba ta ba guor nuomba ta ba bī-ba nelfafaamba. ²⁶ Ku saa saaya ku waa dumaŋo-na namaa na wulaa. Umanj duo waa nelbuo-i na holma-na, kutieŋo saaya u ce u fere cekūo, umanj duo waa na yungu-na, kutieŋo ce u fere ŋaa maacembilongo. ²⁷ Yaarj mi yuu-na nelma diei: Nuō baa ŋ maacembilongo-i hai nelbuo-i? Nuōnei sī wei? ŋga mei dii na holma-na ŋaa na maacembilong wuo. ²⁸ Miŋ cie muliema manj cor hiere, na hīerā na kūoma-i a tiena baami. ²⁹ Teriengu fangu-na, mi To unj hāa-mi fōŋgūo-i duma, muōmi ka bi hā-na baa-yo dumei, ³⁰ i die ka waa baa i-naa mi nelle-na a tie wuo aa tie nyonj baa i-naa. Aa na ka waa *Isirahel dūnni cīncieluo ni hāi-niini yun-nu.»

Yesu gboya Simō-Pier wuo u ka cīina-yuo (Matie 26.31-35; Marke 14.27-31; Nsāa 13.36-38)

³¹ Ku huongu-na, Yesu wuo tuo piie baa Simō-i wuo: «Simō, ne! *Sitāni cāarā-nei Diilongo wulaa duo sagalla-nei ne sī u ka gbāa hūu-na mi wulaa. ³² ŋga mei cāarā Diilongo-i a hā nuōŋo-i wuo ŋ Diilong-hūmeller-ŋ kūŋgu baa ku. ŋ ka nanna-mie ŋga ŋ ka bir jo. Da ŋ jo, ŋ kāyā ŋ nabaamba-i.»

³³ Pier wuo cira: «Itie, da ba fie dii-ni kaso, ŋ ka bi da ba diyaa nuōŋo-i baa-ni. Halle da ku fie waa kuliŋgu, mii dii ŋ huon-nu.»

³⁴ Yesu wuo cira: «Pier, yarj ŋ fere, muōmei tūo-niŋ, isuōduonj daaku-na, kōholdielāŋo

sie hi bu, ŋ ka cīina-mie da i siei wuo nanj sa suo-mi.»

³⁵ Ku huongu-na, Yesu wuo warj baa *hāalābiemba-i hiere wuo: «Mi nanj puōraa-na aa naa cira nelie baa bie gbeija, nelie baa bie buōra, nelie baa bie naatenni; bīŋkūŋgu kaa naa na wulaa wei?»

Baa cira: «E'e, ma saa ka ce.»

³⁶ Wuo gbē-ba wuo: «Fiefie ku kūŋgu-i kuuduonj sī: Gbeij da a waa baa umanj, u bie-ya. Buōra duo waa baa umanj, u bie-yo. Aa nuōni manj jigāŋga sī baa-ni, ŋ suor ŋ jonjoruo-i ŋ saa kananja. ³⁷ Yaarj mi tūnu-nei, mamarj nyegāŋ Diilong-nelma-na wuo: «Ba ka ce-yo nelbabalajo», ba gbē muōmei. Ma ka bi ce. Mi maama manj nyegāŋ sebe-i-na, ma cemmarj-yiinggu hii.»

³⁸ Hāalābieŋ baa cira: «Itie, jigāmmu hāi daa tī.»

Yesu wuo cira: «Ku ka saanu.»

Yesu kuliŋgu pie ku jo

(Matie 26.36-46; Marke 14.32-42)

³⁹ Yesuŋ waarj mafamma-i, wuo hel ta tuo kā *Olivi-tibinni-tānunuŋgu-na. Ba taa ba kā koko teriengu fangu-na. U *hāalābieŋ baa bi sire cu u huon-nu.

⁴⁰ Barj kaa hi, wuo gbē-ba wuo: «Cāarāŋ Diilongo-i weima baa gbāa tāal-na dii-na kuubabalaangu cemma-na.» ⁴¹ Aa fuo wuo cor kā yaarj-na celle ka diuna tuo cārā wuo:

⁴² «Baba, da ŋ sie ŋ maaya yaahuolo daayo-i muo-na; ŋga baa cira ŋ fer muo, ce-ma niŋ taaraj ma ce duma.» [⁴³ Huongu fangu-na, *dorpōpuōrbilongo nanj wuo jo ji carrayuo a dii holle yuo. ⁴⁴ U huongarj ŋa na'a ka saa waa huongga dumaŋo-na, kunarj kuo migāŋj naara u Diilocārālle-i. U cufalunj kuo ta ku kūnna ŋaa tamma.]

⁴⁵ Unj juo cārā tī, wuo sire jo u hāalābiemba wulaa jo ji da hōculle cie ba kor duōfūŋ. ⁴⁶ Wuo cira: «Bige-i cie na ta na duōfūŋ? Siireŋ na ta na cārā Diilongo-i bīŋkūŋgu baa gbāa tāal-na dii-na kuubabalaangu cemma-na.»

Yesu belma hii

(Matie 26.47-56; Marke 14.43-50; Nsāa 18.3-11)

⁴⁷ Nelma saa ji tī Yesu nungu-na, ba'a ba ne da nuōmba namba jo. Yesu *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-na, barj taa ba bi umanj *Yuda-i, u yaa waa nuōŋ daaba

yaanga-na. Ban juo hi, wuo pie duo pūrã Yesu-i jaal-o. ⁴⁸ Yesu wuo cira: «Yuda, ŋ ka jaal *Molon-Bienjo-i baa jaalun daaku yaa-i a da ŋ pigāan-ba baa-yo ba bel-o ke?»

⁴⁹ Baman waa baa Yesu-i baa suo suo fiefie-i-na wuo ku huongu sie fa. Baa yuu Yesu-i wuo: «Itie, i bie i jigāmmu-i bei wei?» ⁵⁰ Unan wuo pān bie u kaanga-i a jafun *Diilojigāntaamba yuntienjo maacembilongo najo nadietungu-i a yer-ku. ⁵¹ Yesu wuo cira: «Yaan dumaa, daaku ka saanul!» Aa naa kã ka bel naacoljo tungu-i a nar-ku ku temma-i. ⁵² Un naraa-ku, wuo wan baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa *Diilodubuo niyataamba yuntaamba-i, a naara bincumba-i wuo: «Na hilaa baa jigāmmu baa bōɛna da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo wuo. ⁵³ Ma sɛ yinni man jon i da i-naa Diilodubuo-i-na ke? Bige-i cie na saa sie bel-mi teriengu fangu-na? Fiefie yaa namaa huongu-i, baa *Sitāni bi huongu-i; na gbāa ce kuman dolaanu-nei.»

Pier cīnaana Yesu-i
(Matie 26.57-58, 69-75; Marke 14.53-54, 66-72; Nsāa 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Ban bilaa Yesu-i, baa ta baa-yo ta ba kã baa-yo *Diilojigāntaamba yuntienjo cinguna. Pier wuo yan ba maa aa suo cu ba huongu. ⁵⁵ Un kaa hi, wuo da nuomba namba yiraan dāamu gōngōon-huonnga-na, wuo kã ka tiena baa-ba. ⁵⁶ Maacembilongo nan wuo ne Pier da kelkel aa naa cira: «Naacolj daayo waa baa Yesu-i.»

⁵⁷ Pier wuo cira: «Cien nu, mei sa suo-yo.»

⁵⁸ Celle, naacoljo najo da-yo, wuo cira: «Ma sɛ nu ŋ bi waa baa-ba ke?»

Pier wuo cira: «Naacolj nu, ŋ haanu, muo sɛ!»

⁵⁹ Ku vaaya celle, unajo saa hūu-ma, wuo cira: «Coima saa fa, naacolj daayo hel *Galile; u waa baa-yo.»

⁶⁰ Pier wuo cira: «Naacolj nu, ŋ wan wuo nie dumande-i?» Un taa u wan mafamma-i, koholdielānjo don tuo bu. ⁶¹ Yesu wuo miel ne-yo. Un ŋa naa gboya-yuo baa nelma man wuo isuodon daaku-na, koholdielānjo sie hi bu, kere u ka cīna-yuo da i siei wuo u sa suo-yo† maa pān tīenu Pier-i. ⁶² Wuo hel fuoren gbuu pān tuo kaal.

† 22:61 Nien 22.34. ‡ 22:69 Gbeliemān-nalāangju (Psaume) 110.1

Ba kã baa Yesu-i da ba ka yuu-yo
(Matie 26.59-68; Marke 14.55-65; Nsāa 18.19-24)

⁶³ Ban bilaa Yesu-i aa jina nuomba man ta ba niya-yuo ba taa ba muo-yo aa ta ba nye-yo. ⁶⁴ Baa naa vaa u yufienja-i aa ta ba muo-yo. Uman duo muo, ba yuu-yo wuo: «Hai moloŋo-i muyaa-ni? Bi kutienjo yerre-i i nel!» ⁶⁵ Aa ba tuoraaya-yuo ŋaa ba ka ko-yo.

⁶⁶ Cuon juo kaal, *Yuifu ba bincumba-i, baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa *anjinnamma pigāataan baa jānu ba-naa aa naa ce ba jo baa-yo wuo ba ji ce u āndaangu-i. ⁶⁷ Ban juo baa-yo, baa yuu-yo wuo: «Da ku Diilon un pāa nungu-i wuo u ka saan *Konkortienjo man u yaa nuonjo-i wanma baa-ye.»

Yesu wuo cira: «Da mi fie wan wuo nie, na sie hūu-ma, ⁶⁸ aa da mi yuu-na baa manan, na sie sie-mi. ⁶⁹ ŋga manan dii, *Molon-Bienjo ka kã ka waa Itienjo caan-nu.»‡

⁷⁰ Un wan mafamma-i, ba hieronjo-i baa cira: «Diilon-Bienjo yaa nuonjo-i wei?»

Yesu wuo cira: «Muomei.»

⁷¹ Baa cira: «Ii si dii die ka yuu moloŋo, mie fere-i i nuoma u nungu-na; wuo fuo Diilon-Bienjo.»

23

Ba kã baa Yesu-i fāmaan ba terien-nu
(Matie 27.1-2, 11-14; Marke 15.1-5; Nsāa 18.28-38)

¹ Ku huongu-na, baa sire hiere a kã baa Yesu-i *Pilati wulaa. ² Ban kaa hi, baa gbē Pilati-i wuo: «I daa naacolj daa u wuora u gbo nuomba-i nelle-na wuo ba baa pā nampo-i a hā *Orome ba *jamatigi-i. Aa cira Diilon un pāa nungu-i wuo u ka saan *Konkortienjo man, u yaa ufanjo-i aa tiraa cira fuo nellentienjo.»

³ Pilati wuo yuu-yo wuo: «*Yuifu ba nellentienjo yaa nuonjo-i wei?»

Yesu wuo cira: «Muomei.»

⁴ Pilati wuo wan baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa nuomba-i hiere wuo: «Mei saa da cālmuo naacolj daayo-na.»

⁵ Baa yagar aa naa ta ba kaasīn wuo: «U saa fa; nelboronjo. U duon baa-ku dii *Galile a jo ji wuora gbuo *Yude-i hiere baa-ku, fiefie-i u juo ji cor baa ku yaa-i

*Yerusalemu-i-na bande-i-na; wuo nuomba ta ba ce ba fereŋ-maama.»

⁶ Pilatiŋ juo nu ba biɛ Galile yerre-i, wuo yuu-ba wuo: «Naacolŋ daayo-i Galileyieŋo-i wei?»

⁷ Baa cira: «Üu, Galileyieŋo.» A ne da huonŋu fangu-na, *Erödi yaa waa Galile yunŋu-na. Kuo bi saanu u juo yinni fanni-na Yerusalemu-na. Pilati wuo saanŋ Yesu-i a hã-yo.

⁸ Erödi wuo nuo Yesu maama-i ku bāanŋu cuo, wuo tuo taara u da u yufelle ŋga u saa ji da-yo. Pilatiŋ juo saanŋ-yo hã-yo, kuo gbuu dölnu-yuo; wuo tuo taara u ce gberɛ-weima fuo ne. ⁹ Wuo yuu-yo baa nelma böi, ŋga Yesu saa ji serŋ sūnunŋu yuo. ¹⁰ A ne da huonŋu fangu-na, *Diiloji-gāntaamba yuntaamba-i, baa *ānjīnamma pigāntaamba waa Erödi terienŋu-na gbuu ta ba kar coikāŋkareŋa ba haa-yuo. ¹¹ Erödi-i baa u sorosibaa-ba-i baa nye-yo aa tuora-yuo da dei aa dii yuntaanŋ-jongoruo hã-yo ku da ku col-o aa bir saanŋ-yo hã Pilati-i baa-yo. ¹² Erödi-i baa Pilati-i ba saa ta ba gbo, ŋga yiingŋu fangu-na, baa pāŋ bel jieru.

(Matie 27.15-26; Marke 15.6-15; Nsāa 18.39-19.16)

¹³ Yesuŋ birii jo, *Pilati wuo bi *Diiloji-gāntaamba yuntaamba-i, baa *Yuifu ba yuntaamba-i, a naara nellen-nuomba-i ¹⁴ a ji cira: «Namei juo baa naacolŋ daayo-i ji hã-mi wuo u wuora u gbo nuomba-i. Mei yuu-yo namaa fere-i na yufellen, naŋ haa mamaŋ yuo mi saa da-ma yuo. ¹⁵ Na saa da *Erödiŋ birii saanŋ-yo hã-mi wei? Fuo saa bi da uŋ cie kumaŋ aa ku hi u kuliingŋu. ¹⁶ Mi ka ce ba muo-yo yonŋ aa nanna-yuo.»

[¹⁷ Belle belle, *Yuifubaa da ba'a ba ce ba *korsīnni tīmmanŋ-ponsaanŋu-i, Pilati nanna ba kasobilonŋo diei.] ¹⁸ Nuonŋ baa sire hiere ta ba kaasīŋ wuo: «Ko naacolŋ daayo-i aa ŋ nanna Barabasi yaa-il» ¹⁹ Barabasi wuo gbuo nuomba ce ijieni nanni nellen-huonŋa-na, aa naa tiraa ko neliŋo. Baa bel-o dii-yo kaso-i-na. ²⁰ Pilati saa tuo taara ba ko Yesu-i, wuo tiraa piye baa-ba. ²¹ Baa yagar aa ta ba kaasīŋ wuo: «Gbu-yo *daan-nu! Gbu-yo daan-nu!» ²² Pilati wuo yuu-ba ku yu u beyufierŋa siei wuo: «U guolaaya hama-i? Mei saa da uŋ cie kumaŋ

aa na'a i ko-yo. Mamaŋ dii, mi ka ce ba muo-yo aa nanna-yuo.» ²³ Baa yagar aa naa gbuu pāŋ ta ba kaasīŋ da gbagaga wuo ba saaya ba gbu-yo daan-nu ko-yo. ²⁴ Baŋ kaasīŋ dumaanŋo-na, Pilati saa gbāa duo yagar, wuo naa u hüu-ma. ²⁵ Uŋ hüyāa-ma dumaanŋo-na, wuo ce ba nanna Barabasi-i, fuo maŋ gbuo nuomba ce ijieni-i aa tiraa ko neliŋo, aa hã-ba Yesu-i wuo ba kã, kumaŋ da ku ka dölnuŋ-bei, ba ce-ku yuo.

Yesu-i u kuliing-hümelle-na

(Matie 27.32-34; Marke 15.21-23)

²⁶ *Pilatiŋ hāa-ba Yesu-i, sorosibaa baa biɛ baŋ ka gbuŋ-yonŋ *daanŋu maŋ nuo-i a haa-ku hã-yo, aa naa ta baa-yo da ba ka ko-yo. Baŋ kãŋ hümelle-na, baa suu baa Sireniyiŋo naŋo hilaa suon-nu. Ba bi-yo Simo. Baa bel-o haa daanŋu-i hã-yo, aa ce u cu Yesu huonŋ-nu. ²⁷ Nuomba saa waa dei ba huonŋu-na. Caamba bi waa ba hōlma-na, baa haa ba nammu-i ba yunninŋ ta ba kaal. ²⁸ Yesu wuo miel tuo piye baa-ba wuo: «*Yerusalemu caanŋ namaa, baa na kaal mei maama-na, taa na kaal namaa fereŋ maa-na baa na bisālmba maa-na. ²⁹ Na saa da, yiingŋu dii baa yiingŋu, ba kaa cira: «Caamba maŋ saa honŋ da, baa bamaŋ saa fie dede, ba yunni dolaa.» ³⁰ Yiingŋu fangu-na, nuomba kaa ta ba gbɛ tānni-i wuo: «Ciinŋ na haa-yie!» aa gbɛ tānyieŋa-i wuo: «Suuyenŋ-yie!» ³¹ Da ba dii daabīnaanŋu-i dāamu-na, ba ka ce daakuraanŋu fuo nie?»

³² Baa bilaa gburanŋgbotaamba namba ba hāi, baa gbonu-bei baa Yesu-i da ba ka ko-ba.

Yesu gbummaŋ-huonŋu hii

(Matie 27.35-44; Marke 15.24-41; Nsāa 19.17-27)

³³ Tānyelle nande dii ba bi-de Yukoluonŋu. Baŋ kaa hi tānyelle fande-i baa gbu Yesu-i baa gburanŋgbotaanŋ daaba-i ba hāi-i-na. Unanŋo-i u nadienŋ-na, unanŋo-i u nanyuonŋ-nu.† ³⁴ Baŋ gbuu-ba, Yesu wuo cira: «Baba, baa gāŋ baa-ba; baŋ cenŋ kumaŋ ba sa suo-ku.»

Sorosibaa-ba-i ba-naa nuo, baa ta ba taara ba calnu u jonŋorbaa-ba-i, ba saa suo baŋ ka hã umanŋ aa yanŋ umanŋ. Baa naa ba ful tieŋa calnu-bei.‡ ³⁵ Nuonŋ baa yiera ta ba

* 23:30 Ose (Osée) 10.8

† 23:33 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 53.12.

‡ 23:34 Gbeliemaŋ-nalāanŋu

(Psaume) 22.19

fara ba ne. *Yuifu ba yuntaarj baa ta ba piiye wuo: «U kuraa banamba-i, fiefie-i ku hii u yaa-i, u kor u fere i ne. Duo kor u fere, ku yaa i ka suo wuo Diilongo uŋ paa nungu-i aa saarj *Korjortieŋo marj u yaa ufaŋo-i.»

³⁶ Sorosibaa baa bi ta ba nye-yo aa naa hã-yo niisaarni wuo u nyorj, § ³⁷ aa naa cira: «Da kuo nuonei Yuifu ba nellentieŋ nuorjo-i, kor ŋ fere i ne.» ³⁸ Baa nyegãarj u yudoro-i-na wuo: «Yuifu ba nellentieŋo yaa daayo.»

³⁹ Ba narj gbuu gburangbotaamba marj, unaŋ wuo bir gbẽ Yesu-i wuo: «Narj saa cira wuo Diilongo uŋ paa nungu-i aa saarj Korjortieŋo marj u yaa nuorjo-i wei? Kor ŋ fere aa ŋ kor mieŋo-i ke!»

⁴⁰ Ku saa dolnu u nawuorjo-i, wuo tuo warj baa-yo wuo: «Narj sa kãalã Diilongo-i de! Ma sī ii dii mulienduoma yaa nuo-i baa-yo ke? ⁴¹ Baŋ bilaa mieŋo-i ba ninsorjo. Mie ãntaaramma'i diyaa-ye kuliŋ daaku-na, aa fuo saa bi guola biŋkũngu ba bel-o da ba ko-yo gbãŋgbãŋ.» ⁴² Aa naa warj baa Yesu-i wuo: «Yesu, da ŋ ji waa ŋ nellentesĩnni-na, ŋ baa yarj mi maama karaanu-nie.»

⁴³ Yesu wuo cira: «Mi warj ninsorjo-i baani: Nyungo daayo-na, ŋ ka suur baa-mi Diilong-nelle-na.»

Yesu kuliingu-i

(Matie 27.45-56; Marke 15.33-41; Nsãa 19.28-30)

⁴⁴ Bãangurj juo hi yuhuorjga-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure hiere da bĩntũu. Ku tĩyãa dumei fuo bãangujj tererj. ⁴⁵ Kompanga marj naa karaanu *Diilodubuo-i, kaa pãrj taalnu ka holle-na somma hãi. ⁴⁶ Yesu wuo kaasĩrj da gbagaga wuo: «Baba, hũu-mi.» Aa bi hũu u fere. ⁴⁷ Sorosi ba yuntieŋo narj uŋ daa mafamma-i, wuo gbeliery Diilongo-i aa naa cira: «Coima saa fa, naacolŋ daayo naa vii.» ⁴⁸ Nuumba marj naa kãa ka ta ba ne, baŋ juo da-ku dumaarjo-na, baa bir ta ba misĩrrã ba yunni-i ba kũŋ. ⁴⁹ Yesu sosuotaamba-i baa caamba marj naa nyaanu-yuo a hel *Galile-i-na kã, baa yiera da yargaa ta ba fara ba ne.

Yesu fuuremma-i

(Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Nsãa 19.38-42)

§ 23:36 gbeliemarj-nalãangurj (Psaume) 69.22 tiyemmarj-sebe (Deutéronome) 5.14

⁵⁰ Naacofefeŋo narjo waa *Yuifu ba *nellentaamba holma-na, ba taa ba bi-yo Yosefu. Yosefu naa tuo kãalã Diilongo-i. ⁵¹ U nabaambarj cie kumarj Yesu-i-na, u saa sie dii u nungu-i baa-ba. U taa u hel Arimate. Yuifu ba nelle nande'i difande-i. U taa u niya *Diilong-bãangurj domma-i. ⁵² Yesurj kuu, wuo kã *Pilati wulaa ka cãrã-yuo. Pilati wuo hã-yo baa-yo. ⁵³ Wuo kã ka har-o a finya-yuo aa kã ka fuure-yuo cĩncorre nande-na, baa hĩerj-de tãmpëllej. Baa sa fuure moloŋo die dede. ⁵⁴ Yiingurj fangurj waa jumayiingurj, Yuifu ba *yitiẽnangurj naa saaya ku dorj bãsuurungu-na. ⁵⁵ Caamba marj naa hilaa *Galile-i-na a nyaanu Yesu-i, baa cu Yosefu huorj-nu ka ne baŋ naana dumaa. ⁵⁶ Baŋ kaa nanna tĩ, baa bir kũŋ da ba ka taara nantiilma baa natikolo ka kũnna-yuo. Baŋ'a ba ce mafamma-i bãl, bãangurj suurii tĩ. Yitiẽnangurj hii. Baa tiena fiisa ŋaa marj nyegãarj dumaa *ãnjĩnamma-na.*

24

Yesu siire hel kuomba holma-na

(Matie 28.1-10; Marke 16.1-8; Nsãa 20.1-10)

¹ *Yitiẽnangurj cuo kaala-i-na, *caarj daaba naar kã cĩncorre-na baa natikolo-i ² kã ka da tãmpëllej marj baŋ ŋa naa ce-de suu cĩncorre nungu-i di bũmalãa halarj. ³ Ba suurii ku yaa-i, ba saa da kulorjo-i. ⁴ Ba horj muo cu, ba'a ba ne da nuomba hãi, ba jorjorbaa-ba caa da kpeikpei. ⁵ Kor maa ta ma da-ba, baa nišĩŋ ba yammu-i. Nuorj daa baa gbẽ-ba wuo: «Bige-i cie na jo ji ta na taara umarj dii cicẽlma-i bikuorj holma-na? ⁶ Uu si dii bande-i, u siire hel. Uŋ taa u warj mamarj baa-na *Galile-i-na, ma tĩyãanu-nei wei? ⁷ Ma sī uu naa cira: «Fuo ba hã nelbalaamba baa *Molorj-Bierjo-i ba gbu-yo *daarj-nu ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yorj hĩema-na, sieliŋ-yiingurj u ka sire hel jo.»[†] Ma saa warj wei?»

⁸ Yesu nel maa pãŋ tienu-bei. ⁹ Baa ta kũŋ ka tũnu u *hãalãbiemba-i ba kũngu-na hiere. ¹⁰ Caamba marj waa da mafamma-i ba yirẽŋa yaa daaya: Maari marj taa u hel Magidala-i-na u waa, a naara u duorjo-i Sake nyu-i, baa Sani, a naara caamba namba. Ba yaa daa-ma aa kã ka tũnu

* 23:56 Helmarj-sebe (Exode) 20.10; ãnjĩnamma [†] 24:7 Nierj 9.22; 17.25;

24:1

Yesu *pɔpuɔrbiemba-i. ¹¹ Barj tūɔnu-bei, pɔpuɔrbiemba da nie sɪ ba ce kɔrni; ba saa hūu-ma. ¹² Pier wuo sire gbar kã cĩcorre-na ka gbĩna ne, a da kompanja yaa yonj hĩema-na. U huɔŋ kaa cu, wuo naa wuo bir kũŋ.

Emawusi hūmelle-na
(Marke 16.12-13)

¹³ Yinduɔŋgu fanggu-na, bamarj taa ba nyaanu Yesu-i, ba hãi baa sire ta ba kã nelle nande-na, ba bĩ-de Emawusi. Di holma yuu kilobaa cĩncieluo u diei temma baa *Yerusalemu-i. ¹⁴ Ba taa ba piiye Yesu maama yaa-i ba kã. ¹⁵ Yesu wuo jo ji hi-ba ba gbonu. ¹⁶ Ba daa mologo-i, nga ba yammu cuu-yuo, ba saa suɔ-yo. ¹⁷ Yesu wuo yuu-ba wuo: «Na warj wuo nie?» Baa yiera, ba yammu gbuu vaa hiere. ¹⁸ Unajo-i ba taa ba bĩ-yo Kilopasi. Fuo wuo cira: «Ku ce narj saa nu mamarj cie Yerusalemu-i-na yij daani-na wei?»

¹⁹ Yesu wuo yuu-ba wuo: «Bige-i cie?»

Baa cira: «Mamarj daa Nasaretitaarj Yesu-i, narj saa nu-ma wei? Da ŋ nu wuo *Diilopɔpuɔrbilongo-i, u yaa waa naacolj daayo-i. Uŋ taa u ce mamarj hiere, ma taa ma dɔlnu Diilongo-i aa bi ta ma dɔlnu nelbiliemba-i. ²⁰ *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa i yuntaamba hãa sorosibaa-ba-i baa-yo wuo ba ko-yo. Ba bel-o gbu-yo *daarj-nu ko-yo. ²¹ Ii naa haa i nangga-i u yaa nuɔ-i wuo u'i ka kor *Isirahel-baarj mĩɔŋo-i. Nga ba kuɔ-yo ku yinni siei yaa nyuŋgo-i. ²² Caamba marj dii baa-ye, ba-namba naaraa kã cĩcorre-na, aa jo ji tiraa cu i hõmmu-i ²³ wuo ba saa ka da-yo. Aa tiraa cira *dɔrɔpuɔrbiemba kaa carra-bei a warj baa-ba wuo u siire hel. ²⁴ Barj piiye dumaarj-na, i nabaamba namba bi sire kã ka da-ma nga barj waarj-ma duma. Ba saa da Yesu yufelle.»

²⁵ Yesu wuo warj baa-ba wuo: «Na-maarj-o, na sa gbuu suɔ ku yungu. Na sa hūu nelierj maama donduo. Diilopɔpuɔrbiemba saa warj-ma baa-na wei? ²⁶ Ba saa warj-ma wuo Diilong uŋ pãa nungu-i wuo u ka saarj *Kɔŋkortierjo marj, duɔ jo, u ka ce sũlma aa suɔ doŋ u yuntesĩnni-i wei?» ²⁷ Barj nyegãarj u maama marj Diilong-nelma-na, wuo suur ma yaanga-na tuo warj-ma baa-ba. U duɔŋ *Moisi sebebbaa-ba yaa nuɔ-i ka cor baa Diilopɔpuɔrbiemba baamba-i hiere, aa baa cor ta ba kã.

²⁸ Barj kaa hi Emawusi-i, Yesu wuo ce nga u cor yaarj-na. ²⁹ Ba saa hūu-ma u duɔ cor; aa naa cira: «Bãarj tĩe tĩ, yarj aa ŋ haar ŋ cɔ bande.» Yesu wuo haar duɔ ka cɔ baa-ba.

³⁰ Barj juɔ cira ba wuo niiwuoni-i, wuo bie *buruo-i aa jaal Diilongo-i, aa bũl-ɔŋ hã-ba. ³¹ Huɔŋgu fanggu-na, ba yammu suɔ kaala-yuo baa suɔ-yo. Barj bi suyaa-yo terierj marj nuɔ-i, ba'a ba ne naa-yo. ³² Baa ta ba piiye wuo: «Uŋ taa u piiye Diilong-sebe maama-i baa-ye hūmelle-na huɔŋgu marj nuɔ-i, i hõmmu naa gbuu fẽ nga ba kũna hũŋhĩnarjo muɔ.» ³³ Ba saa tiraa tĩena, baa pãŋ sire bir kã Yerusalemu-i-na kã ka da *hãalãbiemba marj tiyãa cĩncieluo u diei, ba tigiirj ba-naa, a naara ba nabaamba namba. ³⁴ Barj kãa ka da bamarj, baa cira: «Itierjo siire ninsorjo, Simɔ daa-yo.» ³⁵ Bafambarj bi daa mamarj Emawusi hūmelle-na, baa bi suur ma yaanga-na warj-ma. Aa naa cira: «U juɔ tuo calnu buruo yaa i suɔ suɔ-yo.»

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i
(Matie 28.16-20; Marke 16.14-18; Nsãa 20.19-23; Popuɔr. 1.6-8)

³⁶ Hãalãbierj barj waa ta ba piiye, ba'a ba ne da Yesu wuo fere-i ba hõlma-na. Wuo warj baa-ba wuo: «Tiyãarj dei!» ³⁷ Korma pãŋ ta ma da-ba wuo sɪ *jĩna. ³⁸ Yesu wuo cira: «Bige-i kormarj-kũngu fuo? Bige-i cie na ta na dii nuharungu mie? ³⁹ Nierj mi nammu-i baa mi gbeini-i. Muɔmei mi fere! Juɔŋ na ji yieya-mie na ne. Jĩna muɔ sɪ. Jĩna dii nga fafalmu; kũɔma si dii-yuo, kokonni bi si dii-yuo, nga ni yaa daani muɔmi-na.» ⁴⁰ Uŋ taa u warj mafamma-i, wuo tuo pigãarj-ba u nammu-i baa u gbeini-i. ⁴¹ Ba hõŋ muɔ gbuu fẽ da yogogo, nga ba saa hūu-ma wuo u yaa-i. Baa yiera kar da hãmmu! Yesu wuo yuu-ba wuo: «Kuuwuɔŋgu dii baa-na bande-i na wei?» ⁴² Teterierjo narjo waa boluɔŋgu, baa hĩe-yo, baa bie-yo hã-yo. ⁴³ Wuo hūu-yo wuo-yo ba yufelle-na. ⁴⁴ Aa naa warj baa-ba wuo: «Mirj taa mi warj mamarj baa-na i wuɔramma-na, ma'i sɪ daama-i wei? Mi maama marj nyegãarj *Moisi *ãnjĩnamma-na, baa *Diilopɔpuɔrbiemba sebebbaa-ba-na a naara gbeliemarj-neini-na, maa naa saaya ma ce; ma bi cie.» ⁴⁵ Uŋ piiye dumaarj-na, kuɔ kãyã-bei ba suɔ Diilong-nelma yaarjga-i. ⁴⁶ Uŋ waarj mafamma-i, wuo cira: «Barj nyegãarj mamarj, ba ciera wuo: Diilong uŋ

pāa nuṅgu-i aa saañ *Koṅkortienjo maṅ,
u saaya u ku a ce yinni hāi hīema-na aa
sieliṅ-yiṅgu-na u sire hel kuomba hōlma-
na ⁴⁷ aa nuōmba ka nu u maama-i nileiṅa-
na hiere ka saa. Ba ka doṅ ta ba waṅ-
ma *Yerusalemu yaa nuō-i wuō nuōmba
nanna ba cilōbabalaṅ-i, ku yaa Diiloṅo ka
ce jande ba āmbabalma-na hiere. ⁴⁸ Mamaṅ
cie daama-i hiere, namei daa-ma, namei
saaya na wuōra waṅ-ma. ⁴⁹ Terieṅgu faṅgu-
na, mi To uṅ pāa nuṅgu-i wuō u ka hā-na
fōṅgūō maṅ, da mi kā, mi ka saañ-yo hā-na.
Baa na kā terieṅgu; tīēnaanaṅ na cie u jo
igēna.»[‡]

Yesu tamma-i duō kā dōrō-i-na
(Marke 16.19-20; Pōpuor. 1.9-11)

⁵⁰ Ku huōṅgu-na, Yesu wuō ce ba hel
*Yerusalemu-huōṅga-na a kā Betani caaṅ-
nu. Baṅ kaa hi, wuō sire u nammu-i dōrō
tuō cārā Diiloṅo-i u hā-ba. ⁵¹ Ba juō'a ba ne
da u nyugūṅ dōrō.[§] ⁵² Baa jaal-o aa naa ta
kūṅ, ba hōmmu gbuu fē da yogogo. ⁵³ Ba saa
ta ba naa *Diilodubuo-i-na; ba taa ba kā ba
jaal Diiloṅo-i.

[‡] 24:49 Pōpuor. 1.4-5 [§] 24:51 Niēṅ Pōpuor. 1.9.

Nsāan nyegāan Yesu maama man Nelmuoyamma

Nsāa nungu waa Yesu *hāalābierj cīn-cieluo ba hāi baamba-na. Duo tuo warj fuo ferej maama-i, u sa bi u yerre-i; kunie u cira «*hāalābilono nanjo» (18.15), kunie wuo «hāalābilono man maama-i taa ma dolnu Yesu-i ma warj» (13.23).

Sebe domma-na, u taara u cira wuo Yesu yaa Diilonj-āndaangu-i, nga u cie u fere neliejo jo hēma-na (sap. 1). Ku huongu-na, Nsāa piye ghere-weima niehāi maama. Yesu cie ghere-weima famma-i a pigāan u sīnni. Aa bi piye Yesu wuoraaya suu baa nuomba man ba maama. Ba suuman kāyā nuomba-i dumaa baa kutaamba famba fere-i, u nungu hii-ma. *Yuifu ba yun-taamman cūo Yesu-i dumaa, ban ciinaana-yuo dumaa wuo u'i sī Diilonj-Konkortiejo-i, Nsāa nungu bi hii mafamma-i (sap. 2-12).

Ku huongu-na, ban bilaa Yesu-i isuonju man nuo-i, mamman cie, u suurii ma yaan-ga-na warj-ma: Yesu diyaa nelma-i dumaa u *popuorbiemba tūnni-na, uŋ cāarā Diilonjo-i dumaa (sap. 13-17), baa ban cie u āndaangu-i dumaa a ji ta ba ko-yo (sap. 18-19). Sebe periema-na, u waan Yesu siremmann-kūngu-i aa warj fuo uŋ nyegāan u sebe-i yunju man nuo-i (sap. 20-21).

Nelma cie ma fere nelbilono

¹Ku domma-na, Nelma naa waa tī. Nelma naa waa baa Diilonjo, aa maa naa waa Diilonjo. ²Ku domma-na, Nelma naa waa baa Diilonjo. ³Diilonjo cie ma yaa ce bīmīnni-i hierē. Bīmīnni man cie hierē, ma nungu dii ni cemma-na. ⁴Cicēlma waa Nelma yaa nuo-i. Aa cicēlma famma yaa waa nelbiliba fitinuo-i. ⁵Fitinuo uŋ juo, kukulma saa gbāa cie-yo.

⁶Huonju nangu juo hi, Diilonjo saan molo jo. Ba taa ba bi kutiejo-i Nsāa. ⁷U saan-yo wuo u ji piye fitinuo maama baa nuomba-i kuman ka ce ba hūu u maama-i. ⁸Ku saa ce ŋaa Nsāa yaa waa fitinuo-i de! Ŋga uu naa jo duo ji warj fitinuo maama yonj baa

nelbiliba-i. ⁹Nelma yaa waa ninsonj-fitinuo-i. Ma juo hēma-na ji kaala nuomba yammui hierē.

¹⁰Nelma waa tī miwaanjo-na. Ma yaa jīena miwaanjo-i. Ŋga nelbiliba yagaraama. ¹¹Ma juo ma ferej nelle-na, ma nellen-baamba ciina-mei. ¹²Ŋga banamba siyaama aa hūu ma maama-i. Ma hāa kufangu taamba-i ku fōngūo-i ba da ba ce Diilonj-bisālmba. ¹³Diilonj-bisālmba famba-i ku saa ce ŋaa u huonj-ba nelbilon temma, ku saa bi ce ŋaa ku dolaanu moloŋo-i u ce u honj-ba, nga ku dolaanu fuo fere yaa u honj-ba.

¹⁴Nelma cie ma fere nelbilono jo ji waa i holma-na. I daa u fafaangu-i. U waa hujantiejo aa tiraa waa ninsowaranjo. Fafaangu fangu-i i To-i hāa u Beduola-i baaku. ¹⁵Nsāa yaa juo ji tuo warj u maama-i. U taa u piye baa nuomba-i wuo: «Mirj taa mi gbē umann mie uu dii huonj-nu, u yaa daayo-i. Aa mei suo da mi honj, uu naa waa tī; a ce dumaanjo-na u maaraa muonjo-i.» ¹⁶U cie baa-ye cor. Cuobaa-ban kaal, u bi ce baa-ye dumei. ¹⁷*Moisi yaa juo baa *ānjīnamma-i ji hā-ye, nga hujarre-i baa ninsonjo-i, Yesu-Kirsa yaa juo baa-ni. ¹⁸Molonj yufelle saa haa Diilonjo-na dede. Ŋga u Beduola pigāan-ye u sīnni-i. U yaa dii tīena baa-yo.

Nsāa-Batise āndaangu-i

(Matie 3.1-12; Marke 1.1-8; Like 3.1-18)

¹⁹Nsāa nun-āndaangu yaa daaku. Uŋ waa tuo *batisej nuomba-i, *Yuifu ba yuntaamba man waa *Yerusalemui-na, baa puor *Diilojigāntaamba namba-i baa *Levitibaa-ba namba-i wuo ba ka yuu u sīnni-i. Ban kāa ka hi, baa cira: «Naacolj nuo, nan hilaa hie?» ²⁰Nsāa saa fuo ma diei bei; wuo cira: «Baa na ta na ne wuo sī Diilonj uŋ pāa nungu-i wuo u ka saan *Konkortiejo man, u yaa juo muonjo-i, muo sī.»

²¹Baa cira: «Nuonei *Eli-i wei?»

Nsāa wuo cira: «E'e, muo sī.»

Baa cira: «Nuonei *Diilopopuorbilonj muonjo-i wei?»

Wuo cira: «E'e.»

²²Baa cira: «A nan hilaa hie? Nuomba-i puoraa-ye; pigāan-ye ŋ sīnni-i i ka tūnu-bei.»

* 1:23 Isayi: Ku birii a saanu baa cerma. Girekimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuo *Diilopopuorbilono.

²³ Nsäa wuo sie-ba baa *Isayi* āndaay daaku-i wuo:
«Muomei *hohuolaayaj* *hiekuraangu-na wuo:

«Siirej na cāa Itiego hūmelle-i.»[†]»

²⁴ *Farišēbaa-ba waa popuorbierj daaba holma-na. ²⁵ Baa cira: «ŋ ciera wuo Diilong unj pāa nungu-i wuo u ka saanj Konkortienjo marj, u'i sī nuōŋo-i, aa cira Eli'i sī nuōŋo-i aa tiraa cira Diilopopuorbilongo'i bi sī nuōŋo-i; a ma bilaa nie ŋ ta ŋ batiserj nuōmba-i?»

²⁶ Nsäa wuo cira: «Muomi batiserj-na baa hūmma yonj, ŋga mologo nanoj dii na holma-na, na sa suo-yo. ²⁷ Mi juo yaanga kufangu tiejo-na, ŋga mi saa piera u natāangu-i.» ²⁸ Nel daama-i hiere ma cie Betani. Nsäa taa u batiserj nuōmba-i kusuōŋ-nu'i, dii *Yurdē bomborma-na.

Yesu yaa Diilong-Tūmbilongo-i

²⁹ Ku cuo kaala-i-na, Nsäa wuo u ne da Yesu jo u wulaa. Wuo cira: «*Diilong-Tūmbilongo yaa juōŋ daayo. U yaa piriinj nelbiliemba āmbabalma-i. ³⁰ Mi taa mi gbē u yaa-i miē uu dii huōŋ-nu, ŋga u taa yaanga muōŋo-na, a ce dumaango-na u maaraa-mi. ³¹ Meī saa ta mi suo-yo, ŋga mi juo ji ta mi *batiserj nuōmba-i hūmma-na da mi ce *Isirahel-baamba suo-yo.»

³² Unj waanj mafamma-i, u cira: «Mi daa *Diilong-Yalle hilaa doro-i-na konjhuruj temma jo ji diire-yuo. ³³ Mi saa ta mi suo-yo. Ŋga umanj puōraa-mi wuo mi ji batiserj nuōmba-i hūmma-na, uu naa gbē-mi wuo: «Da ŋ ji da mi Yalle hiiriye ji diire umanj nuō-i, u yaa ka tuo batiserj nuōmba-i baa-de.» ³⁴ Mi daa mafamma-i nuō baa mi yufelle. Mi sie fuo-ma: Naacolŋ daa u yaa Diilong-Bieŋo-i.»

Bamaj cuu Yesu huōŋ-nu diēlūo

³⁵ Ku cuo kaala-i-na, Nsäa wuo tiraa kā baa u *hāalābiemba hāi terduōŋgu fangu-na. ³⁶ U juo'a u ne da Yesu cor. Wuo cira: «*Diilong-Tūmbilongo yaa kāanj daayo!» ³⁷ Hāalābieŋ daabaj nuō mafamma-i, baa pāŋ ta cu Yesu huōŋ-nu. ³⁸ Yesu wuo u miel ne ku yaa nuō-i, a da-ba u huōŋgu-na. Wuo yuu-ba wuo: «Kuu dii nie?»

Baa cira: «Arabi, ŋ haraa hie?» (Arabi yungu yaa wuo hāalātie.)

³⁹ Yesu wuo cira: «Juōŋ i ta, na ka suo-ku.» Baa kā baa-yo ka suo unj haraa kusuōŋ-nu. Bāangu naa tererj tī, baa pāŋ perierj bāangu boluōŋgu-i baa-yo.

⁴⁰ Hāalābieŋ daaba-i ba hāi-i-na, ba taa ba bī unajo-i Āndere, Simo-Pier hāango'i waa. ⁴¹ Fuō wuo ta kā moloŋ yaa wulaa-i igēna ka warj baa-yo wuo: «Diilong unj pāa nungu-i wuo u ka saanj *Konkortienjo marj, i daa-yo.» (Ba bī u yaa-i *Kirs-a-i girekimma-na.) ⁴² Aa naa kā baa Simo-i Yesu wulaa. Yesu wuo ne-yo aa naa cira: «Nsäa bieŋ nuō, ba bī-ni Simo; i ka tie bī-ni fiefie-i-na Sefasi.» (Sefasi yungu yaa wuo tāmpēlle.)

⁴³ Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuo cira u kā *Galile. Unj hilaa, wuo suu baa naacolho nano-i ba bī-yo Filipu; wuo gbē-yo wuo: «Filipu, jo i ta!» ⁴⁴ Filipu taa u hel Betisada. Ba taa ba hel neduole baa Āndere-i baa Pier hiere. ⁴⁵ Ku huōŋgu-na, Filipu wuo bi kā ka da Natanayel; wuo gbē-yo wuo: «*Moisi-i baa *Diilopopuorbierj barj waanj naacolho marj maama-i ba sebebāa-ba-na, i daa-yo. Ba bī-yo Yesu, Nasaretitaanj Yosefu bieŋo.»

⁴⁶ Natanayel wuo cira: «Nin huōŋ, ŋ nuō ba'a bīŋkūfafaangu hilaa Nasareti-i-na dede wei?»

Filipu wuo cira: «Jo i ta ŋ ka da baa ŋ yufelle.»

⁴⁷ Yesu juo'a u ne da Natanayel jo, wuo cira: «*Isirahelyierj kerre yaa daade-i; huhurma diei maa si dii-yuo.»

⁴⁸ Natanayel wuo yuu-yo wuo: «Nanj suyaa muo hie?»

Yesu wuo cira: «Aa Filipu suo duo bī-ni, mii naa da-ni *yensāangu yungu-na.»

⁴⁹ Unj waanj mafamma-i, Natanayel wuo cira: «Hāalātie, Diilong-Bieŋo yaa nuōŋo-i, *Isirahel-baamba nellentienjo yaa nuōŋo-i!»

⁵⁰ Yesu wuo cira: «Minj ciera mi daa-ni yensāangu yungu-na ku'i cie ŋ hūu mi nelma-i. Yiingū dii baa yiingū, ŋ ka da mamaj maaraa daama-i.» ⁵¹ Aa naa cira: «Mi warj ninsoŋo-i baa-na: Yiingū dii baa yiingū na ka da doro puurii aa *dorpōpuorbiermba ta ba nyugūŋ aa ta ba hiire *Moloŋ-Bieŋo yudoro-i-na.»[‡]

2

Yesu birii hūmma-i kolma

[†] 1:23 Isayi (Ēsaie) 40.3 [‡] 1:51 Nieŋ Miwaango jīnammanj-sebe-i-na (Genèse) 28.12.

¹ Yesuŋ biē Filipu-i baa Natanayel, yiinggu diei cor, hāalīŋ-yiinggu-na, ba ta ba jā cieŋo dii nelle nande-na ba bī-de Kana; dii dii *Galile huoŋ-na. Yesu nyu waa källe fande-na ² a naara Yesu-i baa u *hāalābiemba-i. ³ Huoŋgu nanŋu juo hi, ba kolma yor. Yesu nyu wuo gbē-yo wuo: «Ba kolma *yuraa.»

⁴ Yesu wuo cira: «Nnaa, yaŋ-ma ŋ hā muo, ku saa hi mi wulaa yogo.»

⁵ Nyuŋ wuo waŋ baa maacembiemba-i wuo: «Duw waŋ mamāŋ baa-na, na ce-ma.»

⁶ A ne da bōeŋa naŋa waa terienŋu-na; baa naa jīna-yei ta ba dii hūmma ba saara ba fere a saa baa *Yuifu ba Diilonŋ-hūmelle-i. A waa bōeŋ niediei. Di diei gbāa yu litiribaa komuoŋa ndii temma. ⁷ Yesu wuo waŋ baa maacembiemba-i wuo: «Kāaŋ na ka hu hūmma na ji dii bōeŋ daaya yu.» Baa kā ka hu hūmma-i ji dii bōeŋa yu.

⁸ Wuo gbē-ba wuo: «Kaŋ manamma na ka hā umaŋ nieŋ niwuoni-i.» Ba kaa ka hā-yo. ⁹ Hūmma birii kolma! Wuo hūu nyōŋ, u saa suw maŋ hilaa kusuōŋ-nu. Maacembiemba fuo ba suyaa. Wuo bi dorbierjo-i ¹⁰ a ji tuo piye baa-yo wuo: «Kolma maŋ dolaŋ, ba hā nuomba-i ma yaa-i igēna. Da ba ji nyōŋ ye, ba suw hā-ba mamāŋ sa dolaŋ. Nuw fuo, naŋ bir yaŋ kondodolma-i ji ta ŋ hā-ba baa-ma huōŋ-nu!»

¹¹ Yesu kaŋ ce hiŋ daama yaa-i. U cie-ma Kana dii Galile mara nuw. U pigāaŋ u fere pigāaŋ daama temma yaa-i u hāalābiemba hūu u maama-i.

¹² Uŋ hilaa terienŋu-na, u kā Kafarnamu ka ce yinni celle. U nyu waa baa-yo baa u hāmba-i a naara u hāalābiemba-i.

Yesu duonya torgociraamba-i Diilodubuo-i-na

(Matie 21.12-13; Marke 11.15-17; Like 19.45-46)

¹³ *Yuifu ba *korsīnni timmaŋ-ponsaangūŋ juo ta ku pie, Yesu wuo kā *Yerusalemu-i-na. ¹⁴ Uŋ kāa, wuo kā ka da ba suor niimba baa tūlmba baa nonsor ba huriimba *Diilodubuo-i-na. Aa da bamaŋ huraŋ gbeŋa-i ba tiēnaana ba taabalebaa-ba canni-na ta ba hor gbeŋa-i. ¹⁵ Wuo ce iyiemba a pāl comelle a muo-ba hiere donya-bei hiel-ba Diilodubuo-i-na baa ba niimba-i baa ba tūlmba-i hiere. Aa naa

se gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna baa ba gbeŋa-i. ¹⁶ Aa gbē bamaŋ taa ba suor nonsor ba huriimba-i wuo: «Biyaŋ na huriimba-i na hiel-ba bande-i-na; baa na ce mi To dūŋgu-i gbeitaara-terienŋu.»

¹⁷ Uŋ cie mafamma-i, mamāŋ nyegāaŋ Diilonŋ-nelma-na wuo: «Diilo, mi kuye ŋ dūŋgu maama-i. Ma gbu ma ko-mi»†, nelma faŋ maa tiēnu u *hāalābiemba-i.

¹⁸ Yuifubaa baa yuu-yo wuo: «Ŋ ka ce hiŋ hama-i pigāaŋ-ye i suw wuo niŋ cie mamāŋ daama-i, ba hāa-ni hūmelle-i aa ŋ suw ce-ma?»

¹⁹ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Muyaanaŋ Diilodubuo-i, na ka da mi maa-yo yinni siei holma-na yōŋ.»

²⁰ Baa cira: «Baŋ maa bīŋkūŋgu maŋ bier komuoŋa hāi baa niediei, naŋ'a naŋ ka maku yinni siei holma-na yōŋ!»

²¹ Yesuŋ taa u waŋ Diilodubuo maŋ maama-i, u yaa fuo fereŋ kerre-i. ²² Uŋ juo ku aa sire, nelma faŋ maa tiēnu u *hāalābiemba-i; baa pāŋ hūu mamāŋ nyegāaŋ hiere Diilonŋ-nelma-na baa Yesuŋ waŋ ma-maŋ hiere.

Yesu suw nelbiliemba kusūnni-i

²³ Yesuŋ kāa *Yerusalemu-i-na, u cie gbere-weima bōi *korsīnni timmaŋ-ponsaangūŋ yinni-na. A ce dumaŋo-na, nuomba maŋ daa gbere-wein daama-i, ba fōŋgūo baa hūu u maama-i. ²⁴ Ŋga Yesu naa konnu-bei, a ce u saa haa u nanga bei. ²⁵ Fuo fere taa u suw nelbilogo kusūŋgu-i, u saa waa duw ka yuu mologo wuo meljo dii nie?

3

A hoŋ felemma

¹ *Fariŋeyieŋo naŋo waa ba taa ba bī-yo Nikodemu; u waa *Yuifu ba yuntienŋo.

² Isuoŋgu nanŋu-na, wuo sire kā Yesu wulaa ka cira: «Hāalātie, i suyaa yie nuōŋo-i Diilogo'i puōraa-ni baa u nelma-i; ni ma'i sī niŋ ceŋ gbere-weima maŋ daama-i, nelgbāŋgbālāŋ sie gbāa ce-ma.»

³ Yesu wuo cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoroŋo-i baa-ni: Umaŋ duw saa puma hoŋ felemma, kutienŋo yufelle sie gbāa haa *Diilonŋ-nelle-na.»

⁴ Nikodemu wuo yuu-yo wuo: «Neliŋo maŋ vāa tī, u ce nie gbāa puma hoŋ

* 2:3 *Yuifubaa-ba taa ba fē ba kolma-i baa tibibienŋa naŋa ba bī-ya *eresē. Ba bī ba kolma-i duvēŋo. † 2:17 gbeliemāŋ-nalāŋgu (Psaume) 69.10

felemma-i? U gbāa bir suur u nyu kusūngu-na u tiraa hoŋ-yo wei?»

⁵ Yesu wuo cira: «Yarj mi warj ninsongo-i baa-ni: Umarj duo saa hoŋ hūmma-na baa *Diilong-Yalle-na, kutienjo sie gbāa suur Diilong-nelle-na. ⁶ Da ŋ hoŋ nelbilong homma-i, nelbilong huonga'i waarj-nie, da ŋ bi hoŋ Diilong-Yallerj homma-i, Diilong-Yallerj huonga'i waarj-nie. ⁷ Minj ciera na puma hoŋ felemma-i, baa yarj ma cu ŋ huonga-i. ⁸ Ŋ saa da, terienju marj da ku dolnu fafalmu-i mi sire; da ŋ ji cira ŋ suo, ŋ da mu du; ŋ sie suo muŋ hilaa kusuwoŋ-nu, ŋ sie bi tiraa suo muŋ kāŋ kusuwoŋ-nu. Bamarj huorj Diilong-Yalle homma-i baa dii dumei.»

⁹ Nikodemu wuo yuu-yo wuo: «Nel daama gbāa ce nie ce?»

¹⁰ Yesu wuo cira: «Ŋ sie suo wuo nelpigāatienj nuo *Isirahel-na, nel daama cie nie yar-ni suoma? ¹¹ Yarj mi warj ninsongo-i baa-ni: Iŋ suo mamarj, i piije ma yaa-i; aa iŋ daa mamarj, i warj ma yaa-i aa na sa taara na hūu-ma. ¹² Nelma marj cienj hiema-na bande-i-na, da mi warj-ma na sa hūu-ma, na ka ce nie gbāa hūu dōr-maama-i mi wulaa?

¹³ Molo saa kā dōro-i-na dede, da ku saa waa *Molon-Bienjo yaa-i. U yaa hilaa dōro-i-na jo. ¹⁴ *Moisi narj haa kōvöllun-jienjo-i daangu-na dumaa *hiékuraangu-na, ba ka bi haa Molon-Bienjo-i daangu-na dumei. ¹⁵ Ku yaa bamarj hūyāa u maama-i, ba ka da cicēlma marj sa tienj dede-i. ¹⁶ Na saa da, nelbiliemba maama gbuu silaa dolnu Diilongo-i u naa u hā-ba u Beduola-i wuo umarj duo hūu u maama-i, kutienjo baa ka caa, ŋga u da cicēlma marj sa tienj dede.

¹⁷ Diilongo saa saarj u Bienjo jo hiema-na duo ji kosuorj nelbiliemba-i, ŋga u saarj-yo wuo u ji kor-ba. ¹⁸ Umarj duo hūu Diilong-Bienjo maama-i, ba sa ka yuu kutienjo-i baa weima. Ŋga umarj duo saa hūu-ma, kumarj cie u saa hūu Diilong-Beduola maama-i, Diilongo ka gāŋ baa-yo. ¹⁹ Kumarj juo baa kufangu-i ku yaa daaku: Fitinuo juo miwaango-na, ŋga nelbiliemba ciluorj balaarj dumaango-na, ba bir yarj aa par kukulma. ²⁰ Nelienjo marj duo tuo ce kuubabalaangu-i, cecerma sa dolnu-yuo. U sa taara u carra wuo ba ka da u cilobabalaango-i. ²¹ Ŋga nelfefeŋjo sa fuo; u ce u weima-i hiere cecerma-na wuo nuomba da uŋ cenj Diilongo huonga-i dumaa.»

Nsāa taara duo yarj terienju-i hā Yesu

²² Ku huongu-na, Yesu wuo ji kā *Yude baa u *hāalābiemba-i ka tuo *batsienj nuomba-i. ²³ *Nsāa waa terienju nangu-na bi tuo batsienj. Ba bī terienju fangu-i Ayinō. Kuu dii Salimu caarj-nu. Hūmma waa bōi terienju-na ku'i cie Nsāa wuo kā ka waa terienju-na. ²⁴ Huongu fangu-na, ba saa naa hi dii-yo kaso-i-na yogo.

²⁵ Yiingu nangu-na, u hāalābiemba namba ji ta ba fanu ba-naa baa *Yuifuyienjo nango-i nelienj nuo niŋ saaya ŋ migāarj ŋ fere dumaa a saanu baa Yuifu ba Diilong-hūmelle-i. ²⁶ Baa kā ka gbē Nsāa-i wuo: «Hāalātie, niŋ waarj naacolŋo marj maama-i baa-ye; umarj waa baa-ni dii *Yurdē bomborma namma-na, u duorj tuo batsienj nuomba-i, a ce dumaango-na nuomba-i hiere ba kā fuo yaa wulaa-i.»

²⁷ Nsāa wuo gbē-ba wuo: «Diilong duo saa hā-ni baa kumarj, ŋ sie gbāa da-ku. ²⁸ Namaa fere-i mi waarj-ma na yufellerj mie Diilong uŋ pāa nungu-i wuo u ka saarj *Konkortienjo marj, u'i sī muongo-i, ŋga u puōraa muōmi da mi jo u yaarj-na yonj.»

²⁹ Uŋ waarj mafamma-i, wuo narj gbā-nalāarj daaku-i baa-ba wuo: «Na suyaa wuo da ŋ ta ŋ jā cienjo, ŋ huonga gbuu fē da yogogo wuo ŋ ka da hūnyomma. Ŋ jienj duo ne da ŋ huonga fie, ŋ bi da fuo kaanga fie. Muo mii dii ŋaa dōrbienjo jienjo'i baa-mi; mi huonga fie gbarnu. ³⁰ Ku saaya kunangu ta ku suur-yuo ku naara aa kunangu cer ta ku hel muōmi-na.

³¹ «Umarj hilaa dōro-i-na jo, uu dii nuomba-i hiere ba yurj-nu. Umarj duo hoŋ hiema-na, hiemarj-wuongo, u warj hiemarj-timma. Umarj hilaa dōro-i-na jo, uu dii nuomba-i hiere ba yurj-nu. ³² Uŋ daa mamarj baa uŋ nuo mamarj, u warj ma yaa-i, ŋga molo sa hūu u nelma-i. ³³ Umarj duo hūu u nelma-i, kutienjo pigāarj wuo Diilongo warj ninsongo. ³⁴ Na saa da, Diilong uŋ puōraa umarj, u yuu kutienjo huonga-i baa u *Yalle-i, a ce dumaango-na u warj Diilong-nelma. ³⁵ Bepolŋo maama dolnu Tuongo-i a ce Tuongo diyaa weima-i hiere u narj-na. ³⁶ Umarj duo hūu Bepolŋo maama-i, kutienjo ka da cicēlma marj sa tienj dede-i. Ŋga umarj duo saa hūu Bepolŋo maama-i, u sie da cicēlŋ daama-i aa Diilongo tiraa gāŋ baa-yo.»

4

Yesu cāārā hūmma Samaricieŋo naŋo wulaa

¹ Nuomban̄ kār̄ Yesu tuo *batisen̄-ba, ba k̄a ka tūnu *Fariśēbaa-ba-i wuo Yesu da nuomba u batisen̄ u yar̄ Nsāa-i. ² A ne da fuo saa tuo batisen̄-ba u fere, u *hālā-biamba'i taa ba batisen̄-ba. ³ Mar̄ juo waa dumaan̄o-na, wuo sire *Yude-i-na a bir tuo k̄a *Galile-i-na. ⁴ Uu naa saaya u karnu *Samar-i cor. ⁵ Uŋ k̄a ka hi tuo karnu, wuo k̄a ka suur nelle nande-na ba bī-de Sikaar. Dii dii Yosefu suongu caan̄-nu. Suongu fanḡu-i *Yakobu yaa hāa Yosefu-i baa-ku.* ⁶ Yakobu kolēŋo waa kusuor̄-nu'i. Yesuŋ wuoyaa mulien̄ dumaan̄o-na, wuo tiēna kolēŋ daayo nungu-na tuo fiisa. Bāan̄gu naa hi yuhuon̄ga-i ti. ⁷ Samaricieŋo naŋo jo duo ji hu hūmma. Yesu wuo cira: «Cien̄ nuu, ŋ sa hā-mi hūmma namma mi nyon̄ wei?» ⁸ A ne da u hālābiemba naa k̄a neller̄-huon̄-na da ba ka sāa niwuoni.

⁹ Cien̄o gbē-yo wuo: «Ma sī *Yuifuyien̄ nuu kē? A bige-i cie ŋ ta ŋ cārā hūmma-i *Samariyien̄ muomi wulaa?» Ninsie ninsie, Yuifubaa-ba saa ta ba sie ba ce weima baa Samaritaamba-i.

¹⁰ Yesu wuo cira: «Kuo ŋ taa ŋ suo Diilon̄-caluo-i aa suo umar̄ cāārāŋ hūmma-i ŋ wulaa, nuon̄ei naa bir cārā u wulaa aa uu naa hā-ni cicēlman̄-hūmma.»

¹¹ Cien̄ wuo cira: «Kolēŋo-i filofilo du-mande-i-na aa kolencan̄ga bi sī baa nuu, nar̄ ka da kufangu cicēlman̄-hūmma-i hie a hā muo baa-ma?» ¹² I bīncōŋo-i Yakobu yaa birii kolēŋ daayo-i hā-ye, fuo fere nyuon̄ u hūmma-i, u bisālmba sire nyon̄-ma baa ba muor̄u-i hiere. Nar̄ ne wuo sī nar̄ maaraa Yakobu-i wei?»

¹³ Yesu wuo cira: «Umar̄ duo nyon̄ hūŋ daama-i, hūŋkuosīnni ka tiraa bir bel-o.

¹⁴ Ŋga muo da mi hā umar̄ mi hūmma-i u nyon̄, ma ka ce hūnfoele kutien̄o huon̄ga-na, aa cicēlma mar̄ sa tien̄ dede ma'i ka ta ma hel hūnfoele fande-na, a ce dumaan̄o-na hūŋkuosīnni ceraa ni ji bel-o.»

¹⁵ Cien̄ wuo: «Hā muo hūmma famma-i hūŋkuosīnni baa ji tiraa bel-mi aa mi baa ji tiraa jo bande-i-na wuo mi ji hu hūmma.»

¹⁶ Yesu wuo: «K̄a ŋ ka bī ŋ bolo-i na jo.»

¹⁷ Cien̄ wuo: «Bōŋo si dii baa-mi.»

Yesu wuo: «Ma dōlaa-ni! ¹⁸ Ŋ tiēnaana baa bibemba ndii cor ti. Aa niŋ yey baa umar̄ fiefie-i-na, ŋ bōlo-i sī. Ŋ saa kar coima.»

¹⁹ Uŋ waar̄ mafamma-i, cien̄ wuo: «Ku biyaa ŋaa nuon̄o-i *Diilop̄puorbilōŋ nuu.»

²⁰ Aa naa cira: «Yar̄ mi yuu-ni nelma diei: Samari-bincuomba siire jaal Diilon̄o-i t̄an̄uŋ daaku yaa nuu-i, bige-i cie Yui-fubaa namaan̄o-i na'a Diilojaalterien̄gu dii *Yerusalemu?»

²¹ Yesu wuo: «Cien̄ nuu, yar̄ mi war̄ ninsōŋo-i baa-ni: Yiingu dii baa yiingu na sie ji tiraa ta na jaal i To-i Diilon̄o-i t̄an̄uŋ daaku-na, na sie bi ji tiraa ta na jaal-o Yerusalemu-i-na. ²² Samaritaan̄ namaan̄o-i na sa suo nar̄ jaal umar̄, a ne da Yuifubaa miēŋo-i, Kon̄kortien̄o hilaa miēmei nuu-i, a ce dumaan̄o-na i suo iŋ jaal umar̄. ²³ Ŋga yiingu dii baa yiingu, *Diilon̄-Yalle ka ce ninsōŋ-Diilojaaltaamba ta ba jaal i To-i Diilon̄o-i baa huon̄ga diei. Yiingu fangu hii ti yere. I To-i Diilon̄o-i taara ba ta ba jaal-o dumei. ²⁴ Diilon̄o-i molo sa da-yo; bamar̄ jaalaan̄-yon̄ ba saaya ba ta ba jaal-o baa huon̄ga diei, aa ba yar̄ u *Yalle dii-ba hūmelle-na.»

²⁵ Cien̄ wuo: «Mi suyaa mie Diilon̄ uŋ p̄aa nungu-i wuo u ka saan̄ *Kon̄kortien̄o mar̄, u ka jo. Ba bi u yaa-i *Kirs-a-i. Duo jo, u ka war̄ ma yaan̄ga-i hiere baa-ye.»

²⁶ Yesu wuo: «Niŋ gbēŋ umar̄, u yaa piyen̄ baa-ni daayo-i.»

²⁷ Uŋ taa u war̄ mafamma-i, u hālā-biemba jo ji ta ba yiera.

Ban̄ juo ji da u piye baa cien̄ daayo-i, kuo cu ba hommu-i. Ŋga molo saa sie duo yuu-yo wuo: «Bige-i cie ŋ ta ŋ piye baa cien̄ daayo-i? Ŋ'a u ce bige-i hā-ni?»

²⁸ Cien̄ wuo yar̄ u būnanga-i aa naa gbar k̄a neller̄-huon̄ga-na ka tuo piye baa nuomba-i wuo: ²⁹ «Juon̄ i ta na ka da, ma miŋ siire ce mamar̄ hiere, naacol̄ŋo naŋo waar̄-ma baa-mi. Ku biyaa ŋaa Diilon̄ uŋ p̄aa nungu-i wuo u ka saan̄ Kon̄kortien̄o mar̄, u yaa juo.» ³⁰ Nuon̄ baa hel k̄a Yesu wulaa. ³¹ A ne da huon̄gu fangu-na, u hālābiemba waa ta ba cārā-yuo wuo u wuo niwuoni-i. ³² Yesu wuo gbē-ba wuo: «Mi daa niwuoni nanni

* 4:5 Niēŋ Miwaan̄o jīnammar̄-sebe (Genèse) 33.19; Yosuwe (Josué) 24.32.

da mi wuo nga namaa na sa suo niiwuoni fanni-i.»

³³ Häläbiej baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Ku ce molo juo baa niiwuoni ji hä-yo wei?»

³⁴ Yesu wuo cira: «Umarj puoraa-mi, da mi gbäa ce u huongga-i, a ce u maacemma ka bäl, mei niiwuoni yaa nifanni-i. ³⁵ Ma si namaa fere-i da na ce na ta na piye wuo dimma ce caamba naa aa ba suo karma ke? Ciiriij na yunni-i na ne; nuomba marj juonj, baa dii nga dimma marj väa hi karma. ³⁶ Umarj karaaj dimma-i u ka da u cufalungu sullu-i aa uij karaa dimma marj, ma ka kä Diilonj-nellenj. A ce dumaajo-na, umarj duunj baa umarj karaaj, ba höfelle-i diiduole. ³⁷ Da ba cira: «Unajo-i duunj aa unaa kar» ba saa kar coima. ³⁸ Suongu marj namaa saa kü-ku, mi puoraa na ka ta na ka kufangu dimma yaa-i. Banamba'i kü-ku cufal, aa namaa kä ka ta na ka ku dimma-i.»

³⁹ Cieij uij tüönu nuomba-i wuo uij siire ce mamañ hierie Yesu waaj-ma baa-yo, ba föngüo hüu Yesu maama-i nelle fande-na. ⁴⁰ A ce dumaajo-na, barj juo ji da-yo, baa cärä-yuo wuo u tiena baa-ba. Yesu wuo tiena ce yinni häi ⁴¹ a piye baa-ba u fere.

Uij cie mafamma-i, nuomba böi tiraa hüu u maama-i naara. ⁴² Baa ta ba piye baa ciejo-i wuo: «Ij nuu narj nelma-i aa jo ji nu fuo maama-i a suo wuo u yaa miwaajo konjortienjo-i kelkel, ku yaa käyä-yie i hüu u maama-i.»

Yesu siire nelbuo narj biejo

⁴³ Yesuñ siire Sikaar-na, wuo cor baa u hümmelle-i tuo kä *Galile-i-na. ⁴⁴ Fuo fere wuo waaj-ma wuo: «Ba sa käñ *Dilopöpuorbilono-i u fereñ nelle-na.» ⁴⁵ Uij kaa hi Galile-i, Galiletaarj baa gbuu bel-o da fafamma. Barj nga naa kä *Yerusalemu-i-na *körösinni timmarj-ponsaangu-na, ba daa uij cie mamañ hierie, ku'i cie uij käa ba terienju-na, ba suo u belma.

⁴⁶ Ku huonggu-na, wuo ji tiraa kä Kana-i-na uij nga narj birii hümma-i kolma-i kusuonj-nu. A ne da fäamaajo narjo biejo taa u jarj. U waa Kafarnamu. ⁴⁷ Tuonj uij juo nu wuo Yesu hilaa *Yude-i-na jo Galile-i-na, wuo kä ka cärä-yuo wuo u ce jande aa u kä baa-yo Kafarnamu-i-na ka sire u biejo-i hä-yo,

kere jarma coraanu-yuo cor. ⁴⁸ Yesu wuo cira: «Ku ce nga da na saa da gber-e-i baa na yufelle-i na sa hüu-ma wei?»

⁴⁹ Naacolj wuo cira: «Itie, jande baa sere. Da ij sere, mi biejo ka ku.»

⁵⁰ Yesu wuo cira: «Bir ij küñ, ij biejo siire.»

Naacolj wuo bi hüu-ma aa naa bir tuo küñ. ⁵¹ Uij käñ hümmelle-na, wuo suu baa u maacembieimba jo u wulaa. Wuo yuu-ba. Baa cira: «Ij biejo siire, i taa i kä die ka warj ma yaa baa-ni.»

⁵² Wuo yuu-ba wuo: «U siire yaku-i?»

Baa cira: «U siire cicuonj-nu, bäangu naa ciel yuhuogga-na celle.» ⁵³ Tuonj wuo bi ne da huonggu bi fangu'i nuu-i Yesu naa gbë-yo wuo u biejo siire. Kuñ cie dumaajo-na, fuo baa u dumellenj-baamba-i hierie baa pärj hüu Yesu maama-i.

⁵⁴ Yesuñ hilaa Yude-i-na bir kä Galile-i-na, u gber-e daayo yaa cie ba ce ba häi terienju fangu-na.

5

Yesu siire murgu narjo

¹ Ku huonggu-na, *Yuifubaa-ba ji ta ba ce ba ponsaangu nangu-i *Yerusalemu-i-na. Yesu wuo kä. ² A ne da Tülj-dumelle* caangu-na hünfuongu nangu dii, ba bi-ku ebiremma-na «Betisata»†. Gbuganni ndii waa cälä-kuo. ³⁻⁴ [*Dörpöpuorbilono narjo waa tuo jo u sagalla hümma-i hünfuonj daaku-na. Duo sagalla-mei, jeijo marj duo gbäa suur igëna, u jarj da ma fie kuola nie nie, fafalmu pärj da-yuo.] A ce dumaajo-na, jaamba böi waa terienju-na ta ba cöro gbuganj daani-na [ba cie hümma sagallamma-i]: Yiriemba waa, ciseduolbaa-ba waa a naara murgubaa-ba bi waa. ⁵ Unajo waa ba holma-na, uij gaala jarma-na, ku bieñ komorre baa cincienuo niisei waa belle fande-na. ⁶ Yesuñ käa ka da u gaala, aa nu wuo u bäangu cuo jarma-na, wuo yuu-yo wuo: «Ij taara ij sire wei?»

⁷ Jeij wuo cira: «Hälätie, hüñ da ma sagalla, mi sie da molo dii-mi; muo da mi namallä da mi ka suur dii huonggu-na, unaa ta yaanga mie suur. Mi ce-ma nie?»

⁸ Yesu wuo: «Sire ij bieñ figiingui ij küñ.»

* 5:2 Baa naa ma koko dii Yerusalemu-i huongga aa hiel dumieja. Dumieja faña-i yireña waa-yie. Dimarj daade-i ba taa ba bi-de Tülj-dumelle. † 5:2 «Betisata» yungu yaa wuo «hujarrenj-dünni».

⁹ Terduwngu fangu-na, fafalmu pāŋ da naacolŋo-na. Wuō sire biē u fiŋgiingu-i tuō kūŋ. A ne da yiingu fangu waa *yitiēnangu. ¹⁰ Yuifu ba yuntaambaŋ daa u tūyāa fiŋgiingu-i, baa ta ba waŋ baa-yo wuo: «ŋ saa suō wuo nyungo-i yitiēnangu wēi? Bige-i ciē ŋ sire biē fiŋgiingu tūu?»

¹¹ Naacolŋ wuo: «Umarŋ siire-miē u yaa ciera mi biē mi fiŋgiingu-i kūŋ.»

¹² Baa cira: «Hai moloŋo-i ufaŋo-i?»

¹³ Naacolŋo yiera bege! U sa suō Yesu-i duō pigāaŋ-yo. A ne da nuōmba naa maara cor. Yesu baala ba hōlma-na.

¹⁴ Ku huongu-na, Yesu wuo ji da naacolŋo-i *Diilodubuo-i-na. Wuō waŋ baa-yo wuo: «Nuōnei daani yeryer fiefie-i-na, da ŋ'a ŋ sa taara weima namma da-ni mamaŋ balaŋ yaŋ diēlā-maŋ daama-i, baa tiraa ŋ cāl Diiloloŋo-i.»

¹⁵ Naacolŋ wuo kã ka waŋ baa Yuifu ba yuntaamba-i wuo naacolŋ daayo yaa naa sire-yuo u jarma-na. ¹⁶ Yuifu ba yuntaaŋ baa sire ku yaa nuō-i a cō Yesu-i wuo u ciē nie sire moloŋo yitiēnangu-na?

¹⁷ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Mi biyaa mi to-maama. Mi To sa nanna yiingu baa u maacemma-i.»

¹⁸ Uŋ waŋ mafamma-i, Yuifu ba yuntaaŋ baa pāŋ ta ba taara-yuo baa komma, wuo u saa kãŋ yitiēnangu-i aa tiraa cira Diiloloŋo-i fuō tohoiŋo; dumaŋo-na, u saa u fere baa Diiloloŋo-i. ¹⁹ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Yaŋ mi waŋ ninsoloŋo-i baa-na: Bepoloŋo sie gbāa da dumaa u tuō ce. U ne Tuoloŋo yaa-i aa tuō ce. Tuolŋ uŋ ceŋ mamaŋ, Bepoloŋo bi ce ma yaa-i. ²⁰ Bepoloŋo maama dōlno Tuoloŋo-i, u yaa pigāaŋ-yoŋ u maacemma-i u tuō ce. U ka pigāaŋ-yo mamaŋ maaraa daama-i a ce-na gberē. ²¹ Tuolŋ uŋ pīŋ bikuomba-i dumaa ba sire, Bepolŋ duō tuō taara umarŋ waa u gbeini-na u sire-yuo dumei. ²² Aa Tuoloŋo sa ce moloŋ āndaangu, u yaŋ āndacelle-i hā Bepoloŋo yaa-i, ²³ ku yaa nuōmba ka ta ba kãŋ-yo ŋaa baŋ kãŋ Tuoloŋo-i dumaa. Umarŋ duō u sa kãŋ Bepoloŋo-i, kuu dii jaa u sa kãŋ u To maŋ puōraa-yo.

²⁴ «Yaŋ mi waŋ ninsoloŋo-i baa-na: Mi To yaa puōraa-mi, a ce dumaŋo-na umarŋ duō nu mi nelma-i aa haa u naŋga mi To-i-na, kutieŋo daa cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i tī. Ba sie ka yuu-yo baa weima. Kuu dii ŋaa

kutieŋo kuu tī aa sire. ²⁵ Yaŋ mi tūnu-nei: Yiingu dii baa yiingu, bikuomba ka nu Diiloloŋ-Bieŋo piye. Ku yiingu hii tī yere. Umarŋ duō nu u nuŋgu-i, kutieŋo ka da cicēlma maŋ sie ji tī dede. ²⁶ Cicēlmaŋ yerŋ baa Tuoloŋo-i dumaa u tuō hā nuōmba-i baa-ma, u bi hāa Bepoloŋo-i baa-ma dumei u tuō hā-ba. ²⁷ Aa u birii āndacelle-i hā Bepoloŋo yaa baa-de wuo u yaa *Moloŋ-Bieŋo-i. ²⁸ Baa na yaŋ ma ce-na gberē. Na saa da, yiingu dii baa yiingu, bamaŋ suurii hēma-na ba ka nu Moloŋ-Bieŋo piye. ²⁹ Da ba ji nu u piye, ba ka sire hel cīncuoŋa-na. Bamaŋ taa ba ce ānfafamma-i ba ka kã Diiloloŋ-nelleŋ, ŋga bamaŋ taa ba ce kuubabalaangu-i ba ka kã dāamu-na. ³⁰ Mei sie gbāa ce biŋkūŋgu mi fere. Baŋ ciera mi ger dumaa, mi ger dumei. Mi sa ce kumaŋ dolaanu muō, umarŋ puōraa-mi, mi ce fuō kuudolnuŋgu'i. Terieŋgu fangu-na, mi gbāa cira mi suō germa.

³¹ «Kuo muōmei taa mi waŋ mi maama-i mi fere, yungu naa saa waa mi nelma-na. ³² ŋga unango-i waŋ-maŋ, aa mi suyaa miē u waŋ ma yaanga yaa-i. ³³ Ma sī na puōraa nuōmba Nsāa wulaa wuo ba ka yu-ure mi sīnni-i kē? Baŋ kãa, Nsāa saa ka fuo ninsoloŋo-i bei. ³⁴ Uŋ waŋ mamaŋ baa-ba mi maama-na, ma sa kãyā muō, ma kãyā namei. Mi waŋ mafamma-i da mi kor namei. ³⁵ Nsāa waa ŋaa fitīnuo na hōlma-na, na hūyāa-ma ce na bāangu-i celle yorŋ baa-yo. ³⁶ A ne da mei maaraa Nsāa-i. Mi Toŋ hāa-mi maacemma maŋ mi ta mi ce, ma yaa pigāaŋ mi sīnni-i aa ma yaa bi pigāaŋ wuo mi To yaa puōraa-mi. ³⁷ Aa umarŋ puōraa-mi, u bi bī mi yefafalle. ŋga na saa nu u yalle-i dede, na saa bi da u yufelle dede. ³⁸ Uŋ puōraa umarŋ, narŋ'a na saa hūu u nelma-i, na ce nie aa gbāa hūu fuō maama-i? ³⁹ Na suyaa wuo cicēlma maŋ sa tieŋ dede ma da Diiloloŋ-nelma yaa nuō-i, ku'i ciē na vaa na fere baa ma kalamma-i. A ne da ma yaa bi piyerŋ mei maama-i ⁴⁰ aa na sa taara na cu mi huolŋ-nu a ji kor.

⁴¹ «Mi sa taara nuōmba dōl-mi. ⁴² Mi suō-na. Mi suyaa miē Diiloloŋo maama sa dōlnu-nei. ⁴³ Mi juō mi To yerreŋ aa na sa taara na da mi yufelle. ŋga moloŋ duō jo u fereŋ jomma, na sire ta na gbar na nyaanu-yuo. ⁴⁴ Namaa naŋ birii yaŋ Diiloloŋo-i aa ta na taara nelbiliemba'i dōl-na, na ka ce nie gbāa hūu u maama-i? ⁴⁵ Baa na da nie sī muōmei kaa cāl-na mi To terieŋgu-na; muō sī. Narŋ

haa na nan̄ga-i *Moisi maŋ nuo-i, u yaa ka cālāaŋ-naŋ. ⁴⁶Na saa da, Moisi nyegāaŋ mei maama'i u seɓe-i-na. Kuɔ naa naa hūu u maama-i, naa naa bi hūu mei maama-i. ⁴⁷Ŋga nan̄'a na saa hūu uŋ nyegāaŋ mamaŋ, na ka ce nie gbāa hūu mei nelma-i?»

6

Yesu hāa nelpūngu nangu wuo ye

(Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Like 9.10-17)

¹ Ku huongu-na, Yesu wuo kã *Galile dalanga yien̄gu nangu-na; ba bi bī dalanga fan̄ga-i Tiberiyadi-dalanga. ² Uŋ taa u ce himma-i u sire jaamba-i dumaango-na, nuɔŋ baa kūl ba-naa ta ba nyaanu-yuo. ³ Wuo kã ka nyugūŋ tãnungu nangu-na tiena baa u *hālābiemba-i. ⁴ *Yuifu ba *korsinni timmaŋ-ponsaangu naa pie tī. ⁵ Wuo u ne da nelpūngu nangu jo. Wuo yuu Filipu-i wuo: «I ka da niwuoni-i hie die sãa hã nuɔŋ daaba-i hiere ba wuo?» ⁶ Uu naa suɔ uŋ saaya u ce kumaŋ, ŋga u taa u yuu duɔ ne Filipuŋ ka waŋ mamaŋ.

⁷ Filipu wuo cira: «Da ŋ fie bie *deniebaa nuosũo a sãa niwuoni-i wuo ŋ cal hã-ba tẽntẽŋ, ba sie da hiere.»

⁸ U hālābilongo nano waa, Simo-Pier hãaŋo; ba taa ba bi-yo Andere. Fuɔ wuo cira: ⁹ «*Buruo u ndii dii baa naacombilongo nano bande-i-na a naara titiraamba hã. Ŋga nifanni gbāa fa hama-i a hã nelpūŋ daaku temma-i?»

¹⁰ Yesu wuo waŋ baa-ba wuo: «Cieŋ ba tiena hiere.» Holma famma-na, hien̄gu waa boi. Nuɔŋ baa tiena. Bibemba maŋ waa, ba gbāa yu nuɔmba neifien̄ga hã nuosiba ndii temma. ¹¹ Yesu wuo bie buruo-i a jaal Diilongo-i aa naa calnu-yuo hã-ba. Aa naa bi hã-ba titiraamba-i baŋ taaraŋ duma.

¹² Baŋ gbuu ji wuo ye tī huongu maŋ nuo-i, wuo waŋ baa u hālābiemba-i wuo: «Bieraayaŋ boini maŋ tīyāa, mi sa taara ni biēna.» ¹³ Baa biera baŋ wuyaa buruo u ndii daayo-i aa boini maŋ tīe, nie yu segebaa cīncieluo ba hã.

¹⁴ Nuɔmbaŋ daa gberɛ faŋo-i, baa ta ba piiye wuo: «*Diilopopuorbilongo maŋ naa saaya u jo hīema-na, u yaa juɔ daayo-i, nuharungu si dii-mei.» ¹⁵ Yesu wuo suɔ wuo ba ka jo ji bel-o fōŋgũo ce-yo nellentien̄go; wuo ta halan̄ ba caangu-na bir ka tiena u da-u-die dii tãnungu-na.

Yesu wuoyaa hūmma doro

(Matie 14.22-23; Marke 6.45-52)

¹⁶ Bāaŋguŋ juɔ hir huongu maŋ nuo-i, Yesu *hālābieŋ baa hiire kã dalanga-na, ¹⁷ ka bie beŋo ta ba karnu ba kã Kafarnamu yanga. Bāaŋgu ji tī ba sa da Yesu-i. ¹⁸ Fafalpepetien̄go nano sire tuo sagalla hūmma-i dalanga-na. ¹⁹ Ba gbaraa kilobaa-ba ndii, sisɔ niedieŋ temma, ba'a ba ne da Yesu-i ba caaŋ-nu; u wuo hūmma doro-i-na u jo. Kor maa pāŋ ta ma da-ba. ²⁰ Yesu wuo cira: «Baa na tie holle, muomei!» ²¹ Ba'a ba ya yiera bie-yo ku yaa nuo-i, a da ba hii baŋ taa ba kã kusuɔŋ-nu.

Niiwuoni maŋ hāaŋ nelbiliemba-i ninsoŋ-cicēlma-i

²² Ku cuo kaala-i-na, nuɔmba maŋ naa tīyāa bomborma namma-na ba saa da Yesu-i. A ne da u *hālābiembaŋ taa ba ta dēndiele-na, beŋo dieŋ waa yon̄ hūmma nungu-na. Ba biyaa u yaa-i ta. Cuon̄ kaalaa nuɔmba saa da Yesu-i, baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Naacolŋ daayo curaa hie? U saa naa bi suur baa u hālābiemba-i cicuɔŋgu-na!» ²³ Ba'a ba ne da benni nanni hilaa Tiberiyadi-i-na jo ji yiera Yesuŋ ŋa naa jaal Diilongo-i aa hã-ba *buruo-i kusuɔŋ-nu ku caangu-na. ²⁴ Baa ne da Yesu-i baa u hālābiemba-i molo si dii benaamba famba-na. Baa bel-ba nyugūŋ ta ba karnu ba kã Kafarnamu-i-na da ba ka taara-yuo.

²⁵ Baŋ karaanu ka da-yo, baa cira: «Hālātīe, ŋ juɔ yaku-i bande-i-na?»

²⁶ Yesu wuo cira: «Yaŋ mi waŋ ninsongo-i baa-na: Miŋ ceŋ gberɛ maŋ, ku saa ce ŋaa na suyaa fuɔ yungu yaa-i aa ta na taaramie, ŋga miŋ hãa-na niwuoni-i na wuo ni yar-na, ku'i cie na ta na taaramie. ²⁷ Baa na ta na ce maacemma-i na taara niwuoni maŋ biēnaan̄aŋ, taa na ce na taara niwuoni maŋ sa biēnaan̄aŋ aa ta ni kã baa nelien̄go Diilong-nelle-na. *Molon̄-Bien̄go hã nuɔmba-i ni yaa-i; u To-i Diilongo haa u dānyuo-i u yaa nuo-i duɔ pigāaŋ wuo u'i hãa-yo ku fōŋgũo-i.»

²⁸ Baa yuu-yo wuo: «I saaya i tie ce Diilongo huongu-i nie?»

²⁹ Yesu wuo cira: «Diilong uŋ taaraŋ kumaŋ na wulaa, ku yaa daaku: U taara uŋ puɔraa umaŋ, na hūu u maama-i.»

³⁰ Baa cira: «Ŋ ka ce gberɛ hayo-i pigāaŋ-ye i suɔ wuo Diilongo puɔraa nuon̄ei? ³¹ I bīncuɔmbaŋ waa *hiékuraangu-na, Diilongo

naa tuo hā-ba niiwuoni ba ta ba wuo. Ma nyegāan Diiloŋ-nelma-na wuo: «*U hielaa niiwuoni doro-i-na nanna hā ba wuo.*»^{*}

³² Yesu wuo cira: «Yaarj mi warj ninsoŋo-i baa-na: Niiwuoni marj hilaa doro-i-na ³³*Moisi saa hā-na baa-ni. Mi To yaa hāarj-narj ninsoŋ-niiwuoni marj hilaarj doro-i-na. ³⁴Diiloŋ-niiwuoni yaa nimarj hilaarj doro-i-na. Ni yaa hāarj nuomba-i ninsoŋ-cicēlma-i.»

³⁴ Uŋ waarj mafamma-i, baa cira: «Itie, ta ŋ hā-ye niiwuoni fanni-i i tie wuo.»

³⁵ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Muomei cicēlmarj-niiwuoni-i. Umarj duo cu mi huonj-nu, nyulmu ceraa mu bel-o aa umarj duo hūu mi nelma-i, hūŋkuosinni ceraa ni bel-o. ³⁶Mi waarj-ma baa-na cor tī, aa na tiraa da-ma baa na yufieja-i, ŋga na saa hūu-ma. ³⁷Mi To duo hā-mi bamarj hiere, ba ka cu mi huonj-nu. Umarj duo cu mi huonj-nu, mi sa ji donya-yuo mi fereŋ nuo dede. ³⁸Hama-i nuo-i? Mi saa hel doro-i-na da mi ji ce mi kuudolnurgu, mi juo da mi ji ce umarj puoraa-mi u kuudolnurgu. ³⁹A ne da umarj puoraa-mi u sa taara uŋ hāa-mi bamarj, u diei balla-bei. U taara miwaarj timmarj-yiingu-i, mi sire kutaamba-i hiel-ba cincuŋa-na. ⁴⁰Na saa da, mi To taara umarj duo suo-mi aa hūu mi nelma-i, kutieŋo da cicēlma marj sa tieŋ dede-i aa mi sire-yuo miwaarj timmarj-yiingu-na.»

⁴¹ Yesuŋ ciera wuo u yaa-i cicēlmarj-niiwuoni marj hilaa doro-i-na, ku saa dolnu ⁴²*Yuifubaa-ba-i. ⁴³Baa ta ba piiye wuo: «Yosefu bierj daa u sa suo aa cōrnu! I suo u to-i aa suo u nyu-i, u bir gbē-ye duma wuo fuo hilaa doro.»

⁴³ Yesu wuo cira: «Baa na yarj na hōmmu guola. ⁴⁴Mi To yaa puoraa-mi, a ce dumaarj-na molo sie gbāa cu mi huonj-nu u fere ni u saa dii u nungu-i. Umarj duo cu mi huonj-nu, duo fie ku, miwaarj timmarj-yiingu-na, mi ka sire-yuo. ⁴⁵*Diilopopuorbiemba nyegāan nel daama-i wuo: «*Diiloŋo ka hāalā-bei hiere baa u nelma-i.*» † Umarj duo nu mi To nelma-i aa sie u nung-āndaarj-gu-i, kutieŋo ka cu mi huonj-nu. ⁴⁶Dumaarj-na ku saa ce ŋaa molo daa mi To-i dede! Ma'i sī. Umarj hila Diiloŋo wulaa jo, u yaa daa-yo u diei yonj.

⁴⁷ «Yaarj mi warj ninsoŋo-i baa-na: Umarj duo hūu mi nelma-i, kutieŋo daa cicēlma marj sa tieŋ dede-i tī. ⁴⁸Muomei cicēlmarj-niiwuoni-i. ⁴⁹Na tobaa-ba wuyaa niiwuoni-i hieekuraarj-gu-na ŋga ba kuu. ⁵⁰A ne da niiwuoni marj hilaarj doro-i-na, umarj duo wuo-ni, kutieŋo sa ku. ⁵¹Muomei cicēlmarj-niiwuoni marj hilaa doro-i-na jo. Umarj duo wuo-ni, kutieŋo ka da cicēlma marj sa tieŋ dede-i. Miŋ ka hā nelbiliemba-i niiwuoni marj ba da ba da ninsoŋ-cicēlma-i, mei fereŋ kūoma yaa-i.»

⁵² Uŋ waarj mafamma-i, maa gbuu jarj Yuifubaa-ba-i, baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Naacolj daa wuo u hā-ye u kūoma-i i wuoma wuonj hama-i temma-i?»

⁵³ Yesu wuo cira: «Yaarj mi warj ninsoŋo-i baa-na: Da ŋ da na saa wuo ⁵⁴*Molonj-Bierj kūoma-i aa nyonj u tamma-i, na sie da ninsoŋ-cicēlma-i. ⁵⁵Umarj duo wuo mi kūoma-i aa nyonj mi tamma-i, u daa cicēlma marj sa tieŋ dede-i tī. Duo fie ku, miwaarj timmarj-yiingu-na, mi ka sire-yuo. ⁵⁶Mi kūoma-i ninsoŋ-niiwuoni aa mi tamma-i ninsoŋ-kuunyongu. ⁵⁷Umarj duo wuo mi kūoma-i aa nyonj mi tamma-i, kutieŋo dii baa-mi aa mi bi waa baa-yo. ⁵⁸Mi To marj puoraa-mi, cicēlma dii baa u yaa-i. U yaa hāa muonj-o-i cicēlŋ daama-i; a ce dumaarj-na, umarj duo wuo mi kūoma-i, mi ka bi hā kutieŋo-i cicēlma famma-i. ⁵⁹Niiwuoni marj hilaa doro-i-na jo, ni yaa daani. Nii sī niiduoni baa na tobaa-barj wuyaa nimarj aa ku. Umarj duo wuo niiwuonj daani-i, kutieŋo ka da cicēlma marj sa tieŋ dede-i.»

⁵⁹ Yesuŋ waarj mamarj baa nuomba-i Kafarnamu ⁶⁰*Diilonelhāalādūŋgu-na ma yaa mafamma-i.

Yesu nelma cie kpelle u hāalābiemba wulaa

⁶⁰ Yesuŋ piiye dumaarj-na, u ⁶¹*hāalābiemba fōŋgūo baa cira: «Nel daama cemma dii kpelle cor; hai gbāa sie daama temma-i?» ⁶²Yesu wuo suo wuo ku saa dolnu-bei, wuo yuu-ba wuo: «Nel daama cie kpelle na wulaa wei? ⁶³Aa da na ji da ⁶⁴*Molonj-Bierj nyugūŋ u kā u muntercōlōmmu-na, na ka warj wuo nie? ⁶⁵*Diilonj-Yalle yaa hāarj nelieŋ nuonj-o-i cicēlma-i, ni ma'i sī nelieŋ nuonj-o-i baa

* 6:31 Helmarj-seɓe (Exode) 16.4,15; Gbeliemanj-nalāarj-gu (Psaume) 78.24 † 6:45 Isay (Ésaïe)

ŋ yundaangu-i ŋ sie gbāa ce bīŋkūngu. Miŋ waan nelma maŋ baa-na, Diilong-Yalle dii ma yaa nuo-i baa cicēlma-i hiere. ⁶⁴Ŋga banamba dii na holma-na, ba saa hūu-ma.» Ninsie ninsie, Yesu wuo suyaa ānyagarmantaamba-i dii ku domma-na, aa wuo bi suyaa umar ka hel u huon-nu, ku'i cie wuo tuo waŋ mafamma-i. ⁶⁵Uŋ piye dumaŋo-na, wuo cira: «Da na da mi ciera molo sie gbāa cu mi huon-nu ni Diilo saa dii u nungu, ku yungu yaa kufangu-i.»

⁶⁶A don yinggu fangu-na, u hāalābiemba fōŋgūo bir, ba sa tiraa nyaanu-yuo. ⁶⁷Bar birii, Yesu wuo yuu u hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i wuo: «Naa na bi taara na bir mi huon-nu wei?»

⁶⁸Simō-Pier wuo cira: «Itie, cicēlma maŋ sa tier dede-i ma nelma dii baa nuonei; i bir naŋ huongu-na ka nyaanu hai? ⁶⁹I haa i nanga-i nuonei nuo-i, aa i suyaa wuo Diilong uŋ puɔraa u nolgo maŋ jo, u yaa nuonjo-i.»

⁷⁰Yesu wuo cira: «Ma sī naa dii cīncieluo baa na hāi ke? Hai fiela-na? Muomei sī wei? A ne da Sitāni-nolgo dii na holma-na.» ⁷¹U gbē *Yuda yaa dumaŋo-na. Simō-Isikaro bieŋo. U nungu waa Yesu hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-na. U yaa juo hel Yesu huongu-na.

7

Yesu hāmba taara u hel pigāan u fere

¹Ku huongu-na, Yesu wuo cor tuo wuɔra *Galile yaa nuo-i, u sa taara u kā *Yude-i-na. *Yuifu ba yuntaamba taa ba taara-yuo baa komma ku'i cie u saa tuo taara u kā. ²A ne da huongu fangu-na Yuifu ba ponsaangu maŋ baŋ bīŋ-kun *gbuganniŋ-ponsaangu-i kuu naa pie tī. ³U hāmba gbē-yo wuo: «Ŋ sa ta bande-i-na kā Yude-i-na wei? Da ŋ kā, ŋ *hāalābiemba maŋ dii terienŋu-na ba ka bi da ŋ āncemma-i. ⁴Nelieŋ nuɔ da ŋ ta ŋ taara ba suo-ni, ŋ saaya ŋ hel pigāan ŋ fere. Niŋ ceŋ himma maŋ daama-i, ŋ saaya ŋ hel nuɔmba-i hiere ba da-ni.» ⁵A ne da bafamba fere-i ba saa naa haa ba nanga Yesu-i-na.

⁶Yesu wuo gbē-ba wuo: «Naa daa ma cemmaŋ-huonŋu hii, ŋga mei wulaa ku saa hi yogo. ⁷Nelbiliemba sie gbāa bigāan namaaŋo-i, ŋga ba bigāan muonjo-i wuo mi cie nie ta mi piye wuo ba maacemma saa fa?» ⁸Aa naa cira: «Taa na kā mi yaan-na ponsaangu-na, muomi kāmman-huonŋu

saa hi.» ⁹U waan ma yaa-i baa-ba aa bir tīena Galile-i-na.

Yesu nelma cie Yuifubaa-ba-i gberɛ

¹⁰Yesu hāmbaŋ taa ponsaangu-na, wuo bi sire nyaa ba huon-nu. Ŋga u saa yaŋ molo da-yo. ¹¹Ponsaanguŋ kaa don, *Yuifu ba yuntaamba taara-yuo ba saa da-yo. Baa ta ba yuu ba-naa wuo: «U curaa hie?» ¹²Fuo nelma yaa waa nuɔmba nunni-na. Banar ba'a nelfefeŋjo. Banar ba'a nelfefeŋjo sī, kere u pira nuɔmba-i. ¹³Ŋga ba taa ba kālā Yuifu ba yuntaamba-i a ce ba sa sie piye u maama-i gbagaga.

¹⁴Ponsaanguŋ juo hi ku holle-i, Yesu wuo kā *Diilodubuo-i-na ka tuo waŋ Diilong-nelma-i. ¹⁵Kuo ce Yuifubaa-ba-i gberɛ. Baa ta ba piye wuo: «Naacolŋ daa u saa bi ce kalaŋo, fuo cie nie tuo suo Diilong-nelma-i jeje dumande-i?»

¹⁶Yesu wuo cira: «Miŋ waŋ mamar daama-i mei huoya-maama sī, Diilongo'i puɔraa-mi baa-ma. ¹⁷Umar duo hūu-ma duo ce Diilongo huongga-i, kutieŋo ka suo wuo mei nelma sī. ¹⁸Umar duo tuo waŋ fuo fereŋ maama-i, ŋ da kutieŋo kaal u fere. Ŋga umar duo tuo taara u ce u pɔpuortieŋo ce boi, fuo yaa ninsontieŋo-i, huhurma sa waa u nelma-na. ¹⁹Ma sī *Moisi yaa hāa-na *ānjīnamma-i ke? A bige-i cie na sa wuo ma hūmelle-i? Ma bilaa nie na ta na taara na ko-mi?»

²⁰Nuon baa cira: «Ŋ yungu siire wei? Hai taaraayan duo ko-ni?»

²¹Yesu wuo gbē-ba wuo: «Mi cie nelma diei yon aa ma ce-na gberɛ. ²²Moisi wuo na ta na *jā bibemba-i; ŋga ku saa don fuo bāan-nu, ku duon i bīncuon-bāan-nu. Ŋga Moisiŋ waan-ma, da ku fie waa *yitienangu-i na jā nuɔmba-i. ²³Naa da na ta na jā yitienangu-na wuo na wuo Moisi hūmelle, ku ce nie muo miŋ siire nelfiŋjo-i yitienangu-na, na sire wuo hii? ²⁴Baa na ta na ne nuɔmba yammu aa na ta na piye. Da na da mamar, na taara ma yaanŋa-i igēna ku yaa na ka suo naŋ saaya na waŋ mamar.»

Yesu yaa Konkortieŋo-i wei?

²⁵Yesuŋ waa tuo piye, Yerusalemutaamba namba da-yo. Baa ta ba piye wuo: «Bar taaran naacolgo maŋ da ba ko-yo, u'i sī daayo-i wei? ²⁶U yaa piyeŋ daayo nuɔmba-na aa ba fiinan aa yaŋ-yo. Ku baa ji waa i yuntaamba daa nie sī u yaa *Konkortieŋo-i?

²⁷ Ba sie sie! Naacolŋ daayo-i i suo uŋ hilaa kusuŋ-nu, a ne da Koŋkortienŋ duŋ ji jo, molo sie suo uŋ hilaa kusuŋ-nu.»

²⁸ Huoŋgu fangu-na, Yesu waa tuo waŋ Diilonŋ-nelma-i *Diilodubuo-i-na, wuo piye da gbagaga wuo: «Ma si na'a na suo-mi aa tiraa suo mi muhhelmu-i? Na saaya na suo wuo mi saa jo mi feren jomma; moloŋo-i cie mi jo. Aa kutienŋo-i huhurmantienŋ si, ŋga na sa suo-yo. ²⁹ Muo fuo, mei suo-yo. Kumarŋ cie mi ta mi suo-yo, mi hilaa fuo terien-nu'i jo, aa u yaa puoraa-mi.»

³⁰ Yesuŋ waŋ mafamma-i, baa pāŋ ta ba taara ba bel-o. Ŋga u belmaŋ-huoŋgu saa naa hi, a ce molo saa sie duŋ haa u nanga yuo. ³¹ Mafammanŋ fie ce, nuomba boi yagar hūu u nelma-i ba hōlma-na aa naa ta ba cuo ba piye baa ba-naa wuo: «Diilonŋ uŋ pāa nungu-i wuo u ka saŋ Koŋkortienŋ maŋ, duŋ fie ji jo, u ji ce gberē hayo-i u maar naacolŋ daayo wuoŋo-i?»

Yesu nelma cuu Yuifubaa-ba hōmmu-i

³² Nuombanŋ cuo ba waŋ Yesu maama-i, *Fariŋsebaa-ba ji nu-ma. Baŋ nu-ma, ba sire baa *Diilōjigāntaamba yuntaamba-i a puor *Diilodubuo niyataamba namba wuo ba ka bel-o. ³³ Yesu wuo ka gbē-ba wuo: «Mi ka tiena baa-na ce yinni cēle aa suo bir kā umaŋ puoraa-mi u wulaa. ³⁴ Miŋ kāŋ kusuŋ-nu, na sie gbāa kā, a ce dumaanŋo-na, na ka taara-mie na sie da-mi.»

³⁵ *Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Wuo u kā hie aa cira i sie gbāa da-yo? Ku ce Yuifubaa-ba maŋ dii hienŋu-na u taara duŋ kā ba yaa wulaa-i ka waŋ Diilonŋ-nelma-i baa *nieraamba-i wei? ³⁶ Nel hama-i temma-i dumande-i? «Miŋ kāŋ kusuŋ-nu namaa na sie gbāa kā, a ce dumaanŋo-na na ka taara-mie na sie da-mi?»

Yesu waŋ Diilonŋ-Yalle maama

³⁷ *Gbuganninŋ-ponsaangu timmanŋ-yiingu yaa waa yibuŋ-i. Yiingu fanguŋ juo hi, Yesu wuo sire yiera aa naa piye da gbagaga baa nuomba-i wuo: «Hūŋkuosinŋ da ni bel umaŋ, u jo mi wulaa u ji nyon hūmma-i. ³⁸ Ŋaa maŋ waŋ duma Diilonŋ-nelma-na wuo: «Umaŋ duŋ haa u nanga mie, cicēlmanŋ-hūmma ka ta ma būŋ kutienŋo huŋga-na ŋaa nuoraangu.» ³⁹ Bamaŋ

naa hūyāa Yesu nelma-i, baŋ ŋa naa saaya ba da *Diilonŋ-Yalle maŋ, Yesu taa u waŋ difande maama yaa dumaanŋo-na. Huoŋgu fangu-na, Diilonŋo saa naa hi pigāŋ Yesu bōboima-i, a ce dumaanŋo-na, molo saa naa hi da Diilonŋ-Yalle-i yogo.

Nuomba saa nunu ba-naa Yesu kūngu-na

⁴⁰ Yesuŋ piye dumaanŋo-na, bamaŋ baa ta ba piye dii nuomba hōlma-na wuo: «Coima saa fa, naacolŋ daayo yaa *Diilopopuorbilonŋo-i!» ⁴¹ Bamaŋ ba'a: «Diilonŋ uŋ pāa nungu-i wuo u ka saŋ *Koŋkortienŋ maŋ, u yaa-i!» Bamaŋ ba'a: «Diilonŋ uŋ pāa nungu-i wuo u ka saŋ Koŋkortienŋ maŋ, u ce nie aa hel *Galile?» ⁴² Diilonŋ-nelma saa cira wuo Koŋkortienŋo ka waa *Davidi hāyēlŋo wei? Aa tiraa cira wuo u ka hoŋ Betelemu, Davidi ba nelle-na.» ⁴³ Kuŋ cie dumaanŋo-na, ba saa nunu ba-naa Yesu kūngu-na. ⁴⁴ Bamaŋ baa ta ba taara ba bel-o, ŋga hai ka sie haa u nanga yuo?

⁴⁵ *Diilodubuo niyataamba bir kā bamaŋ puoraa-ba ba wulaa.† Baŋ kāa, baa yuu-ba wuo: «Ku kaa ce nie aa na saa bel-o jo baa-yo?»

⁴⁶ Baa cira: «In siire, i saa da molo piye naacolŋ daayo temma-i dede.»

⁴⁷ *Fariŋsebaa baa cira: «Ku ce namaa na bi yaanŋ u pira-nei ti yaa de-i-na wei? ⁴⁸ Na nuŋ ba'a i yuntienŋ hayo-i cuu u huonŋ-nu? Siŋ Fariŋseyienŋ hayo-i cuu u huonŋ-nu? ⁴⁹ Bamaŋ cuu u huonŋ-nu, u diei sa suo *ānjinamma-i. Niŋ daaba de-i hiere Diilonŋo gāanŋ baa-ba!»

⁵⁰ Fariŋseyienŋo naŋo waa ba hōlma-na, ba taa ba bi-yo Nikodemu; u yaa naa kāa Yesu wulaa isuŋgu nangu-na.‡ Fuo wuo gbē-ba wuo: ⁵¹ «Na suyaa wuo a saa baa mie ānjinamma-i, die saa yuu moloŋo-i a suo uŋ cie kumanŋ, i sie gbāa ce-yo bīŋkūngu de?»

⁵² Baa cira: «Nuŋ ŋ taara ŋ cu Galile-taamba huonŋ-nu wei? Kā ŋ ka migāanŋ ŋ kalaŋ Diilonŋ-nelma-i fafamma ŋ ne, ŋ sa ka da *Diilopopuorbilo naŋo hilaa Galile-i-na.»

⁵³ [Baŋ juo piye ti, baa sire boro kūŋ ba cīninŋ.

* 7:38 Niŋ Eŋekiel (Ézéchiél) 47.1; Sakari (Zacharie) 14.8. † 7:45 *Diilōjigāntaamba yuntaamba yaa naa puoraa-ba baa *Fariŋsebaa-ba-i. Niŋ 7.32. ‡ 7:50 Niŋ 3.1-2.

8

Ba bilaa cieŋo naŋo-i baa bibieŋo jo baa-yo Yesu wulaa

¹ Nuombarj buora, Yesu wuo ta kã *Olivitinni-tânungu-na. ² Ku cuo kaala-i-na, wuo naar jo *Diilodubuo-i-na. Nuomba-i hiere baa kūol ba-naa jo u wulaa. Wuo tiena tuo warj Diilonj-nelma-i baa-ba. ³ U juo'a u ne da *ānjīnamma pigāataamba-i baa *Farišēbaa-ba juo ji jīna moloŋ cieŋo naŋo-i ba yaanga-na, wuo ba bilaa-yo baa bibieŋo. ⁴ Barj jīena-yuo, baa gbē Yesu-i wuo: «Hāalātie, i bilaa cieŋ daayo-i baa bibieŋo. ⁵ A ne da ānjīnamma-na, *Moisi ciera wuo i tie naŋ caamba famba temma-i baa tāmpēlēiŋa i ko-ba. Nuo fuo, naŋ'a nie?»

⁶ Ba yuu-yo dumaango-na da ba ne sī u ka piye cāl ba bel-o. Yesu wuo yaŋ-ba aa naa ture u yungu-i tuo nyegēŋ hīema-na baa u niele. ⁷ Baa cor ta ba yuu-yo. Barj yuu-yoŋ ba titirre dumaango-na, wuo ciir u yungu-i aa naa cira: «Namaango-na, umaŋ duo saa ce kuubabalaangu dede, kutieŋo doŋ u naŋ-yo mi ne.» ⁸ Aa naa tiraa ture u yungu-i tuo nyegēŋ hīema-na. ⁹ Uŋ piye baa-ba dumaango-na, baa doŋ ta ba ta ba da-ba-diei. Ba bīncioŋo yaa taa igēna aa banamba cu. Ba taa dumei hiere aa ji yaŋ Yesu yaa yoŋ baa cieŋ daayo-i. ¹⁰ Yesu wuo ciir u yungu-i aa naa cira: «Cieŋ nuo, ba curaa hie? Molo saa naŋ-ni wei?»

¹¹ Cieŋ wuo cira: «Hāalātie, molo saa naŋ-mi.»

Yesu wuo cira: «Āhāa! Kā, muomi sie bi gāŋ baa-ni. Ŋga baa tiraa ŋ ce kuubabal-aangu.»]

Yesu yaa fitīnuo-i nelbiliemba hōlma-na

¹² Ku huongu-na, Yesu wuo ji tiraa tuo piye baa nuomba-i wuo: «Muomei fitīnuo-i nelbiliemba hōlma-na. Umaŋ duo cu mi huonj-nu, u sie waa kukulma-na, u ka da gbagbaama maŋ kāaŋ baa-yo Diilonj-nelle-na.»

¹³ *Farišēbaa baa gbē-yo wuo: «Nuo da ŋ ji ta ŋ warj naŋ fereŋ maama-i, yungu ce nie waa naŋ nelma-na?»

¹⁴ Yesu wuo cira: «Muō mi suyaa mi muŋhelmu-i aa tiraa suo mi muŋkammu-i, a ce dumaango-na, da mi fie ta mi warj

mamaŋ mi kūngu-na, mi sa kar coima. A ne da namaango-i, na sa suo mi muŋhelmu, na sa suo mi muŋkammu. ¹⁵ Namaa ne nelma-i nelbilieŋ nemma aa ta na cāl nuomba-i, a ne da mei sa cāl neliengo. ¹⁶ Aa da mi fie cāl umaŋ, da ŋ ne-ma, ŋ da-ma ninsongo. Hama-i nuo-i? Mi sa ce weima-i mi diei; umaŋ puōraa-mi, uu dii baa-mi. ¹⁷ Ma sī ma nyegāaŋ na *ānjīnamma-na wuo: «Siertaŋ da ba yu ba hāi nelma maŋ nuo-i, ninsongo.» ¹⁸ Terieŋgu faŋgu-na, muo baa mi To-i miemei siertaŋ mie mei maama-na; u yaa puōraa-mi.»

¹⁹ Farišēbaa-ba yuu-yo wuo: «Ŋ to dii hie?»

Yesu wuo cira: «Na sa suo muoŋo-i na ka ce nie gbāa suo mi To-i. Kuo na taa na suo muoŋo-i, naa naa gbāa suo mi To-i.»

²⁰ Yesu waa *Diilodubuo-na tuo warj Diilonj-nelma-i aa tuo piye nel daama-i. U waa barj dii gbeiŋa-i kusuwoŋ-nu ba hā Diilonjo-i. U belmaŋ-huonjguŋ ŋa naa ku saa hi dumaango-na, molo saa haa u naŋga yuo.

Yesu pigāaŋ u sīnni-i

²¹ Yesu wuo suonu u āndaangu-i baa-ba wuo: «Mi ka ta. Aa mi suyaa mie na ka taara-mie. Na sie bi gbāa kā miŋ kāŋ kusuwoŋ-nu; a ce dumaango-na, na ka ku baa na āmbabalma-i.»

²² *Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Bige-i cie wuo i sie gbāa kā uŋ kāŋ kusuwoŋ-nu? U taara duo ko u fere wei?»

²³ Yesu wuo cira: «Namaa hilaa hīemaŋ bande aa mei hel doro. Hīemaŋ-baamba'i namaango-i aa muoŋo-i hīemaŋ-wuoŋ muo sī, ²⁴ ku'i cie mie na ka ku baa na āmbabalma-i. Coima saa fa, da na saa hūu-ma wuo umaŋ dii gbula u yaa muoŋo-i, na ka ku baa na āmbabalma-i.»

²⁵ Baa yuu-yo wuo: «Nuoŋo-i hai moloŋ nuonei?»

Yesu wuo cira: «Mi pigāaŋ-na mi sīnni-i dii ku domma-na. ²⁶ Na nelma boi dii mi da mi warj-ma baa-na, na yuŋ-maama boi bi dii mi da mi fienu-mei. Ŋga umaŋ puōraa-mi huhurmantieŋo sī. Uŋ pigāaŋ-mi mamaŋ, mi warj ma yaa-i baa nuomba-i.»

²⁷ Yesuŋ piye baa-ba, ba saa suo wuo u gbē u To yaa-i. ²⁸ Wuo cira: «Da na ji haa *Moloŋ-Bieŋo-i doro huonjgu maŋ nuo-i, na ka suo

* 8:17 Ānjīnamma tiyemmarj-sebe (Deutéronome) 17.6, 19.15; Kāmmaŋ-sebe (Nombres) 35.30

suo wuo umarj dii gbula u yaa muoŋo-i. Na ka bi suo wuo mi sa ce weima mi fere. Mi Toŋ waarj mamarj baa-mi, mi warj ma yaa-i.
²⁹ Umarj puoraa-mi, mi ce u huongo-i; a ce dumaŋo-na uu dii baa-mi; u saa nanna-mie mi diei yorj.»

³⁰ Yesurj piye dumaŋo-na, nuomba boi huu u nelma-i.

Ninsorjo sa dolnu nelbiliemba-i

³¹ *Yuifubaa-ba marj naa hüyaa Yesu nelma-i, wuo warj baa-ba wuo: «Da na bel mi nelma-i nammu häi, na ka ce mi *häälä-bierj namaa kelkel. ³² Na ka suo ninsorjo-i aa ninsorjo ka ce na waa na ferej nu.»

³³ Baa cira: «Ŋ warj wuo nie de-i? Mierjo-i *Abiramu häayëlŋ mie, ii dii i ferej nu, i saa ce nelierj-korsinni dede.»

³⁴ Yesu wuo cira: «Yaarj mi warj ninsorjo-i baa-na: Umarj duo ce ämbabalma-i, kutierjo cie koriejo ämbabalma wulaa. ³⁵ A ne da koriejo sie gbäa ce düngu baa u yuntierjo-i, ŋga u yuntierjo bierjo yaa gbäa ce düngu-i baa u to-i. ³⁶ Teriengu fangu-na, Beŋolj duo cira nuoni marj dii ŋ ferej nu, nii dii ŋ fere nu kelkel. ³⁷ Mi suyaa mie Abiramu häayëlŋ namaa, ŋga na taara na ko-mi wuo mi nelma sa dolnu-nei. ³⁸ Muo miŋ daa mamarj mi To wulaa, mi warj ma yaa-i. Ŋga namaŋo-i, na toŋ hääläyā-nei mamarj, na ce ma yaa-i.»

³⁹ Baa cira: «Mie to yaa Abiramu.»

Yesu wuo cira: «Kuo naa naa waa Abiramu bisälŋ namaa kelkel, naa naa ta na ce Abiramu temma-i. ⁴⁰ Ŋga na bir yarj aa ta na taara na ko-mi a ne da miŋ daa ninsorjo marj mi To wulaa, mi waarj u yaa baa-na. Narj cej mamarj mafamma-i Abiramu maacemma'i wei? ⁴¹ Na biyaa na to u maama.»

Baa cira: «Mierjo-i büöräarj mie si; i to dii u diei yorj, u yaa Diiloro-i.»

⁴² Yesu wuo gbē-ba wuo: «Muomi hilaa Diilorj-terierj-nu'i jo, aa mi juo fuo jomma'i. Kuo na to yaa naa waa Diiloro-i ninsorjo, muomi küngu naa ta ku dolnu-nei. Mi saa jo mi ferej jomma, u yaa puoraa-mi.

⁴³ Narj'a na sa nu mi nelma-i ku'i cie miŋ warj mamarj baa-na, na sa suo ma yungu-i. ⁴⁴ Na to yaa *Sitāni. Na taara na ce fuo kusüngu yaa-i. Dii ku domma-na, u yii baa nelkolle yaa-i. Uŋ'a u sa warj ninsorjo-i dumaŋo-na, u saa sie ninsorjo-i dede. U yaa coima

tierjo-i, a ce dumaŋo-na u nelma-i hiere coima. ⁴⁵ Ŋga wuo fuo, mei warj ninsorjo yaa-i; ku'i cie ŋ da na saa hüu mi nelma-i. ⁴⁶ Namaŋo-na, hai gbäa da cälmuo haamie? Da kuo mi warj ninsorjo, bige-i cie na ta na ciina mi nelma-i? ⁴⁷ Umarj duo waa Diilorj-wuorjo, ŋ da kutierjo nu Diiloro nelma-i. Ŋga namaŋo-i, Diilorj-baarj namaa si, ku'i cie na sa nu mi nelma-i.»

⁴⁸ Baa cira: «Die cira nuorjo-i *Samariyerj nu, i saa kar coima; aa *jina ka sire ŋ yungu-i dii.»

⁴⁹ Yesu wuo cira: «Mi yungu saa sire; mi kārj mi To yaa-i aa namaa na yagar wuo na sie kārj muorjo-i. ⁵⁰ Mei sa taara mi jina mi fere dorjo, molorjo'i dii tuo ce mafamma-i, aa kufangu tierjo yaa suyaarj nelierjo nelierjo kumarj gbē baa-yo. ⁵¹ Yaarj mi warj ninsorjo-i baa-na: Umarj duo tuo nu mi nungu-i u sa ji suu baa kuliingu-i dede.»

⁵² Yesurj waarj mafamma-i, Yuifubaa-ba gbē-yo wuo: «Fiefie fuo, nuharungu si dii, i suyaa wuo nii si dii gbāngbān. Abiramu-i baa *Diilopopuorbiemba-i ba kuu hiere, aa narj ta ŋ piye wuo umarj duo tuo nu narj nungu-i kutierjo sa ji suu baa kuliingu-i dede. ⁵³ Daa u cōrnu de! Narj daa nie si narj maaraa i to-i Abiramu-i wei? Ŋga fuo u kuu, Diilopopuorbiemba tiraa ku.»

⁵⁴ Yesu wuo cira: «Kuo muomei taa mi kaal mi fere, yungu naa saa waa-kuo. Ŋga mi To yaa kaalaarj-miŋ. Na gbē u yaa-i wuo namaa Diiloro ⁵⁵ aa na sa bi suo-yo. Muo fuo, mei suo-yo. Da mi cira mi sa suo-yo, mi ka ce coikartierj muo namaa temma-i. Mi suo-yo aa tiraa ta mi nu u nungu-i. ⁵⁶ Abiramu marj namaa to, uŋ juo suo wuo u ka hi mi jommarj-yiingu-i, u huongo gbuu pārj fē. Uŋ juo da-mi, kuo gbuu silaa dolnu-yuo ŋaa bige-i?»

⁵⁷ Yuifubaa baa cira: «Narj saa bi hi da bierj komuorja häi baa cinci-luo-i yogo aa cira narj daa Abiramu-i; ŋ daa-yo darj hama-i temma-i?»

⁵⁸ Yesu wuo cira: «Yaarj mi warj ninsorjo-i baa-na: Aa Abiramu suo duo horj, muomi marj dii gbula mii naa waa.»

⁵⁹ Uŋ waarj mafamma-i, baa biera tämpēlēiŋa wuo ba narj-yo. Wuo yarj-ba aa naa fuo hel *Diilodubuo-i na ta.

¹ Yesuŋ taa ka hi hólma namma-i, wuo da yironjo nano. Kutienjo huonj baa u yirsinni-i.

² U *hāalābieŋ baa yuu-yo wuo: «Hāalātie, bige-i yirii naacolj daayo-i? Fuo fereŋ āmbabalma'i yirii-yo waa u bīncuonj-maama'i yirii-yo?»

³ Yesu wuo cira: «Fuo āmbabalma sī, u bīncuonj-maama bi sī. Diilonj unj hii dumaa, u yirii duo pigāŋ nelbiliba-i ku yaa-i.

⁴ Cuo duo gbāŋ kaal, i saaya i tie ce mi popuortienjo maacemma-i, ni ma'i sī, bāaŋ da ku tī, molo sie gbāa ce bīŋkūŋgu. ⁵ Miŋ yeŋ nelbiliba hólma-na, muomei ba fi-tinuo-i.»

⁶ Uŋ waŋ mafamma-i, wuo tu taalungu hiema-na aa guolnu-kuo baa hiema-i a hure yironj daa u yufienja-na ⁷ aa naa cira: «Kā ŋ ka saar ŋ yaanga-i Siloe hūnfuonju-na.» (Siloe yungu yaa wuo popuorbilono.) Naacolj wuo kā ka saar u yaanga-i, u yufienj aa pāŋ puur; wuo bir tuo kūŋ.

⁸ Uŋ kaa ka hi, u caantaamba-i baa bamaŋ taa ba suu-yo hiere baa piel u maa-na. Baa ta ba piiye wuo: «Naacolj daa u yaa saa tuo tiena u cārā wei?» ⁹ Banaŋ ba'a u yaa-i, banaŋ ba'a u'i sī kere u nabieraŋo. Naacolj fuo fere wuo cira: «Muomei mi fere!»

¹⁰ Baa yuu-yo wuo: «Ŋ cie ŋ yufienja-i nie a puur?»

¹¹ Wuo cira: «Baŋ bīŋ naacoljo maŋ Yesu-i, u yaa cie kpokpotuonju hure-yei aa cira mi kā Siloe-i-na ka saar-a. Mi kaa ku yaa-i ka saar-a, a pāŋ puur.»

¹² Baa yuu-yo wuo: «Naacoljo faŋo we-i-na?»

Wuo cira: «Na feŋ muo, mei suo hie?»

Diilonjo gbāa nu nelbabalaŋo nunju-i wei?

¹³⁻¹⁴ Yesuŋ puurii naacolj daayo yufienja-i yiingun maŋ nuu-i, ku waa *yitiŋenangu. Naacolj unj piiye dumaano-na, baa bel-o kā baa-yo *Fariŋiebaa-ba wulaa. ¹⁵ Fariŋiebaa baa bi yuu-yo u yufienjaŋ cie dumaa puur. Wuo cira: «U huure kpokpotuonju yei aa cira mi kā ka saar mi yaanga-i. Mi kaa ka saar-ka ku yaa nuu-i, mi yufienja puur.»

¹⁶ Fariŋiebaa-ba namba ta ba piiye wuo: «Naacoljo maŋ cie maaceŋ daama-i u sie gbāa jo Diilonj-jomma. Na saa da, u sa kāŋ yitiŋenangu baa u maacemma-i.»

Banaŋ ba'a: «Āmbabalmanceronj hayo-i gbāa ce nel daama temma-i?» Kuŋ cie dumaano-na, baa hel ba-naa honniŋ.

¹⁷ Fariŋiebaa baa yuu naacoljo-i wuo: «Nuo fuo, naŋ'a nie naacolj daayo kūŋgu-na?»

Wuo cira: «Mei wulaa, *Diilonpopuorbilono.»

¹⁸ *Yuifubaa baa sire wuo naacolj daa u saa naa yir. Baa bī u bīncuomba jo. ¹⁹⁻²⁰ Baŋ juo, baa yuu-ba wuo: «Namaa bieŋo-i naacolj daayo-i wei?»

Baa cira: «Ūu, mie bieŋo.»

Yuifubaa ba'a: «U huonj baa yirsinni-i wei?»

Naacoljo bīncuonj ba'a: «Ūu, u huonj baa-ni.»

Yuifubaa ba'a: «U yufienja cie nie aa puur fiefie-i-na?»

²¹ U bīncuonj ba'a: «Coima saa fa, i saa suo u yufienjaŋ cie dumaa puur, aa i saa bi tiraa suo umaj puurii-ya.» Aa naa cira: «Yuuŋ fuo fere-i, bisālāaŋo sī; maŋ cie dumaa, u ka waŋ-ma baa-na.» ²² Kumaŋ naa cie ba waŋ mafamma-i, Yuifubaa baa wurii-ba wuo umaj duo cira Diilonj unj pāa nungu-i wuo u ka saar *Korŋkortienjo maŋ u yaa Yesu-i, ba nyaa kutienjo-i *Diilonelhāalādūŋgu-na. ²³ Kufangu korma'i naa cie u bīncuomba cira ba yuu fuo fere-i bisālāaŋo sī.

²⁴ Ku huonju-na, Fariŋiebaa-ba tiraa ji bī naacoljo-i ji cira: «Ne Diilonjo-i aa ŋ waŋ ninsoŋo-i; naacolj daayo-i nelfefeŋjo sī, mie fere-i i suyaa-ma.»

²⁵ Naacolj wuo cira: «Mei sie gbāa cira nelfefeŋjo, mei sie bi gbāa cira nelfefeŋjo sī. Ŋga ma diei maama maŋ meŋ suyaa-ma: U puurii mei yufienja-i.»

²⁶ Baa yuu-yo wuo: «U cie-ni nie? U puurii ŋ yufienja-i puur hama-i temma-i?»

²⁷ Naacolj wuo cira: «Mi waŋ-ma baa-na, na saa yiera nu-ma. Bige-i cie na'a mi tir-ma? Namaa na bi taara da na ce u *hāalābieŋ namaa wei?»

²⁸ Baa pāŋ ta ba tuora-yuo aa naa cira: «Nuonei u hāalābilonj nuo! Mie fuo, *Moisi hāalābieŋ mie. ²⁹ I suyaa wuo Diilonjo pi-ye baa Moisi-i, ŋga daayo-i i sa suo u muhhelmu!»

³⁰ Naacolj wuo cira: «Namaa gberē! Na sa suo u muhhelmu a ne da u puurii mei yufienja-i! ³¹ Na suyaa kerre wuo Diilonjo sa nu nelbabalaamba nunni-i de! Umaŋ duo tuo wuo u hūmelle-i aa tuo ce u huonja-i u nu fuo nungu yaa-i. ³² Molono maŋ huonj baa yirsinni-i, iŋ siire ji hi baa nyungo,

i saa nu-ma dede wuo melj daayo puurii kutierjo yufierja-i. ³³ Kuo naacolj daa u saa naa jo Diilorj-jomma, uu naa saa gbäa ce bñjkũngu.»

³⁴ Baa cira: «Daa u cõrnu de! Nuõni marj huorj baa ämbabalma-i, nuõnei gbäa pigäarj mierjo-i nelma wei?» Aa naa pärj nyaa-yo hiel-o Diilonelhäälädũngu-na.

Yirsinni dii ni hãi

³⁵ Barj duõnya naacoljo-i, Yesu wuo nu-ma aa kã u wulaa ka yuu-yo wuo: «Ŋ haa ŋ nang-a *Molorj-Bierjo-na wei?»

³⁶ Naacolj wuo: «Häälätie, u yaa hai? Pigäarj-mi baa-yo; mi taara mi hüu u maama-il!»

³⁷ Yesu wuo: «U yaa ŋ yaanga-na; u yaa piyerj baa-ni.»

³⁸ Naacolj wuo: «Itie, mi hüyãa-ma.» Aa naa pärj düuna Yesu yaanga-na.

³⁹ Yesu wuo cira: «Mi juo hĩema-na da mi ji ce nelma diei. Mi juo da mi ji puur yiriemba yufierja-i aa suuye bamarj daanj ba waanja-i.»

⁴⁰ *Farisiebbaa-ba namba waa u caangu-na, baa cira: «Mie fuo i saa yir yogo.»

⁴¹ Yesu wuo cira: «Kuo naa naa suo-ma wuo na yirii, ämbabalma naa saa waa-nei, ŋga narj ciera namaa saa yir, na ämbabalma dii ma temma-i yogo.»

10

Yesu yaa änciinafefeijo-i

¹ Barj tiyãa nelma famma-na, Yesu wuo ji narj gbänaläarj daaku-i baa-ba wuo: «Umarj duo yarj naatuõngu dumelle-i aa suur yarjga nanga, coima saa fa, ba bi u yaa-i cuoyuo-i.

² Ŋga umarj duo suur baa dumelle-i, u yaa naatuõntierjo-i, u yaa änciinarjo-i. ³ Tũlmba suo ba tierjo-i. Duo kã de-i-na, umarj nieyarj naatuõngu-i u sire puur dumelle-i hä-yo, u tuo bi tũlmba-i ba yirierj-na ba da-ba-diei, ba ta ba hel. ⁴ Barj suo-yorj dumaarjo-na, duo ji bi-ba ba hel hier, u ta ba yarj-na aa ba cu-yo. ⁵ Ŋga da ba'a ba sa suo-ni, ba sie sie cu ŋ huorj-nu. Barj'a ba sa suo ŋ yalle-i, da ŋ bi-ba, ba bir yarj aa ta ba gbar-nie.»

⁶ Yesurj naarj gbänaläarj daaku-i, ba saa suo ku yungu-i. ⁷ Wuo tiraa cira: «Yarj mi warj ninsorjo-i baa-na: Muõmei naatuõngu dumelle-i. ⁸ Bamarj juo yaanga muõmi-na hier, cuobaa; ŋga tũlmba saa nu ba nunni-i. ⁹ Muõmei dumelle-i. Umarj duo

suur baa dumelle-i, kutierjo kuraa. U gbäa tuo suur aa tuo hel kuj dolaanu-yuo duma, aa u ka tuo da u niuwuoni-i. ¹⁰ Cuoyuo jommarj-yungu yaa a ji cuo, sisõ a ji ko, da ma'i bi sã a ji guõla. Ŋga muõmi juo da mi ji kor nelbiliemba-i ba waa ba fererj nuo.

¹¹ «Da ŋ nu wuo änciinafefeijo-i, u yaa muorjo-i. Umarj ka hüu-ma ku u tũlmba maama-na, u yaa änciinafefeijo-i. ¹² Da ba bie umarj u tuo cerj tũlmba-i, ba sa bi ufarjo-i änciinarjo. Tũlmba-i fuo baamba si; u taara gbeija. Fuo temma-i, duo ji da jara jo, u gbar aa yarj u jo ji bel u yufellerj-wuorjo-i ta. ¹³ Fuo juo duo ji taara gbeija; tũlmba maama ce nie aa waa kpelle u huorjga-na? ¹⁴⁻¹⁵ Muõmei änciinafefeij muorjo-i. Muo baa mi To-i iŋ suo i-naa duma, muo baa mi tũlmba-i i bi suo i-naa dumei. Aa mi hüyãa-ma da mi ku ba maama-na. ¹⁶ Tũlmba namba bi dii baa-mi yarjga nang-a. Mi saaya mi kã ka nyaa-ba jo baa-ba tũusẽlle ji ce di diei aa änciinarjo bi waa u diei. Da mi kã, ba ka nu mi nungu-i.

¹⁷ «Minj hüyãa-ma da mi ku mi tũlmba maama-na aa da mi sire, ku cie mi maama ta ma dõlnu mi To-i. ¹⁸ Muo da mi saa sie, molo sie gbäa ko-mi. Ku dolaanu muõmei mi pã mi fere. Ku fõngũo dii-mie mi da mi ku aa sire. Mi To puõraa-mi baa ma yaa-i.»

¹⁹ Yesurj waarj mafamma-i, *Yuifubaa baa tiraa hel ba-naa honnij. ²⁰ Ba fõngũo baa ta ba piye wuo: «Naacolj daa u yungu si dii! *Jĩna dii-yuo! Baa na ta na nu u nelma-i.» ²¹ Banarj ba'a: «Jĩna duo waa molorjo marj nuo-i, u sie gbäa piye dumandẽ-i-na. Namaa daa jĩna ba noljo gbäa puur molorj yufierja wei?»

Yuifubaa-ba ciinaana Yesu-i

²² Waarj-huorjgun juo hi, *Yuifubaa baa ta ba ce *Diilodubuo *migäamarj-ponsaangu-i *Yerusalemu-i-na. ²³ Yesu wuo kã ka tuo wuõra u biŋ *Salomõ kukuruungu-na. ²⁴ Yuifubaa baa kã ka ciilã-yuo aa naa yuu-yo wuo: «Ŋ ka kaala ŋ nelma-i baa-ye yaku-i? Da kuo Diilorj urj pãa nungu-i wuo u ka saarj *Korjortierjo marj u yaa nuorjo-i, warj ninsorjo-i baa-ye ke!»

²⁵ Yesu wuo cira: «Mi waarj-ma baa-na cor ti, nga na saa hüu-ma. Minj cerj mamarj mi To yerre-na ma yaa pigäarj mi sinni-i. ²⁶ Ŋga narj'a naa si mei tũlj namaa, na saa hüu mi nelma-i. ²⁷ Mi suo mi tũlmba-i. Ba nu mi

nelma-i aa ta ba nyaanu-mie. ²⁸ Mi hā-ba cicēlma maŋ sa tiŋɛ dede. Ba cɛraa ba ku, aa molo sie gbāa hūu-ba mi wulaa. ²⁹ Mi To yaa hāa-mi baa-ba, u fɔŋgūo jienya nuomba-i hiere ba wuonjo-i, a ce dumaŋjo-na, molo sie gbāa hūu u diei u wulaa. ³⁰ Muo baa mi To-i kuuduŋgu yaa-i.»

³¹ Uŋ piye dumaŋjo-na, Yuifubaa baa tiraa biera tãmpɛlɛiŋa da ba naŋ-yo. ³² Wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Mi To cie mi ce nelfafamma boi pigāaŋ-na. Miŋ cie mamaŋ, na taara na naŋ-mi ko-mi hama-i yuŋ-nu'i jebi?»

³³ Yuifubaa ba'a: «Niŋ cie nelfafamma maŋ, i saa cira i naŋ-ni mafamma maa-na; niŋ wuɔraŋ ŋ biɛna Diiloŋjo yerre-i wuɔ nuɔ Diiloŋ nuɔ, ku'i cie yie i naŋ-ni ko-ni.»

³⁴ Yesu wuɔ: «Ma nyegāaŋ na *ānjɛnamma-na wuɔ Diiloŋjo ciera: «*Na-maŋjo-i naa dii ŋaa Diiloŋjo.*» ³⁵ Diiloŋ-nelmaŋ vii bamaŋ, Diiloŋjo ciera wuɔ baa dii ŋaa Diiloŋjo. I sie bi gbāa maar Diiloŋ-āndaŋgu-i. ³⁶ Uŋ hielaa muɔmi maŋ puɔr-mi mi jo hīema-na, bige-i cie da mi cira Diiloŋ-Bieŋ muɔ, na'a mi biɛna Diiloŋjo yerre? ³⁷ Da kuɔ mi sa ce mi To maacemma, baa na hūu mi nelma-i. ³⁸ Ŋga da kuɔ mi ce ma yaa-i, hūyāaŋ-maŋ. Da na fie'a na saa haa na naŋga mie, miŋ cɛŋ mamaŋ, hūyāaŋ-maŋ wuɔ Diiloŋ-maacemma; ku yaa na ka suɔ wuɔ mi To dii baa-mi aa mi bi waa baa-yo.»

³⁹ Uŋ waŋ mafamma-i, Yuifubaa baa tiraa sire wuɔ ba bel-o. Wuɔ kor ba wulaa.

⁴⁰ Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ bir kã *Yurdɛ bomborre nande-na, dii Nsāaŋ taa u *batiseŋ nuomba-i kusuɔŋ-nu, ka tiɛna da huɔŋgu celle. ⁴¹ Nuɔŋ baa kūol ba-naa nyaa u huɔŋ-nu. Ba taa ba piye wuɔ: «Nsāaŋ siire, u saa ce himma dede. Ŋga uŋ waŋ mamaŋ hiere naacolŋ daayo kūŋgu-na, ninsoŋjo.»

⁴² Nuomba boi hūyāa Yesu nelma-i terienŋu fangu-na.

11

Lasaar kuliŋgu-i

¹⁻² Yesu jierjo naŋjo waa Betani-i-na ba taa ba bi-yo Lasaar. U tūɔbaa-ba waa ba hāi: Ba taa ba bi unajo-i Marti aa bi unajo-i

* 10:34 Gbɛliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 82.6 *

Maari. Maari faŋjo yaa naa kūɔna natikolo-hūmma-i Itienjo gbeini-na aa naa hurre-nie baa u yukuɔsinni-i.*

Lasaar wuɔ ji cii jarma-na. ³ U tūɔbaa-ba puɔr ba ka waŋ baa Yesu-i wuɔ u jierjo jaŋ. ⁴ Baŋ waŋ-ma, Yesu wuɔ cira: «Jaŋ daama saa jo da ma ji ko Lasaar, ŋga ma juɔ da ma ji ce Diiloŋjo-i boi baa u Bieŋjo-i hiere.»

⁵ Lasaar baa u tūɔbaa-ba-i, ba maama taa ma dɔlɔnu Yesu-i ma cor. ⁶ Baŋ tūɔnu-yuɔ wuɔ Lasaar si dii hinni, wuɔ yaŋ yinni hāi cor ⁷ aa naa suɔ gbɛ u *hāalābiemba-i wuɔ: «I ka bir kã *Yude-i-na.»

⁸ U hāalābiemba cira: «Hāalātɛ, ma sɪ *Yuifubaa-ba taa ba taara ba naŋ-ni baa tãmpɛlɛiŋa ko-ni terienŋu fangu-na kɛ? Ku saa bi da yinni yogo aa ŋ'a i bir kã!»

⁹ Yesu wuɔ naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Ma sɪ lerbāa cinciɛluo ba hāi dii bāaŋgu-na kɛ? Da ŋ ta ŋ wuɔ bāaŋgu-na, ŋ sa tiŋɛ ŋ fere duma, ¹⁰ ŋga da ŋ ta ŋ wuɔ isuɔŋgu-na, cɛcer maa sɪ, ŋ sa gbāŋ aa tiŋɛ ŋ fere.»

¹¹ Uŋ waŋ mafamma-i, wuɔ cira: «I jierjo-i Lasaar yaa kuraa duɔfɔŋ, mi ka kã ka piŋ-yo.»

¹² U hāalābiemba cira: «Da kuɔ u kuraa duɔfɔŋ, yaŋ-yo fafalmu ka da-yuɔ.»

¹³ Yesu taa u taara u waŋ Lasaar kuliŋgu maama yaa baa-ba dumaŋjo-na, ŋga ba saa suɔ. Bafamba daa nie sɪ u waŋ duɔfɔŋgbāŋgbālāmmuŋ maama. ¹⁴ Baŋ'a ba saa suɔ Yesu nelma yaŋga-i dumaŋjo-na, wuɔ naa wuɔ waŋ-ma gbar-ma baa-ba wuɔ Lasaar jarma yaraa-yo. ¹⁵ Aa naa cira: «Uŋ'a u saa ku mi caaŋ-nu, ku dolaanu-mie cor. Ku ka kãyā-nei na haa na naŋga-i mie fafamma. Siireŋ i ka ne kuŋ yɛŋ dii duma.»

¹⁶ U hāalābiloŋjo naŋjo waa, ba taa ba bi-yo Toma, Girekibaa ba'a Didimu; ku yuŋgu yaa wuɔ piebaa. Fuɔ wuɔ gbɛ u nahāalābiemba namba-i wuɔ: «Yaŋ i kã, da ku ka waa kuliŋgu, i bi ku baa Itienjo-i hiere.»

Yesu yaa cicēlma tienjo-i

¹⁷ Yesuŋ kãa ka hi, wuɔ nu wuɔ baŋ fu-uriiye Lasaar u yinni naa yaa waa yiŋgu fangu-na. ¹⁸ Betani-i baa *Yerusalemu-i ku saa yu kilobaa-ba siei, ¹⁹ a ce dumaŋjo-na, *Yuifubaa boi baa hilaa kã da ba ka jaal kuliŋgu-i.

* 11:1-2 Nsāa 12.3

²⁰ Martij juo nu wuo Yesu jo dii, wuo sire tuo jārā-yuo aa naa yarj Maari yaa tiena dumelle-na baa niraamba-i. ²¹ Uj kaa hi, wuo gbē Yesu-i wuo: «Itie, kuo nii naa waa, mi tūo naa saa ku. ²² Ŋga mi suyaa miē niŋ yēŋ terienju marj nuo-i fiefie-i-na, da ŋ cārā kumarj Diilono wulaa, u ka hā-ni baa-ku.»

²³ Yesu wuo cira: «Ŋ tūo ka sire.»

²⁴ Marti wuo cira: «Mi suyaa miē miwaarj timmarj-yiingju-na, kuorj da ba ji ta ba sire, u ka sire.»

²⁵ Yesu wuo cira: «Muomei siirej kuomba-i aa muomei cicēlma-i. Umarj duo haa u nangja miē, duo fie ku, u ka sire. ²⁶ Aa umarj duo haa u nangja miē, u cēraa u ku; ku yungu yaa wuo u daa cicēlma marj sa tēŋ dede-i. Ŋ hūyāa mafamma-i wei?»

²⁷ Marti wuo: «Itie, mi hūyāa-ma. Mi hūyāa-ma wuo *Korjortienjo marj naa saaya u jo, u yaa nuorj-o. Nuonei Diilono-Bieŋ nuorj-o.»

²⁸ Martij waarj mafamma-i, wuo ta kūŋ. Uj kaa hi, wuo cuo bī Maari-i a warj baa-yo wuo: «Hāalātienjo juo; wuo mi ji warj baa-ni ŋ kā u wulaa.»

²⁹ Maarj nuu mafamma-i, wuo pāŋ sire baa gbarungu tuo kā Yesu wulaa. ³⁰ Yesu wuo sa hi suur nellenj-huorjga-na yogo, Martij kaa ka da-yo terienju marj nuo-i, u waa yogo kusuorj-nu'i. ³¹ Yuifubaa-ba marj waa ta ba ce jaalungu-i, barj juo da Maari tāanu hel dumaarj-o-na, baa sire cu u huorj-nu wuo sī u kā tēŋo cīncorre'i nuo-i duo ka kaal. ³² Wuo kā ka hel Yesu terienju-na. Uj kaa'a u ne da Yesu-i, wuo kā ka dūuna u yaarjga-na aa naa cira: «Itie, kuo nii naa waa, mi tūo naa saa ku.» ³³ Aa pāŋ haa u nammu-i u yuŋ-nu. Bamarj naa kāa baa-yo, baa bi kā ba ta ba kaal hiere.

Yesurj daa barj kaal dumaarj-o-na, u huorj kaa pāŋ kūol. ³⁴ Wuo yuu-ba wuo: «Na fuuriye-yuo hie?»

Baa cira: «Itie, jo i ta i ka pigāarj-ni baa terienju-i.» ³⁵ Yesu wuo pāŋ doŋ tuo kaal. ³⁶ Yuifubaa baa ta ba piye baa ba-naa wuo: «Na saa da, kulorj maama taa ma dōlnu-yuo de!» ³⁷ Banarj baa ta ba piye wuo: «Ma sī u yaa puurii yironjo yufienja-i kē? Bige-i cie u saa cie Lasaar baa ku?»

³⁸ Yesu huorjarj ŋa naa gbuu kūol dumaarj-o-na, wuo kā ba kā cīncorre terienju-na. Di waa tāmpēfuorj-nu aa ba

ce tāmpēlle suuye di nungu-i. Barj kaa hi, ³⁹ wuo cira: «Halaarj tāmpēlle-i!»

Marti wuo cira: «Itie, u yinni naa yaa de-i uj fuuriye; u ka doŋ tuo hūŋ dii.»

⁴⁰ Yesu wuo cira: «Marti, ma sī mi waarj-ma baa-ni miē da ŋ haa ŋ nangja miē ŋ ka da Diilono uj hii dumaarj kē?»

⁴¹ Baa halarj tāmpēlle-i. Yesu wuo tā u yungu-i dōro aa naa cira: «Baba, niŋ nuu mi nungu-i mi jaal-ni bōi. ⁴² Mi suyaa miē ŋ sa yagar mi nungu-i, ŋga bamarj dii mi caarjgu-na mi piye ba yaa da ba suo wuo nuonei puoraa-mi.» ⁴³ Uj waarj mafamma-i, wuo piye da gbagaga wuo: «Lasaar, sire ŋ hel ŋ jo bande!» ⁴⁴ Kulorj wuo hel jo; u gbeini fiēnya baa u nammu-i hiere ka hel baa u yungu-i. Yesu wuo cira: «Firiŋ-yorj aa na yarj u kāl!»

Ba taara ba ko Yesu-i

(Matie 26.1-5; Marke 14.1-2; Like 22.1-2)

⁴⁵ *Yuifubaa bōi baa kāa Maari ba terienju-na da ba ka jaal ba tūo kuliingui. Barj juo da Yesu cie nel daama-i, ba fōŋgūo baa hūu u maama-i. ⁴⁶ Banarj baa bir yarj aa kā ka tūnu *Fariŋēbaa-ba-i baa uj cie mamarj. ⁴⁷ Barj tūonu-bei dumaarj-o-na, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa Fariŋēbaa baa tigiŋj *nellentaamba-i aa naa cira: «Naacolj daa u wuora u ce himma bōi, i ka ce niē? ⁴⁸ Die bi yarj u cor tuo ce, nuomba-i hiere ba ka cu u huorj-nu. Da ŋ bi da ba cuu u huorj-nu, *Oromebaa-ba ka jo ji muonu i *Diilodubuo-i aa ko-ye hiere.»

⁴⁹ Unarj waa ba hōlma-na, ba taa ba bī-yo Kayifu. U yaa waa *Diilojigāntaamba yuntienjo-i belle fande-na. Fuo wuo cira: «Na sa suo ku yaarjga-i de! ⁵⁰ Na saa suo wuo nelduorj duo ku a kor nelle-i hiere ku bōyaa nelle da di muonu wei?»

⁵¹ Kayifurj waarj nelma marj daama-i fuo maawamma sī. Uj waa Diilojigāntaamba yuntienjo-i belle fande-na dumaarj-o-na, Diilono yaa diyaa-ma u nungu-na, wuo Yesu yaa saaya u ku Yuifubaa-ba maama-na ⁵² aa bi ku tigiŋj Diilono-bisāimba marj dii hienju-na a ce-ba kuuduorjgu. ⁵³ Yinduorjgu farjgu-na, Yuifu ba yuntaarj baa yiera-meŋ wuo fuo ba ko Yesu-i. ⁵⁴ Barj puu mafamma-i, Yesu wuo yarj-ba aa tuo fuo u hel. Duo hel u sa yarj ba da-yo. Ku huorjgu-na, wuo ji ta baa u *hāalābiemba-i ka tiena nelle

nande-na ba bī-de Efirmu, di saa maa baa hiékuraangu-i.

⁵⁵ *Korsinni tīmmaṅ-ponsaanguṅ juo pié, *Yuifubaa baa jānu ba-naa da bāmbāale *Yerusalemu-i-na da ba tigiṅ ba fere a saa baa ba Diiloṅ-hūmelle-i aa ponsaangu suo da ku hi. ⁵⁶ Nuombaṅ juo dumaṅṅo-na, baa ta ba taara Yesu-i Diilodubuo dumelle huṅṅa-na, ba sa da-yo ba da-yo. Baa ta ba piye wuo: «Na yuu ba'a naacolṅ daayo ka jo ponsaṅṅ daaku-na wei?» ⁵⁷ A ne da Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa Farisēbaa-ba naa waṅ baa nuomba-i wuo umarṅ duo suo uṅ yey kusuṅṅ-nu, kutieṅṅ pigāṅṅ-ba baa-yo ba ka bel-o.

12

Maari kūṅna natikolo-hūmma Yesu gbeini-na

(Matie 26.6-13; Marke 14.3-9)

¹ *Korsinni tīmmaṅ-ponsaanguṅ juo tié yinni niedie aa da ku hi, Yesu wuo kā Lasaarbaa-ba wulaa dii Betani-i-na. Lasaar faṅṅ yaa naa kuu aa Yesu wuo sire-yuo. ² Uṅ kāa, baa haa bituṅṅ u yerreṅ. Marti yaa cié niiwuoni-i aa bié hā-ba. Lasaar waa baa-ba tuo wuo. ³ Maari wuo bié natikolo naṅṅ-i litiri boluṅṅ, a kūṅna Yesu gbeini-na aa ce u yukuṅsinni-i hurre-nié. Natikolo faṅṅ-i baa cié-yo baa *naar-yomma ma kula. U sulu waa kpelle. Wuo sire nyaayā dūṅṅu-i. ⁴ Yesu *hāalābiloṅṅ maṅ ba naṅ biṅ-yoṅ *Yuda-Isikaro-i, umarṅ juo hel Yesu huṅṅu-na, wuo cira: ⁵ «Natikolo daayo naa gbāa da *deniebaa nuṅsū komuṅṅa ndii. Bige-i cié u saa yaṅ i suor-o a hā sūntaamba baa gbeṅṅa faṅṅ-i?» ⁶ Ku saa ce ṅaa sūntaamba hujarre waa-yuo ku'i cié u tuo waṅ mafamma-i de! U taa u waṅ-ma baa u huoya-maama. U yaa taa u tiera ba gbeṅṅa-i, a ne da u taa u cuo; a ce dumaṅṅo-na u taa u dii u nanga-i yei.

⁷ Uṅ waṅ mafamma-i, Yesu wuo cira: «Yuda, yaṅ ciéṅṅ fiisa! U kūṅna natikolo daayo-i mié tuo cié mi kuliṅṅ yaa-i. ⁸ Sūntaamba dii baa-na bāṅṅu-i baa isuṅṅu-i, ṅga muṅmi sié tiéna baa-na gbula.»

Nuomba gbagbarra Yesu huṅṅ-nu

* 12:13 Gbeliemaṅ-nalāṅṅu (Psaume) 25.26

⁹ *Yuifubaa-baṅ juo nu wuo Yesu juo dii Betani-i-na, baa sire kaal ba-naa kā da ba ka ne-yo aa bi ne Lasaar. ¹⁰ *Diilojigāntaamba yuntaṅṅ baa sire wuo ba ko Lasaar ¹¹ wuo u siremma cié Yuifubaa bōi nanna ba bīncuṅṅ-hūmelle-i aa hūu Yesu maama-i.

Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na
(Matie 21.1-11; Marke 11.1-11; Like 19.28-40)

¹² Ku cuo kaala-i-na, nelpūṅṅ maṅ naa juo *Yerusalemu-i-na da ba ji ce *korsinni tīmmaṅ-ponsaangu-i, baa nu-ma hiere ka saa wuo Yesu jo dii. ¹³ Baa sire kar nampurni ta ba kā da ba ka jāṛā-yuo. Ba taa ba hāl wuo: «Diiloṅṅ temma si dii!

Itieṅ uṅ saṅṅ umarṅ jo, Diilo baa-yo!

Diilo baa *Isirahel-baamba nellentieṅṅ-il!»*

¹⁴ Yesuṅ joṅ hūmelle-na, wuo ji da kakūmuṅ naṅṅ-i, wuo bel-o nyugūṅ. Ma bi nyegāṅṅ dumei Diiloṅ-nelma-na wuo:

¹⁵ «*Sinyotaṅṅ namaa, baa na tie holle.

Nieṅ, na nellentieṅṅ'i juṅṅ daayo na wulaa.

U nyugāṅṅ tiéna kakūmbiloṅ-na.»†

¹⁶ Nel daamarṅ taa ma ce huṅṅu maṅ nuṅ-i, u *hāalābiemba saa naa suo ma yaṅṅa-i. Yesuṅ juo nyugūṅ kā doro-i-na, maa suo tiénu-bei wuo *Diilopopuorbiembaṅ waṅṅ mamarṅ u kūṅṅu-na, ma yaa taa ma ce-yuo dumaṅṅo-na.

¹⁷ Bamarṅ waa hiere da uṅ siire Lasaar dumaa, baa ta ba waṅ-ma baa nuomba-i.

¹⁸ Nuombaṅ nuṅ gberé daayo maama-i, baa kūṅṅ ba-naa ta ba jo u wulaa. ¹⁹ *Farisēbaa baa ta ba piye baa ba-naa wuo: «Ma sī na daa ké? Nuomba-i hiere baa dii u huṅṅ-nu; ma maaraa-na na gbāa ce biṅkūṅṅ!»

Yesu waṅ u kuliṅṅu maama

²⁰ Bamarṅ naa juo *Yerusalemu-i-na da ba ji jaal Diiloṅṅ-i ponsaangu-na, Girekibaa-ba bi waa-bei. ²¹ Baa kā ka ta ba piye baa Filipu-i wuo: «I taara dié piye baa Yesu-i.» Filipu waa Yesu *hāalābiloṅṅ. U taa u hel Betisada dii *Galile mara nuṅ. ²² Filipu wuo kā ka tūnu Āndere. Baa sire ba hāi-i-na ka hi Yesu-i baa-ma. ²³ Yesu wuo cira: «*Moloṅ-Bieṅṅ uṅ ka da yerre huṅṅu maṅ nuṅ-i, ku yaa hii daaku-i.» ²⁴ Aa naa cira: «Yaṅṅ mi waṅ ninsoṅṅ-i baa-na: Da ṅ da dibelle saa suur hiéma-na a hōr, di bi tié di diei yaa-i; ṅga da di suur hiéma-na a hōr, ṅ da di

† 12:15 Sakari (Zacharie) 9.9

diyaa bierja boi. ²⁵ Umanj duo tuo döl u fere, kutienjo ka kōsuonj u fere; nga umanj duo hiel u nanja u ferenj nuō miwaan daayo-na, kutienjo ka da cicēlma manj sa tēnj dede-i.

²⁶ Umanj duo tuo taara duo ce mi cāārānj, kutienjo saaya u tuo nyaanu-mie. Muo da mi waa kusuonj-nu, mi cāārānj ka bi waa kusuonj-nu'i. Mi To ka ce mi cāārānj ce boi.

²⁷ «Mirj yerj terienju manj nuō-i fiefie-i-na, mi huonja si dii huonja. Mi sa suo minj ka wajj mamanj baa mi To-i. Mi juo yaahuolo daayo maama yaa nuō-i, mi sie bi sie cira u kor-mi yuo.» ²⁸ Aa naa cira: «Baba, ce nj yerre ce boi!» Uj waanj mafamma-i, baa nu molo piije dōrō-i-na wuo: «Mi cie mi yerre ce boi tī, mi ka tiraa ce di ce boi.»

²⁹ Bamanj waa nu moloj daa uj piije, baa ta ba piije wuo: «Diilono'i naaraa!» Bananj ba'a: «*Dorpopuorobilono'i piije baa-yo!»

³⁰ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Moloj daa u saa piije mei maa-na, u piije namaa maa-na.

³¹ Fiefie yaa Diilono ka pigāanj nelbiliemba-i u jāyāmma-i. Kuñ hii terienju manj fiefie-i, Diilono ka donya miwaan daayo tienjo-i†.

³² Aa da ba ji haa-mi dōrō, mi ka fa nelbiliemba-i hiere pie-ba mi caanj-nu.»

³³ Yesu waanj nel daama-i a pigāanj uj ka ku kuliingu manj. ³⁴ Nuonj baa cira: «*Ān-jīnamma ciera wuo Diilonoj uj pāa nungu-i wuo u ka saanj *Korjortienjo manj, u sa ku dede. Ma da nie nan'a Moloj-Bienjo gbē ba haa-yo dōrō? Ma diei ma hāi Moloj-Bienjo yaa hai molojo-i?»

³⁵ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Fitinuō dii baa-na yogo, nga u sie cō. Terienju fanju-na, wuosaangu manj dii na gbeini-na, siirenj na ce-ku, ku yaa na ka hi baa cecerma-i. Na saa da, da nj ta nj wuo kukulma-na nj sa suo ninj kāñ kusuonj-nu. ³⁶ Da na ta na taara na waa cecerma-na, fitinuonj yerj baa-na huonju manj nuō-i, haanj na nanja yuo huonju fanju'i nuō-i.»

Yesu waanj mafamma-i, wuo hel ba holma-na ka fuo.

Yuifubaa-ba saa hūu Yesu nelma-i

³⁷ Yesuñ fie ce gberē-weima boi *Yuifubaa-ba yufelle-na, molo saa hūu u nelma-i. ³⁸ Diilonoj uj puōraa *Isayin wajj mamanj, ma'i sī daama-i wei? Isayi ciera wuo:

«Itie, nj daa hai molojo-i hūyāa i nelma-i?

Nj pigāanj hai molojo-i wuo nj hii?»^S

³⁹ Kumanj cie ba sie gbāa hūu-ma, Isayi bi waanj-ma. U ciera wuo: «Diilono ciera:

⁴⁰ «Mi cie-ba yiriemba,

a ce ba baa ta ba da baa ba yufienja-i.

Mi guōlaa ba ānjoguōma-i,

a ce ba baa ta ba suo nelma yaanja-i.

Ku'i cie ba sie gbāa hūu mi nelma-i aa jo mi

*ji sire-bei ba jarma-na.»**

⁴¹ Isayi naa fara da Yesu boboima-i ku'i cie u piije nel daama-i. U waanj Yesu maama'i dumaano-na.

⁴² *Yuifu ba yuntaamba famba fere-i, ba fōngūō baa hūyāa Yesu nelma-i, nga baa kālā *Farišiebaa-ba-i wuo da ba wajj-ma, ba ka nyaa-ba *Diilonelhaalādūngu-na.

⁴³ Bafamba wulaa, bōlbōl nelbiliemba dōl-ba aa Diilono bigāanj-ba.

Yesu jommanj-yiingu-i

⁴⁴ Ku huonju-na, Yesu wuo tuo piije baa nuōmba-i da gbagaga wuo: «Umanj duo hūu mi nelma-i, kutienjo saa hūu mei nelma, u hūyāa umanj puōraa-mi u nelma. ⁴⁵ Da nj da muōno-i, nj daa umanj puōraa-mi.

⁴⁶ Muōmi dii njaa fitinuō. Mi juo hīema-na mie umanj duo hūu mi maama-i, kutienjo baa tīe kukulma-na. ⁴⁷ Mi saa jo da mi ji gāñ baa nelbiliemba-i, mi juo da mi ji kor-ba; a ce dumaano-na, umanj duo nu mi nelma-i aa yagar ma hūmelle wuosaangu-i, mei sa gāñ baa-yo. ⁴⁸ Umanj duo cīina-mie baa mi nelma-i hiere, kutienjo daa muotienjo u ferenj nuō tī. Mirj waanj nelma manj baa-yo, ma'i ka gāñ baa-yo miwaanjo timmanj-yiingu-na. ⁴⁹ Hama-i nuō-i? Mi sa wajj mei kusūñ-maama. Mi To yaa puōraa-mi, aa minj gbē mi wajj mamanj hiere, u pigāanj-mi baa-ma u fere. ⁵⁰ Aa mi suyaa mie uj waanj mamanj baa-mi, ma yaa diyaanj nelienj nuonjo-i cicēlmanj-hūmelle-na. A ce dumaano-na uj waanj-ma baa-mi dumaa, mi bi wajj-ma dumei.»

13

Yesu saaraaya u hāalābiemba gbeini-i

¹ *Kōrsīnni timmanj-ponsaangu waa njaa bisinj ku temma. Nyungo ku temma-i, Yesu wuo suo wuo u tammanj-huonju hii tī duo

kā Tuorjo wulaa. Bamaŋ waa baa-yo hiēma-na, ba maama taa ma dōlnu-yuō. U dōlaa-ba a ji hi u tamma. ²Ku isuorngu-na, baa tiena ta ba wuo niwuoni-i. A ne da huorngu farngu-na, *Sitāni naa dii-ma tī *Yuda huornga-na wuo u hel Yesu huorngu-na. Yuda to yaa Simō-Isikaro-i. ³Ŋga Yesu wuo suyaa wuo fuō fere hilaa Diilorj-terien-nu jo, aa u ka bir kā u wulaa. Aa tiraa suō wuo u To birii weima-i hiere hā-yo. ⁴Wuo sire jukalaarngu-na a hiel u jorgoruo-i aa bie kompaŋga nanŋa pēyē u negelle-i. ⁵Uŋ cie mafamma-i, wuo bie biŋkūngu a dii hūmma tuō saara u *hāalābiemba gbeini-i aa tuō hurre-nie baa kompaŋga maŋ u negelle-na. ⁶Uŋ kaa hi Simō-Pier, Simō-Pier wuo gbē-yo wuo: «Itie, naŋ sie gbāa saara meī gbeini-i.»

⁷Yesu wuo: «Pier, miŋ cerj kumaŋ daaku-i ŋ sie gbāa suō ku yungu-i nyungo-i-na, ŋga yiingu dii baa yiingu ŋ ka suō-ku.»

⁸Pier wuo: «Mi sie sie aa yaŋ nuō ŋ saara mi gbeini-i!»

Yesu wuo: «Da ŋ saa yaŋ mi saara-nie, ŋ suō kerre ŋ nungu sī baa-mi weima-na!»

⁹Simō-Pier wuo: «Da ma waa dumaarjo-na, saara-nie aa ŋ saara baa mi nammu-i baa mi yungu-i hiere.»

¹⁰Yesu wuo: «Umaŋ duō ce hūmma-i u ne welewele hiere, u kuorj, u saara u fere ce nie? Mi saa yagar-ma u gbeini. Namaa na kuorj, ŋga na hieroŋo sī.» ¹¹Uu naa suō umaŋ ka hel u huorngu-na ku'i cie wuo ba saa korj hiere.

¹²Uŋ juō saara ba gbeini-i tī, wuo bie u jorgoruo-i dii, aa kā ka tiena u muntienammu-na aa cira: «Miŋ cie kumaŋ nei daaku-i, na suyaa ku yungu-i wei? ¹³Da na ce na ta na bī-mi wuo: «Hāalātie.» Kunie na'a: «Itie.» Ma dōlaa-na; na saa kar coima. ¹⁴Muōmi maŋ na Tierj muō baa na hāalātierj muō, da mi saara na gbeini-i, namaa na saaya na bi ta na saara na-naa gbeini. ¹⁵Mi pigāarj-na nelma'i. Taa na ce ku yaa-i na holma-na. ¹⁶Yaarj mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Maacembiloroŋ sa maar u yuntierjo-i, aa popuorbiloroŋ sa maar umaŋ puōraa-yo. ¹⁷Da kuō na saa naa suō-ma, fiefie-i-na na suyaa-ma. Da na wuo ma hūmelle-i, na yunni dōlaa.

¹⁸«Da na da mi piiye de-i-na, mi sa gbē na hieroŋo. Mi suō miŋ fiela bamaŋ. Ŋga

mamaŋ nyegāarj Diilorj-nelma-na, ma gbē ma ce. Ma nyegāarj wuo: «Umaŋ taa u wuo baa-mi kaladuorngu-na, u birii tuō gāŋ baa-mi.»*

¹⁹Mi ka wuoŋa waŋ-ma baa-na aa ma suō da ma ce; ku yaa da ma ji ce, na ka hūu-ma wuo umaŋ dii gbula u yaa muorjo-i.

²⁰Yaarj mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duō bel mi popuorbiloroŋ-i fafamma, kutierjo bilaa muōmei; aa umaŋ duō bel muorjo-i fafamma, u bilaa umaŋ puōraa-mi.»

Yesu firiye Yuda-i

²¹Yesuŋ waarj mafamma-i, u huornga pārj kūl. Wuo cira: «Mi sie fuo-ma nei: Na hōlma-na, unaa ka hel mi huorj-nu.»

²²*Hāalābieŋ baa bir ta ba ne ba-naa aa ta ba yuu ba-naa wuo: «U gbē hai?»

²³Hāalābiloroŋ maŋ maama-i taa ma dōlnu Yesu-i ma yaŋ, u waa tiena u caarngu-na.

²⁴Simō-Pier wuo piiye baa-yo baa u nanŋa, wuo u yuu-yo u gbē hai? ²⁵Hāalābilorj wuo miel cira: «Itie, ŋ gbē hai moloŋo-i?»

²⁶Yesu wuo cira: «Da mi nafiiye *buruo-i hā umaŋ, u yaa-i.» Aa naa būl buruo-i a nafiiye hā *Yuda-Isikaro. ²⁷Yudaŋ hūyāa buruo-i, *Sitāni wuo pārj sire-yuō. Yesu wuo cira: «Yuda, sire ŋ ce niŋ saaya ŋ ce mamaŋ, baa sere baa-ma!» ²⁸Bamaŋ waa hiere juwuoterienngu-na ba saa suō u nelma yaarnga-i. ²⁹Yudaŋ taa u tiera ba gbēiŋa-i, banamba da nie sī Yesu taara u ka sāa barj saaya ba ce ponsaarngu-i baa nimaŋ, sisō wuo u ka hā sūntaamba-i biŋkūngu. ³⁰Yudaŋ hūyāa buruo-i dumaarjo-na, wuo pārj sire hel. Ku waa isuorngu.

Taa na dōl na-naa

³¹*Yudaŋ hilaa, Yesu wuo cira: «Fiefie-i-na, nuōmba daa *Moloŋ-Bieŋo bōbōima-i baa Diilorjo maama-i Moloŋ-Bieŋo-na.

³²[Uŋ cie ba da Diilorjo bōbōima-i yuō,] ku sie vaaya, Diilorjo ka bi ce ba da Moloŋ-Bieŋo maama-i fuō-i-na.» ³³Aa naa cira: «Mi jēnaarj namaa, mi yinni saa tiraa tie bōi na hōlma-na. Na ka taara-mie na sie da-mi. Miŋ taa mi waŋ mamaŋ baa *Yuifubaa-ba-i, mi waŋ-ma baa namei fiefie-i-na: «Miŋ kārj kusuorj-nu, na sie gbāa kā.» ³⁴Mi ka hā-na nelfelemma aa suō ta. Nelfelemma famma yaa daama: Taa na dōl na-naa. Muō miŋ dōlaa-na dumaa, taa na dōl na-naa dumei.

* 13:18 gbeliemarj-nalāarngu (Psaume) 41.10

³⁵Da na ta na dɔl na-naa, nuɔmba ka suɔ ku yaa nuɔ-i wuɔ meɪ baɲ namaa.»

³⁶Simɔ-Pier wuɔ cira: «Itie, ɲ kã hie?»

Yesu wuɔ cira: «Pier, miɲ kãɲ kusuɔɲ-nu, ɲ sie gbãa kã baa-mi fiefie-i-na, ɲga ɲ ka ta ɲ jo huɔɲ-nu.»

³⁷Simɔ-Pier wuɔ cira: «Itie, bige-i dɪi fiefie-i-na aa ɲ'a mi sie gbãa kã baa-ni? Da mi fie'a mi ka ku naɲ maama-na, weɪma sɪ.»

³⁸Yesu wuɔ cira: «ɲ ka sie ku meɪ maama-na ninsɔɲo wei? Ne! Yar mi war ninsɔɲo-i baa-ni: Kɔholdielãɲo sie hi bu, ɲ ka ciina-mie da i sieɪ wuɔ naɲ sa suɔ-mi.»

14

Da ɲ da Yesu-i ɲ daa Diilɔɲo yaa-i

¹Ku huɔɲgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baa na yar na hɔmmu cu. Yaar aa na haa na nanga-i Diilɔɲo-na baa muɔmi-na.

²Muntienammu boi dɪi mi To dumelle-na. Kuɔ muntienammu saa naa waa, mii naa waa hie wuɔ mi ka tigiɲ muntienammu cie-na? ³Da mi kã ka tigiɲ na muntienammu-i tɪ, mi ka bir ji bie-na na ka tiena mi caar-nu.» ⁴Aa naa cira: «Miɲ kãɲ kusuɔɲ-nu na sa bi yar ku hũmelle-i suɔma.»

⁵Toma wuɔ cira: «Itie, i sa suɔ niɲ kãɲ kusuɔɲ-nu, i ce nie gbãa suɔ ku hũmelle-i?»

⁶Yesu wuɔ: «Muɔmeɪ hũmelle-i, muɔmeɪ ninsɔɲo-i aa muɔmeɪ ciɛlma-i. Molo sie gbãa kã mi To wulaa ni kutieɲo saa cor baa muɔ. ⁷Da na suɔ muɔɲo-i, na ka suɔ mi To-i. ɲga fiefie-i-na, na suyaa-yo aa na daa-yo.»

⁸Filipu wuɔ cira: «Itie, da ɲ pigãar-ye ɲ To-i i sie tiraa yuu-ni baa weɪma.»

⁹Yesu wuɔ: «Filipu, mi bãarɲgu cuɔ baa-na, aa nar waa yogo nar sa suɔ-mi! Da ɲ da muɔɲo-i, ɲ daa mi To yaa-i; ku ce nie ɲ'a mi pigãar-na mi To-i? ¹⁰ɲ saa hũu-ma wuɔ muɔ baa mi To-i kuuduɔɲgu yaa-i wei? Miɲ war nelma mar baa-na, meɪ huɔya-maama sɪ. Iɲ yer kuuduɔɲgu baa mi To-i, u'i ciɛɲ u fereɲ maacemma.

¹¹Da mi cira muɔ baa mi To-i kuuduɔɲgu yaa-i, na saaya na hũu-ma wuɔ ninsɔɲo. Da kuɔ coima, na sa ne miɲ ceɲ mamar wei?

¹²Yaar mi war ninsɔɲo-i baa-na, miɲ ceɲ mamar daama-i, umar duɔ haa u nanga mie, u gbãa ce ma temma. Aa ji da miɲ kãɲ mi To wulaa de-i-na, kutieɲo gbãa ce mamar maaraa daama-i yere. ¹³Da na cãrã

bɪɲkũɲgu bɪɲkũɲgu, aa bɪ mi yerre-i, mi ka ce-ku hã-na a ce mi To ce boi. ¹⁴Da na cãrã kumar aa bi mi yerre-i, mi ka ce-ku hã-na.»

Yesu war u hortieɲo maama

¹⁵«Da kuɔ mi maama dɔlnu-nei, na ka vaa na fere ta na ce miɲ war mamar baa-na.

¹⁶Mi ka war baa mi To-i u hã-na kakãyãtieɲo u ji tie baa-na gbula. ¹⁷Kakãyãtieɲo fanjo yaa *Diilɔɲ-Yalle-i; di yaa ninsontieɲo-i. Nelbiliemba sa da-yo, ba sa bi suɔ-yo, a ce dumaɲo-na u sie gbãa jo ba wulaa. ɲga ur yer baa namaarɔ-i, na suɔ-yo aa u ka tie baa-na gbula. ¹⁸Mi sie ta aa yar-na yombɪɲ namaa; mi ka bir jo. ¹⁹Celle, nuɔmba sie tiraa ta ba da-mi, ɲga namaarɔ-i, na ka ta na da-mi. Mi ka tie gbula aa namaa na ka tie gbula. ²⁰Ku yiɲ da ku hi, na ka suɔ wuɔ muɔ baa mi To-i kuuduɔɲgu yaa-i, aa namaa baa muɔɲo-i kuuduɔɲgu bi yaa-i. ²¹Umar duɔ bella mi nelma-i aa tuɔ ce-ma, mi maama dɔlnu u yaa-i. A ne da mi mamar dɔlnur umar, kutieɲo maama ka dɔlnu mi To-i aa bi dɔlnu meɪ fere-i, aa mi ka pigãar kutieɲo-i mi fere.»

²²*Yuda narɲo waa a naara *Yuda-Isikaro-i, fuɔ wuɔ cira: «Itie, bige-i cie ɲ'a ɲ ka yar nuɔmba namba-i aa pigãar miemeɪ baa ɲ fere?»

²³Yesu wuɔ cira: «Mi maama da ma ta ma dɔlnu umar, u ka tuɔ ce miɲ war mamar. Duɔ tuɔ ce-ma, u maama ka dɔlnu mi To-i. Aa u maar da ma dɔlnu mi To-i, i ka jo ji har kutieɲo-na. ²⁴Mi maar da ma'a ma sa dɔlnu umar, u sa ce miɲ war mamar. A ne da miɲ war mamar baa-na, meɪ kusũɲ-maama sɪ, mi To maama. U yaa puɔraa-mi.

²⁵Mii dɪi baa-na yogo aa war daama-i hiere baa-na. ²⁶Mi To ka saar Diilɔɲ-Yalle jo meɪ yerreɲ. Di ka kãyã-nei. Di ka jo ji war ma yaarɲga-i baa-na hiere aa miɲ war mamar cor hiere, di ka ce ma tĩenu-nei. ²⁷Mi fẽ na hɔmmu-i, aa mi fẽ-mu meɪ fẽmma. Mi sa fẽ-mu ɲaa nelbiliembar fẽɲ ba-naa hɔmmu dumaa. Baa na yar na hɔmmu cu, baa na bi yar korma ta ma da-na. ²⁸Ma sɪ mi war-ma baa-na mie: «Mi ka ta ɲga mi ka bir jo kɛ?» Da kuɔ mi maama dɔlnu-nei, miɲ kãɲ mi To wulaa, ku saaya ku dɔlnu-nei. Hama-i nuɔ-i? Mi To maaraa muɔɲo-i.

²⁹Mi walieya war nel daama-i baa-na ku yaa da ma ji ta ma ce na ka suɔ wuɔ mi war

* 14:30 Miwaar daayo tieɲo yaa *Sitãni-i.

ninsorjo. ³⁰ Miwaarj daayo tieŋo* jo dii mi huonj-nu; a ce dumaarj-na, mi sie tiraa da piye boi baa-na. Ŋga u sie gbāa ce biŋkūngu mie. ³¹ Nelbiliemba saaya ba suo wuo mi To maama dolnu-mie, aa tiraa suo wuo mi Toŋ'a mi ce mamarj, mi ce ma yaa-i ku'i cie *Bigāarāŋo tuo jo. Siirej i halanj bande-i-na!»

15

Yesu dii ŋaa eresē-tibiinj-kerre

¹ Ku huongu-na, Yesu wuo ji nanj gbā-nalāarj daaku-i baa u *hāalābiemba-i wuo: «Muomei *eresē-tibiinj-kerre-i aa mi To yaa ku tieŋo-i. ² Mi negemmu marj sa marj hiere, u ka kar-mu nanna aa mumarj marj, u ka jūrā-muo a ce mu migāarj ta mu marj fafamma. ³ Minj waarj nelma marj baa-na, ma migāarj-na tī. ⁴ Nyaarāarj-mie ŋaa muo minj nyaarāa-nei dumaa. Na suyaa wuo negenja marj da ka saa nyaar ka nyu-i-na ka sie gbāa marj de! Kuuduŋgu yaa baa namaarj-i: Da na saa nyaar muomi-na, na sie gbāa ce biŋkūfafaarjgu.

⁵ «Muomei tibiinjgu-i, aa namei ku negemmu-i. Muo da mie mii si dii, na sie gbāa ce biŋkūngu. Umarj duo nyaar-mie aa muomi bi nyaar-yuo, kutierjo gbāa ce weima boi. ⁶ Umarj duo saa nyaar-mie, ba būul kutierjo-i ka nanna puona ŋaa da ba jā negenja-i barj būul-kaŋ ka nanna dumaa ka kuol ba bie-ka dii-ka dāamu-na caa-ka. ⁷ Ŋga da na nyaar-mie, aa mi nelma waa na hommu-na, da na ta na taara kumarj, na cārā-kuo, na ka da-ku. ⁸ Da na ta na ce maacenfafamma na hā Diilorjo-i, aa cu mi huonj-nu, ku yaa ciŋj mi To ce boi. ⁹ Mi Toŋ dolaa-mi dumaa, muomi bi dolaa namaarj-i dumei. Tiyaarj mi caarj-nu mi ta mi ce baa-na. ¹⁰ Minj waarj mamarj baa-na, da na ta na ce-ma, na maama ka ta ma dolnu-mie ŋaa muo minj cerj mi To maama-i mi maama ta ma dolnu-yuo dumaa.»

Yesu hāalābiemba birii u jēnaamba

¹¹ Yesurj waarj mafamma-i, wuo cira: «Mi taara na hommu fē da yogogo mei kaarja temma-i ku'i cie mi ta mi warj nel daama-i baa-na. ¹² Mi nelma yaa daama: Taa na dol na-naa ŋaa muominj dolaa-na dumaa. ¹³ Nelierj nuu da ŋ hūu-ma ku ŋ jēnaamba

maama-na, nelnyul hamu-i dii ji maar mu-fammu-i? ¹⁴ Minj waarj mamarj baa-na, da na ce-ma, na ka ce mi jēnaarj namaa. ¹⁵ Mi sa tiraa mi bi-na maacembierj namaa, mi bi-na mi jēnaarj namaa. Hama-i nuu-i? Maacembilorjo sa suo u yuntierjo kusūngu-i. A ne da namaarj-i, mi Toŋ waarj mamarj baa-mi hiere, mi waarj-ma baa-na. Terienju fangju-na, mi sie gbāa bi-na mi maacembierj namaa. ¹⁶ Ku saa ce ŋaa namei fiellaa muo, muomei fiellaa namaa aa puor-na wuo na ka ce maacenfafamma aa na yarj na maacemma da belle, ku yaa da na cārā biŋkūngu biŋkūngu mi To wulaa aa bi mi yerre-i u ka hā-na baa-ku. ¹⁷ Ŋga minj taararj kumarj na wulaa, ku yaa daaku: Taa na dol na-naa.»

Nelbiliemba bigāarj Diilorjo-i

¹⁸ «Da na da nelbiliemba bigāarj-na, na saaya na suo wuo ba bigāarj muomei igēna. ¹⁹ Kuo na waa baa-ba, baa naa dol-na wuo bafamba baarj namaa. Ŋga mi fiellaa namaarj-i hiel-na ba holma-na; bafamba baarj namaa sī, ku'i cie ba bigāarj-na. ²⁰ Yaarj mi nel daama ta ma tienu-nei: «Maacembilorjo sa maar u yuntierjo-i.»* Da ba huol mi yaarj-na, ba ka bi huol namaa na yaarj-na. Da ba nu mi nungu-i, ba ka bi nu namaa kūngu-i. ²¹ Ba ka ce mafamma-i mei maana. Baŋ'a ba saa suo umarj puoraa-mi, ku'i cie. ²² Kuo mi saa naa jo ji piye baa-ba, molo naa saa cāl-ba. Ŋga de-i-na, ba sie gbāa da āntāalamma.»

²³ «Umarj duo bigāarj muorjo-i, kutierjo bi bigāarj mi To-i. ²⁴ Minj cie himma marj ba daa-ma. Aa ba suyaa wuo molo sie gbāa ce ma temma. Kuo ba saa naa da-ma, molo naa saa cāl-ba. Ŋga ba daa-ma aa cor ta ba bigāarj-mi baa mi To-i hiere. ²⁵ Na saa da! Mamarj nyegāarj ba *anjānamma-na, ma'i saa ce daama-i wei? Ma nyegāarj wuo: «Ba bigāarj-mi gbāngbāŋ.»†

²⁶ «Mi To urj ka hā-mi kakāyātierjo marj mi saarj-yo hā-na, u yaa ninsontierjo-i. Duo jo, u ka piye mi maama-i tūnu nuumba-i. ²⁷ Aa namaa fere-i, iŋ waa baa i-naa dii ku domma-na, na ka bi ce mi siertaarj namaa.

16

Diilorj-Yallen ka jo ji ce mamarj

* 15:20 Nierj Matie 10:24; Nsāa 13:16. † 15:25 Gbeliemarj-neini (Psaumes) 35:19; 69:5

¹ «Mi sa taara ku ji nuol-na Diilong-
hümelle-na ku'i cie mi ta mi waɗ
daama-i hiere baa-na. ² Ba ka nyaa-na
*Diilonelhāalādünni-na. Aa yiingu dii baa
yiingu, bamaɗ ji taa ba ko-na, ba ka da nie
sĩ ba cāa Diilongo'i dumaango-na. ³ Baɗ'a ba
saa suɔ mi To-i baa mei fere-i hiere, ku'i ka
dii-ba mafamma cemman-na. ⁴ Kumaɗ cie
mi wuɔya ta mi waɗ-ma baa-na, mi taara
da ma ji ta ma ce, na suɔ wuɔ mi waɗ-ma
baa-na cor tĩ. Mii naa waa na caaɗ nu ku'i
cie mi saa waɗ-ma baa-na dii ku domman-na.
⁵ De-i-na, mi ta da mi kã umaɗ puɔraa-mi u
wulaa, aa molo saa da duɔ yuu-mi wuɔ: «Ŋ
kã hie?» ⁶ Mi suyaa mie miɗ waɗ mamaɗ
baa-na daama-i, ma'i saa dolnu-nei. ⁷ A ne
da mi waɗ ninsongo yaa baa-na. Da mi ta,
ku ka kãya-nei. Na saa da, da mi saa ta,
kakãyätienjo sie gbãa jo. Fuɔ mi kã ka hi
aa saɗ-ɔ hã-na. ⁸ Duo jo, u ka pigãaɗ
nelbilibemba-i wuɔ ba piera āmbabalma
kūngu-na, ba piera viisinni kūngu-na aa
pira Diilong-berru kūngu-na. ⁹ Baɗ'a ba saa
hūu mei nelma-i, ku'i pigãaɗ āmbabalma-i.
¹⁰ Aa miɗ kãɗ mi To wulaa, na sie tiraa da-mi,
ku'i pigãaɗ viisinni-i. ¹¹ Aa miwaɗ daɔyo
tienjo* yuɗ-mamaɗ fielaanu tĩ, ku'i pigãaɗ
Diilong-berru-i.

¹² «Nelma boi dii yogo mi da mi waɗ-ma
baa-na, ŋga da mi waɗ-ma baa-na fiefie-i-
na, ma ka mulien-na. ¹³ *Diilong-Yalle da
di ji jo, di yaa ninsongo tienjo-i, di ka kaala
ninsong-belle-i baa-na. Di sa ji waɗ difande
kusūɗ-maama. Diɗ nuɔ mamaɗ, di ji waɗ
ma yaa-i aa bi tūnu-nei mamaɗ juɗɗ. ¹⁴ Di
ka da mi kusūɗ-maama-i ji piiye tūnu-nei,
a ce dumaango-na di ka ce-mi boi. ¹⁵ Mi To
maama-i hiere mei maama, ku'i cie na da
mi ciera di ka da mi kusūɗ-maama-i ji piiye
tūnu-nei.»

Yesu tamma saa dolnu u hāalābiemba-i

¹⁶ Kufangu huongu-na, Yesu wuɔ gbẽ u
*hāalābiemba-i wuɔ: «Celle na ka naa-mi,
aa celle na ka bir da-mi.»

¹⁷ U hāalābiemba namba ta ba yuu ba-
naa wuɔ: «Nel hama-i temma'i dumande-i:
«Celle na ka naa-mi, aa celle na ka bir da-
mi»? Aa tiraa cira u kã u To wulaa. ¹⁸ Uɗ gbẽɗ
celle maɗ, u yungu yaa wuɔ nie? I saa suɔ u
nelma yaanga-i.»

* 16:11 Miwaɗ daɔyo tienjo yaa *Sitāni.

¹⁹ Yesu wuɔ suɔ wuɔ ba taara ba yuu-
ɔ. Wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Mi waɗ-ma baa-
na mie: «Celle na ka naa-mi, aa celle na
ka bir da-mi.» Na yuu na-naa ma yaa
nuɔ-i wei? ²⁰ Yaɗ mi waɗ ninsongo-i baa-
na: Namaango-i na kaa haa na nammu-i na
yunnij ta na gbu na kaal aa banamba waa
ponsaɗ-nu. Na hōmmu ka guɔla, ŋga na
hōguɔla ka bir ce hōfelle. ²¹ Cienjo kusūɗ da
ku bel-o, yaanga sa waa-yuɔ. ŋga duɔ ji
gbāɗ da u yungu-i, bilongo fẽ u huongu-i a
ce u muliema karaanu-yuɔ. ²² Ku yaa ŋaa
namaa kūngu-i: Na yammu vāa fiefie-i-na,
ŋga yiingu dii baa yiingu, mi ka tiraa da-
na. Da mi ji'a mi da-na, na hōmmu ka fẽ aa
molo ceraa u gbāa guɔla-muɔ. ²³ Ku yiɗ da
ku ji hi, na sie yuu-mi baa nelma. Yaɗ mi
waɗ ninsongo-i baa-na: Da na cārā kumaɗ aa
bi mi yerre-i, mi To ka hã-na baa-ku. ²⁴ Na
saa hi cārā biɗkūngu yogo aa bi mi yerre-i.
Cārāɗ, na ka da, aa da na da, na hōmmu ka
fẽ gbarnu.

²⁵ «Mi waɗ nel daama-i hiere baa-na
gbāneiniɗ. ŋga yiingu dii baa yiingu, mi sie
tiraa ta mi piiye baa-na dumaango-na. Mi
To u maamaɗ yey duma, mi ka bi waɗ-ma
baa-na dumei. ²⁶ Ku yiingu da ku hi, na ka
cārā Diilongo-i aa bi mi yerre-i. Mi saa cira
mi kaa cārā Diilongo-i hã-na de! Na maama
dolnu-yuɔ, na gbāa cārā-yuɔ na fere. ²⁷ Naɗ
dolaa muɗo-i aa hūu-ma wuɔ mi hilaa fuɔ
terien-nu'i jo, ku'i cie na maama ta ma
dolnu-yuɔ. ²⁸ Mi hilaa mi To yaa wulaa-i jo
hiema-na. Fiefie-i-na, mi ka ta hiema-na bir
kã mi To wulaa.»

²⁹ Uɗ waɗ mafamma-i, u hāalābieɗ baa
cira: «Fiefie fuɔ, ŋ yaɗ gbāneini-i aa ta ŋ
kaala ŋ nelma-i. ³⁰ I suyaa yende-i-na wuɔ
ŋ suɔ weima-i hiere. Die tie taara die yuu-
ni baa mamaɗ, ŋ wuɔya suɔ-ma. Teriengu
fangu-na, i hūyāa-ma wuɔ ŋ juɔ Diilong-
jomma.»

³¹ Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Ma sĩ na'a na
hūyāa mi nelma-i fiefie-i-na ke? ³² ŋga
mi tūnu-nei, huongu nangu ka hi, aa ku
hii tĩ yere, na ka pisällā; neliengo neliengo
baa u munɗammu aa yaɗ mi tie mi diei
yong. ŋga mi sie tie mi diei; mi To dii baa-
mi. ³³ Naɗ cuu mi huong-nu, mi taara na
hōmmu fẽ ku'i cie mi ta mi waɗ mafamma-i
baa-na. Nelbilibemba ka mulien-na miwaɗ

daayo-na, ŋga vaarj na fere, mi guolaaya ba fɔŋgũ-i.»

17

Yesu Diilocārālle-i

¹ Yesuŋ juo piye tī, wuo tā u yungu-i doro aa naa cira: «Baba, ku hii. Ce ŋ Bieŋo ce boi, kumaŋ ka ce fuo bi ce nuo ŋ ce boi. ² ŋ haa-yo nelbiliemba yuŋ-nu wuo u hā u dombūurāamba-i ciēlma maŋ sa tieŋ dede-i. ³ A ne da ciēlma maŋ sa tieŋ dede-i ma yaa a suo ninsoŋ-Diiloŋ nuwoŋo-i aa bi suo *Kor̄kortieŋo muomi maŋ niŋ puoraa-mi. ⁴ Mi cie ŋ ce boi hīema-na. Niŋ ŋa naa hā-mi maacemma maŋ, mi cie-ma. ⁵ Baba, miŋ ŋa naa waa baa-ni aa miwaarj suo duo doŋ, niŋ ŋa naa ce mi ce boi dumaa, ce mi ce boi dumei fiefie-i-na.

⁶ «Niŋ fiela bamaŋ miwaarj-na hā-mi, mi pigāarj-ba ŋ sīnni-i. Naŋ baamba'i waa, ŋ bir-ba hā muo baa-ba. Ba nuo ŋ nuŋgu-i. ⁷ Ba suyaa fiefie-i-na wuo niŋ hāa-mi mamaŋ hier, naŋ kusūŋ-maama. ⁸ Niŋ waarj mamaŋ baa-mi, mi waarj-ma baa-ba. Ba siyaa-ma. Ba suyaa wuo mi hilaa naŋ terieŋ-nu'i jo. Aa ba suyaa wuo nuonei puoraa-mi. ⁹ Mi cārā-nie da mi hā-ba. Mi sa cārā-nie da mi hā nelbiliemba-i hier de! Niŋ hāa-mi bamaŋ, mi cārā-nie da mi hā ba yaa-i; naŋ baamba-i. ¹⁰ Mei kūŋgu-i naŋ kūŋgu, aa naŋ kūŋgu-i mei kūŋgu. Mi boboima da ba yaa nuo-i. ¹¹ Muomi sa tiraa mi ye dii miwaarj-na, mi kā naŋ terieŋ-nu, a ne da bafamba dii-yuo yogo. Baba, cālmuo sī nuoni maŋ nuo-i, jande, ta ŋ niya-bei ŋ fere baa naŋ fereŋ fɔŋgũ; ŋ hāa muwoŋo-i u yaa-i. Ku yaa ba ka waa baaduomba ŋaa muo baa nuwoŋo-i iŋ yey baaduŋ mie dumaa. ¹² Niŋ hāa-mi fɔŋgũ maŋ, miŋ cie huorjgu maŋ baa-ba, mi niyea-bei baa u yaa-i. Mi niyea-bei, u diei saa ji balla mi wulaa, da ku saa waa umaŋ naa saaya u balla ŋaa maŋ nyegāarj dumaa Diiloŋ-nelma-na.*

¹³ «Fiefie-i-na, mi ka bir kā ŋ wulaa. Mi taara ba hōmmu fē gbarnu mei kaarjga temma-i, ku'i cie mi tie hīema-na aa ta mi waŋ mafamma-i. ¹⁴ Miŋ waarj ŋ nelma-i baa-ba, nelbiliemba bigāarj-ba wuo ba sa wuo hūmeduole baa-ba ŋaa muo. ¹⁵ Ku saa ce ŋaa mi cārā-nie wuo ŋ hiel-ba miwaarj-na de! Ma'i sī. Mi cārā-nie wuo ŋ ta ŋ niya-bei

*Bigāarjŋo baa da suur ba holma-na. ¹⁶ Ba sa wuo hūmeduole baa nelbiliemba-i ŋaa muo. ¹⁷ Naŋ nelma yaa ninsoroŋo-i. Pigāarj-ba baa-ma ba suo-ma aa ta ba cāa nuonei yorj. ¹⁸ Niŋ puoraa muomi-i dumaa miwaarj-na, mi bi puoraa bafamba-i dumei miwaarj-na. ¹⁹ Muo mi cāa nuonei yorj ba da ba da ninsoroŋo-i aa fulnu nuonei ta ba bi cāa-ni.

²⁰ «Mi sa cārā-nie da mi hā bafamba yorj de! Bamaŋ ka nu ba nelma-i aa hūu mi maama-i, mi bi cārā-nie da mi hā ku-taamba-i. ²¹ Baba, mi cārā-nie wuo ŋ yorj ba ce kuuduorjgu ŋaa muo baa nuo iŋ yey baaduŋ mie dumaa. Yarj i suurnu-i-naa, ku yaa nuomba ka suo wuo nuonei puoraa-mi. ²² Niŋ cie mi ce boi dumaa, mi bi cie ba ce boi dumei, ku yaa ba ka gbāa ce kuuduorjgu ŋaa muo baa nuo iŋ yey kuuduorjgu dumaa. ²³ Ku yungu yaa daaku: Mi ka waa baa-ba aa ŋ waa baa-mi, ku yaa ba ka gbāa ce kuuduorjgu kelkel. Dumaaŋo-na, nuomba ka suo wuo nuonei puoraa-mi aa tiraa suo wuo ba maama dolnu-nie ŋaa mei maamarj dolnuŋ-nie dumaa.

²⁴ «Baba, niŋ dolaa-mi dumaa aa miwaarj suo duo doŋ, mi taara niŋ cie mi ce boi dumaa, da mi waa kusuoŋ-nu, mi dombūurāamba waa mi caarj-nu ta ba da-mi. ²⁵ Baba, ŋ faa teul! Nelbiliemba saa suo-ni, ŋga mei suyaa-ni aa dombūurāamba suyaa wuo nuonei puoraa-mi. ²⁶ Mi pigāarj-ba ŋ sīnni-i, aa mi ka cor ta mi pigāarj-ba baa-ni, ku yaa niŋ dolaa muwoŋo-i dumaa, bafamba ka bi dol ba-naa dumei, aa muo baa bafamba-i i gbonu ce baaduŋ mie.»

18

Yesu belma hii

(Matie 26.47-56; Marke 14.43-50; Like 22.47-53)

¹ Yesuŋ juo cārā Diiloŋo-i tī, wuo hel baa u *hāalābiemba-i a jāal Sedur̄s kaarjgu-i kā bomborma namma-na. Tibinniŋ-suorjgu naŋgu waa terieŋgu farjgu-na, baa kā ka suur-kuo. ² Ba taa ba kā terieŋ daaku-na koko; a ce dumaaŋo-na, *Yuda maŋ taa u taara u hel u huorjgu-na, u taa u suo ku saarjgu. ³ Wuo sire nyaa ba huorj-nu dii tibinniŋ-suorjgu-na baa sorosibaa-ba-i a naara *Diilodubuo niyataamba namba. *Diilojigāntaamba

* 17:12 NIEŋ Nsāa sebe-i-na 13.18 baa naaru-i-na cicaara-i-na.

yuntaamba-i baa *Farisēbaa-ba yaa naa hāa-yo Diilodubuo niyataamba-i. Fitimbāa-ba waa baa-ba a naara jigāmmu. ⁴Yesu wuo suyaa mamaj ka da-yo. Baj kaa ka hi, wuo pie yuu-ba wuo: «Na taara hai moloŋo-i?»

⁵Baa cira: «I taara Nasaretitaaj Yesu.»

Yesu wuo cira: «Muōmei.» Yuda maj taa u taara u hel u huongu-na, u waa baa-ba.

⁶Yesuŋ ciera muōmei terienŋu maj nuō-i, baa bir baa ba honni kaa ka cii da burōŋ!

⁷Yesu wuo tiraa yuu-ba wuo: «Na taara hai?»

Baa cira: «I taara Nasaretitaaj Yesu.»

⁸Yesu wuo cira: «Mi saa cira muōmei wei? Da na'a na taara muōmei, yaaj bamaŋ daaba kaa.» U gbē u hāalābiemba yaa-i. ⁹Uŋ ŋa naa waŋ mamaŋ, ma'i sa cieŋ daama-i wei? Uu naa cira: «Baba, niŋ hāa-mi bamaŋ, u diei saa balla mi wulaa.»*

¹⁰A ne da jigāŋga waa baa Simō-Pier; wuo fa-ka hiel-ka pāŋ jafūŋ *Diilojigāntaamba yuntienŋo maacembiloŋo nadietūŋgu-i a yer-ku. Ba taa ba bī naacolŋo-i Malkusi.

¹¹Yesu wuo cira: «Pier, dii ŋ jigāŋga-i ka foguongu-na!» Aa naa cira: «Mi To uŋ ciera mamaŋ da-mi, ŋ sa taara ma da-mi wei?»

¹²Yesuŋ bi waaj mafamma-i, sorosibaa-ba-i baa ba yuntienŋo-i a naara Diilodubuo niyataamba kaa ka bel-o vaa u nammu-i mu hāi-i-na.

¹³Belle fande-na, Kayifu yaa waa Diilojigāntaamba yuntienŋo-i. Baj vaa-yo, baa kaa baa-yo Kayifu cura yaa wulaa-i igēna. Ba taa ba bī-yo Ani. ¹⁴A ne da Kayifu duŋŋo faŋŋo yaa naa gbē *Yuifu ba yuntaamba-i wuo nelduŋ duŋ ku a kor nelle-i hiere ku bōyaa nelle da di muonu.†

Simō-Pier cīnaana Yesu-i

(Matie 26.69-70; Marke 14.66-68; Like 22.55-57)

¹⁵Baj bilaa Yesu-i ta ba kaa baa-yo, Simō-Pier baa u nahāalābiloŋo naŋŋo-i baa cu ba huŋ-nu. *Diilojigāntaamba yuntienŋo taa u suo Simō-Pier nabentienŋo-i, a ce dumaŋŋo-na, baj kaa hi Diilojigāntaamba yuntienŋo ciŋgu-i, *hāalābiloŋ daa wuo kaa ka suur baa Yesu-i hiere. ¹⁶Pier wuo yiera fondumelle-na u saa suur. Hāalābiloŋ daa wuo hel piye baa cieŋŋo maj taa u niya dumelle-i aa naa ce Pier suur. ¹⁷Cieŋ daa wuo yuu Pier wuo:

«Ma sī naacolŋ daa u hāalābiloŋŋo naŋŋo'i nuŋŋo-i ke?»

Pier wuo cira: «U hāalābiloŋŋo sī muo de!» ¹⁸Waangŋ waa; *Diilojigāntaamba yuntienŋo maacembiemba-i baa bamaŋ nieyaŋ-yuo baa dii dāamu ta ba yiraaj. Pier wuo kaa ka tuo yiraaj baa-ba.

(Matie 26.59-66; Marke 14.55-64; Like 22.66-71)

¹⁹Baj kaa baa Yesu-i, *Diilojigāntaamba yuntienŋo wuo yuu-yo a kaa u *hāalābiemba yaŋga, baa uŋ wuŋŋaŋ u waŋ nelma maj baa nuōmba-i ma yaŋga. ²⁰Yesu wuo cira: «Mamaŋ waa mi wulaa, mi piye-me nuōmba-i hiere ba yufelleŋ. Mi piye-me *Diilonelhāalādūnni-na aa piye-me *Diilodubuo-i-na. *Yuifubaa-ba jānu ba-naa terni fanni'i nuō-i. Mi saa fuo ma diei bei. ²¹Ma ce nie ŋ ta ŋ yuu-mi? Miŋ piye baa bamaŋ, ba suyaa miŋ waaj mamaŋ baa-ba; yuu ba yaa-i, ba ka waŋ ma yaajga-i baa-ni.»

²²Yesuŋ piye dumaŋŋo-na, Diilojigāntaamba yuntienŋo niatienŋo naŋ wuo caa u tūŋgu-i aa naa cira: «I piye baa Diilojigāntaamba yuntienŋo yaa de-i-na wei?»

²³Yesu wuo cira: «Da kuŋ mi cālāa piyemma, pigāaŋ-mi miŋ cālāa kusuŋ-nu; ŋga da kuŋ mi saa cāl piyemma, ŋ muyaa-mi hama-i nuō-i?»

²⁴Ani wuo yaŋ-yo baa iyiemba-i aa saaj-yo hā Kayifu-i baa-yo, u yaa waa Diilojigāntaamba yuntienŋo-i.

(Matie 26.71-75; Marke 14.69-72; Like 22.58-62)

²⁵Baj taa baa Yesu-i ta ba kaa Kayifu terienŋu-na, Simō-Pier wuo tīena dii dāntorre-na. Naacolŋŋo naŋ wuo yuu-yo wuo: «Ma sī naacolŋ daa u *hāalābiloŋŋo naŋŋo'i nuŋŋo-i ke?»

Pier wuo cira: «U hāalābiloŋŋo sī muo de!» ²⁶*Diilojigāntaamba yuntienŋo maacembiloŋŋo naŋŋo waa, ba kuuduŋŋuŋŋu'i baa Pierŋ jafāaŋ umaŋ tūŋgu-i yer-ku. Fuŋ wuo cira: «Ma sī mei daa nuŋ baa naacolŋ daayo-i tibinniŋ-suŋgu-na ke?» ²⁷Pier wuo tiraa hel-kuŋ wuo coima, fuŋ sī. Kohōdielāŋ wuo doŋ tuo bu.

Ba kaa baa Yesu-i fāamaaŋ ba terienŋ-nu

(Matie 27.1-2,11-31; Marke 15.1-20; Like 23.1-5,13-25)

* 18:9 Nieŋ 6.39; 17.12. † 18:14 Nieŋ 11.50.

²⁸ Cuorj kaalaa kãrkãrkãrj, baa naar hel baa Yesu-i Kayifu teriengu-na a kã baa-yo ba fãamaarj wulaa. Fãamaarj farj waa *Oromeyierj. Barj kaa hi, *Yuifu ba yuntaamba saa sie suur fãamaarj dumelle-na; wuo da ba suur, ba ka guola ba fere a ce ba sie gbãa wuo *korsinni timmarj-ponsaangu niiwuoni-i. ²⁹ *Pilati yaa waa fãamaarj-i belle fande-na. Wuo hel yuu-ba wuo: «Na'a naacolj daayo cie bige-i?»

³⁰ Baa cira: «Kuo u maacemma naa fa, ii naa saa jo baa-yo ji hã-ni.»

³¹ Pilati wuo gbẽ-ba wuo: «Biyaarj-yorj na kã baa-yo na ka ce u andaangu-i namaa cemma.»

Baa cira: «Mie sie gbãa hã-ba hũmelle-i i fere wuo ba ko molorjo.» ³² Yesur ja na'a u ka ku kuliingu marj, ku'i sa juorj daaku-i wei?†

³³ Pilati wuo bir suur u dumelle-na aa bi Yesu-i ji yuu-yo wuo: «Nuonei Yuifu ba nellentierj nuorj-i wei?»

³⁴ Yesu wuo cira: «Molorjo-i waarj mi maama baa-ni wei? Siso narj kusũrj-maama'i?»

³⁵ Pilati wuo cira: «Ne nirj ferj-mirj! J daa muo Yuifuyierj muo wei? J nellerj-baamba'i hãa muo baa-ni baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, j guolaaya bige-i ba wulaa?»

³⁶ Yesu wuo cira: «Mei nellentesinni sa hel hiẽma-na bande. Kuo ni taa ni hel hiẽma-na bande, bamarj cuu mi huorj-nu baa naa gbãrj kpelle a hũu-mi Yuifubaa-ba nammuna. Jga mei nellentesinni-i miwaarj daayo niini si.»

³⁷ Uj waarj mafamma-i, Pilati wuo cira: «Teriengu fanggu-na, nellentierj nuo wei?»

Yesu wuo cira: «Nellentierj muo jaar nirj waarj-ma dumaa. Mi juo ji horj hiẽma-na da mi warj ninsojo maama. Umarj duo cu ninsojo huorj-nu j da kutierj nu mi nelma-i.»

³⁸ Pilati wuo yuu-yo wuo: «Ninsojo yaa bige-i fuo?» Aa naa tiraa hel kã Yuifubaa-ba wulaa ka cira: «Mei saa da kumarj cie na'a na ko naacolj daayo-i. ³⁹ Jga ma diei dii, kumarj cierj koko, belle belle, da na'a na ce na korsinni timmarj-ponsaangu-i, mi nanna kasobilorj diei hã-na. Na taara bende-i mi nanna Yuifu ba nellentierj yaa hã-na wei?»

⁴⁰ Baa kaasirj wuo: «I sa taara j nanna ufano-i! I taara j nanna Barabasi!» A ne da Barabasi farj waa cuoyuo.

19

Pilati hãa-ba hũmelle-i wuo ba ko Yesu-i

¹ Marj juo waa dumaarj-na, *Pilati wuo cira ba jo baa Yesu-i ji muo-yo. ² Sorosibaa baa ce huoni a sũ nyantuoluo dii u yunguna. Aa naa bi dii jongorbuo hã-yo ce-yo jaar nellentierj. Jongorbuo farj waa dãawuorj. ³ Barj cie mafamma-i, baa ta ba pie ba jaal-o. Umarj duo pie, wuo: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni.» Aa caa u tungu-i.

⁴ Pilati wuo tiraa hel warj baa-ba wuo: «Mi ka ce ba hel baa-yo jo baa-yo, ku yaa na ka suo wuo mei saa da kumarj cie na'a na ko-yo.» ⁵ Aa naa bi ce ba hel baa Yesu-i baa huonirj-nyantuoluo-i u yungu-na a naara jongorbuo-i u nuongu-na. Barj juo baa-yo, Pilati wuo cira: «U yaa daayo!»

⁶ *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Diilodubuo niyataarj barj juo'a ba ne da Yesu-i, baa pärj dorj ta ba kaasirj wuo: «Gbu-yo *daarj-nul! Gbu-yo daarj-nul!»

Pilati wuo cira: «Kãarj na ka gbu-yo na fere; mei saa da kumarj cie na'a na ko-yo.»

⁷ Yuifubaa baa cira: «U cie u fere Diilorj-Bierj; a ne da a saa baa mie *ãnjĩnamma-i, fuo temma-i i saa saaya i yarj-yo, i gbĩe i ko-yo.»

⁸ Barj waarj mafamma-i, Pilati holle pärj caar. ⁹ Wuo bir suur baa Yesu-i ka yuu-yo wuo: «Narj hel hie?» Yesu saa serj sũnungu yuo.

¹⁰ Pilati wuo cira: «J fiinaarj muomei nuo-i wei? J saa suo wuo mi gbãa nannanie, mi gbãa bi ce ba gbu-ni *daangu-na wei?»

¹¹ Yesu wuo cira: «Kuo Diilo saa naa hã-ni baa ku fõngũ-i, nii naa saa gbãa ce bĩrkũngu muomi-na. Teriengu fanggu-na, umarj juo baa-mi ji hã-ni, fuo cãlmuo maaraa narj wuorj-o-i.» ¹² Pilatirj nuo nel daama-i wuo pärj tuo taara u nanna Yesu-i. Yuifubaa baa sire ta ba kaasirj wuo: «Da kuo narj jierj sĩ *jãmatigi-i, nanna-yuo! Umarj duo ce u fere nellentierj, jãmatigi bigaarãrj!»

† 18:32 Nierj 12.32-33.

¹³ Baŋ piiye dumaango-na, Pilati wuo tiraa hel baa Yesu-i kã baa-yo teriengu nangu-na ba bi-ku «Gabata» ebiremman-na. Fãa-maango tiena kusuwoŋ-nu'i u ger. Baŋ kãa, wuo tiena u teterre-na. ¹⁴ Bãangu naa hi yuhuwoŋga-i tĩ, aa *korsĩnni timmanj-ponsaangu waa ŋaa bisĩŋ ku temma. Pilati wuo gbẽ Yuifubaa-ba-i wuo: «Na nellen-tienjo yaa daayo!» ¹⁵ U waarj mafamma-i ce nie? Baa sire ta ba kaasĩŋ wuo: «Ko-yo! Ko-yo! Gbu-yo daarj-nu!»

Pilati wuo cira: «Na'a mi gbu na nellen-tienjo yaa daangu-na wei?»

*Diilojigãntaamba yuntaarj baa cira: «Da ma hel *Orome ba *jãmatigi-i-na, nellen-tienjo naŋo si dii baa-ye.» ¹⁶ Pilati wuo hã-ba Yesu-i wuo ba ka gbu-yo daangu-na.

*Ba taa baa Yesu-i da ba ka ko-yo
(Matie 27.32-44; Marke 15.21-32; Like 23.26-43)*

¹⁷ *Pilatiŋ hãa-ba hũmelle-i, baa hel baa Yesu-i nellenj-huwoŋga-na kã baa-yo baŋ biŋ teriengu maŋ ebiremman-na «Golgota-i», ku yungu yaa wuo yukoluwoŋgu. Baŋ ka gbun-yoŋ *daangu maŋ nuo-i, baa haa-ku hã fuo fere yaa tũu-ku. ¹⁸ Ba kãa baa-yo kusuwoŋ-nu'i ka gbu-yo, a naara nuomba namba ba hã; unango-i kotuwoŋ daaku-na, unango-i kotuwoŋ daaku-na.

¹⁹ Pilati wuo nyegẽŋ haa Yesu yudoro-i na wuo: «Nasaretitaarj Yesu, *Yuifu ba nellen-tienjo.» ²⁰ Ba naŋ gbuu-yo teriengu maŋ nuo-i, ku sa maa baa nellenj-huwoŋga-i, aa ba naŋ nyegãarj nelma maŋ haa u yudoro-i-na, baa nyegãarj-ma ebiremman-na, baa latẽmma-na, baa girekimma-na; a ce dumaango-na, Yuifubaa boi baa kalaŋ-ma. ²¹ *Diilojigãntaamba yuntaarj baa sire kã Pilati wulaa ka cira: «Hur Yuifu ba nellen-tienjo-i aa ŋ nyegẽŋ wuo: «Naacolj daayo ciera u yaa Yuifu ba nellen-tienjo-i.»

²² Pilati wuo gbẽ-ba wuo: «Miŋ nyegãarj kumaŋ, mi nyegãarj ku yaa-i; mi sie gbãa hur-ku aa nyegẽŋ kumaŋgu.»

²³ Sorosibaa-baŋ gbuu Yesu-i, baa bie u niidiini-i calnu-nie somma naa; nelduwoŋo bie somma diei. Aa naa bi bie u joŋgorbuo-i. Joŋgorbuo daayo-i muŋgbommu saa waa-yuo; kompanga diei duwoŋ doro-i-na ji hi cicaara-i. ²⁴ Baa ta ba piiye baa ba-naa wuo:

«Baa na yarj i taalnu joŋgorbuo daayo-i, yaarj i ful tienja i ne umaŋ ka da-yo.» Mamanj nyegãarj Diilow-nelma-na ma'i sĩ daama-i wei? Ma nyegãarj wuo: «Ba calaanu mi niidiini-i ba-naa nuo aa ful tienja bie mi joŋgorbuo-i.»*

²⁵ Baŋ gbuu Yesu-i, u nyu waa u caangu-na baa u nyu hãaŋo naŋo, a naara Maari maŋ Kulopasi cieŋo-i, baa Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na. ²⁶ Yesu wuo ne da u nyu-i baa u *hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dolnu-yuo ba waa yiera ba-naa canniŋ; wuo gbẽ nyuŋo-i wuo: «Nnaa, ŋ bieŋo yaa-i.» ²⁷ Aa gbẽ hãalãbiloŋo-i wuo: «Ŋ nyu yaa-i.»

Uŋ piiye dumaango-na, hãalãbiloŋo daa u saa bir u huwoŋu nyuŋo-na; wuo bie-yo u ka tiena fuo terienj-nu.

*Yesu kuliingu-i
(Matie 27.45-56; Marke 15.33-41; Like 23.44-49)*

²⁸ Yesuŋ cie mafamma-i, wuo ne da ma-maŋ waa cemman hiera ma cie. Wuo cira: «Hũŋkuosĩnni bilaa-mi.»† U waarj ma yaa-i a ce mamanj nyegãarj Diilow-nelma-na ma da ma gbãa ce. ²⁹ Bũnanga nanga waa teriengu-na niisaarni'i naa yuu-ka. Sorosi-baa baa dii kãsaarma niisaarj daani-na aa naa ful-ma *isopegboruwoŋ-nu kã baa-ma Yesu nungu-na. ³⁰ Yesu wuo mäsũnya niisaarj daani-i aa naa cira: «Fiefie fuo, weima tĩe.» Aa naa bi nisĩŋ u yungu-i, u tamman yaa dumaango-na.

Ba fuo Yesu gbugbeŋo-i baa puolungu

³¹ Baŋ gbuu Yesubaa-ba-i yiingu maŋ nuo-i, ku waa jumayiingu. Ku cuo kaala waa *yitienangu; a ce dumaango-na, *Yuifu ba yuntaamba saa ta ba taara yitienangu hi Yesubaa-ba-i dii doro-i-na. A tiraa naara yitienangu faŋgu waa yibuŋ ba wulaa. Baa kã ka cãrã *Pilati-i wuo u yarj ba ka kara ba gbeini-i ku yaa ba ka ku donduo ba har-ba aa yitienangu suo da ku hi. ³² Pilati wuo hã-ba hũmelle-i. Sorosibaa baa kã. Baŋ ŋa naa gbu bamaŋ baa Yesu-i, baa kara dielã-wuwoŋo gbeini-i aa kã ka kara hãaliŋ-wuwoŋo niini-i. ³³ Ba birii ku yaa nuo-i da ba kara Yesu niini-i, a da u ku; a ce dumaango-na ba saa kara-nie. ³⁴ Sorosiyienjo naŋo yagar

* 19:24 Gbeliemarj-nalãangu (Psaume) 22.19 baa 22.16.

† 19:28 Nieŋ Gbeliemarj-neini (Psaumes) 69.22

fū u gbugbeŋgo-i baa u puoluŋgu-i. Uŋ fūo-
yo dumaŋgo-na, t̄aŋ maa ta ma hel baa
hūmma.

³⁵ Umaŋ nyegāaŋ nel daama-i, u daa-ma
nuo baa u yufelle, u sa kar u huoyasanga.
Fuo fere suyaa wuo u waŋ ninsongo. U
taara na hūu-ma wuo ninsongo ku'i cie u
tuw waŋ-ma baa-na. ³⁶ Diilon-nelmaŋ piye
teriengu maŋ nuo-i wuo: «*Ba sie kanu halle*
u gboluonngu diei»[†], ma'i saa ce daama-i
wei?

³⁷ Aa ma tiraa piye teriengu nangu-na
wuo: «*Ba ka bir ta ba ne baŋ fūo umaŋ*»[§]

Yesu fuuremma-i

(*Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Like 23.50-56*)

³⁸ Ku huonngu-na, Yosefu maŋ taa u hel
Arimate-i-na, wuo k̄a ka cārā *Pilati-i aa
duo ka har Yesu-i. Fuo bi waa Yesu huonngu-
na, ŋga fuo taa u k̄alā *Yuifu ba yun-
taamba-i, a ce dumaŋgo-na, u taa u fuo u
kūngu-i. Pilati wuo hā-yo hūmelle-i u k̄a
ka har Yesu-i. ³⁹ Nikodemu maŋ naa k̄a
Yesu wulaa isuonngu nangu-na, wuo k̄a ka
naara-yuo. Nikodemu wuo guolaa *miir-
namma baa alowesi*-namma a k̄a. Ma
yoyondorŋ maa yuu kilobaa komorre baa
c̄inciel temma. ⁴⁰ Baa k̄ayā ba-naa ba hāi-i-
na a tiil kulogo-i baa natikolo-naŋ daama-i
aa fīnya-yuo. Ba migāaŋ-yo ŋaa Yuifubaa-
baŋ bi migāaŋ ba kuomba-i dumaa aa suo
fuure-bei.

⁴¹ Ba naŋ gbuu Yesu-i kusuon-nu,
tibinnin-suonngu nangu waa ku caaŋgu-
na. Tibinnin-suon daaku huonnga-na,
c̄incorfelende waa, baa sa hi fuure moloŋo
die yogo. ⁴² *Yitienanguŋ hii t̄i dumaŋgo-na,
baa k̄a baa Yesu-i kusuon-nu'i ka fuure-yuo
aa da ba da ba fere tigiŋ cie yitienangu-i.

20

Yesu siire hel kuomba hōlma-na

(*Matie 28.1-8; Marke 16.1-8; Like 24.1-12*)

¹ *Yitienangu cuo kaala-i-na*, Maari
maŋ taa u hel Magidala-i-na, wuo sire
naar cicāŋjāale-na a k̄a Yesu c̄incorre-na.
Tāmpēbuo naŋo naa suuye di nuŋgu-i. Uŋ
k̄a ka hi, wuo da tāmpēl daade būmalāa

halan. ² Wuo bir gūunu baa gbarungu k̄a
ka da Simo-Pier baa *hāalābilonŋo maŋ
maama-i taa ma dolnu Yesu-i. Wuo gbē-
ba wuo: «*Ba hielaa Itienŋo-i c̄incorre-na, aa*
i saa suo baŋ diyaa-yo kusuon-nu»

³ Pier baa hāalābilonŋ daayo-i baa sire
ta ba gbar ba k̄a c̄incorre teriengu-na.
⁴ Hāalābilonŋ daa wuo gbar ka hi yaanga
Pier-na. ⁵ Uŋ hii, u saa suur, wuo yiera
aa naa gbīina tuo ne. U nie ku yaa-i a da
kompabienŋ[†] yaa yon c̄incorre huonnga-na.
⁶ Simo-Pierŋ juo ji hi, wuo cor suur a bi
da kompabienŋ jīena dumande hīema-na.
⁷ Baa naa ce kompanga nanga a fīnya kulogo
yaanga-i, wuo da kafanŋa fienŋ jīna ka denŋ.
⁸ Hāalābilonŋ daayo suo suur fieŋie-i-na. Uŋ
suurii ka da-ku dumaŋgo-na, wuo suo hūu-
ma wuo Yesu siire ninsongo. ⁹ Ninsie ninsie,
Diilon-nelmaŋ waŋ mamam wuo Yesu naa
saaya u sire hel kuomba hōlma-na, u hāalā-
biemba saa naa hi suo ma yaanga-i yogo.
¹⁰ Hāalābienŋ daabaŋ kaa da-ma dumaŋgo-
na, baa bir kūŋ.

Yesu caraaya Magidalataŋ Maari-i

(*Matie 28.9-10; Marke 16.9-11*)

¹¹ *Hāalābienŋ daabaŋ taa, Maari wuo yiera
c̄incorre nuŋgu-na tuo kaal. Uŋ kaal, wuo
ji gbīina wuo fuo ne c̄incorre huonnga-i;
¹² a da bige-i daaku-i? *Dor̄p̄op̄uorbiemba
hāi baa jon̄gor̄pielm̄ba. Ba tīenaana baŋ
ŋa naa galla Yesu-i kusuon-nu: Unajo-i u
yunguŋ waa kusuon-nu, unajo-i u gbēiniŋ
waa kusuon-nu. ¹³ Dor̄p̄op̄uorbiemba yuu-
yo wuo: «*Bige-i cie ŋ ta ŋ kaal?*»

Maari wuo cira: «*Ba hielaa mi Tienŋo-i aa*
mi saa suo baŋ diyaa-yo kusuon-nu»

¹⁴ Wuo u miel ne ku yaa-i a da Yesu-i u
huonngu-na, ŋga u saa suo wuo u yaa-i; ¹⁵ u
daa nie s̄i baŋ fuuriiye Yesu-i suonngu maŋ
nuo-i kutieŋo yaa-i.

Yesu wuo cira: «*Cienŋ nuw, bige-i cie ŋ ta*
ŋ kaal? ŋ taara hai moloŋo-i?»

Wuo cira: «*Naacolŋ nuw, da kuw nuwnei*
biyaa-yo, pigāaŋ-mi niŋ jīena-yuo kusuon-
nu mi ka bie-yo»

¹⁶ Yesu wuo cira: «*Maari!*»

[†] 19:36 Helmaŋ-sebe (Exode) 12.46; Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 34.21 [§] 19:37 Sakari
(Zacharie) 12.10 * 19:39 Alowesi: Tibiingu naŋ yerre-i dumaŋgo-na, ba ce natikolo baa-ku.

* 20:1 Ku cuo kaala waa jumaansi. [†] 20:5 Bafamba taa ba fīnya ba kuomba-i baa kompabienŋa.

U mieläa ku yaa-i a suo suo-yo. Wuɔ piye ebiremma-na wuo: «Araabuuni!» Ku yungu yaa wuo: Hāalātie.

¹⁷ Yesu wuo cira: «Baa bella-mie! Mi saa hi nyugūŋ kã mi To wulaa yogo. Mamarj dii cemma: Kã ŋ ka warj baa mi baamba-i wuo mie mi nyugūŋ kã mi To wulaa, u yaa namaa bi To. Mi kã mi Diilongo wulaa, u yaa namaa bi Diilongo.»

¹⁸ Maari wuo bi ta ka tūnu hāalābiemba-i wuo u daa Itiego-i, aa bi warj uŋ puɔraa-yo baa mamarj.

Hāalābiemba daa Yesu yufelle

(Matie 28.16-20; Marke 16.14-18; Like 24.36-49)

¹⁹ Yinduɔŋgu fangu dānambāaŋgu-na, *hāalābiemba tigiŋ ba-naa dūngu nanŋu-na aa naa gbonu-kuɔ ba fereŋ nuɔ. Ba taa ba kālā *Yuifu ba yuntaamba-i ku'i cie baa gbonu-kuɔ ba fereŋ nuɔ. Ba juɔ'a ba ne da Yesu-i ba holma-na. Wuo gbē-ba wuo: «Tiyāaŋ deil!» ²⁰ Uŋ warj mafamma-i, wuo pigāaŋ-ba u nammu-i baa u gbugbeŋgo-i. Hāalābiembaŋ daa-yo, ba hōmmu gbuu pāŋ fē da yogogo. ²¹ Yesu wuo tiraa cira: «Tiyāaŋ deil!» Aa naa cira: «Mi To uŋ puɔraa-mi dumaa, wuo mi bi puɔr-na dumei.»

²² Uŋ warj mafamma-i, wuo hul fafalmu dii-bei aa naa cira: «Mi hāa-na *Diilong-Yalle yaa-i. ²³ Da na pir bamarj āmbabalma-i, ma ka pir, ŋga da na saa pir bamarj maama-i, ma ka tie ba yunni-na.»

Toma daa Yesu yufelle

²⁴ *Hāalābiembaŋ daa Yesu-i, Toma marj ba nanj bīŋ-yoŋ Pīebaa-ba-i u saa waa. ²⁵ U nabaamba kã ka tūnu-yuɔ wuo ba daa Itiego-i. Toma wuo cira: «Muɔ da mi saa da heŋja fonni-i u nammu-na, da mi saa dii mi niele-i forj daani-na, da mi saa dii mi nanŋa-i u gbugbeŋgo-na, mi cerea mi hūu-ma.»

²⁶ Yinni niedie cor, niehāi yiŋgu-na, hāalābiemba tiraa tigiŋ ba-naa duduɔŋgu fangu-na. Toma waa baa-ba kufangu-i. Baa gbonu dūngu-i ba fereŋ nuɔ. Ba juɔ'a ba ne tiraa da Yesu-i ba holma-na. Wuo gbē-ba wuo: «Tiyāaŋ deil!» ²⁷ Aa naa cira: «Toma, jo baa ŋ niele-i bande. Ne mi nammu-i. Dii ŋ nanŋa-i mi gbugbeŋgo-na ŋ ne. Baa ce ŋ hōmmu-i mu hāi; hūu-ma wuo muomei!»

²⁸ Toma wuo cira: «Nuɔnei mi Tierj nuɔ, nuɔnei mi Diilong nuɔ!»

²⁹ Yesu wuo cira: «Ŋ daa mi yufelle ku'i cie ŋ hūu-ma; yarj mi tūnu-nie: Bamarj da ba saa da mi yufelle aa hūu-ma, kutaamba yunni dolaa.»

³⁰ Yesu cie gberɛ-weima namma u hāalābiemba holma-na aa ma saa warj sebe daayo-na. Gberɛ-weima famma bi cinu. ³¹ Ŋga mamarj nyegāaŋ daama-i, ma nyegāaŋ wuo na suo aa hūu-ma wuo Yesu yaa *Korj Kortierjo marj Diilong uŋ saarj-yo, u yaa Diilong-Bieŋgo-i. Aa da na hūu u nelma-i, na ka da cicēlma marj sa tierj dede-i fuɔ barguo yaa nuɔ-i.

21

Hāalābiemba tiraa da Yesu-i

¹ Ku huɔŋgu-na, Yesu *hāalābiemba namba tiraa da-yo dii Tiberiyadi dalaŋga-na. Barj daa-yo dumaa ku yaa daaku: ² Simo-Pier, baa Toma marj ba nanj bīŋ-yoŋ Pīebaa-ba-i, ba waa yiŋgu nanŋu-na baa ba-naa, a naara Natanayel marj taa u hel Kana nelle-na dii *Galile mara-i-na, baa Sebede bepumba-i a naara hāalābiemba namba ba hāi. ³ Simo-Pier wuo gbē-ba wuo: «Mei taara da mi ka nanj juɔŋgo.»

Baa cira: «Mie fere-i i ka kã baa-ni.» Ba taa ku yaa-i, ku waa isuɔŋgu, kã ka suur beŋgo-na a nanj juɔŋgo-i da suu, ba saa da bīŋkūŋgu bel.

⁴ Kuŋ juɔ ta ku kaala huɔŋgu marj nuɔ-i, baa da mologo nanjo yieraaya bomborma-na; ŋga ba saa suo wuo Yesu yaa-i. ⁵ Yesu wuo cira: «Mi jēnaaŋ namaa, na daa bel wei?»

Baa cira: «I saa da bīŋkūŋgu.»

⁶ Yesu wuo cira: «Naarj juɔŋgo-i na nadieyanga-i na ka da.» Baa bi nanj juɔŋgo-i a bel titiraamba-i juɔŋgo yu tuo yar-ba famma. ⁷ *Hāalābilongo marj maama-i taa ma dolnu Yesu-i u waa. Fuɔ wuo gbē Simo-Pier wuo: «Itiego yaa-il!» Simo-Pierj nuɔ mafamma-i, uu naa hiel u jorjoruo-i, wuo pāŋ bie-yo dii-yo aa naa tie suur hūmma-na. ⁸ U nabaarj baa fa titiraarj daaba-i kã baa-ba bomborma-na baa beŋgo-i. Ku saa naa gbāa maa dumaa, metiribaa komuɔŋa ndii temma.

⁹ Barj huɔlaa, baa da dāamu baa teterieŋgo mu dɔɔ a naara *buruo. ¹⁰ Yesu wuo cira: «Narj bilaa titiraamba marj, juɔŋ baa ba-namba bande.» ¹¹ Simo-Pier wuo suur beŋgo-na a fa juɔŋgo-i hel baa-yo bomborma-na.

Uu naa yu baa tetekāṅkareṅa. Ba waa komuṅ-niehāi baa cīncieluo titiraamba siei juṅṅo-na. Baṅ fie ciinu dumaṅṅo-na, juṅṅo saa kar. ¹² Yesu wuo cira: «Juṅṅ na ji wuo niiwuoni-i.» Hāalābieṅ baa pāṅ suṅ wuo Itieṅ yaa-i, ṅga hai ka sie yuu-yo? ¹³ Yesu wuo pie a bie buruo-i būlno-yuṅ hā-ba; aa naa bi hā-ba titiraamba-i.

¹⁴ Yesuṅ siire hel kuomba hōlma-na, u caraaya u hāalābiemba-i i siei yaa de-i.

Yesu yuu Pier a ka hi u beyufieṅa-i

¹⁵ Baṅ juṅ wuo niiwuoni-i tī, Yesu wuo cira: «Simō, Nsāa bieṅ nuṅ, mi maama dōlno-nie a yaṅ daaba-i wei?»

Simō wuo sie wuo: «Ūu.» Aa naa cira: «Itie, naṅ fere ṅ suyaa wuo ṅ maama dōlno-mie.»

Yesu wuo cira: «Bel mi dombūu-rāamba-i* dei.» ¹⁶ Aa naa tiraa cira: «Simō, Nsāa bieṅ nuṅ, mi maama dōlno-nie wei?»

Simō wuo sie wuo: «Ūu.» Aa naa cira: «Itie, naṅ fere ṅ suyaa wuo ṅ maama dōlno-mie.»

Yesu wuo cira: «Ta ṅ ne mi dombūu-rāamba-i.» ¹⁷ Aa naa tiraa yuu-yo ku yu u beyufieṅa-i wuo: «Simō, Nsāa bieṅ nuṅ, mi maama dōlno-nie wei?» Simō huṅṅ kaa pāṅ du baa Yesu-i, wuo u cie nie tuṅ yuu-yo i sa-i-siei dumaṅṅo-na. Wuo cira: «Itie, ṅ suṅ nelma-i hiere, aa ṅ suyaa kerre wuo ṅ maama dōlno-mie!»

Yesu wuo cira: «Bel mi dombūu-rāamba-i dei.» ¹⁸ Aa naa cira: «Yaṅ mi waṅ ninsōṅṅo-i baa-ni: Niṅ ṅa naa waa naacoloṅ nuṅṅo-i, ṅ taa ṅ pēyē ṅ negelle-i ṅ fere, aa teriengu maṅ dolaanu-nie ṅ kā kusuṅṅ-nu'i; ṅga da ṅ ji vāa, ṅ ka teteṅ ṅ nammu-i ba pēyē ṅ negelle-i hā-ni, aa niṅ'a ṅ sa taara ṅ kā kusuṅṅ-nu, ba kā baa-ni kusuṅṅ-nu'i.»

¹⁹ Yesu piye āndaṅ daaku-i duṅ pigāṅ Pierṅ ka ku kuliṅgu maṅ a ce Diiloṅṅ ce bōi. Uṅ waṅ mafamma-i, wuo gbē-yo wuo: «Suur mi nallu-na.»

²⁰ Pier wuo u miel ne ku yaa nuṅ-i, a da *hāalābiloṅ maṅ maama-i taa ma dōlno Yesu-i ma yaṅ ba huṅgu-na. Hāalābiloṅ faṅṅ yaa naa yuu Yesu-i jukalaṅgu-na wuo: «Itie, ṅ'a hai ka hel ṅ huṅgu-na?» ²¹ Pierṅ daa-yo dumaṅṅo-na, wuo cira: «Itie, daa fuṅ, hama-i ka da-yo?»

²² Yesu wuo cira: «Da mi fie cira u tīe ji hi mi birma-i ma hii nuṅ baa bige-i? Nuṅ suur mi nallu-na.» ²³ Nel daa maa sire gbuo terni-i hiere wuo hāalābiloṅ daayo sie ku. A ne da Yesu saa waṅ mafamma; u ciera: «Da mi fie cira u tīe ji hi mi birma-i ma hii nuṅ baa bige-i?»

²⁴ Hāalābiloṅ faṅṅ yaa daa nel daama-i aa nyegēṅ-ma, aa i suyaa wuo u saa kar u huṅyasanga.

²⁵ Yesu cie nelma bōi. Die i bie-ma ma yuṅ-nu hiere nyegēṅ-ma maṅ cie dumaa, mei huṅṅ-na, sebebbaa-ba famba sie gbāa suur miwaṅṅ-na.

* 21:15 Dombūu-rāamba-i: Ku birii a saanu baa cerma. Girekimma-na ba bie-ba tūmbiemba. Bamaṅ hūyāa Yesu maama-i u taa u hinu u bī-ba u tūmbiemba. Nierṅ sap. 10.

haa suongu fangu yerre-i ba nelma-na wuo «Hakeldama», ku yungu yaa wuo tãmmañ-suongu. ²⁰ A ne da ma nyegãan Gbeliemañ-neini-na wuo:

«U dumelle saaya di muonu;

molo baa waa tiena-die.»[†]

Aa tiraa nyegẽñ wuo:

«*Molo saaya u bie u maacemma-i.*»[§]

²¹ «Terienğu fangu-na, bamañ waa baa-ye i wuoramma-na hiere baa Itienjo-i, ²² a doñ Nsãa uñ *baatiseñ-yo huongu mañ nu-i, a ka hi u nyugũmmañ-yiingui, kutienjo saaya u hel ba yaa nu-i a naara-yie i tie wañ u siremma kũngu-i.»

²³ Uñ juo piye ti, baa hiel nuomba hã i da ba fiel u diei bei: Yosefu baa Matiyasi. Yosefu yerre nande yaa waa Barsabasi aa dinande-i Yutusi. ²⁴ Bañ cie mafamma-i, baa cãrã Diilongo-i cira: «Itien nu, nuonei suyaan i hommu-i hiere. Niñ ka hiel umañ ba hã baan daaba-na, pigãan-ye baa-yo ²⁵ u bie maacemma* mañ Yudan naana-mei aa kã u munãmму.» ²⁶ Bañ juo cãrã ti, baa ful tienja a hiel. Tienja bel Matiyasi. Matiyasi wuo suur naara *popuorbiemba-i. Baa naa tie cĩncieluo u diei.

2

Diilong-Yalle jomma-i

¹ *Pãntekoti-yiingui-na, Diilong-dũñ-baamba waa hiere tigiñ terduong-nu. ² Ba juo'a ba ne da ijieni nañ temma hilaa doro-i-na ñaa fafalmu, a jo ji yu bañ waa dũngu mañ nu-i. ³ Ba'a ba tiraa ne, a da dãamu nammu calnu mu haa ba yunni-na. ⁴ Muñ calaanu haa-bei dumaño-na, *Diilong-Yalle pãñ yu ba hommu-i a ce ba doñ ta ba piye nieraan-nelma.

⁵ A ne da *Yuifubaa-ba mañ wuoyaan ba Diilong-hũmelle-i fafamma, ba fĩngũ baa hilaa nilienja-na hiere jo *Yerusalemu-i-na yibienja faña-na. ⁶ Baa tiena ji nu ijienja daani-i, baa sire gbar kã ka yu. Bamañ waa hiere, neliengo neliengo u nuo Yesu *popuorbiemba piye fuo ferenj nelma-i. ⁷ Kuo cu ba hommu-i, baa ta ba piye wuo: «Ma si Galiletaamba-i daaba-i hiere ke? ⁸ Ba cie nie ta ba nu i nelma-i hiere ba wañ-ma baa-ye? ⁹ Ñ sie suw wuo

[†] 1:20 Gbeliemañ-nalãangu (Psaume) 69.26

* 1:25 Yudan taa u ce maacemma mañ baa Yesu *popuorbiemba-i ba gbẽ ma yaa-i.

popuorbiemba yaa bañ gbẽñ-bañ. [†] 2:21 Yowel (Joël) 3.1-5a

mie mañ jãanu i-naa bande-i-na, Partitaamba dii-yie, Meditaamba dii, Elamutaamba dii, Mesopotamitaamba dii, bamañ hilaa *Yude-i-na baa bi dii, Kapadõsitaamba dii, Põtaamba dii, Asitaamba dii, ¹⁰ Firgitaamba dii, Pãnfilitaamba dii, Esipitaamba dii, Libitaamba mañ dii Sireni caangu-na baa dii, bamañ hilaan *Orõmu-i-na bafamba bi dii, ¹¹ Yuifukireña dii, bamañ bi suurii Yuifusinni-na baa bi dii, Kiretitaamba dii, Arabubaa-ba dii, aa i hieroño-na, Diilong uñ cie maacenfafamma mañ, neliengo neliengo u nu-ma u ferenj nelma-na.» ¹² Kuo ce-ba gberẽ, ba sa suo bañ joguon mamañ. Baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Nel hama-i temma-i dumandẽ-i?» ¹³ Bamañ baa bir yañ aa ta ba nye popuorbiemba-i wuo ba nyuon kolma.

Pier ãndaangu-i

¹⁴ Mañ juo waa dumaño-na, Pier wuo sire yiera baa u nabaamba-i* aa naa doñ tuo piye da gbagaga wuo: «*Yuifubaa namaa, baa namaa namañ dii tiena *Yerusalemu-i-na, mi ka wañ nelma diei baa-na, karaan na tũnni-i dei na nu-ma. ¹⁵ Na suyaan wuo bãangu saa hi boñ yogo aa na'a ba nyuon kolma, ba daa-ma hie? ¹⁶ Na saa da, Diilong uñ puoraa Yowel wañ mamañ, ma'i cien. ¹⁷ Yowel waan-ma wuo:

«Diilongo cierra wuo:

«*Miwaano timmañ-huongu-na, mi ka gbuo nuomba-i hiere baa mi *Yalle-i. Na bisãlmba ka ta ba ce mi popuorungu-i. Mi kaa ta mi carra naaciemba-i mi piye baa-ba. Aa ta mi piye baa bĩncuomba-i dãnsãnni.*

¹⁸ *Coima saa fa, bamañ cãa-miñ hiere, caamba-i baa bẽmba-i, mi ka gbuo-ba baa mi Yalle-i huon daaku-na, ba ka waa mi popuorbiemba.*

¹⁹ *Mi ka ce gberẽ-weima doro-i-na baa hiẽma-na hiere:*

Tãmma kaa waa, dãamu kaa waa, nyaasinni kaa bi waa boi.

²⁰ *Bãangu kaa bir cure ñaa isuongu*

aa cẽño bir ce dãa ñaa tãmma.

Mafamma ka ce aa Itienjo jommañ-yiingui suo hi.

Yiingui fangu temma sie ji waa;

ku kaa waa yibuo.

[§] 1:20 Gbeliemañ-nalãangu (Psaume) 109.8

* 2:14 Yesu

²¹ *A ce dumaņo-na, umaj duo ji tuo gbuuse Itieņo-i, kutieņo ka kor.»†»*

²² Pier wuo suonu u āndaangu-i wuo: «*Isirahel-baaj namaa, yaaj mi waj nelma diei baa-na: Diilono pigāaj-na Nasaretitaaj Yesu fōngū-i. U cie u ce gberē-weima bōi na hōlma-na. Namaa fere-i na saa yaaj-ma damma. 23 Ba bel diilono-i bel-o hā-na. Diilono suo weima-i hiere; uu naa suo wuo na sie yaaj-yo. Ma bi cie: Na bilaa-yo a hā bamaaj sa kaaaj Diilono-i ba gbu-yo *daaj-nu ko-yo. 24 Ņga hiema saa naa waa ma gbāa wuo-yo. A ce dumaņo-na, baaj ku-yo, Diilono yaaj-ba aa sire-yuo. 25 Na saa da, *Davidi piye u maama wuo:*

«Mi da Itieņo-i hōnni maaj jorj mi yaanga-na. U sa taara mi kūōma nyēj, ku'i cie u jo ji waa mi caaj-nu.

26 Kufangu hōfēlle yaa yuu mi huōnga-i a ce mi ta mi piye dumande-i-na.

Mi suyaa wuo da mi ku, mi ka fiisa.

27 Diilo, mi suyaa wuo j sie yaaj mi tē dīi kuōj-nelle-na.

Ņ sie sie yaaj naaj noljo hōr dīi hēma-na.

28 Hūmelle maaj kaaaj j wulaa, j pigāaj-mi baa-de.

Da mi waa j caangu-na

j ka ta j ce baa-mi.»‡

²⁹ Pier wuo cor baa u āndaangu-i wuo: «*Tobiņ namaa, mi ka waj ninsoņo-i baa-na i bīncōiņo-i Davidi kūngu-na: Davidi kuu ba fuure-yuo, a ji hi baa nyungo u cīncorre dīi i holma-na. 30 Davidi waa Diilopopuorbilono. Diilono naa pā nungu baa-yo wuo duo saa ji waa, u jāmatisiņni-i, u ka hā u hāyēljo naņo'i baa-ni. 31 A ce dumaņo-na, Davidi naa tēna baa-ma wuo *Kōjortieņo ka ku aa sire. Na saa da u ciera: «Diilono sie yaaj u noljo tē dīi kuōj-nelle-na» aa «u sie yaaj u hōr dīi hēma-na.» 32 Kōjortieņo faņo yaa Yesu-i. Diilōj uņ siire-yuo, miē maaj daaye-i hiere i daa-ma nuo. 33 Diilono kāa baa-yo u ka tēna u caaj-nu, aa uņ űa naa pā nungu maaj baa-yo wuo u ka hā-yo u Yalle-i, u hāa-yo baa-de u gbuo-ye baa-de hiere. Naaj daaj mamaaj daama-i baa naaj nuaj mamaaj, difande maacemma'i. 34 Davidi fuō fere saa kā dorō-i-na, űga u piye Yesu kūngu-i wuo: «*Itieņo gbē mi Tieņo-i wuo:**

«Jo j ji tēna mi caaj-nu

35 aa j yaaj mi mal j bigāarāamba-i hā j ce j bāangu-i bei.»§

³⁶ Terieņgu fangu-na, nuharungu si dīi, Isirahel-baaj namaņo-i hiere na saaya na suo wuo naaj gbuu Yesu maaj *daangu-na, Diilono cie u yaa-i Itieņo-i aa tiraa ce-yo Kōjortieņo.»

³⁷ Baaj juō nu nel daama-i, kuō ce-ba bīj kūngu. Baa yuu Pierbaa-ba-i* wuo: «*Dumaņo-na, i saaya i ce bige-i?*»

³⁸ Pier wuo gbē-ba wuo: «*Naanaaj na cilōbabaļo-i aa na jo ba ji *batisēj-na Yesu-Kirsa yerre-na, ku yaa Diilono ka hur na āmbabalma-i. Mafaaj da ma ce, Diilono ka hā-na u Yalle-i. 39 Na saa da, Diilono pāa nungu-i baa namei baa na bisālmba, wuo u ka hā-na u Yalle-i. U bi pāa-ku baa uņ ka bi bamaaj yaayargaa-terni-na hiere ba cu u huōj-nu.»*

⁴⁰ Pier waaj nelma bōi baa-ba a dīi sireiņa bei ba da ba hūu-ma. U taa u piye baa-ba wuo: «*Siyaaj kōjoro-i, ku yaa mamaaj kaa da fiefiē ku nuōmba-i ma sie ka da-na.» 41 Yiinggu fangu-na, nuōmba bōi hūyāa Pier nelma-i aa ce ba batisēj-ba. Ba yuu nuōmba neifelle nuōsiba ndīi temma bamaaj naa suuri naara Diilōj-dūj-baamba-i. 42 Baa bilaanu ta ba jo ba nu Diilōj-nelma-i Yesu pōpuorbiemba wulaa. Ba waa űaa cēduōj-biemba, ta ba wuo niwuoni-i baa ba-naa aa ta ba bi cārā Diilono-i baa ba-naa. 43 Yesu pōpuorbiemba taa ba ce gberē-weima bōi, a ce dumaņo-na korma taa ma da nuōmba-i baa-ba.*

⁴⁴ Diilōj-dūj-baamba naa bel ba-naa hiere, ba saa ta ba ce huōnga baa ba nagāj-niini-i. ⁴⁵ Ba waa umaj duo da kumaaj, u suor-ku aa jo baa gbeiņa-i ba ji cal-a baa-naa nuo a saa baa gbeiņ-maamaaj yēj-bei dumaa. ⁴⁶ Yinni maaj jorj baa dīi *Diilodubuo-i-na, ba sa nanna yiinggu. Ba taa ba wuo niwuoni-i baa ba-naa cīnni-na. Ba niwuoni wuoma taa ma dōl aa ba hōmmu na firnu baa mu-naa. ⁴⁷ Ba taa ba hāl neini-i ba tuōlnu Diilono-i. Ba maama taa ma dōlnu nuōmba-i hiere nelle-na. Aa yinniņ taa ni cor dumaa, Itieņo taa u kor nuōmba-i dumei u naara ba källe-na.

‡ 2:28 Gbēliemaņ-nalāangu (Psaume) 16.8-11

* 2:37 Pierbaa-ba-i: Ba gbē Pier baa u napopuorbiemba namba yaa-i.

§ 2:35 Gbēliemaņ-nalāangu (Psaume) 110.1

3

Murgu naḡo siire

¹ Yiiḡu nangu-na, bātaruḡu-na, Pier baa Nsāa-i ba taa ba k̄a da ba ka cārā Diilongo-i. ² A ne da naacolḡo naḡo waa, uḡ siire, u saa gbāa wuo dede. Yinni maḡ joḡ, ba bie-yo ba k̄a ba jīna *Diilodubuo dumelle nande yaḡḡa-na u tuo cārā bamaḡ suuriḡ ba wulaa. Dumelle fande-i, ba bī-de wuo «Dumefafalle». ³ Pierbaa-baḡ k̄a da ba ka suur, wuo tuo cārā ba wulaa. ⁴ Baa ne-yo aa naa cira: «Ne bande.» ⁵ Naacolḡ wuo tuo ne-ba wuo sī ba taara ba hā-yo biḡkūḡu. ⁶ Pier wuo cira: «Warbelle sī mi yerreḡ, ḡḡa kumaḡ dii baa-mi, mi ka hā-ni baa-ku.» Aa naa cira: «Nasaretitaḡ Yesu-Kirsa yerre-na, sire ḡ ta ḡ wuo!» ⁷ Aa k̄a ka bel u nadienḡḡa-i duo sire-yuo. Naacolḡo gbeiḡ nie pāḡ firnu. ⁸ Wuo wuoṙ sire pāḡ tuo wuo. Uḡ siire dumaḡḡo-na, wuo tuo gbelier Diilongo-i aa tuo tetiera aa k̄a ba ta ba suur baa Pierbaa-ba-i Diilodubuo-i-na. ⁹ Nuomba juo'a ba ne da hai moloḡo-i gbelaḡ Diilongo-i u suur daayo-i? ¹⁰ Umaḡ tīenaanaḡ Diilodubuo dumelle yaḡḡa-na u cārā, u yaa-i. Ku ce-ba gberē aa tiraa dii kūḡnyelle-bei.

Pierḡ waḡḡ Diilodubuo-i-na

¹¹ Naacolḡ daa uḡ siire, wuo pāḡ nyaarāa Pierbaa-ba-i. Nuḡḡ baa jo ji yu-bei dii *Salomō kukuruḡḡu-na ta ba ne-ba. ¹² Pierḡ daa baḡ neḡ-baḡ dumaḡḡo-na, wuo cira: «*Israhel-baḡ namaa, baa na yaḡ ku ce-na gberē. Baa na ta na ne wuo sī miemei siire naacolḡ daayo-i baa i fererḡ fōḡḡū, sisō i wuo Diilong-hūmelle-i fafamma ku'i cie i gbāa sire-yuo; ku'i sī. ¹³ I bīncuombaḡ siire wuo Diilongo maḡ hūmelle-i, *Abiramu-i baa *Isaki-i a naara *Yakobu-i, baḡ siire wuo Diilongo maḡ hūmelle-i, u'i cie u cārāḡo ce boi. U cārāḡo faḡo yaa Yesu-i. Na cie ba bel-o ka hā *Pilati-i baa-yo. Pilati wuo u nanna-yuo, na'a ma sie gbāa wuo. ¹⁴ Na cīinaana Diilong-nolḡo-i, na cie ba bel nelviḡo-i aa ce ba nanna nelkorḡo-i. ¹⁵ Na cie ba ko cicēlma tierḡo-i. ḡḡa naḡ fie ko-yo, Diilongo siire-yuo hiel-o kuomba holma-na, i daa-yo nuu. ¹⁶ Iḡ haa i naḡḡa-i yuo ku'i kāyā naacolḡ daayo-i; na sa bi yaḡ-yo suoma. Iḡ

haa i naḡḡa-i Yesu-i-na, ku'i cie u sire-yuo yeryer dumandē-i-na na yufelle-na.

¹⁷ «Tobiḡ namaa, mi suyaa mie na saa naa suō-ma aa ce-ma, halle baa na yun-taamba-i hiere. ¹⁸ ḡḡa Diilong uḡ ḡa naa ce u *ṙṙṙṙbiemba wuoḡa waḡ mamaḡ, wuo uḡ ka saḡḡ *Koḡkortierḡo maḡ, u ka mulierḡ; nelma famma yaa cie.

¹⁹ «Mamaḡ dii cemba fiefie-i-na, naanaḡ na cilōbabalaḡo-i aa na bir na jo Diilongo wulaa, ku yaa u ka hur na āmbabalma-i. ²⁰ Mafaḡ da ma ce, u ka pa kufierḡ-bāḡḡu nei. Aa uḡ ḡa naa hiel Koḡkortierḡo maḡ dii ku domma-na, u ka bir saḡḡ u jo. Koḡkortierḡo faḡo yaa Yesu-i. ²¹ Dumandē-i-na, uu dii tīena dii dōro-i-na tuo cie miwaḡḡo duo bibirre ḡḡa Diilong uḡ cie u ṙṙṙṙbiemba waḡ-ma dumaa dii ku bembierḡa-na. ²² Na saa da, *Moisi waḡḡ Yesu-Kirsa maama yaa wuo: «*Diilongo ka hiel u *ṙṙṙṙbilongo naḡo mei temma na holma-na. Ṗṙṙṙbilongo faḡ duo waḡ mamaḡ, baa na yagar-ma. ²³ Umaḡ duo saa nu u nungu-i, ba ka hiel kutierḡo nungu-i Diilongo baamba-na aa ba ka ko-yo.*» ²⁴ Diilopṙṙṙbiemba maḡ siire piiye hiere, a doḡ *Samiel-na, ba waḡḡ nyuḡḡo ku yin daani maama-i. ²⁵ Diilong uḡ pāa nungu maḡ aa ce u ṙṙṙṙbiemba waḡ ku maama-i, u pāa-ku baa namei. Aa uḡ pāa nungu-i baa na bīncuomba-i kusuḡḡ-nu aa gbē Abiramu-i wuo: «*Mi ka ta mi cor baa naḡ hāyēlmba yaa-i mi ce baa dūnni-i hiere hiēma-na*»†, na nungu dii nupālle fande-na. ²⁶ Ku'i cie na da Diilongo cie u cārāḡo jo namei wulaa-i iḡēna duo ji kāyā-nei na nanna na maacembabalamma-i.»

4

Ba bilaa Pierbaa-ba-i

¹ Pier baa Nsāa-i baḡ waa ta ba piiye baa nuomba-i, *Diilojigāntaamba-i baa *Diilodubuo sorosibaa-ba yuntierḡo-i, a naara *Sadusiebaa-ba jo ji da-ba. ² Pierbaa-ba taa ba piiye baa nuomba-i wuo Yesu kuu aa sire, kerē yiiḡu dii baa yiiḡu kuomba ka bi sire fuo temma-i. Baḡ juo ji da ba piiye dumaḡḡo-na, ku saa dōlnu-bei. ³ Baa bel-ba. Bāḡḡu naa tī tī. Baa k̄a ka dii-ba kaso ba co. ⁴ Baḡ fie bel-ba, baḡ hii piiye baa bamaḡ hiere, ba fōḡḡū baa hūu-ma. Bamaḡ naa

* 3:23 Āḡḡinaama tiyemḡḡ-sēbe (Deutéronome) 18.15,18,19. † 3:25 Miwaḡḡo jīnamḡḡ-sēbe (Genèse) 22.18

հյւյա-մա, Բա ԳԲԱ յս նսմբա ռեփեյճա հիս նսսիԲա ռդի տեմմա.

⁵ Կս Կս Կաա-ի-նա, *Կսիփս Բա յսն-տաաԲա-ի Բա նեղե ԲիսսսմԲա-ի, Բա նաառ *Անյինաԡա քիգատաաԲա-ի, Բա յանս Բա-նաա *Կսրսսալեմս-ի-նա. ⁶ *ԴիլոյյիգատաաԲա յսնտիոյ յա յա յա յի-յոյ Ան-ի, ս Եա Բա ս Դսմեղեյ-ԲաաԲա-ի հիե, Բա նաառ Կայիփս, Բա Նսա, Բա Ալեսանդիե. ⁷ Բա յանս Բա-նաա, Բա Ե Բա յո Բա ԲիերԲա-Բա-ի. Բա յո, Բա յս-Բա Եո: «Նաա հիա Բա հի ճաա-ի հիե Բա յի սիե նաաոլ ճաո-ի? Հիս մոլոյ-ի քոռա-նա?» ⁸ Խոյոյ փոյո-նա, *Դիլոյ-Կալե նա յս Բիեր Խոյոյ-ի, Եո Եի: «Նեղե յսնտաոյ նաա, Բա Բիսսսոյ նաա, ⁹ Բա Ենփափա մո-նա Բա յի-Ե յի տա նա յս-Ե յի Եի Դսա սիե-Եո ս մսրոյսնի-նա, Դսմե սի Եի?» ¹⁰ Նեղա ճիե ճի սաոյա նա սո-մա հիե Բա *Կսրահեղ-ԲաաԲա-ի: Նա յո Բսս Նասրեթիտաոյ Կսս յա ճաոյո-նա Կո-Եո Բա Դիլոյո սիե-Եո, փո Բարո յա նս-ի նաաոլ ճաոյոյ սիե Եիեր նա յսփեղ-նա Դսմադ-ի. ¹¹ Բա Եաոյ Կսս փո մաա յա Դիլոյ-նեղա-նա Եո: «Դաքեղե յա ճսարաոյ նաաոյ-ի յա Եիսաա-ճիե,

ճի յա յո Բեղա ճոյո-ի.»*

¹² Կսս յա ԳԲԱ Կո ռեղիեմԲա-ի ս ճիե յոյ. Դա մա հեղ փոյո-նա, Դիլոյո սա հա-Ե մոլոյո յոյո յոյո մա յո ԳԲԱ Կո-Ե.»

¹³ ԲիերԲա-Բա ճա հոլե-ի քիե Դսա, Կո Եո Անճեթաա Խոմս-ի. Դա Բա ռե, Բա Դա-Բա ռեղԲոնգԲաղաաԲա; Բա ս սո սեթ. Բա քոյո սո Եո Կսս Եոռաաա. ¹⁴ Դա Բա ռե նաաոլոյ յա սիե Բա Եոյո-նա, Բա սիե սո Բա յա յո մաոյ. ¹⁵ Բա Ե Բա հիեղ ԲիերԲա-Բա-ի ցոյոյո-նս Բա նա յս Բա-նաա Եո: ¹⁶ «Ի Կա Ե-Բա ռիե? ՆսմԲա-ի հիե Կսրսսալեմս-ի-նա Բա սսո Եո Բա յա սիե նաաոլ ճաո-ի, նսհոյոյո սի ճի-մե; Բա սի ԳԲԱ յս-մա. ¹⁷ Դո ճիե ս տառա ռե ճաա Գսո նեղե-ի հիե, Բա սաոյ Բոյա-Բեի Եո Բա Բա յոյ Բա տրաո նս Բա Բիե Կսս Եիեր-ի Բա մոլոյո. Մաոյ ճո Բի-ճե, Կսոյո ճա Կս Եա, ս Կա Դա-Կս.»

¹⁸ Բա յո ճա Բա-նաա տի, Բա Բի ԲիերԲա-Բա-ի Բա յո Բա-Բա Եո Բա Բա յո Բա տրաո նս Բա Բիե Կսս Եիեր-ի Բա նսնի-նա, Բա Բա Բա յո յո մաա Բա մոլոյո. ¹⁹ ԲիերԲա

Բա ԳԲ-Բա Եո: «Նաա փեթ-ի ռիե-Կոյո նա ռե! Ի Եո նաա մաա յա-ի Բա յո Դիլոյ-մաա-ի Եի? ²⁰ Միե փո, յո նս մաոյ, Բա ճա մաոյ, Բա սիե ԳԲԱ փոոյ-մե.»

²¹ Բա սիե նաաոլոյ-ի, Կո Գսս ճոնս նսմԲա-ի, Բա տա Բա ԳԲեղեյ Դիլոյ-ի, Բա Ե Դսմաոյո-նա Անճեթաա Բա ճա ռեղա ճա Բա Եալ-Բա; Բա նա Բա սիեղ Բա յսփեղա յա քիե Բա-Բա Բա նաոն-Բեի Բա Կա. ²² Բա սիե նաաոլոյո յա, ս Բիեղա նա Կո Բիեղո Կոմոյո հի.

Դիլոյ-ճոյ-Բաա Եառա Դիլոյ-ի

²³ Բաո նաա Բիեր-ի Բա Նսա-ի, Բա տա Կա Բա նաաաա Եոա. *Դիլոյյիգատաա յսնտաաԲա-ի Բա Բիսսսոյոյ Եաոյ մաոյ Բա-Բա հիե, Բա տնս Բա նաաաԲա-ի Բա-մա. ²⁴ Բա տնս-Բեի Դսմաոյո-նա, Բա Գոնս Եառա Դիլոյո-ի Եո: «Իե, նսոնի հիաա ճո-ի Բա հիեա-ի, Բա ճաոյո-նսոաոյո-ի. Աա Բի հիեղ ռի Խոյա-նի-ի հիե. ²⁵ Նսոնի Եի ոյ *Կալե ճի ռեղա-ի Բա Բիսսոյո-ի *Դաճի† ոյոյո-նա ս Եոյ-մա Եո:

«Բիե-ի Եի նսմԲա սիե տա Բա քիեղա ռիեղա-նա?

Բա սա սո Եո Բա քո մաոյ, մա սիե Կա տիեղոյ Եի?

²⁶ Բոյոճաաա սիե տեղե յիե, Բա յսնտաա քոլա Իեյո-ի Բա ս Կսփեղե-Նոյո-ի.‡

²⁷ Նիսիե ռիսիե, *Եոճի-ի Բա *Քոսե-Քիլա-ի Բա նաառ *ՆիերաաԲա-ի Բա *Կսրահեղ-ԲաաԲա-ի հիե, Բա տիյոյ Բա-նաա ռեղաճեճ յա նս-ի, Բա քոլա ոյ Եառոյո-ի Կսս-ի. Բա տիյոյ Բա-նաա Բա քոլա ոյ Կսփեղեղ-Նոյո-ի. ²⁸ Դսմադ-ի-նա, ռիոյ ոյո նա քո մաոյ, մաոյ Եա ոյ Խոյոյո-նա, Բա Եիե մա յա-ի. ²⁹ Բիեփե-ի-նա, Իե, ոյ ճա Բա Եո ոյ Եառոյո միեյո-ի Դս-մա. Հա-Ե հոլե Բա տիե ԳԲԱ յա ոյո ռեղա-ի. ³⁰ Կաոյ-Եիե Բա տիե ԳԲԱ սիե յաաԲա-ի Բա Բա տիե Եո ռեղա Բո Բա ԳԲե-Եիա Բո ոյ Եառոյո-ի Կսս Եիեր-նա.»

³¹ Բա յո Եառա Դիլոյո-ի տի, հիեղ մա յաղա Բա Եա տիյոյ Կսսոյո-նս. Դիլոյ-Կալե քոյո Բա Խոմս-ի հիե. Բա ճա հոլե տա Բա յո Դիլոյ-նեղա-ի.

Դիլոյ-ճոյ-Բաաոյ Բիաա Բա-նաա Դսա

³² Դիլոյ-ճոյ-ԲաաԲա-ի Բա Բա Եի-նսմա-ի հիե Բա նա Գսս Բեղ Բա-նաա

* 4:11 ԳԲեղեղ-նաղոյո (Քսաւե) 118.22
նաաոյա Դաճի Եիեր-նա Եո Դիլոյ-Եառոյո.
Բա ԳԲԱ *Կսրսսալեմս.

† 4:25 Կս Բիւրի Բա սաոնս Բա Երա. ԳիեԿիմա-նա Բա
‡ 4:26 ԳԲեղեղ-նաղոյո 2.1-2 § 4:27

fafamma. Ba holma-na, η sie gbāa suo wuo mel kūngu-i daaku-i aa mel kūngu-i daaku-i. ³³ Himma nan temma waa Yesu *popuorbiemba āncemma-na ta ma pigāan wuo Yesu siire kelkel. Diilono naa silaa tuo ce baa-ba u cor. ³⁴⁻³⁵ Sonniη waa baa baman hiere, baa cinnij bi waa baa baman, ba taa ba suor-ni ba jo ba hā Yesu popuorbiemba-i baa ni gbeija-i. Bafan da ba hūu-ya, ba ne ba gbeij-maaman jienya ma-naa duma aa bi honu-yei dumei. A ce dumaano-na sūntie saa waa ba holma-na.

³⁶ Unano waa ba holma-na, ba taa ba bī-yo Yosefu. U waa *Levitiyen. U taa u hel Sipire. Popuorbiemba taa ba bī-yo Barnabasi, ku yungu yaa wuo Sireintien. ³⁷ Suongu nanu waa baa-yo, wuo suor-ku aa naa jo baa ku gbeija-i ji hā popuorbiemba-i baa-ya.

5

Diilo sa sie huhurma-i

¹ Naacolno nano waa, ba taa ba bī-yo Ananiyasi aa bī u cienjo-i Safira. Terienju nangu waa baa-ba, baa suor terien daaku-i ² aa naa saa-ma aa bolno hiel gbeija nana aa kā baa a boluongu-i ka hā Yesu *popuorbiemba-i baa-ya.

³ Un kāa, Pier wuo gbē-yo wuo: «Ananiyasi, bige-i cie η nan *Sitāni tāal-ni η hiel kunangu gbeija-na aa jo ji ta η kar coima-i baa *Diilon-Yalle-i? ⁴ Terienju-i nan kūngu, molo saa cira η suor-ku. Niη fie suor-ku, gbeija-i nan waana. Bige-i cie η ce maacen daama temma-i? Niη karaa coima nan, η saa kar-ma baa η nanuomba, η karaa-ma baa Diilono.»

⁵ Ananiyasin nuo nel daama-i, u pān cii, u bi kuliingu yaa dumaano-na. Uman duo nu nel daama-i, u kūoma pān ta ma nyen. ⁶ Naacien baa jo ji biē-yo ka fuure.

⁷ Cienjo saa waa. Bolonj kuu, lerbaa-ba siei temma cor aa u suo tuo jo. Un juo ji suur, u saa suo wuo weima cie. ⁸ Pier yuu-yo wuo: «Cien nuo, na suora na terienju-i sul daadu'i nuo-i wei?»

Cien wuo sie wuo: «Ūu, ku sullu yaa-i.»

⁹ Pier wuo cira: «Bige-i cie na saa-ma baa η bolo-i aa da na cure Diilon-Yalle-i? Ne, baman kāa ka fuure η bolo-i ba yaa bi suuriη daaba, ba ka bi biē nuono-i ka fuure-nie.» ¹⁰ Cien wuo pān cii terienju fangu-na

a ku Pier caangu-na. Naacien ba'a ba suor ku yaa nuo-i, a da u kuu. Baa tiraa bie ufano-i bir gūunu ka fuure bolno caangu-na. ¹¹ Diilon-dūn-baamba kūoma migāan ta ma nyen ma naara. Uman duo nu nel daama-i, ku ce-yo kūonyelle.

Gberekulanjo

¹² Yesu *popuorbiemba taa ba ce nelma boi baa gbereweima boi nuomba holma-na. Ba taa ba tigiη ba-naa *Salomo kuku-ruungu yaa nuo-i. ¹³ Nuomba-i hiere nelle-na ba taa nan ba yefafalle, nga molo saa tuo sie u pie-ba. ¹⁴ Caamba-i baa bemba nan naa hūyāan Itienjo maama-i baa sa waa dei baa yuliingu-i. ¹⁵ Nuomba waa da ba ce ba hel baa gbāngbaarbaa, baa figinni a galla ba jaamba-i Pier muncormu-na, wuo duo tuo cor aa u yalle yieya unan, u sire. ¹⁶ Nileija nan *Yerusalemu kotōnni-na hiere, nuomba boi taa ba hel-yei ba jo baa ba jaamba-i popuorbiemba wulaa. *Jinabaa-ban bi waa baman nuo-i, ba taa ba jo baa-ba. Uman duo jo baa u wuono, u sire.

Ban haa kuman Yesu popuorbiemba-na

¹⁷ Nuomanj jonj pipir Yesu *popuorbiemba wulaa dumaano-na, ku saa dolnu *Diilojigāntaamba yuntienjo-i baa u kuoy-ataamba-i *Sadusēbaa-ba-i. Baa ce-ku nenemungu ¹⁸ aa naa bel popuorbiemba-i ka dii-ba kaso. ¹⁹ Ku isuongu-na, Itienjo *dōrpopuorbilono jo ji hīl kaso-i a hiel-ba aa naa gbē-ba wuo: ²⁰ «Kāan *Diilodubuo-i na na ka nan hūmefelende maama-i hiere baa nuomba-i.»

²¹ Ku cuo kaala-i-na, popuorbiēn baa naar kā Diilodubuo-i-na ka donj ta ba nan Diilon-nelma-i. Diilojigāntaamba yuntienjo-i baa u kuoyataamba saa suo wuo ba hilaa. Cuonj kaalaa, baa bī bincuomba-i da ba ji ce āndaangu-i. Ban juo, baa puor wuo ba ka hiel-ba kaso-i-na jo baa-ba. ²² Baa kā ba saa ka da-ba. Baa bir jo ji cira: ²³ «I saa ka da moloη kaso-i-na. In kāa, kaso naa waa bīn u temma-i, aa baman nieyanj-yuo ba waa ba munyerammu-na hiere dumiēn yammu-na. I hilāa-yo ku yaa nuo-i, i saa da moloη huonga-na.»

²⁴ Sorosibaa-ba nan nieyanj Diilodubuo-i ba yuntienjo-i, baa *Diilojigāntaamba yuntaamban nuo nel daama-i, ba honj nuo pān cu; ba sa suo ku huongunj ka jo baa kuman.

²⁵ Ba'la ba ne da naacolho narjo juo ji tuo tūnu-bei wuo: «Nar bilaa balamba man ka dii-ba kaso-i-na, baa dii ta ba warj Diilong-nelma-i dii Diilodubuo-i-na.» ²⁶ Sorosi ba yuntier wuo pān sire baa u sorosibaa-ba-i ka bel-ba jo baa-ba. Barj kāa, ba saa kā baa bubuošinni, wuo sī nuomba ka narj-ba baa tāmpēlēja.

Ba ce Yesu popuorbiemba āndaarngu-i

²⁷ Barj kāa ka bel Yesu *popuorbiemba-i jo baa-ba, *Diilojigāntaamba yuntier wuo yuu-ba wuo: ²⁸ «Ma sī i waarj-ma baa-na kuola-mei wuo na baa bī naacolj daayo yerre-i baa molojo ke? Ma daa nie na yarj-ye aa sire gbuo *Yerusalemu-i hiere baa u maama-i? Na taara na cira miemei ku-yo ke?»

²⁹ Pier baa u nabaamba-i baa cira: «I sie gbāa maar Diilongo nungu-i ka ce nelbilier kūngu. ³⁰ Narj gbuu Yesu manj *daarngu-na ko-yo, i tobaa-barj siire wuo Diilongo manj hūmelle-i, u siire-yuo ³¹ aa kā baa-yo ka jīna u caarj-nu. U hāa-yo yunte-sīnni-i aa ce-yo konkortierjo. U cie kufarngu-i duo kāyā *Isirahel-baamba da ba nanna ba cilobabalarjo-i aa u duo hur ba āmbabalma-i. ³² Nel daama-i mie i daa-ma nuu, *Diilong-Yalle bi daa-ma. Bamarj nuorj Diilongo nungu-i, u hā-ba di yaa-i.»

³³ *Nellentaamban juo nu nel daama-i, ba hōmmu pān guola. Baa pān ta ba taara ba komma. ³⁴ *Farišeyierjo narjo waa baa-ba, ba taa ba bī-yo Gamaliel. U waa *ānjī-namma pigāatierjo. Nuomba taa ba kānj-yo nelle-na. Wuo sire yiera ba hōlma-na aa naa cira: «Cierj ba hel gōngūorj-nu.»

³⁵ Barj hilaa, wuo gbē nuomba-i wuo: «Isirahel-baarj namaa, jogaarj na ne igēna aa na suō na ce narj taararj na ce kumarj balarj daaba-na. ³⁶ Ku belle-na, Tedasi siire ce u fere nelbuo. Nuomba sire cu u huorj-nu ta ba kā nuomba nuosiba hāi caarj-nu. Barj juo ko-yo, ba curaa hie? Ba saa pisällä hiere wei? ³⁷ Fuō kūngurj curaa, barj taa ba kānj nuomba-i belle-na, Yuda manj taa u hel *Galile-i-na, u siire hiel u yerre-i. Nuomba bōi cu u huorj-nu. Barj juo ko ufarjo-i, bamarj naa cu u huorj-nu, na daa-ba wei? ³⁸ Fiefie-i-na, bamarj daaba-i, mi gbāa warj mamarj: Niej-barj aa na yarj-ba. Da kuō ba ce nelierj-maama, yiingū dii baa yiingū, ma ka biēna. ³⁹ Ŋga da kuō Diilong-maama

ninsojo, na sie gbāa biēna-mei. Niej torro, na baa ji ta na gānj baa Diilongo aa cira na gānj baa nelbiliemba?»

⁴⁰ Gamalielj piye dumaarjo-na, ba kā ka ciire aa naa bī popuorbiemba suur. Barj suurii, baa bel-ba muo-ba da dei aa naa warj baa-ba wuo ba baa tiraa yarj ba da ba biē Yesu yerre-i baa molojo! Barj cie mafamma-i, baa nanna-bei ba ta.

⁴¹ Barj bilaa-ba muo-ba Yesu maama-na, kuō gbuu silaa dolnu-bei wuo Diilongo ka tuo kānj-ba nelfafaamba Yesu huorj-na. ⁴² Kurj cie dumaarjo-na, yinni manj joj, ba warj *Neldodolma-i *Diilodubuo-i-na baa cīnni-na wuo Yesu yaa *Konkortierjo manj Diilong uŋ saarj-yo.

6

Yesu popuorbiemba calaanu maacemma-i

¹ Nuomba bōi taa ba hūu Yesu maama-i huorj daaku-na, a ce dumaarjo-na bamarj piyerj girekimma-i, baa ta ba waana wuo bamarj piyerj ebiremma-i, ba cal niu-wuoni-i yinni manj joj aa ba sa hā bafamba bikulcaamba-i. ² Yesu *popuorbiembarj daa ba waana dumaarjo-na, baa tigiirj Diilong-dūnj-baamba-i hiere a warj baa-ba wuo: «Tobirj namaa, na suyaa wuo i sie gbāa yarj Diilong-nelma wamma-i aa die ne niu-wuonij-kūngū, ku saa biē dumaarjo-na. ³ Hielaarj nuomba niehāi na hōlma-na. Nuomba famba yefafalle saaya di waa nuomba nunni-na. *Diilong-Yalle saaya di yu ba hōmmu-i aa ba saaya ba ta ba nu nelma. Da na hiel-ba, i ka bir maacerj daama-i hā ba yaa-i ⁴ aa mie i fulnu Diilocārälle baa u nelma wamma.»

⁵ Bamarj waa hiere, baa hūu-ma aa naa sire hiel Etieni. Diilong-maama-i baa Diilong-Yalle naa yu Etieni huorjga-i. Barj hiela Etieni-i, baa hiel Filipu, baa Purokor, baa Nikanor, baa Timō a naara Parmenasi, baa Nikola. Nikola taa u hel Āntiyōsi, ŋga uu naa suur Yuifusīnni-na. ⁶ Barj hiela-ba, baa pigāarj popuorbiemba-i baa-ba. Baa haa ba nammu-i ba yunni-na a cārā Diilongo-i hā-ba.

⁷ Diilong-nelma taa ma gbuo terni-i ma kā. Yinnij cor dumaa, nuomba hūu-ma dumei *Yerusalemu-i-na. *Diilojigāntaamba manj naa hūyāa Yesu maama-i baa sa waa dei.

Ba bilaa Etieni-i

⁸ Diilono naa silaa ce baa Etieni-i: Uu naa hā-yo himma u tuo ce ghere-weima boi nelle-na. ⁹ A ne da *Yuifubaa-ba namba taa ba kā *Diilonelhāalādūngu nangū-na ba kā ba nu Diilong-nelma-i. Ba taa ba bī Diilonel-hāalādūngu fangu-i «Kufien ba dūngu»*. Yuifubaa-ba famba kā ba ta ba fanu ba-naa baa Etieni-i Diilong-nelma-na. Ba holma-na, banamba taa ba hel Sireni, banamba Alesāndiri, banamba Silisi, banamba *Asi. ¹⁰ *Diilong-Yalle naa waa baa Etieni a ce ba saa gbāa piye yar-o.

¹¹ Kuŋ nuolaa-ba, ba bir yarj aa bie nuomba gbeina-na ba ta ba wuora ba warj wuo: «Naacolj daayo u wuora u tuora *Moisi-i baa Diilono-i; baaro sī.» ¹² Ba cie ku yaa-i nuomba hōmmu du baa Etieni-i nelle-na. Bīncuomba-i baa *ānjīnamma pigāataamba-i hiere ba hōmmu duu baa-yo. Baŋ cie kufangu-i, ba kā ka bel-o kā baa-yo *nellentaamba wulaa.

¹³ Baŋ kaa baa-yo, ba tiraa bī coikartaamba namba kā, wuo siertaamba. Baa kā ka ta ba kar coima-i ba haa-yuo wuo: «Naacolj daayo sa gbuu piye *Diilodubuo yefafalle, halle baa *ānjīnamma-i hiere.

¹⁴ I daa u wuora u piye wuo Nasaretitaarj Yesu ka muonu Diilodubuo-i aa bir Moisi nelma-i birma namma.» ¹⁵ Bamarj waa hiere gēngerteriengu-na, baa dīŋ-yuo ta ba ne-yo. U yaanga taa ka caa ŋaa *dōrpopuorbilon yaanga.

7

Etieni āndaarngu-i

¹ Siertaambarj juo piye tī, *Diilojigāntaamba yuntien wuo yuu Etieni-i wuo: «Baŋ warj mamarj ninsono wei?» ² Etieni wuo cira: «Mi nellen-tobin namaa, baa mi tobaa namaa, mi ka warj nelma diei baa-na: Na suyaa wuo aa i bīncōŋo-i *Abiramu suo duo sire Mesopotami-i-na ka tiena Arā-i-na, Cagaarj-Diilono naa carra-yuo ³ a warj baa-yo wuo u yarj u huraamba-i aa u sire ba jāmālā-i-na, kere u ka pigāarj-yo jāmālā

narjo u ka tiena. ⁴ Abiramu sire* ka tiena Arā-i-na. Uŋ kaa teriengu-na, u toŋ juo ku, Diilono ce u jo ji tiena narj yerj jāmālā marj nuo-i daayo-i.

⁵ «Uŋ juo, Diilono saa hā-yo mun-turemmu aa bi cira mu yaa daamu. U yaarj aa pā nuŋgu baa-yo wuo: «Mi ka hā-ni jāmālā daayo-i. Da ŋ saa ji waa, ŋ huonj-baamba ka bie-yo cor.»[†] A ne da huongu fangu-na, bilo saa waa baa Abiramu-i. ⁶ Diilono gbē-yo wuo: «*Ŋ huonj-baamba ka waa juoma-na, ba ka bel-ba kōrsīnni-na jāmālā faŋo-na gbuu mulienj-ba. Ba ka ce bienj nuosiba hāi muliema. ⁷ Ŋga bamarj ka bel-ba kōrsīnni-na, muomei ka pā kutaamba-i mi fere. Da mi ji ce mafamma-i, ŋ hāayēlmba ka suo sire teriengu-na ji tiena bande ta ba buol-mi.*»[‡]

⁸ «Uŋ waarj mafamma-i, wuo bel *to-bisīnni baa Abiramu-i aa naa ce u *jā a dānya tobisīnni fanni-i[§]. Ku'i cie na da *Isakin juo hoŋ, yinni niehāi cor, niisiei yiingu-na, Abiramu jā-yo. Isakin bi siire da *Yakōbu-i, u bi jā-yo. Yakōbu bi sire ce maaduoma baa i bīncuomba-i*.

⁹ «I bīncuomba sire bigāarj ba hāarj-o-i Yosefu-i aa bel-o suor-o ba sāa-yo kā baa-yo Esipi. Ŋga Diilono waa baa Yosefu-i. ¹⁰ U hielaa u yungu-i muliema-na hiere aa ce-yo nelnurāŋo aa tiraa ce u kūngu dōlnu Esipitaarj jāmātigi-i. Jāmātigi haa-yo u jāmālā yuŋ-nu baa u dumelle bi yungu-na.

¹¹ «Nyulmu nammu ji suur Esipi-i-na, ka hel baa *Kanaa jāmālā-i hiere. Kuu naa balarj cor, a ce i bīncuomba sa da niwuoni ba wuo dii Kanaa-i-na. ¹² Yakōbu ji nu wuo ba suor dīmma dii Esipi-i-na. U puor i bīncuomba kā ka sāa bir kūŋ.

¹³ «Baŋ juo kā hāalīŋo-i, Yosefu pigāarj-ba u fere wuo fuo yaa Yosefu-i. Teriengu fangu'i nuo-i, jāmātiginj suyaa Yosefu baamba-i. ¹⁴ Yosefu wuo ce u mōlbaa-ba bir kūŋ ka jo baa tuono-i baa u dumellenj-baamba-i hiere. Ba kūngu-na, ba waa nuomba komuŋa siei baa cīncieluo

* 6:9 Baa bilaa Yuifubaa-ba namba-i kōrsīnni-na a kā baa-ba *Dōrmu aa ji nanna-bei. Ku gbāa waa Yuifubaa-ba famba hāayēlmba yaa baŋ gbēŋ-baŋ bande-i-na. * 7:4 Girekimma-na ba ciera u siire Kalde jāmālā-i-na. Kalde-i baa Mesopotami-i jāmālā duŋŋo yaa-i. † 7:5 Nienj Miwaarjō jīnammarj-sebe-i-na (Genèse) 12.7; 13.15; 15.18; 17.8. ‡ 7:7 Nienj Miwaarjō jīnammarj-sebe-i-na (Genèse) 15.13-14, Helmarj-sebe-i-na (Exode) 3.12. § 7:8 Nienj Miwaarjō jīnammarj-sebe-i-na (Genèse) 17.10-14. * 7:8 Yakōbu bepuomba waa cīncieluo baa ba hāi. Etieni bie ba yaa-i bande-i-na wuo ba bīncuomba.

nuomba ndii. ¹⁵ Yakobu kãa kãmma famma yaa-i Esipi-i-na. Diilonj-babĩmuo kaa hiyo kusuwoj-nu'i baa i bĩncuomba-i hiere. ¹⁶ Ba waa umarj duo ku, ba bie-yo ka fuure-yuo Sisemu. Ba fuuriiye-bei Abiramun sãa cĩncorre marj Amor bisãlmba wulaa†.

¹⁷ «Diilonj unj pãa nungu marj baa Abiramu-i, ku cemmaj-huongunj juo ta ku pie, mie baamba sire gbuu ciinu Esipi-i-na.

¹⁸ Jãmatigi narjo ji nyugũj. Jãmatigi farjo saa tuo suo Yosefu-i. ¹⁹ Wuo fununj tuo ce karaangũ baa i bĩncuomba-i. U waa ciejo marj duo hoj u bilonjo-i, u bel diilonjo-i ce u nanna-yuo u kaal ji ku. ²⁰ *Moisi huonj huongu fangu'i nuu-i. U maama saa naa fa baa fafaangũ-i. Unj huonj, u bĩncuomba gbãanj fuo-yo ba dũngu-na u ce caamba siei yonj baa-ba. ²¹ Barj juo suo baa-ba aa ce ba bie-yo ka nanna, jãmatigi bilonj wuo bie-yo ce-yo ñaa fuo bilohoinjo, a fie-yo u ji vaa. ²² Ku cie dumei Moisi suo Esipitaamba ãncemma-i hiere. U taa u nu nelma-i ñaa u yungu ka muonu aa weima saa ta ma yar-o cemma.

²³ «Unj juo da biej komuonja hãi, wuo kã duo ka ne u nellenj-baamba-i‡. ²⁴ Yiinju nangũ-na, wuo ji da Esipiyienjo narjo ce ba wuonjo narjo-i sũlma. Wuo hũu naacoljo-i aa naa muo Esipiyienjo-i ko-yo. ²⁵ U taa u taara u ce u nellenj-baamba suo wuo Diilonjo cie u'i jo duo ji kor-ba. Ñga ba saa suo-ma.

²⁶ «Ku cuo kaala-i-na, wuo da ba baamba namba gãnj. Wuo karnu-bei aa naa tuo piye baa-ba wuo: «Bige-i cie na ta na gãnj, ma sĩ namei kuuduonju?» ²⁷ Umarj taa u jĩnya u nawuonjo-i wuo se Moisi-i da yer, aa naa cira: «Hai moloño-i diyaa narj nungu-i? ²⁸ Ñ taara da ñ ko-mi ñaa niñ kuo Esipiyienjo-i dumaã cicuonju-na wei?» ²⁹ Unj piye dumaonjo-na, Moisi saa gbãa duo tiraa tiena; wuo gbar ka tiena Madiyã. U kaa bie cieño-i kusuwoj-nu'i a hoj bisãlmba hãi baa-yo.

³⁰ «Biej komuonja hãi cor. Yiinju nangũ-na, *dorpõpuorbilongo narjo carra Moisi-i dii *hiẽkuraangũ-na Sinayi tãnungu hõlma-na. Wuo u ne da bige-i daaku-i? Dãamu'i caanj tibiyelle nande-i aa dorpõpuorbilongo waa dii mu huongũ-na. ³¹ Kuo cu u

huongũ-i. Wuo ta tuo pie duo ka ne dãamu fammu-i dei. Wuo u ne da Itienjo piye baa-yo wuo: ³² «Moisi, ñ bĩncuomba Diilonjo yaa muonjo-i: Abiramu siire wuo mei hũmelle yaa-i, Isaki-i baa Yakobu-i hiere maaduoma.» Moisi kũoma pãnj ta ma nyen, a ce u saa tiraa sie duo ne terienju fangu yanga-na. ³³ Itienjo gbẽ-yo wuo: «Hiel naatenni-i ñ gbeini-na; niñ yer terienju marj nuu-i daaku-i Diilonj-terienju. ³⁴ Mi baambanj cej sũlma marj Esipi-i-na, mi daama; barj birej, mi nuu, ku'i cie mi hiire jo mie mi ji kor-ba. Jo mi ji puor-ni ba wulaa.»§

³⁵ «*Isirahel-baambanj sie Moisi marj wuo u halanj, molo saa dii u nungu ba berruna, Moisi duonjo farjo yaa Diilonj unj cie dorpõpuorbilongo jo ji puor-o wuo u ka waa ba yun-nu aa hũu-ba Esipitaamba nyisẽnnina. ³⁶ Moisi yaa cie himma-i a hiel i bĩncuomba-i Esipi-i-na. U cie-ma Esipi-i-na, aa ce-ma dãmmanj-nuoradãama-i-na aa tiraa ce-ma hiẽkuraangũ-na duo gbãa kor-ba. U cie kufangu-i biej komuonja hãi.

³⁷ «Moisi duonjo farjo yaa gbẽ Isirahel-baamba-i wuo Diilonjo ka hiel ba nellenjuonjo narjo ce-yo u *popuorbilongo fuo temma hã-ba*. ³⁸ Aa i bĩncuombanj waa hiẽkuraangũ-na, u yaa waa ba hõlma-na baa Diilonjo-i. Dorpõpuorbilongo taa u piye baa u yaa-i Sinayi tãnungu-na u tuo kã u tũnu i bĩncuomba-i. U yaa taa u jo baa cicẽlmanj-nelma-i u jo u warj-ma baa-ye. ³⁹ I bĩncuomba bir yarj ba sa nu u nungu-i. Ba cĩinaana-yuo aa ta ba taara ba bir kã Esipi-i-na.

⁴⁰ «Barj diyaa mafamma-i ba hõmmu-na, ba gbẽ *Aarõ-i wuo: «Ce tĩnni ñ hã-ye, nimanj ka kãya-yie i hi i munjkãmmu-i. Moisi hielaa-ye Esipi-i-na, u yaa daayo i sa suo unj curaa kusuwoj-nu.»† ⁴¹ Yibienja farja-na, baa sire kul nambilonjo a ce-yo tĩngũ ta ba buol. Barj kulii nambilonjo-i, kuo silaa gbuu dõlnu-bei ñaa bige-i! Baa ce ponsaangũ ma yerrenj. ⁴² Diilonj wuo ne-ba aa yarj-ba ba ta ba buol mœenja baa ceño baa bãangũ ñaa marj nyegãanj dumaã Diilopõpuorbienba sebe-i-na wuo:

«Isirahel-baanj namaa,

† 7:16 Niẽnj Miwaarjo jĩnammarj-sebe-i-na (Genèse) 23.1-18; 33.19; 50.7-13. ‡ 7:23 Moisi waa *Isirahel wuonjo narjo. § 7:34 Niẽnj Helmarj-sebe-i-na (Exode) 3.1-10. * 7:37 Ānjĩnamma tiyemmarj-sẽbe (Deutéronome) 18.15. † 7:40 Helmarj-sebe-i-na (Exode) 32.1,23.

naŋ cie bieŋ komuorŋa hāi maŋ
hēkuraangu-na,
na taa na ko niikonni-i na hā muōmei wei?
Na taa na bi pā niipānni-i na hā muōmei wei?
⁴³ Ma sī na birii yaŋ aa kul tinni ta na buol?
Na saa tūu Molōki[‡]dūngu-i
baa Erefā[§]mōele-i ta baa-ni wei?
Na cie kalluŋ-nobimba famba-i ta na buol-
ba.
Mi ka ce ba kā baa-na dii *Babiloni huorŋ-
nu.*^{*}

⁴⁴ Etieni wuo cor baa u āndaangu-i wuo:
«*Tobisinnin-dūngu waa baa i bīncuomba-i
hēkuraangu-na. Diilong-nelma waa ku yaa
nuo-i. Moisi cie-ku ŋaa Diilongŋ pigāaŋ-
yo ku cemma-i duma. ⁴⁵ Ku huorŋu-na, i
bīncuomba huorŋ-baamba ji wuo dūŋ daaku
ciilungu-i. Yosuwe yaa waa ba yaanga-
na. Diilong wuo kāyā-bei ba donya nuomba
maŋ waa hierie jāmālā daayo-na aa bie dūŋ
daaku-i ji tīena baa-ku. Ku tīyāa dumei ji
hi *Davidi bāangu-i. ⁴⁶ Diilongo taa u ce baa
Davidi-i u cor; Davidi wuo cārā hūmelle-i
u wulaa wuo u yaŋ u ma ninsoŋ-dūngu hā-
yo *Isirahel-baamba ta ba jo ba jaal-o ku.[†]
⁴⁷ Dūngu fangu-i, *Salomō'i juo ma-ku hā
Diilongo-i.[‡] ⁴⁸ ŋga Dōrworŋo sa co dūŋ-nu
ŋaa Diilopopuorbilong uŋ waarŋ-ma duma
wuo: ⁴⁹ «Itieŋo ciera wuo:

«Dōro yaa mei fōŋgōtesinnin-teterre-i.
Mi cie hīema-i ta mi haa mi gbēni.
Namaa gbāa ma dūŋ haku-i hā muorŋo-i?
Mi munfīsammuy-terienŋu yaa hie hīema-na?
⁵⁰ Bīmbīnni maŋ dii hierie,

mei napōrreŋ-niini'i sī wei?»[§]»

⁵¹ Etieni wuo cira: «Ānyagarmantaarŋ namaa
temma-i daana-i, Diilongo biē-na ji gbē! Na
sa siē *Diilong-Yalle wulaa. Na biyaa na
bīncuorŋ-maama. ⁵² Diilopopuorbilong hayo-i
siire aa na bīncuomba saa ce-yo sūlma?
Halle bamaŋ siire piye Nelviŋo jommarŋ-
kūngu-i, na bīncuomba kuō-ba. Fiefie-i-na
Nelviŋ uŋ juo, namaa na hel u huorŋ-nu
aa bel-o ko-yo. ⁵³ ŋ siē suō wuo Diilongo
puōraa dōrpōpuorbiemba ji hā namei baa u
*ānjīnamma-i, na yaŋ aa hūu-ma nanna.»

[‡] 7:43 Molōki: Tīingu naŋ yerre-i dumaango-na. Isirahel-baamba naa bie tīingu fangu-i
Kanaataarŋ wulaa ta ba buol-ku. [§] 7:43 Erefā: Tīingu naŋ yerre-i dumaango-na. Baa kulii-ku ŋaa mōele ta
ba buol-ku, Isirahel-baamba bi niya kutaamba-i kul ku temma ta ba bi buol. ^{*} 7:43 Amōsi
(Amos) 5.25-27 [†] 7:46 Nieŋ Samiel sebehālāŋo-na (2 Samuel) 7.1-16. [‡] 7:47 Nieŋ Jāmatigi
ba sebedēlāŋo-na (1 Rois) 6.1-38. [§] 7:50 Isayi (Ésaïe) 66.1-2a

Ba naaŋ Etieni-i ko-yo

⁵⁴ Etienin piye dumaango-na, u piye suur
*nellentaamba-na. Baa pāŋ pu baa-yo. ⁵⁵ A
ne da *Diilong-Yalle naa yu u huorŋa-i. Wuo
tā u yungu-i tuo ne dōro. Wuo u ne da
Diilongo yaanga caa da kpoikpoi aa da Yesu
yieraaya Diilongo caangu-na. ⁵⁶ Wuo cira:
«Nieŋ, dōro puurii, aa *Molōŋ-Bieŋo yaa
yieraaya daayo Diilongo caangu-na!» ⁵⁷ Baa
pāŋ suunu ba tūnni-i aa naa ta ba kaasīŋ,
aa kā ka yu-yuo bel-o.

⁵⁸ Baŋ bilaa-yo, baa hel baa-yo nellen-
huorŋa-na, kā baa-yo kotuorŋu ka ta ba
naŋ-yo baa tāmpēlēiŋa da ba ko-yo. Naa-
combilongo naŋo waa baa-ba, ba taa ba bī-
yo Sol. Siertaarŋ baa hielaa ba jōŋgorbaa-
ba-i hā u yaa tuo niya-bei aa kā ka ta ba naŋ
Etieni-i. ⁵⁹ Baŋ naŋ-yorŋ dumaango-na, wuo ji
cira: «Yesu, Itieŋ nuō, hūu-mi.» ⁶⁰ Uŋ waarŋ
mafamma-i, wuo dūuna aa naa piye da
gbagaga wuo: «Itie, baa ne baŋ ceŋ kumaŋ.»
Uŋ waarŋ mafamma-i, wuo cii, u kuliŋgu
yaa dumaango-i.

8

Solŋ haa kumaŋ Diilong-dūŋ-baamba-na

¹ Etieni kuliŋgu dōlaanu Sol ŋaa bige-
il Etienin kuu yiŋgu maŋ nuō-i, baa sire
suuye Diilong-dūŋ-baamba-i *Yerusalemu-i-
na. Baa pisālā hierie; banamba ta ba kā
*Yude, banamba *Samari aa naa yaŋ Yesu
*pōpuorbiemba yaa yorŋ. ² Nelfafaamba
namba bie Etieni-i ka fuure aa ce mamaŋ
waa cemma hierie u kuliŋgu-na. ³ Sol wuo
gbuu faya u fere tuo ce karaangu-i baa
Diilong-dūŋ-baamba-i: U taa u wuōra cīnni-
na u bel caamba-i baa bamba-i hierie u kā u
dii-ba kaso.

Diilong-nelma hii Samari-i

⁴ Diilong-dūŋ-baamba maŋ gbaraa pisāl-
lā, ba taa ba wuōra ba waŋ *Neldōdōlma-i
nilēiŋa-na. ⁵ Filipu wuo kā ka hel *Samari
nelle nande-na, a dōŋ tuo piye *Korŋkor-
tiero maama-i. ⁶ U bi taa u ce gberē-weima
ba hōlma-na. U waa duo waŋ mamaŋ, u ce-
ma nuomba yufelle-na. A ce dumaango-na

duo tuo piiye, ba kar ba tünni-i fafamma ta ba nu. ⁷ U duonya *jinabaa bói nuóm-ba-na. Duo donya umarj, u kaasirj da gbagaga aa hel. U bi siire murgubaa bói baa jaamba bói. ⁸ Kuó gbuu funurj dolnu nuóm-ba-i nelle fande-na.

⁹ A ne da hironjo narjo waa nelle fande-na, ba taa ba bi-yo Simo. Simo himma naa ce *Samaritaamba-i gberé, a ce dumaarjo-na u saa tuo jina u fere kpaga. ¹⁰ Bincuumba-i baa bisálmba-i hiere, ba taa ba kálálá-yuo. Ba taa ba piiye wuo: «Diilón-himma yaa dii baa naacolj daayo-i, barj bírj mamarj <ninsonj-himma-i>» ¹¹ Simo naa da yinni baa u himma cemma-i ba hólma-na, ku'i cie ba ta ba kálálá-yuo kálálárj daama temma-i. ¹² Filipurj juo ká ka warj *Diilón-báangu maama-i baa Yesu-Kirsa maama-i, caamba-i baa bemba-i hiere baa húu Neldodólj daama-i aa naa ce ba *batiserj-ba. ¹³ Simo fuo fere wuo bi húu-ma aa ce ba *batiserj-yo. Barj baatiserj-yo, wuo párj nyaarâa Filipu-i. Filipu himma bir yarj aa ta ma ce fuo fere-i gberé.

¹⁴ Yesu *popuorbiembarj juo nu-ma dii *Yerusalemu-i-na wuo Samaritaamba húyâa Diilón-nelma-i, baa saarj Pier-i baa Nsâa-i ba wulaa. ¹⁵ Pier-i baa Nsâa-i barj kâa, baa cârâ Diilón-i hâ-ba wuo u hâ-ba u *Yalle-i. ¹⁶ Huongu fangju-na, Samaritaamba saa naa hi da *Diilón-Yalle-i yogo. Baa baatiserj-ba yaa yorj. ¹⁷ Ku'i cie Pierbaa-barj kâa, baa haa ba nammu-i ba yunni-na a cârâ Diilón-i hâ-ba u Yalle-i. ¹⁸ Simo daa mafamma-i ce bige-i? Wuo hiel gbeirj duo hâ Pierbaa-ba-i. Aa naa cira: ¹⁹ «Hâarj-muo baa hirj daama-i; da mi haa mi nammu-i umarj nuó-i, kutierjo da Diilón-Yalle-i!» ²⁰ Pier wuo cira: «Simo, j daa nie sî ba sâa Diilón-caluo-i baa gbeirj wei? Nirj diyaa mafamma-i j huongga-na, mi waasaarj-ni baa j gbeirj-i hiere. ²¹ J saa korj baa Diilón-i. J sie gbâa da bîrkûngju bande-i-na. ²² Hiel nel daama-i j huongga-na, ma saa fa, aa j cârâ Itierjo-i si u ka ce jande nie. ²³ Mi nie da j balaarj cor, aa da *Sitâni taa yaanga nie.»

²⁴ Uj piiye dumaarjo-na, Simo wuo gbê-ba wuo: «Naaa fere-i, câarârj Itierjo-i na hâ-mi, wuo narj warj mamarj daama-i, u baa

yarj ma da-mi.»

²⁵ Pierbaa-barj juo warj Itierjo melma-i tî, baa bir kâ Yerusalemu-i-na. Ba taa ba warj Neldodólma-i Samari nileirj bói-na ba kâ.

Fâamaarjo narjo húyâa Yesu maama-i

²⁶ Yiingju nangju-na, Itierjo *darpopuorbilónj ji warj baa Filipu-i wuo: «Sire j ka bie húmelle marj hilaa *Yerusalemu-i-na ta di kâ Gasa-i-na. Húmelle fande-i nuóm-ba sa bie-de duma.» ²⁷ Filipu wuo sire ta, u saa sere. Uj biyaa húmelle-i tuo kâ, wuo fara da wotortierjo narjo kâ u yaanga-na. Fâamaarjo narjo'i waa u huongga-na. U taa u hel Etiyopi. Jâmatigi* marj waa Etiyopi-i-na ba ta ba bi-yo Kândasi, u yaa waa u nagârj-niini yungu-na. Wuo juo Yerusalemu-i-na ji jaal Diilónj ²⁸ aa bir tuo kûnj. U taa u kalarj *Isayi sebe-i u kûnj.

²⁹ *Diilón-Yalle gbê Filipu-i wuo: «Gbâana j ka hi wotortierj daayo-i.» ³⁰ Filipu wuo gbar ka hi-yo. Uj hii, wuo da u kalarj *Isayi sebe. Wuo yuu-yo wuo: «Nirj kalarj mamarj, j suo-ma wei?» ³¹ Naacolj wuo cira: «Molo duo saa hielnu-mei baa-mi, mi sie gbâa suo-ma.» Aa naa ce Filipu nyugûnj tîena u caangju-na. ³² Uj taa u kalarj terierjgu marj, ku yaa daaku:

«Ba cie-yo súlma
u saa ji puur u nungu-i warj weima jaa tû-maarjo.

Ba bilaa-yo da ba ka ko-yo wa,
ba bilaa-yo ta ba karra u kuósinni-i wa,
u sa warj weima.

³³ Ba cie-yo nelsosóirjo
aa húu ninsonjo-i u wulaa.

Barj kuó-yo, u ka ce nie da huongu molo duo
ji warj ku maama?»†

³⁴ Naacolj wuo yuu Filipu-i wuo: «*Diilopopuorbilónj piiye hai maama-i dumande-i? U piiye fuo maama waa u piiye unarj maama?» ³⁵ Filipu wuo suur nelma yaanga-na, a dorj tuo piiye Yesu *Neldodólma-i baa-yo. ³⁶ Barj kaa hi yaanga-i, baa da húmma namma. Naacolj wuo cira: «Húmna namma yaa daama, j sa *batiserj-mi wei?» [³⁷ Filipu wuo cira: «Da kuó j húyâa Yesu maama-i híj, mi gbâa batiserj-ni, weima si dii.» Naacolj wuo cira: «Mi húyâa-ma wuo Yesu-Kirsa yaa Diilón-Bierjo-i.»] ³⁸ Aa naa ce ba yiera.

* 8:27 Jâmatigi daayo waa cierjo a saanu baa mamarj nyegârj girekimma-na. † 8:33 Isayi (Ésaie) 53.7-8a

Barj yieraaya, baa hiire ba hāi-i-na suur hūmma-na, Filipu wuɔ batisen-yo. ³⁹ Barj hilaa, naacolŋo huongga gbuu fē. Wuɔ u ne naa Filipu-i; Diilonj-Yalle biyaa-yo ta baa-yo. Ku saa ce-yo bīŋkūŋgu; wuɔ cor baa hɔfēlle-i tuo kūŋ. ⁴⁰ Filipu juɔ'a u suɔ da u fere Asoti. Wuɔ cor tuo waŋ Neldɔdɔlma-i nileiŋa-na hiere u kã. U cie dumei fuɔ ka hi Sesare.

9

Solŋ hũyãa Yesu maama-i duma
(Pəpuər. 22.5-16; 26.12-18)

¹ A nê da huongu fangu-na, Sol waa yogo u
 sa taara u da Itiego baamba-i baa u yufelle.
 wuo duo hi aman, u ko-yo. Yiingu nangun-
 na, wuo ji sire k*Diilojigântaamba yun-
 tienjo wulaa, ² wuo u ce sebebba hä-yo, u
 kâ Damasi *Diilonelhâalädünni-na, wuo ba
 hä-yo hümelle-i duo da baman suurii Itiego
 hümelle-na; caamba-i ka hel baa bamba-i
 hiere, u bel-ba jo baa-ba *Yerusalemu-i-na.
³ Diilojigântaamba yuntienjo ce sebebba-ba-i
 hä u ta.

Uŋ kaa tuo piɛ Damasi-i, wuo u ne da
cecerma nan temma hilaɗ dɔɔ-i-na jo ji
dii-yo huɔŋga. ⁴Wuo pān hel cii. Uŋ cii
dumaŋo-na, wuo nu molo piye baa-yo
wuo: «Sol, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ ce karaaŋ daaku
temma-i baa-mi?» ⁵Wuo yuu wuo: «Hai
moloŋo'i?» Kutien wuo cira: «Muɔ Yesu. Ŋ
ce karaaŋgu-i baa muɔmei. ⁶Sire ŋ perien ŋ
suur nelle-na; maaŋaŋ dii cemma, da ŋ suur
ba ka waŋ-ma baa-ni.»

⁷ Nuumba namba waa baa Sol-i, bafamba bi nuu moloŋ daayo piye, da ba ne, ba sie da-yo. Baa yiera kar da hämmu! ⁸ Sol wuu sire. Duo puur u yufieŋa-i, u sie da biŋkūngu. Baa bel u naŋ-na, a perieŋ suur baa-yo Damasi-i-na. ⁹ U cie yinni siei aa u yufieŋa suu da a puur. Yiŋ daani-i ni siei-na, u saa dii biŋkūngu u nungu-na.

¹⁰ A ne da Itiego wuono nango waa
Damasi-i-na, ba taa ba bi-yo Ananiyasi.
Itier wuo carra-yuo aa naa cira:
«Ananiyasi!»

Ananiyasi wuo cira: «Mi siyaa.»

Itiej wuo cira: ¹¹ «Sire mi puər-ni naa-
coljo najo wulaa, ba bĩ-yo Sol; u hel Tarse.
U haraa Yuda dumellen, dii hūmelle man

baŋ bĩŋ-der̃ Hũmeville-i di tũngu-na. Du-
mande-i-na, uu dii tuo cãrã Diilongo-i, ¹² aa
u daa ɲ kãa u wulaa dii dũngu-na ka haa ɲ
nammu-yi yuo a cãrã Diilongo-i u yufieŋa da
a puur.»

¹³ Ananiyasi wuɔ cira: «Itie, nuɔmba boi waɔɔ naacolɔ daayo maama baa-mi. Ba maɔ cuu ɔ huon-nu Yerusalemu-i-na, uɔ haa kumaɔ bei, mi nuɔ-ku. ¹⁴ Niɔ daa uɔ juɔ bande-i-na, *Diilɔgɔntaamba yun-taamba'i haa-yu hɔmelle-i u duɔ ji bel ba-man gbusiin ɔ yerre-i.»

¹⁵ Itien wuo cira: «Yarj aa ŋ kā, mi hiela
naacolŋ daayo-i u duo pigāŋ *nieraamba-i
mi sīnni-i, aa bi pigāŋ nellentaamba-i ba-
ni, baa *Isirahel-baamba-i hiere. ¹⁶ Uŋ ka
mulŋen dumaa mi maama-na, mei fere yaa
ka pigāŋ-yo baa-ku.»

¹⁷ Uŋ juo piye dumaŋo-na, Ananiyasi wuo sire ta kã Yuda cĩngu-na ka haa u nammu-i Sol-na aa naa cira: «Sol, Itierjo yaa puora-mi ŋ wulaa wuo mi ji puur ŋ yufieŋa-i aa yu ŋ huong-a-i baa *Diilor-Ŷalle-i. Ba bĩ-yo Yesu. Niŋ taa ŋ jo hũmelle-na u yaa caraaya-nie.» ¹⁸ Uŋ bi waŋ mafamma-i, n-nanni nanni yer u yufieŋa-na ŋaa tetefuoro a diire. U yufieŋa pãŋ puur. Wuo pãŋ sire baa *batiser-yo. ¹⁹ Ku huongu-na, wuo wuo niwuoni-i a da fĩngũ.

Sol yufienjaj puurii, wuo tiena Damasi-i-na ce yinni celle baa Yesu baamba-i. ²⁰ Uj tienaana, wuo doj tuo waj Yesu maama-i Diilonelhhaalädünni-na, wuo Yesu yaa Diilonj-Biyo-i. ²¹ Ku cu nuomba hõmmu-i. Baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Bamaj taa ba gbuuse Yesu yerre-i Yerusalemu-i-na, naacolj daayo'i saa tuo huol ba yammu-i wei? Ku baa ji waa u suyaa u fere jo duo ji bel-ba ka hä Diiloligäntaamba yuntaamba yaa baa-ba?» ²² Baj fie ba waj mafamma-i, Sol küoma saa kara; yinnij cor dumaa, kunangu'i suuriinj-yuo ku naara. Duo bie tagaaya pigäaj wuo Diilon uj saaj *Kõrkortienjo maj, u yaa Yesu-i, *Yuifubaa-ba maj Damasi-i-na ba sie da nelmawaj.

²³ Ku huongu-na, Yuifubaa-ba ji saa-ma
wu ba ko-yo. ²⁴ Barj puu mafamma-i, baa
ta ba niya nelle munsuurmu-i* bāngu-i

* 9:24 Nelle munsumruu: Yiinaa-i-na, nuɔmba boi taa ba ma kokobaa ba ciilaa ba nileiŋa-i aa hiel dumiŋa. Ba taa ba ce mafamma-i ba bigaarāamba baa gbāa tugol-ba. Dumiŋa yammu-na, ba taa ba jīna nuɔmba ta ba niya-yɛi.

baa isuõngu-i. Sol wuo nu-ma wuo ba'a ba ko-yo. ²⁵ Isuõngu nangu-na, bamañ waa u huõngu-na, baa dii-yo sãmbaga nuõ a hiire-yuõ jina nelle huõñ-yañga-na.

Sol birii kã Yerusalemu-i-na

²⁶ Bañ hiiriyee Sol jina nelle huõngu-na, wuo ta bir kã *Yerusalemu-i-na. Uñ kãa ka hi, wuo kã Diilõñ-dũñ-baamba wulaa. Baa bir yañ aa ta ba kãalã-yuõ. Baa sa hũu-ma wuo u hũyãa Yesu maama-i ninsoño. ²⁷ Barnabasiñ daa ba kãalã-yuõ dumaño-na, wuo kã baa-yo Yesu *popuõrbiemba wulaa. Bañ kãa, Itieñ uñ caraaya-yuõ dumaa Damasi hũmelle-na a piye baa-yo, Barnabasi wuo suur ma yañga-na hiere a wañ-ma baa-ba, aa uñ bi daa holle-i dumaa a wañ Yesu maama-i Damasi-i-na, wuo bi wañ mafamma-i baa-ba. ²⁸ A doñ huõngu fañgu-na, Sol wuo ce ba wuõratieño: U taa u wuõra baa-ba Yerusalemu huõnga-na u wañ Itieño maama-i. Uu naa fẽ u huõnga-i baa ma wamma-i. ²⁹ Ba taa ba bi fanu ba-naa baa *Yuifubaa-ba mañ piyey girekimma-i, a ce bafamba ta ba taara-yuõ baa komma. ³⁰ Diilõñ-dũñ-baambañ juõ nu wuo ba taara-yuõ baa komma, baa saañ-yo ba kã Sesare, ka ce u cor kã Tarse.

³¹ Huõngu fañgu-na, Diilõñ-dũñ-baamba waa ba fereñ nuõ *Yude-i-na, baa *Galile-i-na, baa *Samari-i-na hiere. Kunangu taa ku naara ba Diilõñ-hũmelleñ-kũngu-na. Ba taa ba sie Itieño wulaa aa *Diilõñ-Yalle naa ce ba ta ba ciinu ba kã.

Ene siire u jama-na

³² Pier fuõ taa u wuõra terni-na hiere u wañ Diilõñ-nelma-i. Yiingu nangu-na, wuo ji kã Lida duõ ka ne Diilõñ-dũñ-baamba mañ waa terieñgu-na. ³³ A ne da murgu naño waa nelle fande-na, ba taa ba bi-yo Ene. U bier niisiei waa belle fande-na u sa gbãa sire. ³⁴ Pier wuo kã ka da-yo. Wuo cira: «Ene, Yesu-Kirsa siire-nie! Sire ñ pññ ñ figiñgu-i ñ jina.» Ene wuo bi pññ yiye sire. ³⁵ Uñ siire dumaño-na Lidataamba da-yo, baa pññ hũu Itieño maama-i baa Sarõtaamba-i hiere.

Tabita kuu aa sire

³⁶ Diilõñ-dũñ-wuõño naño waa Yope-i-na, ba taa ba bi-yo Tabita, Girekibaa ba'a Dorkasi. Ku yungu yaa wuo yorõño. U waa cieño. Uu naa firnu u nañga-i cor

baa nuõmba-i. U taa u kãyã sũntaamba-i.

³⁷ Pierñ waa yibienja mañ nuõ-i Lida-i-na, Dorkasi wuo cii jarma-na a ji yii ji ku. Baa ce-yuõ hũmma-i aa bie-yo ka galla-yuõ dũngu nangu-na. Dũngu fañgu waa doõ.

³⁸ Lida-i baa Yope-i ni saa gbãa da holma baa ni-naa, a ce dumaño-na, Diilõñ-dũñ-baamba naa nu-ma Yope-i-na wuo Pier juõ ji waa dii Lida-i-na. Baa puõr nuõmba hãi u wulaa wuo ba ka cãrã-yuõ u jo donduo.

³⁹ Popuõrbiembañ kãa ka hi, baa wañ ma yañga-i baa Pier. Pier saa tiraa tiena; wuo kã ba gbonu ta ba jo Yope-i-na. Bañ juõ ji hi, baa nyugũñ baa Pier kulõñ uñ waa dũngu mañ nuõ-i. Bikulcaamba sire baa kaalungu-i jo ji ta ba pigãañ Pier kulõñ uñ waa baa-ba aa nye jongorbaa-ba mañ hã-ba. ⁴⁰ Pier wuo ce nuõmba hel hiere dũngu-na aa wuo dũuna cãrã Diilõño-i. Uñ juõ cãrã tĩ, wuo bir u yañga-i kulõño-na aa naa cira: «Tabita, sire!» Kulõñ wuo puur u yufieña-i. Uñ puurii u yufieña-i da-yo, wuo sire tiena. ⁴¹ Pier wuo bel u nañ-na u sire u gbeiniñ. Uñ siire, wuo bi Diilõñ-dũñ-baamba-i baa bikulcaamba-i ji pigãañ-ba baa-yo. ⁴² Nel daa maa sire gbuo Yope-i hiere, a ce dumaño-na, Yopetaamba fõñguõ baa hũu Itieño maama-i. ⁴³ Pier wuo tiena Yope-i-na da huõngu. U nañ haraa naacoljo mañ nuõ-i, ba bi-yo Simõ, u waa jeruo.

10

Kõrnei hũyãa Yesu maama-i

¹ *Orome ba sorosibaa-ba namba waa Sesare-i-na, ba taa ba bi-ba *Italitaañ-sorosibaa. Ba yuntieño naño waa, ba taa ba bi-yo Kõrnei. ² U taa u wuo *Yuifu ba Diilõñ-hũmelle-i fafamma baa u dumelleñ-baamba-i. U taa u kãalã Diilõño-i. U taa u kãyã sũntaamba-i aa bi tuo cãrã Diilõño-i baangu-i baa isuõngu-i.

³ Bãtarungu nangu-na, wuo tiena u dũngu-na a ji da *dorpõpuõrbilõño naño suurii-yuõ ka cira: «Kõrnei!» ⁴ Kõrnei kũõma pññ doñ ta ma nyey. Wuo dññ dorpõpuõrbilõño-na tuo ne aa yuu-yo wuo: «Kuu dii nie?»

Dorpõpuõrbilõño cira: «Diilõño'i puõraa-mi ñ wulaa; niñ cãrãñ-yuõ aa bi tiraa ta ñ kãyã sũntaamba-i ku dõlaanu-yuõ. ⁵ Ku'i cie wuo mi ji wañ baa-ni ñ puõr nuõmba Yope-i-na, ba ka bi naacoljo naño jo; ba

bī-yo Simo. U yerre nande yaa Pier. ⁶ Uḡ haraa umaṇ nuo-i, ba bi bī-yo Simo; jeruo. U ciṅgu dii dāmmaṇ-nuoraangu nuṇ-nu.»

⁷ Dōrpōuorbiḷoṇoṇ juo piye tī aa ta, Kōrnei wuo bī u maacembiemba hāi baa u sorosiyeṇo naṇo. Sorosiyeṇo faṇo taa u bi wuo Yuifu ba Diiloṇ-hūmelle-i fafamma. ⁸ Baṇ juo, u biē piye mamaṇ cie hiere tūnu-bei, aa puor-ba Yope-i-na Pier wulaa.

⁹ Ku cuo kaala-i-na, Pier fuo saa bi suo wuo ba puoraa nuomba ta ba jo dii u wulaa. Bāaṅguṇ juo hi yuhuaṅga-i, u nyugūṇ dūngu nangu doro-i-na duo jaal Diiloṇo-i. A ne da huaṅgu faṅgu-na, Kōrnei pōpōuorbiemba naa piē nelle-i tī. ¹⁰ Nyulmu ji bel Pier dii doro-i-na, u ce ba ta ba ce niwuoni da ba hā-yo. Wuo u ne doro-i-na, a da bige-i daaku-i? ¹¹ Doro puuri aa biṅkūngu nangu ta ku hiire ku jo. Ku waa ṇaa kompaṅga, da bāmbāale aa to ka nūnni naa-i-na hiere. ¹² Bimbaamba-i ba sīnni-na hiere ba waa: Hiēṇ-baamba-i, baa huriimba-i a naara baabūlāamba waa hiere. ¹³ Kaṇ juo saanu baa Pier, wuo nu molo piye wuo: «Pier, sire ḡ bel ḡ ko ḡ wuo!»

¹⁴ Pier wuo cira: «Mi sie wuo; niwuoni maṇ nyaa-ye, niwuoni maṇ saa fa hiere, miṇ siire mi saa wuo-ni dede.»

¹⁵ Moloṇ daa wuo cira: «Diiloṇ duo mi-gāaṇ kumaṇ, nuo baa ce-ku kuubabal-aangu.» ¹⁶ Ku tirii ce i siei aa kompaṅga bir nyugūṇ doro-i-na.

¹⁷ Kōrnei pōpōuorbiembaṇ kāa ka hi Yope-i, baa yuure ba pigāaṇ-ba Simo dumelle-i. A ne da huaṅgu faṅgu-na, Pier waa tuo jōguṇ nel daama-i u sa da yaanga mei. Popuorbiembaṇ kāa ka hi fondumelle-i, ¹⁸ ba fara ta ba yuu wuo: «Baṇ biṅ Simo maṇ Pier, u haraa bande yaa nuo-i wei?»

¹⁹ «Diiloṇ-Yalle gbē Pier wuo: «Sire, nuomba namba juo ji ta ba yuu ḡ maama, baa dii nuomba siei. ²⁰ Hiire ḡ kā na kā, muōmei puoraa-ba ḡ wulaa, baa ce ḡ hōmmu-i mu hāi.»

²¹ Pier wuo hiire jo ji cira: «Muōmei Pier. Ku faa wei?»

²² Baa cira: «Ku faa. Sorosi ba yun-tieṇo naṇo'i puoraa-ye ḡ wulaa, ba bī-yo Kōrnei. Naacolḡ daayo-i nelfefeṇo aa u kālā Diiloṇo-i. Yuifubaa-ba-i hiere ba bī u yefafalle. Diiloṇo puoraa dōrpōuorbiḷoṇo naṇo ji waṇ baa-yo wuo u ce ḡ kā u wulaa kere nelma dii ḡ da ḡ ka piye baa-yo.»

²³ Pier wuo ce ba suur nyōṇ hūmma-i aa naa cō yīngu faṅgu-na. Ku cuo kaala-i-na, wuo sire baa-ba ba ta ba kā Sesare-i-na. Diiloṇ-dūṇ-baamba maṇ waa Yope-i-na, bānaṇ baa sire kā baa-ba.

²⁴ Pierbaa-ba wuoṇ yififiṅgu diei. Ku cuo kaala-i-na, ba suo hi Sesare-i. Ba kāa ka da Kōrnei tigiṇ u dūṇ-baamba-i baa u jēnakpekelmba-i tuo cie-ba. ²⁵ Pierṇ kāa ka tuo suur, Kōrnei wuo sire jārā-yuo kā ka dūuna duo jaal-o. ²⁶ Pier wuo cira: «Baa ce dumaa, Diiloṇ muo sī, sire!» Aa naa bel u sire. ²⁷ Uḡ siire, baa ta ba piye ba suur. Pier suurii ku yaa-i, a da nuomba tīnaana da bāmbāale. ²⁸ Wuo jaal-ba aa naa cira: «Na suyaa wuo a saanu baa *Yuifubaa mie Diiloṇ-hūmelle-i, Yuifubaa-ba saa saaya ba ta ba piē *nieraamba-i, ba saa bi saaya ba ta ba suur ba dumieṇa-na. ḡga ma miṇ yeṇ terieṅgu maṇ nuo-i nyuguo-i-na, Diiloṇo pigāaṇ-mi wuo mi baa ta mi ne moloṇo wuo u balaṇ. ²⁹ Ku'i cie na da naṇ bīē-mi, mi saa ce mi hōmmu-i mu hāi, mi sire ta jo. Dē-i-na mi taara mi suo, ku faa na bī-mi wei?»

³⁰ Kōrnei wuo cira: «Ku faa. Ku yinni naa yaa dē-i, bāaṅgu naa bi doṇ ta ku tereṇ fiefie ku bi temma yaa dē-i. Mi suur mi dūngu-na ta mi jaal Diiloṇo-i. Mi juo'a mi ne da naacolḡ naṇo-i mi yaanga-na, u joṅgorbaa-ba carra ṇaa duoleṇo. ³¹ Naacolḡ gbē-mi wuo: «Kōrnei, niṇ cārāṇ kumaṇ Diiloṇo wulaa u ka hā-ni baa-ku. Aa niṇ kāyāṇ sūntaamba-i u daa-ni. ³² Puor nuomba Yope-i-na, ba ka bī naacolḡ naṇo jo, ba bī-yo Simo. U yerre nande yaa Pier. Uḡ haraa naacolḡ maṇ nuo-i, ba bi bī-yo Simo; jeruo. U ciṅgu dii dāmmaṇ-nuoraangu nuṇ-nu.» ³³ Miṇ nuō mafamma-i mi saa sere; mi pāṇ puor mie ba ka bī-ni. Niṇ hūyāa-ma jo, ku faa. Itieṇ uḡ hāa-ni mamaṇ ḡ da ḡ ji waṇ baa-ye, i tigiṇ i-naa die nu ma yaa-i.»

Pierṇ āndaangu-i

³⁴ Pier wuo biē āndaangu-i aa naa cira: «Yende-i-na, mei suyaa mie Diiloṇo sa ce cieluo. ³⁵ Da ḡ fie ta ḡ hel hie, aa ta ḡ kāṇ-yo, aa bi ta ḡ ce kuuviṅgu, ḡ maama ta ma dōlno-yuo. ³⁶ U puoraa ba ka waṇ *Neldodolma-i baa *Isirahel-baamba-i, wuo Yesu-Kirsa diyaay-ye i-naa nuō baa-yo, kere u yaa nuomba-i hiere ba Tieṇo-i. ³⁷ Nsāaṇ waṇ Diiloṇ-nelma-i aa *batisēṇ nuomba-i

aa kumaղ ce *Yude-i-na hiere na suyaaku. Ku duոյ *Galile yaa nuo-i. ³⁸ Diilոյ uյ hielaa Nasaretitaաղ Yesu-i dumaa aa hā-yo u *Yalle-i baa himma-i, na suyaaku. Diilոյո waa baa-yo, a ce duo cor teriengu teriengu, u kāyā nuomba-i aa donya *jīnabaa-ba-i nuomba-na. ³⁹ Uյ cie mamaղ *Yerusalemu-i-na baa *Yuifu ba nileiյa naյa-na hiere i daa-ma nuo. Ba yaղ aa bel-o gbu-yo *daաղ-nu ko-yo. ⁴⁰ Baյ fie ko-yo, u cie yinni hāi yոյ hiema-na, sieliյ-yiingui, Diilոյո sire-yuo aa ce u wuora carra nuomba-i. ⁴¹ Nuomba hiero saa da-yo. Diilոյ uյ hielaa miե maյ ku domma-na wuo siertaաղ miե, miեmei daa-yo. I wuyaa baa i-naa, aa nyոյ baa i-naa. ⁴² U puoraa-ye wuo i waյ Neldodolma-i baa Israhel-baamba-i, aa waյ baa-ba wuo Diilոյո haa u yaa-i gēngertieյո-i nuomba-i hiere ba yungu-na ka hel baa bikuomba-i. ⁴³ *Diilոթpuorbiemba-i hiere ba siire waյ u maama cor, wuo nuoni maյ da ղ hūu u maama-i, ղ āmbabalma hur halaյ.»

Nieraamba daa Diilոյ-Yalle-i

⁴⁴ Nelma saa ji tī Pier nungu-na, Diilոյ wuo saաղ u *Yalle-i Korneibaa-ba-na hiere. ⁴⁵ *Yuifubaa-ba maյ naa hilaa jo baa Pier, kuo ce-ba gberե wuo *nieraamba bi daa *Diilոյ-Yalle-i. ⁴⁶ Nieraաղ baյ daa Diilոյ-Yalle-i, baa doյ ta ba piյe nelfelemma-na aa ta ba hāl neini ba tuolnu Diilոյո-i. Pier wuo cira: ⁴⁷ «Ba daa Diilոյ-Yalle-i miե bi temma-i, hai gbāa cie-ba wuo ba sie da *batisեյ.» ⁴⁸ Aa naa ce ba *batisեյ-ba Yesu-Kirsa yerre-na. Korneibaa baa cārā-yuo wuo u tiena ce yinni celle baa-ba.

11

Yerusalemutaamba cāl Pier

¹ *Nieraambaյ hūyāa Yesu maama-i, Yesu *թpuorbiemba-i baa Diilոյ-dūյ-baamba maյ waa *Yude-i-na baa numma. ² Pierյ juo bir kā *Yerusalemu-i-na, Diilոյ-dūյ-baamba maյ waa *Yuifubaa-ba-i, baa ta ba waյ baa-yo ³ wuo u cie nie suur *nieraamba dūnni-na, aa tiraa wuo niiwuoni-i baa-ba? ⁴ Maյ cie dumaa hiere, Pier wuo suur ma yaang-na a waյ-ma baa-ba wuo: ⁵ «Mi waa Yope-i-na ta mi cārā Diilոյո-i, mi juo'a mi ne da biյkūngu nangu hilaa doro-i-na ta ku

jo. Ku waa դaa kompaյga, da bāmbāale aa to ka nunni naa-i-na. Kaյ juo saanu baa-mi, ka yiera. ⁶ Mi ne ka huոյga-na da suu a da bīmbaamba-i ba sīnni-na hiere: Hiեյ-baamba-i, baa huriimba-i a naara baabūulāamba waa hiere. ⁷ Miյ daa-ba dumaաոո-na, mi nu molo piյe baa-mi wuo: «Pier, sire ղ bel ղ ko ղ wuo!» ⁸ Miե: «Molոյ nuo, mei sie wuo. Niiwuoni maյ nyaa-ye baa nimaյ saa fa hiere, miյ siire mi saa dii ku diei mi nurgu-na dede.» ⁹ Molոյ daa u tīe dii doro-i-na aa cira: «Diilոյ duo migāաղ kumaյ, nuo baa ce-ku kuubabalaangu.» ¹⁰ Ku tirii ce i siei aa kompaյga bir nyugūյ baa bīmbaamba-i hiere doro-i-na.

¹¹ «Kaյ bi birii nyugūյ, miե mi ne da nuomba siei juo ji ta ba suur miյ haraa dumelle maյ nuo-i, wuo ba hilaa Sesare. Ba puoraa-ba muոmei wulaa-i. ¹² *Diilոյ-Yalle gbē-mi wuo: «Baa ce ղ hōmmu-i mu hāi, sire na kā.» Naյ daa nuomba niediei maյ daaba-i, ba yaa saայ-mi i kā Kornei teriengu-na. ¹³ Iյ kāa, u bie piյe pigāայ-ye, wuo u tīenaana u dūյgu-na, a ji da *dōրթpuorbilոյո naյո caraaya-yuo a waյ baa-yo wuo u puor ba ka bi-mi Yope-i-na ¹⁴ mi ka waյ nelma namma baa-yo, kere nelma famma ka kor-o baa u dumellen-baamba-i hiere. ¹⁵ Miյ kāa ka hi doյ ta mi piյe, ku saa vaaya, Diilոյ-Yalle suur ba hōmmu-na դaa diյ bi suurii mieյո-na dumaa ku domma-na. ¹⁶ Itieյ uյ waայ nelma maյ, wuo Nsāa *baatisեյ-ye baa hūmma, դga yiingui dii baa yiingui Diilոյո ka batisեյ-ye baa u *Yalle-i; nelma famma pāյ tīenu-mie. ¹⁷ Miե iյ hūyāa Itieյո-i Yesu-Kirsa maama-i aa Diilոյո hā-ye kumaյ, u bi hāa bafamba-i kuuduոյgu fangu yaa-i. Muoni naa gbāa cie Diilոյո-i wuo u baa hā-ba wei?»

¹⁸ Pierյ juo piյe dumaաոո-na, ba hōmmu suo ciire. Baa ta ba piյe wuo: «Diilոյո-i bibieյո! U bi kāayā nieraamba da ba nanma ba cilobabalոյո-i aa duo kor-ba.»

Āntiyosi Diilոյ-dūյ-baamba maama

¹⁹ Baյ kuo Etieni-i aa pisāllā* Diilոյ-dūյ-baamba maյ, banamba kā ka hel dii Fenisi, banamba Sipire, banamba Āntiyosi. Baa naa fulnu *Yuifubaa-ba yaa yոյ ta ba waյ Yesu maama-i baa-ba. ²⁰ Sipiretaamba

* 11:19 Niեյ 8.1,4.

namba waa ba holma-na baa Sirenitaamba namba. Barj kaa hi Antiyosi-i, baa bi piye-mei baa *nieraamba-i. ²¹ Itiego taa u kãyã-bei, a ce dumaango-na, nuomba boi baa hüyãa Diilong-nelma-i a cu Itiego huonj-nu. ²² Nel daama kã ka hi Diilong-dünj-baamba-i *Yerusalemu-i-na. Barj nuoma, baa saanj Barnabasi-i ba wulaa dii Antiyosi-i-na. ²³ Barnabasiñ kãa ka hi da Diilong uñ cie baa-ba cemma manj, kuw gbuu funuñ dolnu-yuo. Wuw dii sireiña bei, wuw ba baa hel Itiego huonj-nu. ²⁴ Barnabasi waa nelviñjo, *Diilong-Yalle naa yu u huongga-i baa Yesu maama-i, a ce dumaango-na, nuomba boi baa hüyãa Itiego maama-i.

²⁵ Ku huonggu-na, Barnabasi ji ta kã Tarse duw ka taara Sol-i. ²⁶ Uñ kaa da-yo, wuw ce ba bir kã Antiyosi-i-na ka tiëna ce benfille baa Diilong-dünj-baamba-i. Ba hãlãayã nuomba boi Diilong-hümelle-i teriengu-na. Ba duwñ Antiyosi yaa nuw-i ta ba bi Diilong-dünj-baamba-i «Kertiebaa-ba-i».

²⁷ Huongu fangu-na, *Diilopopuorbiemba namba hel Yerusalemu-i-na a kã Antiyosi-i-na. ²⁸ Ba taa ba bi unango-i Agabusi. Diilong-Yal die sire-yuo a ce u tuw piye wuw nyulba-balammu ka suur nileiña-na hiere. (Ninsie ninsie, nyulmu fammu yaa juw suur *Orome ba *jamatigi manj ba nanj biñ-yonj Kulodi-i u baangu-na.)

²⁹ Uñ piye dumaango-na, Diilong-dünj-baamba-i Antiyosi-i-na, baa saa-ma wuw umanj duw saanu kumanj, u jo baa-ku ba saanj-ku hã tobimba manj *Yude-i-na ba kãyã ba fere. ³⁰ Barj saanu baa kumanj hiere, baa jãnu-kuw a puor Barnabasi baa Sol ba ka hã yaataamba-i baa-ku dii Yude-i-na.

12

Ba diyaa Pier kaso

¹ Huongu bi fangu-na, jamatigi manj waa *Yude-i-na, wuw bel Diilong-dünj-baamba namba-i tuw ce-ba sũlma. Ba taa ba bi-yo *Erodi*. ² U tiyãa kufangu-na ji ce ba ko Nsãa molã-i Sake-i†. ³ Uñ cie mafamma-i, wuw ne da ku dolaanu *Yuifubaa-ba-i, wuw tiraa ce ba bel Pier. Barj bilaa Pier yibieja manj nuw-i, *barj'a ba sa dii siini-i *buruo

manj nuw-i, ba taa ba ce u ponsaangu-i yinni fanni yaa nuw-i. ⁴ Wuw ce ba kã ka dii-yo kaso aa naa ce sorosibaa cinciëluo niediei ba ta ba niya-yuw ba hor ba-naa, ba na-banaa. U taa u ne wuw *korsinni timmanj-ponsaang da ku cor, u bi nuomba-i ji ce u andaangu-i. ⁵ Pier wuw tie ba nammu-na dii kaso-i-na. Diilong-dünj-baamba gbuu faya ba fere ta ba cãrã Diilongo-i ba hã-yo.

⁶ Andaangu naa saaya ku ce ñaa bisñj ku temma, isuungu-na, sorosibaa-ba hã jo ji yiera Pier yudoro-i-na u tuw duwñj aa banamba waa dumelle yaangga-na. Baa naa vaa-yo baa jalgobaa-ba hã. ⁷ Itiego *dorpapuorbilongo najo hiire jo. Pierñ waa dũngu manj nuw-i, kuw pãñ ce da cerre. Wuw kã ka muo Pier aa cira: «Sire donduo!» Pier wuw sire. Jalgobaa-ba fir u nammu-na hiere. ⁸ Dorpapuorbilongo cira: «Migãan ñ vaa ñ kpañkpaangu-i aa ñ vaa naatenni comieña-i.» Pier wuw migãan vaa u kpañkpaangu-i aa naa bi vaa u naatenni comieña-i. Dorpapuorbilong wuw cira: «Dii ñ jonggoruo-i i ta.» ⁹ Pier wuw dii u jonggoruo-i aa naa hel ba ta. Ku waa u wulaa ñaa dãn-sãangu. ¹⁰ Ba kã ka cor munniyadielãmmu-i, aa sire ka cor hãalñ-muumu-i. Barj kaa hi dumebuwi, wuw puur u fere ba hel. Dumelle fande waa kolluñ-diele. Barj hilla a wuw maa celle, Pier wuw u ne naa dorpapuorbilongo-i, u taa. ¹¹ Uñ taa huonggu-na, Pier wuw suw suw wuw dãn-sãangu si. Wuw cira: «Fiefie-i-na, mi suyaa mie Itiego yaa puoraa dorpapuorbilongo ji hüu-mi Erodi nyisenni-na. Yuifubaa-barj taa ba joguonj-mi baa mamanj, Diilongo saa hüu-ma.»

¹² Pierñ juw suw u fereñ maa-na dumaango-na, wuw ta kã Nsãa manj ba nanj biñ-yonj Marke-i u nyu dumelle-na; ba taa baa bi nyuño-i Maari. Nuomba boi waa teriengu-na ta ba cãrã Diilongo-i. ¹³ Uñ kãa ka hi tuw muo dumelle-i, maacembilongo† najo waa, ba taa ba bi-yo Erodi, wuw kã duw ka hilde. ¹⁴ Uñ kaa nu Pier yalle-i, u huongga pãñ fẽ a ce dumelle hĩlma maama karaanu-yuw. Wuw bir gũunu baa gbarungu ka tũnu-bei wuw Pier juw. ¹⁵ Nuonj baa cira: «Ñ yungu si dii wei?» Maacembilong wuw cira: «Mi sa kar coima, Pier yaa-i.» Baa cira: «Pier si, ku

* 12:1 Ba gbẽ *Erodi manj ba nanj biñ-yonj Agirpa-diẽlãño-i. † 12:2 Ba gbẽ Sebede bemba manj waa Yesu *popuorbiemba yaa-i. Yesu popuorbiemba-na, ba kaanj ko Sake yaa Yesu maama-na. ‡ 12:13 Maacembilong daayo waa ciẽño.

ka waa u jufoirjo.» ¹⁶Pier wuo bi faya u fere tuo muo dumelle-i. Ba ji naa ba kã ka hilde a da-yo; ku ce-ba ghere. ¹⁷Pier wuo ce u nang-a-i ce ba budii aa naa suur ma yaanga-na piye tũnu-bei Itienj uñ hiela-yo dumaa kaso-i-na. Uñ juo piye ti, wuo cira: «Kãar na ka tũnu Sake-i[§] baa tobimba namba-i.» Aa naa hel ta tuo kã yanga nang-a.

¹⁸Cuon juo kaal, sorosibaa-ba saa suo Pierj curaa kusuonj-nu. Baa ta ba yuu banna wuo: «U curaa hie?» ¹⁹Jãmatigi wuo ce ba wura taara-yuo ba saa da-yo. Wuo ce ba bel sorosibaa daaba-i ka yuu-ba barj cie dumaa u ji tuo kor, aa naa ko-ba. Uñ cie mafamma-i, wuo ta kã Sesare ka da yinni celle.

Erõdij kuu dumaa

²⁰*Erõdi waa berruñ baa Tiirtaamba-i baa Sidõtaamba-i. A ne da niwuoni hel *Erõdi jãmalã yaa nuu-i ni kã ba wulaa. Baa nuna ba-naa da ba kã cãrã-yuo. Umanj taa u ce maacemma-i Erõdi ducongu-na, ba taa ba bi-yo Bilatusi; baa cãrã u yaa duo ta ba yaan-na. ²¹Barj diyaa yiingu manj kun juo hi, Erõdi wuo dii u nellentesinnij-jongoruo-i ka tien-a u fõngõsinnij-teterre-na tuo gbu u piye baa nuomba-i. ²²Duo piye, nuonj ba'a: «Diilõjo'i piyerj daayo-i, nelbilõjo si.» ²³Terduongu fanju-na, Itienjo *dõrpopuorbilõjo pãñ nanj Erõdi-i baa jarma, wuo u cie nie hũu Diilõjo yerre-i ce-de u diele? U naan-yo baa jian-jarma. Jĩamba wuo-yo ko-yo.

²⁴Diilõj-nelma taa ma muonu terni-na hiere ma kã. ²⁵Barnabasi-i baa Sol barj kãa baa congoruongu* manj *Yerusalemu-i-na, barj kaa hũu-ku, baa gũunu kã Āntiyosi-i-na. Ba kãmma-na, baa kã baa Nsãa manj ba nanj bĩñ-yonj Marke-i†.

13

Diilõjo puoraa Sol baa Barnabasi

¹*Diilõpopuorbiemba namba waa Āntiyosi Diilõj-dũñ-baamba-na, baa Diilõnelpigãataamba namba. Ba holma-na Barnabasi waa a naara Siminyo. Siminyo fanjo-i, ba taa ba bi-yo Uubilõjo. Lusiwusi manj taa u hel Sireni-i-na, u waa. Manahai manj cie niengu-i baa *Erõdi-Āntipasi-i, u

waa; Sol bi waa. ²Yiingu nang-na, ba ji dii sũngu aa tigiinj ba-naa ta ba cãrã Itienjo-i. *Diilõj-Yalle gbẽ-ba wuo: «Mĩñ hãa Barnabasi-i baa Sol maacemma manj, yaan-barj ba ferenj nuu ba ce-ma.» ³Barj juo bãl sũngu-i baa Diilõjaale-i, baa haa ba nammu-i Barnabasibaa-ba-na aa cãrã Diilõjo-i hã-ba, aa hã-ba hũmelle-i ba ta.

Barnabasibaa-ba kãa Sipire

⁴*Diilõj-Yallej cie Barnabasi-i baa Sol ba ta dumaanjo-na, baa kã Selusi ka bie baatonjo-i ta ba kã Sipire. ⁵Barj kaa hi Sipire-i, baa hiire Salamine ta ba wanj Diilõj-nelma-i *Yuifu ba *Diilõnelhãalãdũnni-na. Barj bĩñ Nsãa manj Marke-i, u waa baa-ba tuo kãyã-bei. ⁶Baa karnu Salamine huonga-i hiere ka hi Pafosi. Barj kãa Pafosi-i-na, ba da hironjo nanjo-i, ba bi-yo Bar-Yesu. U waa Yui-fuyienjo. U taa u wura u tãal nuomba-i wuo fuo Diilõpopuorbilõjo. ⁷U waa Serju-Polusi dumellenj. Serju-Polusi yaa waa fãamaanjo-i nelle fande-na. U taa u cẽ ñaa jumeliẽjo. Barnabasibaa-barj kãa, wuo ce ba bi-ba wuo ba ka wanj Diilõj-nelma-i baa-yo, kere ma nyulmu dii-yuo. Baa kã ku'i nuu-i ka ta ba piye. ⁸Hironj daayo-i Girekibaa-ba taa ba bi-yo Elimasi, ku yungu yaa wuo hironjo. Wuo sire wuo hũu, wuo Serju-Polusi baa hũu ba nelma-i, kere ba tãal-o. ⁹Sol yerre nande yaa wuo Pol, Diilõj-Yalle naa yu u huonga-i. Wuo diñ hironjo-na tuo ne, ¹⁰aa ji gbẽ-yo wuo: «Huhurmantienj nuoni manj daani-i, ñ balaan cor. Nuonjo-i Sitãnitienj nuu. ñ sa taara ñ da ãnafamma-i baa ñ yufelle. ñ sa yanj Itienjo maacemma biẽnamma-i dumaa wei? ¹¹Ne! Diilõjo ka gãn baa-ni, u ka ce ñ yir suur dũñ-nu a da huongu celle.» Terduongu fanju-na, hironj daa u yufienja pãn diñ aa yanj-yo. Wuo da terienju-i hiere da kullu. Wuo tuo wura u tafũrrã u taara molo duo bel u nanj-na. ¹²Serju-Polusij daa mafamma-i, Itienjo nelma pãn ce-yo ghere; wuo pãn hũu-ma.

Polbaa-ba kãa Pisidi

¹³Ku huongu-na, Pol baa u wuorataamba sire Pafosi-i-na a bie baatonjo-i kã Perge, dii Pãnfilu mara nuu. Barj kãa Perge-i-na, Nsãa wuo ka bir kã *Yerusalemu aa yanj-ba. ¹⁴Pol baa Barnabasi baa cor kã Āntiyosi, dii Pisidi mara nuu. *Yitĩenangun juo

§ 12:17 Ba gbẽ Yesu hãanjo yaa-i. * 12:25 Niẽñ 11.30. † 12:25 Barnabasi hironjo-i Nsãa fanjo-i. Niẽñ Kol. 4.10.

hi, baa kā *Diilonelhāalādūngu-na ka suur tīēna. ¹⁵ Bar juo kalaŋ *ānjīnamma sebe-i tī, baa *Diilopopuorbiemba baamba-i, Diilonelhāalādūngu yuntaamba puor ba waŋ baa Polbaa-ba-i wuo da kuō nelma dii ba da ba piye dii sireiŋa nuomba-na, kere ba gbāa sire piye.

¹⁶ Pol wuo sire yiera aa naa ce nuomba budii baa u nanga. Bar budii, wuo cira: «*Isirahel-baay namaa, baa *nieraaŋ namaa namaŋ suurii *Yuifu ba Diilong-hūmelle-na, karaaŋ na tūnni-na nu mi nelma-i. ¹⁷ Isirahel-baay mie iŋ wuo Diilongo maŋ hūmelle-i, Diilongo faŋo yufelle hilaa mie bīncuomba yaa nuō-i u hā-ba huongu boi bar ŋa naa waa juōma-na huongu-na dii Esipi-i-na. Uŋ cie mafamma-i, u kāyā-bei ba hel teriengu fangu-na, ¹⁸ aa fie-ba bieŋ komuōŋa hāi temma *hīekuraangu-na. ¹⁹ Mafamman curaa, u ko siyaabaa niehāi *Kanaa jāmalā-i-na aa hā Isirahel-baamba-i baa ba teriengu-i*. ²⁰ Nel daama-i hiere ma cie bieŋ nuosiba hāi komuōŋa hāi baa cīnciel temman holma-na. Ku huongu-na, u hā-ba yuntaamba. Yuntaaŋ daaba tiyāa baa-ba a ji hi *Samieł† bāangu.

²¹ «Kufangu huongu-na, i bīncuomba ji cira ba taara jāmatigi. Diilongo hā-ba Sawul. Ba taa ba bī u to-i Kisi. *Bensaamie dūŋ-baamba'i waa. Sawul cie bieŋ komuōŋa hāi jāmatigisinni-na. ²² Ku huongu-na, Diilongo halaŋ-yo aa haa *Davidi. Uŋ haa Davidi-i, u cira: «Minj taa mi taara umaŋ, mi daa-yo, u yaa Davidi-i Yese bieŋo-i. U'i ka tuo ce mi huongu-a.»

²³ «Diilongo cie Davidi hāyēlŋo naŋo yaa jo Yesu-i ji kor Isirahel-baamba-i ŋaa uŋ ŋa naŋ pāa ma nungu-i dumaa. ²⁴ Aa Yesu suo duō doŋ u maacemma-i, Nsāa waay Diilong-nelma-i baa Isirahel-baamba-i hiere, aa cira ba nanna ba cilobabalaŋo-i aa jo u ji *batisēŋ-ba.

²⁵ «Nsāa maacemman juo pie tīmma, wuo tuo piye wuo: «Umaŋ saaya u jo, uu dii huong-nu. Baa na ta na ne wuo sī muomei; muo sī. Naacolŋo faŋo-i mei saa piera u natāangu-i.»

* 13:19 Nieŋ Ānjīnamma tiyemman-sebe-i-na (Deutéronome) 7.1; Yosuwe (Josué) 14.1.

† 13:20 Ku birii a saanu baa cerna. Girekimma-na ba naaraaya *Samieł yerre-na wuo *Diilopopuorbilongo. ‡ 13:33 Gbelieman-nałāangu (Psaume) 2.7 § 13:34 Isayi (Ésaïe) 55.3 * 13:35 gbelieman-nałāangu (Psaume) 16.10

²⁶ «Tobiŋ namaa, nelma maŋ kuraay-yeŋ, Diilongo saay-ma hā miemei baa-ma. U saay-ma hā *Abiramu hāyēlmba-i aa bi saay-ma hā namaa namaŋ suurii Yuifu ba Diilong-hūmelle-na. ²⁷ Yerusalemutaamba-i baa ba yuntaamba saa suo Yesu sinni-i, ba bel-o ko-yo. Bar waŋ mamaŋ yitīēnanni-na hiere *Diilopopuorbiemba sebebbaa-ba-na, ba cie ma yaa-i.

²⁸ «Bar bilaa-yo a fie ka da u saa cāl, ba yagar ce *Pilati ko-yo. ²⁹ Maama nyegāaŋ Yesu kūngu-na, maŋ juo ce-yuo hiere, ba har-o *daangu-na ka fuure-yuo. ³⁰ Diilongo yaŋ-ba aa sire-yuo hiel-o kuomba holma-na. ³¹ Bamaŋ cuu u huong-nu a hel *Galile-i-na a kā Yerusalemu-i-na, uŋ siire, u caraaya ba yaa-i yinni boi-na. Nyungo ku bāangu-na, ba yaa dii ta ba waŋ u maama-i baa Isirahel-baamba-i. ³² Mie fere-i, i juo die ji waŋ *Neldodolma famma yaa baa-na wuo Diilong uŋ pāa nungu maŋ baa i bīncuomba-i, ³³ u cie-ku hā ba huong-baay miemei: U siire Yesu-i hiel-o kuomba holma-na ŋaa maŋ nyegāaŋ dumaa Gbelieman-nałāangu maŋ hāalīŋ-kūngu-na wuo: «Mi bieŋo yaa nuōŋo-i.

Muomei huong-ni nyungo-i-na.»‡

³⁴ Diilongo siire-yuo hiel-o kuomba holma-na, u saa yaŋ u hōr. Uu naa hi waŋ-ma wuo: «Minj pāa nufafaangu maŋ baa Davidi-i, nuharungu si dii, mi ka ce-ku hā-na.»§

³⁵ Ku'i cie na da ma waay teriengu nangu-na wuo:

«Ų sie sie yaŋ ŋ nolŋo hōr hīēma-na.»*

³⁶ A ne da Davidi maŋ waay mafamma-i, u siire ce Diilongo huonga-i ji ku. Uŋ kuu, ba fuuriye-yuo baa u bīncuomba-i aa u hōraa. ³⁷ Ųga Diilongo siire Yesu yaa hiel-o hīēma-na, u saa da hōr. ³⁸ Tobiŋ namaa, teriengu fangu-na, na saaya na suo wuo fuo barguo yaa nuō-i iŋ juo ji tie waŋ āmbabalma hurman-maama-i baa-na. *Moisi ānjīnamma saa gbāa hur na āmbabalma-i. ³⁹ Ųga bamaŋ hūyāa fuo maama-i, ba āmbabalma hurii aa yaŋ-ba ba fereŋ nuō. ⁴⁰ Teriengu fangu-na, bilaaŋ na fere, baa na yaŋ Diilopopuorbiembaŋ waay mamaŋ, ma ji wuo-na. ⁴¹ Ba ciera wuo: «Diilongo ciera:

«Bomboldantaaj namaa, niery!
Mi ka ce nelma namma na baaŋgu-na.
Nelma famma-i molo duo waŋ-ma baa-na na
sie hüu-ma.
Ma ka ce-na gberɛ aa na ka ku halaŋ.»[†]»

⁴² Baŋ juo hel Diilonelhāalādūngu-na, nuomba jo ji ta ba cārā Pol baa Barnabasi-i wuo yitienanggu maŋ juoŋ, ba tiraa ba tir nelduoŋ daama-i. ⁴³ Nuombaŋ juo boro, Yuifubaa-ba-i baa nieraamba maŋ suurii Yuifusinni-na, baa cu Pol baa Barnabasi-i ba huon-nu ta ba piye baa-ba ba dii sireiŋa bei wuo ba ne Diiloŋo ānafamma-i aa ba nyaar-yuo. Ba maama saa waa dei baa yuliingu-i.

⁴⁴ Yitienanggu juo hi, nuomba-i hiere nelle-na baa tigiŋ ba-naa da ba nu Itieŋo nelma-i. ⁴⁵ Yuifubaa-baŋ juo da nelpūŋ daaku temmaŋ hila, ba bir yaŋ aa ce-ku nenemungu. Pol duo waŋ mamaŋ, ba'a coima aa ta ba tuora-yuo. ⁴⁶ Polbaa-ba doŋ holle waŋ baa-ba wuo: «Diiloŋ-nelma naa vii Yuifubaa namei igēna. Ŋga naŋ juo ta na cīna-mei wuo na sa taara na da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i, i ka yaŋ-na aa ka waŋ-ma baa nieraamba. ⁴⁷ Itieŋo waar ma yaa baa-ye wuo:

«Mi cie-ni nileiŋa-i hiere a fitīnuo nu
ŋ da ŋ gbāa hi terni-i hiere baa koŋkor-
nelma-i.»[‡]»

⁴⁸ Nieraambaŋ juo nu nel daama-i, ku gbuu dolnu-bei. Baa pāŋ ta ba kaal Itieŋo nelma-i wuo ma faa. Bamaŋ naa waa da ba da kor, baa hüu-ma. ⁴⁹ Itieŋo nelma doŋ ta ma gbuo nileiŋa faŋa-i hiere. ⁵⁰ Yuifubaa-ba bir yaŋ aa tāal caamba maŋ waa biŋkūntaamba-i aa suur Yuifu ba Diiloŋ-hūmelle-na, baa nellen-bīncuamba-i a gbo-ba Polbaa-ba-na. Baa bel-ba huol ba yammui da dei aa donya-bei ba nelle-na. ⁵¹ Pol baa Barnabasi-i baa pir ba nallu-i ba teriengu-na, aa ta kã Ikoniyoŋu. ⁵² Baŋ fie donya-bei, bamaŋ naa cu Yesu huongu-na, baa cor baa ba hōfēlle-i. *Diiloŋ-Yalle naa bi yu ba hōmmu-i.

14

Polbaa-baŋ cie kumaŋ Ikoniyoŋu-i-na

[†] 13:41 Abakuke (Habaquq) 1.5 [‡] 13:47 Isayi (Ésaïe) 49.6 * 14:11 Bafamba wulaa tinni waa tānŋu-nu. [†] 14:12 Girekibaa-ba wulaa, tinni waa boi. Ba tinni yuntieŋo yaa baŋ taa ba bi-yo Yewusi-i, aa u popuorbiŋo-i Hermesi. [‡] 14:13 Nelle munsuurmu: Niery 9.24 baa naaru-i-na cicaara-i-na.

¹ Pol baa Barnabasi-i baŋ kãa Ikoniyoŋu-i-na, baa tiraa kã *Yuifu ba *Diilonelhāalādūngu-na ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i. Baŋ waŋ-maŋ duma, Yuifubaa-ba saa gbāa da ba yagar-ma baa *nieraamba-i. Ba boi baa hūyāa-ma. ² Yuifubaa-ba maŋ saa hüu-ma, baa yaŋ aa kã ka gbo nieraamba-i baa Diiloŋ-dūŋ-baamba-i. ³ Baŋ fie gbo-ba, Polbaa-ba saa ta; baa tiēna da huongu Ikoniyoŋu-i-na. Baa naa haa ba nanga Itieŋo-na aa ta ba piye. U taa u kãyā-bei ba ta ba ce nelma boi baa gberɛ-weima boi a pigāaŋ wuo baŋ waŋ u ānafamma maŋ, coima si. ⁴ Kuŋ cie dumaŋo-na, nuomba saa gbāa nunu ba-naa nelle-na: Banamba waa baa Yuifubaa-ba-i, banamba waa baa Yesu *popuorbiamba-i. ⁵ Yuifubaa-ba-i baa nieraamba-i a naara ba yuntaamba-i, baa nunu ba-naa da ba bel Polbaa-ba-i huol ba yammui aa naŋ-ba baa tāmpēlēiŋa ko-ba. ⁶⁻⁷ Polbaa-ba nu-ma. Baŋ nu-ma, baa gbar kã Likawoni ka ta ba waŋ *Neldōdolma-i. Ba waar-ma Lisire-i-na, baa Derbu-i-na baa nileiŋa maŋ kotonni-na hiere.

Mamaŋ cie Lisire-i-na

⁸ Naacolŋo naŋo waa Lisire-i-na, u saa gbāa tuo sire u yiera. Uŋ siire, u saa gbāa teteŋ u gboluongu-i dede. ⁹ Yiingu nangu-na, wuo tiēna tuo nu Pol tuo piye. Pol wuo ji dūŋ-yuo tuo ne, a ji da u suya wuo Diiloŋo gbāa sire-yuo u jarma-na. ¹⁰ Wuo piye baa-yo da gbagaga wuo: «Sire ŋ yiera ŋ gbeiniŋ!» Naacolŋ wuo tie sire pāŋ tuo wuo. ¹¹ Lisiretaambaŋ daa mafamma-i, baa ta ba piye likawonimma-na wuo: «I tinni cieŋ nelbiliemba a hiire* jo ji tiēna baa-ye.» ¹² Kuŋ cie dumaŋo-na, baa ta ba bi Barnabasi-i Yewusi. Ba waa da ba cor kusuon-nu Pol yaa piyeŋ, a ce dumaŋo-na baa ta ba bi ufaŋo-i Hermesi.[†]

¹³ Yewusi jigāntieŋ wuo kã ba nunu ba-naa baa nuomba-i aa wuo bel balmba namba a tuolnu-bei jo baa-ba u tinnin-dūngu-na duo ji ko-ba tinni-na hã Pol baa Barnabasi-i. U tinnin-dūngu waa nelle munsuurmu-na[‡]. ¹⁴ Polbaa-ba saa suo ku yungu. Baŋ juo suo, ba hōmmu pāŋ

ցուա; baa taalnu ba jongorbaa-ba-i aa gbar kã ba wulaa ka ta ba warj baa-ba wuo:

¹⁵ «Na ce bige-i maacemma-i dumande-i-na? Caamba'i bi huorj miero-i namaa temma-i. I juo baa *Neldodolma'i die ji tunu-nei, wuo na nanna ansosorj daama-i aa na cu Cicelmantierjo huorj-nu. U yaa hielaa dorj-i baa hieba-i baa damman-nuoraarjgu-i baa ni huoya-niini-i hiere.

¹⁶ Yiinaa-i-na, u yaarj nuomba-i ba ferej nu ba sire wuo ba humierja. ¹⁷ Narj fie waa na ferej nu, u saa yarj u anfafamma cemba-i: U daa u ha-na dii, u ce na dimma ta ma ce fafamma, u ha na ta na wuo na ye aa tiraa tuo fe na hommu-i.» ¹⁸ Polbaa-barj fie piye dumaarj-na, nuomba saa ta ba ne da ba yarj niij daaba komma-i da ba ha-ba.

¹⁹ Ku huorjgu-na, *Yuifubaa-ba namba ji jo; banamba hilaa Ikoniyoumu, banamba hel Antiyosi marj Pisidi mara-i-na. Barj juo, baa gbo nuomba-i Polbaa-ba-na. Ba sire ta ba narj Pol baa tampeleina wuo ba ko-yo. Huorjgu nangju juo hi, ba da nie si u kuu, baa buul-o hel baa-yo nelle-na ka nanna.

²⁰ Diilorj-dunj-baamba ka ka tigiirj u caarjgu-na, wuo sire ba bir suur nellerj-huorjga-na.

Polbaa-ba birii ta ba ka Antiyosi marj Siiri-i-na

Ku cuo kaala-i-na, Pol wuo ta baa Barnabasi-i ta ba ka Derbu. ²¹ Barj kaa hi, baa warj *Neldodolma-i baa Derbutaamba-i. Nuomba fonguo baa huuma. Barj siire Derbu-i-na, baa bir ka Lisire-i-na ka cor ka Ikoniyoumu. Barj hilaa Ikoniyoumu-i-na, baa ka Antiyosi marj Pisidi mara-i-na. ²² Ba waa da ba cor teriengu teriengu, ba ta ba piye ba dii sireina Diilorj-dunj-baamba-na wuo ba bel Yesu maama-i nammu hai. Aa bi ta ba piye baa-ba wuo: «I saaya i mulierj da dei aa suo die suur *Diilorj-nelle-na.» ²³ Diilorj-dunj-baamba marj waa hiere nileina farja-na, Polbaa-ba hiel yaataamba bei aa dii sunju, aa cara Itierjo-i ha-ba, ba haa ba nangja-i u yaa nu-i.

²⁴ Barj cie mafamma-i, baa sire karnu Pisidi mara-i a ka Panfili mara nu. ²⁵ Barj kaa Panfili-i-na, baa warj Diilorj-nelma-i Perge-i-na, aa cor ka Atali ²⁶ ka bie baatorjo-i ta ba ka Antiyosi marj Siiri-i-na. Ba wuosaarjgu duorj kusuorj-nu'i. Barj wuoraaya ce mamarj daama-i hiere, ba cara Diilorjo-i ha-ba kusuorj-nu'i aa ba suo

ta. ²⁷ Diilorj uij kaaya-bei ba ce mamarj hiere, barj kaa ka hi, baa tigiirj Diilorj-dunj-baamba-i hiere tunu-bei baa-ma, aa uij bi kaaya *nieraamba-i dumaa ba huu Yesu maama-i, baa tiraa warj mafamma-i baa-ba.

²⁸ Barj cie mafamma-i, baa tiena ce huorjgu baa-ba celle.

15

Nieraamba saaya ba ja wei?

¹ Nuomba narj baa hilaa *Yude-i-na jo Antiyosi-i-na ji ta ba piye baa *nieraamba marj huya Yesu maama-i wuo: «Da na saa *ja naa *Moisi *anjnammarj warj-ma dumaa, na sie gbaa kor.» ² Pol baa Barnabasi-i ba saa huuma baa-ba. Ku sire bel vaa.

Diilorj-dunj-baamba ji naa ba hiel Pol baa Barnabasi-i a naara teriengu fangu taamba namba, wuo ba ka *Yerusalemu-i-na ka hi Yesu *popuorbiemba-i baa yaataamba-i baa-ma. ³ Aa naa tigiirj ba humelle-i ha-ba; ba sire ta. Ba kamma-na, ba curaa baa Fenisi, a ka hel *Samari. Nieraambarj huya Itierjo maama-i dumaa, da ba hi nelle nelle, ba tunu Diilorj-dunj-baamba-i baa-ma aa cor. Da ba warj-ma baa bamarj, ku gbuu funurj dolnu kutaamba-i.

⁴ Barj kaa hi Yerusalemu-i, Diilorj-dunj-baamba jar-bei. Yaataamba waa hiere baa Yesu popuorbiemba-i. Diilorj uij kaaya Polbaa-ba ce mamarj hiere, baa tunu-bei baa-ma.

⁵ Barj juo piye ti, *Farihiba-ba marj huya Yesu maama-i ba holma-na, banamba sire wuo nieraamba marj huya Yesu maama-i, ba saaya ba ja aa ta ba wuo Moisi anjnamma humelle-i.

Nelma ka da yaanga

⁶ Barj piye dumaarj-na, Yesu *popuorbiemba-i baa yaataamba da baa-na ku andaarjgu-na. ⁷ Andaarj daaku waa pan-na cor. Pier wuo ji naa u sire yiera aa naa cira: «Tobin namaa, na suya wuo dii ku domma-na Diilorj uij hielaa-mi na holma-na wuo mi ka warj *Neldodolma-i baa *nieraamba-i ba nu-ma aa huuma. ⁸ Fuo marj suyaarj nuomba kusinni-i, da na da u ha-ba u *Yalle-i naa uij haa miero-i baa-de dumaa, kuu dii naa u pigaarj wuo u huya-ma ba da ba pie-yo. ⁹ Diilorjo karnj kuuduorjgu hiere baa-ba. Ba huya u maama-i ku'i cie u hur ba ambabalma-i

aa ար-*ba* welewele արդ ճաաա տեաա-*i*.
¹⁰ Կոնյորոնյոյ արդ ի Բնյուաաա սաա ցաա
 տյու-*ku*, մե քե-*i* ի սաա ցաա տյու-*ku*, Բե-*i*
 Կե ռա'ա ի հաա-*ku* հա ներաաա-*i* Բա-*ku*?
 Բաա ի քեյ Դիլոյ-*i*. ¹¹ Ի հյյաա-*ma* աա
 Եսս քրաա-*ye* ցաոյցաոյ, քսսսոնյոյ աա
 Բաա Բաքաա-*i*.»

¹² Քերդ քիյե Դաաոյո-*na*, տերեոյ Կե
 Դա սենսերդ դաա մոլո սի Դի. Դիլոյ սոյ
 կաայա Քոլ Բաա ԲառաԲա-*i* Բա Կե նեաա
 արդ հերե ներաաաա հոաա-*na*, Կա հե Բաա
 ցերե-աեա-*i*, Բաքոյ Բաա սսր աա աոոյցա-
 աա տա Բա արդ-*ma*. ¹³ Բար յոյ քիյե տի, Տաք*
 աա Կիրա: «ԴոԲոյ ռաաա, ներդ, ¹⁴ Դի քս
 Դոաա-*na*, Դիլոյ սոյ քրաա Կոաա արդ Դոյ
 հե Բաաաաա Բաա Կե-Բա քո Բաաաա,
 Տոմ† աարդ աա աոոյցա-*i* հերե Բա-*ye*.
¹⁵ Կոյ քրաա Կոաա արդ, քս յոյ յի Կե քս-
 սսոնյոյ Բաա *ԴիլոքքոռԲեաաա նեա-*i*.
 ԴիլոքքոռԲեաաա նեյցաոյ աա:

¹⁶ Իտեյո Կիրա: «Ինյոյ Դի Բաա ինյոյ, մի Կա Բիր
 յո.

*Դա մի յո, *Դաճի Դոնյոյ արդ Կի,
 մի Կա սիր-քո.*

*Մի Կա միցաոյ-քս ա-քս
 քս յերա քս ցեոնոյ.*

¹⁷ *Մաքոյ Դա աա Կե, աաաա արդ սաա հի սո-մի
 յոյո,*

Բա Կա տաա-մե սո-մի.

*Միյ Բե Բաարդ նեյոյ-աա հերե Դա մի Կե-Բա
 մի Բաաա,*

*Բա Կա տա Բաաա Բա Դերո-*i*.*

Մաաե արդ-աա Դաաա.

Դա մի արդ աարդ, մի Կե-աա.

¹⁸ *Աա միյ աարդ-աա քս Բաոյոյ քո.†»*

¹⁹ Տաք աա սոոսս ս անԴաոյո-*i* աա: «Կս'ի
 Կե ռա Դա ներաաաա արդ քս Իտեյո հոոյ-
 ոս, մե սա տաա ի մսերդ-Բա. ²⁰ Դաա աարդ
 Դի Կեաա, ի նեյցոյ սեԲա ա արդ Բա-Բա
 աա Բա արդ Կսերդ-քոաա աաա-*i*, Բաա
 Բեաաաաա արդ Բա սաա Կաա Բա ոոնն-*i*,
 Կա հե Բաա տաա-*i* հերե. Աա Բա հե
 Բա ոոոյ Բոյոսոնն-*na*. ²¹ Ոա սա Դա,
 ա Դոյ Դի ի Բնյուոյ-Բաոյ-*nu*, *Մոսի
 *անյոաաա արդ նեյոյ-աա հերե, աա Բա
 սա ոոոնն *յիտեոոյոյ Բաա աա Կաաա-*i*
 *Դիլոնեհաաաաաոնն-*na*.»

²² Տաքոյ յոյ քիյե Դաաոյո-*na*, Եսս
 քքոռԲեաա-*i* Բաա Դիլոյ-Դոն-Բաաա-*i*,
 Կա հե Բաա Բաաաաա-*i* հերե, Բաա Կիրա

Բա Կա հե Բաաա Բա հոաա-*na* ա քոռ-Բա
 Բաա Քոաա-Բա-*i* Անտյոս-*i*-*na*. Աա ոաա սիր
 հե Բաաաաա հա: Տիլա սաա *Կսա. Կսա
 յերե ոոոնն աաա ԲառաԲա.

²³ Բար հեաա-Բա, Բաա նեյցոյ սեԲա-*i* հա-Բա.
 ՏեԲա հոյո-աաաա աա Դաա-*ma*:

«Ի ոոոԲոյ ռաաա ոաարդ ներաարդ ոա-
 աարդ-*i* Անտյոս-*i*-*na*, Բաա Տիր-*i*-*na*, Բաա
 Տիլ-*i*-*na*, ի աաաա-*na*.

Եսս քքոռԲեոյ մերո-*i* ա ոաաա
 *Կերսաաա Դիլոյ-Դոն-Բաաաա
 աաաաա-*i*, մեաե նեյցաոյ սեԲա
 Դաոյ-*i* Դի հա-*na*.

²⁴ Ի ոոո աա ի ոոոն-Բաաա ոաաա
 կաա ոա տերեոյ-*na* Կա քիյե քս ոա
 հոաա-*i*. Բաա ոա տե հոա, մե սաա
 քոռ-Բա. ²⁵ Իո ոոո-*ma*, ի Դաա ի-*naa* աա հե
 ոոոա Դե քոռ-Բա ոա աաա. Կաաաա
 Կա ցոոս Բաա Քոլ Բաա ԲառաԲա-*i*. ²⁶ Բա
 աա ի յեաաա. Բա սիաա քսլոոյ-*i*
 Իտեյո-*i* Եսս-Կիրսա աաա-*na*. ²⁷ Ի հեաա
 Կսա Բաա Տիլա Բա Դա Կա արդ իոյ
 նեյցաոյ աարդ սեԲա-*i*-*na* հա-*na* Բաա
 Բա քերդ ոոոն. ²⁸ *Դիլոյ-Կա-*i* Բաա
 մե քե-*i* ի սա տաա ի հաա Կոնյորոնյոյ
 ոարդ տեաա հա-*na*, ոյա աարդ սե ցաա
 Կե Կոոոյոյ աաա Դաա-*ma*: ²⁹ Ոա հե
 ոա ոոոյ Կսերդ-քոաա աաա-*na*, Բաա
 Բեաաաաա արդ Բա սաա Կաա Բա ոոոն-*i*,
 Բաա տաա-*i*. Աա ոա ոե Բոյոսոնն-*i* աա
 ոա արդ-*ni*. Դա ոա Կե-աա ոյա իոյ աարդ-*ma*
 Դաա, քս Կա Դա.

Ի Կաա Դիլոյ-յոնյոյ.»

³⁰ Բա տա Բաա սեԲա-*i* քս աա ոոո-*i*, կա Կա
 հի Անտյոս-*i*; Բա տիոյ Դիլոյ-Դոն-Բաաա-*i*
 հերե ա հա-Բա Բա-*yo*. ³¹ Դիլոյ-Դոն-Բաաա
 հոո-*yo* Կաոյ-*yo*. Բար Կաաոյ-*yo*, ս հոյո-
 աաա ցոոս սիլաա Դոն-Բե հերե ոյա
 Բե-*i*! Բա քոաա քոյ քիրո.

³² Կսա-*i* Բաա Տիլ-*i* Բաա *Դի-
 լոքքոռԲեաա, Բաա քիյե ոաա Բե Բաա
 Դիլոյ-Դոն-Բաաա-*i* ա Դի սիրոյ Բե Բա
 միցաոյ Բե Եսս աաա-*i* ոոոոս հա.

³³ Բա Դաա հոոյոյ Կե Բա-Բա աա սո Դա
 Բա Բիր քոյ. Բար'ա Բա տա ինյոյ-*na*, Դիլոյ-
 Դոն-Բաաա ցոոս աա-Բա Դա Դե աա հա-Բա
 հոա-*i*. ³⁴ [Բար հա-Բա հոա-*i*, Տիլա
 սաա տա.]

³⁵ Քոլ Բաա ԲառաԲա-*i* Բաքաա աա
 տերա Անտյոս տա Բա արդ Իտեյո աաա-*i*.

* 15:13 Բա ցե Եսս հաոյոյ աա-*i*. Ոերդ 12.17 Բաա 21.18. † 15:14 Բա ցե Քեր աա Բաա-*i*-*na*, ս
 յերե ոոոնն աաա Տոմ-*i*. ‡ 15:18 Աոսի (Amos) 9.11-12

Nuomba boi waa baa-ba naara.

Pol baa Barnabasi-i ba buora

³⁶Huoggu nangu juo hi, Pol wuo gbē Barnabasi-i wuo: «Iḡ curaa waḡ Itiego maama-i nileiḡa maḡ nuo-i hiere, yaḡ i bir i kā-yei i ka ne bamaḡ hüyāa-ma baḡ yerḡ mamaḡ nuo-i.» ³⁷Barnabasi wuo tuo taara ba kā baa Nsāa maḡ ba naḡ bīḡ-yoḡ Marke-i. ³⁸Pol saa hüu-ma, wuo uu naa kā baa-ba aa ka bir aa yaḡ-ba dii Pānfili. ³⁹Kuo sire bel vaa. Ba saa ji nunu ba-naa, ba naa ba boro. Barnabasi wuo biē Marke-i ba kā ka biē baatoḡo ta ba kā Sipire. ⁴⁰Diiloḡ-dūḡ-baamba cārā Diiloḡo-i hā Pol aa u biē Silasi-i ba ta. ⁴¹Ba wuoraaya bīḡ Siiri nileiḡa-na hiere baa Silisi waḡa-i ta ba dii sireiḡa Diiloḡ-dūḡ-baamba-na.

16

Timote cuu Polbaa-ba huoggu

¹Pol baa Silasi-i baḡ taa dumaḡo-na, ba kā ka hel Derbu, cor ka hel Lisire. A ne da Yesu wuoḡo naḡo waa nelle fandena, ba taa ba bī-yo Timote. U nyu waa *Yuifuyieḡo aa hüu Yesu maama-i aa u to-i Girekiyiḡo. ²Tobimba maḡ waa Lisire-i-na baa Ikoniyomu-i-na, ba taa ba bi Timote yefafalle. ³Pol wuo tuo taara u ta baa-yo. A ne da Yuifubaa-ba maḡ waa terieḡu-na, baa suyaa wuo Timote to-i Girekiyiḡo. Pol wuo naa u *jā-yo aa ba suo ta. ⁴Yesu *popuorbiemba-i baa *Yerusalemu Diiloḡ-dūḡ-baamba yaataambaḡ yieraaya nelma* maḡ nuo-i, Polbaa da ba cor terieḡu terieḡu, ba waḡ ma yaa-i baa Diiloḡ-dūḡ-baamba-i; aa cira ba wuo ma hümele-i ḡaa baḡ waḡ-ma duma. ⁵Yinniḡ taa ni cor duma, Diiloḡ-dūḡ-baamba taa ba naḡ kaasinni Diiloḡ-hümele-na dumei, aa bi ta ba ciinu ba kā.

Pol dānsāḡ Torasi-i-na

⁶Ku huoggu-na, Polbaa-ba ji ta ba taara ba ka waḡ Diiloḡ-nelma-i *Asi nileiḡa-na. *Diiloḡ-Yalle saa hüu-ma. Ba naa ba karnu Firgi mara-i cor baa Galasi wuoḡo-i. ⁷Baḡ kaa piē Misi-i, baa ta ba taara ba kā Bitini. Yesu Yalle saa hüu-ma. ⁸Ba naa ba karnu Misi-i cor, a kā ka hi Torasi. ⁹Isuoggu nangu-na, Pol wuo dānsā da

Maseduoniyeḡo naḡo juo ji yiera tuo cārā-yuo wuo u kā ka kāyā-bei dii Maseduoni-i-na. ¹⁰Yie† pāḡ suo yie Diiloḡo taara i ka waḡ *Neldodolma-i baa Maseduanitaamba-i. I saa tiraa tiēna, yie pāḡ sire tie tigiḡi i hümele-i.

¹¹Iḡ juo'a i ta yiḡgu maḡ nuo-i Torasi-i-na, yie biē baatoḡo-i pāḡ kar vii Samotirase, ka hiire. Iḡ hii yiḡgu maḡ nuo-i, ku cuo kaala-i-na, yie cor kā Neyapolisi. ¹²Iḡ siire terieḡu-na, yie kā Filipu ka tiēna da yinni terieḡu fangu-na. Filipu yaa waa nebuo-i Maseduoni-i-na. *Oromeaa-ba'i waa tiēna terieḡu-na.

Lidi hüyāa Itiego maama-i

¹³Iḡ kāa Filipu-i-na, *yitiēnangun juo hi, yie hel nellen-huogga-na a kā kaangu nangu nungu-na. Ii naa suo wuo Diilojaalterieḡu ka waa terieḡu-na. Iḡ kāa, yie da caamba namba; yie tiēna piye baa-ba. ¹⁴Unago waa ba holma-na, ba taa ba bī-yo Lidi. U taa u hel Tiyatire. U taa u suor nelbōmbōḡ ba kompammu aa u taa u kuye Diiloḡ-kūḡgu-i. Iḡ kāa ka tie piye dumaḡo-na, wuo kar u tūḡgu-i tuo nu iḡ waḡ mamaḡ. Polḡ waḡ mamaḡ hiere, Itieḡ wuo kāyā-yuo ma suur u tūnni-na dei. ¹⁵Maḡ suurii u tūnni-na dei dumaḡo-na, wuo ce ba *batisen-yo baa u dumellen-baamba-i hiere aa naa gbē-ye wuo: «Da kuo na hüyāa-ma wuo mi hüyāa Itiego maama-i kelkel, juoḡ na ji har mei terieḡ-nu.» Aa naa gbāḡ baa-ye i ji hüu-ma.

Ba diyaa Polbaa-ba-i kaso Filipu-i-na

¹⁶Yiḡgu nangu-na, i taa i kā Diilojaalterieḡu-na a suu baa maacembiloḡo‡ naḡo. Maacembiloḡ daayo-i, *jīna waa u yungu-na a ce u tuo suo mamaḡ juoḡ u waḡ-ma. U taa u da gbeiḡa boi kufangu-na u hā bamaḡ biyaa-yo maacemma-na. ¹⁷Maacembiloḡ daa wuo cu i huoggu-na tuo piye da gbagaga wuo: «Balaḡ daaba cāa Dorwuoggo. Ba pigāḡ-na koḡkoḡ-hümele yaa-i.» ¹⁸U cie kufangu-i da yinni boi i huoggu-na. Pol huogga ji guola baa-yo. Wuo waḡ baa u jīna-i wuo: «Yesu-Kirsa yerre-na, cor ḡ hel cieḡo-na!» Terduoggu fangu-na, jīna wuo pāḡ yaḡ cieḡo-i.

* 16:4 Nelma famma yaa piye cor 15.29.

† 16:10 Like naa bi tuo wuora baa Pol honni nanni.

‡ 16:16

Maacembiloḡ daayo waa ciEḡo.

¹⁹ U taambaj juo da u sa tiraa u da bñkũngu u hã-ba, baa bel Pol baa Silasi-i kã baa-ba ãndacetaamba wulaa dii gẽngerterienju-na[§] ²⁰ ka hã *Orome ba fãamaambaa-ba-i baa-ba aa cira: «*Yuifubaa-ba'i daaba-i, ba juo ji ta ba guol nelle-i ba hã-ye. ²¹ Ba juo baa hũmefelende. A ne da hũmelle fande nyaa Oromebaa miẽjo-i: I sie gbãa sie-de, i sie bi gbãa wuo-de.»

²² Baj piiye dumaajo-na, nuamba marj waa hiere, baa sire wuo ba sie yarj Polbaa-ba-i. Fãamaambaa-ba ce ba col ba jonjorbaa-ba-i aa hã-ba hũmelle-i wuo ba muo-ba. ²³ Baa fũnuj muo-ba da dei aa kã ka dii-ba kaso. Baj diyaa-ba, baa warj baa umarj nieyarj kasobiemba-i wuo u tuo ne-ba dei. ²⁴ Naacolj uñ nuo mafamma-i, wuo kã baa Polbaa-ba-i dubilono marj dii tuogbuole-na ka sogolnu ba gbeini-i daangu narj-nu.

²⁵ Isuohollen juo hi, Pol baa Silasi-i baa ta ba cãrã Diilono-i aa ta ba hãl neini ba tuolnu-yuo. Kasobiemba namba waa dii ba dũnni-na aa ta ba fara ba nu. ²⁶ Ba juo'a ba suo, da hiema sagalaaya hoduangu, ka hel baa kasodũngu-i hiere! Dũnfenni pãrj puur. Baj ña naa vaa kasobiemba-i baa jolgo-baa-ba marj, ba fir hiere. ²⁷ Umarj taa u niya kasobiemba-i u taa u duofũrj; wuo cẽ. Wuo u ne da dũnfenni puurii hiere. Wuo fa u taacerẽjo-i hiel-o duo ko u fere wuo sũ kasobiemba gbaraa hiere. ²⁸ Pol wuo kaasĩrj wuo: «Baa ce ñ fere gbomma, molo saa kã terienju!»

²⁹ Naacoljo kũoma nyerj dumaa ma ferej nuo. Wuo ce ba hã-yo dãamu; u gbar kã ka dũuna Polbaa-ba caangu-na ³⁰ aa cira ba hel gũngũrj-nu. Baj hilaa, wuo yuu-ba wuo: «Mi jẽnaarj namaa, muomi saaya mi ce bige-i a gbãa da mi kor?» ³¹ Baa cira: «Da ñ hũu Itieno-i Yesu maama-i, ku yaa gbãa kor-ni baa ñ dumellerj-baamba-i hiere.» ³² Aa naa dorj ta ba warj Itienjo maama-i baa-yo baa u dumellerj-baamba-i hiere.

³³ Isuoduangu fangu-na, wuo kã baa-ba ka saar ba pãnni-i aa naa pãrj ce ba *batiserj-yo baa u baamba-i hiere. ³⁴ Baj juo batiserj-ba

tĩ, wuo kã baa Polbaa-ba-i u dumelle-na ba ka wuo niwuoni. Uñ hũyãa Yesu maama-i baa u baamba-i hiere, ba hõmmu gbuu pãrj fẽ da yogogo.

³⁵ Cuonj juo kaal, fãamaambaa-ba puor sorosibaa-ba ka warj baa kaso-biemba niyatienjo-i wuo u nanna Polbaa-ba-i. ³⁶ Naacolj wuo kã ka cira: «Pol, fãamaambaa-ba puoraa ba jo wuo mi nanna-nei. Hilaarj na kã na muřkãmmu.»

³⁷ Pol wuo yagar aa naa gbẽ sorosibaa-ba-i wuo: «Ku cie nie ba bel-e ba saa bi yuuy-ye, ba muo-ye nuamba-na ñ sie suo wuo Oromebaa miẽ*, aa jo ji dii-ye kaso. Fiefie-i, ba ta ba taara ba fuo nanna-yie! Ma sie gbãa wuo dumaajo-na! Kãarj na ka warj baa-ba wuo ba jo ba fere ba ji hiel-e.»

³⁸ A ne da fãamaambaa-ba saa naa suo wuo Pol baa Silasi-i Oromebaa. Sorosibaa-baj kãa ka hi-ba baa nelma-i, ba kũoma pãrj ta ma nyerj. ³⁹ Baa sire jo ba wulaa ji cãrã-bei aa ce ba hel kaso-i-na. Baj hilaa, baa cãrã-bei wuo ba ce jande aa ba hel nelle-na.

⁴⁰ Baa ta kã Lidi terienj-nu; kã ka da Diilondũrj-baamba-i. Baa piiye dii sireña bei aa naa cãrã hũmelle-i ta.

17

Mamarj daa Polbaa-ba-i Tesalonike-i-na

¹ Pol baa Silasi-i baj taa Filipu-i-na, baa cor baa ãñfopolisi, kã ka hel Apoloni a suo ta ba kã Tesalonike-i-na. *Diilonelhãalãdũngu waa baa *Yuifubaa-ba-i nelle fandena. ² A ne da Pol sa da Diilonelhãalãdũngu aa cor-ku. Wuo kã ka suur a tuo firnu Diilonj-nelma-i baa-ba. U cie mafamma-i *yitienanni siei. ³ U tagaaya pigãarj-ba wuo *Korjortienjo naa saaya u mulienj aa ku. Aa duo ku, Diilono sire-yuo. Aa Korjortienjo farjo yaa Yesu marj uñ warj u maama-i baa-ba.

⁴ Polj piiye dumaajo-na, Yuifubaa-ba namba hũu-ma cu ba huonj-nu fuo baa Silasi-i, a naara Girekibaa-ba marj taa ba kuye Diilonj-kũngu-i ba boi bi cuu ba huonj-nu, baa caamba boi. Caamba famba waa nelbõmbõmbaa. ⁵ Ku saa dolnu Yuifubaa-ba namba-i. Baa ce-ku nenemungu aa wuorã

§ 16:19 Bafambaj ger ãndenni-i kusuonj-nu ba bi nyonj sangã-i kusuonj-nu'i. Terienju fangu dii yuoyuo hõnni-na hiere. * 16:37 *Yuifubaa boi saa naa gbãa da *Orome ba sũnni-i, nga Pol naa da-ni (nierj Քօքս. 22.25-29; 23.27). Da ñ waa Oromeyerj nuonjo-i, molo saa saaya u muo-ni baa daangu, molo saa bi saaya u muo-ni baa nyangbãangu.

taara nanjalbaa a tigiin nuomba-i ta ba wuora ba ce ijieni ba du nelle-i. Aa naa küöl ba-naa kâ Yasô dumelle-na wuo ba ka bel Polbaa-ba-i ka hâ fâamaambaa-ba-i baa-ba. Polbaa-ba naa har kusuorj-nu'i. ⁶ Ba kâa ku yaa-i ba saa ka da-ba. Baa bel Yasô yaa-i baa Diilorj-dünj-baamba namba kâ baa-ba fõngôtaamba wulaa ka ta ba piiye da gbagaga wuo: «Balarj daaba wuoraaya du nileija-i hiere, ba hii bande yaa fiefie-i-na. ⁷ Yasô yaa haraa-ba u dumelle-na. Ba maacemba saa fa; ba yagaraa *jâmatigi nungu-i aa ta ba piiye wuo jâmatigi nanjo dii, kere ba bi-yo Yesu.»

⁸ Nel daama saa dôlnu nuomba-i baa fõngôtaamba-i hiere. ⁹ Yasôbaa-ba juo pâ gbeibuô hâ-ba aa ba suo nanna-bei.

Polbaa-ba kâa Bere

¹⁰ Ku isuoŋgu-na, Diilorj-dünj-baamba ce Polbaa-ba ta kâ Bere. Barj hii, baa kâ *Yuifu ba *Diilonelhâalâdünjgu-na ka ta ba warj Diilorj-nelma-i. ¹¹ Yuifubaa-ba marj waa Bere-i-na baa naa fa yarj bamarj waa Tesalonike-i-na. Diilorj-nelma numma taa ma dôlnu bafamba-i ŋaa bige-il Yinni marj jorj ba kalaŋ-ma ba ne da kuô Polj warj mamarj baa-ba ma yaanŋa yaa-i. ¹² Nuomba boi baa hüyâa Yesu maama-i ba holma-na. Aa Girekibaa-ba marj bi waa, ba fõngûô baa hüyâa-ma. Caamba waa-bei. Caamba famba waa nelbômbômbaa.

¹³ Yuifubaa-ba marj waa Tesalonike-i-na barj juo nu wuo Pol kâa Bere-i-na ka tiraa tuo warj Diilorj-nelma-i, baa sire nyaa u huorj-nu wuo ba ka du terienjgu-i aa gbo nuomba-i yuo. ¹⁴ Diilorj-dünj-baambarj daama dumaanjo-na, baa kâ baa Pol dâmmarj-nuoraanŋu-na ka bie baatorjo ta, aa yarj Silasi yaa baa Timote-i Bere-i-na. ¹⁵ Ba saarj Pol ka hi Ateni aa bir. Barj'a ba bir, wuo puor-ba wuo ba ka warj baa Silasi-i baa Timote-i ba jo u wulaa donduo.

Polj waarj mamarj baa Atenitaamba-i

¹⁶ Polj tiënaana Ateni-i-na tuo cie Silasi-i baa Timote-i, duo cor kusuorj-nu, u da cufëllu, a cor kusuorj-nu, u da tinni; kuô gbuu fûnuj ta ku kukul-o. ¹⁷ A ce duo kâ *Diilonelhâalâdünjgu-na, u warj ma yaa-i baa *Yuifubaa-ba-i baa *nieraamba marj taa ba kuye Diilorj-künjgu-i. Aa yiinŋu yiinŋu,

duo kâ nellerj-huorjga-na ka da bamarj, u bi piiye baa-ba.

¹⁸ Bamarj naa cie Epikure ba kalaŋo-i baa Sitoyisi ba kalaŋo-i kâ yaarj-na, yiinŋu nanŋu-na, banamba jo ji ta ba piiye baa Pol. Banamba ta ba yuu ba-naa wuo: «Ândapir-rentienj daa u warj wuo nie?» Bamarj naa nuô Polj piiyerj Yesu maama-i baa kuomba siremmarj-künjgu-i, baa cira: «Ku biyaa ŋaa u piiye Diilohûmefelenderj-maama.»

¹⁹ Barj piiye dumaanjo-na, baa bel Pol kâ baa-yo gëŋgertaamba* wulaa ka cira: «Nirj juo ji ta ŋ piiye hûmefelende marj maama-i, i taara i suonu kunanŋu die. ²⁰ Nirj warj mamarj, ma cie nerma mierjo-na, i taara i suo ma yaanŋa-i.» ²¹ A ne da nelfemma numma-i baa ma wamma taa ma dôlnu Atenitaamba-i baa niraamba marj waa ba holma-na ŋaa bige-il. ²² Pol wuo sire yiera gëŋgertaamba yaanŋa-na aa naa cira: «Atenitaarj namaa, ma mirj daa-na damma marj, ku biyaa ŋaa cufëllu sa cor-na. ²³ Na saa da, mi wuoramma-na, mi daa na cufëllu-i hiere nellerj-huorjga-na. Aa mi daa ba nyegâarj dunandu-na wuo: «Cufënerierjo.» Narj buol cufënerierjo marj aa na sa suo-yo, muomi juo da mi ji pigâarj-na u yaa-i. ²⁴ U yaa Diilorjo-i. U yaa hielaa bîmbînni-i hiere. U yaa dôro-i baa hîema-i ni Tienjo-i. Molo sie gbâa ma dünjgu a hâ u suur. ²⁵ U yaa hâarj-yerj fafalmu-i i tie fiisa. Bîŋkûŋgu bîŋkûŋgu, u yaa hâarj nelbiliemba-i baa-ku, a ce dumaanjo-na, u sa taara molorj naporrenj-bîŋkûŋgu. ²⁶ U hielaa siyaabaa-ba-i hiere nelduorjo diei nuô ba tiëna gbuo hîema-i hiere. U huonu huorjgu-i hâ-ba belle-na aa dii yumma ba nileija-na. ²⁷ U taara nelbiliemba taara-yuo, ku'i cie u ce-ma dumaanjo-na. Da ku fie balarj nie nie, ŋ gbâa tafurrâ dayo. Coima saa fa, Diilorjo saa maa baa-ye. ²⁸ Fuô barguo yaa nuô-i in yerj hîema-na tie gbâ i ce i weimambaa-ba-i. Na fâ-naamba namba waarj ma yaa-i wuo: «Diilorjo bisâimba namba'i mierjo-i.» ²⁹ In yerj Diilorj bisâlj mie, bige-i cie da na ce na kul sêne jîna wuo Diilorjo yaa dumaanjo-na? Bige-i cie da na ce na kul wargbe? Bige-i cie da na ce na sisij tãmpëlle jîna? Diilorjo-i nelie sie gbâa suo-yo kul-o. ³⁰ Mamarj cie

* 17:19 Ba taa ba bî gëŋgertaarj daaba beliŋgu-i Aropasi.

cor ku huongu-na, Diilongo sa ne-ma, wuo nuomba saa ta ba suo kuyungu. Fiefie-i-na, u taara neliengo neliengo, duo fie waa hie, u nanna u cilobabalarjo-i. ³¹ Bige-i cie wuo ma ce dumaango-na? U diyaa yiingu duo ce nuomba-i hiere ba andaangu-i ku cemma-i. U hielaa molo duo ji ce-ma. U siire kutierjo-i hiel-o kuomba holma-na a pigaar wuo u yaa hielaa-yo.»

³² Polh juo cira Diilongo siire molorjo hiel-o kuomba holma-na, banarj baa bir yarj aa ta ba nye-yo, banarj baa cira: «Cie yiingu nangu nj ji warj mafamma-i baa-ye.» ³³ Pol wuo ta aa naa yarj-ba.

³⁴ Kurj fie ce dumaango-na, banamba yagar huu Yesu maama-i a cu u huonj-nu. Ba holma-na, genger-tierjo nango waa, ba taa ba bi-yo Deni, aa ciero nango bi waa, ba taa ba bi-yo Damarisi, a naara nuomba namba.

18

Pol kaa Korēnti

¹ Ku huongu-na, Pol wuo ji ta Ateni-i-na kā Korēnti. ² Belle fande-na, *jāmatigi marj waa *Ḍomu-i-na, wuo ciera *Yuifubaa-ba sire hiere Ḍomu-i-na. Ba taa ba bi-yo Kulodi. A ne da Yuifuyierjo nango waa, ba taa ba bi-yo Akilasi, u taa u hel P5. Ba taa ba bi u ciero-i Pirsili. Bafamba waa tiena *Itali. Barj juo cira ba sire, baa sire kā Korēnti-i-na. Barj kaa, ku saa da huongu Pol wuo kā ka da-ba; wuo bel jieru baa-ba. ³ Ba taa ba ce maacenduoma hiere. Ba taa ba ce kompadūnni. Polh wuo har ba yaa nuo-i ba ta ba gbonu ba ce maacemma-i. ⁴ Da ku waa *yitienangu-i, u kā *Diilonelhāalādūngu-na ka tuo gbārj baa Yuifubaa-ba-i baa *nieramba-i ba da ba huu Yesu maama-i.

⁵ Silasi-i baa Timote-i barj juo hel Maseduoni-i-na jo, Pol wuo yarj u maacemma-i aa fulnu Diilong-nelma wamma yaa yonj. U taa u piiye u pigaarj Yuifubaa-ba-i wuo Yesu yaa *Konkortierjo-i. ⁶ Baa bir yarj aa bigaarj-yo aa ta ba tuora-yuo. Pol wuo muora u jongorbaa-ba-i* aa gbē-ba wuo: «Mamarj da ma ji da-na, namaa yung-maama-i; na baa fey-mi! Mi ka ta kā nieraarj wulaa.»

⁷ Uj taa teriengu-na, wuo kā nieryierjo nango cīngu-na, ba taa ba bi-yo Titiyusi-Yutusi. U taa u kuye Diilong-kūngu-i. U cīngu naa kuo Diilonelhāalādūngu-na. ⁸ Umarj waa Diilonelhāalādūngu yungu-na, ba taa ba bi-yo Kiripusi. Fuo wuo huu Itierjo maama-i baa u dumellerj-baamba-i hiere. Korēntitaamba boi taa ba huu Yesu maama-i Pol wulaa aa ta ba ce ba ta ba *batiserj-ba.

⁹ Isuangu nangu-na, Itierjo ji piiye baa Pol dānsaarj-nu wuo: «Baa kālā, cor nj ta nj piiye. ¹⁰ Mi dii baa-ni, molo sie gbāa ce-ni bīnkūngu. Mi baamba dii boi nel daade-na, ta nj piiye.» ¹¹ Pol wuo tiena Korēnti-i-na tuo warj Diilong-nelma-i. U tienaana ce belle diei baa boluungu.

¹² Yiingu nangu-na, Yuifubaa-ba ji gbo baa-naa bel Pol kā baa-yo fāmaarj ba terierj-nu. Umarj waa ku huongu-na Akayi† yungu-na, ba taa ba bi-yo Galinyo. ¹³ Barj kaa baa-yo, baa gbē-yo wuo: «Naacolj daa u juo baa u derj Diilojaale, a ne da di sa kā hūmeduole baa *ānjīnamma-i.» ¹⁴ Pol wuo u puur u nungu-i duo piiye, Galinyo wuo sierj-yo cira: «Yuifubaa namaa, kuo uu naa ce kuubabalaangu narj temma-i, mii naa ce andaangu-i ku cemma-i. ¹⁵ Nga narj cerj na-naa na Diilong-hūmellerj-kūngu, baa yireinj-kūngu, baa na ānjīnammarj-kūngu, namei saaya na fienu-kuo na-naa nuo; mei nungu sī.» ¹⁶ Aa naa hiel-ba gengerdūngu-na.

¹⁷ Barj hilaa, ba hieronjo-i baa bel Diilonelhāalādūngu yuntierjo-i ta ba muo-yo gengerdūngu yaanga-na. Ba taa ba bi naacoljo-i Sositeni. Galinyo wuo gbuu fiinaarj ce njaa u saa da-ba.

Pol birma-i duo kā Āntiyosi-i-na

¹⁸ Ijierj daaninj cie cor, Pol wuo tiraa tiena da huongu Korēnti-i-na. Ku huongu-na, wuo ji cārā hūmelle-i tobimba wulaa duo kā Siiri mara nuo; fuo baa Akilasi-i baa u ciero-i Pirsili-i hiere. Wuo paa nungu baa Diilongo-i, a ce dumaango-na barj kaa hi Sānkire-i, wuo ce ba cir u yungu-i aa ba suo da ba suur baatorjo-na.

¹⁹ Barj kaa hi Efesi-i, baa boro. Pol wuo kā *Diilonelhāalādūngu-na ka tuo piiye baa

* 18:6 Pol cie kufangu-i a pigaarj wuo u sie tiraa dii u nungu-i ba weima-na. † 18:12 Korēnti dii Akayi huongu-na.

*Yuifubaa-ba-i. ²⁰ Uŋ juo'a u ta, baa cārā-yuo wuo u yaŋ aa tiena ce yinni celle baa-ba. ²¹ Wuo cira: «Yaar mi ta. Diilonj duo sie, mi ka bir jo.» Aa naa ta ka bie baatorjo-i ka hiire Sesare.

²² Uŋ hiiriye Sesare-i-na, wuo kã *Yerusalemu-i-na ka jaal Diilonj-dũŋ-baamba-i aa suo tuo kã Āntiyosi-i-na.

²³ Polj kã Āntiyosi-i-na, wuo tiena da huongu celle aa naa tiraa sire bie Galasi nileiŋa-i a yuŋ-nu baa Firgi waarja-i tuo wuora u dii sireiŋa bamarj cuu Yesu huonj-nu hiere.

Apolosi maama

²⁴ Polj taa u wuora u dii sireiŋa-i Diilonj-dũŋ-baamba-na huongu marj nuo-i, *Yui-fuyienjo narj wuo jo Efesi-i-na, ba taa ba bĩ-yo Apolosi. U taa u hel Alesāndiri. Naacolj daa u taa u suo u piye aa tiraa tuo suo Diilonj-nelma-i ŋaa bige-i! ²⁵ U taa u suo Yesu hũmelle-i aa u taa u hinu pãama baa u nelma wamma-i. Aa duo u warj-ma, ma sa cieŋ; ŋ sie suo wuo u taa u suo Nsãa *batemu yaa yonj.

²⁶ Yiingu nangu-na, wuo gbuu fẽ u huongu-i baa nelma-i *Diilonelhãalãdũngu-na. Akilasi waa baa u cieŋjo-i. Barj juo hel, baa bĩ-yo ka migãarj kaala Diilonj-hũmelle-i baa-yo. ²⁷ Akayi kãmmarj-maama waa-yuo, Diilonj-dũŋ-baamba dii sireiŋa yuo aa naa nyegẽŋ sebe hã Akayi Diilonj-dũŋ-baamba-i wuo duo kã, ba bel-o dei.

Uŋ kãa, Diilonj uŋ cie baa bamarj ba hũu Yesu maama-i, ku kãayã-bei boi. ²⁸ U waa duo ce u bie Diilonj-nelma-i a tagaaya pigãarj Yuifubaa-ba-i nuomba-na, wuo ba suuri hieŋ-nu, keŋe Diilonj uŋ pãa nuŋgu-i wuo u ka saarj *Konkortienjo marj, u yaa juo Yesu-i.

19

Pol birii kã Efesi-i-na

¹ Apolosiŋ waa Korēnti-i-na huongu marj nuo-i, Pol wuo karnu tãnni-i kã ka hi Efesi-i. Uŋ kãa, wuo da Diilonj-dũŋ-baamba namba-i, ² wuo yuu-ba wuo: «Narj hũyãa Yesu maama-i, na daa *Diilonj-Yalle-i wei?»

Baa cira: «Ba bĩ bige-i Diilonj-Yalle-i? I saa nu di maama dede!»

³ Pol wuo yuu-ba wuo: «Namaa daa *batemu hayo-i?»

Baa cira: «Nsãa batemu.»

⁴ Pol wuo cira: «Bamarj naana ba cilobabalarjo-i Nsãa taa u hã ba yaa-i u batemu-i aa tuo piye baa nuomba-i wuo umarj ka jo fuo huongu-na, ba haa ba nanga yuo. U taa u gbẽ Yesu yaa-i.»

⁵ Polj piye baa-ba dumaarjo-na, baa ce ba *batisen-ba Itienjo-i Yesu yerre-na. ⁶ Barj baatisen-ba, wuo haa u nammu-i bei aa cārã Diilonjo saarj u *Yalle-i hã-ba. Barj juo da Diilonj-Yalle-i, baa doŋ ta ba piye nelfelemma-na. Diilonj uŋ diyaa mamarj ba nunn-i-na, baa ta ba warj-ma baa nuomba-i. ⁷ Bamarj naa cieŋ mafamma-i, ba gbãa yu nuomba cĩncieluo baa ba hã temma.

⁸ Pol saa tuo naa *Diilonelhãalãdũngu-na. Duo kã, u bie *Diilonj-bãarj maama-i a piye ma yaanga-i baa nuomba-i ba da ba hũu-ma. U nungu saa ta ku ce yelma baa ma wamma-i. U cie mafamma-i caamba siei. ⁹ Ŋga banamba saa hũu-ma, aa bir ta ba nye Itienjo hũmelle-i nuomba-na. Polj juo da ba ce dumaarjo-na, wuo kã baa bamarj hũyãa-ma Tiranusi nakoleŋ-cĩngu-na ka tuo warj Diilonj-nelma-i baa-ba kusuarj-nu'i yinni marj jorj. ¹⁰ U cie mafamma-i bieŋa hã. A ce dumaarjo-na, *Yuifubaa-ba marj waa hiere *Asi-i-na baa *nieraamba-i, baa nu Itienjo maama-i.

¹¹ Diilonjo naa hã Pol himma narj temma u tuo ce gberẽ-weima-i. ¹² A ce nyarkpãtãarj marj da ku yiẽya Pol kũoma-i aa ba haa-ku jeiŋo marj nuo-i, u sire. Jaamba boi siire dumaarjo-na, aa *jĩnabaa-ba bi hilaa nuomba boi-na dumaarjo-na.

Sikeva bepuomba maama

¹³ Yuifubaa-ba namba bi waa ta ba wuora ba donya *jĩnabaa-ba-i ba hiel-ba nuomba-na. Yiingu nangu-na, baa ji sire wuo bafamba cĩŋ Yesu-i-na aa donya-bei ne si ba ka gbãa. Aa naa maa cira: «Polj piyenj Yesu marj maama-i, fuo yerre-na curaarj na hel naacolj daayo-na!» ¹⁴ Diiløjgãntaamba yuntienjo marj ba narj bĩŋ-yonj Sikeva-i, fuo bepuomba'i naa cie maacemma famma-i. Ba waa nuomba niehã.

¹⁵ Barj piye dumaarjo-na, jĩna bir gbẽ-ba wuo: «Mi suo Yesu-i baa Pol hiere, namaa fuo, namaa hilaa hie?» ¹⁶ Uŋ waa naacoljo marj nuo-i wuo pãŋ diire-bei baa muoru. Ma saa ji fa baa gbar. Ba gbaraa hel tãmporni naacoljo cĩngu-na, baa tãmma-i nyelẽlẽ ba kũoma-na. ¹⁷ Korma pãŋ ta ma da

Yuifubaa-ba marj waa Efesi-i-na hiere baa *nieraamba-i, a ce ba sa sie bī Yesu yerre-i ānsosomma-na.

¹⁸ Bamarj naa hūyāa Yesu maama-i, barj cie guoyuō marj cor hiere, ba fōngūō baa ta ba jo ba yiera nuōmba-na ba warjma a pigāarj wuo ba sie tiraa ce ma temma. ¹⁹ Bamarj naa bi waa hiriemba-i, ba fōngūō baa jo baa ba himmarj-sebebaa-ba-i ji tigiirj-ba caa-ba nuōmba yufelle-na. Baa tagaaya sebebāa daaba sullu-i, a da ba yuu bafamba neifierj-komorre baa a ndii* temma. ²⁰ Itiejo barguo-i-na, Diilorj-nel maa da fōngūō ta ma gbuo terni-i hiere ma kā.

Efesi siire yiera u gbeinirj

²¹ Ku huorjgu-na, Pol wuo ji cira u ka cor kā *Yerusalemu. Ŋga aa suō duo kā Yerusalemu-i-na, u ka cor Maseduōni igēna baa Akayi. U taa u bi piiye wuo duo hi Yerusalemu-i, u saaya u bi kā *Ōromu. ²² Uŋ puu mafamma-i dumaarj-na, wuo saarj kakāyātaamba hāi Maseduōni-i-na: Timote baa Erati; aa fuō wuo tēna *Asi-i-na a ce yinni cēlle. ²³ Kufangu yinni-na, Itiejo hūmelle kūŋ kuō ce nelle sire du. ²⁴ Fānarj narj waa tuō kul niikulni, ba taa ba bī-yo Demetursi. Uu naa biē maacenciraamba ta ba kul baa-yo. Tiinggu narjgu waa Efesi-i-na, ba taa ba bī-ku Artemisi. Tiinggu fangu dūngū-i, Demetursibaa-ba taa ba kul ku temma baa wargbe ba suor. Ba taa ba kūōl gbeinja-i ku maacemma-na.

²⁵⁻²⁶ Polj kaa ka tuō warj Yesu maama-i, Demetursi wuo da u gbuonu bafamba sangā. Wuo bī u maacenciraamba-i baa u nafānaamba-i hiere a ji tuō piiye baa-ba wuo: «Naacoljo marj juō ji tuō wuōra u piiye daayo-i, wuo ba bī-yo Pol; uŋ wuōraŋ u warj mamarj na saa bi yarj-ma numma. Wuo iŋ kul tinni marj, yungu si dii-nie. A ne da mie i wuo ma'i nuō-i. Nuōmba cuu u huorjnu wuo u warj ninsorjo. U saa bāl-ku Efesi bande yorj; u yii duo gbuo Asi nileinja-i hiere baa nel daama-i. ²⁷ Mamarj jaarj muō, ku saa ce ŋaa u yii duo biēna hā mie yorj, ŋga u ka ce Artemisi dūngū nuorjgu hel nuōmba-na, a ce ba sie tiraa ta ba kāŋ Artemisi fuō fere-i, a ne da Asitaamba-i baa nuōmba-i hiere miwaarj-na ba buol u yaa-i.»

* ^{19:19} Huorjgu fangu-na, ku waa ba gbāa pā maacembierj komuorj-niehāi baa cīncieluo baa gbein daaya-i belle diei-i-na.

²⁸ Demetursirj piiye dumaarj-na, nuōmba hommu gbuu pāŋ guōla; baa sire ta ba kaasirj wuo: «Efesitaarj Artemisi temma si dii!» ²⁹ Ijierj daa nie ce nelle-i hiere di sire yiera di gbeinirj. A ne da Maseduōnitaamba namba naa nyaanu Pol jo. Ba waa ba hāi. Ba taa ba bī unarj-o-i Gawusi aa bī unarj-o-i Aritarke. Baa bel bafamba-i kā baa-ba ponsanatigerre-na. ³⁰ Pol wuo cira u kā. Diilorj-dūŋ-baamba cie-yo wuo u baa kā. ³¹ U jēnaamba namba bi waa nelbōmbōmbaa Asi-i-na, bafamba puor ba ji warj baa-yo wuo u baa kā. ³² Ijieni saa waa dei ponsanatigerre-na: Hooi haai! Hooi haai! Ba fōngūō waa da ŋ yuu-ba, ba sie suō kumarj cie nuōmba tigiirj ba-naa.

³³ *Yuifuyierj narj waa ba holma-na, ba taa ba bī-yo Alesāndiri. Baa warj ma yaanga-i baa-yo aa naa titiire-yuō dii-yo nuōmba holma-na wuo u piiye baa-ba. Wuo sire u nangā-i wuo nuōmba budii. ³⁴ Nuōmba saa naa suō wuo Yuifuyierj. Barj juō suō, baa cor ta ba kaasirj wuo: «Efesitaarj Artemisi temma si dii! Efesitaarj Artemisi temma si dii!» Ba cie lerbaa-ba hāi temma kaasirjgu-na.

³⁵ Kombiyierj narj waa ba nelle-na, u yaa juō gbārj baa nuōmba-i ba budii. Barj budii, wuo cira: «Efesitaarj namaa, hai molorjo-i dii aa u saa suō wuo Artemisi dūngū-i baa ku nobirj marj hilaa doro-i-na diire, mie niini? ³⁶ Kutierj si dii. Terierjgu fangu-na, na saaya na budii. Aa da na'a na ce kumarj, na jōguorj na ne aa na suō na ce-ku. ³⁷ Narj siire bel balarj daaba-i ta na jo baa-ba, ba saa bi guōla bīŋkūŋgu Artemisi dūngū-na, ba saa bi bī u yebabalande, na'a i ce-ba nie? ³⁸ Demetursi-i baa u nabaamba-i, da ba'a ba ka bī umarj, gēŋgertaamba dii, ba bī kutierj-o-i kusuoŋ-nu'i; ba jēna yinni ta ba ce āndenni-i. ³⁹ Da ku bi waa nelma namma dii na wulaa, die ji tigiirj i-naa hiere, na jo, i ka fielnu-mei. ⁴⁰ Ni ma'i sī, dumande-i-na, fōngdtaarj da ba bī-ye yuu-ye wuo: «Bige-i dii nyurjgo-i-na aa na tigiirj na-naa?» I da hama-i warj-ma aa ba hūu-ma? I ka ce ba da nie sī i taara i hel ba huorj-nu, a ne da ma'i sī.» ⁴¹ Uŋ waarj mafamma-i, wuo ce nuōmba boro kūŋ ba cīninirj.

20

Pol taa Efesi-i-na

¹ Ijien daanij juo bāl, Pol wuo tigiin Diilong-dūŋ-baamba-i a dii sireiŋa bei, aa cārā hūmelle-i ba wulaa a ta tuo k̄a Maseduoni. ² Uŋ kaa hi, wuo tuo waŋ Diilong-nelma-i baa tobimba-i u dii sireiŋa bei u k̄a, ka hi Giresi. ³ Uŋ hii Giresi-i wuo tiena ce caamba siei. Ku huongu-na, u ji tuo taara u bie baatoro-i k̄a Siiri. Baa gbuya-yuo wuo *Yuifubaa-ba taara-yuo baa weima. Wuo yaŋ baatoro-i aa naa bir hel Maseduoni yaŋga. ⁴ Bamaŋ taa ba wuora baa-yo, ba yireiŋa yaa daaya: Sopater waa. Sopater to-i ba taa ba bi-yo Pirusi, ba taa ba hel Bere. Aritarke waa, baa Sekōndusi. Bafamba taa ba hel Tesalonike. Gawusi waa, fuo taa u hel Derbu. Tisike waa baa Turofimu. Bafamba taa ba hel *Asi. A naara Timote-i. ⁵ Yie ce ba ta yaanga ka ta ba cie-ye Torasi. ⁶ *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuo-i, u ponsaangu naa pie ti, kuŋ juo ce cor ti, yie bie baatoro-i Filipu-i-na a nyaa ba huon-nu Torasi-i-na. I cie yinni ndii hūmelle-na aa suo die hi.

Pol siire naacombilongo naŋo

Iŋ k̄a Torasi-i-na, yie ce yinni niehāi terienŋu-na. ⁷ Sāmadi-dānambāangu-na, yie tigiin i-naa baa Diilong-dūŋ-baamba-i die wuo Itienŋo niiwuoni-i. Pol naa saaya u ta ku cuo kaala-i-na, a ce dumaango-na u nelma sa ti. U piiye ji tuo hi isuoholle. ⁸ I naa waa s̄aŋk̄ānsō dōrō. Iŋ waa dūŋgu maŋ nuo-i, fitimbāa-ba waa bōi ku. ⁹ Naacombilongo naŋo waa baa-ye tiena fēnetiri-i-na tuo nu Pol tuo piiye; ba bi-yo Elike. Nelmaŋ juo'a ma sa ti ma ti dumaango-na, naacombilong daa wuo kor duofūŋ. Iŋ juo'a i suo, u hilaa dii s̄aŋk̄ānsō dōrō-i-na a cor dūnni siei jo ji diire hiema-na. I k̄a ka sire-yuo ku yaa nuo-i, a da u kuu. ¹⁰ Pol wuo hiire p̄aŋ jo ji tūu-yo aa naa cira: «Baa na tie holle, uu dii ciēlma!» ¹¹ Iŋ birii nyugūŋ kufangu-i, wuo calnu Itienŋo niiwuoni-i i wuo aa tiraa cor baa u nelma-i. U piiye dumei ji kaal cuo-i aa suo ta. ¹² Uŋ siire naacombilongo-i, ku fūnūŋ dōlnu nuōmba-i ŋaa bige-i! Baa saan-yo kūŋ baa-yo.

Pol curaa k̄a Mileti

¹³ Iŋ siire Torasi-i-na, yie k̄a Asōsi. Iŋ'a i ta, Pol wuo fuo ka wuo k̄a. Mie yie suur baator-nā ta yaanga ka tie cie-yo. ¹⁴ Uŋ juo jo, wuo suur baa-ye yie cor k̄a Mitilēni. ¹⁵ Iŋ

siire Mitilēni-i-na yiiŋgu maŋ nuo-i, ku cuo kaala-i-na, yie k̄a ka tie hi Kiyosi. Iŋ siire Kiyosi-i-na, cuo kaal yie k̄a ka tie hi Samōsi. Sielēŋ-yiiŋgu-i, i suo tie suur Mileti-i-na.

¹⁶ Pol taa u taara u hi *Yerusalemu-i donduo a ce *Pāntekōti-i kusuoŋ-nu'i, a ce dumaango-na, wuo bella Efesi-i cor; wuo duo haar ba kaa bella-yuo.

¹⁷ Iŋ hii Mileti-i, wuo puor ba ka bi Diilong-dūŋ-baamba yaataamba yaa Efesi-i-na ba jo. ¹⁸ Baŋ juo, wuo cira: «Miŋ waa waama maŋ na hōlma-na ji ta mi ta, na suo-ku. ¹⁹ Mi saa ce Itienŋo maacemma-i baa bombolma. Da ku ce kunie mi ji ta mi hiel nyinyolma. *Yuifubaa-baŋ haa kumaŋ mie, Diilongo'i suyaan-kun. ²⁰ Mamaŋ gbāa fa na maama-i hiere, mi saa fuo ma diei nei: Mi waan-ma baa-na puoŋa-na aa tiraa waŋ-ma baa-na na dumeiŋa-na. ²¹ Mi muyaa mi natiēŋa Yuifubaa-ba-na baa *nieraamba-i hiere wuo ba nanna ba cilōbabaŋo-i a gbāa cu Diilongo huon-nu, aa hūu Itienŋo-i Yesu maama-i. ²² Dumande-i, *Diilong-Yalle cie mi ta mi k̄a Yerusalemu; mi saa suo mamaŋ ciyaan-miŋ terienŋu-na. ²³ Miŋ suya mamaŋ, da mi k̄a terienŋu terienŋu, Diilong-Yalle gbuya-mie wuo ba kaa huol mi yaan-na aa dii-mi kaso. ²⁴ Da mi fie ku, mei wulaa weima si. Kumaŋ gbāan, miŋ biyaa mi gboluongu-i mamaŋ nuo-i, mi ce-ma ma cemma-i. Diilong uŋ cie baa nelbiliemba-i cemma maŋ, aa Itien wuo mi wuora waŋ-ma, mi donya ku yaa-i.

²⁵ «Mi curaa na terni-na hiere a waŋ *Diilong-bāangu maama-i baa-na, ŋga fiefie-i-na, mi suya mie na sie tiraa da mi yufelle. ²⁶ Ku'i cie mi ta mi kuola-mei baa-na nyungo-i-na mie nuoni maŋ da ŋ hūu mi nelma-i nanna, mei yun-maama si. ²⁷ Diilong uŋ taaran kumaŋ, mi waan-ku baa-na hiere, mi saa fuo ma diei nei. ²⁸ Bilaan na fere fafamma, aa na bi bel Diilong-Yalleŋ hāa-na bamaŋ. Taa na ne Diilong-dūŋ-baamba-i fafamma. Diilongo p̄a fuo fereŋ Bieŋo yaa duo gbāa da-ba. ²⁹ Mi suya mie da mi bir mi huongu-i, nelbabalaamba ka jo ji suur na hōlma-na a guola-nei. Ba sa ce hujarre ŋaa maamunaamba. ³⁰ Namaa fere-i na hōlma-na, banamba ka sire baa coima-i a tāal Diilong-dūŋ-baamba cu ba huon-nu. ³¹ Terienŋu fanggu-na, suyaan na fereŋ belma, aa na baa yaŋ ma karaanu-nei wuo mi cie bieŋa siei baa-na ta mi dii nelma-i na

tünni-na bāang-u-i baa isuongu-i, kunie mi ji ta mi kaal baa-ma yere.

³² «Fiefie-i-na, mi diyaa-na Diilongo nan-na aa tiraa dii-na u hujarren-nelma nan-na. U yaa gbāa ce na nan kaasinni u hümelle-na aa hā-na ciilungu man jiena ta ku cie u baamba-i. ³³ Mirj waa baa-na, mi saa ji nenu molorj warbelle dede, mi saa bi nenu molorj nyarkpātāang-u dede. ³⁴ Niej mi nammu-i, mi cie maacemma-i baa mu yaa-i a yiera baa i yun-maama-i muo baa mi nabaamba-i hiere; namaa fere-i na suyaa-ma. ³⁵ Mi taa mi ce da mi pigāan-na wuo na saaya na sieya na napuonja-i dumei a gbāa da na da kāyā sūntaamba-i aa nan Itiejo-i Yesu nelma ta ma tīenu-nei wuo: «Yudōdolle dii hāmma-na nan hūuma-na.»»

³⁶ Polj juo piye ti, baa dūuna hiere cārā Diilongo-i. ³⁷ Ban juo ta ba jaal-o aa u duo ta, baa nan yungu hiere ta ba kaal. ³⁸ Uj ciera ba sie tiraa da u yufelle, ku yaa migāan ce ba ta ba kaal. Ban juo jaal-o ti, baa saanj-yo u ka suur baatonjo-na.

21

Pol kām-ma-i Yerusalemu-i-na

¹ Ij buora baa Efesi Diilong-dūn-baamba yaataamba-i, mie yie ta baa baatonjo-i tie kā Kosi. Ku cuo kaala-i-na, yie sire Kosi-i-na a kā Ōrōdi. Ij siire Ōrōdi-i-na, yie kā Patara. ² Ij kaa Patara-i-na, yie da baatonjo nanjo kā Fenisi; yie suur ufano-na a ta. ³ Ij kaa pie Sipire-i, yie nan-yo i nanyuon-nu aa naa bella cor tie kā Tiir, dii Siiri mara nu. Congorni nan waa baatonjo-na, nii naa saaya ni hiire kusuon-nu'i. ⁴ Ij hii terieng-u-i, yie da Diilong-dūn-baamba namba, yie tiena ce yinni niehāi baa-ba. Bafan baa ta ba piye baa Pol wuo u baa kā *Yerusalemu-i-na. *Diilong-Yalle'i naa diyaa nelma famma-i ba nunni-na. ⁵ Ij juo'a i ta yiingu nan nuo-i, baa hel hiere baa ba caamba-i baa ba bisālm-ba-i a saanj-ye kā baa-ye dāmmaj-nuoraang-u-na. Ij kaa hi nuoraang-u nungu-i, yie dūuna cārā Diilongo-i *aa sire jaal i-naa. Ij jaalaa i-naa, mie yie suur baatonjo-na aa bafan baa gūunu ta ba kūj.

⁷ Ij siire terieng-u-na, yie kā Pitolemayisi. Ij hiiriye Pitolemayisi-i-na, molo saa ji

tiraa suur baatonjo-na. Ij hiiriye, yie kā ka jaal tobimba nan dii terieng-u-na aa tiena ce yiingu diei baa-ba. ⁸ Ku cuo kaala-i-na, yie sire cor kā Sesare. Ij hii, yie har Filipu terieng-nu. Filipu fanjo waa Diilonel-warano. Ba nan hielaa nuomba niehāi nan Yerusalemu-i-na wuo ba ta ba kāyā Yesu *popuorbiemba-i, u waa ba holma-na. ^{*} ⁹ U biemba waa ba naa. Ba saa naa hi sonj yogo. Ba waa *Diilopopuorbiemba hiere.

¹⁰ Yiingu nangu-na, *Diilopopuorbilongo nan wuo hel *Yude-i-na jo, ba taa ba bi-yo Agabusi. ¹¹ Uj juo ji da-ye, wuo bie Pol kpankpaang-u-i a vaa fuo ferenj gbeini-i baa u nammu-i aa cira: «Diilong-Yalle ciera wuo kpankpaan daaku tierj duo kā Yerusalemu-i-na, *Yuifubaa-ba ka bel-o vaa-yo dumande yaa nuo-i a hā *nieraamba-i baa-yo.» ¹² Uj piye dumaango-na, mie fere-i yie gbuu cārā Pol baa terieng-u fanjo taamba-i wuo u baa kā Yerusalemu-i-na. ¹³ Wuo bir gbē-ye wuo: «Bige-i cie na ta na kaal da na caar mi holle-i? Da ba ka vaa-mi, weima si. Da ba fie ka ko-mi, weima si. Mi hūyāa-ma da mi ku Yerusalemu-i-na Itiejo-i Yesu maama-na.» ¹⁴ Uj yagaraa mie nungu-i, i saa ce-ku ku hāi; yie nan-yo aa naa cira: «Ma ce nja Itiej un taaran-me duma.»

¹⁵ Ku huongu-na, yie tigiin ta tie kā Yerusalemu-i-na. ¹⁶ Diilong-dūn-baamba namba hel Sesare-i-na a cu i huon-nu. Ij kaa hi, baa ce i kā ka har naacoljo nanjo-na, ba bi-yo Minasō. U taa u hel Sipire. U huongu cuo Yesu hümelle-na.

Pol kaa Sake dumellenj

¹⁷ Ij kaa *Yerusalemu-i-na, kuo fūnuj dōlnu tobimba nan waa terieng-u-na! ¹⁸ Ku cuo kaala-i-na, Pol wuo kā baa-ye Sake† dumelle-na. Yie kā ka da Diilong-dūn-baamba yaataamba-i hiere terieng-u-na. ¹⁹ Pol wuo jaal-ba, aa Diilong un kāyā-yuo u ce mamarj hiere *nieraamba holma-na, wuo suur ma yaanga-na a wan-ma baa-ba.

²⁰ Uj juo piye ti, baa gbelenj Diilongo-i aa naa cira: «Pol, ne, *Yuifubaa-ba nan cuu Yesu huon-nu aa yagar nyaar *Moisi *anjīnamma-na ba ciinu cor. ²¹ Ba nuō ŋ maama-i. Ba gbē-ba wuo nan wuora ŋ piye baa Yuifubaa-ba nan dii juoma-na wuo ba

* 21:8 Niej 6.5. † 21:18 Sake yaa waa Diilong-dūn-baamba yun-nu Yerusalemu-i-na. Niej Gal. 1.19.

nanna Moisi անյնամա-i. Wuo narj ciera ba baa tiraa ba ta ba *jā ba bisālmba-i aa ba nanna ba bīncuոյ-maama-i. ²² De-i-na, nuharungu si dii-mei, ba ka suo wuo η juo. Teriengju fangju-na, i ka ce-ma nie?» ²³ Aa naa cira: «Ne, mamaη dii cemba, nuomba naa dii bande-i-na, ba pāa nungu baa Di-iloոյ-i, ²⁴ ne-ba na ka migāan na yunnin-maama-i aa η yiera baa nimaη dii pāmma hiera ba yunni-na aa ba cir ba yunni-i. Da η ce mafamma-i, nuomba ka ne da narj fere-i η wuo Moisi անյնամա hūmelle-i. Ba ka suo teriengju fangju-na wuo barj warj mamaη η kūngu-na hiera coima. ²⁵ Aa nieraamba maη cuu Yesu huոյ-nu, in yieraaya ma-maη[‡], i nyegāan-ma hā-ba, wuo ba yarj cu-fieη-kūoma wuoma-i, baa bīmbaamba maη ba saa cāa ba nonni-i, baa tāmma famma fere-i aa ba hiel ba nanga bīnwosīnni-na.»

²⁶ Barj piye dumaոյ-na, ku cuo kaala-i-na, Pol wuo gbonu baa balan daaba-i ka doη tuo migāan u yurj-maama-i. Barj hila migāmman-teriengju-na, wuo kā *Diilodubuo-i-na ka tūnu *Diilojigāntaamba-i kuη saaya ku bāl yiingju maη nuo-i aa ba ko ba niikonni-i.

Ba bilaa Pol Diilodubuo-i-na

²⁷ Polbaa-ba yunnin-maama migāama naa saaya ma ce yinni niehāi. Yin daanin juo ta ni kā bālma-i, *Yuifubaa-ba narj baa da Pol *Diilodubuo-i-na, baa gbo nuomba-i yuo ba bel-o. Yuifubaa-ba famba taa ba hel *Asi. ²⁸ Ba siire ta ba kaasīn wuo: «*Isirahel-baan namaa, kuraan-kun! Naacoljo maη wuoraayan u bēna i yerre-i terni-na hiera u yaa daayo. U wuora u piye wuo Isirahel-baan mie i saa fa, nuոյ mie sī. Aa tiraa cira *Moisi անյնամա saa fa baa Diilodubuo-i hiera. U yaa tiraa sire bie *nieraamba jo ji suur baa-ba Diilodubuo-i-na a guola-yuo hā-ye.» ²⁹ Kumarj cie ba ta ba piye wuo u juo baa nieraamba Diilodubuo-i-na, ba daa-yo baa Efesiyeոյ najo nellen-huոga-na, ba da nie sī u juo baa-yo Diilodubuo-i-na. Efesiyeոյ fajo-i, ba taa ba bī-yo Turofimu.

³⁰ Ijien daani sire gbuo nelle-i hiera. Nuomba hel terni-na hiera jo ji yu Pol-na a bel-o hiel-o Diilodubuo-i-na[§] aa pān bīn dūnfenni-i. ³¹ Barj hielaa-yo, baa ta ba taara

ba ko-yo. Yalle kā ka hi *Orome ba sorosi ba yuntieոյ-i, wuo *Yerusalemu huolaa. ³² Sorosi ba yuntieոյ pān sire ne sorosibaa-ba namba baa u nayuntaamba namba, ba ta ta ba gbar ba kā. Nuombarj juo'a ba ne da sorosibaa-ba jo dii, baa yarj Pol muoma-i aa naa yiera ta ba ne.

³³ Barj juo ji hi, sorosi ba yuntieոյ bel Pol aa ce ba vaa-yo baa jolgobaa-ba hāi. Barj vaa-yo, wuo yuu u sinni-i aa naa yuu urj cie kumarj. ³⁴ Ŋga, nuombarj yuu dumaոյ-na, ba piye ba da-ba-deη hiera; a ce sorosi ba yuntieոյ saa ji suo barj warj mamaη. Wuo naa wuo cira ba kā baa-yo sorosi ba cīin-nu. ³⁵⁻³⁶ Baa bie-yo ta. Nuomba-i hiera baa cu ba huոյ-nu ta ba kaasīn wuo: «Kuoη-yon! Kuoη-yon!» Barj kaa ta ba nyugūn baa-yo munyugūmmu-na da ba suur baa-yo, baa ta ba nii-yuo. Sorosibaa baa naa baa tūu-yo ta ba suur baa-yo.

Polj waan mamaη baa Yerusalemutaamba-i

³⁷ Barj suur baa Pol sorosi ba cīingju-na, wuo yuu sorosi ba yuntieոյ-i girekimma-na wuo: «Mi gbāa piye baa-ni wei?»

Sorosi ba yuntieոյ cira: «Narj daa girekimma-i hie ta η nu-ma?» ³⁸ Esipiyieոյ maη siire pu aa nuomba neifieη hāi cu u huոյ-nu hieηgu-na, mei na'a sī u yaa nuոյo-i.»

³⁹ Pol wuo cira: «Muոյo-i, *Yuifyuieη muo, mi huոյ Tarse, dii Silisi mara nuo; mi hel nebuo-na; nelgbāngbālān muo sī. Jande mi cārā-nie, yarj mi piye cēlle baa nuomba-i.» ⁴⁰ Sorosi ba yuntieոյ hā-yo hūmelle-i. Pol wuo yiera munyugūmmu-na aa naa ce u nanga-i wuo nuomba budii. Baa bi budii. Wuo bie nelma-i ebiremma-na wuo:

22

¹ «Mi mōlbaa namaa, baa mi tobaa namaa, yaan mi warj nelma yaanga-i baa-na.» ² Polj duոյ tuo piye ebiremma-na, baa gbuu budii da tententeη ŋaa molo si dii. Wuo cira: ³ «Muոյo-i *Yuifyuieη muo. Mi huոյ Tarse, dii Silisi mara nuo; ŋga mi vāa bande yaa nuo-i. Mi waa baa Gamaliel. U yaa hāalāyā-mie bīncuոյ-hūmelle-i hiera. Mi Diilոյ-kūngu waa kpelle ŋaa kūn yerj kpelle namaa na wulaa dumaa nyuոյo-i-na.

‡ 21:25 NiEη 15.1-29.

§ 21:30 Ba saa hiel-o *Diilodubuo-i-na koi koi, ba kāa baa-yo nieraan-gōngōոյu'i nuo-i.

⁴Bamarj naa suur Itierjo hümelle-na, mi taa mi ko-ba. Mi cie ba bel caamba namba baa bamba namba dii-ba kaso. ⁵Da na'a mi taal-na, na yuu *Diiløjigäntaamba yuntierjo-i baa nelle bincumba-i, ba ka warj-ma baa-na.»

(Ропур. 9.1-19; 16.12-18)

«Ba nyegān sebebā hā-mi wuo mi ka hā i nellen-tobimba marj dii Damasi-i-na, wuo ba hā-mi hümelle-i mi bel bamarj cuu Yesu huorj-nu terieng-u-na jo baa-ba *Yerusalemu-i-na bande-i-na ji huol ba yammu-i. ⁶Mi taa ku yaa-i. Mirj kaa ta mi pie Damasi-i, bāng-u naa hi yuhuorjga-i ti. Mi juo'a mi suo da cecerma narj temma hila dōrō-i-na jo ji dii-mi huorjga. ⁷Mi pārj cii. Mirj cii dumaarj-na, mi nu molo piye baa-mi wuo: «Sol, bige-i cie ŋ ta ŋ ce karaarj daaku temma-i baa-mi?»

⁸«Mi yuu mie: «Hai moloŋo-i piiyerj?»

Kutierjo gbē-mi wuo: «Muō Nasaretitaarj Yesu, muōmei piiyerj. ŋ ce karaarj-i baa muōmei.» ⁹Bamarj waa baa-mi, ba daa cecerma-i, ŋga moloŋ daa uŋ warj mamarj ba saa nu-ma. ¹⁰Uŋ piye dumaarj-na, mi yuu mie: «Mei Tie, mi saaya mi ce nie?»

U gbē-mi wuo: «Diilorj uŋ taarj ŋ ce mamarj, sire ŋ kã Damasi-i-na ba ka pigāarj-ni baa-ma.» ¹¹Cecerj daama pārj yir muō gbula. Baa bel mi narj-na kã baa-mi Damasi-i-na.

¹²«A ne da naacoljō narj waa Damasi-i-na, ba taa ba bī-yo Ananiyasi. U taa u wuo *ānjīnamma-i fafamma. *Yuifubaa-ba marj waa hiere Damasi-i-na, ba taa ba bī u yefafalle. ¹³Wuo jo ji da-mi. Wuo pie mi caarj-nu aa naa cira: «Sol, puor ŋ yufierja-i!» Mi yufierja bi pārj puor terduorjgu farjgu-na mi ta mi da. ¹⁴Wuo gbē-mi wuo: «I bīncumbaŋ siire cu Diilorjō marj huorj-nu'i, u hielaa-ni duo pigāarj-ni u huorjga-i aa duo ce ŋ da ŋ da Nelviŋo-i baa ŋ yufelle, aa tiraa ce u piye baa-ni baa fuo fererj nungu. ¹⁵U taara niŋ daa mamarj aa nu mamarj, ŋ wuōra ŋ warj-ma baa nuōmba-i hiere. ¹⁶Baa sre, sire ŋ ce ba *batiserj-ni aa ŋ gbuuse-yuo u hur ŋ āmbabalma-i hiere nie.»

¹⁷«Mirj juo bir kã Yerusalemu-i-na, ying-u narjgu-na, mi kã *Diilodubuo-i-na ka ta mi cārã Diilorjō-i. Itierj wuo carra-mie. ¹⁸Mie mi ne da-yo. U gbē-mi wuo:

«Pol, da ŋ fie warj wuo nie mi maama-na, Yerusalemutaamba sie hūu-ma. Sire ŋ hel ba nelle-na donduo, baa tienal»

¹⁹«Mie cira mie: «Itie, ba suyaa wuo bamarj cuu ŋ huorj-nu muōmei taa mi wuōra *Diilonelhāalādūnni-na mi bel-ba mi muo-ba aa ta mi dii-ba kaso. ²⁰Aa mi waa barj taa ba ko Etieni marj taa u warj ŋ maama-i. U kuliingu dolaanu-mie. Bamarj kuō-yo, muōmei taa mi niya ba jongorbaa-ba-i.» ²¹Mirj warj mafamma-i, Itierjo gbē-mi wuo: «Sire ŋ kã, mi taara mi puor-ni termaarj-nu *nieraamba wulaa.»»

²²Nuōmba naa kar ba tūnni-i ta ba nu Pol tuo piye. Uŋ juo cira wuo Diilorj wuo u ka saarj u yaa-i nieraamba wulaa, baa pārj dorj ta ba kaasīŋ wuo: «Kuorj naacolj daayo-i, baa na yarj-yo!» ²³Ba taa ba kakarra aa hiel ba jongorbaa-ba-i ta ba narj-ba dōrō aa ta ba bi kūol hīema-i ba narj dōrō-i-na. ²⁴Marj juo waa dumaarj-na, sorosi ba yuntierj wuo cira ba suur baa Pol ba cīng-u-na ka muo-yo, ku yaa u ka warj ninsoŋo-i. ²⁵Baa suur baa-yo ka vaa-yo aa da ba muo-yo. Wuo yuu sorosi ba yuntierjo marj waa u caarjgu-na wuo: «Hai hāa-na hümelle-i wuo da na bel *Oromeyierjō marj, na gbāa muo-yo a ne da na saa ce u āndaangu-i yogo?»

²⁶Uŋ piye dumaarj-na, yuntierj daayo kã ka gbē ba yuntierjo marj naa cira ba muo-yo wuo: «Yuntie, i taa i yii die cāl de! Naacolj daayo-i Oromeyierjō.» ²⁷Sorosi ba yuntierj wuo sire jo ji yuu Pol wuo: «Nuorjō-i Oromeyierjō nuō wēi?»

Pol wuo cira: «Ūu.»

²⁸Sorosi ba yuntierjo cira: «Muōmi hielaa gbeibuō da mi gbāa da Oromesīnni-i.»

Pol wuo cira: «Muō fuō, mi huorj baa-ni.» ²⁹Uŋ piye dumaarj-na, bamarj naa saaya ba muo-yo, baa pārj forra u caarjgu-na. Sorosi ba yuntierj uŋ cie ba vaa-yo, kor maa pārj ta ma da-yo.

Ba juo baa Pol Yuifu ba nellentaamba wulaa

³⁰Ku cuo kaala-i-na, sorosi ba yuntierjo ce ba bī *Diiløjigäntaamba yuntaamba-i baa *nellentaamba-i duo ji suo barj cāl Pol marj nuō-i jebi. Barj juo, wuo ce ba fir Pol jo baa-yo ba wulaa.

* 22:20 Nieŋ 7.58; 8.1.

23

¹ Pol wuo tuo ne *nellentaamba-i da kelkelkel, aa naa cira: «Tobir namaa, mi suyaa mie ji hi baa nyungo, mi wuoyaa Diilong-hümelle-i baa huonga diei; teriengu fangu-na, mi sa cäl mi fere baa weima.»

² *Diilojigäntaamba yuntiego-i ba taa ba bi-yo Ananiyasi; wuo gbê bamarj waa Pol caangu-na wuo: «Muyaar u nungu-i na hä-yo!»

³ Pol wuo cira: «Ŋ ciera ba muo muomei wei? Diilongo ka bi muo nuongo-i. Huhur-mantier nuoni marj daani-i; ma si ŋ juo da ŋ ji ce ändaangu-i a saanu baa *änjinamma yaa ke? Ma ce nie ŋ bir ciel-ma jina aa cira ba muo-mi?»

⁴ Nuong baa cira: «Ŋ tuora Diilojigäntaamba yuntiego yaa wei?»

⁵ Pol wuo cira: «Aoo! Tobir namaa, mi saa naa suo wuo u yaa-i Diilojigäntaamba yuntiego-i, mi cälää. Diilong-nelma ciera wuo: «Baa piye babalaa ŋ hä nellentiego-i.»*

⁶ Pol wuo suyaa wuo nellentaamba namba waa *Sadusiebaa aa banamba *Farisiebaa, wuo cira: «Tobir namaa, muongo-i Farisiefier muo, mi bincumba-i Farisiebaa. Da na da na ce mei ändaangu-i nyungo-i-na, kuu dii ŋaa minj hŋ taalungu-i kuomba siremma-na, ku'i juo baa mafamma-i.» ⁷ Uŋ piye dumaango-na, Sadusiebaa-ba-i baa Farisiebaa-ba sire ta ba fanu ba-naa u nelma-na, a ji ce calnu somma häi. ⁸ Kumaŋ cie ku ce ijieni-i, Sadusiebaa-ba ciera bafamba saa hüu-ma wuo kuomba ka sire, ba saa bi hüu-ma wuo *dorpöpuorbiemba dii baa Diilongo-i, ba saa bi tiraa hüu-ma wuo jinabaa-ba dii. Farisiebaa ba'a bafamba hüyaa-ma wuo daani-i hiere nii dii; ku'i juo baa ijieni-i.

⁹ *Änjnamma pigäataamba namba waa ba holma-na, ba waa Farisiebaa; bafamba sire muo jänj wuo bafamba saa da Polŋ cälää kusuon-nu, kere jina'i ka carra-yuo dii; da ma'i si dörpöpuorbieloŋ. ¹⁰ Kuo sire bel vaa. Korma donj ta ma da sorosi ba yuntiego-i wuo si ba ka honu Pol. Wuo ce sorosibaa-ba jo ji hiel-o ba holma-na a kã baa-yo ba cinggu-na.

¹¹ Ku isuongu-na, Itierj wuo carra Pol a warj baa-yo wuo: «Vaa ŋ fere! Nirj warj mi maama-i dumaa *Yerusalemu-i-na bande-i-na, da ŋ kã, ŋ warj-ma dumei *Öromu-i-na.»

Yuifubaa-ba saa-ma da ba ko Pol

¹² Ku cuo kaala-i-na, *Yuifubaa-ba sire nunu ba-naa cucuuyungu-na da ba ko Pol, aa naa waasa wuo da ba saa ko-yo, juuru sa wuo, hümma sa nyonj. ¹³ Bamarj naa cie mafamma-i baa curaa nuomba komuonja häi-i. ¹⁴ Baa sire kã ka ne *Diilojigäntaamba yuntaamba-i, baa nelle bincumba-i a warj baa-ba wuo: «I daa i-naa, aa i waasaarj wuo die saa ko Pol, molo sa dii bŋnkungu u nungu-na. ¹⁵ Fiefie-i-na, namaa da na sie baa *nellentaamba-i, na kã sorosi ba yuntiego wulaa, wuo u ce ba jo baa-yo na ji migäarj ce u ändaangu-i fafamma. Da ba ta ba jo baa-yo, mie i ka gbärj kpelle ko-yo hümmelle-na.»

¹⁶ Pol häsiŋo nanjo waa nu-ma. Wuo kã ka tŋnu Pol baa-ma dii sorosi ba cinggu-na.

¹⁷ Pol wuo bi sorosi ba yuntiego nanjo-i a ji warj baa-yo wuo: «Kã baa naacombilong daayo-i na yuntiego wulaa, nelma dii u duo warj-ma baa-yo.» ¹⁸ Sorosierj wuo kã baa naacombilongo-i ba yuntiego wulaa ka cira: «Pol yaa bie-mi hä-mi naacombilong daayo-i wuo mi jo baa-yo ŋ wulaa, kere ŋ popuorungu dii u wulaa.» ¹⁹ Ba yuntierj wuo bel naacombilongo nanj-na ba kã ba derj ka yuu-yo wuo: «Ku faa wei?»

²⁰ Naacombilong wuo cira: «Ku faa. Kuu dii ŋaa Yuifubaa-ba saa-ma wuo ba ka jo ji warj baa-ni ŋ kã baa Pol bisŋnuo-i-na ba ka migäarj ce u ändaangu-i. ²¹ Da ba jo, ŋ baa hüu-ma. Bamarj taaraayarj-yuo baa komma-i ba curaa nuomba komuonja häi-i. Ba waasaarj wuo da ba saa ko-yo, molo sa dii bŋnkungu u nungu-na. Bafamba tigiŋj ti, ba cie nuonei.» ²² Sorosi ba yuntierj wuo cira: «Mi nuo, nga ma diei dii: Baa yarj molo suo wuo ŋ tũonu-mie.» Aa naa ce u bir kŋnj.

Ba saarj Pol hä fäamaango-i baa-yo

²³ Naacombilong urj taa, sorosi ba yuntiego bi bamarj cuu ufarjo-i ba häi, a ji gbê-ba wuo: «Hielaarj sorosibaa nuosũo na tigiŋj-ba, baa sŋngbartaaamba komuonja siei baa cŋncieluo, a naara puolnintaamba nuosũo. Die wuo isuaniiwuoni-i ti, na ka kã Sesare. ²⁴ Nierj sũnaamba namba na ji kã baa Pol. Mi taara u hi fäamaango teriengu-i u yungu baa janj-yo.» Fäamaango farjo-i ba taa ba bi-yo Felisi. ²⁵ Aa nyegärj sebe daayo-i hä-ba wuo ba ka hä-yo. U nyegäarj wuo:

²⁶ «Fäamaa, mi päa-ni jaalungu.

* 23:5 Helmarj-sebe (Exode) 22.27

Muo Kulodi-Lisiyasi, muomei nyegāaŋ sebe daayo-i da mi hā-ni. ²⁷ Baŋ kaa baa naacolŋo maŋ, *Yuifubaa-ba naa bel-o ta ba taara ba ko-yo. Miŋ juo suo mie *Oromeyieŋo, mi kaa baa sorosibaa-ba-i ka hūu-yo ba wulaa ²⁸ kaa baa-yo ba *nellentaamba wulaa da mi ka suo baŋ cāl-oŋ mamaŋ nuo-i jebi. ²⁹ Mi kaa ku yaa nuo-i, ka da ba cāl-o ba hūmelleŋ-kūŋ-nu. U saa ce mamaŋ hii ba bel-o dii-yo kaso aa ji da baa a ko-yo. ³⁰ Dumandē-i-na, mi nuo ba'a ba joguorŋ-yo baa komma, ku'i cie mi saarŋ-yo hā-ni. Mi waarŋ-ma baa-ba mie da kuŋ weima dii, ba kaa naŋ wulaa.

I ka waa.»

³¹ Sorosibaa baa bi bie Pol isuorŋu fangŋu-na a kaa ka hi Āntipatirisi. ³² Ku cuo kaala-i-na, bamaŋ waa baa ba gbeini-i, baa gūunu aa naa yarŋ bamaŋ waa baa sūnaamba yaa cor baa Pol.

³³ Baŋ kaa hi Sesare-i, baa dii sebe-i fāa-maaro naŋ-na baa Pol hiere. ³⁴ Fāamaaro wuo kalaŋ sebe-i aa naa yuu Pol uŋ hel yasinni maŋ nuo-i. Pol wuo cira u hel Silisi mara nuo. ³⁵ Fāamaaro wuo cira: «Bamaŋ cālāaŋ-niŋ da ba jo, nelma maŋ dii yuuma-i, mi ka yuu-ni baa-ma.» Aa naa ce ba kaa baa-yo ka jīna-yuo *Erodi ciŋŋ-nu.

24

Fāamaaro tīenaana Pol āndaarŋu-na

¹ Baŋ juo baa Pol ji hā fāamaaro-i, yinni naa cor, diiluj-yiingŋu-na, *Diiloji-gāntaamba yuntieŋo-i Ananiyasi wuo sire baa nelle bīncuomba namba-i a jo baa āndaarŋu-i fāamaaro wulaa. Baa naa bi jo baa naacolŋo naŋo u duo ji piye cu ba huorŋ-nu. Ba bī naacolŋo-i Tertulusi. ² Baŋ juo, fāamaaro wuo ce ba bī Pol jo. Uŋ juo, Tertulusi wuo doŋ tuo piye wuo: «Yuntie, iŋ yerŋ fiisaarŋu maŋ nuo-i daaku-i nuonei juo baa-ku. Ū migāaŋ weima boi hā-ye. ³ I sie gbuu gbāa jaal-ni. ⁴ Mi sa taara mi bellanie jīna ku'i cie mi ta mi cārā-nie mie ŋ ce jande aa ŋ kar ŋ tūŋgu-i i piye celle yorŋ baa-ni. ⁵ Naacolŋ daayo-i nelieŋo sī; i daa u wuora u gbo *Yuifubaa-ba-i baa banna terni-na hiere. Nasaretitaarŋ Diilohūmelle yuntieŋo naŋo'i. ⁶ U taa u yii duo bi biēna *Diilodubuo-i hā-ye, ku'i cie

i bel-o. [Ii naa cira i ce āndaarŋu-i mie cemma, ⁷ Lisiyasi* yarŋ aa kaa ka hūu-yo i wulaa fōŋgūo ⁸ aa cira mamaŋ da ma waa i jo naŋ wulaa.] Miŋ waarŋ mamaŋ, da kuŋ coima, u yaa-i ŋ yuu-yo.» ⁹ Yuifubaa baa cira ma yaarŋa yaa-i, keŋe ma cie dumei.

¹⁰ Fāamaaro wuo hā Pol baa āndaarŋu-i. Pol wuo cira: «Yuntie, mi suyaa mie nyungo saa jīna-nie āndacelle-na mie jāmālā-i-na. Terieŋgu fangŋu-na, mi holle sa tie baa weima. ¹¹ Mi kaa *Yerusalemu-i-na da mi ka jaal Diiloroŋ. Miŋ kaa, ku saa cor yinni cīncieluo ni hāi yogo. Da ŋ'a mi tāal-ni yuu-ba ŋ ne. ¹² Aa ŋ yuu-ba da kuŋ ba daa mi cie āndapirre baa moloŋo Diilodubuo-i-na, sisō *Diilonelhāalādūnni-na, da ma'i bi sī yarŋa narŋa, ba warŋ-ma. Da kuŋ ba bi daa mi wuora mi gbo nuomba-i, ba bi tiraa ba warŋ mafamma-i.

¹³ «Baŋ waarŋ mamaŋ hiere daama-i āŋgbāŋgbālamma. ¹⁴ Mi gbāa warŋ mamaŋ baani, ma yaa daama: Hūmelle maŋ bafamba ciera di saa fa, muo mi suurii di yaa nuo-i ta mi cāa i bīncuombaŋ siire cu Diiloroŋ maŋ huorŋ-nu'i. Mamaŋ nyegāaŋ *ānjīnamma-na baa *Diilopopuorbiemba sebebāa-ba-na, mi hūyāa-ma wuo ninsoŋo. ¹⁵ Mi hūyāa-ma mie nelfafaamba maŋ kuu baa nelbabal-aamba-i hiere, yiingŋu dii baa yiingŋu, Diiloroŋ ka sire-bei. Bafamba fere maŋ daaba-i ba bi hūyāa-ma mei temma-i. ¹⁶ Terieŋgu fangŋu-na, ku'i cie mi ta mi gbāŋ kpelle, mi baa cāl Diiloroŋ-i, mi baa bi cāl moloŋo.

¹⁷ «Miŋ hilaa Yerusalemu-i-na ku bāarŋu cuo. Miŋ kaa wuora, mi da gbeinŋa celle bel mi naŋ-na da mi ji kāyā mi nellen-baamba-i aa bi da hā Diiloroŋ-i. ¹⁸ Da ŋ da ba daa-mi Diilodubuo-i-na, kuu dii ŋaa mii naa kaa baa ma yaa-i: Mi kaa ka mīgāaŋ mi yuŋ-maama. Nuomba boi saa waa baa-mi! Ijieni saa bi waa! ¹⁹ Da ku waa weima, Yuifubaa-ba maŋ hilaarŋ *Asi-i-na, ba yaa waa. Kuŋ mii naa cāl, ba yaa naa saaya ba waa nyungo-i-na a pigāaŋ-ni miŋ cālāa terieŋgu maŋ nuo-i. ²⁰ Baŋ kaa baa-mi *nellentaamba wulaa, ba kaa da cālmuo hayo-i haa-mie? ²¹ Iŋ kaa, aa mi sire yiera warŋ nelma maŋ mie: «Mi suyaa mie da ŋ da ba ce mei āndaarŋu-i nyungo-i-na, kuu dii ŋaa miŋ hūŋ taalungŋu-i kuomba siremma-na ku'i juo baa mafamma-i, ba ka

* 24:7 Sorosi ba yuntieŋo maŋ bilaa Pol ba bi u yaa dumaaro-na. NiEŋ 23.26.

ta ba nii-mie ma yaa nuo-i, ni ma'i sī, ba nuu wuo mi guolaaya bige-i?»

²² Fāmaanjo-i ba taa ba bī-yo Felisi, wuo suyaa Yesu hūmelle-i konnu-die. Polj juo piye tī, u saa kar āndaangu-i yīngu fangu-na, wuo gbē-ba wuo: «Lisiyasi duo ji jo, mamaŋ da ma waa, mi ka tūnu-nei baa-ma.» ²³ Aa naa waŋ baa sorosi ba yuntienjo nano-i wuo u dii Pol kaso jīna. Duo dii-yo, u yaŋ u waa u fereŋ nuu u jēnaamba ta ba gbā ba kā ba ne-yo aa ta ba ce u popuorni-i.

²⁴ Ku saa da yinni, wuo jo baa u cieŋo-i aa naa puor ba ka bī Pol wuo u ji piye Yesu-Kirsa hūmellen-kūngu-i pigāaŋ-ba. U cieŋo-i, ba taa ba bī-yo Durusil, u waa Yui-fuyieŋo. ²⁵ Pol wuo jo ji tuo piye baa-ba nelieŋ nuu niŋ saaya ŋ ce Diilongo huōŋga-i dumaa, baa niŋ saaya ŋ bel ŋ fere dumaa, baa Diilong uŋ kaa yuu-ye dumaa. Uŋ piyeŋ, Felisi hol die doŋ ta di tie, wuo cira: «Yiera dumaa nyuŋgo-i-na; da mi ji da mi fere yīngu maŋ nuu-i, mi ka tiraa ce ba bī-ni ŋ jo.» ²⁶ U taa u bi ne wuo sī Pol ka hā-yo gbeija. A ce dumaano-na, wuo tuo puor ba ta ba bī-yo kpēkpē ba hā-yo. ²⁷ U cie dumei suu! Naacoljo nano ji jo ji hor-o fāamaansinni-na. A ne da bieja hāi naa cor tī. Naacoljo faŋo-i ba taa ba bī-yo Porkusi-Fetusi. Felisiŋ taa u taara Yuifubaa-ba dolo dumaano-na, wuo yaŋ Pol dii kaso-i-na u saa hiel-o.

25

Fetusi tīenaana Pol āndaangu-na

¹ Fetusiŋ juo ji hor Felisi-i, wuo ce yinni siei aa naa sire kā *Yerusalemu-i-na. ² Uŋ kaa, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa nelle yuntaamba sire kā baa Pol maama-i u wulaa ka ta ba waana. ³ Aa naa cira wuo u ce jande aa u jo baa-yo Yerusalemu-i-na ba ji ce u āndaangu-i. A ne da ba taa ba taara u jomma-na ba ko-yo hūmelle-na. ⁴ Fetusi wuo waŋ baa-ba wuo Pol sie gbāa jo, uu dii kaso. A cira fuo fere-i u saa jo duo ji vaaya Yerusalemu-i-na; ⁵ da ku Pol cālāa, duo u ta, ba hiel nuomba ba gbonu, da ba ka hi Sesare-i ba ka ce u āndaangu-i.

⁶ Fetusiŋ cie yinni maŋ Yerusalemu-i-na aa bir kā Sesare-i-na, ni saa cor yinni cincielluo-i. Uŋ kaa yīngu maŋ nuu-i, ku

cuo kaala-i-na, wuo kā gēŋgerteriengu-na aa naa ce ba jo baa Pol. ⁷ Baŋ juo baa-yo, *Yuifubaa-ba maŋ hilaa Yerusalemu-i-na kā, baa sire cīlā-yuo hiere ta ba gbu ba kar coikāŋkareija ba haa-yuo. ⁸ Pol wuo cira: «Mi saa cāl manamma Yuifu ba Diilong-hūmelle-na, mi saa bi cāl manamma *Diilodubuo-i-na, mi saa bi tiraa cāl *Orome ba *jāmatigi-i, na hiire-mie hama-i nuu-i?»

⁹ Fetusiŋ taa u taara Yuifubaa-ba dolo dumaano-na, wuo yuu Pol wuo: «Ŋ taara mi kā baa āndaan daaku-i ka ce-ku Yerusalemu wei?»

¹⁰ Pol wuo cira: «Mei āndaanguŋ hii fāa-maŋ ba teriengu-i ku kar kusuwoŋ-nu'i, ku sie gbāa bir kā teriengu naŋ-nu. Naŋ fere-i ŋ suyaa kerre wuo mi saa cāl Yuifubaa-ba-i. ¹¹ Da ku mi cālāa ninsoŋo, aa miŋ cie mamaŋ ma hii ba ko-mi, mi sie cīna kuliingu-i. Ŋga baŋ haa mamaŋ mie, da ku mi saa ce-ma, molo sie gbāa hā-ba baa-mi. Kuŋ hii teriengu maŋ daaku-i, yaan āndaangu-i na hā Orome ba jāmatigi-i baa-ku.» ¹² Fetusi wuo piye baa u caantaamba-i aa naa waŋ baa Pol wuo: «Niŋ'a i yaŋ āndaangu-i hā jāmatigi-i, ŋ ka kā u wulaa.»

Fetusi-baa-ba saa Pol āndaangu maama

¹³ A ne da nellentienjo nano waa ba taa ba bī-yo Agirpa*. Agirpa tūo nano waa, ba taa ba bī-yo Berenisi. Fetusiŋ cie Pol āndaangu-i, ku saa da yinni, Agirpa-i baa u tūo-i baa jo Sesare-i-na wuo ba ji jaal Fetusi-i. ¹⁴ Baŋ juo ji ta ba da yinni dumaano-na, yīngu naŋgu-na, Fetusi wuo bie Pol kūngu-i tuo piye baa-ba wuo: «Mi juo ji da Felisi bilaa naacoljo nano-i jīna dii kaso-i-na. ¹⁵ Miŋ kaa *Yerusalemu-i-na, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *Yuifu ba bīncuamba jo mi wulaa wuo mi ko-yo, mi baa yaŋ-yo. ¹⁶ Mi gbē-ba mie *Oromebaa mie die bel moloŋo-i aa i saa ce u āndaangu-i i sie gbāa ko-yo. ¹⁷ Ba sire jo baa-mi. Iŋ juo mi saa sere; ku cuo kaala-i-na, mi ce ba jo baa-yo i die ji ce u āndaangu-i. ¹⁸ Mei na'a sī u cie kuubabalaangu naŋ temma-i, a ji da ma'i sī. ¹⁹ Ba fanu ba-naa ba Diilong-hūmellen-kūngu, baa naacoljo naŋ kūngu. Naacoljo faŋo-i wuo ba bī-yo Yesu. U kuu, Pol fuo wuo u kuu aa sire. ²⁰ Mei ne nel daama cu mi huōŋga-i; mi saa suo miŋ ka ce kumaŋ. Mi

* ^{25:13} Ba gbē Erōdi-Agirpa maŋ hāalīŋ-wuono yaa-i. Niŋ *Erōdi sīnni-na dii ānfirnumma-na.

naa mi yuu Pol da ku u taara āndaan daaku kã Yerusalemu. ²¹ Pol wuo fuo āndaangu sa kã teriengu, kere kun hii teriengu man nuo-i, i yan-ku i hã *jamatigi-i baa-ku. Mi naa mi ce ba bir dii-yo jina mie da mi da yiingu, mi saan-yo hã jamatigi-i baa-yo.»

²² Agirpa wuo cira: «Naacoln daayo-i mei taara mi da-yo baa mi yufelle u piye mi nu.»

Fetusi wuo cira: «Weima si, bisinuo n ka da-yo.»

²³ Ku cuo kaala-i-na, baa saan Agirpa-i baa niimarni u jo ji suur gēngerdūngu-na baa u tūo-i baa sorosi ba yuntaamba-i a naara nelbōmbōmbaa-ba man waa nelle-na. Ban juo, Fetusi wuo ce ba jo baa Pol. ²⁴ Ban juo baa-yo, Fetusi wuo cira: «Nellentienjo-i baa namaa namaj dii bande-i-na hiere, na daa naacoln daayo-i ke? Min kãa Yerusalemu-i-na, Yuifubaa-ba-i hiere ba sire jo mi wulaa, aa tiraa nyaanu-mie jo bande-i-na, wuo naacoln daa u saa baa kuliingu. ²⁵ Muo da mi ne, mi sie da un cie kuman aa ba'a ba ko-yo. Nga un ciera i yan āndaangu-i hã jamatigi-i baa-ku, mi ka saan-yo hã-yo baa-yo. ²⁶ Mi saa da nelma jebi u kungu-na da mi nyegēn saan hã jamatigi-i, ku'i cie na da mi cie ba jo baa-yo nyungo-i-na i die ji yuu-yo Agirpa nan fere-i n yufelle-na, ku nie si mi ka gbãa da manamma nyegēn. ²⁷ Mei nie da, da na bel molojo-i da na saan-yo teriengu nan-nu, un cie kuman na bel-o, na saaya na nyegēn-ku hã teriengu fangu taamba-i bafamba bi suo.»

26

Poln waan manan baa Agirpa-i

¹ Agirpa wuo cira: «Pol, āndaangu-i dii nuonei wulaa-i; piye manan dii nan wulaa.» Pol wuo fara u nanja-i aa naa cira: ² «Nellentie, *Yuifubaa-ban haa manan mie hiere, nin hãa-mi hūmelle-i mi da mi wan man bilaa duma tūnu-nie nyungo-i-na, ku dolaanu-mie cor. ³ Na nin yen teriengu man nuo-i, molo sie gbãa pigāan-ni Yuifu ba bincuan-maama-i, aa n suo ban fanun ba-naa nelma man nuo-i hiere. Teriengu fangu-na, jande, fē n huonga-i aa n nu mi nelma-i.

⁴ «Ma min siire ce kuman *Yerusalemu-i-na, Yuifubaa-ba-i hiere ba suyaa-ku.

⁵ Nyungo saa jina-yie baa i-naa. Ba suyaa

wuo *Farišeyien muo, aa tiraa suo wuo i Diilon-hūmellen-kungu kuolaaya yan Yuifubaa-ba namba-i. Da n yuu-ba, da ba'a ba ka wan ninsojo-i baa-ni, ba ka wan-ma baa-ni. ⁶ Aa da n da ba ce mei āndaangu-i nyungo-i-na, kuu dii naa Diilon un pãa nungu man baa i tobãa-ba-i, min hin ku taalungu-i, ku'i juo baa mafamma-i. ⁷ *Isirahel-baamba-i hiere ba kungu-na ba hin ku taalungu-i, ku'i cie ba ta ba cãrã Diilonjo-i bāangu-i baa isuangu-i.

«Nellentie, muo min bi hin taaluduungu fangu-i, Yuifubaa-ba gān baa-mi ma yaa nuo-i. ⁸ Namaa nie-ma nie, Yuifubaa namaano-i, aa cira Diilonjo sie gbãa sire kuomba-i? ⁹ Mei fere man daami-i, mii naa da nie si mi saaya mi gbān kpelle a hiel Nasaretitan Yesu yerre-i nuomba nunni-na. ¹⁰ Mi taa mi ce ma yaa-i Yerusalemu-i-na. Baman naa cu Yesu huon-nu, *Diiloligāntaamba yuntaamba naa hã-mi hūmelle-i mi bel ba fōngūo dii-ba kaso, aa da ba'a ba ko-ba, mi sa yagar. ¹¹ Mi taa mi wuora *Diilonelhāalādūnni-na hiere mi ce-ba gbomma. Mi taa mi taara mi kpakpaa-ba hiel-ba Yesu hūmelle-na. Mi huongan nã naa gbuu du baa-ba dumaano-na, da mi ce mi hel nyaa ba huon-nu nileina nanja-na.»

(Ропур. 9.1-19; 22.5-16)

¹² «Min waa ta mi ce karaangu fangu-i, yiingu nangu-na, Diiloligāntaamba yuntaamba ji hã-mi hūmelle-i mi ta mi kã Damasi. ¹³ Mi waa baa nuomba namba. Nellentie, muomei tūo-nin, bāangun juo hi yuhuanga-i, mie mi ne da cecerna nan temma hilaa doro-i-na jo ji dii-ye huonga. Cecer daama taa ma carra ma yan bāangu-i. ¹⁴ Yie pan cii hiere, mei nu molo piye baa-mi ebiremma-na wuo: «Sol, bige-i cie n ta n ce karaan daaku temma-i baa-mi? N saa suo wuo n ce gbāngbān wei?»

¹⁵ «Mie yuu mie: «Hai molojo-i piyen?»

«Kutienjo gbē-mi wuo: «Muo Yesu, muomei piyen, n ce karaangu-i baa muomei. ¹⁶ Sire n yiera. Mi caraaya-nie da mi ce-ni mi cārān nuo, aa nin daa manan daama-i nyungo-i-na, n ce ma watien nuo baa min ka ta mi pigāan-ni manan hiere. ¹⁷ Mi ka puor-ni n nellen-baamba wulaa baa *niēraamba bi wulaa. Mi ka waa baa-ni, molo sie gbãa ce-ni binjungu. ¹⁸ Kã n

ka hiel-ba kukulma-na η dii-ba cecerma-na. Kā η ka hūu-ba *Sitāni wulaa η hā Diilongo-i baa-ba. Da ba hūu mi maama-i, ba āmbabalma ka hur aa ba nungu ka waa baa Diilong-baamba-i.»

¹⁹ «Nellentie, Itiej unj caraaya-mie a waj mamaj baa-mi mi sie gbāa yagar-ma. ²⁰ Mi duwaj Damasi yaa nuo-i igēna ta mi waj u maama-i, aa hel teriengu-na kā *Yerusalemu. Miη siire Yerusalemu-i-na, mi wuora gbuo *Yude nileija-i hiere ka cor baa nieraamba-i. Mi taa mi pi-iyee baa-ba mie: «Naanaη na cilobabalaη-i aa na suur Diilong-hūmelle-na. Yaaj na ciluo tuo fa ku yaa pigāaj wuo na naana na cilobabalaη-i ninsoroη.» ²¹ Da η da *Yufubaa-ba bilaa-mi *Diilodubuo-i-na ta ba taara ba ko-mi, ku yungu yaa kufangu-i. ²² Nga Diilongo saa hūu-ma. Ji hi baa nyungo, muomei daami ta mi waj u maama-i baa nuomba-i hiere, mi sa bo moloηo baa-ma. *Diilopopuorbiembaη siire waj mamaj a naara *Moisi-i, mi tir ma yaa-i; mi saa haa manamma mei. ²³ Ba waaj-ma wuo: «Diilong unj ka saaj *Korkortieηo maη, u ka muliej. Aa duo ku, u yaa ka sire igēna kuomba holma-na. Duo sire, u ka pigāaj i baamba-i korkor-hūmelle-i baa nieraamba-i hiere.»»

²⁴ Polη juo piye hi teriej daaku-i, Fetusi wuo kaasij da gbagaga wuo: «Pol, nuo η sie waa dii η fere nuu! Sebe siire η yungu-i!»

²⁵ Pol wuo cira: «Fetusi, mi saa piel. Miη waj-maη duma ma cie dumei. ²⁶ Maη cie teriengu maη nuo-i, ku saa fuo. Agirpa suyaa-ma hiere, ku'i cie mi da holle yiera u yaajga-na ta mi waj-ma.» ²⁷ Aa naa cira: «Nellentie, Diilopopuorbiembaη waaj ma-maη, η hūyāa-ma wei? Mi suyaa mie η hūyāa-ma.»

²⁸ Agirpa wuo cira: «Pol, η taara η ce-mi Kirsa wuoη muo hoi dumande-i-na wei?»

²⁹ Pol wuo cira: «Da ku fie waa fiefie sī, weima sī. Aa naη diei sī, miη piiyeη baa namaa namaη hiere nyungo-i-na, mi cārā Diilongo-i mie u ce-na mei temma-i; nga mamaj daa-mi daama-i u baa yaaj ma yaa da-na.»

³⁰ Polη juo piye tī, Agirpa-i baa Fetusi-i a naara Berenisi-i baa bamaη waa hiere, baa sire ta ba hel. ³¹ Umaη duo puur duo piiye, wuo: «Mei saa suo kumaη cie ba bel naacolη daayo-i aa migāaj ta ba taara ba ko-yo.»

³² Agirpa wuo tuo piiye baa Fetusi-i wuo: «Kuo u saa naa cira na yaaj āndaangu-i hā *jāmatigi-i baa-ku, dumande-i-na nii naa nanna-yuo.»

27

Ba kaa baa Pol jāmatigi wulaa

¹ I tammaη juo hel yingū-na die kā *Itali-i-na, baa cira i ta baa baatoηo, aa naa dii Pol sorosi ba yuntieηo naηo naη-na a naara kasobiemba namba. Ba taa ba bī sorosi ba yuntieηo faηo-i Yulusi. U waa *jāmatigi sorosibaa-ba yaa nuo-i. ² Iη taa baa baatoηo maη, uu naa hel Adarmiti jo aa bir tuo kā *Asi-i-na. Naacolηo naηo waa baa-ye, ba taa ba bī-yo Aritarke; u taa u hel Tesalonike, dii Maseduoni mara nuu. ³ Iη taa yingū maη nuo-i, ku cuo kaala-i-na, yie kā ka hi Sidō. Yulusi taa u ce baa Pol u cor. Iη hii Sidō-i, wuo hā-yo hūmelle-i u suur neller-ηuonga-na ka taara u yufiej-niini-i u jēnaamba wulaa bir jo.

⁴ Iη siire Sidō-i-na die cor, fafal muo ta mu jārā-yie. Yie naa yie ciil ka bella Sipire kotuangu-i tie kā, ⁵ kā ka cor Silisi-i aa sire ka cor Pānfili-i kā ka hi Mira, dii Lisi mara nuu. ⁶ Iη hii Mira-i, sorosi ba yuntieη wuo da baatoηo naηo hilaa Alesāndiri tuo kā Itali-i-na, wuo ce i hel suur u yaa nuo-i.

⁷ Iη biyaa hūmelle-i, i saa gbāa tie gbar fafamma; i cie sūlma-i dumei die ka hi Kinide-i. Kuη cie dumaango-na, i daa yinni hūmelle-na. Iη juo ne da fafalmu sa hūu-ma, yie karnu hel Salmone, a ciil Kireti kotuangu nangu-na. ⁸ Iη fie kā teriengu-na, i cie sūlma-i dumei aa die hi baatoη ba munyerammu maη biη-muη «Munyerarafammu-i»; dii Lase caangu-na.

⁹ I bāangu cuo hūmelle-na cor, a ce *Yufu ba sūngu maη baη dii-kuη dikara-ηuangu-na, ku ji cor. Kuo migāaj ta ku balaη-yie baatoηo gbarma-na ku kā. Polη daa-ku dumaango-na, wuo gboya bamaη waa baatoηo-na wuo: ¹⁰ «Mi jēnaaj namaa, die suuye i yufieηa-i aa cor, i sie ka hi. Baatoηo sie hi, congorni sie hi! Aa mie fere-i die saa gbāη, i ka tie-maη.» ¹¹ Baatoηo yuntieηo-i baa u tieηo-i baa yagar Pol nungu-i. Sorosi ba yuntieη wuo bi cu ba huon-nu. ¹² Iη ηa naa yiera munyerammu maη nuo-i, mu saa fa waaj-ηuangu-i. Munyerammu nammu bi waa Feniki-i-na dii Kireti bāsuuruηgu-na.

Iŋ waa baa bamaŋ, ba fōŋgūo baa cira i gbāŋ kpelle a hi teriengu faŋgu-i, kere ba taara ba ka tiēna kusuŋ-ŋu'i aa waangu cor. ¹³Fafalmu maŋ taa mu jo huŋgu faŋgu-na, mu saa waa baa fōŋgūo duma. Muo hila cicaaryanŋa ta mu kã doryanŋa. Baa da nie sī ma ka dōl-ba. Baa ce yie sire bella Kireti kōtuŋgu-i tie kã.

¹⁴I saa maa, fafalmu naŋ teri muo sire i doryanŋa-na a jo ji suye-yie; ba bi fafalmu fammu-i «Erakilō». ¹⁵Baatoŋ wuo tuo kã kōtuŋgu; i saa gbāa die yiera-yuo, yie naa yie yaŋ muo ta mu kã baa-ye mu muŋkãmmu. ¹⁶Yie kã ka cor teriengu nangu kōtuŋgu-na aa yaŋ-ku i nadien-na. Ba bi teriengu-i Koda. Ku cinnu-yie celle fafalmu-na. Beŋo naŋo waa baa-ye tuo kã-yā-yie. Iŋ cīenu dumaŋo-na, yie gbāŋ baa ufaŋo-i haa-yo baatoŋo-na. ¹⁷Iŋ haa-yo, maacenciraamba maŋ dii baatoŋo-na, baa ce iyiemba a pērā baatoŋo-i wuo u baa ji biēna. Yie kãlā yie sī fafalmu ka kã baa baatoŋo-i Libi jāmālā yanŋa u ka nyugūŋ hiemugāangu-na yiera i wulaa; a ce dumaŋo-na, yie hiire baatoŋo kompanga-i aa naa yaŋ i fere hā fafalmu ta mu kã baa-ye mu muŋkãmmu.

¹⁸Ku cuo kaala-i-na, fafalmu yagar ce hūmma ta ma sagalla-yie bōmbōŋ ma naara. Yie naa yie parra congorni-i nanna hūmma-na. ¹⁹Yiingu faŋgu curoŋo-na, bamaŋ ciej maacemma-i baatoŋo-na, baa bie baatoŋ-bimbīnni-i baa ba fereŋ nammu a nanna-nie.

²⁰I cie yinni bōi molo sa da bāangu yufelle baa mōŋa-i hiere. Fafal muo bi tie mu temma-i kunangu sa parra-muo. I saa tiraa tie hiŋ taalungu i fereŋ nuo. ²¹I daa yinni i saa wuo kuuwuŋgu. Pol wuo sire yiera i holma-na aa cira: «Mi jēnaaŋ namaa, ku naa naa nu mi nuŋgu-i aa i tiēna dii Kireti-i-na, mamaŋ juo ta ma da-ye daama-i a ji ce i tie nanna congorni-i, maa naa saa da-ye.

²²Mamaŋ dii fiefie-i-na, fieŋ na hommu-i, molo sie ku, baatoŋo yaa ka tie-maŋ yon.

²³Miŋ cuu Diiloŋo maŋ huŋ-ŋu'i ta mi cāa-yo, u puoraa *dōrpōpuorbioloŋo naŋo-i mi wulaa isuŋgu-na u ji waŋ baa-mi ²⁴wuo mi baa kãlā, kere da ku fie ce nie nie, mi ka hi jāmatigi-i u ce mi āndaangu-i. A ce dumaŋo-na, bamaŋ dii baa-mi hiere u ka bi kor-ba, u sie yaŋ ba ku. ²⁵Teriengu faŋgu-

na, fieŋ na hommu-i, mi haa mi nanŋa-i Diiloŋo-na. Uŋ waan-ma duma u ka bi ce-ma dumei. ²⁶Mi suyaa mie fafalmu ka kã baa-ye ka nanna bomborma nammaŋ.»

²⁷Fafalmu bieŋ baa-ye da suu hūmma-na a ce yinni cīncieluo ni siei. Cīncieluo ni naa yiingu isuŋgu-na, isuholleŋ juo ta di hi, bamaŋ ciej maacemma-i baatoŋo-na, baa suu wuo i pie bomborma namma. ²⁸Baa fi hūmma pupurma-i a da ma yuu metiribaa komorre baa cīncieluo niehāi. Yie cor. Iŋ kaa maa celle, ba tiraa fi-ma, a da ma yuu metiribaa komorre baa niisie. ²⁹Baa ta ba kãlā wuo sī baatoŋo ka kã ka jūŋ tāmpeŋa hūmma-na. Baa ful baatoŋo fagammu naa huŋ-yanŋa-na aa tiēna ta ba niya cuo kaalma-i. ³⁰Ku huŋgu-na, baa ji ta ba taara ba hel gbar. Baa hiire beŋo maŋ waa baa-ye baatoŋo-na aa gbē-ye duma wuo ba taara ba hiire gbu baatoŋo fagammu nammu yaanŋa-na a bella-yuo u baa ji bibirre. ³¹Pol wuo gbē sorosibaa-ba-i baa ba yuntienŋo-i wuo: «Da ŋ da na yaan balan daaba hel, na ka tie-maŋ.» ³²Baa naa hiel beŋo-i aa vaa-yo baa iyiemba namba bella-yuo. Polŋ juo piiye dumaŋo-na, sorosibaa baa kar iyien daaba-i aa naa yaŋ beŋo ta.

³³Iŋ tiēnaana tie cie cuo kaalma-i, Pol wuo cira: «I cie yinni cīncieluo baa ni naa yaa dei hōculle-na, aa molo saa dii kuuwuŋgu u nuŋgu-na. ³⁴Jande, wuyaŋ! Ku yaa fōŋgūo ka da-nei na hel-me. Baa na tie holle, i ka hi hīnni hiere unar yungu sie jaŋ-yo.» ³⁵Uŋ piiye dumaŋo-na, *buruo naŋo waa, wuo bie-yo aa jaal Diiloŋo-i ba yaanŋa-na hiere aa bīl-onŋ a doŋ tuo wuo. ³⁶Sireiŋa suu da-ba hiere baa kã ba ta ba wuo. ³⁷Mie maŋ waa baatoŋo-na, i waa nuŋ mie nuosūo komuŋa siei baa cīncieluo nuŋ mie niedie.

³⁸Baatoŋ daa wuo tūyāa dīmma yaa bōi. Baŋ juo wuo tī, baa huol-ma kūnna hūmma-na a parra congorni-i aa baatoŋo duo ce fiefie.

³⁹Cuoŋ juo kaal, maacenciraanŋ baa fara da teriengu nangu-i ba saa suu-ku, aa da hūmma wuyaa teriengu faŋgu yiengu nangu-i. Baa cira ba ka gbāŋ kpelle hi teriengu faŋgu-i. ⁴⁰Baa fir baatoŋo-i aa yaŋ fagammu-i dii hūmma-na, aa naa bi fir yilemmu iyiemba-i. Baŋ cie mafamma-i,

baa vaa baatonjo kompanga-i yaanga-na fafalmu da mu kã baa-ye terienj daaku-na.

⁴¹ Ij taa ka hi holma namma-i, hiemugäär ku yiera baatonjo-i u saa gbãa duo cor. U yaanga suurii hiere hiemugäärngu-na. Hünj maa ta ma jo ma nanj u tuole-i ma kara-die. ⁴² Sorosibaa-banj daa-ma dumaango-na, baa cira ba ko kasobiemba manj waa baa-ye hiere wuo sã da ba so hel ba ka gbar. ⁴³ Ba yuntienj wuo cie-ba. U saa tuo taara ba ko Pol ku'i cie wuo cie-ba aa naa cira: «Bamanj suyaanj sɔmma, ba ta yaanga ba ta ba so ba kã bomborma-na, ⁴⁴ banamba ka nyugünj baatonj-yilanni-na cu ba huonj-nu.» Ba cie dumei a gbãa huol hiere; molo saa tie-manj.

28

Polbaa-ba huolaa kã Malti

¹ Ij namaläayã huol hümna-na ti huongu manj nuo-i, yie yuu, baa cira teriengu fangu-i ba bi-ku Malti.* ² A ne da diilo taa u dää, waangu'i daaku. Teriengu fangu taamba silaa ce baa-ye, a dii dängböguongu nanj temma aa bi-ye i ka tie yiraanj. ³ Pol wuo kaal daamienna nanja duo dii dāamu-na, a ne da gbeina waa galla-yei, Pol saa da-yo. Dāamunj wurii bel-o, wuo donj Pol nanga-i a pānj nyaar. ⁴ Teriengu fangu taambanj daa mafamma-i, ba tiingu nanju waa ba taa ba bi-ku «Ninsontienjo», baa ta ba piye baa ba-naa wuo: «Naacolj daayo sie waa dii nelfefeijo, u ka waa nelkorojo. Na saa da, uñ fie kor hümna-na, Ninsontienjo saa yanj-yo.» ⁵ Pol wuo misirrã jienjo-i dii-yo dii dāamu-na aa yiera tuo ne; bñjküngu saa ce-yo. ⁶ Ba taa ba ne wuo sã u ka pānj nyurã terduongu fangu-na, sisɔ u ka pānj ku. Baa niya, niya, ba saa ji da bñjküngu cie. Baa bir yanj aa ta ba piye wuo: «Naacolj daa u sie waa dii gbängbānj.»

⁷ Ij waa teriengu manj nuo-i, ba fāamaango dumelle saa naa maa baa-ku. Ba taa ba bi-yo Pubilusi. Wuo gbuu bel-e ñaa u jēnaanj mie aa ce i ce yinni siei baa-yo u dumelle-na. ⁸ U to wuo waa galla; wuo sa waa hñnni, togotogonijo'i waa-yuo aa u kũoma tiraa huol da pāmpāmpānj. Pol wuo suur ka haa u nammu-i yuo aa cārã Diilogo-i hã-yo; wuo pānj sire.

* 28:1 Hümna-i diyaa Malti-i huongu. † 28:11 Piẽbaa daaba-i, ba taa ba bi unango-i Kasitor aa bi unango-i Polusi. Gireki ba tiingu-i waa. Baatonj-maacenciraanj baa biyaa-ku ku ta ku niya-bei.

⁹ Polj siire bñncioño-i, jaamba manj waa nelle-na, baa jo u ji sire-bei. ¹⁰ Uñ siire jaamba-i dumaango-na, baa migäär bel-e fafamma naara. Ij juo'a i ta, bñmbñnni manj maama-i waa-yie hiere, baa hã-ye baa-ni wuo i bel i nanj-na tie kã.

Polbaa-ba curaa Orõmu

¹¹ I cie caamba siei Malti-i-na aa suo die cor. Iñ'a i ta, yie suur baatonjo nano-na, ba bi-yo «Diyosikuur» ku yungu yaa wuo piẽbaa.† Baatonjo fanj wuo hilaa Alesãndiri a jo ji yiera cie waanj-huonju cor. ¹² Ij taa dumaango-na, yie kã ka hi Sirakuse; yie ce yinni siei kusuonju-na aa cor. ¹³ Ij curaa, yie bella konkondaangu-i kã ka hi Erejo.

Ku cuo kaala-i-na, fafalmu nanj muo sire i huonj-yanja-na ta mu tišij-ye; a ce dumaango-na, yie ce yinni hã yonj aa hi Pusoli-i. ¹⁴ Ij hii nelle fande-i, yie da Diilong-dünj-baamba namba. Baa cira i tñena ce yinni niehã baa-ba. Yie tñena ce yinni fanni-i aa suo cor tie kã *Orõmu-i-na. ¹⁵ Diilong-dünj-baamba manj Orõmu-i-na banj juo nu wuo i jo dii, baa sire jārã jo nelle nande-na, ba bi-de «Ducõnni siei». Bananj baa cor jo Apiyusi sangana da ba ji jārã-yie. Polj juo'a u ne da-ba, wuo jaal Diilongo-i aa naa migäär dii sireña u ferenj nu. ¹⁶ Ij kaa hi Orõmu-i, ba saa dii Pol kaso-i-na baa kasobiemba namba-i; baa ce u kã ka bie dũngu u deñ, aa jina sorosiyie tuo niya-yuo.

Polj cie kumanj Orõmu-i-na

¹⁷ Polbaa-banj hii *Orõmu-i, wuo ce yinni hã, sielinj-yiingu-i, wuo bi *Yuifu ba bñncuomba manj waa teriengu-na ba jo u wulaa. Banj juo, wuo gbẽ-ba wuo: «Tobinj namaa, nanj daa mi bñe-na de-i, ku saa balan. Mi saa cãl mie nellenj-baamba-i, mi saa bi guola manamma i bñncuonj-hümelle-na, ñga ba bilaa-mi *Yerusalemu-i-na a hã *Oromebaa-ba-i baa-mi. ¹⁸ Oromebaa-ba yuu-mi, mi bie piye. Ba ne da mafamma saa hi mi kuliingu. Ba'a ba nanna-mie, ¹⁹ ñga i nellenj-baamba yagar wuo ma sie gbãa ce. Ku yaa nuo-i mi naa mie ba yanj mi āndaangu-i hã *Orome ba *jamatigi ka ce-ku. Na baa ji da nie sã mi taara da mi dii mi nellenj-baamba yunni-i weima-na? Ma'i sã. ²⁰ Ku'i cie mi bi-na da mi ji wanj

ma yaanga-i baa-na. *Isirahel-baambaŋ hiŋ kumaŋ taalungu-i, ba bilaa muoŋo-i kufangu maama'i nuo-i dumaŋde-i-na.»

²¹ Bĩcuoŋ baa cira: «Fē ŋ huoŋga-i; i saa da sebe hilaa *Yude-i-na jo wuo ŋ cie weima, i saa bi da i natobiŋo naŋo juo wuo ŋ guolaaya bĩŋkũŋgu. ²² I suyaa yie niŋ suurii Diiloŋ-hũmelle maŋ nuo-i, nuomba ciina-die terni-na hiere, ŋga mie taara naŋ fere-i ŋ waŋ di maama baa-ye.» ²³ Baŋ piye dumaŋo-na, baa dii yiŋgu baa ba-naa.

Yiŋgu faŋguŋ juo hi, baa jo maar yidielũŋgu-i Pol wulaa dii u dumelle-na. Pol wuo bie *Diiloŋ-baangu maama-i tuo piye baa-ba, a doŋ cucuuyungu-na ji tuo hi dānambangu. Duo tuo piye u kã, u ka bie *Moisi *ānjĩnamma-i piye baa-ba, kunie u bie *Diiloŋpuorbiemba maama-i a piye baa-ba. U taa u ce mafamma-i ba da ba suo uŋ waŋ mamaŋ Yesu kũŋgu-na coima sī. ²⁴ Banaŋ baa hũu-ma, banamba saa hũu-ma. ²⁵ Kuŋ cie dumaŋo-na, baa hel ba-naa honniŋ aa naa sire ta ba ta. Pol wuo cira: «Ma dola *Diiloŋ-Yalle puor *Isayi-i i bĩcuomba wulaa. Diiloŋ-Yalle gbĩe-yo wuo:

²⁶ «Kã ŋ ka waŋ baa Isirahel-baamba-i

wuo ba nu nelma-i ŋga ba sa suo ma yaanga-i;

ba ne colcol ŋga ba sa da bĩŋkũŋgu.

²⁷ Ba nyaayã ba fere.

Ba suuye ba tũnni-i ba sa taara ba nu baa-ni, aa suuye ba yufieŋa-i ba sa taara ba da baa-ya.

Ba sa taara ba suo mi nelma yaanga-i aa jo mi ji kor-ba.»[‡]

²⁸ Pol wuo cira: «Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na suo wuo fiefie-i-na, Diiloŋo birii saŋ koŋkor-nelma-i hã *nieraamba baa-ma. Bafamba fuo, ba ka nu-ma.» [²⁹ Polŋ piye dumaŋo-na, Yuifubaa baa gbuu ta ba fanu ba-naa u nelma-na ba kũŋ.]

³⁰ Pol wuo biyaa u yerreŋ dũŋgu Ōromu-i-na. U cie bieŋa hãi dũŋgu faŋgu-na. Nuomba taa ba kã u wulaa. U saa tuo donya moloŋo u fereŋ nuu. ³¹ U taa u waŋ Diiloŋ-baangu maama-i baa nuomba-i aa tuo kalaŋ-ba baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i. U holle saa ta di tie baa ma cemma-i aa u waa u fereŋ nuu.

[‡] 28:27 Isayi (Ésaïe) 6,9-10

Polɔŋ nyegāaŋ seɓe maŋ hā

Ɔrɔmɔtaamba-i Nelmuoyamma

Ɔrɔmɔtaamba nuɔ Diilɔŋ-nelma-i nuɔmba maŋ wulaa aa hūu-ma. Polɔŋ nuɔ ba maama-i dumaango-na, uŋ juɔ'a u kā, u nyegēŋ seɓe daayo-i duɔ tūnu-bei wuɔ u ka kā ba teriengu-na ka jaal-ba.

Pol firinu *Neldɔɔɔlma-i baa-ba seɓe daayo-na. U nelma-i hiere ma kāa ka jūŋ nelma diei nuɔ; wuɔ *Yuifuyierɔŋ nuɔ o, Yui-fuyierɔŋ nuɔ sī o, da ŋ haa ŋ nanga-i Yesu-i-na yonɔ, Diilɔŋ tuɔ kāŋ-ni nelviirɔ nuɔ aa u *Yalle ta di kāyā-nie ŋ wuɔsaangu-na (sap. 1-8).

U piye Yuifubaa-ba maŋ cīnaana Yesu-i ba kūngu-i: Wuɔ baŋ cīnaana Yesu-i, Diilɔŋ firinu u huɔŋga-i baa *nieraamba maŋ hūyāa u maama-i a kor-ba. U cie kufangu-i a pigāaŋ wuɔ nuɔmba-i hiere ba maama dɔlɔnu-yuɔ, u sa ce cieluɔ. A ce dumaango-na u saa bi nanna Yuifubaa-ba-i. Yiingu dii baa yiingu ba ka hūu Yesu maama-i aa Diilɔŋ kor-ba (sap. 9-11).

U bi tagaaya pigāaŋ Diilɔŋ-dūŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa ba-naa nuɔ, baa baŋ bi saaya ba bel banamba-i dumaa tīenamman-na (sap. 12-15). U perierɔ u seɓe-i baa jaalu-pālle, aa cira ba ta ba cārā Diilɔŋ-i ba hā-yo u wuɔsaangu-na, aa duɔ hi ba teriengu-i ba kāyā-yuɔ u cor baa u hūmelle-i (sap. 15-16).

Jaalɔŋgu

¹ Wuɔ Pol, muɔmei nyegāaŋ seɓe daayo-i. Yesu-Kirsa cāarāŋ muɔ. Diilɔŋ cie-mi Yesu *pɔpuɔrbilɔŋ muɔ aa bɔ-mi mi derɔ mi ta mi wuɔra mi waŋ u *Neldɔɔɔlma-i baa nuɔmba-i. ² Nelma famma-i Diilɔŋ uŋ pāa ma nungu-i ku bāaŋgu cuɔ. Wuɔ cie u *pɔpuɔrbiemba yaa nyegēŋ-ma u seɓe-i-na. ³ Ma vii u Biengo yaa-i Itiero-i Yesu-Kirsa-i. A saa baa u nelbilosinni-i, u waa jāmatigi *Davidi hāayēlɔ. ⁴ Ŋga uŋ kuu aa sire, *Diilɔŋ-Yalle pigāaŋ wuɔ Diilɔŋ-Bienɔ kelkel. ⁵ Fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i Diilɔŋ uŋ cie baa-mi a ce-mi u pɔpuɔrbilɔŋ muɔ u yerre fafaangu maama-na, nuɔmba-i nileiŋa-na hiere ba da ba haa ba nanga yuɔ aa ta ba nu u nungu-i. ⁶ Diilɔŋ uŋ biɛ namaa namaŋ a hā

Yesu-Kirsa-i, na nungu bi dii nuɔŋ daaba-na.

⁷ Diilɔŋ uŋ dɔlaa namaa namaŋ Ɔrɔmu-i-na hiere aa bī-na ce-na u baarɔ namaa, mi nyegēŋ seɓe daayo-i da mi hā namei.

I To-i Diilɔŋ-i, baa Itiero-i Yesu-Kirsa-i ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Pol taara u ce horre baa Ɔrɔmɔtaamba-i

⁸ Mi ka jaal Diilɔŋ yaa igēna na maama-na, Yesu-Kirsa barguɔ-i-na. Hama-i nuɔ-i? Ku yungu yaa daaku: Nileiŋa-na hiere ba waŋ na Diilɔŋ-hūmellen-kūngu-i. ⁹ Yinni maŋ jorɔ na maama sa karaanu-mie mi Diilɔcārälle-na; Diilɔŋ yaa mi siera. Mi waŋ u Biengo *Neldɔɔɔlma-i baa nuɔmba-i, kuu dii ŋaa mi cāa Diilɔŋ-i baa huɔŋga diei yonɔ. ¹⁰ Mi bi cārā-yuɔ bāaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, wuɔ duɔ sie, u yaŋ mi da kā na wulaa. ¹¹ Mi gbu mi taara mi da na yufelle a cal Diilɔŋ sāmman-i baa-na ku yaa fōŋgūɔ ka da-nei. ¹² Mi taara mi cira: Da mi kā i ka da i-naa, i ka gbāa dii sireiŋa i-naa nuɔ i Diilɔŋ-hūmelle wuɔsaangu-na.

¹³ Tobinɔ namaa, mi taara na suɔ wuɔ minɔ duɔŋ ta mi dii yinni-i wuɔ mi kā na teriengu-na ku yuu niele, ŋga ji hi baa nyungo, mi saa hi da mi fere yogo. Mi taara mi maacemma da belle na hɔlma-na ŋaa maŋ daa belle dumaa yammu nammun-na. ¹⁴ Mi saaya mi hi nuɔmba-i hiere baa Neldɔɔɔlma-i: bamaŋ yufierɔ-i puurii baa bamaŋ yufierɔ-i saa puur, ka cor baa bamaŋ suyaar yiengu-i baa bamaŋ sa suyaar yiengu-i hiere. ¹⁵ Ku'i cie mi ta mi taara mi ka waŋ-ma baa namaa namaŋ bi dii tīena Ɔrɔmu-i-na.

Fōŋgūɔ dii Neldɔɔɔlma-na

¹⁶ Senserre sa da-mi baa *Neldɔɔɔlma wamma-i. Ma yaa Diilɔŋ fōŋgūɔ-i. U ce ma yaa-i u kor bamaŋ hūyāa-ma hiere, a dorɔ *Yuifubaa-ba-na ka cor baa *nieraamba-i hiere. ¹⁷ Neldɔɔɔl daama pigāaŋ Diilɔŋ uŋ kāŋ nuɔmba-i dumaa nelviimba. Viisinni da Yesu yaa nuɔ-i yonɔ; da ŋ haa ŋ nanga-i yuɔ, Diilɔŋ tuɔ kāŋ-ni nelviirɔ nuɔ ŋaa maŋ nyegāaŋ dumaa u nelma-na wuɔ: «*Umaŋ duɔ haa u nanga-i Diilɔŋ-na, nelviirɔ; u ka kor.*»*

Nelbiliba cāl ba cor

* 1:17 Abakuke (Habaguq) 2.4

¹⁸Diilɔŋo tɔyāa dii dɔrɔ-i-na aa tuo pigāaŋ nelbilibiimba-i wuo u huɔŋga duu baa-ba, kere ba sa kǎŋ-yo aa ba sa bi tiraa ce u huɔŋga-i. Ba ce ba maacembabalamma-i ba fiɛna ninsɔŋo-i. ¹⁹Ŋ sie suo wuo kumaŋ gbāa suo Diilɔŋ-kūngu-na, ku saa fuo-bei. Diilo fuo fere yaa pigāaŋ-ba baa-ku. ²⁰U pigāaŋ-ba baa-ku niɛ niɛ? Molon yufelle saa haa Diilɔŋo-na dede, ŋga die ne uŋ hiɛlaa miwaaŋo-i dumaa dii ku huɔŋgu-na ji hi baa nyungo, i da u sɔnni-i baa u himma-i u maacemma-na. A ce dumaŋŋo-na nelbilibiimba sie da āntāalām̃ma. ²¹Ba suyaa Diilɔŋo-i aa yagar ba sa dii u nungu-i ku diima, ba sa jaal-o ku jaaluŋgu. Ba yunni kuu aa yaŋ-ba, ba ānjɔguɔma piera-bei dii-ba kukulma-na. ²²Ba daa niɛ sɔ ba cɛ a ne da ba milāaŋ. ²³Ba birii yaŋ Cagaŋ-Diilɔŋo maŋ sa ji kǎaŋ teriɛngu aa sisɔŋ nelbilibiimba baa bɔmbaamba-i ta ba buol. Huriimba-i dii, baabūulāamba bi dii. A ne da tām̃maŋ-bɔŋkūngu sa cɔ. ²⁴Diilɔŋo daa-ma dumei u yaŋ-ba ba fereŋ nuɔ ba kakarkuɔŋ-maacemma-na ba ta ba ce kumaŋ dolaanuŋ-bei. Ba tɔyāa ku yaa nuɔ-i ta ba ce sensenda-weima-i ba-naa nuɔ. ²⁵Ba yaar Diilɔŋo ninsɔŋo-i aa cu coimar huɔŋ-nu. Diilɔŋ uŋ hiɛlaa bɔmbɔnni maŋ, ba buol ni yaa-i aa ta ba pǎ niipānni ba hā-ni aa bir yaŋ umar hiɛlaa-ni. A ne da u yaa saaya gbɛliɛma hɔnni maŋ joŋ. Ma cie! ²⁶Diilɔŋo daa-ma dumei u yaŋ-ba ba fereŋ nuɔ ba ta ba ce ba sensenda-weima-i. Ba caamba birii yaŋ bɛmba-i aa ta ba galla baa ba nacaamba. ²⁷Bɛmba-i maaduɔma, ba yaar caamba-i aa ta ba ku ba-naa maa-na. Ba naar bɔŋwosɔnniŋ; ba galla baa ba nabɛmba. A ce dumaŋŋo-na, baŋ taaraŋ kumaŋ ba da-ku. ²⁸Bar juɔ'a Diilɔŋ-maama saa hi-ba, Diilɔŋo naa u yaŋ-ba baa ba ānjɔgɔbabalamma-i ba ta ba ce kumaŋ saa saaya cemma. ²⁹Balaangu-i hiere ku gbɔɔra ku-naa bei. Ba sa fūnuŋ suo bar bɔŋ kumaŋ ānfafamma-i gbula: cāncaya'i daayo, hɔbabalanga'i daaku, nenemungu'i daaku, nelkolle'i daade, berru'i daadu, huhurma'i daama, balaangu'i daaku. Ba yaa sikuɔntaamba, ³⁰yebiɛnataamba. Ba bigāaŋ Diilɔŋo-i, bubɔlaamba, bombolman-taamba, fofortaamba, ba hinu kuubabal-aangu cemma'i ŋaa bige-i, ba sa nu ba bɔncɔŋ nungu. ³¹Ba yunni kuu aa yaŋ-ba, ba sa kǎ yaduɔŋga, hɔduraamba, ba sa ce

hujarre neliɛŋ-na. ³²A ne da ba suyaa wuo Diilɔŋo wulaa, bamaŋ ciɛŋ kumaŋ daaku temma-i, ba saa baa kuliingu! Ŋga ba suuye ba yufiɛŋa-i ta ba ce-ku, aa tiraa ta ba dii sūnuŋgu ba hā bamaŋ ciɛŋ-kunŋ.

2

Diilɔŋ uŋ ger dumaa

¹Nuɔni maŋ daaŋ nelma ŋ cāl banamba-i, da ŋ fiɛ waa niɛ niɛ, ŋ sie kor. Da ŋ ta ŋ cāl banamba-i, kuu dii ŋaa ŋ cāl ŋ fere. Hama-i nuɔ-i? Naa dii kuuduɔŋgu yaa hiere. ²I suyaa wuo bamaŋ ciɛŋ maacembabalaŋ daama temma-i, Diilɔŋ uŋ haa kumaŋ bei, u ninsɔŋo. ³Nuɔ da ŋ ta ŋ cāl banamba-i, aa bi ta ŋ ce ba temma-i, ŋ yuu wuo ŋ ka kor Diilɔŋo wulaa wei? ⁴Sisɔ Diilɔŋ uŋ gbɔu fūnuŋ fa aa waa hɔhɔnantieŋo, naŋ daa kufaruŋu-i ānsɔsɔmma wei? Ŋ saa suo wuo u fafaangu saaya ku ce ŋ bir ŋ ciluɔ-i wei? ⁵Ŋga niŋ'a ŋ sa nu baa ŋ tūnni-i, aa yagar wuo ŋ sie bir ŋ ciluɔ-i, naŋ fere'i taaraayaŋ yaahuɔlbabalaŋo-i ŋ hā ŋ fere Diilɔŋ uŋ ka pigāaŋ nuɔmba-i u jǎyām̃ma-i yiingu maŋ nuɔ-i. U suo u pǎ. ⁶U ka pǎ neliɛŋo neliɛŋo baa u maacemma sullu-i. ⁷Bamaŋ vaa ba fere baa ānfaaŋo-i Diilɔŋo duɔ gbɛliɛŋ-ba aa da ba da cicɛlma maŋ sa tieŋ dede-i, ma ka dɔl-ba. ⁸Ŋga bamaŋ puu bubuɔsɔnni baa-yo, bamaŋ ciinaana ninsɔŋo-i aa faya ba fere baa āmbabalma cemma-i, u ka pigāaŋ-ba u jǎyām̃ma-i. ⁹Bamaŋ ciɛŋ āmba-balma-i, ba ka da yaahuɔlo-i baa muliɛma yar-ba. A doŋ *Yuifubaa-ba-na ka cor baa *nieraamba-i hiere. ¹⁰⁻¹¹A ne da umar ciɛŋ ānfafamma-i, duɔ fiɛ tuo hel hie, Diilɔŋo sa ce ciɛluɔ; u ka gbɛliɛŋ kutieŋo-i aa ce-yo bɔi aa fɛ u huɔŋga-i. A doŋ Yuifubaa-ba-na ka cor baa nieraamba-i hiere.

¹²Bamaŋ saa suo *Moisi *ānjɔnamma-i aa ta ba wuo ba cāl, Diilɔŋo ka caa-ba; ŋga u sa ka ne ānjɔnamma aa caa-ba. A ne da bamaŋ suyaa-ma hiere aa suuye ba yufiɛŋa-i ta ba wuo ba cāl-ma, u ka yuu-ba saa baa ma yaa-i aa caa-ba. ¹³Baa na ta na ne wuo sɔ bamaŋ nuɔŋ ānjɔnamma-i yorŋ ba yaa nelviimba-i Diilɔŋo wulaa; ba'i sɔ. Bamaŋ wuɔyaar ma hūmelle-i di kūngu-na hiere, ba yaa nelviimba-i. ¹⁴Na saa da, ānjɔnamma si dii baa nieraamba-i, ŋga ba suo-ma ba karnu ba wuo ma hūmelle-i. Maŋ fiɛ'a maa si dii

baa-ba ba nammu-na, maa dii ba hɔmmu-na. ¹⁵ Dumaɗo-na, ba ciluɔ pigāɗɗ wuɔ ɗn-
jɗnammaɗ taaraɗ nuɔmba ta ba ce kumaɗ,
kuu dii ba hɔmmu-na. A naara kufangu-i,
baɗ suɔ ɗnfafamma-i bo-ma ɗmbabalma-
na, ba hɔmmu sa hūu-ma ba ce manarɗ
temma, ku bi pigāɗɗ wuɔ ɗnjinamma dii ba
hɔmmu-na. ¹⁶ Gēɗgeryiɗɗu-na, mafamma-i
hiere ma ka suɔ. A saanu baa miɗ warɗ
*Neldɔdolma marɗ, yiɗɗu fangu-na, Diilɔɗo
ka ce Yesu-Kirsa ger nuɔmba yuɗ-maama-i.
Mamaɗ fuyaa hiere, ma ka hel bomborma-
na.

Yuifubaa-ba-i baa ɗnjinamma-i

¹⁷ Nuɔni marɗ wuɔ nuɔ *Yuifuyierɗ nuɔ,
wuɔ narɗ suɔ *Moisi *ɗnjinamma-i, ɗ kaal
ɗ fere wuɔ Diilɔɗo-i namaa wuɗo, ¹⁸ ɗ
suɔ Diilɔɗo kusungu-i, aa ɗnjinamma cie
ɗ ta ɗ suɔ kumaɗ faa cemɗa. ¹⁹ Nuɔni
marɗ wuɔ nuɔnei diyaarɗ nuɔmba-i hūmelle-
na, wuɔ nuɔnei puuriɗ nuɔmba yufiera-i,
²⁰ wuɔ nuɔnei pigāɗɗ bamaɗ sa suyaarɗ
kuyungu, wuɔ nuɔnei kalaarɗ bamaɗ sa
suyaarɗ yierɗu, wuɔ ɗnjinamma cie narɗ suɔ
nelma-i hiere baa ninsɔɗo-i hiere. ²¹ Nuɔni
marɗ hāalāayāɗ banamba-i, bige-i cie ɗ sa
hāalā ɗ fere? Nuɔni marɗ wuɔ cuoyungu saa
fa, bige-i cie narɗ ta ɗ cuo? ²² Nuɔni marɗ
wuɔ *fuocesinni saa fa, bige-i cie narɗ ta ɗ
ce-ni? Nuɔni marɗ sa taaraayaɗ ɗ ta tinni-i
baa ɗ yufelle, bige-i cie ɗ ta ɗ bie bīm̄bīnni-i
tinnin-ɗūnni-na? ²³ Nuɔni marɗ kaalaarɗ ɗ
fere wuɔ ɗnjinamma dii baa-ni, bige-i cie
ɗ ta ɗ cāl ma wuɔsaarɗu-i ɗ biēna Diilɔɗo
yerre-i. ²⁴ Diilɔɗ-nelma gbaraa-ma wuɔ:
«Namei cie *nieraamba sa kāɗ Diilɔɗo-i.» *

²⁵ Da ɗ ɗ ta ɗ wuɔ ɗnjinamma-i, yungu dii
ɗ *jamma-na. ɗga da ɗ'a ɗ sa wuɔ ɗnjin-
amma-i, yungu si dii ɗ jamma-na. ²⁶ ɗaa
umaɗ duɔ saa *jā aa tuɔ wuɔ ɗnjinamma-i
fafamma, ku ce Diilɔɗo ka ciina-yuɔ wuɔ
u saa jā wei? ²⁷ Teriengɗ fangu-na, nuɔni
marɗ jāa aa ɗnjinamma seɓe waa baa-ni aa
ɗ sa wuɔ ma hūmelle-i, fuɔ marɗ saa jā
aa tuɔ wuɔ-de u ka cira ɗ cālāa cemɗa.
²⁸ Da ɗ nu wuɔ Yuifuyierɗo-i, yufierɗ-nemɗa
sī; aa *sɗnjāangɗu-i pādorre sī. ²⁹ ɗga da
ɗ nu wuɔ Yuifuyierɗo-i, ba suɔ-yo u huɗ-
na. Aa da ɗ bi ni wuɔ sɗnjāangɗu-i ba da-
ku ɗ huɗɗ-na. *Diilɔɗ-Yallerɗ-sɗnjāangɗu yaa

kufangu-i, ɗnjinammaɗ-sɗnjāangɗu sī. Yui-
fuyierɗ fuɔ temma-i nuɔmba sa gbelerɗ-yo,
ɗga Diilɔɗo-i gbelaarɗ-yoɗ.

3

¹ Teriengɗ fangu-na, yuɗ haku-i dii
Yuifusinni-na? Yungu dii sɗnjāangɗu-na
wei? ² Yungu dii Yuifusinni-na bāmbāale.
Diēlā-kūngu yaa daaku: Diilɔɗo diyaa u
nelma-i *Yuifubaa-ba nammu yaa nuɔ-i.
³ Baɗ fiē'a ba hiero saa ji yiera-mei, ku ce
Diilɔɗo ka bir baa huɗɗ-ɗndaangɗu wuɔ
ba saa ji yiera-mei wei? ⁴ U siē bir baa
huɗɗ-ɗndaangɗu. Nelbilierɗ da ba fiē waa
huhurmantaamba hiere, Diilɔɗo siē gbāa
ce huhurmantiengo dede, ɗaa marɗ nyegāarɗ
dumaa u nelma-na wuɔ:
«Ninsɔɗo ka waa baa-ni ɗ nelma-na hiere.

*Umaɗ duɔ cāl-ni, u cālāa-ni gbāngbāɗ.» **

⁵ Nelbiliemba gbāa bi cira wuɔ diē tie ce
ɗmbabalma-i ku saa balarɗ, kere ku faa. Ku
faa yungu marɗ nuɔ-i ku yaa daaku: Diē ne
mie ɗncemɗa-i baa Diilɔɗ-maama-i, i suɔ
ku'i nuɔ-i wuɔ Diilɔɗo faa. Wuɔ da kuɔ mie
ɗmbabalma ce i tie da Diilɔɗo fafaangɗu-i,
ma bilaa niē u tuɔ gāɗ baa-ye? ⁶ Diilɔɗ duɔ
tuɔ gāɗ baa-ye, u ninsɔɗo! Kuɔ u saa naa
fa, uu naa ce nie tuɔ suɔ nuɔmba pāmma
baa ba maacemɗa sulu-i? ⁷ ɗga da kuɔ miɗ
kar coima marɗ, ma kaala Diilɔɗo sɗnni-i
ninsɔɗo aa ta ma ce Diilɔɗo-i boi, ma da
nie u dii-mi baa ɗmbabalmanciraamba tuɔ
gāɗ baa-mi? ⁸ Da kuɔ mie ɗmbabalma yaa
cierɗ i tie da Diilɔɗo fafaangɗu-i, i gbāa cira
ku saaya i tie ce ɗmbabalma-i Diilɔɗo tuɔ
pigāarɗ u fafaangɗu-i ke? Yebienataamba
gbie-ku dumaa wuɔ mei wuɔra mi warɗ ma
yaa-i. Kutaamba-i Diilɔɗo ka gāɗ baa-ba; aa
ba yaa taaraaya-mei.

Molo saa vii

⁹ Mi gbāa warɗ wuɔ nie? *Yuifubaa mie
i bɔyaa banamba-na wei? I saa buɔ-bei!
Mi tagaaya pigāarɗ-na cor mie Yuifubaa-
ba-i baa *nieraamba-i hiere ɗmbabalma
nyugāarɗ-bei hiere ka saa. ¹⁰ Ma nyegāarɗ
Diilɔɗ-nelma-na wuɔ:

«Nelviɗo si dii aa bi cira u yaa daayo.

¹¹ Molo sa nu nelma, molo si dii umaɗ taaraayaɗ
Diilɔɗo-i.

¹² Ba naana hūmelle-i hiere, ba cie
nelsɔɔyaamba.

* 2:24 Isayi (Ésaïe) 52.5

* 3:4 Gbeliemarɗ-nalāangɗu (Psaume) 51.6

† 3:12 Gbeliemarɗ-neini

(Psaumes) 14.1-3; 53.2-4

Änfafammancero si dii aa bi cira u yaa daayo.[†]

¹³ *Ba nuŋ-ändenni balaŋ ŋaa kuudälängu.*

Ba nunni yii baa huhurma yaa yorŋ.

Ba nuŋ-ändenni dii ŋaa tîmma.[‡]

¹⁴ *Ba haa ba nubabalaŋgu yaa nuomba-na ka naŋ bāaŋgu-i.*

Ba nunni yuu baa āndababalanni.[§]

¹⁵ *Aa ba nammu dii fieŋe nelkollé-na.*

¹⁶ *Da ba cor kusorŋ-nu, ba guola-kuo aa kōsorŋ nuomba-i aa cor baa ba fere.*

¹⁷ *Ba sa suō baŋ biŋ kumaŋ yaafēlle-i.*^{*}

¹⁸ *Ba sa kāalā Diiloro-i halle cekūo.*[†]

¹⁹ A ne da i suyaa wuo *ānjīnammaŋ waar mamaŋ hiere, ma vii bamaŋ dii ānjīnamma yaa nuō-i. Mafamma cie molo baa gbāa duō da āntāalāmma aa nuomba-i hiere ba da ba suō wuo ba cālā Diiloro-i. ²⁰ Na saa da, molo sie gbāa wuo ānjīnamma-i ma kūŋgu-na hiere a vii Diiloro wulaa. Ānjīnamma ce nelieŋ nuō ŋ suō wuo āmbabalmancerōŋ nuō.

Viisīnni da nie?

²¹ Ŋga fieŋe-i-na, Diiloro pigāaŋ-ye uŋ kāŋ-yeŋ nelviin mie dumaa aa u sa ne *Moisi *ānjīnamma-i, ŋaa maŋ nyegāaŋ dumaa ānjīnammaŋ-sebe-i-na baa *Diilopopuorbiemba sebebāa-ba-na.

²² Diiloro ne nelbilibembaŋ haa ba naŋga Yesu-Kirsa-i-na dumaa aa suō tuo kāŋ-ba nelviimba. Nuōni maŋ da ŋ hūu *Kirsa maama-i, u tuo kāŋ-ni nelviin nuō. Na saa da, nuomba-i hiere baa dii kuuduorŋgu, ²³ ba cālā Diiloro-i; a ce dumaarŋo-na molo sa gbāa pie Diiloro-i. ²⁴ Ŋga Diiloro-i baa u fafaaŋgu-i u ce-ba nelviimba ba ta ba gbā ba pie-yo. U ce mafamma-i gbāŋgbāŋ u sa hūu biŋkūŋgu ba wulaa. U cie Yesu-Kirsa yaa hūu-ba āmbabalma nammu-na ce-ba nelviimba. ²⁵ Diiloro cie u yaa-i tāmman-kūŋgu a pir āmbabalma-i bamaŋ haa ba naŋga yuo ba yunni-na. Āmbabalma maŋ cie yiinaa-i-na, uu naa suuye u yufieŋa mei, u saa yuu ma cēmelle; ŋga u pigāaŋ baa tāmman-kūŋ daaku-i wuo u wuo hūmelle. ²⁶ Tāmman-kūŋ daaku bi pigāaŋ Diiloro viisīnni-i nyuŋgo ku bāaŋ daaku-na. Ku pigāaŋ wuo Diiloro-i nelviin dii yiinaa, aa

[‡] 3:13 Gbeliemarŋ-nalāaŋgu (Psaume) 140.4

^{*} 3:17 Isayi (Ésaïe) 59.7-8 [†] 3:18 Gbeliemarŋ-nalāaŋgu (Psaume) 36.2 ^{*} 4:3 Miwaarŋo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 15.6

u bi kāŋ bamaŋ haa ba naŋga-i Yesu-i-na nelviimba.

²⁷ Da ma waa dumaarŋo-na, molo gbāa kaal u fere wuo fuō nelviinŋo wei? Molo sie gbāa kaal u fere. Hama-i nuō-i? Diiloro sa kāŋ-ye nelviin mie wuo i wuo ānjīnamma, ŋga iŋ haa i naŋga Yesu-Kirsa-i-na, ku'i cie u tuo kāŋ-ye nelviin mie. ²⁸ I gbāa waŋ mamaŋ ma yaa daama: Diiloro kāŋ nelieŋ nuōŋo-i nelviin nuō wuo ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na, u sa kāŋ-ni wuo ŋ wuo yaa ānjīnamma. ²⁹ Mi saa yagar-ma da ku Diiloro cie *Yuifu ba wuōŋo yorŋ. Diiloro bi si dii baa banamba-i wei? Uu dii baa-ba. ³⁰ Diiloro dii u diei yorŋ, unarŋo si dii yaŋga naŋga. Yuifubaa-ba maŋ haa ba naŋga Yesu-i-na u ka tuo kāŋ-ba nelviimba, aa *nieraaamba maŋ bi haa ba naŋga Yesu-i-na u ka bi tuo kāŋ bafamba-i nelviimba. ³¹ Die cira wuo Diiloro ne nelieŋ nuō niŋ haa ŋ naŋga Yesu-i-na dumaa aa suō tuo kāŋ-ni nelviin nuō, ku pigāaŋ wuo yuŋgu si dii ānjīnamma-na wei? Ku'i si; ŋga ku ce i migāaŋ suō ānjīnamma munyerammu-i Diiloro-hūmelle-na.

4

Abiramu nahaale maama

¹ Nierŋ i bīncōiŋo-i *Abiramu kūŋgu-i. I gbāa waŋ wuo nie u maama-na? Uŋ siire u daa bige-i? ² Uŋ cie kumaŋ, kuō Diiloro naa ne ku yaa-i aa cira nelviinŋo, uu naa gbāa tuo kaal u fere. Ŋga u sie gbāa kaal u fere Diiloro yaarŋa-na. ³ Diiloro-nelma waarŋ wuo nie u kūŋgu-na? Ma ciera wuo: «Abiramu haa u naŋga Diiloro-na, Diiloro ne u nahaale-i aa cira nelviinŋo.» ⁴ Nelieŋ nuō da ŋ ta ŋ taara biŋkūŋgu, ŋ ce maacemma-i a gbāa da ku biŋkūŋgu-i. Dumaarŋo-na, ŋ saa da-ku gbāŋgbāŋ; ŋ cufalaa aa da-ku. ⁵ Kuuduorŋgu si baa viisīnni-i. Ŋ sie gbāa ce maacemma da viisīnni-i; ŋga da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloro-na yorŋ, wuo u yaa cieŋ nelbabalarŋo-i nelviinŋo, Diiloro ne niŋ haa ŋ naŋga-i yuo dumaa aa tuo kāŋ-ni nelviin nuō. ⁶ Diiloro uŋ'a u saa ne umaŋ ciluo-i aa suō tuo kāŋ-yo nelviinŋo, *Davidi hālāa kutieŋo yudōdollen-nalāaŋgu yaa wuo: ⁷ «Diiloro uŋ cie jande bamaŋ cālmuō nuō-i,

[§] 3:14 Gbeliemarŋ-nalāaŋgu (Psaume) 10.7

uɲ hurii bamaɲ ʔmbabalma-i,
kutaamba yunni dɔlaa.

⁸Itiej uɲ'a u sa kʔɲ umaj ʔmbabalma-i,
kutiejɔ yungu dɔlaa.»[†]

⁹Yudɔdɔlle fande vii bamaɲ *jʔaa yonɲ wei? Bamaɲ saa jʔ, ba nungu bi si dii-die wei? I waan ma yaa cor yie: «Diilonoɲ nie Abiramunɲ haa u nanga-i yuo dumaɲ yaa aa cira nelviino.»¹⁰ Mafamma cie yaku-i? Abiramu naa jʔ tɪ siso u saa naa hi jʔ yogo? U saa naa hi jʔ yogo.¹¹ Aa Abiramu suo duɔ jʔ, uu naa haa u nanga Diilonoɲ-na, a ce dumaano-na Diilonoɲ naa tuo kʔɲ-yo nelviino. Ku huongu yaa nuɔ-i Diilonoɲ cie u suo jʔ a duɔ pigʔaɲ wuo fuɔ viisinni dʔnyuo yaa *jʔamma-i[‡]. A ce dumaano-na, bamaɲ saa jʔ hiere aa haa ba nanga-i Diilonoɲ-na, Abiramu cie ba to. Diilonoɲ bi kʔɲ bafamba-i nelviimba.¹² Bamaɲ jʔaa, u yaa bi cie ba to-i. Mi sa gbɛ bamaɲ jʔaa yonɲ de; ɲga mi gbɛ bamaɲ jʔaa aa tiraa haa ba nanga-i Diilonoɲ-na ɲaa fuɔɲ ɲa naa haa-ka yuo dumaɲ aa suo duɔ jʔ.

Diilonoɲ-nupʔalle vii bamaɲ haa ba nanga yuo

¹³Ku saa ce ɲaa Diilonoɲ nie *Abiramunɲ wuoɲaa *ʔnjinamma-i dumaɲ aa pʔa nungu-i baa-yo de! ɲga uɲ haa u nanga-i Diilonoɲ-na dumaɲ, Diilonoɲ nie ku yaa-i aa pʔa nungu-i baa-yo. Diilonoɲ kʔaɲ-yo nelviino aa pʔa nungu-i baa-yo wuo u ka hʔ fuɔ baa u huongu-i hiema-i[§].¹⁴ Diilonoɲ uɲ pʔa nungu maɲ, kuɔ bamaɲ taa ba wuo ʔnjinamma-i ba yaa naa saaya ba da-ku yonɲ, yungu naa saa waa nahaale-na, aa Diilonoɲ nupʔalle naa waa ʔndagbʔngbʔlaangu.¹⁵ Die i ne, ʔnjinamma jo baa Diilonoɲ-berru; a ne da ʔnjinamma da ma'a maa si dii kusuoɲ-nu, cʔlmuɔ si dii.

¹⁶Ku'i cie ɲ da Diilonoɲ pʔa u ciilungu nungu-i baa bamaɲ haa ba nanga yuo, ku da ku ce gbʔngbʔn-kungu a vii Abiramu hʔayɛlma-i hiere. Ku saa ce ɲaa bamaɲ wuoɲaɲ ʔnjinamma-i bafamba da-ba-diei kungu-i; Abiramunɲ yonɲ i to hiere, bamaɲ haa ba nanga-i Diilonoɲ-na fuɔ temma-i, ba nungu bi dii-kuɔ.¹⁷ Ma nyegʔaɲ Diilonoɲ-nelma-na wuo: «Mi ka ce-ni siyaabaa boi bincoiɲ nuɔ.»^{*} Diilonoɲ maɲ siireɲ bikuomba-i, umaj hielaɲ bimbinni

[†] 4:8 gbɛliemaɲ-nalʔaangu (Psaume) 32.1-2 (Genɛse) 17.9-14 [§] 4:13 Nieɲ Miwaanoɲ jɲnammaɲ-seɓe-i-na 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18. ^{*} 4:17 Miwaanoɲ jɲnammaɲ-seɓe (Genɛse) 17.5 [†] 4:18 Miwaanoɲ jɲnammaɲ-seɓe (Genɛse) 15.5 [‡] 4:23 Miwaanoɲ jɲnammaɲ-seɓe 15.6

maɲ saa hi hel yogo baa u nuɲ-ʔndaangu, Abiramu haa u nanga-i Diilonoɲ faɲo yaa nuɔ-i. Diilonoɲ faɲo wulaa Abiramu yaa i to-i.

¹⁸Nelma maɲ nelie sie gbʔaa hʔu-ma, Abiramu hʔuɲaa ma yaa-i. U haa u nanga-i Diilonoɲ-na ma yaa nuɔ-i aa tiena tuo cie. U cie dumei a ce siyaabaa boi bincoiɲ ɲaa Diilonoɲ uɲ'a naa waɲ-ma dumaɲ baa-yo wuo: «ɲ huongu ka ciinu.»[†] ¹⁹U bieɲa taa a kʔ bieɲ komuɔɲa ndii-i-na; duɔ ne, u da fuɔ kuu tɪ aa u cieɲo-i Sara naa cor bilodalle-i aa u nanga saa kʔ u huonɲ-nu dede; ɲga Abiramu saa kar Diilonoɲ-na.²⁰ Uu naa tiena baa-ma wuo Diilonoɲ uɲ pʔa nungu maɲ, u ka ce-ku. U saa naa ce u hommu-i mu hʔi. Uɲ haa u nanga-i Diilonoɲ-na, ku diyaa sireɲa yuo a ce u gbɛliɲ Diilonoɲ-i.²¹ Uu naa funuɲ suo wuo Diilonoɲ uɲ waan mamaɲ, ku fʔngʔo dii-yuo u duɔ ce-ma.²² Ku'i cie *Diilonoɲ ne uɲ haa u nanga-i yuo* dumaɲ aa cira nelviino.²³ «Diilonoɲ nie uɲ haa u nanga-i yuo dumaɲ aa cira nelviino»[‡]: Nelma famma saa nyegʔɲ vii fuɔ da-u-diei.²⁴ Ma bi vii mie maɲ haa i nanga-i Diilonoɲ-na. U yaa siire Itienoɲ-i Yesu-i hiel-o kuomba holma-na. U ji ne ɲɲ haa i nanga-i yuo dumaɲ aa cira nelviin mie.²⁵ U siyaa ba ko Yesu-i i ʔmbabalma maama-na aa sire-yuo ce-ye nelviin mie.

5

I suuriinu i-naa baa Diilonoɲ-i

¹ɲɲ haa i nanga Diilonoɲ-na a ce nelviin mie u wulaa, Itienoɲ-i Yesu-Kirsa diyaa-ye i-naa nuɔ baa-yo fieɲie-i-na.² ɲɲ haa i nanga Diilonoɲ-na, fuɔ yaa cie i tie da u hujarre-i. Hujar daade dii baa-ye bʔangu-i baa isuɔngu-i. Aa ɲɲ tienaana baa-ma wuo i ka ce i bʔangu-i baa Diilonoɲ-i, ku'i gbu ku fɛ i hommu-i.³ Aa ku'i si yonɲ, die fie waa yaahuolo-na, i hommu fɛ. I suyaa wuo yaahuolo yaa cieɲ i doloonu-mei.⁴ Aa die doloonu-mei ku ce i nyaar-mei. Aa die nyaar-mei ku ce i tie hiɲ ma taalungu.⁵ ɲɲ hiɲ taalungu maɲ, ku sie gbʔaa taal-e. Hama-i nuɔ-i? Diilonoɲ silaa ce baa-ye cor; uɲ hʔa-ye u *Yalle maɲ di cie i tie suo uɲ kuɲ i maama-na dumaɲ.

[†] 4:11 Nieɲ Miwaanoɲ jɲnammaɲ-seɓe-i-na

⁶Coima saa fa, kuŋ ŋa naa gbuu biŋ dũngu yie huɔngu maŋ nuɔ-i, Diilon uŋ ŋa naa dii huɔngu maŋ, kuŋ juɔ hi, *Kirsa kuu āmbabalmanciraŋ mie i maama-na. ⁷A hūu-ma ku nelviŋ maama-na kuu dii kpelle! Molo gbāa ji da sireiŋa a ku nelfefeiŋ maa-na. ⁸A ne da mie iŋ ŋa naa gbuu suur āmbabalma-na bāl i nuhɔŋ-ŋa, Kirsa kuu i maama-na. Diilongo cie ku yaa-i a pigāaŋ-ye uŋ dolaaye ka hi kusuɔŋ-nu. ⁹Fiefie-i-na, Yesuŋ cie u fere tāmman-kũngu a ce-ye nelviŋ mie Diilongo yaanŋa-na, u ce nie aa u sie kor-e u berru-na? ¹⁰Li naa waa bigāaruŋ baa Diilongo-i, u sie u Biɛŋo ku a dii-ye i-naa nuɔ baa-yo. Iŋ suuri i-naa nuɔ ti, fiefie-i-na u Biɛŋoŋ siire, u ce nie aa u sie kor-e? ¹¹A naara kufangu-i, Itiego-i Yesu-Kirsa cie i hɔmmu gbuu fɛ baa Diilongo-i. U yaa diyaa-ye i-naa nuɔ fiefie-i-na baa Diilongo-i.

Adāmaŋ guɔlaaya kumaŋ Yesu migāaŋ-ku

¹²Adāma yaa diyaa āmbabalma-i hiēma-na. Kuu dii ŋaa nelduɔŋo'i diyaa āmbabalma-i hiēma-na aa kuliŋgu nyaanu āmbabalma-i jo. A ce dumaanŋo-na nuɔmba-i hiere bar cie āmbabalma-i, kuliŋgu naa cure-bei hiere. ¹³Aa Diilongo suɔ duɔ hā *Moisi-i *ānjīnamma-i, āmbabalma naa suur ti hiēma-na, ŋga ānjīnamman ŋa na'a ma saa waa dumaanŋo-na, Diilongo saa tuɔ kāŋ āmbabalma-i. ¹⁴A ne da a doŋ Adāma bāanŋu-na, a ji hi Moisi kũngu-i, kuliŋgu cie ku bāanŋu-i, halle bamaŋ saa cāl Adāma temma-i a yagar Diilongo nungu-i, ku taa ku wuo-ba.

Adāma-i baa *Koŋkortiego maŋ naa saaya u jo, ba maacemma nyaanu ma-naa. Adāma guɔlaaya nelbiliemba-i, Koŋkortiego jo ji migāaŋ-ba. ¹⁵Adāma cālmuɔ sie gbāa fi baa Diilon-sāmman-i. Nelduɔŋ cālmuɔ maama-na kuliŋgu wuyaa nuɔmba boi ninsongo, ŋga Diilongo hujarre temma si dii. Aa uŋ cie sāmman maŋ nelduɔŋ maama-na, Yesu-Kirsa maama-na, ma maaraa kufangu-i aa ma bi hii nuɔmba boi. ¹⁶Aa Diilon-sāmman juɔ baa kumaŋ, kuuduɔŋgu sī baa nelduɔŋ cālmuɔŋ juɔ baa kumaŋ. Āmbabalma dieiŋ juɔ baa gēŋgeruɔ maŋ, gēŋgerɔ faŋo juɔ baa Diilon-berru, a ne da iŋ cie āmbabalpetetiego maŋ, Diilongo cie hujarre yie u saa cāl-e. ¹⁷Da kuɔ cālmuɔtiego diei maama-na kuliŋgu cie ku bāanŋu-i

ninsongo, bamaŋ siyaa Diilongo sāmman-i aa u ce-ba nelviimba u saa hūu biŋkũngu ba wulaa, Yesu-Kirsa da-u-diei cie ba da ba ce ba bāanŋu-i ka hi hie?

¹⁸Teriengu fangu-na, nelduɔŋ āmbabalmaŋ cie Diilongo gāŋ baa nelbiliemba-i hiere dumaa, nelduɔŋ āncenviima bi kuraa nelbiliemba-i hiere dumei aa hiel-ba kuliŋgu-na. ¹⁹Nelduɔŋo diei uŋ yagaraa Diilongo nungu-i dumaa a ce nuɔmba boi ce āmbabalmanciraamba, nelduɔŋo diei bi siyaa Diilongo nungu-i dumei a ce nuɔmba boi ce nelviimba Diilongo wulaa.

²⁰Kumaŋ ŋaa *ānjīnamma-i, Diilongo hāa-ye baa-ma i die suɔ wuo i āmbabalma maaraaya cor. ŋga i āmbabalma-i baa ma maaramma-i hiere Diilon-hujarre maaraa-ma aa bir jārā. ²¹Diilongo cie hujarre yie aa ce-ye nelviŋ mie i die da cicēlma maŋ sa tiɛŋ dede-i Itiego-i Yesu-Kirsa barguo-i-na. A ce dumaanŋo-na āmbabalmaŋ cie ma bāanŋu-i baa nelkolle-i dumaa, Diilon-hujarre ce di bāanŋu-i baa koŋkoro-i dumei.

6

I karaanu i-naa nuɔ baa āmbabalma-i

¹Kufangu teriengu-na i gbāa cira nie? I saaya i cor baa āmbabalma-i Diilongo duɔ ce hujarre yie boi wei? ²Ma'i sī! Li dii ŋaa i kuu a karnu i-naa nuɔ baa āmbabalma-i, i ce nie gbāa tiraa cor baa-ma?

³Na saa suɔ wuo mie maŋ *baatisen hiere a suur Yesu-Kirsa horre-na, kuu dii ŋaa i kuu baa-yo'i wei? ⁴Iŋ daa *batemu-i, kuu dii ŋaa i kuu baa *Kirsa-i aa ba fuure-yie baa-yo i To-i Diilongo duɔ sire-yie ŋaa uŋ siire fuɔ-i dumaa baa u himma-i i die waa bāfeliɛŋ-nu. ⁵Na saa da, da kuɔ i kuu kulduɔŋgu baa Kirsa-i, i ka bi sire sireduɔma baa-yo. ⁶⁻⁷Umaŋ duɔ ku, u kuraa āmbabalma nammu-na. Teriengu fangu-na na saaya na suɔ wuo ba gbuu i cicuɔŋgu-i baa Kirsa-i a ko i balaanŋu-i a hūu-ye āmbabalma nammu-na. ⁸Da kuɔ i kuu baa Kirsa-i, i suyaa wuo i ka sire waa baa-yo. ⁹I suyaa kerre wuo Kirsan siire hel kuomba hɔlma-na, u sie tiraa ku; kuliŋgu sie tiraa gbāa ce biŋkũngu yuo. ¹⁰Kirsa kuu i diei a kure āmbabalma-i gbula. Uŋ siire fiefie-i-na, u cāa Diilongo. ¹¹Kuuduɔŋgu yaa baa namaa bi fere-i: Na gbīe na dii-ma na hɔmmu-na wuo na kuu a karnu na-naa nuɔ baa

āmbabalma-i aa sire waa Yesu-Kirsa horre-na ta na cāa Diilongo.

¹² Teriengu fangu-na, āmbabalma saa saaya ma tiraa ta yaanga nei a ce na ta na ce kumaŋ dolaanuy-nei. ¹³ Baa na tiraa na nanna na fere na hā āmbabalma-i ma ce-na koraarj namaa ta ma ce kuubabalaanɣu baa-na. Ŋga naŋ kuu aa sire waa cicēlma fiefie-i-na, yaarj aa na hā Diilongo-i baa na fere u ce-na ānfafammanciraarj namaa, tuo ce ānfafamma baa-na. ¹⁴ Naŋ yaarj ānjīnamma-i aa cu Hujarrentiego huonɣu-nu, āmbabalma sie tiraa gbāa ce biŋkūngu nei.

¹⁵ Ŋga in yaarj ānjīnamma-i aa cu Hujarrentiego huonɣu-nu, i ka cor tie ce āmbabalma-i wuo ānjīnamma sa tiraa ma ye dii i uy-nyu wei? Ma'i sī! ¹⁶ Na saa suw wuo da ŋ nanna ŋ fere hā neliego ŋaa korierj nuw, a ta ŋ nu u nungu-i, ŋ cie kutiego korierj nuw ninsoŋo wei? Ku gbāa waa ŋ naana ŋ fere hā āmbabalma, mafamma kā baa-ni kuliinɣu. Ku gbāa bi waa ŋ naana ŋ fere hā Diilongo ta ŋ nu u nungu-i; kufangu kā baa-ni viisinninɣ. ¹⁷ Ŋga yaarj i tie jaal Diilongo-i: Namaa namaŋ āmbabalma naa ce-na koraarj namaa, na yaarj fiefie-i-na aa ta na nu Diilongo nungu-i baa huonɣa diei, aa sie baŋ waarj mamaŋ baa-na. ¹⁸ Na hilaā āmbabalma korsinni-na a suur viisinninɣ-korsinninɣ. Kuu dii ŋaa na hilaā na nanga āmbabalma cemma-na, na suurii kuuviinɣ-nu fiefie-i-na. ¹⁹ Na nelnulle gbie baa-na ku' i cie mi bie nel daama-i da mi tagaaya pigāarj-na. Dieľu-i-na, naŋ ŋa naa nanna na fere dumaa ŋaa koraarj namaa a hā āmbabalma-i ta na ce kakarkuonɣo-i, a ji ce na pu baa Diilongo-i, naanaŋ na fere dumei fiefie-i-na na hā Diilongo-i, na ta na ce kuuviinɣu a waa nelfafaarj namaa.

²⁰ Āmbabalmarj ŋa naa ta na yaarj-na huonɣu-na, na saa ta na yuure viisinninɣ-maama. ²¹ Naŋ taa na ce kumaŋ ku huonɣu-na, na daa bige-i kuw? Ma sī nyunɣo-i-na ku da-na senserre ke? Maacemma famma temma kā baa neliego kuliinɣ-nu.

²² Ŋga fiefie-i-na, na kuraa āmbabalma nammu-na ta na cāa Diilongo. Naŋ daa kumaŋ kuw, ku yaa daaku: Na cilu faa a saanu baa Diilong uy taaraŋ-yuw dumaa, aa na ka da cicēlma marj sa tieŋ dede-i.

²³ Na saa da, āmbabalma pā ma tieŋo-i baa

kuliinɣu, a ne da da ŋ waa Itierjo-i Yesu-Kirsa horre-na, Diilongo hā-ni baa cicēlma marj sa tieŋ dede-i gbāngbāŋ.

7

I karaanu i-naa nuw baa ānjīnamma-i

¹ Tobin namaa, mi suyaa mie na suw kurj wuo dumaa i holma-na. Na suyaa wuo nelierj nuw da ŋ waa cicēlma yaa-i ŋ saaya ŋ ta ŋ wuo hūmieŋa-i arj saaya a wuo dumaa. ² Teriengu fangu-na, casoinɣo bolw duo waa cicēlma, u sie gbāa hel ānsorre-na. Ŋga bolj duo ku, biŋkūngu sie gbāa bella-yuw ba ānsorre-na. ³ Duo yarj u bolw-i cicēlma aa kā ka soŋ bibierjo narj-na, u cālāa; u cie *fuocesinni. Ŋga u bolw duo ku, nelma sie gbāa yuu-yo; u gbāa soŋ bibierjo narj-na aa u sie cāl. ⁴ Tobin namaa, kuuduonɣu yaa baa namaarj-o; narj kuu baa *Kirsa-i, kuu dii ŋaa na karaanu na-naa nuw baa *Moisi *ānjīnamma-i. Na cie unarj baarj namaa. Umarj siire kuomba holma-na, i cie fuw baarj miemei die gbāa tie ce kumaŋ dolaanuy Diilongo-i. ⁵ In waa tie ce kumaŋ dolaanuy-yie, ānjīnamma taa ma pigāarj kumaŋ saa fa cemma. Da ma cira kumaŋ saa fa, i tie taara i ce ku yaa-i, a ne da ku yaa kāarj baa-ye kuliinɣu-na. ⁶ Ŋga fiefie-i-na, in kuu baa Kirsa-i, kuu dii ŋaa i karaanu i-naa nuw baa ānjīnamma-i. Iyong marj waa i gbeini-na, u karaa aa yarj-ye i fereŋ nuw; i gbāa cāa Diilongo-i cāafelemma. I yarj cāacolomma-i, Moisiŋ nyegāarj mamaŋ, aa i tie nu *Diilong-Yalle yaa wulaa-i.

Ānjīnamma sinni-i

⁷ Teriengu fangu-na, i gbāa cira nie? Ānjīnamma balaarj āmbabalma temma-i wei? Ma'i sī! Ānjīnamma yaa cie mi suw āmbabalma-i. Kuw ānjīnamma saa naa cira: «Baa ce nenemungu-i»*, mii naa saa suw wuo nenemungu balaarj. ⁸ Āmbabalma deraa ānjīnamma yaa nuw-i a ce muonɣo-i nene-muntierj muw. Ānjīnarj da ma'a maa si dii, āmbabalma kure. ⁹ Dieľu-i-na, ānjīnammarj ŋa na'a ma saa waa, mi taa mi ce mi bāanɣu-i; ŋga ānjīnammarj juw jo, āmbabalma yaa cierj ma bāanɣu-i ¹⁰ aa muomi cer kure. Ānjīnamma marj naa saaya ma kāyā-yie i tie ce i bāanɣu-i, ma birii yarj aa kosuonɣ

* 7:7 Helmarj-sebe (Exode) 20:17; Ānjīnamma tiyemmarj-sebe (Deutéronome) 5:17

muɔŋo-i. ¹¹ Āmbabalma deraa ānjīnamma yaa nuɔ-i a tāal-mi kɔsuɔŋ-mi.

¹² Ānjīnamma famma fere-i Diiloŋ-maama, ma hūmieŋa-i Diiloŋ-waara. A vii aa tiraa fa. ¹³ Bīŋkūfafaangu gbāa jo baa mei kɔsuoma-i wei? Ku sie gbāa! Āmbabalma yaa juɔ baa-ma. Ma ciɛŋ bīŋkūfafaangu yaa nuɔ-i a kɔsuɔŋ-mi da ma pigāaŋ ma balaangu-i baa ma hɔdorre-i.

Āmbabalma taa yaanga nelbilɔŋo-na

¹⁴ I suyaa wuɔ *ānjīnamma hīlaa Diiloŋ wulaa, a ne da muɔŋo-i nelbilɔgbāŋbālāŋ muɔ, aa āmbabalma tiraa ta yaanga mie. ¹⁵ Mi sa suɔ miŋ ceŋ kumaŋ: Miŋ taaraŋ kumaŋ mi sa ce kufangu, kumaŋ sa dɔlaa-miŋ mi bir mi ce ku yaa-i. ¹⁶ Mi suyaa wuɔ miŋ ceŋ kumaŋ ku saa fa. Teriengu fangu-na mi suyaa wuɔ ānjīnamma faa. ¹⁷ A ce dumaango-na ku pigāaŋ wuɔ mei maacemma sī mafamma-i; āmbabalma maŋ mi huɔŋga-na, mafamma maacemma'i. ¹⁸ Kumaŋ cie mi waŋ-ma dumaango-na, mi suyaa wuɔ ānfafamma si dii mi kusūngu-na. Mi nie da ānfafamma cemman-ɲuɔngu dii-mie, ŋga ma cemman-fōŋgūɔ yaa hie? ¹⁹ Miŋ taaraŋ ānfafamma maŋ, mi sa ce mafamma; miŋ'a mi sa taara āmbabalma maŋ, mi ce ma yaa-i. ²⁰ Da mi ta mi ce kumaŋ mi sa taara-kuɔ, mei maacemma sī mafamma-i; āmbabalma maŋ mi huɔŋga-na, mafamma maacemma'i.

²¹ Fiefie-i-na, mi suyaa kumaŋ dii-mie: Da mi ta mi taara mi ce ānfafamma-i, āmbabalma yaa bir ta yaanga. ²² Mi huɔŋga-na, Diiloŋ-ānjīnamma dɔlɲu-mie. ²³ Ŋga mi nie da nelma namma'i dii ta ma gāŋ baa mamaŋ dɔlaa-miŋ mi huɔŋga-na. Ma cie āmbabalma ta yaanga mie, a ce mi ta mi hel mi ce ma yaa-i. ²⁴ Mei sūlŋ daama fuɔ! Ma kā baa muɔmei daami da ma ka kɔsuɔŋ-mi, hai ka hūu-mi? ²⁵ Mi jaal Diiloŋo yaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-na, u yaa hūyāa-mi.

Mi gbāa cira: Muɔ fuɔ, mi siyaa Diiloŋo ānjīnamma-i, ma dɔlɲu-mie, ŋga mi kusūŋ-maama ce mi ta mi cu āmbabalmaŋ-huɔŋnu.

8

I yunni dii Diiloŋ-Yalle nammu-na

¹ Fiefie-i-na fuɔ! Bamaŋ suuri Yesu-Kirsa horre-na, Diiloŋo sie ka gāŋ baa-ba. ² Bige-i cie mi waŋ-ma dumaango-na? *Diiloŋ-Yalle fōŋgūɔ maŋ hāaŋ-yeŋ

ninsoŋ-cicēlma-i Yesu-Kirsa horre-na, u kuraa-ye āmbabalma nammu-na baa kuliŋgu bi nammu-na. ³ *Moisi *ānjīnamma saa waa ma gbāa ce mafamma-i. Nelbiliemba nayusīnni yaa naa ce ku ta ku yar ānjīnamma-i. Kumaŋ yaraa ānjīnamma-i, Diiloŋo cie u Biɛŋo ce-ku: U saan-yo u jo āmbabalmanciraŋ mie temma, a ji bāl baa āmbabalma-i nelbiliɛŋ mie i hɔlma-na. U cie dumei a kure-mei. ⁴ Mie maŋ yaan i kusūŋ-maama-i aa tie ce Diiloŋ-Yalle kusūngu, Diiloŋo cie mafamma-i i die gbāa tie wuɔ ānjīnamma-i maŋ saaya ma wuɔ duma. ⁵ Bamaŋ ciɛŋ ba fereŋ kusūŋ-maama-i, ba yii baa kumaŋ dɔlaan-ɲ-bei. A ne da bamaŋ ciɛŋ Diiloŋ-Yalle kusūngu-i, ba yii baa kumaŋ dɔlaan-ɲ Diiloŋ-Yalle. ⁶ Da ŋ ta ŋ yii baa naŋ kusūŋ-maama yon, ma kā baa-ni kɔsuoma-na; ŋga da ŋ ta ŋ yii baa kumaŋ dɔlaan-ɲ Diiloŋ-Yalle-i, ku kā baa-ni cicēlma-na baa hɔfēlleŋ. ⁷ Bamaŋ hɔmmu-i yuu baa bafamba fereŋ kusūŋ-maama yon, kutaamba-i Diiloŋ-bigāaraamba; ba sa sie Diiloŋo wulaa aa ba sie gbāa sie u wulaa. ⁸ Bamaŋ yaan ba kusūŋ-maama ta yaanga bei, ba sie gbāa ce bīŋkūngu hel Diiloŋo yufelleŋ. ⁹ Ŋga namaango-i, Diiloŋ-Yaller yon na hɔmmu-na, na sa ce na kusūŋ-maama. Diiloŋ-Yaller taaraŋ kumaŋ, na ce ku yaa-i. *Kirsa Yal da die di sī umar nuɔ-i, kutieŋo-i Kirsa wuɔŋo sī. ¹⁰ A ne da da kuɔ Kirsa dii na hɔmmu-na, Diiloŋo cie-na nelviir namaa, a ce dumaango-na u Yalle hāa-na cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i. Āmbabalma ka ce na ku banamba temma-i, ¹¹ ŋga umar siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na, u Yaller yon baa-na, u ka bi sire namaango-i baa-de.

¹² Teriengu fangu-na tobiŋ namaa, cēmelle dii-yie. Ŋga cēmelle maŋ dii-yie di yaa daade: I yar i kusūŋ-maama-i aa i tie ce kumaŋ dɔlaan-ɲ Diiloŋ-Yalle yaa-i. ¹³ Na saa da, da na ta na ce kumaŋ dɔlaan-ɲ-nei, na ka kɔsuɔŋ na fere. Ŋga da na yar Diiloŋ-Yalle kāyā-nei na hiel na gboluɔngu kuubabalaangu cemna-na, na ka da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i.

Diiloŋ-Yalle ce-ye Diiloŋ-bisālŋ mie

¹⁴ Bamaŋ yaan *Diiloŋ-Yalle ta ba yaan-na hiere, Diiloŋ-bisālmba. ¹⁵ Kumaŋ cie mi waŋ-ma dumaango-na, naŋ daa Diiloŋ-Yalle maŋ, di sa ce-na koraan namaa, a ce

na ta na kǎalǎ; ŋga di ce-na Diilɔŋ-bisǎŋ namaa, a ce i tie gbǎ i bī Diilɔŋo-i «Babal»¹⁶ Diilɔŋ-Yalle fande fere yaa fiɛŋ i hɔmmu-i a pigǎaŋ-ye wuo Diilɔŋ-bisǎŋ mie. ¹⁷ Aa iŋ yeŋ Diilɔŋ-bisǎŋ mie, u ciilungu vii miemei; i ka wuo-ku baa i-naa baa *Kirs-a-i. Iŋ muliɛŋ baa-yo, i ka bi ce i bǎaŋgu-i baa-yo u yuntesiinni-na.

¹⁸ Mi suyaa mie iŋ ceŋ muliɛma maŋ nyungo-i-na, ma sie gbǎa fi baa iŋ ka ce i bǎaŋgu-i dumaa bisĩnuo-i-na. ¹⁹ Na saa da, Diilɔŋ-bisǎlmba sĩnniŋ ka suo yiingu maŋ nuo-i, hiɛmaŋ-niini-i hiere ni niya yiingu faŋgu himma-i. ²⁰ Hiɛmaŋ-niini-i hiere ni naa yungu, aa ni naǵǎŋ-na sī, Diilɔŋo yaa ciɛ-ni dumaŋo-na. Mafamman fiɛ ce, kuu dii ŋaa ku cii ŋga ku saa kũna. ²¹ Yiingu dii baa yiingu, Diilɔŋo ka hũu-ni guoyuo nammu-na ni waa ni fereŋ nuɔ Diilɔŋ-bisǎŋ temma, ta ni ce ni bǎaŋgu-i. ²² I suyaa kerre wuo ji hi baa nyungo, hiɛmaŋ-niini-i hiere ni gbu ni bireŋ aa ta ni cu-fal ŋaa kusũŋgu bilaa cieŋo. ²³ Aa ni'i sī yon, Diilɔŋ-bisǎŋ mie i bi bireŋ dii cicaara. Diilɔŋo hǎa-ye u Yalle-i i die suo wuo uŋ pǎa nungu maŋ, u ka ce-ku. I cie Diilɔŋo duo hǎ-ye Diilɔŋ-bisǎlmba munyierammu-i a kor-e muliɛma-na hiere gbula. ²⁴ I kuraa, ŋga i hĩŋ koŋkoro faŋo taalungu yon. Niŋ hĩŋ kumaŋ taalungu-i, da ŋ da-ku, ŋ sie gbǎa tiraa ta ŋ hĩŋ ku taalungu-i. Hai moloŋo'i daa biŋkũngu dede aa tiraa cor tuo hĩŋ ku taalungu-i? ²⁵ ŋga niŋ hĩŋ kumaŋ taalungu-i, da ŋ'a ŋ sa da ku yufelle, ŋ da ŋ fiɛ ŋ huɔŋga-i ta ŋ cie-ku.

²⁶ A naara kufangu-i, kuŋ nuol-eŋ dumaŋo-na, Diilɔŋ-Yalle bi kǎyǎ-yie. Na saa da, i sa suo kumaŋ saaya cǎrǎmma Diilɔŋo wulaa. ŋga Diilɔŋ-Yalle fande fere yaa gbuu di bireŋ di cǎrǎ Diilɔŋo-i di hǎ-ye. Diŋ bireŋ baa maman, ma sie gbǎa hel neliɛŋ nuŋ-nu. ²⁷ Diilɔŋ uŋ suo nuɔmba kusũŋ-maama-i dumaŋo-na, u suo u Yalleŋ cǎrǎŋ kumaŋ u wulaa. Diilɔŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u Yalle cǎrǎ ku yaa-i u wulaa di hǎ u baamba-i. ²⁸ I suyaa wuo Diilɔŋo maamaŋ doŋnuŋ bamaŋ, uŋ biɛ bamaŋ a saanu baa uŋ yieraaya-mei dumaa, weima-i hiere ma fa ba maama. ²⁹ Kumaŋ cie mi waŋ-ma dumaŋo-na, Diilɔŋo yufelleŋ hila a bamaŋ nuo-i dii ku domma-na, u cie

ba yaa da ba ce u Biɛŋo nabieraamba a ce u Biɛŋo duo da hǎmba boi. ³⁰ U yufelleŋ hila a bamaŋ nuo-i dii ku domma-na, u biɛ ba yaa-i pie-ba u caaŋ-nu. Aa uŋ biɛ bamaŋ, u cie ba yaa-i nelviimba. Aa uŋ cie bamaŋ nelviimba-i, u cie ba yaa da ba ce ba bǎaŋgu-i baa u Biɛŋo-i.

Diilɔŋ-nelnyulmu temma si dii

³¹ I gbǎa tiraa naara hama-i? Diilɔŋ duo gbǎŋ waa baa-ye tĩ, hai gbǎa biɛna i maama-i? ³² U saa nyaayǎ fuo fereŋ Biɛŋo-i; u hǎa-ba baa-yo ba ko-yo i maama-na hiere. U ce nie aa u sie hǎ-ye biɛmbiini-i hiere a naara u Biɛŋo-i? ³³ Diilɔŋo yufelleŋ hila a bamaŋ nuo-i, hai moloŋo'i gbǎa cǎl-ba? Diilɔŋ fuo fere wuo ba saa cǎl, ³⁴ hai gbǎa cira ba cǎlǎa? Yesu-Kirsa yaa kuu i solaŋgu-i, aa ku'i sī yon; u siire ka waa Diilɔŋo caaŋgu-na tuo cǎrǎ Diilɔŋo-i u hǎ-ye. Teriengu faŋgu-na molo sie gbǎa cǎl-e. ³⁵ I maamaŋ doŋnuŋ *Kirs-a-i dumaa, bige-i gbǎa boɔo-yie baa-yo? Muliɛma sie gbǎa, sũlma sie gbǎa, yaahuolo sie gbǎa, nyulmu sie gbǎa, naaluɔ sie gbǎa, bǎani sie gbǎa, kuliingu sie bi gbǎa. ³⁶ ŋaa maŋ nyegǎaŋ dumaa Diilɔŋ-nelma-na wuo:

«Itie, nan maama-na, cuo duo kaal, kuliingu hũŋ ku cu-ye dumaa ka nan bǎaŋgu-i.

Ba hɔmmu doŋ baa-ye mu cor:

*Ba ce-ye ŋaa ban kǎŋ baa tũlmba maŋ da ba ka ko-ba ban ceŋ-ban dumaa.»**

Mie ii bi dii dumei i muntienammu-na.

³⁷ ŋga mafamman fiɛ ma ce, i maamaŋ doŋnuŋ umaŋ, u ce ma ta ma tie mie maama'i nuo-i. ³⁸ Coima saa fa, mi suyaa mie Diilɔŋ uŋ doŋlaa-ye dumaa, biŋkũngu sie gbǎa boɔo-yie baa-yo. Kuliingu sie gbǎa, ciɛlma sie bi gbǎa, *doɔpoɔoɔbiemba sie gbǎa, *jĩnabaa-ba sie bi gbǎa, isuɔtaamba sie gbǎa, nyungo sie weima sie gbǎa, bisĩŋ ku weima sie bi gbǎa, himma sie gbǎa, ³⁹ doɔniini sie gbǎa, hiɛmaŋ-niini sie bi gbǎa. Diilɔŋ uŋ pigǎaŋ-ye uŋ doŋlaa-ye dumaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa jomma-na, ku biŋkũngu si dii kumaŋ gbǎa boɔo-yie baa-yo.

9

Diilɔŋ uŋ hielaa u yufelle bamaŋ nuo-i

* 8:36 Gbeliemaŋ-nalǎaŋgu (Psaume) 44.23

¹ Muɔŋo-i *Kirsa wuɔŋ muɔ, a ce dumaŋŋo-na miŋ ka waŋ mamaŋ coima sɪ; ninsoŋo yaa-i. *Diiloŋ-Yalle ce mi ta mi suɔ-ma mi huɔŋga-na wuɔ mi waŋ ninsoŋo. ² Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama: Mi huɔŋga si dii huɔŋga, ma gbu ma kukul-mi. ³ Kuɔ Diiloŋo naa gāŋ baa muɔmei aa hiel mi nuŋgu-i Kirsa horre-na aa cɛr yaŋ mi neller-ɔbimba-i, kuu naa dɔlɔnu-mie yaŋ. ⁴ Ba yaa haba-i? Ba yaa *Israhel-baamba-i. Diiloŋo cie ba yaa-i u bisālmba, u caraaya ba yaa-i, u bilaa *tobisinni-i baa ba yaa-i, u hāa ba yaa u *ānjīnamma-i, u pigāaŋ ba yaa ba ta ba buol-o, u pāa nuŋgu-i baa ba yaa-i. ⁵ Bafamba bīncuɔmba yaa Abiramubaa-ba-i. Aa nelsinni-na, Kirsa maŋ bimbinni-i hiere ni yuŋgu-na, u bīncuɔmba yaa bafamba-i. Kirsa-i Diiloŋo, u gbɛ baa gbɛliema hɔnni maŋ joŋ. Ma cie!

⁶ Ŋga baŋ'a ba saa hūu Kirsa maama-i, ku pigāaŋ wuɔ Diiloŋ-nupālɛ cie gbāŋgbāŋ wei? Ku'i sɪ! Na saa da, Israhel-baamba-i hiere, ba hieroŋo sɪ Israhel-baamba Diiloŋo wulaa; ⁷ aa *Abiramu bisālmba-i hiere, ba hieroŋo sɪ Abiramu bisālŋ-kireiŋa. Hama-i nuɔ-i? Diiloŋo gbɛ Abiramu-i wuɔ: «*Miŋ pāa nuŋgu maŋ baa-ni wuɔ mi ka hā-ni huɔŋgu, *Isaki yaa ka hā-ni baa huɔŋgu faŋgu-i.*»^{*} ⁸ U taara u cira wuɔ Abiramun huɔŋ bisālmba maŋ hiere fuɔ homma-i, Diiloŋo sa kāŋ-ba Abiramu bisālmba. Ŋga uŋ pāa nuŋgu-i aa hā-yo bamaŋ, u kāŋ ba yaa-i Abiramu bisālmba-i. ⁹ Diiloŋo pāa nuŋgu-i baa-yo wuɔ: «*Mi ka bir jo belle maŋ juɔŋ fiefie ku temma-i, huɔŋgu faŋgu-na, Sara ka da bepolŋo.*»[†]

¹⁰ Aa u'i sɪ yoŋ. Erebeke bi daa pīɛbaa baa i bīncɔiŋo-i Isaki-i. ¹¹ Bisālŋ daaba saa naa hi hoŋ yogo, ba saa naa ce kuufafaŋgu dede, ba saa naa bi ce kuubabalaŋgu dede. Ŋga Diiloŋo hiel nuɔmba-i fuɔ hielma. ¹² Wuɔ gbɛ Erebeke-i wuɔ: «*Bepomolŋo ka tuo cāa hāaŋo-i.*»[‡] U cie mafamma-i duo pigāaŋ wuɔ u sa ne moloŋo āncemma aa hiel-o, ŋga u nyaanu fuɔ fereŋ nuŋ-āndaŋgu. ¹³ Ma bi nyegāaŋ dumei wuɔ: «**Yakɔbu-i baa Esawu-i, mi yufelle hilaa Yakɔbu yaa*

nuɔ-i.»[§]

Diiloŋo yufelle bi hilaa banamba-na

¹⁴ Teriengu fangu-na, i gbāa cira nie? Diiloŋo maacemma saa fa wei? Ku'i sɪ! ¹⁵ U gbaraa-ma baa *Moisi-i wuɔ: «*Da mi ta mi taara mi ce hujarre umaŋ nuɔ-i, mi ce-yuɔ. Da mi ta mi bi taara mi ce baa umaŋ, mi bi ce baa-yo.*»^{*} ¹⁶ Diiloŋo sa ne ŋ huɔŋga, u sa bi ne ŋ āncemma. U ne u hujarre yoŋ. ¹⁷ Diiloŋ-nelmaŋ-seɓe-i-na, Diiloŋo gbɛ Esipi jāmātigi-i wuɔ: «*Mi cie-ni jāmātigi nuɔ da mi pigāaŋ-ni mi fōŋgūɔ-i, ku yaa mi yerre ka du terni-na hiere ka saa.*»[†] ¹⁸ Teriengu fangu-na, Diiloŋ duo tuo taara u ce hujarre umaŋ nuɔ-i, u ce. Duo bi tuo taara u naara kunangu ānyagarma maŋ nuɔ-i, u bi naara.

¹⁹ Unaa ka gbɛ-mi wuɔ: «*Bige-i cie Diiloŋo tiraa tuo cāl-e? Hai moloŋo-i gbāa cie Diiloŋo-i u huɔya-maama cemma-na?*»[‡] ²⁰ Naŋ hilaa hie, nuɔni maŋ nel-biloŋ nuɔ, aa ta ŋ fanu baa Diiloŋo-i? Bireŋga gbāa gbɛ ka matieŋo-i wuɔ: «*Bige-i cie ŋ ma-mi dumande-i?*»[§] ²¹ Kumaŋ da ku dɔlɔnu bitomarāŋo-i u ma ku yaa-i baa u yemaŋgu-i. Da ku dɔlɔnu-yuɔ u ma sukpekpelluŋ-bituɔŋgu, da ku bi dɔlɔnu-yuɔ u ma sudadolluŋ-bituɔŋgu baa yemaduɔŋgu faŋgu-i.

²² Bamaŋ duu Diiloŋo huɔŋga-i, bamaŋ gbɛ kɔsuɔma-i, Diiloŋ duo tiera ba nuɔŋgu-i duo ji pigāaŋ-ba u jāyāmma-i baa u fōŋgūɔ-i yīŋgu nangu, naŋ'a nie? ²³ Aa uŋ cie hujarre-i bamaŋ nuɔ-i, uŋ tigiŋ bamaŋ dii ku domma-na ba da ba ta ba ce ba bāaŋgu-i baa-yo, duo ce baa-ba ceŋ daama temma-i, a pigāaŋ wuɔ hujantieŋo, naŋ'a nie? ²⁴ Uŋ bīɛ mie maŋ *Yuifubaa-ba hɔlma-na baa *nierraamba bi hɔlma-na hiere, u cie baa miemei, u saa ce baa Yuifubaa yoŋ. ²⁵ U waŋ ma yaa-i Ose seɓe-i-na wuɔ: «*Bamaŋ saa waa mi baamba, mi ka ce-ba mi baamba. Bamaŋ maama-i saa ta ma dɔl-miŋ, mi ka ta mi ku ba maama-na yaa nelieŋo baa u dɔrŋo.*

²⁶ Aa baŋ ŋa naa gbɛ nuɔmba-i terni maŋ nuɔ-i wuɔ meɪ baamba sɪ,

* 9:7 Miwaŋŋo jīnammaŋ-seɓe (Genèse) 21.12 † 9:9 Miwaŋŋo jīnammaŋ-seɓe (Genèse) 18.10 ‡ 9:12 Miwaŋŋo jīnammaŋ-seɓe (Genèse) 25.23 § 9:13 Malaki (Malachie) 1.2-3 * 9:15 Helmaŋ-seɓe (Exode) 33.19 † 9:17 Helmaŋ-seɓe (Exode) 9.16 ‡ 9:26 Ose (Osée) 2.1,25

kuɔfaygu terni-na, ba ka ta ba bi-ba

Cicɛlmantiergo bisɛlmba.»[‡]

²⁷ *Isayi bi waɔɔ *Isirahel-baamba maama wuo: «Halle da ku fie'a Isirahel-baamba ka ciinu nie nie, ba da-ba-diei ka kor-bei yon; ²⁸ kere Itier ɔɔ waɔɔ mamarj nelbiliemba kũngu-na, u ka ce-ma hiere aa u ka tiraa ce-ma pãmpãɔ.»[§] ²⁹ Isayi duɔɔgo faɔgo naa bi wuɔya waɔ-ma wuo:

«Kuɔ Dombuo saa naa yarj huɔngu hã-ye, ii naa gbuo hiere ɔɔa Sodɔmɔtaambanj gbuyaa dumaa.

Mamarj daa Gomɔtaamba-i maa naa bi da-ye.»^{*}

Viisinni da Diilɔɔ-na, ni sa da ɔɔnjɔnamma-na

³⁰ Iɔɔ taaranj i waɔɔ mamarj ma yaa daama: *Nieraamba marj saa ta ba wuo *ɔɔnjɔnamma-i da ba da viisinni-i, ba daa-ni. Ba daa-ni daɔɔ hama-i temma-i? Barj haa ba nanga-i *Kirs-a-i-na ku'i cie ba da-ni. ³¹ A ne da *Isirahel-baamba famba marj taa ba wuo ɔɔnjɔnamma-i da ba da-ni, ba saa gbãa da-ni. ³² Bige-i cie ba saa gbãa da-ni? Ba saa haa ba nanga Kirs-a-na taara-nie, ba taaraaya-nie baa ba ciluo, ku'i cie ba saa gbãa da-ni. Ba kãa ka tisɔɔ ba fere tãmpɛlle[†] marj malãarj nuɔmba-i. ³³ Diilɔɔ ɔɔɔ waɔɔ dimarj maama-i u sebe-i-na wuo:

«Mi ka jina tãmpɛlle *Sinyo-i-na, nuɔmba ka ta ba tisɔɔ ba fere die. Di ka ta di mal nuɔmba-i.

ɔɔa umarj duɔ haa u nanga die, u yaangja sie ture.»[‡]

10

¹ Tobij namaa, mamarj yuu mi huɔnga-i, mi taara *Yuifubaa-ba kor. Mi gbu mi cãrã ku yaa Diilɔɔgo wulaa mi hã-ba. ² Coima saa fa: Ba hinu pãama baa Diilɔɔ-kũngu-i, ɔɔa ba saa suɔ hũmefafalle-i. ³ Neliɔɔ nuɔ ninj saaya ɔ ce kumarj Diilɔɔgo tuo kãɔ-ni nelviinj nuɔ, ba saa suɔ-ku aa ta ba taara ba ce nelviimba bafamba fereɔ cemma. A ce dumaɔgo-na, Diilɔɔ ɔɔɔ cie kumarj duɔ gbãa ce-ye nelviinj mie, ba saa sie-ku. ⁴ A ne da

*Kirs-a yaa juɔ ji baal *Moisi *ɔɔnjɔnamma-i. U cie mafamma-i kumarj ka ce bamarj da ba haa ba nanga-i yuo Diilɔɔgo tuo kãɔ-ba nelviimba.

⁵ Na saa da, umarj taaraayanj viisinni-i ɔɔnjɔnamma barguo-i-na, Moisiɔɔ waɔɔ mamarj ku kũngu-na, ma yaa daama wuo: «Umarj duɔ gbãa wuo ɔɔnjɔnamma hũmieɔa-i hiere, a ka kor-o.»^{*} ⁶ ɔɔa umarj hũyãa Diilɔɔ-maama-i duɔ taara viisinni-i, mamarj waɔɔ baa-yo ma yaa daama wuo: «Baa cira: «Hai ka nyugũɔɔ dɔɔɔ-i-na ka bi Kirs-a-i?» ⁷ Baa bi tiraa ɔ cira: «Hai ka suur hĩema-na ka sire Kirs-a-i?»⁸ Ma nyegãarj wuo: «Diilɔɔ-nelma dii ɔ caanggu-na; maa dii ɔ nunggu-na, maa dii ɔ huɔnga-na.»[†] Ma ciera wuo na hũu Diilɔɔ-maama-i. I wuɔra i waɔɔ ma yaa-i baa nuɔmba-i. ⁹ Na saa da, da ɔ puur ɔ nunggu-i a waɔɔ-ma nuɔmba yufelle-na wuo Yesu yaa Itiergo-i, aa hũu-ma hĩɔ wuo Diilɔɔgo siire-yuo hiel-o kuomba hɔlma-na, ɔ ka kor. ¹⁰ Da ɔ hũu-ma hĩɔ, Diilɔɔgo tuo kãɔ-ni nelviinj nuɔ. Da ɔ puur ɔ nunggu-i a waɔɔ-ma, Diilɔɔgo kor-ni. ¹¹ Na saa da, Diilɔɔ-nelma ciera wuo: «Umarj duɔ haa u nanga yuo, kutiergo yaangja sie ture.»[‡] ¹² A ce dumaɔgo-na Yuifubaa-ba-i baa *nieraamba-i kuuduɔngu yaa-i; biɔkũngu saa bɔɔɔ-bei. Yunteduɔɔgo'i yierj ba yurj-nu hiere tuo ce ɔɔnfafamma-i bamarj muyaarj ba natiɔɔa yuo. ¹³ ɔɔa marj nyegãarj dumaa Diilɔɔ-nelma-na wuo: «Umarj duɔ muo u natiɔɔa Itiergo-na, u ka kor-o.»[§] ¹⁴ ɔɔa da ba saa haa ba nanga yuo, ba ka ce nie gbãa muo ba natiɔɔa yuo? Aa da ba saa nu u maama-i, ba ka ce nie gbãa haa ba nanga yuo? Aa molɔɔ duɔ uu si dii duɔ tuo waɔɔ u nelma-i, ba ka ce nie gbãa nu-ma? ¹⁵ Aa molɔɔ duɔ saa puɔɔ ma yerreɔ, ma ka ce nie gbãa waɔɔ? Ma waɔɔ Diilɔɔ-nelma-na wuo: «Bamarj juɔɔ baa neldɔɔɔlma-i, ba jomma sa suɔ aa fẽ huɔnga.»^{*} ¹⁶ ɔɔa nuɔmba-i hiere ba saa sie *Neldɔɔɔlma-i. *Isayi waɔɔ-ma wuo: «Itie, iɔɔ waɔɔ nelma marj, ɔ daa hai hũyãa-ma?»[†] ¹⁷ Teriergu fangu-na, Kirs-a nelma numma yaa juɔɔɔ baa ma hũuma-i.

§ 9:28 Isayi (Ésaïe) 10.22-23 * 9:29 Isayi (Ésaïe) 1.9. Mamarj daa Sodɔmɔtaamba-i baa Gomɔtaamba-i ku da Miwaɔgo jɔnammarj-sebe-i-na (Genèse) 19.23-28. † 9:32 Tãmpɛlle marj malãarj nuɔmba-i: Ba gbẽ Yesu yaa-i. Nierj Pier die. 2.4,8. ‡ 9:33 Nierj 10.11; Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 8.14; 28.16; Pier die. 2.6-8. * 10:5 Buolmarj-sebe (Lévitique) 18.5; Gal. 3.12 † 10:8 ɔɔnjɔnamma tiyemmarj-sebe (Deutéronome) 30.12-14 ‡ 10:11 Isayi (Ésaïe) 28.16 § 10:13 Yowɛl (Joël) 3.5 * 10:15 Isayi (Ésaïe) 52.7 † 10:16 Isayi (Ésaïe) 53.1

¹⁸ Yaari mi yuu-na: Nuɔmba saa nu nelma famma-i wei? Ba nuɔ-ma! Diilɔŋ-nelma ciera wuo:

«Ba nelma gbuyaa hĩema-i hiere.

Nuɔmba nuɔ ba nelma-i nileiŋa-na hiere ka saa.»[†]

¹⁹ Mi ka tiraa yuu ne: *Isirahel-baambaŋ nuɔ-ma, ba saa naa suɔ ma yaanga-i wei? Ma yaanga suyaa! Moisi yaa waan-ma dielũ wuo: «Diilɔŋ ciera:

«Nan'a na sa kãŋ bamaŋ wuo nieraamba, mi ka ce na ta na ce yelma bei.

Mi ka ce na hɔmmu du baa bamaŋ sa suyaan biŋkũngu.»[§]

²⁰ Aa Isayi daa holle cira: «Diilɔŋ ciera:

«Bamaŋ saa ta ba taara-mie, ba daa-mi.

Bamaŋ saa ta ba yuu-mi baa weima, mi caraaya ba yaa-i.»^{*}

²¹ Ŋga kumaŋ ŋaa Isirahel-baamba kũngu-i, Diilɔŋ ciera:

«Bãangu-i baa isuɔŋgu-i mi bĩ mi baamba-i, ŋga ba sa sie-mi.

Ba sa nu mi nungu-i aa tiraa pu bubuɔsĩnni baa-mi.»[†]

11

Diilɔŋ saa ciina Isirahel-baamba-i

¹ Terieŋgu fangu-na, yaari mi yuu-na: Diilɔŋ ciinaana u baamba-i *Isirahel-baamba-i wei? U saa ciina-bei. Mei fere-i Isirahel nellen-wuon muɔ, *Abiramu haayelŋ muɔ aa *Bensaamie dũŋ-wuon muɔ. ² Diilɔŋ u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, u sie gbãa ciina-bei.

*Eliŋ muyaa u natiŋa Diilɔŋ-na Isirahel-baamba maama-na kusuon-nu Diilɔŋ-nelma-na, ma sĩ na suɔ ku terieŋgu-i ke? ³ U ciera wuo: «Itie, ba kuɔ ŋ *pɔpuɔrbiemba-i aa muonu mumbuolmuŋ-terni-i. Muɔmei tiyãa mi diei ŋ huongu-na, ŋga baa dii ta ba taara-mie baa komma.»^{*} ⁴ Uŋ waan mafamma-i Diilɔŋ siyaa-yo baa hama-i? U ciera wuo: «Ŋ saa tie ŋ diei! Nuɔmba neifiŋa siei nuɔsiba ndii dii baa-mi mi jinamma-na, kutaamba saa piger dede Baal[†]yaanga-na.»[‡] ⁵ Kuubiduon daaku yaa nyungo ku bãangu-na: Diilɔŋ uŋ fiela

celle-baamba maŋ Isirahel-baamba-na, baa dii yogo. ⁶ U cie baa-ba aa fiel-ba, u saa ne ba maacemma. Kuɔ uu naa ne ba maacemma, baa naa saa cira u cie baa-ba.

⁷ Ku yungu yaa daaku wuo Isirahel-baambaŋ taa ba taara kumaŋ, ba saa da-ku; Diilɔŋ uŋ fiela bamaŋ bei, ba'i daa-ku yon. Ba boluonngu cie anyagarmantaamba ⁸ ŋaa maŋ nyegãan duma Diilɔŋ-nelma-na wuo: «Ŋi hi baa nyungo Diilɔŋ cie ba hɔmmu ku aa yan-ba, aa cu ba yammu-i, aa suuye ba tũnni-i ba sa nu baa-ni.»[§] ^{*}Davidi bi ciera wuo:

«Bay wuo niidodolni maŋ,

mi taara Diilɔŋ ce-ni ŋaa kollu a bel-ba,

u ce-ni ŋaa juonɔ a cure-bei,

u ce ni yaa u sɔgɔlɔ ba gbeini-i a suu ba ambabalma solaangu-i.

¹⁰ Mi taara u yir-ba, ba baa tiraa ta ba da baa ba yufieŋa-i.

Aa u haa yaahuolo-i bei, ba baa gbãa ciir wuo baa-yo.»^{*}

¹¹ Yaari mi yuu-na: Isirahel-baambaŋ ti-saang ba fere a ci, ba ka paŋ tie dii hĩema-na wei? Ba sie paŋ tie dii. Ba cãlmuɔ birii yan aa kãyã *nieraamba kor. A ce dumaango-na, Isirahel-baamba ka ta ba ce yelma bei. ¹² Da kuɔ ba cãlmuɔ cie anfafamma nelbilibamba-na, da kuɔ ba ciima kãyã nieraamba-i, da ba sire, ku ka kãyã nelbilibamba-i ka hi hie?

Nieraamba korman-kuŋgu-i

¹³ Fiefie-i mi nelma vii *nieraan namei. Namaa namaŋ *Isirahel-baari namaa sĩ, Diilɔŋ puɔraa-mi namaa holma yaa nuɔ-i. Mi maacemma sa suɔ aa dolnu-mie. ¹⁴ Mi bi ce kufangu-i da mi ce mi nellen-tobimba-i yelmantaamba a gbãa da mi kor banamba bei. ¹⁵ Na saa da, Diilɔŋ uŋ ciela-ba kotuonngu, ku cie fuɔ baa nieraamba-i ba suurnu ba-naa. Duo ji sie ba pie-yo, kufangu ka waa nie nie? Ku ka waa ŋaa ba kuu aa sire.

[†] 10:18 Gbeliemaŋ-nalãangu (Psaume) 19.5 [§] 10:19 Ānjĩnamma tiyemman-ɛɓe (Deutéronome) 32.21 ^{*} 10:20 Isayi (Ésaïe) 65.1 [†] 10:21 Isayi (Ésaïe) 65.2 ^{*} 11:3 Jãmatigi ba ɛɓediẽlãŋo (1 Rois) 19.10,14 [†] 11:4 Baal: Tiĩngu nan yerre-i dumaango-na. [‡] 11:4 Jãmatigi ba ɛɓediẽlãŋo (1 Rois) 19.18 [§] 11:8 Ānjĩnamma tiyemman-ɛɓe (Deutéronome) 29.3; Isayi (Ésaïe) 6.10; 29.10 ^{*} 11:10 Gbeliemaŋ-nalãangu (Psaume) 69.23-24

¹⁶ Na saa da, da ɲ pā dīdīelāmma-i hā Diiloŋo-i, ɲ dīmma-i hiere ma ciɛ Diiloŋ-maama. Da ɲ pā tibikāalmba-i hā Diiloŋo-i, tibinegemmu-i hiere mu ciɛ Diiloŋ-muumu. ¹⁷ Isirahel-baamba dii ɲaa cīŋ-tibiŋgu aa nieraan namaanŋo-i na waa ɲaa hīɛŋ-tibiŋgu. Diiloŋo karaa cīŋ-tibiŋgu negemmu nammu nanna, aa biɛ hīɛŋ-tibiŋgu negemmu gbo mu fonni-na. Cīŋ-tibiŋgu negemmuɲ daŋ tibiɔmma maŋ, namaa na bi da maaduɔma famma yaa-i, aa ma hel hiere kaasīduŋ daani yaa nuɔ-i. ¹⁸ Kufangu teriɛngu-na, baa na nyɛ baŋ karaa negemmu maŋ. Na ce niɛ aa nyɛ-mu? Negenɲa sa tūu kaasīnni, ɲga kaasīnni'i tūyāan negenɲa! ¹⁹ Unaa gbāa bi cira: «Diiloŋo karaa negemmu fammu-i aa dii muɔmei mu fuoŋu-na.» ²⁰ U waan ninsoŋo, ɲga kumaŋ ciɛ Diiloŋo kar-mu, ku yaa daaku: Mu saa haa mu naŋga yuɔ ku'i ciɛ u kar-mu halaŋ-mu. Nuoninɲ haa ɲ naŋga-i yuɔ ku'i ciɛ u dii-ni mu fuoŋu-na. Yarɲ aa ɲ nanna bombolma-i aa ɲ ta ɲ kālā Diiloŋo-i. ²¹ Diiloŋ duɔ kar cīŋ-tibiŋgu negemmu-i nanna, bige-i gbāa cieyo hīɛŋ-tibiŋgu muumu karma-na? ²² ɲ saa da, Diiloŋo pigāan u fafaangu-i baa u hodorre-i pigāan daama temma yaa-i: U huɔŋga doŋ baa bamaŋ naana u hūmelle-i aa fa baa nuoni maŋ nyaarāa-yuɔ. Da ɲ bi nanna-yuɔ, u bi kar-ni nanna cīŋ-negemmu temma. ²³ Aa Isirahel-baan da ba nanna ba ānyagarma-i, Diiloŋo ka bir dii-ba ba fonni-na. Ku fōŋgūo dii-yuɔ u duɔ ce-ma. ²⁴ Nuɔŋo-i, naŋ waa hīɛŋ-tibiŋ-nu, ba kar-ni jo ji gbo-ni cīŋ-tibiŋ-nu; mafan da ma saa yar Diiloŋo-i, cīŋ-tibiŋgu ferɛŋ negemmu gbomma ce niɛ gbāa yar-o?

Isirahel-baamba kormanɲ-kūŋgu-i

²⁵ Tobinɲ namaa, mi taara na suɔ Diiloŋo kusūŋgu-i, ku yaa na ka suɔ wuɔ na nelnulle gbīɛ baa-na. *Isirahel-baamba namba nyaayā ba fere. A ce dumaanŋo-na Diiloŋo yaan-ba tuɔ ciɛ *nieraamba maŋ dii da ba kor hiere, ba kor aa u suɔ kor-ba. ²⁶ Isirahel-baamba ka kor hiere dumei ɲaa maŋ nyegāan duma wuɔ: «*Koŋkortieŋo ka hel *Sinyo;*
u ka hiel *Yakobu hāayēlmba-i ānyagarma-na.

²⁷ *Mi ka hur ba āmbabalma-i halaŋ-ma bei aa bel *tobisīnni baa-ba.»†*

²⁸ Isirahel-baambaŋ'a ba saa sie *Neldadolma-i, die i ne-ku, ba ciɛ Diiloŋ-bigāarāamba, ɲga ku kuraa nieraan namaanŋo-i. A ne da die ne Diiloŋ u yufellen hilaa-bei duma, i ne da ba maama dolnu-yuɔ yogo ba bīncuɔmba maa-na. ²⁹ Na saa da, Diiloŋ duɔ hā-ni, u hāa-ni. U yufel da di hel-nie, di hilaa-nie; u sa bir baa huon-āndaangu. ³⁰ Yiinaa-i-na, namaa na saa ta na nu Diiloŋo nungu-i, Isirahel-baambaŋ juɔ cīina u nungu-i huonŋu maŋ nuɔ-i, u suɔ ce hujarre namaanŋo-na. ³¹ Ba yagaraa Diiloŋo nungu-i fiefie-i-na a ce u ce hujarre namaanŋo-na, aa bafamba da ba bi da u hujarre-i. ³² Kumaŋ ciɛ mi waŋma dumaanŋo-na, Diiloŋo yaan Isirahel-baamba-i baa nieraamba-i hiere ba ferɛŋ nuɔ ba suur āmbabalma-na bāl ba nuhɔɛŋ-na aa suɔ duɔ ce hujarre bei hiere.

³³ Coima saa fa, Diiloŋo fafaangu temma si dii! U nu nelma-i ma numma-i aa tuɔ suɔ weima-i hiere. Molo sie gbāa suɔ u huɔyamaama-i tī-ma, molo sie bi gbāa konnu u kusūŋgu-i ³⁴ ɲaa maŋ nyegāan duma u nelma-na wuɔ:

«*Hai gbāa suɔ Itieŋo kusūŋ-maama-i?*

Hai gbāa dii nelma u tūŋ-nu?»‡

³⁵ *Hai diyaa cēmelle yuɔ dede aa u duɔ ji suude huon-nu?»§*

³⁶ Bīmīnni-i hiere u yaa hielaa-ni, nii dii fuo nagān-na aa ni tīyāa fuo tiema. Yaan i tie gbeliɛŋ u yaa-i honni maŋ joŋ! Ma cie.

12

Diiloŋ-biloŋ-wuɔsaangu

¹ Tobinɲ namaa, Diiloŋ uŋ ciɛ hujar daade temma-i yie, jande, mi cārā-nei, hāan-yon baa na fere ɲaa baŋ hān-yon tāmman-kūŋgu duma. Yaan na ciluɔ tuɔ fa. Taa na ce kumaŋ dolaanun-yuɔ. Ba buol Diiloŋo-i dumei ninsoŋ-buolma-i. ² Baa na ta na nyaanu nelbiliba kuuceŋgu-i, yaan Diiloŋo bir-na u birma a hā-na ānjogofemma, ku yaa na ka ta na suɔ Diiloŋo huonŋa-i: Kumaŋ faa, kumaŋ dolaanun-yuɔ baa kumaŋ vii, na ka ta na suɔ-ku.

† 11:27 Isayi (Ēsaie) 59.20-21

‡ 11:34 Isayi (Ēsaie) 40.13

§ 11:35 yɔbu (Job) 41.3

³ Diilɔŋ uŋ firiinu u huɔŋga-i aa ce baa-mi, mi ka dii nelma na tūnni-na hiere: Yaaŋ bombolma-i aa neliɛŋo neliɛŋo u jina u fere u fuɔŋgu-na. Naŋ haa na naŋga-i Diilɔŋo-na aa u hã-na fɔŋgɔbaa-ba maŋ, taa na ce na weimambaa-ba-i na saanu baa ba yaa-i. ⁴ Nelbilɔŋ uŋ yey duma baa terni boi u kūɔma-na, teriɛŋgu teriɛŋgu baa ku maacemma, ⁵ mie iŋ fie ciinu, i suuriinu i-naa dumei. Ii dii ŋaa i gbuɔnu ce nelduɔŋo *Kirsã horre-na, neliɛŋo neliɛŋo baa u munyerammu. ⁶ Diilɔŋo firiinu u huɔŋga-i a hã-ye i de-i-deŋ fɔŋgɔbaa. Duo hã nuɔni maŋ u popuɔrunɔŋu cemmar-fɔŋgɔ-i, baa haar baa-yo u hūmelle-na. ⁷ Kãyãmmar-fɔŋgɔ duo waa baa umar, u tuo kãyã. U nelma pigãamar-fɔŋgɔ duo waa baa umar, u tuo war-ɔma u pigãar. ⁸ Sireiŋ-fɔŋgɔ duo waa baa umar, u tuo dii sireiŋa-i banamba-na. Umar duo da u nagãŋ-na, kutiero yar u naŋga ta ka fara baa huɔŋga diei. Umar duo da yaanga-i, u ce u yaatesinni-i baa pãama. Duo hã umar fɔŋgɔ-i wuo u tuo kãyã sūntaamba-i, kutiero tuo ce-ma baa hofelle.

⁹ Na nelnyulmu saaya mu koŋ, huhurma saa saaya ma waa-muo. Gbuu na bigãar āmbabalma-i aa na vaa na fere baa ānfafamma yaa-i. ¹⁰ Taa na dɔl na-naa ŋaa ceduoŋ-bier namaa. Taa na jina na fere banamba huɔŋ-nu. ¹¹ Taa na hinu pãama-i, baa na ce yentaar namaa. Vaar na fere baa Itiero maacemma-i, baa na fẽ baa-ma. ¹² Naŋ hiŋ kumar taalunɔŋu-i, yaaŋ ku ta ku fẽ na hommu-i. Weiŋ da ma da-na, na dluonu-mei. Taa na hinu Diilɔcãrãlle-i. ¹³ Taa na kãyã Diilɔŋ-dūŋ-baamba maŋ naaluɔ uŋ suuri-bi. Taa na ce niraamba nersinni-i fafamma. ¹⁴ Taa na cãrã Diilɔŋo-i na hã bamar ciɛŋ-naŋ kpãncɔlgɔ-i. Taa na cãrã kuufafaŋgu na hã-ba; baa na haa na nuba-balaŋgu bei. ¹⁵ Taa na nye baa bamar nyier, aa na ta na kaal baa bamar kaalaar. ¹⁶ Taa na nunu na-naa. Baa na ta na teteŋ na fere; yaaŋ aa na ta na sie maacemma maŋ sɔlsɔl-maama-i*. Baa na da nie sī na suo weima-i hiere.

¹⁷ Baa na ta na suu āmbabalma solaŋgu-i baa āmbabalma. Gbãar na ta na ce kumar

faa na hã nuɔmba-i hiere. ¹⁸ Gbãar na ta na gbo baa nuɔmba-i hiere; baa na yar ma hella namaa. ¹⁹ Mi jẽnaar namaa, baa na ta na suu solaŋgu-i na fere, yaaŋ Diilɔŋo yaa tuo suu-ku. Na saa da, ma nyegãar Diilɔŋ-nelma-na wuo: Itiero ciɛra wuo: «Yaaŋ solaŋgu-i na hã muo. Muomei ka pã neliɛŋo neliɛŋo baa kumar saaya baa-yo.»[†] ²⁰ Ŋga kumar namaa kūngu-i, ku yaa daaku: «Nyul da mu ta mu ko ŋ bigãarãŋo-i, hã u wuo. Hūŋkuɔsɔŋ da ni bel-o, hã u nyɔŋ. Da ŋ ce mafamma-i kuu dii ŋaa ŋ gbãlã dānciɛŋa'i kūnna u yungu-na.»[‡] ²¹ Baa na yar āmbabalma da yungu nei, ciɛŋ ānfafamma-i na hiel āmbabalma-i na hɔlma-na.

13

Taa na sie fɔŋgɔtaamba wulaa

¹ Neliɛŋo neliɛŋo u saaya u tuo sie fɔŋgɔtaamba wulaa. Kumar ciɛ mi war-ma dumaŋo-na, fɔŋgɔtesinni-i hiere ni hel Diilɔŋ-na, u yaa jiena fɔŋgɔ-i hiere. ² A ce dumaŋo-na umar duo tuo gãŋ baa fɔŋgɔtaamba-i, u gãŋ baa Diilɔŋo. Bamar ciinaar fɔŋgɔtaamba nur-āndaŋgu-i, bar taarar kumar ba ka da-ku. ³ Da ŋ ta ŋ ce kuuviŋgu, korma sa da-ni baa fɔŋgɔtaamba-i. Korma da āmbabalmanciraamba'i baa-ba. Teriɛŋgu faŋgu-na, da ŋ'a ŋ sa taara korma ta ma da-ni baa-ba, yar aa ŋ ta ŋ ce kuuviŋgu, ku yaa bafamba fere-i ba ka ta ba gbelier-ni. ⁴ Fɔŋgɔtaamba ce Diilɔŋ-maacemma'i dumaŋo-na da ba dii-ye hūmefafalle-na. Ŋga da ŋ bir yar aa ta ŋ ce kuubabalaŋgu, ŋ saaya ŋ kãalã-bei. Diilɔŋ uŋ hãa-ba comelle maŋ, u saa hã-ba baa-de gbãŋgbãŋ, ba ce fuo maacemma'i baa-de. Umar duo cãl, bar haa kumar yuo, ku pigãar Diilɔŋ-berru. ⁵ Ku'i ciɛ i gbẽ i tie sie fɔŋgɔtaamba wulaa. I baa ne muoru yor aa tie sie, i ne i hommu, i suyaa wuo ku faa.

⁶ Ku'i bi ciɛ ŋ da na saaya na ta na pã na nampobaa-ba-i. Bamar hūyãar nampo-i, Diilɔŋo'i bi hãa bafamba-i maacemma famma-i. ⁷ Niŋ saaya ŋ pã kumar, pã-ku ŋ hã kuŋ vii umar. Taa na pã nampobaa-ba-i na hã ba taamba-i, umar duo saaya baa

* 12:16 Yaaŋ aa na ta na sie maacemma maŋ sɔlsɔl-maama-i: Girekimma-na terier daaku gbãa bi nu nur daama-i: «Yaaŋ aa na ta na sie na pie nawalaamba-i.» † 12:19 Ānjinamma tiyemmar-seɓe (Deutéronome) 32.35 ‡ 12:20 Bĩcuɔŋ-nelmar-seɓe (Proverbs) 25.21-22

kām̃ma, na kār̃-*yo*. Umar̃ duɔ saaya baa boboima, na ce-*yo* boi.

Ānjīnamma tuole-i

⁸Da ma hel nelyulmu-na, baa na yar̃ bīṅkūṅ cēmelle waa unar̃ nuɔ-na. Na saa da, umar̃ duɔ yar̃ banamba maama ta ma dōlnu-yuɔ, kuu dii ḡaa kutieṅo tīe baa *Moisi *ānjīnamma-i ma kūṅgu-na hiere. ⁹Kumar̃ cie mi war̃-ma dumaar̃o-na, mamar̃ nyegāar̃ ānjīnamma-na wuo: «Baa ce *fuocesīnni, baa ko neliēṅo, baa cuo, baa nenu neliēṅo»^{*} ka cor baa manamma-i hiere, ma juo ji gbur̃a ma-naa nelma diei maar̃ daama yaa nuɔ-i wuo: «*Ŋ saaya ḡ dōl ḡ nanolḡo-i ḡaa niṅ dōl ḡ fere duma.*»[†]
¹⁰Da ḡ ta ḡ dōl ḡ nanolḡo-i, ḡ sa jōḡuṅ-*yo* baa kuubabalaar̃gu. Terieṅgu far̃gu-na, nelyulmu da mu waa-nie, kuu dii ḡaa ḡ tīe baa ānjīnamma-i hiere ma kūṅgu-na.

Ku piē ku jo dii

¹¹Baa na hūu nel daama-i na nanna. In yar̃ huṅḡu mar̃ nuɔ-i daaku-i, namaa fere-i na suɔ-ku. Baa na duɔfūṅ, siireṅ, ku hii! Konkoro piyaa-ye fiefie-i-na a yar̃ in ḡa naa hūu Diilōḡ-maama-i felemma-i huṅḡu mar̃ nuɔ-i. ¹²Iṣuṅḡu niinu tī, cuo piyaa kaalma. Yaar̃ i nanna kukulmar̃-maacemma-i aa i tie ce bāantimma. ¹³Yaar̃ i tie ce kuuviṅḡu, bāantaamba ce dumei. I yar̃ niwuoniṅ-gbuolaar̃gu-i, baa kolmar̃-gbuolaar̃gu-i, baa bīṅwosiinni-i ni sīnni-na hiere. I yar̃ berkarre-i baa nenemuṅḡu-i.
¹⁴Yaar̃ i biē Itieṅo-i Yesu-Kirsa maama aa i ne i kusūnniṅ-maama-i aa i yar̃-ma.

14

Baa cāl ḡ nawuṅḡo-i

¹Baa na ta na tiel umar̃ saa nar̃ kaasīnni dei yogo Diilōḡ-hūmelle-na; taa na piē-*yo* na caar̃-nu. Baa na ta na fanu na-naa baa-*yo* u ānjōḡuma-na. ²ḡaa unar̃ḡo dii u suyaa wuo niwuoni-i hiere ni gbāa wuo. A ne da umar̃ saa nar̃ kaasīnni dei yogo Diilōḡ-hūmelle-na u sa dii kūōma u nuṅḡu-na, u wuo dimma yor̃. ³Umar̃ wuyaar̃ niwuoni-i hiere, u baa nye umar̃ wuo ninanni nyaa-*yo*, aa umar̃ sa wuyaar̃ niwuoni-i hiere u baa cāl umar̃ wuyaar̃-niṅ. Diilōḡ un siyaa

dii-*yo* u horre-na, yungu si dii u cālma-na. ⁴Nar̃ hilaa hie aa da manamma ta ḡ cāl unar̃ cāarāṅo-i? Ku nuɔlaa-*yo* wa, ku saa nuɔl-o wa! Ma hii nuɔ baa bige-i? Aa ku sie gbāa nuɔl-o; Itieṅo dii tuɔ kāyā-yuɔ. Ku fīṅḡūḡ dii-yuɔ u tuɔ kāyā-yuɔ.

⁵Banar̃ wulaa, yinni-i hiere ni sa saa; ni maar ni-naa. Banar̃ ba'a yinni-i hiere nii dii niiduōni. Neliēṅo neliēṅo, u yar̃ mamar̃ dii u huṅḡa-na ma ye-*yo*. ⁶Umar̃ buor̃ar̃ yinni-i, u bor̃o-nie Itieṅo maa-na. Umar̃ wuyaar̃ bimbīnni-i hiere, u bi wuo-ni Itieṅo maa-na. Kumar̃ cie mi war̃-ma dumaar̃o-na, kutieṅo jaal Diilōḡo-i ni maama-na. Aa umar̃ wuo niwuoni nanni nyaa-*yo*, u bi ce-ma Itieṅo maa-na. Fuɔ bi jaal Diilōḡo-i. ⁷Na saa da, i holma-na, molo si dii tīena u fereṅ maa-na, molo sa bi ku kā u fereṅ maa-na. ⁸Da ḡ hor̃ Diilōḡ-horre-na, ḡ huṅḡ Itieṅo maa-na, aa da ḡ bi ku, ḡ kuu Itieṅo maa-na. A ce dumaar̃o-na ii dii cicēlma wa, i kuu wa, i tieṅo yaa Yesu-Kirsa-i. ⁹Bige-i cie mi war̃-ma dumaar̃o-na? U kuu aa sire jo ji waa bikuomba-i baa cicēlmantaamba-i hiere ba yur̃-nu. ¹⁰ḡga ma bilaa nie nar̃ da manamma ta ḡ cāl ḡ nawuṅḡo-i? Ma bilaa nie nar̃ ta ḡ nye ḡ nawuṅḡo-i sūlma? I ka cor hiere Diilōḡ-fuore-na u yuu-ye i de-i-diei. ¹¹Na saa da, ma nyegāar̃ Diilōḡ-nelma-na wuo:

«Muɔ Cicēlmantieṅ muɔ,
mi sie kar ku coima,
nuɔmba-i hiere ba ka jo ji dūuna mi yaar̃ga-na.

Aa neliēṅo neliēṅo u ka puur u nuṅḡu-i war̃-ma wuo muomei Diilōḡo-i kelkel.»^{*}

¹²Terieṅgu far̃gu-na, neliēṅo neliēṅo un cie kumar̃, u ka yiera Diilōḡo yaar̃ga-na a war̃-ku.

Baa guɔl ḡ nawuṅḡo gbeini-i

¹³A ce dumaar̃o-na, yaar̃ i yar̃ i-naa cālma. Yaar̃ aa na bel na fere unar̃ nuɔ ḡ baa ji guɔl unar̃ gbeini-i a pira-yuɔ Diilōḡ-hūmelle-na. ¹⁴Itieṅo-i Yesu cie mei suɔ, aa tiraa tir suɔ wuo kuuwuṅḡu saa nyaa neliēṅo. ḡga umar̃ duɔ tuɔ jōḡuṅ wuo kuuwuṅḡu daaku nyaa-*yo*, ḡ bi da ku nyaa-*yo*. ¹⁵Da ḡ ta ḡ ce kuujar̃gu ḡ natobiṅo-na baa niṅ wuo kumar̃, ḡ naana

* 13:9 Helmar̃-sēbe (Exode) 20.13-17; Ānjīnamma tiyemmar̃-sēbe (Deutéronome) 5.17-21

† 13:9 Buolmar̃-sēbe (Lévitique) 19.18 * 14:11 Isayi (Ésaïe) 45.23

nelnyulmuɗ-hūmelle-i. *Kirsarj kuu umarj maa-na-i, ɗ ka kɔsuɗɗ-yo kuuwuɗɗ maa-na yorj wei? ¹⁶ Kumaɗ faa naɗ yufelle-na, da ɗ suɔ wuɔ ku cemma gbāa biɛna Diilɔɗ-hūmelle yerre-i, ne-ku aa ɗ yaɗ-ku. ¹⁷ Na saa da, *Diilɔɗ-nelleɗ-kūngu-i niwuɗoniɗ-kūngu sī, niinyɔnniɗ-kūngu bi sī. Diilɔɗ-nelleɗ-kūngu yaa viisinni, baa yaafɛlle baa hɔfɛlle, ni da *Diilɔɗ-Yalle yaa wulaa-i. ¹⁸ Umarj duɔ tuɔ cāa Kirs-a-i cāama famma temma-i, u kūngu dɔlɔnu Diilɔɗo-i aa nuɔmba bi bī u yefafalle.

¹⁹ Teriengu fangu-na, kumaɗ juɗɗ baa yaafɛlle-i muntienammu-na aa ta ku ce i hieroɗo-i i tie naɗ kaasinni Diilɔɗ-hūmelle-na, yaarj i vaa i fere baa kufangu cemma yaa-i. ²⁰ Baa na guɔla Diilɔɗ-maacemma-i baa niwuɗoni. Niiwuɗoni-i hiere ni faa ninsoɗo, ɗga kuuwuɗɗɗ maɗ ka guɔl ɗ nato-biɗo gbeini-i Diilɔɗ-hūmelle-na, ku wuoma saa fa. ²¹ Biɗkūngu biɗkūngu, kumaɗ gbāa guɔl ɗ natobiɗo gbeini-i Diilɔɗ-hūmelle-na, ne-ku aa ɗ yaɗ-ku. Da kuɔ naɗ kūwuɔle-i siso ɗ konyolle ka guɔl u gbeini-i, ne-ku aa ɗ yaɗ-ku. ²² Niɗ suɔ kumaɗ ɗ huɔɗga-na kufangu biɗkūngu yanga-na, yaɗ ku tie nuɔ baa Diilɔɗo na hɔlma-na. Umarj sa ciej u weima-i baa hɔmmu hāi, kutierjo yungu dɔlaa. ²³ ɗga umarj duɔ tuɔ wuɔ biɗkūngu aa u huɔɗga saa hūu-ma baa-ku a kā u Diilɔɗ-hūmelle yanga-na, Diilɔɗo ka yuu-yo. U ka yuu-yo niɛ niɛ? U āncemma-i baa u Diilɔɗ-hūmelle sa kā yanduɗga. A ne da kumaɗ sa kāarj yanduɗga baa ɗ Diilɔɗ-hūmelle-i kuubabalaangu.

15

Biyaɗɗ Yesu-Kirsa maama

¹ Mie maɗ yieraaya doɗ Diilɔɗ-hūmelle-na, ku saaya i tie kāyā bamaɗ saa yiera doɗ mie temma-i. I saa saaya i tie ce kumaɗ dolaanuj mie yorj. ² Neliɗo neliɗo i hɔlma-na, u saaya u vaa u fere baa kumaɗ dolaanuj banamba-i a kāyā-bei ba naɗ kaasinni Diilɔɗ-hūmelle-na. ³ Na saa da, *Kirs-a saa tuɔ ce kumaɗ dolaanuj fuɔ. Ma

* 15:3 Gbɛliemaɗ-nalāangu (Psaume) 69.10

† 15:10 Ānjinamma tiyemmarj-seɓe (Deutéronome) 32.43

§ 15:11 Gbɛliemaɗ-nalāangu (Psaume) 117.1 * 15:12 Yese: Davidi to yaa-i. Niɛɗ u sinni-i Samiel seɓediɛlāno-na (1 Samuel) 16.5-13. U bi waa Yesu haayierjo. Niɛɗ Matie seɓe-i-na 1.6. † 15:12 Isay-i (Ésaïe) 11.10

nyegāarj Diilɔɗ-nelma-na wuɔ: «*Diilo, bamaɗ taa ba tuora-niɛ*, ba tuosinni birii haa muɔmei nuɔ-i.»*

*Mamaɗ nyegāarj Diilɔɗ-nelma-na hiere dii ku bieɗa-na, ma nyegāarj da ma pigāarj-ye nelma. Ma ce-ye hɔhinantaan mie aa ta ma dii sireiɗa yie i die gbāa die tie hīɗ Diilɔɗ-ciilungu taalungu. ⁵ Diilo fuɔ maɗ hɔhinammu tierjo-i baa sireiɗa tierjo-i, u kāyā-nei na ta na nunu na-naa ɗaa Yesu-Kirsarj waarj-ma dumaa. ⁶ Ku yaa na ka gbonu hiere ce noduɗgu ta na gbɛliɛɗ Diilɔɗo-i Itierjo-i Yesu-Kirsa To-i.

⁷ Teriengu fangu-na, taa na sie na-naa Diilɔɗo yerre fafaangu maama-na, ɗaa Kirsarj siyaa namaarj-o-i dumaa. ⁸ Yaarj mi tūnu-nei, Kirs-a juɔ duɔ ji kāyā *Yuifubaa-ba-i. Diilɔɗ uɗ ɗa naa pā nungu maɗ baa ba biɗcuɔmba-i, Yesu juɔ ji ce ku yaa-i a pigāarj wuɔ Diilɔɗ duɔ warj mamaɗ, u ce-ma. ⁹ U bi juɔ *nieraamba da ba gbāa gbɛliɛɗ Diilɔɗo-i u ānfafamma maama-na ɗaa maɗ nyegāarj dumaa Diilɔɗ-nelma-na wuɔ:

«*Ku'i cie mi ka ta mi gbɛliɛɗ-ni nieraamba hɔlma-na,*

aa ta mi hāl neini mi tuɔlɔnu-niɛ.»†

¹⁰ Ma bi nyegāarj wuɔ:

«*Nieraarj namaa, yaarj na hɔmmu fē Itierjo baamba muumu temma-i.*»‡

¹¹ Ma bi tiraa nyegēɗ wuɔ:

«*Nieraarj namaarj-o-i hiere, taa na gbɛliɛɗ Itierjo-i!*

Nelbilierj namaarj-o-i hiere nileiɗa-na, taa na hāl neini na tuɔlɔnu-yuɔ.»§

¹² Aa bi tiraa nyegēɗ *Isay-i seɓe-i-na wuɔ:

«*Yese* hāyāɛlɗo naɗo ka jo.*

U ka sire waa nieraamba yurj-nu.

Nuɔmba-i nileiɗa-na hiere ba ka haa ba nanga-i u yaa nuɔ-i.»†

¹³ Naɗ haa na nanga Diilɔɗo-na, fuɔ maɗ i cicuɗɗu tierjo-i, u fē na hɔmmu-i da hīnni, aa gbuu dii yaafɛlle na muntienammu-na, ku yaa *Diilɔɗ-Yalle ka ce na ta na hīɗ u ciilungu taalungu boi.

Mamaɗ yuu Pol huɔɗga-i

¹⁴ Tobirj namaa, meɗ fere-i mi suyaa-ma wuɔ na hɔmmu yuu baa ānfafamma, na suɔ

† 15:9 Gbɛliemaɗ-nalāangu (Psaume) 18.50

weima-i hiere, aa na gbāa dii nelfafamma na-naa tūnniɲ. ¹⁵ Ɔga mi suuye mi yufieɲa-i aa waɲ manamma cor seɓe daayo terni boi-na, da mi ce nelma namma tienu-nei. Diilongo firiinu u huɔnga-i baa-mi ku'i cie mi ce-ma dumaarɔ-na. ¹⁶ U cie-mi Yesu-Kirsa cāarāɲ muo *nieraamba hɔlma-na. U diyaa u *Neldɔdɔlma-i mi nammu-na mi ta mi waɲ-ma baa-ba kumaɲ ka ce *Diilɔɲ-Yalle bo-ba ba deɲ, a migāarɲ-ba ba pā ba fere hā Diilongo-i.

¹⁷ Teriengu fangu-na, Diilo baa Yesu-Kirsa-i, mi gbāa gbelieɲ mi fere Diilɔɲ-maacemma-na. ¹⁸ Mi gbāa cira *Kirsa yaa kāyā-mie mi bir nieraamba yammu-i Diilongo-na ba ta ba nu u nungu-i. U cie-ma baa mi nuɲ-āndaangu a naara mi āncemma. ¹⁹ U cie-ma baa himma baa gberɛ. U cie-ma baa Diilɔɲ-Yalle fɔngūo yaa-i. Ku cie dumei mi gbuo terni-i hiere baa Kirsa Neldɔdɔlma-i, a doɲ dii *Yerusalemu, jo ji hel baa Iliri nileiɲa-i hiere. ²⁰ Mamaɲ naa yu mi huɔnga-i, mi taa mi taara mi fulnu nileiɲa marɲ saa nu Kirsa maama-i dede, a waɲ Neldɔdɔlma-i baa-ba. Mi saa ta mi taara mi haaya unarɲ dūngu ku'i cie mi fulnu nileiɲa marɲ saa nu u maama-i dede. ²¹ Mi cie-ma ɲaa marɲ nyegāarɲ dumaa Diilɔɲ-nelma-na wuo:

«Baɲ ɲa na'a ba saa waɲ u maama baa bamaɲ dede,
ba ka da-yo,
aa bamaɲ saa naa nu u maama da,
ba ka suɔ ma yaarɲga-i.»†

Wuoɔsaangu marɲ dii Pol gbeini-na

²² Maaceɲ daama yaa taa ma bella-mie a ce mi saa gbāa kā ka ne-na. ²³ Fieɓie-i na ma tiɛ terieɲ daaku-na. Miɲ duɔɲ ta mi taara da mi kā ka ne-na ku daa bieɲa boi. ²⁴ Mi ka kā Ɛsipanyɪ. Mi kāmma-na, mi ka yiera na teriengu-na a ce yinni celle baa-na aa suɔ cor, ku yaa mi huɔnga ka fɛ. Aa mi hil mi ne na kakāyāngu yaa-i da mi gbāa ka cor baa mi hūmelle-i. ²⁵ Dumande-i na, mi kā *Yerusalemu da mi ka hā Diilɔɲ-dūɲ-baamba-i pɔpuɔrunɲu. ²⁶ Diilɔɲ-dūɲ-baamba marɲ Maseduɔni-i-na, baa bamaɲ dii Akayi-i-na, ba naarɲ gbeina da ba kāyā Diilɔɲ-dūɲ-baamba marɲ nawalaamba-i Yerusalemu-i-na. Mi kā baa conɲoruonɲu

fangu yaa-i. ²⁷ Ku dolaanu ba yaa-i ba ce-ma. Aa ma cemma faa, baa naa saaya ba ce-ma. Baa naa saaya ba ce-ma yuɲ haku-i nuɔ-i? *Yuifubaa-ba marɲ hūyāa Yesu maama-i, ba calaa ba Diilɔɲ-hūmelle-i baa *nieraamba-i; nieraamba saaya ba bi cal ba nagāɲ-niini-i baa bafamba-i ke! ²⁸ Da mi ji bāl baa mafamma-i, da mi gbāɲ kā ka hā-ba conɲoruonɲu fangu-i, mi pāɲ bie Ɛsipanyɪ hūmelle a ka yiera na teriengu-na aa suɔ cor. ²⁹ Mi suyaa mie da mi hi na teriengu-i. *Kirsa ka silaa ce baa-ye cor.

³⁰ Tobieɲ namaa, miɲ ka taara kumaɲ na wulaa, ku yaa daaku: Nieɲ Itieɲo-i Yesu-Kirsa-i baa *Diilɔɲ-Yalleɲ diyaa nelnyulmu marɲ i hōmmu-na, aa na ta na cārā Diilongo-i na hā-mi, a kāyā-mie mi malungu-na. ³¹ Cāarāɲ Diilongo-i u kor-mi *Yude ānya-garmantaamba nammu-na, aa miɲ kāɲ baa pɔpuɔrunɲu marɲ Yerusalemu-i-na, Diilɔɲ-dūɲ-baamba ka hūu-ku mi wulaa. ³² Mafarɲ da ma ce, mi ka hi na teriengu-i baa hɔfɛlle, aa Diilɔɲ duo sie, mi kaa bi da fiisa celle. ³³ Diilongo-i Hɔfɛllentieɲo waa baa-na hiere. Ma ce dumaa.

16

Jaalupälle

¹ Mi ka dii i tūɔ-i Febe-i na naɲ-na, u ce Diilɔɲ-maacemma-i u kāyā Diilɔɲ-dūɲ-baamba marɲ Sāɲkire-i-na*. ² Duo kā, na ne Itieɲo-i aa na bel-o fafamma ɲaa marɲ saaya ma ce dumaa Diilɔɲ-dūɲ-baarɲ mie i hɔlma-na. Kumaɲ maama-i da ma waa-yuo, na kāyā-yuo baa ku biɲkūngu-i. U kāyā nuɔmba boi, halle mei fere marɲ daami-i.

³ Mi jaalaa Pirsika-i† baa Akilasi-i, ba yaa mi namaacenciraamba Yesu-Kirsa suonɲu-na. ⁴ Ba hīerā kuliingu-i da ba gbāa hūu muɔɲo-i kuɔ. Mi jaal-ba. Aa mei da-mi-diei sɪ yonɲ. Diilɔɲ-dūɲ-baamba marɲ *nieraarɲ-nileiɲa-na hiere, ba jaalaa-ba.

⁵ Mi jaalaa Diilɔɲ-dūɲ-baamba marɲ tigiɲ ba cārā Diilongo-i Akilasi ba dumelle-na.

Mi jaalaa mi jīeɲo-i Epayinɛti-i. U yaa hūyāa *Kirsa maama-i igēna *Asi-i-na.

⁶ Mi jaalaa Maari-i, u vaa u fere baa na maama-i.

† 15:21 Isayi (Ɛsaie) 52.15 * 16:1 Sāɲkire: Nieɲ Pɔpuɔr. 18.18. † 16:3 Pirsika yerre nande yaa wuo Pirsili. Nieɲ Pɔpuɔr. 18.2.

⁷ Mi jaalaa Āndorkusi-i baa Yuniya-i. Bafamba-i mei nellen-tobimba. I waa kaso-i-na baa i-naa. Yesu *popuorbiemba namba'i bafamba-i, ba kungu dolnu nuomba-i. Bafamba daa yuŋ-bīncosīnni muo-na Kirsā horre-na.

⁸ Mi jaalaa Āmpilatusi-i, u maama dii kpelle mi huŋga-na Itiego horre-na.

⁹ Mi jaalaa Urbē-i, u yaa i namaa-cencerogo Kirsā suŋgu-na. Aa bi jaal Sitakisi-i; fuo maama bi dii kpelle mi huŋga-na.

¹⁰ Mi jaalaa Apelesi-i, u pigāŋ wuo u nyaarāa Kirsā-i-na.

Mi jaalaa Aritobul dumellen-baamba-i.

¹¹ Mi jaalaa mi nellen-tobiŋo-i Erodiyō-i. Aa jaal Narsisi dumellen-baamba maŋ hūyāa Itiego maama-i.

¹² Mi jaalaa Tirfeni-i baa Tifosi-i. Caŋ daaba-i ba hāi-i-na, ba vaa ba fere baa Itiego maacemma-i. Aa bi jaal Perside-i, fuo maama bi dii kpelle mi huŋga-na, aa u bi vaa u fere baa Itiego maama-i.

¹³ Mi jaalaa Urufusi-i, Itiego yufellen-nolŋo-i. Aa bi jaal u nyu-i, uu dii ŋaa mei fere-i mi bi nyu.

¹⁴ Mi bi jaalaa Asēŋkiri-i, baa Filegō-i, baa Ērmesi-i, baa Paturobasi-i, baa Ērmasi-i baa tobimba maŋ dii baa-ba hiere.

¹⁵ Mi jaalaa Filologi-i baa Yulusi-i, aa jaal Neriero-i baa tōnciero-i, aa bi jaal Olēmpasi-i baa Diilŋ-dūŋ-baamba maŋ dii baa-ba hiere.

¹⁶ Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa ceduoŋ-bieŋ namaa.

Bamaŋ dii Kirsā horre-na hiere ba pāa-na jaalungu.

¹⁷ Tobieŋ namaa, jande mi cārā-nei, Diilŋ-hūmelle maŋ maama-i waŋ baa-na, bamaŋ mielāa-ma, bilaŋ na fere kutaamba-na; ba jo baa bōromma, aa ba pira nuomba-i Diilŋ-hūmelle-na. Baa na ta na pie kutaamba-i. ¹⁸ Ba sa cāa Itiego-i *Kirsā-i, ŋga ba cāa ba kusūnni. Ba tāal bamaŋ sa suyaŋ ku yaŋga-i baa ba nudōdolle-i.

¹⁹ Namaŋŋo-i, nuomba-i hiere ba suya wuo na nu Itiego nuŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, ku dolnu-mie baa-na. ŋga mi taara na ta na suo ānfafamma-i na ce-ma aa na baa

yaŋ āmbabalma ji kpatalla-nei. ²⁰ Diilŋŋo-i Hofēllentiego-i, a saa baa cēlle, u ka mal *Sitāni-i hā na ce na bāŋgu-i yuo.

Itiego-i Yesu u kāyā-nei.

²¹ Mi nabentiego-i Timote jaalaa-na, a naara mi nellen-tobimba-i Lusiwusi-i baa Yasō-i baa Sosipater hiere.

²² Muo Tertusi, mi bi jaalaa-na. Ii dii baa i-naa Itiego horre-na. Muomei nyegāŋ Pol sebe daayo-i hā-yo.

²³ Gawusi bi pāa na jaalungu. Muo Pol, mi haraa u yaa nuo-i. Diilŋ-dūŋ-baamba-i hiere ba tigiŋ fuo terieŋ-nu'i ba jaal Diilŋŋo-i. Nelle gbeitieratieŋo-i Erati jaalaa-na baa i natobiŋo-i Kartusi-i.

[²⁴ Itiego-i Yesu-Kirsā u kāyā-nei hiere. Ma ce dumaa.]

Jaaluperieŋgu

²⁵ Yaŋ i tie jaal Diilŋŋo-i! Miŋ waŋ *Neldōdolma maŋ baa-na Yesu-Kirsā maama-na, u yaa gbāa ce na yiera doŋ u hūmelle-na a saa baa nelma famma-i. Diilŋŋo kusūŋgu maŋ naa fuo dii ku domma-na, ku puuriye fiefie-i-na Neldōdol daama yaa nuo-i. ²⁶ Diilŋŋo maŋ si dii duo ji kā terieŋgu, u cie u *popuorbiemba waŋ u kusūŋgu-i ba sebebāa-ba-na nuomba-i hiere niŋeŋa-na ba da ba suo-ma aa hūu-ma aa ce-ma.

²⁷ Diilŋŋo yaa u diei yŋ nelnurāŋŋo-i. Yaŋ i tie jaal-o hōnniŋ joŋ Yesu-Kirsā barguo-i-na! Ma cie!

Polŋ nyegāan sebedielāno maŋ hā

Korēntitaamba-i Nelmuoyamma

Pol cie belle diei baa boluonŋu Korēnti-i-na. Korēntitaamba nuō Yesu maama-i u yaa wulaa-i igēna. Huonŋu fangu-na, gbeina saa waa dei Korēnti-i-na, baa biŋwosinni-i ka hel baa sitāni-maacemma-i ma sinni-na hiere. A ce dumaano-na Diilonŋ-hūmelle wusaanŋu waa kpelle Diilonŋ-dūŋ-baamba wulaa.

Huonŋu nangu juo hi, Pol wuo nu wuo ba sa tiraa ba nunu ba-naa. Bafamba fere-i baa bi nyegāan sebe hā Pol a yuu-yo baa nelma bōi. Pol wuo nyegēŋ sebe daayo-i duo dii nelma ba tūnni-na; wuo ba yaŋ berru-i aa ba bel ba-naa fafamma ku yaa faa Diilonŋ-dūŋ-baamba holma-na (sap. 1-4). Aa cira ba hiel ba nanŋa biŋwosinni-na, aa wein da ma suur ba holma-na, ba fielnumei ba fere; ba baa kā nelgbāngbālāŋ wulaa wuo u ka fielnumei hā-ba (sap. 5-6). U nunŋu hii ānsorrenŋ-maama-i (sap. 7), baa cufienŋ-kūōma wuomaŋ-kūŋgu-i (sap. 8-10), baa Itieŋo niwuoninŋ-kūŋgu-i (sap. 11). *Diilonŋ-Yallenŋ hāŋ nuomba-i fōŋgōbaa-ba maŋ, u nunŋu hii ba kūŋgu-i (sap. 12-14). U nunŋu bi hii kuomba siremmaŋ-kūŋgu-i (sap. 15).

Aa suō duo pā-ba jaaluperienŋu-i, u diyaa sireiŋa bei wuo ba naŋ gbeina ba hā *Yerusalemu Diilonŋ-dūŋ-baamba-i (sap. 16).

Sebe daayo-na, Pol yuu nyolma baa nelnulmuŋ-kūŋgu-i: Wuo Diilonŋ-dūŋ-wuoŋ duo tuo ce biŋkūŋgu biŋkūŋgu, u saaya u ce-ku baa nelnulmu (sap. 13).

Jaalunŋu

¹ Muō Pol, Diilono biē-mi ce-mi Yesu-Kirsa *pōpuorbilōŋ muō ŋaa uŋ'a ma ce dumaa. Muō baa i natobiŋo-i Sōsiteni-i ²miēmei nyegāan sebe daayo-i die hā Diilonŋ-dūŋ-baariŋ namaa namaŋ dii Korēnti-i-na. I nyegāan-yo die hā Diilonŋ uŋ buō namaa namaŋ na deŋ a ce-na fuō baariŋ namaa Yesu-Kirsa horre-na. I bi nyegāan-yo die

hā bamaŋ biēŋ Itieŋo yerre-i terni-na hiere. Bafamba Yuntieŋo miē bi Yuntieŋo.

³ I To-i Diilono-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Pol pā Diilono-i jaalunŋu

⁴ Diilono niē na horre-i baa Yesu-Kirsa-i aa ce baa-na. Terienŋu fangu-na, mi jaalo yinni maŋ joŋ mafamma-na. ⁵ Coima saa fa, naŋ hūyāa *Kirsa maama-i Diilono cie-na biŋkūntaariŋ namaa weima-na hiere: Na nu nelma-i ma numma-i aa tiraa ta na suō yienŋu. ⁶ Kumaŋ cie ma ce dumaano-na, Kirsa nelma daa muntienafafammu na holma-na ku'i cie. ⁷ A ce namaa namaŋ niēyaŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa jommaŋ-yiingu himma-i, Diilonŋ uŋ hāŋ nuomba-i fōŋgōbaa-ba maŋ, u diei saa naa-nei. ⁸ Diilo fuō fere yaa ka kāyā-nei na nyaar u nelma-na a ji hi yiingu fangu-i; ku yaa cālmuo sie ji da haa-nei. ⁹ U yaa biē-na wuo na ce horre baa u Biēŋo-i Yesu-Kirsa-i; u sa waŋ weima aa ji bir baa huon-āndaanŋu.

Korēnti Diilonŋ-dūŋ-baamba sa nunu baa-na

¹⁰ Tobinŋ namaa, jande mi cārā-nei, niēŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa na bel na-naa. Baa na bir na honni-i na-naa wuo. Bilaariŋ na-naa fafamma na ce noduonŋu aa na waa baa ānŋogōduōma. ¹¹ Tobinŋ namaa, kumaŋ cie mi ta mi waŋ mafamma-i Kiloe dumellenŋ-baamba tūōnu-miē wuo na sa nunu na-naa. ¹² Wuo na holma-na, bannamba ciera wuo ba cuu mei huon-nu, banaŋ ba'a bafamba cuu Apolosi huon-nu, banaŋ ba'a bafamba dii Pier* huon-nu, banaŋ ba'a bafamba dii *Kirsa huon-nu. ¹³ Namaa wulaa, Kirsa calaanu wei? Ba gbuu muōmei *daariŋu-na ko-mi na maama-na wei? Na daa *batemu-i mei yerre yaa nuō-i wei? ¹⁴ Da ma hel Kiripusi-i-na baa Gawusi-i-na, mi jaal Diilono-i min'a mi saa *batisenŋ moloŋo na holma-na. ¹⁵ Ku yaa molo sie gbāa cira na baatisenŋ mei yerrenŋ. ¹⁶ Ninsoroŋ! Muōmei baatisenŋ Sitefanasi dumellenŋ-baamba-i, mafamma naa karaanu-miē. Da ma hel bafamba-na, mi saa hūu-ma miē mi baatisenŋ moloŋo na holma-na. ¹⁷ Kirsa saa puor-mi wuo mi ji batisenŋ nuōmba, ŋga u puōraa-mi wuo mi

* 1:12 Pier yerre nande yaa Sefasi. Niēŋ Nsāa 1.42.

wuora waj *Neldodolma yaa-i aa mi baa ce-ma baa nelbilies-čēčēmungu ku yaa Kirs kuliingu ka waa baa yungu daangu-na.

¹⁸Na saa da, da ba ta ba waj Kirs kuliingu maama-i daangu-na, bamarj piera, ba da-ku miminsinni. Nga mie marj biyaa kor-kor-hūmelle-i, i suyaa wuo Diilongo hii. ¹⁹Na saa da, ma nyegāarj Diilong-nelma-na wuo:

«Mi ka biēna nelnurāamba nelnulle-i aa biēna čēčēmuntaamba čēčēmungu-i.»[†]

²⁰Teriengu fangu-na, nelnurāamba gbāa da hama-i waj? Bamarj suyaarj yiengu-i, ba gbāa da hama-i? Bamarj wuo ba suo ba piye, ba gbāa da hama-i? Ma si Diilongo birii nelbiliamba čēčēmungu-i miminsinni ke?

²¹Na saa da, Diilongoj cie u čēčēmungu-i kusuonj-nu, nelbiliamba-i baa ba čēčēmungu-i hiere ba saa suo-yo. Ku'i cie Diilongo cira wuo nelbiliembaj nej kumarj wuo miminsinni, u ka ce ku yaa-i kor bamarj hūyāa u maama-i. ²²*Yuifubaa-ba taara ba da gberē-weima-i baa ba yufelle aa suo hūu-ma, Girekibaa ba'a bafamba taara čēčēmungu. ²³Nga mie fuo, barj gbuu Kirs marj daangu-na ko-yo, mie waj fuo maama yaa-i. Yuifubaa da ba nu-ma, ku gbuu jan-ba wuo i tuora Diilongo-i. Girekibaa ba'a i ce miminsinni. ²⁴Nga Diilong uj biē bamarj kor-ba hiere, Yuifubaa o, Girekibaa o, in waj Kirs marj maama-i daayo-i, ba suyaa wuo u yaa pigāarj Diilongo himma-i baa u nelnulle-i. ²⁵Nelbiliembaj nej Diilongo maacemma marj wuo miminsinni, ma boyaa bafamba čēčēmungu-na, aa barj nej kumarj wuo nayusinni Diilongo wulaa, ku boyaa bafamba fōngōtesinni-na.

²⁶Tobij namaa, nierj na holma-na na ne. Diilongoj biē namaa namarj, nelbiliamba ne wuo nelnurāamba si dii boi nei, fōngōtaamba si dii boi, nelbōmbōmbaa-ba bi si dii-nei duma. ²⁷Nga nelbiliembaj nej bamarj wuo mimiēlmba, Diilongo hielaa ba yaa-i a ture nelnurāamba yammui. Aa barj nej bamarj wuo yungu si-bei, u hielaa ba yaa-i a dii sengerre-i fōngōtaamba-na. ²⁸Nelbiliembaj'a ba sa kānj bamarj, barj nej bamarj wuo nelsōsyaamba, Diilongo hielaa ba yaa-i duo pigāarj wuo barj nej kumarj hiēma-na wuo bīnkūbuo, fuo wulaa yungu si dii-kuo. ²⁹U cie mafamma-i molo baa gbāa duo kaal u fere u yaanga-na. ³⁰U yaa

cie na ce Yesu-Kirs baarj namaa, aa Yesu-Kirs yaa cie u hā-ye u čēčēmungu-i: Na saa da, Yesu-Kirs yaa cie Diilongo ce-ye nelviinj mie, aa ce-ye fuo baarj mie aa tiraa hūu-ye *Sitāni nammu-na. ³¹Teriengu fangu-na, nga marj nyegāarj duma Diilong-nelma-na wuo: «Umarj duo tuo taara u kaal u fere, u saaya u cira: «Diilo baa Itierjo yaa-i.»»[‡]

2

¹Tobij namaa, muo mirj bi kaa na teriengu-na da mi ka waj Diilong-kusungu-i baa-na, mi saa ka piye pigāarj wuo muomei suyaarj mi piye mi waj nuomba-i hiere, mi saa bi ka piye pigāarj wuo muomei suyaarj yiengu mi waj-ba. ²Mii naa waj-ma aa yiera-mei wuo barj gbuu Yesu-Kirs marj *daangu-na ko-yo, mi kā ka waj fuo maama yaa yonj baa-na, mi sie haa manamma mei. ³Mirj taa mi kā na teriengu-na, fōngō saa waa-mie aa korma naa ce mi kūoma ta ma nyerj. ⁴Mirj kaa, mi saa ka puur-na baa neldodolma na da na cu mi huonj-nu nga nuombaj puur ba-naa duma, nga *Diilong-Yalle himma yaa cie na sie mi nelma-i. ⁵A ce dumaajo-na, narj hūyāa Yesu maama-i ku saa ce nga nelbilier-čēčēmungu'i cie na hūu-ma, nga Diilong-himma yaa cie na hūu-ma.

Diilongo nu nelma

⁶Bamarj naarj kaasinni Diilong-hūmelle-na i hāalā-bei nelnulle. Nga nelnulle fande-i diiduole si baa nelbiliamba diele-i, diiduole bi si baa miwaarj daayo yuntaamba diele-i. Bafamba yuntesinni sa co. ⁷I pigāarj nuomba-i Diilong-nelnulle. Diilongo kusungu marj fuyaa nelbiliamba-na, i hāalā nuomba-i ku yaa-i. Aa miwaajo suo duo donj, Diilongo naa yiera-mei duo pigāarj-ye u kusungu-i i die ji tie ce i bāangu-i baa-yo. ⁸Diilongo kusūnj daaku-i miwaajo yuntaamba sa suo-ku. Kuo ba taa ba suo-ku, baa naa saa gbu yuntaamba Yuntierjo-i *daangu-na ko-yo. ⁹Nga ma cie nga marj nyegāarj duma Diilong-nelma-na wuo:

«Molōj yufelley'a di saa haa kumarj nuo-i dede,
kumarj maama-i saa suur nelierj tūnj-nu dede,*
kumarj molo saa joguonj ku maama dede,

[†] 1:19 Isayi (Ésaïe) 29.14 [‡] 1:31 Seremi (Jérémie) 9.23

* 2:9 Isayi (Ésaïe) 64.3

Diilonoj tigiin ku yaa-i a hā u maamarj dōlnuŋ bamarj.»

¹⁰ Bīrkūngu fangu-i, Diilonoj cie u *Yalle pigāarj miemei baa-ku. *Diilōn-Yalle suo nelma-i hierē; halle di suo Diilonoj huoya-maama-i. ¹¹ Hai moloŋo-i gbāa suo u nanolŋo kusūŋ-maama-i ji cor kutierj fuo fere-i? Ku yaa ŋaa Diilonoj kūngu-i: Da ma hel u Yalle-na, molo sie gbāa suo u kusūngu-i. ¹² A ne da mie iŋ daa Yalle marj, nelbilierj diele sī, Diilōn diele. U hāa-ye baa-de i die suo iŋ cie ānfafamma marj yie hierē. ¹³ Ānfafarj daama-i, die i warj ma maama-i, i sa warj-ma baa mie cēcēmungu, i warj-ma baa nelma marj Diilōn-Yallerj hāalāayā-yie baa-ma. A ce dumaarj-na, i warj Diilōn-Yalle maama-i baa Diilōn-Yallerj yerj bamarj nuō-i. ¹⁴ Nelbilorj nuōŋo-i ŋ yundaangu-i, ŋ sie gbāa hūu Diilōn-Yalle maama-i. Diilōn-Yallerj'a di si dii ŋ huōŋga-na, ma maaraa-ni ŋ suo ma yaarjga-i. Da ŋ nu-ma, ŋ da-ma miminsinni. ¹⁵ Diilōn-Yal da di waa umarj nuō-i, u gbāa suo nelma-i hierē ma yaarjga-i, a ne da fuorj cerj mamarj, nelgbāngbālāarj sie gbāa suo ma yaarjga-i. ¹⁶ Na saa da, ma nyegāarj Diilōn-nelma-na wuo:

«Hai suyaarj Itienjo kusūngu-i?

Hai gbāa pigāarj-yo nelma?»†

Ŋga mieŋo-i i suo *Kirsu kusūngu-i.

3

I hieroŋo-i Diilōn-maacenciraarj mie

¹ Tobirj namaa, coima saa fa, *Diilōn-Yallerj yerj bamarj nuō-i, barj piyerj baa-ba dumaarj, mi saa gbāa piye baa-na dumaarj-na. Mi piye baa-na ŋaa nuōmba marj cierj ba fereŋ kusūŋ-maama, aa tiraa piye baa-na ŋaa tontobaa namaa *Kirsu horrena. ² Mi hāa-na nyolma'i dumaarj-na na mōsūŋ. Kuō mii naa hā-na juuru, naa naa saa gbāa wuo-du. Halle ji hi baa fiefie, na sie gbāa wuo bīrkūngu. ³ Kumarj cie mi warj-ma dumaarj-na, ku yaa daaku: Naa dii ta na ce na kusūŋ-maama-i yogo. Nene-mungu marj dii na holma-na, baa berru marj bi dii, ni yaa pigāarj wuo na ce na kusūŋ-maama, na saa nanna nelbiliemba ciluō-i yogo. ⁴ Da na ta na piye wuo: «Mei dii baa Pol», «Mei dii baa Apolōsi*», bamarj sa

suyaarj Diilonoj-i ba'i sa piyerj dumaarj-na wei?

⁵ Ma diei ma hāi, hai moloŋo-i Apolōsi-i? Aa hai moloŋo-i Pol? Ma sī Diilōn-maacembierj mie yorj ke? Kunangu si dii ji cor kufangu-i. Mie waarj Yesu maama-i baa-na yorj aa na bi sie-ma. Itierj uŋ calaanu maacemma marj hā-ye, i cie ma yaa-i. ⁶ Ku dii ŋaa, mei sūo tibinni-i aa Apolōsi kūnna hūmma-i nie, ŋga Diilonoj yaa cie ni cē. ⁷ Umarj sūo, baa umarj kūōna hūmma-i, i sa kārj bafamba-i. Umarj cie ni cē, i ne u yaa-i. U yaa Diilonoj-i. ⁸ Umarj sūōŋ baa umarj kūōnarj hūmma-i ba saa hierē, unaa saa maar unarj; nelierj neliēŋo u ka da u maacemma sullu-i. ⁹ Kumarj cie mi warj-ma dumaarj-na, i ce maacemma-i baa Diilonoj aa namei u suorjgu-i.

Mi gbāa saa-na baa dūngu marj Diilōn uŋ yerj tuo ma-ku. ¹⁰ Diilonoj cie baa-mi a hā-mi baa-ku mi fu ku tuole-i. Mi fuu-ku fafamma ŋaa dumarāfefeŋ muo. Fiefie-i-na, banamba dii ta ba haaya-kuo. Ŋga neliēŋo neliēŋo, uŋ marj dumaarj, u tuo ne-ku torro. ¹¹ Dūngu tuole jiena ti; Yesu-Kirsu yaa ku tuole-i, molo sie gbāa tiraa jina dūngu narj tuole. ¹² Banamba ka jo baa sēne ji ma, banamba wargbe, banamba tāmpēfefeŋa, banamba jo baa dēnni ji ma, banamba hīeŋgu, banamba tireŋa. ¹³ Ŋga maacen-fafamma-i baa maacembabalamma-i ma ka suo gēŋgeryiŋgu yaa nuō-i. Yiŋgu fangu kaa waa dāamuŋ-yiŋgu. Aa dāamu fammu yaa kaa pigāarj neliēŋo neliēŋo u maacemma sīnni-i. ¹⁴ Umarj duo ma baa kumarj aa dāamu sie gbāa caa-ku, kutierj ka da u maacemma sullu-i. ¹⁵ Ŋga umarj maacemma-i da ma caa, kutierj cii. Fuo fuo, u ka kor, ŋga u ka waa ŋaa neliēŋo marj u dūngu bilaa ta ku caa aa u gbārj gbar hel.

¹⁶ Na saa suo wuo namei Diilonoj dūngu-i aa u *Yalle waa na hōmmu-na wei? ¹⁷ Umarj duo bīena Diilōn-dūngu-i, Diilonoj ka kōsuorj kutierj-i. Kumarj cie mi warj-ma dumaarj-na, Diilonoj cie dūngu fangu-i fuo da-u-diei kūngu aa namei dūngu fangu-i.

¹⁸ Molo baa tāal u fere na holma-na! Umarj duo fer nelbiliemba-i a tuo ne u fere wuo nelnurāŋo, kutierj duo tuo taara Diilōn-nelnuole-i, u saaya u ce u fere mimilārj. ¹⁹ Bigē-i cie mi warj-ma

† 2:16 Isayi (Ēsaie) 40.13 * 3:4 Nieŋ Pōpuor. 18.24-28.

dumaarjona? Nelbilienj barj bñj kumarj nelnulle-i, Diilonoj daa-ku miminsinni. Na saa da, Diilonoj-nelma ciera wuo: «*Diilonoj bel cēcēmuntaamba-i baa bafamba ferej cēcēmungu yaa-i.*»[†] ²⁰Ma tiraa nyegēj wuo: «*Itieno suw nelnurāamba ānjoguoma-i.* U suyaa wuo yungu si dii-mei.»[‡] ²¹Terienju fanggu-na, molo baa kaal u fere wuo fuo dii baa meljo. Na saa da, bimbinni-i hiera namaa niini-i: ²²Muo baa Apolosi-i baa Pier, namaa baarj mie. Miwaarjona-i baa cicēlma-i a naara kuliingu-i, namaa niini-i. Nyungo-i baa bisinu-i, namaa niini-i. ²³Iga namaarjona-i Kirsaa baarj namaa, aa Kirsaa-i Diilonoj-wuonoj.

4

Kirsaa popuorbiemba maama

¹ Kumarj gaa mie kungu-i, muo baa Apolosi-i, na saaya na ta na kñj-ye *Kirsaa maacembienj mie. Diilonoj-kusungu marj naa fuo, u hāa-ye baa-ku i die puure-kuo pigāarj nuomba-i baa-ku. ²A ne da da ba dii weima nelienj nuw η narj-na, ba taara η ce-ma marj saaya ma ce duma.

³Mei wulaa, da na fie ta na warj wuo nie, sisw nelbilienj da ba fie ta ba warj wuo nie, maasūmpie. Mei fere-i, mi sa ji cira mi maacemma faa, mi sa ji cira ma balaarj. ⁴Mi saa da mi cālmuo terienju-i, nga miñj fie'a mi saa da cālmuo mi ferenj nuw, kufangu sa pigāarj wuo mi vii de. Itieno yaa gbāa cira mi maacemma faa sisw ma balaarj. ⁵Terienju fangu-na, baa na wuoya na ta na cāl nuomba-i a ne da ba cālmarj-huonju saa hi. Yaarj Itieno jo. Duo jo, mamarj cie kukulma-na hiera, u ka puure-mei aa bi puure nuomba kusunniñ-maama-i. Mafarj da ma ce, nelienj nelienj Diilonoj ka pā-yo baa jaalungu marj saaya baa-yo.

⁶Tobinj namaa, nelienj nuw η saa saaya η ce ji cor kumarj nyegāarj. A ce dumaarjona, mi biyaa nelma boi muo baa Apolosi-i i kungu-na a tagaaya pigāarj-na na da na suw nelma famma yaarjga-i. Mi sa taara na holma-na, unaa tuo wuora u hogorra u fere wuo fuo dii baa meljo aa cina unarjona-i. Ku'i cie mi bie mie maama-i tagaaya pigāarj-na.

⁷Da η ta η wuora η hogorra η fere dumaarjona, hai molojona-i juw ce-ni bəlbəb banambana? Bige-i dii baa-ni narj yerrenj-kungu-i? Nimarj dii baa-ni hiera, Diilonoj'i saa hā-ni baa-ni wei? Da kuw Diilonoj'i hāa-ni baa-ni, ma bilaa nie η ta η wuora η hogorra η fere gaa narj niidanni?

⁸Tobinj namaa, na daa nie si na yie. Namaa wulaa na cie bñjkūntaarj namaa. Na duonj yaarjga mienjo-na ta na ce na yunte-sinni-i. Kuw naa naa ce ninsonj-yuntaarj namaa, kuu naa saa gbuu suw aa dolnumie. Ii naa kā ka tie ce i bāangui baa-na. ⁹Mei huonj-na Yesu *popuorbiennj mienjo-i, Diilonoj jiena miemei huonju-na gaa kasobiemba marj barj jiena-bei ba derj da ba ka ko-ba. A ce dumaarjona, nelbiliemba-i baa *dorpupuorbiemba-i hiera ba ta ba hel ba nyē-ye. ¹⁰Miemei birii ce mimiē mie Kirsaa maama-na, aa namaa na ce nelnurāarj namaa Kirsaa horre-na! Mie i naa yungu aa fñjgūw cer waa namaarjona-na! Nuomba sa kñj mienjo-i, aa ta ba kñj namaarjona-i! ¹¹A ji hi baa nyungo, ii dii nyulmu-na baa hñjkuosinni-na. Niidiini si baa-ye, ba sie yarj i muoma-i, i sie bi da tuolej-muntienammu: Die cor dei, i cor dei. ¹²I ce maacemma-i gaa i ka ku die gbāa die da i nurnjuuru-i. Umarj duo tuora-yie, i cārā Diilonoj-i hā kutienjo-i. Umarj duo ceyē kpāncōlgūw, i hīrā i kūoma-i. ¹³Umarj duo tuo biēna i yireiñja-i, i suw nuonju baa kutienjo-i. A ji hi baa nyungo, nelbiliemba ne-ye nelsosaarj mie, ba ne-ye gaa juoraarj mie.

¹⁴Ku saa ce gaa mi nyegēj nel daama-i da mi ture na yammu-i de! Ku'i si. Kuw dii gaa narj yerj mi bisālñ namaa, aa na maama tiraa ta ma dolnumie, ku'i cie mi ta mi nyegēj-ma da mi tigāarj-na nelma. ¹⁵Na saa da, halle da na fie da nuomba neifierja ndii ba ta ba kalañ-na Kirsaa maama-i, na to dii u diei yonj; u yaa muo. Bige-i cie mie na to yaa muonjo-i? Muomei waarj *Neldadolma-i baa-na na hūu-ma a ce Yesu-Kirsaa baarj namaa. ¹⁶Terienju fangu-na, jande, mi cārā-nei, taa na ce mei temma-i. ¹⁷Mi puu ma yaa-i mi saarj mi bienjo-i* Timote-i na wulaa. Timote maama sa suw aa dolnumie, u vii Diilonoj-hūmelle-na. Miñj wuo

† 3:19 yobu (Job) 5.13 ‡ 3:20 Gbeliemanj-nalāangu (Psaume) 94.11 * 4:17 Timote-i, Pol ferenj bienjo si, nga u taa u kñj-yo u bienjo Diilonoj-hūmelle-na. Niēj Popuor. 16.1.

wuoſaangŭ maŋ Yesu-Kirsa hūmelle-na, mi ſaaŋ-yo u duō ka tir kufaŋgu maama yaa baa-na ŋaa miŋ wuoraŋ mi waŋ-ma dumaa baa Diiloŋ-dūŋ-baamba-i terni-na hiere.

¹⁸ Na hōlma-na, banamba daa nie sī mi sie bir kâ, ba doŋ ta ba hōgōrra ba fere.

¹⁹ Ŋga Diiloŋ duō sie, ku sie vaaya mi ka kâ na wulaa. Da mi kâ, bombolmantaamba famba-i, mi ka ne da kuō baŋ waŋ mamaŋ ba gbâ ba ce-ma. ²⁰ Da ŋ sie Diiloŋo nungu-i, ku sa bâl nuŋ-āndaan-nu yorŋ, ku ſaaya ku da ŋ ciluo-i-na. ²¹ Na taara da mi ta mi kâ, mi bel nyangbāangŭ mi nanga-na ta mi kâ, siſo na taara mi ta mi kâ baa hiēhiēŋo? Nierŋ na par.

5

Korēntitaambaŋ ceŋ biŋwosīnni maŋ

¹ I wuora i nu-ma terni-na hiere wuo biŋwosīnni nanni cie na hōlma-na. Biŋwosīŋ daani-i, halle bamaŋ ſa ſuyaŋ Diiloŋo-i ba ſa sie ce-ni: Ba'a na hōlma-na unaa galla baa u to cieŋo. ² Mafamaŋ fie ce, na cor ta na kaal na fere. Ma sī kuu naa ſaaya ku jaŋ-na, aa umaŋ cie maacembabalamma famma-i na donya-yuo hiel-o na hōlma-na. ³ Muō fuō, mii si dii baa-na terienŋu-na, ŋga mi huōŋga dii. Kumaŋ ſaaya ku ce kutienŋo-na, mi yieraaya-kuō tī ŋaa mii dii baa-na terienŋu-na. ⁴ Terienŋu fangu-na, tigiinŋ na-naa Itienŋo Yesu yerre-na. Da na tigiinŋ na-naa, u ka kâyā-nei aa muōmi ka ta mi bi jōguorŋ na maama. ⁵ Da na tigiinŋ, na nyaa-yo na hiel-o na hōlma-na na hā *Sitāni-i baa-yo. Mi taara u nanna u cilōbabalaŋo-i aa Diiloŋo kor-o Itienŋo jommaŋ-yiingŭ-i ku'i cie mie na donya-yuo hiel-o na hōlma-na.*

⁶ Na kaal na fere gbāŋgbāŋ! Na ſaa ſuo wuo siini-i baa ni yornumma-i ni gbāa sire burjūmmu boi wei? ⁷ Āmbabalma dii ŋaa siini. Hielaanŋ-maŋ na hōlma-na, ku yaa na ka koŋ hiere, na ka waa ŋaa burjūmmu maŋ siini ſaa dii muō. Aa na kuōŋ tī. Yesu-Kirsa cie u fere tāmmanŋ-kūŋgu a migāan

* ^{5:5} Nierŋ Kor. hāa. 2.6-11: Terienŋu-na, ŋ gbāa da wuo u donyamma-i Diiloŋ-dūŋgu-na ku kâayā-yuo boi. Ku cie u nanna u cilōbabalaŋo. [†] ^{5:7} kōrsīnni tīmmanŋ-ponſaangŭ tūmbiloŋo-i: Nierŋ ku nelma-i Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 12.3-21. [‡] ^{5:9} sebe faŋo nuŋgu ſaa dii Diiloŋ-nelmaŋ-sebebaa-ba-na. [§] ^{5:13} Āŋjīnamma tiyemmanŋ-sebe (Deutéronome) 17.7

na hōmmu-i. U yaa *kōrsīnni tīmmanŋ-ponſaangŭ tūmbiloŋo-i[†]. ⁸ Terienŋu fangu-na, yaanŋ i nanna i cilōbabalaŋo-i baa biŋwosīnni-i, nii dii ŋaa siini; aa i ce ponſaangŭ-i baa huōŋga diei, ku yaa ŋaa burjūmmu maŋ siini ſaa dii muō.

⁹ Miŋ nyegāanŋ sebe[‡] maŋ hā-na cor, mi waanŋ-ma yuo mie baa na ta na pie kakarkuontaamba-i. ¹⁰ Da mi cira na baa pie kakarkuontaamba-i, mi ſa gbē kakarkuontaamba-i hiere miwaanŋo-na, mi ſa bi gbē bamaŋ cieŋ cāncaaya-i hiere miwaanŋo-na, mi ſa gbē bamaŋ cieŋ dudubūole-i hiere miwaanŋo-na, mi ſa bi gbē cufēbuoltaamba-i hiere miwaanŋo-na. Da ŋ'a ŋ ſa taara ŋ pie bafamba-i hiere daaba-i, ŋ ka naa ŋ hel miwaanŋo-na. ¹¹ Da mi cira na baa pie kakarkuontaamba-i, mi gbē bamaŋ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba ce kakarkuorŋo-i. Mi gbē bamaŋ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba ce cāncaaya-i. Mi gbē bamaŋ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba buol cufienŋa-i. Mi gbē bamaŋ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba biēna nuōmba yireinŋa-i. Mi gbē bamaŋ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa yaŋ kolma ta yaanŋga bei. Mi gbē bamaŋ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba du nuōmba-i. Halle na ſaa ſaaya na wuo niiwuoni baa kufaŋgu taamba-i.

¹² Bamaŋ ſaa hūu Yesu maama-i, mei sie gbāa waŋ bafamba yuŋ-maama-i. Bamaŋ dii hūmeduole-na baa namaa, na ſaaya na ta na waŋ bafamba yuŋ-maama yaa-i ¹³ aa na yaŋ puorŋ-nuōmba-i na hā Diiloŋo baa-ba, u'i ka ſuo uŋ ka ce-ba dumaa. Terienŋu fangu-na, «duōnyarŋ nelbabalaŋo-i na hiel-o na hōlma-na»[§], ŋaa maŋ nyegāanŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na.

6

Taa na fiēlnu na nelma-i na fere

¹ Bige-i cie nel da ma suur Diiloŋ-dūŋbaanŋ namaa na hōlma-na, na ſa fiēlnu-mei na-naa nuō, na sire bī na-naa bamaŋ ſa

suyaarj Diilono-i ba wulaa wuo ba ka fielnumei? ² Namaa saa suw wuo Diilong-dünj-baamba yaa kaa ger nuomba-i hiere hiema-na ba yunj-maama-i wei? Da na waa da na ji ger nuomba-i hiere ba yunj-maama-i, nelyilemma gbāa yar-na germa wei? ³ Na saa suw wuo i ka bi ger *dörpöpuwörbiemba yunj-maama-i wei? Aa ji da baa miwaan daayo nelma! ⁴ Da na da weima-i baa na-naa, na bir yarj aa kā ka ne umarj si dii baa-na na Diilong-hümelle-na u duw fielnumei hā-na! ⁵ Senserre sa da-na wei? Ku ce namaa holma-na nelnurā si dii umarj gbāa fielnu na nelma-i wei? ⁶ Ma ce nie Diilong-dünj-baarj namaarj-o-i na-naa nuw, na ji ta na bī na-naa? Aa tiraa bī na-naa nelgbāngbālāarj wulaa?

⁷ Da na gbānj bī na-naa tī, ku'i pigāarj wuo na naana Diilong-hümelle-i. Bige-i cie molonj duw ce-na kuujangu, namaa sa tiilku nammarj temma? Bige-i cie na sa sie ba cuo-na? ⁸ Namaa sa sie ba ce kuujangu nei, aa namaa cer ta na ce kuujangu banamba-na. Na sa sie ba du-na, aa namaa ta na du banamba-i. Ŋ sie suw wuo na wuo Diilong-hümeduole yaa-i hiere. ⁹ Ma sī na suyaa wuo bamarj ciej kuubabalaarj-u-i ba sie ka da munsuurmu *Diilong-nelle-na ke? Baa na taal na fere: Bamarj ciej kakarkuonjo-i, baa cufēbuoltaamba-i, baa bamarj ciej fuoce-sinni-i, baa bamba marj ciej ba-naa, ¹⁰ baa cuobaa-ba-i, baa cāncayataamba-i, baa konyorāamba-i, baa yebienataamba-i, baa bamarj ciej dudubūole-i, ba sie da suur Diilong-nelle-na. ¹¹ Na holma-na banamba waa daama yaa nuw-i. Ŋga fiefie-i-na, narj suurii Yesu-Kirsa horre-na, *Diilong-Yalle cie Diilono hur na āmbabalma-i, aa bō-na na derj a ce-na fuw baarj namaa, aa ce-na nelviinj namaa.

¹² Da na ce na ta na piiye wuo: «Bīnkūngu saa nyaa-mi», ninsoŋo, ŋga bimbinni hieronjo saa fa baa-ni. Mi gbāa cira: «Bīnkūngu saa nyaa-mi.» Ŋga bīnkūnj maama sa ji ta yaarj mie dede. ¹³ Da na ce na bi ta na piiye wuo: «Niiwuoni cie kusūnj maana-na aa kusūnj bi ce niiwuoninj maana.» Mafamma-i ninsoŋo, ŋga yiingj dii baa yiingj Diilono ka dīnj-ni ni hāi-i-na hiere. I kūoma saa ce da ma ta ma ce kakarkuonjo, ma cie i die tie cāa Itienjo yaa baa-ma; ma

tienjo yaa ufaŋjo-i. ¹⁴ Na saa da, Diilonoŋ siire Itienjo-i kuomba holma-na baa kumarj, u ka bi sire mienjo-i baa kuuduonjgu faŋgu yaa-i.

¹⁵ Ma sī na suyaa wuo na kūoma-i *Kirsa kūoma ke? Terienjgu faŋgu-na, mi gbāa bie Kirsa kūoma-i ka ce-ma saasorcierj maama wei? Ma nu dei wei? ¹⁶ Na saa suw wuo da ŋ galla baa saasoro-i ŋ cie kuuduonjgu baa-yo wei? Ma nyegāarj Diilong-nelma-na wuo: «Ba hāi-i-na ba gbonu ce kuuduonjgu.» ¹⁷ Ŋga umarj duw waa horre-na baa Itienjo-i, Diilong-Yalle ce-yo kuuduonjgu baa-yo.

¹⁸ Hielaarj na nanga-i figiinj-kakarkuonjo-na. Nuombarj cerj āmbabalma marj, ma sa kpatalla ba kūoma-na, ŋga umarj duw ce figiinj-kakarkuonjo-i, kuu dii ŋaa u cie gbomma fuw ferej kūoma yaa nuw-i. ¹⁹ Na saa suw wuo na kūoma yaa Diilong-Yalle dūngj-i wei? Diilong-Yalle fande-i Diilono'i hāa-na baa-de; dii dii na hōmmu-na. Na saa suw wuo na kūoma-i namaa maama si wei? ²⁰ Diilono sāa-na sukepellunj. Terienjgu faŋgu-na, taa na ce-yo boi baa na kūoma-i.

7

Pol piiye cejällen-kūngu

¹ Narj nyegāarj sebe marj hā-mi, i ka warj fuw maama yaa fiefie-i-na. Na ciera wuo bibienj nuw da ŋ saa bie ciejno ku faa. ² Ma miŋ ka warj mamarj, ma yaa daama: Da na ta na taara na hiel na nanga-i kakarkuonjo-na, bibienj nuw ŋ saaya ŋ bie ŋ yerrenj ciejno, aa ciejno bi soŋ u yerrenj bōl nuw. ³ Bibienj saaya u tuw ce kumarj u hā u ciejno-i u tuw ce-ku, aa ciejnoŋ bi saaya u tuw ce kumarj u hā u bōl-i u bi tuw ce-ku. ⁴ Ānsorre-na, ciejno sie gbāa ce kumarj dolaanu-yuw baa fuw ferej kūoma-i; u bōl maama. Aa bōljo sie bi gbāa ce kumarj dolaanu-yuw baa fuw bi maama-i, u ciejn maama. ⁵ Unaa baa yagar unarj mungallammu-na. Mi saa yagar-ma da na'a na saa-ma wuo na ka bel na fere a da huonjgu celle a gbāa da na cārā Diilono-i fafamma aa suw cor baa na ānsorre-i di temma-i. Ni ma'i sī da na yarj ku vaaya, na sie ji gbāa bel na fere, a ce dumaarj-na, *Sitāni ka hi-na guol na gbeini-i. ⁶ Mi waarj nelma'i, ku saa ce ŋaa mi guor-na na da na ce-ma de!

⁷ Coima saa fa, kuw nuomba-i hiere baa naa waa siraamba mei temma-i, ku yaa naa dōlnu muw. Ŋga Diilono saa ce-ye

* 6:16 Miwaanjo jīnammarj-sēbe (Genèse) 2.24

kuuduɔŋgu hiere: U hāa unarjo daaku aa hā unarjo daaku. ⁸ Mamarj dii mi da mi warj-ma baa siraamba-i baa bikulcaamba-i, ma yaa daama: Da na tie dei ŋaa muɔmɔŋ tɔyāa dumaa mi saa bie cieŋo, ku faa. ⁹ Ŋga nuɔni marj da ŋ suɔ wuo ŋ sie gbāa bel ŋ fere, bie cieŋo. Da ŋ bie cieŋo-i ku boyaa ŋ tiena ŋ diei aa ce-maama ta ma ko-ni. Da ku bi waa cieŋ nuɔ, ŋ sorj. Da ŋ sorj bibieŋ-na ku boyaa ŋ tie ŋ diei aa be-maama ta ma ko-ni.

¹⁰ Bamarj dii ānsorre-na aa waa Diilong-dūŋ-baamba hiere, bafamba maama yaa daama; mei saa warj-ma, Itieŋo'i waarj-ma. Wuo cieŋo saa saaya u hel u bɔlɔ wulaa. ¹¹ Duo hel, u saa saaya u bie bɔlɔ ŋarjo. Da ku bibieŋ maama dii-yuo, u bir u k̄a ba ka nunu ba-naa baa u bɔlɔ-i. Aa bibieŋ nuɔ ŋ saa bi saaya ŋ nanna ŋ cieŋo-i.*

¹² Mei fere-i, miŋ ka warj mamarj baa banamba-i ma yaa daama: Da ŋ hūu Diilong-maama-i, aa ŋ cieŋo saa hūu-ma, aa hūu-ma duo tiena baa-ni, ŋ saa saaya ŋ nanna-yuo wuo u saa hūu Diilong-maama-i.

¹³ Kuuduɔŋgu yaa baa caamba-i; nuɔ da ŋ hūu Diilong-maama-i, aa ŋ bɔlɔ saa hūu-ma, aa hūu-ma ŋ da ŋ tiena baa-yo, ŋ saa saaya ŋ hel u wulaa. ¹⁴ Bɔlɔ farjo temma-i, uŋ hūyāa-ma kertieŋe sorj-yuo, u piyaa Diilong-i. Aa cieŋo marj saa hūu Diilong-maama-i aa hūu-ma sorj kertieyieŋo-na, u piyaa Diilong-i. Kuɔ ma saa naa waa dumaa, baa naa cira ba bisāmba-i sie gbāa piē Diilong-i a ne da ba piyaa-yo. ¹⁵ Ŋga umarj duo u saa hūu Diilong-maama-i, aa u tienatieŋo hūu Diilong-maama-i, aa wuo fuɔ si dii u tienatieŋo maama-na, ba baa cie-yo; ba yarj u k̄a. Kufangu terieŋgu-na, u tienatieŋo marj hūyāa Diilong-maama-i, u yaa bɔlɔ-i wa, u yaa cieŋo-i wa, uu dii u fereŋ nuɔ. Diilong bie-na wuo na waa yaafelleŋ. ¹⁶ Da ŋ yagar aa nyaar, narj ka gbāa kor ŋ tienatieŋo-i wei? Ŋ sie gbāa ce Diilong nuɔ suɔ mafamma-i.

Tiyāaŋ na temma-i

¹⁷ Da ma hel daama-na, narj ŋa naa waa dumaa aa Diilong bi-na, na tie dumei; Diilong yaa wuo ma ce dumaa. Mi wuoɔa mi warj ma yaa-i terni-na hiere baa Diilong-dūŋ-baamba-i.

¹⁸ Diilongŋ taa u bi-na huɔŋgu marj nuɔ-i, da kuɔ unarj nuɔ ŋ naa *jā, baa yarj senserre ta di da-ni baa ŋ *jamma-i. Da kuɔ ŋ saa naa bi jā, baa yarj senserre ta di da-ni wuo ŋ saa jā, tie dumaa, baa cira ŋ jā. ¹⁹ Ŋ jāa o, ŋ saa jā o, yungu si dii-kuo. Kumarj gbāarj, ŋ baa yagar Diilong nuŋgu-i. ²⁰ Narj ŋa naa waa waama marj aa Diilong suɔ duo bi-na, na hieroŋo-i hiere na saaya na tie dumei. ²¹ Diilongŋ taa u bi-ni, da kuɔ nii naa waa korieŋ nuɔ, baa yarj ma jarj-ni. Ŋga da ba hā-ni hūmelle-i ŋ da ŋ hel korsinni-na, hel-nie. ²² Na saa da, Itieŋo-i Yesu-Kirsa duo bi korieŋo marj, u jo ji ce nebiŋo u wulaa, aa umarj duo waa nebiŋo aa u bi-yo, u jo ji ce u korieŋo. ²³ Diilong sāa-na sukpepelluŋ, baa na bir na ce nelbiliemba koraarj namaa.

²⁴ Tobirj namaa, mi sie kar ku coima, narj waa dumaa aa Diilong bi-na, waarj waama famma yaa-i u hūmelle-na.

Bamarj saa hi suur ānsorre-na

²⁵ Kumarj ŋaa bamarj saa hi suur ānsorre-na ba kungu-i, mi ka piiye cēle kuɔ. Miŋ ka warj mamarj, ma saa hel Itieŋo nuŋ-nu, mei huɔya-maama. Diilong faa baa-mi, a ce huhurma si dii mi nelma-na.

²⁶ Mulieŋmarj maaraaya fieŋe-i-na, mei wulaa ku boyaa nuɔmba tie ba temma-i ba baa suur ānsorre-na. ²⁷ Da kuɔ cieŋo dii baa-ni ti, baa nanna-yuo. Da kuɔ cie si baa-ni, baa dii ŋ yungu-i cakungu-na. ²⁸ Ku saa ce ŋaa da ŋ bie cieŋo-i ku balaarj de! Ku saa bi ce ŋaa cieŋ duo sorj ku balaarj de! Ŋga bamarj suurii ānsorre-na ba ka mulieŋ yarj siraamba-i ku'i cie mie na baa suur-die.

²⁹ Tobirj namaa, miŋ taararj mi warj mamarj ma yaa daama: Huɔŋgu saa tiraarj tie bɔi. Terieŋgu farju-na, a dorj fieŋe-i-na, caantaamba saaya ba waa ŋaa ba saa dii caamba. ³⁰ Bamarj kaalaarj ba ce ŋaa weima saa da-ba. Bamarj nyieŋ ba ce ŋaa ba hommu saa fē. Bamarj sāa bimbinni-i, ba baa haa ba nanga nie. ³¹ Bamarj daarj miwaarj tōno-i, ba baa haa ba nanga yuo. Miwaarj daa uŋ yerj waama marj, u sie tiraarj co.

³² Mi sa taara ānjoguoma yu na hommu-i. Na saa da, umarj duo saa dii cieŋo, ŋ da u yii baa Itieŋo maacemma yaa yorj; u taara u ce kumarj dolaanun Itieŋo-i. ³³ Ŋga umarj duo dii cieŋo, u yii baa miwaarj daayo maama; u

* 7:11 Nieŋ Matie sebe-i-na 5.32.

taara u ce kumarj dolaanuj u cieroj. ³⁴ A ce dumaarj-na uu dii sɔmma hāi. Kuuduɔŋgu yaa baa caamba-i, umarj duo saa soj, ŋ da u gbu u yii baa Itierjo maacemma yaa yorj. U weima-i hiere ma kāa ka jūŋ Diilonoj yaa nuɔ-i. Ŋga cieroj marj duo soj, u yii baa miwaarj daayo maama; u taara u ce kumarj dolaanuj u bolo.

³⁵ Da na da mi piiye dumande-i-na, mi taara namaa fafaarjgu'i. Na baa da nie sī mi taara mi cie-na, ma'i sī. Mi taara na nyaar Itierjo'i nuɔ-i baa huɔŋga diei aa na ta na ce kumarj faa cemba.

³⁶ Fiefie-i-na, umarj duo ne da u doroj maama yuu u huɔŋga-i, aa ne da fuɔ duo saa bie-yo ku ka ce kpelle u wulaa, u gbāa bie-yo, bāaniŋo sī. ³⁷ Ŋga umarj duo yiera-meɪ wuo u sa taara u dii cieroj, aa ne da da ba boro baa u doroj-i ku sie ce bāaniŋo, aa u gbāa bel u fere cakūŋgu-na, da kuɔ ma hilaa fuɔ ferej huɔŋ-na, ku faa. ³⁸ Teriergu fanguna, umarj duo jā u doroj-i ku faa, umarj duo hiel u nanga u doroj maama-na, kufarjgu tiraa fa yarj.

³⁹ Casoirj nuɔŋo-i, ŋ bolo duo waa cicēlma, ŋ sie gbāa kā ka soj yanga nanga. Ŋga duo ku, nii dii ŋ ferej nuɔ, ŋ gbāa soj bibierjo marj dolaanu-nie. Kumarj gbāarj, bibierjo fango saaya u hūu Yesu maama-i. ⁴⁰ Ŋga mei wulaa duo tie u saa soj, ku ka buɔ-yuo yarj duo kā ka soj bibierjo narj-na. Mafamma-i mei huoya-maama, aa mi suyaa mie *Diilonoj-Yalle bi dii baa muɔŋo-i.

8

Cufierj-kūɔma maama-i

¹ Fiefie-i-na, i ka ne cufierj-kūɔma kūŋgu-i. I hieroŋo-i i suo weima boi fuɔ ninsoŋo ŋaa narj waarj-ma duma, ŋga na saaya na suo wuo sɔsuɔmɔŋgu jo baa bɔlbɔlsinni, a ne da nelnyulmu ce i narj kaasinni Diilonoj-hūmelle-na. ² Umarj duo tuo ne wuɔ fuɔ suo bɔŋkūŋgu, u saa hi tuo suo ŋaa urj saaya u suo duma. ³ Ŋga umarj duo yarj Diilonoj maama ta ma dɔlɔnu-yuo, Diilonoj suo u yaa-i.

⁴ Teriergu fanguna, cufierj-kūɔma-i i gbāa tie wuo-ma wei? I suyaa wuo cufēllu-i bɔŋkūŋgu sī, aa tiraa suo wuo Diilonoj dii u diei yorj! ⁵ Banamba daa ninanni ta ba buol-ni doro-i-na baa hīema-na hiere wuo bafamba diiliemba yaa-i. Bafamba wulaa

diiliemba dii boi aa yuntaamba bi dii boi. ⁶ A ne da mie fuɔ mie wulaa, Diilonoj dii u diei yorj. U yaa i To-i. U'i hielaa bimbinni-i hiere aa i tiēnaana fuɔ maa-na'i. Aa Itierjo bi dii u diei, u yaa Yesu-Kirsa-i. Diilonoj cie u yaa hiel bimbinni-i hiere aa fuɔ barguo yaa nuɔ-i inj yerj cicēlma dumande-i-na. ⁷ Ŋga i hieroŋo saa suo wuo cufēllu-i bɔŋkūŋgu sī. Banamba mierj cufierj-a i a ce ji hi baa nyurjgo, da ba ta ba wuo cufierj-kūɔma-i ba ta ba joŋuorj cufierj maama, aa da ŋaa ba guɔla ba Diilonoj-hūmelle-i. Ba saa hi narj kaasinni yogo ku'i juorj baa ānjoguɔma famma-i. ⁸ A ne da ku saa ce ŋaa niwuoni yaa gbāa pie-ye Diilonoj-na. Die saa wuo, kunarjgu sa hel-yie, die bi wuo, kunarjgu sa suur-yie.

⁹ Narj yerj na ferej nuɔ duma ta na ce kumarj dolaanuj-nei, gbāarj bamarj saa hi narj kaasinni yogo Diilonoj-hūmelle-na, na baa ji biēna ba Diilonoj-hūmellerj-kūŋgu-i. ¹⁰ Ŋaa bamarj saa hi narj kaasinni-i yogo, unaa kā ka da nuɔni marj suyarj yierjgu ŋ tiēnaana tinninj-dūŋ-nu ta ŋ wuo kūɔma; fuɔ u sie bi kā na ta na wuo wei? ¹¹ Duo wuo aa u huɔŋga saa ji hūu-ma, narj sɔsuɔmɔŋgu'i saa jo baa mafamma-i wei? Nuɔnei cie u kɔsuorj u fere. A ne da *Kirsa kuu fuɔ bi maama-na. ¹² Da na ta na ce gbomma famma-i Diilonoj-dūŋ-baamba marj saa hi narj kaasinni-i yogo na guɔl ba gbeini-i Diilonoj-hūmelle-na, na saaya na suo wuo na ce-ma Kirsa fuɔ fere yaa nuɔ-i. ¹³ Ku'i cie na da muɔ da mi suo wuo da mi wuo daaku-i, mi ka guɔl meljo gbeini-i Diilonoj-hūmelle-na, mi ne ku bɔŋkūŋgu-i aa yarj-ku; mi sie tiraa dii-ku mi nungu-na.

9

Kumarj saaya baa Yesu popuɔrbieimba-i

¹ Muɔ mi sie gbāa ce kumarj dolaanu-mie wei? Yesu *popuɔrbilonoj muɔ sī wei? Mi saa da Itierjo-i Yesu-i baa mi yufelle-i wei? Mirj cie maacemma marj hā Itierjo-i, ma'i sī namaarj-i wei? ² Banarj da ba fi'a ba saa hūu-ma wuo Yesu popuɔrbilonoj muɔ, namaa fuɔ na saaya na hūu-ma. Narj hūyāa Itierjo maama-i mi wulaa, ku yaa pigāarj wuo Yesu popuɔrbilonoj muɔ.

³ Bamarj ciera mi maacemma saa fa, mirj ka warj mamarj baa-ba ma yaa daama: ⁴ Yesu popuɔrbierj mierjo-i i sa wuo wei? I sa nyorj

wei? ⁵ Mi saa saaya mi jā ciero Diilong-dün-baamba-na u tuo wuora baa-mi ŋaa Yesu pəpəwəbiembaŋ ceŋ-marŋ duma baa Itiero hāmba-i a naara Pier wei? ⁶ Siso muo baa Barnabasi-i yonj, miemei saaya i ce maacemma-i a taara i nuŋ-juuru-i? ⁷ Naŋ siire, na nuo wuo molo kaa sorosimma-na aa tuo pā u fere wei? Siso meŋ daayo sūo tibinni-i aa u sa wuo ni bieŋa-i? Da ma'i bi sī āncīnaŋ daayo sa nyonj u muoru nōno-i? Na nuo-ma dede wei?

⁸ Miŋ waŋ nelma maŋ daama-i, nelbiliba'i jogaŋ dumaŋo-na yonj wei? Ma sī maaduoma famma yaa bi nyegāaŋ *Moisi *ānjīnamma-na ke? ⁹ Ma nyegāaŋ ānjīnamma-na ninsongo wuo: «Niŋ duo tuo muo dīmma-i ŋ saa saaya ŋ vaa u nuŋgu-i.»^{*} Ku ce namaa na'a Diilongo kaalaaya niimba yaa aa waŋ mafamma-i wei? ¹⁰ Ma sī nel daama waŋ a vii miemei ke? Coima saa fa, ma fuliinu miemei. Ma sī umaŋ duo tuo kū, u suyaa wuo u ka da biŋkūŋgu ku'i cie u tuo kū ke? Nuo da ŋ suo wuo naŋ dīmma cie dedieni hiere, ŋ waa hie kā wuo naŋ ka muo-ma? Da ŋ da umaŋ muyaŋ u dīmma-i, u suyaa kerre wuo u ka da bellemei ku'i cie. ¹¹ Iŋ cie Diilong-maacemma-i na holma-na, kuu dii ŋaa i duu dīmma. Da ŋ duu dīmma-i, ŋ saa saaya ŋ kar-ma wei? ¹² Bamaŋ wuyaŋ na nagāŋ-niini-i wuo ni vii-ba, ni vii mieŋo-i yaŋ bafamba-i. Ŋga i fiinaŋ aa bel i muliema-i nammu hāi. I sa taara *Kirsa *Neldodolma bir baa ma huongu ku'i cie i hīrā i muliema-i.

¹³ Ma sī na suyaa kerre wuo bamaŋ ciero maacemma-i *Diilodubuo-i-na, ba ni-iwuoni hel Diilodubuo yaa nuo-i ke? Aa suo wuo *Diilojigāntaamba niini bi hel ba maacemma'i nuo-i ke? ¹⁴ Kuuduŋgu yaa baa bamaŋ waŋ Neldodolma-i. Itiero wuo ba ta ba wuo ma'i nuo-i.[†]

¹⁵ Na nagāŋ-niini vii-mi, ŋga mi nie-ni aa yaŋ-ni. Baa na da nie sī mei taara na ta na hā-mi biŋkūŋgu ku'i cie mi ta mi waŋ nel daama-i de! Ma'i sī. Aa mi da mi cārā na wulaa, bəlbəl mi ku. Miŋ waŋ Diilong-nelma-i gbāŋgbāŋ mi sa hūu biŋkūŋgu, ku fē mi huŋga-i. Aa molo sie gbāa ce mi yaŋ kufangu-i. ¹⁶ Mi sie gbāa gbeler mi fere wuo mi waŋ Neldodolma. Maacemma

namma-i, ku dolaanu-mie o, ku saa dolnu-mie o, mi ka ce-ma. Aa da mi saa ce-ma, sūilma haraa-mie. ¹⁷ Kuo muomei naa sire mi fereŋ nuo ta mi ce-ma, mii naa saaya baa pāmma, ŋga mei saa sire mi fereŋ siremma, Diilongo'i ciera mi ce-ma. ¹⁸ Terieŋgu fangu-na, mei maacemma sullu yaa hadu-i? Du yaa a waŋ Diilong-nelma-i gbāŋgbāŋ, mi baa hūu biŋkūŋgu a ne da mii naa saaya mi hūu.

¹⁹ Mii dii mi fereŋ nuo, ŋga mi cie mi fere na hieroŋo-i na korieŋ muo da mi gbāŋ da nuomba boi hā Kirsa-i. ²⁰ Da mi waa baa *Yuihubaa-ba-i, mi ce mi fere Yui-fuyieŋ muo da mi gbāŋ da-ba. Na saa da, Moisi ānjīnamma sie gbāa yuu-mi baa weima, ŋga da mi waa baa bamaŋ wuyaŋmar, mi ta mi wuo-ma da mi gbāŋ da-ba. ²¹ Kuuduŋgu yaa baa bamaŋ sa suyaaŋ Moisi ānjīnamma-i, da mi bi waa bafamba holma-na, mi ce mi fere ba temma-i da mi gbāŋ da-ba. Ku saa ce ŋaa mi taara mi cira mi cīnaana Diilongo ānjīnamma-i de! Ma'i sī. Mi wuo ma yaa-i Kirsa wuosaŋgu-na. ²² Da mi waa baa bamaŋ saa naŋ kaasīnni yogo Diilong-hūmelle-na, mi ce mi fere ŋaa mei fere-i mi saa hi naŋ kaasīnni yogo, da mi gbāŋ da-ba. Da mi suur terieŋgu terieŋgu, mi ce mi fere terieŋgu fangu taamba temma, da mi gbāŋ da banamba kor-bei. ²³ Mi ce daama-i hiere Neldodolma da ma gbāa hi terni-i hiere aa muomi bi da mi kūŋgu-i.

²⁴ Na suyaa wuo gbaruntaamba gbar hiere, ŋga umaŋ duo ta yaŋ banamba-i u yaa yaraa; aa ba pā u yaa-i. Terieŋgu fangu-na, gbāaŋ ba baa ta aa yaŋ-na. ²⁵ Bamaŋ taaraayaŋ ba ka finu gbaruŋgu-na, ba hīrā muliema-i ku tigiima-na. Ba ce muliema famma-i da ba ka da kumaŋ ku sa gbāŋ biēnamma. A ne da mie iŋ donyaŋ kumaŋ, ku sa biēna da. ²⁶ Ku'i cie na da muo miŋ gbar mi kā, mi sa gbar mi yuŋ-nu. Mi saa baa ciekūrāŋo maŋ sa jafāaŋ u yuŋ-nu. ²⁷ Mi ce mi kūoma-i kpāncōlgūo aa mi suo mi fereŋ belma. Mi sa taara da mi ji waŋ Diilong-nelma-i ti baa banamba-i muomi hel hōntobilongo.

10

Yaŋ cufieŋa buolma-i

* 9:9 Ānjīnamma tiyemmarŋ-sebe (Deutéronome) 25:4; Tim. dñe. 5:17-18 † 9:14 Nieŋ Like sebe-i na 10:7.

¹Tobiņ namaa, mamaņ daa i bīncuomba-i *Moisi bāangu-na, mi taara na suo-ma hiere. Duherru nandu naa cīnu-bei a saarj-ba ba kā ka karnu dāmman-nuoraangu-i. ²Ku cie ņaa ba *baatiseņ duherru-na baa dāmman-nuoraangu-na a ce kuuduangu baa Moisi-i. ³Ba hieroņo-i ba wuyaa Diilon-niiwuoduoni, ⁴aa nyoņ Diilon-hūnduoma. Hūmma famma taa ma hel tāmpēlle, aa tāmpēlle fande yaa waa *Kirs-a-i. U waa baa-berni-na hiere. ⁵Mafamman fiē ce, ba fōņgiō saa ta ba ce Diilono huōņga-i, ku'i cie ba wuora ku dii *hēkuraangu-na.

⁶Nel daama cie da ma pigāan-ye wuo i saa saaya i yarj āmbabalma cemman-maama ta ma dōlnu-yie ņaa marj taa ma dōlnu i bīncuomba-i duma. ⁷Baa na ta na buol cufieņa-i ņaa i bīncuombarj taa ba ce duma. Diilon-nelma waarj-ma wuo: «Ba tīenaana wuo niiwuoni-i aa nyoņ kolma-i. Barj juo wuo tī, ba sire ce ba bāangu-i.» ⁸Baa na yarj i tie ce figiņ-kakarkuono-i ņaa i bīncuomba narj cerj duma. Ba cie ku yaa-i nuomba neifien-cincieluo baa di diei nuomba nuosiba ndii kuu-bei yinduangu-na.† ⁹Baa na yarj i ferj Kirs-a-i ņaa i bīncuomba narj fiēņ-yo duma a ce jēnaamba doņ-ba ko-ba.‡ ¹⁰Baa na ta na waana ņaa i bīncuomba narj waanarj duma, a ce *dorpōpōrbilono marj kuōņ nuomba-i u jo ji ko-ba.§

¹¹Nel daama cie nuomba da ba gbāa suo ba ferj belma. Ba nyegāan-ma da ba gbōya mie marj piyaa miwaarj tīmma-i. ¹²Terienģu fangu-na, umarj duo tuo ne wuo sī fuo yieraaya u gbeiniņ, u gbārj u baa ji cii. ¹³Mamarj guolaarj nelbiliemba gbeini-i Diilon-hūmelle-na, ma yaa bi guolaarj namaa niini-i. ņga Diilono-i nunni hāi tieņo sī; u sie yarj ma jīnya-nei. Kumarj da ku ta ku guol na gbeini-i, u ka kāyā-nei aa pigāan-na narj ka ce duma hel-kuo.

¹⁴Mi jēnaarj namaa, terienģu fangu-na, jande, nieņ cufieņa buolma-i aa na yarj-ma. ¹⁵Mi suyaa mie na suo kuyungu ku'i cie mi ta mi piie baa-na duma-de-i. Miņ yarj mamaņ, namaa fere-i nieņ-marj na ne, coima wei? ¹⁶Die tie wuo Itieņo niiwuoni-i,

iņ jaal Diilono-i ciingā marj maa-na-i, ka sa pigāarj wuo Kirs-a tāmma yaa cie i waa u horre-na wei? Iņ bi calnuņ *buruo marj baa i-naa, u'i sa pigāarj wuo Kirs-a kūōma yaa cie i waa u horre-na wei? ¹⁷Buruo diei dii; iņ fie ciinu, i wuo burduōņo faņo yaa-i. Ku yaa pigāarj wuo ii dii horduoleņ.

¹⁸Nieņ *Isirahel-baamba-i, ba mumbuolmūņ-terienģu-i Diilon-kūņgu, a ce dumaarj-na, bamarj wuyaarj bīm-baamba marj barj koņ-barj terienģu-na, kutaamba dii Diilono horre-na. ¹⁹Ku saa ce ņaa mi taara mi cira cufēllu-i baa du kūōma-i nii dii baa yungu waama namma, ²⁰ma'i sī. ņga mi taara mi cira barj koņ bīm-baamba marj cufieņa-na, ba sa ko-ba ba hā Diilono, ba ko-ba ba hā *jīnabaa. A ne da mi sa taara weima waa na hōlma-na baa jīnabaa-ba-i. ²¹Na sie gbāa nyoņ baa Itieņo ciingā-i aa miel nyoņ baa jīna ba kaangā-i. Na sie gbāa wuo Itieņo niiwuoni-i aa tiraa miel wuo jīna ba niini-i. ²²Die vaaya kufangu-i, Itieņo huōņga ka du baa-ye; a ne da i sie gbāa fi baa-yo.

Yaarj i tie kāyā-i-naa Diilon-hūmelle-na

²³Na ciera bīņkūņgu saa nyaa-ye. Nin-sonjo, bīņkūņgu saa nyaa-ye, ņga bīm-bīnni hieroņo saa fa baa-ye. Bīņkūņgu saa nyaa-ye, ņga bīm-bīnni hieroņo sa ce i narj kaasīnni Diilon-hūmelle-na. ²⁴Neliēņo neliēņo, u saaya u tuo taara banamba fafaangu, u baa tuo ne fuo kūņgu-i.

²⁵⁻²⁶Ma nyegāarj Diilon-nelma-na wuo: «Miwaarj-i baa u huōya-niini-i hiere Itie fuo niini-i»*, a ce dumaarj-na, da na da kūōma marj saņga-na, na baa cira na yuu ma sīnni-i, na sāa na wuo; na baa jaana na hōmmu-i.

²⁷Moloņ duo bī-ni wuo ņ kā na ka wuo niiwuoni, da ku kutieņo saa hūu Yesu maama-i, da ņ kā, da ba hā-ni kumarj, ņ baa jaana ņ huōņga-i, ņ hūu ņ wuo fieya aa ņ baa yuu moloņ baa weima. ²⁸ņga moloņ duo da tūnu-nie wuo kūōņ daama-i cufēllūņ-kūōma, ne kutieņo-i aa ņ yarj; baa wuo. Da ņ wuo, ņ ka hā kutieņo-i āņjogōbabalamma. ²⁹Mi saa ne namaa āņjoguoma aa piie, mi nie umarj gbuōya-nei fuo maama'i aa piie.

* 10:7 Helmarj-sebe (Exode) 32.6 † 10:8 Nieņ Kāmman-sebe-i-na (Nombres) 25.1-9. ‡ 10:9 Nieņ Kāmman-sebe-i-na (Nombres) 21.4-7. § 10:10 Nieņ Kāmman-sebe-i-na (Nombres) 17.6-14. * 10:25-26 Gbeli-marj-nalāangu (Psaume) 24.1

Unaa gbāa cira: «Da kuo bīnkūngu saa nyaa-mi, ma da nie na'a mi saa saaya mi wuo daaku-i, wuo da mi wuo-ku mi ka hā unajo ānjogobabalamma? ³⁰ Da mi da kuuwuonngu-i aa jaal Diilongo-i aa suo da mi wuo-ku, ma ce nie unaa jo ji tuo gān baa-mi wuo mi cie nie wuo-ku?» ³¹ Mi gbāa warj mamaj, ma yaa daama: Na wuo wa! Na nyonj wa! Siso da na ta na ce bīnkūngu bīnkūngu, na saaya na ta na ce-ku Diilongyerre fafaanj-nu. ³² Baa na yarj na ciluo tuo guol banamba gbeini-i; u baa guol *Yuifu ba niini-i, u baa guol *nieraamba niini-i, u baa bi guol Diilong-dūn-baamba niini-i. ³³ Taa na ce mei temma: Muomi vaa mi fere weima-na hiere ta mi ce kumaj kāayān nuomba-i. Mi sa taara mei fafaangu, mi taara nuomba-i hiere ba fafaangu Diilongo duo kor-ba.

11

¹ Muominj biyaa *Kirsa maama-i dumaa, namaajo-i biyaan mei bi maama-i dumei.

Cienjo saaya u suuye u yungu-i Diilocārälle-na

² Kasi saa da-na: Minj waanj nelma manj baa-na, na wuo ma hūmelle-i. Weima-na hiere mi nelma sa karaanu-nei. ³ Ŋga mi taara na suo wuo *Kirsa yaa nuomba-i hiere ba yungu-i. Bibienjo yaa cienjo yungu-i aa Diilongo yaa Kirsa yungu-i. ⁴ Bibienj nuo da ŋ yarj ŋ cucūngu-i ŋ yungu-na aa ta ŋ cārā Diilongo-i, siso ta ŋ warj Diilopopuorungu-i, kuu dii ŋaa ŋ saa kān Kirsa yaa-i. ⁵ Aa cienj duo yarj u yungu-i gbāngbān aa tuo cārā Diilongo-i siso duo yarj-ku aa tuo warj Diilopopuorungu-i, kuu dii ŋaa u saa kān u bolō yaa-i, a ne da u yaa u yungu-i. Cienjo faŋo temma dii ŋaa cienjo manj cirii u yungu-i. ⁶ Cienjo manj duo u sa taara u vaa bīnkūngu u yungu-na, u sa hāyā-kuo bōlbōl wei? Ŋga i suyaa wuo cienj duo cir u yungu-i, siso duo hāyā-kuo, ku da-yo senserre, terienjo fangu-na bōlbōl u tuo suuye-kuo. ⁷ Bibienjo yaa Diilongo nabierajo-i, u yaa pigāan Diilongo fafaangu-i, a ce dumaajo-na, duo tuo cārā Diilongo-i, u saa saaya u suuye u yungu-i. Aa cienjo pigāan bibienjo fafaangu. ⁸ Na saa da, Diilongo saa hiel bibienjo-i cienj-na, u hielaa cienjo yaa bibienjo-na. ⁹ Aa ku saa ce ŋaa ba maa bibienjo yaa a hā cienjo-i de! Ba maa cienjo yaa a hā bibienjo-i.

¹⁰ Terienjo fangu-na, cienjo saaya u ne *dōrpopuorbiemba-i aa tuo suuye u yungu-i a pigāan u munyerammu-i. ¹¹ Ŋga na saaya na suo wuo Itienjo wulaa, bibienjo sie gbāa muo sāntorma baa cienjo-i, aa cienjo sie bi gbāa muo sāntorma baa bibienjo-i. ¹² Mi taara mi cira, cienjo hilaa bibienj-na aa bibienjo hel cienj-na, aa ba hāi-i-na hiere ba hilaa Diilong-na.

¹³ Namaa fere-i nienj-kuŋ na ne! Cienj duo yarj u yungu-i u saa suuye-kuo aa tuo cārā Diilongo-i, ku biyaa wei? ¹⁴ Ma sī na daa bibienjo yukuosinj da ni tu cor ku ta ku da-yo senserre ke? ¹⁵ A ne da ku'i saaya caamba-i. Diilongo hāa bafamba-i yukuosinni-i ni da ni ta ni suuye ba yunni-i. ¹⁶ Umanj duo u dii nuharungu nel daama-na, kutienjo saaya u suo wuo Diilong-dūn-baamba-i terni-na hiere a naara mie fere-i i ce-ma dumei.

Itienjo niiwuoni maama-i

¹⁷ Minj ka dii mi nungu-i mamaj nuo-i fiefie-i-na, mi sie gbelenj-na. Na tigiima sa kāyā-nei Diilong-hūmelle-na, ma guola-nei. ¹⁸ Mi nuo ba'a da na tigiin na-naa, banamba bo ba deŋ, aa mi suyaa mie ma gbāa ce. ¹⁹ Mi suyaa mie na saaya na boro ku yaa bamanj nyaarāa Diilongo-na ba ka suo. ²⁰ Da na jānu na-naa da na wuo Itienjo niiwuoni-i, na sa wuo-ni ninj saaya ni wuo dumaa. ²¹ Niiwuonj da ni hi wuoma, na kā ka bie na juurumbaa. A ce dumaajo-na, bananj da ba ce ba tie baa nyulmu-i aa banamba wuo ye aa nyonj ye ta ba ce konhiliingu. ²² Da na da na sa taara na cal baa mologo, bige-i cie na sa wuo dii na cīnnin aa ta na jo? Siso na taara na biēna Diilong-dūn-baamba yerre yaa wei? Bige-i cie na ta na ture sūntaamba yammu-i? Na'a mi warj wuo nie baa-na? Na taara mi gbelenj-na wei? Mi sie sie aa gbelenj-na.

²³ Minj daa mamaj Itienjo wulaa aa warj-ma baa-na ma yaa daama: Barj ŋa naa saaya ba bel Itienjo-i Yesu-i isuungu manj nuo-i, wuo bie *buruo ²⁴ aa jaal Diilongo-i, aa būlnu-yuo aa cira: «Mi kūōma yaa daama-i minj hān-nan baa-ma, taa na ce minj cie kumaj daaku-i mi maama ta ma tienu-nei.» ²⁵ Barj juo wuo niiwuoni-i tī, wuo bie duvējo ciin-na hā-ba aa cira: «Ba ka bel-mi ko-mi. Mi tāmma manj ka kūnna, kuu dii ŋaa ma yaa daama-i ciing-na. Diilongo ka bel u *tobisifeleenni-i baa ma yaa-i. Da

na ta na nyon-yo huongu huongu, na ce miŋ ciē kumaŋ daaku-i mi maama tienu-nei.» ²⁶ Na saa da, aa Itienjo suō duō bir jo, huongu huongu, da na wuo buruo-i wuon daama temma-i aa nyon duvēŋo-i, na waŋ u kuliŋgu maama yaa dumaanjo-na. ²⁷ Ku'i ciē na da umaŋ duō waa waama namma aa wuo Itienjo buruo-i, siō aa nyon Itienjo duvēŋo-i, kutienjo saa kāŋ Itienjo kūōma-i baa u tāmma-i hiere; a ce dumaanjo-na, Diilongo ka yuu-yo. ²⁸ Terienjo fangu-na, neliēŋo neliēŋo, u saaya u ne u fere igēna aa suō duō wuo buruo daayo-i aa nyon duvēŋ daayo-i. ²⁹ Umaŋ duō saa kāŋ buruo daayo-i baa duvēŋ daayo-i wuo Itienjo kūōma*, aa suye u yufieŋa-i a wuo-ni, Diilongo ka gāŋ baa-yo. ³⁰ Ku'i ciē na da jaamba-i baa jeiiliemba maaraaya na holmana baa kuliŋgu-i hiere. ³¹ Kuo i taa i ne i fere igēna aa suō tie wuo, Diilongo naa waa hie tuo gāŋ baa-ye? ³² Ŋga Diilongo sa taara i ka caa baa banamba-i ku'i ciē u tuo gāŋ baa-ye u dii-ye hūmelle-na.

³³ Tobij namaa, terienjo fangu-na, da na jānu na-naa da na wuo Itienjo niwuoni-i, ciyaan na-naa. ³⁴ Nyul da mu waa umaŋ nuō-i, u wuo dii u ciŋ-nu aa u tuo jo, ku yaa da na ji jānu na-naa u siē cāl Diilongo ji tuo gāŋ baa-yo.

Nelma maŋ tīyāa, da mi kā mi ka fielnu-mei.

12

Diilong-Yalleŋ hāŋ nuōmba-i fōŋgōbaa-ba maŋ

¹ Tobij namaa, mi nungu ka hi *Diilong-Yalle maacemma yaa fiefie-i-na; mi taara ma kaala na wulaa. ² Na suyaa wuo naŋ ŋa na'a na saa hi hūu Itienjo maama-i na taa na gbar na nyaanu tinni, a ne da nunni si baa-ni ni ta ni piye. ³ Ku'i ciē mi ta mi taara mi waŋ-ma baa-na mie Diilong-Yalle siē gbāa waa moloŋ-na aa kutienjo wuo Yesu dāngāan! Ma siē gbāa ce. Aa molo siē bi gbāa cira Yesu yaa Itienjo-i, da Diilong-Yalle saa dii-ma u nuŋ-nu.

⁴ Diilong-Yalleŋ hāŋ nuōmba-i fōŋgōbaa-ba maŋ ba ta ba ce Diilong-maacemma-i baa dii sinni boi, ŋga Diilong-Yalduol daade

yaa hāan-baŋ baa-ba. ⁵ Maacemma sinni dii boi, ŋga ma ce hā Yunteduonjo yaa-i. ⁶ Āncemma dii boi, ŋga Diiloduoŋo faŋo yaa hāan i hieronjo-i ku fōŋgūō-i i tie ce-ma. ⁷ Diilongo hāa-ye fōŋgōbaa i yuŋ-niŋ i tie fa i-naa maama. Fōŋgōbaa-ba famba yaa pigāan Diilong-Yalle maacemma-i. ⁸ Diilong-Yalle ce unaŋo nelnurāŋo, aa ce unaŋo ānsuōmantienjo. ⁹ Diilong-Yalduol daade hā unaŋo fōŋgūō-i u haa u naŋga-i Diilongo-na ninsoŋ-haama, aa hā unaŋo fōŋgūō-i u tuo sire jaamba. ¹⁰ Di hā unaŋo fōŋgūō-i u tuo gbā u ce himma, aa hā unaŋo u tuo ce Diilopopuorni, aa hā unaŋo u tuo suō Diilong-maacemma-i u bōrō-mei baa *jina ba maama-i. Di hā unaŋo fōŋgūō-i u tuo gbā u piye nelfelemma, aa hā unaŋo u tuo gbā u hielnu-mei. ¹¹ Diilong-Yal daade yaa ciŋ mafamma-i di diei yon. Fōŋgūō maŋ duō dōlnu-die di hā-ni baa u yaa-i.

Diilong-dūŋ-baamba dii ŋaa nelfifiŋo

¹² Terni boi dii neliēŋ nuō ŋ kūōma-na. Ŋga ni gbuōnu hiere ce kūōduōma. Tern daani-i baa ni ciinumma-i ni gbuōnu ce nelduoŋo. Bamaŋ hūyāa *Kirsā maama-i baa dii dumei. ¹³ I hieronjo-i hiere i daa batemu-i Diilong-Yalduol daade'i nuō-i a gbonu ce ŋaa nelduoŋo; *Yuifubaa o, *nieraamba o, kōraamba o, nebimba o, Diilong-Yalduol daade yaa dii i hommu-na. ¹⁴ Nelbilong kūōma-i terienjo diei si, terni boi gbuōnu ce-ma. ¹⁵ Gboluoŋ da ku cira: «Muō si naŋga-i, mi nungu si dii kūōma-na», gbāŋgbāŋ si wei? Kufangu gbāa bō ku deŋ wei? ¹⁶ Tūŋ da ku cira: «Muō si yufelle-i, mi nungu si dii kūōma-na», ku saa kar coima wei? ¹⁷ Kuo nelbilong kūōma-i hiere maa naa waa yufelle yon, ii naa tie nu nie? Aa kuo maa naa waa hiere tūŋgu, ii naa tie nu hūlāanjo-i nie? ¹⁸ Na saa da, Diilongo saa ma-ye u yuŋ-nu. U maa-ye kuŋ dolaanu-yuō duma; a sōgōlu i terni-i uŋ taaraŋ ni waa kusoŋ-nu. ¹⁹ Kuo terienjo diei waa nelbilong-na, baa naa saa ta ba bi u kūōma-i wuo kūōma. ²⁰ Terni boi dii nelbilong kūōma-na, ŋga ni gbuōnu ce kūōma diei.

²¹ Yufelle siē gbāa gbē naŋga-i wuo: «Mi sa taara-niē.» Yuŋgu siē bi gbāa gbē gbolu-

* ^{11:29} verse daayo gbāa bi nu nuŋ daama-i: «Umaŋ duō saa kāŋ Itienjo horre-i aa suye u yufieŋa-i wuo buruo daayo-i aa nyon duvēŋ daayo-i, Diilongo ka gāŋ baa-yo.»

onġu-i wuō: «Mi sa taara-niē.» ²² Iŋ neŋ terni maŋ i kūōma-na wuō yunġu si dii-niē, ni yaa faaŋ i maama-i ni yaŋ. ²³ Iŋ'a i sa kārj terni maŋ, i bel ni yaa-i fafamma. Iŋ fuo nimaŋ aa i sa sie waŋ ni maama, i ne ni yaa-i fafamma ²⁴ a ne da terni maŋ niifuoni sī i sa ne-ni dumaarġo-na. Iŋ'a i sa kārj terni maŋ i kūōma-na, Diilono maa-ye aa ce terni fanni waa baa yunġu. ²⁵ U saa tuo taara i kūōma terni muo sāntorma baa ni-naa; u taa u taara ni ta ni joġuorj ni-naa maama aa ta ni fa ni-naa maama. ²⁶ Terienggu diei da ku ta ku jaŋ, terni nanni ce kuuduonġu baa-ku hiere. Da ba ce terienggu diei bōi, ninanni hōmmu bi fē hiere. ²⁷ A ne da namei Kirsā kūōma-i. Na hieroŋo-i hiere naa dii baa na terni u kūōma-na. ²⁸ Ku'i cie na da Diilono hāa nuōmba-i ba da-ba-deŋ maacemma u dūŋgu-na. U duorj ce banamba Yesu *popuorbiemba iġēna, aa ce banamba ta ba ce u popuorungu, aa ce banamba Diilonelpi-gāataamba, banamba ta ba ce gberē-weima, banamba ta ba sire jaamba, banamba ta ba kāyā nuōmba, banamba yaataamba, banamba bi ta ba piye nelfelemma. ²⁹ Ba hieroŋo-i Yesu popuorbiemba wei? *Diilopopuorbiemba wei? Ba hieroŋo-i nelpi-gāataamba wei? Ba ce gberē-weima wei? ³⁰ Ba hieroŋo-i ba sire jaamba wei? Ba gbā ba piye nelfelemma-i wei? Ba gbā ba hielnu-mei wei? ³¹ *Diilōŋ-Yalleŋ hāŋ nuōmba-i fōŋgōbaa-ba maŋ, gbāaŋ na da bamaŋ faa yaŋ bei. Gbāaŋ na da bamaŋ kāyāŋ nuōmba-i ba yaŋ. Mi ka pigāaŋ-na kumaŋ yunġu yaŋ hiere; ku yaa ŋaa nelyulmu-i.

13

Nelyulmu

¹ Halle da ŋ fie ta ŋ nu nelma-i hiere hiēma-na ka cor baa *dōrpopuorbiemba maama-i, da kuō nelyulmu si dii-niē, ŋ ce gbāŋgbāŋ. Dumaarġo-na nii dii ŋaa joloŋo maŋ baŋ mar-orj ba yuŋ-nu, sisō kpoŋo maŋ baŋ mar-orj ba yuŋ-nu; u tuo du u ce iġieni nuōmba tūnni-na yorj. ² Da ŋ fie ta ŋ gbāŋ ŋ ce Diilopopuorbi-i; aa ta ŋ suō weima-i hiere, aa bi ta ŋ suō Diilono kusūŋgu-i, da ŋ fie haa ŋ nanġa-i Yesu-i na fuō a gbāa ta ŋ ce tānni ta ni forra, nelyul da muō muu si dii-niē, ŋ ce gbāŋgbāŋ. ³ Da ŋ fie cal ŋ nagāŋ-niini-i hiere hā

sūntaamba, da ŋ fie sie ba dii-ni dāamu-na Diilōŋ-hūmelle maama-na, nelyul da muō muu si dii-niē, ŋ ce gbāŋgbāŋ.

⁴ Nelyulmuŋ yēŋ umarj nuō-i, u huōŋga sa huol, u faa, u sa nenu, u sa teteŋ u fere, bombolma sa dōlnu-yuō. ⁵ Nelyulmuŋ yēŋ umarj nuō-i, u sa ce sensenda-weima, u sa taara u fereŋ fafaaŋgu, u huōŋga sa guola, u sa tiera nelma u huōŋ-na. ⁶ Nelyulmuŋ yēŋ umarj nuō-i, āmbabalma sa dōlnu-yuō, ninsoŋo yaa dolaanun-yuō. ⁷ Nelyulmuŋ yēŋ umarj nuō-i, u tiil weima-i hiere nammaŋ temma, u hūu weima-i hiere, u haa u nanġa-i Diilono-na weima-na hiere aa tiraa tuo hirā u kūōma-i.

⁸ Nelyulmu sa ji tī dede, ŋga yiinggu dii baa yiinggu Diilopopuorungu cemma ka bāl, nelfelemma wamma ka bāl, mel suō yienggu, ku sie ji waa. ⁹ Na saa da, mie sōsuomungu saa hi ku fuonġu-i aa iŋ cerj Diilopopuorungu maŋ, i sie gbāa ce-ku hi ku fuonġu-i. ¹⁰ ŋga Diilōŋ duo ji hā-ye kumaŋ hii ku fuonġu-i, kumaŋ saa hi ku fuonġu-i ku ka gbuo.

¹¹ Na saa da, iŋ ŋa naa waa bisālŋ mieŋo-i, i taa i piye bisānsinni aa tie joġuorj bisānsinni aa bi tie ce bisānsinni. I yammun juō cē huōŋgu-na, i saa nanna bisānsinni-i wei? ¹² Kuuduonġu yaa baa daaku-i; iŋ daŋ mamarj nyunġo-i-na ma saa kaala i wulaa, ŋga yiinggu dii baa yiinggu, ma ka kaala i wulaa hiere da gbaa! I sa suō Diilono-i fafamma fiefie-i-na, ŋga yiinggu dii baa yiinggu i ka suō-yo ŋaa fuō fere uŋ suō-yerj duma.

¹³ Iŋ yēŋ terienggu maŋ nuō-i nyunġo-i-na, bimbinni siei dii: āŋhūuma, baa nahaale, baa nelyulmu. ŋga ni siei-i-na, nelyulmu yaa yunġu.

14

Nelfelemma kūŋgu-i baa Diilopopuorbi-i kūŋgu-i

¹ Gbāaŋ kpelle nelyulmu waa-nēi. *Diilōŋ-Yalleŋ hāŋ nuōmba-i fōŋgōbaa-ba maŋ, taa na kuye ba maama. Ku huraa baŋ cerj Diilopopuorbi-i baa umarj. ² Umarj duo tuo piye nelfelemma-na, molo sa nu u nelma-i, u sa piye baa nelbiliemba, u piye baa Diilono. Nelma maŋ fuyaa nelbiliemba-na, Diilōŋ-Yalle diyaa ma yaa kutieŋo nungu-na u tuo waŋ-ma. ³ ŋga umarj cieŋ Diilopopuorungu-i, u kāyā banamba-i ba ta

ba naŋ kaasīnni Diilon-ħūmelle-na, u dii sireiŋa bei, aa bi dii holle bei. ⁴ Umaŋ piyer nelfelemma-na, ku kāyā fuo da-u-diei yon. A ne da umaŋ cieŋ Diilopopuorni-i, ku kāyā Diilon-dūŋ-baamba-i hiere ba kūngu-na.

⁵ Mi taara na hieroŋo-i na ta na piye nelfelemma-na, ŋga mamaŋ yuu mi huonŋa-i yaŋ, ma yaa ŋaa na ta na gbā na ce Diilopopuorni-i. Umaŋ cieŋ Diilopopuorni-i u fa weima u yaŋ umaŋ piyer nelfelemma-na. Mi saa yagar-ma duo tuo piye aa tuo hielnu-mei u hā Diilon-dūŋ-baamba-i.

⁶ Tobin namaa, ŋaa muo da mi gbuu kā na terienŋu-na hāa, aa Diilo saa carra-mie baa nelma mi da mi ka piye tūnu-nei, mi saa kā baa sōsumufelenŋu da mi ka pigāaŋ-na, mi saa kā baa Diilopopuorunŋu da mi ka waŋ baa-na, mi saa bi kā da mi ka hāalā-nei biŋkūngu, aa kā ka ta mi piye nelfelemma-na, ku gbāa kāyā-nei bige-i nuo-i? ⁷ Kuuduonŋu yaa baa niimarni-i, da ba ta ba mar-ni ba yuŋ-nu, naŋ gbāa ce nie suo baŋ mar nalāaŋu maŋ? ⁸ Aa umaŋ buuŋ yerre-i, duo saa bu-de fafamma, hai ka suo wuo ku duu aa hel kā berru-na? ⁹ Kuuduonŋu yaa baa namaaŋo-i; da na ta na piye nelma maŋ nuomba sa nu-ma, ba ka ce nie suo naŋ waŋ mamaŋ? Kuu dii ŋaa na hiel na nuŋ-fafalmu yon. ¹⁰ Nelma boi dii hiema-na, aa yuŋu dii ma hieroŋo-na hiere. ¹¹ ŋga moloŋ duo tuo piye baa-mi aa uŋ piyer baa-mi nelma maŋ nuo-i mi sa nu-ma, kutiero waa neriero muomi wulaa aa mei fere-i mi bi waa nerier muo fuo u wulaa. ¹² Terienŋu fangu-na, Diilon-Yallen hāŋ nuomba-i fōŋgbāa-ba maŋ, naŋ kuŋ ba huon-nu, gbāaŋ na da bamaŋ kāayāŋ Diilon-dūŋ-baamba kā yaaŋ-na.

¹³ A ce dumaŋo-na, umaŋ piyer nelfelemma-na, u saaya u cārā Diilono hāyo ku fōŋgūo-i u tuo hielnu uŋ waŋ mamaŋ. ¹⁴ Da mi ta mi cārā Diilono-i nelfelemma-na, mi huonŋa cārā ninsoŋo, ŋga mi sa suo miŋ waŋ mamaŋ. ¹⁵ Terienŋu fangu-na, mi ka ce bige-i? Mi ka cārā Diilono-i nelfelemma-na, mi ka bi cārā-yuo mi nelma-na. Mi ka hāl neini-i a tuolnu Diilono-i nelfelemma-na, mi ka bi hāl-ni tuolnu-yuo mi nelma-na.

¹⁶ Ni ma'i sī, da ŋ jaal Diilono-i nelfelemma-na yon, niŋ yeŋ baa bamaŋ ba ka ce nie suo wuo ŋ pāa Diilono-i jaaluŋu aa da ba

sie wuo: «Ma cie?» ¹⁷ ŋ jaaluŋ da ku fie fa nie nie, ku sie gbāa kāyā moloŋo Diilon-ħūmelle-na.

¹⁸ Muo miŋ yar-naŋ hiere nelfelemma wamma-na, mi jaal Diilono-i mafamma-na.

¹⁹ ŋga Diilon-dūŋ-baay mie die tigiŋ, mei sa piye nelfelemma-na agaga aa nuomba sie da manamma kūŋ. Mei taara mi piye da ku fie waa nelma hāi yon, ma suur nuomba tūnni-na ba sire baa-ma.

²⁰ Tobin namaa, baa na ta na joŋuonŋ ŋaa bisālŋ namaa, ta na ce binomma. ŋga da ku kuubabalaŋ cemma-i, cieŋ na fere bisāmbier namaa. Bafamba sa suo kuubabalaŋgu cemma-i. ²¹ Ma nyegāaŋ *ānjīnamma-na wuo: Itiero ciera:

«Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ baa *Isirahel-baamba-i,

mi ka ce nieraamba yaa waŋ-ma baa-ba.

Mi ka piye niertimma baa-ba.

*Mafaŋ da ma fie ce, ba sie nu mi nuŋgu-i.»**

²² Terienŋu fangu-na, ku pigāaŋ wuo nelfelemma saa ce Diilon-dūŋ-baay maa-na, ma cie bamaŋ saa hūu Yesu maama-i ba maa-na; aa Diilopopuorunŋu saa ce bamaŋ saa hūu Yesu maama-i ba maa-na, ŋga ku cie Diilon-dūŋ-baay maa-na.

²³ ŋga Diilon-dūŋ-baay da ba tigiŋ hiere aa doŋ ta ba piye nelfelemma-na ba hieroŋo-na hiere, nelgbāŋgbālāŋ duo jo ji suur na holma-na, sisō umaŋ saa hi hūu Itiero maama-i, a da na ce dumaŋo-na, u sie cira na piela wai? ²⁴ ŋga da na waa hiere ta na ce Diilopopuorni, aa umaŋ saa hi hūu Itiero maama-i u jo ji suur nu na piye, u ka suo terienŋu-na wuo u maacemma saa fa. Naŋ waŋ mamaŋ hiere u kūngu-na u sie gbāa ju-ma. ²⁵ Kufanŋu huonŋu-na, u maama maŋ naa fuo, ma ka hel bomborma-na hiere. Mafaŋ da ma ce, u ka dūuna jaal Diilono-i aa cira: «Coima saa fa, Diilono dii baa-na kelkel!»

Diilojaalen saaya di ce dumaŋ

²⁶ Tobin namaa, naŋ saaya na ta na ce dumaa ku yaa daaku: Da na tigiŋ na-naa, umaŋ duo da nalāaŋu, u hāl. Umaŋ duo da nelma duo piye pigāaŋ banamba-i, u gbāa piye-mei. Diilon duo carra umaŋ baa nelma, u gbāa waŋ-ma. Umaŋ duo waa duo piye nelfelemma-na, u piye. Umaŋ duo

* 14:21 Isayi (Ésaïe) 28.11-12

waa duō hielnu nelfelej daama-i ba nelma-na, u hielnu-mei. Maman daama-i hiere ma saaya ma ta ma kāyā Diilonj-dūnj-baamba-i Diilonj-hūmelle wuosaangu-na. ²⁷ Baman piijerj nelfelemma-na, ba saa saaya ba cor nuomba hāi siso ba siei. Aa da ba'a ba piije, ba ta ba piije ba hā ba-naa; aa molo saaya u waa tuō hielnu-mei. ²⁸ Da kuō molo saa da duō hielnu-mei, ba yarj aa ba ta ba piije ba huōj-na baa Diilonoj. ²⁹ Diilonj uŋ puor baman baa u nelma-i, ba hāi siso ba siei da ba piije, banamba ne da kuō barj waarj mamarj ninsoj. ³⁰ Ŋga Diilonj duō carra moloj na hōlma-na baa nelma, umarj duōj tuō piije, u saaya u budii aa Diilonj uŋ caraaya umarj, u piije u maama-i. ³¹ Diilonj duō puor-na hiere baa nelma, na gbāa warj-ma, ŋga na saaya na ta na piije na da-na-diei, ku yaa ma ka suur nuomba tūnni-na aa sireiŋa ka da-ba. ³²⁻³³ Diilonoj sa taara nuomba ta ba ce weima-i ba yurj-nu, u taara ma ta ma ce marj saaya ma ce dumaa. A ce dumaango-na, bamarj cieŋ u pōpuorni-i, ku fōŋgūo dii-bei ba ta ba gbā ba bel ba fere.

Ŋga marj ceŋ dumaa Diilonj-dūnni-na hiere, ³⁴ Diilonj-dūnj-baarj da ba tigiŋ ba-naa, caamba saaya ba suuye ba nūnni-i; ba saa saaya ba ta ba piije. Ŋga marj bi nyegāarj dumaa *ānjīnamma-na wuō ba saaya ba ta ba hiere ba fere. ³⁵ Cieŋo marj duō tuō taara u yuu nelma namma suō, u cie da ba kūŋ cīŋgu-na u ka yuu u bōlo-i. Cieŋo saa saaya u piije Diilonj-dūnj-baamba hōlma-na, ku saa fa.

³⁶ Na daa nie sī Diilonj-nelma hilaa namaa teriej-nu'i wei? Siso na daa nie sī namei nuō-ma na da-na-diei yorj wei? ³⁷ Umarj duō cira fuō ce Diilopōpuorungu, siso *Diilonj-Yalle hāa fuō fōŋgūo, kutierj saaya u suō wuō miŋ nyegāarj mamarj hā-na daama-i ma hilaa Itierj nuŋ-nu. ³⁸ Umarj duō cīna nel daama-i, Diilonoj ka bi cīna kutierj-o.

³⁹ Tobirj namaa, teriengu fangu-na, taa na taara Diilopōpuorni cemmaŋ-fōŋgūo yaa-i, ŋga baa na cie moloj wuō u baa piije nelfelemma-na. ⁴⁰ Kumaŋ gbāarj, da na'a na ce mamarj, ma saaya ma ce fafamma, ijieni saa saaya ni waa ma cemma-na.

15

Kirsa siremmaŋ-kūngu-i

¹ Tobirj namaa, miŋ waarj *Neldodōlma marj baa-na na hūu-ma aa bel-ma nammu hāi, mi taara mi tir ma yaa baa-na fiefie-i-na. ² Miŋ waarj-ma baa-na dumaa, da na saa bibirre-mei, aa gbāa bel-ma nammu hāi, ma ka kor-na, da ma'i sī na ce gbāŋg-bāŋ. ³ Nelma marj suurii mei fere-i mi tūnni-na, mi bi diyaa ma yaa-i na tūnni-na. Maa dii baa yungu. Ma yaa daama wuō: *Kirsa kuu i āmbabalma maama-na ŋaa marj waarj dumaa Diilonj-nelma-na. ⁴ Uŋ kuu ba fuure-yuō, sieiŋ-yiŋgu-i u sire hel cīncorre-na ŋaa Diilonj-nelmarj waarj-ma dumaa. ⁵ Uŋ hilaa, u caraaya Pier aa sire carra u *hālābiemba marj waa cīncieluo ba hāi baamba-i. ⁶ Ku huongu-na, tobimba marj daa-yo, ba curaa nuomba nuosiba hāi komuōŋa ndii-i. Ba waa hiere terduōj-nu aa da-yo. Banamba kuu-bei, ŋga ba bōi dii yogo. ⁷ Kufangu huongu-na, u carra Sake-i, aa carra u *pōpuorbiemba-i hiere.

⁸ Kufangu huongu-na fiefie-i-na, u suō carra muōjo-i. Mi waa ŋaa bilonoj marj saa vāa aa ba hoŋ-yo. ⁹ Na saa da, Yesu pōpuorbiemba-i hiere ba bōyaa muōmei nuō-i. Mi cie karaangu baa Diilonj-dūnj-baamba-i cor, ba saa naa saaya ba ta ba bī-mi Yesu pōpuorbilonoj muō. ¹⁰ Ŋga miŋ yerj dumaa nyungo-i-na, mi saaya mi ta mi jaal Diilonoj yaa-i. Diilonj uŋ cie baa-mi aa hā-mi fōŋgūo marj, mi saa hūu-yo nanna, mi cie maacemma-i baa-yo a yarj Yesu pōpuorbiemba namba-i hiere. Mi suyaa mie mi saa ce-ma baa mei fereŋ fōŋgūo, mi cie-ma baa Diilonj-fōŋgūo. ¹¹ Teriengu fangu-na, bafamba o, muō o, i warj Neldodōlduōj daama yaa-i baa nuomba-i. Namaa na bi hūyāa ma yaa-i.

Kuomba siremmaŋ-kūngu-i

¹² Bige-i cie die tie piije yie *Kirsa siire hel kuomba hōlma-na, banamba ta ba piije na hōlma-na wuō kuomba sie gbāa sire? ¹³ Da kuō kuomba sie gbāa sire ninsoj, suō Kirsa saa sire ke! ¹⁴ Aa da kuō Kirsa saa sire, iŋ warj mamarj nelgbāŋgbālamma, aa na haa na nanga-i yuō gbāŋgbāŋ. ¹⁵ A naara kufangu-i, mie iŋ wuōarj i warj mamarj, da kuō kuomba sie gbāa sire, ma sī kuu dii ŋaa i wuōra i kar coima i haa Diilonoj-na wuō u siire Kirsa-i hiel-o kuomba hōlma-na. ¹⁶ Da kuō kuomba sie gbāa sire, suō Kirsa saa sire. ¹⁷ Aa da kuō Kirsa saa sire, na haa

na nanja-i yuo gbängbän aa na ämbabalma dii ma yungu. ¹⁸ Dumaango-na, ku bi pigään wuo Diilong-dün-baamba man kuu ba sie ka da Diilongo-i. ¹⁹ Da kuo in haa i nanja-i Kirs-a-i-na ku käyā-yie hiema-na bande yon, nuomba-i hiere ba boyaa miermei nu-i.

²⁰ Nga Diilong wuo i man ninsongo-i, Kirs-a siire hel kuomba holma-na. Diilongo siire u yaa igēna duo pigään wuo kuomba ka sire fuo temma-i. ²¹ Na saa da, nelduongo diei un diyaa kuliingu-i dumaa hiema-na, nelduongo diei ka ce kuomba sire dumei.

²² Adāma huon-baamban kun hiere dumaa Adāma maama-na, Yesu huon-baamba ka bi sire hiere dumei Yesu barguo-i-na. ²³ Ban ka sire cu ba-naa dumaa ku yaa daaku: Kirs-a fuo siire ti, u yaa siire dieluo. Duo ji jo, baman cuu u huon-nu, ba ka suo sire. ²⁴ Mafan da ma ce, miwaanjo timma yaa hii: Kirs-a ka hūu fōngūo-i baa yuntesinni-i a naara himma-i ni taamba wulaa, aa hā i To-i Diilongo-i baa nelle-i. ²⁵ Dumande-i-na, Kirs-a ka tie yuntesinni-na, Diilong duo ji mal u bigāarāamba-i huongu man nu-i, u suo bir nelle-i hā Diilongo-i. ²⁶ Un ka kosuon u bigāarāno man tuogbuole-na u yaa kuliingu-i. ²⁷ Ma nyegān Diilong-nelma-na wuo: «Diilongo diyaa weima-i hiere u nan-na.» ²⁸ Nga da ba cira Diilongo diyaa weima-i hiere u nan-na, ku saa ce gaa fuo fere uu dii u nan-na de! Ku'i si. ²⁹ Diilong duo ji dii weima-i hiere Bepoljo nan-na, Bepoljo ka bir dii u fere Diilongo nan-na. A ce dumaango-na, Diilongo yaa ka waa weima-i hiere ma yungu-na.

²⁹ Kuo bikuomba saa naa waa da ba sire, baman baatisen ba solaangu-i, baa naa waa hie ta ba batisen? Da kuo kutieno sie sire, n ce ba batisen-ni u maama-na yun haku-i nu-i? ³⁰ Aa mie fere-i, kuo ba saa naa waa da ba sire, ii naa waa hie tie saa kuliingu-i honni man jon? ³¹ Coima saa fa, wuo baa kuliingu-i i huul i-naa yinni man jon. Ma si na suyaa wuo nan hūyāa Itiego-i Yesu-Kirs-a maama-i mi huonga fie baa-na ke? Teriengu fanju-na na saaya na bi suo wuo kuliingu hūn ku cu-mi yinni man jon. ³² Efesi-i-na bande-i-na, mi bigāarāamba dii mi huongu-na gaa jarbaa. Min malāa baa-ba dumaa, da kuo mi malāa baa-ba da mi da

bīnkūngu hiema-na bande yon, yun haku-i dii-kuo? Da kuo kuomba sa sire, ban man dumaa: «Jon i tie ce i bāangu-i, kuliingu saa maa.»†

³³ Baa na taal na-naa: Nelfefeiŋ duo cu nelbalaŋ huon-nu, ku biēna u fafaangu-i.

³⁴ Na piera bōi, yaan aa na bir na jo hūmefafalle-na aa na ne kuubabalaangu cemma-i aa na yan-ku. Mi suyaa mie na holma-na banamba saa hi suo Diilongo-i yogo, ku'i cie mi ta mi man-senserre da di da-na.

Kuomaban ka sire waa dumaa

³⁵ Unaa gbāa tuo joguon wuo: «Kuomba ka sire nie? Aa da ba sire, ba ka waa nie?» ³⁶ Mimilā, ma si da n duu dimma-i ma pa aa dibelle hor ke? ³⁷ Nin duu kuman, dibelle yaa yon fielu si dii. Ku gbāa waa jijabelle, ku gbāa bi waa kunangu. ³⁸ Da n duu-de, Diilongo ce di sire pa a hiel fielu-i kun dalaanu fuo dumaa. Dimma dii baa ma fielu ma fielu. ³⁹ Tāman-niini-i hiere nii bi dii dumei: Nelbiliemba kūoma dii ma der, bimbaamba maama-i ma der, huriimba maama-i ma der, titiraamba maama-i ma bi der. ⁴⁰ Bimbinni bi dii doro-i-na baa hiema-na hiere. Dor-niini dii ni der baa hieman-niini-i. ⁴¹ Bāangu carramma dii ma der, ceigo maama-i ma der, mœŋa maama-i ma bi der. Halle mœŋa-i a-naa nu, a sa carra carraduoma.

⁴² Kuomba sireman-kūngu ka waa dumei. Da ba dii kulongo-i hiema-na u hor gaa dibelle hor dumaa. Duo ji sire, u sa tiraa suo ban bīn kuman kuliingu-i.

⁴³ Uman duo tuo suur hiema-na, u ko hujarre aa fōngūo sa waa-yuo. Duo ji sire hel, u maama sa fa baa fafaangu-i aa fōngūo tiraa waa-yuo. ⁴⁴ Da ba ta ba fuure, ba fuure kūosōomma, nga baman ka sire, ba ka sire baa dor-kūoma. In yer hiema-na baa kūoma-i dumaa, *Diilong-Yalle ka bi hā-ye kūofelomma dumei doro-i-na. ⁴⁵ Na saa da, Diilong-nelma cira wuo: «Diilong un maa nelbilongo man dieluo-i-na, u diyaa cieŋma-i yuo»‡; ba taa ba bi u yaa Adāma-i. Nga Adāma^s man juo jo huongu-na, u yaa hāan nuomba-i cieŋma-i. ⁴⁶ Kūosōomma yaa juon dieluo aa suo hā dor-maama-i. ⁴⁷ Ba

* 15:27 Gbelieman-nalāangu (Psaume) 8.7

† 15:32 Isayi (Ésaie) 22.13

‡ 15:45 Miwaanjo

jīnaman-sēbe (Genèse) 2.7 § 15:45 Adāma man juo huongu-na u yaa *Kirs-a-i.

maa Adāma maŋ dīclā-wuono-i baa hīema, aa hāalij-wuono hel dōrō jo. ⁴⁸ Hīemaŋ-baamba dii ŋaa baŋ maa umaŋ baa hīema-i uŋ yej duma, aa dōr-baamba waa ŋaa umaŋ hilaa dōrō-i-na jo uŋ yej duma. ⁴⁹ Iŋ yej hīemaŋ-wuono temma-i duma, i ka bi waa Dōrwuono temma dumei.

⁵⁰ Tobij namaa, miŋ taaraŋ mi waŋ ma-maŋ baa-na, ma yaa daama: Iŋ yej baa i kūōma maŋ daama-i, i sie gbāa suur *Diilon-nelle-na baa-ma. I kūōŋ daama-i kūōsōōmma, ma hōr, i ce nie gbāa tie baa-ma aa da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i?

⁵¹ Mi ka puure Diilono kusūngu-i pigāaŋ Diilon-dūŋ-baŋ namaŋo-i: Na saa da, i sie ku hiere ŋa i hieroŋo-i hiere i kūōma ka bir. ⁵² Miwaŋo tīmmaŋ-yiingu-i, yerre ka bu. Yer da die ji bu, i kūōma ka pāŋ bir hōduoŋgu aa kuomba ka sire baa kūōfelema a waa gbula ba sie gbāa ku. ⁵³ I kūōŋ daama-i kuliingu yar-ma, aa ma hōr, a ce dumaŋo-na, ma saaya ma bir kuliingu baa ta ku yar-ma, aa ma baa ta ma bi hōr. ⁵⁴ Iŋ kuŋ aa tie hōr, i kūōŋ da ma ji bir a ce i sa tiraa i ku aa i sa tiraa i hōr, mamaŋ nyegāaŋ Diilon-nelma-na, ma'i saa ce mafamma-i wei? Ma nyegāaŋ Diilon-nelma-na wuo:

«Kuliingu gbara fuo, ba yaraa-kul*»

⁵⁵ Kuliŋ nuo, ŋ fōŋgūo curaa hie?

Ŋ naana ŋ puoloŋgu-i hie?»[†]

⁵⁶ Kuliingu puoloŋgu yaa āmbabalma-i aa āmbabalma fōŋgūo hel *ānjnamma yaa nuo-i. ⁵⁷ Ŋga yaŋ i tie jaal Diilono-i. U yaa cie ku sa yar-e Itieŋo-i Yesu-Kirsa barguo-i-na.

⁵⁸ Teriengu fangu-na, mi jēnaaŋ namaa, yieraayaŋ na doŋ, molo baa ji gbāa halaŋ-na na munyerammu-na. Taa na gbu na kā yamma baa Itieŋo maacemma-i. Na saaya na suo wuo naŋ ceŋ muliema maŋ Itieŋo maacemma-na, na sa ce-ma gbāŋgbāŋ.

16

Korēntitaamba kakāyāŋgu-i

¹ Kumaŋ ŋaa gbainalle kūngu-i da na kāyā *Yerusalem Diilon-dūŋ-baamba-i, miŋ waŋ mamaŋ baa Galasi Diilon-dūŋ-baamba-i, cieŋ maaduoma famma yaa-i. ² Jumaansi jumaansi, nelieŋo nelieŋo, uŋ saanu baa kumaŋ, u hiel-ku u tiera-kuo u

ferēŋ nuo u jīna. Baa na cira na cie-muo aa suo da na doŋ gbeina namma-i. ³ Da mi ji kā, na ka hiel nuomba, mi puor-ba baa naŋ daa kumaŋ Yerusalemu-i-na, aa nyegēŋ sebe haa-kuo ba ka hā-ba. ⁴ Da kuō mei ferē-i mi saaya mi kā, i ka kā hie.

Polŋ saaya u cor terni maŋ nuo-i

⁵ Mi ka kā Maseduoni aa suo cor kā na wulaa. ⁶ Da mi kā, mi taara mi da huōngu cēlle baa-na, halle mi jōguoŋ da mi ce waarj-huōngu-i hiere kusuoŋ-nu'i, ku yaa da mi ji'a mi cor kā kusuoŋ-nu, na ka kāyā-mie mi cor. ⁷ Mi sa taara mi ka yiera mi gbeiniŋ aa cor. Mi taara Diilon duo sie, mi da yinni baa-na cēlle. ⁸ Ŋga mi taara mi ce *Pāntekoti-i Efesi bande aa suo ta mi kā. ⁹ Diilono tigiŋ terfafaŋgu hā-mi mi da mi ce mi maacemma-i, ŋ sie suo wuo mi bigāaraamba ciinu.

¹⁰ Timote duo kā, na bel-o fafamma u kūōma baa seŋ. Fuo baa muono-i i ce maacenduoma yaa-i Itieŋo suōngu-na. ¹¹ Molo baa bēŋ-yo. Duo ji hi tamma, na kāyā-yuo u jo ji hi-mi baa hōfelle. Mi cie-yo bande-i-na baa Diilon-dūŋ-baamba-i.

¹² Mi diyaa sireiŋa Apolosi-i-na ji gbē; mie u gbonu baa tobimba-i kā na teriengu-na, u saa hūu-ma duo kā fiefie. Duo ji da huōngu maŋ u ka kā.

Nelperiema

¹³ Baa na duōfūŋ, yieraayaŋ na doŋ Diilon-hūmelle-na. Baa na yaŋ na kūōma seŋ, vaarj na ferē. ¹⁴ Naŋ ceŋ mamaŋ hiere, ma saaya ma ta ma pigāaŋ na nelnyulmu nolaŋgu-i.

¹⁵ Ma sī na suo Sitefanasi-i baa u dumellen-baamba-i ke? Ma sī na suyaa wuo Akayi-i-na hiere ba yaa hūyāa Yesu maama-i igēna, aa ba yaa bi vaa ba ferē baa Diilon-maacemma-i Diilon-dūŋ-baamba holma-na ke? Teriengu fangu-na, tobij namaa, jande, mi cārā-nei, ¹⁶ taa na nu bafamba temma-i ba wulaa baa bamaŋ nyaarāa ta ba ce maacemma-i baa-ba.

¹⁷ Sitefanasi-i, baa Fōrtunatusi-i, a naara Akayikusi-i ba jomma dolaanu-mie cor. Miŋ daa bafamba-i, ku cie ŋaa mi daa namei. ¹⁸ Baŋ juo, ba fie mi huōnga-i ŋaa baŋ bi fēŋ namaa muumu-i duma. Bafamba temma-i na gbīe na ta na gbeliēŋ-ba, nelfafaamba.

* 15:54 Isayi (Ésaïe) 25.8 † 15:55 Ose (Osée) 13.14 Popuor. 18.2.

* 16:19 Pirsika yerre nande yaa wuo Pirsili. Nieŋ

¹⁹ *Asi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba jaalaa-na. Akilasi-i baa Pirsika-i* a naara Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ tigiin ba terienŋu-na, ba pãa-na Itienjo horre jaalunŋu. ²⁰ Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii hiere bande-i-na, ba jaalaa-na.

Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa ceduŋ-bienŋ namaa.

²¹ Muo Pol, mi pãa na jaalunŋu; muomei nyegãaŋ terienŋ daaku-i baa mi fererŋ nanga.

²² Umaŋ duo cira Itienjo maama sa dõlnu-yuo, kutienjo dãŋgãaŋ! «Maranata!»† — Itie, jo!

²³ Itienjo-i Yesu-i u kãyã-nei.

²⁴ Na maama dõlnu-mie hiere Yesu-Kirsa horre-na.

† 16:22 Maranata: Ku yunŋu yaa wuɔ: Itienŋ nuɔ, jo! Nienŋ ãmp. 22.20.

Polŋ nyegãaŋ sebehãaliŋo maŋ hã

Korëntitaamba-i Nelmuoyamma

Polŋ nyegãaŋ sebedielãŋo-i hã Korëntitaamba-i, ku huongu-na, nuomba namba ji ta ba piiye wuo Yesu *popuorbilongo sī. Ku saa dõlnu-yuo. Uŋ juo'a u bir duo kã ba wulaa, u nyegẽŋ sebe daayo-i duo kaala nelma namma baa-ba.

Nelma diei yuu u huonga-i: U taara terni-na hiere nuomba suo i To-i Diilongo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ka saa. U maacemma muliema ciinu cor. Ŋga u fie u huonga-i baa-ma (sap. 1-7).

U piiye kpõkpõla naŋ maama; wuo Korëntitaamba firnu ba nammu-i a gbãa da kãyã *Yerusalemu Diilong-dũŋ-baamba-i fafamma (sap. 8-9).

U nungu hii bamaŋ yaan fuo nelma-i aa jo baa ba deŋ maama ji ta ba waŋ baa Korëntitaamba-i. Wuo kutaamba cie ba fere Yesu popuorbiemba yuntaamba a ne da Yesu popuorbiemba sī. Bombolma sa suo aa dõlnu-bei. Wuo Yesu popuorbilong-maacemma sī mafamma-i. Fuo fere-i Yesu popuorbilongo, ŋga u cie u fere cekũo duo gbãa ce banamba da yungu. U sa taara yerre, u sa bi taara gbeiŋa. U waan Diilong-nelma-i baa Korëntitaamba-i gbãngbãŋ; u saa ji hũu warbelle moloŋ wulaa. U pigãaŋ wuo Diilongo ce u nelnyulmu-i gbãngbãŋ (sap. 10-13).

Jaaluŋgu

¹Muo Pol, Yesu-Kirsa *popuorbilongo muo ŋaa Diilong uŋ'a ma ce duma. Muo baa mi natobiŋo-i Timote-i, miemei nyegãaŋ sebe daayo-i die hã Diilong-dũŋ-baan namaa naman dii Korënti-i-na a naara bamaŋ bi dii Akayi* huonga-na hiere. ²I To-i Diilongo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nei aa fẽ na hommu-i.

³Yaan i tie tuõlnu Diilongo-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i. U yaa hujarre tieŋo-i. U yaa Diilongo maŋ diyaan sireiŋa-i yie weima-na hiere. ⁴U dii sireiŋa yie i muliemaŋ-hõnni-na hiere i die gbãa tie bi dii sireiŋa bamaŋ ciẽŋ muliema-i ma sinni-na hiere ŋaa fuo

uŋ dii-yie duma. ⁵Na saa da, iŋ siire bie *Kirsa muliema-i bãmbãale duma, Diilongo bi dii sireiŋa yie bãmbãale dumei Kirsa barguo-i-na. ⁶Die tie muliẽŋ, i sa muliẽŋ gbãngbãŋ, ku ce sireiŋa ta a da-na aa ta ku bi kor-na. Aa Diilong duo tuo dii sireiŋa yie, u taara i bi tie dii namaaŋo-na na ta na hĩrã muliema-i mie temma-i. ⁷Teriẽgu fanguna, i huleiŋa sa tie baa na maama-i. I suyaa wuo naŋ siyaa ta na muliẽŋ mie temma-i, na ka bi da sireiŋa-i mie bi temma-i.

⁸Tobiŋ namaa, i taara na suo mamaŋ daaye *Asi-i-na. Muliema naa silaa jĩnya-yie cor, i taa i taara i yunni, i saa naa hũuma wuo i ka hel-mei. ⁹I naa tiẽna baa-ma wuo i kuliĩŋ-belle hii. Ŋga mafamma cie pigãaŋ-ye wuo i baa haa i naŋga-i mie fereŋ fõŋgũo-i-na. I haa-ka Diilong-na, wuo u yaa gbãa sire kuomba-i. ¹⁰U yaa kuraa-ye kuliĩŋ daaku-na aa u ka tiraa kor-e ku temma-na. Coima saa fa, i haa i naŋga yuo haama famma-i wuo u ka tiraa kor-e. ¹¹Aa namaa bi fere-i na kãyã-yie baa na Diilocãrãlle-i u kor-e. A ce dumaanjo-na duo nu nuomba boi cacãrãŋgu aa ce baa-ye, ku ka bi ce nuomba boi da nelma jaal-o i maama-na.

Pol buraana u kãmma-i Korënti-i-na

¹²Iŋ bilaa i fere duma terni nanni-na ku huraa namaa teriẽgu-na, ku yaa gbu ku fẽ i hommu-i. I suyaa wuo i cie maacenfafamma. I sa kã moloŋ teriẽŋ-nu baa hommu hã; i kã baa huonga diei. Diilong-ãncemma, nelbiliẽŋ-maama sī. Diilongo kãayã-yie i firnu i hommu-i baa-na weima-na hiere. ¹³Aa iŋ nyegẽŋ nelma maŋ i hãna, ma yungu saa fuo. Da na kalaŋ da mamaŋ, ma yaa-i. Mi huong-na ma ka kaala na wulaa. ¹⁴Dumande-i-na ku saa kaala na wulaa wuo Itieŋo-i Yesu jommaŋ-yiĩgu-i, na hommu ka fẽ baa-ye aa mie muumu bi fẽ baa namaanjo-i.

¹⁵⁻¹⁶Mĩŋ ŋa naa haa mi naŋga-i nei dumaanjo-na wuo na hommu fie baa-ye, mi cira mi ka kã namaa teriẽgu yaa nuo-i igẽna aa suo cor kã Maseduõni-na. Aa da mi ka hel Maseduõni-i-na, mi tiraa bir jo na wulaa ku ce i hã a naara kunangna na hõfẽlle-na. Aa da mi ji ta mi cor da mi kã *Yude-i-na, na kãyã-mie mi hi. ¹⁷Ŋga mi kãmmaŋ'a ma saa ji hel, ku ce ŋaa ku pigãaŋ wuo mii naa bel-ma baa mi nanyuõngu

* 1:1 Korënti dii Akayi huong-na.

wei? Siso huhurmantienj muo; da mi waj mamaj, cuo sie kaal, mi bir baa mi huongu. ¹⁸ Inj waj nelma maj baa-na, huhurma diei maa si dii mei; Ninsontienjo yaa mi siera. ¹⁹ Mei fere-i baa Silasi-i a naara Timote-i inj waaj Diilong-Bienjo maj maama-i baa-na, inj waaj Yesu-Kirsa maj maama-i baa-na, huhurma diei maa si dii-yuo. U weima-i hiere maa naa koj. ²⁰ Na saa da, Diilong uj pãa nunni maj hiere, fuo yaa ka ce-ni. Ku'i cie fuo yerre-na i tie jaal Diilong-i wuo «Ma cie!» a tie ce-yo boi. ²¹ Aa Diilo fuo fere yaa kãayãj mienjo-i baa namaajo-i hiere *Kirsa huongu-na. U yaa hielaa u yufelle yie ²² aa haa u dãnyuo-i yie a ce-ye fuo baaj mie. U bi hãa-ye u *Yalle-i i die suo wuo i ka da uj jiena ciilungu maj tuo cie-ye.

²³ Na saa da, kumaj cie mi saa tiraa bir kã Korẽnti-i-na na wulaa, mi saa ta mi taara mi ce kuujangu nei ku'i cie. Diilong yaa mi siera; da ku mi kar coima u baa yaj-mi. ²⁴ I sa taara i guor-na baa Diilong-hũmellen-kũngu-i. Na bilaa-de nammu hãi ti, nga i taara i kãyã-nei na hommu fe baa di wuosaangu-i.

2

¹ A ce dumaajo-na mie mi sie bir kã na wulaa ka tiraa du na hommu-i. ² Namei fiej mi huonga-i, da mi kã ka du na hommu-i, hai ka da fe mei kaanga-i? ³ Bamañ saaya ba fe mi huonga-i, mi sa taara mi kã ba ka du-ka, ku'i cie mi naa mi bir aa nyegẽj sebe* hã-na. Mi suyaa mie mi huon da ka fe, ku bi dolnu namaajo-i hiere. ⁴ Coima saa fa, mij taa mi nyegẽj sebe fajõ-i mi huonga saa naa waa huonga, mi nyegãaj-yo baa nyinyolma. Mi saa nyegẽj-yo da mi ce-na kuujangu, nga mi nyegãaj-yo na da na suo wuo mi kuye na kũngu-i.

Ba sa muo cãlmuotienjo cãlã cĩnggu

⁵ Umaj cie kuujangu-i mie na holma-na, kutienjo saa ce-ku muo-na, nga u cie-ku na hierojo'i nuo-i. Da mie mi sie dii gbuoya-kuo, mi gbãa cira u cie-ku na fõngũo nuo. ⁶ Naj nuolaaya kutienjo-i duma, ku ka gbẽ baa-yo. ⁷ Fiefie-i-na, yaaj aa na ce jande yuo aa na dii sireiña yuo, ku yaa hodulle sie corõonu-yuo a serj u kũõma-i.

* ²³ sebe fajõ saa dii Diilong-nelma sebe-i-na; nyungo ku bãangu-na molo sa suo uj yerj kusuonj-nu. † ²⁹ U waaj sebe fajõ maama yaa-i verse 3-i-na.

⁸ Jande, mi cãrã-nei, bilaaj-yorj fafamma u suo wuo u maama dolnu-nei. ⁹ Na saa da, mij nyegãaj sebe-i† hã-na yungu maj nuo-i ku yaa daaku: Mi taa mi taara mi ce-na ne da ku na nu mi nungu-i weima-na hiere. ¹⁰ Da na ce jande umaj nuo-i, mei bi ce jande kutienjo-na. Na saa da, da ku naacolj daayo cãlã-mi, mi cie jande yuo, aa mi nie namei aa ce jande fajõ-i. *Kirsa yaa mi siera. ¹¹ Mi sa taara i yaj ma dol *Sitãni-i ku'i cie mi ta mi ce-ma dumaajo-na. I saa bi yaj u kusũj-maama-i suoma.

Pol saa yicra Torasi-i-na

¹² Mij kã Torasi-i-na da mi ka waj *Kirsa *Neldodolma-i, Itienjo naa gbuu tigiinj teriengu-i hã-mi mi da mi waj-ma. ¹³ Nga mij kãa, mi saa ka da mi natobiño-i Tite-i, mi huonga saa gbãa tiena terduonj-nu. Mi naa mi cãrã hũmelle-i Torasitaamba wulaa a nyaanu-yuo jo Maseduoni-i-na.

Kirsa hũlãangu dii-yie

¹⁴ I sie gbuu gbãa jaal Diilong-i! Inj yerj horre-na baa *Kirsa-i, Diilong taa i yaaj-na. A ce die cor teriengu teriengu, nuamba suo wuo Kirsa yaraa bigãarãjo-i. U cie die cor teriengu teriengu, ba ta ba nu Kirsa hũlãangu-i yie. ¹⁵⁻¹⁶ Na saa da, Diilong wulaa, ii dii nga Kirsa natikolo nuamba holma-na. Bamañ biyaa hũmebabalalle-i, bafamba wulaa kuliinj-hũlãangu'i dii-yie ta ku jo baa kuliinggu. Bamañ biyaa korjkor-hũmelle-i, cicẽlmanj-hũlãangu'i dii-yie ta ku jo baa cicẽlma. Hai gbãa ce maacerj daama temma-i? ¹⁷ Nga mienjo-i Diilong'i hãa-ye baa-ma wuo i ce-ma. Nuamba boi cie Diilong-nelma-i ta ba taara gbeirja baama. Mie ii si dii kufangu taamba temma-i. Mie inj yerj Kirsa horre-na, i sa waj Diilong-nelma-i baa hommu hã; i waj-ma baa huonga diei Diilong yufelle-na.

3

Tobisifelenni maaraa añjĩnamma-i

¹ Namaa wulaa, mij waaj mamaj daama-i, na ka tiraa cira i kaal i fere wei? Siso na taara die i kã na teriengu-na, i kã baa sebe ka pigãaj wuo nelfafaaj mie nga banambaj cej-maj duma wei? Mi sie sie aa ce-ma. Mi sa bi taara namaa sebe-i da mi

gbāa kā yaŋga naŋga. ²Mie sebe yaa namaa fere-i. Sebe faŋo nyegāaŋ i hōmmu-na. Nuomba-i hiere ba gbāa da-yo aa kalaŋ-yo. ³Sebe faŋo-i *Kirsa yaa nyegāaŋ-yo. Ku da-nei wuo u yaa nyegāaŋ-yo aa puor mie fuo baa-yo. U saa nyegēŋ-yo baa nyegēdiele, u nyegāaŋ-yo baa Cicēlmantieŋo *Yalle. U saa bi nyegēŋ-yo tāmpēllen, u nyegāaŋ-yo nelbilieŋ-hōmmu-na.*

⁴Kirsa cie i haa i naŋga Diiloŋo-na, ku'i cie i tie waŋ mafamma-i. ⁵I suyaa wuo ma maaraa-ye i die gbāa ce maaceŋ daama-i baa mie fereŋ fōŋgūo-i. I fōŋgūo hel hiere Diiloŋ-na. ⁶U yaa hāa-ye baa ku fōŋgūo-i i tie waŋ *tobisifeleŋni maama-i baa nuomba-i. Tobisifeleŋni fanni saa nyegēŋ tāmpēllen ŋaa *Moisi *ānjīnammar nyegāaŋ tāmpēlle-na duma. Ŋga ni hilaa *Diiloŋ-Yalle-na. Ānjīnamma jo baa kuliŋgu a ne da Diiloŋ-Yalle jo baa cicēlma.

⁷Ānjīnammar taa ma nyegēŋ huonŋu maŋ nuo-i tāmpēŋa-na, Diiloŋo naa carra Moisi-i baa cecerma naŋ temma, a ce *Isirahel-baamba saa gbāa da ba ne u yaanga-i.† Ānjīnamma maŋ juon baa kuliŋgu, ma jomma da ma fa fafaan daaku temma-i a ne da ma sa co, ⁸Diiloŋ-Yalle maacemma ka fa ka hi hie? ⁹Ānjīnamma maŋ cālāaŋ nuomba-i, ma maacemma da ma fa fafaan daaku temma-i, Diiloŋ-Yalle maŋ cieŋ nuomba-i nelviimba, difande maama ka fa ka hi hie? ¹⁰Halle i gbāa cira fafaangu maŋ waa ānjīnamma huonŋu-na, ku sie gbāa fi baa fiefie ku kungu-i. ¹¹Bīŋkūŋgu maŋ saa waa da ku co, Diiloŋ duo migāaŋ-ku migāaŋ daama temma-i, ku maŋ cuon u ka migāaŋ-ku ka hi hie? ¹²I haa i naŋga-i ku yaa nuo-i ku'i cie i nunni sa ce yelma baa nelma-i. ¹³I sa ce ŋaa Moisiŋ taa u ce duma. Fuo taa u suuye u yaanga-i baa kompaŋga‡ wuo *Isirahel-baamba baa da u yaangaŋ diŋ ka kā duma. ¹⁴Ŋga kuu naa gbuu bīŋ dūŋgu Isirahel-baamba-na a ce ba saa ta ba suo u nelma tuole-i. Halle ji hi baa nyunŋo, da ba ta ba kalaŋ *Tobisicōlōnniŋ-sebe-i, kompaŋga cieŋu-bei yogo, ba sa da

ma tuole-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Kirsa yaa nuo-i, kompaŋga halaŋ ŋ yaanga-na. ¹⁵Ji hi baa nyunŋo, Isirahel-baan da ba ta ba kalaŋ Moisi sebebāa-ba-i, ku ce ŋaa kompaŋga cieŋu-bei ba sa da ma tuole-i dei. ¹⁶Ŋga ŋaa maŋ nyegāaŋ duma: «*Umar duo bir jo Itieŋo wulaa, kompaŋga halaŋ u yaanga-na.*»§ ¹⁷Bar gbēŋ Itieŋo maŋ bande-i, Diiloŋ-Yalle yaa-i. A ne da Itieŋo Yal da di waa kusuon-nu, kutaamba waa ba fereŋ nu. ¹⁸Mie maŋ kompaŋga halaŋ i yammu-na hiere, Itieŋo fafaangu da-yie. I duon tie bibirre i kā die ka fa Itieŋo temma. Itieŋo Yalle maacemma yaa mafamma-i.

4

Pol kūoma saa seŋ baa Diiloŋ-maacemma-i

¹Diiloŋo yaa cie baa-ye aa hā-ye maacen-faŋ daama-i ku'i cie i kūoma sa seŋ baa-ma. ²I cīinaana kukulmaŋ-maacemma-i baa senska-weima-i hiere. I sa tāal nelieŋo, i sa bi waŋ Diiloŋ-nelma-i baa huhurma. I waŋ ninson-belle yaa-i i kaaladie baa nuomba-i Diiloŋo yufelle-na. I ce mafamma-i nelieŋo nelieŋo u duo suo wuo huhurmantaŋ mie si. ³Iŋ waŋ *Neldōdolma maŋ, da ku ma cieŋu, da ku ma sa kaala, ku dii ŋaa ma saa kaala bamaŋ biyaa hūmebabalalle-i ba yaa wulaa-i. ⁴Kufangu taamba cīinaana Neldōdolma-i. *Sitāni cuu ba yammu-i hiere. U yaa mi-waŋ daayo tieŋo-i. U cie ba sa da cecerma maŋ dii Neldōdolma-na ta ma pigāaŋ *Kirsa fafaangu-i. A ne da da ŋ da Kirsa-i ŋ daa Diiloŋo yaa-i. ⁵I sa waŋ mie fereŋ-maama baa nuomba-i; i waŋ Yesu-Kirsa maama'i baa-ba, wuo u yaa Itieŋo-i. Mie fuo, i gbāa waŋ kumaŋ i kungu-na, i gbāa cira i cāa namei Yesu fuo maama-na. ⁶Diiloŋo maŋ naa ciera: «Cecerma saaya ma hel a karnu kukulma-i», uuduonŋo faŋo yaa bi diyaa cecerma-i i hōmmu-na i tie da u fafaangu-i Kirsa yaanga-na i suo-ku.

⁷Na saa da, i sa gbāŋ muonumma ŋaa yerruŋ-bitonni, ŋga Diiloŋo hāa mieŋo-i

* ^{3:3} tāmpēllen: Pol piye *Moisi *ānjīnamma maama yaa bande-i-na. Maa naa nyegēŋ tāmpēllen. Nieŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 24.12. Nelbilieŋ-hōmmu-na: *Seremi ciera wuo ānjīnafeleŋma ka nyegēŋ nelbiliateŋ hōmmu-na. Nieŋ Seremi sebe-i-na (Jérémie) 31.33. † ^{3:7} Nieŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 34.27-35. ‡ ^{3:13} Nieŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 34.33-35. § ^{3:16} Helmaŋ-sebe (Exode) 34.34

nelfafarj daama temma-i i die hi nel-biliemba-i baa-ma. Mafamma cie nuomba da ba suo wuo hij daama temma hilaa Diiløj-na, mie maacemma sî. ⁸I ce sũlma-i ma sũnni-na hiere, nga ku saa nuol-e dede. I hommu calaanu, nga i kũoma saa seŋ. ⁹Ba huol i yammu-i, nga Diiløj sa nanna-yie dede. Ba se-ye ba nanna, nga i saa tie-marj. ¹⁰Yinni marj joŋ Yesu muliema temma haa-yie, i nal u kuliŋgu-i i ne. Diiløj ce mafamma-i Yesu-Kirsa himma da ma ta ma bi da-yie. ¹¹Mie marj dii cicelma-i, yinni marj joŋ kuliŋgu hũŋ ku cu-ye Yesu maama-na. Mafamma ce u himma da ma ta ma da tãmmaŋ-nuøj mieŋo-na. ¹²Teriengu farŋgu-na, mie i mal baa kuliŋgu-i namaa na da na gbãa da cicelma marj sa tieŋ dede-i.

¹³Ma nyegãarj Diiløj-nelma-na wuo: «Mi hũyãa-ma ku'i cie mi warj-ma.» ^{*}Mie i bi hũyãa Yesu maama-i dumci ku'i cie i tie warj-ma. ¹⁴I suyaa wuo umarj siire Itieŋo-i Yesu-i hiel-o kuomba holma-na, u ka bi sire mieŋo-i u temma-i, aa kã baa-ye ka jina u caarj-nu baa namaaŋo-i hiere. ¹⁵Kumarj haarj-yie daaku-i hiere, ku haa-yie namaa maa-na. Ku haa-yie Diiløj-hujarre da di ta di hi nuomba-i hiere di kã. A ce dumaarj-na, jaaluŋgu marj ka ta ku hã Diiløj-o-i, ku ka ciinu, aa nuomba ka ta ba bi u yefafalle.

¹⁶Ku'i cie na da i kũoma sa seŋ da. I kũøj da ma fie ta ma pøtor, kunangui' naaraayarj i huleiŋa-na yinni marj joŋ. ¹⁷Muliema marj haarj-yie fiefie-i-na, ma ka ti. Aa i gbãa cira muliema sî. Ma tigiŋj fafaangui' ma cie-ye, aa fafaangju farŋgu temma si dii, aa ku sa ji ti dede. ¹⁸Barj'a ba sa da kumarj baa ba yufelle, mie i fara i ne ku yaa-i. Barj danj kumarj baa ba yufelle-i ku sa co, nga barj'a ba sa da kumarj baa ba yufelle, ku sa ji kã teriengu.

5

¹Na saa da, hiema-na bande-i-na, i kũoma dii ŋaa gbuganni, ma sa co. Ŋga i suyaa wuo die ku, Diiløj ka hã-ye kũofelemma dor-o-i-na. Kũofelemma famma ka waa ŋaa kolluŋ-dũnni a ce i sie tiraa gbãa ku. ²Iŋ yerj teriengu marj nuo-i fiefie-i-na, i gbu i niya kũoma famma damma-i a ce i tie waana.* ³Ŋga i suyaa wuo die hel gbugarj daani-na, i sie tie bebelle. ⁴I sa taara i ku aa suo da kũøj daama-i, i taara i da-ma cicelma ku'i cie i tie

niya aa tie waana. ⁵Diilo fuo fere yaa tigiŋj i cicuŋgu-i dumaarj-na tuo cie-ye, aa hã-ye u ^{*}Yalle-i i die suo wuo uŋ tigiŋj kumarj hiere i ka da-ku. ⁶A ce dumaarj-na sireiŋa da-ye yinni marj joŋ, aa i suyaa wuo die waa baa i kũøj daama-i, i maa baa Itieŋo nelle-i. ⁷Kumarj cie mi warj-ma dumaarj-na, i ne iŋ haa i nanga-i kumarj nuo-i aa tie wuo, i sa ne iŋ danj kumarj baa i yufierja. ⁸Sireiŋa dii-yie ninsoŋo, nga i taara i yarj i kũøj daama-i aa kã ka waa Itieŋo caarj-nu. ⁹Ŋga kumarj yungu, i taara i fẽ Itieŋo huonga-i. Ii dii baa i kũøj daama-i wa, ii si dii baa-ma wa, i taara i fẽ u huonga-i. ¹⁰Na saa da, i ka cor hiere ^{*}Kirsa wulaa u yuu-ye. Neliŋjo neliŋjo, uŋ cie kumarj hiema-na bande-i-na, ku faa wa, ku balaarj wa, u ka da u maacemma sullu-i.

Koŋkor-maacemma

¹¹Barj biŋ kumarj a kãŋ Itieŋo-i i suo-ku, ku'i cie i tie gbãŋ baa nuomba da ba sie-ku. Diiløj suo i kusũnni-i hiere fafamma. Aa namaa fere-i mi suyaa wuo na bi suo-ye fafamma. ¹²I sa taara i tiraa kaal i fere baa-na, nga i taara na hommu fẽ baa-ye. Ku yaa bamarj yaarj hommu-i aa ta ba ne bomborma, na ka ta na suo ba siema. ¹³Aa mieŋo-i, die pepiena kusuŋ-nu, i pepien-aana Diiløj-maa-na; die bi waa welewele kusuŋ-nu, i cie welewele namaa maa-na. ¹⁴Na saa da, ^{*}Kirsa nelyulmu taa yaanga yie i ancemma-na hiere. Mie marj hũyãa-ma wuo nelduŋo diei' kuu nuomba-i hiere ba maama-na, mie marj hũyãa-ma wuo i kuu baa kutieŋo-i, Kirsa nelyulmu taa yaanga yie i ancemma-na hiere. ¹⁵Kumarj cie u ku nuomba-i hiere ba maama-na, u taa u taara bamarj dii cicelma-i hiere, ba baa tiraa tie bafamba fereŋ maa-na, ba tie fuo maa-na. Fuo marj kuu ba solaangui-i aa sire.

¹⁶Teriengu farŋgu-na, i sa tiraa i ne moloŋo munyierammu aa kãŋ-yo. Dieŋuŋo-i-na, i taa i ne Kirsa-i nelbilogbãŋgbãlaŋo, nga fiefie-i-na, i sa tiraa i ne-yo dumaa. ¹⁷Da ŋ gbãŋ suur Kirsa horre-na, ŋ cie nelferj nu: ^{*}Ancolomma curaa, ancelfemma'i duŋj. ¹⁸Kufarŋgu-i daaku-i hiere Diiløj-maacemma. U yaa cie Kirsa dii-ye i-naa nuu baa-yo aa dii koŋkor-maacemma-i i narj-na. ¹⁹Na saa da, Diiløj puwraa Kirsa ji dii nelbiliemba-i ba-naa nuu

* 4:13 Gbeliemaŋ-nalãangju (Psaume) 116.10

* 5:2 Nieŋ Ðrom. 8.2.

baa-yo, u saa fer ba cãlmuo-i. Aa u hãa miemei baa koŋkor-ãndaangu-i.

²⁰ Terieŋgu fangu-na, i cie Kirsaa pɔpuorbier mie. Kuu dii ŋaa Diilongo muo u natiɛŋa nei. Jande, nieŋ Kirsaa-i aa na sie Diilong-koŋkoro-i na suur na-naa nuɔ baa-yo. ²¹ Kirsaa saa naa ce halle ãmbabalma diei, ŋga Diilongo haa i ãmbabalma-i hã u yaa-i duɔ gbãa duɔ ce-ye nelviir mie fuo barguo-i-na.

6

¹ Terieŋgu fangu-na, iŋ cerŋ maacemma-i baa Diilongo-i, jande, i cãrã-nei, Diilong uŋ cie baa-na cemma maŋ, baa na bel-ku baa na nanyuɔŋgu. ² Na saa da, Diilongo ciera wuo:

«*Niŋ cãarã kumaŋ, ku huɔŋ da ku hi, mi ka ce-ku hã-ni.*

Koŋkor-yiir da ku hi, mi ka kor-ni.»*

Mi tũnu-nei, koŋkor-yiirgu yaa daaku-i. Diilongo taara u kor-na huɔŋ daaku yaa nuɔ-i.

³ I sa taara i guol unarŋ gbeini a ce nuɔmba ji da muncãlmu i maacemma-na. ⁴ I yaar aa tie ce weima-i hiere i pigãar wuo Diilong-cãarãar mie kelkel. Mulĩema-i baa sũlma-i a naara korma sa ce-ye biŋkũngu, i caa-ni hũmmar-temma. ⁵ Ba muyaa-ye babalaa, aa dii-ye kaso-i-na, aa tũu nuɔmba-i kũnna-yie. Kuniẽ maacemma maaramma ce i sa da duɔfũŋ, i sa bi da wuo niiwuoni. ⁶ I pigãar wuo Diilong-cãarãar mie i viisĩnni-na, baa i Diilong-hũmelle suɔma-na, baa i hohĩnanga-na, baa i fafaangu-na, baa *Diilong-Yalle maacemma-na, baa i nelnyufafammu-na, ⁷ baa i ninsoŋo wamma-na, baa Diilong-fũŋgũ bi barguo-i-na. I cie viisĩnni yaa-i i bercebĩmbĩnni-i tie muo baa-ni aa tie cɛnya i fere baa-ni. ⁸ Yiirgu nangu ba ce i ce bɔi, yiirgu nangu ba ture i yammu-i. Ba warŋ i yebabalande-i dii, ba warŋ i yefafalle-i dii. Ba ne-ye wuo coikartaar mie, a ne da i warŋ ninsoŋo yaa-i. ⁹ Ba ne-ye ŋaa ba sa suɔ-ye, a ne da ba suɔ-ye fafamma. Ba ne-ye wuo bikuɔŋ mie, a ne da miemei daaye i gbeini-na. Ba huol i yammu-i ŋga ba saa gbãa ko-ye. ¹⁰ Ba ce kuujangu yie, i hõmmu bir yarŋ aa ta mu fẽ. Ba ne-ye wuo nawalaarŋ mie, a ne

da miemei cieŋ nuɔmba bɔi waamba. Ba ne-ye wuo biŋkũngu sĩ baa-ye, ba saa suɔ wuo miemei biŋkũntaarŋ mieŋo-i kelkel.

¹¹ Mi jẽnaarŋ namaa, Korẽntitaarŋ namaa, i funuŋ firnu i hõmmu-i a piye baa-na. ¹² I saa fuo i kusũnni-i nei, ŋga namei fuyaa na kusũnni-i mie-na. ¹³ A ce dumaarŋo-na mi ka piye baa-na ŋaa mi piye baa mi bisãlmba: Firiinurŋ na bi hõmmu-i baa-ye fafamma!

Cecerma-i baa kukulma-i ni sie gbãa gbonu

¹⁴ Bamarŋ saa hũu Kirsaa-maama-i, baa na dii na nungu baa-ba ba ãncemma-na. Kuu-fafaangu-i baa kuubabalaangu gbãa ce nie kã hũmeduole? Cecerma gbãa nunu ma-naa baa kukulma-i nunuŋ hama-i temma-i?

¹⁵ *Kirsaa-i baa *Sitãni-i, ba gbãa suurnu baa-naa nie nie? Sisɔ umarŋ Kirsaa horre-na, u gbãa gbonu ce hama-i baa umarŋ si diidie? ¹⁶ Diilong-dũngu-i baa tĩnni-i ni piyaa ni-naa bige-i nuɔ-i? Miemei Cicẽlmantieŋo dũngu-i ŋaa fuo fereŋ waarŋ-ma dumaa wuo: «*Mi ka tĩena ce mi bãangu-i baa-ba.*

Mi ka waa ba Diilong muo

aa ba waa mi baamba.»†

¹⁷ Terieŋgu fangu-na, Itieŋo nel daama vii namei wuo:

«*Hilaarŋ ba hõlma-na, biriirŋ ba huɔŋ-nu.*

Bay biŋ kumaŋ biŋkũbabalaangu-i, baa na yieya-kuo,

ku yaa mi ka yarŋ na pie-mi.‡

¹⁸ *Mi ka waa na To muo*

aa na waa mi bepuɔŋ namaa baa mi bierŋ namaa.»§

Itieŋo-i Weimantieŋo ãndaangu yaa-i.

7

¹ Mi jẽnaarŋ namaa, nurŋ daaku temmarŋ pãa baa-ye, yarŋ i migãarŋ i kũɔma-i baa i hõmmu-i i halarŋ dugaangu marŋ dii-nie hiere aa i vaa i fere i tie kãŋ Diilongo-i a ce nelfafaarŋ mie kelkel.

Pol huɔŋga fie

² Baa na fuo na kusũnni yie! I saa ce kuujangu molo-na, i saa kɔsuɔŋ moloŋo, i saa bi du moloŋo. ³ Na baa da nie sĩ mi piye de-i-na da mi cãl-na, ma'i sĩ. Mi waarŋ-ma baa-na cor tĩ mie: I kuye na maama-i bãangu-i baa isuɔŋgu-i, halle kuliŋgu sie

* 6:2 Isayi (Ésaïe) 49.8 † 6:16 Buolmarŋ-sEbe (Lévitique) 26.12; Esekiel (Ézéchiel) 37.27 ‡ 6:17 Isayi (Ésaïe) 52.11; Esekiel (Ézéchiel) 20.34 § 6:18 Samiẽl sebehãaliŋo (2 Samuel) 7.14; Isayi (Ésaïe) 43.6

gbäa hiel na maama-i i hõmmu-na. ⁴ Mi haa mi nanğa-i nei cor. Mi huõnga fie baa-na cor. Ku'i cie inj fie i mulien, mi kũoma saa kara yinduõngu, aa mi huõnga fie da yogogo.

⁵ Na saa da, inj juo Maseduõni-i-na* i saa da tuolerj-muntienammu. I cie muliema-i ma sinni-na hiere: I bigaarãamba sie yan-ye, korma sie tiraa yan-ye. ⁶ Nga Diilo fuo marj diyaarj sireinja-i nuõmba-na, u cie Tite jomma dii sireinja yie. ⁷ Aa Tite jomma yaa saa dii sireinja-i yie yon, narj diyaa sireinja-i yuo baa nelma marj, u juo ji hi-ye baa-ma a fẽ i hõmmu-i. U ciera wuo mi kũoma gbuu bel-na, wuo mamañ cie cor ma saa dõlnu-nei, wuo na vaa na fere ta na ce na kãyã-mie. Ku'i cie mi huõnga tiraa fẽ naara.

⁸ Na saa da, miñ saarj sebe marj hã-na cor, uu naa guõla na hõmmu-i. Miñ nuõma, maa naa jan-mi, aa kuu naa ce-mi biñkũngu. ⁹ Nga fiefie-i-na, u maama sa jan-mi. Mi huõnga fie. Ku saa ce nãa na hõmmun nãa guõla ku'i fie mi huõnga-i de, nga hõguõla daayon juo baa kumarj, ku'i fie-ka. U cie na bir na ciluo-i. Na hõguõla fañjo naa jo Diilonj-jomma, a ce dumaanjo-na i saa ce kuujangju nei. ¹⁰ Bige-i cie mi warj-ma dumaanjo-na? Hõguõla marj duo jo Diilonj-jomma-i, u jo baa bibirremma a ce n biẽ korjkor-hũmelle. Hõguõla fañjo temma-i u maama sa jan-ni. A ne da hõguõla marj juonj nelbilienj-jomma-i, u jo baa nelienj-kusuoma. ¹¹ Namaa wuonjon juo Diilonj-jomma, nienj u añfaanjo-i na holma-na: U cie na sire yiera na gbeiniñ, u cie na gbãa piye kor na fere, u cie mamañ cie cor ma jan-na, u cie na ta na kãalã Diilonjo-i, u cie mi kũoma bel-na, u cie Diilonj-maama yu na hõmmu-i, u cie na cãl ãmbabalma cetienjo-i. Na ciluo pigãarj wuo namaa nungu saa waa nel daama-na.

¹² Terienju fangju-na, da na da mi nyegãarj sebe-i hã-na, mi saa nyegẽñ-yo umarj cãlãa cemma-i fuo maa-na, uñ cãlãa umarj†, mi saa bi nyegẽñ-yo fuo maa-na; nga narj vaa na fere baa i maama-i duma, mi nyegãarj-yo na da na suo ma yaa-i Diilonjo yufelle-na.

* 7:5 Inj juo Maseduõni-i-na: Nienj 2.13. † 7:12 Ku biyaa nãa kutienjo cãlãa Pol fuo fere yaa-i. Saa-ku baa 2.5. * 8:7 Inj hãalãayã-nei nelnyulmu marj: Nienj Kor. diẽ. 13.

¹³ Ku'i cie nã da sireinja daa-ye. A naara kufangu-i, na hieronjo-i narj bilaa Tite-i fafamma duma a fẽ u huõnga-i, kufangu juo ji tiraa naara kunangu i hõfelle-na boi.

¹⁴ Miñ warj ninsonjo-i baa namaanjo-i duma yinni marj jon, mi bi warj-yo baa Tite-i dumei. Miñ kaalaa na kũngu-i baa-yo duma, u bi kaa da-ku dumei, a ce dumaanjo-na, na saa ture mi yaanğa-i. ¹⁵ Duo ne na hieronjo-i narj taa na nu u nungu-i duma, narj taa na kãalã-yuo duma, baa narj bilaa-yo fafamma duma, na maama migãarj ta ma dõlnu-yuo ma naara. ¹⁶ Terienju fangu-na mi huõnga fie, mi gbãa haa mi nanğa-i nei weima-na hiere.

8

Yaarj na nammu ta mu fara

¹ Tobin namaa, Diilonj uñ cie baa Maseduõni Diilonj-dũñ-baamba-i duma, i taara i pigãarj-na ku yaa-i na suo-ku.

² Weima boi daa-ba. Nga barj nã naa fie waa muliema-na, ba hõmmu naa gbuu fẽ da yogogo a ce ba firmu ba nammu-i, n sie suo wuo nawalkireinja. ³ Mi daa-ma nuõ! Ba muoraaya ba fere. Mi gbãa cira ba muoraaya ba fere cor yere, a ne da molo saa guor-ba. ⁴ Ba fũnun nyaar wuo i ce jande aa i yan bafamba bi da saarj ba kakãyãngu-i a hã Diilonj-baamba marj *Yerusalemu-i-na. ⁵ Inj taa i jõguonj kumarj, ba cie cor kufangu-i: Ba siyaa Itienjo wulaa, aa tiraa sire sie mie i wulaa nãa Diilonj uñ taarj-kuo duma.

⁶ Marj cie dumaanjo-na, i dii sireinja Tite-i-na wuo uñ cie namaa na donj kpõkpuõla marj da na kãyã sũntaamba-i, u gbãñ u ka perien-yo. ⁷ Namaanjo-i Diilonjo firinu u huõnga-i baa-na weima-na hiere. Na wuo u hũmelle-i diñ saaya di wuo duma, na suo u nelma wamma-i, na suo ma belle-i, na hinu pãama-i aa inj hãalãayã-nei nelnyulmu* marj, na bilaa-mu nammu hã. Terienju fangu-na gbãarj na firnu na nammu-i kpõkpuõla daayo-na.

⁸ Ku saa ce nãa mi guor-na na da na cema. Nga mi piye da mi tũnu-nei yon na da na suo banambarj yuu nyolma baa-ma duma aa ce ba temma, ku yaa mi ka suo

na nelnjylmu nolaangu-i. ⁹ Itierjo-i Yesu-Kirsarj cie baa-ye dumaa, na saa bi yarj-ku suoma: U waa muorierjo dorjo-i-na, nga u nie u muorētesinni-i aa yarj-ni duo gbāa duo ji kāyā nawalaarj mieŋo-i. U cie ku yaa-i a ce-ye muorāarj mie.

¹⁰ Mi piije mi kusūŋ-maama yaa baa-na, aa ma yaa faa cemma na wulaa. Na saa da, belle marj curaa, namei siyaa kpōkpuōla daayo kūngu-i igēna, aa namei tiraa sire baa-ku igēna. ¹¹ Narj ŋa naa sire yiera baa-ma dumaa, cietj-marj dumei bende-i-na a saanu baa kumarj dii na nammu-na. ¹² Da ŋ firnu ŋ huōŋga-i baa Diilōŋo-i, ŋ da u siyaa niŋ daa kumarj da ŋ hā-yo; u sie cira ŋ ka cuo ji hā-yo.

¹³ Ba saa cira na muora na fere a hā banamba-i wuo na kāyā-bei. ŋga ba taara na waa kuuduōŋgu hiere a ta na saa. ¹⁴ Dumandē-i-na, ku haaya baa namaarjo-i, na gbāa kāyā bamarj dii naaluō-i-na. Ku yaa yiŋgu nanggu namaa da na ji waa naaluō-i-na aa ku haaya baa bafamba-i ba ka ne na yaarj-na. Na ka ce dumei gbāa ce kuuduōŋgu ¹⁵ ŋaa marj nyegāarj dumaa Diilōŋ-nelma-na wuo:

«Ku waa umarj duo fie biera *mani-i boi, u sa haaya u wulaa,
aa umarj duo fie biera-yuo cekūō, u sa yor-yuo.»†

Titebaa-ba ka kā Korēnti-i-na

¹⁶ I sie gbuu gbāa jaal Diilōŋo-i, u cie na maama waa kpelle Tite huōŋga-na ŋaa marj yey kpelle mie hōmmu-na dumaa. ¹⁷ Iŋ ciera u bir kā na wulaa, u saa dure. U ciera na terienju kāmmarj-maama waa u huōŋga-na dii yiinaa. ¹⁸ I natobiŋo narjo dii, Diilōŋ-dūŋ-baamba kaal-o terni-na hiere *Neldodolma wamma-na; i ka ce u saarj-yo ba kā. ¹⁹ Diilōŋ-dūŋ-baamba hielaa u yaa-i u duo kā baa-ye *Yerusalemu-i-na ka hā-ba congoruorj daaku-i. I ce kufarj-ku Itierjo duo da yefafalle nuōmba nunn-i-na, aa ba bi suo wuo i jōguorj kuufafaangu baa-ba. ²⁰ I sa taara nuōmba bi bēna i yerre-i congorbuo daayo maama-na. ²¹ I taara i tie ce kumarj faa Itierjo yaanga-na halle baa nelbiliemba bi yaanga-na.

²² I natobiŋo narjo bi dii, i daa u hinu pāama. Dumandē-i-na, u fūnuŋ haa u

nangga nei a ce kunangu migāarj naara u pāama-na. I ka ce u kā baa-ba. ²³ Terienju farj-ku-na, kumarj ŋaa Tite kūngu-i, u yaa mi wuoratiēŋo, u yaa mi namaa-cencerōŋo. Aa tobibba hāi baamba marj ka saarj-yo, bafamba-i Diilōŋ-dūŋ-baamba pōpuorbiemba; ba āncemma ce nuōmba ta ba bi *Kirsaa yefafalle. ²⁴ Da ba ka hi, na bel-ba ku belma. Cietj ba suo wuo ba maama dolnu-nei kelkel, ku yaa Diilōŋ-dūŋ-baamba-i terni-na hiere ba ka suo wuo na sa dol-ba na nuŋ-nu yorj, aa ba ka suo wuo i sa kaal-na gbāngbāŋ.

9

Kakāyāngu

¹ Kakāyāngu marj saaya ku kā *Yerusalemu Diilōŋ-dūŋ-baamba wulaa, manamma si dii mi da mi naara ku kūngu-na. ² Mi suyaa mie na taara na ce biŋkūngu. Mi gbelaarj-na Maseduōnitaamba yaanga-na mie: «Akayi* Diilōŋ-dūŋ-baamba tigiŋ tī dii bendiala da ba kāyā Yerusalemu Diilōŋ-dūŋ-baamba-i.» Marj yey kpelle na hōmmu-na dumaa, ku diyaa sireiŋa ba boi-na. ³ Mi sa taara mi ce coikartierj muo ku'i cie mi wuoya puor tobij daaba-i na wulaa. Gbāarj da mi ji ta mi kā, mi kā ka da na tigiŋ ninsōŋo ŋaa miŋ waarj-ma baa-ba dumaa. ⁴ Ni ma'i sī, miŋ waarj baa Maseduōnitaamba-i mie i haa i nangga nei, die kā baa-ba ka da na saa tigiŋ tī, senserre ka da-mi baa-ba; mi sie gbāa warj namaa diele maama. ⁵ Ku'i cie narj pāa kakāyāngu marj nungu-i, mi cārā tobij daaba-i mie ba ta yaanga mie ka tigiŋ-ku cie-mi. Da mi kā ka da-ku mi yaarj-na, ku yaa ka pigāarj wuo ku dolaanu namei na ce; molo saa guor-na.

Nij duu kumarj ŋ kar ku yaa-i

⁶ Na saa da, da ŋ duu cekūō, ŋ ka kar cekūō. Da ŋ bi duu boi, ŋ ka kar boi. ⁷ Nelierjo nelierjo, u fara u nangga-i ŋaa marj yey dumaa u huōŋga-na, u baa ce u hōmmu-i mu hāi u baa bi guor u fere. Bige-i cie mi warj-ma dumaarjo-na? Ku yungu yaa daaku: Umarj faararj u nangga-i baa hofafangga, fuo maama yaa dolaanurj Diilōŋo-i. ⁸ Aa Diilōŋo yaa gbāa haaya bīmōnni-i ni sīnni-na hiere hā-na, a ce-na biŋkūntaarj namaa, na ta na

† 8:15 Helmarj-sēbe (Exode) 16.18. * 9:2 Korēnti dii Akayi huōŋ-na. Niēŋ 1.1.

par na ce sāmma-i ma sīnni-na hiere ⁹ηaa maŋ nyegāaŋ duma Diilōŋ-nelma-na wuo: «U firinu u naŋga baa sūntaamba-i.

U sāmma sa ji ku dede!»†

¹⁰Umarj hāaŋ gonguonaŋo-i dīduuma-i, aa tuo hā-yo u nuŋ-juuru-i, u ka bi firnu u huonga-i hā namaaŋo-i na diduuma-i aa ce na sāmma da belle. ¹¹Na ka ce ninsoŋ-waaŋ namaa, ta na gbā na ce na sāmma-i hōnni-na hiere. A ce dumaŋo-na die hi bamaŋ baa na kakāyāŋgu-i, ba ka gbuu jaal Diilōŋo-i ku maama-na. ¹²Na saa da, naŋ ceŋ kakāyāŋgu maŋ daaku-i, ku sa kāyā Diilōŋ-dūŋ-baamba yōŋ, ŋga ku ka ce nuomba boi ta ba ce Diilōŋo-i kasi saa da-yo. ¹³Kakāyāŋ daaku ka pigāaŋ naŋ yuu nyolma baa Diilōŋ-maama-i duma. Naŋ siyaa *Kirsa *Neldōdolma-i ta na wuo baa-ma duma, ku ka ce Diilōŋ-dūŋ-baamba famba ta ba gbelieŋ Diilōŋo-i. Naŋ firinu na hōmmu-i a cal na nagāŋ-niini-i baa bafamba-i duma, ka cor baa banamba-i hiere, ba ka gbelieŋ-yo ku maama-na. ¹⁴Diilōŋ uŋ cie baa-na cemma maŋ, ku ka ce ba ta ba cārā Diilōŋo-i ba hā-na a pigāaŋ wuo na kūŋgu dōlnu-bei. ¹⁵Yaŋ i tie jaal Diilōŋo-i! Uŋ cie sāmma maŋ yie ma sie gbāa waŋ.

10

Pol pigāaŋ u fīŋgōtesīnni-i

^{1,2}Muo Pol, mi taara nelma diei na wulaa. Nuomba gbīe-ku duma wuo da mi waa na hōlma-na mi waa hīnni, aa da mi hel na hōlma-na mi ta mi ce. Jande, mei fere'i cāarāŋ-nei baa *Kirsa hōhīnanga temma. Baa na yaŋ da mi ji kā na wulaa mi kā baa bubuosīnni. Banamba gbīe-ku duma wuo nelgbāngbālāŋ muo, kere fīŋgūo si diimie Diilōŋ-hūmelle-na. Mi ka pigāaŋ kutaamba-i mi jāyāmma-i. ³Nelgbāngbālāaŋ mie ninsoŋo, ŋga i sa mal nelgbāngbālāaŋ-maluŋgu. ⁴Iŋ kuoraaya i fere baa nimaŋ maluj daaku-na, nelgbāngbālāaŋ-niini si; Diilōŋ-niikuoranni. Ni yaa kāyāŋ-yie i tie muonu Diilōŋ-bigāarāambaŋ cieŋ terni maŋ nuo-i. I suuye coikartaamba nunni-i baa ni yaa-i. ⁵Bombolmantaamba maŋ ciyaŋ nuomba-i Diilōŋo suoma-na, i yar-ba baa ni yaa-i. Bamaŋ sa hūyāŋ āŋhūuma-i, i gbāŋ baa-ba ba ta ba nu Kirsa nuŋgu-i baa

ni yaa-i. ⁶Aa da na ji ta na nu i nungu-i fafamma huongu maŋ nuo-i, i ka pigāaŋ anyagarmantaamba-i i jāyāmma-i.

⁷Na ne nelma-i dōŋo yōŋ aa ta na piye. Umarj duo suo wuo fuo Kirsa wuoŋo, kutieŋo saaya u bi suo wuo mieŋo-i Kirsa baarj mie fuo temma-i. ⁸Itieŋoŋ hāa-ye fīŋgūo maŋ, da ku fie waa mi cie bombolma baa-yo celle, senserre sie gbāa da-mi. U hāa-ye baa-yo i die kāyā-nei na naŋ kaasīnni Diilōŋ-hūmelle-na, u saa hā-ye baa-yo wuo i kosuŋ-na. ⁹A ce dumaŋo-na, mi sa taara na ta na jōguŋ wuo mi du-na baa mi sebebāa-ba-i. ¹⁰Banamba ciera wuo mi ce mi cor mi sebebāa-ba-na a ne da da mi waa na hōlma-na, mi waa ŋaa cieŋ muo aa da mi ta mi piye, mi nelma sa sire kūoma. ¹¹Bamaŋ waarj mafamma-i, ba saaya ba suo wuo iŋ maa aa tie nyegēŋ mamaŋ i hā-na, die kā i ka bi ce-ma.

¹²Na saa da, bamaŋ kaalaŋ ba fere, mie i sie sie saa i fere baa-ba, i sie bi gbāa fi baa-ba. Bafamba saa ba fere baa bafamba fere yōŋ. Ba fi ba fere ba-naa nuo. Mimi-sīnni nanni maaraa nifanni-i wei? ¹³A ne da mieŋo-i i sie sie kaal i fere ji cor ku terieŋgu-i. Diilōŋ uŋ hāa-ye maacemma maŋ, i bāl ma yaa nuo-i. Ma yaa kāa baa-ye i ka hi namaa terieŋgu-i. ¹⁴Diilōŋ uŋ'a i kā terni maŋ nuo-i hiere, namaa terieŋgu nungu bi dii. A ce dumaŋo-na, iŋ kāa ka hi-na baa Kirsa *Neldōdolma-i, i saa cor ku terieŋgu-i. ¹⁵Terieŋgu fangu-na, i sa kaal i fere banaŋ maacemma-na. Ŋga i taara na yiera doŋ Diilōŋ-hūmelle-na i maacemma ta ma da belle ma kā na hōlma-na a saanu baa Diilōŋ uŋ huonu suongu-i duma. ¹⁶Mafaŋ da ma ce, i ka bi gbāa tie waŋ Neldōdolma-i nileiŋa maŋ na kōtōnni-na, ku yaa i sie tie kaal i fere banaŋ maacemma-na ba terni-na.

¹⁷Diilōŋ-nelma ciera wuo: «Umarj duo tuo taara u kaal u fere, u saaya u cira: <Diilo baa Itieŋo yaa-i.>»† ¹⁸Terieŋgu fangu-na, ku saa ce ŋaa umarj kaalaŋ u fere u yaa faa de! Ŋga Itieŋ uŋ kaal umarj u yaa faa.

11

Baa na ta na sie nelma-i hiere

† 9:9 Gbeliemarj-nalāaŋgu (Psaume) 112.9 (Jérémie) 9.23; Kor. diē. 1.31

* 10:15 Niēŋ Ōrom. 15.17-21. † 10:17 Seremi

¹ Mi ka ce mi miminsinni-i baa-na celle, jande, tieraayan mi nuongu-i. ² Na saa da, na maama dol-miŋ a ce mi ta mi ce yelma nei. Aa yelma famma hilaa Diilong-na. Kuu dii ŋaa mi fii-na hiere dorrui a hā bibieŋo diei baa-na. Bibieŋo faŋo yaa *Kirs-i. Mi taara na tie fafamma dumande-i-na a ji hi na nyemuŋ-yiingui mi hā-yo baa-na. ³ Mi suyaa mie fuo da-u-diei maama yaa yuu na hommu-i. Mi kālā mie na baa ji yan ba tāal-na bir-na u huon-nu ŋaa Awan yaan jienjo tāal-o duma a baa u nudodolŋu-i. ⁴ Mi nie da umar duo jo baa mamar, na tiera u nuongu-i: Ba juo baa Yesu nar maama o, na sie-ma. Ba juo baa *Diilong-yalle nar maama o, na sie-ma. Ba juo baa neldodolma nar maama o, na hūu-ma.

⁵ Nar kaal bamar wuo Yesu *pɔpuɔrbien-kireija, mei wulaa, ba saa buo muo-na. ⁶ Nelma dii yonduo mi nuŋgu-na ninsongo, ŋga weima sa yar-mi suoma. Namaa fere-i na suu-mi nyungo si.

⁷ Mi waan Diilong-*Neldodolma-i baa-na gbangbar mi saa hūu biŋkūŋu na wulaa. Mi cie mi fere cekūo a gbāa da mi ce na ce boi. Miŋ cie kufangu-i, ku ce mi cālāa cemma wei? ⁸ Miŋ waa na terieŋgu-na, yammu nar Diilong-dūŋ-baamba'i taa ba kāyā-mie. Kuu dii ŋaa mi hūyāa bafamba nagāŋ-niini yaa a fa namaa maama. ⁹ Ku saa ce ŋaa biŋkūŋ-maama saa waa-mie na terieŋgu-na de! ŋga mi saa ji kā yinduonŋu unar nuo ŋ wulaa wuo ŋ hā-mi daaku baa daaku. Nimar maama-i waa-mie hiere, tobimba mar naa hel Maseduoni-na kā, ba kāa baa-ni ka hā-mi.† Weima-na hiere mi bilaa mi fere, kumar ka ce mi baa ji ce congoruonŋu na wulaa, aa mi ka cor ta mi bel mi fere dumei. ¹⁰ Mi huonga fie baa mafamma-i. Aa Akayi huonga-na hiere, molo sie gbāa ce mi nanna nelma famma-i. Miŋ war mamar coima si. Kirs-i yaa mi siera; u hāalāyā-mie u ninsongo wamma-i. ¹¹ Ku ce na maama sa dol-miŋ ku'i cie mi sa sie na nagāŋ-niini-i wei? Ma'i si. Diilo fuo fere suyaa wuo na maama dolnu-mie. ¹² ŋga mi sie hūu warbelle na wulaa ku yaa

bamar taaraayan da ba saa ba fere baa-ye ba sie gbāa. ¹³ Kufangu taamba-i Kirs-i pɔpuɔrbienba si; huhurmantaamba. Ba cie ba fere Kirs-i pɔpuɔrbienba. ¹⁴ Baa na yan ku ce-na gbere: *Sitāni fuo fere sa ce u fere dɔrpɔpuɔrbilongo dii wei? ¹⁵ U cārāan da ba ce ba fere ānfamamanciraamba, ku ce nie aa ce-na gbere? ŋga bar cie maacembabal-amma mar, Diilong ka pā-ba baa ma sullu-i.

Polj daa sūlma mar

¹⁶ Mi ka tiraa tir-ma baa-na: Molo baa tuo ne-muo mimilāŋ muo. Da na yagar ta na ne-mi mimilāŋ muo, dumaango-na yaan mi bi kaal mi fere baa-na celle a ce mi miminsinni-i. ¹⁷ Miŋ ka war mamar fiefie-i-na, Itierjo kusūŋ-maama si. Mi ka kaal mi fere ŋaa mimilāŋ muo. ¹⁸ Nuomba boi kaal ba fere a saanu baa bar yeg duma; muomi ka bi kaal mi fere. ¹⁹ Namaa namar wuo na nu nelma, namei tieraayan mimiēlmba nonni-i, duma si wei? ²⁰ Na sie ba ta ba ce-na ŋaa koraan namaa. Na sie ba ta ba du-na. Na sie ba ta ba hūu na nagāŋ-niini-i. Na sie ba ta ba fiēna-nei. Na sie ba ta ba ture na yammu-i aa na sa war weima. ²¹ Mie i saa da holle ce kufangu temma-i nei; jande, baa na gār baa-ye!

Mi ka tiraa cor baa mi miminsinniŋ-āndenni-i. Banamar sie ba kaal ba fere mamar nuu-i, muomi ka bi sie kaal mi fere mei. ²² Kutaamba-i *Ebirebaa ninsongo. Mei fere-i Ebireyien muo. *Isirahel-baamba. Mei fere-i Isirahel-wuon muo. *Abiramu hāayēlmba. Mei fere-i unarŋo'i muoŋo-i. ²³ Ba cie mi da mi piye ŋaa mi yung siire. Ba'a bafamba *Kirs-i cārāamba; ŋga mei curaa bafamba-i. Mi mulāan ku maacemma-na yan-ba. Bar diyaa-mi kaso-i-na duma, ku maaraa bafamba kūŋgu-i. Bar muyaa-mi duma, ku maaraa bafamba kūŋgu-i. Miŋ yuraaya kuliŋgu-i duma, ku maaraa bafamba kūŋgu-i. ²⁴ *Yuifubaa-ba muyaa-mi i ndii. Muoru da-du-diei-na hiere, ba muyaa-mi comeyufien komorre baa cīncieluo nennaa‡. ²⁵ *Oromebaa-ba muyaa-mi i siei aa mi bigārāamba nar-mi baa

* 11:3 Awan yaan jienjo tāal duma: Nieŋ Miwaango jīnammar-sebe-i-na (Genèse) 3.1-6,13.

† 11:9 Nieŋ Filip. 4.15-18. ‡ 11:24 A saa baa ba *Moisi *anjīnamma-i ba saa saaya ba muo nelienjo-i ku cor comeyufien komuonja hāi. Ku'i cie ba ta ba muo nuomba-i ba yiera comeyufien komorre baa cīncieluo nennaa. Nieŋ Ānjīnamma tiyemmar-sebe-i-na (Deutéronome) 25.3. § 11:25 Nieŋ Pɔpuɔr. 16.22; 14.19.

tãmpêlêŋja-i da ba ko-mi i diei.⁵ Baatonjo ciinu baa-mi i siei, aa mi cie isuoyiingu diei baa bãay-yiingu diei hũmma-na i diei.²⁶ Mi wuoramma-na nileiŋja-na, hõnni bõi dii hũmma wuyaa-mi naa, cuobaa-ba bilaa-mi naa, mi neller-tobimba-i Yuifubaa-ba bilaa-mi naa, *nieraamba bilaa-mi naa. Mi curaa nilebabaleiŋja-na aa cor terbabalanni-na hẽhuleiŋja-na. Dãmmaŋ-nuoraangu wuyaa-mi naa, coikartaamba maŋ wuɔ bafamba Kirsaa-baamba, ba cie-ye sũlma.

²⁷ Mi cie maacenjkpekelma bõi, mi mulãar cor. Hõnni bõi dii, mi taa mi cõ mi yufier-na; nyulmu'i daamu, hũŋkuosĩnni'i daani! Hõnni bõi dii, da mi ce mi naa mi cõ nyulmu. Waangu mulãar-mi aa niidiini saa bi tiraa waa baa-mi.²⁸ Mi ka fiinar ma boluongu-na. A naara mafamma-i hiere, yinni maŋ jor mi jõguŋ Diilonj-dũŋ-baamba-i hiere ba maama.²⁹ Umanj duɔ saa naŋ kaasĩnni dei Diilonj-hũmelle-na, mi da ŋaa muomei saa naŋ kaasĩnni. Molonj duɔ nanna Diilonj-hũmelle-i, ku sa suɔ aa jaŋ-mi.

³⁰ Da kuɔ mi saaya mi kaal mi fere, mi ka kaal mi fere mi nayusĩnni yaa nuɔ-i.³¹ Diilonjo-i Itieŋo-i Yesu To-i, barj gbelier umanj hõnnij jor, u suyaa wuɔ mi sa kar coima.³² Miŋ waa Damasi-i-na, fãamaaŋo maŋ waa terienju-na Aretasi bãangu-na, wuɔ jiena nuamba nelle dumierja yammuna hiere wuɔ da miẽ mi hel, ba bel-mi.³³ Ŋga ba yaarj-ba aa dii-mi sãmbaga nuɔ a hiel-mi baa fontãlma koko-i-na a jina-mie bomborma-na mi ta. Ku cie dumei mi gbãa kor u nammu-na.*

12

Diilonjo caraaya Pol

¹ Na saa da, a kaal ŋ fere yungu si dii-kuɔ, ŋga mi sie gbãa budii; fuɔ mi kaal mi fere. Miŋ ka kaal mi fere mamaŋ nuɔ-i gboluonj daaku-na, Itieŋ uŋ caraaya-mie a pigãar-mi mamaŋ, mi ka dii mi nungu-i ma yaa nuɔ-i.² Mi suɔ Diilonj-dũŋ-wuonjo naŋo-i*, Diilonjo biyaa-yo kã baa-yo dii u terienju-na dii fẽnfelle-na aa bir jo baa-yo; ku bierj cincieliu a naa yaa de-i. U kãa baa fuɔ fere yaa wa, u kãa baa u yalle wa, mei sa

suɔ kunangu ji cor Diilo fuɔ fere-i.³⁻⁴ Miŋ suyaa ma diei maama maŋ, Diilonjo kãa baa naacolj daayo-i u nelle-na. U kãa baa fuɔ fere yaa wa, u kãa baa u yalle wa, mi sa suɔ kunangu ji cor Diilonjo-i. Uŋ kãa terienju-na ka nu nelma maŋ, ma sie gbãa wanj; aa molo saa saaya u hiel-ma u nungu-na.⁵ Mi gbãa kaal fuɔ temma yaa-i a yaŋ mei fere-i. Muomi kaal mi fere mi nayusĩnnij jorj.⁶ Da ku dõl-miŋ, mi gbãa kaal mi fere aa mi sie kar mi huoyasanga ŋaa mimilãŋ muɔ. Ŋga mi sie kaal mi fere. Mi sa taara ba haa-mi dõro ji cor. Mi taara barj nuŋ mamaŋ mi nungu-na baa barj daa mi ciluɔ-i duma a ba kãŋ-mi saa baa ni yaa-i.

⁷ Na saa da, Diilonj uŋ biyaa-mi ka pigãar-mi nelma maŋ u nelle-na ma waa nelbuɔ cor. U sa taara mi ce bombolmantierj muɔ ku'i cie u yaŋ mi ta mi mulierj mi kũoma-na. Ku cie ŋaa u hãa *Sitãni-i hũmelle-i u tuɔ gãŋ baa-mi mi baa gbãa ce bombolmantierj muɔ.⁸ Mi cãarã Itieŋo-i i siei wuɔ u hiel-mi mulierj daama-na.⁹ Miŋ cãarã-yuɔ dumaarj-na, u gbẽ-mi wuɔ: «Miŋ cerj baani duma a ku ka gbẽ baa-ni. Mi fõŋgũɔ da nayusĩnnij-huongu'i nuɔ-i fafamma.» Uŋ juɔ piiye dumaarj-na, mi naa mi yaŋ aa ta mi kaal mi fere mi nayusĩnni'i nuɔ-i. Ku yaa *Kirsã fõŋgũɔ ka hiel-mi.¹⁰ Ku'i cie na da mi huonga fie baa mi nayusĩnni-i, baa mi tuosĩnni-i, baa mi yaahuolo-i, baa mi sũlma-i, baa mi muliema-i Kirsã maama-na. Muɔ da mi naa yungu huongu maŋ nuɔ-i, huongu fangũ'i nuɔ-i fõŋgũɔ da-mie.

Pol huonga cuu baa Korẽntitaamba-i

¹¹ Na cie mi ta mi piiye ŋaa mi yungu siire, a ne da namei naa saaya na ta na kaal-mi. Mi sie gbãa cii muonu canga ninsoŋo, ŋga naŋ kaal bamaŋ bafamba-i wuɔ Yesu *popuɔrbienj-kierieŋja, ba saa buɔ muɔ-na halle cekũɔ.¹² Kumanj pigãarj wuɔ Yesu popuɔrbilõŋ muɔ, ku cie na holma-na: Mi fie mi huonga-i baa weima-i hiere, Diilonjo kãayã-mie mi ce gberẽ-weima bõi baa nelma bõi na holma-na.¹³ Mi cie bige-i hã Diilonj-dũŋ-baamba namba-i aa mi saa ce-ku hã namaarj-i? Mi saa yagar-ma miŋ'a mi saa ce na yiera baa mi yunj-maama-i. Da kuɔ miŋ cie mafamma-i mi cãlãa cemma, cierj-miŋ jande.

* 11:33 Niẽŋ Popuɔr. 9.23-25.

* 12:2 Pol gbẽ fuɔ fere yaa dumaarj-na. Niẽŋ verse 7-i-na.

¹⁴ Muõmei daami mi tigiñj tĩ da mi kã na wulaa sieliñ-kãmma-i, aa namaa nungu sie waa mi yuñ-maama-na. Mi taara namei, mi sa taara na nagãñ-niini. Na saa da, bisãlmba sa fie ba bĩncuamba, bĩncuamba'i fiyaarj ba bisãlmba. ¹⁵ Mi ka hiel mi nanga-i mi fere aa tiraa sieya mi kũõma-i na maama-na. Ku ce na maamañ fũnuñ ma dõlnu-mie dumande-i-na, mi maama ka ta ma balannu namaaño-i wei? ¹⁶ Na suyaa wuõ mi saa har mi yuñ-maama-i haa hã-na. Nga banamba ka cira huhurmantiej muõ; kefe mi yaarj-na aa cure-nei. ¹⁷ Miñ saarj bamañ ba kã na wulaa hiere, mi cie u diei ka taal-na hũu biñkũngu na wulaa dede wei? ¹⁸ Mi narj cãarã Tite kã na wulaa baa tobiño mañ miñ waarj u maama-i baa-na; Tite kaa taal-na hũu biñkũngu na wulaa wei? Tite-i baa muõño-i i saa ce maacenduõma yaa wei? I saa wuõ hũmeduõle yaa wei?

¹⁹ Dii yiinaa na jõguõñ wuõ sĩ i piye die kor i fere. Ma'i sĩ. Iñ yerj *Kirsã horre-na, ku'i cie i tie piye dumaarj-na; Diiloño yaa i siera. Mi jẽnaarj namaa, i taara na narj kaasĩnni Diiloñ-hũmelle-na ku'i cie i tie warj daama-i hiere baa-na. ²⁰ Mi holle tie baa kãmma-i na terieñgu-na wuõ sĩ mi sie ka da-na miñ taarañ mi ka da-na dumaa. Da mi saa bi ka da-na dumaarj-na, namaa na ka bi piel mi maa-na. Berru-i, baa yelma-i, baa hõdulle-i, baa nenemuñgu-i, baa yebiẽnande-i, baa dondorre-i, baa bombolma-i, baa aũguõlma-i, mi sa taara mi ka da-ni na terieñgu-na. ²¹ Mi holle tie wuõ sĩ da mi kã na terieñgu-na Diiloño ka tiraa ture mi yaarj-na na hõlma-na. Mi holle tie wuõ sĩ mi kã ka da nuõmba boi saa nanna ba maacembabalamma-i yogo. Wuõ sĩ mi kã kã ka da ba curaa baa ba *fuocesĩnni-i baa ba biñwosĩnniñ-maacemma-i. Kufangu ka ce mi kaal ba yuñ-nu.

13

Nelperiema

¹ Mi kãmma i siei yaa de-i na wulaa. Ma nyegãarj Diiloñ-nelma-na wuõ: «Siertaamba hãi siso ba siei da ba da nelma mañ nuõ-i hiere, ma ka fiẽlnu.» ² Miñ nga naa kã hãaliñ-kãmma-i mii naa hi gboya aĩmbabalmanciraamba-i. Dumande-i-na, miñ yerj yargaa yogo, mi ka tir-ma baa-na

na hieroño-i hiere: Da mi kã ka da umarj sa wuõyaarj hũmelle-i, mi sie yarj-yo. ³ Ma sĩ na taara na suõ da kuõ miñ warj mamañ *Kirsã nuñ-ãndaarj ke? Na ka suõ-ma. Kirsã-i nayusĩnnintieño sĩ, u ka ce bibesĩnni na hõlma-na. ⁴ Barj taa ba gbu-yo huõngu mañ nuõ-i, u waa nayusĩnnintieño ninsoño, nga uñ kuu aa sire, Diiloñ-fõngũõ dii-yuõ. Mie fere-i maaduõma, iñ yerj horre-na baa-yo, i naa yungu, nga Diiloñ-fõngũõ cie i ka da fõngũõ. Die kã, i ka pigãarj-na baa-yo i ciluõ-i-na.

⁵ Nieñ na hõmmu-i aa na yuu na fere na ne da kuõ na wuõ Diiloñ-hũmelle-i fafamma. Nieñ na hõmmu-i na ne, Yesu-Kirsã si dii-muõ wei? Mi saa yagar-ma da kuõ na saa hũu u maama-i. ⁶ Nga mi suyaa mie da na ne mie ciluõ-i, na ka suõ wuõ i wuõ Diiloñ-hũmelle-i fafamma. ⁷ Iñ cãrãñ kumañ Diiloño wulaa, ku yaa daaku: Na hiel na nanga aĩmbabalma cemma-na. Ku saa ce gaa i taara i pigãarj wuõ mie i faa de! Ma'i sĩ. Nga i taara na vaa na fere baa aĩfafamma cemma yaa-i, halle nuõñ da ba fie cira mie i sa wuõ Diiloñ-hũmelle-i fafamma, weima sĩ. ⁸ Na saa da, mie i gbãa cu ninsoño huõñ-nu yon, nga i sie gbãa cie-yo u maacemma-na. ⁹ Namaa da na da fõngũõ Diiloñ-hũmelle-na, aa ba fie ta ba piye wuõ mie i naa yungu, weima sĩ. Iñ cãrãñ kumañ Diiloño wulaa i hã-na, i taara u kãyã-nei na bir jo hũmefafalle-na a ji hi na fuõngu-i Diiloñ-hũmelle-na.

¹⁰ Mi sa taara da mi kã, mi ka ta mi nuõl-nei ku'i cie mi waa yargaa aa nyegẽñ sebe daayo-i hã-na. Na saa da, Itiej uñ hãa-mi fõngũõ mañ, u hãa-mi baa-yo wuõ mi kãyã-nei na narj kaasĩnni u hũmelle-na, u saa hã-mi baa-yo wuõ mi ksuõñ-na.

¹¹ Tobij namaa, mamañ tiyãa ma yaa daama: Taa na nyẽ! Gbãarj na hi na fuõngu-i Diiloñ-hũmelle-na. Taa na dii sireiña na-na nuõ. Taa na nunu na-naa. Bilaarj na-naa fafamma. Mafarj da ma ce, Diiloño-i nelnyulmuntieño-i baa yaafellentieño-i u ka waa baa-na.

¹² Taa na jaal na-naa fafamma gaa ceduõñ-biej namaa.

Diiloñ-dũñ-baamba-i hiere ba pãa na jaalungu.

* 13:1 Ænjĩnamma tiyemmarj-sebe (Deutéronome) 19.15

¹³ Itierjo-i Yesu-Kirsa kãyã-nei. Diilono
pigãan-na un dol-naŋ dumaa aa u *Yalle
waa baa-na hiere.

Polɲ nyegāaɲ sebe maɲ hā Galasitaamba-i Nelmuoɲamma

Pol nyegāaɲ sebe daayo-i hā Galasi Diilɔɲ-dūɲ-baamba. *Yuifubaa-ba waa-bei, *nieraamba bi waa. Ba nuɔ Yesu-Kirsa maama-i Pol yaa wulaa-i aa hūu-ma. Ŋga huɔɲgu naɲgu juɔ hi, nuɔmba namba kā ka ta ba guɔl ba gbeini-i. Kutaamba taa ba piiye wuɔ Pol fuɔ fere-i Yesu *popuɔrbilɔɲ-kerre sī, aa uɲ waɲ Diilɔɲ-nelma-i duma, ma yaanɲa'i sī. Ba taa ba bi piiye wuɔ nieraamba maɲ hūyāa Yesu maama-i ba saaya ba *jā a saa baa Yuifu ba *āɲjīnamma-i.

Barɲ piiyeɲ dumaɲo-na, ma kā ka hi Pol. Pol wuɔ nyegēɲ sebe daayo-i a tagaaya pigāaɲ-ba ba da ba suɔ wuɔ fuɔ-i Yesu popuɔrbilɔɲ-i kelkel (sap. 1-2). U biyaa *Tobisicɔlɔnniɲ-sebe maama-i tagaaya pigāaɲ-ba wuɔ molo sie gbāa wuɔ Yuifu ba āɲjīnamma-i a ce nelviɲgo Diilɔɲo yufelle-na; kere da ɲ hūu Yesu maama-i ku yaa gbāa ce-ni nelviɲ nuɔ (sap. 3-4). Wuɔ Yesu-Kirsa hūyāa Diilɔɲ-dūɲ-baamba-i āɲjīnamma nyisēnni-na a ce ba waa ba fereɲ nuɔ; kere ba yaɲ ba hommu fē gbarnu. Ŋga wuɔ barɲ yeɲ ba fereɲ nuɔ, ba baa naɲ hālmaɲ-nu baa kufanɲu-i a ta ba ce kumaɲ dolaanɲ-bei. Ba yaɲ *Diilɔɲ-Yalle ta di ta ba yaanɲ-na ba āncemma-na hiere (sap. 5-6).

Jaaluɲgu

¹ Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *popuɔrbilɔɲ muɔ. Popuɔrbilosinni fanni-i mi saa da-ni nuɔɲ nammu-na, mi saa bi da-ni nelieɲ bargo-na, ŋga Yesu-Kirsa-i baa i To-i Diilɔɲo maɲ siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, ba yaa hāa-mi baa-ni. ² Muɔ baa tobimba maɲ dii bande-i-na hiere, i jaalaa Diilɔɲ-dūɲ-baɲ namaa namaɲ dii Galasi-i-na. ³ I To-i Diilɔɲo-i, baa Itieɲgo-i Yesu-Kirsa-i, ba kāyā-nei aa fē na hommu-i.

⁴ Yesu-Kirsa cie u fere tāmman-kūngu a pir i āmbabalma-i i yunni-na a duɔ hūu-ye miwababalaɲ daayo nammu-na ŋaa i To-i Diilɔɲ uɲ taaran-kuɔ duma. ⁵ Terieɲgu

fanɲu-na, yaanɲ bobɔima ta ma haa Diilɔɲo-na hɔnni maɲ jonɲ! Ma ce duma.

Neldɔdɔlma dii ma diei yonɲ

⁶ Naɲ duɔɲ ta na ciina Diilɔɲo-i donduɔ dumaɲo maɲ nuɔ-i, ku cuu mi huɔɲga-i; ɲ sie suɔ wuɔ u yaa cie baa-na aa bi-na *Kirsa barguɔ-i-na duɔ ce-na u baɲ namaa; na bir yaɲ ufaɲo-i aa ta na gbar na nyaanu neldɔdɔlma nama. ⁷ A ne da neldɔdɔlma nama si dii ji fa yii baa Kirsa maama-i. Ba tāal-na. Ba taara ba cure Kirsa *Neldɔdɔlma-i. ⁸ Ŋ waɲ Neldɔdɔlma maɲ baa-na, umanɲ duɔ kā ka waɲ u deɲ maama baa-na, Diilo baa yaɲ kutieɲo-i. Halle da ku fie'a miemei, Diilo baa yaɲ-ye. Da ku fie'a *dɔɔpopuɔrbilɔɲo, Diilo baa yaɲ-yo. ⁹ I gbuɔya-nei baa-ma cor, mi tiraa mi tir ma yaa baa-na daama-i: Naɲ hūyāa Neldɔdɔlma maɲ, umanɲ duɔ kā ka waɲ u deɲ maama baa-na, Diilo baa yaɲ kutieɲo-i. ¹⁰ Namaa wulaa, dumaɲe-i-na mi taara nelbiliba'i dɔl-mi waa mi taara Diilɔɲo'i dɔl-mi? Mi taara mi ce kumaɲ dolaanɲ nelbiliba wei? Kuɔ mi taa mi taara nelbiliba dɔl-mi, mii naa saa gbāa waa Kirsa cāaraɲ muɔ.

Polɲ daa Yesu popuɔrbilosinni-i duma

¹¹ Tobinɲ namaa, yaanɲ mi waɲ ninsɔɲo-i baa-na: Miɲ waɲ *Neldɔdɔlma maɲ baa-na, nelbilɔɲ huɔyasanga sī. ¹² Mi saa nu-ma nelieɲ nuɲ-nu, mi saa bi hālā-mei moloɲ wulaa; Yesu-Kirsa fuɔ fere yaa tigāaɲ-mi baa-ma.

¹³ Miɲ ŋa naa ta mi wuɔ *Yuifu ba Diilɔɲ-hūmelle-i duma, na saa bi yaɲ-ma numma. Mi taa mi ce Diilɔɲo dūɲ-baamba-i kpāncɔlgūɔ mi cor. Mi taa mi taara mi muonu Diilɔɲo dūngu-i. ¹⁴ Mii naa silaa vaa mi fere cor baa Yuifu ba Diilɔɲ-hūmelle wuɔsaɲgu-i; a ce dumaɲo-na, mi nabaamba-na, nuɔmba bɔi saa ta ba fi baa-mi. ¹⁵ Ŋga ku huɔɲguɲ juɔ hi, umanɲ hielaa u yufelle mie dii mi nyu kusūngu-na, u cie baa-mi aa bi-mi ce-mi u wuɔɲ muɔ, ¹⁶ aa pigāaɲ-mi u Biɲgo-i mi da mi waɲ u maama-i baa *nieraamba-i. Mafammanɲ cie, mi saa pie moloɲ caɲ-nu wuɔ mi ka yuu-yo baa nelma. ¹⁷ Mi saa bi kā *Yerusalemu-i-na ka ne bamaɲ taa yaanɲa muɔ-na Yesu popuɔrbilontesinni-na. Mi yaanɲ aa sire

* 1:17 Arabi: Nelle naɲ yerre-i dumaɲo-na.

kā Arabi*. Ku huonggu-na, mi suo bir jo Damasi-i-na. ¹⁸ Mi cie biena sisi aa suo da mi kā Yerusalemu-i-na da mi ka taara Pier† suo-yo. Miŋ kaa da-yo, mi cie yinni cincielluo baa ni ndii yon baa ufaŋo-i. ¹⁹ Miŋ kaa terieŋgu-na, da ma hel fuo baa Itieŋo hāaŋo-i Sake-i-na, mi yufelle saa haa Yesu *popuorbiloŋo naŋ-na. ²⁰ Miŋ waŋ mamaŋ daama-i coima sī; Diiloŋo yaa mi siēra.

²¹ Miŋ hilaa terieŋgu-na, mi kā Siiri mara nuo, aa sire terieŋgu-na a kā Silisi mara nuo.

²² Bamaŋ cuu Kirsā huonŋ-nu *Yude-i-na, ba saa naa hi da mi yufelle yogo. ²³ Ba taa ba nu nuomba piiye yon wuo: «Umaŋ taa u ce-ye kpāncōlgūo-i, u yaŋ fiefie-i-na aa tuo waŋ Yesu maama baa nuomba-i; ŋ sie suo wuo uu naa gbūu cō-ma.» ²⁴ Kuŋ cie dumaŋo-na, baa ta ba gbēlieŋ Diiloŋo-i mi maama-na.

2

Yesu popuorbiemba daa ba-naa Yerusalemu-i-na

¹ Bieŋ cincielluo baa a naa ku huonggu-na, mi tiraa bir kā *Yerusalemu-i-na baa Barnabasi. Mii naa bi ce Tite kā baa-mi. ² Mi kāa Diiloŋ-kāmma. Miŋ kaa, yiinggu naŋgu-na, yie da i-naa baa Diiloŋ-dūŋ-baamba yaataamba-i ba kula. Miŋ waŋ *Neldodolma-i dumaa baa *nieraamba-i, mie suur ma yaanga-na a piiye tūnu-bei. Mi saa ta mi taara mi maacemma ce maaceng-bāngbālāmma ku'i cie mie suur ma yaanga-na a piiye tūnu-bei. ³ Halle mi nawuonŋo-i Tite waa nieryieŋo, ŋga molo saa ji guor-o yinduonŋu wuo u *jā. ⁴ ŋ sie suo wuo huhurmantaamba namba waa guol baa Diiloŋ-dūŋ-baang mieŋo-i. Bafamba taa ba taara u jā. Ba yagalaa suur baa-ye da ba ne iŋ yeŋ i ferēŋ nuo dumaa Yesu-Kirsā horrena aa da ba bir ce ku yaa sogolnu *Moisi *ānjīnamma-i i gbeini-na. ⁵ I saa hūu aa hā-ba halle cekūo. I cie mafamma-i ninsoŋo maŋ dii Neldodolma-na u duo gbāa tie u temma-i na da na suo-yo.

⁶ Miŋ piiye tūnu yaataamba-i, ba saa da manamma naara. A ne da ba kāŋ ba yaa-i nelbōmbōmbaa-ba-i Diiloŋ-dūŋgu-na, ŋga baŋ nie kumaŋ aa ta ba kāŋ-ba, mei sa ne kufangu-i. Diiloŋo sa ce cielluo. ⁷ Ba saa da manamma haa. ŋga ba daa Diiloŋ uŋ puoraa Pier dumaa wuo

u waŋ Neldodolma-i baa *Yuifubaa-ba-i, u bi puoraa muonŋo-i dumei wuo mi waŋ-ma baa nieraamba-i. ⁸ Uŋ puoraa Pier dumaa Yuifubaa-ba wulaa, u bi puoraa muonŋo-i dumei banamba wulaa. ⁹ Sake-i baa Pier a naara Nsāa-i ba taa ba kāŋ ba yaa-i Diiloŋ-dūŋ-baamba yuntaaŋ-kireiŋa-i. Bafambaŋ juo suo wuo Diiloŋo'i cie baa-mi aa hā-mi maaceŋ daama-i, baa dii hūmma wuo baa Barnabasi-i i nammu-na a pigāaŋ wuo ba hūyāa-ma. Terieŋgu faŋgu-na, yie saa-ma baa i-naa; mie yie i ka kā nieraamba holma-na ka tie waŋ Yesu maama-i, bafaŋ ba'a ba ka kā Yuifu ba wulaa. ¹⁰ Ba taaraaya nelma diei yon i wulaa: wuo i baa yaŋ ba sūn-taamba maama karaanu-yie Yerusalemu-i-na. Mi bi cie-ma ma cemma-i.

Pol cālāa Pier nuomba-na

¹¹ Ku huonggu-na, Pier wuo ji jo Ān-tiyosi-i-na i wulaa. Uŋ juo, mi saa yaŋ-yo; uu naa silaa cāl cor. ¹² Uŋ juo, u taa u gbonu u wuo niwuoni-i baa tobimba maŋ *nieraamba-i. Huonggu naŋgu juo hi, Sake wuo saŋ nuomba jo. Bafamba taa ba kuye *jammaŋ-kūngu-i. Baŋ juo, Pier wuo kālā, u sa tiraa wuo niwuoni-i baa nieraamba-i. ¹³ *Yuifubaa-ba namba waa baa-yo, bafamba-i hiere baa bi suuye ba yufieŋa-i aa cu Pier huonŋ-nu. Halle Barnabasi fuo fere yaŋ ba tāal-o dii-yo ba daworuo-i-na. ¹⁴ Miŋ juo da ba ciluo sa kā hūmeduole baa ninsoŋo maŋ dii *Neldodolma-na, mie fulnu Pier nuomba-na mie: «Nuoni maŋ Yuifuyieŋ nuo, nuo da ŋ yaŋ Yuifusīnni-i aa ce ŋ fere nieryieŋ nuo, ma da nie ŋ ta ŋ taara ŋ guor nieraamba-i ce-ba Yuifubaa?

¹⁵ «Mie fuo, mie huonŋ baa Yuifusīnni-i; nieraan mie sī, ba kāŋ ba yaa-i āmbabal-manciraamba-i wuo ba sa wuo *Moisi *ānjīnamma-i. ¹⁶ ŋga i suyaa wuo nelie sie gbāa wuo ānjīnamma-i a ce nelviŋo Diiloŋo yufelle-na. Da ŋ hūu Yesu-Kirsā maama-i, ku yaa Diiloŋo tuo kāŋ-ni nelviŋ nuo. Ku'i cie mie i bi hūu Yesu-Kirsā maama-i die gbāa ce nelviŋ mie Diiloŋo yufelle-na. Ku saa ce ŋaa ānjīnamma wuosaangu yaa ka ce-ye nelviŋ mie Diiloŋo yufelle-na de! Iŋ hūyāa Yesu-Kirsā maama-i, ku yaa ka ce-ye nelviŋ mie, ni ma'i sī ānjīnamma wuosaangu sie gbāa ce moloŋo nelviŋo. ¹⁷ Mie maŋ Yuifubaa mie, da ku ŋ hūyāa

† 1:18 Pier yerre nande yaa wuo Sefasi. Nieŋ Nsāa 1.42.

Yesu maama-i die vii Diilongo yaanga-na, i cie āmbabalmanciraan mie baa nieraamba-i hiere kuuduŋgu, ku yungu yaa wuo *Kirsaa yaa diyaan nuumba-i āmbabalma cemma-na ke! A ne da ma'i sī. ¹⁸Min naana hūmelle marj, da mi tiraa bir jo-die, ku pigāan wuo mi cālāa cemma. ¹⁹Na saa da, ānjīnamma cie mei hiel mi nanga ma wuosaangu-na da mi ta mi ce baa Diilongo. Kuu dii ŋaa ba gbuu-mi baa Kirsaa-i ko-mi. A ce dumaanjo-na ānjīnamma sie gbāa yuu-mi baa weima. ²⁰Kuu dii ŋaa mi kuu, mi yalle taa aa Kirsaa diele yaa cer waa-mie. Min yey terienju marj nuu-i nyungo-i-na, mi haa mi nanga-i Diilong-Bienjo yaa nuu-i. U yaa dolaa-mi aa hūu-ma ku mi maama-na. ²¹Mi sie ciina Diilongo hujarre-i. Ku ānjīnamma yaa taa ma ce-ye nelviin mie Diilongo yufelle-na, dumaanjo-na Kirsaa kuliingu naa ce gbāng-bān.»

3

Ānjīnamma sa ce nelienjo nelviinjo

¹Galasitaan namaanjo-i daana-i, na yunni kuu aa yarj-na. Hai moloŋo-i biēnaana na yunni-i bienan daama temma-i? Ŋ sie suw wuo Yesu-Kirsaa kuu yungu marj nuu-i *daangu-na, ma waan kaala baa namaanjo-i.

²Mi ka yuu-na baa nelma diei yon: Diilong hāa-na u *Yalle-i wuo na wuoyaa *Moisi *ānjīnamma yaa fafamma sisō u hāa-na baa-de wuo na yieraaya nu *Neldodolma-i aa hūu-ma? ³Bige-i cie na yunni ku aa yarj-na dumaanjo-na? Bige-i cie nan duon mamaj baa *Diilong-Yalle-i na ta na taara na perien-ma fiefie-i-na baa namaa feren fōngūo? ⁴Na daa nelma boi. Na yuu ba'a Diilong pigāan-na baa-ma gbāngbān wei? U saa pigāan-na baa-ma gbāngbān! ⁵Diilong duo hā-na u Yalle-i aa tuo ce gbereweima-i na holma-na, u ce kufangu-i wuo na wuo ānjīnamma sisō u ce-ku wuo na nuu Neldodolma-i aa hūu-ma?

⁶Na saa da, Diilong-nelma ciēra wuo: «*Abiramu hūyāa Diilong-nelma-i aa haa u nanga yuo ku'i cie Diilong tuo kārj-yo nelviinjo.» ⁷Terienju fangu-na, na saaya na

suw wuo bamaŋ hūyāa Diilong-nelma-i Abiramu temma-i, ba yaa Abiramu bisālj-kireija-i. ⁸A saanu baa mamaj nyegāan Diilong-nelma-na, Diilong taara *nieraamba marj da ba hūu u maama-i u dii-ba baa nelviimba, ku'i cie u wuoya warj neldodol daama-i baa Abiramu-i wuo: «*Mi ka ta mi cor baa nuonei mi ce baa dūnni-i hiere hiēmana.*»[†] ⁹A ce dumaanjo-na, Abiramuŋ haa u nanga-i Diilong-na u ce baa-yo duma, umarj duo bi haa u nanga-i yuo u ka bi ce baa-yo Abiramu temma-i.

¹⁰A ne da bamaŋ haa ba nanga ānjīnamma wuosaangu-na, Diilong waasaan-ba. Bige-i cie mi warj-ma dumaanjo-na? Ma nyegāan Diilong-nelma-na wuo: «*Bamaŋ sa wuoyaan ānjīnamma-i hiere ma kūngu-na, Diilong ka waasa-bei.*»[‡] ¹¹Aa bi tiraa nyegēŋ wuo: «*Umarj duo haa u nanga Diilong-na, nelviinjo; u ka kor.*»[§] Terienju fangu-na, ku kaalaaya wuo molo sie gbāa wuo ānjīnamma-i a ce nelviinjo Diilong yufelle-na. ¹²Ŋga ma bi tiraa nyegēŋ wuo: «*Umarj duo gbāa wuo ānjīnamma hūmieŋa-i hiere, a ka kor-o.*»^{*} Terienju fangu-na, ku pigāan wuo a haa ŋ nanga-i Diilong-na baa a haa ŋ nanga-i ānjīnamma wuosaangu-na, nelduoma sī.

¹³Ŋga molo saa gbāa wuo ānjīnamma-i ma kūngu-na hiere. A ce dumaanjo-na Diilong naa waasa-yie. Ŋga Yesu-Kirsaa kuu *daangu-na, ku pigāan wuo u hūyāa mie waasamma-i ce-ma u maama. Kumaŋ cie mi warj-ma dumaanjo-na, ma nyegāan Diilong-nelma-na wuo: «*Da ba nurj umarj daan-nu, ku pigāan wuo Diilong waasaan kutienjo-i.*»[†] ¹⁴Ku cie dumei Diilong ŋ ŋa naa pā nungu marj baa Abiramu-i wuo u ka ce baa-yo, Yesu-Kirsaa ce ku jo ji bure bi hi nieraamba-i. Aa Diilong ŋ pāa u Yalle marj nungu-i, i hieronjo-i in hūyāa u maama-i ku'i cie i tie da-de.

¹⁵Tobin namaa, mi ka warj nelma diei a pigāan-na a saa baa kuŋ cen duma i tie da-ku: Moloŋ duo pā nungu baa u nanoljo aa nyegēŋ sebe aa haa u niele, u sie gbāa ka bir jo baa huon-āndaangu. ¹⁶A ne da Diilong pāa u nungu-i baa Abiramu-i baa u

* 3:6 Miwaanjo jīnamman-sebe (Genèse) 15.6 † 3:8 Miwaanjo jīnamman-sebe (Genèse) 12.3 ‡ 3:10 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 27.26 § 3:11 Abakuke (Habaquq) 2.4 * 3:12 Buolman-sebe (Lévitique) 18.5; Drom. 10.5 † 3:13 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 21.23

o, ciciɛŋ nuɔ o, yungu si dii-kuɔ. Na
 ciɛ baaduɔŋ namaa Yesu-Kirsa horre-na.
²⁹ Aa da na waa Kirsa baarɔ namaa, na ciɛ
 Abiramu huɔŋ-baarɔ namaa, a ce dumaarjɔ-
 na, Dilorɔŋ uɔ paa nungu marɔ baa Abiramu-i
 na nungu dii-kuɔ.

4

⁶Naŋ yeŋ Diilɔŋ-bisālŋ namaa, ku'i cie Diilɔŋ saarɔ u Biɛŋo *Yalle-i[†] na hommu-na. Di yaa cien i tie bi Diilɔŋ-i «Baba».

⁷Teriengu fangu-na, na sa tiraa na ye kɔraarɔ namaa, naa dii bepuɔŋ namaa. Naŋ yeŋ u bepuɔŋ namaa, u ka hā-na ciilungu marɔ uy j̄ena-kuɔ duɔ hā u bisālmba-i baa-ku.

Galasitaamba maama yuu Pol huongga-i

⁸ Diēlūo-i-na, na saa ta na suo ninsoŋ-Diiloro-i, a ce dumaŋo-na naa naa ta na ko na fere na hā diiliesoŋyaamba. ⁹ Ŋga fiefie-i-na, na na suo ninsoŋ-Diiloro-i, mi gbāa cira Diiloro yaa suyaar-naŋ fiefie-i-na, ma da nie na ta na taara na bir dii na yunni-i ānsosomma-na? Na taara na bir jo kōrsīnni-na wei? ¹⁰ Na fielaŋ yinni nanni, baa caamba namba, baa bieŋa naŋa ta na ce ponsanni aa ta na tīe maraama wuo na ce Diiloro-huŋga. ¹¹ Na ce korma ta ma da-mi baa-na. Ku ce miŋ cie muliema maŋ baa-na, mi cie-ma gbāngbān wei?

Ānjīnamma yungu yaa haku-i?

o yaa pigāan u bepolnjon hii bibienjo huəngu
si dii, bepolno gbāa wuo u ciilungu-i. † 4:6

* 4:2 Pol ba bāangju-na, Girēkibaa-ba wulaa, tuŋjo yaa pigāan u bepolŋon hii bibienjo huŋgu marj nuŋ-i. Huŋgu fangu'i nuŋ-i tuŋj duŋ uu si dii, bepolŋo gbāa wuo u ciilungu-i. † 4:6 Diilŋ-Yalle-i baa u Biŋŋo Yalle-i Yaduole yaa-i.

¹² Tobij namaa, muo mij cie mi fere namaa temma-i duma, jande, mi cārā-nei, ciej na fere mei bi temma-i dumei. Na saa ce kuujjogu diei mie. ¹³ Na suya wuo mij waaj *Neldadolma-i baa-na diēlā-wamma-i, jarma'i cie mi waaj-ma baa-na. ¹⁴ Mij waa jarma-na, naa naa gbāa cīna-mie, naa naa gbāa bi ta na ce nyenyelma mie, ŋga mafamma saa ce. Na yaaj aa bel-mi ŋaa *dorpuporbilon muo, na bilaa-mi ŋaa muomei Yesu-Kirsa-i. ¹⁵ Mi suya mie kuo naa na'a na ka gbāa, naa naa hiel na yufieja-i hā-mi. Na hōmmu naa gbuu fē huongu fangu-na da yogogo. Bige-i juo ce? Hōfēlle falle curaa hie? ¹⁶ Mij waaj ninsogo-i baa-na ku'i cie na da nie sī mi bigāan-na wei?

¹⁷ Bamaŋ gbaraan̄ ba nyaanu-nei, baŋ joguon̄ mamaŋ baa-na, ma saa fa. Ba taara ba kar-na muoŋo-na na waa baa ba yaa-i ta na gbar na nyaanu-bei. ¹⁸ Da ŋ ta ŋ kuye añfafamma-i honni maŋ joŋ, ku faa; ku saa saaya ku waa mei yufellen̄ yon̄. ¹⁹ Mi bisālŋ namaa, na maama gbu ma ko-mi, ma jaŋ-mi ŋaa cieŋo kusūŋ da ku bel-o kun̄ jaŋ-yon̄ duma. Da mi ji suo wuo na cie baaduon̄ namaa baa *Kirs-i, ku yaa jaŋ daama ka ciire-mie. ²⁰ Mi huon̄ga cuu baa-na, a ce dumaon̄o-na mi gbuu ta mi taara dumaŋde-i-na mi waa na holma-na a suo miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na.

Abiramu horre maama

²¹ Namaa namaŋ taaraayan na bir kã
 *Moisi *ãnjĩnamma-na, na'a nie? Na
 saa nu mamaŋ waan ãnjĩnammaŋ-sebe-i-
 na wei? ²² Ma nyegãan wuu: *Abiramu daa
 bepolŋo diei baa kãrcieŋo-i, aa u bi diei
 baa nebicieŋo-i.[‡] Kãrcieŋo-i ba taa ba bĩ-
 yo Agaar aa bĩ nebicieŋo-i Sara. ²³ Kãrcieŋo
 bieŋo huon nelbilien homma, a ne da
 nebicieŋo bieŋo-i Diilono'i pãa nungu baa-
 yo aa hã-yo baa-yo.

²⁴ Nelma famma gbāa bi pigāan-ye bige-i? I gbāa saa caan daaba-i ba hāi-i-na baa *tobisinni hāi. Dielā-tobisinni yaa niman cie Sinayi tānungu-na.^S Ni yaa juo baa kōrsinni-i. I gbāa saa ni yaa ba Aagar.
²⁵ Aagar yerre yaa haa Sinayi tānungu-na dii Arabi-i-na. Aagar bi dii nāa nin daa

*Yerusalemu-i duma nyungo-i-na, baman dii-yuo, ba yaa u bisälmba-i; änjinamma cie-ba koraamba. ²⁶ Nga Yerusalemu man döro-i-na, u yaa dii nga nebicioŋo-i, uu dii u ferer nuu; u yaa mie nyu-i. ²⁷ Na saa da, Diilon-nelma ciera wuo:

«Cεparŋo bisālmba ka ciinu yaŋ cenikεruo
baamba-i.

*Teriengu fanḡu-na, ciɛŋ nuoni maŋ ɲ naŋga
saa kã ɲ huon-nu dede, fẽ ɲ
huoŋga-i.*

Ta η nye η tataala, nuɔni maŋ saa da ku
jamma-i dede.»*

²⁸ Tobij namaa, *Isakij yerj nupälleŋ-bilono duma, namaa naa bi dii nupälleŋ-bisälŋ namaa dumei. ²⁹ Ŋga naacom bilono marj huorj nelbiliej homma-i, urj taa u ce umarj huorj *Diilon-Yalle homma-i kpäncölgü-i duma, kuu bi dii dumei nyungo-i-na. ³⁰ Ŋga Diilon-nelma waarj wuo nie kufangu küngu-na? Ma ciera wuo: «Körcijeŋ bieŋo sie gbäa wuo tuono ci-ilungu-i kuuduorjgu baa nebicieŋo bieŋo-i. A ce dumaŋo-na, donya körcijeŋo-i baa u bieŋo-i.» ³¹ Tobij namaa, teriengu fangu-na, mie ii si dii körcijeŋo bisälŋ mie, ŋga ii dii nebicieŋo bisälŋ mie; ii dii i fererj nuo.

5

li dii i feren nuə

¹*Kirsa hūyāa-ye i die waa i fereṅ nuu kelkel. Terienḡu fangu-na, gbāaṅ ba baa ji tiraa dii-na kōrsinni-na!

² Nienj, muo Pol, mij ka waj mamaj
baa-na ma yaa daama: Da na ce ba *jã
na, Kirsra maama sie tiraa waa baa yungu
na wulaa. ³ Yaaj mi tiraa tir-ma baa-na:
Umarj duo ce ba jã-yo, kutiego saaya u wuo
*Moisi *ãnjɪnɪmma-i ma kũngu-na hiere
kpãjɪkpaani. ⁴ Namaa namaj vaa na fere baa
ãnjɪnɪmma-i wuo na taara na vii Diilɔɔ
yaanga-na, na buora baa Kirsra-i; Diilɔɔ
ãnfafamma kuraaya-ɲei.

⁵ Mîe fuo, iŋ hūyāa Kîrsa maama-i, i suyaa wuo Diilong ka tuō kāŋ-ye nelviŋ mîe.
^{*}Diilong-Yalle ciē i tiēna kufangu tiēnamma yaa-i. ⁶ Da ŋ waa Yesu-Kîrsa horre-na, ŋ
^{*}jāa o, ŋ saa jā o, yungu si dii-kuō. Kuman

‡ 4:22 Niɛŋ Miwaarŋo jɛnammar-sɛɛ-i-na (Genɛsɛ) 15-21. § 4:24 Niɛŋ Helmar-sɛɛ-i-na (Exode) 19-24. * 4:27 Isayi (Ésaïe) 54:1 † 4:30 Miwaarŋo jɛnammar-sɛɛ (Genɛsɛ) 21.9-10

yungu, ku yaa i hūu u maama-i a tie dol baa i-naa.

⁷ Naa naa bie hūmefafalle. Hai moloŋo-i juo ce na nanna-die? Hai juo ce na ciina ninsoŋo-i? ⁸ Na saaya na suw wuo umarj bīe-na ce-na u baarj namaa, fuo maacemma sī mafamma-i. ⁹ Siini-i baa ni yornumma-i niŋ sireŋ burjūmmu-i dumaa, nelduŋo diei gbāa guola Diilōŋ-dūŋ-baamba-i hiere dumei. ¹⁰ Muo fuo, Itieŋo cie mi holle sa tie baa na maama-i. Mi suyaa wuo na sie joguorj na deŋ maama baa muomij joguorj mamaj. Ŋga umarj guolaarj na gbeini-i, duo fie waa nie nie, Diilōŋo ka yuu-yo.

¹¹ Tobij namaa, mamaj ŋaa mei maama-i, ku mi Diilōŋ-nelma wamma-na, mii naa cor ta mi piye baa nuomba-i wuo da ŋ ta ŋ taara ŋ vii Diilōŋo yaanga-na fuo ŋ jā, baa naa waa hie ta ba huol mi yaarj-na? Aa Kirsarj kuu *daangu-na, baa naa waa hie ta ba ciina ku nelma-i? ¹² Bamarj huolaarj na yammu-i baa *jāmmaŋ-kūŋgu-i, ba yaarj bafamba fereŋ canni-i ta ba cie bige-i? Ba sa fūnuŋ kar-ni nanna bōlbōl wei? Ku yaa i ka suw wuo jāmmaŋ-maama dii kpelle ba wulaa.

I baa fer i kusūŋ-maama-i

¹³ Tobij namaa, namaarj-o i Diilōŋo bīe-na ce-na u baarj namaa, na da na waa na fereŋ nuw. Ŋga baa na ce kufangu-i gboruorjgu a ta na ce kumarj dolaanu-nei. Yaarj aa na yarj na maama ta ma dolnu na-naa na ta na kāyā na-naa. ¹⁴ Na saa da, *Moisi *ānjīnamma-i hiere ma juo ji gbura ma-naa nelma diei maarj daama yaa nuw-i wuo: «Ta ŋ dol ŋ nanolj-o-i ŋaa niŋ dol ŋ fere dumaa.» ¹⁵ Ŋga da na bir yarj aa ta na hel na gāŋ baa na-naa, na bigāarj na-naa ŋaa bīmbaarj namaa; da na saa gbāŋ, na ka kōsuorj na-naa.

¹⁶ Miŋ ka warj mamaj baa-na ma yaa daama: Yaarj *Diilōŋ-Yalle ta di ta na yaarj-na, ku yaa na ka ne na kusūnnij-maama-i aa yarj-ma. ¹⁷ Nelbilōŋo kusūŋ-maama-i baa Diilōŋ-Yalle kusūŋ-maama-i maaduoma sī. Diilōŋ-Yalle kusūŋ-maama-i baa nelbilōŋo kusūŋ-maama-i ma sa kā hūmeduole. Ma hāi-i-na, ma sa gbo baa ma-naa; ku'i cie na sa gbā na ce kumarj dolaanuŋ-nei. ¹⁸ Da na yarj Diilōŋ-Yalle ta na yaarj-na, ānjīnamma sie tiraa gbāa yuu-na baa wēima.

* 5:14 Buolmarj-sebe (Lévitique) 19.18

¹⁹ Kumarj daarj nelbiliemba holma-na ku sa puul. Ku yaa daaku: saasorsinni, tilāsinni, biŋwosinni, ²⁰ cufēbuole, isomma, bigāaru, beru, nahuorjga, hōdulle, yelma, bōromma, nuharuŋgu, ²¹ nenemuŋgu, korhiliŋgu, gbuolaangu, ni yaa kāarj dumaarj-na. Miŋ waarj mamaj baa-na cor, mi ka tiraa tir-ma baa-na: Bamarj cieŋ kufangu-i, ba sie da munsuurmu *Diilōŋ-nelle-na.

²² Ŋga Diilōŋ-Yallerj dii kumarj nelieŋ nuw ŋ huorjga-na, ku yaa daaku: nelnyulmu, hōfelle, yaafelle, hōhīnanga, hujarre, fafaangu, viisinni, ²³ hiehieŋo, gbāŋgbāmuŋgu. Ānjīnamma sa ciina nifanni-i daani-i. ²⁴ Bamarj hūyāa *Kirsā maama-i, ba gbuu ba kusūnnij-maama-i baa ba hōbabalammu-i *daangu-na ko-ni hiere. ²⁵ Da kuw ii dii tiēna Diilōŋ-Yalle tiēnamma, i saaya i tie ce diŋ taaraŋ i tie ce kumarj. ²⁶ Yaarj i nanna bombolma-i baa āntaaramma-i baa nenemuŋgu-i i holma-na.

6

Yaarj i tie kāyā i-naa

¹ Tobij namaa, *Diilōŋ-Yallerj yerj baa namaa namarj, da na da molo ce kuubabalaangu, na bel-o da hiehie na dii-yo hūmefafalle-na. Aa na bel na fere umarj nuw ŋ baa ji suur fuo nallu-na. ² Taa na kāyā na-naa. *Kirsā taara ku yaa na wulaa. ³ Umarj duo tuo ne wuo sī u temma si dii, a ne da u sie gbāa cii muonu carjga, kutieŋo taal u fere. ⁴ Neliēŋo neliēŋo, u ne fuo fereŋ cilu-i u ne. Duo da u faa, u gbāa tuo muo u pāmpīnanga-i a saa baa fuo fereŋ cilu-i; ŋga u baa muo-ka wuo fuo boyaa mel-na. ⁵ Neliēŋo neliēŋo baa u yurj-maama.

⁶ Umarj duo tuo hel u warj Diilōŋ-nelma-i baa-ni, kutieŋo saaya u da kunangu ŋ nagāŋ-niini-na.

⁷ Baa na taal na fere: Molo sie gbāa biŋ Diilōŋo yaanga-i. Da ŋ duu kumarj, ŋ ji kar ku yaa-i. ⁸ Umarj duo vaa u fere baa kumarj dolaanuŋ fuo fere, ma ka wuo-yo; ŋga umarj duo vaa u fere baa kumarj dolaanuŋ Diilōŋ-Yalle-i, di ka pā-yo baa cicēlma marj sa tieŋ dede. ⁹ Baa na yarj i kūōma serj baa ānfafamma cemma-i. I kūōŋ da ma saa kara, i ka da i maacemma sullu-i duŋ saaya du da huorjgu marj nuw-i. ¹⁰ Terieŋgu farjgu-na,

die da i fere huɔngu huɔngu, i saaya i tie
ce ɔnfafamma-i nuɔmba-na hiere, ku huraa
bamaɗ dii Diiloŋ-dũŋ-baamba horre-na.

Āndaperiengu

¹¹ Muɔmei hũyāa ta mi nyegẽŋ fiefie-i-
na baa mi fereŋ naŋga, na saa da mei
nyegẽmma dii wagaga. ¹² Bamaɗ guoraan-
naɗ wuɔ na *jā, ba sa taara nelbiliemba
bigāaŋ-ba *Kirsa kuliingu maama-na
*daangu-na, ku'i cie. Ba taara yerre yon.
¹³ Bamaɗ kuuyen *jāmman-kũngu-i daaba-i
wuɔ *anjīnamma, bafamba fere-i ba sa wuɔ
anjīnamma-i. Ŋga ba guor-na da na jā aa
ba da ba gbeliŋ ba fere. ¹⁴ Muɔ fuɔ, mi
sa gbeliŋ mi fere, ŋga mi gbeliŋ Itieŋo-i
Yesu-Kirsa yaa u diei yon. U yaa siyaa ba
ko-yo i solaangu-na. Fuɔ kuliingu yaa cie
miwaaŋo bĩmbĩnni nuɔngu hel muɔ-na; ni
sa tiraa gbāa yuu-mi baa weima. ¹⁵ Teriengu
faŋgu-na, ŋ *jāa o, ŋ saa jā o, yungu si dii-
kuɔ. Kumaɗ yungu, ku yaa ŋ ce nelfeleŋ
nuɔ. ¹⁶ Bamaɗ wuɔyaan hūmel daade-i
hiere, Diiloŋo fẽ ba hõmmu-i aa kāyā-bei,
ba yaa Diiloŋ-baamba-i kelkel.

¹⁷ Pāduŋa maɗ mi kũɔma-na, a pigāaɗ
wuɔ Yesu nolŋ muɔ, molo baa tiraa u
mulieŋ-mi.

¹⁸ Tobin namaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsa u
kāyā-nei hiere. Ma ce dumaa.

Polŋ nyegāan sebe maŋ hā

Efesitaamba-i Nelmuoyamma

Polŋ taa u nyegāan sebe daayo-i u waa kaso. U nyegāan-yo hā Diilong-dūŋ-baamba maŋ waa Efesi. Ba hōlma-na, *Yuifubaa-ba waa, *nieraamba bi waa. Pol taa u taara ba hieroŋo-i ba suō Diilongo kusūngu-i ku yaa ku ka gbāa kāyā-bei ba tīenamma-na.

Diilong uŋ taa u taara mamaŋ aa miwaaŋo suō duō dorŋ, u waaŋ ma yaa pigāan-ba sebe domma-na; wuo Diilongo ciera *Kirsaa yaa ka waa bīm̄bīnni-i hiere ni yuŋgu-na baa nuōmba-i hiere ba bi yuŋgu-na; a ce dumaŋo-na, bamaŋ hūyāa Yesu-Kirsaa maama-i, Yuifubaa-ba-i baa nieraamba-i hiere, ba cie baaduōmba fiefie-i-na (sap. 1-3).

Diilong-dūŋ-baambaŋ saaya ba bel ba-naa dumaa, u nungu hii kufanngu-i; wuo ba yaŋ ba maama ta ma dōlno ma-naa, ba ta ba kāŋ ba-naa aa bi ta ba kāŋ Diilongo-i (sap. 4-6).

Jaaluŋgu

¹ Muō Pol, Yesu-Kirsaa *p̄p̄puorbilong muō ŋaa Diilong uŋ'a ma ce dumaa. Muōmei nyegāan sebe daayo-i da mi hā namaa namaŋ hūyāa Yesu-Kirsaa maama-i Efesi-i-na a ce Diilong-dūŋ-baambaŋ namaa. ² I To-i Diilongo-i, baa Itiego-i Yesu-Kirsaa-i, ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Diilong uŋ cie baa-ye dumaa Yesu-Kirsaa barguo-i-na

³ Yaanŋ i tie tuōlno Diilongo-i, Itiego-i Yesu-Kirsaa To-i. In yey horre-na baa *Kirsaa-i, u cie baa-ye aa hā-ye dōrciilungu-i ku sīnni-na hiere dōro-i-na. ⁴ Aa Diilongo suō duō jīna miwaaŋo-i, u yufelle naa hel-yie i die waa fuō baar mie Kirsaa barguo-i-na. U cie mafamma-i i die waa welewele u yaanŋa-na cālmuo baa waa-yie. ⁵ I maama dolaanu-yuo, a ce dii ku domma-na, u taa u taara u ce-ye u bisālŋ mie Yesu-Kirsaa barguo-i-na. ⁶ Terienŋu fanŋu-na, yaanŋ i tie jaal Diilongo-i wuo u firinu u huōŋa-i baa-ye cor a hā-ye u Beduola-i. ⁷ U yaa cie tāmmanŋ-kūngu a sāa i yunni-i aa pir i āmbabalma-i. Diilongo pigāan-ye u fafaanŋu-i dumei ku

sīnni-na hiere. ⁸ U firinu u huōŋa-i baa-ye a ce-ye nelnurāan mie baa cēcēmuntaanŋ mie. ⁹ U pigāan-ye u kusūngu-i. Anfafamma maŋ waa u huōŋa-na dii ku domma-na, u pigāan-ye baa-ma. ¹⁰ Ma cemman-huōŋ da ku hi, u ka ce-ma: U ka tigiŋ dōrbīm̄bīnni-i hiere baa hīemaŋ-niini-i aa haa Kirsaa-i ni yuŋ-nu.

¹¹ Diilongo hielaa u yufelle yie dii ku domma-na a saanu baa fuōŋ taaraŋ ku ce dumaa. Diilongo ce weima-i hiere kuŋ dolaanu fuō dumaa. Terienŋu fanŋu-na in yey Kirsaa horre-na, uŋ pāa nungu maŋ baa-ye, u hāa-ye baa-ku. ¹² A ce dumaŋo-na, mie maŋ haa i nanŋa-i Kirsaa-i-na igēna, yaanŋ i tie gbelieŋ Dombuo-i.

¹³ Namaa fere-i naŋ bi nuō ninsoŋo-i, naŋ nuō koŋkor- *Neldodōlma-i, na hūyāa Kirsaa maama-i. Naŋ hūyāa-ma dumaŋo-na, Diilongo dāanya-nei baa u *Yalle-i uŋ ŋa naa pā dimaŋ nungu-i baa-na. ¹⁴ Di yaa fieŋ i hōmmu-i wuo Diilong duō ji kor-e gbula i ka da i nielu-i. Terienŋu fanŋu-na, yaanŋ i tie jaal Dombuo-i.

Pol cārā Diilongo-i hā Efesitaamba-i

¹⁵ Tobirŋ namaa, ku'i cie min juō nu wuo na haa na nanŋa Itiego-i Yesu-i-na aa ta na dōl Diilong-dūŋ-baamba-i hiere, ¹⁶ mi sa nanna yīŋgu baa Diilongo jaalma-i na maama-na. Na maama sa karaanu-mie. ¹⁷ Aa mi cārā Itiego-i Yesu-Kirsaa Diilongo-i, i To maŋ fafaanŋu tieŋo-i, wuo u hā-na u *Yalle-i di ce-na nelnurāan namaa a pigāan-na baa-ye na suō-yo dei. ¹⁸ U puur na yufieŋa-i na suō uŋ bīe-na mamaŋ nuō-i, aa uŋ jīena ciilufafaanŋu maŋ tuo cie u baamba-i na bi suō ku sīnni-i, ¹⁹ aa bi tiraa suō uŋ ceŋ maacemma-i baa himma maŋ temma-i u hā mie maŋ hūyāa u maama-i. ²⁰ U siire Yesu-i hiel-o kuomba hōlma-na baa hiduama famma yaa-i a jīna-yuo u caanŋu-na dii dōro-i-na. ²¹ Yuntēsīnni-i hiere, baa fōŋgōtesīnni-i hiere, baa nellentesīnni-i hiere ka hel baa himma-i hiere, *Kirsaa dii ni dōro. Nelbōmbōmbaa-ba maŋ dii nyuŋgo-i-na baa bamaŋ juōŋ bisīnuō-i-na hiere, Kirsaa dii ba yuŋ-nu. ²² Diilongo haa-yo bīm̄bīnni-i hiere ni yuŋ-nu, aa bi haa-yo fuō dūŋ-baamba bi yuŋ-nu. ²³ Diilong-dūŋ-baamba yaa Kirsaa borre-i; ba weima-i hiere ma kāa ka jūrŋ u yaa nuō-i. U yaa weima-i hiere miwaaŋo-na.

2

Diilongo kura-ye gbāngbān

¹ Dīlūo-i-na, na āmbabalma-i baa na cālmuo naa ce-na ḡaa bikuoṅ namaa Diilongo wulaa. ² Na taa na wuo nelbilieṅ temma; naa naa cu *jīna ba yuntieṅ huong-nu. Bamaṅ cīnaana Diilongo nunḡu-i u yaa diyaa-ba kuō. ³ Mie fere-i ii naa bi waa dumei; i taa i ce kumaṅ dolaanu-yie, i taa i ce i yufieṅ-maama. A ce dumaṅo-na, Diilongo naa ka ḡaṅ baa-ye ḡaa uṅ kaa ḡaṅ baa bafamba-i duma.

⁴ ḡga Diilongo hujarre temma si dii, i maama silaa dolnu-yuo cor, ⁵ a ce i āmbabalmaṅ ḡa naa fie ce-ye bikuoṅ mie, u siire-yie baa *Kirs-a-i. Diilongo cie baa-na ku'i cie na kor. ⁶ Iṅ suuri Kirs horre-na, Diilongo siire-yie baa-yo a hiel-e kuomba hōlma-na i ka tie ce i bāangui-i baa-yo doro-i-na. ⁷ U cie mafamma-i duo pigāaṅ bamaṅ juoṅ mie huongu-na hiere wuo Yesu-Kirs horre cie u fa baa-ye cor. ⁸ Naṅ hūyāa Kirs maama-i ku'i cie Hujarrentieṅ kor-na gbāngbān. Namaa cufalungu sī; Diilong-maacemma. ⁹ U saa ne na ānafamma aa kor-na, ku yaa molo sie gbāa gbēlieṅ u fere. ¹⁰ Na saa da, Diilongo yaa maa-ye aa ce-ye nuōfelaṅ mie Yesu-Kirs horre-na i die tie ce ānafamma. Ānafamma famma-i u tigiṅ-ma dii ku domma-na i die tie ce-ma.

Kirs horre cie Yuifubaa-ba-i baa nieraamba ce baaduōmba

¹¹ Ma sī na suyaa wuo dīlūo-i-na na waa *nieraan namaa? *Yuifubaa-ba taa ba bī-na wuo na saa *jā, aa ta ba gbē ba fere wuo ba jāa a saa baa pāduoṅa maṅ ba kūōma-na. ¹² Huongu fangu-na, naa naa maa *Kirs-i-na; na waa nieraan namaa, na nunḡu saa waa baa *Isirahel-baamba-i; na nunḡu saa waa Diilong-nupāngui-na, na saa ta na hīṅ bīṅkūn taalungu, aa na saa ta na suo Diilongo-i. ¹³ ḡga fiefie-i-na, namaa namaṅ naa gbuu maa Diilongo-na, naṅ suuri Yesu-Kirs horre-na, u tāmna piyaa-na yuo. ¹⁴ Yesu-Kirs yaa juo baa yaafēlle-i. U cie Yuifubaa-ba-i baa nieraamba ce baaduōmba. Bigāaru maṅ waa ba hōlma-na ḡaa dūṅkōruoṅu ta ku karnu-bei, u kuu naara-kuo. ¹⁵ U buraana Yuifu ba *ānjīnamma-i baa ma hūmieṅa-i hiere, aa gbonu nieraamba-i baa Yuifubaa-ba-i ce-ba baaduōmba u horre-na. U juo baa yaafēlle-i jomma famma yaa-i. ¹⁶ Kirs

kuu *daangu-na a tigiṅ nieraamba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ce-ba baaduōmba, aa dii-ba ba-naa nuō baa Diilongo-i. U kuu a hiel bigāaru-i ba hōlma-na.

¹⁷ Terieṅgu fangu-na, namaa namaṅ naa maa, baa namaa namaṅ naa pie hiere, Kirs juo baa yaafēlleṅ-nelma ji waṅ baa-na. ¹⁸ Na saa da, Kirs cie i hieroṅo-i hiere i gbāa tie pie Diilongo-i *Diilong-Yalle barguo-i-na.

¹⁹ A ce dumaṅo-na, na sa tiraa na ye nieraan namaa Diilong-baamba hōlma-na; na cie Diilong-dūṅ-baṅ namaa, gbulgbul-gbul. ²⁰ Naa dii ḡaa kpāṅkparabaa namaa aa Diilongo ce-na tuo ma dubuo baa-na. Dubuo faṅo-i Yesu *popuorbiemba yaa ku tuo-le-i baa *Diilopopuorbiemba-i, aa Kirs yaa tīn-tīṅbo-i. ²¹ Fuō yaa bilaaya-kuo ku yiera ku gbēini-na ta ku yuure ku kā da ku ce Diilong-dūṅgu. ²² Namaa naṅ bi yeṅ Kirs horre-na, na nunḡu dii dūṅ daaku-na. Diilong-Yalle dūṅgu yaa ka waa dūṅgu fangu-i.

3

Polḡ saaya u ce maacemma maṅ

¹ Ku'i cie muō Pol, baṅ diyaa muōmi maṅ kaso-i-na wuo mi waṅ Yesu-Kirs maama-i baa *nieraan namaṅo-i, mi ta mi cārā Diilongo-i mi hā-na. ² Diilong uṅ cie baa-mi a hā-mi maacemma maṅ, wuo mi ce-ma a kāyā-nei, na saa bi yaṅ nelma famma-i numma. ³ Diilongo pigāaṅ-mi u kusūṅgu-i. Mi hii dii mi nunḡu-i celle nelma famma-na baa-na cor. ⁴ Da na kalaṅ mi sebe-i, na ka da miṅ suyaa Diilongo kusūṅgu-i duma a kā *Kirs maama-na. ⁵ Nelma famma-i, Diilongo saa naa pigāaṅ yīnataamba-i baama. ḡga fiefie-i-na, u *Yalle pigāaṅ Yesu *popuorbiemba-i baa fuō fereṅ baamba-i baa-ma hiere. ⁶ Nelma famma yaa daama wuo: Nieraan namaṅo-i naṅ suuri Yesu-Kirs horre-na, *Neldōdolma cie na da na wuo ciiluduṅgu baa *Yuifubaa-ba-i, na cie baaduṅ namaa baa Yuifubaa-ba-i; Diilong uṅ pāa nunḡu maṅ, na nunḡu dii-kuo.

⁷ Diilongo-i bibieṅ! U cie baa-mi a ce-mi Neldōdol daama watieṅ muō. ⁸ Iṅ sie suo wuo Diilong-dūṅ-baamba-i hiere ba boyaa muōmei nuō-i, ḡga Diilongo cie baa-mi aa hiel-mi mi da mi ka waṅ Kirs ānafamma maṅ maatiṅma sī baa nieraamba-i. ⁹ Aa Diilong uṅ ceṅ u kusūṅgu-i duma, mi kaala-kuo baa nuōmba-i. U yaa hielaa

bĩmbĩnni-i hiere. Dii ku domma-na u yaan nel daama-i u huon-na. ¹⁰ U cie-ma dumei duo ce Diilonj-dũnj-baamba da ba pigānj yuntaamba-i baa fõngõtaamba manj dii doro-i-na u cẽcẽmunju-i ku sinni-na hiere. ¹¹ Mafamma-i daama-i hiere ma waa u huonga-na dii ku domma-na. U cie Itienjo-i Yesu-Kirsa ce ma yaa daama-i. ¹² Inj yeyj baa Yesu-Kirsa-i aa tiraa haa i nannga yuo, i ka da holle pie Diilongo-i. ¹³ Teriengu fangu-na, jande, mijj cerj sũlma manj na maama-na, baa na yanj ma serj na kũoma-i. Sũlj daama yaa ka ce na ce boi.

Polj cārānj kumanj Diilongo wulaa

¹⁴ Ku'i cie mi ta mi dũuna i To-i Diilongo yaanja-na aa ta mi cārā-yuo. ¹⁵ Tonaamba-i hiere doro-i-na baa hĩema-na ba tosinni hila u yaa nuo-i. ¹⁶ Wu u yeyj nelbuo, u ce u *Yalle dii holle nei. ¹⁷ Aa nanj haa na nannga-i *Kirsa-i-na, u ce u maama yu na hommu-i. U kãyã-nei na nanj kaasinni u hũmelle-na aa nelnulmu da muntienammu na hommu-na, ¹⁸ ku yaa Diilonj-dũnj-baanj namaano-i hiere na kũngu-na, na ka gbãa suo Kirsa nelnulmu nolaangu-i. ¹⁹ Kirsa nelnulmu manj cuu nelbiliba hommu-i, mi cārā Diilongo-i wuo u kãyã namaano-i na suo mu yaanja-i, ku yaa na hommu ka gbuu yu baa Diilongo maama-i.

²⁰ Umanj gbãa hã-ye cor inj cārā kumanj baa inj joguonj-ma dumaa a saanu baa u fõngũ manj ciej maacemma-i i hommu-na, ²¹ jaalunju gbie baa u yaa-i Diilonj-dũngu-na yinni manj jonj Yesu-Kirsa barguo-i-na! Ma cie.

4

Diilonj-dũnj-baamba dii baaduomba

¹ Jande, teriengu fangu-na, banj diyaa muomi manj kaso-i-na wuo mi cãa Itienjo-i, mi cārā-nei, yaan na wuosaangu saa baa Diilonj unj taaranj-kuo dumaa. ² Taa na hiire na fere aa na waa hĩehĩe baa na-naa. Baa na yanj na hommu ta mu huol. Taa na dol baa na-naa aa umanj duo ce umanj kumanj, kutienjo tiil-ku nammanj-temma. ³ *Diilonj-Yallenj cie na ce kuuduonju dumaa, gbãanj yaafelle ce na tie dumei. ⁴ *Kirsa borre dii di diei yonj, Diilonj-Yalle-i di bi diei gaa Diilonj unj cie na haa na nannga-i nelduoma diei nuu dumaa. ⁵ Itienjo dii u diei pe, aa na hũyãa

nelduoma diei, aa *batemu duonjo yaa nanj daa-yo. ⁶ Diilonjo bi dii u diei, aa u yaa i hieronjo-i hiere i To-i. U yaa i yunj-nu hiere. U bie i hieronjo-i hiere u ce u maacemma-i, aa waa i hieronjo-i i hommu-na.

⁷ Inja i hieronjo-i hiere, Kirsa cie baa-ye a hã-ye i de-i-derj maacemma a saanu baa unj taaranj-kuo dumaa. ⁸ Ba nyegānj fuo maama'i Diilonj-nelma-na wuo:

«Unj nyugānj kã doro-i-na,

u kãa baa kasobiemba

*aa u calaa bĩmbĩnni hã nelbiliba-i.»**

⁹ A ne da da ba cira: «U nyugānj kã doro-i-na» ku pigānj wuo u hiiriye igẽna hĩema-na. ¹⁰ Umanj hiiriye, uuduonjo fanjo yaa tiraa bir nyugũnj kã doro-i-na duo gbãa duo gbuo terni-i hiere. ¹¹ U yaa hãa nuomba-i ba da-ba-derj maacemma: U cie banamba Yesu *popuorbiemba, aa ce banamba ta ba ce u popuorunju, banamba *Neldodolma waraamba aa banamba tayaanabaa siso Diilonelpigãtaamba. ¹² U cie ma yaa-i a ce Diilonj-baamba ta ba gbã ba ce u maacemma-i ba kãyã ba-naa ba nanj kaasinni Diilonj-hũmelle-na. ¹³ Mafanj da ma ce, i ka suo Diilonj-Bienjo-i hiere kuuduonju aa hũu u maama-i. I ka ce babĩncunj mie Diilonj-hũmelle-na a tie suo weima-i hiere Kirsa temma-i. ¹⁴ I sie tiraa waa gaa bisālñ mie nuomba ta ba taal-e ba pira-yie Diilonj-hũmelle-na gaa fafalmunj wuoranj mu biñj baa benjo dumaa hũmmanj doro. Nuomba sie tiraa ta ba gbã ba guol i gbeini-i. ¹⁵ Inja yaanj nelnulmu waa i ninsoro mammana, ku yaa i ka bie Kirsa maama-i hiere. U yaa i yungu-i aa mie i waa u borre-i. ¹⁶ Fuo yaa cie i bel i-naa fafamma bel daama temma-i tie kãyã i-naa; neliengo neliengo baa u maacemma. Die tie ce i maacemmambaa-ba-i manj saaya ma ce dumaa, nj da kunanjgu naara-yie aa nj da i nanj kaasinni fafamma nelnulmu-na.

Ānfelenjo

¹⁷ Minj gbu mi cārā kumanj na wulaa Itienjo yerre-na ku yaa daaku: Jande, baa na tiraa na ta na ce gaa bamanj sa suyaanj Diilonjo-i banj cerj dumaa. Yungu si dii ba ānjoguoma-na. ¹⁸ Ba nyaayã ba fere aa ba sa bi tiraa suo bĩnkũngu; a ce dumaano-na ba nunju si dii Diilonj-horre-na. Ba ānjoguoma cuure aa yanj-ba. ¹⁹ Ba sa suo

* 4:8 gbeliemanj-nalāangu (Psaume) 68:19

baŋ biŋ kumaŋ senserre-i; a ce dumaarŋo-na ba maacemma yaa tilāsīnni-i; ba naa ma yaa-i ba wuo juuru-i. ²⁰ Na suyaa *Kirsa-i baa ma yaa wei? ²¹ Mi suyaa mie na nuɔ u maama-i aa ba hāalāyā-nei baa ninsoŋo marj dii u hūmelle-na ²² wuo na nanna na āncolomma-i. Naŋ taa na ce mamaŋ dielūo-i-na, na hiel na gboluonngu mei. Āmbabalma cemma taa ma dōlnu-nei ŋaa bige-i! Ma yaa taa ma dii-na hūmēbabalalle-na. ²³ Aa bi hāalā-nei wuo na yaŋ *Diilōŋ-Yalle bir na ānjōguoma-i. ²⁴ Wuo na biē Diilōŋ-huōŋga a ce nuɔfelaarj namaa aa ninsoŋo ce na waa nelviirj namaa baa nuɔfafaarj namaa.

²⁵ Teriengu fangu-na, hielaarj na nanga coima-na. I ciē duduŋ-baarj mie, a ce dumaarŋo-na na hieroŋo-i hiere na saaya na ta na warj ninsoŋo-i baa na-naa. ²⁶ Umarj u huōŋ da ka guola, u bel u fere u baa ji ce cāl. Aa u gbāŋ u hiire u huōŋga-i aa bāarj-yufelle suo da di suur. ²⁷ Baa na yaŋ *Sitāni da mumbelmu nei. ²⁸ Umarj duo tuo cuo, u yaŋ cuoyungu-i aa u sieya u napuōŋa-i a taara u yerren-kūngu aa bi da kāyā sūn-taamba-i. ²⁹ Baa na yaŋ āndababalaarj diei hel na nunni-na. Nelma marj gbāa kāyā tobimba-i aa dii sireiŋa-bei, na ta na warj ma yaa-i. ³⁰ Baa na guola Diilōŋ-Yalle huōŋga-i, Diilōŋo dāanya-nei baa di yaa-i tuo ciē koŋkor-yiingu-i. ³¹ Baa na ta na nyo na nonni-i baa na-naa. Yaarj yavāale-i baa hōdulle-i. Yaarj ijieni-i baa tuosīnni-i. Nieŋ āmbabalma-i ma sīnni-na hiere aa na yaŋ-ma. ³² Taa na ce ānfafamma na-naa nuɔ aa na ta na ce hujarre na-naa nuɔ. Taa na ce jande na-naa nuɔ ŋaa Diilōŋ uŋ ciē jande nei dumaa Kirsa barguo-i-na.

5

Na weima-i hiere ma saaya ma waa cecerma-na

¹ Namei Diilōŋ-bisālŋ namaarŋo-i, na maama sa suo aa dōlnu-yuo. Teriengu fangu-na, gbāarj na ta na ce u temma. ² Nelnyulmu saaya mu ta na weima-i hiere ma yaarj-na *Kirsa temma-i. Kirsa dōlaa-ye fuo a ji hūu-ma ku i maama-na. U pāa u fere, a ce u fere tāmmarj-kūngu marj dolaanurj Diilōŋo-i.

³ Namaarŋo-i Diilōŋ-baarj namaa, a ce dumaarŋo-na biŋwosīnni-i baa pōporsīnni-i

ni sīnni-na hiere ka hel baa cāncaaya-i mi sa taara mi nu ni maama na hōlma-na. ⁴ Tilāsīnniŋ-āndaarj sa bi saaya ku hel na nunni-na, baa miminsīnniŋ-āndenni-i ka hel baa āndasōsōnni-i hiere. Yaarj aa na ta na jaal Diilōŋo yaa. ⁵ Na saa da, da ŋ ta ŋ ce cāncaaya-i, kuu dii ŋaa ŋ yaarj Diilōŋo-i aa ta ŋ kuye ŋ yufieŋ-niini, a ce dumaarŋo-na bamarj ciēŋ cāncaaya-i, baa biŋwosīnni-i, baa pōpōrsīnni-i, ba sie da munsuurmu Kirsa-i baa Diilōŋo-i ba nelle-na.

⁶ Baa na yaŋ ba tāal-na baa nelsōsōmma pira-nei. Daaku temma yaa ciēŋ Diilōŋo tuo gāŋ baa ānyagarmantaamba-i. ⁷ Teriengu fangu-na, baa na cu ba huōŋ-nu. ⁸ Dielūo-i-na, naa naa waa kukulma-na; fieŋie-i-na, naŋ yerj Itieŋo horre-na, naa dii cecerma-na. A ce dumaarŋo-na, taa na wuo ŋaa cecermaŋ-biembarj wuo dumaa; ba hōmmu kuōŋ. ⁹ Cecermaŋ-bisālmba āncemma yaa ānfafamma, baa viisīnni, baa ninsowalle. ¹⁰ Gbāarj na ta na suo kumarj dolaanurj Itieŋo-i. ¹¹ Baa na dii na gboluonngu kukulmarj-maacemma-na; belle si diime. Yaarj aa na ta na firre bamarj ciēŋmarj. ¹² Barj fuo ba ce mamaŋ; senda-weima; ma sie gbāa warj. ¹³ Na saa da, da ŋ firre moloŋo-i, uŋ ceŋ mamaŋ ŋ da ma hilaa hiere bomborma-na. ¹⁴ A ne da weiŋ da ma hel bomborma-na, ma kaala nuōmba-i hiere ba wulaa. Ku'i ciē ba'a:

«Duɔfūmmuntie, sire!

Sire ŋ hel kuomba hōlma-na

Kirsa ka pa bāarjgu nie.»

¹⁵ Teriengu fangu-na, nieŋ na wuosaarjgu-i torro. Baa na ta na ce bisānsīnni, taa na ce bīncōmma. ¹⁶ Iŋ yerj yinni marj nuɔ-i daani-i, yifafanni si. A ce dumaarŋo-na, vaarj na fere baa kuufafaarjgu cemma-i. Baa na gonya ānsōsōmma. ¹⁷ Baa na ce bisānsīnni, yaarj aa na taara Itieŋo huōŋga-i na suo-ka.

¹⁸ Baa na ta na nyōŋ kolma-i na ye. Koŋgbuolaarjgu biēna neliēŋo. Yaarj *Diilōŋ-Yalle yaa ta di yu na hōmmu-i hōnni marj joŋ. ¹⁹ Diilōŋ-Yallerj diyaa neini marj na nunni-na, taa na hāl-ni na dii sireiŋa na-naa nuɔ. Taa na hāl gbeliemarj-neini-i na tuolnu Itieŋo-i baa huōŋga diei. ²⁰ Taa na jaal i To-i Diilōŋo-i hōnni-na hiere baa weima-na hiere Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-na.

Diilong-dūŋ-baay ānsorree

²¹ Nierj *Kirsa-i aa na ta na sie na-naa wulaa. ²² Caarj namaa, taa na sie na bōlbaa-ba wulaa ŋaa narj sie Itierjo wulaa dumaa. ²³ Na saa da, bibierjo yaa cierjo yungu-na ŋaa Kirsarj yerj Diilong-dūŋ-baamba yungu-na dumaa. Diilong-dūŋ-baamba yaa fuo borre-i aa fuo u ce ba koŋkortierjo. ²⁴ A ce dumaarjo-na, cierjo saaya u tuo sie u bolo wulaa weima-na hiere ŋaa Diilong-dūŋ-baambarj sie Kirsa wulaa dumaa.

²⁵ Bōlaarj namaa, taa na dol na caamba-i ŋaa Kirsarj dōlaa Diilong-dūŋ-baamba-i dumaa aa hūu-ma ku ba maama-na ²⁶ a bō-ba ba deŋ hā Diilongo-i baa-ba. U cie u nelma-i baa hūmma a caya-bei da welewele ²⁷ ba da ba ta na ne fafamma u yaanga-na; dugaarj baa waa molo-na, unarj kūōma baa yii iyeimba, aa cālmuo baa bi waa molo-na. ²⁸ Bibierjo saaya u yarj u cierjo maama ta ma dōlno-yuo dumei ŋaa fuo fereŋ kūōma maamarj dōlnuŋ-yuo dumaa. Umarj duo tuo dōl u cierjo-i, kuu dii ŋaa u dōl u fere. ²⁹ Na saa da, ŋ sie gbāa bigāarj ŋ fere, ŋga ŋ taara niiwuoni ŋ hā ŋ fere aa ta ŋ ne ŋ fere fafamma ŋaa Kirsarj neŋ Diilong-dūŋ-baamba-i dumaa. ³⁰ Ba yaa mierjo-i aa miemei Kirsa kūōma-i. ³¹ Ma nyegāarj Diilong-nelma-na wuo: «Ku'i cie bibierjo ka yarj u to-i baa u nyu-i aa waa baa u cierjo ba gbonu ce kuuduŋgu.»* ³² Nel daama tuole dii purru. Muo fuo, mei ciera ma vii Kirsa yaa-i baa Diilong-dūŋ-baamba-i. ³³ ŋga ma bi vii namaarjo-i: Bibierjo bibierjo, u saaya u tuo dōl u cierjo ŋaa uŋ dōl u fere dumaa; aa cierjo cierjo, u tuo sie u bolo wulaa.

6

Bīncuamba-i baa ba bisālmba-i barj saaya ba waa dumaa

¹ Bisālŋ namaa, taa na nu na bīncuamba nunni-i ŋaa Itierj uŋ taararj-kuo dumaa, ku'i faa. Namaa maama yaa mafamma-i. ²⁻³ «Ta ŋ kārj ŋ to-i baa ŋ nyu-i ku yaa ŋ huŋga ka fē aa ŋ ka da yinni hīema-na.»* Nelma famma yaa Diilong-ānjīnadielāmma marj baa nupālle-i. ⁴ Bientobaa namaa, baa na ta na du na bisālmba hōmmu-i, yaarj aa na nuola-bei fafamma, na dii nelfafamma ba tūnni-na ŋaa Itierj uŋ taararj-kuo dumaa.

* 5:31 Miwaarjo jīnammarj-sebe (Genèse) 2.24
tiyemmarj-sebe (Deutéronome) 5.16

Kōraamba-i baa ba yuntaamba-i barj saaya ba waa dumaa

⁵ Koraarj namaa, taa na nu na yuntaamba nunni-i, aa na firnu na hōmmu-i baa-ba na ta na kārj-ba ŋaa narj ceŋ dumaa baa *Kirsa-i. ⁶ Baa na ta na ce ba yufellerj yorj ba da ba dōl-na. Narj yerj Kirsa kōraarj namaa, firinurj na hōmmu-i na ta na ce Diilong uŋ taararj kumarj. ⁷ Fierj na hōmmu-i baa ba maacemma-i. Baa na ta na ne-ma ŋaa nelierj-maama, taa na ne-ma ŋaa Itierjo maama. ⁸ Na saaya na suo wuo kōrierj nuo o, kōrierj nuo sī o, niŋ cie ānfafamma marj, Itierjo ka pā-ni baa-ma.

⁹ Yuntaarj namaarjo-i, taa na bi ce maaduoma yaa-i baa na kōraamba-i. Baa na ta na nuola-bei. Na saaya na suo wuo namaa baa bafamba-i hiere Yunteduŋjo'i dii-nei dōro-i-na. Aa Yuntierjo faŋjo sa ce cieluŋ.

Diilong uŋ hāa-ye bercebīmbīnni marj

¹⁰ Mamarj tiyāa ma yaa daama: Itierjo fōŋgūo temma sī, a ce dumaarjo-na yaarj na fōŋgūo tuo hel u yaa nuo-i. ¹¹ Diilong uŋ hāa-na bercebīmbīnni marj, biyaarj-niŋ na tereŋ na yiera, ku yaa *Sitāni sie gbāa yii baa-na. ¹² Na saa da, i sa gārj baa nel-biliimba, i gārj baa jīnabaa, baa kartaamba, baa hiriimba, baa isuŋtaamba. ¹³ Terierjo faŋgu-na, Diilong uŋ hāa-na bercebīmbīnni marj hiere, biyaarj-niŋ; baa na yarj ku diei! Ku yaa Sitāni duo diire-nei yiingū yiingū, na yiera ku diei nuo. Ma ka dōl-na. ¹⁴ Siierj na tereŋ na yiera: Na ce ninsorjo-i ŋaa kparjkaarj ŋ pēyē na nageiŋa-i, aa na ce viisīnni-i ŋaa kolluŋ-jongoruo na dii. ¹⁵ Na ce *Neldōdōlma wamma-i ŋaa naatenni na dii na gbeini-na; yaafēlle da ma yaa nuo-i. ¹⁶ Narj hūyāa Yesu-Kirsa maama-i baa huŋga marj, taa na cīnnu na fere baa huŋga faŋga yaa-i hōnni-na hiere *Bigāarāŋjo heiŋa baa ji hi-na. ¹⁷ Cierj Diilong-koŋkoro-i ŋaa kolluŋ-cucūŋgu na dii na yunni-na, aa na bie *Diilong-Yalle jigāŋga-i, ka yaa Diilong-nelma-i.

¹⁸ Diilong-Yalle barguo-i-na, taa na gbu na cārā Diilongo-i weima-na hiere. Vaarj na fere baa Diilocārālle-i aa na ta na cārā na hā Diilong-dūŋ-baamba-i hiere. ¹⁹ Taa na bi cārā na hā muŋjo-i, wuo u kāyā-mie, da mi

* 6:2-3 Helmarj-sebe (Exode) 20.12; Ānjīnamma

puur mi nuŋgu-i da mi waŋ Neldadɔlma-i
 huɔŋgu huɔŋgu, mi kūɔma baa nyɛŋ, aa u
 pigāaŋ-mi miŋ saaya mi waŋ mamaŋ. ²⁰ Miŋ
 feŋ mi ye kaso-i-na, ba puɔraa muɔmɛi baa
 nel daama-i. Teriɛŋgu faŋgu-na, maŋ gbɛ
 ma waŋ duma, taa na cārā Diiloŋo-i wuɔ
 u kāyā-miɛ mi kūɔma baa nyɛŋ baa ma
 wamma-i.

Jaaluɓeriɛŋgu

²¹ Mamaŋ dii bande-i-na, i natobiŋo-i
 Tisike duɔ kā, u ka waŋ-ma baa-na na suɔ
 miŋ yeŋ mamaŋ nuɔ-i. Tisike maama dii
 kpelle mi huɔŋga-na, u vaa u fere baa Itieŋo
 maacemma-i. ²² Mi siire-yuɔ baa ma yaa-i
 miɛ u ka waŋ ma yaanga-i baa-na a fɛ na
 hɔmmu-i.

²³ I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-
 Kirsai, ba fɛ tobimba hɔmmu-i aa ce-
 ba nelnyulmuntaamba baa āŋhūuman-
 taamba. ²⁴ Bamaŋ gbu ba kuye Itieŋo-i Yesu-
 Kirsai maama-i bāaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, Diilo
 kāyā-bɛi hiere.

Polɲ nyegāaɲ sebe maɲ hā Filiputaamba-i Nelmuoyamma

Pol yaa waɲ Diilonɲ-nelma-i baa Filiputaamba-i ba nu-ma aa hūu-ma (Pəpuər. 16.11-40). Ku huɔŋgu-na, baa bel-o dii-yo kaso Yesu maama-na. Filiputaɲ baa hiel moloŋo ba holma-na baa congoruɔŋgu u kã ka hã Pol dii kaso-i-na. Ba bi naacolɲo-i Epafuroditi. Kufanɲu maama yaa nuɔ-i Pol nyegēɲ sebe daayo-i duɔ jaal-ba.

U duɔɲ a dii sireiɲa bei wuɔ ba nyaar *Neldodolma-na aa ba muonu-mei terni-na hiere. Wuɔ ba ta ba hiire ba fere ŋaa Yesuɲ taa u hiire u fere duma (sap. 1-2). U gbuɔya-bei wuɔ ba bel ba fere coikartaamba-na, wuɔ da ɲ haa ɲ nanɲa-i Yesu-i-na, ku yaa gbãa ce-ni nelviɲ nuɔ Diilonɲo yufelle-na, Yuifu ba Diilonɲ-hümelle wuɔsaɲgu sɪ (sap. 3). U bi piye baa-ba wuɔ ba yaɲ aa ba nunu ba-naa ba ce Itiero maacemma-i (sap. 4).

U sebe huɔŋga-na hiere, u diyaa sireiɲa Diilonɲ-dūɲ-baamba-na wuɔ baɲ yeɲ Itiero horre-na, ba ta ba nyɛ. Wuɔ Yesuɲ hãa-ye kumaɲ, ku maaraa bimbinni-i hiere, a ce dumaɲo-na umaɲ duɔ haa u nanɲa-i yuɔ weima-na hiere, kutiero huɔŋga gbãa fẽ.

Jaaluɲgu

¹ Muɔ Pol, muɔ baa Timote, miemei nyegāaɲ sebe daayo-i. Yesu-Kirsa cāaraaɲ miɛ. I nyegāaɲ-yo die hã namaa namaɲ hūyāa Yesu-Kirsa maama-i a ce Diilonɲ-dūɲ-baaɲ namaa Filipu-i-na, baa na yaataamba-i, baa bamaɲ kãayāɲ-bei ba maacemma-na Diilonɲ-dūngu-na. ² I To-i Diilonɲo-i, baa Itiero-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyā-nei boi aa fẽ na hɔmmu-i.

Polɲ cārāɲ kumaɲ u hã Filiputaamba-i

³ Da mi jɔguɔɲ na maama huɔŋgu huɔŋgu, mi jaal Diilonɲo-i ma yerreɲ. ⁴ Da mi ta mi cārā Diilonɲo-i mi hã-na huɔŋgu huɔŋgu, mi huɔŋga fẽ da yogogo. ⁵ Naɲ diyaa na nanɲa-i baa-mi *Neldodolma wamma-na, a doɲ dii yidielāɲgu maɲ naɲ nuɔ Diilonɲ-nelma-i, ji hi baa nyungo, ku'i fiɛɲ mi huɔŋga-i. ⁶ Mi suyaa kerre miɛ Diilonɲ uɲ duɔɲ maacenfafamma maɲ na

hɔmmu-na, u sie yaɲ-ma boluɔŋgu. U ka ce-ma ka bāl-ma Yesu-Kirsa jommaɲ-yiingu-na. ⁷ Na maama dii kpelle mi huɔŋga-na cor, a ce da mi ta mi jɔguɔɲ na kūngu-i jɔguɔɲ daama temma-i, mi ninsorɲo. Diilonɲ uɲ cie baa-mi aa hã-mi maacemma maɲ, na kãayā-miɛ mi ce-ma. Na kãayā-miɛ kaso-i-na bande-i-na. Miɲ ŋa naa bi waa mi fereɲ nuɔ huɔŋgu-na ta mi waɲ Neldodolma-i mi pigāaɲ nuɔmba-i, ba da ba hūu-ma wuɔ ninsorɲo, na kãayā-miɛ. ⁸ Yesu-Kirsaɲ dol-eɲ duma, muɔmi bi dol-na dumei, Diilonɲo yaa mi siera.

⁹ Miɲ cārāɲ mamaɲ Diilonɲo wulaa mi hã-na, ma yaa daama: Mi taara naɲ dol na-naa duma, u yaɲ kumaɲgu ta ku suur-kuɔ ku naara a ce na ta na suɔ ninsorɲo-i aa ta na nu nelma-i ma numma-i. ¹⁰ Ku yaa na ka ta na suɔ kumaɲ faa cemma. Mafaɲ da ma ce, molo sie da cāl-na, na ka waa nelviɲ namaa ta na cie *Kirsa jommaɲ-yiingu-i. ¹¹ Yesu-Kirsa ka ce na āncemma-i hiere ma fa. Ku yaa ka ce nuɔmba ta ba gbeliɲ Diilonɲo-i aa ta ba tuɔlɲu-yuɔ.

Pol weima-i hiere ma kãa ka jūɲ Kirsa yaa nuɔ-i

¹² Tobin namaa, mi taara na suɔ wuɔ mamaɲ daa-mi daama-i, ma birti yaɲ aa ce *Neldodolma kã yaɲ-na. ¹³ A ce dumaɲo-na, sorosibaa-ba maɲ nieyaɲ *jāmatigi-i a naara nuɔmba-i hiere ba suyaa wuɔ ba diyaa-mi kaso-i-na *Kirsa maama yaa nuɔ-i. ¹⁴ Baɲ bilaa-mi, ku kãayā Diilonɲ-dūɲ-baamba boi ba da holle Itiero hümelle-na. Ba wuɔra ba waɲ Neldodolma-i halle ba sa kãalā neliɲgo baa ma wamma-i. ¹⁵ Mi suyaa miɛ ba holma-na, banamba waɲ Kirsa maama-i baa nenemungu, banamba ta ba waɲ-ma baa yelma; ŋga banamba bi dii ta ba waɲ-ma baa hɔfafanɲa. ¹⁶ Kufanɲu taamba-i mi maama dolɲu-bei. Ba suyaa wuɔ Diilonɲo cie mi jo Neldodolma maama yaa nuɔ-i da mi ji kaala-mei baa nuɔmba-i. ¹⁷ Aa yaɲ bamaɲ waɲ-maɲ baa yelma-i, ba huɔya-maama saa fa, ba taara kumaɲgu naara mi muliema-i kaso-i-na. ¹⁸ ŋga ba waɲ-ma baa yelma o, ba waɲ-ma baa hɔfafanɲa o, weima sɪ. Kumaɲ gbāaɲ, Kirsa maama yaa waɲ. Mi huɔŋga fiɛ baa ku yaa-i aa mi sie yaɲ ka guɔla. ¹⁹ Mi suyaa miɛ mafamma-i daama-i hiere, na Diilocārälle-i

a naara Yesu-Kirsa *Yalle ka ce ma dol-mi. ²⁰ Mi tienaana baa mafamma cemmañ-maama-i mi huonga-na aa mi yaanga sie ture gbula. Mi suyaa mie mi cicelma o, mi kuliingu o, mi ka ta mi ce Kirsa yerre ta di du. ²¹ Mei wulaa, da mi waa cicelma-i, mi weima-i hiere ma kaa ka jün Kirsa yaa nu-i. Da mi bi tiraa ku, mi saa cii. ²² Nga da ku da mi tie cicelma-i mi ka gbāa fa weima, teriengu fangu-na da ba yuu-mi, mi sa suo miñ ka par mamañ. ²³ Da ba cira mi par, mi huonga dii somma hāi: Kanañga'a mi ku, kanañga'a mi tie cicelma. A ku ka waa baa Kirsa-i, mi taara ku yaa-i. Ku yaa faa yañ. ²⁴ Nga namaa maama-na, da mi tie cicelma, ku ka buo-nei. ²⁵ Miñ suyaa mafamma-i, mi suyaa mie mi ka tiraa da huongu baa-na, a kāyā-nei Diilon-ñumelle-na aa bi fē na hommu-i die. ²⁶ Teriengu fangu-na, da mi ji gbāa hel kaso-i-na bir kā na wulaa, ku ka fē na hommu-i Kirsa horre-na aa naara kunangu u jaalangu-na.

Vaay na fere baa Diilon-ñumaama-i

²⁷ Kumañ gbāañ, na ta na wuo na saanu baa *Kirsa *Neldodolma-i. A ce dumaango-na, mi juo gbāa kā wa, mi saa ji gbāa kā wa, da mi jaal yuu, mi nu ba'a na bilaa Diilon-ñumaama-i nammu hāi, aa bel na-naa fafamma aa ce kuuduangu aa vaa na fere baa maacemma-i nuomba boi da ba nu Neldodolma-i. ²⁸ Baa na ta na kālā na bigāarāmba-i, ku yaa ba ka suo wuo ba kā dāamu-na aa namaa na ta na kā Diilon-neller. Diilongo'i cie mafamma-i hiere. ²⁹ Kumañ cie mi ta mi wañ mafamma-i, Diilongo saa ce baa-ye wuo i hūu Kirsa maama yon, u bi cie baa-ye wuo i mulieng u maama-na. ³⁰ Nañ na naa da-mi malungu mañ nu-i, mii dii-kuo yogo, na saa bi yañ-ma suoma; namaa na suurii ku yaa nu-i dumande-i-na.

2

Biyaay Yesu-Kirsa gboluonngu-i

¹ Nañ dii sireña na-naa nuo *Kirsa horre-na, aa u nelnyulmu ta mu fē na hommu-i, nañ yer kuuduangu baa *Diilon-Yalle-i, nañ dol baa na-naa aa ta na ce hujarre na-naa nuo, ² da na ta na taara mi huonga fē gbarnu, taa na nunu na-naa. Teriengu fangu-na, na saaya na ta na dol na-naa aa ce na hommu-i kuuduangu baa na

ānjoguoma-i hiere. ³ Da na'a na ce kumañ, baa na ce-ku baa yelma, baa na bi ce-ku baa bombolma. Yaay aa na ta na hiire na fere. Taa na jina na fere banamba huon-nu. ⁴ Baa na ta na joguon namaa maama yon; taa na bi joguon banamba maama. ⁵ Biyaay Yesu-Kirsa gboluonngu-i:

⁶ Uu dii kuuduangu baa Diilongo-i dii ku domma-na, nga u saa ne kufangu-i.

⁷ U yaay aa ce u fere ñaa koriengo.

U cie u fere kuuduangu baa nelbiliemba-i.

U cie u fere nelbilongo nelbiliemba holma-na.

⁸ U siyaa hiire u fere a nu Diilongo nungu-i aa hūu-ma ku kulbalaangu-i *daangu-na.

⁹ Ku'i cie Diilongo haa-yo doro

aa hā-yo yuntesinni mañ maaraa yunte-sinni-i hiere.

¹⁰ U taara bamañ dii doro-i-na baa hēma-na baa bamañ suurii hēma-na, ba ta ba dūuna ba jaal-o.

¹¹ U taara nuomba-i hiere ba suo-ma aa wañ-ma wuo:

«Yesu-Kirsa yaa Itiengo-i!» a ce i To-i Diilongo yerre ce boi.

Diilon-ñun-ñambaay saaya ba waa duma

¹² Teriengu fangu-na, mi jēnaay namaa, miñ na naa waa baa-na, na taa na nu mi nungu-i. Nyungo-i-na, miñ fie'a mii si dii, diyaay kunangu na naara-kuo. Vaay na fere baa na konkoro kungu-i aa na ta na kālā Diilongo-i. ¹³ Na saa da, Diilon uñ taarañ kumañ, u yaa diyaay ku cemmañ-maama-i na hommu-na aa hā-na ku fñgūo-i na ta na ce-ku.

¹⁴ Da na ta na ce mamañ, molo baa waana, molo baa bi ce āndapirre; ¹⁵ ku yaa na ka waa nelfafaay namaa, na hommu ka waa welewele. Na ka waa Diilon-bisālñ namaa. Cālmuo sie waa nei huhurmantaamba holma-na baa nelbabaamba holma-na mi-waay daayo-na. Na ka waa ñaa fitinu ba holma-na ¹⁶ ta na wañ cicelmañ-nelma-i baa-ba. Ku yaa *Kirsa jommañ-yiingu-i mi huonga ka fē baa-na da yogogo. Dumaango-na, mi maacemma ka waa baa yungu, mi muliema sie ce gbāngbāñ. ¹⁷ Nañ hūyāa Yesu maama-i aa ce mamañ hiere hā Diilongo-i, kuu dii ñaa na hielaa na fere sarguo; a ce dumaango-na, da ba fie ko-mi, ku ka perien yuliye na sarguo-i. Mafañ da ma ce, mi

huoŋga ka fē; aa mi huoŋ da ka fē, na-maa muumu ka bi fē mei kaanga temma-i.
¹⁸ Namaa fere-i, na hommu saaya mu fē aa mei kaanga bi fē namaa muumu temma-i.

Pol taara u puor Timote-i baa Epafuroditi-i

¹⁹ Itieŋo-i Yesu-Kirsa duo sie, ku sie vaaya, mi ka puor Timote ka ne-na aa jo ji tūnu-mie mi huoŋga fē. ²⁰ Fuo yaa dii tuo hel u joguon na maama-i kelkel mei temma-i. U yaa u da-u-diei yon. ²¹ Banamba-i hiere ba yaan Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba yii baa ba fereŋ-maama. ²² Namaa fere-i na daa Timoteŋ cie maacemma-i cemma maŋ: U vaa u fere ce Diiloŋ-maacemma-i baa-mi ŋaa bisālān uŋ vaa u fere ce maacemma-i baa u bīncōiŋo duma. ²³ Mi yuŋ-maŋ da ma gbāŋ kaala, mi ka puor u yaa na wulaa. ²⁴ Aa mi suyaa mie Itieŋo sie yaŋ ku da huoŋgu u ka ce mei fere-i mi da mi fere kã na wulaa.

²⁵ Mi nie da ku saaya mi ce mi nato-biŋo-i Epafuroditi bir kã na wulaa. U yaa mi nabentieŋo maaceŋ daama-na, u yaa kãayāŋ-mie maluŋ daaku-na. Na puōraa u yaa baa na kakāyāŋgu-i u ji hã-mi. ²⁶ Na kūōma gbuu bel-o. U nuō wuō na nuō u jarma kūŋgu-i, a ce dumaŋgo-na u huoŋga saa tīēna terduoŋ-nu. ²⁷ Coima saa fa, u jaan. U jaan fuo tuo yii duo ku; ŋga Diiloŋo cie hujarre-yuo aa sire-yuo. Aa fuo da-u-diei nuō sī yon, u bi cie hujarre muōŋo-na ni ma'i sī kunangu naa naara mi sūlma-i. ²⁸ Mi ka gbāŋ hã-yo hūmelle-i donduo u kã na ka da-yo si na hommu ka fē. Mafarŋ da ma bi ce, kunangu ka bi parra mei ānjoŋuōma-na. ²⁹ Duo hi, na bel-o fafamma. Namaa wuoŋo-i Kirsa horre-na. Nuōmba famba temma saaya na ta na kãŋ-ba. ³⁰ Bige-i cie mi waŋ-ma dumaŋgo-na? U taa u yii duo ku *Kirsa maacemma maama-na. Naŋ saan-yo u duo ji ce maacemma maŋ hã-mi na fuoŋgu-na, u cie-ma fuo tuo yii duo tīē-maŋ.

3

Yesu maama yaa yungu

¹ Tobieŋ namaa, mamaŋ tīyāa ma yaa daama: Naŋ yey Itieŋo horre-na, taa na gbu na nye. Miŋ waan mamaŋ baa-na cor, da mi fie bir jo-mei, mei wulaa weima sī. Aa ku yaa faa baa namaŋgo-i. ² Bilaan na fere nelbabalaamba-na. Juoraan daaba

temma-i, ba yii baa *jāmman-kūŋgu yaa yon. ³ Da ŋ nu wuō ninsoŋ-*sīnjāngu-i, ku yaa mie kūŋgu-i. Hama-i nuō-i? *Diiloŋ-Yalle fande fere yaa kãayāŋ-yie i tie cãa Diiloŋo-i, aa i sa ne *Kirsa-i ye. A naara kufangu-i i saa haa i nanga-i nelbilieŋ-āncemmaŋ. ⁴ A ne da mei naa gbāa bi haa mi nanga-i nelbilieŋ-āncemma-na a yaŋ nuōmba-i hiere. Mii naa gbāa haa-ka yaŋ-ba nie nie? ⁵ Muōŋo-i *Ebireyieŋ muo, mi bīncuōmba-i Ebirebaa. *Isirahel hāyēlŋ muo aa *Bensaamie dūŋ-wuoŋ muo. Miŋ huoŋ, yinni niehāi cor, niisieŋ yīiŋgu-na ba jã-mi. Mi waa *Fariŋyieŋ muo, mi wuoŋyaa *Yuifu ba Diiloŋ-hūmelle-i Fariŋēbaa-baŋ wuo-deŋ duma. ⁶ Mii naa vaa mi fere baa di kūŋgu-i fuo ta mi wuora mi ce Diiloŋ-dūŋ-baamba-i sūlma. Mi wuoŋyaa-de diŋ saaya di wuo duma, molo saa naa waa u gbāa cāl-mi di wuoŋsaangu-na. ⁷ Daama-i hiere mii naa da ŋaa ma gbāa kãyā-mie, ŋga nyungo-i-na, miŋ suyaa Yesu-Kirsa-i, mi daa yungu si dii-mei. ⁸ Coima saa fa, miŋ juo gbāa suo Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, mi daa ku temma si dii aa da daama-i hiere ānsōsōmma. Fuo maama'i nuō-i miŋ siyaa hiel mi nanga-i weima-na hiere. Mi daa daama-i hiere ŋaa hūini. Mi cie mafamma-i da mi gbāa da mi da Kirsa-i ⁹ a waa baa u yaa-i. Ku saa ce ŋaa miŋ wuoŋyaa Yuifu ba Diiloŋ-hūmelle-i ku'i cie-mi nelviŋ muo de! Ku'i sī. Miŋ hūyāa Kirsa maama-i, ku'i cie-mi nelviŋ muo. Viisinni fanni-i, da ŋ hūu Kirsa maama-i, Diiloŋo jārā-nie baa-ni.

¹⁰ Miŋ taaran kumaŋ, mi taara mi suo Kirsa-i baa himma maŋ cie u sire hel kuomba holma-na. Mi taara mi mulieŋ fuo temma-i aa ku fuo kuliŋgu temma-i ¹¹ a gbāa da mi bi sire kuomba holma-na.

Miŋ donyan kumaŋ mi donya ku yaa-i

¹² Ku saa ce ŋaa miŋ donyan kumaŋ mi hii-ku de! Mi saa hi-ku. Yesu-Kirsaŋ hii muōŋo-i bel-mi, ku'i cie mi vaa mi fere da mi bi hi miŋ donyan kumaŋ.

¹³ Tobieŋ namaa, mei huoŋ-na, miŋ donyan kumaŋ mi saa hi-ku yogo, ŋga mi cie nelma diei: Mamaŋ cie cor hiere, mi hielaa-ma mi huoŋga-na aa vaa mi fere baa mamaŋ juoŋ. ¹⁴ Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ cie Yesu-Kirsa bi-ye duo ka pã-ye baa kumaŋ doro-i-na, mi donya ku yaa-i.

¹⁵ Mie marj naarj kaasinni Diilorj-hümelle-na hiere, nel daama yaa saaya ma waa i hõmmu-na. ¹⁶ Nga da kuõ na hõmmu calaanu terienggu narj-nu, Diilorjo ka kaala ku terienggu-i baa-na. ¹⁷ Da ku fie ce nie nie, in wuoyaa hümelle marj ji hi baa nyungo, yaarj i cor baa-de.

¹⁸ Tobirj namaa, taa na ce gaa muo mirj cie duma. Bamarj suurii mie nallu-na, taa na ne ba yaa-i aa na ta na ce. ¹⁹ Mi waarj-ma titirre-mei cor baa-na mie *Kirsarj kuu yungu marj nuõ-i *daanggu-na, nuõmba boi sa kãr-ku, a ce dumaarj-na kutaamba cie Yesu bigaarãamba. Mi tiraa mi tir ma yaa baa-na aa ta mi kaal. ²⁰ Kufangu taamba yaarj Diilorjo-i aa ta ba cãa ba kusünni. Kumaarj saaya ku da-ba sengerre, ba gbelierj ba fere ku yaa nuõ-i. Ba sa joguorj manamma miwaarj huonggu-na. Ba kã da ba ka kusuorj ba fere. ²¹ A ne da mierjo-i, Diilorj-nelle taamba yaa mierjo-i. Itierjo-i Yesu-Kirsa ka hel kusuorj-nu'i ji kor-e. I ne fuo hümelle yaa-i de-i-na. ²² Duo jo, u ka bir i kũsũsũrj daama-i ce-ma ma waa baa fõngũ gaa fuo maamarj yerj duma. Uj cerj weima hiere baa himma marj, u ka ce-ma baa ma yaa-i.

4

Ändaperienggu

¹ Tobirj namaa, na maama dõlnu-mie, na kũõma gbuu fũnurj bel-mi! Namei fierj mi huongga-i aa namei mi muliema sullu-i! Narj saaya na bel Itierjo nelma-i kpelle duma, mi waarj ma yaa baa-na daama-i.

² Evodi, nuõ baa Sëntisi-i, jande mi gbu mi cãrã-nei, narj yerj Itierjo horre-na baa na-naa, yaarj aa na ta na nunu na-naa. ³ Mi nahãal, narj fere-i, jande, mi haa mi nanga-i nuõnei nuõ-i, kãyã caarj daaba-i ba suur ba-naa nuõ. Ba yaa mulãarj baa-mi baa Kilema-i a naara mi nabaamba namba-i *Neldodõlma wamma-na. Diilorjo nyegãarj bafamba yireija-i ti cicẽlmarj-sebe-i-na.

⁴ Narj yerj Itierjo horre-na, taa na nye yinni marj jorj. Mi tiraa tir-ma: Taa na nye! ⁵ Bilaarj nuõmba-i hiere da hiehiẽ. Itierjo jomma piyaa. ⁶ Baa na tie holle baa birjũngu, kumarj maama-i da ma waa-nei na cãrã-kuõ Diilorjo wulaa aa na ta na bi jaal-o. ⁷ Mafarj da ma ce, Diilorj-hofẽlle marj maaraa nelbiliemba ãnjõõma-i hiere, di

ka ce Yesu-Kirsa maama tie na hõmmu-na baa na ãnjõõõma-na.

⁸ Tobirj namaa, mirj ka perierj baa mararj ma yaa daama: Nelma marj ninõõõ-i hiere, baa mararj sa biẽnaamarj nelierj yerre, mararj vii, mararj kuorj, mararj huhurma si dii-mei, nelma marj faa hiere, mi taara na ta na yii baa ma yaa-i. ⁹ Mirj hãalãayã-nei baa nelma marj, narj nuõ mararj mi nunggu-na baa narj daa mirj cie mararj, taa na ce ma yaa-i. Mafarj da ma ce, Diilorjo-i Hofẽllentierjo ka waa baa-na.

Pol jaalaa Filiputaamba-i

¹⁰ Na gbãarj tiraa pigãarj-mi wuo na saa nanna-mie. Maa naa waa na hõmmu-na dii yiinaa, nga na saa naa da na fere da na ce-ma. A ce dumaarj-na, mi huongga gbuu fẽ da yogogo baa Itierjo hümelle wuõsaanggu-i. ¹¹ Ku saa ce gaa mei naaluõ-i cie mi ta mi piiye daama-i de! Ma'i sã. Mei sa jaana birjũngu; ku mierj-mi. ¹² Mi suõ mi ferej belma naaluõ-huõngu-na, aa bi suõ mi ferej belma ku yerj baa-mi huõngu-na. Honni-na hiere baa weima-na hiere mei dii mi ferej nuõ. Mi wuyaa ye o, mi saa wuo ye o, mii dii mi ferej nuõ. Mi daa birjũngu o, mi saa da birjũngu o, mii dii mi ferej nuõ. ¹³ *Kirsa cie mi ta mi gbã mi hĩrã ku makpãarj-o. U yaa diyaarj ku fõngũõ-i mie. ¹⁴ Nga narj suyaa-ma kãyã-mie mi sũlma-na, ku faa.

¹⁵ Filipu Diilorj-dũrj-baarj namaarj-o, na saa bi yarj-ma suõma, mirj duorj *Neldodõlma wamma-i huõngu marj nuõ-i aa hel Maseduõni-i-na, Diilorj-dũrj-baamba-na hiere, namei kãayã-mie yorj baa na nagãrj-niini-i. ¹⁶ Mirj gaa naa fie waa Tesalonike-i-na, na kãayã-mie ku yuu niele. ¹⁷ Ku saa ce gaa mi taara na ta na hel na kãyã muõ yinni marj jorj, nga mi taara kunangu naara na ãnfafamma sullu-i. ¹⁸ Narj saarj nimarj mie hiere, mi daa-ni; Epafuroditi juo ji hã-mi baa-ni. Na cie mi ce birjũntierj muõ. Mi sa tiraa taara birjũngu. Na kakãyãngu dii gaa tãmmarj-kũngu. Tãmmarj-kũngu marj ku hũlãangu dõlaanu Diilorjo-i u sie-ku. ¹⁹ Mirj cuu Diilorjo marj huorj-nu'i, birjũngu saa naa baa-yo. Narj taararj nimarj hiere u ka hã-na baa-ni Yesu-Kirsa horre-na. ²⁰ Yaarj i tie gbelierj i To-i Diilorjo-i hõnni marj jorj. Ma cie.

Jaaluperiɲgu

²¹ Jaalaan na nellen-baamba man hūyāa Yesu-Kirsa maama-i a ce Diilon-dūn-baamba. I baamba man dii baa-mi bande-i-na, ba jaalaa-na.

²² Diilon-dūn-baamba man dii bande-i-na hiere, ba jaalaa-na. I baamba man bi ciɛn *jāmatigi maacemma-i ba gbuu pā na jaalungu. ²³ Itiejo-i Yesu-Kirsa u kāyā-nei hiere.

Polŋ nyegāan sebe maŋ hā

Kolositaamba-i Nelmuoyamma

Pol nyegāan sebe daayo-i hā Diilonŋ-dūŋ-baamba maŋ waa Kolosi. Ku biyaa ŋaa Pol fuo fere saa hi nelle falle-i dede, u wuoratieŋo naŋo-i kaa ka waŋ Diilonŋ-nelma-i baa-ba ba hūu-ma. U wuoratieŋo faŋo-i ba taa ba bī-yo Epafirasi. Fuo taa u bi hel Kolosi yaa nuo-i.

Huonŋu nangu juo hi, baa dii Pol kaso. Huhurmantaamba namba kã ka ta ba guol Kolositaamba gbeini-i wuo da ŋ ta ŋ taara ŋ ka da Diilonŋo-i ŋ saaya ŋ ta ŋ buol *dɔrɔpɔuɔrbiemba-i aa ŋ saaya ŋ *jã. ŋ saaya ŋ bi ne niwuoni nanni baa niinyonni nanni aa yaŋ-ni, baa ma temma boi. Epafirasi wuo kã ka hi Pol baa-ma.

Pol wuo nyegēŋ sebe daayo-i a gbuya Diilonŋ-dūŋ-baamba-i wuo Diilonŋ uŋ cie Yesu-Kirsa kor-ba duma, ku gbē; kuanangu si dii da ku ce naara-kuo. Nelbilieŋ āncemma sie gbāa ce nelieŋ nuo ŋ ka da Diilonŋo-i. Da ŋ haa ŋ nanga-i Yesu-Kirsa-i-na yonŋ, ŋ kuraa nyunŋo, ŋ kuraa biŋnuo (sap. 1-2).

Ku huonŋu-na, u dii u nungu-i a pi-iyie pigāan-ba baŋ saaya ba ta ba wuo hūmefeŋeŋ daade-i duma ku ta ku dolnu *Kirsa-i (sap. 3.1-4.1-6). U piraanŋ u sebe-i baa jaalupälle (sap. 4.7-18).

Jaaluŋgu

¹ Muo Pol, Yesu-Kirsa *pɔpɔuɔrbilɔŋ muo ŋaa Diilonŋ uŋ'a ma ce duma. Muo baa mi natobiŋo-i Timote-i, miemei nyegāan sebe daayo-i ² die hā namaa namanŋ hūyāa Yesu-Kirsa maama-i Kolosi-i-na a ce Diilonŋ-dūŋ-baanŋ namaa. I natobimba yaa namaanŋo-i Yesu-Kirsa horre-na.

I To-i Diilonŋo kãyã-nei aa fē na hommu-i.

Polŋ cārāŋ Diilonŋo baa mamaŋ

³ Honni maŋ jonŋ i cārā Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i i hā-na, aa tie jaal-o na maama-na.

⁴ Ku yungu yaa daaku wuo: Naŋ haa na nanga-i Yesu-Kirsa-i-na duma, baa naŋ dol Diilonŋ-dūŋ-baamba-i hiere duma, i nuoku. ⁵ *Neldodolma yaa ninsoŋ kerre-i, maŋ

hii-na, ma pigāan-na Diilonŋ uŋ tigiinŋ ku-maŋ tuo cie-na dɔrɔ-i-na. Naŋ haa na nanga-i kufanŋu biŋkūŋgu-na, ku'i cie na hūu Yesu maama-i aa ta na dol na-naa dumande-i-na. ⁶ Neldodolma gbuo terni-i hiere ma kã, aa ta ma bi ce ma maacemma-i ŋaa maŋ ceŋ duma namaa na holma-na. Dii yiinŋu maŋ nuo-i naŋ nuo-ma, maa dii ta ma ce maacemma-i na holma-na. Naŋ nuoma, na suyaa wuo ninsoŋ aa tiraa suo wuo Diilonŋo-i hujarrentieŋo. ⁷ Epafirasi yaa cie kufanŋu maacemma-i baa-na, u yaa i jīeŋo, u yaa i nabentieŋo. Maacembilofefeŋo'i *Kirsa suonŋu-na na holma-na. ⁸ *Diilonŋ-Yalleŋ diyaa nelnyulmu maŋ na hommu-na, u waar mu maama baa-ye. ⁹ Ku'i cie dii iŋ nuo na maama-i, i faya i fere tie cārā Diilonŋo-i i hā-na. I cārā-yuo wuo u yaŋ u *Yalle ce-na nelnurāanŋ namaa baa cēcēmuntaanŋ namaa, ku yaa na ka suo u huonŋa-i fafamma. ¹⁰ Ku yaa na ka gbāa ta na ce kumanŋ dolaaunŋ-yuo weima-na hiere. Na ka ta na ce ānfafamma-i ma sinni-na hiere, aa na ka migāanŋ ta na suo Diilonŋo-i na kã. ¹¹ I cārā-yuo, fuo maŋ u fōŋgūo temma si dii, wuo u hā-na ku fōŋgūo-i na gbāa ta na yiera baa weima-i hiere na hommu baa ta mu huol. ¹² I Tonŋ jīena ciilufafaanŋu maŋ dii gbagbaamanŋ-nelle-na tuo cie u baamba-i, u cie namaanŋo-i ku wuotaanŋ namaa; a ce dumaanŋo-na yaanŋ na hommu fē na ta na jaal-o. ¹³ U hūyāa-ye kukulma nyisēnni-na a kã baa-ye u Biēŋo nelle-na. U Biēŋo maama sa suo aa dolnu-yuo. ¹⁴ Fuo yaa cie i kor aa i āmbabalma hur halaŋ.

Da ŋ da Yesu-i ŋ daa Diilonŋo yaa-i

¹⁵ Molonŋ yufelle sie gbāa haa Diilonŋo-na, ŋga uŋ yēŋ duma, ku da u Biēŋo yaa nuo-i. Diilonŋ uŋ maa bīmbinni maŋ hiere, uu dii ni yaanŋ-na. ¹⁶ Bige-i cie mi waŋ-ma dumaanŋo-na? Diilonŋo cie u yaa hiel bimbinni-i hiere dɔrɔ-i-na baa hīema-na. Iŋ darŋ nimanŋ baa in'a i sa da nimanŋ hiere; himma-i baa nellentesinni-i baa fōŋgōtesinni-i ka hel baa yuntesinni-i hiere, fuo yaa hielaa-ni a vii u fere baa-ni. ¹⁷ U yaa taa yaanŋa bīmbinni-na hiere, aa bīmbinni-i hiere fuo yaa cie ni tie. ¹⁸ U yaa Diilonŋ-dūŋ-baamba yungu-i aa bafamba waa u borre. U yaa mundommu-i. U yaa siire iŋēna kuomba holma-na a duo gbāa waa yaanŋa hiere. ¹⁹ Ku dolaaunŋ Diilonŋo-i u dii u sinni-i hiere

u Bięjo-na. ²⁰ U cie u yaa dii fuo fere-i baa nelbiliba-i ba-naa nuu. U Bięj uę kuu künna u tamma maę *daangu-na, ma yaa diyaa yaafelle-i hięma-na baa doro-i-na hiere. ²¹ Namaa fere-i, dięlũo-i-na, naa naa maa Diilongo-na. Naę taa na ce ambabalma maę, a naara aņjogobabalamma maę waa na kusũnni-na, maa naa ce na bigaęj Diilongo-i. ²² Ųga fiefie-i-na, u cie u Bięjo jo ji ku nelbilong temma a dii-na na-naa nuu baa-yo, na da na waa nelfafaęj namaa u caęgu-na cǎlmuo baa waa-nei. ²³ Ųga na saaya na ce Yesu maama-i ęaa gboruęgu a yiye-me ięiera; na baa yaę molo tǎal-na halaę-na na munyerammu-na. Naę nuu *Neldodolma-i aa haa na nanga-i Diilongo ciilungu-na, baa na yaę molo pira-nei. Nelma famma-i ba waę ma yaa-i terni-na hiere baa nuomba-i aa muo Pol mi ce ma watieę muo.

Pol maacemma-i

²⁴ Mię ceę mulięma maę daama-i fiefie-i-na na maama-na, ma dolnu-mię mi ta mi nye baa-ma. *Kirsaj mulieę mulięma maę Diilong-dũę-baamba* maama-na, muomi suyaanu mulięma famma yaa-i dumande-i-na. ²⁵ Mi cie Diilong-dũę-baamba famba cǎaręj muo. Diilongo hǎa-mi maacemma famma yaa-i na holma-na wuo mi waę u nelma-i hiere baa-na. ²⁶ Nelma famma naa fuo yiinataamba-na, ęga fiefie-i-na u pigǎarj u dũę-baamba-i baa-ma. ²⁷ U taara ba suu nel daama gbǎa kǎyǎ nuomba-i nilieęa-na hiere kǎyǎmma maę. Nelma famma yaa daama: Kirsaj dii na hommu-na, u yaa fieę na hommu-i wuo na ka da Diilongo-i. ²⁸ I waę Kirsaj faęo maama yaa-i baa nuomba-i hiere; die da umaę, i dii bĩncuęj-nelma u tũnni-na a tigięj-yo fafamma Kirsaj horre-na a hǎ Diilongo-i baa-yo. ²⁹ Ku'i cie na da mi ce maaceę daama-i aa Kirsaj hǎa-mi fõęgũo maę, mi vaa mi fere baa u yaa-i. U yaa kǎayǎj-mię.

2

¹ Namaęo-i baa Lawodisetaamba-i, ka hel baa bamaę bi nuu mi maama-i namaa temma-i aa ba sa suu-mi, mi taara na suu mię vaa mi fere duma na maama-na. ² Mi vaa mi fere vaama famma-i da mi dii sireięa nei aa nelnyulmu da mu ce

na bel na-naa fafamma, aa Diilongo duo hǎ-na cǎcǎmungu-i ku sĩnni-na hiere. Ku yaa na ka suu u kusũngu-i, ku yaa na ka suu *Kirsaj-i. ³ Nelnulle-i hiere baa cǎcǎmungu-i hiere nii dii baa u yaa-i.

⁴ Mi sa taara nudodoltie naa tǎal-na, ku'i cie mi ta mi waę mafamma-i. ⁵ Mię fie'a mii si dii na caęj-nu, mi huęga dii. Aa da mi da naę ceę na weima-i fafamma duma, baa naę bilaa Kirsaj maama-i kpelle duma, ku sa gbuu suu aa dolnu-mię.

Kirsaj yaa weima-i hiere

⁶ Naę hũyǎa ltięo-i Yesu-Kirsaj maama-i duma, taa na wuo na saanu baa-ma dumi. ⁷ Naę kaasĩnni u horre-na aa na yaę na weimambaa-ba-i hiere na hǎ u yaa-i. Nyaarǎarj-yu ęaa maę waę baa-na duma aa na gbu na ta na ce Diilongo-i kasi saa da-yo.

⁸ Baa na yaę molo ji kar u huęyasanga cure-nei bięna-nei. Baę waę mamaę baa-na, ba bĩncuęj-maama. Ma hila nelbilieę aņjoguęma-na hięma-na bande, *Kirsaj maama si. ⁹ Bige-i cie mi waę-ma dumaęo-na? Ku yungu yaa daaku wuo: Sĩnni maę dii Diilongo-na hiere, ni yaa bi dii Kirsaj-i-na. ¹⁰ Aa u yaa cie namaa na da Diilong-bimbĩnni-i hiere ni kũngu-na. U yaa fõęgõtesĩnni-i hiere baa yuntesĩnni-i hiere ni yungu-na. ¹¹ Fuo maama yaa nuu-i namaa na *jǎ, aa *jǎmma famma-i nelbilieę-maama si, Kirsaj maama. Ku yaa hilaęj aņjogobabalamma-i i hommu-na. ¹² Naę daa *batemu-i kuu dii ęaa ba fuuriye-nei baa Kirsaj-i aa na sire baa-yo. Diilongo himma maę siire-yu hiel-o kuomba holma-na, naę haa na nanga-i mei ku'i cie na sire baa-yo.

¹³ Dięlũo-i-na, na ambabalma-i baa naę ęa na'a na saa jǎ, kuu naa ce-na ęaa bikuęj namaa Diilongo yaęga-na. Ųga fiefie-i-na, u siire-nei baa Kirsaj-i. U hurii i ambabalma-i hiere. ¹⁴ I cǎlmuo ęa naa nyegęj sebe maę nuu-i, Kirsaj kulięgu cie u taalnu-yu. ¹⁵ U Bięjo kulięgu bi cie u yar u bigǎarǎamba-i aa hũu fõęgõtesĩnni-i baa yuntesĩnni-i ba wulaa, aa bel-ba vaa-ba hel baa-ba nuomba-i hiere ba da ba suu wuo u yaraa-ba.

* ^{1:24} Diilong-dũę-baamba: Ma nyegǎarj girekimma-na wuo: «Kirsaj mulieę mulięma maę u borre maama-na...» Ba gbę Diilong-dũę-baamba yaa dumaęo-na. Nieę Kol. 2.19.

¹⁶ Teriengu fangu-na, nuomban cāl-nan duma na niwuoni-kūngu-na baa na ni-nyōni-kūngu-na, baa na ta na kân-ku. Ban bi cāl-nan duma ponsanni kūngu-na, baa cefeleŋo kūngu-na a naara *yitiēnangu kūngu-na, baa na bi ta na kân kufangu-i. ¹⁷ Ban nyaarāa manan nuō-i daama-i hiere, ma waa ŋaa nelma man juon ma foguongu, a ne da Kirsaa yaa ma belle-i. ¹⁸ Baman wuo bafamba sa ce bombolma aa ta ba buol *dorpuporbiemba-i, baa na yan ba taal-na hiel-na hōntobilono. Ban wan manan hiere, ba ciera wuo Diilono'i caraaya-bei baa-ma. Bafamba ferenj ānjoguoma ce ba ta ba hogorra. ¹⁹ Ba saa bel Kirsaa maama-i nammu hāi, a ne da u yaa i yungu-i aa mie i waa u borre-i. Fuō yaa cie i bel i-naa fafamma bel daama-i temma-i tie kāyā i-naa aa kunangu ta ku suur-yie ku naara ŋaa Diilon un taaran-kuo duma.

²⁰ Nan kuu baa Kirsaa-i, nelbiliemba nunni sie tiraa gbāa bel-na. Ma daa nie na ta na nu ba nunni-i ŋaa naa dii baa-ba? Da ba ce ba'a: ²¹ «Daaku saa saaya ŋ yieya-kuo, daaku saa saaya ŋ wuo-ku, daaku saa saaya ŋ bie-ku.» ²² Niman nifanni-i daani-i hiere ni cor ni kā baa ni yaanga. Āncemma famma-i daama-i nelbiliemba'i juo baa-ma. ²³ Da ŋ ta ŋ ne-ma, ma biyaa ŋaa ma faa; ma guor-ni ŋ cārā Diilono-i, aa ce ŋ hiere ŋ fere, aa tiraa ce ŋ ce ŋ kūōma-i kpāncōlgūō. ŋga yungu si dii-mei, ma sa ce nelien nuō ŋ suō ŋ ferenj belma kelkel.

3

¹ Nan siire baa *Kirsaa-i kuliingu-na, van na fere baa dōr-niini taaramma yaa-i. Kirsaa dii kusuon-nu'i tiēna Diilono caangu-na. ² Yan hēman-niini-i aa na vaa na fere baa dōr-niini yaa-i. ³ Na saa da, naa dii ŋaa na kuu aa na yaleiŋa kā ka cīŋ baa Kirsaa-i Diilono-na. ⁴ Na yaleiŋa tieŋo yaa Kirsaa-i. Duo jo yiingu man nuō-i, na ka bi waa baa-yo ta na ce na bāangu-i.

Āncōlōmma baa ānfelemma

⁵ Teriengu fangu-na, hielaan ānjogobabalamma-i na hōmmu-na; ma yaa diyaan-nan bīnwosinni-na, baa tilāsinni-na hiere, baa figiŋ-hālmaangu-na, baa cāncāaya-i-na. Na saa da, da ŋ ta ŋ ce cāncāaya-i, kuu dii ŋaa ŋ yan Diilono-i aa ta ŋ kuye ŋ yufien-niini. ⁶ Mafamma

temma yaa juon baa Diilon-berru-i. ⁷ Namaa nan ŋa na'a na saa hi suō *Kirsaa-i, na taa na ce ku yaa-i. ⁸ ŋga fiefie-i-na, hōdulle-i, baa hōguola-i, baa hōbabalanga-i, baa tuosinni-i, baa tilāsinni-āndenni-i, niēn-niŋ hiere aa na yan-ni. ⁹⁻¹⁰ Nan naana na āncōlōmma-i aa suur ānfelemma-na, hielaan na nanŋa coima-na. Yinni man jon Diilono ce-na nelfelaan namaa na da na waa fuō temma a ta na suō-yo fafamma. ¹¹ Teriengu fangu-na, *Yuifuyien nuō o! Yuifuyien nuō si o! ŋ *jāa o! ŋ saa jā o! ŋ suō sebe o! ŋ sa suō sebe o! Perruntiyien nuō o! Kōrien nuō o! Nebiŋ nuō o! Na cie hiere kuuduongu, unaa saa buō unan-na. ŋga kuman yungu, ku yaa Kirsaa-i. U yaa weima-i hiere na hierono-i hiere na wulaa.

¹² Diilono yufellen hilaa-nei u ce-na u baan namaa aa tuō dōl-na, namaa na bi saaya na waa hujantaan namaa, aa na ta na kāyā na-na. Na saaya na waa hīchīe, aa na ta na hiere na fere. Baa na bi yan na hōmmu ta mu huol. ¹³ Uman duo ce uman kuujanŋu, kutieno tiil-ku nanman-temma. Aa wein da ma waa baman hōlma nuō-i, ba yan ma tī ŋaa Itien un yan namaa maama tī duma u huonga-na. ¹⁴ ŋga kuman yungu hiere, ku yaa ŋaa nelyulmu-i. Nelyul da mu waa-nei, ku yaa na ka gbāa bel na-naa fafamma. ¹⁵ Kirsan juo baa yaafelle man, Diilo yan na ta na kuye di maama. Na saa da, Diilono joguon difande maama yaa-i baa-na na da na gbāa ce baaduon namaa. Taa na gbu na ce-yo kasi saa da-yo. ¹⁶ Yan Kirsaa nelma da muntienafammu na hōmmu-na. Taa na hāalā na-naa baa-ma aa na ta na dii nelma na-naa tūnniŋ. Na ta na ce-ma bīncōmma. Taa na jaal Diilono-i baa *Diilon-Yallen dii nei ni man na nunni-na. Taa na hāl-ni na tuōlu-yuō aa hāl-ni gbeliēn-yo baa na hōmmu-i hiere. ¹⁷ Nan wan manan hiere, baa nan cen manan hiere, taa na ce-ma ŋaa Kirsan taaran-kuo duma. Aa fuō barguō-i-na, taa na ce i To-i Diilono-i kasi saa da-yo.

Diilon-dūŋ-baaman saaya ba waa duma ba dūnniŋ-hōmmu-na

¹⁸ Caan namaa, taa na sie na bōlbaa-ba wulaa ŋaa Itien un taaran-kuo duma. ¹⁹ Bolaan namaa, yan na caamba maama ta ma dōlu-nei; baa na ta na vāa na yammu-i baa-ba.

²⁰ Bisälh namaa, da ku fie ce nie nie, taa na nu na bĩncuamba nunni-i, ku yaa dolaanuj Itiego-i. ²¹ Bientobaa namaa, baa na ta na ce kuujanggu na bisålmba-na, ku gbāa senj ba kūōma-i.

²² Kōraaŋ namaa, da ku fie ce nie nie, taa na nu na yuntaamba nunni-i. Baa na ta na ce ba yufellen yonj ba da ba dōl-na. Da ba hā-na maacemma-i, nieŋ Itiego-i aa na ce-ma baa huōŋga diei. ²³ ŋ maacemma da ma fie waa hama-i temma-i, firnu ŋ huōŋga-i ŋ ce-ma. Baa ta ŋ ne-ma wuo neliŋ maama, ta ŋ ne-ma ŋaa Kirsā maama. ²⁴ Na saaya na suo wuo Itiego ka pā-na. Uŋ jīēna ciilungu maŋ tuo cie u baamba-i, na ka da-ku. Itiego yaa Kirsā-i aa na cāa u yaa-i. ²⁵ Diiloŋo sa ce cielu; a ce dumaŋo-na, umarj duo ce maacembabalamma-i ma ka wuo-yo.

4

¹ Yuntaaŋ namaa, bilaaŋ na kōraamba-i fafamma baŋ bel neliŋo duma. Na saaya na suo wuo unaŋo dii dōrō-i-na namaa bi yungu-na.

Āmperiema

² Vaarj na fere na ta na cārā Diiloŋo-i hōnni maŋ jonj. Taa na ce-yo kasi saa da-yo. ³ Aa na bi ta na cārā-yuo na hā mieŋo-i; wuo u tigiŋ terieŋgu-i u hā-ye i gbāŋ waŋ *Kirsā maama-i baa nuōmba-i. Diēlūō-i-na maa na fuo, ŋga fiefie-i-na Diiloŋo pigāaŋ-ye baa-ma. Mii dii kaso-i-na mafamma maama yaa nuō-i. ⁴ Miŋ saaya mi waŋ-ma kaala-mei duma nuōmba suo-ma, cārāŋ-yuo u hā-mi ku fōŋgūō-i. ⁵ Taa na suo na fereŋ bel-ma bamaŋ saa hi hūu Yesu maama-i ba hōlma-na. Baa na gonya ānsōsōmma aa na yaŋ kuufafaanggu cemma-i. ⁶ Na saaya na ta na suo nuorgu baa nuōmba-i aa na yaŋ belle waa na nelma-na, ku yaa umarj duo yuu-na baa nelma na ka suo u siema.

Jaaluperieŋgu

⁷ Mamaŋ dii-mie bande-i-na, Tisike duo kā, u ka waŋ-ma baa-na. Mi kuye u maama-i. U yaa mi natobiŋo, u yaa mi wuōratieŋo, u ce pāama baa-mi Itiego maacemma-na. ⁸ Mi siire-yuo baa ma yaa-i mie u ka waŋ ma yaŋga-i baa-na a fē na hōmmu-i. ⁹ Ba ka ce hūmelle-i kuuduōŋgu

baa na nellen-wuōŋo-i Onesimu-i. I nato-biŋo naŋo'i ufaŋo-i *Kirsā horre-na, u wuo Kirsā hūmelle-i fafamma. Mi bi kuye fuo maama-i. Da ba kā, mamaŋ dii bande-i hiere, ba ka waŋ-ma baa-na.

¹⁰ Aritarke maŋ dii baa-mi kaso-i-na, u jaalaa-na. Marke maŋ Barnabasi ba horoŋo bi pāa na jaalungu. Kumaŋ ŋaa Marke kūŋgu-i, mi waarj-ma baa-na tī; duo kā yiŋgu maŋ nuō-i na terieŋgu-na, na bel-o fafamma. ¹¹ Baŋ biŋ Yesu maŋ Yutusi-i u bi jaalaa-na. Na saa da, *Yuifubaa-ba maŋ hūyāa Kirsā maama-i, ba siei baarj daaba yaa dii baa-mi i tie waŋ *Diiloŋ-bāaŋgu maama-i. Ba kāyā-mie boi.

¹² Epafirasi* bi pāa na jaalungu. Uŋ yerj Kirsā cārāŋo, u vaa u fere tuo cārā Diiloŋo-i u hā-na hōnni maŋ jonj na da na bel Diiloŋ-hūmelle-i nammu hāi aa naŋ kaasīnni die a gbāa ta na ce Diiloŋo huōŋga-i weima-na hiere. ¹³ Mi ka gbeliŋ-yo u huōŋ-nu: U vaa u fere na maama-na baa Lawodisetaamba maama-na ka hel baa Irapolisitaamba-i hiere. ¹⁴ I jīeŋo-i Like-i daatōryieŋo-i a naara Demasi-i ba bi pāa-na jaalungu.

¹⁵ Jaalaarj i natobimba maŋ dii Lawodise-i-na, baa Ninfa-i baa Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ tigiŋ ba cārā Diiloŋo-i u dumelle-na. ¹⁶ Da na kalaŋ sebe daayo-i tī, na saarj-yo na hā Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ dii Lawodise-i-na bafamba bi ka kalaŋ-yo. Mi nyegāaŋ unaŋo bi hā bafamba-i, da ba kalaŋ-yo ba ka saarj-yo bi hā namaa na kalaŋ. ¹⁷ Waarj baa Arsipe-i wuo mei ciēra Itieŋ uŋ hāa-yo maacemma maŋ, u gbāŋ u ce-ma fafamma.

¹⁸ Mi pāa-na jaalungu boi. Muo Pol, muōmei nyegāaŋ terieŋ daaku-i baa mi fereŋ naŋga. Yaarj ma ta ma tīēnu-nei wuo mii dii kaso.

Diilo kāyā-nei.

* 4:12 Ma nyegāaŋ girekimma-na wuo: Na nellen-wuōŋo-i Epafirasi bi pāa na jaalungu. Saa-ku baa 1.7.

Polŋ nyegāaŋ sebedielāŋo maŋ hā Tesaloniketaamba-i Nelmuoŷamma

Polŋ hilaa hāalŋ-helma-i tuo wuora u waŋ Diilonŋ-nelma-i, u hii Tesalonike nelle-i ku yaa nuo-i. Uŋ hii waŋ-ma, nuomba namba hūu-ma. Ŋga *Yuifubaa-ba maŋ waa terienŋu-na, banamba saa hūu-ma baa-yo, a ce u saa da huonŋu, wuo ta kā Bere (Popuor. 17.1-10). Ku huonŋu-na, u wuoratiŋo-i Timote wuo ji nyaanu-yuo ka da-yo dii Korēnti.

Uŋ birii u huonŋu-i aa kumaŋ ce Tesalonike-i-na, Timote wuo suur ku yaanŋa-na a tūnu-yuo. Ku gbuu silaa dōlnu-yuo. Wuo nyegēŋ sebe daayo-i a saanŋ-yo hā Tesaloniketaamba-i.

U duonŋ baa Diilojaale; wuo u nuu wuo ba nyaarāa Yesu maama-na aa ba maama tiraa ta ma dōlnu ma-naa (sap. 1). Ku huonŋu-na, u dii u nungu-i uŋ ciē maacemma-i dumaa ba hōlma-na Tesalonike-i-na (sap. 2-3). U diyaa sireiŋa bei wuo ba ta ba ce kumaŋ dōlaanunŋ Diiloŋo-i. Kumaŋ saa bi kaalaa ba wulaa kuomba siremmaŋ-kūŋgu-na, baa *Kirsa jommaŋ-kūŋgu-na, u kaalaaya-kuo baa-ba wuo Itieŋo ka jo, aa bamaŋ hūyāa u maama-i ba ka waa baa-yo (sap. 4-5).

Jaaluŋgu

¹ Muo Pol, muo baa Silvē* a naara Timote, miemei nyegāaŋ sebe daayo-i a diē hā Diilonŋ-dūŋ-baaŋ namaa namaŋ cuu Itieŋo-i Yesu-Kirsa huonŋ-nu dii Tesalonike-i-na. Diilonŋo kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Tesaloniketaambaŋ wuo Diilonŋ-hūmelle-i dumaa

² Yinni maŋ jorŋ i jaal Diilonŋo-i na maama-na hiere, aa diē tiē cārā-yuo huonŋu huonŋu, na maama sa karaanu-yiē. ³ Ninsie ninsie, naŋ haa na naŋga-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i-na dumaa, baa nelnyulmuŋ yeŋ kpelle dumaa na hōmmu-na, a naara naŋ gbu na niya u jomma-i dumaa, diē tiē jaal i To-i Diilonŋo-i, mafamma siē gbāa karaanu-yiē. ⁴ Tobinŋ namaa, i suyaa wuo Diilonŋo dōlaa-na aa fiēl-na ce-na u baaŋ namaa.

⁵ Ŋ waŋ *Neldōdōlma maŋ baa-na, ma saa waa nelgbāŋgbālamma joŋ, *Diilonŋ-Yalle himma waa-mei aa ninsoŋ-kerre yaa-i. I suyaa i fereŋ belma na hōlma-na diē kāyā namei na da na fa. ⁶ Na ciē ŋaa miē baa Itieŋo-i iŋ ciē dumaa: a hūu Diilonŋ-nelma-i ba ta ba gbu ba mulieŋ-na ma maama-na. Ŋga, baŋ fiē ba mulieŋ-na, Diilonŋ-Yalle fiē na hōmmu-i. ⁷ Naŋ ciē mafamma-i, bamaŋ hūyāa Diilonŋ-nelma-i Maseduoni-i-na, baa Akayi-i-na hiere, na pigāaŋ-ba hūmefafalle yaa-i. ⁸ Itieŋo maama hilaa na terienŋu-na a bure ka hi Maseduoni-i baa Akayi-i hiere; aa ba'i sī joŋ, naŋ haa na naŋga-i Diilonŋo-na dumaa, nuomba nuo-ma terni-na hiere ka saa. A ce ii si dii diē mulieŋ i fere waŋ manamma mei. ⁹ Ŋ kaa na terienŋu-na aa na ka bel-e fafamma dumaa, ba waŋ-ma terni-na hiere, aa tiraa ta ba waŋ wuo na naana na cufieŋa-i aa cu ninsoŋ-Diilonŋo huonŋ-nu ta na cāa-yo. U yaa Cīēlmantiŋo-i. ¹⁰ De-i-na, na ciē u Biŋŋo-i Yesu jomma yaa-i a hel dōro-i-na. U piēŋ u yaa-i sire-yuo kuomba hōlma-na. U yaa ka kor Diilonŋo-i hā-ye.

2

Polŋ ciē maacemma maŋ Tesalonike-i-na

¹ Tobinŋ namaa, namaa fere-i na suyaa wuo i saa kā na nelle-na gbāŋgbāŋ. ² Baŋ tuoraaya-yiē dumaa aa ce-ye kpāncōlgūo-i Filipu-i-na aa i suo diē kā na terienŋu-na, na saa yaŋ-ku suōma. Aa iŋ kaa, i bigāarāamba fiē ka cira ba siē yaŋ-ye, Diilonŋo hāa-ye holle i gbāŋ waŋ *Neldōdōlma-i baa-na. ³ Ŋ waŋ mamaŋ baa-na, ninsoŋ-kerre yaa-i, i sa joŋuonŋ-na baa kuubabalaanŋu, i sa bi taara i tāal moloŋo. ⁴ Diilonŋo niē da i hōmmu faa, ku'i ciē u hā-ye baa Neldōdōlma-i wuo i waŋ-ma baa nuomba-i. Uŋ ciera i waŋ mamaŋ, i waŋ ma yaa-i. Ku saa ce ŋaa i piye nuomba da ba dōl-e, ŋga i piye Diilonŋo'i duo dōl-e. U yaa suyaanŋ i hōmmu-i hiere. ⁵ Na suyaa kerre wuo i saa tiē piye daworo, i saa bi tiē piye na da na hā-ye biŋkūŋgu; Diilonŋo yaa i siera. ⁶ I saa taara yerre na terienŋu-na, ka feŋ ji bī terni nanni-na. ⁷ A ne da iŋ yeŋ Yesu-Kirsa *popuorbiŋ miē, ii naa gbāa haa i fōŋgūo-i nei. Ŋga mafamma saa ce; i yaanŋ aa bel-na da hiehīe ŋaa baŋ

* ¹ i silvē yerre nande yaa wuo Silasi.

bel bisālāaño duma. ⁸ Na maama dōlnu-yie ma cor, a ce iŋ ŋa naa kā diē ka waŋ Neldōdōlma-i baa-na, ku kuliŋgu na fie jo, ii naa hūu-ma ku na maama-na. Coima saa fa, na maama dii kpelle i hōmmu-na cor.

⁹ Tobij namaa, iŋ cie muliēma maŋ na hōlma-na, ma maama tiyāanu-nei ke? I cie maacemma-i bāaŋgu-i baa isuŋgu-i a taara i nuŋ-juuru-i i fere. I waa mafamma-na aa bi tie waŋ Neldōdōlma-i baa-na. ¹⁰ Iŋ cie kumaŋ na daa-ku, Diilo fuo fere bi daa-ku. I ciluo naa fa aa vii baa-na na hōlma-na. I saa cāl moloŋo. ¹¹ Na suyaa kerre wuo ii naa bel Diiloŋ-dūŋ-baŋ namaaŋo-i hiere ŋaa i bisālŋ namaa ¹² a dii nelma-i na tūnni-na, aa dii sireiŋa nei, aa waŋ-ma kuola-mei baa-na wuo na ta na ce Diiloŋo huŋga. U yaa biēŋ-naŋ wuo na ka ce na bāaŋgu-i baa-yo u nelle-na.

¹³ Iŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-na, na suo-ma wuo Diiloŋ-nelma, kere neliēŋ-nelma sī, aa hūu-ma; i bi jaal Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ mafamma-na. Ninsie ninsie, Diiloŋ-nelma. Ma kāyā ma hūutaŋ namaaŋo-i na hōmmu-na.

¹⁴ Tobij namaa, Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ dii *Yude-i-na, *Yuifubaa-baŋ haa yaahuolo maŋ bei, namaa nellen-baamba bi haa yaahuolo faŋo temma yaa nei. Mamaŋ daa bafamba-i, ma'i bi daa namaaŋo-i.

¹⁵ Yuifuduŋ daaba'i ku Itieŋo-i Yesu-i baa *Diilopopuorbiemba-i, aa tiraa haa yaahuolo-i mieŋo-na. Ba bigāaŋ nuomba-i hiere; ba maacemma sa dōlnu Diiloŋo-i.

¹⁶ Ba sa taara i piye pigāaŋ *niēraamba suo baŋ ka kor duma. A ce dumaŋo-na, ba migāaŋ ba naara kuaŋgu ba āmbabalma-na. Ma saa ji fa Diiloŋo juo yagar gāŋ baa-ba.

Tesaloniketaamba kūōma bilaa Pol

¹⁷ Tobij namaa, iŋ fie ta hel na hōlma-na, i hōmmu dii kusuŋ-nu'i. Iŋ taa, ku saa da yinni na kūōma fūnuŋ bel-e, a ce i gbuu vaa i fere diē gbāŋ bir kā ka ne-na. ¹⁸ Iŋ duŋ tie waŋ-ma wuo i ka kā ka ne-na, ku yuu niele. Muo Pol, muo fuo mei suyaa mi maama-i. Ŋga hōnni maŋ joŋ *Sitāni tuo boruona i hūmelle-i. ¹⁹ Haba-i cieŋ i tie hīŋ Diiloŋ-papāmungu taalungu-i? Haba-i fier i hōmmu? Namei sī wei? Itieŋo-i Yesu duo ji jo, namei ka ce i ce bōi. ²⁰ Coima saa fa, namei ka ce i ce bōi, namei ka fē i hōmmu-i.

3

¹ Ku'i cie na da iŋ buōra i-naa wuo aa i sa tiraa nunu-nei, ma saa ji fa, i naa i tiēna i kula Atēni-i-na ² aa puor i nato-biŋo-i Timote-i na wulaa. Timote ce Diiloŋ-maacemma; u wuōra u waŋ *Neldōdōlma-i baa nuōmba-i. I puōraa u duo ka dii sireiŋa nei na Diiloŋ-hūmellen-kūŋgu-na ³ kumaŋ ka ce yaahuolo maŋ haŋ-yie daayo-i u baa ji ce unaŋ wuo ŋ nanna hūmelle-i. Namaa fere-i na suyaa wuo mei maŋ hūyāa Kirsmaama-i kuu dii ŋaa i bi hūyāa-ma diē muliēŋ yaa-i. ⁴ Iŋ waa na hōlma-na, ii naa gbua-nei wuo mie maŋ hūyāa Diiloŋ-maama-i, ba ka ce-ye kpāncōlgūō. Ninsie ninsie, ma bi cie; na saa yaŋ-ma damma. ⁵ Ku'i cie na da miŋ'a mi sa nunu-nei, mi da mi sie gbāa tiēna da mi cie, mi naa mi puor Timote-i u duo ka ne Diiloŋ-maamaŋ yerj duma na hōmmu-na aa ji tūnu-mie. Mi holle naa ta di tie wuo sī *Sitāni daa munsuurmu na hōlma-na a ce i maacemma ce maacengbāŋgbālamma. ⁶ Ŋga Timoteŋ kaa aa jo, u juo baa nelfafamma ji tūnu-yie. U ciera wuo Diiloŋ-maama dii kpelle na hōmmu-na yogo, aa na dōl na-naa. Aa tiraa cira na gbu na kuye i maama; wuo na kūōmaŋ bilaa mieŋo-i duma, mie maama bi bilaa namaaŋo-i dumei. ⁷ Tobij namaa, iŋ fie i ye yaahuolo-na baa muliēma-na, iŋ juo nu wuo Diiloŋ-maama dii kpelle na hōmmu-na, sireiŋa daa-ye. ⁸ Naŋ nyaarāa Itieŋo maama-na, i kūōma firiinu fiefie-i-na. ⁹ Naŋ fēŋ i hōmmu-i duma Diiloŋ-hūmelle-na, i sie gbuu gbāa jaal Diiloŋo-i! ¹⁰ Bāaŋgu-i baa isuŋgu-i, i gbu i cārā-yuo wuo u kāyā-yie i bir kā na wulaa ka da-na baa i yufelle, aa nelma maŋ saa kaala na wulaa Diiloŋ-hūmelle-na, i kaala-mei baa-na.

¹¹ I To-i Diiloŋ fuo fere-i, baa Itieŋo-i Yesu-i, ba hā-ye hūmelle-i i gbāŋ bir kā na wulaa. ¹² Aa naŋ dōl na-naa duma, aa bi ta na dōl nuōmba-i hiere, Itieŋo tuo dii kuaŋgu u naara-kuo, a ce na ta na dōl na-naa ŋaa mie iŋ dōl-naŋ duma. ¹³ U migāaŋ na hōmmu-i a ce-na nelfafaŋ namaa a ce Itieŋo-i Yesu duo ji jo baa u baamba-i, i To-i Diiloŋo baa da cālmuo nei.

4

Wuosaŋgu maŋ dolaanuŋ Diiloŋo-i

¹ Tobij namaa, mamaj tīyāa i die waŋ-ma baa-na, ma yaa daama: Naŋ saaya na ta na wuo wuosaangu maŋ ku ta ku dōlnu Diilongo-i, i pigāaŋ-na baa-ku. Ninsie ninsie, na bi wuo wuosaangu fangu yaa-i. Ŋga fiefie-i-na, i gbu i cārā-nei, nieŋ Itiego-i Yesu-i aa na dii kunangu na naara-kuo. ² Itiego-i Yesuŋ'a i tie wuo wuosaangu maŋ, na saa bi yaŋ-ku suoma; i waan-ku baa-na cor. ³ Diilonŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u taara na ciluo fa; u sa taara na ta na ce biŋ-wosīnni. ⁴ U taara na hieroŋo-i na vii baa na caamba-i fafamma, na baa yaŋ nel-biliemba da na yireiŋa mumbienammu, ⁵ na baa yaŋ cakūŋgu ta yaanga nei ŋaa bamaŋ sa kālāayāŋ Diilongo-i kuŋ taa yaanga bei dumaa. ⁶ Cakūŋ daaku-i, molo baa ce gbomma famma-i u nanolŋ-na. I waan-ma baa-na tī kuola-mei wuo, bamaŋ cieŋ gbomma famma temma-i, Diilongo ka suu ma solaangu-i hiere bei. ⁷ Na saa da, Diilongo saa cira i tie wuoŋa i ce popōrsīnni, ŋga wuo i yaŋ i ciluo fa. ⁸ Teriengu fangu-na, umaŋ duo cīna nel daama-i, u baa da nie sī u cīnaana nelbilen-nelma, ŋga Diilongo maŋ hāa-na u *Yalle-i, kutiero cīnaana u yaa-i.

⁹ Tobij namaa, naŋ saaya na ta na dōl na-naa dumaa, Diilo fuo fere pigāaŋ-na baa-ku tī. A ce dumaango-na, molo sie tiraa mulieŋ u fere wuo u nyegēŋ-ku hā-na. ¹⁰ Diilonŋ uŋ taaraŋ na ta na dōl na nato-bimba-i dumaa, ninsie ninsie na bi dōl na-naa dumei Maseduoni-i-na hiere. Ŋga tobij namaa, jande, i cārā-nei, diyaar kunangu na naara-kuo. ¹¹ Taa na kuye yaafēllen-kūngu-i na muntienammu-na, baa na ta na dii na nunni-i nelma maŋ saa hi-na, taa na bi taara na nuŋ-juuru-i na fere ŋaa iŋ waan-ma baa-na dumaa. ¹² Mafaŋ da ma ce, puoŋ-nuomba ka ta ba kāŋ-na, aa na ka gbāa ta na fa na yunnij-maama-i na fere.

Itiego jommaŋ-kūngu-i

¹³ Tobij namaa, i taara na suō ninsoŋo-i bamaŋ suurii hīema-na tī ba kūngu-na, ku yaa ku sie ta ku jaŋ-na ŋaa bamaŋ sa hīeŋ taalungu Yesu jomma-na kuŋ jaŋ-baŋ dumaa. ¹⁴ Iŋ hūyāa-ma wuo Yesu kuu aa sire, kuu dii ŋaa i bi hūyāa-ma wuo bamaŋ hūyāa u maama-i aa ku, yiingu dii baa yiingu, Diilongo ka sire-bei ba ka waa baa Yesu-i.

¹⁵ I gbāa waŋ mamaj baa-na a saa baa Itiego nuŋ-āndaangu-i ma yaa daama: wuo

duo ji tuo jo yiingu maŋ nuo-i, mie maŋ kaa waa cicēlma-i, i sie ta yaanga bamaŋ suurii hīema-na. ¹⁶ Yiingu fangu-na, Diilongo ka ce ku doŋ. I ka nu *dorpōpuorbiemba yuntieno piiye da gbagaga, aa Diilonŋ-yerre bu. Die i ne, i da Itiego hiire u jo. Bamaŋ hūyāa u maama-i aa ku, ba yaa ka sire igēna. ¹⁷ Bafaŋ da ba sire, mie maŋ kaa waa cicēlma-i huongu fangu-na, u gbonu-yie baa-ba a teteŋ-ye kā baa-ye dii nyaasīnni-na i ka jārā Itiego-i dii dōrō-i-na aa pāŋ tie baa-yo gbula. ¹⁸ Tobij namaa, taa na waŋ nel daama-i na dii sireiŋa na-naa nuo.

5

¹ Tobij namaa, Itiego jommaŋ-belle-i baa u jommaŋ-yiingu-i ku kaalaaya na wulaa.

² Namaa fere-i na suyaa wuo u jommaŋ-yiingu ka tugol nuomba-i ŋaa cuoyuo uŋ tugol dumaa isuoggu-na. ³ Huongu maŋ nuo-i nuomba da ba ji ta ba cira: «Fiefie-i-na, teriengu fie, i huleiŋa sa tie baa weima»; kufangu huoggu'i nuo-i yaahuolbabalaŋo ka tugol-ba ŋaa cakusūntierŋ u kusūngurŋ tugol-o dumaa. Molo ceraa u kor yaahuolo daayo-na. ⁴ Ŋga namaango-i, mi natobij namaa, naa si dii kukulma-na yiij daaku da ku gbāa tugol-na ŋaa cuoyuo uŋ tugol dumaa. ⁵ Na hieroŋo-na hiere, cecermaŋ-bisālŋ namaa, na ce na weima-i gbagbaama-na. Kukulmaŋ-nuoŋ mie sī, isuotaŋ mie sī. ⁶ Teriengu fangu-na, baa na yaŋ i gonya duofūmmu banamba temma-i, ku saaya i tie i yufieŋ-na, aa i suō i fereŋ belma.

⁷ Nuomba hinu ba duofūŋ isuoggu'i nuo-i, aa ba bi hinu ba nyoŋ ba kure isuoggu'i nuo-i. ⁸ Ŋga mie iŋ yeŋ cecermaŋ-bisālŋ mie, ku saaya i suō i fereŋ belma. Iŋ hūyāa Yesu maama-i baa huongga maŋ, i ce huongga fanga-i baa i nelyulmu-i i tie cīnnu i fere *Bigāarāŋo heiŋa baa ji hi ye. Aa iŋ hiŋ koŋkoro taalungu-i, kuu dii ŋaa i diyaa kolluŋ-cucūnni-i tieŋa. ⁹ Diilongo saa fiel-e duo ji gāŋ baa-ye, u fiela-ye Itiego-i Yesu-Kirsa duo kor-e. ¹⁰ U kuu mie maama yaa nuo-i, wuo duo ji bir jo, i kuu tī wa, ii dii cicēlma yogo wa, i waa baa-yo. ¹¹ Teriengu fangu-na, na saaya na cor ta na dii sireiŋa na-naa nuo aa ta na kāyā na-naa Diilonŋ-hūmelle-na.

Pol diyaa nelma Tesaloniketaamba tūnni-na

¹² Tobij namaa, bamaŋ ciej Diiloŋ-maacemma-i na hōlma-na, Itiej uŋ haa bamaŋ na yuŋgu-na ba da ba ta ba pigāaŋ-na hūmelle-i, jande, i cārā-nei, taa na kāŋ-ba. ¹³ Taa na kāŋ-ba fafamma, aa na ta na dōl-ba ba maacemma maama-na. Taa na nunu na-naa fafamma.

¹⁴ Tobij namaa, bamaŋ yagaraa maacemma-i, jande, i cārā-nei, diyaar nelma ba tūnni-na aa na ta na dii holle kortaamba-na. Taa na kāyā bamaŋ saa naŋ kaasīnni Diiloŋ-hūmelle-na yogo. Baa na yaŋ na hōmmu ta mu huol baa moloŋo. ¹⁵ Bilaar na fere unar nuō ŋ baa ji ce ŋ nanolŋo kuubabalaar gu wuo ŋ suu solaar gu. Yaar aa na ta na kuye kuufafaar gu maama yaa-i bāar gu-i baa isuŋgu-i, namaar go-i na-naa nuō a ka cor baa nieraamba-i hiere.

¹⁶ Yaar na hōmmu ta mu fē yinni mar joŋ. ¹⁷ Taa na cārā Diiloŋo-i hōnni mar joŋ.

¹⁸ Taa na jaal Diiloŋo-i weima-na hiere. Naŋ hūyāa-ma cu Yesu-Kirsa huor nu, Diiloŋo taara na ta na ce ku yaa-i.

¹⁹ Baa na ta na cie *Diiloŋo Yalle-i di maacemma-na. ²⁰ Da ba war nelma mar baa-na aa cira Diilopopuorungu, baa na biema nelsōsōmma. ²¹ Ŋga taa na ne nelma-i hiere torro; da na da mamaŋ faa, na ce ma yaa-i. ²² Nieŋ āmbabalma-i ma sīnni-na hiere aa na yaŋ-ma.

Jaalupeŋgu

²³ Diiloŋo-i Hōfēllentier go bir-na fuo birma aa u tuo niya-nei fafamma. Ku yuŋgu yaa daaku: U tuo niya na yaleiŋa-i baa na hōmmu-i baa na kūōma-i; cālmuo baa ji da-nei Itiej go-i Yesu-Kirsa jommar yīiŋgu-i.

²⁴ Diiloŋo mar bīe-na, u pāa nuŋgu wuo u ka ce-ma, u ka bi ce-ma. U sa war weima aa ji bir baa huor āndaar gu.

²⁵ Tobij namaa, taa na bi cārā Diiloŋo-i na hā mier go-i.

²⁶ Taa na jaal tobimba-i hiere fafamma ŋaa cēduor-bier namaa.

²⁷ Mi gbu mi cārā-nei, jande, nieŋ Itiej go-i aa na kalaŋ sebe daayo-i na pigāar Diiloŋ-dūŋ-baamba-i hiere.

²⁸ Itiej go-i Yesu-Kirsa u kāyā-nei hiere.

Polņ nyegāaņ sebehāaliņo maņ hā Tesaloniketaamba-i Nelmuoyamma

Tesaloniketaamba saa naa da tuoleņ-muntienammu baa Yesu-Kirsa jommaņ-kūngu-i. Ba hōlma-na, banamba naa cira wuo *Kirsa juo tī, banamba yagar maacencelle wuo miwaango tīe tī aa nuomba namba'i bir yiera baa ba yuņ-maama-i. Polņ daa-ma dumaango-na, u nyegēņ sebe daayo-i duo kaala nelma yaanga-i baa-ba. U jaalaa Diilongo yaa igēna ba maama-na aa cārā-yuo wuo u kāyā-bei ba ta ba wuo u hūmelle-i fafamma (sap. 1).

Ku huongu-na, u suo dii u nungu-i Yesu jommaņ-kūngu-na, wuo «Nelbabalaņo» yaa saaya u jo igēna. U ka jo ji ce u fere wuo u yaa Diilongo-i, a taal nuomba bigāaņ Diilongo-i.

Polņ suyaa mafamma-i dumaango-na, u dorņ tuo dii nelma Diilong-dūņ-baamba tūnni-na, wuo mulieņ da ma fie'a ma ka ko-ba, ba nyaar Diilong-hūmelle-na (sap. 2). U bi taaraaya-kuo Tesaloniketaamba wulaa wuo ba ta ba cārā Diilongo-i ba hā fuo fere-i, aa yentaamba ta ba ce maacemma ba taara ba nuņ-juuru-i yinni maņ joņ fuo temma-i, aa ba baa bi yaņ ānafamma cemma-i (sap. 3).

Jaaluņgu

¹ Muo Pol, muo baa Silvē* a naara Timote, miemei nyegāaņ sebe daayo-i die hā Diilong-dūņ-baāņ namaa namaņ cuu Itieņo-i Yesu-Kirsa huorņ-nu dii Tesalonike-i-na. ² I To-i Diilongo-i baa Itieņo-i Yesu-Kirsa-i, ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Pol dii sireiņa Tesaloniketaamba-na

³ Tobij namaa, Diilong-hūmelleņ-kūnguņ yuņ na hōmmu-i ku kā dumaā, a naara naņ dol na-naa na bi kā dumaā, i sie gbāa yaņ Diilongo jaalma-i; aa ku yaanga yaa dumaango-na. ⁴ Naņ ceņ sūlma maņ nuomba nammuna, a naara naņ mulieņ muliema maņ, aa na yagar nyaar Yesu maama-na, ku sa gbuu fē i hōmmu-i puona. A ce dumaango-na die kā terieņgu terieņgu, i bie na kūngu-i

a piie pigāaņ Diilong-dūņ-baamba maņ dii terieņgu-na.

⁵ Tobij namaa, naņ mulieņ *Diilong-nelle maņ maa-na-i, kumaņ haāņ-nei daaku-i, ku'i ka ce di saaya-nei. Ku yaa pigāaņ wuo Diilongo suo pāmma. Neliēņ nuo niņ saaya baa kumaņ, Diilongo bi pā-ni baa ku yaa-i. ⁶ Na saa da, bamaņ cieņ-naņ sūlma-i, Diilongo daa ku saaya u bi ce kutaamba-i sūlma a suu ku solaangu-i. ⁷ Aa baņ ceņ namaa namaņ sūlma-i, u ka hiel-na sūlma-na baa mieņo-i hiere Itieņo jommaņ-yiingū-i. I ka da u jo dōrō-i-na baa u *dōrōpuorbiemba-i; ba hii hiere. ⁸ Dāncaamu ka dii-yo huongu a tuo jo. Duo jo, bamaņ ciinaana Diilongo-i aa bi ciina Itieņo *Neldōdolma-i, u ka gbo kakālle-i ba yunni-na. ⁹ Kumaņ ka haa-bei ku yaa daaku: Diilongo ka kōsuorņ-ba gbula, ba sie da pie Itieņo-i, ba sie da uņ ceņ u bāangu-i dumaā. ¹⁰ Ņga bamaņ hūyāa u maama-i, yiiņ daaku-na, ba ka ta ba tuolnu-yuo aa gbuu ta ba ne-yo űaa ba ka wuo-yo. Iņ waāņ u maama-i baa-na na hūu-ma, namaa na kaa bi waa ba hōlma-na.

¹¹ Ku'i cie na da i cārā Diilongo-i yinni maņ joņ i hā-na, wuo uņ bie-na mamaņ nuo-i, u hā-na ku fōņgūo-i na gbāa ce-ma. Aa ānafamma maņ yuu na hōmmu-i, u hā-na ma cemmaņ-fōņgūo-i, aa ce na yu nyolma baa Diilong-hūmelleņ-kūngu-i. ¹² Da ma ce dumaango-na, na ka ce Itieņo-i Yesu ce bōi aa fuo ka bi ce na ce bōi. Diilongo-i baa Itieņo-i Yesu-Kirsa-i baņ yeņ hujantaamba, ba yaa wuo ma ce dumaango-na.

2

Itieņo jommaņ-kūngu-i

¹ Tobij namaa, kumaņ űaa Itieņo jommaņ-kūngu-i baa i tigiima-i u caangu-na ku kūngu-i, ² jande, i cārā-nei, da na nu ba'a Itieņo juo, baa na yaņ na hōmmu cu donduo dumaā, baa na bi yaņ na huleiņa caar. Umaņ duo cira Itieņo jomma hii, baa na hūu-ma. Halle da ba fie cira wuo Diilopopuorungu, baa na hūu-ma. Ba gbāa bi cira miemei waāņ-ma sisō miemei nyegāaņ-ma, ba taal-na. ³ Baa na yaņ molo da nelma taal-na. Halle da ba fie hel baa ku nelma-i hie, baa na hūu-ma. Na saa da, aa Itieņo jommaņ-yiingū suo da ku hi, nuomba ka ciina Diilongo-i aa Nelbabalaņo

* 1:1 silvē yerre nande yaa wuo Silasi.

marj kääŋ dāamu-na u ka carra ba da-yo.
⁴Nuombarj buol nimarj hiere, ka hel baa Diilo fuo fere-i, u ka sire wuo fuo sa taaranie, kere fuo maaraa-ni hiere. Aa u ka bel diilongo-i kâ ka suur tiēna *Diilodubuo-i-na wuo fuo yaa Diilongo-i. ⁵Ma sī ma tīyāanu-nei wuo miŋ waa na teriengu-na, mī taa mi warj-ma baa-na ke? ⁶Fieŋie-i-na, na suyaa kumarj bilaaya-yuo ta ku cie u yiingu da ku hi u duo jo. ⁷Na saa da, Nelbabalaŋo duorj u maacemma-i tī dii cicaara, ku tīyāa umarj bilaaya-yuo u halarj u yaanga-na. ⁸Duo halarj u yaanga-na, i ka da-yo. Kufanŋu huorjgu yaa nuo-i Itieŋo ka bāl-o baa u nufafalmu, aa uŋ juo baa bibesinni marj, ku ka kosuorj-yo. ⁹Nelbabalaŋ daa u ka jo baa *Sitāni himma a ji ce gbereweima-i ma sinni-na hiere duo gbāa duo tāal nuomba-i cure-bei. ¹⁰U ka jo ji ce kuubabalaŋgu-i ku sinni-na hiere a cure bamarj kääŋ dāamu-na. Ninsorj marj naa waa u gbāa kor-ba, u saa dōlnu-bei ba ciina-yuo. ¹¹Ku cie dumei Diilongo hā-ba pirammarj-hōmmu a ce ba ta ba hūu coima-i wuo ninsorj. ¹²Teriengu fanŋu-na, bamarj saa hūu ninsorj-i aa kuubabalaŋgu cemma ta ma dōlnu-bei, Diilongo ka pigāarj-ba u jāyamma-i.

Diilongo fiēlaa-na duo kor-na

¹³Tobirj namaa, na maama dii kpelle Itieŋo huorjga-na. Diilongo fiēlaa namei dii ku domma-na* duo kor-na u *Yalle marj cieŋ-narj nelfafaarj namaa di barguo-i-na, baa ninsorj marj narj siyaa-yo u bi barguo-i-na. A ce dumaarj-na, mie i sie gbāa yarj u jaaluŋgu-i na maama-na. ¹⁴Iŋ waarj *Neldōdolma marj baa-na, u biē-na baa ma yaa-i duo kor-na na da na ta na ce na bāarjgu-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i.

¹⁵Tobirj namaa, teriengu fanŋu-na, bilaarj Diilong-maama-i kpelle, aa iŋ waarj mamarj baa-na i nunni-na, baa iŋ nyegāarj mamarj hā-na hiere, baa na yarj ma karaanu-nei. ¹⁶Itieŋo-i Yesu-Kirsa fuo fere-i, baa i To-i Diilongo marj dōlaa-ye aa ce hujarre yie tuo dii sireiŋa yie, aa ce i haa i nāŋga-i biŋkūfafaarj-nu, ¹⁷ba hā-na holle aa ta ba dii sireiŋa nei, a ce na maacemma-i baa na āndenni ta ni fa hiere.

3

Taa na cārā Diilongo-i na hā-ye

¹Tobirj namaa, mamarj tīyāa ma yaa daama: Taa na cārā Diilongo-i na hā-ye; wuo u yarj Itieŋo nelma gbuo terni-i hiere donduo donduo, aa ma da fōŋgūo ŋaa marj daa fōŋgūo dumaama namaa teriengu-na. ²Nuomba hiero saa hūu-ma, a ce dumaarj-na, taa na bi cārā Diilongo-i wuo u hūu-ye nelbabalaamba nyisēnni-na. ³Itieŋo sa bir baa huorj-āndaarjgu; u ka dii holle nei aa bi tuo niya-nei na baa ji suur *Bigāārāŋo nammumu-na. ⁴Itieŋo cie i suo wuo die warj mamarj baa-na na ce-ma aa na ka cor ta na ce-ma.

⁵Itieŋo-i Yesu-Kirsa ce na ta na dōl Diilongo-i aa ce na ta na hīrā muliēma-i fuo temma-i.

Na saaya na suur mie nallu yaa nuo-i

⁶Tobirj namaa, na holma-na, bamarj bilaa yelma-i tiēna aa ba sa ce iŋ waarj mamarj baa-na, nieŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa na kar-bei hiere.

⁷Namaa fere-i na suyaa narj saaya na ta na ce kumarj a bie mie maama-i. Iŋ kāa na teriengu-na, na daa i cie i fere yentaarj mie wei? ⁸I saa hūu molorj kuuwuorjgu dede wuo-ku gbāŋgbāŋ. I cie maacemma-i bāarjgu-i baa isuorjgu-i ŋaa i ka ko i fere tie da i nuŋ-juuru-i i fere ⁹a ne da namei naa saaya na yiera baa i yuŋ-maama-i. Ŋga i cie mafamma-i die pigāarj-na nelma. ¹⁰Iŋ waa na teriengu-na, i saa fuo-ma nei; i taa i warj-ma baa-na yie: «Umarj duo u sa taara u ce maacemma-i u bi ne niuwuoni-i aa u yarj-ni.» ¹¹Da na da i warj mafamma-i, i nuu wuo na holma-na bannamba bilaa diilongo-i yarj ba maacemma-i aa ta ba wuora ba dii ba nunni-i mamarj saa hi-ba. ¹²Iŋ taararj kumarj kutaamba wulaa ku yaa daaku: Ba ne Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa ba belnu maacemma-i ba ta ba ce-ma marj saaya ma ce dumaama yiera baa ba yuŋ-maama-i ba fere.

¹³Tobirj namaa, namaa fuo, baa na yarj kuufafaarjgu cemma-i. ¹⁴Iŋ waarj mamarj sebe daayo-na, umarj duo saa ce-ma, na ne kutieŋo-i aa na yarj-yo; baa na tiraa na gbonu na ce weima baa-yo, ku yaa senserre

* 2:13 Girekimma-na terierj daaku gbāa bi nu nuŋ daama-i: «U fiēlaa namei igēna...»

ka da-yo. ¹⁵ Mi saa cira na pãŋ bigãaŋ kutierjo-i, ŋga na dii nelma u tũŋ-nu; namaa wuorjo'i.

¹⁶ Hofẽllentierj fuo fere u tuo fẽ na hommu-i weima-na hiere baa hõnni-na hiere. Itierjo waa baa-na hiere.

¹⁷ Muo Pol, mi pãa-na jaalungu. Muomei nyegãaŋ jaalun-terierj daaku-i baa mi fererj nanga. Mi haa mi niele-i dumei koko mi sebebãa-ba-na. ¹⁸ Itierjo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nei hiere.

Polŋ nyegāaŋ sebediēlāŋo maŋ hā

Timote-i Nelmuoyamma

Timote to waa Girekiyiēŋo, aa u nyu-i Yuifuciēŋo. Nyuŋo naa hūu Yesu maama-i. Timote-i baa Pol ba kaanŋ da ba-naa Lisire (Pəpuər. 16.1-3). Ku huonŋu yaa nuo-i Timoteŋ juo ce Pol namaacenceronŋo tuo wuora baa-yo nilēiŋa-na. Huonŋu nanŋu juo hi, Pol wuo kar-o jina Efesi u duo kāyā Diilonŋ-dūŋ-baamba-i ba suo tigiima (1.3). U nyegāaŋ sebebāa-ba hāi hā-yo a dii sireiŋa yuo ku maacemma-na.

Dīelā-wuonŋo yaa daayo-i. U gbuoya-yuo wuo nuomba namba dii ta ba guol Diilonŋ-dūŋ-baamba gbeini-i wuo miwaanŋ daayo bimbīnni saa fa, wuo cadiile saa bi fa, aa niwuoni nanni saa bi tiraa fa wuoma-i. Pol yaŋ aa tagaaya pigāaŋ Timote-i wuo Diilonŋ uŋ hielaa nimaŋ hiere ni faa (sap. 1 baa 4).

U bi tagaaya pigāaŋ-yo Diilonŋ-dūŋ-baambaŋ gbīe ba ta ba cārā Diilonŋo-i dumaa, aa yaataamba-i baa ba huonŋ-baambaŋ gbīe ba waa dumaa (sap. 2-3).

Timoteŋ saaya u bel nuomba-i dumaa Diilonŋ-dūŋgu-na a saanu baa ba sinni-i, Pol waanŋ ku yaa-i perieŋ aa dii nelma u tūnni-na (sap. 5-6).

Jaaluŋgu

¹ Muo Pol, muomei nyegāaŋ sebe daayo-i. Yesu-Kirsa *pəpuərbilōŋ muo ŋaa i koŋko-rtieŋo-i Diilonŋ uŋ'a ma ce dumaa baa iŋ haa i nanŋa-i Yesu-Kirsa maŋ nuo-i. ² Mi nyegāaŋ-yo da mi hā Timote nuonei. Diilonŋ-hūmelle-na, nii dii mei fereŋ bieŋ nuo. I To-i Diilonŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba ce hujarre nie aa kāyā-nie aa fē ŋ huonŋa-i.

Nelpirataamba kūŋgu-i

³ Mi tamma-na da mi kā Maseduoni-na, mii naa hi dii sireiŋa nie wuo ŋ tiena Efesi-i-na ŋ yiera bamaŋ waanŋ Diilonŋ-nelma-i baa coima-i. ⁴ Waŋ baa-ba wuo ba hiel ba nanŋa bīncuonŋ-nelsosomma-na baa huolunŋ-maama-i, ma jo baa ijiesosōnni. Ma sa kāyā nelie suo Diilonŋ-huonŋa-i. Da ŋ haa ŋ nanŋa-i Diilonŋo-na, ku yaa ŋ ta ŋ suo u huonŋa-i. ⁵ Kumari cie mie ŋ

ce-ma dumaanŋo-na, mi taara Diilonŋ-dūŋ-baamba-i hiere ba ta ba dol nuomba-i baa huonŋa diei, ba waa nelfafaamba, aa ba haa ba nanŋa Diilonŋo-na ku haama. ⁶ Banamba yaanŋ daama-i hiere aa bie nelsosomma ta ba waŋ. Ba haaraa hūmelle-na. ⁷ Ba cie ba fere *ānjīnamma pigāataamba, a ne da baŋ nyaarāa mamaŋ nuo-i ta ba waŋ-ma, bafamba fere-i ba sa suo ma yungu-i.

Ānjīnamma ānfaanŋo-i

⁸ I suyaa wuo da ŋ wuo *ānjīnamma-i maŋ saaya ma wuo dumaa, ma faa. ⁹ Aa i saaya i suo wuo Diilonŋo saa jina ānjīnamma-i nelviŋ maa-na, u jiena-mei nelbabalaanŋ maa-na. Ba yaa haba-i? Ba yaa bubolaamba-i, baa yaagbārāamba-i, baa āmbabalmanciraamba-i, baa bamaŋ sa kāanŋ Diilonŋo-i, baa bamaŋ biēnaanŋ u yerre-i, baa bamaŋ kuonŋ ba tobaa-ba-i sisō ba nyubaa-ba-i, baa nelkuraamba namba-i, ¹⁰ baa bamaŋ cieŋ biŋwosīnni-i, baa bamba maŋ cieŋ ba-naa, baa bamaŋ suoraanŋ portobaa-ba-i, baa coikartaamba-i, baa bamaŋ hielaanŋ ba nieŋa-i Diilonŋo-na coima-na. Bamaŋ sa wuoyaŋ ba saanu baa ninsoŋo-i hiere, ānjīnamma jiena bafamba maama yaa nuo-i. ¹¹ Baŋ hāa-mi *Neldodolma maŋ wuo mi waŋ-ma, ninsoŋ daayo da ma yaa nuo-i. Neldodol daama piiye Diilonŋo yuntēsinninŋ-maama baa u fafaanŋ-maama.

Pol pā Kirsa-i jaaluŋgu

¹² Mi jaal Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, u haa u nanŋa mie aa hiel-mi kāyā-mie mi ta mi cāa-yo, ¹³ ŋ sie suo wuo dīelūo-i-na mi taa mi biēna u yerre-i aa ta mi ce karaanŋu baa u baamba-i. Mi huonŋa taa ka doŋ ka cor. Ŋga u yaanŋ aa ce hujarre mie wuo minŋ'a mi saa hūu Yesu maama-i, mi sa suo ku yungu. ¹⁴ Itieŋo Yesu-Kirsa cie baa-mi cor. U cie mi haa mi nanŋa yuo aa tiraa ce mi ta mi dol-o. ¹⁵ Nel daama-i nuharungu si dii-mei: Yesu-Kirsa juo hēma-na duo ji kor āmbabalmanciraamba. A ne da muomei ba yuntieŋ muonŋo-i. ¹⁶ Ŋga u cie hujarre āmbabalmanceronŋ muo mi temma-na duo pigāaŋ u hōhinanŋa-i. U cie kufanŋu-i duo dii sireiŋa nuomba-na ba da ba hūu u maama-i a da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i. ¹⁷ Yaanŋ i tie gbeliēŋ Diilonŋo-i aa i tie tuolnu-yuo. Uu dii gbula, u sa ji kā tieŋgu. Molonŋ

yufelle sie gbāa haa-yuo. U yaa u diei-i Diilongo-i. Ma cie.

¹⁸⁻¹⁹ Mi bie, mi ka hā-ni maacemma a saa baa Diilong uŋ ŋa naa ce ba waŋ mamar ŋ kūngu-na cor. Baŋ waan mamar, da ma tienu-nie, ŋ ka tie Diilong-hūmelle-na aa gbāa ce maacenfafamma baa huonga diei. Banamba suyaa kumar sa dolaanun Diilongo-i aa cor ta ba ce-ku. A ce dumaango-na ba Diilong-hūmeller-kūngu kūona. ²⁰ Imene nungu dii kutaamba-na baa Alesāndire-i hiere. Mi nyaa-ba hā *Sitāni baa-ba, ku yaa ba ka yar Diilongo yerre biēnamma-i.

2

Diilocārälle faa

¹ Min taaraŋ kumar dielā-kūngu-i Diilong-dūŋ-baŋ mie i wulaa, mi taara i tie jaal Diilongo-i aa tie cārā-yuo i hā nuomba-i hiere. ² Na ta na cārā-yuo na hā fōŋgōtaamba-i baa yuntaamba-i hiere, kumar ka ce i kūoma fē, i waa i ferēŋ nuo tie cāa Diilongo-i aa tie ce kuuviingu. ³ Da na ta na jaal-o aa ta na cārā-yuo na hā nuomba-i hiere, ku yaa faa aa tiraa ta ku dolnu i konkortieno-i Diilongo-i. ⁴ Diilongo taara nelbiliemba-i hiere ba kor aa suo ninsoŋo-i. ⁵ Na saa da! Diilongo dii u diei yon, aa konkortieno diei dii nelbiliemba holma-na baa-yo. Konkortieno faŋo-i nelbiloŋo. U yaa Yesu-Kirsa-i. ⁶ Diilong uŋ ŋa naa dii huongu mar duŋ kor nelbiliemba-i ba āmbabalma-na kuŋ juŋ hi, u yaa pāa u fere a sāa ba yunni-i. U cie ku yaa-i a pigāaŋ wuo Diilongo taara u kor nelbiliemba-i hiere. ⁷ Ku'i cie na da Diilongo cie-mi u nelwarar muo, aa bi ce-mi Yesu *popuorbilong muo, mi ta mi waŋ Yesu maama-i *nieraamba holma-na, ba da ba nu ninsoŋo-i aa hūu-yo. Mi sa kar mi huoyasanga, mi waŋ ninsoŋo yaa-i.

⁸ Terienŋu faŋgu-na, mi taara bibemba ta ba cārā Diilongo-i terni-na hiere. Aa da ba'a ba cārā-yuo, ba cārā-yuo baa hafafanga; ba baa cārā-yuo baa hodulle, ba baa bi cārā-yuo baa berru ba hōmmu-na.

⁹ Mi bi taara caamba ta ba suo ba ferēŋ diiyamma. Ba baa yar bisinni ta yaanga bei; ba yar ni gbē baa-ba. Ba baa ta ba dii gbeibuŋ ba yukuosinni migāmma-na, baa niibilenni-na, baa kompammu-na. ¹⁰ Ba yar aa ba ta ba kuye ānfafamma cemma yaa-i. Cienŋo mar wuo fuŋ kālā Diilongo-i u saaya

u tuo ce ku yaa-i. ¹¹ Aa da ba ta ba waŋ Diilong-nelma-i baa-ba, ba saaya ba fiinar aa hiire ba fere ta ba nu. ¹² Mi sa taara cienŋo sire yiera wuo u waŋ Diilong-nelma, u saa bi saaya u waa bibienŋo yuŋ-nu, u par fiinamma yon. ¹³ Yuŋ haku-i nuo-i mi ta mi waŋ mafamma-i? Mi nie da Diilongo maa bibienŋo yaa igēna aa suo ji ma cienŋo-i. ¹⁴ Aa *Sitāni saa gbāa tāal bibienŋo-i, u tāalāa cienŋo yaa-i u cāl Diilongo-i. ¹⁵ ŋga cienŋo mar duŋ hūu Yesu maama-i, aa wuo Diilong-hūmelle-i fafamma, aa nelnyulmu waa-yuo, u horre ka kor-o.

3

Yaatesinniŋ saaya ni da duma Diilong-dūngu-na

¹ Umar duŋ tuo taara yaatesinni-i Diilong-dūngu-na, kutienŋo taara maacenfafamma; nuharungu si dii-mei. ² Diilong-dūŋ-baamba yaatienŋo-i, cālmuŋ saa saaya u da-yuo, u saaya u waa cienŋo diei tienŋo, u saaya u tuo suo u ferēŋ belma, u saaya u waa nel-nurāŋo, u saaya u waa nelfefeŋo aa tuo sie u har niraamba-i. U saaya u gbāa tuo kalar nuomba-i Diilong-nelma-i. ³ U saa saaya u waa konyorōŋo, u saa saaya u waa hōdoroŋo, u saa bi saaya u waa berkartienŋo, ŋga u saaya u waa hiehientienŋo, u saa saaya u yar gbeŋr-maama ta yaanga yuo. ⁴ U saaya u suo fuŋ ferēŋ dumeller-baamba nuolamma a ce u bisālmba ta ba nu u nungu-i aa ta ba kāŋ-yo weima-na hiere. ⁵ Nelienŋo mar sie gbāa nuola u dumeller-baamba-i fafamma u ce nie gbāa bel Diilong-dūŋ-baamba-i fafamma? ⁶ Yaatienŋo saa saaya u waa nelfeleŋo Diilong-hūmelle-na. Duo waa nelfeleŋo, bombolma gbāa cōruŋu-yuo. A ce dumaango-na, mamar daa *Sitāni i ma ka da-yo. ⁷ Ku bi saaya u yefafalle waa puon-nuomba nunni-na, ku yaa ba sie ji dii ba yaanga-i yuo a ce Sitāni da mumbelmu yuo.

Diilong-dūngu maacenciraamba maama

⁸ Kuuduŋgu yaa baa Diilong-dūngu maacenciraamba-i, ba ciluo saaya u vii aa ba baa waa huhurmantaamba. Ba saa saaya ba yar kolma ta yaanga bei, aa ba baa taara huhurmar-gbeŋa-i. ⁹ Diilong uŋ pigāaŋ-ye ninsoŋo mar u hūmelle-na, ba sie-yo aa ba bel-o baa huonga diei. ¹⁰ Da na'a na hā umar Diilong-dūngu maacemma-i, na saaya na ne kutienŋo ciluo-i igēna. Da na da u faa, na

suo na hā-yo baa-ma. ¹¹Caamba* marj ciej maacenduoma famma-i ba saaya ba bi vii, ba saa saaya ba waa yebienataamba. Ba saaya ba ta ba suo ba ferej belma aa yarj huhurma-i weima-na hiere.

¹²Diiloy-dūngu maacenceroj saaya u waa ciej diei tiejo. U saaya u tuo suo u dumellen-baamba nuolamma.

¹³Diiloy-dūngu maacenceroj marj ciej u maacemma-i famma, nuomba bi u yefafalle aa u da holle u piye urj haa u nang-a i Yesu-Kirsa-i-na mamarj nuo-i.

Diiloy urj puuriye nelma marj pigāa-ye

¹⁴Timote, Diiloy duo sie, ku sie da huongu mi ka k̄a ka ne-ni. Nga mi nyegēj sebe daayo-i da mi hā-ni, ¹⁵wuo da η saa ji ta η da-mi, u k̄āyā-nie η suo η ferej belma Diiloy-dūj-baamba holma-na, η suo η ferej belma Cicēlmantiej baamba holma-na. Ba yaa ninsoj tuo-i ¹⁶Coima saa fa, Diiloy urj pigāa-ye nelma marj Yesu-Kirsa kūngu-na ma temma si dii.

Wuo *Kirsa juo nelbiloy temma i ji da-yo.

*Diiloy-Yalle cie i suo wuo nelviijoy.

*Dorpopuorbiemba daa-yo.

Ba waarj u maama-i baa nieraamba-i nilēja-na hiere.

Ba hūyāa u maama-i terni-na hiere.

Aa Diiloy biyaa-yo ka jina u caaj-nu.

4

Bilaaj na fere coikartaamba-na

¹*Diiloy-Yalle waarj-ma gbar-ma wuo miwaajo timmarj-huoggu-na, banamba ka ciina Yesu-i aa cu coikartaaj huoggu-nu ta ba nu Sitāni-nelma. ²Ba ka yarj huhurman-taamba famba tāal-ba pira-bei. ³Ba wuora ba piye wuo ānsorre saa saaya di ce, aa cira niiwuoni nanni dii ni saa saaya wuoma. Nga η saaya η suo wuo niiwuoni fanni-i Diiloy hielaa-ni hā bamarj hūyāa u maama-i aa ta ba suo ninsojoy i wuo ba ta ba jaal-o aa ta ba wuo-ni. ⁴Diiloy urj hielaa nimarj hiere ni faa. I saa saaya i ciina kuwuoggu nanggu wuo ku saa fa. Nga da η'a η wuo kumarj, η saaya η jaal Diiloyoy i ku maama-na. ⁵Ku yungu yaa daaku: Diiloy-nelma-i baa u cārāmma yaa migāaj niiwuoni-i hiere.

⁶Da η ta η piye nel daama-i η pigāaj tobimba-i, η ka ce maacembilofejij nuo

Yesu-Kirsa suonggu-na. Ku yaa ka pigāaj wuo η filāa Diiloy-hūmelle-na aa η kalaaj hūmefafalle-i hi η fuonggu-i. ⁷Nelma marj sa kāaj hūmeduole baa mie Diiloy-hūmelle-i, baa yarj ma ta ma suur η tūnni-na. Ta η kuye Diiloy-kūngu yaa-i. ⁸Da η ta η kuye ponsaanggu marj firiinurj η kūoma-i, ku faa, nga ku sa fa weima boi. A ne da da η ta η kuye Diiloy-kūngu-i ku fa nyungo ku maama-i aa tiraa fa bišij ku maama-i hā-ni. ⁹Nel daama-i nuharungu si dii-mei, nuomba-i hiere ba saaya ba hūu-ma. ¹⁰Ij haa i nanga Cicēlmantiej-na, ku'i cie i tie ce maacemma-i aa vaa i fere vaaj daama temma-i. U yaa nelbiliemba-i hiere ba kojortiejoy-i, ku huraa bamarj hūyāa u maama-i. ¹¹Nij saaya η ta η warj mamarj baa-ba ma yaa mafamma-i.

¹²Baa yarj molo dii u yaang-a i nie wuo bisālāaj nuo. Diiloy-dūj-baamba saaya ba ta ba ne nuonei aa ta ba ce. A ce dumaajo-na, η nuj-āndaanggu saaya ku ta ku fa baa η cilu-i hiere. Ij saaya η ta η dol nuomba-i hiere aa η haa η nang-a i Diiloy-na ku haama. Cālmuo saa saaya u da-nie.

¹³Vaa η fere η ta η kalaaj Diiloy-nelma-i baa nuomba-i aa η ta η firnu-mei η cie mi jomma-i. ¹⁴Diiloy urj puoraa ba warj mamarj η kūngu-na aa yaataamba haa ba nammu-i nie aa cārā Diiloy hā-ni fōngūo marj, baa hūu-yo η nanna. ¹⁵Mij waarj mamarj baa-ni hiere, bel-ma nammu hai aa η ta η ce-ma marj saaya ma ce duma, ku yaa nuomba ka suo wuo Diiloy-maacemma wuo η wulaa. ¹⁶Suo η ferej belma, aa nij warj Diiloy-nelma marj, η ta η ne-ma torro. Vaa η fere baa ma cemma-i, ku yaa η ka kor η fere aa bi kor bamarj ka nu-ma η wulaa.

5

Timotej saaya u bel Diiloy-dūj-baamba-i dumaa

¹Bīncōinj marj duo cāl, piye baa-yo da yambaa ŋaa η tohoijoy η dii-yo hūmelle-na. Da ku waa naacoloroy, piye baa-yo ŋaa ceduoj-biej namaa. ²Da ku waa cabīncōinj, η piye baa-yo ŋaa η nyu, aa da ku waa cabisālāajo, η piye baa-yo ŋaa η tū; baa huogga diei.

Bikulcaambarj saaya ba bel dumaa

* 3:11 Girekimma-na teriej daaku gbāa bi nu nuj daama-i: «Ba caamba cilu saaya u vii...»

³ Bikulcaamba maŋ taamba sî-bei koikoi, bel-ba fafamma. ⁴ Ŋga bisālŋ da ba waa baa umaŋ, siŋ u hāyēlmba, ba yaa saaya ba yiera baa ba dūŋ-maama-i a piḡaŋ wuo ba kālā Diiloŋo-i ninsoŋo. Da ba yiera baa-ma dumaŋo-na, ba bīncuombaŋ ciē kumaŋ hā-ba, ba suu ku solaŋgu yaa dumaŋo-na. Diiloŋo taara ku yaa-i.

⁵ Da ŋ nu wuo bikulcieŋo-i, u yaa umaŋ tieŋo sî-yuo. Fuo temma-i u haa u nanga-i Diiloŋo yaa nuŋ-i, u cārā u yaa-i bāaŋgu-i baa isuŋgu-i wuo u kāyā-yuo. ⁶ A ne da bikulcieŋo maŋ cieŋ u bāaŋgu-i, u ne colcol ŋga u kuu, u Diiloŋ-hūmelleŋ-huoŋga kuu aa yaŋ-yo. ⁷ Ŋ saaya ŋ ta ŋ titirre nel daama yaa baa-ba, ku yaa ba siē ji ce cāl.

⁸ Umaŋ duo u sa ne u huraamba-i fafamma, ku hura fuo ferēŋ dūŋ-baamba-na, kutieŋo hilaa Diiloŋ-hūmelle huŋŋ-nu. Bamaŋ sa suyaŋ Diiloŋo-i ba bōyaa-yuo.

⁹ Bikulcaamba maŋ naa vii baa ba bōlbaa-ba-i aa ba bieŋa yu bieŋ komuoŋa sa-a-siei, na saaya na biē bafamba yireiŋa yaa-i ta na kāyā-bei. ¹⁰ Da na'a na kāyā umaŋ, u yefafalle saaya di waa nuomba nunni-na, u saaya u suo u bisālmba nuolamma, u saaya u tuo ce niraamba nersīnni-i fafamma, u saaya u tuo saara Diiloŋ-dūŋ-baamba gbeini-i*, u saaya u tuo kāyā sūntaamba-i aa bi tuo ce ānfafamma-i ma sīnni-na hiere.

¹¹ Bikulcaamba maŋ saa vāa yogo, baa dii ba nuŋgu-i kāyāmma-na. Da ŋ dii-ku, bekūŋ da ku ji muonu ba yunni-i, ba ka ciēl *Kīrsa maama-i jīna kotuoŋgu aa ta ba taara ba soŋ. ¹² A ce dumaŋo-na baŋ pāa nuḡelāŋgu maŋ baa Kīrsa-i, ba ka guōlā-kuo a taara wēima hā ba ferē. ¹³ A naara kufanggu-i, da na biē-ba ta na kāyā-bei, ba ka ce yentaamba ta ba wuōra ba biŋ nuŋ-dumiēŋ-na, ba nunni ka ta ni ko-ba, ba ka ta ba dii ba nunni-i nelma maŋ saa hi-ba. ¹⁴ Terieŋgu faŋgu-na, mei taara bikulcabisālmba bir soŋ a hoŋ bisālmba aa yiera terduŋ-nu ta ba ce ba dūŋ-huoŋa-maacemma-i, ku yaa i bigāarāamba siē da nuŋgu yiē. ¹⁵ Kumaŋ ciē mi ta mi waŋ mafamma-i, bikulcaamba namba naana hūmelle-i tī aa cu *Sitāni huŋŋ-nu.

¹⁶ Cieŋo maŋ duo hūu Yesu maama-i aa bikulcaamba waa u dūŋ-baamba-na, u'i saaya u tuo kāyā-bei aa yaŋ Diiloŋ-dūŋ-baamba ta ba kāyā bamaŋ taamba sî-bei.

Diiloŋ-dūŋ-baamba yaataambaŋ saaya ba bel duma

¹⁷⁻¹⁸ Diiloŋ-nelma ciēra wuo: «Niŋ duo tuo muo ḡimma-i, ŋ saa saaya ŋ vaa u nuŋgu-i» aa tiraa cira: «Maacembiloŋo saaya baa u maacemma sulu-i».† Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-dūŋ-baamba yaataamba maŋ cieŋ ba maacemma-i fafamma, na saaya na ta na bi ne ba yaŋ-na fafamma; ku hura bamaŋ vaa ba fere baa Diiloŋ-nelma wamma-i.

¹⁹ Da ba ta ba cāl yaatieŋo-i baa mamaŋ, aa siertaamba saa yu ba hāi siŋ ba siēi, baa hūu-ma. ²⁰ Umaŋ duo cāl, waŋ baa-yo banamba yufelle-na, ku yaa bafamba ka kālā.

²¹ Jande, ne Diiloŋo-i baa Yesu-Kīrsa-i baa *dōrpoŋuorbiemba-i aa ŋ ce nel daama-i ŋaa miŋ waŋ-ma baa-ni duma. Baa ta ŋ ce ciēluo. ²² Da ŋ'a ŋ sa suo umaŋ ku kaala, baa tugol ŋ haa ŋ nammu-i u yuŋgu-na ŋ cārā Diiloŋo-i ŋ hā-yo wuo u tuo ce maacemma Diiloŋ-dūŋgu-na. Baa yaŋ banamba ji celieŋ-ni baa ba balaŋgu-i. Baa yaŋ cālmuo da-niē.

²³ Ŋ kusūŋguŋ ŋ'a ku sa dōl-ni, baa ta ŋ nyōŋ hūŋkolŋo-i yōŋ, ta ŋ nyōŋ duvēŋo-i tēntēŋ.

²⁴ Nuomba naŋ cālmuo dii u sa fuo; a ne da banamba dii ba tiēna ba āndaŋgu-na aa suo da ba cālmuo-i. ²⁵ Ānfafamma sa bi fuo dumei. Halle da ku fiē vaaya niē niē, ma ji hel.

6

Kōraambaŋ saaya ba waa duma baa ba yuntaamba-i

¹ Kōraamba saaya ba ta ba kāŋ ba yuntaamba-i fafamma, ku yaa molo siē da biēna Diiloŋo yerre-i aa bi biēna i hūmelle diele-i.

² Kōraamba maŋ ba yuntaamba hūyāa Yesu maama-i, ba baa yagar ba nunni-i wuo ba natobimba. Ba saaya ba suo wuo ba yuntaamba hūyāa Yesu maama-i aa ba maama bi dōlnu Diiloŋo-i. Terieŋgu faŋgu-na, ba saaya ba firnu ba hōmmu-i ta ba ce

* 5:10 *Yuifubaa-ba jārā ba niraamba-i dumei. Nieŋ Like 7.44. † 5:17-18 Nieŋ Ānjīnamma tiyemman-sebe-i-na (Deutéronome) 25.4 baa Kor. dñe. 9.9; Matie 10.10; Like 10.7.

maacemma-i fafamma ba hā-ba. Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ mamaŋ baa nuomba-i ma yaa mafamma-i.

Pol diyaa nelma Timote tūnni-na

³ Umaŋ duo yaŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa nelmaŋ-kerre-i aa tuo waŋ u deŋ maama baa nuomba-i, umaŋ duo haar Diiloŋ-hūmelle-na, ⁴ kutieŋo ce bombolma. U sa suo kuyungu, aa nuharungu'i dolaanuŋ-yuo baa āndapirre aa tiraa tuo ce berru nelsosomma-na. Ku yaa juoŋ baa nenemuŋgu-i, baa cōcogoluo-i, baa tuosinni-i, baa ānjogobabalamma-i, ⁵ baa āndapirre-i bamaŋ sa jogaŋ kā yaan-na ba holma-na. Ba cīnaana ninsogo-i aa bir ta ba ne wuo sī Diiloŋ-hūmelle-i gbeitaara-hūmelle.

⁶ Coima saa fa, da ŋ haa ŋ nanga-i Diiloŋo-na, weisinni nanni saa maar nifanni-i, ŋga ŋ saaya ŋ waa neliŋ nuoni maŋ sa nienuŋ moloŋ biŋkūngu. ⁷ ŋ saa da, i juo miwaanjo-na baa i nieŋa ndii, i ka bi bir baa i nieŋa ndii. ⁸ Kumaŋ gbāaŋ, die tie da i nuŋ-juuru-i baa kompammu-i i hī, nifanni ka saanu baa-ye.

⁹ Bamaŋ kuunŋ gbeiŋa huon-nu, *Sitāni hi ba yaa-i u dii-ba u juoŋo-na. U gbu-ba baa bafamba fereŋ yufieŋ-niini yaa-i u bel-ba. A ne da yungu si dii-nie, ni kōsuon-ba yon. ¹⁰ ŋ saa da, gbeiŋ da a ta a dōlno-nie a cor, ku yaa diyaan-niŋ āmbabalma sinni-na hiere. Gbeiŋ-maama taa yaanŋa banamba-na a ce ba nanna Diiloŋ-hūmelle-i, a ce dumaanjo-na muliema si dii bei dei. ¹¹ ŋga nuo niŋ yerŋ Diiloŋ-wuonŋ nuo, baa dii ŋ gboloŋgu maacembabalaŋ daama-na. Ta ŋ kuye viisinnir-kūngu-i, baa nelnyulmuŋ-kūngu-i aa ŋ haa ŋ nanga-i Diiloŋo-na. Ta ŋ hīrā ŋ kūoma-i aa ŋ ta ŋ ce nuomba-i hīēhīē. ¹² Vaa ŋ fere Diiloŋ-hūmelle-na. Baa yaŋ Diiloŋ-nelle korra-nie. Diiloŋo jōguon-ni baa difande maama yaa-i ku'i cie u bī-ni ce-ni u wuonŋ-nuo. ŋ waanŋ difande maama yaa-i fafamma nuomba yufelle-na ku belle-na.

¹³ Fiefie-i-na, mi ka piiye baa-ni Diiloŋo maŋ hāaŋ nelbiliemba-i baa bīmbaamba-i cicēlma-i u nu, aa Yesu-Kirsa maŋ waanŋ ninsogo-i baa *Pōse-Pilati-i u bi nu. ¹⁴ Niŋ nuo nelma maŋ, ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa, baa yaŋ cālmuo da-nie, baa yaŋ ba

da āntāalāmma haa-nie a ji hi Itieŋo-i Yesu-Kirsa jomma-i. ¹⁵ Diilo fuo fere yaa diyaa yiingu fanŋu-i.

U yaa u diei Itieŋo-i;

ānfafamma-i hiere ma tieŋo-i.

U yaa jāmatigibaa-ba-i hiere ba Jāmatigi-i, aa bi waa yuntaamba-i hiere ba Yuntieŋo-i.

¹⁶ Fuo yaa sa kuunŋ u diei yon.

Cecerma maŋ dii u terieŋgu-na

molo sie gbāa pie ma caan-nu.

Molo saa da u yufelle dede

aa molo sie bi gbāa da u yufelle.

Yuntesinni-i baa fōŋgōtesinni gbīe baa u yaa-i kudei.

Ma cie.

Biŋkūntaamba maama

¹⁷ Waŋ baa bamaŋ biŋkūntaamba-i wuo ba yaŋ bombolma-i, aa ba baa haa ba nanga ba nagāŋ-niini-na; ni gbāa biēna aa yaŋ-ba. Ba yaŋ aa ba haa ba nanga-i Diiloŋo-na. Biŋkūngu biŋkūngu, u yaa firinu u huonŋa-i hā-ye baa-ku bāmbāale i tie ce i bāanŋu-i. ¹⁸ Waŋ baa-ba wuo ba ta ba ce kuufafaanŋu. Ba yaŋ ba ānfafamma maara. Ba ta ba ce sāmma aa ba yaŋ ba nammu ta mu fara fiefie. ¹⁹ Da ba ta ba ce mafamma-i, kuu dii ŋaa ba tiera munterfafamu-na ba jīna da ba gbāa ji da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i.

Āndaperieŋgu

²⁰ Timote, Diiloŋ uŋ hāa-ni nelma maŋ, bel-ma nammu hāi. Āndasōsonni maŋ sa kāaŋ hūmeduole baa mie Diiloŋ-hūmelle-i, hiel ŋ nanga nie. Bamaŋ karaanŋ coima-i wuo bafamba suo yieŋgu, baŋ fanuŋ ba-naa nelma maŋ nuo-i, baa dii ŋ nuŋgu-i mei.

²¹ Ba daa nie sī ba suo yieŋgu, a ce dumaanjo-na, ba naana Diiloŋ-hūmelle-i.

Diilo kāyā-nei.

Polɲ nyegãan sebehãaliɲo maɲ hã

Timote-i Nelmuoyamma

Pol waa kaso aa nyegẽɲ sebe daayo-i a hã Timote-i. Huoɲgu fangu-na, u taa u muliɛɲ aa nuomba naa nanna-yuo. Uɲ juo suo wuo u yinni tiẽ ti, mamaɲ waa u huoɲga-na, wuo nyegẽɲ-ma duo hã Timote-i baa-ma. Pol nyegãan sebe daayo yaa perieɲ Diilɔɲ-nelma-na.

U duoɲ u sebe-i baa jaalungu. U jaalaa Diilɔɲ-i Timote maama-na aa suo gboya Timote-i wuo u tuo ce fuo temma; u vaa u fere baa Diilɔɲ-maacemma-i kere bamaɲ ciɛɲ-maɲ ba yammu huol baa ma cemma-i (sap. 1-2).

Wuo nuomba bir baa ba huoɲgu aa ta ba waɲ Diilɔɲ-nelma-i baa coima, ɲga Timote u yaɲ aa u bel Diilɔɲ-maama-i nammu hãi, aa uɲ hãalãayã mamaɲ, u nyaar-mei fafamma (sap. 3).

Sebe periema-na, Pol kaalaa u sũlma-i, ɲga wuo yinduɔɲgu u saa ji hel Diilɔɲo huɔɲ-nu dede. Diilɔɲ uɲ kãayã-yuo dumaa, u nungu bi tiraa hi mafamma-i (sap. 4).

Jaalungu

¹ Muo Pol, muomei nyegãan sebe daayo-i. Yesu-Kirsa *pɔpuorbilɔɲ muo ɲaa Diilɔɲ uɲ'a ma ce dumaa. Diilɔɲ uɲ pãa nungu-i wuo umaɲ duo suur Yesu-Kirsa horre-na uɲ ka da ciẽlma maɲ, wuo mi wuɔra waɲ mafamma maama yaa-i.

² Timote, mi bierɲ nuɔ, mi nyegẽɲ sebe daayo-i da mi hã nuɔnei. I To-i Diilɔɲo-i baa Itieɲo-i Yesu-Kirsa-i ba ce hujarre nie aa kãyã-nie aa fẽ ɲ huɔɲga-i.

Pol dii sireiɲa Timote-i-na

³ Mi jaal Diilɔɲo-i. Mi cãa u yaa-i baa huɔɲga diei ɲaa mi bĩncuɔmbaɲ si-ire ce-ma dumaa. Da mi ta mi cãrã-yuo huɔɲgu huɔɲgu, ɲ maama sa karaanu-mie.

⁴ Niɲ kaalaa kaalungu maɲ*, ku maama saa karaanu-mie; a ce dumaɲo-na, ɲ kũɔma gbuu bel-mi. Mi taara mi da ɲ yufelle ku yaa mi huɔɲga ka fẽ. ⁵ Niɲ hũyãa Yesu maama-i baa huɔɲga diei dumaa, mafamma saa bi karaanu-mie. Ku duoɲ baa ɲ nyubĩncɔiɲo-i

Losi yaa igẽna, ɲ nyu-i Enisi sire bie-ku, mi suyaa mie nuɔ ɲ bi siire bie kuuduɔɲgu fangu yaa-i.

⁶ Terieɲgu fangu-na, mi ka tir nel daama-i baa-ni: Miɲ haa mi nammu-i nie aa cãrã Diilɔɲo-i u hã-ni fõɲgũɔ maɲ, baa yaɲ u kusirre ɲ wulaa. ⁷ Baa tie holle; Diilɔɲ uɲ hãa-ye u *Yalle maɲ, di sa ce-ye kortaɲ mie, di dii holle yie aa ta di ce i tie dɔl i-naa aa tie suo i fereɲ belma.

⁸ Terieɲgu fangu-na, baa ce senserre baa Itieɲo nelma wamma-i. Aa baɲ diyaa muoɲo-i kaso-i-na fuo maama-na, baa bi ce senserre aa ɲ hel mi huɔɲ-ni. Diilɔɲ uɲ hãa-ye fõɲgũɔ maɲ, yaɲ i ce u yaa gboruɔɲgu aa i hĩrã muliema-i *Neldɔdɔlma maama-na. ⁹ Diilɔɲo yaa kuraa-ye aa ce-ye u baɲ mie. U saa ne i fafaangu aa ce-ma! U taa u taara u cor baa Yesu-Kirsa-i ce-ye dei ku'i cie. Ma waa u huɔɲga-na aa miwaɲo suo duo jĩna. ¹⁰ Fiefie yaa nuɔ-i i Koɲkortieɲo-i Yesu-Kirsa jomma cie i da cedeiɲ daayo-i. U yaa juo ji yiera kuliɲgu-i ku maacemma-na aa pigãɲ wuo die hũu Neldɔdɔlma-i i ka da ciẽlma maɲ sa tieɲ dede-i.

¹¹ Diilɔɲo ciẽ-mi Yesu *pɔpuorbilɔɲ muo mi ta mi wuɔra mi waɲ Neldɔdɔl daama yaa-i mi pigãɲ nuomba-i baa-ma. ¹² Ku'i cie ɲ da mi ce sũlɲ daama temma-i. ɲga senserre sa da-mi baa-ma. Mi suo miɲ haa mi nanga-i umaɲ nuɔ-i aa mi suyaa mie uɲ hãa-mi mamaɲ, ku fõɲgũɔ dii-yuo u duo gbãa ce mi bella-mei ji hi gẽɲgeryiɲgu-i.

¹³ Miɲ waɲ ninsoɲ-nelma maɲ baa-ni, ta ɲ wuo ma hũmelle-i. Nelnyulmu maɲ dii-yie baa Diilɔɲ-hũmelle huɔɲga maɲ dii-yie Yesu-Kirsa horre-na, bel-ni fafamma. ¹⁴ *Diilɔɲ-Yalleɲ yerɲ ɲ huɔɲga-na, bel nel daama-i fafamma.

¹⁵ ɲ saa bi yaɲ-ma suɔma, Diilɔɲ-dũɲ-baamba maɲ *Asi-i-na ba naana-mie hiere, halle baa Fisel baa Ermoseni-i hiere ba naana-mie. ¹⁶ ɲga Diilo kãyã Onesifor dumellen-baamba-i. Miɲ fie mi ye kaso-i-na, senserre sa da-yo baa nuomba-i; u juo u dii sireiɲa mie. ¹⁷ Uɲ diyaa u gboluɔɲgu-i *Ɔromu-i-na, u taaraaya-mie fuo ji da-mi. ¹⁸ Gẽɲgeryiɲgu-na, Itieɲo kãyã-yuo a ce Diilɔɲo ce hujarre yuo. Uɲ cie kumaɲ hã-

* 1:4 Ku gbãa waa uɲ kaalaa kaalungu maɲ Yesu pɔpuorbienba maacemma sebe-i-na 20.37.

mi Efesi-i-na, naŋ fere-i ɲ suɔ-ku ɲ yaŋ nuɔmba-i hiere.

2

ɲ saaya ɲ hĩrã ɲ kūɔma-i Yesu-Kirsa maama-na

¹ Mi biɛ, nuɔ fuɔ, Yesu-Kirsaŋ ciɛ baa-ye cemman marɲ, yaŋ ku ta ku dii sireiŋa niɛ. ² Miŋ waarɲ nelma marɲ baa-ni nuɔmba boi yufelle-na, ne nuɔmba namba ɲ dii-ma ba nammun-na. Kutaamba saaya ba vii, aa ba saaya ba gbãa ta ba hãalã banamba baa-ma.

³ Ta ɲ hĩrã ɲ kūɔma-i ɲaa sorosiyierɲ nuɔ Yesu-Kirsa huɔngu-na. ⁴ Sorosiyierɲ marɲ duɔ tuɔ taara u ce u yuntierɲ huɔŋga-i, u sa dii u naŋga-i weima nammun-na, u tuɔ yii baa sorosisinni yaa yorɲ. ⁵ Aa da ba'a na finu gbarunɲ-nu aa naŋ sa gbar ban'a na gbar duma, naŋ ka ce niɛ gbãa yar? ⁶ Suontierɲ urɲ mulãarɲ baa u suɔngu-i, fuɔ yufelle yaa saaya di hel igẽna u ðimma-na. ⁷ Miŋ waarɲ nelma marɲ baa-ni, ne-ma torro aa Itierɲ ka ce ɲ suɔ ma yaarɲga-i hiere.

⁸ Yaŋ Yesu-Kirsa maama ta ma tienu-niɛ, *Davidi hãayẽlɲo, u kuu aa sire ɲaa marɲ waarɲ duma *Neldɔdɔlma-na. Mi wuɔra mi waarɲ Neldɔdɔlma famma yaa-i. ⁹ Mi mulierɲ nelma famma maama yaa nuɔ-i. Ba bilaa-mi vaa-mi ɲaa nelbabalarɲ wuɔ. ɲga barɲ fiɛ vaa-mi, ba saa gbãa vaa Diilɔŋ-nelma-i. ¹⁰ Ku'i ciɛ ɲ da mi niɛ Diilɔŋ yufellerɲ hilaa bamarɲ nuɔ-i aa hĩrã mulierɲ daama-i hiere. Mi ciɛ mafamma-i Yesu-Kirsa duɔ bi kor bafamba-i ba da suur Diilɔŋ-nelle-na. ¹¹ Nel daama-i coima si:

Da kuɔ i hũyãa-ma a ku baa Yesu-Kirsa-i, i ka bi sire a waa baa-yo.

¹² Aa ðiɛ hĩrã muliɛma-i fuɔ maama-na, i ka ce i bãangu-i baa-yo. ðiɛ ciina-yuɔ, fuɔ ka bi ciina-yiɛ.

¹³ Da kuɔ huhurmantaarɲ miɛ, fuɔ-i huhurmantierɲ si; u siɛ gbãa yagar fuɔ fereɲ nuŋ-ãdaangu-i.

Timoteɲ saaya u bel u fere duma

¹⁴ Diilɔŋ yufelle-na, ta ɲ waarɲ nel daama ta ma tienu nuɔmba-i, wuɔ ba baa gãŋ baa moloŋo nelmarɲ-yurɲ-nu. Ijieni fanni sa fa weima. Umarɲ duɔ waa nu-ni, ku biɛna u Diilɔŋ-humellerɲ-kũngu-i. ¹⁵ Gbãŋ waa nelfefierɲ nuɔ Diilɔŋ yufelle-na.

ɲ maacemma saa saaya ma ta ma da-ni senserre. Waarɲ Diilɔŋ-nelma-i marɲ saaya ma waarɲ duma. ¹⁶ Hiel ɲ naŋga ãndasɔsonni-na baa ãndenni marɲ sa kãarɲ hũmeduɔle baa miɛ Diilɔŋ-humelle-i. Bamarɲ waarɲ nifanni temma-i, ba maa Diilɔŋ-na ba kã. ¹⁷ Ba nelma dii ɲaa pãɔɔɔ ta ma guɔla nuɔmba yunni-i ma kã. Umarɲ yaa Imene-i aa umarɲ yaa Fileti-i. ¹⁸ Ba yaarɲ ninsoŋo-i aa ta ba pira nuɔmba-i Diilɔŋ-humelle-na wuɔ kuumba siire cor ti. ¹⁹ ɲga Diilɔŋ urɲ jiena ðuntuɔle marɲ, dii dii ði temma-i. Ma nyegãarɲ ðuntuɔle fande-na wuɔ: «Itierɲ suɔ u baamba-i.» Aa tiraa nyegẽŋ wuɔ: «Umarɲ duɔ cira fuɔ dii baa Itierɲ-i, kutierɲ saaya u hiel u naŋga kuubabalaangu-na.»

²⁰ Da ɲ suur weirɲ ðũngu-na, ma si ɲ da jukalni-i ni sinni-na hiere kɛ? Da ku waa yibuɔ, u hiel sukpekpellunɲ-niini yaa-i, aa da ku waa yigbãngbãlaangu-i u hiel sudɔdɔllunɲ-niini. ²¹ Kuu bi dii dumei baa mierɲo-i. Miŋ tagaaya ãmbabalma sinni marɲ pigãarɲ-ni daani-i, umarɲ duɔ bel u fere niɛ, kutierɲ ka waa ɲaa jukalni marɲ banɲ tieraaaya-niɛ jina ta ba hiel-ni yibɔmbɔmbaa-ba-na. Ni ka waa ta ni fa ni tierɲo maama-i u tuɔ biɛ-ni u ce maacen-fafamma-i ma sinni-na hiere.

²² Timote, naaciɛmarɲ kuyerɲ niibabal-anni marɲ, ne-ni aa ɲ yaŋ-ni. Ta ɲ kuye viisinni, baa Yesu maama, baa nelnyulmu. Taa na nunu na-naa fafamma baa bamarɲ cãarãŋ Itierɲo-i baa huɔŋga ðiei. ²³ Baa dii ɲ nungu-i miminsinni-ãndenni-na baa nelsɔsɔmma-na, ni jo baa berru. ²⁴ A ne da Itierɲo cãarãŋo saa saaya u ce berru. U saaya u fa baa nuɔmba-i hiere aa tuɔ suɔ ba hãalãmma baa Diilɔŋ-nelma-i, aa waa hõhĩnantierɲo. ²⁵ U saaya u tuɔ tagaaya Diilɔŋ-nelma-i da yambaa u pigãarɲ ãnyagarmantaamba-i, ku niɛ si Diilɔŋo ka kãyã-bei ba nanna ba cilobabalarɲo-i aa siɛ ninsoŋo-i. ²⁶ *Sitãni bilaa-ba ce-ba u kɔraamba; mafarɲ da ma ce, ku yaa ba ka gbãa hũu ba fere u kɔrsinni-na aa waa ba fereɲ nuɔ.

3

Balaangu marɲ ka waa miwaarɲo timma-na

¹ ɲ saaya ɲ suɔ wuɔ miwaarɲo timma-na yinni nanni ka huol. ² Nuɔmba ka ta ba ce nahuɔŋga, gbeirɲ-maama ka ta yaarɲga

bei, bombolma ka ce ba ta ba kaal ba fere. Ba ka ta ba tuora Diilono-i. Ba sie ji ta ba nu ba bĩncuomba nunni-i. Ba sie ji ta ba suo ānfafamma-i. Ba sie ji ta ba kãj Diilong-bĩnkũngu. ³ Ba ka waa hõduraamba, yebĩenataamba, kakarkuontaamba, bubõlaamba, ba sie ji ta ba suo barj bĩj kumarj ānfafamma-i. ⁴ Ba ka ta ba hel ba-naa honnĩj aa waa hõhuoltaamba. Bombolma ka coruonu-bei. Ba yufiej-maama ka ta yaanga bei a yarj Diilong-maama-i. ⁵ Ba ka ta ba cu nuomba yammu-i wuo ba wuo Diilong-hũmelle, a ne da ba hõmmu-na ba ciĩnaana u fõngũ-i. Baa ta η pie kufanggu taamba-i. ⁶ Ba hõlma-na, banamba wuõra dumiejna-na ba tãal cakarkuontaamba-i ba dii-ba ba kuõcuõngu-na. Caamba famba saa narj kaasĩnni Diilong-hũmelle-na, ba yufiej-maama taa yaanga bei. ⁷ Bãangu-i baa isuõngu-i ba taara ba suo yiejgu, ηga ninsõjo yaraa-ba suõma. ⁸ Sanesi-i baa Sãmbiresi-i* barj ciĩnaana *Moisi-dumaa, daaba bi ciĩnaana ninsõjo-i dumei. Barj jõguõj mamarj ma saa fa. Ba Diilong-kũngu saa jãal kaangu. ⁹ ηga ku sie vaaya nuõmba ka suo wuo daaba sa warj ninsõjo ηaa barj suyaa baa Sanesibaa-ba-i† dumaa.

¹⁰ Nuõ fuo, η daa miñ hãalãayã nuõmba-i kumarj. η daa mi ciluo-i. η suo miñ donyarj kumarj. η suo mi Diilong-hũmellen-kũngu-i. η daa miñ korj mi huõnga-i dumaa. η suo mi nelnyulmurj-kũngu-i aa η suo miñ nyaarãa Diilong-maama-na dumaa. ¹¹ Kumarj haa-mie Āntiyosi-i-na, baa Ikoniõmu-i-na, a naara Lisire-i-na, η suo-ku. Miñ cie sũlma marj, η suo-ma. Muliej hama-i mi saa ce-ma? ηga Itiej hielaa mi yungu-i mei hiere. ¹² Ku yaanga yaa dumaõjo-na; bamarj da ba ta ba taara ba wuo Diilong-hũmelle-i diñ saaya di wuo dumaa Yesu-Kirsa horre-na, ba ka muliej. ¹³ ηga nelbabalaamba-i baa huhurmantaamba ka cor baa ba balaangu-i. Ba ka pira banamba-i aa bi pira ba fere.

¹⁴ Nuõ fuo, niñ hãalãayã kumarj aa sie-ku wuo ninsõjo, bel-ku nammu hã. η suyaa niñ hãalãayã-kuo umarj wulaa-i. ¹⁵ η suyaa Diilong-nelma-i dii η bisãnsĩnniñ. Da η haa η narjga-i Yesu-Kirsa-i-na, ma yaa

gbãa ce-ni nelnurãj nuõ η kor. ¹⁶ Mamarj nyegãarj Diilong-nelma-na hiere, ma hilaa Diilong nuñ-nu. Ma kãyã nelie suo ninsõjo-i, ma hiel coima moloñ nuñ-nu, ma dii neliejõ hũmefafallenj aa ce-ni nelviirj nuõ. ¹⁷ Diilong-nelma tigiñj Diilong-moljo-i fafamma u hi u fuõngu-i tuo gbã u ce ānfafamma-i ma sĩnni-na hiere.

4

Warj Diilong-nelma-i

¹ Yesu-Kirsa jomma maama-na duo ji ger cicẽlmantaamba-i baa bikuomba-i, baa u *nellentesĩnni bi maama-na, mi ka warj nel daama-i kuola-mei baa-ni Diilongo yufelle-na baa Yesu-Kirsa fuo fere bi yufelle-na: ² Ta η warj Diilong-nelma-i baa nuõmba-i. Ku balaarj o, ku faa o, ta η warj-ma. Dii nuõmba-i hũmefafalle-na. Umarj duo cãl, warj-ma baa-yo wuo u cãlãa, aa η ta η bi dii sireĩja bei. Mafamma-i daama-i hiere, ta η ce-ma baa hõhinanga. ³ η saa da, yiejgu dii baa yiejgu, nuõmba ka ta ba gbar ninsõjo-na ba nyaanu ba yufiej-maama. Ba ka hiel ba yufellerj-nuõmba da bãmbãale ba ta ba piiye kumarj suuriinuj-bei. ⁴ Ba ka ciĩna ninsõjo-i aa ta ba nu nelsosõmma. ⁵ ηga nuõjo-i, ta η suo η fereñ belma weĩma-na hiere, ta η hĩrã η kũõma-i, ta η kuye *Neldõdolma wamma-i. Diilong uñ hãa-ni mamarj hiere, ce-ma marj saaya ma ce dumaa.

Pol yinni tĩe tĩ

⁶ Muõ fuo, mi yinni tĩe tĩ. Mi ka ce ηaa tãmmañ-kũngu hã Diilongo-i. ⁷ Mi kũo ciefafaangu. Miñ taa mi donya kumarj mi hii-ku. Mi saa nanna Diilong-hũmelle-i. ⁸ Fiefie-i-na, mi viisĩnniñ-nyantuoluo dii tuo cie-mi. Itiej uñ suo u ger, u ka hã-mi baayo gẽngeryiejgu-na. Aa muõ sĩ mi diei yoj, u jommarj ka dõlnu bamarj hiere, bamarj niyarj u jomma-i, u ka hã kutaamba-i baa ba bi baamba-i.

⁹ Gbãñ η jo donduo mi wulaa. ¹⁰ Demasi nanna-mie aa tuo yii baa miwaanj daayo huõya-niini. Dumande-i-na, u taa kã Tesalonike. Kiresã fuo kã Galasi aa Tite kã Dalmasi. ¹¹ Like yaa tĩyãa baa-mi u diei

* 3:8 Sanesi-i baa Sãmbiresi-i: *Yuifu ba bĩncuomba taa ba bĩ Esipitaarj hiriemba-i dumei. Niej ba maacemma-i Helmarj-sebe-i-na (Exode) 7.11-12. † 3:9 Sanesibaa: Ku birii a saanu baa cerma Girekimma-na ma nyegãarj wuo «Sanesi baa Sãmbiresi». Niej 3.8.

yoŋ. Ta ŋ jo baa Marke-i, u maacemma dii mi wulaa b̄oi. ¹² Mi puɔraa Tisike-i Efesi. ¹³ Da ŋ ta ŋ jo, ŋ biɛ mi waan̄-jon̄goruo-i Karpusi wulaa dii Torasi-i-na ŋ ji hã-mi, baa sebeb̄aa-ba-i. Cãaniŋ-sebeb̄aa-ba* kũngu yaa dii kpelle yaŋ.

¹⁴ Alesãndire maŋ fãnaŋo-i, u ciɛ karaangu baa-mi cor, Itieŋo ka pã-yo ku sɔlaangu. ¹⁵ Iŋ waan̄ Diilon̄-nelma maŋ, u cĩnaana-meɪ hiere, a ce dumaan̄o-na bel ŋ fere yuo.

¹⁶ Baŋ'a ba ce mi ãndaangu-i yidiɛlangu-na, molo saa cu mi huon̄-nu, ba naana-miɛ hiere. Diilo baa yuu-ba ku cẽmelle. ¹⁷ Baŋ fie nanna miɛ, Itieŋo saa nanna-miɛ; u hã-mi holle mi waŋ u maama-i maŋ saaya ma waŋ dumaa. *Nieraamba-i nileiŋa-na hiere ba nuɔ-ma ka saa. Aa u tiraa hũu-mi kuliingu nammu-na†. ¹⁸ Itieŋo ka cor tuɔ hiel mi yungu-i weima-na hiere; u ka kor-mi aa ce mi suur u nelle-na. Bɔboima gb̄iɛ baa u yaa-i hɔnni maŋ jon̄. Ma ciɛ.

Jaaluperiengu

¹⁹ Jaal Pirsika-i‡ baa Akilasi-i a naara Onesifor dumellen̄-baamba-i ŋ hã-mi. ²⁰ Erati tiyãa dii Korɛnti. Turofimu saa da hĩnni mi yaŋ-yo dii Mileti. ²¹ Gbãŋ ŋ jo aa waangu suɔ da ku tã.

Ebulusi pãa ŋ jaaluŋgu, baa Pudɛnsi-i, baa Linusi-i, baa Kulodiya-i a naara Diilon̄-dũŋ-baamba namba-i hiere.

²² Itieŋo tiɛ baa-ni. U kãyã-neɪ hiere.

* 4:13 Cãaniŋ-sebeb̄aa-ba: Bafamba taa ba ce cãani yaa ŋaa sebeb̄aa ba nyeḡɛŋ. † 4:17 Kuliingu nammu-na: Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyeḡãaŋ girekimma-na wuo: Aa tiraa hũu-mi jara nungu-na. ‡ 4:19 Pirsika yerre nande yaa Pirsili. Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.2.

Polŋ nyegāan sebe maŋ hā

Tite-i

Nelmuoyamma

Tite waa Pol wuoratiengo naŋo. Ŋga u saa waa *Yuifuyienjo; u waa *nieryienjo aa hūu Yesu maama-i (Gal. 2.1-3). U kāyā Pol boi u maacemma-na. Polŋ nyegāan sebe daayo-i hā-yo huonŋu maŋ nuo-i, u waa Kireti. Pol naa ce u tiena terienŋu-na duo kāyā Diilonŋ-dūŋ-baamba-i ba suo ba maacemma belma Diilonŋ-dūŋu-na.

Pol piye Diilonŋ-dūŋ-baamba yaataam-baŋ gbie ba waa dumaa, aa cira bamaŋ mielāan Diilonŋ-nelma-i ba pira nuomba-i, ba ta ba nuola-bei (sap. 1). U pigāan Tite-i uŋ saaya u waŋ mamaŋ baa Diilonŋ-dūŋ-baamba-i: Bīncuomba-i, cicoraamba-i, naa-ciembra-i baa koraamba-i, neliengo neliengo baa u nelma (sap. 2). Ku huonŋu-na, u dii u nuŋgu-i Diilonŋ-dūŋ-baambaŋ saaya ba ta ba wuo gboluonŋu maŋ, aa da na ta na nuu na-naa tienamma-na kuŋ faa dumaa (sap. 3).

Jaaluŋgu

¹ Muo Pol, muomei nyegāan sebe daayo-i. Mi cāa Diilonŋo aa tiraa waa Yesu-Kirsa *popuorobilonŋ muo. Diilonŋo yufellen hilaa bamaŋ nuo-i, u puoraa-mi wuo mi kāyā-bei ba hūu u maama-i aa pigāan-ba ninsonjo-i ba da ba ta ba wuo u hūmelle-i fafamma. ² Mafamma da ma ce, Diilonŋo-i Ninsonŋer uŋ pāa cicēlma maŋ nuŋgu-i aa suo duo jīna miwaanjo-i, ba ka ta ba hīŋ ma taalunŋu. ³ Diilonŋo-i i koŋkortienŋ uŋ ŋa naa dii huonŋu maŋ duo kor nelbiliembra-i, kuŋ juo hi, u puor-mi baa u nelma-i mi ta mi wuora mi waŋ-ma baa nuomba-i ba da ba suo-ma.

⁴ Tite, mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā nuonei baa-yo. Mei ferenŋ bienŋo'i nuonjo-i i Diilonŋ-hūmelle-na. I To-i Diilonŋo-i baa i Koŋkortienŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kāyā-nie aa fē ŋ huonŋa-i.

Diilonŋ-dūŋ-baamba yaatiengo sīnni-i

⁵ Tite, mi yaan-ni Kireti-i-na ŋ da ŋ perien maacemma maŋ tiyāa cemma terienŋu-na aa ŋ da ŋ wuora fiel yaataamba hā Diilonŋ-dūŋ-baamba-i nilēŋa-na hiere ŋaa miŋ waanŋ-ma baa-ni dumaa. ⁶ Da ŋ'a ŋ fiel

umaŋ, cālmuo saa saaya u da-yuo aa u saaya u waa cieŋo diei tienŋo. U bisālmba saaya ba hūu Yesu maama-i, ba ciluo saaya u vii aa ba saaya ba ta ba nu ba bīncuomba nunni-i. ⁷ Diilonŋ-dūŋ-baamba yaatiengo ce Diilonŋ-maacemma, a ce dumaanjo-na cālmuo saa saaya u da-yuo. U saa saaya u waa bom-bolmantienŋo, u huonŋa saa saaya ka maar-o, u saa saaya u tuo ce koŋhilingu, u saa saaya u waa berkartienŋo, u saa bi saaya u tuo wuo huhurma-na. ⁸ Ku saaya u tuo suo niraamba belma aa waa ānfafammanceronŋo. Ku saaya u waa nelnurāŋo, aa waa nelviinŋo, aa tiraa waa Diilonŋ-nolŋo. Ku saaya u tuo suo u ferenŋ belma. ⁹ Kutienŋo saaya u nyaar Diilonŋ-nelma-na a wuo ma hūmelle-i ŋaa uŋ hāalāyā-mei dumaa, ku yaa u ka gbāa waŋ-ma fafamma a dii sireiŋa nuomba-na aa da nuŋgu nuharuntaamba-na.

Bel ŋ fere coikartaamba-na

¹⁰ Na saa da, yaagbārāamba maaraaya; ba nunni sa suo aa dol. *Yuifubaa-ba maŋ suuri Yesu horre-na, ba yaa boi. Da ba ce ba ta ba piye ba tāal banamba-i. ¹¹ Mamaŋ saa saaya wamma, ba waŋ ma yaa-i da ba da nallā ba nieŋa-i. Baa yaŋ ba cor baa-ku, ba guola dumienŋa boi dumaanjo-na. ¹² Ba nellen-tobiŋo naŋo waa tuo suo yienŋu, u saa fuo-ma, u waanŋ-ma wuo: «Kiretitaamba sa waŋ ninsonjo gbula. Ba balaanŋ ŋaa kēlāamba aa tiraa waa yentaamba. Ba yii baa ba kusūnni yon.» ¹³ Uŋ waanŋ mamaŋ, u saa kar coima. Terienŋu fangu-na, fulnu-bei ŋ waŋ ninsonjo-i baa-ba ku yaa ba ka vii Diilonŋ-hūmelle-na. ¹⁴ Waŋ baa-ba wuo ba baa fer Yuifu ba yiinatīmma-i, ninsonjo sī; aa nuomba maŋ cīnaana ninsonjo-i, ba baa cu ba nelma huonŋ-nu. ¹⁵ Nelieng nuo ŋ huonŋ da ka waa welewele, ŋ weima-i hiere ma bi waa welewele dumei. Ŋga bamaŋ guolaaya ba fere aa cīna Diilonŋo-i, fafaanŋu diei kuu si dii-bei. Ba balaanŋ baa ba hōmmu-i hiere. ¹⁶ Ba wuora ba piye wuo bafamba suo Diilonŋo-i, a ne da baŋ ceŋ kumaŋ ku pigāan wuo ba sa suo-yo. Ba balaanŋ cor, ba sa nu nelieng āndaanŋu, ānfafamma yaraa-ba cemma ma kūŋgu-na hiere.

¹ Tite, Diilong-hümellenj taaranj kumanj, nuɔ ta ɲ hāalā nuɔmba-i ku yaa-i. ² Waɲ baa babĩncuamba-i wuɔ ba ta ba suɔ ba fereɲ belma, ba waa bĩncɔfafaamba, ba waa nelnurāamba aa ba nyaar Diilong-maama-na, ba yaɲ nelnjulmu waa-bei, aa ba waa hohĩnantaamba.

³ Aa ɲ bi waɲ baa cicɔraamba-i wuɔ ba ta ba ce Diilong-bisālɲ temma. Ba yaɲ sikuɔɲa-i, ba baa bi yaɲ kolma ta yaanga bei. Ba ta ba dii nelfafamma nuɔmba tũnni-na. ⁴ Ku yaa cabisālm̃ba ka ta ba suɔ ba dɔl ba bɔlb̃baa-ba-i baa ba bisālm̃ba-i. ⁵ Ba ka ce nelnurāamba, baa cafafaamba. Ba ka yiera terduɔɲ-nu aa vii aa ta ba siɛ ba bɔlb̃baa-ba wulaa. Mafan da ma ce, molo siɛ da biɛna Diilong-hümelle yerre-i.

Titeɲ saaya u ce kumanj hā naaciemba-i

⁶ Dii nelma naaciemba tũnni-na wuɔ ba yaɲ bisānsĩnni-i. ⁷ Naɲ fere-i, ɲ saaya ɲ yaɲ ɲ ciluɔ fa weima-na hiere; ba ta ba ne u yaa-i aa ta ba ce. Ta ɲ waɲ Diilong-nelma-i baa-ba maɲ yerɲ duma; baa ta ɲ puona baa-ma. ⁸ ɲ nelma saaya ma koɲ, huhurma saa saaya ma waa-mei, ku yaa ɲ bigāaraamba siɛ da cāl-e. Mafan da ma ce, ba yammu ka ture.

Kɔraambaɲ saaya ba waa duma

⁹ Kɔraamba saaya ba ta ba siɛ weima-i hiere ba nebiɔba wulaa. Ba ta ba ce ba hɔmmu-i. Ba baa ta ba fanu baa-ba. ¹⁰ Ba baa bi ta ba cuo ba nagāɲ-niini-i. Ba yaɲ aa ba firnu ba hɔmmu-i baa-ba, ku yaa nuɔmba ka siɛ Diilong-nelma-i, u yaa i koɲkortieɲo-i.

Diilongo hujarre yaa kuraa-ye

¹¹ Na saa da, Diilongo pigāɲ-ye u hujarre-i a ce nelbiliemba-i hiere ba da ba gbāa kor. ¹² Diilong uɲ cie hujarre-i yie, ku cie i hiel i nanga kuubabalaangu cemma-na, aa ce i sa gbar nyaanu i yufieɲ-niini-i banamba temma-i. U cie kufangu-i i die gbāa bel i fere fafamma nyungo ku bāaɲ daaku-na, aa vii aa tie ce Diilongo huɔɲga-i ¹³ i cie yibuo maɲ iɲ hĩɲ u taalungu-i. Yĩngu fangu-na, i ka da Dombuo bɔbɔima-i, i ka da i koɲkortieɲo-i Yesu-Kirsa bɔbɔima-i. ¹⁴ U yaa hāa-ba u fere ba ko-yo i solaaɲgu-i duɔ hiel i yunni-i āmbabalma-na aa migāaɲ i hɔmmu-i da welewele ce-ye fuɔ baan mie i die gbāa tie kuye ānfafamma cemma-i.

¹⁵ Niɲ saaya ɲ ta ɲ waɲ mamaɲ ma yaa mafamma-i. Nuɔnei yaatieɲ nuɔɲo-i, ta ɲ

dii sireiɲa bei aa ɲ bi ta ɲ nuola-bei. Baa yaɲ molo ce yaadolle baa-ni.

3

Diilong uɲ taaranj wuɔsaangu maɲ

¹ Ta ɲ titirre-mei baa Diilong-dũɲ-baamba-i wuɔ ba saaya ba ta ba siɛ faamaambaa-ba wulaa baa yuntaamba bi wulaa. Ba ta ba nu ba nunni-i aa ta ba kuye kuufafaangu cemma-i. ² Ba baa waɲ āndaparaangu a hā moloɲo, ba baa ce berru baa moloɲo. Ba suɔ ba fereɲ belma aa ba bi bel nuɔmba-i hiere da hiehiɛ. ³ Na saa da, mie fere-i i waa dumei, i saa tie suɔ kuyungu. I saa tie hũu āɲhũuma. Ii naa pira, i taa i ce kumanj dolaanuy-yie yon, aa i yufieɲ-maama naa ta yaanga yie. I maacemma saa naa fa, nenemuɲgu waa-yie. I waa popɔraaɲ mie aa i taa i bigāaɲ i-naa. ⁴ ɲga Diilongo-i i koɲkortieɲ uɲ juɔ'a u ka pigāaɲ nuɔmba-i u fafaangu-i baa u nelnjulmu-i yĩngu maɲ nuɔ-i kuɲ juɔ hi, ⁵ u kuraa-ye. Iɲ hii ce ānfafamma maɲ, u saa ne mafamma aa kor-e de! ɲga i hujarre'i kuɔ-yo u kor-e. U hāa-ye u *Yalle yaa a kor-e. U Yalle caya-yie hũmmaɲ temma a hur i āmbabalma-i a ce-ye nelfelaɲ mie i donɲ tie ce ānfeleɲo. ⁶ U puɔraa i koɲkortieɲo-i Yesu-Kirsa yaa jo baa-de sāmbaga yufelle ji hā-ye. ⁷ U cie mafamma-i wuɔ uɲ dolaa-ye aa ce-ye nelviɲ mie, iɲ hĩɲ cicēlma maɲ taalungu-i, i ce ma taan mie.

Bel ɲ fere terbiɛnataamba-na

⁸ Nel daama-i nuharungu si dii-mei, mi taara ɲ waɲ-ma kuola-mei, ku yaa ba-maɲ haa ba nanga Diilongo-na ba ka ta ba kuye ānfafamma cemma-i. Ku faa aa ku kāyā nuɔmba-i hiere. ⁹ Baa nyiesiɲ nelma maɲ yungu si dii-mei, bĩncuɔɲ-yireiɲa-i, cɔcɔgɔluɔ-i, āndapirre-i *āɲɲinamma-na, hiel ɲ nanga nie. Mamaɲ mafamma-i daama-i hiere yungu si dii ma diei nuɔ, ma sa kāyā neliɲo. ¹⁰ Da kuɔ nelgborɔɲo dii na hɔlma-na, da ɲ gboya-yuɔ ku yu i hāi aa u saa nanna, hiel-o na hɔlma-na. ¹¹ ɲ suyaa kerre wuɔ fuɔ temma-i u naana Diilong-hümelle-i. Aa uɲ yagaraa cor tuɔ ce kuubabalaangu-i, u kosuɔɲ u fere'i dumaɲo-na.

Āndaperieɲgu

¹² Artemasi-i baa Tisike-i mi ka saarj unaa kã na wulaa. Duo kã, ɲ gbãɲ ɲ jã-mi Nikopolisi-i-na; mi taara mi ka ce waarj-huɔɲgu-i kusuɔɲ-nu'i. ¹³ Senasi marj piiyerj u kãyã nuɔmba-i gẽɲgerbaa-ba-na, gbãɲ ɲ kãyã-yuo baa Apolɔsi-i, da ba biɛ hũmelle-i biɲkũɲgu baa naa ba wulaa. ¹⁴ I natobimba saa saaya ba waa yonj nelbiliemba; ba saaya ba hãalã ɲnafamma cemma-i ta ba gbã ba kãyã sũntaamba-i.

¹⁵ Bamarj dii baa-mi hiere bande-i-na ba pãa ɲ jaalungu. Iɲ daa jẽnaamba marj Yesu horre-na, jaal-ba ɲ hã-ye.

Diilo kãyã-nei hiere.

Poln nyegāan sebe marj hā

Filemō-i Nelmuoamma

Filemō waa nelbuo. U nuo Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i aa hūu-ma. U waa tiena Kolosi. Koraamba waa baa-yo. U koriējo najo-i ba taa ba bi-yo Onesimu. Onesimu ji gbar aa naa yan-yo. Uḡ gbaraa dumaajo-na, yiingu nangu-na u kā ka da Pol dii kaso-i-na. Pol wuo piiye Yesu maama-i baa-yo fuo wuo bi hūu-ma.

Huongu nangu juo hi, Pol wuo saan-yo hā u yuntienjo-i baa-yo. Ku waa koriējo marj duo gbar aa ba hi-yo bel-o, ba sa puona baa u kūoma huolma-i. Sebe daayo nyegēmman-yungu yaa kufangu-i duo cārā Filemō-i wuo u ce jande aa u yan Onesimu bir suur u dumelle-na, u baa gān baa-yo, u yan aa u bel-o fafamma kere ba cie baaduomba *Kirsa horre-na.

Pol hiiriye u yalle-i baa u jienjo-i u sebe-i-na. U sa guor-o, u sa kpakpaa-yo, u saa bi cie-yo wuo u baa ce kumanj saaya cemma Onesimu-i-na. Ŋga Kirsa nelnyulmunj mi-gān tienamma-i dumaa, u piiye ma yaa da ma tieniu u jienjo-i baa bamarj ka kalarj sebe daayo-i hiere.

Jaaluḡgu

¹ Muo Pol, ba bilaa-mi dii-mi kaso-i-na Yesu-Kirsa maama-na. Muo baa mi natobijo-i Timote-i, miemei nyegāan sebe daayo-i die hā-ni Filemō. Nuonei i jienj nuo, nuonei i nabentienj nuo maacemmanj-hūmelle-na. ² I bi nyegāan-yo die hā Diilonj-dūn-baamba marj tigiinj ḡ dumelle-na baa i tūo-i Apiya-i a naara Arsipe-i fuo marj vaa u fere tuo ce Diilonj-maacemma-i baa-ye. ³ I To-i Diilono-i, baa Itienjo-i Yesu-Kirsa-i, ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Pol nuo Filemō maama-i

⁴⁻⁵ Filemō, ninj dōl Diilonj-dūn-baamba-i dumaa, baa ninj haa ḡ nanga-i Itienjo-i Yesu-i-na dumaa, mi nuo-ma hiere. A ce dumaajo-na, da mi ta mi cārā Diilono-i huongu huongu, mi ta mi jaal-o ḡ maama-na. ⁶ Mi cārā Diilono-i wuo ninj hūyāa u

maama-i i waa horre marj nuo-i daade-i, u yan di ta di kā baa di yaanga, ku yaa *Kirsanj cie ānfafamma marj yie, nuomba ka suo-ma. ⁷ Kpōr, ninj dōl Diilonj-dūn-baamba-i dumaa, ku fie ba hōmmu-i, a ce dumaajo-na ku dolaanu-mie cor aa tiraa dii sirinja mie.

Pol cārā Filemō-i a hā Onesimu

⁸ Filemō, *Kirsa yerre-na mi gbāa guor-ni ḡ ce kumanj saaya cemma. ⁹ Ŋga mi nie da ku boyaa mi ne ninj dōl nuomba-i dumaa, aa cārā-nie ku yaa faa. Muo Pol, mi yaanga cāa, a naara kufangu-i ba diyaa-mi kaso Yesu-Kirsa maama-na. ¹⁰ Mi cārā-nie da mi hā Onesimu* yaa-i. U nuo Kirsa maama-i mi nungu-na kaso-i-na bande-i-na aa hūu-ma, a ce dumaajo-na u cie mi bierjo. ¹¹ Dielūo-i-na, u saa tuo fa weima u hā-ni, ḡga fiefie-i-na, u ka fa a hā nuonjo-i aa bi fa hā nuonjo-i.

¹² Mi saan-yo da mi hā-ni, uu dii ḡaa mei ferenj tāmmanj-wuonjo ¹³ Minj yerj kaso-i-na bande-i-na *Neldōdōlma maama-na, mi taa mi taara mi jina-yuo mi caanj-nu u tuo ce mi maacemma-i nanj fuongu-na. ¹⁴ Ŋga mi sa taara mi ce kumanj sa dolaanunj-nie. Mi sa taara mi guor-ni ḡ ce ānfafamma hā-mi. Mi taara da ḡ'a ḡ ce kumanj hā-mi ku hel nanj ferenj huonj-na.

¹⁵ Ku gbāa ce Onesimu furaaya ḡ caanngu-na da huongu celle aa duo bir kā ka waa baa-ni gbula hai gbāa suo? ¹⁶ Gboluonj daaku-na, baa bel-o ḡaa koriēgbāngbālānjo, bel-o ḡaa ḡ nelkpekpelnjo. U maama dii kpelle mi huonga-na; ḡga unj kān na da na ka tiena baa na-naa, a naara nanj tiraa na ye Itienjo baanj namaa na hā-i-na, u maama saaya ma waa kpelle nanj huonga-na a yan muonjo-i. ¹⁷ Da ḡ ta ḡ kān-mi ḡ jienj muo, bel-o ḡaa ninj bilaa muonjo-i dumaa. ¹⁸ Da ku u cālāa-ni baa weima, siso ḡ cēmelle dii-yuo, muomei ka pā-de hā-ni. ¹⁹ Muo Pol, muomei nyegāan nel daama-i baa mi ferenj nanja wuo mi ka suu u cēmelle-i. Ŋga ḡ saaya ḡ suo wuo mei bi cēmelle dii nuonjo-na: ḡ saaya ḡ pā ḡ fere a hā-mi.† ²⁰ Mi natobinj nuo, jande, ne Itienjo-i aa ḡ ce-ma ḡaa minj waanj-ma dumaa; ne Kirsa-i aa ḡ fē mi huonga-i.

²¹ Minj yerj teriengu marj nuo-i, mi suyaa wuo minj waanj mamarj baa-ni daama-i ḡ

* 1:10 Onesimu yungu yaa wuo «fa weima». † 1:19 Filemō hūyāa Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i ku'i cie Pol wuo u cēmelle dii-yuo.

ka ce-ma, aa tiraa suo wuo ŋ ka ce cor
kufangu-i.

²² Naŋ cārāŋ Diilonɔ-i, mi suyaa miɛ mi ka
da hūmelle-i kã na wulaa, teriengu faŋgu-
na, ta ŋ tigiin mi muncɔmmu-i ŋ cie-mi.

Jaaluperiengu

²³ Epafirasi pãa ŋ jaalungu. Uu bi dii
baa-mi kaso-i-na Yesu-Kirsa maama'i nuɔ-i.

²⁴ Marke-i baa Aritarke-i baa Demasi-i a
naara Like-i, bafamba dii baa-mi i tiɛ ce
Diilonɔ-maacemma-i, ba bi pãa ŋ jaalungu.

²⁵ Itieŋo-i Yesu-Kirsa kãyã-nci.

Sebe maŕ nyegāaŕ hā Ebiŕebaa-ba-i Nelmuoyamma

U maŕ nyegāaŕ Ebiŕe ba sebe-i, kutieŕo nyegāaŕ-yo a vii *Yuifubaa-ba maŕ hūyāa Yesu maama-i aa ba ta ba mulieŕ-ba ma maama-na. U diyaa sireiŕa bei Yesu hūmelle wuosaangu-na; wuo da ba fie ta ba mulieŕ-ba di maama-na, ba baa yaŕ ba kūoma seŕ.

U tagaaya pigāaŕ-ba wuo Yesu-i ponsaaŕ-wuoŕo sī: U yaa Diiloŕ-Bieŕo-i. Diiloŕo cie u yaa-i *jigāntaamba yuntieŕo-i. Yesu jigāntesīnni deŕ baa Yuifu ba niini-i. Bafamba taa ba kor Diiloŕo-i baa tāmman-niini, ŕga ba niikonni saa ta ni gbā ni pir nelieŕ āmbabalma. A ne da Yesu yaa cie u fere tāmman-kūngu a pā u fere hā Diiloŕo-i. U cie ku yaa-i a pir i āmbabalma-i a dii-ye i-naa nuō baa Diiloŕo-i. Dumande-i-na, u taa yaanga yiē ka tiena Diiloŕo caaŕ-nu tuo cāra-yuo u hā-ye (sap. 1-9).

Sebetieŕo diyaa sireiŕa bōi Diiloŕ-dūŕ-baamba-na. Sebe perieŕma-na, u tiraa dii sireiŕa bei wuo ba baa bir baa ba huongu Diiloŕ-hūmelle-na. Ba ne yiinataambaŕ wuoŕyaa-de dumaa aa ba ta ba ce ba temma. Ba ta ba ne Yesu yaa u diei yorŕ. Ba hīrā mulieŕma-i aa ba sieŕa ba kūoma-i fuō ku bālma (sap. 10-13).

Diiloŕo puōraa u Bieŕo-i baa u nuŕ-āndaangu-i

¹ Yiinaa-i-na, Diiloŕo taa u ce u *pōpuōrbiemba yaa ta ba piie baa i bīncuōmba-i. Baŕ piie baa-ba ku yuu niele, aa ba piie baa-ba sīnni bōi-na. ² ŕga fieŕie-i-na, yiperieŕ daani-na, u cie u Bieŕo yaa piie baa-ye. Diiloŕo curaa baa u yaa-i a hiel miwaango-i, aa bir bīm̄bīnni-i hiere dii u naŕ-na. ³ Diiloŕo bōbōima da u yaa nuō-i, u fūnuŕ ko Tuōŕo-i. U nuŕ-āndaangu dii baa fōŕgūō. U bilaaya bīm̄bīnni-i hiere baa ku yaa-i. U pirii nelbiliemba āmbabalma-i aa nyugūŕ ka tiena Diiloŕo-i Weimantieŕo

caaŕ-nu dii dōrō-i-na. ⁴ Diiloŕ-Bieŕoŕ maaraa *dōrōpuōrbiemba-i dumaa, u yerre bi maaraa ba yireiŕa-i dumei.

Diiloŕ-Bieŕo maaraa dōrōpuōrbiemba-i

⁵ Na daa Diiloŕo gbīe *dōrōpuōrbilōŕ hayo-i dede wuo:

«Mi Bieŕo yaa nuōŕo-i.

Muōmei huōŕ-ni nyungo-i-na.»*

Sisō u piie dōrōpuōrbilōŕ hayo-i maama-i dede wuo:

«Mi ka ce u To muō, u ka waa mi bieŕo.»†

Na nuō-ma dede wei? ⁶ ŕga uŕ'a u saaŕ u Bepoldielāŕo-i hiēma-na, u ciera wuo:

«Dōrōpuōrbiemba-i hiere ba ta ba dūuna ba jaal-o.»‡

⁷ Uŕ waaŕ mamaŕ dōrōpuōrbiemba kūngu-na, u ciera wuo:

«Mi gbāa ce mi dōrōpuōrbiemba bir fafalmu,

mi gbāa ce mi maacembieŕma bir dāamu.»§

⁸ ŕga u Bieŕo kūngu-na, u ciera:

«Nuōŕo-i Diiloŕ nuō, ŕ yuntēsīnni dii gbula. ŕ sa ce ŕ fāmaansīnni-i baa huhurma.

⁹ Kumaa vii, ku yaa dōlaanuŕ-nie, ŕ bigāaŕ āmbabalma fuō.

Diilo, ku'i cie ŕ Diiloŕo hiel nuōnei ŕ nabaamba hōlma-na

a hure namma-i nie a ce-ni nelbuō nuō a fē ŕ huōŕga-i.»*

¹⁰ U bi tiraa cira:

«Itie, nuōnei hielaa hiēma-i dii ku domma-na,

naŕ fereŕ nammu yaa maa dōrō-i.

¹¹ Nifanni-i daani-i hiere ni ka gbuo,

ŕga nuō fuō ŕ sa ji gbuo dede.

Ni ka vāa hiere ŕga kompammu.

¹² ŕ ka pumannu-nie ŕga baŕ pumannuŕ joŕ-goruō dumaa jīna kōtuōngu.

ŕ ka hor-ni ŕga baŕ hor niidiini dumaa.

ŕga nuō nii dii ŕ temma-i ŕ sa ji kā terieŕgu.»†

¹³ Diiloŕo gbīe dōrōpuōrbilōŕ hayo-i dede wuo:

«Jo ŕ ji tiena mi caaŕ-nu;

aa ŕ yaŕ mi mal ŕ bigāarāamba-i hā ŕ ce ŕ bāangu-i bei.»‡

* 1:5 Gbeliemaaŕ-nalāangu (Psaume) 2.7 †

Gbeliemaaŕ-nalāangu (Psaume) 97.7 §

Gbeliemaaŕ-nalāangu (Psaume) 45.7-8 †

‡ 1:13 Gbeliemaaŕ-nalāangu (Psaume) 110.1

1:5 Samiel sebebāalīŕo (2 Samuel) 7.14 ‡

Gbeliemaaŕ-nalāangu (Psaume) 104.4 * 1:9

1:12 Gbeliemaaŕ-nalāangu (Psaume) 102.26-28

¹⁴Dörpöpuorbiemba dii yon̄ ta ba ce Diilono maacemma; molo sa da ba yufelle. Diilono puor-ba ba ta ba jo ba käȳa uḡ ka kor bamaḡ.

2

Bilaḡ Diiloy-nelma-i nammu häi

¹Maḡ juo waa dumaḡo-na, iḡ nuo Diiloy-nelma maḡ, i saaya i gbuu belma nammu häi, ku yaa i sie ji nanna hümele-i. ²Na saa da, *dörpöpuorbiemba maḡ dörpöpuorbiemba, ba nelma waa baa fōḡḡū. Umaḡ duo yagar ba nuḡḡu-i uḡ taaraḡ kumaḡ u da-ku. ³Ḥga koḡkoro daayo temma nelma-i, die bel-ma baa i nanyuḡḡu, i ka ce nie gbāa kor yaahuolo-na? Itie fuo fere yaa juo baa nel daama-i dielūo, ku huḡḡu-na, bamaḡ nuo-ma Itieḡ nuḡḡu-na, ba tiraa tir-ma wuo ninsono. ⁴Ma tirma-na, Diilono taa u ce gbereweima boi, baa nelma boi, duo hiel coima-i ba nunni-na, aa bi tuo cal u *Yalle papāmungu-i a saa baa kuḡ dolaanu fuo fere-i dumaa.

Yesu juo baa koḡkoro

⁵Iḡ waḡ miwaanfelero maḡ maama-i wuo u jo dii, Diilono saa hä *dörpöpuorbiemba baa u tesinni-i. ⁶Ma nyegāḡ Diiloy-nelma-na terieḡḡu nangu-na wuo:

*«Diilo, yuḡ haku-i dii nelieḡo-na
aa ḡ bel-o fafamma belḡ daama temma-i?»*

Yuḡ haku-i dii nelbilono-na

aa ḡ vaa ḡ fere baa u kūḡḡu-i vaḡ daama temma-i?»

⁷Ḥ birii-yo dörpöpuorbiemba huḡḡ-nu celle. Ḥ cie u ce boi.

⁸Ḥ haa-yo bimbinni-i hiere ni yuḡ-nu.*

Da kuḡ Diilono haa nelieḡo-i bimbinni-i hiere ni yuḡ-nu, ku yuḡḡu yaa daaku wuo biḡkūḡḡu si dii kumaḡ tīyāa nelieḡo si dii ku yuḡ-nu. A ne da i sa da nelieḡo yuntesinni-i bimbinni-na hiere fiefie-i-na yogo. ⁹Ḥga Diiloy uḡ birii Yesu maḡ dörpöpuorbiemba huḡḡu-na celle, i daa u cie u ce boi. Uḡ kuu kuliḡḡu maḡ, Diilono nie ku yaa-i aa ce u ce boi. Terieḡḡu fangu-na, Diilono hujarre yaa cie u nal kuliḡḡu-i ne nelbiliemba-i hiere ba maama-na.

¹⁰Diilono maḡ hielaa bimbinni-i hiere, aa bimbinni-i hiere ni tīyāa fuo tīema,

* 2:8 Gbeliemāḡ-nalāḡḡu (Psaume) 8.5-7

† 2:13 Samiel sebehāliḡo (2 Samuel) 22.3 §

u taa u taara nuomba boi suur u nelle-na ta ba ce ba bāḡḡu-i baa-yo. A ce dumaḡo-na uu naa saaya u yaḡ Yesu mulieḡ a perieḡ u jommaḡ-yuḡḡu-i duo gbāa duo puur hümele-i hä-ba. ¹¹Yesu yaa piriḡ nelbiliemba āmbabalma-i. Fuo fere-i baa uḡ piriḡ bamaḡ āmbabalma-i, Toduoḡ bisālmba. Ku'i cie senserre sa da-yo u duo bi-ba u hāmba. ¹²U ciera wuo:

*«Diilo, mi ka waḡ ḡ maama baa mi hāmba-i,
mi ka gbeliḡ-ni ḡ baamba holma-na.»†*

¹³U tiraa cira wuo:

«Muomi ka haa mi nanga-i Diilono yaa nuo-i.»‡

Aa tiraa cira:

«Muomei daami baa Diiloy uḡ hāa-mi bisālmba maḡ.»§

¹⁴Uḡ gbēḡ bisālmba maḡ, baa dii tāmmaḡ-niemba hiere. Ku'i cie fuo bi ce u fere tāmmaḡ-nolḡo ba temma, a ku koḡsuḡ *Sitāni; u yaa diyaḡ kuliḡḡu-i nuḡḡ dumiḡḡa-na. ¹⁵Yesu cie ku yaa-i a kor kuliḡḡuḡ taa ku dii korma bamaḡ nuo-i. Kuu naa ce-ba ḡaa koḡaamba. ¹⁶Ku saa ce ḡaa u juo duo ji käȳa dörpöpuorbiemba de, u juo duo ji käȳa *Abiramu hāyēlmba. ¹⁷Ku'i cie uu naa saaya u ce u fere u hāmba nabieraḡo weima-na hiere a jo ji ce *Diloiḡḡāntaamba yuntieḡo maḡ hujantieḡo aa vii baa Diiloy-jigāḡḡa-i duo pir nuomba āmbabalma-i halaḡ-ma ba yunni-na. ¹⁸Fuo fere uḡ mulāḡ baḡ taa ba taara ba guol u gbeini-i huḡḡu maḡ nuo-i, u suyaa ku yaḡḡa-i, a ce dumaḡo-na u gbāa käȳa bamaḡ gbeini-i guolaḡḡ.

3

Yesu maaraa Moisi-i

¹Tobiḡ namaa, ku'i cie Diiloy uḡ biē namaa namaḡ hiere ce-na u baḡḡ namaa, na saaya na ta na ne Yesu yaa-i. Diilono puoḡaa u yaa-i. Iḡ waḡ Diiloy-hümele maḡ maama-i, u yaa di *jigāntaamba yuntieḡo-i. ²Diilono yaa hāa-yo baa maacemma famma-i. U cie u maacemma-i Diilono yaḡḡa-na maḡ saaya ma ce dumaa ḡaa *Moisiḡ cie u maama-i Diiloy-dūḡḡu-na dumaa. ³Yesu maaraa Moisi-i. U maaraa-yo nie nie? Ba sie gbāa gbeliḡ dūḡḡu-i ji cor ku matieḡo-i. ⁴Dūnni-i hiere

† 2:12 Gbeliemāḡ-nalāḡḡu (Psaume) 22.23

‡ 2:13 Isayi (Ésaïe) 8.18

nuomba'i maa-ni ninsoŋo, ŋga na saaya na suɔ wuɔ bĩmbĩnni-i hiere Diilongo'i maa-ni. ⁵Moisi fuɔ waa maacembilongo yonj. U ciɛ u maacemma-i maŋ saaya ma ce duma Diilong-dũj-baamba holma-na. Diilongo naa saaya u ji ce mamaŋ, Moisi naa wuɔya tuɔ suɔr ma yaa-i. ⁶Ŋga *Kirsa fuɔ fere yaa Bepolŋo-i. U bi ciɛ u maacemma-i maŋ saaya ma ce duma. U yaa Diilong-dũj-baamba yungu-na. Inj haa i nanŋa-i kumaŋ nuɔ-i aa tie gbeliej i fere, ku maama da ma saa hel i hommu-na, miemei u dũj-baari mijeŋo-i.

Diilongo tigiinj fiisaanj-terienŋu tuɔ ciɛ u baamba-i

⁷*Diilong-Yalle daa ma yaa di cira wuɔ:

«Da na nu Diilongo nelma-i nyungo-i-na, *baa na ciina-mei

ŋaa na bĩncuɔmba naŋ puu baa-yo duma yinggu maŋ ba naŋ fierj-yo dii *hiɛkuraanŋu-na.»

⁸Diilongo ciɛra wuɔ:

«Na bĩncuɔmba daa miŋ ciɛ kumaŋ biej komuɔŋa hã holma-na, ŋga ba bilaa diilongo-i a fej-mi da ba ce-mi ne ¹⁰ku'i ciɛ mi cira:

«Ba sa gbãŋ haarma, miŋ taaraŋ ba ce kumaŋ ba yaan-ku.»

Mi huɔŋga duu baa-ba cor.

¹¹Kaŋ duu baa-ba dumaŋo-na mi waasa mie:

«Miŋ tigiinj fiisaanj-terienŋu maŋ, ba cɛraa ba da suur-ku.»*

¹²Tobirj namaa, terienŋu fanggu-na, bilaa na fere, na holma-na unaa baa ji ce ɔnya-garmantienŋo a ji tuɔ ciina Cicɛlmantienŋo-i.

¹³Nyungo ku baaŋ daaku-na, Diilongo tiraa u taara u piye baa-ye. A ce dumaŋo-na taa na dii sireiŋa na-naa nuɔ yinni maŋ jonj; ku yaa biŋkũŋu sie gbãa tãal unarj nuɔ dii-ni ɔmbabalma cemma-na a ce-ni ɔnyagarmantienj nuɔ. ¹⁴Ii dii *Kirsa kuoyataarj mie nyungo-i-na. Ŋga die tie taara i tie u kuoyataarj mie, inj haa i nanŋa-i kumaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, i saaya i haa i nanŋa kuɔ. ¹⁵Ma waari wuɔ: «Da na nu Diilongo nelma-i nyungo-i, baa na ciina-mei ŋaa na bĩncuɔmba naŋ puu baa-yo aa ciina-mei duma.»†

* 3:11 Gbeliemarj-nalãanŋu (Psaume) 95.7-11

* 4:3 Gbeliemarj-nalãanŋu (Psaume) 95.11 †

‡ 4:7 Gbeliemarj-nalãanŋu (Psaume) 95.7

¹⁶A ne da na bĩncuɔŋ haba-i nuɔ Diilongo nelma-i aa pu baa-yo? *Moisiŋ hielaa bamaŋ hiere Esipi-i-na ba'i sɪ wei? ¹⁷Aa Diilongo huɔŋga duu baa haba-i biej komuɔŋa hã holma-na? Baaduɔŋ daaba'i sɪ wei? Ba yaa cãlãa aa kã ka ku dii hiɛkuraanŋu-na. ¹⁸Diilongo waasaarj wuɔ haba-i sie da suur u fiisaanj-terienŋu-na? Baaduɔŋ daaba'i sɪ wei? Ba yaa naa yagaraa wuɔ ba sie nu Diilongo nungu-i. ¹⁹Terienŋu fanggu-na, kumaŋ ciɛ i bĩncuɔmba saa gbãa suur fiisaanj-terienŋu-na, ku yungu yaa daaku: Ba yagaraa wuɔ ba sie haa ba nanŋa Diilongo-na ku'i ciɛ.

4

¹Diilong unj pãa nungu maŋ wuɔ i gbãa suur u fiisaanj-terienŋu-na, u saa bir-ku yogo. Terienŋu fanggu-na, bilaaŋ na fere, na holma-na unaa baa ji hel hõntɔbilonŋo.

²Na saa da, mie inj nuɔ *Neldɔdɔlma-i duma, i bĩncuɔmba bi nuɔ-ma dumei. Ŋga baŋ nuɔ mamaŋ, ba saa hũu-ma hiŋ, a ce dumaŋo-na ma saa gbãa fa weima hã-ba.

³Mie maŋ haa i nanŋa Diilong-ãdaanŋu-na, i ka suur fiisaanj-teriej daaku-na. Miŋ gbẽŋ fiisaanj-terienŋu maŋ, Diilongo waari kufanggu maama yaa u nelma-na wuɔ:

«Ku'i ciɛ mi huɔŋgaŋ duu baa-ba mi waasa mie:

«Miŋ tigiinj fiisaanj-terienŋu maŋ, ba cɛraa ba da suur-ku.»*

Diilongo yaa piye duma, a ne da u bãlãa u maacemma-i dii miwaanŋo jĩnammarj-huɔŋ-nu. ⁴Diilong-nelma piye *yitiɛnangu maama terienŋu nanŋu-na wuɔ: «Diilong unj bãlãa u maacemma-i, wuɔ fiisa niehã yinggu-na.»†

⁵Ma bi waari bande-i-na wuɔ:

«Miŋ tigiinj fiisaanj-terienŋu maŋ ba cɛraa ba da suur-ku.»‡

⁶Bamaŋ nuɔ Neldɔdɔlma-i diɛlũ, ba yagaraa Diilongo nungu-i, a ce ba saa da suur fiisaanj-terienŋu-na, a ne da nuɔmba saaya ba suur-ku. ⁷Ku'i ciɛ Diilongo tiraa dii nyungo ku yinggu-i a hã-ye. Baŋ yagaraa Diilongo nungu-i, biejna bai ku huɔŋgu-na, u

† 3:15 Gbeliemarj-nalãanŋu (Psaume) 95.7-8

‡ 4:4 Miwaanŋo jĩnammarj-sebe (Genèse) 2.2 ‡ 4:5

juo ce *Davidi warj ku maama u gbelieman-neini-na. Mi nungu hii nelma famma-i cor ti wuo:

«Da na nu Diilongo nelma-i nyungo-i-na, baa na cīna-mei.»[§]

⁸ Yosuwēj kaa baa *Isirahel-baamba-i kusuwēj-nu, ku fiisaangu waa, Diilongo naa waa hie tuo piiye fiisaangu narj maama? ⁹ Teriengu fangu-na, Diilong urj cie u maacemma-i bāl aa fiisa fiisaangu narj niehāi yiinguna, ku temma dii ta ku cie u baamba-i. ¹⁰ Umarj duo da fiisaarj daaku-i, u ka fiisa nja Diilong urj cie u maacemma ti aa fiisa duma. ¹¹ Teriengu fangu-na, yaarj i gbārj i da fiisaangu fangu-i. Yaarj i vaa i fere unaa baa ji yagar Diilongo nungu-i a ji hel hōntobilongo nja i bīncuōmbarj cie duma. ¹² Diilong-nelma-i nelkulemma sī, maa dii baa fōngū. Ma dol ma yarj nunni hāi jigānga-i. Da nj nu-ma, ma suur nj huōnga-na a fielnu nj kusūnj-maama-i baa nj ānjoguoma-i. Ma honu nj kusūnj-maama-i nja barj hōnnurj bīnjwuōjo duma baa jigāddōlōnga. ¹³ Diilong urj hiela bīmīnni narj hiere, ku dei saa fuo-yuo, u yufelle dii-nie hiere, u da-ni hiere. U yaa kaa yuu-ye baa nj cie mamarj cor hiere.

Yesu yaa Diilojigāntaamba yuntebuo-i

¹⁴ *Diilojigāntiengo dii baa-ye. Diilojigāntiengo farjo yaa Diilojigāntaamba yuntebuo-i. U yaa Yesu-i Diilong-Bienjo-i. U yaa nyugāarj kā Diilongo wulaa dii dōrō-i-na. Teriengu fangu-na, urj pigāarj-ye hūmelle narj, yaarj i bel-de nammu hāi. ¹⁵ Mie *Diilojigāntaamba yuntiengo-i hujantiengo, da ku ta ku nuol-e, u tuo kaal u kāyā-yie. Ba cie weima-i hiere da ba guol u gbeini-i nja barj guol mie niini-i duma, nja yinduōngu u saa ji cāl Diilongo-i. ¹⁶ Teriengu fangu-na, baa na kālā, yaarj i pie Diilongo-i hujarrentiengo-i. Die pie-yo, u ka ce hujarre yie aa firnu u huōnga-i baa-ye aa weirj da ma da-ye u kāyā-yie.

5

¹ *Diilojigāntaamba yuntiengo narj duo hel nelbiliemba hōlma-na, u maacemma yaa a tīena tuo fa ba maama-i Diilong-hūmelle-na. U yaa buolaarj Diilongo-i aa tuo

pā niipānni-i u hā-yo āmbabalma maama-na. ² Fuo fere-i ku bi nuol-o Diilong-hūmelle-na, a ce dumaarj-na bamarj sa suyaarj kuyungu aa ta ba pira, u suo ba belma. ³ Aa kunj nuol-onj dumaarj-na, u saaya u kor Diilongo-i baa tāmmanj-kūngu a ce, aa bi kor-o hā banamba-i. ⁴ Molo sie gbāa bi sire u ferej nuō duma wuo fuo Diilojigāntaamba yuntiengo; Diilongo-i hāa-ninj kufangu munyerammu-i nja urj hāa *Aarō-i baa-mu duma. ⁵ Kuuduōngu yaa baa *Kirsā-i, fuo fere saa jīna u fere munyerammu fammu-na, Diilongo-i jīena-yuo. U gbīe-yo wuo:

«Mi Biējo yaa nuōjo-i,

muōmei huōnj-ni nyungo-i-na.»*

⁶ Teriengu nangu-na, u tiraa cira:

«Ij cie jigāntieng nuō a waa ku maacemma-na hōnninj jonj Melkisedeki temma.»[†]

⁷ Yesu naa suo wuo Diilongo gbāa hūu-yo kuliinguna, a ce dumaarj-na, urj waa hiema-na, u cāarā-yuo, gbū cārā-yuo baa kaasīngū baa nyinyolma. Urj hiiriye u fere dumaarj-na Diilongo yaanga-na, Diilongo sie u cārāmma-i[‡]. ⁸ Urj nja naa fie waa Diilong-Bienjo, u hūyāa-ma ce sūlma-i a nu Diilongo nungu-i. ⁹ Urj cie u maacemma-i ka hi u fuōngu-i, ku[†] cie bamarj nuōnj u nungu-i hiere, u cie ba Korjortienjo a kor-ba gbula. ¹⁰ A ce dumaarj-na Diilongo cie-yo jigāntaamba yuntiengo Melkisedeki temma.

Bīncuōnj-niiwuoni

¹¹ Teriej daaku-na, nelma boi dii i die warj-ma, nja na tūnni sa tiraa ni ye fiefie, a ce dumaarj-na ma wamma dii kpelle. ¹² Na huōngu cuō hūmel daade-na. Naa naa saaya na suo yiengū ta na hāalā banamba-i, nja namei daana yogo ba saaya ba tiraa hāalā-nei Diilong-hūmelle-i nja na suuri-die felemma. Na birij jo nyolma-na, a ne da naa naa saaya na ta na wuo bīncuōnj-niiwuoni. ¹³ Umarj duo tuo mōsūnj yogo, tonto; u sa suo kumarj vii baa kumarj saa vii. ¹⁴ A ne da niiwuoni yaa bīncuōnj-niini-i. Ni wuoma miej-ba, a ce dumaarj-na ba suo kuufafaangu-i bo-ku kuubabalaangu-na.

* 5:5 Gbelieman-nalāangu (Psaume) 2.7 † 5:6 Gbelieman-nalāangu (Psaume) 110.4 ‡ 5:7 Niej Like sebe-i-na 22.42-43.

6

¹ Teriengu fangu-na, i ka cor Kirsaa hūmelle dommaŋ-kalaŋo-i a tie kã ku yun-terieg-nu. Kuu dii ŋaa dūngu tuole j̄ena tĩ, i saaya i haaya-kuo. I sie gb̄aa tie titirre nelduon daama-i yinni maŋ joŋ wuo na nanna na cilobabalajo-i aa na haa na nanga-i Diilongo-na. Mafamma waan cor tĩ baa-na. ² *Batemu ba kūngu-i baa a haa ŋ nanga-i nuomba yunni-na aa cārā Diilongo-i, ku waan tĩ baa-na. Kuomba siremmaŋ-kūngu-i baa Diilong uŋ ka ger nuomba yun-maama-i duma, ku bi waan tĩ baa-na. ³ I ka yaŋ mafamma-i duma aa Diilong duo sie i kã yamma.

⁴ Nuomba maŋ daa Diilongo gbagbaama-i, bamaŋ nalāa Dɔrwuonjo papāmungu-i ne, bamaŋ daa *Diilong-Yalle-i, ⁵ bamaŋ daa Diilong-nelma fafaangu-i, bamaŋ nalāa bāangu maŋ juon ku f̄ngūo-i ne ⁶ aa tiraa bir bie ba āncolomma-i cor baa-ma, molo ceraa u gb̄aa tiraa hiel-ba ku bir dii-ba hūmefafalle-na. Baŋ yaan Diilongo-i aa bir suur ba cilobabalajo-na, kuu dii ŋaa ba birii gbu Diilong-Bierjo-i *daangu-na a hā nuomba ta ba nye-yo.

⁷ Na saa da, diilong duo tuo dāa fafamma, suongu maŋ da ku ta ku ce dimma-i fafamma ku hā ku taamba-i, ŋ da Diilongo firiinu u huonga-i baa suongu fangu-i. ⁸ Ŋga da ku yaŋ aa ta ku pa huoni baa juk̄l̄ŋo u kula, ku pigāan wuo sofaangu sī, ku sie vaaya Diilongo ka waasa-kuo aa dāamu'i ka caa-ku.

⁹ Mi j̄enaan namaa, in feŋ i piye du-mande-i, i suyaa wuo namaŋo-i na biyaa hūmefafalle yaa-i da na ka kor. ¹⁰ Diilongo saa balan. Naŋ cie maacemma maŋ hā-yo, ma sie gb̄aa karaanu-yuo. Naŋ k̄yāŋ u baamba-i duma, ku pigāan wuo u maama dolnu-nei. ¹¹ I taara na hieroŋo-i na vaa na fere dumei fuo ku bālma; ku yaa naŋ h̄ŋ kumaŋ taalungu-i, na ka da-ku ku temma-i. ¹² Teriengu fangu-na, baa na dii yelma na fereŋ nuo. Diilong uŋ pāa nungu maŋ, bamaŋ haa ba nanga yuo aa f̄e ba hommu-i ta ba cie-ku, taa na ce ba temma.

Diilong-nupälle

* ^{6:14} Miwaango j̄inamman-sebe (Genèse) 22.16-17
ba sebe-i-na 10.20. * ^{7:1} Niŋ Miwaango j̄inamman-sebe-i-na (Genèse) 14.18-20.

¹³ Diilong u naŋ pāa nungu-i baa *Abiramu-i wuo hielaa u niele u fereŋ nuo wuo u ka ce-ma. Biŋkūngu si dii kumaŋ maaraa Diilongo-i u duo hiel u niele-i kuo, ku'i cie wuo hiel u niele-i u fereŋ nuo ¹⁴ aa naa cira: «Coima saa fa, mi ka silaa ce baa-ni aa hā-ni huongu b̄oi.» ¹⁵ Abiramu wuo bi f̄e u huonga-i t̄ena. Uŋ f̄ie u huonga-i t̄ena tuo cie dumaŋo-na, Diilong uŋ pāa nungu maŋ baa-yo, wuo bi ce-ku hā-yo.

¹⁶ Moloŋ duo waŋ nelma aa tuo taara na suo wuo ninsoŋo, ŋ da u hielaa u niele-i biŋkūngu maŋ maaraa fuo fere-i. ¹⁷ Diilong uŋ pāa nungu-i baa bamaŋ, uŋ taaraŋ ba suo wuo ninsoŋo, kere u sie ji bir baa huon-āndaangu, ku'i cie u hiel u niele-i u fereŋ nuo a haa nupälle-na. ¹⁸ Nelma hāi maŋ daama-na, Diilongo sie gb̄aa bir baa huon-āndaangu. Uŋ pāa nungu-i aa hiel u niele-i u fereŋ nuo, u sie gb̄aa ni u saa ce-ma. Teriengu fangu-na, miŋ maŋ gbaraŋ ji ciŋ Diilongo-na, uŋ'a u ka hā-ye kumaŋ, nel daama dii sireiŋa yie bāmbāale i tie h̄ŋ ku taalungu-i. ¹⁹ In h̄ŋ kumaŋ taalungu-i, ku yaa miŋ kolluŋ-gboruongu-i. I bilaaya ku yaa yiera Diilong-hūmelle-na. Ku yaa cie i suo wuo i ka ciel kompanga-i suur Diilodubilongo-na†. ²⁰ Yesu taa yaanga yie suur kusuon-nu'i baa i yunniŋ-maama-i. U yaa cie *Diilojigāntaamba yuntienjo-i a waa ku maacemma-na honniŋ joŋ Melkisedeki temma.

7

Melkisedeki s̄inni-i

¹ Melkisedeki* waa Salemu j̄amatigi, aa tiraa waa Dɔrwuonjo jigāntienjo. *Abiramuŋ k̄aa ka ce berru-i baa j̄amatigibaa-ba-i a yar-ba aa bir tuo jo, Melkisedeki wuo sire ka j̄arā-yuo a cārā Diilongo-i hā-yo. ² Abiramuŋ daa bimb̄inni maŋ berru-na, wuo hā-yo c̄inciel calnumma da-madieŋ nie hiere. Melkisedeki yerre yungu yaa wuo: «J̄amatigiviŋo». A naara kufangu-i u waa Salemu j̄amatigi, ku yungu yaa wuo Yaaf̄ellen-j̄amatigi. ³ Molo sa suo u to, molo sa suo u nyu, molo sa suo u b̄incoiŋo naŋo. U hommaŋ-maama saa waŋ teriengu, u kuliŋ-maama saa bi waŋ teriengu. A ce

† ^{6:19} Niŋ Matie sebe-i-na 27.51 baa Ebire

dumaŋŋo-na uu dii ŋaa niŋ daa Diiloŋ-Bieŋo-i duma: U cie *jigāntieŋo a waa ku maacemma-na hōnniŋ joŋ.

⁴ Nelbuo kelkel! Na saa da Abiramu fuo maŋ i bīncōiŋo, uŋ kaa da nimaŋ hiere berru-na, u birii ni cīnciel calnumma da-ma-diei hā-yo wei? ⁵ A ne da *Levi baamba maŋ jigāntaamba, a saa baa *Moisi *ānjīnamma-i, ba yaa saaya ba ta ba hūu *Isirahel-baamba nagāŋ-niini cīnciel calnumma da-ma-diei-i, ŋ sie suo wuo bafamba fere-i Abiramu hāyēlmba namba'i. ⁶ Melkisedeki saa waa ba horrena, ŋga Abiramu hāa-yo u bīmbīnni cīnciel calnumma da-ma-diei-i aa u cārā Diiloŋo-i hā-yo; fuo maŋ Diiloŋo naa pā nungu-i baa-yo. ⁷ A ne da i suyaa wuo umaŋ maaraa u'i cārāŋ Diiloŋo-i hā umaŋ cekūo. ⁸ Isirahel-baambaŋ pāŋ ba cīnciel calnumma-i ba hā Levi baamba maŋ, bafamba ku, a ne da Abiramuŋ pāa a hā umaŋ, uu dii u saa ku ŋaa maŋ waarj duma Diiloŋ-nelma-na. ⁹ Terieŋgu fangu-na, i gbāa cira Isirahel-baambaŋ pāŋ ba cīnciel calnumma-i ba hā Levi maŋ, Abiramuŋ pāa u maama-i a hā Melkisedeki-i Levi faŋo saa naa hi hoŋ yogo ŋga u pāa. ¹⁰ U pāa nie nie? Tuoŋo-i baa Melkisedeki-i baŋ daa ba-naa huongu-na, u waa hūmelleŋ tuo jo, a ce dumaŋŋo-na tuoŋoŋ pāa kumaŋ, u nungu dii-kuo.

Kirsa cie jigāntieŋo Melkisedeki temma

¹¹ Diiloŋ uŋ hāa *Isirahel-baamba-i *ānjīnamma maŋ, ma yungu waa *Levi baamba jigāntesinni yaa nuo-i. Kuo ba jigāntesinni naa hi ni fuongu-i, Diiloŋo naa waa hie yaŋ bafamba-i aa hiel *jigāntieŋo naŋo Melkisedeki temma? Bafamba maŋ *Aarō baamba. ¹² A ne da jigāntesin da ni hor, fuo ānjīnamma bi hor. ¹³ In ŋaŋ umaŋ maama-i, jigāntesin daani vii u yaa-i, u bīncuŋ-niini si. U bīncōiŋo naŋo saa sire cāa jigāŋga-i dede. ¹⁴ I suyaa-ma hiere wuo Itieŋo tobaba haayieŋo yaa *Yuda-i, *Moisi saa waŋ ba jigāntesinniŋ-maama dede.

¹⁵ Ku migāaŋ tiraa kaala dei, jigāntie daa Melkisedeki temma, uuduŋo si baa Levi baamba-i. ¹⁶ U saa ce jigāntieŋo a bie u bīncuŋ-maama ŋaa maŋ ceŋ duma ānjīnamma-na, ŋga uŋ yeŋ u sie gbāa ku,

ku yaa cie-yo jigāntieŋo-i. ¹⁷ Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuo:

«*Ŋ cie jigāntieŋ nuo a waa ku maacemma-na hōnniŋ joŋ Melkisedeki temma.*»[†]

¹⁸ Terieŋgu fangu-na, Diiloŋo gbuyaanu nelma namma ānjīnamma-na wuo yungu si dii-mei; ma sie gbāa kāyā neliŋo. ¹⁹ Na saa da, ānjīnamma saa gbāa migāaŋ weima ma hi ma fuongu-i Diiloŋo yufelle-na. ŋga fiefie-i-na, Diiloŋo diyaa-ye hūmelle maŋ faa yaŋ. I haa i nanga-i di yaa nuo-i aa tiena. Di yaa cie i gbāa pie Diiloŋo-i.

²⁰ A naara kufangu-i, Diiloŋo pāa nungu aa ce Yesu-i jigāntieŋo. Ma temma saa ce banamba jigāntesinni damma-na. ²¹ ŋga ma cie Yesu niini damma-na. Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuo:

«*Itieŋo hiela u niele u fereŋ nuo aa u sa ji bir u nungu-i dede.*

U ciera wuo: «Ŋ cie jigāntieŋ nuo a waa ku maacemma-na hōnniŋ joŋ.»

²² Terieŋgu fangu-na, Diiloŋ uŋ bilaa *to-bisifelenni maŋ baa nelbiliemba-i, Yesu yaa yieraaya baa ni maama-i. ²³ A naara kufangu-i Levi bisālmba huraa ba-naa bōi cor jigāntesinni-na; umaŋ duo nyugūŋ duo saa ji waa, unaa hor-o. Ku cie dumei ba ciinu.

²⁴ ŋga Yesu fuo dii gbula aa molo sa ji hor-o u jigāntesinni-na ²⁵ ku'i bi tiraa ce bamaŋ piyaarj Diiloŋo-i fuo barguo-i-na, u gbāa tuo kor-ba fafamma. Uŋ yeŋ u sie gbāa ku, u cārā Diiloŋo-i u hā-ba. ²⁶ Terieŋgu fangu-na, Yesu yaa *Diilojigāntaamba yuntieŋo maŋ gbie baa-ye. U huongga kuŋ, u saa cāl, u saa ce āmbabalma. Diiloŋo biyaa-yo ka jina u caarj-nu a maa-yo āmbalmanciraamba-na. ²⁷ Uu si dii ŋaa *Diilojigāntaamba yuntaamba namba-i: Bafamba kor Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ baa tāmmanj-niini bafamba fereŋ āmbabalma maama-na aa tiraa sire kor-o ba nellerj-baamba bi maama-na. A ne da fuo pāa fuo fereŋ kerre yaa-i a kor Diiloŋo-i i diei yoŋ gbula. ²⁸ Ānjīnammaŋ cie bamaŋ Diilojigāntaamba yuntaamba-i, ku nuol-ba Diiloŋ-hūmelle-na. ŋga Diiloŋ uŋ hiela u niele-i u fereŋ nuo aa ce umaŋ Diilojigāntaamba yuntieŋo-i ānjīnamma huongu-na, fuo fereŋ Bieŋo yaa-i. U jigāntesinni hii ni fuongu-i aa mumbālu si-nie.

[†] 7:17 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 110:4

8

Tobisiflennij-maama

¹ Inj warj mamaj, mamaj yungu mei, ma yaa daama: Inj waarj *Diilojigantaamba yuntienjo marj maama-i baa-na, u yaa dii baa-ye. Uu dii tiena Diilono-i Weimantienjo caarj-nu dii doro-i-na ²tuɔ ce u maacemma-i Diilong-dun-kerre-na. Dunngu fangu-i, Itie fuɔ fere yaa maa-ku; nelbiliemba si.

³ Diilojigantaamba yuntienjo maacemma yaa a tuɔ buol Diilono-i aa tuɔ pa niipanni-i u ha-yo. Terienggu fangu-na, fuɔ mie wuonjo bi da kunangu a ha Diilono-i ke. ⁴Kuɔ uu naa waa hiema-na, uu naa saa gbãa ce halle *jigantienjo. Hama-i nuɔ-i? Jigantaamba dii ti ta ba pa niipanni-i ba ha Diilono-i a saa baa *anjnamma-i. ⁵Bamarj dii hiema-na bande-i-na, barj ceɗ ba maacemma-i dunngu marj nuɔ-i, ku kerre yaa doro-i-na. Diilono pigaarj *Moisi-i kufangu cemma yaa-i. U gbuɔya-yuɔ wuɔ: «Ne, ce-ku fafamma nja min pigaarj-ni ku cemma-i duma tanungu-na.» ⁶Ngã fiefie-i-na, Diilong urj paã nufelienggu marj *tobisiflenni-na, ku boyaa dielã-kungu-na. Yesu yaa dii i holma-na baa Diilono-i tobisinni fanni cemma-na. Terienggu fangu-na, Diilono haã mie jigantienjo-i maacemma marj maaraa hiemarj-jigantaamba maama-i titirre.

⁷Kuɔ tobisidielanni naa fa, Diilono naa waa hie tuɔ bel ninanni? ⁸Ngã i daa Itienjo taa u cal u baamba-i urj piye terienggu marj nuɔ-i wuɔ:

«Yiungu dii baa yiungu mi ka bel tobisiflenni baa *Isirahel-baamba-i a naara *Yuda-baamba-i.

⁹Ni sie waa niiduoni baa mi narj bilaa ba tobãa-ba nammu-i hiel-ba Esipi-i-na aa naa bel nimarj baa-ba.

Ba bienaana tobisinni fanni-i ku'i cie mei bi ne-ba aa yarj-ba.

¹⁰Minj ka bel tobisinni marj baa Isirahel-baamba-i bienj marj juɗɗ, mi ka dii mi anjnamma-i ba kusunni-na, mi ka nyegɛɗ-ma ba hommu-na. Mi ka waa ba Diilong wuɔ aa ba waa mi baamba.

¹¹Yungu si dii unaa duɔ ji cira u pigaarj unarj baa mi sinni-i.

Ba ka suɔ-mi hiere ka saa;

a dɔɗ bisãlmba-na ka hel baa bincũmba-i hiere ba ka suɔ-mi.

¹²Barj calãa-mi baa mamaj, mi ka yarj ma ti, mi ka hiel ba ambabalma-i mi huɗnga-na.»†

¹³Diilong urj bie tobisij daani-i niifelelenni, kuu dii nja u cie dielã-niini-i niicolonni. A ne da binjungu marj vãa, ku kã gbuoma-na.

9

Jigantie buɔra jigantienj-na

¹Dielã-*tobisinni waa baa ni buolmarj-humienj baa ni buolmarj-terienjo hiema-na bande-i-na. ²Baa naa ce kompadunggu aa karnu ku huɗnga-i somma haã. Ninj suur gbuɔa kumarj, ba taa ba bi-ku Diilong-dunngu. Fitimbãa-ba waa kusun-nyu'i baa Diilong-buruonj waa taabale marj nuɔ-i hiere. ³Haalij-kungu-i, ba taa ba bi-ku Diilodubilojo. ⁴Wusunarj-igangã nanga waa terienggu-na, ka waa sene-kaangã, a naara *tobisinnij-kporuo-i; baa naa tin-yo baa sene. Kporuo huɗnga-na, sene-birenga nanga waa baa *mani ka huɗnga-na. *Aarɔ gboruonngu marj naa puu pulma-i* kuu naa bi waa a naara tobisinnij-nelmarj nyegaarj tãmpienj marj nuɔ-i. ⁵Ba taa ba kũna tãmma-i kporuo daayo suuluo yaa nuɔ-i ba kor Diilono-i ambabalma maama-na. Baa naa kul Seribãbaa-ba† namba jina suuluo doro-i-na ba ta ba pigaarj wuɔ Diilono dii. Seribãbaa daaba naa paarnu ba buncemmu-i kporuo yudoro-i-na a cinnu-yuɔ. Mii si dii da mi bie bimbinj daani-i ni yunnij da mi warj ni maama; ma wamarj-huɗngu si fiefie-i.

⁶Kompadunggu waa warj daama temma yaa-i aa *Diilojigantaamba ta ba suur dudielanggu-na yinni marj jonj ba ce ba maacemma-i. ⁷Haalij-kungu-na, ba yuntienjo yaa taa u suur u diei yonj. Aa u taa u suur i diei belle-na. Fuɔ fere-i, baa nuɔmba-i, barj calãa Diilono-i baa mamaj hiere, duɔ u suur, u suur baa binjuonj-tãmma, ka kor-o.

⁸Terienggu fangu-na, *Diilong-Yalle pigaarj-ye wuɔ mamaj taa ma ce kompadudielanggu-na, marj taa ma ce huɗngu-na, Diilodubilojo dumelle saa naa hi

* 8:5 Helmarj-sebe (Exode) 25.40 † 8:12 Seremi (Jérémie) 31.31-34

* 9:4 Nienj Kãmmarj-sebe-i-na (Nombres) 17.16-25. † 9:5 Seribãbaa-ba: Ba bi *dorpouɔrbiemba namba'i dumaarj-na.

puure yogo. ⁹ Kompadūṅ daaku pigāaṅ-ye nelma nyungo ku bāaṅgu-na. Ku pigāaṅ-ye wuo baṅ pāṅ niipānni maṅ ba hā Diiloṅo-i a naara niikonni-i hiere a saanu baa mamaṅ nyegāaṅ, ni sie gbāa fē ni pātaamba hōmmu-i gbarnu. ¹⁰ Mamaṅ nyegāaṅ, ma pigāaṅ niwuoninṅ-kūṅgu yonṅ baa niinyonniṅ-kūṅgu a naara nelieṅ nuō ninṅ saaya ṅ migāaṅ ṅ kūōma-i dumaā Diiloṅo yufelle-na. Nifanni-i daani-i hiere nelbilieṅ-āncemba. Ba taa ba ce-ma ba cie Diiloṅo duo bibirre-mei.

¹¹ Fiefie-i-na, *Kirsa juo ji ce *Diiloji-gāntaamba yuntieṅo, i die da bisinṅ ku fafaaṅgu-i. Uṅ ceṅ u jigāntesinni-i kompadūṅgu maṅ nuō-i, ku maaraa hīemaṅ-kūṅgu-i aa tiraa fa yaṅ-ku. Kompadūṅgu faṅgu-i nelbiliemba saa ce-ku, ku yungu yaa wuo hīemaṅ-kūṅgu sī. ¹² Kirsa suurii-kuo i diei yonṅ. U saa suur ka buol baa kaagbuonṅ-tām̄ma, u saa bi suur ka buol baa balyunṅ-tām̄ma. Ņga u suurii ka buol baa fuo fereṅ tām̄ma a kor-e gbula. ¹³ Bamaṅ guolaaya ba fere, ba migāaṅ-ba baa kaagbuonṅ-tām̄ma, sisō balaanṅ-tām̄ma, da ma'i bi sī naanōnōṅ-cuonṅgu. ¹⁴ Bimbaanṅ-tām̄ma da ma gbāa migāaṅ nelieṅo-i migāaṅ daama temma-i, mie inṅ cie guoyuo maṅ, Yesu fuo maṅ saa ce kuubabalaanṅgu da, aa pā u fere hā Diiloṅo-i Diiloṅ-Yalle barguo-i-na, fuo tām̄ma ka hur i balaanṅgu-i ka hi hie a migāaṅ i hōmmu-i i tie cāa Diiloṅo-i Cicēlmantieṅo-i?

¹⁵ Ku cie dumei u jo ji waa i holma-na baa Diiloṅo-i tobisifeleni-na. Cālmuo maṅ cie tobisicolōnni-na, Yesu kuu a kor nuomba-i cālmuo faṅgu-na. A ce dumaanṅo-na, Diiloṅ uṅ bie bamaṅ duo ji hā-ba u ciilunṅgu maṅ sa tieṅ dede, ba ka gbāa da-ku ṅaa uṅ pāa nunṅgu-i baa-ba dumaā.

¹⁶ Da ṅ nyegēṅ sebe a pigāaṅ ṅ ciilunṅgu calnumma-i, da ṅ saa ku, ku sie gbāa cal. ¹⁷ Da ṅ waa cicēlma yogo, sebe huoyamaama sie gbāa ce. Da ṅ ku, ku yaa ma suō gbāa ce. ¹⁸ Kuuduonṅgu yaa-i baa Diiloṅ-tobisinni-i. Halle dieḷā-niini bilaa baa tām̄maṅ-kūṅgu. ¹⁹ Kunṅ cie dumaā ku yaa daaku: Diiloṅ uṅ'a ba ta ba wuo hūmieṅa maṅ, *Moisi kalaanṅ-ya baa-ba hiere igēna ṅaa aṅ nyegāaṅ dumaā *ānjīnamma-na. Uṅ cie mafamma-i, baa naa ko nambiembra

namba baa kaagbolaamba namba, wuo bie ba tām̄ma-i a guol baa hūmma, aa ce kumitedāama a vaa *isopefielu a dii misirra ānjīnammaṅ-sebe-i-na aa bi dii misirra nuomba-na hiere ²⁰ aa cira: «*Diiloṅ uṅ bilaa tobisinni-i baa-na baa tām̄maṅ-niini maṅ, ni tām̄ma yaa-i.*»[‡] ²¹ Aa naa bi misirra kompadūṅgu-na baa ku bimbinni-na hiere. ²² A saa baa ānjīnamma-i, ba migāaṅ bimbinni boi baa tām̄ma-i. Aa āmbabalma sie gbāa pir ni tām̄maṅ-kūṅgu saa ko.

²³ Hīemaṅ-bimbinni migāaṅ migāaṅ daama temma yaa-i baa bīmbaanṅ-tām̄ma, nga dor-niini yaa kireiṅa-i, nifanni migāaṅ baa tām̄ma maṅ boyaa bīmbaanṅ-tām̄ma-na. ²⁴ Bige-i cie mi waṅ-ma dumaanṅo-na? Ku yungu yaa daaku, nelbiliembaṅ maa Diiloṅ-dūṅgu maṅ, Kirsa saa suur kufanṅgu-na, u suurii Diiloṅ-dūṅ-kerre yaa nuō-i dorō-i-na, ka waa u caan-nu tuo waṅ i yunṅmaama-i baa-yo. ²⁵ Aa tobisicolōnni-na, belle belle, Diilodubiloṅo-na baa biṅwuonṅ-tām̄ma ka kor Diiloṅo-i. Ņga Kirsa suurii a ka pā fuo fereṅ kerre yaa-i i diei yonṅ a hā Diiloṅo-i. ²⁶ Die i ne miwaanṅonṅ duonṅ dii huonṅgu-na ji hi baa nyungo, kuo uu naa u pā u fere ku yu niele, uu naa mulieṅ boi de! Ņga u juo i diei yonṅ gbula miwaanṅonṅ tām̄maṅ-huonṅ daaku-na, a ji ce u fere tām̄maṅ-kūṅgu duo gbuonu āmbabalma-i.

²⁷ Nelieṅ nuō ṅ ku i diei yonṅ a kā Diiloṅo ka yuu-ni. ²⁸ Kuuduonṅgu yaa baa Kirsa-i, u cie u fere tām̄maṅ-kūṅgu a hā Diiloṅo-i i diei yonṅ a pir nuomba āmbabalma-i. U ka bir jo. Duo jo gboluonṅgu faṅgu-na, u sa ji pir āmbabalma, u ji kor bamaṅ ciyaanṅ u duo ji kor-ba.

10

¹ *Ānjīnamma cie ta ma pigāaṅ bisinṅ ku fafaanṅgu yalle yaa yonṅ; ṅga ma'i sī fafaanṅgu faṅgu fere-i. A ce dumaanṅo-na, bamaṅ kuraanṅ Diiloṅo-i baa tām̄maṅ-niini-i bieṅaṅ joṅ, tām̄maṅ-niini fanni ceraa ni gbāa migāaṅ-ba ba hi ba fuonṅgu-i Diiloṅo yufelle-na. ² Kuo nii na'a ni ka gbāa, nii naa pir ba cālmuo-i bei i diei gbula aa ba sie tiraa nunu-yuo. A ce dumaanṅo-na dii yiinaa baa naa hiel ba nanṅa buolma-na.

³ Na saa da, belle belle, buolṅ daama ce

‡ 9:20 Helmaṅ-sebe (Exode) 24.3-8

nuɔmba ɔmbabalma maama ta ma tienu-bei. ⁴ Hama-i nuɔ-i? Balɔ-tɔmma-i baa kaagbolaɔ-tɔmma siɛ gbɔa pir neliɛŋ ɔmbabalma-i halarɔ-ma u yungu-na. ⁵ Ku'i ciɛ Kirsarɔ taa u jo hiɛma-na, u gbɛ Diilongo-i wuo:

«*Ŋ ciera ɔ sa taara tɔmmaɔ-kungu baa biɔkɔpɔngu.*

Ŋga ɔ hɔa-mi kɔɔma mi da mi bir-ma hɔ-ni.

⁶ *Baɔ koɔ tɔmmaɔ-niini maɔ aa kukul-ni, ni maama sa dɔlɔ-niɛ,*

ɔmbabalmaɔ-tɔmmaɔ-kungu-i maaduɔma.

⁷ *Ku'i ciɛ mi cira:*

Diilo, muɔmɛi daamil

Mi juɔ da mi ji ce niɔ taaraɔ kumaɔ,

*ɔaa maɔ nyegaaɔ dumaɔ mi kungu-na Diilongo-nelma-na.»**

⁸ Uɔ puurii u nuɔngu-i, neldiɛlɔmma maɔ juɔ, ma yaa daama: «*Ŋ ciera ɔ sa taara tɔmmaɔ-kungu baa biɔkɔpɔngu, ɔ sa taara baɔ koɔ tɔmmaɔ-niini maɔ aa kukul-ni, ɔ sa bi taara ɔmbabalmaɔ-niini-i, kɛrɛ ni sa dɔlɔ-niɛ.*» A ne da ɔnjɔnɔmma yaa juɔ baa niipɔɔ daani-i hiere.

⁹ Aa tiraa cira: «*Muɔmɛi daami, mi juɔ da mi ji ce niɔ taaraɔ kumaɔ.*»

Ku pigaaɔ wuo u huraa ɔncencɔlɔmma-i baa maafelemma. ¹⁰ Diilongo uɔ taa u taara kumaɔ, Yesu-Kirsa ciɛ ku yaa-i. U paa u fɛrɛ i diei yon gbula tɔmmaɔ-kungu temma, a pir i ɔmbabalma-i.

¹¹ Yinni maɔ joɔ Diilongo-ɔntaamba ka ba ce ba maacemma-i. Ba hinu ba kor Diilongo-i korduɔɔ daama yaa-i baa tɔmmaɔ-niini, a ne da tɔmmaɔ-niini cɛraa ni gbɔa pir neliɛɔ ɔmbabalma. ¹² Ŋga *Kirsarɔ paa u fɛrɛ i diei yon a pir nuɔmba ɔmbabalma-i aa ka ka tiɛna Diilongo caaɔ-nu gbula ¹³ tuo ciɛ Diilongo duo mal u bigaaɔaamba-i hɔ u ce u baangu-i bei. ¹⁴ A ce dumaɔna, uɔ pirii bamaɔ ɔmbabalma-i, u paa u fɛrɛ-i diei yon a migaaɔ-ba ba hi ba fuongo-i gbula.

¹⁵ *Diilongo-Yalle bi waaɔ ma yaa-i wuo:

¹⁶ «*Ŋtiɛŋ ciera:*
«*Miɔ ka bel *tobisinni maɔ baa-ba bieɔa maɔ juɔ,*
mi ka dii mi ɔnjɔnɔmma-i ba hommu-na,
mi ka nyegɛɔ-ma ba kusinni-na.»

¹⁷ Aa tiraa cira:

«*Mi ka hiel ba ɔmbabalma-i mi huongo-na baa ba calmuɔ-i hiere.»†*

¹⁸ Da kuɔ Diilongo hielaa i ɔmbabalma-i u huongo-na, yun haku-i dii ɔ ka tiraa pɔ kuupangu da ɔ hur-ma?

Yaɔɔ i piɛ Diilongo-i baa huongo diei

¹⁹ Teriɛngu fangu-na, tobiɔ namaa, Yesu tɔmma ciɛ i suo wuo i ka gbɔa tiɛ suur Diilodubiloɔna. ²⁰ U paa u fɛrɛ tɔmmaɔ-kungu temma, a taalnu kompaɔa maɔ waa Diilodubiloɔno dummɛlɛ yaanga-na a puure humefelende hɔ-ye. Humelle fande yaa ciɛlmaɔ-humelle-i. ²¹ A ce dumaɔna, *Diilongo-ɔntaamba yuntieɔ maɔ dii baa-ye Diilongo-dungu yungu-na, u temma si dii. ²² Teriɛngu fangu-na, i ɔmbabalma ɔnjɔɔumaɔ hilaɔ i hommu-na aa i ce koɔ, yaɔɔ i piɛ Diilongo-i baa huongo diei aa i gbu i haa i nanga yuo ku haama. ²³ U sa pɔ nuɔngu aa ji bir baa huongo-ɔndaangu, a ce dumaɔna, iɔ fararɔ i ne kumaɔ aa tiɛ waa ku maama, yaɔɔ i nyaar-kuɔ kpelle. ²⁴ Yaɔɔ i tiɛ kaɔi i-naa i dii siɛiɔa i-naa nuɔ nelnyulmu cemman-na baa ɔnfafamma bi cemman-na. ²⁵ Baa na yaɔɔ i tiɛ bir i tigiimambaa-ba-na ɔaa banambaɔ mien-kuɔ dumaɔ. Aa ji tiraa da naɔ daa Itieɔ jomma piɛ ma jo dɛ-i-na, yaɔɔ aa i tiɛ dii siɛiɔa i-naa nuɔ.

²⁶ Na saa da, iɔ suyaa ninsoɔno-i, die su-uye i yufieɔa-i aa cor tiɛ ce kuubabal-aangu-i, tɔmmaɔ-kungu nangu si dii kumaɔ gbɔa pir i ɔmbabalma-i. ²⁷ Die suuye i yufieɔa-i, kumaɔ tiɔaa ku yaa daaku: I tiɛna baa hotiele-i i tiɛ ciɛ gɛngeryiɔngu-i baa dangbɔguongo maɔ ka wuo Diilongo bigaaɔaamba-i.

²⁸ Umaɔ duo cal *Moisi *ɔnjɔnɔmma-i, aa nuɔmba hɔi sisɔ ba siɛi da-yo aa waaɔ, hujarɛ si dii-kuɔ; ba ko kutieɔno-i.

²⁹ Teriɛngu fangu-na, umaɔ duo saa dii Diilongo-Bieɔno nuɔngu-i, umaɔ duo saa kaɔ *tobisinni-tɔmma maɔ pirii u ɔmbabalma-i, umaɔ duo tuo biɛna *Diilongo-Yalle yerre-i, ɔ siɛ suo wuo di yaa pigaaɔ-yen Diilongo hujarɛ-i, fuɔ kungu ka waa niɛ? Ku siɛ balaɔ yaɔɔ umaɔ calaa ɔnjɔnɔmma-i wei? ³⁰ Umaɔ ciera:

«*Muɔmɛi ka suu solaangu-i;*

muɔmɛi ka pɔ neliɛŋ neliɛŋ baa uɔ ciɛ kumaɔ.»

* 10:7 Gbelimaɔ-nalaaɔ (Psaume) 40.7-9 tiyemmarɔ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.35-36

† 10:17 Seremi (Jérémie) 31.33-34

‡ 10:30 ɔnjɔnɔmma

Ma si i suo kutiergo-i ke? U yaa Diilongo-i. U tiraa cira wuo:

«*Itiego ka ce u baamba āndaangu-i.*»[‡]

³¹Diilongo-i Cicēlmantiergo-i, u nel da ma bel-ni, hotiele dii-kuo de!

³²Yaar aa na ne kumar curaa: Nar hilaa kukulma-na, ku domma-na mulier hama-i saa haa-nei? Nga ma saa gbāa jinya-nei. ³³Na holma-na, ba taa ba tuora banamba aa ce-ba kpāncōlgūo nuomba-na. Bamar naa tie, ba saa nanna bar cer bamar kpāncōlgūo-i; ba taa ba kāyā-bei. ³⁴Na siyaa mulier baa kasobiemba-i aa na bi siyaa ba hūu na nagān-niini-i ni maama saa jar-na, aa suo kerre wuo bimbifafanni nanni dii baa-na a yar bar hūyāa nimar aa ni sa ji kā teriengu.

³⁵Teriengu fangu-na, nar daa holle mar dii ku domma-na, baa na yar di korra-nei, ku yaa Diilongo ka pā-na bōi. ³⁶Vaari na fere na ta na ce Diilong ur taarar kumar a gbāa da na da ur pāa nungu mar. ³⁷Na saa da, ma nyegāar Diilong-nelma-na wuo:

«*Ku saa maa, ku tiyāa cēlle*

aa umar saaya u jo, u jo.

U sie vaaya.

³⁸Umar vii mi hūmelle-na, ur haa u nangga-i mie, u ka kor, nga duo nanna hūmelle-i, ku sie dōlno-mie baa-yo.»[§]

³⁹Bamar naana hūmelle-i aa ta ba kā da ba ka balla, mie ii si dii baa-ba. Nga bamar hūyāa-ma da ba ka kor, ii dii baa ba yaa-i.

11

Nagāhaalen-maama

¹A haa r nangga-i Diilongo-na ku yungu yaa wuo nir hūn kumar taalungu-i, r suyaa wuo r ka da-ku, ku bi pigāar wuo nir'a r sa da kumar baa r yufelle, r suyaa wuo kuu dii.

²Yiinataamba naa haa ba nangga Diilongo-na ku'i cie Diilongo gbelier-ba.

³I haa i nangga Diilongo-na ku'i cie i suo wuo Diilongo hielaa miwaango-i baa u nung-āndaangu yon, a ce dumaango-na in dar nimar hiere baa i yufierga-i ni hilaa in'a i sa da kumar baa i yufierga yaa nuo-i.

⁴Abel naa haa u nangga Diilongo-na ku'i cie u pā bīnkūfafaangu hā Diilongo-i a yar

Kayine-i*. Ur r naa haa u nangga Diilongo-na, ku'i cie Diilongo gbelier-yo wuo u vii aa cira u niipānni dolaanu-yuo. Abel r haa u nangga-i Diilongo-na, ur fie ku, u nelma dii-ye hūmefafalle-na yogo.

⁵Enōki naa haa u nangga Diilongo-na ku'i cie Diilongo bie-yo ka jina u caar-nu u saa yar u ku†. Ba juo'a ba ne naa-yo; molar yufelle saa ji tiraa haa-yuo. Aa u suo duo ta, Diilongo naa war-ma wuo u kungu dolaanu-yuo. ⁶Da r saa haa r nangga-i Diilongo-na, ku sie gbāa dōlno-yuo baa-ni. Umar piyaar Diilongo-i, u saaya u hūu-ma wuo Diilongo dii, aa u pā bamar taaraayar-yuo.

⁷*Nowe naa haa u nangga Diilongo-na ku'i cie Diilong ur gbuoya-yuo baa mamar, u hūu-ma a ne da ma saa naa hi ce yogo. U nuo Diilong nungu-i aa ce begubuo-i a suur baa u dumeller-baamba-i hiere hūmma saa da wuo-ba. Ur cie mafamma-i u pigāar wuo mamar daa banamba-i ba'i taaraaya-mei. Aa ur haa u nangga Diilongo-na ku'i cie u ce nelviirgo Diilong wulaa.[‡]

⁸*Abiramu naa haa u nangga Diilongo-na ku'i cie u nu u nungu-i aa hūu-ma hel ba nelle-na ta tuo kā Diilong ur pāa nungu-i baa-yo wuo u ka hā-yo nelle mar; a ne da u saa tuo suo di saangu. ⁹Uu naa haa u nangga Diilongo-na ku'i cie ur pāa nungu-i wuo u ka hā-yo nelle mar u kā ka tie-na-die raa neriergo tuo cō kompadūn-nu. *Isaki-i baa *Yakōbu-i, ba bi waa kompadūnni yaa nuo-i aa nuduorngu yaa bi pāa baa bafamba-i. ¹⁰Diilong ur fuu nelle mar aa ma-de u fere, dūnni yieraaya dei, Abiramu yufelle waa di yaa nuo-i.

¹¹Sara waa cēnyeirgo, nga uu naa bi haa u nangga Diilongo-na ku'i cie u gbāa duo da bilong; r sie suo wuo uu naa cor bilodalle-i gbuu maa. Uu naa suo wuo umar pāa nungu-i baa-yo wuo u ka da bilong u sie gbāa taal-o, ku'i cie ma bi dōl-o. ¹²Ku cie dumei bibiergo diei hor a dii hēma yu a ne da uu naa tuo yii baa u yungu. U huorngu ciinu raa nir daa mōer-a dumaa dōrō-i-na; molo sie gbāa kān-ku.[§]

¹³Bamar bafamba-i daaba-i hiere, ba haa ba nangga Diilongo-na ji ku. Diilong ur pāa

§ 10:38 Abakuke (Habaquq) 2,3,4 * 11:4 Nier Miwaango jīnamman-sebe-i-na (Genèse) 4,3-10.

† 11:5 Nier Miwaango jīnamman-sebe-i-na (Genèse) 5,21-24. ‡ 11:7 Nier Miwaango

jīnamman-sebe-i-na (Genèse) 6-9. § 11:12 Nier Miwaango jīnamman-sebe-i-na (Genèse) 22,17.

nungu maɗ, ba saa hi-ku; ɗga ba faara da-ku yaa-i a ce ba hommu gbuu fɛ baa-ku. Bafamba fere waɗɗ-ma wuo bafamba-i huncortaamba, bafamba muntienammu si hiema-i. ¹⁴ Bamaɗ piiyerɗ dumaɗo-na, ku pigaaɗ wuo ba taara ba nelle. ¹⁵ Baɗ hila dimaɗ nuɗ-i, kuɗ di kooma naa bel-ba, baa naa gbaa bir ka-die. ¹⁶ ɗga ba taa ba taara dimaɗ faa yaɗ difande-i. Ba taa ba taara doɗnelle. Ku'i cie Diilongo sie ba ta ba bi-yo ba Diilongo. Na saa da, u migaaɗ terienɗu ha-ba u nelle-na.

¹⁷ Abiramu naa haa u nanga Diilongo-na ku'i cie Diilong uɗ fie ce-yo ne wuo u pa Isaki-i ha-yo, u saa yagar. U siyaa duo pa u beduola-i ha Diilongo-i. ¹⁸ A ne da Diilongo naa pa nungu baa-yo wuo: «Isaki yaa ka ha-ni huongu.» ¹⁹ Abiramu naa suo wuo Isaki duo fie ku, Diilongo ka gbaa sire-yuo, ku'i cie Diilongo bir u bieno-i ha-yo. Nel daama cie antiigaama.

²⁰ Isaki naa bi haa u nanga Diilongo-na ku'i cie u cara-yuo ha Yakobu-i baa Esawu-i ba bisinuɗ maama-na.† ²¹ Yakobu naa haa u nanga Diilongo-na ku'i cie uɗ juɗ tuo yii duo ku u cara-yuo ha Yosefu bepuomba-i ba yunniɗ aa yiye u buole-i a duuna jaal Diilongo-i.‡

²² Yosefu naa haa u nanga Diilongo-na ku'i cie uɗ juɗ pie kuliingu huongu maɗ nuɗ-i, u waɗ-ma wuo *Isirahel-baamba ka hel Esipi-i-na aa pigaaɗ baɗ saaya ba ce kumaɗ baa u kogonni-i.§

²³ *Moisi binuɗma naa haa ba nanga Diilongo-na ku'i cie baɗ huong-yo ba fuo-yo u ce caamba sisi. Baa naa da u faa cor a ce ba saa kaɗ jamatigi andaangu-i.*

²⁴ Moisi naa haa u nanga Diilongo-na ku'i cie u yaangaɗ juɗ ca u yagar wuo ba baa bi-yo jamatigi haayelɗo. ²⁵ U nie fiisaangu-i

aa yaɗ-ku; wuo fiisaangu maɗ baɗ ceɗ-kuɗ ambabalma holma-na ku sa co; aa hira u kooma-i ka mulierɗ baa Diilong-baamba-i. ²⁶ Uu naa ne da da ɗ hira tuosinni-i *Korjokortieno maɗ ka jo u temma-i, kuu dii baa yungu a yaɗ weisinni-i hiere Esipi-i-na. U taa u fara u ne Diilong uɗ ka pa-yo baa kumaɗ.

²⁷ Moisi naa haa u nanga Diilongo-na ku'i cie u hel Esipi-i-na u saa kaɗ jamatigi hodulle-i. U nyaaraa ɗaa u da Diilongo-i baa u yufelle. ²⁸ Uu naa haa u nanga Diilongo-na ku'i cie u ce *korsinni timmanponsaangu-i. U cie Isirahel-baamba hure tamma ba dumierɗ-yammu-na wuo *dorpɗuɗbilongo maɗ kuɗɗ nuumba-i duo ji tuo cor, u baa ko Isirahel-baamba bepuomba-i.†

²⁹ Isirahel-baamba naa haa ba nanga Diilongo-na ku'i cie humma taal somma hai dammaɗ-nuoradama-i-na‡ aa ba wuo cor terkuraɗ-nu. Esipitaɗ ba'a ba niya-bei ce ba temma-i humma wuo-ba.

³⁰ Isirahel-baamba naa haa ba nanga Diilongo-na ku'i cie ba nu u nungu-i aa wuo ciila Yeriko-i yinni niediei. Niehai yinguna nelle-koko wuo cii.

³¹ Araabu maɗ waa saasorcieno-i uu naa haa u nanga Diilongo-na ku'i cie u har Isirahel-baamba maɗ naa juɗ da ba ji cuo ne nelle-i, a ce dumaɗo-na ba saa ko-yo baa bamaɗ saa ta ba nu Diilongo nungu-i.§

³² Mi tiraa waɗ wuo nie? Mi sie da mi fere a piye Sedeɗ maama-i, baa Baraku maama-i, baa Samusɗ maama-i, baa Yefite maama-i, baa *Davidi maama-i, baa *Samiel maama-i a naara *Diilopɗuɗbiemba bi maama-i.*

³³ Baɗ haa ba nanga Diilongo-na, ba cie berru-i a huɗ jamalabaa boi. Ba wuɗyaa humelle aa Diilong uɗ pa nungu maɗ baa-ba, ba daa-ku. Ba suuye jarbaa-ba nunni-i.

* 11:18 Miwaango jinamman-seɓe (Genèse) 21.12 † 11:20 Nierɗ Miwaango jinamman-seɓe-i-na (Genèse) 27.28-29,39-40. ‡ 11:21 Nierɗ Miwaango jinamman-seɓe-i-na (Genèse) 48.1-20; 47.31. § 11:22 Nierɗ Miwaango jinamman-seɓe-i-na (Genèse) 50.24-25 baa Helmaɗ-seɓe-i-na (Exode) 13.19. * 11:23 Ba gbɛ Esipi jamatigi maɗ naa ciara ba ko bisalmba-i. Nierɗ Helmaɗ-seɓe-i-na (Exode) 1.8-22. † 11:28 Nierɗ Helmaɗ-seɓe-i-na (Exode) 12.1-30. ‡ 11:29 Nierɗ Helmaɗ-seɓe-i-na (Exode) 14.21-31 baa Pɗuɗ. 7.36. § 11:31 Nierɗ Yosuwe seɓe-i-na (Josué) 2. * 11:32 Sedeɗ: Nierɗ u kungu-i Gɛngertaamba seɓe-i-na (Juges) 6-8. Baraku: Nierɗ u kungu-i Gɛngertaamba seɓe-i-na (Juges) 4.6-16. Samusɗ: Nierɗ u kungu-i Gɛngertaamba seɓe-i-na (Juges) 14-16. Yefite: Nierɗ u kungu-i Gɛngertaamba seɓe-i-na (Juges) 11. *Davidi: Nierɗ u kungu-i Samiel sebedielano-na (1 Samuel) 17.23-51. *Samiel: Nierɗ u kungu-i Samiel sebedielano-na (1 Samuel) 7.9-11.

³⁴ Ba diyaa-ba dāamu-na nga bīṅkūngu saa ce-ba. Ba kuraa jigānga-na. Fōngūo saa waa-bei, nga Diilongo diyaa fōngūo bei. Ba cie naṅkarbabaa beru-na. Ba duonyā nileiṅa bōi sorosibaa ba gbar. ³⁵ Caamba namba naa haa ba nanḡa Diilongo-na ku'i cie u sire ba kuomba-i hā-ba.

Ba muyaa nuomba namba ko-ba wuo ba cie nie ta ba wuo Diilong-hūmelle-i. Kuō baa naa cīina-die baa naa gbāa yaṅ-ba, nga ba yagaraa kufanḡu-i wuo da ba ku, Diilongo ka sire-bei ba ta ba ce ba bāanḡu-i baa-yo. ³⁶ Ba bi nyie banamba sūlma aa muo-ba aa vaa banamba dii-ba kaso. ³⁷ Ba naanḡ banamba baa tāmpīeṅa ko-ba. Ba karaanu banamba sōmma hāi, aa fō banamba baa jigāmmu ko-ba. Muncōmmu saa waa baa banamba. Kutaamba taa ba wuōa ba bīṅ. Ba taa ba hī cāani. Bīṅkūngu saa waa baa-ba. Nuomba mulāanḡ-ba aa ce-ba sūlma. ³⁸ Miwaanḡo saa naa saaya baa-ba. Ba taa ba wuōa ba bīṅ hīeṅ-nu, tānni-na aa ta ba cō fonniṅ.

³⁹ Bamaṅ bafamba-i daaba-i hiere, Diilongo gbelaanḡ-ba wuo ba haa ba nanḡa yuo, a ne da uṅ pāa nungu maṅ, ba saa da-ku. ⁴⁰ Bige-i cie ba saa da-ku? Diilongo nie da mie die hi i fuonḡu-i baa bafamba-i hiere kuuduonḡu aa da-ku, ku yaa boyaa. U saa tuo taara bafamba da-ku mie i yaan-na ku'i cie.

12

Yaan i hīrā i kūōma-i

¹ Terieṅgu fanḡu-na, nelpūṅgu maṅ si-ire wuo Diilong-hūmelle-i daaku-i, ku taa i yaan-na ta ku pigāanḡ-ye hūmelle-i. A ce dumaanḡo-na, kumaṅ bilaayanḡ-yie i sa gbā i kā yamma Diilong-hūmelle-na, yaan i hiel i nanḡa kuō. Āmbabalma maṅ sōgolaanḡ i gbeini-na fēu, yaan i yaṅ-ma aa i vaa i fere baa gbarunḡu maṅ dii i gbeini-na. ² Yaan i tie ne Yesu yaa-i. U yaa cie i haa i nanḡa-i yuo aa u yaa ka ce i haa-ka hi i fuonḡu-i. U hīerā kuliinḡu-i *daanḡu-na, u saa ne ku senserre-i. Hofēlle maṅ taa di cie-yo, u taa u fara u ne di yaa-i. Fiefie-i-na, uu dii tīena Diilongo caan-nu.

³ Nieṅ uṅ hīerā nelbabalaamba bigāaru-i dumaa, ku yaa kūōkaralle sie ta di mulīeṅ-na. ⁴ Nanḡ yey malunḡu maṅ nuō-i baa āmbabalma-i, unaa saa tie-maṅ yogo do!

⁵ Aa Diilong uṅ dii sireiṅa maṅ nei wuo u bisālḡ namaa, sireiṅa fanḡa maama karaanu-nei wei? Ma nyegāan wuo:

«Mi bie, Itieṅ duo kaya ḡ yunḡu-i mamaṅ nuō-i, baa bie-ma ānsōsōmma.

Duo nuola-nie, baa yaṅ ḡ kūōma kara.

⁶ Umanḡ maama-i dolaanḡ Itieṅo-i, u dii u yaa-i hūmefafalle-na.

*Uṅ bīṅ umanḡ u bieṅo, u muo u yaa-i.»**

⁷ Taa na hīrā muliema-i, Diilongo dii-na hūmefafalle-na baa ma yaa-i. U ce dumei baa u bisālmba-i. Namaa daa bisālāanḡ hayo-i dii aa u to sa nuola-yuo? ⁸ Diilongo nuola u bisālmba-i hiere. Duo yaṅ na-maanḡo-i u sa nuola-nie, na saaya na suo wuo u bisālḡ-kireiṅ namaa si; na to dii u derḡ.

⁹ Tonaamba dii baa-ye hīema-na bande-i-na ta ba nuola-yie aa i tie kān-ba. Ku ce nie i sie nu i To maṅ dōro-i-na u nungu-i aa da cicēlma maṅ sa tīeṅ dede-i? ¹⁰ I tobāa-ba nuolaaya-yie a saanu baa kuṅ dolaanu bafamba dumaa, aa ba nuolamma bālāa hīema-na bande yonḡ. A ne da Diilongo ne mie fafaanḡu'i aa tuo nuola-yie i die bir fuo birma.

¹¹ Da ba ta ba nuola-nie, baṅ nuolanḡ-nie huonḡu maṅ nuō-i ku sa dōlnu-nie, ku bir yaṅ aa ta ku jaṅ-ni. Ŋga da ḡ sie ba nuola-nie, ku huonḡu jo baa viisīnni baa yaafēlle.

¹² Terieṅgu fanḡu-na, baa na yaṅ na kūōma kara. ¹³ Biyaanḡ hūmefafalle ku yaa bamaṅ gbeini-i nuyāanu ku ka ta ku buō-bei ku kā, ku sie hor-bei.†

Āṅgbuyamma

¹⁴ Gbāanḡ kpelle na ta na dōl nuomba-i hiere aa na yaṅ Diilongo bir-na u birma. Umanḡ duo saa yaṅ Diilongo bir-o, u sie gbāa da Itieṅo yufelle. ¹⁵ Bilaanḡ na fere unanḡ nuō ḡ baa ji cīina Diilongo hujarre-i. Baa na yaṅ ceṅ-purru da unanḡ-na na hōlma-na a ji tuo celieṅ banamba-i baa u balaanḡu-i. ¹⁶ Molo baa ji dii u nanḡa bīṅwosīnni-na, molo baa bi bel Diilong-bīṅkūngu nanḡu baa u nanyuonḡu Esawu temma-i: Esawu huraa u bepolsīnni-i baa jukalaanḡu. ¹⁷ Na suyaa wuo ku huonḡu-na u juō tuo taara tuonḡo cārā Diilongo-i hā-yo bepumba namba temma, ḡga tuonḡo saa hūu-ma. Uṅ fie kaal cārā-yuo ma saa dōl-o.‡

* 12:6 Bīncuonḡ-nelmaṅ-sebe (Proverbs) 3.11-12 † 12:13 Isayi (Ésaïe) 35.3 ‡ 12:17 Nieṅ Miwaanḡo jīnammanḡ-sebe-i-na (Genèse) 25.29-34; 27.30-40.

¹⁸ Namaaŋo-i naŋ piyaa Diiloŋo-i du-maa, kuuduŋgu sī baa *Isirahel-baamba-i. Bafamba kaa tãnuŋ-nu. Ba daa dãamu-i, baa fafalmu-i a naara kukulberre naŋ temma tãnuŋgu-na. ¹⁹ Ba nuò yerre buu, aa bi nu molo piiye da gbagaga. Ba cãrã kutieŋo-i wuo u baa tiraa u piiye baa-ba. ²⁰ Uŋ waanŋ mamaŋ, ma saa ta ma du dei ba tũnni-na ku'i cie. U gbie-ba wuo: «*Umar duò yieya tãnuŋ daaku-i, halle da ku fie waa biŋwuŋo, na naŋ kutieŋo-i baa tãmpieŋa na ko-yo.*»[§] ²¹ Nelma maŋ cie tãnuŋgu-na*, maa naa silaa ta ma nyen kũoma ma cor, a ce *Moisi fuò fere u cira: «*Korma cie mi kũoma gbuu ta ma nyen!*»[†]

²² Ŋga kuuduŋgu sī baa namaaŋo-i. Namaa na kãa *Sinyo-tãnuŋ-nu, na kãa Cicēlmantieŋo nelle yaa nuò-i; *Yerusalemu maŋ doro-i-na, na kãa u yaa nuò-i. *Dorpoŋbiemba dii u yufelle ta ba ce ba bãangu-i. ²³ Namaaŋo-i, na suurii Diiloŋ-bepuumba-na. Ba yireiŋa nyegãan doro-i-na. Na piyaa Diiloŋo-i, u yaa nelbiliemba-i hiere ba gēngertieŋo-i. Na suurii nelviimba-na. Ba yaa hii ba fuoŋgu-i Diiloŋ-teriengu-na. ²⁴ Namaaŋo-i, na piyaa Yesu maŋ *tobisifeleŋni yaanga-na. U yaa kuu kũna u tãmma-i. U tãmma kãayã-yie a yaŋ Abel maama-i.[‡] ²⁵ Terieŋgu faŋgu-na, bilaŋ na fere! Baa na yagar wuo na sie nu umarŋ piiyeŋ baa-na u nelma-i. Umarŋ taa u piiye baa Isirahel-baamba-i hiema-na bande-i-na, bamaŋ naa yagar wuo ba sie nu u nelma-i, ba saa gbãa kor yaahuolo-na. Umarŋ piiyeŋ baa mieŋo-i, uŋ yeŋ doro, die saa nu u nungu-i, i ka ce nie gbãa kor-yuo? ²⁶ U piiye dede fuò hiema sagalla[§]; ŋga fiefie-i-na, u pãa nungu baaye wuo: «*Mi ka tiraa sagalla hiema-i i diei baa doro-i naara.*»^{*} ²⁷ Uŋ waanŋ mafamma-i, ku pigãan wuo ku yiŋgu-na, uŋ hielaa bimbinni maŋ hiere, ni ka biena halanŋ aa yaŋ nimaŋ sie gbãa biena.

²⁸ Ŋ ka ce i bãangu-i nelle maŋ nuò-i, di sie gbãa biena. Terieŋgu faŋgu-na, yaanŋ i

tie ce Diiloŋo-i kasi saa da-yo. I tie cãa-yo aa i tie jaal-o kuŋ dolaanu-yuo dumaa. I tie dii u nungu-i aa i tie kãalã-yuo. ²⁹ Ni ma'i sī u ce ŋaa dãamu.[†]

13

Kumaŋ dolaanuŋ Diiloŋo-i

¹ Namaaŋo-i, yaanŋ na maama cor ta ma dolnu ma-naa ŋaa ceduoŋ-bieŋ namaa. ² Baa na yagar niraamba harma na dumieŋa-na. Na saa da, banamba tĩyãa niraamba harma-na, a ji har *dorpoŋbiemba aa ba saa suo. ³ Yaanŋ bamaŋ dii kaso-i-na ba maama ta ma tienu-nei; ku waa ŋaa naa dii baa-ba kaso-i-na. Aa naŋ yeŋ tãmmaŋ-nuoŋ namaa, baa na yaŋ baŋ ceŋ bamaŋ sũlma-i ba maama karaanu-nei.

⁴ Neliŋo neliŋo, u saaya u tuo kãŋ ãnsorre-i aa bamaŋ dii ãnsorre-na ba vii baa ba-naa, ni ma'i sī, bamaŋ cieŋ saasorsinni-i baa *fuocesinni-i Diiloŋo ka gãŋ baa-ba.

⁵ Gbeiŋ-nyulmu saa saaya mu ta yaanga nei. Yaanŋ na nagãŋ-niini ta ni ye-na. Na saa da, Diilo fuò fere ciera wuo:

«*Mi sie yaŋ-ni ŋ diei,*

Mi sie nanna-nie gbula.»^{*}

⁶ Terieŋgu faŋgu-na, neliŋo neliŋo, u gbãa da holle cira:

«*Itieŋo yaa kãayãŋ muò;*

mi sie kãalã biŋkũngu

Nelbilo fuò gbãa ce bige-i mie?»[†]

⁷ Na yaataamba maŋ siire waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-na, baa na yaŋ ba maama karaanu-nei. Nieŋ baŋ siire haa ba nanga-i Diiloŋo-na dumaa ji ta ba ku, aa na ce ba temma.

⁸ Yesu-Kirsanŋ waa dumaa cicuoŋgu-na, uu dii dumei nyuŋgo-i-na, aa u ka bi tie dumei yinni maŋ joŋ. ⁹ Baa na yaŋ ba hel baa nelma yaŋa nanga a ji pira-nei mie hũmelle-na. Baa na yaŋ ba cu na yammu-i baa niiwuoniŋ-maama. Na saa da, ku saaya Diiloŋ-hujarre yaa ce neliŋ nuò ŋ huŋga tiena terduoŋ-nu, niiwuoniŋ-maama sī.

§ 12:20 Helmaŋ-sebe (Exode) 19.12-13 * 12:21 Nieŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 19-20 baa ãnjĩnamma tiyemmarŋ-sebe-i-na (Deutéronome) 4-5. † 12:21 Nieŋ ãnjĩnamma tiyemmarŋ-sebe-i-na (Deutéronome) 9.19. ‡ 12:24 Yesu kuliŋgu cie i suo hujarre-i a ne da Abel kũngu taa ku taara solaanggu. § 12:26 Nieŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 19.18. * 12:26 Ase (Aggée) 2.6 † 12:29 ãnjĩnamma tiyemmarŋ-sebe (Deutéronome) 4.24 * 13:5 ãnjĩnamma tiyemmarŋ-sebe (Deutéronome) 31.6,8; Yosuwe (Josué) 1.5 † 13:6 Gbeliemarŋ-nalãanggu (Psaume) 118.6,7

Bamaŋ firaa niiwuoniŋ-maama-i, ma saa kāyā-bci dede gbula.

¹⁰ Yesu ciɛ u fere tāmman-kūngu a pir i āmbabalma-i. *Diilojigāntaamba maŋ curaa baa bīncuŋ-jigānga-i kompadūngu-na, ba nungu si dii baa-ye. ¹¹ Da ba ko bīmbaamba-i dumaŋde-i-na, *Diilojigāntaamba yuntierjo suur baa tāmman yaa Diilodubilogo-na ka kor Diilogo-i āmbabalma maama-na, aa bīmbaamba fama fere-i ba hel baa-ba gborsanniŋ ka caa-ba. ¹² Ku'i ciɛ na bi da Yesu kuu gborsanniŋ duo pir nuomba āmbabalma-i baa fuo fereŋ tāmman-i.

¹³ Terienŋu faŋgu-na, yaarj i hīrā tuosīnni-i fuo temma-i aa i hel i nyaanu-yuo dii gborsanni-na. ¹⁴ Na saa da, ninsorj-nelle si dii baa-ye hīema-na bande-i-na dimaŋ cuŋ, i taara bisīŋ ku diele yaa-i. ¹⁵ Yaarj i tie pā jaalungu-i hōnni maŋ joŋ i hā Diilogo-i Yesu maama-na. Miɛ tāmman-kūngu yaa kufanŋu-i. I tie ce-yo bci baa i nuŋ-āndenni-i. ¹⁶ Baa na yaŋ ānafamma cemma maama karaanu-nei, aa na bi ta na kāyā na-naa ŋaa ceduŋ-bierj namaa, ku-fanŋu temma saa baa tāmman-kūngu maŋ dolaanuj Diilogo-i.

¹⁷ Taa na nu na yaataamba nunni-i, taa na siɛ ba wulaa. Ba yaa kāyāŋ-nei Diilohūmelle-na. Ba suyaa wuo yīiŋgu dii baa yīiŋgu, Diilogo ka yuu-ba barj ciɛ kumaŋ na hōlma-na. Gbāarj ba ta ba ce ba maacemma-i baa hōfēlle. Da na du ba hōmmu-i ku siɛ fa weima hā-na.

¹⁸ Taa na cārā Diilogo-i na hā-ye. I suyaa wuo i hōmmu kuŋ; i taara i tie ce kumaŋ faa hōnni-na hiere. ¹⁹ Jande mi gbu mi cārā-nei: Cārāŋ Diilogo-i u yaŋ mi bir donduo kā na wulaa.

Jaaluperienŋu

²⁰⁻²¹ Diilogo yaa hōfēlle tierjo-i, u siire Itierjo-i Yesu-i hiel-o kuomba hōlma-na. U kāyā-nei na ta na gbā na ce ānafamma-i ma sīnni-na hiere a gbāa ta na ce u huŋga-i. U ce Yesu-Kirsa bir-e uŋ taaraŋ i waa duma. Yesu-Kirsa yaa i ninsorj-tayaana-i[‡]. U yaa ciɛ u fere tāmman-kūngu a bel Diilogo *tobisīnni-i baa-ye. Tobisīnni fanni sa ji

boruona dede. Jaalungu gbīɛ baa u yaa-i hōnni maŋ joŋ! Ma ciɛ!

²² Tobirj namaa, mi diyaa nelma'i na tūnni-na. Mi saa nyegēŋ-ma bci. Jande fierj na hōmmu-i baa ma numma-i. ²³ Yaarj mi tūnu-nei, ba naana i natobiŋo-i Timote-i. Duo jo donduo, mi ka kā baa-yo i ka ne-na.

²⁴ Mi jaalaa yaataamba-i baa Diiloh-dūŋ-baarj namaarjo-i hiere. *Italitaamba pāa-na jaalungu.

²⁵ Diilo kāyā-nei hiere.

[‡] 13:20-21 Girɛkimma-na ba biɛ Yesu-i «āncīinaŋo» bande-i-na. Ba taara ba pigāarj wuo u yaa i yaanŋa-na Diiloh-hūmelle-na tuo kāyā-yiɛ. Fuo fere yaa biɛ u fere dumaarjo-na. Nierj Nsāa seɓe-i-na 10.11.

Sakenj nyegāanj sebe manj Nelmuoayamma

Sake manj nyegāanj sebe daayo-i u waa yaatienjo Diilonj-dūngu-na *Yerusalemu-i-na (Gal. 2.9). U nyegāanj-yo a hā Diilonj-dūnj-baamba manj dii hienju-na hiere, a duo pigāanj-ba barj saaya ba ta ba hel ba ce duma yinni manj jonj.

Sake nungu hii nelma bōi: U waanj gbeintesiinni maama, baa nawalsinni maama. Aa weinj da ma da-ni ni nj saaya nj nyaar duma Diilonj-hūmelle-na u waanj-ku (sap. 1). Wu cielu sa fa tienamma-na aa bi tiraa cira Diilonj-nelma sa hūu yonj nuj-nu, da nj hūu-ma, ma saaya ma ta ma da nj cilu-i-na, ni ma'i sī nj ce gbāngbānj (sap. 2). Wu i bel i fere i nunni-na, aa tagaaya pigāanj Diilonj unj bi nj kumanj nelnulle-i (sap. 3). Wu Diilonj-dūnj-baamba ya nj berru-i baa ba-naa cālma aa ba hiel ba nanja bombolma-na (sap. 4).

Sebe periema-na, u gbuoya waamba-i aa dii sireinja Diilonj-dūnj-baamba-na wu ba fē ba hommu-i ba ta ba cie Itienjo jomma-i aa ba ta ba cārā Diilonjo-i weima-na hiere (sap. 5).

Jaalu nggu

¹ Diilonj-dūnj-baanj* namaa namanj dii hienju-na hiere, mi jaalaa-na! Muo Sake, mi cāa Diilonjo baa Itienjo-i Yesu-Kirsa, muomei nyegāanj sebe daayo-i da mi hā-na.

Taa na nye baa na sūlma-i

² Tobij namaa, weima weima da ma da-ni, ta nj gbu nj nye baa-ma. ³ Na saa da, weinj da ma da-ni aa nj nyaar Diilonjo-na, ku yaa cienj nj nanj kaasinni fafamma Diilonj-hūmelle-na.

⁴ Ngā na saaya na gbānj, na kaasinni suur kā yaanj-na, ku yaa na ka da fōngūo yiera fafamma aa bīnkūngu sie naa-nei.

⁵ Nelnulle da di yor umanj nu-i, u cārā-die Diilonjo wulaa, u ka hā-yo baa-de. Diilonjo firiinu u huongga-i baa nuomba-i hiere.

⁶ Ngā ma diei dii, da nj'a nj cārā bīnkūngu bīnkūngu Diilonjo wulaa, baa ce nj hommu-i mu hāi, haa nj nanja-i yuo wu u ka hā-ni

ni nj cārānj kumanj. Umanj cienj u hommu-i mu hāi, uu dii njaa hūmma, fafalmu ta mu wuora mu pira-mei. ^{7,8} Fuo temma-i unj'a u sa kā yaduonja u weima-na hiere dumaanj-na, u baa tuo hīnj taalunju wu sī u ka da bīnkūngu Itienjo nammu-na.

⁹ Diilonj-dūnj-baamba manj nawalaamba-i, ba ta ba nye; Diilonjo ka ce-ba nelbōmbōmbaa u hūmelle-na. ¹⁰ Aa waamba ta ba bi nye; Diilonjo ka hiire-bei. Baa dii njaa pūlma; ba sa cō. ¹¹ Da ma ce ma pu ta ma ne da fafamma, bāanj da ku huol, ma potōr hūl diire hiere, nj sa tiraa da ma fafaangu-i. Waamba dii dumei, da ba ce ba tīe ba maacemma-na ji kanu aa yaanj-ma.

¹² Weinj da ma da umanj aa u nyaar Diilonjo-na, kutienjo yungu dōlāa. Unj nyaarāa Diilonjo-na, Diilonjo ka pā-yo baa cicēlma manj sa tīen dede. U maamanj dōlnunj bamanj, u pāa cicēlma famma nungu yaa baa-ba.

¹³ Ānjogobabalamma da ma waa umanj huonj-na'i, u baa cira Diilonjo'i diyaa-ma u huongga-na. Molo sie gbāa tāal Diilonjo-i dii-yo kuubabalaangu cemma-na, aa fuo fere sa bi tāal nelienjo dii-yo kuubabalaangu cemma-na. ¹⁴ Nelienj nuō nj kusūnj-maama yaa kāanj baa-ni ka tāal-ni dii-ni kuubabalaangu cemma-na. ¹⁵ Da nj sie nj kusūnj-maama-i, ku'i juonj baa āmbabalma-i. A ne da āmbabalnj da ma gbuu vāa, ma jo baa kuliingū.

¹⁶ Terienju fangu-na, mi jēnaanj namaa, baa na tāal na fere! ¹⁷ Ānafamma-i hiere, baa bīmbīfannī-i hiere ni hel dōrō; Diilonjo yaa hāanj-ye nj baa-ni. Bāangu-i baa cēinjo-i a naara mōenja-i hiere, fuo yaa hielaa-ni. U hielaa-ni ni ta ni pa aa ta ni suur cuobabānj kaal duma, njga fuo fere-i u sa tī bāanj temma aa yaanj-ye kukulma-na. ¹⁸ U waanj ninsorj-nelma-i baa-ye a ce i honj die gbāa waa yaanja bīmbīnni manj unj hielaa-ni hiere. Ku dolaanu u yaa-i u ce-ma dumaanj-na.

A nu nelma-i aa ce-ma

¹⁹ Mi jēnaanj namaa, baa na yaanj nel daama karaanu-nei: Yaanj na tūnni waa fiefie. Baa na yaanj na nunni ta ni dōl. Baa na bi yaanj na hommu ta mu du fiefie. ²⁰ Na saa da, nelienj nuō nj huonj da ka du, nj sa ce ānviima Diilonjo

* 1:1 Ma nyegāanj girekimma-na wu: «*Isirahel dūnni cīncieluo baa ni hāi baamba.» Ba bīe Diilonj-baamba yaa dumaanj-na.

yufelle-na. ²¹ Teriengu fangu-na, nelma maŋ balaan hiere, hielaan na gboluonngu mei; aa na bi ne hɔbabalanŋa-i aa na yaŋ-ka. Yaan bombolma-i aa Diilɔŋ uŋ diyaa nelma maŋ na hɔmmu-na, na bel-ma nammu hāi; ma yaa ka gbāa kor-na.

²² Baa na gonya Diilɔŋ-nelma numma yon aa na sa ce-ma. Uman duɔ dii mafamma-i u huɔŋga-na u taal u fere. ²³ Na saa da, uman nuon Diilɔŋ-nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa uman nie u fere duɔleŋ-na ²⁴ aa hel ta. U saa maa u maama karaanu u fere. ²⁵ Ŋga ānjinafaŋamma maŋ cie i waa i fereŋ nuɔ, uman duɔ tuo ne-ma torro, aa bel-ma nammu hāi, uman duɔ yaŋ ma tienu-yuɔ, aa tuo wuo ma hūmelle-i, fuɔ temma-i duɔ dii u nanga-i mamaj nuɔ-i ma fa u wulaa.

²⁶ Uman duɔ cira wuo fuɔ wuo Diilɔŋ-hūmelle-i, aa u nungu ta yaanŋa yuɔ, kutieŋo taal u fere; yungu si dii u Diilɔŋ-hūmelle wuosaanngu-na. ²⁷ Diilɔŋ uŋ biŋ kuman Diilohūmefafalle-i, ku yaa daaku: A ta ŋ kāyā yombimba-i baa bikulcaamba-i aa ŋ baa yaŋ nelbiliemba celieŋ-ni baa ba balaanngu-i. Diilɔŋo taara ku yaa-i.

2

Baa na ta na ce cieluo

¹ Tobin namaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsan yer nelbuɔ aa na haa na nanga-i yuɔ, baa na ta na ce cieluo. ² Ŋaa nuɔmba hāi da ba jo ji suur na holma-na, unanjo-i weiŋo, unanjo-i nawalho. Weiŋo gbuu diiya u fere da fafamma aa dii sēne-naafonterre, aa nawalho dii nyarkpātanni kā ka hel. ³ Na sire jaal weiŋo-i aa gbē-yo wuo: «Jo ŋ ji tiēna yaan-na bande.» Aa bir gbē nawalho-i dumaa wuo: «Hai daayo-i, yiēra dii teriengu-na! Siso jo ŋ ji tiēna hiēma-na bande!» ⁴ Da na ta na ce kufanngu-i, ba sa bi ku yaa-i cieluo-i wei? Ānjogɔbabalamma'i saa dii-na mafamma-na wei?

⁵ Mi jēnaaŋ namaa, na saa da! Nelbiliemban ner bamaŋ wuo nawalaamba, Diilɔŋo yufelle hilaa ba yaa-i nuɔ-i u ce-ba waamba u hūmelle-na aa ba da ba suur u *helle-na ŋaa uŋ pāa ma nungu-i dumaa baa u maaman dɔlnu bamaŋ. ⁶ A ne da namaa birii yaŋ nawalho-i aa ta na kār weiŋo yaa-i! Ma si waamba yaa cieŋ-naŋ sūlma-i aa ta ba

bi-na fāamaaŋ ba terni-na ke? ⁷ Baŋ haa yefafalle maŋ nei, ba yaa sa biēnaanāŋ-die wei?

⁸ Nelma maŋ maaraa *ānjinaŋamma-na hiere, da na wuo-ma ŋaa maŋ nyegāaŋ dumaa Diilɔŋ-nelma-na, ku faa. Ma nyegāaŋ wuo: «Ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolho-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fere dumaa.» ⁹ Ŋga namaa da na ta na ce cieluo, kuu dii ŋaa na cālāa ānjinaŋamma-i, na cie āmbabalma'i dumaaŋo-na. Ānjinaŋamma ka bel-na. ¹⁰ Da ŋ ta ŋ wuo ānjinaŋamma-i hiere aa ma diei yar-ni wuosaanngu, kuu dii ŋaa ŋ cālāa-ma hiere ma kūngu-na. ¹¹ Hama-i nuɔ-i? Uman ciera: «Baa ce *fuocesīnni»[†], uuduɔŋo faŋo yaa bi ciera: «Baa ko nelieŋo.»[‡] Da ŋ fiē'a ŋ saa ce fuocesīnni-i aa sire kā ka ko moloŋo, ŋ saa cāl ānjinaŋamma-i wei?

¹² Teriengu fangu-na, naŋ suyaa wuo Diilɔŋo kaa yuu-na a saa baa ānjinaŋamma maŋ cieŋ i waa i fereŋ nuɔ, taa na piiye aa na ta na ce na weima-i na saa baa ma yaa-i. ¹³ Na saa da, uman duɔ u sa ce hujarre, gēngeryiingu-na, Diilɔŋo sie bi ji ce hujarre kutieŋo-na. Ŋga hujarrentieŋo baa tie holle baa yiiingu fangu maama-i.

Ba suɔ Yesu nolho-i u āncemma'i nuɔ-i

¹⁴ Tobin namaa, uman duɔ tuo piiye wuo fuɔ haa u nanga Diilɔŋo-na, aa ba sa da-ku u ciluo-i-na, yuŋ haku-i dii-kuo? Uŋ haa u nanga-i dumaa Diilɔŋo-na, ku gbāa ce u ka da Diilɔŋo-i wei?

¹⁵ Ŋaa na holma-na, niidiini si dii baa unanjo, niwuoni bi si baa-yo u tuo wuo. ¹⁶ Naŋ'a na bɔɔ, na bir gbē-yo wuo: «I ka waa! Baa yaŋ waanngu ko-ni, baa bi yaŋ nyulmu ko-ni.» Kumaŋ maama-i dii-yuɔ da na saa hā-yo baa-ku, yuŋ haku-i dii na nelma famma-na? ¹⁷ A haa ŋ nanga-i Diilɔŋo-na kuu dii dumei, da kuɔ ku sa da ŋ ciluo-i-na, yuŋgu si dii-kuo.

¹⁸ Unaa bi gbāa cira: «Banamba haa ba nanga Diilɔŋo-na, aa banamba ta ba ce ānfafamma.» Mi ka gbē kutieŋo-i mie: «Nuɔ da ŋ saa ce biŋkūngu, naŋ ka pigāaŋ-mi nie mi suɔ wuo naŋ haa ŋ nanga-i Diilɔŋo-na? Muɔ fuɔ, mei ka pigāaŋ-ni mi na-haale-i mi āncemma-na.» ¹⁹ Ma si ŋ hūyāa-ma wuo Diilɔŋo dii u diei yon ke? Ku

* 2:8 Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 19.18 † 2:11 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.14 ‡ 2:11 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.13

faa. Nga η saaya η suo wuo *jīnabaa-ba bi hūyāa-ma nan temma-i wuo Diilongo dii u diei aa ba kūōma nyen baa-yo yere. ²⁰ η sa gbuu jōguon kã yaan-na! η taara mi pigāan-ni wuo da η haa η nanga-i Diilongo-na aa ku sa da η ciluo-i-na η ce gbāng-bān wei? ²¹ Bige-i naa cie Diilong wuo tuo kãn i bīncōiño-i *Abiramu-i nelviino? U ciluo'i sī wei? Un cie u bepolño-i *Isaki-i tāmman-kūngu duo pã-yo hã Diilongo-i, ku'i cie Diilongo tuo kãn-yo nelviino. ²² η saa da, un haa u nanga-i Diilongo-na dumaa, ku kã baa u ciluo-i. U āncemma pigāan wuo u haa u nanga-i Diilongo-na ninsoy-haama. ²³ Maman nyegāan Diilong-nelma-na wuo: «Abiramu haa u nanga Diilongo-na, Diilongo ne u nahaale-i aa cira nelviino»*, nelma famma'i saa ce daama-i wei? Kun cie dumaan-na, Diilongo tuo bi-yo u jīeno. ²⁴ Teriengu fangu-na, na saa da, Diilongo ne nelieno āncemma yaa-i aa dii-yo baa nelviimba-i, u sa ne un haa u nanga-i fuo-na dumaa yon.

²⁵ Kuuduonngu yaa baa Araabu man waa saasorcieno-i. U ciluo yaa naa cie Diilong wuo tuo kãn-yo nelviino. U haraa *Isirahel-baamba popuorbiemba-i. Ban juo'a ba ta, u pigāan-ba ban saaya ba bie hūmelle man ka suur hinni. ²⁶ Na saa da, nelien nuon η yal da die hel aa yan-ni, ba gbāa tiraa bi-ni nelien nuon wei? Kuuduonngu yaa baa daaku-i: Ān-fafan da ma'a maa si dii η Diilong-hūmelle wuosaangu-na, η ce gbāngbān.

3

Taa na suo nuongu

¹ Tobin namaa, na suya wuo Diilong un ka ger u nelpigāataan mienjo-i dumaa ku ka kuola yan banamba kūngu-i. Teriengu fangu-na, namaa naman taaraayan na ce Diilonelpigāataan namaa, baa na ciinu. ² I hieronjo-na hiere i cāl. Uman sa cālāan u piiyuo-i-na, fuo fuo u faa. Mi gbāa cira, u faa hi u fuongu-i. U gbāa bel u fere u āncemma-na hiere. ³ Ba dii iyonjo-i sūno nungu-na wuo u tuo ce nin taaran u ce kuman: Da η bir-o de, u bir, da η bi bir-o de, u bir. ⁴ Kunangu yaa baatorjo-i. Baatorjo-i baa u boboima-i hiere, fafal da muo fie maara nie nie, u gbartiengo miel-o baa yilenga yon.

⁵ Kuuduonngu yaa-i baa nelien nuon η jumelle-i: Di yuraanu, nga di ce nelka-~nkareina aa ta di kaal di fere.

Na saa da, dāncōiño diei gbāa caa nelle-i hiere! *Jumelle dii nga dāamu. Bīnkūbabal-aangu nangu-i i kūōma-na dumaan-na. Di celien nelien nuonjo-i baa di balaangu-i. Di balaangu hilaa *Sitāni wulaa. Di kōsuon-ni baa balaan daaku-i fuo η kuliingu.

⁷ Nelbilongo gbāa nuola bīmbaamba-i hiere ba bir fuo birma a ta ba nu u nungu-i: Huriimba-i baa niibūlni-a naara titi-raamba-i, u birii banamba u birma. ⁸ Nga jumelle-i, molo sie gbāa nuola-die. Di bal-aan cor aa di sa bi tiraa yiera terduon-nu. Di yuu baa tīmma. ⁹ I tuolnu i To-i Diilongo-i baa di yaa-i, aa bi tie waasa nuomba-i baa di yaa-i. A ne da Diilongo'i hielaa-ba aa ce-ba fuo nabieraamba. ¹⁰ Nungu man tuolaanun Diilongo-i, ku'i bi waasaan nuomba-i. Tobin namaa, yan i hiel i nanga kufangu-na. ¹¹ Namaa daa hūnfafamma-i baa hūmbabalamma gbāa ta ma hel hūnfoeduole-na wei? ¹² Tobin namaa, *yensāangu gbāa man musieno wei? Siso hālāangu gbāa man *yensābienga wei? Teriengu fangu-na, hūnfafamma sie gbāa da hūnfoebabalande-na.

Diilong un bīn kuman nelnulle-i

¹³ Na hōlma-na, uman duo fuo nu nelma aa tuo cē, kutienjo pigāan-ku u ciluo-i-na i ne. Die da u āncemma faa aa u sa ce bombolma, i ka suo suo wuo u nu nelma-i aa tiraa tuo cē. ¹⁴ Nga da na ta na ce nenemungu-i baa yelma-i, baa na ta na kaal na fere wuo namaa nu nelma. Na kar coima. ¹⁵ Nelnulle fande temma sa hel doro; di hel hīema-na, nelbilien-diele; *Sitāni'i juo baade. ¹⁶ Ku yungu yaa daaku: Nenemungu-i baa yelman yen kuson-nu, berru-i baa āmbabalma-i ma sīnni-na hiere nii dii kuson-nu'i. ¹⁷ Nga uman u nelnulle hilaa doro, kutienjo huonga dii welewe igēna, ijieni sa dōlnu-yuo, uu dii hīehīe, u kūngu si dii kpelle, u ce hujarre aa u āncemma-i hiere ma faa, u sa ce cielu aa huhurmantienjo sī. ¹⁸ Berrun'a du sa dōlnu baman, ba fē ba muntienammu-i. Ba maacemma sullu yaa viisīnni.

§ 2:21 Nieŋ Miwaanjo jīnamman-sebe-i-na (Genèse) 22. * 2:23 Miwaanjo jīnamman-sebe (Genèse) 15,6

4

Baa na yarj na yufiej-niini ta yaayga-nei

¹ Bige-i juwɔɔ baa ijieni-i na holma-na? Bige-i juwɔɔ baa berru-i? Na kusūniŋ-maama'i si wei? ² Biŋkūŋ-maama dii-nie, da ŋ saa da ku biŋkūŋgu-i, ŋ sire ta ŋ taara ŋ ko moloŋo mafamma-na. ŋ yufelle hilaa biŋkūŋ-nu aa ŋ saa gbāa da ŋ da ku biŋkūŋgu-i, ŋ sire ta ŋ kar berru. Naŋ taaraŋ nimaŋ, na sa cārā-nie Diiloŋo wulaa ku'i cie na sa da-ni. ³ Aa na ānjoguoma balaar ku'i cie da na fie cārā kumaŋ Diiloŋo sa hā-na baa-ku. Na cārā na yufiej-niini yon, da na ta na ce na bāanggu. ⁴ Naa dii ŋaa saasorbaa namaa. Na saa suo wuo umarj gbaraarj u nyaanu miwaarj daayo bīm-binni-i kutierjo bigāarj Diiloŋo-i wei? Umarj duo tuo kuye miwaarj daayo bīm-binni-i, ku pigāarj wuo u bigāarj Diiloŋo-i. ⁵ Mamaŋ nyegāarj Diiloŋ-nelma-na wuo: «*Diiloŋ uy diyaa u *Yalle marj i hōmmu-na, u sa gbuu sieya-die; u ce yelma di maama-na*»; na yuu ba'a nelsosomma wei? ⁶ ŋga Diiloŋo ce baa-ye u cor, ŋaa marj nyegāarj dumaa Diiloŋ-nelma-na wuo: «*Diiloŋo sa gbo baa bombolmantaamba-i, ŋga u faa baa bamaj hi-iriijerj ba fere.*» ⁷ Teriengu fangu-na, taa na nu Diiloŋo nungu-i, aa na baa hūu-ma baa *Sitāni-i, ku yaa u ka yarj na da fiisa. ⁸ Piyaarj Diiloŋo-i, na ka bi da u piyaa-na. Āmbabalmanciraarj namaa daana, hielaarj na nanga āmbabalma-na. Hōmmu hā-mu-hāi taarj namaa temma-i daana-i, hielaarj ānjogobabalamma-i na hōmmu-na. ⁹ Na saaya na suo wuo na maacemma saa fa. Haarj na nammu-i na yuj-niŋ na ta na kaal kuliŋ-kaalungu. Yaarj nyembīnni-i aa na ta na kaal. Yaarj ponsaangu-i aa na haa na nammu-i na yuj-niŋ. ¹⁰ Hiiriijerj na fere na hā Itierjo-i ku yaa u ka teterj-na doro.

Yaarj na-naa cālma

¹¹ Tobij namaa, baa na ta na biēna na-naa yireiŋa. Umarj duo tuo biēna u nabentaamba yireiŋa-i, sisō duo tuo cāl-ba, kuu dii ŋaa u biēna Diiloŋ-ānjīnamma yerre yaa dumaarj-na aa tuo bi cāl-ma. A ne da uu naa saaya u tuo wuo ma hūmelle'i, u bir yarj aa tuo cāl-ma. ¹² Diiloŋo yaa *ānjīnamma tierjo-i, u yaa gēŋgertierjo-i u diei yon. U yaa gbāa kor nelbiliemba-i, u yaa gbāa

kosuorj-ba. Teriengu fangu-na, naŋ hilaa hie aa da manamma ta ŋ cāl banamba-i?

Yaarj bombolma-i

¹³ Nieŋ, da na ce na ta na piiye wuo: «Bisīnuo mi ka kā nel daade-na ka ce torguongu belle diei a taara gbeiŋa.» ¹⁴ Namaa namaŋ piiyerj dumaarj-na, na suo Diiloŋo kusūngu-i wei? Na suo cuo uŋ ka kaal baa mamaŋ wei? Yuŋ haku-i dii namaarj-na? Ma sī naa dii ŋaa finfiirungu. Cuo duo kaal, da ŋ da-ku, celle da ŋ'a ŋ ne, ŋ naa-ku. ¹⁵ Da na'a na piiye, na gbīe na cira: «Diiloŋ duo sie, i ka ce daama baa daama baa daama.» ¹⁶ ŋga na sa ce mafamma-i; na yii baa bombolmarj-āndenni yaa yon. Bombolma famma temma saa fa. ¹⁷ Teriengu fangu-na, umarj duo suo ānfafamma-i aa yagar ma cemma, kutierjo cie āmbabalma'i dumaarj-na.

5

Waamba cilobabalajo-i

¹ Fiefie-i-na, waarj namaa nieŋ, sūlma marj ka har-nei, duorj na ta na kaal higo-higo! ² Na nagāŋ-niini hōraa, nyei wuyaa na bīm-binni-i hiere. ³ Gbēllūo bilaa na sēne-i baa na gbeiŋa-i hiere. Gbēllūo daayo yaa ka pigāarj-na na balaangu-i. U ka kosuorj-na ŋaa dāamurj kosuorj daarjgu dumaa. Miwaarj tie tī, aa namaa mi-gāarj ta na kūol gbeiŋa-i na jīna kotuorjgu. ⁴ Maacenciraamba marj cie maacemma-i na sonni-na aa na yagar na saa pā-ba, ba kaal baa na yireiŋa-i. Barj kaal baa-ya Dombuo nuō. ⁵ Hīema-na bande-i-na, na cie na bāangu-i. Kumaŋ dolaanu-nei, na cie ku yaa-i. Na wuyaa niidōdolni-i cel da kpēŋkpēnie ŋaa bīmbaarj namaa ta na cie na kuliŋ-yiingu-i. ⁶ Na karaa coima-i haa nuomba-na aa bel-ba ko-ba, a ne da ba saa ce weima. Kutaamba saa gbāa hūu ba fere na nyisēnni-na.

Fierj na hōmmu-i

⁷ Tobij namaa, fierj na hōmmu-i na ta na cie Itierjo jommarj-yiingu-i. Na saa da kūrāamba-i wei? Da ba duu dīmma-i ifelle domma-na, ba fē ba hōmmu-i ta ba cie di tīmma aa da ba suo kar-ma. ⁸ Namaa na bi saaya na fē na hōmmu-i dumei aa na dii sireiŋa na fererj nuō; Itierjo jomma piyaa.

* 4:6 Bīncuorj-nelmarj-sebe (Proverbs) 3.34

⁹Tobiŋ namaa, da na ta na waana baa na-naa, Diiloŋo ka yuu-na. Umaŋ ji ggraan nuomba yuŋ-maama-i u jomma piyaa.

¹⁰*Diilopɔpuɔrbiembraŋ hīērā muliema-i hīrām̄ma maŋ, ma sī ma tīyāanu-nei ke? Hīērāŋ muliema-i bafamba temma-i. ¹¹Na saa da, bamaŋ nyaarāa tīe Diiloŋ-hūmelle-na, i ciera wuo ba yunni dɔlaa. Yɔbuŋ hīērā muliema-i hīrām̄ma maŋ, ma sī na nuɔ ma maama ke? Aa ma sī na daa Itieŋoŋ juɔ pā-yo baa kumaŋ ke? Coima saa fa, Itieŋo faa baa nelbiliemba-i aa tiraa waa hujantieŋo.

¹²Tobiŋ namaa, mamaŋ gbāaŋ, nuɔni maŋ da ŋ'a ŋ sa taara Diiloŋo ka yuu-ni, da ŋ'a ŋ piye, ŋ baa cira «muɔ baa Diiloŋo», ŋ baa bi cira «muɔ baa hīema», ŋ baa gbuŋ bī biŋkūŋ yerre. Mamaŋ da ma ce, ŋ cira ma cie, mamaŋ da ma saa ce, ŋ cira ma saa ce; gere.

Fōŋgūɔ dii Diilocārālle-na

¹³Na hɔlma-na umaŋ duɔ tuo mulieŋ, u tuo cārā Diiloŋo-i. Umaŋ huɔŋga-i da ka fē, u tuo hāl neini u tuɔlnu Diiloŋo-i.

¹⁴Umaŋ duɔ tuo jaŋ, u bī Diiloŋ-dūŋ-baamba yaataamba-i ba ji hure namma u yaan̄ga-na Itieŋo yerre-na aa cārā Diiloŋo-i hā-yo.

¹⁵Da ba haa ba nan̄ga Itieŋo-na aa cārā-yuɔ cārām̄ma famma temma-i, jeiŋo ka sire. Itieŋo ka sire-yuɔ aa da kuɔ u cie āmbabalma, u ka bi hur-ma. ¹⁶Terieŋgu faŋgu-na, da na ce āmbabalma maŋ, na tūnu na-naa baa-ma aa na cārā Diiloŋo-i na hā na-naa ku yaa na ka sire na jarma-na. Fōŋgūɔ maŋ dii nelviŋo Diilocārālle-na ponsaan̄-wuoŋo sī.

¹⁷Na saa da, *Eli waa nelbiloŋo mie temma yaa-i; ŋga u cārā Diiloŋo-i, cārā-yuɔ, cārā-yuɔ wuo u baa dāa; Diiloŋo ce bieŋa siei baa caamba niediei u saa dāa. ¹⁸Ku huɔŋgu-na, u tiraa cārā-yuɔ, u doŋ tuo dāa goŋgorre gbāa da di ta di ce.*

¹⁹Tobiŋ namaa, na hɔlma-na, umaŋ duɔ pira Diiloŋ-hūmelle-na, umaŋ duɔ maaya ninsoŋo-i aa unaŋ nuɔ ŋ dii-yo hūmelle-na, ŋ cie maacenfafamma. ²⁰Na saaya na suɔ wuo moloŋ duɔ pira aa ŋ gbāŋ baa-yo dii-yo hūmefafalle-na, ŋ kuraa-yo kuliŋgu-na aa uŋ cie āmbabalma maŋ cor hiere, Diiloŋo ka hur-ma.

* 5:18 Nieŋ Jāmatigi ba sebediēlāŋo-na (1 Rois) 17–18.

Pierņ nyegāņ sebediēlāņo marņ Nelmuoyamma

Pier nyegāņ sebe daayo-i a hā Diilon-
dūņ-baamba marņ dii *Asi huonga-na. Bar
yerj Yesu horre-na, nuomba sa dāl-ba. Pierņ
daa-ku dumaango-na, u nyegēņ sebe daayo-i
duo dii sireiņa bei. U tagaaya pigāņ-
ba Diilon-dūņ-wuonjor saaya u waa dumaa
bamarņ ciinaana Diilongo-i ba holma-na. U
tirii-ma baa-ba wuo Yesu fuo fere bi mulāņ
fuō ku ji ta ku ce kuliingū. Ņga Diilongo
siire-yuo aa ce u ce bōi. Aa u pāa nuņgu
wuo umarņ duo hūu Yesu maama-i u ka ce
kutieņo-i Yesu temma-i. Wuo nupālle fande
yaa diyaarj sireiņa-i Diilon-dūņ-baamba-na,
halle da ba fie ta ba ce-ba sūlma-i, ba
kūoma sa seņ. U diyaa nelma ba tūnni-na;
wuo bamarņ dii Yesu horre-na, ba biē Yesu
maama-i.

Jaaluņgu

¹ Muo Pier, Yesu-Kirsa *pōpuorbilong muo.
Muomei nyegāņ sebe daayo-i da mi hā
Diilongo yufelleļ hilaa namaa namarņ nuo-i
aa na waa hieņgu-na. Banamba dii Pō, ba-
namba Galasi, banamba Kapadōsi, banamba
*Asi aa banamba Bitini. ² I To-i Diilongo
yufelle hilaa-nei űaa marņ waa u huonga-na
dumaa u ce u *Yalle bō-na na derj a ce-na
fuō baarj namaa na da na ta na nu Yesu-
Kirsa nuņgu-i aa u tāmma da ma misīrrā-
nei a migāņ-na hā-yo.

Diilongo firnu u huonga-i u tuo kāyā-nei
aa u tuo fē na hōmmu-i.

Nahaale pā nelieņo

³ Yaarj i tie tuolnu Diilongo-i, Itieņo-i
Yesu-Kirsa To-i. U cie hujarre yie aa
ce-ye nelfelaarj mie Yesu-Kirsa siremma
barguo-i-na a ce i migāņ haa i nanga-i
yuo. ⁴ Aa uņ jiena ciilungu marņ duo hā u
baamba-i, i bi hieņ ku taalungu. Ciilungu
fangu sa kusirre, ku sa biēna, ku sa bi
pitelle. Diilongo jiena-kuo tuo cie-na dorō-i-
na. ⁵ Narj haa na nanga-i yuo, u niya-nei
fafamma duo ji kor-na miwaango timmarj-
yiingū-i. Nuomba-i hiere ba ka da uņ kuraa-
na dumaa. ⁶ Terieņgu fangu-na, taa na nye.

Mi suyaa mie na yammu huolaa fiefie-i-na,
ņa ku sie kā yaarj-na. Taa na nye. ⁷ Sēne
marņ sēne, yiingū dii baa yiingū u ka gbuo;
ņa ba dii-yo dāamu-na a ne da kuō u faa.
Namaa nahaale saa buo sēne-i-na wei? Ba
ce nie ba sie ne-de si di faa? Ba ne nahaale-i
baa yaahuolo yaa-i. Yaahuolo duo saa gbāa
kara na kūoma-i Diilon-hūmelle-na, Yesu-
Kirsa duo ji bir jo yiingū marņ nuo-i, Diilongo
ka tuolnu-nei aa gbelieņ-na aa ce na ce bōi.
⁸ Na yufelle saa haa Yesu-Kirsa-i-na dede,
ņa u maama dolaanu-nei. Na saa hi da-
yo yogo, ņa na haa na nanga-i yuo aa na
hōmmu gbuu fē da yogogo. Na hōmmurj fie
dumaa, ma sie gbāa warj. ⁹ Diilongoņ duorj
tuo kor-na, kufangu hōfēlle yaa dumaango-
na. Narj haa na nanga-i Diilongo-na da na da
koņkoro marņ, na duorj ta na da-yo.

¹⁰ *Diilopōpuorbiemba siire taara
koņkoro daayo yaanga-i aa tūnu-nei Diilonj
uņ ka firnu u huonga-i baa-na dumaa.
¹¹ *Kirsa *Yalle waa ba hōmmu-na; dii
naa tūnu-bei wuo Kirsa ka mulieņ, aa ku
huongu-na u ka ce bōi. A ce dumaango-
na ba gbuu vaa ba fere da ba suo ma
cemmarj-huongu-i baa marņ ka ce dumaa.
¹² Diilongo yarj aa warj baa-ba wuo uņ puōraa-
ba baa nelma marņ, ma sie ce bafamba
bāarj-nu, kere ma ka ce namaa bāarj-nu.
Nelma famma yaa barj warj-marj baa-na
nyungo-i-na. Bamarj waarj *Neldodolma-i
ba yaa waarj-marj baa-na. Diilongo yaa
saarj u Yalle-i di ji dii-ma ba nunni-na.
*Dōrpōpuorbiemba famba fere-i ba taara
ba suo ma yaanga-i.

Viisinni yaa dolaanuņ Diilongo-i

¹³ Terieņgu fangu-na, tigiņj na fere, baa
na dii na yunni-i. Haarj na nanga-i Diilongo-
na ku haama wuo u ka ce hujarre nei Yesu-
Kirsa jommarj-yiingū-na. ¹⁴ Taa na nu Di-
ilongo nuņgu-i űaa bisānfefeij uņ nuņ u
to nuņgu dumaa. Narj űa na'a na saa ta
na suo kuyungu huongu-na, kumarj taa ku
dōlno-nei cemma, baa na bir na suur-kuo.
¹⁵ Yaarj na weima-i hiere ma fa űaa Diilongo
maamarj faa dumaa. U yaa buo-na na derj
a ce-na u baarj namaa. ¹⁶ Na saa da, ma
nyegāņ Diilon-nelma-na wuo: «Muomij
yerj nelfefeij muo dumaa, na saaya na waa
nelfafaarj namaa dumei.»*

* 1:16 Buolmarj-sebe (Lévitique) 19.2

¹⁷ Da na ta na cārā Diilōḡo-i na ta na bi-yo «Baba», na ninsōḡo. U yaa pāaḡ nuōmba-i a saanu baa baḡ cie kumaḡ; u sa ce cieluo. Terieḡu faḡu-na, yinni maḡ tiyāa na wulaa hiēma-na, gbāaḡ na ciluo tuo piḡāaḡ wuo na kāalā-yuo. ¹⁸ Naḡ siire bie ānsōsōmma maḡ na bīncuōmba wulaa, na suyaa baḡ sāa na yunni-i baa kumaḡ a hiel-ni mei. Ba saa sāa-ni baa gbeija, ba saa bi sāa-ni baa sēne, nifanni sa gbāḡ ciima. ¹⁹ Ḥḡa ba sāa na yunni-i baa tāmma. Aa tāḡ hama-i? *Kirsā tāmma. Ba cie-yo ḡaa *tūmbilōḡo maḡ faa buolma; jarma sī-yuo, pādorre sī-yuo. A ko-yo sāa na yunni-i. ²⁰ Diilōḡo naa par ma yaa hā-yo aa miwaano suo duo doḡ. U cie ma yaa daama hōperieḡ daaku-na duo kor-na. ²¹ Fuō yaa cie na haa na naḡa Diilōḡo-na. Diilōḡo siire-yuo hiel-o kuōmba hōlma-na aa ce u ce bōi ku'i cie na haa na naḡa Diilōḡo-na aa ta na hil na ne-yo.

²² Naḡ siyaa ninsōḡo-i, kuu dii ḡaa na migāaḡ na hommu-i da na gbāa ta na dōl na-naa fafamma ḡaa ceduoḡ-bieḡ namaa. Terieḡu faḡu-na, yaḡ na maama gbuu ta ma dōlno ma-naa. ²³ Na saa da, na cie nelfelaḡ namaa, na huōḡ felemma. Gboluoḡ daaku-na nelbilo saa hoḡ-na, Diilōḡo'i huōḡ-na. Nelbilōḡo ku, ḡa Diilōḡo sa ku. U huōḡ-na baa u nuḡ-āndaangu yaa-i. Ku sa ji gbuo dede. ²⁴ Na saa da, ma nyegāaḡ Diilōḡ-nelma-na wuo:

«Nelbiliēmba-i hiere baa dii ḡaa hiēḡu.

Ba fafaangu dii ḡaa pūlma.

Hiēḡ da ku kuol, ku pūlma hūl.

²⁵ Ḥḡa Itieḡo nelma dii gbula, ma sa ji gbuo dede.»†

Itieḡo nelma yaa hama-i? Ma yaa *Neldodolma maḡ baḡ waḡ-maḡ baa-na.

2

Piyaḡ Cīcēlmantieḡo-i

¹ Naḡ cie nelfelaḡ namaa, hielaḡ na naḡa balaangu-i ku sīnni-na hiere, baa nuōmba tāalma-na, baa huhurma-na, baa nenemuḡu-na, baa yebienande-na. ² Tonto moḡḡ nyolma yaa a vāa. Nyolmaḡ dōlnuḡ-yuo dumaa, yaḡ Diilōḡ-nelma ta

ma dōlno namaaḡo-i dumei, ku yaa na ka naḡ kaasīnni a kor. ³ Na daa Itieḡ uy faa dumaa ke*?

⁴ Piyaḡ-yoḡ, u yaa cīcēlmantieḡo-i, uu dii ḡaa tāmpēlle maḡ nuōmbaḡ cīnaana-die ḡa di yaa hilaa Diilōḡo yufelle-na u hiel-de. ⁵ Namaa fere-i naa dii cīcēlma aa naa bi dii ḡaa tāmpēlēiḡa. Da na piē-yo, Diilōḡo ka ce-na ma u *Yalle dūḡu-i baa-na. Na ka waa jigāntaḡ namaa ta na pā niipānni-i na hā Diilōḡo-i a saa baa u Yalleḡ taaraḡ-kuo dumaa. Yesu maama-na, u ka tuo sie na niipānni-i fafamma. ⁶ Diilōḡ-nelma waḡ-ma wuo:

«Nieḡ, mi hielaa tāmpēfafalle,

mi ka jīna-die dūḡu tuo-le-na *Sinyo-i-na.

Umaḡ duo haa u naḡa die, u yaḡa sie ture.»†

⁷ Namaa namaḡ haa na naḡa-i tāmpēl daade-na, Diilōḡo cie na ce bōi. Ḥḡa bamaḡ saa haa ba naḡa die, ma nyegāaḡ ba kūḡu-na wuo:

«Dūmarāambaḡ cīnaana tāmpēlle maḡ,

di yaa juō bella dūḡu-i.»‡

*Ma tiraḡ nyegēḡ terieḡu nangu-na wuo:

«Nuōmba tiḡḡ ba fere tāmpēl daade-na.

Di mal nuōmba-i.»§

Baḡ'a ba saa nu Diilōḡo nuḡu-i ku'i cie ba ta ba tiḡḡ ba fere die. Ma yaa naa saaya ma da-ba. ⁹ A ne da Diilōḡo yufelleḡ-nuōmba yaa namaaḡo-i. Namei Itieḡo jigāntaḡ namaaḡo-i. Namei Diilōḡo baḡ namaaḡo-i. Namei Diilōḡo naporreḡ-nuōḡ namaaḡo-i. U bīe-na hiel-na kukulma-na a jo baa-na u gbagbaama-na na da na ji ta na waḡ u maacenfafamma maama-i baa nuōmba-i.*

¹⁰ Diēlūo-i-na, na saa naa waa Diilōḡ-baḡ namaa; fieḡie-i-na, na cie Diilōḡ-baḡ namaa. Diēlūo-i-na, u saa tuo ce hujarre nei; ḡa fieḡie-i-na, u ce hujarre nei.†

Taa na kāḡ na yuntaamba-i

¹¹ Mi jēnaḡ namaa, naa dii hūncortaḡ namaa hiēma-na bande-i-na. Terieḡu faḡu-na, mi cārā-nei, naḡ kuyeḡ āmba-balma maḡ, hielaḡ na naḡa mei; ma kosuoḡ nelieḡo. ¹² Naḡ yeḡ *nieraamba hōlma-na, yaḡ na ciluo vii ku yaa da ba

† 1:25 Isayi (Ésaïe) 40.6-8 * 2:3 Gbeliēmaḡ-nalāangu (Psaume) 34.9 † 2:6 Isayi (Ésaïe) 28.16 ‡ 2:7

Gbeliēmaḡ-nalāangu (Psaume) 118.22 § 2:8 Isayi (Ésaïe) 8.14 * 2:9 Nieḡ Helmaḡ-sebe-i-na (Exode) 19.5-6; Ānjīnamma tiyemḡ-sebe-i-na (Deutéronome) 4.20, 7.6; Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 9.1; 43.20-21. † 2:10 Nieḡ Ose sebe-i-na (Osée) 1.6,9; 2.1,23,25.

fie ta ba biēna na yireiņa-i wuo nelbabalaarj namaa, ba ka da na maacenfafamma-i aa ba ka gbeliej Diilono-i u jommarj-yiingu-i.

¹³ Nieņ Itieņo-i aa na ta na sie fōngōtaamba wulaa. Na ta na sie *jāmatigi wulaa, u yaa nuōmba-i hiere ba yungu-na. ¹⁴ Na ta na sie fāmaambaa-ba wulaa; jāmatigi jīēna ba yaa-i nileiņa-na ba ta ba nuola āmbabalmanciraamba-i aa ta ba gbeliej ānfafammanciraamba-i. ¹⁵ Na saa da, Diilono taara na ta na ce ānfafamma ku yaa mimiēlmba marj sa suyaarj kuyungu aa ta ba biēna na yireiņa-i ba nunni ka suuye. ¹⁶ Naa dii na fereņ nuō ninsoņo, ņga baa na pārj na ce kufangu-i gboruonģu na ta na ce kuubabalaarģu-i. Na saaya na waa ņaa Diilōj-cāaraarj namaa. ¹⁷ Taa na dii nuōmba-i hiere ba nungu-i. Narj yerj baa bamarj Yesu horre-na, yaarj ba maama ta ma dōlnu-nei. Taa na kālā Diilono-i. Taa na dii jāmatigi nungu-i.

Biyaarj Kirsā maama

¹⁸ Maacembiej namaa, taa na sie na yun-taamba wulaa aa na ta na kārj-ba fafamma. U balaarj baa-ni wa, u faa baa-ni wa, ta ņ sie u wulaa. ¹⁹ Na saa da, muliēma marj narj maama sī, da ba haa-ma hā-ni aa ņ sie-ma Diilono maama-na, ku faa. ²⁰ Da ņ cāl aa sie muoru-i, yer hade-i dii-kuo? ņga da ba ta ba huol ņ yaarģa-i ņ ānfafamma maama-na aa ņ sie yaahuolo faņo-i, yerre dii ku yaa nuō-i aa ku faa Diilono wulaa. ²¹ Diilono taara ku yaa na wulaa. *Kirsā fuō fere mulāarj namaa maama-na. U pigāarj-na nelma'i dumaarģo-na na da na ta na ce u temma-i. ²² «Fuō marj saa cāl, aa huhurma diei saa hel u nungu-na dede»[‡] ²³ ba tuoraaya-yuō, u saa ji sie moloņo. Ba cie-yo sūlma-i, u saa ji wur moloņo. U yaarj aa yarj-ma hā Diilono wuo u yaa suyaarj u pā. ²⁴ U biyaa i āmbabalma-i tūu-ma fuō fereņ yungu-na a kā baa-ma *daarģu-na. U cie ku yaa-i a ce i hiel i nangga āmbabalma cemma-na a ce-ye nelviin mie i tie ce kumarj dolaanurj Diilono-i. Fuō muliēma yaa cie na waa na fereņ nuō dumaņē-i-na. ²⁵ Naa naa waa ta na wuora na yur-nu ņaa tūlmba marj baala; ņga fiefie-i-na na birij o na tierjo wulaa, u yaa nieyarj-nei.

[‡] 2:22 Isayī (Ēsaie) 53:9

3

Ānsorrej-tienamma

¹ Kuuduōņģu yaa baa caarj namaarģo-i; taa na sie na bōlbaa-ba wulaa, ku yaa bamarj saa hūu Diilōj-maama-i ba hōlma-na, na ciluō ka ce ba hūu-ma. Ku sie hi na puur na nunni-i wuo na piye baa-ba. ² Da ba da na ciluō faa, aa ne da na kārj-ba, ba ka hūu Diilōj-maama-i. ³ Baa na ta na kuye bombormarj-fafaarģu-i: Baa na gonya yumigāale, baa sēne ba diima, baa kompafafammurj-vaama. ⁴ Yaarj aa na ta na taara huōya-fafaarģu: Na ta na taara hōfafammu baa hōhinammu; nifanni sa vāa dede. Aa ni yaa dii baa yungu Diilono wulaa. ⁵ Yiinaticamba marj naa hūyāa Diilōj-maama-i aa haa ba nangga-i yuō, ba taa ba diyaa ba fere baa ni yaa-i ba sie ba bōlbaa-ba wulaa. ⁶ Unarģo yaa Sara-i. Sara taa u nu *Abiramu nungu-i, a ce dumaarģo-na u taa u bī-yo «Baba». Da na da holle ta na ce ānfafamma-i, namei Sara biej namaarģo-i kelkel.

⁷ Kuuduōņģu yaa baa bōlaarj namaarģo-i; bilaarj na caamba-i fafamma na tienamma-na, aa na saaya na suō wuo na fōņģōbaa-ba sa saa. Diilōj urj cie baa-na aa cira u ka hā-na cicēlma marj, ba nungu bi dii-mei. Terieņģu faņģu-na, taa na kārj-ba ku yaa na cacārāņģu sie gbāa sorj yarģa nangga.

Hirā muliēma-i ņ ānfafamma cemma-na

⁸ Miņ ka perieņ baa mamarj ma yaa daama: Yaarj nelduōma yaa yu na hōmmu-i hiere. Bilaarj na-naa kpelle. Taa na dōl baa na-naa ņaa cēduōņ-biej namaa. Bilaarj na-naa hīēhiē, baa na ta na teteņ na fere. ⁹ Baa na ta na suu āmbabalma solaarģu-i baa āmbabalma. Baa na bi ta na suu tuosīnni solaarģu-i baa tuosīnni. Yaarj aa na ta na haa na nufafaarģu kutaamba-na. Diilono taara ku yaa na wulaa. Da na haa na nufafaarģu bei, Diilono ka bi haa u nufafaarģu namaarģo-na. ¹⁰ Na saa da, ma nyegāarj Diilōj-nelma-na wuo:

«Umarj duō tuō taara u ce u bāarģu-i,
umarj duō tuō taara u huōņģa fē,
kutieņo saaya u hiel u nangga noparaarģ-
āndenni-na baa coima-na.

¹¹ U saaya u nanna kuubabalaarģu-i aa tuō ce kuufafaarģu.

U vaa u fere weima baa ji suur u hōlma-na
baa molojo.

¹² Na saa da, Itiejo saa nanna nelviimba-i.

U tūngu dii ba cacārāngu-na.

Ŋga u sa gbo baa bamaŋ cieŋ kuubabal-
aangu-i.»*

¹³ Da na vaa na fere baa ānfafamma
cemma-i hai ka ce kuubabalaangu nei?

¹⁴ Halle da ba fie ce-na sūlma na ānfafamma
maama-na, na yunni dōlaa. Baa na ta na
kāalā nuōmba-i, baa na bi yaŋ na hōmmu
ta mu cu baa-ba. ¹⁵ Na saaya na suō wuo
*Kirsa yaa u diei Itiejo-i. Taa na dii u
nūngu-i fafamma. Tigiiŋ na ta na cie, umarj
duō yuu-na wuo bige-i cie na haa na nanga
Kirsa-i-na, na waŋ ma yaanga-i baa-yo. ¹⁶ Na
fē na hōmmu-i baa ma wamma-i aa na baa
bi tiel molojo. Naŋ suyaa kumarj faa, taa
na ce ku yaa-i. Ku yaa bamaŋ biēnaanarj
na yireiŋa-i Kirsa huōngu-na ba yammu ka
ture. ¹⁷ Diilōŋ duō cira ŋ mulieŋ, da ŋ mulieŋ
ānfafamma cemma-na, ku bōyaa ŋ mulieŋ
āmbabalma cemma-na.

¹⁸ Na saa da, Kirsa fuō fere bi mulāarj aa
ku nelbiliemba āmbabalma maama-na. U
cie-ma i diei gbula. Fuō marj waa nelviioŋ,
u siyaa ku nelbabalaamba solaaŋgu-na, duō
dii-na na-naa nuō baa Diilōŋo-i. Ba kuō-yo,
ŋga *Diilōŋ-Yalle siire-yuō. ¹⁹ Diilōŋ-Yalle
yaa bi cie u kā ka piye Diilōŋ-nelma-i baa
bamaŋ dii kuliŋgu nyisēnni-na. ²⁰ *Nowe
bāaŋgu-na, ba yaa naa puu bubuošinni
baa Diilōŋo-i. Baŋ puu bubuošinni baa-
yo dumaarj-na, Diilōŋ wuo fē u huōŋga-i
aa yaŋ Nowe ce beŋo-i. Nuōmba bōi saa
suur beŋo faŋo-na; nuōmba niisiei suurii
yoŋ a kor hūmma-na. ²¹ I gbāa saa hūmma
famma-i baa *batemu hūmma. Nuōmba
bi kor dumei nyungo-i-na batemu hūmma-
na. Batemu hūmma-i maacemma sī ŋ
kūōma-na, ŋga ma yungu yaa wuo ŋ hā
Diilōŋo-i ŋ fere baa huōŋga diei. Yesu-Kirsa
siremma yaa cie batemu tuō kor-e. ²² U siire
nyugūŋ kā doro-i-na ka tiēna Diilōŋo caarj-
nu, a waa *dorpōpuorbiemba yuŋ-nu baa
fōŋgōtaamba-i hiere.

4

Taa na ce kumarj dolaanarj Diilōŋo-i

* 3:12 Gbeliemarj-nalāaŋgu (Psaume) 34.13-17
(Proverbs) 10.12.

¹*Kirsaŋ mulāarj u kūōma-na dumaa, na-
maa fere-i na saaya na tiēna baa-ma wuo
na ka mulieŋ fuō bi temma-i. Na saa da,
umarj duō mulieŋ u kūōma-na, ŋ da u hielaa
u nanga āmbabalma cemma-na. ² U ce
mafamma-i duō gbāa nanna nelbiliemba
kuucenju-i aa tuō ce Diilōŋ-huōŋga u
yinni boluōngu marj tiyāa hiēma-na. ³ Na
cie na bāaŋgu-i dei baa *nieraamba-i ba
kuucenju-na; Na cie na bāaŋgu-i tiilāsinni-
na, baa biŋwosinni-na, baa koŋhiliŋgu-
na, baa wuolalle-na, baa nyolle-na. Aa
na duu Diilōŋo huōŋga-i baa na tinni-i.
⁴ Fiefie-i-na, nieraambaŋ daa na sa tiraa na
ce kakarkuōŋo faŋo-i baa-ba, ku bir yaŋ
aa cu ba hōmmu-i ba bigāarj-na. ⁵ Ŋga
baŋ ceŋ kumarj hiere, Diilōŋo ka gāŋ baa-
ba. U tigiŋ ti duō yuu cicēlmantaamba-i
baa bikuōmba-i hiere. ⁶ Ku'i cie na da
*Neldōdolma bi waarj halle baa kuōmba-i.
A ce dumaarj-na, baŋ waa hiēma-na aa
mamaŋ fie da-ba a saanu baa ba āncemma-i,
fiefie-i-na *Diilōŋ-Yalle ka gbāa ce ba sire
waa baa Diilōŋo-i.

Taa na suō Diilōŋ-caluo belma

⁷ Weima-i hiere ma piyaa tīmma.
Terienju faŋgu-na, baa na dii na yunni-i,
aa na saaya na suō na fereŋ belma ta na gbā
na cārā Diilōŋo-i. ⁸ Kumarj gbāarj, yaarj na
maama ta ma gbu ma dolnu ma-naa. Na saa
da, nelnyulmu sa kāŋ āmbabalma bōi*. ⁹ Taa
na ce niraamba nersinni-i fafamma, baa na
ta na waana baa-ba. ¹⁰ Diilōŋo hāa-na na
da-na-derj fōŋgōbaa hiere. Nelieŋo nelieŋo
u saaya u suō u wuōŋo belma a gbāa duō
tuō kāyā banamba-i baa-yo. ¹¹ Diilōŋ duō
hā umarj jumefafalle-i, kutieŋo saaya u ce-
de tuō waŋ Diilōŋ-nelma baa-de. Duō hā
umarj kakāyāmmaŋ-fōŋgūo-i, u tuō kāyā
nuōmba-i baa u yaa-i. Yesu-Kirsa maama-
na, ku saaya na āncemma-i hiere ma ta
ma ce nuōmba ta ba bī Diilōŋo yefafalle.
Yefafalle-i baa fōŋgūo-i ni vii u yaa-i hōnni
marj joŋ. Ma cie.

*Taa na hīrā muliēma-i Yesu-Kirsa
maama-na*

¹² Mi jēnaarj namaa, yaahuolo marj haarj-
nei daayo-i, baa na yaŋ na hōmmu cu baa-
yo; u sagalla-nei duō ne. Baa na da nie

* 4:8 Nieŋ Bīncuōŋ-nelmarj-sebe-i-na

sī ba fier-*na* baa-yo. ¹³ Yaar aa ku ta ku dolnu-nei wuo na nalāa *Kirsā muliēma temma ne. Terienġu fangū-na, duō ji jo u fōngōtesīnni-*jom*-ma-i, na hōmmu ka fē gbarnu. ¹⁴ Da ba tuora-nei Kirsā maama-na, na yunni dōlāa. *Diilō-*Yalle* dii baa-na aa Diilō-*bobōima* da di yaa nuō-i. ¹⁵ Molo baa yar ba ji bel-o ta ba huol u yaanga-i wuo u kuō neliējo, sisō u cuyaa, sisō u ciē kuubabalaangu nar temma, da ma'i bi sī u diyaa u nunġo-i nelma mar saa hi-yo. ¹⁶ Ŋga da ba ta ba huol ŋ yaanga-i wuo Kirsā wuor nuō, baa yar sengerre da-ni. Niŋ yer Kirsā horre-na, yar aa ŋ ta ŋ jaal Diilō-*ma* mafamma-na. ¹⁷ Gēngeryiŋgu hii. Diilō-*duō* tuo gāŋ baa u dūŋ-baar miemei igēna. A ne da duō doŋ tuo gāŋ baa miējo-i, gēngero periema ka waa nie baa bamar cīnaana Diilō-**Neldōdōlma-i*? ¹⁸ A saa baa Diilō-*nelmar* waar-*ma* dumaa: «Da kuō nelviirjo korma dii kpelle,

āmbabalmanciraamba kūŋgu ka waa nie?»†

¹⁹ Terienġu fangū-na, Diilō-*duō* nuōni mar muliēŋ, baa yar ŋ kūōma kara; cor ŋ ta ce ānfafamma-i aa ŋ dii ŋ fere Weimantienjo nar-na. U yaa maa-ni. U sa war weima aa ji bir baa huor-āndaangu.

5

Bilaar Diilō-dūŋ-baamba-i dei

¹ Fiefie-i-na, mi ka fulnu Diilō-dūŋ-baamba yaataamba yaa-i. Mei fere-i yaatier muo; mi daa *Kirsā muliēma-i nuō baa mi yufelle. Duō ji bir jo duō ji ce u yunte-sīnni-i, mi ka ce mi bāangu-i baa-yo. Miŋ ka war mamar baa yaatar namaarjo-i ma yaa daama: ² Diilō-*uŋ* hāa-na nuōmba mar, bilaar-baŋ dei ŋa āncīnar uŋ bel u muōru-i dumaa. Baa na bel-ba ŋa ba guōraa-na, bilaar-baŋ baa hōfafanga ŋa Diilō-*uŋ* taarar-kuō dumaa. Baa na bi ce-ku gbeitaara-hūmelle; yar aa na ta na ce-ku baa pāama. ³ Diilō-*uŋ* diyaa bamar na nammu-na, baa na ta na haa na fōngūō-i be; yar ba ta ba da namaa cilōfafaŋ yaa aa ta ba ce. ⁴ Ku yaa āncīnaamba yuntier* duō ji jo, na ka da nyantuoluo mar sa cuōraayar dede.

⁵ Kuuduōŋgu yaa baa naacienj namaarjo-i, taa na sie yaataamba wulaa. Aa na hi-erōjo-i na saaya na nanna bombolma-i. Na saa da, Diilō-*nelma* ciera wuo:

«Diilō-*sa gbo baa bombolmantaamba-i, ŋga u firiinu u huōŋga-i* baa bamar hiiriienj ba fere.»†

⁶ Terienġu fangū-na, taa na hiire na fere Weimantienjo yaanga-na ku yaa na tetemmar-yiir da ku hi, u ka tetēŋ-na.

⁷ U yaa yieraaya baa na yunni-*maama-i*, haraar-mar hiere na hā-yo.

⁸ Baa na dii na yunni-*!* Siirenj na yiera! Na bigāarāŋo-i *Sitāni dii tuo wuōra u biŋ aa tuo bure ŋa nyulmu bilaa jara. U taara moloŋo duō wuo. ⁹ Bilaar Diilō-*maama-i* nammu hāi na bigāarāŋo baa ji yar-na. Na saaya na suo wuo terni-na hiere yaahuolo farjo temma yaa daar Diilō-dūŋ-baamba-i.

¹⁰ Na ka mulienj cēle yogo, ŋa Diilō fuō mar ānfafamma-i hiere ma tierjo-i, u ka bir dii-na na fonni-na. U ka dii sireiŋa nei aa ce na yiera doŋ u hūmelle-na. U yaa biē-na na da na ta na ce na bāangu-i baa-yo Kirsā horre-na hōnni mar joŋ. ¹¹ Fōngūō dii baa u yaa-i hōnni mar joŋ! Ma ciē.

Jaaluperienġu

¹² Mi nyegāarj sebeyel daade-i da mi dii sireiŋa nei aa war baa-na wuo nar vaa na fere baa Diilō-*mar* maama-i, u yaa ninsor-Diilō-*jo*. Mi war fuō hujarre maama yaa baa-na. U hujarre temma si dii. Silasi yaa kāayā-mie mi nyegēŋ sebeyel daade-i. U nyaarāa Yesu huorġu-na.

¹³ Diilō-dūŋ-baamba mar *Babilōni-i-na bande-i-na, Diilō-*yufellen* hilaa bamar nuō-i namaa bi temma-i, ba pāa-na jaalungu. Mi biējo-i‡ Marke bi jaalaa-na.

¹⁴ Taa na jaal na-naa fafamma ŋa ceduōŋ-bienj namaa.

Namaa namar dii *Kirsā horre-na Diilō kāyā-nei.

† 4:18 Bīncuōŋ-nelmar-sebe (Proverbs) 11.31
yaa. Nienj Nsāa sebe-i-na 10.11. † 5:5 Bīncuōŋ-nelmar-sebe (Proverbs) 3.34 ‡ 5:13 Nienj Tim. diē. 1.2; Tite sebe-i-na 1.4.

* 5:4 Āncīnaamba yuntienjo-i: Ba gbē Yesu fuō fere

Pier nyegään sebehäälino man Nelmuoyamma

Pierj taa u nyegäj sebe daayo-i huongu man nuo-i, uu naa suo wuo u yinni saa tiraa tie boi. U taa u taara halle duo fie'a u saa ji waa, uñ waanj mamaj baa Diilong-dünj-baamba-i Yesu kungu-na, ma baa hel ba hommu-na.

U duonj piije pigään-ba wuo ba saaya ba waa gaa Diilong uñ taaraj ba waa dumaa, aa Yesu *popuorbiemaj pigään-ba ninsoño man, ba nyaar-yuo nammu häi, ba baa yaj u ji korra-bei (sap. 1).

U gbuoya-bei wuo ba bel ba fere coikartaamba man wuo bafamba häälä nuomba-i baa Diilong-nelma aa cakungu cer muonu ba yunni-i (sap. 2). Sapitiri daayo nyaanu u-naa baa Yuda sebe-i.

U piraaj u sebe-i baa Yesu jomman-maama. Banamba ciera wuo Yesu sa tiraa u ye dii jomma-na. Pier wuo kutaamba kar coima. Wuo da ɲ da Yesu hii yij daani-i u sa jo u jo, kuu dii gaa u fie u huonga-i baa nuomba-i ba da ba suo-yo hiere aa bir ba hommu-i (sap. 3).

Jaalungu

¹ Muo Simo-Pier, Yesu-Kirsa cääräj muo aa tiraa waa u *popuorbilong muo. Muomei nyegään sebe daayo-i da mi hä Yesu-Kirsa fafaanguj cie namaa namaj haa na nanga-i yuo mie temma-i. U yaa i Diilongo, u yaa i Konkortienjo. ² Naj suyaa Diilongo-i baa Itienjo-i Yesu-i, Diilongo firnu u huonga-i u tuo käyā-nei aa tuo fē na hommu-i.

Kertiesinni fafaangui

³ Na saa da, Diilongo himma pigään-ye kumaj gbāa fa i maama-i hiere i die gbāa tie wuo Diilong-hümelle-i diñ saaya di wuo dumaa. Inj suo-yo, ku'i cie u ce kufangu-i hä-ye. U yaa bie-ye duo ji pigään-ye u boboima-i baa u fafaangu-i. ⁴ Ku cie dumei uñ ɲa naa pā nufafaangu man baa-ye, uñ ɲa naa pā nubāmbāale man baa-ye, u ce-ku hä-ye. U cie-ku hä-ye i die gbāa hiel i nanga nelbiliemba kusūñ-maama-na, ma kosuonj nelienjo; aa bie fuo kusūñ-maama.

⁵ Teriengu fangu-na, gbāaj kpelle na naara ānfafamma-i na āñhūuma-na, aa na taara Diilongo huonga-i na suo-ka na naara na ānfafamma-i. ⁶ Na ta na suo na fereñ belma a naara Diilongo huonga suoma-i. Na naara pāama-i na bel-ɲ-ferešinni-na, aa na naara Diilong-hümelle wuosafafaangu-i na pāama-na. ⁷ Na ta na ce horre-i a naara na Diilong-hümelle wuosafafaangu-i, aa na naara nel-nyulmu-i na horre cemma-na. ⁸ Mamaj daama-i hiere, da ma waa-nei aa na firnu na hommu-i baa ma cemma-i, ku yaa pigään wuo na suo Itienjo-i Yesu-Kirsa-i aa yungu dii u suoma-na. ⁹ Ŋga da ma'a maa si dii umaj nuo-i, kutienjo dii gaa yironjo; u sa da dei. Kuu dii gaa u yaaj na karaanu-yuo wuo Diilongo hurii u āmbabalma-i cor.

¹⁰ Teriengu fangu-na, tobiñ namaa, Diilong u yufellen hilaa-nei u bi-na, gbāaj kpelle na baa ji bir u babimuo-i-na. Da na sie u babimuo-i, na sa ji gbāa cii u hümelle-na gbula. ¹¹ Mafaj da ma ce, Yesu-Kirsa nellenj-hümelle ka puure da gbāa a hä-na. U yaa Itienjo-i, u yaa i konkortienjo-i aa u nelle sa ji muonu dede.

Bilaaj ninsoño-i nammu häi

¹² Naj ferj na suo nel daama-i, mi sie budii mi nungu-na. Mi suyaa mie na nyaarāa ninsoñ-belle-na, ɲga mi ka cor ta mi titirre-mei baa-na ma ta ma tienu-nei. ¹³ Da mi waa yogo mi saa ku, mei wulaa ku saaya mi ta mi hāl-ma nalāangu baa-na, ku yaa ma sie karaanu-nei. ¹⁴ Mi suyaa mie ku sie da huongu Diilong-babimuo ka hi-mi. Itienjo-i Yesu-Kirsa gbuoya-mie ti baa-ma. ¹⁵ Teriengu fangu-na, mi ka gbāñ kpelle, da mi saa ji waa, nel daama baa karaanu-nei.

¹⁶ Na saa da, inj waaj Itienjo-i Yesu-Kirsa jomman-maama-i baa u fōngūo maama man baa-na, ku saa ce gaa i karaa i huoyasanga de! I saa kar i huoyasanga, mie fere-i i daa u boboima-i nuo baa i yufelle. ¹⁷ I To-i Diilongo yaa hāa-yo boboima famma-i. U tiyāa dii u yuntesinni-na doro-i-na aa fara cira: «Mi Bieño yaa daayo-i, u maama sa suo aa dōlnu-mie. U yaa fiñj mi huonga-i.*»

¹⁸ Uñ taa u piije mafamma-i, mie fere-i i waa u tānūngu-na baa Yesu-i a nu uñ piijen. ¹⁹ Ku'i cie i fūnuj haa i nanga-i *Diilopopuorbiemba nelma-na. Maa dii gaa

* 1:17 Nieñ Matie sebe-i-na 17.1-5; Marke sebe-i-na 9.2-7; Like sebe-i-na 9.28-35.

fitinuõ ta ma ce cecerma kukulmaj yey terni maj nuõ-i. Ma ce kufangu-i ta ma cie cicänjääle-i. Huõngu fangu yaa nuõ-i cuomõele[†] ka hel a kaala weima-i hiere na hõmmu-na. Terienju fangu-na, taa na nema torro. ²⁰ Mamarj yungu, na saaya na suo wuo neliy nuõjo-i η yundaangu-i, η sie gbäa hielnu Diilopopuorbiembar nyegäaṁ mamarj Diilõj-nelma-na.[‡] ²¹ Na saa da, Diilopopuorungu nangi saa jo nelbilõj-jomma-i dede, *Diilõj-Yalle'i diyaa-kuy ba nunni-na.

2

Sülma haraa bamaj cie ba fere Diilopopuorbiemba
(Yuda 4-13)

¹ Nuõmba narj cie ba fere *Diilopopuorbiemba duma *Isirahel-baamba hõlma-na, ma temma ka bi ce namaa hõlma-na. Ba ka jo baa coima narj temma ji ta ba tääl-na. Kutaamba ka cīina Itiejo-i, η sie suo wuo u yaa sää ba yunni-i. A ce dumaajo-na ba sie gbāṁ aa kõsuõj ba fere. ² Nuõmba boi ka cu ba huõj-nu ba bījwosinni-na. Ba ka ce ninsõj-hūmelle yerre bīena. ³ Gbeij-nyulmu ka ce coikartaṁ daaba kar ba huõyasammu baa-na a hūu na nagāṁ-niini-i. Ŋga kumarj ka haa-bei, ku suyaa tī jīna; ba kõsuõmarj-yinni saa maa.

⁴ Na saa da, halle *dõrpopuorbiemba narj naa cālāa ku huõngu-na, Diilõjo saa yarj-ba; u vaa-ba dii-ba fobabalaangu-na dii kukulma-na a jīna tuo cie gēṁgeriyiingu-i. ⁵ U saa bi yarj yiinataamba-i, baa naa silaa balarj baa-yo cor. U dāa hūmma wuo-ba hiere aa ji yarj *Nowe yaa yorj baa nuõmba niehāi baa-yo^{*}. Nowe taa u hel u yarj viisinni-maama-i baa-ba, ṁga molo saa ji hūu-ma. ⁶ Diilõjo bi pāa Sodõmutaamba-i baa Gomõrtaamba-i ba āmbabalma sullu-i; u kukulii nileij daaya-i a pigāṁ bubõlaamba-i mamarj ka da-ba.[†] ⁷ Ŋga u kuraa Loti-i. Fuo waa nelfefeijo ba hõlma-na. Baa naa silaa muliej-yo baa

ba bījwosinni-maacemma-i.[‡] ⁸ Uṁ waa nelfefeijo dumaajo-na aa waa ba hõlma-na tuo da ba ciluõ-i aa tuo nu ba piyuo-i yinni narj jorj, ku taa ku yarj-yo ku cor.

⁹ Na saa da, Itiejo suo uṁ ka hiel nelvimb-a-i duma muliema-na aa fē nelbalaamba-i jīna tuo cie gēṁgeriyiingu duo ji pigāṁ-ba u jāyāmma-i. ¹⁰ Kakarkuõj-maacemmarj dõlnuṁ bamarj ba ta ba ce-ma aa ba sa kāṁ Itiejo-i, u ka gbo kakälle-i bafamba yunni-na.

Coikartaamba narj wuo bafamba hālā nuõmba-i Diilõj-nelma, bombolma sa suo aa dõlnu-bei, aa ba yammu sa suo aa gbāṁ; ba tuora dõrniemba-i halle ba sa kālā. ¹¹ A ne da dõrpopuorbiemba narj dõrpopuorbiemba, ba fōṁgūo jienya coikartaṁ daaba wuõjo-i, aa ba tiraa hi yarj-ba; ṁga ba sa yarj dõrniemba yebabalalle baa Diilõjo-i. ¹² Ŋga coikartaṁ daaba sa cē, ba ce ba weima-i ba yuṁ-nu ṁaa bīmbaamba. Barj'a ba sa suo mamarj, ba diyaa lungu ma yaa nuõ-i. Ba ka ko-ba ṁga barj korj bīmbaamba duma. Na suyaa wuo bīmbaamba gbīe baa komma yaa yorj. ¹³ Barj cie āmbabalma narj, ma sõlaangu ka suu-bei. Tīlāsinni-maacemma sa suo aa dõlnu-bei, halle bāhulaangu-na ba ce-ma. Da ba waa baa-na na ponsanni-na, coikarre dõlnu-bei ṁga bige-i! A ce dumaajo-na ku bīena na yerre-i aa ta ku ce-na senserre. ¹⁴ Ba sa da ciejo baa ba yufelle aa cor-o, aa ba sa ye āmbabalma cemna-na. Bamarj saa narj kaasinni Diilõj-hūmelle-na ba hi ba yaa-i ba tääl-ba. Gbeij-maama yuu ba hõmmu-i cor. Diilõjo waasaarj-ba. ¹⁵ Ba naana hūmefafalle-i aa cu Bosor biẽjo-i Balamu huõj-nu. Balamu naa ce u fere Diilopopuorbiõjo. Huhurmarj-gbeija damma taa ma dõlnu-yuo ṁga bige-i! ¹⁶ Ŋga uṁ'a naa yagar Diilõjo nuṁgu-i aa tuo taara kumarj, u daa-ku: Kakūmuõ'i piye baa-yo pāṁ ce u nanna u miminsinni-i.[§]

¹⁷ Coikartaṁ daaba dii ṁga hūnfõnni narj kuolaa; baa dii ṁga diilõjo narj biilli aa cor baa fafalmu. Diilõjo tigiṁ kukulberre nande'i tuo cie-ba ba da ba ka tīena.

[†] 1:19 Cuomõele-i: Ba gbē Yesu yaa-i. Nierj Āmp. 22.16. [‡] 1:20 Girekimma-na teriej daaku gbāa bi nu nuṁ daama-i: «Diilopopuorbiembar nyegāṁ mamarj hiere, neliy huõyasanga sī.» ^{*} 2:5 Nowe: Nierj u kūṁgu-i Miwaajo jīnammarj-sebe-i-na (Genèse) 6.1-7.24. [†] 2:6 Nierj Miwaajo jīnammarj-sebe-i-na (Genèse) 19.24. [‡] 2:7 Nierj Miwaajo jīnammarj-sebe-i-na (Genèse) 19.1-16. [§] 2:16 Nierj Kāmmarj-sebe-i-na (Nombres) 22.4-35.

¹⁸Bombolmarj-ãndenni sa suo aa dolnu-bei, a ne da yungu bi si dii ba nelma-na. Ba ce ma yaa-i ba taal bamarj naana hũmefabalalle-i felemma-i wuo ba ta ba ce bĩngwosĩnni bafamba temma-i. ¹⁹Ba waanj-ma kuolamei baa-ba wuo da ba sie ba nungu-i ba ka waa ba fererj nuo; a ne da bafamba fere-i baa si dii ba fererj nuo. Ba kusũj-maama cie-ba ñaa koraamba. Ma ka wuo-ba. Na saa da, nelierjo nelierjo, duo yarj bĩnkũj-maama ta yaanja yuo, ku bĩnkũngu ce-yo ñaa ku korierjo! ²⁰Bamarj suyaa Itierjo-i Yesu-Kirsa-i, bamarj suyaa konkortierjo-i a kor nelbiliemba ãmbabalma cemma-na, da ba ji tiraa yarj ma ta yaanja bei, ku migãar balanj-bei a yarj dielã-kũngu-i. ²¹Kuo ba saa naa suo hũmefafalle-i, kuu naa buo-bei yarj barj suyaa-de aa yagar Diilongo nuj-ãndaangu-i. ²²Bĩncuomba ciera wuo: «Juoro sa ta yarj u wuosaangu», aa «Perierj duo tuo hel hũncelle-na u tuo suur kpokpotuungu-na.» Ku yaa ñaa bafamba kũngu-i.

3

Itierjo ka bir jo

¹Mi jẽnaarj namaa, mi nyegãarj sebe narjo hã-na cor tĩ, hãalĩj-wuorjo yaa daayo-i. Ba hã-i-na hiere, mi tirii nelma boi baa-na da mi kãya-nei na ta na joguorj ãnjogofafamma. ²*Diilopopuorbiembarj waanj mamarj cor yiinaa-i-na, yaarj ma ta ma tienu-nei a naara Itierjo nuj-ãndaangu-i. U yaa konkortierjo-i. U *popuorbiemba yaa hii-na baa u nuj-ãndaangu-i. ³Kumarj yungu, na saaya na suo wuo yiperieni-na, nuomba namba ka sire ta ba ce ba kuudolnugungu yorj. Ba ka ta ba nye-na ⁴aa ta ba piiye wuo: «Na Yesu pãa nungu wuo u ka bir jo, u cie bige-i aa duo jo? I bĩncuombarj kuu ji hi baa nyungo, weima dii ma temma-i ñaa marj waa dumaa dii ku domma-na; ma saa bibirre.» ⁵Bamarj piyerj dumaarjo-na, ba yaarj ma karaanubei wuo Diilongo cie u nuj-ãndaangu yorj a hiel dorõ-i baa hĩema-i. Ba yaarj ma karaanubei wuo u hielaa hĩema-i hũmma yaa nuo-i aa tigiirj-ma terduorj-nu hũmma huorja-na*. ⁶U bi cie hũnduorj daama yaa-i

a kosuorj yiinataamba-i *Nowe bãangu-na†. ⁷Aa inj darj hĩema marj daama-i baa dorõ marj daayo-i, Diilong nuj-ãndaduorj daaku yaa bilaaya-nie jina ta ku cie dãamu-i gẽngeryiungu-na. Yiiungu fangu-na, bamarj sa kãalãayãrj Diilongo-i, u ka kosuorj-ba.

⁸Ñga mi jẽnaarj namaa, nelma diei dii na saa saaya na yarj ma karaanu-nei: Na saaya na suo wuo Itierjo wulaa, yiiungu diei dii ñaa bierj nuosiba ndii, aa bierj nuosiba ndii dii ñaa yiiungu diei‡. ⁹Itierjo sa fẽrẽ baa u nupãlle cemma-i ñaa banambarj joguorj-ma dumaa. Ñga namaa maama yaa cie u kũnna u huorja-i; u sa taara molo ji kosuorj u fere; u taara nelierjo nelierjo u ne u cilobabalarjo-i aa yarj-yo.

¹⁰Na saa da, Itierjo jommarj-yiiungu ka tugol nuomba-i ñaa cuoyuo uñ tugol dumaa. Yiiungu farj da ku ji hi, ijiebabalanni narj temma ka ce aa dorõ pãrj balla. Dãamu ka hãl ceĩjo-i baa bãangu-i baa mœrja-i hiere, aa hĩema-i baa bimbĩnni marj dii ma dorõ-i-na hiere, ni ka caa. ¹¹Nimarj daani-i hiere niñ yerj da ni caa, namaa ciluo saaya u waa nie? U saaya u fa ñaa Diilong uñ taararj u fa dumaa aa na vaa na fere baa Diilong-maama-i ¹²na ta na cie Diilong uñ diyaa yiiungu marj, aa na gbãrj ku hi donduo. Yiiungu fangu-na, dorõ ka bel dãamu caa, aa ceĩjo ka hãl baa bãangu-i baa mœrja-i hiere! ¹³Ñga miero-i, Diilong uñ pãa nungu-i baa-ye wuo u ka hiel dorferleorj baa hĩefelemma hã-ye; i cie ni yaa-i. Balaangu sie waa terienngu-na.

¹⁴Terienngu fangu-na, mi jẽnaarj namaa, inj yerj tie cie yiiungu fangu-i, gbãarj kpelle Diilongo baa ji da balaangu nei, u baa ji da cãlmuo nei, ku yaa na huleĩna sie ta a tie baa-yo. ¹⁵Na saaya na suo wuo Itierjo vaayamma kor nuomba ñaa i jĩerjo-i Polj bi nyegãarj-ma dumaa hã-na. Diilongo yaa diyaa-ma u nungu-na. ¹⁶Pol waarj nel daama-i u sebebbaa-ba-na hiere. Nelma namma dii u sebebbaa-ba-na ma suoma dii kpelle. A ce dumaarjo-na, bamarj sa suyaaarj Diilong-nelma-i kã yaarj-na aa ba saa tiraa narj kaasĩnni u hũmelle-na, ba miel-ma. Kutaamba bi miel Diilong-nelma-i hiere ma

* 3:5 Nierj Miwaarjo jĩnammarj-sebe-i-na (Genèse) 1.6-9. † 3:6 Nierj Miwaarjo jĩnammarj-sebe-i-na (Genèse) 7.11. ‡ 3:8 Nierj Gbeliemarj-nalãangu-na (Psaume) 90.4.

kũngu-na dumɛi. Ba kɔsuɔŋ ba fɛrɛ'i
dumaango-na.

¹⁷ Mi jẽnaaŋ namaa, namaa fuɔ mi
gbuɔya-nei tĩ baa nel daama-i. Bilaaŋ na
fɛrɛ nelbabalaan daaba baa ji pira-nei a ce
naŋ daa munyierafafammu maŋ, mu korra-
nei. ¹⁸ Itieŋo-i Yesu-Kirsa ciɛ hujarre yie,
yaaŋ aa na ta na naŋ kaasĩnni u huongu-
na, aa na ta na bi hãalã na suɔ-yo na kã. U
yaa konkortieŋo-i, jaaluŋgu gbĩɛ baa u yaa-i
fiɛfiɛ-i-na baa honni-na hiere. Ma ciɛ.

Nsāan nyegāan sebedielānjo marj Nelmuoyamma

Nuomba namba naa ji sire ta ba guol Diilonj-dūrj-baamba gbeini-i wuo Diilonj-Bierjo sie gbāa jo ji horj nelbilonj temma; aa tiraa cira Diilonj uŋ pāa nungu-i wuo u ka saarj *Korjortienjo marj, u'i sī Yesu-i, aa cor ta ba ce kuubabalaangu-i ba kā. Nsāan daa-ma dumaango-na, u nyegēŋ sebe daayo-i hā Diilonj-dūrj-baamba-i wuo ba bel ba fere kutaamba-na. U waarj-ma kaala-mei u sebe-i-na wuo Yesu yaa Diilonj-Bierjo-i aa u juo ji horj nelbilonj temma. U waarj-ma baa-ye wuo: Nelnjyulmu tienjo yaa Diilonjo-i. Aa cira Diilonjo dii ŋaa gbagbaama hiere; kukulbelle diei dii si dii-yuo. A ce dumaango-na iŋ yerj Diilonj-bisālŋ mie, ku saaya i hiel i nangā āmbabalma-na aa ku saaya i tie dol banamba-i a pigāarj wuo i dol Diilonjo-i.

Cicēlmarj-nelma

¹ Umarj* waa dii ku domma-na, i daa-yo baa i yufienja-i aa ne-yo aa nu u nelma-i baa i tūnni-i aa yieya-yuo baa i nammui. Kufangju tienjo yaa cicēlmarj-nelma-i. I warj fuo maama yaa baa-na. ² Cicēlmantienjo caraaya i da-yo aa tie warj u maama. U waa baa Diilonjo, fiefie-i-na u caraaya i da-yo. I cie cicēlma marj sa tieŋ dede-i ma wataarj mie a tie warj-ma baa-na. ³ Iŋ daa mamarj aa nu mamarj, i bi warj-ma baa namaango-i i die gbāa ce baaduonj mie i To-i Diilonjo horre-na. Iŋ yerj horre marj nuo-i baa Diilonjo-i, ii dii di yaa nuo-i baa u Bierjo-i Yesu-Kirsa-i. ⁴ Da na da i nyegēŋ nel daama-i die hā-na, i taara i hieronjo-i i hommu fē gbarnu.

Diilonjo yaa gbagbaama-i

⁵ Iŋ nuo mamarj Yesu-Kirsa nungu-na aa tie warj-ma baa-na, ma yaa daama: Diilonjo dii ŋaa gbagbaama; kukulbelle diei dii si dii-yuo. ⁶ Die cira ii dii u horre-na, aa tie ce kukulmarj-maacemma-i, i cie coikartaarj mie, i saa cu ninsonjo huonj-nu. ⁷ Ŋga die tie ce i weima-i hiere gbagbaama-na ŋaa Diilo fuo fere uŋ kuonj dumaa, i ka waa horre-na

baa i-naa aa u Bierjo-i Yesu tāmma ka ta ma pir i āmbabalma-i hiere ma halan-ma yie.

⁸ Die cira āmbabalmanciraarj mie sī, i tāl i fere; aa i naana ninsonjo hūmelle-i. ⁹ Ŋga die sie i cālmuo-i Diilonjo yaanga-na u ka ce jande yie aa pir i āmbabalma-i hiere halan-ma yie. U faa, u sa warj nelma aa ji bir baa huonj-āndaangu. ¹⁰ Diilonj wuo nuomba-i hiere ba cālāa; die cira i saa cāl, kuu dii ŋaa i cie Diilonjo-i coikartienjo, ku pigāarj wuo u nelma si dii i hommu-na.

2

¹ Mi bisālŋ namaa, mi sa taara na ta na ce kuubabalaangu-i ku'i cie na da mi nyegēŋ nel daama-i da mi hā-na. Ŋga umarj duo pira ce kuubabalaangu-i, kakāyātienjo dii baa-ye i To caangu-na; u yaa Yesu-Kirsa-i, u yaa Nelnjiŋ-i, u saa cāl dede. ² U yaa pāa u fere tāmmanj-kūŋ temma a pir i āmbabalma-i halan-ma i yunni-na. Aa mie sī yonj; u pāa u fere duo bi pir nelnbiliemba-i hiere ba āmbabalma-i.

³ Die tie nu Diilonjo nurj-āndaangu-i, ku yaa i gbāa cira i suo-yo. ⁴ Umarj duo puur u nungu-i cira: «Mi suo Diilonjo-i» aa kutienjo sa nu u nurj-āndaangu-i, u kar coima, u sa suo Diilonjo-i aa u naana ninsonjo hūmelle-i. ⁵ Ŋga umarj nuonj Diilonjo nungu-i, Diilonj-nelnjyulmu hii mu fuongu-i fuo huonja yaa nuo-i kelkel. Die tie nu Diilonjo nungu-i, ku yaa i gbāa cira ii dii u horre-na. ⁶ Umarj duo cira fuo dii Diilonjo horre-na, kutienjo saaya u bie Yesu maama-i.

Dōdolunj-maama

⁷ Mi jēnaarj namaa, miŋ nyegēŋ nelma marj da mi hā-na daama-i, maafelemma sī; maacolomma. Na nuo-ma dii ku domma-na. Nel daama-i na nuo-ma cor tī wuo na saaya na ta na dol na-naa.* ⁸ Mi gbāa bi cira maafelemma. Ma da *Kirsa wuosaangu-na aa bi da namaa wuosaangu-na. Na saa da! Kukulma duonj ta ma ta aa terienju ta ku kaala baa gbagbaamarj-kerre-i.

⁹ Umarj duo cira fuo dii gbagbaama-na aa tuo bigāarj u natobinjo-i, kutienjo dii kukulma-na yogo. ¹⁰ Umarj u natobinjo maama dolnu-yuo, u yaa dii gbagbaama-na. Uŋ yerj gbagbaama-na dumaango-na, u sie gbāa pira. ¹¹ Ŋga umarj duo bigāarj u natobinjo-i, uu dii kukulma-na. Kukulma

* 1:1 u gbē Yesu-Kirsa yaa-i. * 2:7 Nieŋ Nsāa sebe-i-na 13.34.

yirii-yo a ce u tuo wuo u sa suo un kār kusuon-nu.

¹²Mi bisālŋ namaa, Yesu-Kirsa maama-na na āmbabalma hurii halar, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na. ¹³Bīncuoŋ namaa, narj suyaa umarj waa dii ku domma-na, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na. Naacierj namaa, narj yaraa *Bigāārāŋo-i, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na. ¹⁴Bisālŋ namaa, narj suyaa i To-i, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na. Bīncuoŋ namaa, narj suyaa umarj waa dii ku domma-na, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na. Naacierj namaa, na gbārj, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na. Diilonŋ-nelma dii na hommu-na aa na yaraa Bigāārāŋo-i.

¹⁵Teriengu fangu-na, baa na fer miwaanjo-i baa u balaangu-i. Da na fer-o, i To maama sie gbāa ta ma dōlnu-nei. ¹⁶Na saa da, kumarj balaarj miwaanjo daayo-na: Nuomba gbar ba nyaanu ba kusūŋ-maama, ba ce cācaaya aa tiraa ta ba ce bombolma baa ba nagārj-niini-i. Mafamma-i daama-i hiere Diilonŋ-maama sī, nelbilieng-huoya-maama. ¹⁷Miwaanjo tī u kā baa u balaangu-i hiere, ŋga umarj cieng Diilonŋ huongga-i, kutienjo dii gbula; u sa ji kā teriengu.

Kirsa bigāārāmba maama

¹⁸Mi bisālŋ namaa, miwaanjo tīmarj-huonŋu hii tī. Ma sī ma waarj baa-na wuo *Kirsa bigāārāŋo ka jo ke? Ku yaa daaku fiefie-i-na nuomba bōi bigāarj Kirsa-i i holma-na. Ku pigāarj wuo miwaanjo tīmarj-huonŋu hii tī. ¹⁹Kutaamba waa baa miemei aa ji bir i huon-nu. Kuo baa naa waa mie baamba kelkel, baa naa saa bir. Ŋga mafamma cie i die suo wuo ba hieronŋo-na, molo saa waa mie wuonŋo.

²⁰Kirsa hāa namaanjo-i *Diilonŋ-Yalle-i, a ce dumaanjo-na na hieronŋo-i, na suo ninsoŋo-i. ²¹Ku saa ce ŋaa na sa suo ninsoŋo-i ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na de! Na suo-yo ku'i cie mi ta mi nyegēŋ-yo; aa na bi suyaa wuo coima-i baa ninsoŋo-i ni sa gbo.

²²Umarj duo cir: «Diilonŋ un pāa nunŋu-i wuo u ka saarj *Korjortienjo marj u'i sī Yesu-i» ba bī kufangu tienjo yaa coikartienjo-i. U yaa Kirsa bigāārāŋo-i. U ciinaana

i To-i Diilonŋo-i baa u Biengjo-i Yesu-i hiere.

²³Umarj duo ciina Bepolŋo-i, kuu dii ŋaa u ciinaana Tuonŋo yaa-i; aa umarj duo sie Bepolŋo-i, kuu dii ŋaa u bi siyaa Tuonŋo yaa-i.

²⁴Teriengu fangu-na, barj waarj mamarj baa-na dii ku domma-na, yaarj ma tie na hommu-na. Narj nuo mamarj ku domma-na, da na yarj ma tie na hommu-na, na ka tie i To horre-na baa u Biengjo-i hiere. ²⁵Un pāa nunŋu marj baa-ye, ku yaa daaku: Wuo u ka hā-ye ciēlma marj sa tieŋ dede-i.

²⁶Bamarj taaraayanj ba pira-nei, ba yaa cie mi ji ta mi nyegēŋ nel daama-i da mi hā-na. ²⁷Namaa fuo, Kirsa hāa-na Diilonŋ-Yalle-i, dii dii na hommu-na. Di pigāarj-na weima-i hiere. Aa diŋ pigāarj-na mamarj coima sī; ninsoŋo yaa-i. Teriengu fangu-na, na taara pigāatienjo narjo da na ce bige-i baa-yo? Nyaarāarj Kirsa-i-na ŋaa Diilonŋ-Yallerj waarj-ma baa-na duma.

²⁸Mi bisālŋ namaa, nyaarāarj Kirsa-i-na, ku yaa duo ji tuo jo yiingu marj nuo-i korma sie da-ye baa-yo, aa i yammu sie bi ture u yaanga-na. ²⁹Na suyaa wuo Kirsa-i nelviŋŋo. Teriengu fangu-na, na saaya na bi suo wuo umarj duo tuo ce ānviima-i Diilonŋ-bilonŋ.

3

Ba suo Diilonŋ-bisālmba-i nie?

¹Nierj i To-i Diilonŋ un dolaa-ye dumaal! Ku cie u tuo bi-ye u bisālŋ mie! Ninsie ninsie, u bisālŋ mie. Ŋga nelbilibanarj'a ba saa suo Diilonŋo-i, ba saa suo wuo u bisālmba'i mienjo-i. ²Mi jēnaarj namaa, nyunŋo-i-na, ii dii Diilonŋ-bisālŋ mie, ŋga inj ka waa duma jebi bisīnuo-i-na, i saa suo ku yaa yogo. Inj suyaa ma diei maama marj, ma yaa daama: *Kirsa duo ji jo, un yeng duma, i ka bi da-yo dumei; aa un yeng duma, i ka bi waa dumei. ³Bamarj haa ba nanŋa-i Kirsa-i-na aa tiena kufangu tienamma-i, ba hielaa ba nanŋa āmbabalma-na da ba gbārj ce nelfafaamba Kirsa temma-i.

⁴Āmbabalma yaa a maar Diilonŋ nunŋu-i. Teriengu fangu-na, umarj duo tuo ce āmbabalma-i, kutienjo maar Diilonŋ nunŋu yaa dumaanjo-na. ⁵Na suyaa wuo Yesu-Kirsa juo hiema-na duo ji pir āmbabalma. Fuo-i āmbabalarj-huonŋa si dii-yuo. ⁶A ce dumaanjo-na, umarj duo nyaar-yuo, ŋ da kutienjo yaarj āmbabalma-i. Ŋga umarj duo

cor tuo ce āmbabalma-i, η suo kerre kutierjo sa suo-yo aa u saa da-yo dede.

⁷ Mi bisālŋ namaa, baa na yaŋ ba pira-nei baa viisinnŋ-kūngu-i. Umanj ciēŋ ku-uviŋgu-i u yaa nelviŋgo-i a biē Yesu-Kirsa maama-i. ⁸ Ŋga umanj duo tuo ce āmbabalma-i, kutierjo dii baa *Sitāni. Na saa da, Sitāni duoj baa āmbabalma cemma-i dii ku domma-na. Diilong-Bieŋo jommanj-yungu-i hiēma-na, u juo duo ji biēna Sitāni maacemma.

⁹ Umanj duo ce Diilong-bilongo, Diilongo tāmma'i dii-yuo, a ce dumaango-na η da u yaan āmbabalma cemma-i. Uŋ ciē Diilong-bilongo, u ce niē gbāa cor tuo ce āmbabalma-i? ¹⁰ Barj suo Diilong-bisālmba-i dumaa ba bo-ba Sitāni-baamba-na ku yaa daaku: Umanj sa ciēŋ kuuviŋgu-i baa umanj sa dolaarj u natobimba-i, ba hāi-i-na hiere Diilong-bisālmba sī, Sitāni-baamba.

Niŋ saaya η dōl η natobiŋo-i dumaa

¹¹ Ma waan baa-na dii ku domma-na wuo: «I saaya i tie dōl i-naa.» ¹² Molo baa suur Kayine gboluongo-na; fuo waa *Sitāni-nolŋo ku'i ciē u ko u hāaŋo-i. Kayine maacemma naa balarj aa u hāaŋo maama cer fa, ku'i ciē u bigāan-yo aa ko-yo.[†]

¹³ Tobij namaa, teriengu fanju-na, nelbiliej da ba bigāan-na, baa na yaŋ ku ce-na gbere. ¹⁴ Mie i suyaa wuo i hilaa kuliŋ-hūmelle-na a biē cicēlmanj-hūmelle. I natobimba maamanj dōlnuŋ-yiē, ku'i ciē i suo mafamma-i. Umanj sa taaraayanj u da u natobiŋo-i baa u yufelle, kutierjo dii kuliŋ-hūmelle-na yogo. ¹⁵ Umanj duo bigāan u natobiŋo-i, kutierjo saa baa nelkorongo. Aa ma sī na suyaa wuo nelkorongo-i baa cicēlma manj sa tieŋ dede-i ba maaya ba-naa ke? ¹⁶ Yesu-Kirsa juo ji ku i maama-na ku yaa ciē i suo neliej nuō niŋ saaya η dōl η natobiŋo-i dumaa. Mie fere-i i bi saaya i hūu-ma ku i natobimba maama-na. ¹⁷ Da ku waa baa nuō aa η da η natobiŋo-i muliēma-na aa yagar wuo η siē kāyā-yuo, naŋ ka bel-ma nie cira Diilong-nelnyulmu temma dii nuō-na? ¹⁸ Mi bisālŋ namaa, baa na yaŋ i tie dōl i-naa i nunnŋ yonj; yaan ku ta ku da i ciluo-i-na wuo i dōl i-naa kelkel.

* 3:11 Niēŋ Nsāa sebe-i-na 13.34. † 3:12 Kayine: Niēŋ u kūngu-i Miwaanjo jīnammanj-sebe-i-na (Genèse) 4.1-8. ‡ 3:23 Niēŋ Nsāa sebe-i-na 13.34; 15.12,17.

¹⁹ Die tie dōl i natobimba-i, ku yaa pigāan wuo i cuu ninsongo huonj-nu aa i huleŋja sie ta a tie baa Diilongo-i. ²⁰ Diilongo suo weima-i hiere; halle i honj da mu fie'a mu sa hūu-ma, baa na yaŋ ku ce-ye biŋkūngu. Diilong uŋ suo manj, ma maaraa mie hōmmu-i. ²¹ Aa mi jēnaan namaa, da kuō i hōmmu hūyāa-ma, teriengu fanju-na i gbāa da holle yiera Diilongo yaanga-na a cārā aa u hā-ye. ²² Ŋn nuŋ u nuŋ-āndaangu-i aa tie ce u huonga-i, ku'i ciē die cārā kumanj u hā-ye baa-ku. ²³ U nuŋ-āndaangu yaa daaku: Wuo i hūu u Bieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i aa i tie dōl i-naa ŋaa Kirsan taaranj-kuō dumaa i wulaa.[‡] ²⁴ Umanj nuonj Diilongo nuŋ-āndaangu-i, kutierjo dii baa Diilongo-i aa Diilongo bi waa baa kutierjo-i. Diilong uŋ hāa-ye u *Yalle manj, di yaa pigāan wuo uu dii baa-ye.

4

Ba suo Diilong-Yalle maacemma-i nie?

¹ Mi jēnaan namaa, bilaan na fere. Na saa da, bamanj karaan coima-i wuo bafamba *Diilongopuorbiemba, ba gbuyaa terni-i hiere. A ce dumaango-na umanj duo cira fuo ce u weima-i baa *Diilong-Yalle fōŋgūō, baa na pārj na cu kutierjo huonj-nu. Ciēŋ-yonj na ne igēna, da kuō Diilong-Yalle yaa kelkel, na ka suo. ² Na gbāa suo Diilong-Yallentierjo-i dumaa ku yaa daaku: Umanj duo tuo pi-ye wuo Yesu-Kirsa juo ji honj nelbilong temma, kufangu tierjo yaa Diilong-Yalle dii-yuo. ³ Ŋga umanj duo yagar mafamma-i, kutierjo-i Diilong-wuonjo sī, *Kirsa bigāaranjo. Na nuō fuo maama yaa wuo u ka jo, u juo tī.

⁴ Ŋga mi bisālŋ namaa, namaango-i Diilong-baan namaa. Diilong uŋ hāa namaango-i fōŋgūō manj, u maaraa *Sitāniŋ hāa nelbilibemba-i fōŋgūō manj, a ce dumaango-na, na maama yaraa coikartaan daaba-i. ⁵ Bafamba-i bande ku taamba; ba piye bande ku timma. Aa bande ku taamba-i nuonj ba nelma-i. ⁶ A ne da mierjo-i Diilong-baanj mie. Umanj duo tuo suo Diilongo-i η da u nu i nelma-i. Ŋga umanj duo Diilong-wuonjo sī, η da kutierjo sa nu i nelma-i. I suo ninsontierjo-i dumei a bo-yo coikartierjo-na.

Nelnyulmu tiego yaa Diilongo-i

⁷Mi jēnaaŋ namaa, nelnyulmu hel Diilongo-na, a ce dumaango-na yaarj i tie dōl i-naa. Umanj duo tuo dōl banamba-i, kutienjo-i Diilong-bilongo; ku yungu yaa wuo u suo Diilongo-i. ⁸Nelnyulmu tiego yaa Diilongo-i. Umanj duo u sa dōl u nabaamba-i, kutienjo sa suo Diilongo-i. ⁹Diilong unj pigāaŋ-ye u nelnyulmu-i dumaa ku yaa daaku: U saarj u Beduola jo hiēma-na a ji hā-ye baa ninsong-cicēlma-i. ¹⁰Nelnyul daamu-i, ku saa ce ŋaa miemei dōlaa Diilongo-i de! Ŋga u yaa dōlaa-ye aa saarj u Biēgo jo ji ce u fere tāmmanj-kūngu a pir i āmbabalma-i halanma i yunni-na.

¹¹Mi jēnaaŋ namaa, da kuo Diilongo dōlaa-ye dōl daama temma-i, mie fere-i i bi saaya i dōl i-naa. ¹²Molonj yufelle saa haa Diilongo-na dede, ŋga diē tie dōl i-naa, u ka waa baa-ye aa u nelnyulmu ka hi mu fuongu-i i hōmmu-na.

¹³Diilongo hāa-ye u *Yalle-i ku'i cie i suo wuo uu dii baa-ye aa i bi waa baa-yo. ¹⁴A naara kufangu-i unj saarj u Biēgo jo hiēma-na duo ji kor nelbiliemba-i, mie i daa-yo nuo baa i yufelle, ku'i cie i tie waŋ-ma. ¹⁵Umanj duo tuo piye wuo Yesu-i Diilong-Biēgo; kutienjo dii Diilongo horre-na aa Diilongo bi waa baa kutienjo-i. ¹⁶Aa Diilong unj dōlaa-ye dumaa, i daa-ku aa i haa i nanja yuo. Nelnyulmu tiego yaa Diilongo-i. Nelnyul da mu waa umanj nuo-i, Diilongo dii baa kutienjo-i aa kutienjo bi waa Diilongo horre-na. ¹⁷Nelnyul da mu hi mu fuongu-i i hōmmu-na, i huleiŋa sie ta a tie baa gēngeryiingu maama-i. Iŋ biyaa Yesu maama-i hiēma-na bande-i-na, ku'i cie i huleiŋa sa tie baa-ma. ¹⁸Nelnyul da mu waa-nie, ŋ holle sa tie baa weima. Nelnyul da mu hi mu fuongu-i nie, korma ta hiere. Diilong-berru yaa juoŋ baa korma-i. Umanj duo suo wuo Diilongo kaa gāŋ baa-yo, ŋ da kutienjo holle tie. Umanj duo tuo kālā, ŋ suo kerre Diilong-nelnyulmu saa hi mu fuongu-i u huongga-na. ¹⁹Mieŋo-i, da ŋ da i dōl nuamba-i baa Diilongo-i hiere, kuu dii ŋaa Diilongo dōlaa-ye diēlūo ku'i cie. ²⁰Umanj duo tuo bigāaŋ u natobiŋo-i aa cira fuo dōl Diilongo-i, kutienjo kar coima. Niŋ daŋ umanj baa ŋ yufelle, da ŋ saa gbāa dōl ufaŋo-i, ŋ ce nie gbāa dōl Diilongo manj ŋ sa da-yo? ²¹*Kirsarj hāa-ye mamarj, ma yaa

daama: Umanj duo tuo dōl Diilongo-i u saaya u bi tuo dōl u natobiŋo-i.

5

Ba dōl Diilongo-i nie?

¹Umanj duo hūu-ma wuo Diilong unj saarj *Korŋkortienjo manj u yaa Yesu-i, kutienjo-i Diilong-bilongo. Aa da ŋ ta ŋ dōl Tuongo-i ŋ sie gbāa ni ŋ sa dōl u bisālmba-i. ²Diē tie dōl Diilongo-i aa tie nu u nuŋ-āndaangu-i, ku yaa pigāaŋ wuo i dōl u bisālmba-i. ³A dōl Diilongo-i, ku yaa haku-i? Ku yaa a tie ce u nuŋ-āndaangu-i. A ne da u nuŋ-āndaangu saa kuola. ⁴Ku saa kuola nie nie? Umanj duo ce Diilong-bilongo, ŋ da u maama yaraa nelbiliemba-i. Unj haa u nanja Yesu-i-na, u hielaa u nanja nelbiliemba balaangu-na. Ku'i cie u maama yar-ba. ⁵Da ma hel bamarj hūyāa-ma wuo Yesu-i Diilong-Biēgo, hai molongo-i gbāa hiel u nanja nelbiliemba balaangu-na?

⁶Yesu-Kirsa yaa juo hiēma-na ji *batiŋeŋ hūmma-na aa ce u fere tāmmanj-kūngu. Ku saa ce ŋaa u juo ji batiŋeŋ yonj de! U juo ji batiŋeŋ aa tira ce u fere tāmmanj-kūngu. *Diilong-Yalle yaa ninsongo tiego-i; di yaa pigāaŋ Yesu-Kirsa sīnni-i. ⁷Bimbīnni siei pigāaŋ-yeŋ u sīnni-i. Bimbīnni siei niŋ daani yaa daani: ⁸Diilong-Yalle, baa hūmma, a naara tāmma. Aa ni siei-i-na hiere ni pigāaŋ ānduoma.

⁹Ma sī nelbilienj da ba da mamarj aa waŋ-ma baa-ye, i hūu-ma wuo ninsongo ke? A ne da Diilong-nelma dii baa yungu yaŋ nelbiliemba maama-i. Diilong-nelma yaa hama-i? Ma yaa unj waan mamarj a vii u Biēgo-i. ¹⁰Terienju faŋgu-na, umanj duo hūu Diilong-Biēgo maama-i, Diilong unj waan mamarj u Biēgo kūngu-na, ma ka tie kutienjo huongga-na. Ŋga umanj duo saa hūu-ma, kutienjo cie Diilongo-i coikartienjo. U cie-yo coikartienjo nie nie? Diilong unj waan mamarj u fereŋ Biēgo kūngu-na, kutienjo bilaa diilongo-i cīina-mei. ¹¹Diilongo waan wuo nie u Biēgo kūngu-na? Wuo u hāa-ye cicēlma manj, ma da u Biēgo yaa nuo-i. Cicēlma famma sa tī dede. ¹²Umanj duo sie Bepolŋo-i, cicēlŋ daama dii baa kutienjo-i; ŋga umanj duo saa sie Bepolŋo-i, u sie gbāa da cicēlŋ daama-i.

Diilongo sa yagar u baamba wulaa

¹³ Namaa naman hūyāa Diilonḡ-Bieḡo maama-i, mi nyegēḡ nel daama-i da mi hā namei, na da na suō wuo na daa cicēlma maḡ sa tieḡ dede-i tī. ¹⁴ Die tie cārā Diilonḡ-i i huleiḡa sa tie baa-yo. I suyaa wuo die cārā kumaḡ dolaanuḡ-yuo, u sie yagar. ¹⁵ A ce dumaḡo-na, iḡ suyaa wuo u sa yagar i wulaa, i bi suyaa wuo die cārā kumaḡ u ka hā-ye baa-ku.

¹⁶ Da ḡ da ḡ natobiḡo ce āmbabalma, da kuō āmbabalma famma gbāa hur a hiel-o dāamuḡ-hūmelle-na, cārā Diilonḡ-i ḡ hā-yo; Diilonḡ ka kor-o. Kufanḡu vii bamaḡ ba āmbabalma gbāa hur halaḡ-bei. ḡga āmbabalma diei dii, ma sie gbāa hur aa ma kā baa ma cetieḡo-i dāamu-na*, mi saa cira na cārā Diilonḡ-i mafamma-na. ¹⁷ Mamaḡ saa vii hiere, āmbabalma. ḡga āmbabalma-i hiere ma sa kā baa ma cetieḡo-i dāamu-na; manamma gbāa hur.

¹⁸ I suyaa wuo Diilonḡ-bilonḡ sa ce āmbabalma, Diilonḡ-Bieḡo dii tuo neya-yuo, a ce dumaḡo-na *Bigāārāḡo yufelle yuo. ¹⁹ I bi suyaa wuo mieḡo-i Diilonḡ-baḡ mie, a ne da banamba-i hiere baa dii Bigāārāḡo naḡ-na. ²⁰ I bi tiraa suō wuo Diilonḡ-Bieḡo juō, u yaa Yesu-Kirsa-i. U juō ji ce i tie suō ninsoḡ-Diilonḡ-i. Ii dii baa-yo ninsoḡ-Diilonḡ horre-na. U yaa ninsoḡ-Diilonḡ-i. U yaa cicēlma maḡ sa tieḡ dede-i ma tieḡo-i.

²¹ Mi bisālḡ namaa, bilaḡ na fere cufieḡa-na.

* ^{5:16} Umaḡ duō tuora *Diilonḡ-Yalle-i, jande cēraa u ce-yuo hiēma-na bande-i-na baa dōrō-i-na hiere. Nieḡ Matie seḡe-i-na 12.31.

Nsāan nyegāan sebehālīno man Nelmuoyamma

Nsāa nyegāan sebe daayo-i hā Diilon-
dūn-baamba namba. U bīe ba yaa wuo cīeŋ
naŋo baa u bisālmba.

Nsāa kuye dōdōlun-maama'i baa-ba; wuo
ba ta ba dōl ba-naa; aa ba ta ba wuo ba
saanu baa Diilon-nelma-i. U gbuoya-bei
wuo baman cīnaana Yesu-Kirsa-i, ba bel ba
fere kutaamba-na.

Jaalungu

¹ Cīeŋ nuō, Diilono yufellen hilaa nuōni
man nuō-i, na yaatienyo nyegēŋ sebe daayo-i
duō hā nuōni baa ŋ bisālmba-i. Coima saa
fa, na maama sa suō aa dōlnu-mīe. Aa na
maama sa dōlnu muo mi diei yon; baman
siyaa ninsono-i hiere, na maama bi dōlnu-
bei. ² Ninsono man dii i hōmmu-na, u yaa cīe
na maama ta ma dōlnu-yīe. Ninson daayo
dii i hōmmu-na u sa ji kā terienŋu. ³ I To-i
Diilono-i baa u Bieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba ka
kāyā-yīe aa ce hujarre yīe aa fē i hōmmu-i
i die gbāa tīe ninsono hūmelle-na aa tie dōl
i-naa.

A dōl ŋ nanolŋo-i ku yaa yungu

⁴ Mi nuō wuo ŋ bisālmba namba wuo
ninsono hūmelle-i ŋaa i Tonj taaraaya-kuo
dumaa i wulaa. Nel daama gbuu silaa fē
mi huōŋga-i cor. ⁵ Cīeŋ nuō, mīŋ taaranj
kumanj ŋ wulaa fiefie-i-na, ku yaa daaku:
Yaanj i tie dōl i-naa. Ku saa ce ŋaa mi nyegēŋ
nelfelemma'i da mi hā-ni; nelfelemma sī.
Iŋ nuō mananj cor dii ku domma-na, ma
yaa-i. ⁶ Die tie dōl i-naa, kuu dii ŋaa i ce
Diilono nuŋ-āndaanŋu yaa-i. Aa Diilono
nuŋ-āndaanŋu yaa haku-i? Ku yaa nanj nuō
nelma man dii ku domma-na wuo na saaya
na ta na dōl na-naa.*

Bilaanj na fere Kirsa bigāarāamba-na

⁷ Na saa da, coikartaamba bōi wuōra
terni-na hiere ba tāal nuōmba-i. Ku-
taamba yagaraa-ma wuo Yesu-Kirsa
juō ji hoŋ nelbilonj temma. Ba bī ba
yaa-i tāalnuōmbaa-ba-i. Ba yaa *Kirsa
bigāarāamba-i. ⁸ Terienŋu fangu-na,
bilaanj na fere i maacemma baa ji ce

maacengbāngbālāmma na hōlma-na.
Gbāanj na da ma sullu-i du kūngu-na hiere.

⁹ Umanj duō yanj Kirsa maama-i aa tuo
ce u deŋ-maama, kutienyo nungu si dii baa
Diilono-i. Ŋga umanj duō bel-ma nammu
hāi, u nungu dii baa Diilono-i baa u Bieŋo-i
hiere. ¹⁰ Bamanj yaanj Kirsa maama-i aa ta
ba wuōra ba yanj ba deŋ-maama, umanj duō
kā na wulaa, baa na hā-yo muntienammu.
Halle baa na jaal-o ku jaalungu. ¹¹ Umanj
duō jaal-o, kutienyo nungu dii baa-yo u
maacembabalamma-na.

Nelperiema

¹² Nelma bōi dii mi da mi yanj-ma baa-na,
ŋga mi sa taara mi nyegēŋ-ma sebe nuō hā-
na. Diilonj duō sie, mi ka kā na wulaa. Da mi
kā, mēi ferenj nungu yaa ka yanj-ma baa-na,
ku yaa i hōmmu ka fē gbarnu.

¹³ Cīeŋ nuō, Diilono yufellen hilaa ŋ mōlō
manj nuō-i, u bisālmba pāa-ni jaalungu.

* 1:6 Niēŋ Nsāa sebe-i-na 13.34; 15.12,17.

Nsāan nyegāan sebesielingo man Nelmuooyamma

Nsāa nyegāan sebe daayo-i hā Diilon-dūn-baamba yaatiego naŋo-i baa-yo; ba taa ba bī-yo Gawusi. Gawusi taa u kāyā Diilon-dūn-baamba-i ku'i cie Nsāa nyegēŋ sebe daayo-i duo jaal-o aa duo gbuya-yuo wuo u bel u fere Diyotirefu-i-na kere yaatesinni dōlno-yuo a ne da u maacemma saa fa.

Nsāa gbelaan Gawusi-i boi wuo u vii baa Diilongo-i aa tiraa firnu u huonga-i baa Diilon-dūn-baamba-i. U bi kaalaa Diilon-dūn-wuonŋo naŋo-i, ba taa ba bī-yo Demetursi. Nuomba taa ba bī u yefafalle-i terni-na hiere.

Nsāa pigāan-ye u sebe daayo-na wuo i baa cu nelbabalaamba huon-nu, i yaŋ aa i tie ce ānfafamma-i bāanngu-i baa isuonngu-i, ku yaa pigāan Diilon-dūn-wuonŋo sīnni-i.

Gawusi wuoŋaangu-i

¹ Gawusi, yaatiego nyegēŋ sebe daayo-i duo hā nuonei. Kpor, coima saa fa, ŋ maama sa suo aa dōlno-mie. ² Mi cārā Diilongo-i da ŋ dii ŋ naŋga-i mamaŋ nuo-i ma fa ŋ wulaa, aa ŋ kūoma waa ma fereŋ nuō ŋaa niŋ yer ŋ fereŋ nuō duma Diilon-hūmelle-na.

³ Tobimba namba juo a hel na terienngu-na a jo ji tūnu-mie wuo ŋ bilaa ninsoŋo-i nammu hāi aa ŋ wuo u hūmelle-i. Nel daama gbuu silaa fē mi huonga-i cor. ⁴ Da mi gbuu nu wuo mi bisāimba wuo ninsoŋo hūmelle-i diŋ saaya di wuo duma, ku yaa fieŋ mi huonga-i ku yaŋ weima-i hiere.

⁵ Kpor, niŋ kāyāŋ tobimba-i duma, ku yaa pigāan wuo ŋ wuo Diilon-hūmelle-i fafamma. Halle niŋ fie'a ŋ sa suo bamaŋ, ŋ kāyā-bei. ⁶ Tobimba namba juo bande-i-na aa waŋ-ma baa Diilon-dūn-baamba-i wuo ŋ bilaa-ba fafamma. Ta ŋ kāyā-bei dumei ŋaa Diilon uŋ taaraŋ-kuo duma, ba ta ba cor baa ba hūmelle-i. ⁷ Ba hilaa ba nileiŋa-na Itieŋo maacemma maama'i nuo-i, ba sa hūu bīŋkūngu bamaŋ si dii Yesu horre-na ba wulaa. ⁸ Tobimba famba temma-i, i saaya i dii i naŋga baa-ba a kāyā-bei ninsoŋo wamma-na.

Diyotirefu maama baa Demetursi

⁹ Mi nyegāan sebeyungu naŋgu a hā-na Diilon-dūngu-na. Ŋa yaatesinnin dōlnuŋ Diyotirefu-i, die waŋ mamaŋ u sa ce-ma. ¹⁰ Da mi kā, uŋ ceŋ kumaŋ, mi ka waŋ-ku tūnu-nei: U wuora u biēna i yireiŋa-i. Aa u saa bāl mafamma-na, tobimba maŋ da ba kā da ba ka har-yuo, u yagar. Moloŋ duo hūu-ma ba da ba har-yuo wuo hīi; aa donya kutieŋo-i Diilon-dūngu-na.

¹¹ Kpor, baa dii ŋ gboluonngu-i nelba-balaamba maacemma-na, yaŋ aa ŋ cu nelfafaamba. Umaŋ cieŋ ānfafamma-i, Diilon-wuonŋo. Ŋa umaŋ cieŋ kuubabal-aangu-i, u sa suo Diilongo-i.

¹² Kumaŋ ŋaa Demetursi kūngu-i, nuomba-i hiere ba bī u yefafalle. Uŋ wuo ninsoŋo hūmelle-i duma, ku pigāan wuo nelfefeŋo. Mie fere-i i bi bī u yefafalle. Aa ŋ suyaa wuo iŋ waŋ mamaŋ u kūngu-na, ninsoŋo yaa-i.

¹³ Nelma boi dii mi da mi waŋ-ma baa-ni, ŋga mi sa taara mi nyegēŋ-ma sebe nuō hā-ni. ¹⁴ Diilon duo sie, ku sie vaaya, i ka da i-naa; die da i-naa, i ka saa-ma.

¹⁵ Diilo kāyā-nie. Ŋ jēnaamba pāa-ni jaalungu. Jaal i jēnaamba maŋ dii terienngu-na hiere ba da-ba-diei ŋ hā-mi.

Yudan nyegāan sebe marj Nelmuoyamma

Sebe daayo-i Yuda'i nyegāan-yo. U nyaanu u-naa baa Pier sebehāalijo-i (Pier hāa. 2). Yuda-i baa Pier ba sa gbo baa bamaŋ waan Diilonj-nelma-i baa coima-i aa ba sie bi tiraa hiel ba nanŋa biŋwosinni-na.

Yuda piye duo tūnu Diilonj-dūŋ-baamba-i wuo baŋ nuō Diilonj-nelma-i dumaa Yesu *pɔpuɔrbiemba wulaa, ba bel-ma dumei aa ba ta ba kȳā ba-naa Diilonj-hūmelle-na.

Jaalungu

¹ Muō Yuda, Sake hāan muō, mi cāa Yesu-Kirsa. Muōmei nyegāan sebe daayo-i da mi hā i To-i Diilonj uŋ dolaa bamaŋ aa fiel-ba jīna tuo cie Yesu-Kirsa-i.

² Diilonjo firnu u huōŋga-i u tuo ce hujarre-nei aa u fē na hōmmu-i aa yu-mu baa nelnyulmu.

Nelbabalaamba ka da-ma (Pier hāa. 2.1-17)

³ Mi jēnaaŋ namaa, Diilonj uŋ kuraa-ye hierē dumaa, mi gbuu ta mi taara mi nyegēŋ ku yaa-i hā-na, ŋga sebe daayo kūŋgu cie mi naa mi yaŋ mafamma-i aa da mi nyegēŋ u yaa-i da mi dii sireiŋa nei, wuo na vaa na fere baa Diilonj-maama-i uŋ hāa u baamba-i baa mamaŋ i diei gbula. ⁴ Na saa da, nelbabalaamba namba yagalaa suur na hōlma-na; kutaamba sa kālā Diilonjo-i. Ba siire ta ba tāal-na wuo Diilonj uŋ faa, da ŋ fie ta ŋ ce biŋwosinni-i u sie gāŋ baa-ni. Ba cīinaana Yesu-Kirsa-i, a ne da u yaa i Yuntierjo-i u diei yon aa tiraa waa Itierjo. Mamaŋ ka da-ba, ma waan Diilonj-nelma-na ku bāaŋgu cuō.

⁵ Yaan mi tir nel daama-i baa-na: Ma sī Itierj uŋ kuraa *Isirahel-baamba-i dumaa Esipi-i-na ma tȳāanu-nei ke? Aa ku huōŋgu-na uŋ kuō bamaŋ saa haa ba nanŋa-i yuo dumaa, ma diei saa fuo-nei.

⁶ Aa *dɔpɔpuɔrbiemba marj cīinaana ba

munyierammu-i aa ta halarj ba muntermu-na, Diilonjo bilaa-ba suuye-bei kukulma-na jīna tuo cie gēŋgeryiŋgu-i duo yuu-ba. Yaan mafamma ta ma bi tīenu-nei. ⁷ Kuuduōŋgu yaa baa Sodomutaamba-i baa Gomortaamba-i a naara nileiŋa marj a kōtōnni-na, ba taa ba galla baa ba-naa ba yuŋ-nu aa ba saa bāl-ku nelbiliemba-na yon. ⁸ Ku'i cie Diilonjo dii bafamba-i dāamu-na ba ta ba ce sūlma-i. Dāamu fammu sa diŋ da. U diyaa-ba duo pigāan nuōmba-i nelma.

⁸ Mafammarj fie ce, nelbabalaan daaba siire ta ba ce maaduōma yaa-i. Ba pepienggu cie ba ta ba guola ba fere, ku cie ba sa kārj yuntierjo, aa tiraa ce ba ta ba tuora dɔpɔpuɔrbiemba-i. ⁹ Ma sī na suo Misel marj dɔpɔpuɔrbiemba yuntierjo-i ke? Baŋ taa ba ce ba-naa baa *Sitāni-i huōŋgu marj nuō-i *Moisi fuuremmaŋ-kūŋgu-na, Misel saa sie piye babalaa hā-yo. Uŋ waan mamaŋ ma diei maama-i, u ciera: «Itierjo baa yaŋ-ni.»

¹⁰ ŋga nelbabalaan daaba-i, baŋ'a ba sa suo mamaŋ, ba diyaa lungu ma yaa nuō-i. Ba ce ba weima-i ba yuŋ-nu ŋaa bīm-baamba. Ma ka wuo-ba. ¹¹ Sūlma haraa-bei! Ba suuri Kayine† nallu-na, aa gbeij-maama cie ba nanna hūmelle-i Balamu‡ temma-i. Ba ānyagarma ka kōsuōŋ-ba ŋaa Kore§ maamaŋ kōsaan-yo dumaa. ¹² Da na tigiŋ na-naa da na wuo niwuoni-i, ba yaa biēnaanaŋ na niwuoni wuoma-i. Senserre sa da-ba baa ba gbuolaanŋu-i. Ba yii baa ba kusūnni yon. Baa dii ŋaa diilonjo marj biilii aa cor baa fafalmu. Baa dii ŋaa tibiŋgu marj sa maan bienja; da ba jūŋ kufanŋu temma-i kuu dii ŋaa ku kuu hiŋ. ¹³ Ba hel baa ba senserrerj-maacemma-i bomborma-na ŋaa dāmman-nuoraanŋuŋ hiel ku sām-pugaaru-i ku nanna bomborma-na dumaa. Baa dii ŋaa mōeŋa marj wuōraayan a biŋ. Diilonjo tigiŋ kukulberre* nande'i tuo cie-ba ba da ba ka tīe terienŋu-na gbula.

* 1:7 Niēŋ Miwaanjo jīnammarj-sebe-i-na (Genèse) 19.1-29. † 1:11 Kayine: Niēŋ u kūŋgu-i Miwaanjo jīnammarj-sebe-i-na (Genèse) 4.3-8. ‡ 1:11 Balamu: Niēŋ u kūŋgu-i Kām-marj-sebe-i-na (Nombres) 31.16. § 1:11 Kore: Niēŋ u kūŋgu-i Kāmman-sebe-i-na (Nombres)

16.1-35. * 1:13 Kukulma pigāan wuo ba sa ka da suur Diilonj-nelle-na; saa-ku baa Matie 22.13.

¹⁴ Enōki maŋ Adāma hāyētiluo†
waŋ bafamba maama yaa cor. U
ciera wu: «Nier, Itierjo ka jo baa u
dorpupuorbiemba-i neller-yufelle ¹⁵a ji ger
nelbiliemba-i hiere ba āndaangu-i. U ka cāl
āmbabalmanciraamba-i ba āmbabalma-na
hiere. Baŋ'a ba sa kāŋ-yo, aa ba sa bi nu u
nungu-i, ba sie bi tiraa waŋ ādafafaangu
hā-yo, u ka cāl-ba babalaa.»

¹⁶ Nelbabalaŋ daaba-i ba hōmmu sa fē
da, ba hel ba waana yaa yinni maŋ joŋ; ku-
maŋ dōlaa-baŋ ba gbar ba nyaanu ku yaa-i.
Bombolmaŋ-āndenni sa suō aa dōlnu-bei aa
ta ba puur nuōmba ta ba kāyā-bei.

Āggbuyamma

¹⁷ Ŋga mi jēnaaŋ namaa, namaaŋo-i,
Itierjo-i Yesu-Kirsa *popuorbiembaŋ waŋ
mamaŋ, yaŋ ma ta ma tienu-nei. ¹⁸ Ba
waŋ-ma baa-na wu: «Miwaango tīmmaŋ-
huoŋgu-na, nuōmba namba kaa ta ba nyē
Diiloŋo-i aa ta ba ce kumaŋ dolaanuŋ-
bei.» ¹⁹ Bamaŋ buoraŋ nuōmba-i ba-naa
nuō, ba yaa bafamba-i. Ba ce ba weima-i
ba yuŋ-nu; *Diiloŋ-Yalle sī ba hōmmu-na.
²⁰ Ŋga mi jēnaaŋ namaa, namaaŋo-i, taa
na ce na weima-i na saanu baa na Diiloŋ-
hūmeller-kūŋgu yaa-i. Di maama saa fa
baa fafaangu-i; aa na ta na cārā Diiloŋo-i
baa Diiloŋ-Yalle-i yaa na hōmmu-na. ²¹ Baa
na yaŋ Diiloŋo nelnyulmu maama karaanu-
nei. Taa na ce-mu na cie Itierjo-i Yesu-Kirsa
duō ce hujarre nei aa hā-na cicēlma maŋ
sa tiēŋ dede-i. ²² Taa na ce hujarre bamaŋ
cierŋ ba hōmmu-i mu hā-mu-hāi. ²³ Kuraan-
baŋ dāamu-na. Banamba dii na saaya na ta
na ce hujarre-bei, ŋga na saaya na bel na
fere ba baa ji celierŋ-na baa ba kakarkuoŋ-
maacemma-i. Halle ba niidiini gbāa celierŋ-
na.

Diiloŋ-jaalungu

²⁴ Taa na jaal Diiloŋo-i, u yaa gbāa ce
na sie cii u hūmelle-na aa ce-na welewele
na yiera u yaŋga-na baa hōfēlle. ²⁵ Yaŋ
i tie jaal-o, u yaa u diei Diiloŋo-i. U cie
Itierjo-i Yesu-Kirsa jo ji kor-e. Bōbōima-i
baa yuntesinni-i, baa fōŋgōtesinni-i baa
nellentesinni-i, nii dii baa u yaa dii ku
domma-na ji hi baa fiefie aa ni sa ji tī dede!
Ma cie.

† 1:14 Hāyētiluo: Ku birii a saanu baa cerma. Ku kaalaaya girekimma-na wu Enōki naa waa
Adāma hāyēlŋo hāyēlŋo hāyēlŋo. Adāma hāyēlmbaŋ cuu ba-naa dumaa, nier-kun
Miwaango jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 5.1-24.

Ämpigãaman-sebe Nelmuoyamma

Sebe daayo huoya-maama-i Yesu-Kirsa yaa caraaya Nsãa-i baa-ma aa ce u nyegẽŋ-ma hã Diilonj-dũŋ-baamba-i ba da ba suo-ma.

Huõngu fanŋu-na, *Orome ba *jãmatigi taa u ce Diilonj-dũŋ-baamba-i kpãncõlgũ wuo ba cie nie yaŋ ufaŋo-i aa ce Yesu-Kirsa yaa ba Yuntienjo-i ta ba jaal-o. Sebe daayo dii sireiŋa Diilonj-dũŋ-baamba-na Diilonj-hũmelle wuosaangu-na. Uu dii ŋaa gbã-nalãangu, bĩmbaamba-i baa nelbiliemba-i baa *dorpõpuorbiemba-i ba ce weima-i baa ba-naa. U gbuyaa baa äntigãama: Bĩmbĩpielni dii, dadãa-niini dii, jũŋo dii, *Tũmbilongo dii baa u dõŋŋo, saasorcienjo dii; ba haa u yerre-i *Babiloni-i. Babiloni-i nelle naŋ yerre-i dumaango-na, ŋga di maacemma saa naa fa ku'i cie sebe daayo-na ba haa di yerre-i saasorcienjo-na. Bĩmbĩpielni pigãaŋ fafaangu, dadãa-niini pigãaŋ yaahuolo. Jũŋo pigãaŋ *Sitãni-i. Tũmbilongo-i baa u dõŋŋo-i, Yesu yaa baa Diilonj-dũŋ-baamba-i. Bĩmbĩnni boi dii, nii dii niehã-niehã. Niehã pigãaŋ Diilongo beyufienja yaa-i.

Sebe domma-na, Yesuŋ caraaya Nsãa-i a waŋ mamaŋ baa-yo *Asi Diilonj-dũŋ-baamba maama-na, ma yaa dii (sap. 1-3). Asi faŋo yaa, baŋ biŋ-yorŋ Turki-i nyungo-i-na.

Ku huongu-na, *Diilonj-Yallen kãa baa-yo dõŋo-i-na u ka da mamaŋ, u waan ma yaa-i (sap. 4-22). Wuõ yĩngu dii baa yĩngu, Diilongo ka kor bamaŋ haa ba naŋga yuo hiere aa nyaar-yuo, aa kõsuorŋ Sitãni-i baa u huon-baamba-i hiere. U ka hiel hiefelemma baa dõrfeleŋo a tĩena baa u baamba-i.

Domma

¹ Nelma maŋ naa fuo aa Diilongo hã Yesu-Kirsa-i baa-ma u duõ puure-meĩ pigãaŋ u cãarãamba-i, ma yaa dii sebe daayo-na. Nelma famma ka dõŋ ta ma ce yibienj daaya-na. Yesu-Kirsa puoraa u *dõrpopuorbilongo-i baa nelma famma-i u

* 1:4 Yalẽiŋ daaya pigãaŋ *Diilonj-Yalle yaa-i. Marke sebe-i-na 14.62. ‡ 1:7 Sakari (Zacharie) 12.10, Nsãa 19.37

ka tũnu u cãarãŋo-i Nsãa-i baa-ma. ² Nsãa uŋ daa mamaŋ, Yesu-Kirsaŋ puoraa ba ji tũnu-yuo baa Diilonj-nelma maŋ, u waan ma yaa-i sebe daayo-na. ³ Nelma famma cemmaŋ-huõngu hii tĩ, a ce dumaango-na, u maŋ duõ kalaŋ sebe daayo-i, kutienjo yungu dõlaa. Bamaŋ da ba bi nu u huoya-maama-i aa bel-ma nammu hã, kutaamba yunni bi dõlaa.

Nsãa jaaluŋgu-i

⁴ Muõ Nsãa, muõmei nyegãaŋ sebe daayo-i da mi hã Diilonj-dũnni niehã maŋ dii *Asi-i-na. Diilongo maŋ dii, u yaa waa, u yaa ka waa; fuo baa yalẽiŋa niehã* maŋ u caangu-na ba kãyã-nei aa fẽ na hommu-i. ⁵ Yesu-Kirsa fuo maŋ sa cienj huhurma baa Diilonj-nelma-i, u bi kãyã-nei aa fẽ na hommu-i. U yaa siire igẽna kuomba holma-na, aa u yaa yuntaamba-i hiere hĩema-na ba yuntienjo-i.

I maama dõlnu *Kirsa-i. U siyaa ce u fere tãmmaŋ-kũngu a hũu-ye i ämbabalma nyisẽnni-na. ⁶ U cie-ye u nelle taan mie aa tiraa ce-ye jigãntaŋ mie i die tie cãa u To-i Diilongo-i. Bõbõima-i baa fõŋgõtesĩnni gbĩe baa u yaa-i hõnni-na hiere. Ma cie!

⁷ Nieŋ u yaa juõŋ daayo duherru-na.†

Nuõmba-i hiere ba yufelle ka haa-yuo.

Halle bamaŋ fuo-yo baa puõlungu-i ba ka da-yo.‡

Nuõmba-i nileiŋa-na hiere ba ka haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal u maama-na.

Ninsõŋo! Ma ka ce.

⁸ Itienjo-i Diilongo-i Weimantienjo maŋ dii, u yaa waa, u yaa ka waa; u ciera wuo: «Muõmei yaanga-i, muõmei huongu-i.»

Yesu pigãaŋ Nsãa-i baa u fere

⁹ Muõ Nsãa, muõmei dii baa-na Yesu-Kirsa horre-na. Mulĩeduõma yaa haan-yiẽ, Diilonj-nellenj-baan miemei hiere, aa i nyaarãa Yesu-i-na nyaarduõma yaa hiere. Ba bilaa-mi kã baa-mi Patimõsi, dii dãmmanj-nuoraangu holle-na, wuo mi cie nie ta mi waŋ Diilonj-nelma-i baa nuõmba-i mi pigãaŋ-ba Yesu-Kirsaŋ juo baa ninsõŋo maŋ. ¹⁰ Baŋ naana yĩngu maŋ ta ba jaal

† 1:7 Nieŋ Daniel sebe-i-na (Daniel) 7.13 baa

Itieŋo-i kuŋ juo hi, *Diilorŋ-Yal die sire-mie. Mie mi ne da molo piye mi huon-yanŋa-na da gbagaga ŋaa ba bu yerre. ¹¹Kutieŋo taa u piye wuo: «Niŋ daŋ mamaŋ, nyegēŋ-ma sebe nuō ŋ saan-ma ŋ hā nileiŋa niehāi waan daaya Diilorŋ-dūŋ-baamba-i: Efesi, Simine, Pergamu, Tiyatire, Sardesi, Filadelfi a naara Lawodise.»

¹² Mi mielāa ku yaa da mi ne umar pi-iyerŋ baa-mi, a da sēne-fitimbaa niehāi. ¹³ Fitimbaa daaba holma-na, moloŋo naŋo waa yiera ŋaa Moloŋ-Bieŋo, uu naa dii jor-gorbuo aa pēyē-yuo u pāmpīnaŋga-na baa sēne-kpāŋkpaanŋu. ¹⁴ U yungu naa gbuu pu da cagaa aa u yufieŋa ta a caa ŋaa dāamu. ¹⁵ U gbeini taa ni caa ŋaa da ba kul kovēllun-biŋkūŋu-i aa hu-ku kuŋ caa dumaa, aa u yalle waa ŋaa hūnjulammaŋ duŋ dumaa. ¹⁶ Mœŋa niehāi waa u nadienŋa-na aa ji-gāporuonŋu naŋu waa u nungu-na, ku waa yammu hāi aa ku maama saa naa fa baa dōdōlma-i. U yaanŋa taa ka carra ŋaa bāaŋ da ku hi yuhuonŋa-i kuŋ carranŋ dumaa. ¹⁷ Miŋ daa-yo, mi pārŋ cii nanyir u caanŋu-na. U haa u nadienŋa-i mie aa cira: «Baa yan ŋ holle tie. Muōmei dielūo-i, muōmei tuogbuole-i, ¹⁸ muōmei Cicēlmantieŋo-i. Mii naa ku, ŋga fiefie-i-na mi siire waa cicēlma, mi ka tie gbula. Kuliŋu-i baa kuon-nelle-i hiere nii dii mei naŋ-na. ¹⁹ Terienŋu fanŋu-na, nyegēŋ niŋ daa mamaŋ: Mamaŋ cieŋ fiefie-i-na baa mamaŋ ka jo hiere, nyegēŋ-ma. ²⁰ Aa niŋ daa mœŋa niehāi maŋ mi nadienŋa-na daaya-i, baa sēne-fitimbaa niehāi-baanŋ daaba-i, yan mi waŋ ni yungu-i pigāaŋ-ni: Mœŋa niehāi-waanŋ daaya yaa *dōrpopuorbiemba maŋ nieyanŋ Diilorŋ-dūŋ-baamba maŋ nileiŋa niehāi-waanŋ daaya-na[§], aa fitimbaa niehāi-baanŋ daaba yaa Diilorŋ-dūŋ-baamba maŋ nileiŋa niehāi-waanŋ daaya-na.»

2

Yalle maŋ kaa Efesi Diilorŋ-dūŋ-baamba wulaa

¹ «Nyegēŋ sebe ŋ waŋ baa *dōrpopuorbilonŋo maŋ nieyanŋ Efesi Diilorŋ-dūŋ-baamba-i wuo: «Mœŋa niehāiŋ yerŋ umarŋ nadienŋa-i, aa

u tuo wuora sēne-fitimbaa niehāi-baamba holma-na, u nuŋ-āndaanŋu yaa daaku: ² Mi suo na maacemma-i baa na muliema-i baa na pāama-i hiere. Mi suyaa mie na sa gbāa ko na hommu-i baa nelbabalaamba-i. Bamaŋ karaanŋ coima-i wuo mei *popuorbiemba, na firiiye-bei. ³ Na hinu pāama, na mulāanŋ mei maama-na aa na kūōma saa ji seŋ yinduonŋu. ⁴ Ŋga nelma diei dii ma sa dōlnu-mie baa-na: Mi maamaŋ taa ma dōlnu-nei dumaa dielūo-i-na, ma sa tiraa dōlnu-nei dumaa fiefie-i-na. ⁵ Jogaanŋ na ne kuŋ ŋa naa waa dumaa yiinaa-i-na baa fiefie-i, ku saa pie ku-naa! Yaanŋ aa na ta na ce naŋ taa na ce dumaa dielūo-i-na. Da na yagar, mi ka jo ji bie na fitiŋuo-i halaŋ-yo u terienŋu-na. ⁶ Kumaŋ dolaanŋ-miŋ baa-na ku yaa daaku: Nikola-baamba maacemmaŋ balannuŋ muōŋo-i dumaa, ma bi balannu namaanŋo-i dumei.»

⁷ «*Diilorŋ-Yallenŋ waŋ mamaŋ baa Diilorŋ-dūŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umarŋ duo u ka nu, u nu! Da ku saa yar umarŋ, cicēlmaŋ-tibiinŋu maŋ dii Diilorŋ-suonŋu-na^{*}, mi ka hā kutieŋo-i kufanŋu bieŋa yaa u wuo.»

Yalle maŋ kaa Simine Diilorŋ-dūŋ-baamba wulaa

⁸ «Nyegēŋ sebe ŋ waŋ baa *dōrpopuorbilonŋo maŋ nieyanŋ Simine Diilorŋ-dūŋ-baamba-i wuo: «Umarŋ dielūo-i baa tuogbule-i, umarŋ naa ku aa sire, u ciera: ⁹ Mi suo na muliema-i baa na nawalsinni-i. Ŋga coima saa fa, nawalaanŋ namaa si, waanŋ namaa. Baŋ bieŋaŋ na yireiŋa-i biēnamma maŋ, mi suyaa-ku. Bamaŋ cieŋ kufanŋu-i ba ciera bafamba *Yuifubaa, a ne da Yuifukireiŋa si; ba hieronŋo-i hiere Sitānitaamba! ¹⁰ Baŋ ka haa muliema maŋ nei, baa na yanŋ ma tie na huleiŋa-i. Na saa da, *Sitāni ka ce ba dii banamba na holma-na kaso a sagalla-nei ne. Ba ka ce-na sūlma-i yinni cinciŋluo. Da ba fie'a ba ka ko-na, baa na ciina Diilorŋo hūmelle-i. Mafanŋ da ma ce, mi ka pā-na baa cicēlma maŋ sa tieŋ dede.»

¹¹ «*Diilorŋ-Yallenŋ waŋ mamaŋ baa Diilorŋ-dūŋ-baamba-i, ma yaa

[§] 1:20 Nileiŋa fanŋa yaa verse 11-na. ^{*} 2:7 Cicēlmaŋ-tibiinŋu: Nierŋ ku kūŋu-i Miwaanŋo jīnammaŋ-sebe-i-na 2.8-9 baa Āmpigāamaŋ-sebe-i-na 22.2.

mafamma-i. Umanj duo u ka nu, u nu! Da ku saa yar umanj, hāalij-kuliingu yufelle-yuo.»

Yalle manj kaa Pergamu Diiløj-dünj-baamba wulaa

¹² «Nyegēj sebe ŋ warj baa *dorpɔpuɔrbiløj manj nieyanj Pergamu Diiløj-dünj-baamba-i wuo: Jigāpɔruɔŋgu yerj baa umanj, u piiye baa-na. U jigāŋga dii baa yammu hāi aa ku maama saa fa baa dɔdɔlma-i. U ciera wuo: ¹³ «Mi suo na nelle-i. Mi suyaa mie *Sitāni yaa di tienjo-i. Ŋga na bilaa mi maama-i kpelle cor, a ce halle barj fie ko Āntipasi-i yibierja manj nuo-i na Sitāni-nelle-na, na saa cīna-mie. Āntipasi saa tuo kar u huoyasanga baa Diiløj-nelma-i. ¹⁴ Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-mie baa-na: Na hɔlma-na, nuɔmba namba cuu Balamu āndaangu huoj-nu. A ne da u yaa pigāanj Balaki-i u tāal *Isirahel-baamba-i dii-ba cufierj-kūoma wuoma-na baa bīŋwosīnni cemma-na.[†] ¹⁵ A naara kufangu-i, nuɔmba namba bi cuu Nikola-baamba huoj-nu na hɔlma-na. ¹⁶ Terienju fangu-na, da na saa bir na ciluo-i, ku sie vaaya, mi ka kã kutaamba huoj-nu baa jigāpɔruɔŋgu manj mi nungu-na.»

¹⁷ «*Diiløj-Yallerj warj mamanj baa Diiløj-dünj-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umanj duo u ka nu, u nu! Da ku saa yar umanj, mi ka hã-yo *mani manj fuyaa u tuo wuo aa bi hã-yo tãmpēpilande. Yefeŋlelle nyegāanj tãmpēlle fande-na. Da ma hel fuo-i-na, molo sa suo yerre manj nyegāanj-die.»

Yalle manj kaa Tiyyatire Diiløj-dünj-baamba wulaa

¹⁸ «Nyegēj sebe ŋ warj baa *dorpɔpuɔrbiløj manj nieyanj Tiyyatire Diiløj-dünj-baamba-i wuo: «Diiløj-Bienjo-i, umanj u yufienja caa ŋaa dāamu aa u gbeini ta ni caa ŋaa kɔvɛllu, u ciera wuo: ¹⁹ Mi suo na maacemma-i, aa suo na nelnyulmu-i, aa suo wuo na haa na nanja mie, aa tiraa suo na pāama-i. Mi daa nanj kãyānj banamba-i dumaa. Mi suyaa mie na vaa na fere fiefie-i a yarj

dīelūo-i-na. ²⁰ Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-mie baa-na: Na tiera ciej daayo nuongu-i na cor. Mi gbē Sesabel yaa-i. Mi daa-yo so wuo Diiløj'o'i puɔraa-yo. U kar coima. U tāal mi cāarāamba-i u dii-ba bīŋwosīnni cemma-na baa cufierj-kūoma wuoma-na. ²¹ Mi hãa-yo huongu wuo sī u ka nanna, ŋga u sa taara u nanna u bīŋwosīnni-i. ²² Mi ka ce u galla yaahuol-gallamma. Bamanj ciej bīŋwosīnni-i baa-yo hiera, mi ka bi haa yaahuolo bei, mi saa yagar-ma da ba hiel ba gboluongu ciej daayo bīŋwosīnni-na. ²³ Mi ka ko u huoj-baamba-i ku yaa Diiløj-dünj-baamba-i nileija-na hiera ba ka suo wuo muɔmei suyaanj nelbiliemba kusūnni-i baa ba hɔmmu-i. Mi ka pã-na hiera a saa baa nanj cie kumanj na da-na-diei-na hiera.[‡]

²⁴ ««Aa yarj namaa namanj saa cu ciej daayo huoj-nu Tiyyatire-i-na, barj bīŋ kumanj wuo «Sitāni-kusūŋgu» na saa taara na suo-ku, a ce dumaajo-na mi sie yuuna baa weima. ²⁵ Ŋga ma diei dii: Nanj nuo mi nungu-i dumaa aa hūu-ku, bilaanj-kunj kpelle dumei fuo mi jomma.

²⁶ ««Da ku saa yar bamanj, bamanj da ba gbāa ce mi huongu-i ji hi mi jommanj-yiingu-i, mi ka haa kutaamba-i nileija yurj-nu.

²⁷ Ba ka ta ba ce ba fōŋgōtesīnni-i baa kəllunj-bōŋja;

umanj duo ce ba muonu-yuo ŋaa ba muyaanu bituongu.[§]

²⁸ ««Fōŋgūo faŋjo-i muomi daa-yo mi To yaa wulaa-i; mi ka hã kutaamba-i baa-yo. Mi ka bi hã-ba cuomɔele.»

²⁹ «*Diiløj-Yallerj warj mamanj baa Diiløj-dünj-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umanj duo u ka nu, u nu!»

3

Yalle manj kaa Sardesi Diiløj-dünj-baamba wulaa

¹ «Nyegēj sebe ŋ warj baa *dorpɔpuɔrbiløj manj nieyanj Sardesi

[†] 2:14 Balamu-i baa Balaki-i: Nieŋ ba kūngu-i Kāmmaŋ-sebe-i-na (Nombres) 25.1-2; 31.16. [‡] 2:23 Nieŋ Gbeliemān-nalāangju-na (Psaume) 62.13 baa Seremi sebe-i-na (Jérémie) 17.10. [§] 2:27 Gbeliemān-nalāangju 2.8-9.

Diilonj-dūnj-baamba-i wuo: «Diilonj-Yaleiņa niehāi* yej baa umaj, baa mœŋa niehāi-i; u ciera wuo: Mi suo na maacemma-i. Nuomba daa nie si naa dii cicēlma, a ne da na kuu. ² Bige-i cie mi waj-ma dumaŋo-na? Mi nie da na weima sa hel Diilonj-yufellenj. Teriengu fangu-na, siirenj! Aa kuufafaangu maj tiyāa cēlle-kūngu-i na wulaa, na ne-ku dei ku baa ji kusirre gbuo! ³ Naj nuō Diilonj-nelma-i dumaā aa hūu-ma, yaarj ma maama ta ma tienu-nei na wuo ma hūmelle-i dei aa na nanna na cilobabalajo-i. Da na saa sire yiera na gbeinij, mi ka jo ji tugol-na ŋaa cuoyuo muo. Aa ma maaraa-na na suo mij ka jo huongu maj nuō-i.[†] ⁴ ŋga banamba dii na hōlma-na Sardesi-i-na, ba saa guola ba fere. Kufangu taamba yaa gbāa pie-mi. Ba ka dii jōngorpielmba i tie wuora.

⁵ «Teriengu fangu-na, da ku saa yar umaj, kutienjo ka bi dii jōngorpilajo bafamba temma-i, aa mi sa ji hur u yerre-i gbula cicēlmanj-sebe-i-na[‡]. Mi ka bi sie-ma mi To yaanga-na baa u dōrpōpuorbiemba bi yaanga-na wuo kutienjo-i mei wuoro.»[§]

⁶ «*Diilonj-Yallerj waj mamarj baa Diilonj-dūnj-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaj duo u ka nu, u nu!»

Yalle maj kaa Filadelfi Diilonj-dūnj-baamba wulaa

⁷ «Nyegēŋ sebe ŋ waj baa *dōrpōpuorbilongo maj nieyanj Filadelfi Diilonj-dūnj-baamba-i wuo: «Diilonj-noljo maj cālmuo si yuo, Ninsontienjo-i, *Davidi dielerj yej baa umaj, umaj duo hīl dūngu-i molo sie gbāa bīŋ-ku, aa duo bīŋ-ku molo sie gbāa hīl-ku, u ciera wuo: ⁸ Mi suo na maacemma-i. Mi suyaa mie fōngūo si dii-nei, ŋga na nuō mi nungu-i aa na saa cīina-mie. Teriengu fangu-na, mi puurii dumelle hā-na, molo sie gbāa suu dumelle fande-i. ⁹ Nieŋ, Sitānitaamba maj karaarj coima-i wuo

bafamba *Yuifubaa, mij ka ce kumarj bei ku yaa daaku: Mi ka guor-ba ba ta ba dūuna ba jaal-na. Ba ka suo ku yaa nuō-i wuo na maama dōlnu-mie.* ¹⁰ Naj nuō mi nungu-i aa vaa na fere, yaahuolo maj ka jo ji sagalla nuomba-i hiere miwaango-na, muo mi ka bi kāyā namaango-i yaahuolo daayo-na. ¹¹ Mi jomma saa maa; a ce dumaango-na naj hii fuongu maj, gbāarj molo baa ji bir baa u huongu a ce unaa hūu u maacemma sullu-i.

¹² «Da ku saa yar umaj, mi ka ce-yo tibibuō Diilongo dubuo-i-na, u waa kusuwoŋ-nu'i kudei. Mi ka nyegēŋ Diilongo yerre-i baa mi yefeŋelle-i yuo. Aa bi nyegēŋ Diilongo nelle yerre-i yuo.[†] Diilongo nelle yaa Yerusalemufeŋjo maj uŋ saarj-yo u hel dōrō-i-na tuo hiire u jo.»

¹³ «*Diilonj-Yallerj waj mamarj baa Diilonj-dūnj-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaj duo u ka nu, u nu!»

Yalle maj kaa Lawodise Diilonj-dūnj-baamba wulaa

¹⁴ «Nyegēŋ sebe ŋ waj baa *dōrpōpuorbilongo maj nieyanj Lawodise Diilonj-dūnj-baamba-i wuo: «Barj bīŋ umaj «Ninsongo-i», umaj sa ciejr huhurma baa Diilonj-nelma-i, Diilonj uŋ cie umaj hiel bīmīnni-i hiere, u ciera wuo: ¹⁵ Mi suo na maacemma-i. Na saa huol, na saa bi fē. Naa naa gbē na par ma diei!¹⁶ Naj yej hōlma-na, na saa huol, na saa bi fē, mi ka ture-nei taaluj temma. ¹⁷ Da na ce na ta na piye wuo namaa waarj namaa, wuo bīmīnni-i hiere nii dii baa namaa. A ne da na saa suo wuo namei sūntaarj namaango-i, namei kuorj hujarje, namei nawalaarj namaango-i, namei yirii, namei tāmporni. ¹⁸ Teriengu fangu-na, mi ka dii nelma na tūnni-na: Da na ta na taara na ce waarj namaa kelkel, juorj na ji sāa sēne kerre-i mi wulaa, baa bīmīpielni, na ta na dii na cīnnu na kūoma-i, ku yaa senserre sie ta di da-na, aa na sāa yufienj-tūngu na ta na dii na

* 3:1 Diilonj-Yaleiņa niehāi: Da ba cira Diilonj-Yaleiņa niehāi, ku saa ce ŋaa Yaleiņa niehāi dii baa Diilongo-i, ŋga ba taara ba pigāarj wuo u *Yalle dii terni-na hiere aa di suo weima-i hiere. [†] 3:3 Nieŋ Matie sebe-i-na 24.43-44; Like sebe-i-na 12.39-40; Tes. diē. 5.2; Pier hāa. 3.10. [‡] 3:5 Cicēlmanj-sebe: Diilonj-dūnj-baamba yireiŋarj nyegāarj sebe maj nuō-i ba gbē u yaa-i. Ba yaa daa cicēlma maj sa tiēŋ dede-i. Nieŋ Filip. 4.3. [§] 3:5 Nieŋ Matie sebe-i-na 10.32 baa Like sebe-i-na 12.8. * 3:9 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ēsaie) 49.23; 60.14. [†] 3:12 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ēsaie) 62.2.

yufieŋa-na a ka buo na ta na da baa-ya.
¹⁹ Muo min̄ döl bamaŋ hiere, umaŋ duo cäl, mi nuola-yuo, mi dii-yo hümelle-na.[‡] Teriengu faŋgu-na, gbäaŋ kpelle na nanna na cilobabalaŋo-i. ²⁰ Na saa da, muomei yieraaya daami dumelle yaanga-na ta mi bi, umaŋ duo nu aa sie mi suur, i ka wuo niiwuoni-i baa i-naa.

²¹ «*«Kuŋ'a ku saa yar muoŋo-i aa mi kâ ka tiëna baa mi To-i u fõŋgũo-i-na duma, da ku saa yar umaŋ, mi ka ce kutieŋo jo ji tiëna baa muoŋo-i dumei mi fõŋgũo-i-na.»*

²² «**Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ duo u ka nu, u nul»*

4

Bay tuolnuŋ Diiloŋo-i duma doro-i-na

¹ Kufangu huongu-na, mië mi tiraa ne a da dumelle nande puuri doro-i-na. Min̄ ŋa naa nu moloŋo maŋ piye baa-mi, umaŋ yalle-i waa ŋaa ba bu yerre, wuo gbẽ-mi wuo: «Nyugũŋ ŋ jo bande mi ji pigäaŋ-ni mamaŋ juoŋ bisinu-i-na.»

² Terduoŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle sire-mië. Mië mi ne da mi fere doro. Aa da fõŋgõtaŋ-teterre nande-i baa moloŋo di doro. ³ Kutieŋo taa u caa ŋaa jape-tämpëlle, u caa ŋaa sarduoni-tämpëlle. Diiloŋ-poruŋgu naa cälä teter daade-i. Ku taa ku caa ŋaa emerodi-tämpëlle*.

⁴ Titieŋ† komorre baa a naa waa cälä fõŋgõtaŋ-teter daade-i. Bĩncumba komorre baa ba naa-i waa tiëna-yei aa dii bĩmbiëlni baa sēne-nyantuolbaa ba yunni-na. ⁵ Teterre maŋ waa holma-na, di taa di nyiesiŋ aa ta di naar ŋaa diiloŋo, di taa di bi ce ijieni. Fitĩmbaa niehāi naa celieŋ jĩna di yaanga-na. Fitĩmbaa daaba yaa Diiloŋ-Yaleiŋa niehāi-waanga-i. ⁶ Fõŋgõtaŋ-teterre yaanga-na, ku waa ŋaa hũmma, da kilekilekile. Da ŋ yiera, ŋ ta ŋ da ŋ yalle-i. Bimucumba namba naa dii-de huonga. Ba waa ba naa. Yufieŋa-i naa gbuo

ba yammu-i baa ba honni-i hiere. ⁷ Dīelā-wuoŋo waa ŋaa jara, hāaliŋ-wuoŋo waa ŋaa balyungu, sieliŋ-wuoŋo yaanga waa ŋaa nelbilon-yaanga aa Naaliŋ-wuoŋo waa ŋaa kuocuro duo tuo yuul uŋ yerj duma.[‡] ⁸ Bimuoŋ daaba waa baa bũncemmu niede-niedie. Ba kũoma naa gbuo hiere baa yufieŋa ka hel baa ba bũncemmu cicaara-i hiere. Bāaŋgu-i baa isuŋgu-i ba bi hāl neini yaa-i. Ba taa ba hāl wuo:

«U faa, u faa, u faa,
 Itieŋo-i Diiloŋo-i Weimantieŋo
 maŋ naa waa, u yaa dii, u yaa ka waa;
 u faa kelkel.»§

⁹ Da ba ta ba hāl ba tuolnu fõŋgõsĩnniŋ-teterre Tieŋo-i, umaŋ dii gbula u sa ji kâ teriengu-i, da ba ta ba hāl ba tuolnu-yuo, ba ta ba gbeliŋ-yo aa ta ba jaal-o. ¹⁰ Da ba ta ba ce kufangu-i, bĩncumba komorre baa ba naa-baŋ daaba sire dũuna jaal umaŋ dii gbula aa u sa ji kâ teriengu-i. Da ba'a ba ce mafamma-i, ba hiel ba nyantuolbaa-ba-i jĩna u yaanga-na aa cira:

¹¹ «*Diiloŋ nu, Itieŋ nu,
 tuolnumma saaya-nie,
 gbeliema saaya-nie,
 jaaluŋgu saaya-nie,
 himma saaya-nie
 wuo nuonei hiela bĩmbĩnni maŋ dii hiere.
 Bĩmbĩnni maŋ dii hiere
 ni hilaa naŋ helma
 aa tië naŋ tiëma.»*

5

Hai ka gbāa puur sebe-i?

¹ Mië mi ne da umaŋ tiënaana fõŋgõtaŋ-teterre-na u bilaaya sebe naŋo u nadiengana. Sebe faŋo-i baa naa nyegẽŋ u yaanga-na baa u huongu-na hiere aa piŋ-yo ŋaa figĩngu aa nyaar-o sōmma niehāi aa dānya-mei. ² Aa da *dõrpõpuorbiloŋo* naŋo piye da gbagaga wuo: «Hai moloŋo-i ka gbāa yer dānyoba daaba-i halaŋ-ba aa puur sebe-i?»

³ Molo saa da! Molo saa da doro-i-na, molo saa da hĩema-na, molo saa bi da kuong-nelle-na duo puur sebe-i a ne u huoya-maama-i.

‡ 3:19 Bĩncuŋ-nelmaŋ-sebe (Proverbs) 3.12; Ebire 12.6. * 4:3 Tämpëlle nande-i baŋ biŋ-deŋ dumaŋo-na, ba ce niibilenni baa-de. † 4:4 Titieŋ daaya bi waa fõŋgõtaŋ-titieŋa; ku kaalaaya girekimma-na. ‡ 4:7 Nieŋ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 1.5-10,22; 10.14. § 4:8 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 6.2-3. * 5:2 Girekimma-na ba pigäaŋ *dõrpõpuorbiloŋ daayo sĩnni-i wuo u waa baa fõŋgũo ŋaa maŋ waŋ duma 10.1.

⁴ Molon ur'a u saa da dumaarjo-na, mie pän ta mi kaal higohigo! ⁵ Bincuarj daaba-i, unarjo gbē-mi wuo: «Budii; baa kaal! Ne, jara marj hilaa *Yuda-baamba-na[†], u yaraa u bigaarāamba-i. *Davidi hāayēljo yaraa. U ka gbāa yer dānyobaa daaba-i aa puur sebe-i.»

⁶ Mie mi ne da *Tümbilongo narjo yieraaya fōngōtaarj-teterre caangu-na bimuomba naa-baarj daaba holma-na, bincuarj yaanga-na. U taa u ne ŋaa ba cāa u nuorj-nu. U waa baa yieŋa niehāi baa yufieŋa niehāi. Yufieŋ daaya yaa Diilorj-Yaleiŋa niehāi-waara-i[‡]. U saarj a yaa-i terni-na hiere hēma-na.

⁷ Tümbilong wuo pie umarj tienaana fōngōtaarj-teterre-na a hūu sebe-i u nadienga-na. ⁸ Bimuomba naa-baarj daaba-i baa bincuarj komorre baa ba naa-baarj daa baa pän sire dūuna Tümbilongo yaanga-na. Ba waa baa koncoyieŋa ba yunniŋ hiere baa sēne-biremму. Bireŋ daamu naa yu baa wusūnarjo. Wusūnarj daayo yaa pigāarj Diilorj-baamba cacārāngu-i. ⁹ Ba taa ba hāl nalāfelieŋgu wuo:

«Barj kuo-ni,
ŋ cie ŋ tām-ma-i a sāa nuomba yunni-i terni-na hiere,
baa dūnni-na hiere,
baa nelmambaa-ba-na hiere,
baa nilieŋa-na hiere
a hā Diilorjo-i.
Nuonei gbāa bie sebe-i a yer dānyobaa-ba-i aa puur-o.

¹⁰ Niŋ sāa bamarj,
ŋ cie-ba Diilorj-nelleŋ-baamba
aa ce-ba jigāntaamba
ba ta ba cāa Diilorjo.
Ba ka waa hēma yurj-nu.»

¹¹ Mie mi tiraa ne, a da dōrpōpuorbiemba-i ŋaa siamba! Ba waa ŋaa nyeiŋo; molo sie gbāa kārj-ba. Ba waa kalla bimuorj daaba-i baa bincuarj daaba-i baa fōngōtaarj-teter daade-i hiere.[§] ¹² Ba taa ba hāl kabakaba wuo:

«Barj cāa Tümbilongo marj nuorj-nu'i,
himma saaya-yuo, weisinni saaya-yuo,
nelnulle saaya-yuo, fōngūo saaya-yuo,
boboima saaya-yuo, gbeliema saaya-yuo,

tuolnumma saaya-yuo!»

¹³ Diilorj urj hielaa bimbinni marj hiere, nimarj dōro-i-na, baa nimarj hēma-na, baa nimarj kuorj-nelle-na a naara nimarj hūmma-na, bimbinni-i hiere miwaarjo-na, mie nu ni hāl wuo:

«Umarj tienaana fōngōtaarj-teterre-na, fuo baa Tümbilongo-i,
tuolnumma saaya ba yaa-i,
boboima saaya ba yaa-i, gbeliema saaya ba yaa-i,
fōngūo saaya ba yaa-i honni marj joŋ!»

¹⁴ Bimuomba naa-baarj daa baa sie wuo: «Ma cie.» Aa bincuarj daa baa dūuna jaalba.

6

Dānyobaa-ba yerma-i

¹ Ku huongu-na, mi da *Tümbilongo yiraa dānyodielāngo-i. Bimuomba naa-baarj daaba-i mie nu unarjo piiye da gbagaŋa ŋaa diilorjo-i naaraa wuo: «Jo bande!» ² Mie mi ne da sūmpilarjo narjo hilaa. Umarj waa u dōro-i-na tāangju waa u narŋa-na. Urj juo, baa hā-yo nyantuoluo wuo u yaraa cor; wuo ta duo ka tiraa yar u bigaarāamba-i.

³ Tümbilong urj juo yer hāalij-dānyuo-i, mie nu hāalij-bimolongo ciera wuo: «Jo bande!» ⁴ Sūŋo narjo tiraa hel, fuo waa dāa ŋaa tām-ma. Urj juo, umarj waa u dōro-i-na, baa hā-yo ku fōngūo-i u duo tuo dii berru terni-na hiere hēma-na, a ce nuomba ta ba hel ba ko ba-naa. Ba hāa ufarjo-i jigāpōruongu.

⁵ Tümbilong urj juo yer sieŋij-dānyuo-i, mie nu sieŋij-bimolongo ciera wuo: «Jo bande!» Mie mi ne da sūŋo narjo hilaa da kirkirkir. Umarj waa u dōro-i-na, kilo waa u narŋa-na.* ⁶ Mie nu ŋaa molo piiye bimuomba naa-baarj daaba holma-na wuo: «Yuure dīm-ma sulu-i. ŋ ce yinduorj-maacemmarj-sullu gbāa sāa mahibieŋa-i kilo diei joŋ aa da kuo jijaarj-i, kilobaa ba siei. Namma-i baa duvēŋo-i baa yuure nifanni sulu-i.»

⁷ Tümbilong urj juo yer naalij-dānyuo-i, mie nu naalij-bimolongo ciera wuo: «Jo bande!» ⁸ Mie mi ne da sūŋo narjo hilaa, u waa puguu. Umarj waa u dōro-i-na, ba taa

[†] 5:5 Jara marj hilaa Yuda-baamba-na: Niēŋ Miwaarjo jīnammarj-sebe-i-na (Genèse) 49.9. [‡] 5:6 Diilorj-Yaleiŋa niehāi: Niēŋ 3.1 baa naaru-i cicaara-i-na. [§] 5:11 Niēŋ Daniel sebe-i-na (Daniel) 7.10. * 6:5 Niēŋ Sakari sebe-i-na (Zacharie) 1.8; 6.1-8.

ba bi-yo Kuliingu, aa u saatienjo-i ba taa ba bi-yo «Kuon-nelle». Bar juo, baa hä-ba fõngüo-i wuo ba ko nelbiliemba namba. Da ba calnu nelbiliemba-i somma naa-i, ba häa-ba fõngüo-i somma diei nuu wuo ba ce berru ko banamba, aa ce nyulmu ko banamba, aa ce jarma ko banamba, aa ce bimbabalmba ko banamba.

⁹ Tümbilong uñ juo yer diilun-dänyuo-i, bar ku bamar Diilong-nelma maama-na, mie da ba yaleiña-i mumbuolmun-terienju cicaara-i-na ¹⁰ a piye da gbagaga wuo: «Yuntien nuu, nuoni man faa aa tiraa ta ñ war ninsoño-i; bamar ku mieño-i, ñ cie bige-i aa da ñ yuu-ba? Ñ cie bige-i aa da ñ suu ku solaangu-i nelbiliemba-na?» ¹¹ Baa hä-ba jonggorpielmba hiere ba yunnin, ba dii. Aa naa war baa-ba wuo ba fẽ ba hommu-i celle, kere bar taarar nungu man ku saa yu yogo. Bar taa aa yar ba natobimba man, bar taa aa yar ba namaacembimba man Diilong-suongu-na, ba ka bi ko-ba bafamba temma-i. Ba i ka jo ji yuliiye-bei.

¹² Ku huongu-na, mi da Tümbilong yiraa dänyuo man niediei-wuonjo-i. Uñ yiraa-yo terienju man nuu-i, hiema gbuu sagalla da dei! Baar-yufel die bir kau ñaa kom-pabilenga, ceño bir ñaa tämma da dää! ¹³ Mœña par diire hiere hiema-na ñaa fafal-mun hül kpaani dumaa nanna. ¹⁴ Doro wuo pñ halan ñaa ba pñer figiingu. Tänni-i baa dammar-nuoraanguñ cñläyã niliña man hiere nie halan ni terni-na hiere.[†] ¹⁵ Nuumba-i hiere baa gbar ka fuo tännin: Yuntaamba-i, nelbõmbõmbaa-ba-i, sorosi ba yuntaamba-i, waamba-i, fõngõtaamba-i, baa nuumba namba-i hiere, koraamba-i baa nebibma-i hiere, baa gbar ka fuo tänfon-nin! ¹⁶ Aa naa ta ba war baa tänni-i wuo: «Ciñ na haa-yie na fuo-ye, umar tiënaana fõngõtaar-teterre-na u baa da i yufelle aa Tümbilong baa bi da-ye gñ baa-ye.[‡] ¹⁷ Bar ka pigaar ba jayamma-i yingun man nuu-i ku hii. Hai ka gbãa kor?»[§]

[†] ^{6:14} Niñ Isayi (Ésaïe) 13.10-13; 34.4; Esekiel (Ézéchiel) 32.7-8; Amosi (Amos) 8.9 baa Yowel (Joël) 2.10; 3.3-4. [‡] ^{6:16} Niñ Ose sebe-i-na (Osée) 10.8 baa Like sebe-i-na 23.30. [§] ^{6:17} Niñ Yowel sebe-i-na (Joël) 2.11 baa Sofoni sebe-i-na (Sophonie) 2.2-3. ^{*} ^{7:3} Niñ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 9.4-6. [†] ^{7:9} Ba taa ba jārã yuntaamba-i baa nampurni yaa ba nammu-na. Niñ Nsãa sebe-i-na 12.13.

7

Dorõpuorbilong haa dänyuo Diilong-cäärãamba-na

¹ Kufangu huongu-na, mie da *dorõpuorbiemba naa calaanu yiera hiema-na a suu fafalnu-i terni-na hiere wuo mu baa jo hiema-na, mu baa sagalla hümma-i, mu baa bi sagalla tibiingu diei. ² Diilong haa ba yaa-i fõngüo-i ba da ba guola hiema-i baa hümma-i. Mie mi ne tiraa da dorõpuorbilong narjo hilaa bapagungu-na tuo jo. Cicëlmantien uñ haa u dänyuo-i baa kumar, ku waa u narjana. Uñ juo hi, wuo piye da gbagaga baa ba naa-baar daaba-i wuo: ³ «Baa na hi na guola hiema-i, baa hümma-i, baa tibinni-i! Yaar i haa dänyobaa Diilong-cäärãamba yammu-na igëna.» ⁴ Bar juo haa-bei tñ, baa bi ba nungu-i baa-mi: Ba waa nuumba neifiñ-komuõña siei baa cñcieluo neifiñña hã *Isirahel-dünni cñcieluo baa ni hã baamba-na hiere.

⁵ Ba holma-na, *Yuda baamba waa neifiñ-niediei,

Uruẽ baamba-i neifiñ-niediei,
Gadi baamba-i neifiñ-niediei,

⁶ Aser baamba-i neifiñ-niediei,
Nefutali baamba-i neifiñ-niediei,
Manase baamba-i neifiñ-niediei,
⁷ Siminyo baamba-i neifiñ-niediei,

*Levi baamba-i neifiñ-niediei,
Isakaar baamba-i neifiñ-niediei,

⁸ Sabulõ baamba-i neifiñ-niediei,
Yosefu baamba-i neifiñ-niediei,
*Bensaamie baamba-i neifiñ-niediei.

Nelpungu man kuraa

⁹ Kufangu huongu-na, mie mi tiraa ne, a da nelpungu nar temma molo sie gbãa kñ-ba. Baa naa hel terni-na hiere, dñnni-na hiere, niliña-na hiere baa nelmambaa-ba-na hiere a jo ji yiera fõngõtaar-teterre yaanga-na *Tümbilong yaanga-na. Ba waa hiere baa jonggorpielmba baa nampurni[†] ba nammu-na. ¹⁰ Ba taa ba piye da gbagaga wuo: «Umar tiënaana fõngõtaar-teterre-na, Diilong yaa-i.

Fuo baa Tümbilongo-i ba'i kuraa-ye.»

¹¹ *Dörpöpuorbiemba-i hiere baa dii fõngõtaañ-teterre-i huõnga baa bĩncuõmba-i a naara bimuõmba naa-baaj daaba-i. Bañ diyaa-ba huõnga dumaango-na, baa düuna hiere teterre yaanga-na a jaal Diilongo-i. ¹² Ba taa ba piye wuo: «Ninsorol!

Tuolnumma saaya Diilongo-i, gbeliema saaya-yuo, nelnulle saaya-yuo, jaalungu saaya-yuo, boboima saaya-yuo, himma saaya-yuo, fõngüõ bi saaya-yuo honni mar jorj!

Ma cie.»

¹³ Bĩncuõj daaba-na, unajo yuu-mi wuo: «Bamañ diyaa jonggorpielmba-i daaba-i, ɲ suyaa-ba wei? ɲ suyaa bañ hilaa kusuõj-nu wei?»

¹⁴ Mi gbẽ-yo mie: «Yuntie, mi daa-ba hie ta mi suo-ba? Jande ɲ sa pigãañ-mi ba sĩnni-i wei?»

Wuo cira: «Bamañ hilaa yaahuolbabalaño-na, ba yaa-i. Ba saaraa ba jongorbaa-ba-i Tümbilongo tãmma-na ba pusũj.

¹⁵ Ku'i cie ɲ da ba yieraaya Diilong-teterre yaanga-na aa ta ba jaal-o bãangu-i baa isuõngu-i u dubuo-i-na. Uman tĩenaana teterre-na u ka tuo neya-bei. ¹⁶⁻¹⁷ Aa Tümbilongo-i fõngõtaañ-teterre-na, u'i ka waa ba ancĩinaño-i. U ka ceñ-ba kã baa-ba cicẽlmanj-hũnfoerja-na.

Nyulmu sa ji tiraa bel-ba, hũjkuosĩnni sa ji tiraa ko-ba, bãangu sa ji tiraa ye-ba, babãangu sa ji tiraa mulierj ba kũõma-i. Aa Diilo fuo fere yaa ka hur ba nyinyolma-i hiere.»[‡]

8

Dãnyuo marj niehã-i-wuõjo yerma-i

¹ *Tümbilong unj juo yer dãnyuo marj niehã-i-wuõjo-i, kuo ce da sensensej dorõ-i-na ler boloung temma. ² *Dörpöpuorbiemba namba dii niehã Diilongo caangu-na u tuo puor. Mie mi ne da ba hãa-ba yieja niehã ba yunnin.

³ Dörpöpuorbilongo najo jo ji yiera mumbuolmunj-terienju caangu-na baa sēne-bitiele u nanga-na. Bitiel daade-i ba cie-de ta ba dii wusūnaño die. Unj juo ji

yiera dumaango-na, baa hã-yo wusūnaño-i da bāmbāale wuo u pã-yo mumbuolmunj-terienju-na a hã Diilongo-i baa Diilong-baamba cacārāngu-i fõngõtaañ-teterre yaanga-na. Mumbuolmunj-terienj daaku waa sēne-kũngu. ⁴ Bañ hãa-yo wusūnaño-i, wuo dii-yo bitiele-na, wuo wur kã Diilongo-na baa Diilong-baamba cacārāngu-i.

⁵ Ku huõngu-na, dörpöpuorbilong wuo gbāl dāamu mumbuolmunj-terienju-na a yu bitiele-i aa fara nanna-die hiema-na. Diilong wuo pānj dorj tuo nyiesĩj aa tuo naar, terni-i hiere ijieni aa hiema sagalla.

Yieja hii bumma

⁶ Hiemañ sagalaaya dumaango-na, *dörpöpuorbiemba niehã marj bañ hãa-ba yieja-i, baa tigiij da ba bu-ya.

⁷ Dielã-wuõjo bu u yerre-i. Unj buude terienju marj nuo-i, diilong-tālẽija narj aa kũna hiema-na, aa guolaa baa dāamu baa tãmma. Hiema yienju diei kuo caa baa ku tibinni-i ka hel baa hĩebĩnaangu-i hiere. Yienju marj caa, da ba calnu hiema-i sōmma siei, kuu dii gaa sōmma diei caa.

⁸ Hãalĩj-wuõjo bu u diele-i. Baa narj kulangu nangu dii-ku dāmanj-nuoraangu-na. Ku waa gaa tãnungu ta ku caa. Nuoraangu yienju diei bir tãmma hiere. Da ba calnu-kuo sōmma siei, kuu dii gaa sōmma diei birii tãmma-i. ⁹ Ku bĩmbaaj baa ku hiere aa baatombaa-ba marj waa holma famma-na baa bi biẽna hiere.

¹⁰ Sielĩj-wuõjo bu u yerre-i. Mœkãjkarre nande hel dorõ-i-na ta di caa dāamu di jo; jo ji suur nuoranni-na baa hũnfonni-na. Da ba calnu-nie sōmma siei, kuu dii gaa di suurii sōmma diei nuo. ¹¹ Ba taa ba bi mœle falle-i «Gbagagama». Diñ suurii hũmma marj nuo-i, maa bir hiere da gbagaga. Marj cie gbagaga dumaango-na, nuõmba marj nyuorj-ma ba fõngüõ baa ku.

¹² Naalĩj-wuõjo bu u diele-i. Bãanj-yufelle yienju diei kuo pānj ku, ceĩjo-i maaduõma, mœerja narj aa balla, a ce cerma parra. Da ba calnu bãanyufelle-i baa ceĩjo-i sōmma siei, kuu dii gaa sōmma da-ma-diei naa kuu-nie. Aa calnu mœerja-i sōmma bi siei, sōmma diei naa baala-yei. A ce dumaango-na bãangu saa ta ku ye dumaa aa ceĩjo saa tuo muora dumaa.

[‡] 7:16-17 Nieɲ Isayĩ sebe-i-na (Ēsaie) 25.8; 49.10 baa Esekĩel sebe-i-na (Ēzéchiel) 34.23.

¹³ Mie mi tiraa ne a da kuocuro najo bñj dii fñnfelle-na aa tuo kaasñj wuo: «Gbere o gberẽ! Gberẽ o gberẽ! Dörpöpuorbiemba mañ tñyã ba siei-baamba-i, da ba bu ba yieña-i sũlma haraa nelbiliemba-na!»

9

¹ *Dörpöpuorbilongo mañ diilug-wuonjo bu u yerre-i. Mie da mœle nande diiriye hiema-na. Diñ diiriye dumaango-na, baa hã-de fobabalaangu diele-i. ² Die puur fobabalaangu-i. Nyaasibabalanni nañ temma ta ni hel da kirkikir, a ce teriengu pñj bir ce da kullu hiere. ³ Dũngbermba nañ temma hel nyaasñj daani-na a gbuo hiema-i hiere. Baa naa ce ba ta ba ce ñaa namelmba. ⁴ Baa gbẽ-ba wuo ba baa yieya hiengui-i, baa ñimma-i, baa tibinni-i, ñga Diilorj-dányuo un'a u sñ bamañ yammun, kere ba ta ba yii baa ba yaa-i yon. ⁵ Ba saa cira ba ko-ba, ba'a ba huol ba yammu-i caamba ndii. Namieñ duo dorj-ni kuñ jañ-niñ duma, bafamba ka haa jamma famma temma yaa kutaamba-na. ⁶ Caamba ndii daayo-na, nuomba ka ta ba taara kuliingu-i ñga ba sie da-ku. Ba ka mul dāamu taara-kuo, ñga molorj yufelle sie gbāa haa-kuo.

⁷ Dũngberj daaba taa ba niya berru domma-i ñaa bercesũnaamba. Ninanni nanni waa ba yunni-na ñaa sēne-nyantuolbaa, aa ba yammu waa ñaa nelbilieñ-yammu. ⁸ Ba yukuosñni waa pōmpor ñaa caañ-niini aa ba nyieni-i ñaa jar-nyieni. ⁹ Ba pāmpinammu waa ñaa ba diyaa kollun-jonggorbaa-ba'i muo, aa da ba ta ba yuul, ba bũncemmu ta mu du ñaa sũñ-wotorbaa-bañ dunj duma berrun-hũmelle-na.* ¹⁰ Pelnì waa baa-ba baa tureña ñaa namelmba. Ba ka ce nuomba-i sũlma baa tureña faña yaa-i caamba ndii daayo holma-na. ¹¹ Fobabalaangu dielerj yerj baa dörpöpuorbilongo† mañ, u yaa dii ba yungu-na. Ba bñ-yo ebiremma-na «Abadō», girekimma-na «Alaninyo» ku yungu yaa wuo Guoyotienjo.

¹² Yaahuol-diēlāño curaa. Ba hāi tñyāa.

* ^{9:9} NIEŶ YOWEL sebe-i-na (Joël) 1.6; 2.4-5. † ^{9:11} Dörpöpuorbilong daayo-i, ba yaa cīnaana ba munyerammu-i. NIEŶ Yuda sebe-i-na 6. ‡ ^{9:14} Dörpöpuorbiemba daaba-i, ba yaa cīnaana ba munyerammu-i. NIEŶ Yuda sebe-i-na 6. § ^{9:14} Efurata-i nuorabuo nañ yerre-i dumaango-na, ku kaalaaya girekimma-na.

¹³ Dörpöpuorbilongo mañ niediei-wuonj wuo bu u yerre-i. Mie nu molo piiye sēne-mumbuolmunj-teriengu kotōnni naa-i-na, Diilorjo yaanga-na. ¹⁴ Kutienjo taa u piiye baa dörpöpuorbilongo mañ niediei-wuonjo yaa wuo: «Ba vaa dörpöpuorbiemba‡ namba jīna Efurata§ caangu-na, baa dii ba naa. Fir-ba ñ nanna.» ¹⁵ Wuo fir-ba nanna. Diilorjo naa dii bel daade yaa-i, baa cēñj daayo yaa-i, baa yiiñj daaku yaa-i, baa huonj daaku yaa-i, a hã dörpöpuorbienj daaba-i ba da ba ko nelbiliemba-i parra-bei. Da ba calnu-bei sōmma siei, bañ ka ko bamañ, ba ka waa sōmma diei. ¹⁶ Bercetaamba waa baa dörpöpuorbienj daaba-i. Ba waa baa sũnaamba. Baa bñ ba nungu-i baa-mi. Ba waa nuomba milnyombaa nuosũ. ¹⁷ Miñ daa sũnaamba-i damma mañ baa ba gbartaamba-i ku yaa daaku: Ba kollun-jonggorbaa-ba waa dādāa ñaa dāamu, banamba kakau ñaa bula-hũmma, banamba bojũmmu. Sũnaamba yunni waa ñaa jar ba yunni. Dāamu taa mu hel ba nunni-na, baa nyaasñni, baa naarjũmmu. ¹⁸ Dāamu mañ taa mu hel ba nunni-na baa nyaasñni-i a naara naarjũmmu-i, guoyo-bimbñni. Nelbiliembañ calaanu sōmma siei-i, nie ko sōmma diei bei. ¹⁹ Sũnaañj daaba himma waa ba nunniñ, baa ba pelniñ. Na saa da! Ba pelni waa ñaa jēnaamba. Yunni waa-nie, aa ba taa ba kōsuonj nelbiliemba-i baa ni yaa-i.

²⁰ Guoyo-bimbñni siei niñj daaniñ'a ni saa ko bamañ, ba saa nanna ba cilobabalaño-i; ba saa yañ ba cufienja buolma-i. Ba buol *jīnabaa-ba-i dii, ba buol tñnni-i dii, a ne da ba yaa cie-ni ba fere. Ba cie ninanni baa sēne, ninanni baa wargbe, ninanni baa kovēllu, ninanni baa tãmpienja, ninanni baa daangu. Ni sa da, ni sa nu, ni sa bi wuo. ²¹ Ba saa nanna ba nelkolle-i, baa ba isōmma-i, baa ba bñjwosñni-i, baa ba cuoyungu-i.

10

Nsāa wuyaa sebeyelle-i

¹ Ku huongu-na, mi tiraa da *dörpöpuorbilongo najo hilaa dorō-i-na tuo

hiire u jo. U waa baa fñḡḡō. Duherru naa dii-yo huonga aa diilonḡ-poruongu waa u yudoro-i-na. U yaanga taa ka caa ḡaa bāangḡ, aa u gbeini-i ḡaa dāamu. ²Sebeyelle nande waa u nanga-na, sebeyel daade naa puur. Uḡ juo hi, wuo dii u nadiēgboluongu-i dāmmanḡ-nuoraangḡ-na aa jīna u nanyuo-kūngḡ-i bomborma-na. ³Aa naa kaasīḡ da gbagaga ḡaa jara buure. Uḡ kaasāḡ, diilonḡ wuo naar da niehāi a sie-yo. ⁴Uḡ siyaa-yo baa mamaḡ mie mi nyegēḡ-ma jīna, mie mi ne da molo niē piye baa-mi doro-i-na wuo: «Diilonḡ uḡ naaraa waḡ mamaḡ, baa yaḡ molo nu-ma; baa nyegēḡ-ma.»

⁵Dorpopuorbilong daa wuo sire u nadienangḡ-i doro-i-na ⁶⁻⁷ aa naa cira: «Ku hii! Dorpopuorbilong maḡ tīyāa niehāi-wuogḡ-i, duo doḡ tuo bu u yerre-i Diilonḡ uḡ ḡa naa waḡ u kusūngḡ maḡ baa u cāarāamba-i, uḡ ḡa naa waḡ u kusūngḡ maḡ baa u *popuorbiemba-i, u ka ce-ku. Diilonḡ yaa mi siera. U yaa hielaa doro-i baa hīema-i, aa hiel dāmmanḡ-nuoraangḡ-i baa bīmḡinni-i hiere, uu dii gbula, u sa ji kā terieḡgu.»

⁸Umaḡ naa piye baa-mi doro-i-na u tiraa gbē-mi wuo: «Kā dorpopuorbilong maḡ yieraaya a dii u gboluongḡ diei dāmmanḡ-nuoraangḡ-na, aa jīna ku diei bomborma-na u wulaa, ḡ ka hūu sebeyelle maḡ puurii u nanga-na.» ⁹Mi piyaa kā ku yaa-i ka gbē dorpopuorbilong-i mie u hā-mi sebe-i. U gbē-mi wuo mi hūu-yo mi wuo-yo. Da mi wuo-yo, u ka waa kpēnne mi nungḡ-na ḡaa sollu, ḡa u ka waa gbegege mi kusūngḡ-na. ¹⁰Mie hūu sebe-i u wulaa a wuo-yo. U waa ḡaa sollu mi nungḡ-na da kpēnne, ḡa miḡ juo hīḡ-yo, u bir da gbegege mi kusūngḡ-na.*

¹¹Ku huongḡ-na, baa gbē-mi wuo: «Diilonḡ taara u puor-ni baa nuomba boi maama, baa nileiḡa boi maama, baa fñḡḡtaamba boi maama, ḡ gbē ḡ ka tiraa waḡ-ma.»

11

Diilopopuorbiemba hāi maama

¹Ku huongḡ-na, baa hā-mi gboruongḡ nangu, ba fi baa-ku; aa gbē-mi wuo: «Sire ḡ ka fi *Diilodubuo-i baa mumbuolmur-terieḡgu-i, aa ḡ kāḡ bamaḡ dii ta ba jaal Diilonḡ-i Diilodubuo-i-na. ²Baa ji cira ḡ fi ḡñḡḡuḡ-huanga-i, ba yaḡ-ka hā *nieraamba baa-ka. Ba ka sere Diilonḡ nelle-i* caamba komuḡḡa hāi baa ba hāi. ³Kuu dii ḡaa yinni nuosiba niediei komuḡḡa siei. Mi ka puor mi nuomba hāi baa mi nelma-i ba ka ta ba waḡ-ma yinni fanni-na hiere. Kutaamba ka dii balaḡ-jonggorbaa.»

⁴Nuomba hāi baḡ daaba dii hīema Tienḡ† caḡ-nu. Baa dii ḡaa *Olivi-tibinni, baa dii ḡaa fitimbāa.‡ ⁵Umaḡ duo tuo taara u ce-ba kuujangu, dāamu nammu hel ba nunni-na a kosuḡ kutienḡ-i. Ba bigāarāamba ka ku kuliḡgu fangu temma yaa-i. ⁶Barḡ ka ta ba waḡ Diilonḡ-nelma-i bieḡa maḡ nuu-i hiere, ba gbāa bella diilonḡ-i u sie dāa bieḡa faḡa-na. Ba gbāa bi ce hūmma bir tāmma hiere. Aa āmba-balma maḡ da ma dōlnu-bei, ba gbāa dii-ma miwaḡḡo-na huongḡ maḡ dolaanu-bei.

⁷ḡa da ba ji waḡ Diilonḡ-nelma-i tī, bīḡ-wobalḡ maḡ dii fobabalaangḡ-na, u ka hel kar berru-bei aa ko-ba. ⁸⁻⁹Duo ko-ba, ba sie yaḡ ba fuure-bei; ba ka nanna-bei nellenḡ-huonga-na ponsanatigerre-na. Ba ka tīe terieḡgu-na a ce yinni siei baa boluongḡ nuomba ta ba jo ba ne-ba. Nuomba ka hel terni-na hiere, baa nileiḡa-na hiere, baa dūnni-na hiere, baa nelmambaa-ba-na hiere a ji ne-ba. Maḡ ka ce nelle maḡ nuu-i, nelle fande-i nebuo; ba gbūu Itienḡ-i kusuḡ-nu'i ko-yo. Ba gbāa bī nelle falle-i Sodomu§; ba gbāa bi bī-de Esipi di balaangḡ maama-na. ¹⁰*Diilopopuorbiemba hāi-baḡ daaba kuliḡgu ka silaa dōlnu nelbiliemba-i ji cor. Ba mulāḡ nuomba-i cor baa ba nelma-i; a ce dumaḡḡo-na, ba ka ce ponsaangḡ ma yerreḡ aa hā ba-naa bīmḡinni ponsaḡ daaku-na.

¹¹ḡa yinni siei baa boluḡ daakḡ juo cor, Diilonḡ hul fafalmu dii ba memmu-na, ba sire. Bamaḡ taa ba ne-ba, korra fūnuḡ bel-ba. ¹²Diilopopuorbierḡ daaba

* 10:10 Nieḡ Esekīel sebe-i-na (Ézéchiél) 2.8, 3.1-3.

* 11:2 Diilonḡ nelle-i bande-i, ba gbē

*Yerusalemu yaa-i. † 11:4 hīema Tienḡ yaa Diilonḡ-i. ‡ 11:4 Nieḡ Sakari sebe-i-na (Zacharie) 4.3, 11-14. § 11:8-9 Sodomu: Nieḡ u kūngḡ-i Miwaḡḡo jīnammanḡ-sebe-i-na (Genèse) 18-19.

nu molo piiye baa-ba da gbagaga doro-i-na wuo: «Nyugāan na jo bandel!» Ba ta ta ba nyugūn ku yaa nuu-i baa duherru, ba bigāarāamba ta ba ne ba ta ba kã.¹³ Huongu fangu-na, hiema gbuu sagalla. Marj sagalaaya dumaano-na, nelle muonu yienngu diei. Da ba calnu-die sɔmma cɪncieluo-i, sɔmma diei-i muyaanu. Nuomba neifierja siei nuosiba ndii tie-marj. Bamarj tɪyāa ba saa ku, ba kūoma ta ma nyen. Ba ta ba piiye wuo: «Diilongo-i bibienjo».

¹⁴ Hāalɪn-yaahuolo curaa, ŋga ma saa tɪ; sielɪn-wuonjo jo dii.

Yerperiele buu

¹⁵ Ku huongu-na, *dɔrpɔpuorbilongo marj niehāi-wuonjo bu u yerre-i. Nuomba namba ta ba piiye doro-i-na da gbagaga wuo:

«Miwaano yuntesinni-i fiefie-i-na ni cie Itienjo da-u-diei niini, fuo baa un saan *Konkortienjo marj.

Yuntesɪn daani ka tie baa ba yaa-i ni sa ji tɪ dede.»

¹⁶ Nuon daabamj piiye dumaano-na, bɪncuomba komorre baa ba naa marj tiēnaana Diilongo caangu-na, ba sire dūuna hiere a jaal Diilongo-i¹⁷ aa cira:

«Itienj nuɔ, Diilong nuɔ, Weimantienj nuɔ, nii naa waa, aa nii dii.

Nɪŋ hūyāa nelle-i a pigāan ŋ fɔŋgɔtesinni-i i ce-ni kasi saa da-ni.

¹⁸ *Nieraamba taa ba gān baa-ni.

Ŋga fiefie-i-na nuonci ka gān baa-ba.

Ŋ ka pigāan-ba ŋ jāyāmma-i.

Bikuomba germa hii.

Ŋ cāarāamba marj waan ŋ nelma-i, ba pāmmaŋ-huongu hii,

ka hel baa ŋ baamba marj kāan-nɪŋ hiere, nelbɔmbɔmbaa-ba-i baa nyuonyuɔ-baamba-i hiere ba pāmmaŋ-huongu hii.

Bamarj bi guolaayan hiema-i, ba kɔsuɔmarj-huongu yaa hii daaku-i.»

¹⁹ Barj juɔ piiye tɪ, *Diilodubuo marj doro-i-na wuo puur, *tobisinnɪŋ-kporuo wuo carra dii u huongu-na, diilong wuo dɔŋ tuo nyiesɪŋ aa tuo naar. Terni-i hiere ijieni. Hiema sagalla, diilongo wuo tuo gbu u dāa baa tāmpelēɪŋa.

* ^{12:7} Misel yaa *dɔrpɔpuorbienba yuntienjo-i. Nienj Yuda sebe-i-na 9. † ^{12:9} Nienj Miwaano jɪnammar-sebe-i-na (Genèse) 3.1 baa Like sebe-i-na 10.18.

12

Gberɛ

¹ Ku huongu-na, mie mi ne da gberɛ marj temma doro-i-na: cienjo nanjo. Uu naa dii bāanyufelle-i jonggor temma, aa haa u gbeini-i cɛɪŋo-na aa dii nyantuoluo baa mɔɛŋa cɪncieluo baa a hāi yuo. ² Kusungu waa-yuo a hi homma. Kuŋ bilaa-yo ta ku jan-yo, wuo tuo kaasɪŋ.

³ Mie mi ne tiraa da gberɛ nanjo doro-i-na: Jūŋo nanjo da dāa baa yunni niehāi baa yienja cɪncieluo! Nyantuolbaa-ba waa u yunni-na hiere. ⁴ U pelienngu pir mɔɛŋa-i yienngu diei nanna hiema-na. Da ba calnu mɔɛŋa-i sɔmma siei, u piri sɔmma diei nanna. Wuo jo ji yiera cien daayo caangu-na wuo duo bɔɔ u hɪŋ bilongo-i. ⁵ Cien wuo bɔɔ naacombilongo. Un bi buora, baa bie bilongo-i kã baa-yo ka jina-yuo Diilongo caangu-na. U waa tiēna u fɔŋgɔtaanj-tetterre-na. Naacombilong daayo yaa saaya u sire waa nilēɪŋa-i hiere a yungu-na. U ka sire ce u fɔŋgūɔ-i baa kollun-būole. ⁶ Barj biyaa bilongo-i ta baa-yo, nyun wuo gbar suur hien-nu. Diilongo naa tigiŋ terienngu nangu dii hienngu-na duo ka fie-yo yinni nuosiba niedie komuonja siei.

⁷ Huongu fangu-na, berru nandu sire doro-i-na. Misel-i* baa u napɔpuorbienba yaa kaa ka suye jūŋ daayo-i baa u baamba-i. ⁸ Barj daa ba-naa dumaano-na, baa yar jūŋo-i baa u baamba-i, a ce dumaano-na ba saa gbāa da ba tiēna doro-i-na. ⁹ Ba sie-yo nanna hiema-na. U yaa jɛbɪncɔɪŋo-i. U yerre yaa *Sitāni, dinande yaa *Bigārāŋo. U yaa tāalāan nuomba-i hiema-na hiere. Ba sie-yo nanna baa u pɔpuorbienba-i hiere hiema-na.†

¹⁰ Mie mi ne da molo piiye doro-i-na da gbagaga wuo:

«Fiefie fuo, i kuraa.

I Diilongo pigāan u fɔŋgɔtesinni-i baa u nel-lentesinni-i.

Diilong un saan *Konkortienjo marj,

fɔŋgɔtesinni dii u nan-jota.

Umarj taa u cāl i baamba-i bāangui baa isuongu-i Diilongo yaanga-na,

ba duonja-yuo doro-i-na.

¹¹ Tūmbilongo tāmma-i

baa Diilonj-nelma man hilaa i baamba
nunni-na,
ma yaa cie ba yar-o.

Ba hieärä kuliingui i gaa ku sa jan-ba.

¹² Terieŋgu fangu-na, namaa namaŋ dii
doro-i-na hiere, taa na nye.

Ŋga namaa namaŋ dii hiema-na, baa
hümma-na, sülma haraa-nei!

Sitäni hiiriye kã na wulaa baa hódulle,
u suyaa wuo u yinni saa tie boi.»

¹³ Jüŋor juo'a u ne da u fere hiema-na,
wuo sire cu cehuonacieŋ daayo huon-nu.

¹⁴ Baa hä cieŋo-i kuocuro bünccemmu häi,
u yuul ka diire dii *hiengui-na baŋ tigiŋ
terieŋgu man hä-yo u duo ka tieŋa ce bieŋa
sisi baa boluongu jieŋo baa da u yufelle.

¹⁵ Uŋ yuulii ka diire dumaŋo-na, jieŋo wu-
osa hümma, ku pãŋ ce nuoraanŋu ta ku
bünj da ku ka wuo cieŋo-i. ¹⁶ Hiema yan-yo
aa naa yiernu hünj daama yaanŋa-na, maa
bünj jo ji suur hiere. Hiema bir suuye. ¹⁷ Jüŋo
huonŋa fünüŋ du baa cieŋo-i. Bisälmba
namba waa baa cieŋo-i. Jüŋo güunu ka tuo
gãŋ baa ba yaa-i. Bisälŋ daaba yaa bamaŋ
nuonj Diilono nuŋgu-i aa bel Yesu nelma-i
nammu häi. ¹⁸ Ku huonŋu-na, jüŋo jo ji yiera
dãmmaŋ-nuoraanŋu nuŋgu-na tuo ne.

13

Bijwobalho nano hilaa hümma-na

¹ Ku huonŋu-na, mie mi ne da bijwobalho
nano hilaa dãmmaŋ-nuoraanŋu-na. U
waa baa yunni niehäi baa yieŋa cincielluo.
Nyantuolbaa-ba waa yieŋ daaya-na hiere.
Aa Diilono tuosinnij-yieŋa naa nyegẽŋ u
yunni-na hiere. ² Bijwobalho daayo waa gaa
kẽlŋo, u gbeini waa gaa dãnŋilaŋ-gbeini
aa u nuŋgu waa gaa jara nuŋgu. ³ Jüŋ wuo
hä-yo himma-i baa yuntesinni aa bi hä-yo
fõŋgõbãmbãale. ⁴ Baa naa posol bijwuonj
daa u yungu nanŋu-i babalaa, da ŋ ta ŋ
ne-yo gaa u ka ku, ŋga pãŋ daaku jo ji
fẽ. Ku ce nuomba-i hiere gberẽ, baa ta ba
nyaanu-yuo ba ne-yo. ⁵ Jüŋ uŋ hãa bijwuonj
daayo-i fõŋgũ-i, nuonj baa doŋ ta ba düuna
ba jaal jüŋo-i. Ba taa ba bi düuna ba jaal
bijwuonj-o aa ta ba piye wuo: «Hai gbãa
saa u fere baa bijwuonj daayo-i? Hai gbãa
yii baa-yo?»

⁵ Baa hä bijwuonj-o-i hümmelle-i wuo u
kaal u fere aa u tuora Diilono-i. Ba hãa-
yo hümmelle-i wuo u ce u bãanŋu-i caamba
komuonŋa hãi baa ba hãi. ⁶ Wuo doŋ tuo
tuora Diilono-i, u biẽna u yerre-i baa u
düngu yerre-i ka cor baa bamaŋ dii u
nelle-na hiere ba yieŋa-i. ⁷ Baa bi hãa-
yo hümmelle-i wuo u ce berru baa Diilono-
baamba-i. Kere duo ce berru-i baa-ba, u
ka yar-ba. Ba haa-yo dünni-i hiere ni yun-
nu, baa terni-i hiere ni yun-nu, baa nelma-i
hiere ma yun-nu, baa nileŋa-i hiere a yun-
nu.† ⁸ Da ma hel bamaŋ yieŋa-i nyegãan
cicẽlman-sebe-i-na dii miwaanŋo jĩnamma-
na, nelbilibemba-i hiere ba ka ta ba düuna
ba jaal-o. Cicẽlman-sebe daayo-i, baŋ ku
*Tũmbilono man, fuo wuonj-o.

⁹ Umanj duo u ka nu, u nu! ¹⁰ Diilono duo
cira ba bel umanj, ba ka bel-o; duo cira ba cãa
umanj nuon-nu-i, ba ka bi cãa-ku. Terieŋgu
fangu-na, Diilono-baamba saaya ba hieärä ba
küoma-i aa haa ba nanŋa-i Diilono-na.

Bijwobalho nano hilaa hiema-na

¹¹ Mie mi ne tiraa da bijwobalho nano hel
hiema-na u jo. Yieŋa hãi waa u yungu-na.
A waa gaa terbeyun-waana. U taa u piye
gaa jün daa uŋ piyeŋ duma. ¹² Bijwobalho
man hilaa hümma-na uu naa hä-yo fõŋgũ-i
u duo tuo ce himma-i aa fuo tieŋa tuo ne
u tuo ce. A ce dumaŋo-na, uŋ hilaa, u
guor nelbilibemba ta ba düuna ba jaal bij-
wobalho man hilaa hümma-na. Fuo yungu
yaa naa posol babalaa aa fẽ. ¹³ Umanj hilaa
hiema-na, u taa u ce himma boi. Halle u
taa u ce dãamu ta mu hel doro-i-na mu
diire hiema-na nuomba-i hiere ba yufelle-
na. ¹⁴ Uŋ daa fõŋgũ man tuo gbã u ce
himmã-i umanj hilaa hümma-na u yufelle-
na, u taa u pira nelbilibemba-i. Uu naa wan
baa nuomba-i wuo baŋ posolaa bijwobalho
man baa jigãporuonŋu-i aa u saa ku, ba ce
daanŋu ba sisĩŋ-yo ba jĩna ba ta ba düuna
ba jaal-o. ¹⁵ Baa naa hä bijwobalho man
hilaa hiema-na ku fõŋgũ-i u ce baŋ sisãan
umanj jĩna u tuo fiisa aa gbãa tuo piye
aa tuo bi ko bamaŋ sa düunaanŋ ba jaal-
o hiere. ¹⁶ Mafamanj cie, bijwuonj daa
wuo guor nuomba-i hiere, nelbõmbõmbaa-
ba-i baa nyuonnyuo-baamba-i, waamba-i baa
nawalaamba-i, koraamba-i baa nebibma-i

* 13:2 Nieŋ Daniel sebe-i-na (Daniel) 7.3-6.

† 13:7 Nieŋ Daniel sebe-i-na (Daniel) 7.8,21,25.

wuo ba dānya ba fere ba nademmu-na sisō ba yaadāmman-na. ¹⁷ Dānyuo duo uu si dii nuoni maŋ nuō-i, ŋ sie gbāa sāa biŋkūngu, ŋ sie bi gbāa suor biŋkūngu. Biŋwobalho yerre yaa waa dānyuo faŋo-i sisō niele maŋ saa baa u yerre-i.

¹⁸ Terieŋ daaku-i nelnurāaŋ-terieŋgu. Niel daade yaa nuosiba siei komuōŋa siei baa niediei (666). Di pigāaŋ moloŋo naŋ sīnni-i dumaanjo-na. Umaŋ duo tuo cē u joŋuŋ u ne.

14

Bamaŋ kuraa ba maama-i

¹ Mie mi tiraa ne da *Tūmbilongo yiēraaya *Sinyo-tānūngu-na baa nelpūngu naŋ temma. Ba waa nuōmba neifieŋ-komuōŋa siei baa cīncieluo nuōmba neifieŋa hāi. Tūmbilongo yerre-i baa u To diele naa nyegēŋ ba yaadāmman-na. ² Mie ta mi nu ba yaleiŋa-i doro-i-na. A taa a du ŋaa hūnjulamma, a taa a du ŋaa diilongo'i naaraa. A taa a du ŋaa ba mar konconni. ³ Ba waa ta ba hāl nalāfelieŋgu fōŋgōtaan-teterre yaanŋa-na, bimuoŋba naa-baan daaba yaanŋa-na, bīnuōmba bi yaanŋa-na. Da ma hel bafamba-na, molo sie gbāa suo nalāaŋ daaku-i hāl-ku. Diilongo sāa bafamba yunni yaa hīema-na. Baa dii nuōmba neifieŋ-komuōŋa siei baa cīncieluo neifieŋa hāi. 'Baa dii welewele, ba saa guola ba fere baa caamba. Ba yaanŋ aa ta ba cu *Tūmbilongo huōŋ-nu uŋ kāŋ terni maŋ nuō-i hiere. Diilongo yufelle hilaa ba yaa-i nuō-i igēna nelbīliemba hōlma-na u sāa ba yunni-i ba da ba ce fuō baa Tūmbilongo-i ba baamba. ⁵ Ba nunni saa puur baa coima-i dede. Cālmuo si dii-bei.

Dorpoŋuorbiemba siei maama

⁶ Mie mi ne da *dorpoŋuorbilongo naŋo yuul dii fēnfēlle-na u jo baa neldadōlma namma. Nelma famma sa ji saara dede. U jo baa-ma duo ji waŋ-ma baa nelbīliemba-i terni-na hiere, dūnni-na hiere, nelmambaa-ba-na hiere baa nīleiŋa-na hiere. ⁷ U taa u piye da gbagaga wuo: «Diilong uŋ ka ger nuōmba āndaanŋu-i huōŋgu maŋ nuō-i ku hii tī, a ce dumaanjo-na, taa na kāŋjo aa na ta na gbelieŋ-yo. Taa na dūuna na

jaal umaŋ hielaa doro-i baa hīema-i. Taa na jaal umaŋ hielaa nuoranni-i baa hūnfōnni-i!»

⁸ Dorpoŋuorbilongo naŋo tiraa cu dielā-wuōŋo-i tuo piye wuo: «U muyaanu! *Babiloni muyaanu! Nebuo maŋ cilaanŋ nīleiŋa-i hiere baa u saasorsīnni-i, u muyaanu!»

⁹ Unaa tiraa cu hāalīŋ-wuōŋo-i tuo piye da gbagaga wuo: «Umaŋ duo tuo dūuna biŋwobalho yaanŋa-na, sisō u karkuuyo* yaanŋa-na, aa dānya u nadienŋa-na, sisō u yaadāmman-na, ¹⁰ kutieŋo sie kor Diilong-berru-na. Diilongo ka pigāanŋ-yo u jāyāmman-i. U ka waa ŋaa ba guōraa moloŋo hā-yo kombabalamma u nyōŋ. Kufangu taamba ka mulieŋ dāŋgbōguōŋgu-na, dorpoŋuorbiemba yaanŋa-na, baa Tūmbilongo yaanŋa-na. ¹¹ Dāamu maŋ mulāanŋ-ban, mu sa ji diŋ dede. Mu nyaasīnni sa ji yaŋ wurma-i dede. Bamaŋ dūunaanaŋ biŋwobalho yaanŋa-na, sisō u karkuuyo yaanŋa-na, bamaŋ dāanya ba fere baa u yerre-i, ba ceraa ba da fiisaanŋu gbula.»

¹² Ku'i cie Diilong-baamba-i, bamaŋ nuōŋ u nungu-i aa haa ba nanŋa-i Yesu-i-na, ba saaya ba hīrā ba kūōma-i.

¹³ Ku huōŋgu-na, mi nu molo piye baa-mi doro-i-na wuo: «Nyegēŋ nel daama-i: «A doŋ fiefie-i-na, bamaŋ kuŋŋ baa Itieŋo maama-i ba hōmmu-na, ba yunni dōlāa. *Diilong-Yalle waanŋ-ma wuo ninsōŋo, kere ba ka fiisa, ba silaa ce weima; ba ka da ba muliema sullu-i.»»

Dīmma hii karma

¹⁴ Mie mi tiraa ne a da nyaasīpilanni nanni doro-i-na, moloŋo naŋo waa tīena ni doro-i-na, ŋaa Moloŋ-Bieŋo. Sēne-nyantuoluo waa u yungu-na baa jukōrdōdōlŋgu u nanŋa-na. ¹⁵ *Dorpoŋuorbilongo naŋo hel *Diilodubuo-i-na a piye da gbagaga baa umaŋ waa tīena nyaasīnni-na wuo: «Dīmma vāa hi karma hīema-na, bie ŋ jukōruōŋgu-i ŋ doŋ!» ¹⁶ Umaŋ waa tīena nyaasīnni-na wuo bie u jukōruōŋgu-i a kar dīmma-i hiere hīema-na.

¹⁷ Dorpoŋuorbilongo naŋo tiraa hel Diilodubuo-i-na dii doro-i-na; jukōrdōdōlŋgu bi waa baa fuō-i.

* 14:9 Karkuuyo: Baŋ gbēŋ karkuuyo maŋ bande-i-na, da ba sisīŋ daan-biŋkūngu, ba bī-ku yaa karkuuyo-i. Ku gbāa waa nelieŋo, ku gbāa bi waa biŋwuōŋo'i baŋ sisāanŋ.

¹⁸ Dörpöpuorbilongo nano tiraa hel mumbuolmuŋ-terienŋu-na, u yaa waa daamu tieŋo-i. Wuö piye da gbagaga baa juköruöntienŋo-i wuo: «Ne! *Eresē bie hiema-na, kã baa ŋ juköruenŋu-i ŋ ka kar-o.» ¹⁹⁻²⁰ Wuö ce u juköruenŋu-i a kar eresē-i hiere hiema-na aa küöl-o kã baa-yo baŋ kãmal-on kusuon-nu. Ku waa gbersannin. Baa jãmallã eresē daayo-i kãmal-o, tãmma bir yan aa ta ma hel-yuo, gbuu ta ma büŋ ŋaa nuoraanŋu. Ma büŋ kilobaa nuösü komuonã ndii temma.[†] Ma pupurma waa süŋ duö suur, u bäl u nuon-nu. Daaku-i hiere ku pigãan Diilongo jãyãmma yaa-i.

15

Dörpöpuorbiemba juo baa ämbalma niehã

¹ Mie mi ne a tiraa da gberē nan temma döŋo-i-na: *dörpöpuorbiemba niehã baa ämbalma niehã ba nammu-na. Ämbalperiema yaa-i. Diilongo ka pigãan u jãyãmma-i baa ma yaa-i a perienŋ.

² Aa da kulangan nanŋu ŋaa nuoraanŋu, ku caa ŋaa duolenŋo, baa daamu ku huongan-na. Baman yaraa biŋwobalŋo-i, baman saa hüu-ma ta ba düuna u karkuuyo* yaanŋa-na, baman saa sie ba haa u danyuo-i bei, ba waa yiera nuoraan daaku-na. Diilongo naa hã-ba konconni ³ba ta ba hãl *Tumbilongo nalãanŋu-i. Diilong-cãarãŋo-i *Moisi hãlãaku cor.

Ba taa ba hãl wuo:
«Itienŋ nuö, Diilong nuö, Weimantienŋ nuö.
Ŋ maacemma temma si dii fafaanŋu-na.
Nileiŋa-i hiere a Itienŋ nuö.
Ŋ äncemma faa aa tiraa vii.

⁴Itienŋ nuö, nuönei Diilong nuonŋo-i ŋ diei yon. Hai moloŋo-i ka sie cira u sie kãlã-nie? Hai moloŋo-i ka sie cira u sie bi ŋ yefafalle? Nuomba-i nileiŋa-na hiere ba daa nin pãŋ fafamma duma baa ba yufelle.

Ba ka jo ji düuna jaal-ni hiere.»

⁵ Ku huonŋu-na, mie mi ne da *Dilodubuo-i döŋo-i-na u puuri, aa da *Tobisinnin-dünŋu-i dii huongan-na. ⁶ Uŋ puuri dumaanŋo-na, dörpöpuorbiemba niehã man naa bella ämbalma-i, baa hel.

[†] 14:19-20 Ma nyegãan girekimma-na wuo: «Ma büŋ sitadibaa nuösiba niisie.» A saanu baa mie niifinni-i, i gbãa saa-ba baa kilobaa nuösü komuonã ndii temma. * 15:2 Karkuuyo: Niēŋ 14.9 baa naaruö-i-na cicaara-i-na. * 16:2 Karkuuyo: Niēŋ 14.9 baa naaruö-i-na cicaara-i-na.

Baa naa dii jonŋorpielmba aa pëyē-bei baa sēne-kpãŋkpanni. Ba jonŋorbaa-ba taa ba carra. ⁷ Bimuomba naa-baan daabana, unanŋo hã *dörpöpuorbieŋ niehã-baan daaba-i sēne-cimmu niehã. Muu naa yu hiere baa Diilong-berru, fuo man dii gbula. ⁸ Diilongo böboima-i baa u himma ce Diilodubuo wuo pãŋ yu baa nyaasinni a ce molo saa naa waa u gbãa suur-yuo, fuo dörpöpuorbiemban juo baa ämbalma niehã man ma cor igēna.

16

¹ Ku huonŋu-na, mie nu molo piye da gbagaga Diilodubuo-i-na baa dörpöpuorbiemba niehã-baan daaba-i wuo: «Diilong-berru man cimmu niehã-muŋ daamu-na, kãan na ka küna-duö hiema-na.»

² Dörpöpuorbilo-diēlãŋo ta kã ka jier u kaanŋa-i hiēkuole-na. Pãabalanni nan temma döŋ ta ni kar biŋwobalŋo danyuonŋ waa baman nuö-i aa ba ta ba düuna u karkuuyo* yaanŋa-na. Pãŋ daani maama saa naa fa baa jamma-i.

³ Hãaliŋ-wuonŋo kã ka jul u kaanŋa-i dãman-nuoraanŋu-na. Hümma bir hiere ŋaa bikulon-tãmma, a ce dumaanŋo-na bimbaamba man waa hiere hümma-na baa ku.

⁴ Sieliŋ-wuonŋo kã ka jier u kaanŋa-i nuoranni-na baa hünfonni-na, hümma bir hiere tãmma. ⁵ Mie nu dörpöpuorbilongo man hümma tieŋo-i u ciara wuo:

«Diilo, nuöni man dii, nuöni man waa;
nuöni man Diilong nuö, ŋ fafaanŋu temma si dii.

Nin cie nel daama-i duma, ma yaanŋa yaa dumaanŋo-na.

«Baŋ ku ŋ baamba-i baa ŋ *pöpuorbiemba-i, ku'i cie ŋ hã-ba tãmma wuo ba nyon. Baŋ taa ba taara kuman ba daa-ku.»

⁷ Ku huonŋu-na, mi nu molo piye mumbuolmuŋ-terienŋu-na wuo: «Nin-sonŋo! Itienŋ nuö, Diilong nuö, Weimantienŋ nuö, ŋ maacemma-i hiere ma faa. Da ŋ pã uman baa kuman, ku'i saaya baa-yo.»

⁸ Naaliŋ-wuonŋo kã ka jier u kaanŋa-i bãanyufelle-na. Die pãŋ bir ŋaa daamu gbuu ta ku ye nuomba-i. ⁹ Bãanŋuŋ fie

ku ye-ba, ba saa nanna ba cilobabalaŋo-i a fē Diilono huōŋga-i, ba bir yaŋ aa ta ba tuora-yuo, ŋ sie suō wuo mamaŋ daaŋ-bar daama-i ma tieŋo yaa ufaŋo-i.

¹⁰⁻¹¹ Diilun-wuono kā ka jier u ciing-a-i bīŋ-wobalŋo fōŋgōtaŋ-teterre-na, u nilēiŋa-i hiere aa pāŋ bir da kullu. Pānniŋ karaa nuōmba-na ta ni muliēŋ-ba, baa gbuu ta ba wuo ba nyieni-i, ba saa nanna ba cilobabalaŋo-i, ba bir yaŋ aa ta ba tuora Dorwuono-i.

¹² Niediei-wuono kā ka jul u kaŋga-i nuorabuo naŋo-na, ba bī-yo Efurata. Nuoraŋ daa kuō pāŋ kuol a ce jāmātigibaa-ba maŋ hilaŋ bāpagūŋgu-na ba da ba da muncormu.

¹³ Ku huongu-na, mi da *jīnabaa-ba siei. Unajo taa u hel jūŋo nuŋgu-na, unajo-i bīŋwobalŋo nuŋgu-na, unajo-i u pōpuorbilono nuŋgu-na.[†] Jīnabaa daaba waa ŋaa mamaalmba. ¹⁴ Ba yaa *Sitāni cāarāmba-i ta ba ce himma-i. Ba ka wuōra gbura jāmātigibaa-ba-i hiere hīema-na wuo ba ji gāŋ baa Diilono-i Weimantieŋo-i uŋ ka pigāaŋ u jāyāmma-i yiŋgu maŋ nuō-i.

¹⁵ Itieŋo waŋŋ-ma wuo: «Nieŋ, mi ka jo ŋaa cuoyuo wuo. U maŋ duo saa gonya duōfūmmu aa tigiŋ tieŋa baa u joŋgorbaa-ba-i u nuongu-na, u yuŋgu dōlaa. U sie hel bebelles, a ce dumaŋo-na senserre sie da-yo baa banamba-i.»

¹⁶ Jīnabaa baa tigiŋ jāmātigibaa-ba-i terieŋgu naŋgu-na, ba bī-ku ebiremma-na «Armagedō».

¹⁷ Dōrpopuorbilono maŋ niehāi-wuono fara jier u ciing-a-i a guola fafalmu-i. Mie nu molo piiye da gbagaga fōŋgōtaŋ-teterre-na Diilodubuo-i-na wuo: «Ma tie!»

¹⁸ Huōŋgu fangu-na, diilon wuo doŋ tuo nyiesiŋ aa tuo naar, terni-i hiere ijieni. Hīema gbuu sagalla baa fōŋgūo. Diilon uŋ hielaa nelbiliemba-i ma temma saa sagalla dede! ¹⁹ Maŋ sagalaaya dumaŋo-na, nebuō maŋ baŋ bīŋ-yoŋ *Babilōni-i wuo taalnu sōmma siei. U maacembabalamma saa karaanu Diilono-i, wuo pigāaŋ-yo u jāyāmma-i. U cie-yo ŋaa ba hāa moloŋo kombabalamma u nyoŋ. Aa nilēiŋa naŋa-i jāmālābaa-ba-na hiere aa muonu. ²⁰ Tānni gbuo hiere baa dāmman-nuoraŋguŋ diyaa

hīema maŋ huōŋga-i, molo saa suō niŋ curaa kusuōŋ-nu. ²¹ Diilon wuo tuo dāa baa tāmpēkāŋkareiŋa u naŋ nuōmba-i. Talle diei gbāa yu kilobaa komuōŋa hāi. Kuŋ gbuu silaa balan cor dumaŋo-na, nuōmba ta ba tuora Diilono-i.

17

Babilōni dii ŋaa saasorcieŋo

¹ Ku huongu-na, *dōrpopuorbienba niehāi maŋ waa baa cimmu niehāi, unajo jo ji gbē-mi wuo: «Jo mi ji pigāaŋ-ni kumaŋ ka haa saasorcieŋo maŋ tieŋaana kanni holma-na. ² Jāmātigibaa-ba-i hīema-na hiere ba gaala baa-yo, u guolaaya nuōmba yunni-i cor baa u saasorsinni-i nilēiŋa-na hiere.»

³ Uŋ waŋŋ mafamma-i, *Diilon-Yal die sire-mie. Mi da dōrpopuorbilono daa u kāa baa-mi hieŋ-nu. Mie mi ne da cieŋo naŋo tieŋaana bīŋwodāama naŋo-na, Diilono tuosinniŋ-yireiŋa'i nyegāaŋ gbuo bīŋwuono daayo-i hiere. U waa baa yunni niehāi baa yieŋa cīncieluo. ⁴ Cieŋ daayo naa gbuu diyaa u fere baa kompafafanga naŋga, ka waa dāa kaŋga. Sēne saa waa dei u nuongu-na baa u nieŋa-na a naara u niibilenni-i. Sēne-ciing-a waa u naŋga-na, kaa naa yu baa kakarkuono-bimbīnni, baa saasor-bimbīnni.

⁵ Yerre nande naa nyegēŋ u yaadāmma-na. Di yuŋgu naa fuo. Ku yaa daaku wuo: «Babilonibuo yaa-i, saasorbaa-ba nyu yaa-i, kakarkuono maŋ cieŋ hiere miwaŋo-na u nyu yaa-i.»

⁶ Mi ne da cieŋ daayo nyuono Diilon-baamba tāmma-i a ye cor kolmaŋ temma. Baŋ kuō bamaŋ Yesu maama-na, u nyuono ba tāmma-i ye. Miŋ daa cieŋ daayo-i daŋ damma-i, kuō ce-mi gberē.

⁷ Dōrpopuorbilono wuo gbē-mi wuo: «Baa yaŋ ku ce-ni gberē! Cieŋ daayo-i baa bīŋwuono maŋ tūyāa-yo, mi ka firre-bei pigāaŋ-ni.

⁸ Niŋ daa bīŋwuono maŋ daayo-i baa yunni niehāi baa yieŋa cīncieluo-i, uu naa waa yiinaa-i-na, ŋga fiefie-i-na uu si dii, u kuu. ŋga u ka sire hel fobabalaangu-na. Duo hel, u ka kā baa u yaanga ka kōsuōŋ u fere. Nelbiliemba maŋ ba yieŋa si dii cīcēlmaŋ-sebe-i-na dii miwaŋo jīnamma-na, da ba

[†] 16:13 Bīŋwobalŋo yaa bīŋwuono maŋ hilaa hūmma-na aa u pōpuorbilono yaa umaŋ hilaa hīema-na. Nieŋ sapitiri-i-na 13.

ji da-yo, ku ka ce-ba gberɛ. Uu naa waa, fiefie-i-na, uu si dii, nga u ka bir jo.

⁹ «Terieɗ daaku-na fuo ɗ waa cẽcẽmuntieɗ nuɔ baa nelnurɗ nuɔ. Biɗwuɔŋo yunni niehɗi pigãaɗ tãnni niehɗi cieɗ daayɔɗ tĩenaana nimaɗ nuɔ-i. Ni bi pigãaɗ jãmatigibaa niehɗi. ¹⁰ Jãmatigibaa niehɗi-baaɗ daaba-na, ba ndii cie ba bãangu-i cor tĩ, aa u diei dii tuo ce u kũngu-i; niehɗi-wuɔŋo saa hi nyugũɗ yogo. Duo ji nyugũɗ, u sie co. ¹¹ Biɗwuɔŋo maɗ naa waa aa u saa ji waa, u nuɗgu dii jãmatigibaa niehɗi-baaɗ daaba-na. U ka tiraa bir jo ji ce jãmatigi, ba ce jãmatigibaa niisiei. U ka kã baa u yaanga ka kɔsuɔɗ u fere.

¹² «Yieɗa cĩncieluo maɗ niɗ daa-ya biɗwuɔŋo-na daaya-i, jãmatigibaa-ba'i dumaango-na, nga ba saa doɗ ba bãangu-i yogo. Ba ka hã-ba hũmelle-i ba ce ba bãangu-i baa biɗwuɔŋo-i ler diei yon. ¹³ Nelma diei dii jãmatigibaa daaba hommu-na hiere; ma yaa daama: a ce ba fõɗgũɔ-i ta ba cãa biɗwuɔŋo-i baa-yo. ¹⁴ Ba ka sire ka kar berru *Tũmbilɔŋo-na, nga Tũmbilɔɗ uɗ yey yuntaamba-i hiere ba Yuntieɗo, aa tiraa waa jãmatigibaa-ba-i hiere ba Jãmatigi, u ka yar-ba. U baamba-i, uɗ biẽ bamaɗ, u yufelleɗ hilaa bamaɗ nuɔ-i, bamaɗ haa ba naŋga-i yuo ba ka bi yar jãmatigibaa daaba-i.»

¹⁵ Dorɓɓuɔrbilɔŋo tiraa gbẽ-mi wuo: «Niɗ daa kanni maɗ saasorieɗ uɗ tĩenaana kusuɔɗ-nu, ni pigãaɗ nuɔmba'i dumaango-na, ni pigãaɗ nileiɗa'i dumaango-na, ni pigãaɗ nelmambaa-ba'i dumaango-na. ¹⁶ Niɗ daa yieɗa cĩncieluo maɗ daaya-i, mi waan-ma baa-ni mie jãmatigibaa-ba'i dumaango-na; bafamba-i baa biɗwuɔŋo-i ba ka bigãaɗ saasorieɗo-i. Ba ka hũu u nagãɗ-niini-i aa firre-yuo yaɗ-yo bebelle. Ba ka wuo-yo aa caa u boini-i baa dãamu. ¹⁷ Diilɔŋo yaa diyaa-ma ba hommu-na wuo ba ce-ma dumaango-na, keɗe u taara-meĩ dumei. Ba ka ce kuuduɔŋgu a ce ba fõɗgũɔ-i ta ba cãa biɗwuɔŋo-i baa-yo. Ba ka ta ba ce dumei ba cie Diilɔŋo uɗ waɗ mamaɗ hiere maɗ ka pierieɗ ce yiingu maɗ nuɔ-i.

¹⁸ «Aa niɗ daa cieɗo maɗ daayo-i, u yaa *Babiloni-i, u yaa nebuɔ-i, u yaa

jãmatigibaa-ba-i hiẽma-na hiere ba yungu-na.»

18

Babiloni muonumma hii

¹ Ku huɔngu-na, mi da *dorɓɓuɔrbilɔŋo naɗo hilaa dorɔ-i-na tuo hiere u jo. U waa nelbuɔ, u taa u caa ɗaa duɔleɗo, a ce hiẽma-i hiere da cerre. ² U piiye da gbagaga wuo:

«U muyaanu! Babilonibuɔ muyaanu hiere. Terieɗgu cie *jina ba terieɗgu fiefie-i-na, ku cie jina ba muncõmmu.

Huribabalaamba maɗ molo sa taara u da ba yufelle, ba kãa ka tĩe kusuɔɗ-nu'!»

³ Nuɔmba-i nileiɗa-na hiere ba diyaa ba gboluɔngu u saasorsibabalanni-na. Jãmatigibaa-ba-i hiẽma-na hiere ba gaala baa-yo aa u bisĩnniɗ-hãlmaangu cie torgociraamba ce waamba hiẽma-na hiere.»

⁴ Ku huɔngu-na, mi tiraa nu molo piiye dorɔ-i-na wuo: «Mei baaɗ namaa, siireɗ na hel *Babiloni huɔnga-na, ni ma'i sĩ, na nunni ka waa u ãmbabalma-na, aa kumaɗ ka haa-yuo, da na tĩena, ku ka bi haa-nei.

⁵ U ãmbabalma haaya ma-naa fuo ka ta ma yieya diilɔŋo-i. Ma diei-maama saa karaanu Diilɔŋo-i. ⁶ Uɗ haa kumaɗ banamba-na, suuɗ ku solaangu-i yuo. Uɗ cie karaangu maɗ baa nuɔmba-i, cieɗ ku temma yuo na tir. Uɗ hãa nuɔmba-i koɗgbaaɗo maɗ temma-i ba nyɔɗ, diyaan mamaɗ bie yaɗ mafamma-i tir na hã-yo. ⁷ Uɗ taaraaya yerre-i dumaa, aa ce u bãangu-i dumaa baa gbeija-i, haan muliẽma-i yuo dumei baa yaahuolo-i. Duo ce u tuo piiye u huɔɗ-na wuo: «Mii dii ta mi ce mi bãangu-i ɗaa jãmatigi muɔ. Bikulcieɗ muɔ sĩ, aa balaangu cɛraa ku da-mi.» ⁸ Yinduɔŋgu yon ãmbabalma-i hiere ma ka cure-yuo: Jarma ka har-yuo, balaangu ka har-yuo, nyulmu ka bi har-yuo. Fuo fere-i dãamu ka caa-yo. Ku pigãaɗ wuo Diilɔŋ-berru-i ponsaang-duulu sĩ.»[†]

⁹ Jãmatigibaa-ba-i hiẽma-na hiere baɗ gaala baa-yo aa ce ba bãangu-i baa-yo, da ba ji da nyaasĩnni-i tugugu u yudorɔ-i-na, ba ka pãɗ haa ba nammu-i ba yunniɗ ta ba

* 18:2 Nierɗ Isayi seɓe-i-na (Ésaïe) 13.19-22.

† 18:8 Nierɗ Isayi seɓe-i-na (Ésaïe) 48.8-9.

kaal. ¹⁰Korma ka da-ba ba yiera da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba piye wuo:

«Gbere hayo-i temma-i daayo-il!

Babiloni naŋ sūlŋ daama!

Nuo baa ŋ fōŋgūo-i baa ŋ bōboima-i hiere ŋ guolamma saa gbuu boŋ bāangu.»[‡]

¹¹Torgociraamba-i hiere hīema-na ba ka bi waa kuliŋ-kaaluŋ-nu wuo molo sie da sāa ba niisuorni-i. ¹²Sēne dii baa-ba, baa wargbe, baa niibilefaffanni-i ni sīnni-na hiere, baa kompafafammu-i mu sīnni-na hiere, baa dēnni maŋ hūŋŋ vāmmu, baa gbēlŋ-nyienŋ-bimbīnni-i ni sīnni-na hiere, baa daafafannŋ-bimbīnni-i ni sīnni-na hiere, baa kōvēllūŋ-bimbīnni-i ni sīnni-na hiere, baa kolluŋ-nobimba-i ba sīnni-na hiere, baa tālēfefeŋa-i a sīnni-na hiere.

¹³Bar ceŋ nantiilma-i baa fielu maŋ, duu dii du sīnni-na hiere, baa natikolobaa-ba-i, baa *miir baa wusūnambaa-ba-i. Duvēŋo dii, namma dii, jūmmu dii, dīmma dii, niimba dii, tūlmba dii, sūnaamba dii, wotorobaa-ba dii, kōraamba bi dii.[§] ¹⁴Ba ka ta ba piye wuo: «Babiloni, niŋ taa ŋ kuye nimaŋ hiere ni taa nyaasīnniŋ, ŋ bimbīfaffanni taa aa yaŋ-ni; ŋ cēraa ŋ tiraa da-ni.»

¹⁵Torgociraamba maŋ cie biŋkūntaamba Babiloni-i-na, korma ka da-ba ba yiera da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba kaal kuliŋ-kaaluŋgu* ¹⁶aa ta ba piye wuo:

«Gbere hayo-i temma-i daayo-il!

Nebuŋ maŋ taa u diyaa u fere baa kom-pafafammu-i mu sīnni-na hiere, baa niibilefaffanni-i ni sīnni-na hiere, baa sēne-bimbīnni-i ni sīnni-na hiere.

¹⁷Bimbīfaffaŋ daani bīenamma saa gbuu boŋ bāangu.»

Bamaŋ taaraayaŋ ba nuŋ-juuru-i dāmman-ŋuoraangu-na: Baatoŋ-

gbartaamba-i, hūncortaamba-i, baa bamaŋ cieŋ maacemma baatombaa-ba-na, da ba ji da nyaasīnni-i tugugu nelle yudō-i-na, ba ka yiera da yargaa ¹⁸ta ba fara ba ne aa ta ba piye da gbagaga wuo: «Nel daade bōboima temma saa waa!» ¹⁹Ba ka kūl hīema kūnna ba yunni-na aa haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal aa ta ba piye wuo:

«Gbere hayo-i temma-i daayo-il!

Nebuŋ maŋ cie baatontaamba ce waamba hiere baa u bisīnniŋ-hālmaangu-i, u bīenamma saa gbuu boŋ bāangu.»[†]

²⁰Dortaarŋ namaa, taa na nye! Diiloŋ-baarŋ namaa, taa na nye! Yesu *pōpuorbieŋ namaa, taa na nye! *Diilopōpuorbieŋ namaa, taa na nye! Nebuŋ daa uŋ cie karaangu maŋ baa-na, Diiloŋo pāa-yo baa kufangu sullu yaa-i.

²¹Ku huongu-na, mi da *dōpōpuorbiŋoŋo naŋo-i, fōŋgūo waa-yuo. U biyaa tāmpēbuŋo naŋo-i, uu dii ŋaa namelle, a fara naŋ-yo dii-yo dāmman-ŋuoraangu-na aa cira: «Babiloni, nuo baa ŋ bōboima-i hiere, ba ka fara nanna-nie dumaŋde'i nuo-i, molo sie tiraa da ŋ yufelle. ²²Fānaa sie ji waa ŋ huongu-na, koncomaraamba sie ji waa, tulahultaamba sie ji waa, gbamaraamba sie ji waa, nagāŋ-maacenciraamba sie ji waa. Molo cēraa u tiraa nu buoŋ dumaŋ ŋ huongu-na. ²³Fitīŋ-cecerma ka gbuo gbula. Molo sa ji tiraa waŋ cējālŋ-maama ŋ huongu-na. Kumaŋ cie ku gbuo-nie dumaŋo-na, ŋ torgociraamba cie ba fere ba temma si dii hīema-na hiere, aa ŋ piera nuomba-i nileiŋa-na hiere baa ŋ isomma-i. ²⁴A naara kufangu-i, ba ku Diilopōpuorbiemba-i baa Diiloŋ-baamba-i naŋ huongu yaa nuo-i. Bar kuŋo bamaŋ hiere hīema-na, ŋ nuŋgu dii ba kuliŋgu-na.»

19

¹Ku huongu-na, mi nu ŋaa nelpūŋgu'i piyeŋ da gbagaga dōŋo-i-na wuo:

«Yaarŋ i tie jaal Diiloŋo-il!

Koŋkoro dii baa u yaa-i, bōboima gbē baa u yaa-i,

himma dii baa u yaa-i.

²U maacemma faa aa ma yaanga yaa dumaŋo-na.

U gāŋ baa saasorcēnampānto maŋ taa u celieŋ nuomba-i hīema-na hiere baa u kakarkuoŋo-i.

Uŋ kuŋo Diiloŋ-cāarāamba maŋ,

Diiloŋo suu ku solaangu-i yuo.

³Nebuŋ daayo dāamu sa ji diŋ dede,

u nyaasīnni sa ji yaŋ wurma-i dede.»

Aa naa tiraa cira:

«Yaarŋ i tie jaal Diiloŋo-il!»

[‡] 18:10 NIEŋ ESEKIEL sebe-i-na (Ézéchiél) 26.16-17. [§] 18:13 NIEŋ ESEKIEL sebe-i-na (Ézéchiél) 27.12-13,22. ^{*} 18:15 NIEŋ ESEKIEL sebe-i-na (Ézéchiél) 27.31,36. [†] 18:19 NIEŋ ESEKIEL sebe-i-na (Ézéchiél) 27.29-34.

jigäporuongu man waa u nuŋgu-na. Dū-naamba-i hiere baa kpaalbaa-ba-i baa jo ji ta ba ce ba bāanngu-i.

20

Biej nuosiba ndii yuntesinni-i

¹ Ku huongu-na, miε mi ne da *dorpupuorbilongo nano hiire u jo. Fobabalaangu diele waa u nanga-na baa jolgobuo nano. ² Uj juo ji hi, u bel jiebincioŋo-i. U yerre yaa *Sitāni, dinande yaa *Bigāarāŋo. U bilaa-yo vaa-yo baa jolgo-i u duo ce biej nuosiba ndii. ³ Uj vaa-yo dumaango-na, u se-yo dii-yo fobabalaangu-na aa gbonu-kuo baa diele-i aa tielaa-kuo wuo u baa gbāa hel ka pira moloŋo biej daaya holma-na. Biej daaya da a cor, ba ka suo hiel-o nanna u da yinni celle.

⁴ Kufangu huongu-na, mi da fōngōtaanj-titienj. Baman waa tiēna-yei ba hāa-ba fōngūo-i ba ta ba ger. Aa ban kuo baman wuo ba cuu Yesu ninsoŋo huon-nu, ban kuo baman Diilonj-nelma maama-na, miε bi da bafamba yaleiŋa-i. Kufangu taamba saa ta ba dūuna biŋwobalho yaanga-na baa u karkuuyo* bi yaanga-na. Ba saa naa bi haa u dānyuo-i ba fereŋ nu. Kuŋ cie dumaango-na, baa sire kuonj-nelle-na a jo ji tiēna fōngūo-i-na baa *Kirsā-i da ba ce biej nuosiba ndii. ⁵ Kuomba siredielamma yaa-i mafamma-i. Banamba ka cie biej daaya ka ti aa ba suo sire. ⁶ Baman ka sire siredielamma-na, ba yunni dola! Ban yeŋ Diilonj-baamba, hāalij-kuliŋgu yufelle bei. Ba ka ce *Diilojigāntaamba baa *Kirsā jigāntaamba aa ba ka tiēna fōngūo-i-na baa Kirsā-i biej nuosiba ndii daayo-na.

Ba yaraa Sitāni-i

⁷ Biej nuosiba ndii-waaj daaya da a cor, ba ka hiel *Sitāni-i u kaso-i-na. ⁸ Duo hel, u ka wura biŋ nileiŋa-na hiere a tāal Gogi-i baa Magogi-i†. Ba bi nelbiliemba yaa dumaango-na. U ka wura gbara-bei wuo ba ji ce berru baa Diilonj-o. Ba ka hel ŋaa nyeiŋo. ⁹ Ba hilaa terni-na hiere a jo ji dii Diilonj-baamba terienŋu-i huonga,

Diilonj uŋ kuyen nelle man maama-i, ba juo ji dii-de huonga. Ŋga dāamu hilaa doro-i-na a jo ji kukul-ba hiere. ¹⁰ Sitāni man taa u tāal-ba, ba bilaa ufaŋo-i dii-yo dāngboguonŋu-na u kā ka yuo biŋwobalho-i baa u pōpuorbilongo-i‡. Ba ka ce sūlma-i terienŋu-na bāanngu-i baa isuonŋu-i ba sa ji hel-mei dede.

Diilonj uŋ ka ger duma

¹¹ Ku huongu-na, mi da fōngōtaanj-tetembuo nano-i, u waa uupilano; baa u Tienj-o-i u doro. Doro-i baa hiēma-i ni gbar halan kutienj caangu-na, molo saa ji tiraa da-ni. ¹² Ku huongu-na, mi da nelbōmbōmbaa-ba man kuu baa nyuonyuo-baamba-i hiere, ba yieraaya fōngōtaanj-teterre yaanga-na, aa da sebebba-ba namba puurii, aa bi da cicēlmanj-wuonj puurii. Baa ger kuonj daaba-i hiere ba āndaangu-i a saanu baa ban cie kumanj hiēma-i na, a saanu baa manj nyegāan sebebba daaba-na. ¹³ Hūmmanj wuyaa nuomba man hiere, maa jo baa-ba. Kuliŋgu-i baa kuonj-nellenj wuyaa bamanj hiere, niε jo baa-ba. Baa ger ba āndaangu-i hiere a saanu baa ba maacemma-i. ¹⁴ Ban juo ger-ba ti, baa se kuliŋgu-i baa kuonj-nelle-i dii-ni dāngboguonŋu-na. Hāalij-kuliŋgu yaa dāngboguonŋu daaku-i. ¹⁵ Bamanj yireiŋa-i saa waa cicēlmanj-sebe-i-na hiere baa bi se bafamba-i dii-ba dāngboguonŋu-na.

21

Dorfeleŋo baa hiēfelemma

¹ Ku huongu-na, mi da dorfeleŋo baa hiēfelemma*. Nimanj waa dielūo-i-na ni gbuyaa. Dāmanj-nuoraangu saa waa. ² Aa da Diilonj nelle hilaa doro-i-na ta di hiire di jo. Yerusalemufeleŋo yaa juonj dumaango-na. U maama saa fa baa fafaangu-i. U gbuu migāan u fere ŋaa sijnārān uŋ diyanj u fere duma duo ka puona baa u dorŋo-i. ³ Miε nu molo piye da gbagaga fōngōtaanj-teterre-na wuo: «Diilonj-muntienammu dii nelbiliemba holma-na fiefie-i-na! U ka tiēna baa-ba, ba ka ce u baamba. Fuo fere

* 20:4 Karkuuyo: NIEN 14.9 baa naaru-i-na cicaara-i-na. † 20:8 Gogi-i baa Magogi-i: Ba bi Diilonj-bigāarāamba yaa dumaango-na bande-i-na. Nienj Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 38.2; 39.1. ‡ 20:10 Biŋwobalho-i baa u pōpuorbilongo-i, ne-ku 19.20 baa naaru-i cicaara-i-na. * 21:1 dorfeleŋo baa hiēfelemma: Nienj Isayi sebe-i-na (Ésaie) 65.17. † 21:3 NIENj Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 37.27.

yaa ka waa baa-ba, u'i ka waa ba Diilongo-i.[†]
⁴ U ka hur ba nyinyolma-i hiere. Kuli-
 ingu sie tiraa waa, balaangu sie tiraa waa,
 kaalungu sie tiraa waa, muliema sie tiraa
 waa. Äncolomma gbuyaa hiere.[‡]»

⁵ Kufangu huongu-na, umarj tienaana
 fõngdtaan-teterre-na u cira: «Fiefie-i-na,
 mi bir bimbinni-i hiere niifeleni.» Aa
 gbẽ-mi wuo: «Nel daama-i hiere ninsojo,
 nyegẽj-ma ɲ jina. Huhurma si dii-meĩ.»

⁶ Aa tiraa cira: «Fiefie-i-na, mi cie mi
 maacemma-i ti! Muomei yaanga-i, muomei
 huongu-i; muomei mundommu-i, muomei
 mumbālu-i.[§] Hũjkuosĩj da ni bel umarj,
 mi ka hā-yo cicelmarj-hũnfoeleng-hũmma-i
 gbāngbāj u nyɔj. ⁷ Da ku saa yar umarj,
 mi ka pā-yo pāj daama yaa-i. Mi ka
 waa u Diilong muo aa u waa mi bepɔljo.
⁸ Aa kortaamba-i baa bamarj naana mi
 hũmelle-i, baa pɔpɔraamba-i, baa nelku-
 raamba-i, baa bamarj cieng bĩjwosinni-i,
 baa isuotaamba-i, baa cufẽbuoltaamba-i ka
 hel baa coikartaamba-i ba ka dii bafamba-i
 dāngboguungu narj temma-na, ku maama
 saa fa baa hũlaangu-i. Hāalĩj-kuliungu yaa
 ka waa kufangu-i.»

Yerusalemufelejo

⁹ *Dɔrɔpɔurbiemba niehāi-baamba marj
 naa bella cimmu niehāi-muumu-i baa ām-
 balperiema-i mu hommu-na, unarj jo ji
 gbẽ-mi wuo: «Jo mi ji pigāarj-ni sinjārājo-i,
 jo ɲ ji da *Tũmbilongo dɔrɔjo-i.»

¹⁰ *Diilong-Yal die sire-mie. Mi da
 dɔrɔpɔurbilongo kaa baa-mi tãnujaataama
 narjo dɔrɔ-i-na ka pigāarj-mi Diilongo
 nelle-i, ka pigāarj-mi Yerusalem marj hilaa
 dɔrɔ-i-na tuo hiire u jo. ¹¹ Diilongo naa ce u
 tuo caa da kpokpoi ɲaa fuo uɲ caa duma.
 U taa u caa ɲaa jape-tāmpẽlle, da muimui
 ɲaa kamoeyilanni. ¹² Kokojaataama narjo
 naa dii-yo huongu, baa dumierja cĩncieluo
 a hāi, baa dɔrɔpɔurbiemba cĩncieluo ba
 bi hāi ba ta ba niya dumierj daaya-i. Baa
 naa nyegẽj *Isirahel dũnni cĩncieluo ni hāi
 niini yireiɲa-i dumierja yammu-na, dũngu

dũngu baa ku dumelle. ¹³ Dumierja sa-a-
 siei waa koko yammu naa-i-na hiere: a
 siei bāpagũngu-na, a siei bāsuurungu-na,
 a siei doryaɲga-na, a bi siei cicaaryaɲga-
 na.[†] ¹⁴ Baa naa jina koko daayo tuole-i baa
 tāmpierj cĩncieluo a hāi. Baa naa bi nyegẽj
 Tũmbilongo *pɔpɔurbieng cĩncieluo ba hāi
 baamba yireiɲa-i tāmpierj daaya-na.

¹⁵ Kuufingu waa baa dɔrɔpɔurbilongo
 marj taa u piiye baa-mi. Ku waa sēne-
 gboruungu. Uu naa saaya u fi nelle-i baa
 di dumierj-yammu-i baa koko fuo fere-i
 hiere. ¹⁶ Nelle naa waa pɔgonni naa,
 di pɔpɔrma taa ma saa baa di kpokpo-
 mumma-i. Dɔrɔpɔurbilong wuo fi-de hi-
 ere baa u gboruungu-i a da yierjgu diei
 yuu sitadibaa[‡] neifierj-niediei; ku saa baa
 kilobaa neifelle nuosũ. Di pɔpɔrma-i baa
 di kpokpomumma waa kuuduungu, halle
 baa di jajaatamma-i hiere. ¹⁷ Wuo fi koko
 jajaatamma-i a da u yuu nelbileng mie
 nakorni[§] komuɔj-niehāi baa ni naa; ku saa
 baa metiribaa komuɔja siei baa ba ndii
 temma. ¹⁸ Koko daayo naa ma baa jape-
 tāmpẽlle, aa nelle fande fere-i di ma baa
 sēne kerre. Sēne daayo taa u ne u tãnu ɲaa
 kamoee. ¹⁹ Tāmpẽfefeɲa-i a sinni-na hiere
 a yaa naa ce tuolnu koko tuole-i:

Dĩelā-diele-i jape-tāmpẽlle,
 hāalĩj-diele-i safir-tāmpẽlle,
 sielĩj-diele-i agate-tāmpẽlle,
 naalĩj-diele-i emerodi-tāmpẽlle,
²⁰ diilurj-diele-i onike-tāmpẽlle,
 niediei-diele-i sarduoni-tāmpẽlle,
 niehāi-diele-i kirsoliti-tāmpẽlle,
 niisiei-diele-i beril-tāmpẽlle,
 nennaa-diele-i topasi-tāmpẽlle,
 cĩnciel-diele-i kirsopasi-tāmpẽlle,
 cĩncieluo baa dĩelā-diele-i turkuosi-
 tāmpẽlle
 aa cĩncieluo baa hāalĩj-diele-i ametisi-
 tāmpẽlle.

²¹ Baa naa sisĩj dumierja cĩncieluo baa a
 hāi-waarj daaya dũnfenni-i baa niibilennĩj-
 tāmpierja. Dũnfenggu diei tāmpẽfifille
 diei. Baa naa ce sēne-kerre a haa

[‡] 21:4 NIEJ Isayi sebe-i-na (Ēsaie) 25.8; 35.10; 65.19. [§] 21:6 NIEJ 1.8. * 21:6 NIEJ
 Isayi sebe-i-na (Ēsaie) 55.1. [†] 21:13 NIEJ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 48.30-35. [‡] 21:16
 Sitadibaa: Gireki ba niifinni-i. Sitadi diei yuu metiribaa nuosũ. Terienggu fangu-na, sitadibaa
 neifierj-niediei yuu kilobaa neifelle nuosũ temma. [§] 21:17 Nakorni: Yiinaatamba taa ba
 fi baa ba nakorni-i, a ce dumaarj-na ba kuufingu-i ba bi-ku nakoruungu. Nakoruungu diei
 saa baa metiri boluorj temma. * 21:21 NIEJ Isayi sebe-i-na (Ēsaie) 54.11-12.

ponsanatigerre-na hiere. U taa u ne u tänu
jaa kamoole.*

²² Diilonj-düngru saa waa nel daade-
na. Itienjo-i Diilono-i Weimantienjo-i, baa
*Tümbilono-i, barj yerj ba fere, yungu si
dii Diilonj-düngru waama-na. ²³ Diilonj uñ
cie di ta di caa kpoikpoi dumaango-na,
bäärj-maama saa waa bei, ceñj-maama
saa bi waa bei. Tümbilono yaa waa ba
fitinu-i. ²⁴ Nuomba-i nileña-na hiere,
ba ka ta ba ce ba bāngü-i nel daade
cecerma-na. Jāmatigibaa-ba-i hīema-na
hiere, ba ka jo baa ba nagāñ-niini-i kusuon-
nu'i. ²⁵ Ba sa suo isuongu nel daade-na,
a ce dumaango-na di dumienja yammu sa
biñj da. ²⁶ Ba ka jo baa nileña-i hiere a
bimbifafanni-i baa a dalu-i kusuon-nu'i.
²⁷ Ŋga biñkūbabalaangu sie gbāa suur-die,
pōpōraamba sie gbāa suur, coikartaamba
sie bi gbāa suur. Barj nyegāarj bamarj
yireña-i Tümbilono cicēlmarj-sebe-i-na, ba
yaa ka suur yonj.†

22

¹ *Dōrpōpuorbilōnj wuo pigāarj-mi
cicēlmarj-nuoraangu-i. Ku gbuu ta ku ne da
kilekilekile. Ku taa ku būñ ku hel Diilono-i
baa Tümbilono-i ba teterre yaa nu-i.* ² Ku
suur nellen-huōnga-na. Cicēlmarj-tibiingū
waa nuoraanj daaku kotōnni hāi-i-na hiere.
Ku taa ku marj cīncieluo i hāi benduole-na;
ceñjo ceñjo ku marj. Ba taa ba ce perru baa
ku fielu-i nileña-na hiere. ³ Diilonj uñ haa
u nubabalaangu-i kumarj nu-i, ku sie gbāa
da nel daade-na.

Diilono-i baa Tümbilono-i ba teterre ka
waa nellen-huōnga-na. Diilono cāarāamba
ka ta ba jo ba jaal-o die. ⁴ Ba ka ta ba da u
yufelle, u yerre ka nyegēñj ba yaadāmma-
na. ⁵ Itienjo-i Diilono ka ce terienjo-i cerre
hā-ba. A ce dumaango-na ba sie tiraa ta ba
suo isuongu nel daade-na; fitīñj-maama sie
tiraa waa-bei, bāarj-maama sie bi tiraa waa-
bei. Ba ka tiē fōngūo-i-na gbula, ba sa ji kā
terienjo.

Yesu jomma piyaa

† 21:27 NIEN Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 60.3-5,11,19-20; 52.1 baa Esekiel sebe-i-na (Ézéchiél) 44.9.

* 22:1 Cicēlmarj-nuoraangu: NIEN Esekiel sebe-i-na (Ézéchiél) 47.1 baa Sakari sebe-i-na (Zacharie) 14.8. † 22:12 NIEN Gbeliemarj-nalāangu-na (Psaume) 28.4 baa Seremi sebe-i-na (Jérémie) 17.10. ‡ 22:13 NIEN 1.8. § 22:16 NIEN 2.28; 5.5.

⁶ Ku huōngu-na, *dōrpōpuorbilōnj gbē-
mi wuo: «Nel daama-i hiere ninsoñjo,
huhurma si dii-mei. Itienjo-i Diilono marj
diyaarj nelma-i u *pōpuorbienba nunni-na,
u puōraa u dōrpōpuorbilōnj duo ji tūnu u
cāarāamba-i mararj ka ce yibienj daaya-
na.»

⁷ Yesu waarj-ma wuo: «Niēñj, mi ka jo
yibienj daaya-na! Bamarj bilaa nelma marj
nyegāarj sebe daayo-na nammu hāi, ku-
taamba yunni dolaa.»

⁸ Nel daama-i hiere, muo Nsāa mi daa-
ma nuō, aa tiraa nu-ma baa mi tūnni-i.
Minj daa-ma dumaango-na, dōrpōpuorbilōnj
marj pigāarj-mi baa-ma, mi dūuna u
yaarjga-na da mi jaal-o. ⁹ U gbē-mi wuo:
«Baa ce dumaal! Muo baa nuōjo-i hiere
Diilonj-cāarāarj mie. Ii dii kuuduōngu yaa
baa ŋ natobimba-i *Diilōpōpuorbienba-i,
baa bamarj bilaa sebe daayo nelma-i
nammu hāi hiere; unaa saa maar unarj.
Diilono'i gbē baa jaaluñ daaku temma-i!»

¹⁰ Aa naa cira: «Nel daama cemmarj-
huōngu hii ti, a ce dumaango-na baa fuo ma-
marj nyegāarj sebe daayo-na. ¹¹ Bamarj cieñj
kuubabalaangu-i, ba cor baa ba kuubabal-
aangu cemma-i. Bamarj guōlaaya ba fere,
ba cor ba ta ba guōla ba fere ba kā. Bamarj
cieñj ānfafamma-i, ba faya ba fere baa ma
cemma-i. Bamarj biyaa Diilonj-maama-i, ba
cor ba ta ba ce Diilono huōnga-i.»

¹² Yesu waarj-ma wuo: «Niēñj, mi ka jo
yibienj daaya-na! Aa da mie mi jo, mi ka bel
biñkūngu mi narj-na ji pā neliēñjo neliēñjo
baa u maacemma sullu-i.†

¹³ Muōmei yaarjga-i muōmei huōngu-i,
muōmei dielūo muōmei tuogbuole-i,
muōmei mundommu-i muōmei mum-
bālmü-i.‡ ¹⁴ Bamarj saaraarj ba jongorbaa-
ba-i ba yunni dolaa. Ba ka da wuo cicēlmarj-
tibiingū bienja-i aa da munsuurmu
Yerusalemufelēñjo-na. ¹⁵ Ŋga pōpōraamba-i,
baa isuōtaamba-i, baa kakarkuontaamba-i,
baa nelkuraamba-i, baa cufēbuoltaamba-i,
baa coimarj muyaanu bamarj yunni-i hiere
ba sie da munsuurmu.

¹⁶ «Muō Yesu, muōmei puōraa mi
dōrpōpuorbilōnj-i baa nel daama-i u

duo ji waŋ-ma pigäaŋ Diiloŋ-dün-baaŋ namaaŋo-i hiere. Muomei *Davidi häayēlŋ muoŋo-i. Muomei cuoməele-i[§].»

¹⁷ *Diiloŋ-Yalle-i baa Tümbiloŋo dərŋo-i*
ba cira: «Jo!»

Umarŋ duo bi nu-ma, u gbē u cira: «Jo!»

Hünkuosŋ da ni bel umarŋ, kutieŋo jo.
Umarŋ duo tuo taara cicēlmarŋ-hūmma-i, u
jo u ka da-ma gbāngbāŋ.

Ändaperieŋgu

¹⁸ Muo Nsāa, mi ka gboya-nei baa nel
daama-i: Nelma marŋ waŋ sebe daayo-
na, nuoni marŋ da ŋ nu-ma aa dii kunanŋu

mei naara, ämbalma marŋ maama-i waŋ
sebe huŋga-na, Diiloŋo ka naara-mei ŋ
mulēma-na. ¹⁹ Umarŋ duo bi hiel kunanŋu
nel daama-na, Diiloŋo ka hiel kutieŋo
nunŋu-i bīmēfafanni marŋ maama-i waŋ
sebe daayo-na: U sie da wuo cicēlmarŋ-
tibiŋgu bierŋa-i, u sie bi da suur Diiloŋo
nelle-na.

²⁰ Ninsowaraŋo yaa waŋ daama-i baa-mi
hiere, u gbaraa-ma wuo: «Mi ka jo yibierŋ
daaya-na ninsorŋo.»

Yesu, Itieŋ nuo, jo! Mi taara ku yaa-i.

²¹ Itieŋo-i Yesu u kāyā-nei hiere.

* 22:17 *Tümbiloŋo dərŋo yaa Diiloŋ-dün-baamba-i. Nieŋ 19.5-10.